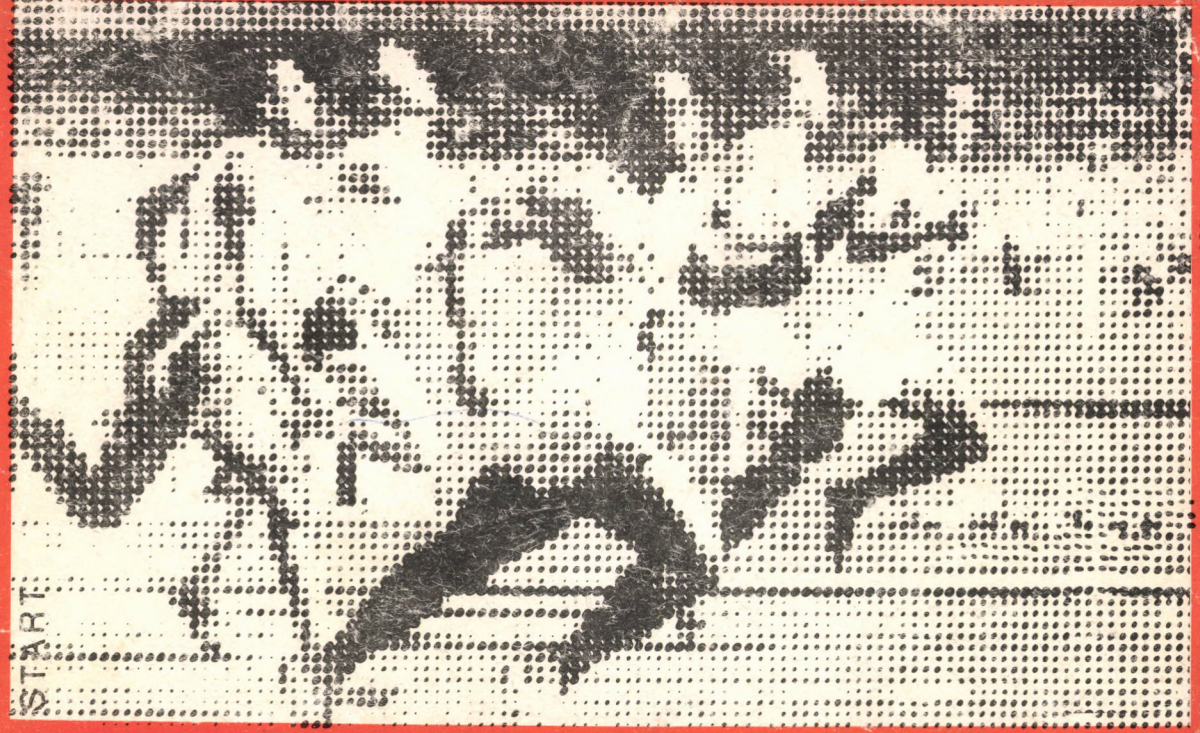

A Testnevelési Főiskola közleményei

1982/1

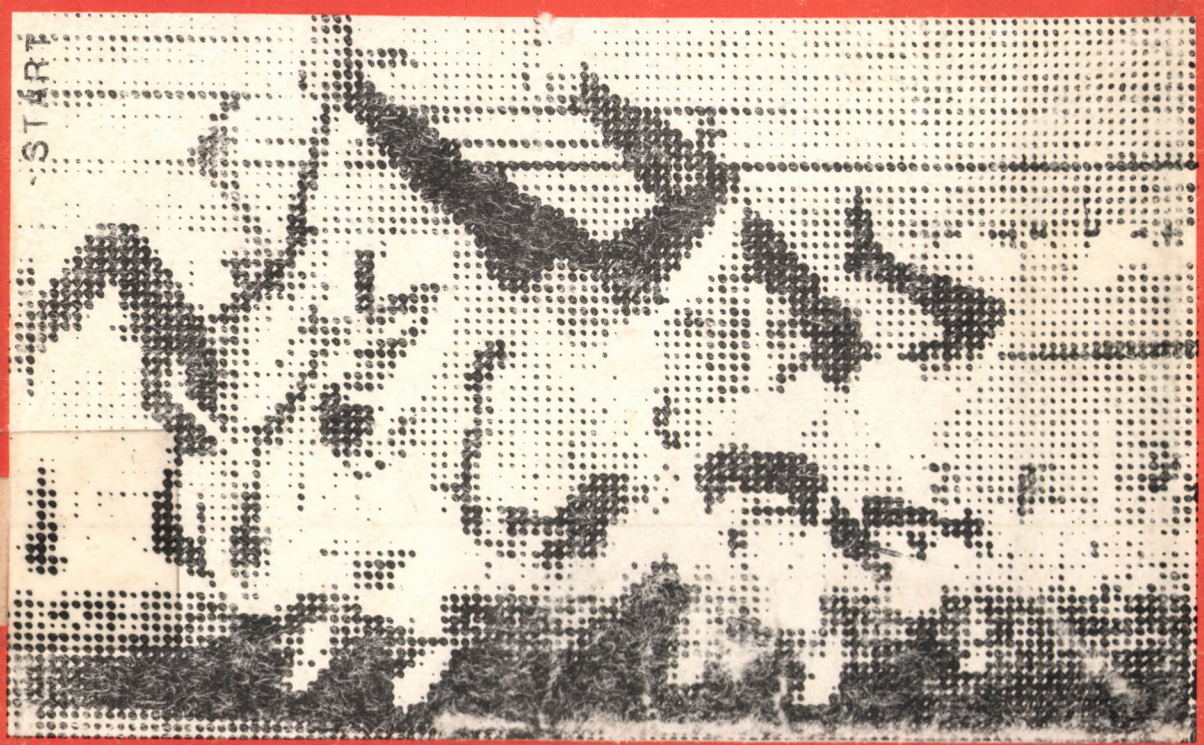

TF könyvtára Bp.
80/577 19 82.X.19
6.031

1988 -07-

2009

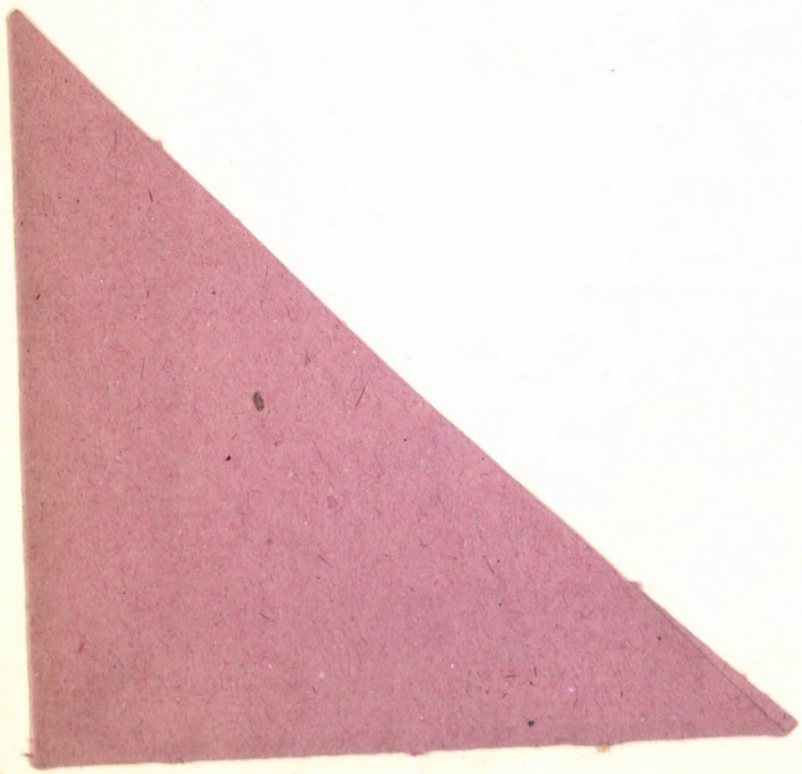

A Testnevelési Főiskola közleményei

1982/1

10043655
TF Könyvtár

Testnevelési Főiskola Budapest

A szerkesztő bizottság tagjai
Dr. ARDAY László, dr. BALLA Istvánné, dr. BARABÁS Anikó, dr. HALMOS Imre
dr. KIS Jenő, KRASOVEC Ferenc, dr. RIGLER Endre, dr. STULLER Gyula

A szerkesztő bizottság elnöke:
Dr. NÁDORI László

Szerkesztő:
Dr. MAKKÁR Márta

Olvasószerkesztő:
RADNÓTI Róbert

A kötet szerzői:

Dr. ARDAY László egyetemi adjunktus, dr. BARABÁS Anikó tudományos munkatárs, dr. BIRÓNÉ NAGY Edit egyetemi tanár, FÁBIÁN Gyula tudományos s. munkatárs, FÖLDESINÉ dr. SZABÓ Gyöngyi tudományos munkatárs, HAJDU János tudományos munkatárs, dr. KEMECSEY Imre testnevelő tanár (Szeged), dr. KERTÉSZ Tibor egyetemi adjunktus, KULCSÁR László egyetemi adjunktus, dr. KUN László tanszékvezető egyetemi docens, dr. KUTASSI László egyetemi tanár, dr. MAKKÁR Márta egyetemi adjunktus, MOCSAI Lajos egyetemi tanársegéd, dr. NAGY Tamás egyetemi docens, PÓTZYNÉ dr. KERESZTESI Katalin tudományos munkatárs, RENDI Mária tudományos s. munkatárs (KSI), SKOUMAL András egyetemi adjunktus, dr. SZABÓ S. András tudományos főmunkatárs (Budapest), SCHILLER János tanszékvezető egyetemi docens, dr. VÁGI József egyetemi docens, dr. VITTEK Lajos egyetemi adjunktus.

6031

A fedéllapot KERÉNYI János tervezte

ISSN 0230-3337

A TF Közleményei előfizethetők a Sportpropaganda Vállalat 1061. Budapest, Népköztársaság utja 6. sz. alatti boltjában, ahol egyes korábban megjelent számok is megvásárolhatók.

Kiadja a Testnevelési Főiskola. 1123. Budapest, Alkotás u. 44.
A kiadásért felel: Zalka András, a TF rektora
Készült a TF sokszorositójában
Terjedelem: 22,05 A/5 iv. Példányszám: 500.
Engedélyszám:

TARTALOM

oldal

KUTASSI László: A szocialista testnevelés és sport általános kibontakozásának kezdete Magyarországon. II. rész. 11

KUN László: Paraszti testkultura 1849-1918. 35

NAGY Tamás: Testnevelési tantervek tartalmának és szerkezetének vizsgálata és a fejlesztés lehetőségei a középfoku iskolákban 47

KULCSÁR László: Torna 55

PÓTZYNÉ KERESZTESI Katalin - KERTÉSZ Tibor - SKOUMAL András: Atlétika 65

MOCSAI Lajos - HAJDU János: Kézilabda 71

VITTEK Lajos: Tájfutás 79

ARDAY László: Az állóképességi teljesitmény fejlesztése az iskolai testnevelésben 83

FÁBIÁN Gyula - BARABÁS Anikó: A sporttudományos kisérletek során nyert adatok matematikai-statisztikai feldolgozásának és értékelésének módszerei 103

KEMECSEY Imre: Egyéni edzéstervezés a kajak sportban 119

RENDI Mária: 9-18 éves sportiskolások 12 perces futásteszt eredményei .. 131

SZABÓ S. András: A sebességcsökkenés mértékének összehasonlitása futásban, uszásban és gyorskorcsolyázásban a megtett távolság függvényében 141

TÁJÉKOZTATÁS

VÁGI József: Adalékok a sportágirányitási modellek vizsgálatához 151

MAKKÁR Márta: A Testnevelési Főiskola oktatóinak és kutatóinak publikációi, előadásai (1981) 155

BESZÁMOLÓK

BIRÓNÉ NAGY Edit: Nemzetközi koordinációs tanácskozás, Prága. 1981. október 26-29. 173

oldal

FÖLDESINÉ SZABÓ Gyöngyi - SCHILLER János: A szocialista országok képviselőinek koordinációs munkaértekezlete, Budapest, 1981. november 10-12. 177

MELLÉKLET

FÖLDESINÉ SZABÓ Gyöngyi: Az élsport két generáció értékrendjében

CONTENTS

side

KUTASSI, László: Initiation of formation of general development of the socialistic sport and physical education in Hungary. Part II. 11

KUN, László: Physical culture of peasants from 1849 to 1918. 35

NAGY, Tamás: An investigation into the structure, and contents of physical education curricula applied in the secondary schools, and possibilities for its improvement. 47

KULCSÁR, László: Gymnastics. 55

PÓTZYNÉ, KERESZTESI Katalin - KERTÉSZ, Tibor - SKOUMAL, András: Track and field. 65

MOCSAI, Lajos - HAJDU, János: Handball. 71

VITTEK, Lajos: Orienteering. 79

ARDAY, László: Development of endurance performance in physical education at school. 83

FÁBIÁN, Gyula - BARABÁS, Anikó: Mathematical statistical processing and methods of evaluation of data gained in the course of sport scientific experiments. 103

KEMECSEY, Imre: Individual planning of training in kayaking. 119

RENDI, Mária: Performance in the 12-minute run-walk test of 9 to 18 year old athletes in the Central School of Sports (Központi Sportiskola) 131

SZABÓ, S. András: Comparison of reduction of speed in running, swimming, and speed-skating as a function of the distance covered. 141

COMMUNICATIONS

VÁGI, József: Data on the investigation made into the models of direction of branch of sports. 151

MAKKÁR, Márta: Reports and lectures by the instructors and researchers of the Hungarian University of Physical Education in 1981. .. 155

side

REPORTS

BIRÓNÉ NAGY Edit: International coordination conference. Prague, 26-29, October, 1981. 173

FÖLDESINÉ, SZABÓ Gyöngyi - SCHILLER, János: Coordinative conference of representatives of the socialistic countries. Budapest, 10-12nd, November, 1981. 177

SUPPLEMENT

FÖLDESINÉ, SZABÓ Gyöngyi: Competetive sports in the order of value of two generations

INHALT

Seite

KUTASSI, László: Anfänge der allgemeinen Entfaltung der sozialistischen Körperkultur und Sport in Ungarn. Teil II. 11

KUN, László: Körperkultur der Bauernschaft zwischen 1849 und 1918. ... 35

NAGY, Tamás: Untersuchung des Inhalts und der Struktur des Studienplans der Körpererziehung für die Mittelschule und die Möglichkeiten seiner Entwicklung 47

KULCSÁR, László: Turnen 55

PÓTZYNÉ KERESZTESI, Katalin - KERTÉSZ, Tibor - SKOUMAL, András: Leichtathletik 65

MOCSAI, Lajos - HAJDU, János: Handball 71

VITTEK, Lajos: Orientierungslauf 79

ARDAY, László: Die Entwicklung der Ausdauerleistungen in der schulischen Körpererziehung 83

FÁBIÁN, Gyula - BARABÁS, Anikó: Die Methoden der mathematisch-statistischen Bearbeitung und Auswertung der Angaben bei sportwissenschaftlichen Experimenten 103

KEMECSEY, Imre: Individuelle Trainingsplanung im Kanusport 119

RENDI, Mária: Die Ergebnisse eines Lauftests von 12 Minuten bei 9 bis 18-jährigen Sportschülern 131

SZABÓ, S. András: Vergleich des Ausmasses der Geschwindigkeitsminderung im Laufen, Schwimmen und im Eisschnellauf im Zusammenhang mit der geleisteten Strecke 141

INFORMATION

VÁGI, József: Angaben zur Untersuchung der verschiedenen Modelle der Leitung in den verschiedenen Sportarten 151

Seite

MAKKÁR, Márta: Veröffentlichungen und Vorträge der Lehrkräfte und Forscher der Hochschule für Körperkultur (1981) 155

BERICHTE

BIRÓNÉ, NAGY Edit: Internationale Koordinationstagung, Prag, 26-28. Oktober 1981. 173

FÖLDESINÉ, SZABÓ Gyöngyi - SCHILLER, János: Koordinierende Arbeitstägung der Vertreter der sozialistischen Länder, Budapest, 10-12 November 1981 177

APPENDIX

FÖLDESINÉ, SZABÓ Gyöngyi: Der Spitzensport im Wertsystem zweier Generationen

СОДЕРЖАНИЕ страница

КУТАШШИ, Ласло: Начала общего развертывания социалистического физического воспитания и спорта в Венгрии. Часть II..... 11

КУН, Ласло: Крестьянская физическая культура с 1849 до 1918 г..... 35

НАДЬ, Тамаш: Изучение содержания и структуры учебного плана физического воспитания для средних школ и возможности его развития..... 47

КУЛЧАР, Ласло: Гимнастика..... 55

ПОЦИНЕ, КЕРЕСТЕШИ Каталин—КЕРТЕС, Тибор—СКОУМАЛ, Андраш: Легкая атлетика..... 65

МОЧАИ, Лайош—ХАЙДУ, Янош: Гандбол..... 71

ВИТТЕК, Лайош: Ориентировочный бег..... 79

АРДАИ, Ласло: Развитие выносливостных достижений в школьном физическом воспитании..... 83

ФАБИАН, Дюла—БАРАБАШ, Анико: Методы математической-статистической обработки и оценки данных полученных при спортивных экспериментах..... 103

КЕМЕЧЕИ, Имре: Индивидуальное планирование тренировки в байдарочном спорте..... 119

РЕНДИ, Мария: Результаты 12 минутных беговых тестов у 9 до 18-летних учащихся спортивной школы..... 131

САБО, Ш. Андраш: Сравнение меры уменьшения скорости в беге, плавании и конькобежном спорте в зависимости от пробежанной дистанции..... 141

ИНФОРМАЦИЯ

ВАГИ, Йожеф: Данные к изучению моделей управления в отдельных видах спорта..... 151

МАККАР, Марта: Публикации и доклады преподавателей и исследователей Института Физической Культуры /1981/... 155

ОТЧЁТЫ

БИРОНЕ, НАДЬ Едит: Международное координационное совещание в Праге, с 26 по 29 октября 1981 г..... 173

ФЕЛЬДЕШИНЕ, САБО Денди-ШИЛЛЕР, Янош: Координационное рабочее совещание представителей социалистических стран в Будапеште, с 10 по 12 ноября 1981 г..... 177

ПРИЛОЖЕНИЕ

ФЕЛЬДЕШИНЕ/САБО Денди: Большой спорт в системе ценностей двух поколений

KUTASSI László

A SZOCIALISTA TESTNEVELÉS ÉS SPORT ÁLTALÁNOS KIBONTAKOZÁSÁNAK KEZDETE MAGYARORSZÁGON

II. RÉSZ

A sport állami irányitási rendszerére való visszatérés (1973-tól)

1. Az OTSH megalakulása és első intézkedései

1973. január 30-án az MSZMP KB Politikai Bizottsága megvizsgálta (24) az 1971 végén hozott határozatainak végrehajtását. Megállapitotta, hogy a sport állami irányitásához való visszatérésre a megfelelő előkészületek megtörténtek.

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa az 1973. évi 9. sz. törvényerejü rendeletében (25) intézkedett az Országos Testnevelési és Sport Hivatal (OTSH) létrehozásáról. Ugy döntött, hogy az OTSH a Minisztertanács felügyelete és közvetlen irányitása alá tartozó állami szervként, főhatóságként alakuljon meg és müködjön. Az OTSH elnökét és elnökhelyetteseit a Minisztertanács nevezi ki. A sport területi és helyi irányitása az illetékes tanácsok feladatává vált. Az iskolai testnevelés és a diáksport irányitását a törvényerejü rendelet a müvelődésügyi miniszter hatáskörébe utalta. (26)

A Minisztertanács a 2010/1973. (IV.1.) Mt. sz. rendelete intézkedett az 1973. évi 9. sz. törvényerejü rendelet végrehajtásáról. (27)

Az OTSH 1973. április 1-i hatállyal alakult meg. Első elnöke - államtitkári beosztásban - Beckl Sándor lett. Utóda, a jelenlegi elnök, Buda István.

Az OTSH az első intézkedései között aktuális és uj feladatok szerepeltek.

Viszonylag gyorsan sikerült kialakitani az OTSH szervezetét és személyi összetételét. Ezzel párhuzamosan ujabb rendelkezések is napvilágot láttak.

Az OTSH elnöke utasitást adott ki (28) 1973-ban (a Minisztertanács Tanácsszervek Hivatala elnökével egyetértésben) "a tanácsok végrehajtó bizottságai testnevelési és sportfeladatokat ellátó szakigazgatási szervének feladatairól, hatásköréről, hatósági jogköréről". Ennek nyomán megalakultak és megkezdték müködésüket a tanácsok Testnevelési és Sport Hivatalai (a fővárosi, a megyei és a megyei jogu városi tanácsok végrehajtó bizottságainál), valamint a testnevelési és sportfelügyelők (az alsóbb szintü tanácsi szerveknél).

Az OTSH elnöke "az országos sportági szakszövetségek feladatairól, müködéséről és szervezetéről" 1973 első felében a 8/1973. (OTSH K. 5.) sz. utasitásban intézkedett. Megállapitotta, hogy ezek az OTSH "társadalmi alapon müködő sportági szakmai szerve" (29) funkcióját töltik be; s melyek a hatáskörükbe utalt kérdésekben döntési, kezdeményező, javaslattevő, szervező és végrehajtó feladatokat látnak el.

Intézkedni kellett a sportegyesületi közgyülések időszerü összehivásáról, a sportegyesületek felügyeletéről és irányitásáról. Az OTSH elnökének 1973. évi utasitásai (30) ezzel kapcsolatban előirták:

- a sportegyesületi közgyülések 1974. január 1- február 28. közötti megtartását (a folyamatos és az uj feladatok számbavételére);
- a sportegyesületi alapszabályoknak az ekkor központilag kiadott minta alapszabállyal való összehangolását;
- a sportegyesületeknek a sport állami irányitási rendszerében való elhelyezkedését.

Az utóbbival kapcsolatban az OTSH elnökének utasitása hangsulyozta az általános elvek és a sajátosságok harmonikus figyelembevételének szükségességét. A sportegyesületek is az 1970. évi 35. sz. (az egyesületekről szóló) tvr. hatálya alá tartoznak, társadalmi szervek és önálló jogi személyek egyidejüleg. Felügyeletüket és irányitásukat összhangba kellett hozni a sport állami felügyeletének uj rendjével. Az OTSH elnökének utasitása ezért megállapitotta, hogy a sportegyesületi sajátosságokat "... az állami felügyelet és irányitás gyakorlása során figyelembe kell venni, és arra kell törekedni, hogy a sportegyesületekre háruló kötelezettségeket alapvetően jogszabályok, saját szervezeteik alapszabálya és szabályzatai állapitsák meg." (31) A sportegyesületek irányitása beépült a területi felügyelet rendjébe (kivéve az OTSH-hoz kiemelt sportegyesületek felügyeletét). (32)

1973-ban az OTSH elnöke még három további jelentős utasitást adott ki. A 11/1973. (OTSH K.7.) sz. utasitás "az 1976. évi olimpiai felkészülési irányelvekről" intézkedett. Megállapitotta, hogy "az olimpia a világ legnagyobb, legjelentősebb, a nemzetközi sportmozgalmat leginkább befolyásoló, a világ népeinek érdeklődését elsősorban foglalkoztató esemény", melyre megfelelően kell felkészülni. Az utasitás a feladatokat konkrétan, sportágankénti bontásban is megállapitotta. A IV. Országos Sport Napok (OSN) megrendezéséről a 12/1973. (OTSH K.7.) sz. utasitás jelent meg, előirva, hogy a IV. OSN megtartását 1974. március 15-november 7. közötti időre kell tervezni. Végül az OTSH elnökének 40.112/1973. (OTSH K.7.) sz. utasitása intézkedett a testnevelés és sport fejlesztése 1974. évi feladatainak irányelveiről.

Mindezeknek az intézkedéseknek végrehajtása biztositotta az uj irányitási rendszerre való áttérést csakugy, mint a folyamatos egyéb feladatok ellátását. Bár felmerültek az áttérés során problémák, sőt feszültségek is, ezek azonban csak lokális és átmeneti jellegüek voltak. A megszokásból és a megnemértésből táplálkoztak, és nem kérdőjelezték meg a sportmozgalom állami irányitásának szükségességét. Egyidejüleg megkezdődött az állami és társadalmi irányitás összehangolása a vezetés különböző szintjein.

2. A sportmozgalom fejlődése

A magyar sportmozgalom az eltelt nyolc évben a nehézségek ellenére jelentős eredményeket mutatott fel. Ezeket mutatják a következő statisztikai adatok. (33)

A sportegyesületek és szakosztályok főbb országos adatai:

20. táblázat

Év	SE-k száma	SE-i tagok száma	A szakosztályok száma	Szakosztályi sportolók száma	Női SE-tagok száma	Női szakosztályok száma
1973	4302	1 146 079	12 502	407 379	332 672	112 177
1974	4183	1 124 354	11 649	386 725	333 970	101 572
1975	4154	1 134 113	11 187	389 654	339 542	98 936
1976	4072	1 151 613	11 038	401 998	349 587	101 480
1977	4043	1 169 428	11 296	420 583	351 185	109 349
1978	3976	1 179 356	11 083	431 299	357 633	111 975
1979	3915	1 185 258	11 058	437 778	354 981	114 170

A sportegyesületek és a szakosztályok számának kisebb mértékü csökkenése, a még később emlitendő egyesületi fuziókkal és szakosztályok átadásával függött össze. Megállapitható, hogy ezek a változások általában az erősebb egyesületi és szakosztályi müködtetés irányában hatottak az élsport és a versenysport terén. Voltak ettől eltérő esetek is, amelyek annak következményei, hogy az élsport és a tömegsport átmeneti szféráiban müködő verseny-szakosztályok az élsport-teljesitményekre orientált állami pénzügyi támogatásból kellő fedezeteket nem kapva (és saját eszközü pénzforrások vagy helyi támogatás hiján) müködésüket egyre nehezebben, vagy már nem tudták biztositani.

A sportegyesületi tagok létszámnövekedése egyenletes volt, hasonlóképpen a szakosztályokban sportolók száma is. A magasabb növekedésnek e téren az egyesületek pénzügyi és létesitménykorlátai szabtak határt. A sportegyesületek női tagjainak száma az 1974-1975-ben bekövetkezett átmeneti csökkenés után ujra emelkedett.

Az egyesületek és a szakosztályok területi elosztása az elmult évtizedben a következő képet mutatta:

21. táblázat

Év	A SE-k számaránya	(%)	SE-i tagok	(%)	A szakosztályok számaránya	(%)
1970	Budapest	17,0	Budapest	26	Budapest	20
	Vidék	83,0	Vidék	74	Vidék	80
1975	Budapest	17,1	Budapest	25,5	Budapest	22,1
	Vidéki város	28,2	Vidéki város	48,8	Vidéki város	32,4
	Község	54,7	Község	25,7	Község	45,5
1979	Budapest	17,4	Budapest	24,9	Budapest	22,1
	Vidéki város	34,8	Vidéki város	51,4	Vidéki város	36,7
	Község	47,8	Község	23,7	Község	41,2

A fenti táblázat mutatja a főváros és a vidék közötti különbségek nagy csökkenését a sportmozgalomban. Ehhez még figyelembe vehetjük a következő adatokat:

- 1970-ben már a szakosztályban sportolóknál 28:72 %-os arány volt a vidék javára. (Azóta ez tovább változott a vidéknek kedvezően.)
- A női sportegyesületi tagok aránya 1970-ben 26:74 %-os volt a vidék javára. (Azóta ez az arány méginkább a vidéki részesedést javította.)
- A női szakosztályi sportolók százalékos aránya a következőképpen alakult:

22. táblázat

1970	Budapest	35,0 %
	Vidék	65,0 %
1975	Budapest	38,3 %
	Vidéki város	43,5 %
	Község	18,2 %
1979	Budapest	37,4 %
	Vidéki város	48,0 %
	Község	14,6 %

- Megállapitható (még további adatokból is), hogy a vidéki arány elsősorban a vidéki városokra vonatkozik, a községekre még általában nem.

A szakosztályokban foglalkoztatott sportolók számának területi bontása:

23. táblázat

Megye	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Baranya	18 522	16 021	14 936	14 967	16 036	16 325	15 469
Bács-Kiskun	15 070	14 202	15 016	14 930	15 268	16 467	15 635
Békés	11 393	11 922	11 741	12 003	12 557	13 060	13 311
Borsod-A-Z.	26 232	24 136	24 920	24 873	26 928	27 349	28 595
Csongrád	13 910	13 076	14 004	14 740	17 191	16 259	17 094
Fejér	15 317	14 433	14 482	16 324	17 505	17 905	18 206
Győr-Sopron	17 161	19 362	18 852	18 958	19 106	20 130	20 169
Hajdu-Bihar	15 649	14 725	15 430	15 376	16 581	17 211	17 732
Heves	13 632	12 730	13 013	13 282	13 180	12 944	13 987
Komárom	10 996	11 121	11 039	11 474	11 760	12 704	13 298
Nógrád	11 434	10 487	11 449	12 437	12 367	11 614	11 694
Pest	18 908	17 962	20 367	19 928	21 553	21 536	22 516
Somogy	12 365	12 616	13 708	13 430	13 606	13 969	13 792
Szabolcs-Szatmár	18 188	16 119	16 914	18 369	19 184	19 241	18 503
Szolnok	12 285	11 909	12 542	13 540	14 341	14 965	15 442
Tolna	8 551	7 017	8 011	8 251	8 665	8 565	8 232
Vas	10 009	9 337	9 367	10 345	11 652	12 316	12 154
Veszprém	16 293	14 501	14 838	15 936	16 250	16 822	14 703
Zala	11 429	11 437	11 048	12 637	13 439	14 174	16 251
Budapest	130 035	123 612	117 975	120 198	123 414	127 744	130 995
Összesen	407 379	386 725	389 654	401 998	420 583	431 299	437 778

A sportági szakszövetségeknél leigazolt sportolók száma az elmult évtizedben tovább nőtt, és a szövetségeknél le nem igazolt, szakosztályban sportolók aránya nagyjából állandósult. A hetvenes évek közepére csak azért nem javult jobban a szövetségeknél leigazoltak száma, mert (mint még lesz róla szó) ekkor a már nem aktiv sportolók létszámát felülvizsgálták, és utóbbiak kartonjait selejtezték. A főbb adatok a következők:

24. táblázat

Év	Leigazolt	Nő	Budapesti	Szakosztályokban nem leigazolt (%)
1970	286 000		62 920	39,0
1973	264 516	47 038	60 835	23,7
1974	245 347	42 299	59 677	36,6
1975	263 246	48 692	58 683	20,6
1976	275 002	51 544	59 542	31,6
1977	286 073	54 791	59 967	32,0
1978	292 333	55 796	60 775	35,0
1979	297 083	57 626	61 144	32,0

A legnépszerübb sportágak szakosztályaiban sportolók száma:

25. táblázat

Sportág	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Labdarugás	118 601	123 913	130 248	132 312	132 805	130 934
Természetjárás	86 411	71 892	71 495	75 451	81 289	80 334
Kézilabda	38 514	34 982	35 828	37 644	37 333	38 433
Atlétika	28 001	30 559	33 835	36 293	35 828	38 118
Asztalitenisz	21 518	20 893	20 789	23 583	22 669	22 348
Kosárlabda	18 579	18 136	17 842	18 505	18 245	18 979
Röplabda	11 720	10 945	11 805	12 699	13 011	13 226
Torna	7 387	7 354	7 109	7 307	6 716	7 587

A Központi Sportiskola mellett kialakultak a területi és az egyesületi sportiskolák. Az utóbbiak adatait mutatja a következő táblázat:

26. táblázat

Év	SE-SI-k száma	SE-SI szakosztályok száma	SE-SI tagok száma
1964	20		4 628
1970	17		11 350
1974	13	52	5 518
1975	32	177	15 972
1976	43	188	17 708
1977	45	353	23 356
1978	54	397	26 860
1979	54	397	26 860

Az edzők száma:

27. táblázat

Év	Edzők			Egy edzőre jutó sportolók száma (átlag)
	minősitett	gyakorló	összesen	
1974	9 685	5070	14 755	28
1975	10 256	5391	15 647	26
1976	10 759	5284	16 043	25
1977	11 152	5304	16 456	25
1978	11 822	5341	17 163	25
1979	12 485	5590	18 075	25

A fenti adatokhoz fontos még figyelembe venni az edzők területi eloszlását is:

	1975 (%)	1979 (%)
Budapest	38,3	35,8
Vidéki város	46,2	48,7
Község	15,5	15,5

Sportlétesitmények:

28. táblázat

Év	Szabadtéri	Sporttermek	Uszómedencék	Egyéb
1974	8197	1215	291 (fedett: 32)	1022
1975	8803	1291	309 (fedett: 40)	860
1976	8475	1584	305 (fedett: 43)	946
1977	9008	1816	332 (fedett: 50)	1113
1978	9008	1923	319 (fedett: 54)	
1979	9357	2053	354 (fedett: 58)	

A sportlétesitmények száma jelentősen növekedett, különösen, ha figyelembe vesszük az 1954. évi (9655) és az 1964. évi (10 211) összes létesitmény számát.

A falusi és a munkahelyi tömegversenyeken részt vevők és a különböző tömegsport-csoportokban foglalkoztatottak száma jelentősen nőtt:

29. táblázat

Év	Falusi szpartakiádon	Munkahelyi szpartakiádon	Tömegsport-csoportokban foglalkoztatottak
1973	111 581	239 544	
1974	106 813	238 236	688 065
1975	179 938	473 380	840 125
1976	228 816	612 415	906 918
1977	281 742	821 273	1 034 983
1978	298 663	742 956	1 104 543
1979	309 057	767 168	1 186 265

A tömegsport-csoportokban foglalkoztatottak területi eloszlását is érdemes figyelembe venni:

	1975 (%)	1979 (%)
Budapest	34,3	25,9
Vidéki város	46,8	51,2
Község	18,9	22,9

3. A testnevelés és sport fejlesztésére tett intézkedések 1974-1980 között

Ezek az intézkedések a testnevelés és a sport kölcsönhatásának folyamatában születtek meg.

a) Iskolai testnevelés és diáksport

Az OTSH-t létrehozó tvr. 1973-ban egyidejüleg arról is intézkedett, hogy az iskolai testnevelés, valamint a diáksport felügyelete a müvelődésügyi miniszter joga és feladata. Ennek végrehajtásáról 1974. március 20-án kormányhatározat döntött, megállapitva az iskolai testnevelés és sport fejlesztésével kapcsolatos fő feladatokat. A Müvelődésügyi Minisztériumban 1973. junius 1-i hatállyal testnevelési és sport önálló (főosztályi rangu) osztály alakult. (34) Vezetője ekkor Páricska Zoltán lett, őt e tisztségében Nagy Tamás, majd Gyenge József követte. Az osztályt "... az alsó-, közép- és felsőfoku oktatási intézmények testnevelési és sportfeladatainak összefogásával" (35) bizták meg. (36) A magyar diáksport irányitására külön szerv létesült (37) az Oktatási Minisztériumban 1973 végén: a Magyar Diáksport Tanács (MDST). Elnöke 1980-ig Gosztonyi János oktatási államtitkár volt, főtitkárai pedig Páricska Zoltán, majd Nagy Tamás és ezután Gyenge József. Az MDST-ben külön bizottságok foglalkoztak a különböző iskolatipusok sportkérdéseivel. A fővárosban és a megyékben DST-k alakultak és müködtek.(38) Az MDST annak ellenére sokat tett a magyar diáksport fejlesztéséért, hazai és nemzetközi képviseletéért, hogy müködésében többször voltak folyamatossági zavarok.

Az iskolai testnevelés és sport fejlesztésében segitséget nyujtottak a müvelődésügyi (egy időben oktatási) tárcának a felsőbb és a vele egyszintü állami szervek csakugy, mint társadalmi és tömegszervezetek.

1971-1975 között jelentek meg az 1971. évi 4. sz. (az ifjuságról szóló) törvény végrehajtási utasitásai. Maga a törvény az ifjuság megnövekedett kötelezettségeit és jogait 1972-ben összefoglaló MSZMP KB ifjuságpolitikai határozatának volt jogi folytatása. A végrehajtásról a kormány már 1971-ben intézkedett, (39) de a tárca szintü főhatóságok a maguk területére vonatkozó végrehajtási utasításokat késve adták ki. 1973 elején jelent meg a müvelődésügyi miniszter rendelete (40) a törvénynek a müvelődésügy területén való érvényesitéséről, és csak 1975-ben az OTSH utasitás. (41) Utóbbi az OTSH-ra és felügyelete alá tartozó intézményekre és vállalatokra terjedt ki; rendelkezései "értelemszerüen irányadók a sportegyesületekre is."(42) Az OTSH utasitás V. fejezete az ifjuság sportolási jogáról és az ezzel kapcsolatos feladatokról összefoglalóan intézkedett.

1974-ben a kormány két fontos határozatot hozott. Az elsőt 1974. március 20-án "az iskolai testnevelés és sport fejlesztésével kapcsolatos feladatokról". (43) Ez egy átfogó intézkedés volt. Előirta, hogy az OT az MM és a MÜM együttes rendelkezést adjon ki minden iskolatipus számára a hiányzó tornatermek és testnevelési felszerelések pótlásáról, amit az ötödik ötéves tervben meg kell kezdeni. A főhatóságok és a tanácsok gondoskodjanak szabadtéri sportlétesitményekről, ezek üzemeltetéséről és karbantartásáról. Az egyetemeken és főiskolákon az első két évfolyamon általánosan (44) és kötelezően heti 2 órás testnevelési foglalkozásokat tartsanak. Ugyanez a kormányhatározat még azt is előirta, hogy ezután már csak megfelelő méretü testnevelési termek épithetők, és egyben intézkedett a testnevelő-tanárhiány csökkentéséről. A kormány 1974. évi másik idetartozó rendelkezése "az uttörő kor-

osztályu gyermekek és az uttörő mozgalom állami támogatásáról" (45) szólt, melynek 3. pontja az anyagi támogatásról intézkedve, az uttörősportnak is fontos segitséget adott.

A hetvenes évek első felében fokozott figyelem fordult az iskolai testnevelés és tömegsport felé. Mivel azonban a központi akarat által kezdeményezett fordulat lassan bontakozott ki (és mert az ifjuság fizikai állapotának romlásáról egyre több hitelt érdemlő adat került nyilvánosságra), a minisztertanács 1976. május 15-én ujabb rendelkezést adott ki. (46) Megállapitotta, hogy "...az ifjuság testneveléséről való gondoskodás az elért fejlődés és a megtett intézkedések ellenére nem tart lépést a sportnak az egészségvédelemben, a fizikai képességek fejlesztésében, a személyiség formálásában, a szabadidő hasznos eltöltésében és a honvédelmi felkészitésben betöltött jelentős szerepével." (47) Ezért a kormány elrendelte, hogy meg kell gyorsitani a fejlődést, és ezt az OM, az OTSH, a tanácsok és más illetékes főhatóságok feladatává tette. A kormányrendelkezés végrehajtására az Állami Ifjusági Bizottság (ÁIB) 1976. augusztus 22-én intézkedési tervet fogadott el (48) és ez a különböző főhatóságok feladatait konkrétan rögzitette. 1976. augusztus 25-én az Országos Közmüvelődési Tanács elnöksége határozatot hozott (49) a "Közmüvelődés, a tömegsport és a turizmus kapcsolatának fejlesztéséről". Az OM 1976. IX.4-én jelentést adott az Országgyülés Kulturális Bizottságának "az iskolai testnevelés és diáksport időszerü kérdéseiről." (50)

A hetvenes évek második felében ezeknek a határozatoknak, rendelkezéseknek a végrehajtása volt napirenden.

1974-től az MM (egy ideig, mig fennállt: az OM) a felsőbb állami rendelkezéseknek igyekezett eleget tenni, és az ezekben levő felhatalmazások alapján, valamint saját feltételrendszerét továbbfejlesztve, a különböző iskolatipusokban jelentős további fejlődést tudott elinditani az iskolai testnevelés és a diáksport terén.

Óvodák

Az OM 1974. szeptember 12-én rendeletet adott ki (51) az uj óvodai rendtartás bevezetéséről, mellyel a testi nevelés körülményeit is javitotta. 1976 végén az óvodai órarend ügyében született miniszteri utasitás, (52) 1977-ben jelent meg az a miniszteri utasitás, (53) amely előirta az óvodák és az általános iskolák alapfelszerelését. 1979-ben az oktatási miniszter intézkedett "az óvónőképző intézetek nappali és levelező tagozatán a 130/1976. (M.K. 14.) O. M. sz. utasitással bevezetett tanterv módositásáról." (54) 1980-ban a miniszter további két rendelkezést (55) adott ki az óvodai helyzet javitása érdekében. Mindezek az intézkedések továbbfejlesztették az óvodai rendszert, melyben a testi nevelésről is gondoskodtak.

Az óvodák főbb adatait a következő két táblázat mutatja.

Az első az országos helyzetet tükrözi:

30. táblázat

Óvodák	1970	1975	1978
Száma	3 457	4 077	4 317
Férőhelyek száma	209 000	296 000	345 000
Óvónők száma	12 481	20 512	25 710
Óvodás gyermekek száma	227 000	329 000	422 000
Egy óvónőre jutó gyermekek	18,2	16,1	16,4

1978 végén ezek az adatok a következő területi bontást mutatták:

31. táblázat

Óvodák	Budapesten	Vidéki városokban	Községekben
Száma	502	1 229	2 586
Férőhelyek száma	60 000	121 000	164 000
Óvónők száma	5 347	9 562	10 801
Óvodás gyermekek száma	75 000	158 000	189 000
Egy óvónőre jutó gyermekek	14,1	16,5	17,5

Ezek a táblázatok mutatják, hogy az igen jelentős óvodai létszámnövekedés ellenére a feltételek nem romlottak és területileg is jobb arányokat mutattak.

A hetvenes években az óvodai testnevelés tartalmi fejlődésének tendenciái tartósodtak. Ezt több tényező együttes hatása segitette elő. Folytatódott, sőt fokozódott a szakmai kisérletező-kutató tevékenység az óvodai testi nevelés legjobb szakemberei körében. (56) Tovább erősödött az óvodai testi nevelés szervezettsége, célirányossága, hatékonysága. Kismértékben - egyes helyeken - a gyermeklétszám további növekedése ellenére javultak az óvodai körülmények. Az óvodákat fenntartó szervek segitsége számottevően fokozódott.

Általános iskolák

A hetvenes évek elejére két főbb szempontot kellett mindenekelőtt figyelembe venni az általános iskolai testnevelés és sport irányitásánál. Az egyik az a körülmény volt, hogy a demográfiai hullám levonulása enyhit ugyan az általános iskolák feltételrendszerén, de csak átmenetileg. A másik tény az volt, hogy az óvodai testi nevelésnek az általános iskolákban (főként ezek alsó tagozataiban) nincs megfelelő folytatása. Az elsőt a minisztériumi tervezés jól ismerte fel (és ennek nagyjából megfelelő intézkedéseket tettek), a másodiknak a veszélyét azonban nem mindenki látta a minisztériumban. Az elsőre vonatkozó adatok ma már tényszerüek, nagyjából megfelelnek a helyzet várt alakulásának:

32. táblázat

	1964/65	1969/70	1970/71	1975/76	1979/80
Tanulói létszám	1 445 124	1 177 887	1 116 000	1 051 000	1 128 000

Ebből kitünik, hogy a hetvenes évek második felében megkezdődött egy ujabb demográfiai hullám, amely bár erősségében és időtartamában várhatóan meg sem közeliti az előzőnek a mértékét, de ujra az általános iskolák feltételrendszerét teszi próbára. Igaz, hogy egy évtized alatt ez a feltételrendszer számottevően javult, de a hetvenes évek végére az extenziv fejlődést egyértelmüen az intenziv fejlődésre való áttérésnek (ennek megkezdésének) kellett felváltania. Ez a felismerés már a hetvenes évek első felében a minisztériumban kialakult, de nem elég differenciáltan, nem minden összetevőjében. Különösen a testi nevelés fejlesztésének sürgőssége és jelentősége nem volt minden illetékes számára egyértelmü, sőt nem egyszer ujra erősödött a szellemi képzés egyoldalusságának felfogása is. Ebben a helyzetben a hetvenes évek első felében még nem mindenki ismerte fel azt az (előbb emlitett második) elmaradást, miszerint az általános iskola alsó tagozatában az óvodai testi neveléshez képest nincs megfelelő folytatás (sőt törés van). A felsőbb határozatok és rendelkezések a fejlődés szempontjából igen jókor jöttek, hiszen a más véleményen lévő minisztériumi munkatársak jelentős részét korábbi álláspontjuk feladására késztették.

Az általános iskolai testnevelés és sport terén 1973-1979 között tucatnyi MM és OM intézkedés látott napvilágot. (57)

1973-ban jelent meg a müvelődésügyi miniszter rendelete, (58) melyben az általános és középiskolákban heti háromra emelte fel a testnevelés kötelező óraszámát az 1973/74. tanévtől kezdve. A harmadik testnevelési óra bevezetéséről egy külön "Utmutató"-t is kiadtak (59) (1973. augusztus 17-én). A testnevelési óraszámot olyan körülmények között emelték, amikor az oktatási reform keretében napirenden volt a tanulók kötelező órarendi elfoglaltságának csökkentése. A miniszteri rendelet kiadását megelőzően sok olyan vélemény került felszinre, hogy a testnevelési óraszámot is csökkentsék. A szellemi képzés egyoldalusságát, sőt fetisizálását ujra megfogalmazó nézetek ismét vereséget szenvedtek, s ez a körülmény még jelentősebbé teszi a testnevelési óraszám felemelésének nagy vivmányát. 1974-ben két minisztériumi közlemény segitette az uttörősportot. Az egyik (1974. május 15-én) "az általános iskolai tanulók (uttörők) országjárásának (turizmusának) 1974. évi nyári lehetőségeiről" (60) adott tájékoztatást, a másik pedig (1974. október 15-én) "az uttörő csapatok sporttevékenységének vezetésére forditható heti órák számáról." (61)

Az uttörők országjárásának nyári lehetőségeiről ettől kezdve minden évben megjelent a minisztériumi információ, (62) ami mindig szivós előkészitő munka gyümölcse volt. Erről 1976-ban az ÁIB - OM együttes állásfoglalás is intézkedett. (63) A "nevelési-oktatási intézmények szálláshelyeinek az ifjusági turizmus szolgálatába állitásáról" 1975-ben és 1979-ben is miniszteri utasitás jeleng meg. (64) 1976. augusztus 4-én az oktatási miniszter utasitást adott ki "az általános iskolai tanulók sporttevékenységének pénzügyi támogatásáról". (65) Az OM miniszteri értekezlete 1976. április 20-án elhatározta az óraközi testnevelés bevezetését (szeptember első hétfőjétől) az általános és középiskolákban. 1978-ban fontos utasitást adtak ki az "alsó- és középfoku intézetekben tartandó tömegsport-órákról". (66) Ezt a miniszter a 10/1973. (IV.1.) M.T. sz. rendelet 4. §-ában foglalt felhatalmazása alapján rendelte el azzal, hogy e "tömegsport-órákat" 1978. szeptember 1-től kell a szaktanároknak megtartani, órarendben is feltüntetve, a "sportköri órák" helyett, az "Edzett Ifjuságért" mozgalmat segitve.

A következetes intézkedések hatása nem is maradt el, az általános iskolai testnevelés és sport a fennálló nehézségek ellenére jelentősen fejlődött. A végrehajtás során a tanácsok illetékesei és az iskolák igazgatói lényegesen nagyobb gondot for-

ditottak ennek a feladatnak az elvégzésére, sőt mindinkább kibontakozott körükben az öntevékenység is. Az OM miniszteri értekezlete 1978. szeptember 18-án megállapitotta, hogy a fő figyelem az alsó tagozat felé fordult. A fejlődés jelentős, annak ellenére, hogy "jogszabályi előirás ellenére sem érvényesül e területen az állami szervek felelőssége". (67)

A miniszteri értekezlet elé tárt adatok szerint ekkor a tornatermek még csak az igények 48 %-át tudták kielégiteni, az alsó tagozatnál ez a szám 42 %, a felső tagozatnál 54 %. Az általános iskolák ebben az évben 1908 tornateremmel (illetőleg tornaszobával) rendelkeztek (1977-ben ez a szám 2035 volt). A szabadtéri létesitményeknél igen jelentős eredményeket tudott 1973-1976 között felmutatni a társadalmi pályaépitő mozgalom. 537 uj sportlétesitményt épitettek ez idő alatt az általános és középiskolákban, 118 millió forint értékben. Ennek az értéknek egynegyedét adta a társadalmi munka (57 000 fő 1 241 000 munkaórája), 36 360 000 Ft volt a központi szervek (KISZ, SZOT, ÁIB, OM, OTSH) támogatása, a többit a helyi szervek mozgósitották. Ujabb problémaként jelentkezett az uj sportlétesitmények üzemeltetési és karbantartási pénzügyi fedezetének biztositása.

Az iskolák testnevelő tanári ellátottsága ebben az időpontban komoly gondot jelentett (különösen az óraszám felemelése miatt), megoldására csak a nyolcvanas években (a VI., vagy esetleg a VII. ötéves tervben) kerülhet sor. A hetvenes évek közepén az ellátottság szempontjából a következő volt a helyzet az általános iskolák felső tagozataiban.

1976/77 : 69,8 %
1977/78 : 70,8 %

1976-ban az általános és középiskolákban müködő testnevelő tanárok száma 4071 volt. A hiány ekkor 1000 testnevelő tanár volt (a tanulói létszám növekedését és az alsó tagozat szaktanári igényét nem véve figyelembe). A testnevelő tanári képzési létszámoknak a tanárképző főiskolákon való felemelése nyomán a hiány a nyolcvanas évek elejére csökkent. Változatlanul komoly gondot okozott viszont a szakos testnevelő tanárok hiánya az alsó tagozatokban. (68) A tanitók testnevelési felkészületlenségét 1974. junius 4-én a MM miniszteri értekezlete is megállapitotta, kifogásolva egyebek között: "...az alsó tanitók repertoárjában kevés a játékismeret. Ezért egysiku, és gyakran unják a gyerekek a megszokott egy-két játékot, és ezzel a lehetőséget is." (69)

Az általános iskolák sportjában ebben az időszakban is központi helyet foglalt el az Uttörő Olimpia rendszere. Sokan sürgették ennek továbbfejlesztését. Ebben az volt a legfőbb igény, hogy területenként és helyileg minél nagyobb tanulói létszámot mozgasson meg lehetőleg rendszeresen. Több más módositás között a legnagyobb változás az 1979/80-as tanévben volt, amikor bevezették az uj rendszerü körzeti bajnokságokat. A helyes elképzelés megvalósitásának feltételeit azonban a legtöbb helyszinen nem tudták előzetesen megteremteni,(70) igy a támadt nehézségeket eddig csak ideiglenes szükségintézkedésekkel tudták áthidalni. Az 1979/80. tanévben az osztott rendszerben müködő 2576 iskolából a következő részvételi létszám valósult meg: (71)

33. táblázat

Sportág	Nevezett csapatok	
	fiu	leány
Atlétika	2561	2519
Torna	403	521
Uszás	233	227
Kézilabda	1105	1398
Kosárlabda	210	258
Röplabda	158	167
Labdarugás	1786	-

Uj szint hozott az "Edzett Ifjuságért" mozgalom a helyi versenyek tömegesitésében az általános iskolákban. 1978-as adat szerint (72) az alsó tagozatban 245 208 (41,5 %), a felső tagozatban pedig 266 145 (53,2 %) tanuló vett részt a versenyeken.

Középfoku iskolák

Az iskolai testnevelés és sport egészére vonatkozó kérdések közül az előző fejezetben már több olyant érintettünk, amelyek mind az általános, mind a középiskolákra vonatkoznak. Néhány további ilyen összefüggésre még külön is visszatérünk. E fejezetrészben most azokat foglaljuk össze, amelyek csak a középfoku iskolákra érvényesek.

A müvelődésügyi miniszter 1973-ban intézkedett (73) az uj gimnáziumi órarendről, melyben a testnevelés heti kötelező óraszámát az általános tagozatokon háromra emelte fel.

Az 1974. junius 4-én tartott miniszterhelyettesi értekezlet megvizsgálta a harmadik testnevelési óra bevezetésének tapasztalatait, és megállapitotta, hogy az összes feltétel nem előzetes megteremtése (hanem jelentős részük menet közbeni létrehozása) ellenére is a középiskolában helyes volt az óraszám felemelése. A feladat végrehajtása során ugyanis lényegesen gyorsabban jöttek létre a még hiányzó feltételek, mint enélkül. Különösen e nagyjelentőségü feladat elrendelésének ujabb elhalasztása esetén huzódott volna el még tovább ezeknek a feltételeknek a létrehozása. Bár az 1973. évi miniszteri rendelet végrehajtása objektiv (74) és szubjektiv (75) okok miatt még egyenetlen, de legfőbb feladat a szubjektiv ellenhatások leküzdése (76) volt.

Az oktatási miniszter 1974. augusztus 29-én átfogóan intézkedett (77) a középfoku oktatási intézmények sportköreiről. Az utasitásban az időközben létrejött szervezetlenségek feloldásáról és az uj igények érvényesitéséről egyaránt volt szó.

1975. április 2-án az oktatási miniszter uj utasitást adott ki a "középfoku oktatási intézményekben folyó tanórán kivüli testnevelési és sporttevékenységgel kapcsolatos gazdasági kérdések és az iskolai sportkörök gazdálkodási rendjének szabályozásáról". (78)

1976-tól kezdve fokozatosan uj testnevelési tantervek bevezetésére került sor, (79) melyekben határozott korszerüsitési igények realizálódtak, főként cél- és feladatrendszerében és a követelményekben. (80)

Az 1977 januárjában megjelent oktatási miniszteri utasitásban korszerüsödött az iskolai tanulók egészségi kategóriákba sorolása. Négy kategóriát irt elő a rendelkezés

- egészségesek, a testnevelésben résztvevők;
- könnyitett testnevelés;
- gyógytestnevelés;
- felmentettek.

Megjelent a gyógytestnevelés tanterve is.

1978. szeptember 18-án vizsgálta meg az oktatási miniszteri értekezlet "az ifjuság testnevelésének és tömegsportjának fejlesztéséről hozott kormány- és AIB határozatok végrehajtásáról" szóló jelentést, és megállapitotta, hogy "kedvező kezdeti változás" (81) alakult ki, "az előirt feladatok időarányos része többségében megvalósult." (82)

A középfoku iskolák tanulói létszáma (83) a következőképpen változott:

34. táblázat

	1970/71	1975/76	1978/79	1979/80
Középiskolák	233 000	207 000	198 000	199 000
Szakmunkásképzők	223 000	165 000	153 000	153 000
Összesen:	456 000	372 000	351 000	252 000

Ebből megállapitható, hogy a hetvenes évek végéig csökkent a tanulói létszám, amikor átmeneti állandósulás következett be, és várhatóan ujra számottevően emelkedni fog.

A testnevelő tanári ellátottság a középiskolákban nagyjában megfelelő, csak egyes helyi problémák mutatkoztak. (84) A szakmunkásképző intézetekben ennél rosszabb a helyzet, különösen a heti testnevelési órák számából is következően.

1955-1976 között a középiskolák tornatermeinek (tornaszobáinak) száma 286-ról 591-re emelkedett. Ezek a középiskolai testnevelés teremszükségletét 1976-ban 52 %-ban elégitették ki. 1955-1976 között a diák sportkörök (DSK) szakosztályaiban a sportoló tagok száma 67 297-ről 45 654-re csökkent. Bár az 1976-os adathoz hozzá kell még adni az országjáró diákkörök (ODK) 31 845 fős létszámát, a visszaesés igy is szembeötlő.

Az "Edzett Ifjuságért" mozgalom szép eredményeket mutatott fel. 1978. szeptemberében ennek keretében a 15-18 évesek között 188 014 rendszeresen sportoló fiatalt tartottak nyilván, ezek tulnyomó többségét a középfoku iskolák tanulói jelentették.

A hetvenes évek második felében számottevő javulás mutatkozott a létesitmények terén. Egyre inkább épültek iskolai használatra uszodák, és nagymértékben javultak a szabadtéri létesitmények feltételei. A tornatermek száma is szaporodott.

Szakositott tantervü testnevelési osztályok

1973. október 8-án a müvelődési miniszterhelyettes (85) engedélyezte a középiskolai szakositott tantervü osztályok beinditását. Ezzel egyidejüleg az MM Testnevelési és Sport Önálló Osztályának vezetője (86) felkérte az Országos Pedagógiai Intézet főigazgatóját, hogy gondoskodjék a szakositott tantervü iskolákban müködő testnevelő tanárok speciális továbbképzéséről.

1976-ban az oktatásügyi miniszter utasitást adott ki "az általános iskolai és gimnáziumi testnevelési osztályokról" (87), és utasitásának két mellékletében jóváhagyta a testnevelési osztályok óraterveit és a testnevelési általános iskolák, valamint gimnáziumok listáját. A rendelkezés ekkor 126 általános iskolai és 23 gimnáziumi osztályra vonatkozott. E testnevelési osztályok óraszámait a következőképpen hagyta jóvá:

Általános iskolák:

1-2.osztályok: heti 3 óra testnevelés, és
heti 3 óra sportköri foglalkozás.
3-4.osztályok: heti 4 óra testnevelés, és
heti 4 óra sportköri foglalkozás.
5-8.osztályok: heti 5 óra testnevelés és szakosztályi edzés.

Gimnáziumok:

I-II. osztályok: heti 6 óra testnevelés,
III-IV.osztályok: heti 5 óra testnevelés, és SI szakosztályi edzés.

Az 1977/78-as tanévben már 764 testnevelési szakositott tantervü iskolai osztályban 22 749 tanuló vett részt.

1978-ban az Oktatási Minisztérium intézkedett "az általános iskolai szakositott tantervü testnevelési osztályok tanórán kivüli foglalkozásainak óraszámairól". (88) A döntés az volt, hogy az 1. és 2. osztályokban heti 6 órát, a 3. és 4. osztályokban heti 8 órát forditsanak erre, az 5-8. osztályok tanulói pedig sportiskolai edzéseken vegyenek részt (változatlan testnevelési órák mellett).

A testnevelési osztályok mellett volt még egy további fontos intézkedés is. Az általános iskolákban az 1977/78-as tanévtől, a középiskolákban az 1978/79-es tanévről teljesitményfüzetek alkalmazását vezették be, ami a gyermekek öntevékenységét jelentősen fokozta fizikai adottságaik fejlesztése terén. (89)

Felsőoktatási intézmények

A hetvenes évek első felében tovább nőtt a felsőoktatási intézmények nappali tagozatain tanuló hallgatók száma (közel hatszorosa lett az 1937/38. tanévi hallgatói létszámnak), és a hetvenes évek második felében 64-65 ezer körül tartósodott.

35. táblázat

Tanév	Hallgatók száma
1937/38.	11 747
1946/47.	24 036
1970/71.	53 821
1975/76.	64 319
1976/77.	64 496
1977/78.	64 693
1978/79.	65 000
1979/80.	64 447

A hetvenes évek elejére az egyetemi és főiskolai testnevelés és sport szerény mértékü fejlődése megállt. A testnevelés ügye stagnált, a főiskolai élsport és tömegsport visszafejlődött. Az iskolai testnevelés és diáksport erősitésére vonatkozó felső szintü határozatok és rendeletek azonban 1974-től a visszafejlődés megállitását és egy kismértékü (bár egyenetlen) felfelé ivelő időszakot is elinditottak.

1974. október 27-én döntött az oktatási miniszter "a felsőoktatási intézményekben folyó testnevelés és sport egyes kérdéseiről". (90) A korábbi rendezetlenségek megszüntetésére elrendelte, hogy a testnevelést az intézmény vezetője, vagy az általa kijelölt helyettese felügyelje. A sportegyesületi munka szempontjából előirta, hogy "Az intézményhez kapcsolódó sportegyesület tevékenysége vonatkozásában a bázis szerv részére külön jogszabályokban meghatározott jogkört az intézmény vezetője, illetőleg az általa kijelölt helyettese gyakorolja." (91) Intézkedett, hogy minden felsőoktatási intézményben sportbizottságot hozzanak létre az egyesületen kivüli sportmunka támogatására, koordinálására. Minden felsőoktatási intézményben egységesen heti kettőre emelte fel a testnevelés óraszámát, és megkivánta, hogy a feltételek megteremtésével párhuzamosan a felsőbb évfolyamok fakultativ testnevelését is bővitsék. Mindezekhez még előirta, hogy a testnevelési és sportlétesitményeket fejleszteni kell, karbantartásukról és üzemeltetésükről az intézmények gondoskodjanak.

1974. november 21-én OM döntés született (92) arról, hogy a felsőoktatási intézmények saját költségvetésükben évi és hallgatónkénti 50 Ft-ot tervezzenek és használjanak fel a tömegsport céljaira, az addigi sporttámogatás többleteként.

1975. március 10-én az OM miniszteri értekezlete tárgyalta "Az egyetemi és főiskolai sportegyesületek helyzete, fejlesztésének főbb elvei" c. előterjesztést. Az értekezlet főbb megállapitásai a következők voltak:

- Megalakultak a sportbizottságok.
- A kettős feladat (tömegesités és élsport) közül "egyiknek sem tudnak jelenleg eleget tenni". (93)
- Anyagi gondok miatt a főiskolai sportegyesületek a "közép és alsó szinvonalban nem tudnak müködtetni és fenntartani szakosztályokat". (94) Szakosztályok sorra szünnek meg.
- A legnagyobb egyetemi sportegyesületek tudnak "csak viszonylag lépést tartani az élvonallal, de az élsportolói juttatások és más anyagi feltételek terén még ezek az egyetemek sem tudnak versenyezni a hasonló szintü, de komoly bázistámogatást élvező egyesületekkel". (95)
- Az egyetemek és főiskolák nem töltik be sportegyesületük bázisának szerepét.

Az értekezleten hozott határozat előirta, hogy ki kell dolgozni az egyetemi és főiskolai sportegyesületek pénzügyi támogatásának rendszerét. Az OM, a felsőoktatási intézményeket felügyelő tárcák és az intézmények költségvetésében legális keretet kell biztositani a közép- és alsó szintü szakosztályok müködéséhez (az OTSH által folyósitott állami sporttámogatáson felül). A határozat hangsulyozta, hogy e "sportegyesületek tevékenysége az oktató-nevelő munka szerves része".

Ebben az időben 81 felsőoktatási intézményben 66 sportegyesület müködött, melyek szakosztályainak 14 294 tagja volt. (96)

1978 szeptemberében az OM miniszteri értekezlet megállapitotta, hogy "csak kezdeti eredményekkel járt a kollégiumokban bevezethető tömegsport formák kialakitása". (97) Bár a személyi feltételek itt voltak a legkedvezőbbek, de ennek érvényesülését a létesitményhiány gátolta.

A felsőoktatási intézmények főbb adataihoz tartozik még ebben az időszakban a Testnevelési Főiskola egyetemi jellegü főiskolává való átszervezése. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1975. évi 16. sz. törvényerejü rendelete döntött igy, az addigi eredményeket elismerve és a magasabb szinvonal érdekében.

b) Versenysport - élsport

Az OTSH elnöke 1974-1980 között kétszer adott ki szabályozó utasitást a sportegyesületekről. 1975 elején (amikor a szakosztályok megszüntetése, egyesülése, illetőleg a sportegyesületek fuzionálása jelentős méreteket öltött, és több nemkivánatos döntést is hoztak az egyesüléseknél) irányelveket adott ki "a sportegyesületek egyesüléséhez és a sportegyesületi szakosztályok átadásához". (98) 1977-ben módositotta a kiemelt egyesületek rendszeréről szóló 1973. évi utasitását. (99)

Az utánpótlás-nevelés fontos központi intézményéről a Központi Sportiskoláról (KSI) 1974-ben született olyan döntés (100), amely az 1963. és 1970. évi szabályozást hatályon kivül helyezve (101), továbbfejlesztette a KSI rendszerét.

Egyes sportágak megkülönböztetett fejlesztéséről is több intézkedés született. 1974-ben az atlétika (102) és a labdarugás (103), 1975-ben az uszás (104), és 1977-ben a torna (gimnasztika) (105) fejlesztésének irányelvei jelentek meg.

A sportolók nyilvántartásáról és minősitéséről is több rendelkezés látott napvilágot. 1975-ben az OTSH elnöke utasitást adott ki (106) "az igazolt sportolók nyilvántartásának rendjéről", mivel a nyilvántartásban felhalmozódott a már nem aktiv sportolók száma. 1976-ban az OTSH módositotta (107) és kiegészitette a sportolók igazolási és átigazolási szabályzatát. 1977-ben rendelkezés jelent meg a sportolók minősitéséről. (108)

Az élsport fejlesztését szolgálta a szakosztályok kategórizálásról hozott döntés 1974-ben (109) és 1976-ban.(110) Az 1974. évi OTSH utasitás a nemzetközi sportszinvonalhoz mért kritériumok alapján A-B-C kategóriákat állapitott meg az egyes sportágakban a szakosztályok számára. Ezt módositották (az uj szakosztályi eredmények alapján) 1976-ban. A szakosztályok kategorizálása elismerte a sportban felmutatott eredményeket, és megállapitotta a fejlesztés pénzügyi feladatait is.

Nagy gondot okozott az OTSH-nak is az élsportolók státusának és támogatási rendszerének aktuális továbbfejlesztése. Ennek érdekében az OTSH és más főhatóságok az utasitások sorát adták ki (111) arra törekedve, hogy a szocialista elvek alapján folyamatosan rendezzék az élsportolók támogatását.

c) A sport tömegesitése

A diáksportnál tárgyalt intézkedéseken kivül a főhatóság és a társadalmi szervek a dolgozók sportjának tömegesitését is igyekeztek elősegiteni. Ezen a téren mindenekelőtt a létesitménykorlátokkal és szemléleti akadályokkal kellett megküzdeni. Ezért az intézkedések sorát adták ki (OTSH, más főhatóságok, a SZOT, a KISZ KB, a SZÖVOSZ és az MHS). Ezeknek az intézkedéseknek hatására jelentős eredmények születtek a tömegesités mértékének megőrzésében és részben továbbfejlesztésében.

Az "Edzett Ifjuságért" mozgalomban elért eredményeket a következő táblázat mutatja 1978 szeptemberében: (112)

36. táblázat

Korcsoport	A korcsoport létszáma	Rendszeresen sportolók	
		száma	aránya (%)
6 -10 évesek	590 268	245 208	41,5
11-14 évesek	499 794	266 145	53,2
15-18 évesek	366 100	188 014	51,4
19-26 évesek	1 413 052	217 315	15,4
Összesen:	2 869 214	916 682	31,9

A munkahelyek tömegsport adatait sem minden évben ugyanolyan statisztikai módszerrel mutatták ki, de néhány év adata itt is egységesen megállapitható, és összevethető a korábban tárgyalt adatokkal:

37. táblázat

	1976	1977
Indulók száma a tömegversenyeken	721 240	864 099
ebből: nők	22,7 %	37,4 %
Munkahelyi testnevelést szervezők száma	998	2360
Munkahelyi testnevelésben résztvevők száma	110 000	116 324
ebből: nők	84,5 %	84,5 %
Szervezett turázásokon részt vevők dolgozók száma	354 219	409 501

Az adatokhoz figyelembe kell venni, hogy 1976-ban még kb. 6000 munkahelyen nem müködött sportegyesület, ami a szakszervezetek és a KISZ sportfeladatait jelzi.

Az 1978-as év adatai szerint a falu sportjában a következő volt a helyzet: (113) 3069 községben (ebből 313 a nagyközség) 5 262 010 fő (a lakosság 52 %-a) élt. (114) A sportegyesületek számának 55,2 %-a a községekben volt. A sportegyesületi tagok falun az országos adatok 25,3 %-át, 284 461 főt (a lakosság 5,5 %-át) tették ki.

d) A sporttudományos és sportegészségügyi munka

A sporttudományos munka a hetvenes években szintén ellentmondásos módon, de továbbfejlődött. Ezt mutatja a tudományos kutatók, a Testnevelési Főiskola, a TSTT és más - a testneveléssel és sporttal foglalkozó - intézmények és szervek eredményei. A Magyar Tudományos Akadémia is fokozott támogatásban részesitette a sporttudományos munkát; ideiglenes módon, de elhelyezte a tudományok egységes rendszerében. Tovább nőtt a tudományos fokozattal és cimmel rendelkező testnevelési és sportszakemberek száma. 1975-ben a Testnevelési Főiskola egyetemi rangra emelése után, megkapta a testnevelési doktori cim adományozásának jogát.

1974-ben a Testnevelési Tudományos Tanácsot (TTT) átszervezték. Nemcsak uj nevet (Testnevelési és Sporttudományos Tanács - TSTT) kapott, hanem szervezetét is átalakitották. Ebben az ügyben az OTSH elnöke a 2/1974. (OTSH K.1.) OTSH sz. utasitásában döntött. A TSTT-t az OTSH "...vezetésének segitésére tudományos tanácsadó és koordináló testületi szervként" (115) hozták létre. (116) A korábbi TTT szakbizottságai kezdtek beépülni az MTA bizottságaiba és társulataiba. 1979-ben az OTSH uj feladatokat adott a TSTT-nek (117), és jóváhagyta müködési szabályzatát.

A sportegészségügyi munkát is igyekeztek korszerüsiteni. 1977-ben három miniszteri rendelet is intézkedett. 1977. január 10-én adta ki az oktatási miniszter az "alsó-, közép- és felsőfoku oktatási intézményekben folyó tanórai testnevelés és az ezzel kapcsolatos orvosi vizsgálatok szabályozásáról" szóló utasitását. (118) Az egészségügyi miniszter 1977-ben két rendelkezést hozott. (119) Intézkedett "a területi testnevelési és sportegészségügyi feladatok ellátásáról. (120) A nehéz anyagi-pénzügyi-müszaki feltételek között müködő sportegészségügyi szervek munkájához ezek az intézkedések komoly segitséget adtak.

JEGYZETEK

24. Az MSZMP határozatai. 1971-1975. Kossuth K. Bp. 1978. 429-433. p.

25. OTSH Közlöny, 1973. évi 1. évf. 1. sz.

26. Mindezekkel az 1968. évi 4. sz. tvr. hatályát vesztette.

27. OTSH Közlöny, 1973. évi 1. évf. 1. sz.

28. 7/1973. (OTSH. K.5.) OTSH sz. utasitás.

29. OTSH Közlöny, 1973. 5. sz. 39. p.

30. A 9/1973 (OTSH K.7.) OTSH sz. utasitás a sportegyesületi közgyülések összehivásáról; a 10/1973 (OTSH K.7.) OTSH sz. utasitás a sportegyesületi minta alapszabályról; a 15/1973 (OTSH K.8.) OTSH sz. utasitás a sportegyesületek felügyeletéről és irányitásáról intézkedett.

31. OTSH Közlöny, 1973. 8. sz. 86. p.

32. Melyről még külön lesz szó.

33. Az adatok összegezésénél az OTSH statisztikai kiadványaira támaszkodhatunk.

34. A megalakulásról Blahó Pál (az MM Titkárság helyettes vezetője) e dátummal értesitette a minisztérium összes vezetőjét.

35. Ugyanott, és a 1011/1974. (III. 20.) MT. sz. határozat szerint.

36. A Kulturális Minisztérium és az Oktatási Minisztérium összevonásakor, a Művelődési Minisztériumban az osztály "önálló" jellege megszünt, és a közoktatási főosztály szervezeti kereteibe került. Ez a döntés sok problémát okozott.

37. A 119/1974. (M.K. 23) OM sz. utasitás alapján.

38. Müködésükről irányelvek, és minta ügyrend jelent meg még 1974-ben. (135., 122. sz., 1974. XI. 23. MM Irattár; MK. 6. - 1975. III. 20; 109/1974. (MK. 16.) OM sz. utasitás alapján.)

39. 1043/1971. (X.2.) M.T. sz. határozat.

40. 103/1973. (M.K. 1.) MM sz. rendelet.

41. 1/1975. (OTSH K.1.) OTSH sz. utasitás.

42. OTSH Közlöny, 1975. 1-2. sz.

43. 1011/1974. (III.20.) M.T. sz. határozat.

44. Addig ugyanis egyes felsőoktatási intézményekben, illetőleg karokon a heti kötelező óraszám még csak 1 volt, és bár a felsőoktatási intézmények vezetőinek volt rendeleti felhatalmazása arra, hogy a feltételek létrehozásával egyidőben, saját hatáskörben a heti 1 kötelező testnevelési órát heti egy fakultativ óra órarendi tervezésével kettőre emeljék fel, azonban erre többnyire nem került sor.

45. 1055/1974. (X.30.) M.T. sz. határozat.

46. 1015/1976. (V.15.) M.T. sz. határozat. (Müvelődési Közlöny, 1975. 11.sz. 426-427. p.)

47. Ugyanott. 426. p.

48. 15.016/1976 (I.P.K. 7.) ÁIB sz. határozat.

49. 2/1976. (VIII.25.) OKT. sz. határozat (OTSH Közlöny, IV.évf. 8-9. sz.)

50. MM Irattár, 1976. IX. 4.

51. 3/1974. (IX.12.) OM sz. rendelet.

52. 130/1976. (M.K. 14.) OM sz. utasitás.

53. Müvelődési Közlöny, 1977. 16.sz. 681-682. p.

54. 106/1979. (M.K.8.) OM sz. utasitás.

55. A 102/1980. (M.K. 4.) OM sz. és a 107/1980. (M.K. 11.) OM sz. utasitásokat.

56. Például Kunos Andrásné és társai további publikációit; az óvónőképző intézetek testnevelő (és más) tanárainak törekvéseit; a Magyar Pedagógiai Társaság Testi Nevelési Szakosztálya Óvodai Munkacsoportjának tevékenységét; az óvónők lelkes és áldozatos munkáját.

57. Az általános tagozatra vonatkozóan, és ezekhez jönnek még a testnevelés-tagozatos órákkal kapcsolatosak (a későbbi fejezeteknél).

58. 114/1973. (M.K. 9.) MM. sz. utasitás.

59. M.K. 1973. 16.sz. (135.004/1973.) 439-440. p.

60. Művelődési Közlöny, 1974. 10. sz. 392-395. p.

61. Az OM testnevelési és sport önálló osztályának közleménye (Művelődési Közlöny, 1974. 20.sz. 704-705. p.)

62. Lásd: Művelődési Közlöny, 1975. 10.sz. 450. p. (23.432/1975.)

63. 101/1976. (IPK. 6.) ÁIBT-OM sz.

64. 127/1975. (M.K. 18.) OM sz. és 127/1979. (M.K.19.) OM sz.

65. Művelődési Közlöny, 1976. 15.sz. 656-657. p.

66. Művelődési Közlöny, 1978. 16.sz. 689-691. p. (134/1878. (M.K. 16.) OM sz.)

67. M.M. Irattár, 1978. IX. 18. Emlékeztető a miniszteri értekezletről.

68. Ennek is következménye, hogy az általános iskola alsó tagozatának osztályai mindinkább kiszorultak a tornatermekből. Ezt az MM miniszteri értekezlete is megállapitotta 1974. junius 6-án (28.sz. Emlékeztető, 945/G.I./1974. MM 1974.

69. Ugyanott.

70. Utazási költségeket az uj feladathoz külön nem biztositottak (a tanulónkénti állami támogatás addigi összegéből ezt természetesen nem lehetett fedezni), a programkészitésnél nem kellően számoltak a korai sötétedéssel, a kellő számu és felkészültségü versenybirók mozgósitásával, más iskolai programok ütközésével, a létesitményfeltételekkel stb.

71. A nevezési számokat Várhelyiné Kulcsár Magda cikke közli (A testnevelés tanitása, 1980. 3. 65. p.)

72. Művelődési Minisztérium Irattár (OM miniszteri értekezletéről készült emlékeztető, 1978. szept.18.)

73. 115/1973. (M.K. 9.) MM sz. utasitás.

74. Objektiv nehézségek ekkor még főként a következők voltak: szakképzett testnevelő tanári igény megnövekedése, ezek óraszámának átmeneti, de nagyarányu emelkedése; nőtt, illetőleg visszatért a koedukált foglalkozások száma; relative romlott a létesitményfeltétel.

75. Szubjektiv visszahuzó okok mindenekelőtt az alábbiakban nyilvánultak meg: olyan felfogások erősödése, hogy "csak a készenlevő feltételek alapján szabadott volna ilyen intézkedést hozni"; a nem testnevelés szakos tanárok egy kis részében a sportellenesség növekedése; olyan szórványos felfogások erősödése, mely szerint "falun szükségtelen felemelni a testnevelés óraszámát"; vagy hogy "feltételek hiányában a harmadik testnevelési órát másra lehet forditani" stb.

76. Annál is inkább, mivel a szemlélet általában erősödött, melyet a következők is fémjeleztek: csökkent az időszakos felmentést kérők száma a testnevelési órákon; az uszás oktatása kibővült; a középiskolák döntő többségében meg tudták oldani a harmadik testnevelési órát a normál délelőtti órarendben; több órát tartottak a szabadban; megnőtt az igény a falusi iskolákban is a szakos test-

nevelo tanár iránt; a rendelet serkentőleg hatott a létesitmények épitésére, átalakitására, karbantartására, a kulturházak sorát tették alkalmassá és használták testnevelési órák céljaira stb.

77. 110/1974. (M.K. 16.) OM sz. utasitás (M.K. 1974/16. sz. 605-609. p.)

78. 113/1975. (M.K. 7.) OM sz. (M.K. 1975/7. sz. 340-343. p.)

79. A középiskolai nevelés és oktatás terve. Tantervi utmutató. Testnevelés I-IV. osztály. Tankönyvk. Bp. 1977. A szakmunkásképző iskolai nevelés és oktatás terve. Tantervi utmutató. Testnevelés I-III. osztály. Tankönyvkiadó. Bp. 1978.

80. Vö.: Nagy Tamás: A gyermek és ifju testedzésének biológiai-pedagógiai hatékonyságát növelő törekvések. Előadás a debreceni szimpoziumon. Debrecen, 1979. április 10.; ("A gyerek és ifju testedzésnek biológiai-pedagógiai hatékonysága". TSTT. Bp. 1978. 21-32. p.)

81. Az OM miniszteri értekezletéről készült emlékeztető. (M M Irattár, 1978. IX.18.)

82. Ugyanott.

83. A statisztikai évkönyvek az adatokat ezrekben adták meg.

84. Ezek azonban nem képzési hiányok miatt állnak elő.

85. Gosztonyi János engedélyezte. (M M Irattár. 1973. XVIII. oszt. 135.010.sz.)

86. Nevében a helyettese (Nyiri János).

87. 147/1976. (M.K. 22.) O M sz. utasitás.

88. 45.030/1978. M.M sz. utasitás. (Művelődési Közlöny, 1978. 18.sz.)

89. Ennek előkészitésére 1976-ban már miniszterhelyettesi ajánlás jelent meg. (M.K. 1976/17. sz., 44.224/1976. 1.sz.). Ez az iskolák igazgatóihoz szólt.

90. 122/1974. (M.K. 24.) O M sz. utasitás.

91. Ugyanott. (Művelődési Közlöny, 1974. 24. sz. 7.p.)

92. M M. Irattár. 1974.XVIII.oszt. 135.128 sz. (A 1011/1974. (III.20.) Korm.sz. határozatban foglalt felhatalmazás alapján.)

93. Ugyanott.

94. Ugyanott.

95. Ugyanott.

96. A valóságos létszám valamivel kevesebb volt, mivel egy fő több sportágban is sportolhatott. Figyelembe kell venni, hogy e létszámban a nem főiskolai hallgatók is benne voltak.

97. O M miniszteri értekezlet emlékeztetője (1978. szept. 18.) (M M Irattár.)

98. OTSH Közlöny, 1-2.sz. 7-8. p.

99. 2/1977. (OTSH K. 1-2.) OTSH sz. utasitás.

100. 1/1974. (OTSH. K.1.) OTSH sz. utasitás.

101. Hatályon kivül helyezte a 11/1963. (VIII.20.) MTS sz. és a 10/1970. (MTS H.6.) Orsz. Tan. sz. határozatot.

102. Erről az oktatási miniszter 1974. IX. 16-án saját hatáskörében intézkedési tervet hagyott jóvá. (MM Irattár. Emlékeztető a miniszteri értekezletről.)

103. OTSH Közlöny. 1974. 3.sz. 20-21. p.

104. Müvelődési Közlöny, 1975. 17. sz. 693-695. p. (39.116/1975.)

105. OTSH Közlöny, 1977. 10-11. sz. 74-75. p. Ez az OTSH és az OM közös döntése volt.

106. OTSH Közlöny, 1975. 2949/1975.

107. 12/1976. (OTSH K. 6-7.) OTSH sz. utasitás.

108. 9/1977. (OTSH K. 7-8.) OTSH sz. utasitás.

109. 17/1974. (OTSH K. 7.) OTSH sz. utasitás.

110. 5/1976 (OTSH K. 3-4.) OTSH sz. utasitás.

111. Ezek a következők voltak:

21/1974. (OTSH K. 9-10.) OTSH sz.,

25/1974. (IX.18.) MüM sz.,

133/1974. (13.) MüM -PM -OTSH sz.,

134/1974. (13.) MüM -BM -HM. sz.,

22/1974. (OTSH K.9-10.) OTSH sz.,

5/1978. (OTSH K.4.) OTSH sz.,

11/1976. (OTSH K.4.) OTSH sz.,

114/1978. (Mü.K. 12.) MüM.-PM -OTSH sz.,

113/1978. (Mü.K.12.) MüM.-PM.-OTSH sz.,

10/1978. (OTSH K.8-9.) OTSH sz.,

3/1978. (OTSH K.3.) OTSH sz.,

2/1978. (OTSH K. 1-2.) OTSH sz.,

3/1980. (OTSH K.6.) OTSH sz.,

10/1980. (VI.11.) MüM. rendelet (OTSH K. 1980/6.)

112. Vö.: OM miniszteri értekezlet előterjesztésével (MM. Irattár, az 1978.szept. 18-án készült emlékeztető melléklete).

113. OTSH Közlöny, 1978. 8-9. sz. 51-54. p.

114. Ugyanennek a kimutatásnak alapján: a munkásság 46 %-a élt ekkor a falvakban.

115. MTSH Közlöny, 1974. 1. sz. 3. p.

116. Az uj rendelkezéssel a TTT-ről szóló 11/1969. (MTS. H.5.) Orsz. Eln. sz. határozat érvényét vesztette.

117. 11/1979. (OTSH K.7.) OTSH sz. utasitás.

118. 102/1977. M.K. 1.) OM sz.

119. 25/1977. (Eü. K. 16.) az egészségügyről szóló 1972. évi 2. törvény 38. §-a alapján.

120. 21/1977. (Eü. K. 15.) Eü.M. sz. utasitás.

KUTASSI, László

Initiation of formation of general development of the socialistic sport and physical education in Hungary. Part II.

Part I. of the survey has been published in 3/1981 of the TF Közlemények. Since a many-sided analysis of the historical path "passed" cannot be provided meeting the demands of the historical perspective, the author does not consider the relationships in their totality for investigations of, not sports historical kind, are still required.

КУТАШШИ, Ласло

Начала общего развертывания социалистического физического воспитания и спорта в Венгрии. Часть II

Первая часть работы была опубликована в № 3/1981 научных публикаций ИФК. Так как два десятилетия еще не составляют историческую перспективу позволяющую всесторонно анализировать проделанный путь, автор не ставил себе цель выяснить основные взаимосвязи, потому что к этому нужны и другие – не спортивно-исторические исследования.

KUN László

PARASZTI TESTKULTÚRA 1849-1918

I. Bevezetés

A sporttörténet kutatói az eddigiekben kevés figyelmet fordítottak annak elemzésére, hogy az európai országok XIX. század elején felbukkanó - majd a század derekától mindinkább kibontakozó - polgári-nemzeti sportmozgalmainak hátterében a népi játékok elsorvadásának folyamatát helyenként miért szakították meg másodvirágzási időszakok. Tény az, hogy ahol a nemzeti torna, vagy az angol mintáju sporttársulások előhirnökei felbukkantak, nemcsak a tudományos élet képviselői fedezték fel a népszokások tárházában megbujó vetélkedőket, hanem a politikai körök is. A XVIII-XIX. századi népi játékok és a korabeli "modern" sport mozgásanyagának elemző összevetése alapján pedig még a kölcsönhatási folyamat is végigkövethető. Az egykori népi játékok mozgásmodelljei jórészt iskolai testgyakorlati anyaggá vagy sportággá integrálódtak, ugyanakkor a különféle népszokásokban ápolt táncok, játékok és más vetélkedő elemek - nyugatról keletre, illetve a mezővárosokból a falvak felé haladva - levetették rituális köntöseiket, majd elveszitették feudális presztizsértéküket, hogy végül is függvényeivé váljanak a polgárosuló életforma motivációinak. E soktényezős összefüggésláncolat kulcsát az képezte, hogy időben ki tudtak-e alakulni a kultura közvetitésének olyan potenciális "közegei", amelyek a falu megváltozott helyzetében képesek voltak a helyi szokások ápolására, s egyben döntő befolyást gyakoroltak a testkultura városi bázisain kibontakozó folyamatokra is? Más vonatkozásban pedig sok mulott azon, hogy a kultura-közvetitő közegek oly mértékben meg tudták-e ujitani a népi testkultura hagyományrendszerének értékeit, hogy azok megőrizzék egy-egy népcsoport vagy tájegység életének belső önszabályozásában és etikai összetartásában játszott szerepüket?

II. A magyarországi testkultura népi játék, népi tánc- és vetélkedéshagyományai 1849 és 1918 között

E témakör kapcsán vissza kell utalnunk a magyar torna "atyjának", Matolay Eleknek arra az 1850-ben irt kitételére, hogy "A rendkivüli állapotok bevezetése után ... Haynau minden olyan csárdát leromboltatott ... aminek környékén pünkösdi legénypróbák és más jeles ünnepségek ürügyén a puszták népe összegyült." (1)

A kortanu naplójegyzeteiben vázolt letargikus emlékkép azonban csak részben fejezi ki a valóságot. A szabadságharc leverését követő diktatura, majd ennek önkényuralommá "szelidült" változata, alapjaiban nem érintette a paraszti testkultura szokásrendjét. Mi több, az átmeneti megtorpanás után, az 1850-es évek elejétől

éppen a politikai hatalom tulkapásai elleni tiltakozás megnyilvánulásai között sajátos szerepet kapott a népi játék és tánc iránti érdeklődés.

A XIX. század derekán a falvak melletti "mulató" helyet mindinkább csak "játszó"-nak, "nyomás"-nak, vagy "pázsit"-nak nevezték. A szálláskertes és a német rendszerben települt községekben a templom mögötti tér, vagy egy-egy központibb fekvésü szélesebb utca képezte a játszót.

"A játszó - irja 1867-ben a hódmezővásárhelyi Török Károly - a gyermekek, legények, leányok mulatóhelye vasárnap és ünnepnapokon. Már két-három óra tájban ... lehet látni, hogy öten-hatan, tizen-tizenketten egy csoportban, legény, leány együtt mennek ki a nyomásra ... A legénység egy része ott cicamacázik, dalol táncol vagy laptázik vegyest a lányokkal; más része, amelynek inkább tetszik a férfiasabb, több erőt, ügyességet kivánó mulatság ... dólézik, vagy tekézik. ... A kisebb gyerkőcök ugyanezt cselekszik, amit a nagy leányok, legények." (2)

Orbán Balázs 1869-ben A Székelyföld leirása kapcsán emliti a játszót: "... ily játszókertje minden falunak van, ott szoktak vasárnap és ünnepnapokon összegyülni, hogy erőt edző játékokkal mulassanak, melyek mindig testgyakorló elveken nyugosznak; a férfiak lapdáznak, követ dobnak, versenyt futnak, birkóznak. A nők cicát futnak, s más társas játékot játszanak, az öregek pedig körültelepedve nézik a gondtalanul mulató fiatalságot..." (3)

A játszók életét a paraszti munkára nevelés nemek szerint differenciált szokásrendje határozta meg. A játszóterek és játszórétek leggyakoribb látogatói a földmüvelés és az állattenyésztés adott körülményei között még csak alkalmilag foglalkoztatott 6-14 éves gyermekek voltak. Husvéttől az őszi esők beálltáig - a serdülő koru és az abból kinőtt lányok és legények jórésze is itt töltötte szabad délutánjait. Dologidőben azonban csak a vasárnapi vecsernye után jártak ki a játszóra.

A lány- és a fiugyermeksereg 7-10 éves korig játszott együtt. Ettől kezdve a fiuk külön bandába tömörültek. (4) A játszótéren csak akkor tartózkodtak, amikor a meglett legények és lányok a mezőn dolgoztak, vagy a "szálláskertekben" segédkeztek.

Becsatangolták a környék nádasait, hajitófával, parittyával vadásztak. Magukkészitette madzagból, dugóból és meggörbitett gombostüből álló alkalmatossággal halásztak. Ősszel és tavasszal sárkányoztak. Megmászták a falu legmagasabb fáit. A merészebbek elsajátitották a "kutya-uszást". Egymást befogva, illetve egymás nyakába ülve ló- és kocsiversenyeket utánzó vetélkedőket rendeztek. Máskor ostromjátékot játszottak valamilyen elhagyott épületben, dombtetőn, vagy homokbányában. A kamaszkort elérve megkezdték a lányok körüli legyeskedést.

A legénysorba kerülők leginkább az ütőlabdás kifutó (méta, róta), bábus - (kugli, teke) és bigejátékot kedvelték, vagy a tájegységenként divatos férfitáncokat járták. Az alföldi települések fiataljai nagy becsben tartották a birkózást, amit Csajági Gyula: Népi élet krónikája cimü kézirata szerint "különösen a husvétot követően gyakoroltak igen serényen, hogy a pünkösdkor szokásos próbákon csufságot ne szenvedjenek". (5) A lányok fogójátékokkal, bujócskával, énekes labdaadogatókkal, valamint szembekötősdivel, kockázással (cserepes ugrálójáték) és körtánccal szórakoztak. Naplemente felé a legények bekapcsolódásával a körtánc rendszerint páros tánccá alakult át, amelyet a szatmári, tiszavidéki és a bihari falvak fiatalsága vasárnap esténként a kocsmákban is folytatott. A játszók összejövetelei országszerte alkalmat adtak az ismerkedésre, az idősebb korosztályok szokásainak elsajátitására, a presztizsvetélkedők eldöntésére. Jórészt az itt szerzett tekintély alapján alakult ki a legények rangsora, élükön helyenként a legénybiróval. Téli időben a fonójátékok és táncmulat-

ságok szokása divott. A fagy beállta után megteltek a csuszkálók. Előkerültek a szánkók, a csont- és a fa-, módosabbaknál a helyi kovácsmesterek által készitett vas (élü)- korcsolyák. A legtöbben azonban csak a csizmáik sarkára vert patkók élén egyensulyozva "kanyaritották a hatosokat és kilenceseket", vagy hólabdacsatákat vivtak.

A játszók és a csuszkálók életrendjén szigoru szabályok és szokásnormák uralkodtak. Betartásukról az 1860-as évek végéig többnyire a legénybirók, ezt követő évtizedekben a kisbirók, majd a századforduló táján a tanitók, egyes helyeken pedig a lelkipásztorok gondoskodtak. Az eddig felkutatásra került utalásokból egyértelmüen kiderül, hogy a játszókon kétfajta összejövetel volt szokásban. Az un. "átlagos" vagy "mindennapi", amikor a legények és lányok "éppen csak körülnézni mentek ki". Ilyenkor rendszerint mezitláb és a könnyebb hétköznapi ruhában jelentek meg. Nyilván ezek voltak a ténylegesen játékos, tánc- és vetélkedő összejövetelek. A helyi szokásnak megfelelő jeles napokon például pünkösdöléskor, Szent István napján, Dömötör és Szent Mihály napján azonban valóságos divatbemutató volt a játszón. Valószinü, hogy ezeken a napokon inkább csak a körtáncok és olyan játékok szerepeltek, amelyben a mozgást a diszes öltözék nem gátolta.

A játékok rendjét elsősorban a falusi fiatalság fejlett közösségtudata biztositotta. Az alapelv az volt, hogy aki a táncba, az erőpróbákba, a futóvetélkedőkbe vagy a labdajátékba be akart kapcsolódni, be kellett venni a csapatba. Az 1860-70-es évek falvaiban még kifejezetten sértésnek számitott volna, ha valakinek a hozzátartozóját a vele azonos korosztálynak játékából kihagyják. Ez természetesen nem jelentette azt, hogy a középkori angol vagy bretaigne-i játékhoz hasonlóan egyszerre mindenki játszott. Vasárnap a koradélutáni órákban rendszerint a játszóhoz közel lakó öreglegények kis csapata kezdte a lánytoborzót, ebbe folyamatosan bekapcsolódtak a távolból érkezők. Az elfáradtak helyébe mindig ujak álltak, de a legénybirók szigoruan ügyeltek arra, hogy a csapatok lehetőleg egyforma erőt képviseljenek. A késő-délutáni órákban a meglett legények átpároltak a lányokhoz és a játéktér a fiatalabbaké lett. A falvakon kivüli nagy területü játszókon egymással párhuzamosan többféle játék, tánc és vetélkedés is zajlott. A játszók életrendje nem ismerte a mai értelemben vett passziv szurkoló fogalmát. Egy-egy kiemelkedő hiresség csak pillanatokig vonta magára a figyelmet, egyébként a játszón mindenki egyszerre volt szereplő, résztvevő és néző. (6)

A parasztfiatalság játék- és vetélkedőszokásainak másik figyelemreméltó sajátossága, hogy mentes maradt a nacionalista motivációktól. Ugyszólván egyetlen hitelt érdemlő dokumentumot sem ismerünk arra vonatkozólag, hogy a hagyományos időszakokhoz kötött "alvég-felvég", "kálomista-pápista" ügyesség- és erőpróbákat nemzetiségi alapon szervezték volna. Jóllehet a vegyes lakosságu vidékeken a vallás és a nemzetiség többnyire fedte egymást, de a falusi játék nem elvont, pontra menő bajnokság volt, hanem olyan presztizsszerzési alkalom, amelyben az egyén önmaga rátermettségét vagy ügyetlenségét igazolta. Az utóbbi esetben azonban kicsufolták. Természetesen voltak fogadásra menő küzdelmek is, de ilyenkor a "tét"-et a győztesek és a vesztesek rendszerint együtt fogyasztották el a kocsmában.

Azt szinte mindenütt természetesnek vették, hogy a helyi horvát, magyar, német, román, ruszin vagy szerb legényeknek egyformán joguk van a játszótérhez, a cigányt vagy a szomszéd faluból odatévedt idegent azonban nem vették be maguk közé. (Kivételt képeztek az un. "bál jellegü" táncos rendezvények, ahová a szomszéd falubelieket is gyakran meghivták. A vendégeknek azonban külön kommenciót (belépődijat) kellett fizetniük és csak a petrezselymet áruló lányokkal vagy azokkal

volt szabad foglalkozniuk, akiket számukra a táncmesterek kijelöltek.) Ha a játszótéren nagy ritkán egy-egy komolyabb sérülés történt, a játék aznapra mindig leállt. Az elsősegélynyujtásról a tapasztaltabbak vagy a balesetet követő felbolydulás láttán odaérkező hozzátartozók gondoskodtak. A sérülés okozóit és a játékrontókat szigoruan megrótták; ha a szép szó nem használt, elverték. A sorozatos bajkeverőket pedig hosszabb-rövidebb időre kiközösitették. Farsangtól husvétig tilos volt a zenés tánc és a zajos csapatjáték. Legfeljebb a sárkányeresztést, a sétát és a "cikézés"-t (más szóval "cikázás"-t) engedték. Ez egy visszafogott, zsivalygás nélküli fogócskának felelt meg, amelyben feltünés nélkül csak néhány lépés erejéig illett kergetni a lányokat, akik rövid, gyors kitérésekkel (cikázással) igyekeztek elmenekülni.

A legényeket a házasságkötésükig (21-26 év), a lányokat pedig a menyecskesorba kerülésig (18-24 év) számitották a rendszeresen játszók korosztályába. Az utóbbiak számára az alkalmi táncmulatságok kivételével ezzel jórészt le is zárult a mozgásos játéktevékenység időszaka. A szálláskertes településü falvak és mezővárosok felnőttsorba került férfi lakossága azonban a táncon tulmenően sem szakadt el teljesen a legénykori szokásaitól. A felnőttek körében divó játékok és vetélkedők jórésze már sokkal közvetlenebbül kapcsolódott a munkamozgás egy-egy fázisához, mint a játszóterekê. (A szálláskertek a lakónegyedektől elkülönült "gazdasági üzemrészeket", az istállókat, karámokat, szérüket és csüröket foglalták magukba. A falusi iparosok, kereskedők és a cselédtartó nagygazdák kivételével a munkaképes férfiak többsége itt élte le életének nagy részét.)

A századfordulót megelőzően a falusi iskolákat látogató gyermeksereg csak hirből ismerte a tanterv szerinti testnevelést. Gyakorlatilag ezzel nem is sokat vesztettek, mert a korabeli tornaóra gyenge hatásfokát a parasztfiatalság életmódjával járó fizikai igénybevétel messze meghaladta (gyalogos közlekedés, szökött állatok hazakergetése, vadhajtás, lovaglás, famászás). A visszaemlékezési adalékok arról tanuskodnak, hogy a falusi és a mezővárosi gyermekek legtöbbje állandó mozgáskényszer, pontosabban a nap mint nap jelentkező erő, ügyesség, távolság- és akadályleküzdő teljesitményre való késztetés körülményei között nőtt fel. Erdei Ferenc Parasztok cimü könyvében megkapó realizmussal ragadja meg ezt a gondolkodási módot, amiben a felnövekvő fiatal minden sikeresen elvégzett feladatot ugy tekintett, mint aki az emberré válás próbatételeinek egy-egy lépcsőfokát megtette. (7)

A munka, a megbizhatóság és a rátermettség, valamint az erő-, ügyesség- és bátorságpróbák sajátosan összefonódott értékrendje érvényesült az életkori változásokhoz kötött legény- és lányavatások, az önálló feladat végzésére vállalkozó csoportosulásokba (aratóbanda, halászbokor, pásztorkolónia) való felvétel és a presztizsfunkciók (legénybiró, pusztagazda, csőszbiró, számadó) betöltése során is. (8) Az a serdülő vagy legény, aki valamilyen fizikai képesség vagy ügyességi próba terén ideje korán nem bizonyitotta életrevalóságát, rendszerint felszedett valamilyen gunynevet és másod- harmadrangu tagja maradt a közösségnek.

A parasztság testkulturájában központi szerepet játszó tánc fejlődését a néprajztudomány tárta fel. Kaposi Edit, Maácz László, Martin György, Pesovár Ernő és Ferenc és más jeles kutatók megállapitása szerint a XIX. században három paraszti táncréteg élt egymás mellett. A Dél-Dunántul, az Alföld és Felföld hagyományőrző vidékein az archaikus tipusu lánykörtáncok, az eszközös (fegyveres) pásztortáncok és az ugrós táncok maradtak fenn. Az ország keleti része - elsősorban Erdély - viszont már a XVIII. századi nyugati hatásokkal átszinezett un. uj táncstilus felé vezető átmeneti tipusu legényest, a lassu legényest és a párostáncokat őrizte. E szigetszerüen élő, vagy sajátos funkciókhoz kötődő tipusokat a XIX. század második

felében mindinkább háttérbe szoritotta az önellátásra berendezkedett zárt falusi életmód kereteit feszegető, a jobbágy-paraszti kötöttségekből fokozatosan kiszabaduló, individualizálódó, s az egységes nemzeti kultura áramába bekapcsolódó paraszti magatartást kifejező mozgásanyag. Az uj táncstilus müfaji-formai jellegét is az improvizativ férfitáncok (verbunk) és a szabad - zárt összefogódzásu lépő és forgó-ugró - párostáncok (lassu és friss csárdás) határozták meg. Kialakulásában két fő tényező játszott szerepet: a népi-nemzeti tánc- és zenekultura megteremtésén fáradozó reformköri hagyomány, valamint a korszerü társasági párostánckultura iránti nemesi és polgári igény, amely elsősorban a lengyel és a francia szabályozott táncformák példáit követve igyekezett szalonképessé tenni a nemzeti táncot.

A társadalom valamennyi szféráját érintő uj táncstilus legmélyebb és legtartósabb gyökereket a parasztság testkulturájába eresztette. Az abszolutizmus évei alatt kibontakozó elemi erejü csárdásdivat kellékeként közkedveltté vált a cigányzenekarok utján terjedő uj táncmuzsika. A mezővárosokban és a falvakban feltüntek a vándor táncmesterek. Az alkalmi tánciskolák és vándor táncmesterek által oktatott, szabályozott szerkezetü merev formákból a parasztság azonban csak az uj motivumokat, a stilust és a zenét vette át, és alkalmazta az alapmozgásában kötetlen, férfi és párostáncainak keretében. Az ujkori magyar tánctörténetben hosszu ideig uralkodó csárdásdivat az uj stilus jellegzetességeit a századforduló időszakára a nyelvterület csaknem minden részébe eljuttatta. (9)

A falusiaktól elütő pusztai játékok vetélkedésvilágát a XIX. század második felében leginkább a csepregi, a debreceni, a jászsági, a kiskunsági, a hortobágyi, a nádudvari és a földesi pásztorok őrizték. A pásztortársadalom testkulturájába a juniusi csikónyirás-napi, a pünkösdi királyavató vetélkedők, részben pedig az október 25.-i dömötörözés kapcsán nyerhetünk betekintést.

A kiskunsági csikónyirási ünnepségekkel kapcsolatos feljegyzések arra utalnak, hogy az itteni Pusztamérgesen, Kötöny- és Szank-pusztán neves vetélkedési központok voltak. A rendező számadó utasitására a bojtárok már az előző hetekben járták a környék pásztorait, illetve a legtekintélyesebb baromtartó gazdákat, hogy azokat feleségükkel és lányaikkal együtt meghivják. Az érdekelt helységek elöljáróival és csendbiztosaival a számadó tárgyalt. A kitüzött nap délelőttjén - amely többnyire pünkösd másnapjával esett egybe - a csikósok közrefogták a ménest és az éves vadcsikókat árkánnyal (pányvával) kifogták, vagy karámba terelték, majd ott földre döntötték őket, hogy a sörényüket lenyirják, a farkukat pedig megkurtitsák. Ebéd után a pusztatulajdonos város elöljárósága kiosztotta az ajándékokat. A fiatalság különböző ügyességi játékokkal szórakozott, majd ingizzasztó táncos vetélkedés következett. Amikor már ebbe jócskán belemelegedtek, megkezdődtek a tét jellegü próbák. Az első számot rendszerint az "ölre" - azaz a mai kötöttfogáshoz hasonló - birkózás képezte. Annyiban azonban különbözött tőle, hogy az ölremenők nem a napjaink nehézsulyu versenyzőinek stilusában tologatták, maszirozgatták és kerülgették egymást, hanem ténylegesen birkóztak. A kihivó félnek "fogást kellett adnia". Ez azt jelentette, hogy a jelentkező megragadhatta a nyakát és a felsőkarját (csikóscsipő), vagy átnyalábolhatta a derekát (parasztszaltó) és a két vállig tartó küzdelem szinte pillanatok alatt eldőlt. A küzdelem feladása gyávaságnak, "csuffátétel"-nek számitott. A mérkőzéseket mindig a leghozzáértőbbnek elismert számadó vagy pusztagazda vezette, aki a durváskodó, gáncsoló és ruhába kapaszkodó félnek botjával rácsapott a bokájára. A küzdelmet leállitotta, és a szabálytalanságot elkövető birkózónak kellett fogást adnia. Aki az ellenfelét földhöz teremtette, "kihivó táncot" lejthetett a feltápászkodó vesztes körül. Ez a tánc nyilván a levezető mozgást he-

lyettesitette, de egyben azt is kifejezte, hogy a győztes készen várja a következő ellenfél jelentkezését. (10) A birkózás befejezése után a szálláshelytől mintegy 4-500 méternyire kijelölték a csikósversenyek célját. Ezt az itteni szokás szerint egy hosszabb földbe szurt karóra kötött fehér kendő képezte, amit a befutó győztesnek lóhátról kellett leszakitania. A csikósok után a juhászok szamárfuttatásban mérték össze tudásukat. A vetélkedést futóverseny, majd a dijkiosztás zárta, amit ujból tánc és mulatás követett. A birkózás és a lófuttatás győztesei között nem egyszer találkozunk ismert csendbiztosok nevével, időnként pedig egy-egy betyárével is.

Csajági Gyula és Nagy Czirok László kutatásai alapján konkrét adataink vannak az 1855. évi vetélkedőről, amit Darányi Sándor mérgesi számadógulyás rendezett. A lófuttatásban elért győzelmet pénzzel jutalmazták, ami az indulók "tét"-jeiből és a jelenlévők adományaiból gyült össze. A futásban a számadó 50 éves öccse egy szép tajtékpipát, a birkózásban pedig egy 45-50 közötti gulyás cifraszürt nyert. (11)

Az 1860-ban lezajlott Szank-pusztai ünnepségről Gózon István parasztköltő tudósit. A vetélkedő érdekessége, hogy a birkózásban részt vevő pandurhadnagyok kettős győzelmet arattak. Valószinüleg két kategóriában zajlott le a viadal. A "közepes termetüeknél" Sárközi József, a "nehézsulyuaknál" Nagy Czirok László lett a nyertes, akivel a hires Ancsa Márton elleni küzdelme után senki sem mert kiállni. Holtverseny született a lófuttatásban is, ahol Manó László és a már emlitett Nagy Czirok László osztozott az első dijon. A szamárfuttatásban Aczél Pál izsáki juhász győzött. A versenyt Bazsa Mihály számadó rendezte, a dijakat a kunszentmiklósi elöljáróság adományozta. (12)

A kötönyi szilaj ménesnél az 1861-ben rendezett csikónyirási ünnepség birkózó számát Csillag Jóska nevü szegedi betyár nyerte, a lófuttatást (50 forintos első dijat) pedig Fazekas Teruska, a rendező számadó lánya. Azon nincs semmi különösebb csodálkozni való, hogy a népi fantázia a későbbiekben összeboronálta őket. A csikónyirási ünnepségek sorvadása az 1860-as években a halasi puszták felosztásával kezdődött. Legtovább tartották magukat a kötönyi és a mérgesi puszták összejövetelei. A század végén azonban itt is elhaltak a rendszeres vetélkedők.

Csajági Gyula szerint a kiskunságiak csikónyirási népünnepélye valamikor pünkösdi királyavatási szertartás volt. Megállapitását igazolja az is, hogy a Kiskunságból és a Jászságból toborzott császári huszárezredek a külföldi állomáshelyeiken évenként egy alkalommal három teljes szabadnapot kaptak a pünkösdi vetélkedések lebonyolitására. Az itthoni rendezvények átalakulására az 1830-as években került sor, amikor a civisvárosok elöljárósága megtagadta a győztesek feudális előjogainak biztositását. A csikónyirásból viszont anyagi haszon is származott, mert a levágott sörény és farokszőr árából az ünnepség költségeinek jórésze visszatérült.

A klasszikus pünkösdi királyságválasztási vetélkedéspróbák a XIX. század második felében már csupán a Jászság, a Nagykunság és a Hortobágy egyes helyiségeire, Nádudvarra és Rakamazra, valamint Csepregre és Földesre korlátozódott. Az itteni ünnepélyek müsora nagy vonásokban megegyezett a kiskunságiakkal, azzal a különbséggel, hogy szamárfuttatás az emlitett helységekben nem volt, birkózás és futás is csak helyenként. Csepregről csupán a lóversenyekkel kapcsolatos feljegyzések ismeretesek. Földesen birkózásból, futásból és kampóhuzásból állt az avatás. A nádudvari lófuttatáshoz birkózás és tekehajitás (!) kapcsolódott. Figyelemre méltó, hogy itt és a Jászságban a birkózás kezdete előtt a küzdőfelek "Kec, kec, kec! Mit reszkecc!" mondókát dudolva ingerelték egymást. A győztesek pedig a kiskunságiakhoz hasonlóan körültáncolták a legyőzötteket. (13) Mindez azt jelentette, hogy a nomád néphagyomány egyetemes sporttörténetből ismert "hármas férfi játéká"-nak

számos vonása nálunk is megőrződött. Ugyanakkor a kiválasztás ősi alapmotivuma - miszerint a vezérszerepet a három vetélkedési szám győztese közül az nyerte, aki az egymás közti viadal során kétszer diadalmaskodott - feledésbe merült.

A XIX. századi Magyarországon a pünkösdi királyi cim már a helyi szokás által meghatározott fő vetélkedési szám - rendszerint a lóverseny - során eldőlt. A birkózás, a futás, illetve a tekehajitás eredménye legfeljebb a legénycéhen belüli kisebb tisztségek elosztásánál játszott szerepet. Igy például a birkózás győztese lett a kisbiró, a futásé az első legény. Rakamazon a lóverseny győztesét nevezték pünkösdi királynak, a második helyezettet a kisbirónak. Ezeket egymás között csak azért futtatták, hogy eldöntsék, ki fizesse az áldomáspénzt. A fő szám győztesét vagy a helyszinen koszorúzták meg, vagy az esti bálon avatták fel.(14) A feljegyzések szerint hazánkban az utolsó hagyományos vetélkedéspróbához kötött pünkösdi királyavatást Csepregen rendezték 1890-ben, amit egy Pócza Antal nevü helybeli csikós nyert.(15)

A pünkösdi királyavató próbák Jókai Mór fantáziáját is foglalkoztatták. A Vasárnapi Ujság 1856. évfolyamában (16) irt tanulmányát követően az Egy magyar nábob cimü regényében külön fejezetet szentelt egy ilyen népünnepély megörökitésének. A cselekmény helyszine - Nagykunmadaras - képzelt. A lovasversenyt pedig összekapcsolja ifjukori kecskeméti élményével a bikahajsszal. A regényes leirás korfestő eleme a pünkösdi királyságért való küzdelem feudális motivációinak tételes felsorolása azonban valós. A lófuttatás előtti beszélgetésből megtudjuk, hogy a fejezet hőse a pünkösdi királyságának évei alatt lényegében nemesi előjogokat élvezett: nem kellett dolgoznia, naponként ott vendégeskedett, ahol kedve tartotta; a kocsmai fogyasztását a helyi elöljáróság fizette; renitenskedés esetén nem csukhatták tömlöcbe, de még deresre sem huzhatták. Mindezeken tul előjogai voltak a helység "szabad lányai"-nál. Kijárt neki egy ajándéköltöny, amiben a falusi ünnepségeken a földesur kiséretében diszeleghetett. Amig "le nem járt a pünkösdi királyság", csak az volt a kötelessége, hogy győztes ménjével közremüködjék a lóállomány nemesitésében.(17)

A pünkösdi királyavatás (juniusi csikónyirás) ünnepi szokása annyiban állt kapcsolatban a Dömötör-napi vetélkedőkkel, hogy az előbbi az ősi legelőváltó pásztorkodás tavaszi, az utóbbi pedig az őszi fordulójához vezethető vissza. Október 25.-e - erre utalnak a délszláv párhuzamok is - a XVI. században már a pásztorok és a mezőgazdasági cselédek szerződtetési napja volt. Az itteni vetélkedőkön lófuttatás sohasem szerepelt. De hiányoznak olyan fontos motivumok is, mint a helyzettek dijazása, vagy a birkózásnál a legyőzött körültáncolása. A müsoron istentisztelet, házasságkötés, ajándékozás, szamárfuttatás, birkózás - a délszlávoknál kőhajitás - botvivás (botostánc) és más erőpróbák szerepeltek. Az erő-és ügyességpróbák itt inkább a pásztorok egymás közötti rangsorának presztizskérdésével, másrészt annak a rátermettségnek az igazolásával függhettek össze, hogy a számadó, a pusztagazdák és az első bojtárok a jövő évben is képesek a nyáj védelmére. Jellemző, hogy a pusztamérgesi és az öttömösi pusztán a korábban szokásos botostáncvetélkedőt az 1860-as években a csendbiztosok azért nem engedélyezték, mert az rendszerint verekedéssé fajult. Előfordult, hogy még a békebiróként fellépő házigazdát is megverték.

A Dömötör napi vetélkedők szokása az 1870-es években a szegedi pusztákon, a Kiskunságon, a borsodi és a hevesi síkságon, illetőleg a Hortobágy környékén is csak szórványos emlékekben élt. A század utolsó negyedében pedig az október 25.-i pásztorszerződtetés szeptember 29-re - Szent Mihály napjára - tevődött át, a hagyományos pásztorünnep vallásos szertartássá, alkalmi juhászbállá szelidült.

A századforduló néprajzosai már csupán annyit jegyeztek fel róla, hogy a mulatságokra összejött pásztorok ekkor szokták felidézni a régi virtus emlékeit.(18)

Az első vásárok ünnepségein lófuttatás, versenyfutás, ügyességpróbák (póznamászás stb.) zajlottak le, a századfordulóig őrizték a régi vetélkedések emlékét.

III. A paraszti testkultura beszűkülése, a népi játék- és vetélkedési rendszer szétesése

A népi testkultura bomlását előidéző okokat a termelési viszonyokban beállt változáshoz a hagyományos paraszti gazdálkodás; a falusi, a majorsági és a pusztai életmód, valamint családi munkaszervezet átalakulását kiváltó tényezőkhöz lehet visszavezetni. A jobbágyfelszabaditással párhuzamosan 1850 és 1880 között felmérték, majd kiosztották a korábban közösen használt közlegelőket és a földesuraktól megváltott puszták jórészét. Mindezek következményeként a rideg és a félrideg állattartást felváltotta a takarmányigényes állattenyésztés. Az 1880-as évektől pedig a tengerentuli buza árcsökkentő hatása miatt szakitani kellett az egyoldalu, jórészt kalászosok termelésére szoritkozó hagyományos gazdálkodással. Fokozatosan megnövelték a munkaigényes kapásnövények vetésterületét.(19) A faluközösségeket összetartó munkaszervezet egyre inkább fellazult, majd szétesett. Az egyéni érdekviszonyoknak megfelelően a módosabb családokon belül megnövekedett munkaerőhiányt például a fiatalok fokozottabb igénybevételével igyekeztek kielégiteni. A szegényebb családoknál viszont felléptek a megélhetési gondok. Egyrészük kirajzott a tanyákra, mások majorsági cselédeknek álltak, vagy idénymunkát vállaltak. A fiatalabb korosztályok férfi tagjai pedig a vasutépitésnél, a folyószabályozási munkálatoknál és a városokban próbáltak szerencsét.

Az 1880-as és az 1890-es években az önállóan gazdálkodó parasztság és a teljesitménybérben dolgozó rétegek életmódját már a "látástól-vakulásig" tartó munka és a kiméletlen munkafegyelem jellemezte. A cselédségnél pedig kialakult a kimért mozdulatu, szándékosan visszatartott lassitott mozgástempó, illetve annak jellegzetes tünete: a kissé behajlitott térddel végzett "napszámos-járás", amely elősegitette a gerincoszlop meggörbülését.(20) Azokon a vidékeken, ahol ez a tendencia vált uralkodóvá, a népi játékok hagyományrendszere elhalt, vagy visszaszorult a gyermekvilágba. A kortanu, Porzsolt Lajos 1885-ben kiadott müve szerint ebben az időben már csak "Heves, Bihar, Somogy, Tolna és Vas megye lakói, valamint Torda, Aranyos és Háromszék megyében" játszották kellő szakértelemmel a régi magyar labdajátékokat.(21) A század végére a népszokásokból eltünt a vetélkedési ritusok rendszeres gyakorlása is. Baksay Sándor 1891-ben még elragadtatással ir a Kalocsai Sárköz és a Székelyföld játszóinak eleven életéről.(22) Csajági Gyula megállapitásai szerint azonban, ebben az időben a Tisza vidékén csak vasárnap délutánonként lehetett a meglett legények és lányok játékában gyönyörködni.(23) Más források arra utalnak, hogy a kamaszkoruak az "alvég", a "felvég", vagy éppen az utcájuk vagyoni állapotának megfelelő bandákban keresték a szórakozást. A Viharsarok egyes mezővárosaiban és falvaiban pedig kifejezetten rossz szemmel kezdték nézni a serdültebb lányok labdajátékát. A játszók mindinkább sétaterekké alakultak.

Szentes környékén olyan hiedelem született, hogy "azoknál a házaknál, ahol a menyecskelány labdázik, nem kel ki a csirke". Orosházán a játszókra futkározni menő lányokat ugy korholták, hogy "a labdázással elhajigálják a szerencséjüket".

Mindszenten pedig egyenesen megszólásszámba ment ha valakire azt mondták, hogy "Ellabdázta, mint a szegvári menyecske a böcsületet." (24)

A századelőn országszerte megfigyelhető a népi táncok zenei és formai beszükülése, a táncciklus fokozatos felbomlása és bizonyos archikus tipusok feledésbe merülése is. Ugyanakkor közkedveltté vált a körcsárdás. Az uj játékeszközök között feltünt a levegővel töltött gumilabda. A hordóabroncs- és a fakarikahajitást kezdte kiszoritani a kerékpárabronccsal való karikázás. (Ezt már nem ütögették, hanem a perem közé dugott botocskával tolták.) A módosabbak gyerekei vasélü vásári korcsolyát használtak. A gombozást és a golyózást felváltotta a csavaralátétekkel történő vetőzés, a hajitófát és a parittyát pedig a csuzli. Feltehetően iskolai hatásra terjedőben voltak a kiszoritó játékok. A nyári vakációkra hazatérő diákok nyomán megkezdte térhóditását az olcsóbb gumilabdával játszott labdarugás. A hagyományos bicskás és botos pásztorjátékok köre pedig fokozatosan visszaszorult. Az első világháboru alatt a falusi játszótereken uj szintfoltként jelentkezett a mezitlábas, félmeztelen napbarnitott gyereksereg.

Összefoglalásként megállapithatjuk, hogy a paraszti testkultura 1849 és 1918 közötti története a beszükülés és a népi játékrendszerek szétesését foglalja magába. A paraszti életfelfogásban azonban az egész korszakon át töretlenül élt a vetélkedési kedv, és megmaradt az eszményképnek "a tüzről pattant" egészséges, ügyes és talpraesett menyecske éppugy, mint az erős és munkabiró legény. Nem véletlenül vált szokássá 1868 után, hogy a sorozáson beváltak tánccal, nótaszóval vonultak be az állomástól a főtérre, az alkalmatlanok pedig a kertek alatt lopakodtak haza. (25)

IV. Népi játék - nemzeti sportág

A tánctörténetből Morvay Péter kutatásai nyomán tudjuk, hogy a XVIII-XIX. század fordulóján fellángolt rendi nemzeti tudat a verbuválásoknál alkalmazott paraszttáncokat azonositotta a magyar katonatánc fogalmával, s mint ilyet a nemzeti tánc és a zenei karakter egyik jelképévé avatta. A XIX. század folyamán kialakult uj táncok "magyar" jelzője - magyar verbunk, magyar kettős, magyar csárdás, magyar szóló - már nem a származáshelyet, hanem a hozzájuk füződő nemzeti tudatot fejezte ki. Felkarolói a reformkori kulturahordozó rétegek voltak, akik a maguk izlésének és társadalmi normáinak megfelelően alakitották a tánc stilusát és karakterét.

A "magyar" labda és más népi játékok összegyüjtése, majd polgári-nemzeti sportokká formálási kisérlete a táncokat követően mintegy háromnegyed évszázados késéssel indult meg. (Esterházy Miksa 1877.március 10-én irta ki pályázatát.) Ebből következően önkéntelenül adódik az a leegyszerüsitő magyarázat, hogy a "magyar" népi játékokból azért nem fejlődhettek ki nemzeti sportágak, mert a nyugati országokban a modern sportok már kialakultak arra az időre, amikor nálunk ennek alapfeltétele, a polgári átalakulás végbement; a magyarországi modern sportélet pedig átvette a kialakult szokásokat és szabályokat. A testkultura történetében az időbeli megkésettség kétségtelenül akadályozó, de nem kizáró tényező, mert a XIX. század végén, sőt a XX. század elején is születtek olyan nemzeti sportágak, amelyek tekintélyes rangot vivtak ki maguknak a nemzetközi küzdőtéren. Angliát és az Egyesült Államokat leszámitva, a magyarországi atlétika és nyomában a polgári-nemzeti sportélet meghonositását egyébként sem tekinthetjük megkésettnek.

A XVIII. és a XIX. században kialakult sportágak többsége a népi játékokban gyökeredzett. A középkor népi játékaiból azonban csak azok válhattak sportággá, amelyek a XIII-XVII. századi városok, diákközösségek vagy a hadsereg utánpótlását képező rétegek belső kohéziója stilizált és beillesztett az adott területen élő népesség etnikai tartozékai közé. Az említett feltételek hiányában másrészt a Habsburg-kormányzat megszoritó intézkedései következményeként a hazai népi játékok fejlődése a XVI. század elejétől megtorpant. Igy a XIX. századi nemzeti öneszmélés csupán olyan szórványokat talált, amelyek nem voltak alkalmasak a nemzeti tudat kifejezésére, sem pedig a polgároşuló életmódkeretekbe való beépülésre. A jórészt gyermekfolklórból származó mozgásmodelleket összegyüjtő szakemberek azonban ezt az ellentmondást figyelmen kivül hagyták, s a népi játékokat korszerüsités nélkül - környezetünktől és motivációs inditékaiktól elszakitva - iktatták be a városi iskolák tantervébe.(26) Ugyanakkor a mezővárosok és a falvak sem szolgálhattak a megujulás kiindulópontjául, mert az itteni kulturahordozó rétegek életfelfogásából és képzettségéből hiányzott a mozgásmüveltség alkotó átszármaztatásának feltételrendszere. A földbirtokos réteg "bezárkózott" az agarászatának, a vadászatának, a lóversenyzésének, a vivásának és a teniszezésének zárt világába. Az arisztokrácia életfelfogását utánzó, de attól mindinkább elkülönülésre is vágyó uri középosztály pedig - amely a magyarországi sportmozgalom dualizmuskori fejlődésének fő irányát meghatározta - nem a széles néprétegek testkulturájának müvelését tartotta elsődleges feladatának, hanem azt, hogy a Budapest-Bécs-Prága rivalizációban, majd az olimpiai és világbajnokságok szinterén a nyugatról importált versenyszámokban elért sikerekkel növelje presztizsértékét és erősitse társas—társadalmi habitusát. Igy a magyar népi játékokból nemzeti sportágakat formáló személyi próbálkozások eleve kudarcra voltak itélve, vagy megmaradtak a kisérletezés szintjén.

JEGYZETEK

1. Matolay E.: Naplóm. Kézirat. 36. p.
2. Török K.: A magyar alföldi népi életből. Magyarország képekben. Pest. 1867. 19-20., 32-33. p.
3. Orbán B.: A Székelyföld leirása. II. köt. Pest. 1869. 57. p.
4. Katona Imre néprajzkutató, egyetemi docens közlése alapján.
5. Csajági Gy.: Népi élet krónikája. Kézirat. 102. p.
6. Figyelemreméltó, hogy a csapatjátékokban a legtöbb helyen csak serdülők és a legények vettek részt. A játékokat "szedéssel" vagy "nyilhuzással" választották. Régebben a legény és az első legény, az 1870-es évektől már inkább a közfelkiáltással megválasztott két szedő állitotta össze a csapatot. A szedéssel történő kiválasztás, az ősi adásvételi szerződések és egyezkedések motivumait őrizte. Az alkudozás lélektani felajzottságot teremtett a fiatalokban. A "nyilhuzásnál" a hosszabbik füszálat huzó szedő kiválaszthatta az általa legügyesebbnek vélt fiut; aki a "rövidebbet huzta", másodiknak választhatott. Azután ujból "nyilat huztak", ujból választottak, amig a csapat össze nem állt. (Madarász L.: A métázás és a guncsázás. Honismeret, 1978. 2.sz. 51. p., vö.: Somorjai L.: Két kihalt csapatjáték felelevenitése. A Testnevelés Tanitása, 1980. 6. sz. 180-183. p.)

7. Erdei F.: Parasztok. é.n. 5-6. p.

8. Katona Imre közlése alapján.

9. A magyar folklór (Szerk.: Ortutay Gy.) Tankönyvk. Bp. 1979. 518-522. p.

10. Csajági Gy.: Id. mü: 146. p.

11. Nagy Czirok L.: Pásztorélet a Kiskunságon. Gondolat. Bp. 1959. 280. p.; Vö.: Miskey József birkózó vándoredző javaslatai a népi birkózás hagyományainak felélesztésére MBSZ iratok 1928-30. Matura Mihály szakfelügyelő hagyatékai a család birtokában.

12. Nagy Czirok L.: Id. mü: 274-275. p.

13. Csajági Gy.: Id. mü: 114 p. Részletesebben lásd Miskey id. hely.

14. Réső Ensel S.: Magyarországi népszokások. Pest. 1867. 222-223. p.

15. Fried I.: A csepregi pünkösdi királyok. (Soproni Szemle, 1971. 262-263. p.)

16. Vasárnapi Ujság, 1856. 165-166. p. Vö.: Sebestyén Gy.: Pünkösdi király és királyné. (Etnographia, 1906. 32-43. p.)

17. Jókai M.: Egy magyar nábob. Szépirodalmi K. Bp. 1979. 140-169. p.

18. Katona Imre közlése alapján.

19. Vörös K. - Gergely A. - Vörös A.: A vidéki Magyarország. Hogyan éltek elődeink? (Szerk.: Hanák P.) Gondolat. Bp. 1980. 167-168. p.

20. Király D.: Modern testnevelés képben és irásban. Hornyánszky. Bp. 1932. 247. p. A napszámos-járást a Tiszántulon csoszogásnak nevezték.

21. Porzsolt L.: A magyar labdajátékok könyve. Aigner L. Bp. 1885. 7-8. p., vö.: Kolozsvári Közlöny, 1885. 12. sz.

22. Baksay S.: Az alföldi magyar nép táncai. Magyar népszokások. Az Osztak-Magyar Monarchia irásban és képekben. Magyarország. II. köt. Bp. 1891. 90., 128-129. p., vö.: Orosházi Ujság, 1882. dec. 27., 1885. máj. 31.

23. Csajági Gy.: Id. mü: 149. p.

24. Papp Imre szentesi parasztkrónikás közlése alapján.

25. Balassa I. - Ortutay Gy.: Magyar néprajz. Corvina. Bp. 1980. 625. p.

26. Kiss Á. - Kun A.: Játéktanitó vezérkönyv az elemi népiskolai tanitók számára. Egyetemi Ny. Bp. 1894. 80. p.

KUN, László

Physical culture of peasants from 1849 to 1918

Civil-national movement of sport had been formed during the period from 1849 to 1918. Sports games on the basis of national custom, developing into physical exercises and different branches of sports, formed a basical feature in the movement of sports in this era. Effects of these sorts of sports games exert influence upon the present day ball games as well as on the physical exercises used at schools. On the basis of data still partly unknown, the author throws light on the process surveyed by the history of the Hungarian sport and physical education from the middle of the XIVth to the beginning of the XXth century.

КУН, Ласло

Крестьянская физическая культура с 1849 до 1918 г.

За изучаемый автором период развертывалось буржуазно-национальное спортивное движение. В спортивных движениях этой эпохи определяющий характер имели спортивные игры основанные на народных обычаях и развивавшиеся в дальнейшем в определенные виды спорта. Их влияние чувствуется до нашего времени, можно следить за ним в школьных физических упражнениях. Работа составленная в большей части из еще не вскрытых материалов представляет путь проделанный историей венгерского физического воспитания и спорта с половины 19-ого века до начала 20-ого века.

NAGY Tamás

TESTNEVELÉSI TANTERVEK TARTALMÁNAK ÉS SZERKEZETÉNEK VIZSGÁLATA ÉS A FEJLESZTÉS LEHETŐSÉGEI A KÖZÉPFOKU ISKOLÁKBAN

I. Bevezető

A közelmult politikai és állami határozatai, amelyek a testnevelés és sport időszerü fejlesztési feladatait a sportmozgalom számára megfogalmazták, kiemelten kezelik az ifjuság testnevelés-sport ügyét, ezen belül is az iskolai testnevelés és a diáksport eredményességének javitását. A határozatok a tudományos kutatómunka fontosságáról, szinvonalának emeléséről és a gyakorlati munka számára közvetlenül felhasználható eredmények szükségességéről is szólnak.

A TF tanszékein és a Kutató Intézetben az elmult tervidőszakban (1975-1980) természetesen az iskolai testneveléssel összefüggő témákban is folytak kutatások. Elegendő, ha például az OPI és a TF közös tantárgypedagógiai kutatására, az OTTKT 6. sz. főirány keretében bonyolitott felmérésekre, vagy a tanszéki oktatásmódszertani kutatásokra utalunk. A kutatás az Országos Pedagógiai Intézettel való együttmüködéssel indult: "Az iskolai tanterv hatékonyságának felmérése" c. téma szorosan kapcsolódik a kérdésfeltevéseinkhez, kutatási szakaszaink is egybeesnek (előkisérlet, longitudinális vizsgálat stb.).

A sport- és oktatáspolitikai határozatok, valamint a kutatási előzmények lehetővé tették, hogy a jelenlegi tervidőszakban (1981-1985) a Testnevelési Főiskola központi kutatási témája a közoktatás testnevelési tanterveinek hatékonyságvizsgálata legyen, és a fejlesztési lehetőségek kimunkálását is szolgálja.

A kutatási témát a TSTT véleményének figyelembevételével az OTTKT 6. sz. főirány elfogadta és finanszirozza.* A Programiroda igényeit, az illetékes szakmai birálatok észrevételeit figyelembe véve a kutatási célkitüzések az alábbiak szerint fogalmazódtak meg.

II. Kutatási tervcélkitüzések, kutatási területek

A célok összeállitásában figyelembe vettük a testneveléssel szemben támasztott és várható társadalmi igényeket, az egyre inkább kialakuló és tudományos kutatásokkal is alátámasztott müveltségtartalmakat. A kijelölésben olyan megfontolások is vezettek bennünket, hogy a köznevelési rendszer fejlesztését szolgáló távlati kutatásokhoz kapcsolódhassunk.

---

* Ez és a következő négy dolgozat a vizsgálatok általános bemutatására vállalkozik.

A tervidőszakban az általános iskola felső tagozata és a középfoku iskolák testnevelés tanterveinek hatékonyságvizsgálatát ugy inditottuk be, hogy az eredmények alapján, konkrét javaslatokkal segitsük a tantervi munkálatokat, az eredményesebb iskolai testnevelést.

Célkitüzés:

1. A jelenlegi testnevelési tantervek beválásának vizsgálata, a tantervekben megfogalmazott célok, nevelési feladatok és követelmények megvalósithatósága.

2. A tantervi mozgásanyag vizsgálata. Az általános iskolában a testi alapképzés tartalmának és követelményeinek körvonalazása, valamennyi mai középfoku iskolatipusban közös tananyagblokk kialakitása. Célunk ennek olyan "törzsanyag" megjelölése, amely az egységes 12 évfolyamos képzés szempontjából nélkülözhetetlen.

3. Uj, korszerü oktatástechnológiai eljárások kidolgozása - a fizikai, testi alapképzés és a sportági képzés szempontjából egyaránt - azok eredményességének vizsgálata.

4. Személyiségfejlődés longitudinális vizsgálatával hazai standardok kidolgozása.

5. Kutatási modellek kidolgozása a teljes iskolarendszer - elsősorban a 10-18 éves korosztályok - testneveléssel összefüggő vizsgálatai számára.

Az Országos Pedagógiai Intézet kutatásának célkitüzése, amelyhez szorosan kapcsolódik a TF fő kutatási témája: Részletezett követelményrendszer kidolgozása (az általános iskola felső tagozata és a középfoku iskolák számára), a tantervi követelmények pontosabb megfogalmazásával módszertani ajánlás a testnevelés tantervi céljainak, feladatainak megvalósulásához, a tudásszint méréséhez.

A célkitüzéseknek megfelelően az iskolai testnevelést közvetlenül érintő kutatási területeink:

a) Az általános iskola felső tagozatában az általános testi alapképzés mozgásformák szerint csoportositott tartalmi és módszertani kutatása, a kognitiv és motoros szférák kapcsolatának vizsgálata.

b) A középfoku iskolák testnevelési tanterve sportági mozgásanyagának (atlétika, torna, kézi-, kosár-, röplabda és labdarugás) elemzése, logikai és oktatásmódszertani elrendezése, oktatási fázisok kidolgozása.

c) Változó kisérleti feltételek mellett az alapvető fizikai képességek változásainak felmérése (tantervi képességfejlesztő anyagrészek).

d) A gyógytestnevelés didaktikai, nevelési és módszertani fejlesztési lehetőségeinek kutatása.

e) Az iskolai tájfutás szervezeti kereteinek bővitésére és módszertani eljárásainak kisérleti bizonyitására irányuló vizsgálat.

III. A kutatás tartalmát és módszereit meghatározó szakmai elvek és szempontok

Az iskolai testnevelés folyamatát - mint pedagógiai tevékenységet - olyan egységként értelmezzük, amely a tanulók szempontjából magába foglalja:

- a kondicionálást (edzettség, fizikai teljesitőképesség stb.),
- a készség elsajátitását (pl.: sportági mozgásanyag),
- a kognitiv szférába tartozó ismereteket:
  a) elvek, összefüggések,
  b) szabályok,
  c) az érzelmi, akarati, erkölcsi tulajdonságok fejlődését.

A sportági mozgásanyag elsajátitása - amely induló kutatásunk egyik kulcskérdése - alapvetően függ a tantervi anyag mennyiségétől, nehézségi fokától, valamint a tanévi tervezéstől és az alkalmazott módszerektől.

Ennek megfelelően a kutatási tervben jelzett területekből kiemelhető:

1. Korszerübb anyagkiválasztás, egymásra épülő anyagelrendezés belső tagolódása:
   a) évfolyamok közötti viszonylatban;
   b) évfolyamon belüli összefüggésben.

2. Az oktatási anyag elsajátitási kulcsmozzanatainak feltárása, logikai rendje és a tudásszint mérésének lehetőségei.

3. A fizikai képességek fejlődése, azok kapcsolata a sportági mozgásanyag elsajátitásával.

4. Oktatási fázisok kidolgozásával a tanitás gyakorlatának, optimális módszereinek feltárása.

A kutatás célkitüzéséből fakad, hogy a középiskolai tanterv hatékonyságát és fejlesztési lehetőségeit ne csak sportági, hanem általánositható tantervelméleti és testnevelésmódszertani viszonyrendszerben is megállapitsuk. Ezért szükséges, hogy a fentiekben jelzett, a tantervhez szorosan kapcsolódó vizsgálatok egységes elvek és szempontok alapján folyjanak.

1. A tanitás-tanulás folyamata

Az emberi mozgásokat, a testnevelésben alkalmazott mozgásformákat több tudomány elemzi, kutatja, valamennyi sajátos szempontból. A biomechanika a sportmozgásokat a mérhetőség oldaláról igyekszik megragadni, a mozgások során végbemenő fizikai törvények megvalósulását, módosulását kutatja. A fiziológia a szervezetben lezajló és létrejövő, a mozgások által kiváltott élettani változások mennyiségi és minőségi meghatározását végzi. A pszichológia sajátos szempontja az, hogy feltárja, melyek a meghatározó pszichofiziológiai, pszichikai tényezők, és hogyan vesznek részt a mozgás szabályozásában. A sportpedagógia a mozgásfolyamatok rendszere alapján vizsgálja a mozgások szerkezetét, folyamatosságát és célszerüségét. Mindezek a szempontok - melyek közül csupán kiemeltük a legjelentősebbeket - hozzájárulnak a sportmozgások jobb megismeréséhez, tudományos szintü elemzéséhez. Viszont a mozgások egy helyesebb (optimális), vagy helytelen (gazdaságtalan) végrehajtásának mechanikai, fiziológiai, pszichológiai stb. okai egyaránt lehetnek. Kutatásunk szempontjából a tanitás-tanulás folyamatának elemzése pedagógiai, testneveléselméleti szempontu kell legyen, amely magába foglalja a különböző sportágak mozgásanyagának speciális jellemzőit is. A mozgásos tevékenység, a játék és a sport a gyermek megismerő tevékenységének nélkülözhetetlen feltétele, s egyben a testi fejlődést elősegitő ingerforrás is. Ez utóbbi a tanulás folyamatában közvetlenül kisebb jelentőségü, ezért a kutatásnak ebben a szakaszában a biológiai, fiziológiai szempontok felhasználását nem tervezzük.

A testgyakorlatok, a sportmozgások oktatásában - elfogadva a strukturák tanitásának bruneri értelmezését - az az alapelv kell érvényesüljön, amelyet általánosan igy fogalmazhatunk meg: "Valamit ugy felfogni, mint egy általánosabb jelenség speciális esetét - ez ugyanis a lényege egy alapelv, vagy struktura megértésének - annyit jelent, mint nem csupán a speciális eseteket megtanulni, hanem a megértés-

nek egy olyan modelljét is, amely hasonló esetek megértését általában is lehetővé teszi".

A testgyakorlatok, testgyakorlati ágak mozgásanyagai különböző helyzetekben való cselekedni tudást jelentenek, s a cselekvésnek a mozgás csupán egyik komponense, eszköze. Készségnek a különböző cselekvések eszközeként alkalmazott mozgásokat, mozgássorozatokat, magukat a konkrét mozgásokat tekintjük. Nem értjük ezen a közhasználatban fellelhető, adottság, képesség értelemben használt formáját, például mozgáskészség, taktikai készség stb.

A készségnek a többször hangsulyozott eszköz jellege nem azt jelenti, hogy a készségnek önmagában nincs jelentősége a képzésben, hanem azt, hogy egy-egy specifikus készség (konkrét mozgásforma) mennyire alkalmas általánosabban is hasznositható tapasztalatok szerzésére. Példaként az ugrás három "specifikus esetét" tekintjük át az "általános" szemszögéből:

Az atlétikai ugrások esetében nemcsak azt tartjuk fontosnak, lényegesnek, hogy az egyes ugrásformákban a meghatározott technikával végzett ugrásokban (guruló magasugrás, távolugrás stb.) növekszik-e a tanulók teljesitménye, és ez a növekedés milyen mértékü? Determinánsnak tekintjük azt is, hogy milyen értelemben és mértékben járul hozzá a tanulók általános ugróügyességének fejlődéséhez.

A torna ugrásanyagának (például támaszugrások) oktatásában sem lehet egy-egy specifikus ugrásforma hibátlan kivitelü elsajátittatása a végcélunk. Egymásutániságukban az egyre nehezebb formák azonban nagyon alkalmasak arra, hogy az egymást követő feladatok megoldása közötti összefüggéseket demonstrálják. A szer adta lehetőségek kihasználása révén keletkezett mozgásanyag lehetővé teszi a tevékenységben rejlő törvényszerüségek sokoldalu tükröződését.

A sportjátékokban szereplő ugrások csak általános törvényszerüségeiket tekintve felelnek meg az atlétikai ugrásoknak. Nem sorolható a helyből ugrások kategóriájába például a röplabda hálóközelben végzett felugrása, vagy a kosárlabda fektetett dobása és a távolugrás felugrása az utolsó három lépésben jelentkező nagy hasonlóság ellenére sem.

Mindhárom ugrásforma oktatásával végcélként azt kell elérjük, hogy a tanulók nagy távolságba tudjanak ugrani; minél magasabbra; kéztámasszal; különböző nehézségü feladatok végrehajtásával; a társhoz vagy a labdához igazodva stb. Ezzel nem azt kivánjuk bizonyitani, hogy a konkrét mozgások oktatására nincs szükség, hogy a magasugrás vagy az átguggolás tanitása elhagyható a testnevelési óra anyagából. A példákkal azt kivántuk érzékeltetni, hogy a mozgásformák az oktatás egészében részfeladatként jelentkeznek, nem lehet végső képzési célként tantárgyunk elé állitani elsajátittatásukat, vagyis nem szükülhet le az iskolai testnevelés csupán a különböző sportmozgások egyes technikai - taktikai ismereteinek átadására.

A tanitás-tanulás rendkivül röviden felsorolt elveinek figyelembevételével - a kutatás szempontjaiként - az oktatási célok, a követelmények és a tervezés gyakorlati szempontjai különös jelentőségüek. Felsorolásukra vázlatpontokba foglalt, de értelmezésükben a kutatásban résztvevőkkel már egyeztetett formában térünk ki.

2. Az oktatási célok kitüzésének szempontjai

- A sportági mozgásanyag (előkészitő és képességfejlesztő feladatok, technika, taktika) kiválasztása alárendelt az iskolai és a tantárgyi célkitüzéseknek.
- Egy-egy sportági mozgáskészség elsajátitásának időkeretei behatároltak (adott óraszám-viszonylatok).

- Az oktatási céloknak - a sportági szempontok figyelembevételével - a tevékenység eredményességét meghatározó kulcsmozzanatok elsajátitását kell szem előtt tartaniuk.

- A célkitüzéskor figyelembe kell venni a tárgyi feltételeket, a tanulói előképzettséget, az életkori és nembeli sajátosságokat, a sportág üzésének szabadidős szempontjait stb.

3. Az oktatási követelmények meghatározásának szempontjai

- Olyan objektiv mérésformák bemérésére kell törekedni, amelyek a tanuló számára is jelzik a mozgásfeladatok elsajátitási mértékét (önértékelés).

- A követelmény tegye lehetővé a tanulók önmagukhoz mért fejlődésének értékelését.

- A követelmények motiválók, gyorsan értékelhetők és tömeges (csoportos) mérésre is alkalmazhatók legyenek.

4. A tervezés (tanmenetkészités) szempontjai

- A tervezés a négy év alatt (I-IV. osztály) elvegezhető és megvalósitható tantárgyi cél- és feladatrendszerből induljon ki.

- Az oktatási célok évfolyamonkénti tervezésének időszak keretei:

I. Őszi időszak = szept. 1-től kb. nov. 15-ig	28 óra
II. Téli időszak = nov. 15-től kb. ápr. 3-ig	42 óra
III. Tavaszi időszak = ápr. 10-től jun. 15-ig	26 óra
Összóraszám:	96 óra

- Az egyes időszakok között kb. kéthetes átmeneti szakaszt célszerü tervezni.

- Legyen minden időszaknak (ezen belül a tanitási egységeknek) állandó gyakorlási anyaga.

- Az időszakokon belül 2-3 tanitási egységben célszerü a sportági mozgásanyagok tanitását megvalósitani (az előkészités, képességfejlesztés és a gyakorlás nem "terheli" a tanitási egység óraszámát).

- Tervezni kell a követelmények mérésének időpontjait és szintjeit is.

IV. A kutatás módszerei és időütemezése

Az eredeti kutatási tervcélkitüzések 1981 szeptemberétől kis mértékben módosultak. Ennek alapvetően az az oka, hogy jobban figyelembe kivánjuk venni a testneveléssel szemben támasztott, és várható társadalmi igényeket, az egyre inkább kialakuló és tudományos kutatásokkal is alátámasztott müveltségtartalmakat.

A jelenleg érvényben levő tantervek hatásfokát két munkaszakaszban vizsgáltuk:

a) Előkészitő szakasz: ebben a tanévben a TF tanszékekkel együttmüködve sportági csoportonként kipróbáljuk az alkalmazásra kerülő módszereket. Próbafelméréseket végzünk az együttmüködő iskolákban. Az 1981-82-es tanév végén értékeljük a metodikák és felmérések eredményeit, megtesszük a szükséges változtatásokat.

b) Kisérleti szakasz: a tökéletesitett módszerek és vizsgálati eljárások alapján kezdjük el 1982-ben, 4 éves kisérleti ciklusban a folyamatos hatékonyságvizsgálatot. Jelen pillanatban felmérjük: 12 középiskola 1-1 első osztályában a tanulók fizikai alapképességeit. Most folyik a sportágakban alkalmazásra kerülő metodikák ellenőrzése. Az általános iskolákban mintegy 500 tanuló vesz részt az előkisérletben.

A felső tagozatos tanulók ez évi felmérésének célkitüzése, hogy a sokoldalu alapképzés alakulásának mérési formáit bemérjük, s ezzel megállapithassuk, hogy a testi alapképzés szempontjából milyen életkori teljesitmények állithatók fel az eredményesebb tanitás követelményeiként. Mivel ez a kutatás - a középfoku iskoláktól eltérően - nem a különböző sportágak mozgásanyagának elsajátitási problémáit vizsgálja, a felmérésben szereplő próbákat, mérési módozatokat mozgásformák szerint csoportositottuk. Például a dobások esetében: a dobás ereje, pontossága, időzitése, dobás-elkapás.

Folyik egy személyiségvizsgálati kérdőiv magyar standardjának kidolgozása is.

A gyógytestnevelés területén is megindultak a tantervi kutatások. Egy részről azt mérjük fel, hogy melyek a tantervi mozgásanyagnak azok a sulypontjai, amelyre a jövőben különös gondot kell forditani.

Az együttmüködést az operativ bizottság koordinálja, amely több irányu feladatot lát el: irányitja, ellenőrzi, szervezi a tanszékek munkáját. Részt vesznek a központilag kidolgozott fizikai képesség-felméréseken és a próbafelméréseken.

NAGY, Tamás

An investigation into the structure, and contents of physical education curricula applied in the secondary schools, and possibilities for its improvement

Investigation into the curricula of public physical education and possibilities for its improvement is the central scientific work of the Hungarian University of Physical Education in 1981-1985. The purposes of the investigations are to study the movement material of the curriculum, to form new and modern instructional-technological procedures, to set up a social psychological pattern, moreover, to elaborate research models associated with the physical education of the generations of 10 to 18 years. Studies mentioned are carried out with the contribution of the National Pedagogical Institute.

НАДЬ, Тамаш

Изучение содержания и структуры учебного плана физического воспитания для средних школ в возможности его развития

Центральной темой исследований Института Физической Культуры является за период 1981-1985 гг. изучение учебных планов по физическому воспитанию в всеобщем обучении и возможностей их развития. Цель исследований охватывает изучение двигательного материала учебных планов, разработку новых, современных учебно-технологических методов, разработку социально-психологической модели и создание исследовательских моделей к исследованиям связанным с физическим воспитанием возрастных групп с 10 до 18 лет. Исследования осуществляются в сотрудничестве с Центральным Педагогическим Институтом.

KULCSÁR László

TORNA

Az iskolai tantervek hatékonyságvizsgálata a mai pedagógia gyakorlatának is fontos feladata, ahogy ezt a szakemberek legujabb tantervelméleti tárgyu munkái is bizonyitják. (1, 2) A szinvonalas elméleti munkák ellenére, a tantervi anyag tapasztalati uton történő meghatározása és elrendezése - tudomásom szerint - hazánkban mind ez ideig az el nem végzett munkák közé tartozott. Kivételt képez az 1954-ben, 34 iskola bevonásával végzett kisérlet, amelynek célja egy hipotetikus tantervi koncepció kipróbálása volt. (2) Azonban az iskolai mozgásoktatás elméletét és gyakorlatát még soha nem állitották ilyen méretü kisérleti bizonyitás itélőszéke elé. A testnevelés tanterv készitői az évek során becslés, közvetett bizonyitékok, élettapasztalat (és nem egy tudományos alapossággal megtervezett és levezetett kisérlet tapasztalati tényei) utján jelölték ki az oktatandó mozgásokat.

Az 1981/82-es tanév, a jövőre induló négyéves kisérlet előkészitő éve: egy választott iskolában - mint valamely laboratóriumban - gyakorlati próbának vetjük alá, finomitjuk azokat az elképzeléseinket, módszereinket, melyek szerint a következő négy év során dolgozni fogunk. Ugy is mondhatnám, hogy teszteljük a prototipust a sorozatgyártás megindítása előtt.

Munkánk célját, az oktatás hatékonyságának optimalizálását szem előtt tartva, egy pillanatig sem feledkezhetünk meg arról az unalomig hangoztatott tényről, hogy az oktatás alapvetően bipoláris tevékenység. Egyik oldalon áll a tanár, aki "hivatalból" aktiv: ideális esetben mindent megtesz, ami szakmailag, pedagógiailag, emberileg lehetséges és szükséges azért, hogy munkája hatásfokát növelje. A másik oldalon van a tanitvány, aki "hajlandó" a partner szerepét játszani ebben az aktivitásban, illetve akit erre "hajlandóvá kell tenni". Ez pedig nem más, mint a motiválás bizonyos fajta megvalósitása.

Az előttünk álló feladat megoldásának sikere nagy mértékben attól függ, hogy ezt mennyire tudjuk megoldani.

Kétségtelen, hogy az oktatási anyag kiválasztása, helyesen egymásra épülő elrendezése alapvető fontosságu, de önmagában még nem garantál teljes sikert a tanitvány aktivizálását, motiválását illetően. E tekintetben nagy jelentőséggel bir az oktatási folyamat felépitése és lebonyolitása - az alkalmazott módszerek, értékelési formák stb.

Az emberek többsége szivesebben folytat olyan mozgásos tevékenységet, mely sikerélményt biztosit. A mérhető eredményekkel operáló sportágak e tekintetben bizonyos előnyt élveznek: minden egyes centiméter ösztönző visszajelzést, azonnal regisztrálható sikert jelent a tanuló számára. Másrészt: az osztály minden egyes tanulója ugyanazt a technikát hajtja végre - különbség csupán a számszerü eredmény ben mutatkozik.

A tornában más a helyzet. Az ugrószekrényt nem tudja mindenki bizonyos módon (például guggolóátugrással) átugrani - illetve sokkal nagyobbak a megtanulás időkülönbségei.

Vajon kihez igazitsuk az oktatási folyamat haladási tempóját? A legjobbakhoz? Az átlaghoz? A gyengékhez? Mindhárom alternativa mellett maguktól értetődő érvek és ellenérvek sorolhatók fel. Ha elfogadjuk, hogy a tanulók aktivizálása, motiválása alapvetően befolyásolja a kutatás céljának (az oktatás hatékonysága optimalizálásának) megvalósulását, az is nyilvánvaló, hogy egyik sem megoldás.

A tornában egy konkrét mozgás oktatását ugy kell felépitenünk és megvalósitanunk, hogy az osztály minden tanulója, illetve azonos képességü csoportja, egyénre szabott feladatot kapjon, elérhető célt lásson maga előtt - és eközben képességeinek megfelelő ütemben haladhasson. Ennek kidolgozását, gyakorlati kipróbálását tartom az 1981/82-es előkészitő év egyik legfontosabb feladatának.

Elképzeléseink megvalósitásának első lépései a következők voltak:

Felmértük a tanulók technikai előképzettségét és speciális fizikai képességszintjét. A próbák anyagát az általános iskolai tanterv alapján állitottuk össze, figyelembe véve a középiskola I. osztályában általunk kiválasztott uj mozgásanyag követelményeit is.

A technikai előképzettség felmérésére szolgáló ellenőrző gyakorlatok és értékelésük módja:

1. Talajon:	Értékelés:
Fellendülés vagy emelés fejállásba tetszés szerinti módon. Különféle lábmozgások harántés oldalirányban, egyensulyvesztés nélkül.	a) Nagy kiterjedésü lábmozgások biztos végrehajtása - jó. b) Nagy kiterjedésü lábmozgások lassu, óvatos végrehajtása vagy gyors, de kis kiterjedésü lábmozgások - megfelelő. c) Egy-két lábmozgás után egyensulyvesztés - nem megfelelő.
2. Ugrásban:	Értékelés:
4-5 részes szekrényen széltében: guggolóátugrás (segitségadással, biztositóval).	a) Jól érzékelhető első repülési szakasz, a test a szekrény megérintésének pillanatában csipőben nyujtott, a két kéz rövid ideig támaszkodik - jó. b) Érzékelhető első repülési szakasz, a test a szekrény megérintésének pillanatában csipőben hajlitott, a két kéz rövid ideig támaszkodik - megfelelő. c) Az első repülési szakasz nem észrevehető, a két kéz nem egyidőben szakad el a szertől vagy visszanyul, miután a láb áthaladt a szekrény fölött - nem megfelelő.

3. Fejmagas gyürün:

Fogás nyujtott karral és ugrással emelés lebegőfüggésbe.

Értékelés:

a) A mozgás végrehajtása folyamatosan, nyujtott karral és nyujtott térddel - jó.

b) A mozgás végrehajtása kis könyök és/vagy térdhajlitással - megfelelő.

c) A tanuló nem képes lebegőfüggésbe kerülni (esetleg csak ugy, ha lábát a hevederbe akasztja) - nem megfelelő.

4. Gerendán:

Járás hátrafelé.

Értékelés:

a) Bátor, folyamatos végrehajtás - esetleg egy megingással - jó.

b) Óvatos végrehajtás megingás nélkül, esetleg megtorpanással, vagy bátor kivitelezés egy leeséssel - megfelelő.

c) Végrehajtás többszöri megállással, megingással, leeséssel - nem megfelelő.

A speciális fizikai képességszint meghatározására szolgáló ellenőrző próbák:

1. Fekvőtámaszból ereszkedés hosszu fekvőtámaszba (a láb megtámasztva).

Értékelés:

a) A helyzet rögzitése 10-15 cm-re a talajtól 2-3 s-ig - az ágyéki szakasz lordotikus görbülése nélkül - jó.

b) Lassu leereszkedés hasonfekvésbe a helyzet rögzitése és az ágyéki szakasz lordotikus görbülése nélkül - megfelelő.

c) A tartás már az ereszkedés kezdeti szakaszán megbomlik, vagy az ereszkedés tul gyors, s a test lecsapódik a talajra - nem megfelelő.

2. 4-5 lépés nekifutásból függőleges felugrás ugródeszkáról 2-3 részes svédszekrényre.

Értékelés:

a) Felugrás nyujtott térddel közvetlenül a deszka mögé helyezett, hosszában felállitott 3 részes svédszekrényre - jó.

b) Ugyanez 2 vagy 3 részes svédszekrényre, de kissé hajlitott térddel - megfelelő.

c) Ugyanez 2 részes svédszekrényre hajlitott térddel - nem megfelelő.

3. Alapállás fürdőszobamérlegen, vállszéles fogás fejmagasságban, nyujtott könyökkel: karhuzás lefelé.

Értékelés:

a) A mérleg 40 %-os vagy nagyobb testsulycsökkenést mutat - jó.

b) Legalább 30 %-os testsulycsökkenés megfelelő.

c) 30 %-nál kevesebb testsulycsökkenés - nem megfelelő.

4. A bordásfal utolsó előtti fokára helyezett ferde padon: hanyattfekvés, fogás magastartásban a legfelső fokon. Láb- és csipőemelés és lábfejjel a bordásfal legfelső fokának megérintése, majd ereszkedés kiinduló helyzetbe (10 s-ig minél gyorsabban).

Értékelés:

a) 5, vagy több érintés - jó.

b) 3-4 érintés - megfelelő.

c) Háromnál kevesebb érintés - nem megfelelő.

5. Talajon guggolásban csukott szemmel gyors 360°-os fordulat 3-szor. Felállás után nyitott szemmel járás előre 5 m hosszu vonalon, majd megállás egyensulyvesztés nélkül.

Értékelés:

a) Végrehajtás egy megingással - járás közben és biztos megállás - jó.

b) Végrehajtás két megingással és biztos megállás - megfelelő.

c) Végrehajtás kettőnél több megingással és egyensulyzavar megállás után - nem megfelelő.

6. Alapállás, tornabot mélytartásban: botlenditéssel hátra hátsó mélytartásba, vállátforditás (csak a nyujtott könyökkel és a két váll egyidejü átforditásával végrehajtott mozgás értékelhető).

Értékelés:

a) A kisujjak 15 cm-re a bot végétől - jó.

b) A kisujjak 10 cm-re a bot végétől - megfelelő.

c) A kisujjak 10 cm-nél közelebb a bot végéhez - nem megfelelő.

7. Kötélmászás.

Értékelés:

a) Mászás teljes magasságig (5 m) - jó.

b) 4 m magasságig - megfelelő.

c) 4 m-nél kisebb magasságig - nem megfelelő.

A felmérés eredményeinek kiértékelése a közeljövő feladatai közé tartozik.

Feldolgoztuk a kiválasztott tananyag oktatásának menetét, fokozatait ugy, hogy minden esetben feltüntettük azokat az előkészitő gyakorlatokat, melyek általában a mozgás sikeres (optimális idő alatt történő) megtanulásához szükséges speciális fizikai és mozgásképességek fejlesztését és kialakitását szolgálják. Például, a kézállásba fellendülés oktatását előkészitő gyakorlatok a következők:

1. "Fókajárás", "pókjárás" (az órák bevezető részében, a fő rész végén - versenyek, játékok formájában is).
2. Bordásfalnál hátsó guggolótámaszból: lábbal mászás mély fekvőtámaszba... (az előkészitő órarészben, ha bordásfalgyakorlatok szerepelnek; kiegészitő mozgásfeladatként csapatfoglalkozásnál).
3. "Talicskázás": a társ mélytartásban, derékmagasságban, vállon tartja a "talicska szárát" (a bevezető és előkészitő órarészben, a fő rész végén - játékos versenyek formájában is).
4. Gyakorlatok mellső, hátsó és oldalsó fekvőtámaszban (elsősorban az előkészitő rész anyagában).
5. Páros- és hármasgyakorlatok: emelések, dőlések stb. (az előkészitő rész anyagában).
6. A kézállás helyes testtartásának utánzása hanyattfekvésben, állásban (bármely órarészben - többször is).
7. A kézállásba fellendülés elemeit stilizáltan tartalmazó szabadgyakorlatok, például:

Kiindulóhelyzet: Szögállás, mélytartás:

1. ütem: bal láb lenditése előre vizszintes helyzetbe, karlenditéssel magastartásba;

2. ütem: bal láb lenditéssel hátra, törzshajlitás előre és talajérintés 30-40 cm-re a lábujjak előtt;

3. ütem: törzsnyujtás jobb lebegőállásba, bal láb lenditéssel előre vizszintes helyzetbe;

4. ütem: kiindulási helyzet.

Természetesen ezeknek a gyakorlatoknak rendeltetéséből és természetéből fakad, hogy:

- már jóval a mozgáselem oktatását megelőzően - rendszeresen - be kell iktatnunk végrehajtásukat az órák anyagába;
- végrehajtásuk tempója, ritmusa, az erőkifejtés jellege meg kell, hogy feleljen az előkészitendő mozgáselem dinamikai szerkezetének.

Meg kivánom jegyezni, hogy a fentebb leirt gyakorlatok csupán mintaként szolgálnak, nem meritik ki valamennyi lehetőséget.

Ezt követi a főgyakorlatoknak nevezett olyan mozgásfeladatok leirása, melyek már az oktatandó mozgáselem (példánkban a kézállásba fellendülés) technikájának egy részletét, vagy annak egészét - könnyitett formában - tartalmazzák:

8. 4-5 részes svédszekrényen (hosszában): combonfekvés csipőben hajlitott testtel; "nyujtózkodás" a talaj felé és csipőnyujtással fellendülés kézállásba - segitségadással.

IV. /8. TALAJ FELADATLAP

Feladat: 4-5 részes szekrényen (hosszában) combonfekvés csípőben hajlított testtel; "nyújtózkodás" a talai felé és csípőnyújtással fellendülés kézállásba (segítségadással).

Segítségadó:

társának fellendülő lábát függőleges helyzetben térdnél megfogja, és felfelé húzza.

Követelmények:

1., Két karod és válad maximálisan nyújtott legyen.
2., Tested legyen teljesen egyenes (ne homoríts!)
3., Fejedet kicsit (!) megemelve, két kezedet nézd.

1. ábra

IV./9. TALAJ FELADATLAP

Feladat: bal, vagy jobb guggdőtámaszból (a másik láb hátra nyújtva) fellendülés kézállásban (segítségadással).

Segítségadó:

a hátra nyújtott láb oldalán állva s azt minél hamarabb megfogva segít (lásd IV./8. feladatlapon).

Követelmények:

1, Karod és vállad már a kiindulóhelyzetben is legyen teljesen nyújtott.

2, Fellendülés közben hátad domború legyen.

3, Kézállásban a tested legyen teljesen egyenes (ne homorítsd).

2. ábra

IV./10. TALAJ FELADATLAP.

Feszült állásból, kilépéssel fellendülés kézállásba – segítségadással.

Segítségadó:

a lendítő láb felőli oldalon,
a kéztámasz várható helye
mellett álljon.

Követelmények:

1. Karod és vállad maximálisan nyújtsd ki – már a kézletétel előtt is (!)
2. Fellendülés közben hátad legyen domború.
3. Kézállásban tested legyen egyenes, lábizmaidat feszítsd meg ("spiccelj").

HA JÓL VÉGREHAJTOD, CSINÁLHATOD SEGÍTŐ NÉLKÜL:

ELŐSZÖR FAL MELLETT, AZUTÁN SZABADON FELLENDÜLVE.

3. ábra

9. Bal vagy jobb guggolótámaszból (a másik láb hátra nyujtva) fellendülés kézállásba, társ segitségével.

10. Állásból kilépéssel fellendülés kézállásba, segitségadással.

11. Fellendülés kézállásba falnál (az ujjhegyek kb. 20 cm-re legyenek a faltól) és szabadon.

Természetesen a részletes leirás tartalmazza a végrehajtás követelményeinek egyértelmü meghatározását, valamint a segitségadás módját is ismerteti.

E főgyakorlatokat, leirásuknak megfelelő sorrendben kell végeztetni, egyik feladatról csak akkor áttérve a következőre, ha az előzőt a tanulók már jól végre tudják hajtani. Mivel ez nagy valószinüséggel nem egyidőben következik be, nyilvánvaló, hogy az osztály csoportokra tagozódik.

Az oktatás gyakorlati megvalósitásának megkönnyitése érdekében feladatlapokat készitettünk (lásd az 1, 2, 3. ábrát a 60-62. oldalon), amelyek tartalmazzák:

- a mozgástevékenység pontos leirását és annak sematikus rajzát;
- a végrehajtás legfontosabb követelményeit;
- amennyiben van: a segitségadó tevékenységének lényegét;
- esetenként a további tennivalót.

A tanulók, e feladatlapok alapján - a tanár irányitásával - dolgozva haladnak a cél (a kézállásba fellendülés elsajátitása) felé - annyi időt eltöltve egy-egy főgyakorlat megtanulásával, amennyi egyéni képességeik alapján ehhez szükséges. A tanár ezt a munkafolyamatot is értékeli oly módon, hogy osztályozza az egyes részfeladatok teljesitését. Bizonyos esetekben (nagyon hiányos előképzettség, kirivóan rossz adottságok stb.) ha a tanuló nem is jut el a végcélhoz, vagyis nem tudja a mozgást a tantervi követelményeknek megfelelően bemutatni, az oktatási folyamat részeredményei alapján minősithető. Célunk természetesen az, hogy magát a konkrét tantervi anyagot minél több tanulóval, minél magasabb szinten elsajátittassuk, de ezt ugy kivánjuk megoldani, hogy eközben "az is versenyben maradjon, aki egy alacsonyabb magasságon már kiesett".

Az oktatási folyamat ilyen felépitése és levezetése során másik nagyon fontos feladatunk az, hogy meghatározzuk minden egyes konkrét mozgásnál a tanulási folyamat azon pontjait, "kulcsmozzanatait", amelyek elsajátitása nagy valószinüséggel biztositja azt, hogy tanitványaink eljussanak a tantervi követelménynek megfelelő mozgás reprodukálásához. Más szavakkal: fel kell tárnunk, hogy a mozgásnak az ismertetett módon felépitett oktatási menetében melyik az a főgyakorlat, amelynek elsajátitása után, már szinte biztosra vehető a célmozgás sikeres végrehajtása.

Ez azonban még csak feltételezés. Egyáltalán nem vehetjük biztosra, hogy a mozgástanulás folyamatában valóban léteznek ilyen "kulcsmozzanatok" - vagy azt, hogy a "kulcsmozzanatok" ilyenek! A végleges választ a gyakorlat hitelesiti.

IRODALOM

1. Ballér E.: Tantervelmélet és tantervi reform. Tankönyvk. Bp. 1978.

2. Nagy S.: A tananyag és a kutatási folyamat tervezésének időbeli kérdései. (= Pedagógiai közlemények. Tankönyvk. Bp. 1979.)

KULCSÁR, László

Gymnastics

Within the scope of pilot studies as a part of the central scientific work of the Hungarian University of Physical Education technical grounding as well as specific physical abilities of the pupils have been assesed. The level of preliminary training (grounding) was predicted by control exercises. Instructional process of curriculum contents is elaborated; preliminary exercises - aiming at developing the specific physical and movement (skill) abilities - needed to acquire exercises successfully are shown. To speed up the instructional-educational process, test-inventories have also been compiled.

КУЛЧАР, Ласло

Гимнастика

В рамках исследования центральной темы ИФК, при предварительном изучении двигательного материала по гимнастике учебного плана проводилась оценка технической подготовленности и специальных физических качеств учащихся. Для определения подготовленности составляли контрольные упражнения, анализировали процесс обучения учебному материалу и определили подготовительные упражнения применяемые для успешного обечения движениям и для развития необходимых специальных физических и двигательных качеств. Для облегчения обучения и учебы составляли листки с задачами.

PÓTZYNÉ KERESZTESI Katalin - KERTÉSZ Tibor - SKOUMAL András

ATLÉTIKA

Kutatási tervkészitésünk során abból a meggondolásból indultunk ki, hogy az iskolai testnevelés ma már ismert, jól megfogalmazott, általánosan elfogadott célok megvalósitása érdekében müködik. A testnevelés eredményességével szemben támasztott társadalmi igények kielégitését tehát ezen célok megvalósitásával mérhetjük. Ismert, hogy a testnevelés oktatása elmarad ezen igényektől. A probléma sulyát az MSZMP XII. Kongresszusának határozata is aláhuzza, amely kimondja, hogy "- a testnevelés és sportmozgalom előrehaladásának kulcskérdése a tömegsport támogatása, különösen az iskolai testnevelésnek és általában az ifjuság sportjának fejlesztése".

Igy a kutatási tervünk elkészitésénél figyelembe kellett vennünk, hogy a társadalmi igények megvalósitása érdekében testnevelésünkben az extenziv fejlesztési intézkedések (a táplálkozás minősége, mennyisége, az életkörülmények és az egészségügy ellátás, testnevelési óraszám, létesitményfejlesztés) biztositottak. Kézenfekvő tehát, hogy az igények és lehetőségek dinamikus egyensulyát jelenleg az oktatás intenziv javitásával lehet megteremteni.

Az iskolai testnevelés hatékonyságának növelése megkivánja, hogy pontosabb ismeretekkel rendelkezzünk a középfoku iskolák korosztályának biológiai és pszichoszociális helyzetéről, a fejlődés dinamikájáról, a sportági mozgásanyagok elsajátitási szintjeiről.

Ezeket a szempontokat figyelembe vették a kutatási terv kidolgozói és a sportági tanszékek feladatait elsősorban a testnevelés oktatása hatékonyságának növelésében jelölték meg.

A Nagy Tamás által ismertetett kutatási terv célkitüzései, a kutatási területek közül tanszékünkre elsősorban a jelenlegi testnevelési tantervek beválásának vizsgálata, a tantervekben megfogalmazott célok, nevelési feladatok és követelmények megvalósitásának vizsgálata hárul.

Az 1975-80. évi tervidőszakban felméréseket végeztünk különböző települési jelleggel és ellátottsággal rendelkező általános iskolák felső tagozatos tanulóinál és megállapithattuk, hogy a testnevelés tagozatos osztályoktól eltekintve a tantervi követelmények megvalósitása nem minden szempontból megfelelő. A testnevelési teljesitménytesztek a tantervi követelményrendszernek csak egy részét képezik, de ifjuságunk testnevelési helyzetére megfelelő viszonyitási alapot szolgáltatnak. Felmérésünk során tapasztaltuk, hogy mind az erő-, mind az állóképességi próbákban felmért osztályaink nem érik el az országos átlagot.

Ezen tapasztalatokból kiindulva, és a központi témánkban megfogalmazott 2. kutatási tervcélkitüzés alapján tanszékünk kutatásának legfőbb feladata a tantervi mozgásanyag vizsgálata. E tervidőszakban a középfoku intézetek atlétikai és képességfejlesztő mozgásanyagával foglalkozunk, azt vizsgálva, hogy az adott tantervi órakeretek között a jelenlegi mozgásanyag elegendő-e, és megfelelő egymásraépitettséggel rendelkezik-e?

A jelenlegi tantervi mozgásanyag áttanulmányozása során olyan megállapitásra jutottunk, hogy olyan alapvető mozgásformák hiányoznak, amelyek elsajátitása, készséggé fejlesztése a mindennapi életben elengedhetetlen. (Például: forgó-, dobómozgások.) Felvetődik a kérdés, hogy az egyes fő mozgásanyagok (atlétikai mozgásformák) a tanterv atlétika anyagában életkornak megfelelőek-e, kapcsolódnak-e a motoros tanulási feladatok a kognitiv szférákhoz? A középfoku intézetek tantervi anyagához egységes törzsanyagot kivánunk kidolgozni, amely négy évre vonatkozna, figyelembe véve a 8 éves általános alapképzést.

E feladatot hálótervezés segitségével kivánjuk megoldani, ahol a tevékenység beállitottságu határozott időtartamu hálónál alkalmazott módszereket adaptáljuk. Abból a megfontolásból indulunk ki, hogy a tanár szempontjából az oktatási folyamat, mint feladat egyedi tevékenységekre, részmunkákra osztható, amelyek egymással meghatározott logikai sorrendben kapcsolódnak.

A tevékenység beállitottságu háló az atlétikai mozgások fő mozgásformáira és az ahhoz szükséges alapvető kondicionális és koordinációs képességek elsajátitására épül.

A négyéves longitudinális vizsgálat lehetőséget ad arra, hogy az elméletileg felállitott, logikailag átgondolt, az időkeretet is figyelembe vevő oktatási folyamat eredményeit gyakorlatilag igazolja.

Természetesen tisztában vagyunk azzal, hogy oktatásunk hatékonyságát nem csak jól tervezett, életkornak megfelelő korszerü mozgásanyaggal tudjuk növelni, hanem olyan uj didaktikai, oktatástechnológiai módszerek kidolgozásával is, amelyek széles körben alkalmazhatók lehetnek.

Izgalmas kérdés számunkra, hogy hogyan hasznosithatók az utóbbi évek korszerü didaktikai törekvései az atlétikai mozgások oktatásában és azok elsajátitásához szükséges képességek kifejlesztésében.

Kisérleti és kontrollosztályok alkalmazásával egyes atlétikai mozgásformák (például: távolugrás, sulylökés) programozott oktatási formában történő feldolgozását kivánjuk kidolgozni és a bevált programokat szélesebb körben alkalmazni. A már emlitett két atlétikai mozgás programozott oktatásának kibővitése - különböző oktatástechnológiai eszközök felhasználásával az oktatási folyamat intenzitásának és az irányitás tökéletesitésének érdekében szükséges.

A 14-18 évesek mozgástanulása során az atlétikai mozgások oktatásmetodikájának fejlesztése jelenleg viszonylag elhanyagolt terület. E megállapitásunk nem csak a mozgástanulásra, hanem a különböző képességek fejlesztésére is vonatkozik ez életkorban. Igy oktatásmetodikai kisérleteink kiterjednek elsősorban az állóképesség és az erő fejlesztésének kutatására. A terhelhetőség mértékét, az adott időkeretek között az optimális intenzitásu foglalkoztatási formák hatását vizsgáljuk. Azokat az edzéselméletben bevált olyan edzésmódszertani formák alkalmazási lehetőségeit keressük az iskolai testnevelés keretein belül, amelyek sport jellegü testnevelési óráknál alkalmazhatók.

Az 1981/82. tanév részünkre elsősorban modellkisérletet jelent kis mintán. Célunk a tervezett próbák, tesztek validitásának megállapitása, időbeliségének feltérképezése, oktatásmódszertani előkisérletek kis mintán történő kipróbálása.

A tantervi mozgásanyagot, a 14-18 éves korosztály kondicionális és koordinációs képességeinek fejlődését az atlétika szempontjából, a következő próbák mérésével kivánjuk figyelemmel kisérni:

- 30 s alatti fekvőtámaszok száma, amelynek mérése ugy történik, hogy fekvőtámaszból indulva,maximális gyorsaságra törekedve a törzs megfogásával, karhajlitást végeznek a tanulók. A törzs a talajt kb. 10 cm-re kell, hogy megközelitse.
Mértékegysége: db.

- Függésben huzódzkodások száma. A felmérést nyujtón, vagy gyürühintán függésből indulva végezzük.
Mértékegysége: db.

- A jobb és bal kar huzóereje.
A jobb és bal kar huzóerejét kézi dinamométerrel mérjük. A dinamométer láncát a bordásfal fokára erősitve csipőmagasságban hajitó-, majd vetőmozgásszerüen huzzák meg a tanulók.
Mértékegysége: kp.

- Kétkezes tömöttlabda-lökés előre.
A dobóvonal mögül kilépéssel két kilogrammos tömöttlabdával két kézzel mellől lökés guggolásból előre ugrással.
Mértékegysége: cm.

- A jobb és bal kar toló-nyomó ereje.
A jobb és bal kar toló-nyomó erejét kézi dinamométerrel mérve a dinamométer lánca a tanuló vállmagasságához van beállitva. Vállról végez a tanuló nyujtott lábbal magastartásig karnyujtást.
Mértékegysége: kp.

- Hasizomerő mérése dinamométerrel.
A bordásfalhoz erősitett dinamométer huzópontját a tanuló mellkasára erősitjük olyan távolságra beállitva, hogy hanyattfekvésből felülve maximális gyorsaságra törekedve a dinamométer mérőszálát hasizommal huzzák meg a tanulók. A lábfej rögzitett, a térd kissé hajlitott, amellyel a combizom munkavégző hatását igyekszünk kiszürni a mérésből.
Mértékegysége: kp.

- A statikus egyensuly mérése. Mikromanipulációs stabilométeren haránterpeszbe állva a müszer kilengése képezi az adatot.
- Egyensulymérés forgás után. A mikromanipulációs manométer kilengésének adata három forgás után haránterpeszben állva.
- Mozgáskódok, amelyek egyes atlétikai mozgások vagy azok részfázisainak pontszámából állnak, a tanár megitélése alapján egységes szempontok szerint.
Mértékegysége: pont.

- 20 méteres sikfutás repülőrajttal. Fotocellával mérjük nemenként, korosztályonként a nekifutás távolságát. Célunk a repülőrajttal mért 20 m-es sikfutást fotocellával mérni azon a szakaszon, ahol feltehetőleg a tanuló a maximális sebességét eléri.
Mértékegysége: s.

- 5x60 m-es sikfutás. Minden 60 m-es sikfutás eredményét és az összidőt is, adatfelvételi lapunkon rögzitjük. A tanulók rajtvonal mögül állórajttal indulnak, a meghatározott pihenőidő 5 min.
Mértékegysége: s.

- 600 m-es sikfutás lányoknak;
- 1000 m-es sikfutás fiuknak állórajttal indulva.

Mértékegysége: s.

- Sulypontemelkedés ugró lábról. Az érintő-magasságot függőleges cm-es beosztású skálánál oldalállásból szorosan a skálához állva a skála felőli kar magastartás eredményét olvassuk le. Az adatmeghatározás 3-4 lépés nekifutás után ugró lábról elugrás és a skála megérintése maximális kinyulásra törekedve történik. Az igy kapott értékből kivonjuk az érintő magasságot, és ez adja a sulypontemelkedés értékét.

Mértékegysége: cm.

- Sulypontemelkedés páros lábról. Ismert az Abalakov-teszt, csipőre rögzitett cm beosztású skála kihuzása páros lábu felugrással karlendités nélkül.

Mértékegysége: cm.

- Cooper-teszt.

Mértékegysége: m.

- Jobb és bal kar szoritóerejének mérése kézi dinamóméterrel.

Mértékegysége: kp.

- Hatosugrás ráfutásból, váltott lábbal.
- Hatosugrás helyből, váltott lábbal.

Mértékegysége: m.

A próbák összeállitásánál az alapvető fizikai képességek tesztelését, a tanuló szervezetének egységét tartottuk szem előtt. Kisérleti tanévünk eredményeinek értékelése alapján különböző matematikai statisztikai eljárásokkal (például faktoranalizis, cluster-analizis) kivánjuk megállapitani a négyéves longitudinális vizsgálatokhoz legjobban megfelelő próbákat.

E tanévi felméréseink és oktatásmódszertani előkisérleteink alapján már most megállapithatjuk, hogy például az ugrómozgásokhoz szükséges képességfejlesztő gyakorlatokat a tanulók nem megfelelő technikai szinten sajátitják el. Kisérletünket a gimnázium első osztályában végeztük. Meglepett bennünket a nagyfoku, ilyen irányu képzetlenség, holott ezek a jelenlegi tanterv anyagában szerepelnek. Például váltott lábu szökdelések, egylábon történő szökdelések, egylábról történő felugrások stb. Tisztában vagyunk azzal, hogy ez nem egyedi jelenség, hanem az általános iskolai alapképzés hiányosságait mutatja.

Munkánk elsődleges célja a gyakorló testnevelő tanárok számára olyan oktatásmódszertani, anyagelrendezési, felkészitésbeli eljárásokat kidolgozni, amelyeket munkájuk során különböző viszonyok között alkalmazni tudnak. Szeretnénk, ha kutatásunk eredménye kézikönyvek, oktatófilmek, kidolgozott programlapok formájában jutnának el a gyakorlati szakemberekhez.

Bizunk abban, hogy négyéves munkánk eredményeként a gyakorlat, a testnevelő tanárok részére olyan javaslatokat tudunk kidolgozni, amellyel a testnevelés hatásfokát növelni lehet.

PÓTZYNÉ KERESZTESI, Katalin - KERTÉSZ, Tibor - SKOUMAL, András

Track and field

Authors of the present study deal with the athletic movement material and power exercises instructed in secondary schools. The question rises whether this movement material and its internal succession is sufficient and adequate or not. Again, whether athletic movement forms are properly related to age, in addition motor learning exercises are connected to the cognitive personality spheres or not. Using the net-planning procedure a uniform basic material is built into the physical education material of different types of schools. This material is valid for four years, and the eight year elementary school training has also been taken into account.

ПОЦИНЕ КЕРЕСТЕШИ, Каталин–КЕРТЕС, Тибор–СКОУМАЛ, Андраш

Легкая атлетика

Авторами анализируется двигательный материал по легкой атлетике и по развитию качеств средних школ с целью доказывать, хватит-ли актуальный двигательный материал в рамках уроков по данному учебному плану, и соответствует-ли его структура. Ставится дальше вопрос, соответствуют-ли отдельные основные двигательные материалы /легкоатлетические формы движений/ данным возрастам и связаны-ли задачи обучения движениям с когнитивными сферами. К материалу учебных планов отдельных типов школ – при помощи сетевого планирования – разработан единый основной материал охватывающий 4 года с учетом 8-летней основной подготовки в начальной школе.

MOCSAI Lajos - HAJDU János

KÉZILABDA

A komplex kutatás méréseit 1981 őszén kezdtük, viszonylag rövid megelőző, előkészitő, egyeztető célvetitő, koncepciókereső időszak után.

Sportágunkban is szükségessé vált a tantervi anyag korszerüsitése, a tantervi és sportágelméleti kutatások ujkeletü és előremutató eredményeinek alkalmazása, felhasználása.

Kisérletünk célja, hogy a mérések befejeztével nyilvánvalóvá legyenek azok az összefüggések, melyek általánosan és sportágspecifikusan is jellemzik a kézilabdázás kognitiv-emocionális és motorikus szükségleteit, igényeit.

A három terület (értelmi, érzelmi és mozgásos szféra) vizsgálata, kiegészitve a rokon tudományágak szempontjaival választ ad arra, hogy a fiatalok teljesitmény igényü fejlődését hogyan szolgálja a kézilabdázás, mint tantervi anyag.

Természetesen ezen kisérleti sorozat feladatait a kutatás fő irányából vezettük le, és megalkottuk az egymásra épülő részfeladatok hálózatát.

Első lépésként a tantervi anyag feldolgozásához kisérleti stratégiát (tanmenetet) dolgoztunk ki, majd meghatároztuk a kisérleti folyamat bonyolitásának metodológiáját, módszereit, mérési eljárásait, anyag- és eszközszükségletét.

A jövő évtől induló tulajdonképpeni mérések kisérleti előkészitését megkezdtük. Általában magas szintü célkitüzéseket fogalmaztunk, hiszen korábbi mérésekből ismerjük, hogy sportágunk magas szinvonalu atletikus képességeket és technikai-taktikai tudást kiván, illetve fejleszt.

A pedagógiai kisérlet pillanatnyi állását, a felhasznált ellenőrző tesztek, segédeszközök elemzésén keresztül szeretnénk bemutatni. Reméljük kiviláglik az a szándékunk, hogy a kézilabdázás mozgásanyagát széles skálán és magas követelményszinten vizsgáljuk. A tantervi kutatás e kezdeti szakaszában felvázoljuk az oktatástechnológiai lehetőségeket is.

Fontos célkitüzésünk, hogy a tantervi anyag oktatástechnológiai optimatizálásának lehetőségeit is felmutassuk.

A törzsanyagot ugy értelmezzük, hogy az oktatási anyag elsajátitása, számonkérése, továbbfejlesztése módot adjon a tanulók egyéni fejlődésének "nyitott" voltára.

A mérőtesztek bemutatása (lásd a 4. ábrán)

1. Vertikális (a testet felfelé emelő) láberő mérése

A tanuló három lépés lendületszerzés után az elugrólábról felugrik. Az érintőmagasságot mérjük.

2. Váltott lábon szlalom szökdelés

1 m, esetleg 1,2 m távolságra huzunk két párhuzamos egyenest 20 m hosszuságban. A tanuló a rajtvonal mögött állva, tetszőleges lábbal indulva törekszik arra, hogy minél rövidebb idő alatt váltott lábon szökkenve teljesitse a 20 m-es távolságot.

Annak, aki a vonalra vagy azon belülre lép 0,2 másodpercet kell a mért idejéhez hozzáadni. A gyakorlat végrehajtásának értékelése képet ad egy specifikus-dinamikus láberőről, melyben a betörések, irányváltoztatások leglényegesebb összetevői találhatók meg.

3. Védekező lábmunka meghatározott pályán

A mélységi, rézsutos és oldalazó védekező lábmunkát mérjük.
Hat tömöttlabdát (5 kg-os) az 1. ábrán látható módon helyeztük el!
A tanuló a K_1 labda mögül indul. Először oldalazva megkerüli a B_1 labdát, majd oldalazó lábmunkával visszatér K_1-hez, azt megkerülve mélységben, rézsutosan előremozogva megérinti a B_2 labdát. Hátrafelé futva megkerüli K_1-et, és előrefutva megérinti K_2-őt. Visszahátrálva megkerüli K_1-et, majd rézsut előre mozogva megérinti J_2-es labdát. Hátrafelé futva ismét megkerüli K_1-et és oldalazva megkerüli J_1-et, majd megismétli folyamatosan az egész gyakorlatot.
A pálya kétszeri teljesítésének idejét mérjük. Követeljük meg a tanulóktól a feladat végrehajtásakor, hogy az oldalazásnál utánlépéssel haladjanak, a mélységi előrehátra mozgásnál ne forduljanak el a futás irányától, valamint érintsék meg a kijelölt (B_2, K_2, J_2) labdákat.

A feladat értékelésekor a dinamikus láberőn tul a mélységi és oldalazó védekező lábmunka technikai és képességszintjéről kapunk tájékoztatást.

4. Tömöttlabda (1 kg-os) dobása ferde padról

Az ugrószekrény felső részét és egy zsámolyt az ábrán látható módon helyezünk el! (2. ábra)
Az igy kialakitott ferde padra feküdjön fel a tanuló ugy, hogy dobóválla a szekrény megemelt részénél helyezkedjen el és nagy szabadságfokkal mozoghasson.
Az 1 kg-os tömöttlabdát ugy kell minél messzebb hajitania, hogy a dobás befejeztével nem ülhet fel a gyakorlatot végző. A tanulók a törzs- és végtagizületek előfeszitett állapotát fokozhatják a lenditőkar és a törzs hossztengely körüli elforditásával, a dobókar mélyre lelógatásával. Két kisérlet közül a jobbik eredményt értékeljük.
A rögzitett csipőizülettel végrehajtott hajitás segitségével a lövőerő aktuális szintjét mérjük.

5. Egykezes felső átadás és labdaelfogási gyakorlat

Egymástól 8 m-re helyezkedő tanulópárok egykezes felső dobással 3x10 átadást hajtanak végre ugy, hogy 10 átadás társuk mellmagasságában, 10 a csipőmagasság alatt és 10 átadás pedig érintő magasságban érkezzen. A csipőmagasság alatt érkező labdák elfogásánál a forditott "kosár" helyzetét követeljük meg.
Hibának számitjuk a labda rossz zónába való dobását, a labda hibás elfogását, a labda ivelését. A hibapontokat tanulónként külön számoljuk.

6. Gyakorlat az ügyességi és gyorsasági állóképesség mérésére

Nyolc labdát zsámolyba gyüjtve elhelyezünk az alapvonaltól 20 m-re (normál méretü pályánál a felezővonalra). (Lásd a 4. ábra, 6. teszt.)

A tanuló sipjelre kiveszi az egyik labdát a zsámolyból, majd 3-5 labdaleütés után a 6-os és a 9-es közötti területről be- vagy felugrásos kapuralövést hajt végre célkeretre.

A célkeret (40x40 cm) a kapu négy sarkában van elhelyezve. (Lásd a 3. ábrát.)

A 8 labdát a tanuló maximális sebességgel lőjje kapura, ügyelve arra, hogy az óra járásával megegyező irányban célozza meg a célkereteket. Az ábra a lövések sorrendjét mutatja.

A feladat végrehajtásánál értékeljük a teljesitett időt és az elért találatokat. (Találat, ha a célkereten áthalad a labda, vagy ha a célkeretet eltalálja a tanuló.)

Amennyiben a tanuló technikai hibát (kétszeri indulást, labdaelejtést stb.) vét, ugy esetenként 0,5 másodpercet adunk az elért idejéhez.

7. A játékkészség vizsgálata

Játékkörülmények között jegyzeteljük a tanulóknak a pályán végrehajtott technikai-taktikai cselekvéseit.

Az egyes támadó és védő játékelemeket megfelelő pontértékkel láttuk el. A tanulók cselekvéseik szerint kapják értékelő pontjaikat. A jegyzetelés során kialakul az egyénre jellemző játékkészség értéke.

Példaként néhány felhasznált érték az alkalmazott elemek közül.

3 pont: gól elérése átlövésből,
gól elérése inditásból,
gól elérése 7 m-ből,
gól elérése betörésből,
ziccerhelyzet védése,
7 m-es védése stb.

2. pont: a labda megszerzése (elütés, kisodrás),
testtel való ütközés (halászás),
gólpassz a társnak,
átlövési kisérlet, mely biztató, de nem gól stb.

1 pont: taktikai szabálytalanság,
jó helyezkedés,
jó taktikai tevékenység stb.

-3 pont: szándékos durvaság, kiállitás,
7 m-es kihagyása,
ziccerhelyzet kihagyása stb.

-2 pont: labdakezelési hiba,
lépéshiba,
nem megfelelő magatartás az ellenféllel stb.

-1 pont: rossz idejü taktikai cselekvés,
elhamarkodott átlövési kisérlet,
pontatlan, hibás helyezkedés,
nem megfelelő helyzetmegoldás stb.

Természetesen e néhány példán tulmenően az előre nyomtatott jegyzetelési lapon feltérképeztük a játék legfontosabb alkotóit.

Az emlitett két motoros teszt segitségével reméljük, hogy elvégezzük azokat a méréseket, melyek során viszonylagosan pontos adathalmazt nyerhetünk olyan populációkban, amely standardok számitására adna lehetőséget. E standardok alapján értékmércéket kapunk a sportági tantervi anyag esetleges reformja irányában.

A tantervi kutatásról adott pillanatnyi helyzet képét a teszteken tulmenően az alkalmazni kivánt eszközök vázlatos áttekintésével szeretnénk bővíteni.

1. Oktató és ellenőrző kártyákat terveztünk, melyek az óra különböző részében használhatók fel.

a) Az oktatókártyák a kézilabdázás technikai és taktikai, valamint képességfejlesztő és előkészitő rávezető gyakorlatsorait mutatják be. Feltehető, hogy a sportjátékokban az ilyen oktatókártyák elősegitik a programozott oktatási folyamat életszerü, hatékony megjelenését.

b) Egyéni és csoportos értékelő kártyákat is kipróbálunk. Ezek tartalmazzák a technikai elemek, taktikai helyzetek ellenőrző paramétereit.

A technikai elemek ellenőrzésénél a mozgást felbontjuk hangsulyos mozzanataira (elemeire) és ezeket differenciáltan értékeljük meghatározott pontintervallumon belül. Igy matematikai, statisztikai módszerek feldolgozásával világos választ kapunk az egyén eredményén tulmenően a mozgást alkotó elemek ismeretéről, gyakorlati szintjéről.

Karakterikusan kirajzolódik az általános, egyéni és tipushibák ok-okozati összefüggése.

Rögtön visszajelzést kapunk az oktatási folyamatban elkövetett hibákról, didaktikai, módszertani tévedésekről.

2. Olyan hurokfilmeket készitünk, melyek technikai-taktikai és előkészitő anyagrészeket tartalmaznak. Ezen filmek alkalmazásának lehetőségét vizsgáljuk a mozgásos cselekvés tanitásában, az óra szerkezetébe illesztve.

Filmet készitünk kiemelkedő klasszis játékosok technikájáról, hogy azt a tanulókkal közösen kielemezhessük.

3. Fóliasorozatot készitünk, melyek a technikai és taktikai készség hatékonyabb kialakitására alkalmasak.

4. Kisérletet teszünk a videotechnika felhasználási területeinek kidolgozására, a mozgásos cselekvéstanulás valamennyi fázisában.

A kisérleti folyamatban felhasználásra kerülő tesztek és tárgyi eszközök (illetve hozzájuk kapcsolódó módszerek) reményt nyujtanak arra, hogy a kézilabdázás sajátos világával magasabb szinvonalon, hatékonyabban ismertessük meg a magyar ifjuságot.

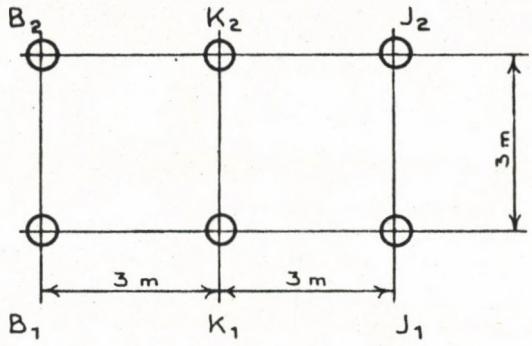

1. ábra

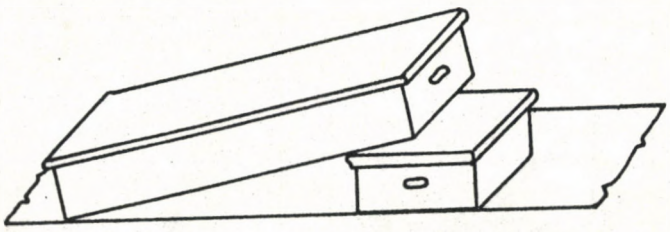

2. ábra

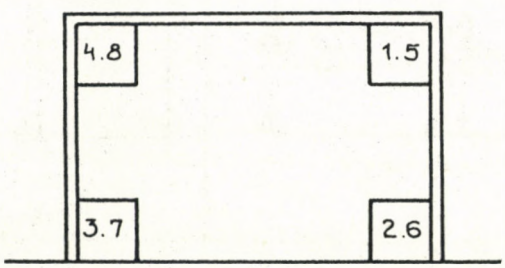

3. ábra

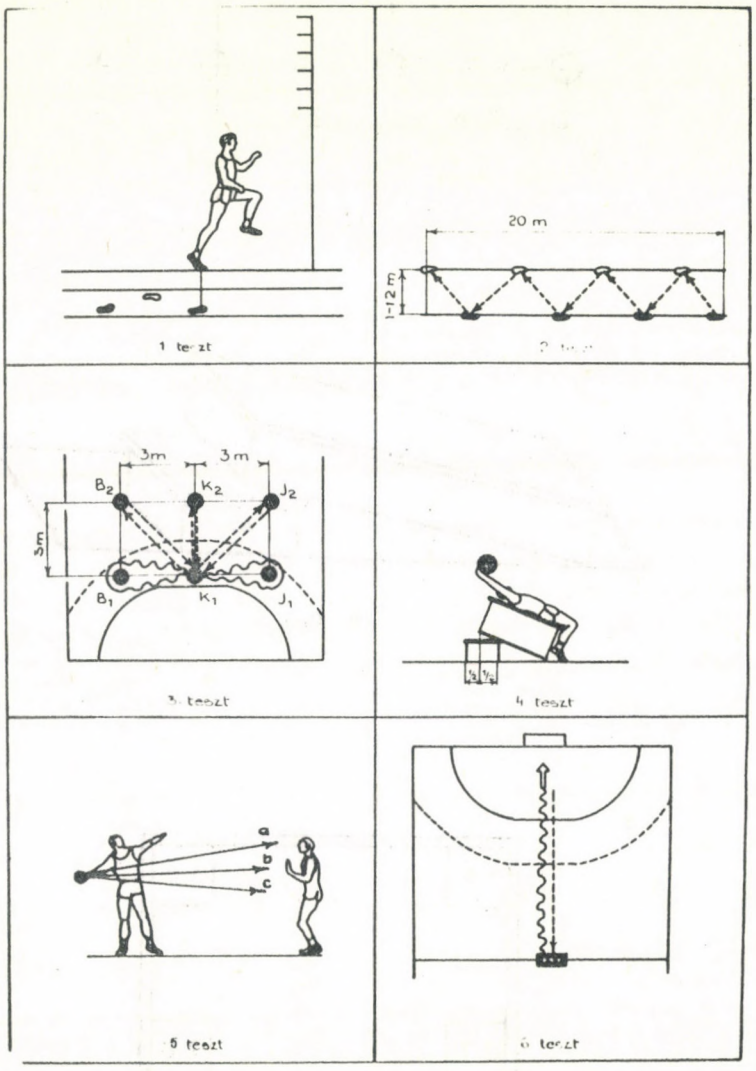

4. ábra

MOCSAI, Lajos - HAJDU, János

Handball

By finishing the experiments the purpose of the present study is to confirm the relationships characterising both generally and specifically the motor claims and requirements as well as emotional-cognitive need of handball in the secondary school physical education.

МОЧАИ, Лайош—ХАЙДУ, Янош

Гандбол

Целью изучения является выяснение взаимоотношений характеризующих и в общем и специфически для данного вида спорта когнитивно-эмоциональные и двигательные требования гандбола в средних школах.

VITTEK Lajos

TÁJFUTÁS

A tájfutás világszerte népszerüsödő sportág. Európában, az északi államok után, hazánkban is, e[gy] e nagyobb tömegeket mozgósit (közel 7000 versenyző). Ennek többek között f[ő] oka, hogy jóformán felszerelés nélkül üzhető. Az életkorok és a minősités szerinti kategóriák száma tetszés szerinti versenyzést tesz lehetővé. Ugyanakkor sokoldalu fejlesztő hatásaiban vetekszik bármelyik sportággal.

Az iskolai testnevelésben a sportág mozgásanyaga nem kötelező anyag, mód van azonban arra - a választható sportágak között -, hogy oktatásra kerülhessen. Kidolgozott tanterve ugyanakkor nincs. Elsősorban ebből a tényből kiindulva - lehetőség nyilt arra, hogy a központi témakutatás szerves részeként - kisérleti tantervi anyaggal az egész kutatás elsődleges céljához kapcsolódjunk.

E rövid áttekintésben saját vizsgálatunk speciális céljai feltüntetése mellett, az alkalmazott módszerekről, paraméterekről, a sajátos kérdésfeltevésekről és a várható eredményekről adunk áttekintést.

A vizsgálat speciális céljai

1. A tantervi anyag kidolgozása empirikus alapon.
2. Módszertan[i] eljárások és a szervezeti keretek (iskolai óra és sportkör) kisérletes vizsgálata.
3. A motoros és a mentális (emlékezeti) képességek speciális feladatokkal történő fejlesztése.

Vizsgálati módszerek és paraméterek

1. 60 m futás,
2. Abalakov-teszt,
3. Cooper-teszt,
4. Dinamométeres vizsgálat,
5. Kis-Pieron-teszt,
6. Speciális térképes emlékezetfejlesztő eljárás.

Paraméterek

- A térképes feladat hibái,
- A tanulási idő változása,
- A visszarajzolási idő változása,
- A futóidők változásai.

Vizsgálati személyek: N = 19 elsős gimnazista lány.

Hipotézis

A tájfutás motorikus és kognitiv elemeket tartalmazó feladatok láncolata. Mindkét összetevő a résztvevők felkészültségének ismeretében, megfelelően variálható:

- a természetben való edzés a mozgásos terheléssel és az időjárással szemben ellenállóbbá és edzettebbé teszi a tanulókat,
- mennyire teszi alkalmassá a tanulókat a mozgásos feladatmegoldó képességen kivül, a problémamegoldó értelmi feladatok megoldására.

Várható eredmények

- A sportág megismertetése az iskolában.
- A tájfutás - vizsgálattal igazolt - tantervi anyagának kidolgozása.
- Segédkönyv elkészitése (olyan iskolák számára - hegyvidéki iskolák -, ahol a körülmények adottak az órakeretben történő oktatáshoz).
- A tájékozódás és a topográfia ismeretanyagának oktatása különböző iskolatipusokban, ennek honvédelmi jelentősége; sportszerü formája: az ifjuság testi nevelésének, a szabadban történő fizikai - szellemi képességek fejlesztésének sajátos eszköze.
- A tanárok számára bővül azoknak a sportágaknak a köre, amelyeket természetes környezetben, minimális tárgyi feltételekkel oktathatnak.

A tájékozódási gyakorlatok a mozgásos terep-tájékozódási játékok (kombinálva a honvédelmi harci elemekkel - számháboru, egyéni feladatok - térkép alapján stb.) felbecsülhetetlen nevelési értéküek. Jelentősen hozzájárulhatnak ezek a feladatok az önálló, határozott cselekvések kialakulásához (kirándulások, honvédelmi napok, nyári táborok).

A vizsgálati eredmények tapasztalatai segitik a tájfutás beillesztését a tanárképző egyetemek és főiskolák testnevelési tanterveibe.

IRODALOM

1. A gimnáziumi nevelés és oktatás terve. Tankönyvk. Bp. 1978.
2. Statisztikai Adatok. OTSH-Sportpropaganda. 1979.
3. Vittek L.: Az emlékezeti és a futóteljesitmény vizsgálata tájfutóknál. Testnevelési Főiskola. Bp. 1981. (Testnevelésdoktori értekezés.)

VITTEK, Lajos

ORIENTEERING

Curriculum of orienteering at schools has not been elaborated yet though in the system of the Hungarian schools this branch of sports might be selected to teach.

This short survey summerizes the specific purposes of the study, moreover, the methods used, parameters gained and questions of specific problem-posing and the expectable findings are discussed.

ВИТТЕК, Лайош

Ориентировочный бег

По ориентировочному бегу не имеется разработанного школьного учебного плана, хотя этот вид спорта факультативно избираем в нашей школьной системе. Кроме выяснения специальных целей изучения автором дается анализ применяемых методов, параметров, специфических вопросов и ожидаемых результатов.

ARDAY László

AZ ÁLLÓKÉPESSÉGI TELJESITMÉNY FEJLESZTÉSE AZ ISKOLAI TESTNEVELÉSBEN

I. Bevezetés

A tanulói teljesitmény optimalizálásának elveivel már foglalkoztunk (A Testnevelési Főiskola közleményei,1981. 2. sz. 93-113. p.), majd arról a kisérletünkről számoltunk be, amelyet a sulypontemelkedés teljesitményének javitásával végeztünk (A Testnevelési Főiskola közleményei, 1981. 3. sz. 99-119.p.). Jelen dolgozatunkban ismét egy tantervi teljesitménypróbával kapcsolatos további kisérletet és az eredményeket ismertetjük.

II. Módszerünk néhány elvi vonatkozása

A tantervi kutatások szükségességét - ugy érezzük - nem kell külön hangsulyozni. Erről már irtunk. Csak a pedagógiai technológia tervezését emelnénk ki azok közül a csomópontok közül, amelyeket Ballér Endre (1) sorolt fel a tanterv fejlesztésénél. Ennek a technológiának lényegi kérdése, hogy mik a nevelés és oktatás leghatékonyabb módszerei, és hogy ezek hogyan valósulhatnak meg a legjobb szervezésben.

Módszerünk lényeges vonatkozása, hogy a tanuló álljon a tervezett pedagógiai folyamat központjában. A folyamattervezésnél, majd a gyakorlat során a szervezésnél a gyermeki fejlődésre, érdeklődésre és tevékenységre kell alapozni. Ez uj tantervi koncepciónk alapfeltevése. Végig tekintve a huszadik század főbb pedagógiai irányzatain Chmaj, Ludwik következetesen kimutatja, hogy a gyermek a pedagógiai folyamat középpontja, és a gyermek tevékenykedtetése a legfontosabb pedagógiai gondolat.(2) A tantervi követelményekkel szemben a követelményekre válaszoló tanitványra kerül a hangsuly. Arra, hogy a teljesitések és a teljesitmény hogyan változtatja meg a tanuló személyiségét.

A pedagógiai tevékenység értékközvetitő tevékenység. A tanár értékeket közvetit, a tanitvány értékeket sajátit el. Az iskolai nevelő-oktató tevékenység során, az egyes tantárgyakban feldolgozott müvelődési tartalmakat Murányi Mihály (3) értékhordozóknak nevezi, amelyeknek értéktulajdonságaik vannak. Az egyetemes kulturában az értékek óriási tömege halmozódik fel. Ebből az értékhalmazból a tantervkészités során, az aktuális társadalmi igényeknek megfelelően választanak. (A Magyar Tudományos Akadémia, a távlati müveltség tartalmait illető állásfoglalásában igy jelzi ezt a választást: "A közoktatás által közvetitett, minden magyar állampolgár számára hozzáférhető általános alapmüveltséget ugy tekintjük, mint a szocialista nevelés céljának és értékeinek megfelelően kiválasztott ismeretek,

képességek és készségek összességét, valamint a belőlük eredő és szemléleti-világnézeti szintézisükre épülő társadalmi magatartásmódot." (4)

A közoktatásban tehát egy elsődleges, a társadalmi szükségletekből kiinduló választás már történt. Ez már értékelési kérdés, ami nem választható el az értékektől. Az értékelés alapja valamilyen kritérium, aminek alapján: amihez viszonyitottan fejezhetjük ki az értéknek vélt objektum tulajdonságait.

Az értékelés azonban nemcsak a társadalom előjoga. A szubjektum, a társadalmat alkotó emberek, jelen esetben a tanitvány is értékel. Értékitéletének alapja az lesz, hogy az értékelés objektuma - egy tantárgyi téma - milyen kapcsolatban van szükségletei rendszerével. Ez a szükségletrendszer ugyancsak társadalmilag befolyásolt, sőt determinált, de a személyiség szürőjén átengedett, szubjektiven elszineződött és dinamikusan változó. Amennyiben az adott értékhordozó - az értékelés tárgya - a tanitvány szükségleteiben visszhangra talál, a motivum erejével hat és célkitüzésre készteti őt. A pedagógiai értékképzés ezután következhet, amikor a cél érdekében tevékenykedik tanitványunk. Az értékek a tevékenységben alakulnak. Igazi szerepük az emberi célok alakulásában van, és ezek a célok a tevékenységben formálódnak. Az érték a tevékenység szubjektum felőli, "belső" oldala, amely hidat teremt a társadalmi és az egyéni szükségletek között. Rózsahegyi Edit (5) az értéket a társadalom és az egyén közötti közvetitő mechanizmusnak nevezi, amelyik a tevékenységben müködik.

Tanitványunk szubjektiv értéktudattal bir, ennek alapja aktuális szükségletrendszere. Az, hogy egy adott értékhordozó milyen tevékenységre készteti, attól függ, hogy a közvetitett érték helyét hol érzi, hogy az milyen szükségletet elégit ki számára. A teljesitményben az tükröződik, hogy tanitványunk hogyan értékelt, mennyire vált belsővé nála az értékhordozóban közvetitett érték. Gazdagitotta-e és ha igen, milyen mértékben gazdagitotta az érték tanitványunk erőit pedagógiai tevékenységünk eredményeként?

A közoktatásban a tantervek tartalmazzák azokat az értékhordozókat (tantervi tartalmak), amelyek a tanuló aktiv közremüködése, értéktevékeny közremüködése révén értéket hoznak létre.

A képességfejlesztés hangsulyos feladat uj testnevelési tantervünkben. A tantervi tartalmak jelentős hányadát (a törzsanyag egyharmada) a képességfejlesztést szolgáló feladatok képezik. Ez a tény nem mond ellent az általános tantervelméleti elképzeléseknek sem. Ballér Endre (6) már idézett müvében is kifejti, hogy az uj tantervben "A tanulás módszere ... és a képességfejlesztés lényegében a tartalom részévé válik". Hasonló gondolatokat találunk Ágoston Györgynél (7) is, aki a képességeket a müveltség részének tekinti.

A fentebbieket is figyelembe véve, nem tüzhettük célul a 600 m-es futás egyéni csucsának javitását. (7-8. osztályoknál a 600 m-es futás szerepel állóképességi próbaként a tantervi követelmények között.) A 600 m-es futás csak egy ellenőrző eljárás az állóképesség fejlettségének megállapitására. Mi az állóképességet sokoldaluan kivánjuk fejleszteni, mégpedig - a lehetőségek határain belül - tartós állóképességi tulajdonságokat kivánunk kialakitani. (Az állóképesség sokoldaluságát azokban a fő aspektusokban értjük, amelyeket Nádori (8) Harre és munkatársaira hivatkozva megkülönböztet, vagyis: hosszu távu, középtávu, rövid távu, erő- és gyorsasági állóképesség.)

Az ingerek megválasztásában a következő elveket vettük elsősorban figyelembe:

1. Kezdőknél az alacsony inger (gyenge, közepes) is képes fejlődést kiváltani, az inger-intenzitás hatásos zónája kiszélesedik, ahogy ezt Kereszty Alfonz (9) is vallja.

2. A lehetőségek határain belül tartós terhelési módszereket alkalmazunk, amitől tartós alkalmazkodási folyamatot várhatunk. (Ezt Nádori és Kereszty is megerősiti, Reindell és Nöcker vizsgálataira hivatkozva. (10)

3. A képességfejlesztő feladatokat ugy válogatjuk össze, hogy azok az állóképesség előbb emlitett sokoldalu fejlesztéséhez megfelelő ingereket biztositsanak.

4. A képességfejlesztés hatékony megvalósitása elengedhetetlen követelménnyé teszi az ingerek differenciált alkalmazását.

Ezeknek az elveknek a megfogalmazása során, majd a foglalkoztatás programjának elkészitésekor számolhatunk azzal, hogy a rendelkezésre álló idő az elvek alkalmazását csak nagyon viszonylagosan teszi lehetővé. Ezt a gondunkat már az erőfejlesztő kisérletünkben is jeleztük. (TF Közleményei, 1981. 3.sz. 99-119. p.) A képességfejlesztésre tantervileg jelölt óraszám az összóraszám mintegy 20 %-át teszi ki. Mi akkor, amikor ezt a 20 %-ot egy órára átszámitjuk, és kb. 8-10 perc óránkénti időtartammal számolunk, nem azt valljuk, hogy a képességfejlesztés csak ugy valósulhat meg, hogy a tantervi órakereteket igy kell értelmezni. Azt azonban állitjuk, hogy a hatékony képességfejlesztés egyik fő feltétele az ingerek rendszeres alkalmazása. A heti 2-3 alkalom a legalacsonyabb gyakoriság. A hatékonyságot erősen csökkenti, sőt csak képesség fenntartását biztositja, ha a gyakoriság ennél alacsonyabb. (Az alkalmazott elvek részletesebb kifejtését a TF Közleményei 1981. 2. számában irtuk le.)

A 14 éves (8. osztályos) fiuk differenciált foglalkoztatása az állóképesség fejlesztése érdekében:

A rendelkezésre álló rövid időkeretek nem teszik lehetővé a "maratoni" (hosszan tartó futás) módszer alkalmazását. A tartós módszert, az iramjátékot gyakoroljuk, és bizonyos mértékig szakaszos módszert is alkalmazunk. A rövid időkeret arra kényszerit, hogy az intenzitás a szubmaximális, illetve a közepes zónában legyen. Természetesen megfelelő metodikával, jó szervezéssel elérhető, hogy az órák nagy része közepes (70-80 %-os) terhelés-intenzitást jelentsen.

A differenciált terhelést a 600 m-es futás alapszint megállapitása alapján az 1., 2. táblázatok segitik.

A foglalkoztatás első 2. hetében csak a hosszabb (300 m, 600 m, 1600 m-es) távok teljesitését terveztük.

A harmadik héttől belép a 100 m szakaszos teljesitéssel.

Azokon a foglalkozásokon - heti egyszer - amikor 1600 métert futtatunk, csak 100 métert jelöltünk kiegészitésnek.

A távok beléptetésekor csak közepes intenzitással terheljünk, vagyis az egyéni 600 m-es teljesitményhez viszonyitott gyengébb szubmaximális övezet alsó határát jelöljük részteljesitménynek. Ismétléskor az előirányzott időkereteknek megfelelő pihenőidőt javasoltuk az ujabb résztáv előtt.

Később, a résztáv alkalmazásának harmadik hetében csökkentettük valamelyest a pihenőidőt. Majd a negyedik héten a szintidőt az erősebb szubmaximális övezetbe tettük át.

Osztályok foglalkoztatásáról lévén szó, szerencsésnek látszik egy hármas differenciálás. A 600 méteren 10 és 30 %-ot teljesitők, az 50-70 %-osok és a 80 %, illetve afölött teljesitők alkossanak csoportot. Ezekhez igazitottuk a szinteket, amelyek a végrehajtásban természetesen egyénileg módosulnak.

1. táblázat

600 m alapszintek (tantervi)

	10 %	30 %	50 %	70 %	80 %	90 %	90 % felett
	2:45	2:30	2:20	2:10	2:00	1:55	
	terhelési intenzitások, szubmaximális a 600 m-es teljesitmény-értékhez rendelve:						
1600 m							
1.	9:10-10:10	8:20-8:50	8:01-8:40	7:30-8:00	7:10-7:40	6:45-7:15	6:35-7:05
2.	8:40-9:10	8:00-8:30	7:30-8:00	7:10-7:40	7:00-7:30	6:35-7:05	6:15-6:45
600 m							
1.	2:55-3:05	2:40-2:05	2:30-2:40	2:20-2:30	2:10-2:20	2:05-2:15	2:00-2:10
2.	2:50-3:00	2:35-2:45	2:25-2:35	2:15-2:25	2:05-2:15	2:00-2:10	1:55-2:05
300 m							
1.	73,0-76,0	65,0-69,0	62,0-66,5	59,0-64,0	57,0-62,0	55,0-60,0	51,0-56,0
2.	69,0-73,0	60,5-66,5	56,5-62,0	55,0-60,0	53,0-58,0	51,0-56,0	48,0-52,0
100 m							
1.	19,5-20,2	19,0-19,7	18,0-19,0	17,0-17,8	16,1-16,7	15,5-16,0	15,2-15,8
2.	19,0-19,7	18,1-18,9	16,9-17,6	16,2-17,00	15,8-16,4	15,2-15,7	14,5-15,2

14 éves (8. osztályos) lányok differenciált foglalkoztatása az állóképesség fejlődés érdekében:

2. táblázat

600 m alapszintek (tantervi)

	10 %	30 %	50 %	70 %	80 %	90 %	90 % felett
	3:10	2:55	2:40	2:25	2:15	2:05	
	terhelési intenzitások, szubmaximális övezetek						
1600 m							
1.	10:30-11:30	10:00-11:00	9:30-10:30	9:05-10:00	8:33-9:25	8:01-8:50	7:30-7:58
2.	9:50-10:40	9:40-10:10	8:50-9:40	8:18-9:08	7:49-8:37	7:20-8:05	7:06-7:32
600 m							
1.	3:40-4:03	3:23-3:46	3:06-3:29	2:46-3:08	2:37-2:57	2:27-2:46	2:10-2:20
2.	3:23-3:46	3:06-3:26	2:49-3:10	2:32-2:51	2:23-2:42	2:14-2:32	2:05-2:15
300 m							
1.	82-85	78-81	74-77	70-73	66-69	62-64	60-62
2.	76-82	72-78	68-74	64-70	60-66	56-62	54-60
100 m							
1.	22,4-23,4	21,6-22,6	20,8-21,8	20,0-21,0	19,6-20,4	18,4-19,1	17,8-18,4
2.	21,6-22,6	20,8-21,8	20,0-21,0	19,2-20,2	18,1-18,9	16,9-17,6	16,4-17,6

Olyan foglalkozásokon, amikor 1600 métert futottak, szorgalmaztuk a változó terhelés alkalmazását. A gyerekek, miközben keresik azt a kedvező iramot, amelyikkel tartósan ("steady-state" állapotban) tudnak teljesiteni, tuladagolják az ingert, erősebb iramot futnak, a keletkezett O_2-adósságot egy lassabb iramra visszaállva "fizetik vissza".

A megelőző és a közben is alkalmazott motiválás a program sikerének kulcsa. Erősiteni kell tanitványainkban azt a meggyőződést, hogy az állóképesség minden sporttevékenység előfeltétele. Jobb állóképességi tulajdonságokkal jobban birják az edzések és a testnevelési óra terhelését, eredményesebben vesznek részt a sportjátékokban, javitják teljesitményeiket minden sporttevékenységben. Kapjon hangot az is, hogy itt lehet a kitartó munkát megtanulni, azt, hogy az ember ne hagyjon abba egy tevékenységet az első fáradságjelek, vagy valamilyen csábító egyéb elfoglaltság hatására. A kitüzött célt mindig akarjuk megvalósitani, csak a siker mentsen fel egy tevékenység megszüntetésétől. A siker pedig önmagában hordja a jutalmát.

Öthetes állóképességi program vázlata:

1. hét

1. 2x4 perces tartós futás, lehetőleg aerob feltételekkel, közben 1 perc szünet.

2. 600 m - 300 m - 600 m 1 perces szünetekkel, a képesség szerinti csoportok gyengébb szubmaximális övezetének megfelelő időre.

3. 2x4 perces tartós futás, mint az 1. órán (a lefutott távolságot egyénileg figyeljük).

2. hét

1. 600 m - 300 m - 600 m 1 perces szünetekkel.

2. 2x4 perces futás váltakozó terhelésekkel (lásd az állóképesség-fejlesztő programban).

3. 600 m - 300 m - 600 m 1/2 perces szünetekkel.

3. hét

1. 1600 m a képesség szerinti csoportok gyengébb szubmaximális övezetének megfelelő időkeretre.

2. 4x300 m 1 perces szünetekkel (gyengébb szubmaximális teljesitménnyel).

3. 4x100 m 1/2 perces szünetekkel (gyengébb szubmaximális teljesitmény) 2x300 m 1/2 perc szünet.

4. hét

1. 1600 m váltakozó terheléssel (gyengébb szubmaximális teljesitményre).

2. 600 m - 300 m - 600 m 1/2 perces szünetekkel (erősebb időteljesitményre).

3. 6x100 m 1/2 perces szünetekkel, majd 300 m.

5. hét

1. 1600 m tartós futás (erősebb időteljesitményre).
2. 4x300 m 1 perces szünetekkel (erősebb időteljesitményre).
3. Az utószint felmérése.

III. Az ellenőrzések megvalósitása

Azonos adatlapot használtunk mind a sulypontemelkedési kisérlet alkalmával, mind az állóképességi kisérlet során. (Lásd az 1. mellékletet.) Ide jegyezték be a tanitványok a 600 m-es futásban elért eredményeiket. A programban ismertetett táblázat segitségével a teljesitett százaléknak megfelelő szubmaximális övezeteket is ismertettük, amit a tanulók saját teljesitményüknek megfelelően ugyancsak bejegyeztek a 100, 300, 600 és 1600 méteres távokra vonatkoztatva. Ezután kerülhetett sor a csoportok (gyenge, közepes, erős) összeállitására.

Az egyes foglalkozásokon a részidők teljesitése nem igényelt abszolut pontos időmérést. Az időt a felmentett tanulók folyamatosan közölték a többiekkel. Minden tanuló maga tartotta nyilván, hogy a megfelelő időövezeten belül teljesitett-e. Ehhez igazithatta iramát is az ismétlések során. Ezzel a módszerrel javult iramérzékük is.

Az alap- és utószint teljesitmények megállapitásánál a hasonló tudásuak futottak együtt.

A kontrollosztály eredményeit itt is a tanév eleji és a tanév végi teljesitménypróbán elért értékekből vettük. Ők az egész évi állóképességi munka eredményeként kialakult fejlődésükről, mig a kisérleti osztályok 5-6 hetes munka következtében beállt változásról adtak számot.

IV. Vizsgálati eredményeink bemutatása, értékelése

Az állóképesség és annak fiziológiás hátterét biztositó légzési-keringési rendszer fejlettségi szintjét hivatott jelezni a 600 méteres futás, amit motoros próbaként alkalmaztunk vizsgálatunk során.

Ezt a kisérletet az 1979/80. tanévben végeztük. Ekkor a Köbölkut-utcai kisérleti csoportjaink már 8. osztályosok voltak.

A 8. osztályok számára a következő teljesitményszinteket jelöli a tanterv:

	10 %	30 %	50 %	70 %	80 %	90 %
Fiuk:	2:45 s	2:30	2:20	2:10	2:00	1:55
Lányok:	3:10 s	2:55	2:40	2:25	2:15	2:05

A program teljesitése előtt a következő alapszintet mutatták be átlagban a csoportok.

Fiuk:	"Köböl"*	8.b.	(18 fő)	2:16,78 s	(57 %)
		8.c.	(17 fő)	2:26,12 s	(38 %)
	együtt (8.b.+8.c.)		(35 fő)	2:21,31 s	(48 %)
Lányok:	"Köböl"	8.b.	(8 fő)	3:04,75 s	(17 %)
		8.c.	(11 fő)	2:59,45 s	(24 %)
	együtt (8.b.+8.c.)		(19 fő)	3:01,68 s	(28 %)

A képzési program teljesitése után a következő értékeket kaptuk átlagban:

Fiuk:	"Köböl"	8.b.	(18 fő)	2:06,56 s	(73 %)
		8.c.	(17 fő)	2:12,53 s	(65 %)
	együtt (8.b.+8.c.)		(35 fő)	2:09,46 s	(70 %)
Lányok:	"Köböl"	8.b.	(8 fő)	2:55,87 s	(30 %)
		8.c.	(11 fő)	2:52,73 s	(34 %)
	együtt (8.b.+8.c.)		(19 fő)	2:54,05 s	(32 %)

(Részletesen lásd a 3., 4. táblázaton.)

A fejlődésváltozások alakulása a következő volt: a fiuk átlagos javulása 11,85 s, a lányoké 7,63 s volt. Figyelembe véve a tantervi követelményemelés dinamikáját, 10 s javulást irányozhatunk elő mind a fiuknál, mind a lányoknál. A fiuk ezt tulszárnyalták, a lányok nem érték el a "halmozott" képzési programmal.

Ebben valószinüleg közrejátszott a szubjektiv tényező, a tanár személyisége. A lányok uj tanára egyben pályakezdő is volt. A kontrollosztályokkal való összevetés és a Menyecske utcaiak eredménye segithet a program valós értékeinek feltárásában.

A kontrollosztályok teljesitménye:

Alapszint (ősszel) fiuk:

"Köböl"	8.a.	(16 fő)	2:10,00 s	(70 %)
	8.z.	(7 fő)	2:22,43 s	(44 %)
együtt (8.a.+8.z.)		(23 fő)	2:13,78 s	(63 %)

lányok:

"Köböl"	8.a.	(12 fő)	2:12,00 s	(8 %)
	8.z.	(17 fő)	3:02,35 s	(20 %)
együtt (8.a.+8.z.)		(29 fő)	3:06,28 s	(15 %)

* A "Köböl"-jelölés a Köbölkut-utcai Általános Iskolát, a "Menyecske" a Menyecske-utcai Általános Iskolát jelenti.

Utószint (tanév végén)

Fiuk:	"Köböl"	8.a.	(16 fő)	2:10,81 s	(69 %)
		8.z.	(7 fő)	2:19,71 s	(51 %)
	együtt (8.a.+8.z.)		(23 fő)	2:13,39 s	(63 %)
Lányok:	"Köböl"	8.a.	(12 fő)	3:04,42	(18 %)
		8.z.	(17 fő)	2:53,06	(33 %)
	együtt (8.a.+8.z.)		(29 fő)	2:59,83 s	(27 %)

A kontrollosztályoknál eltérően alakult a teljesitményváltozás. A fiuknál a teljesitmény lényegében stagnált. A lányoknál 6,45 s javulás történt, ami minimális, 1,18 s átlagértékkel marad el a kisérleti csoport javulási értékétől.

A fiu csoportoknál a kontrollcsoport lényegesen jobb alapszintet ért el, mint a kisérleti csoportunk alapszintje. Átlageredményük 87,53 s-mal volt jobb 600 m-en. Ez a kétmintás "t"-próbában 1,344 értékkel ($p > 5$ %) nem szignifikáns eltérés. (Mentségünkre szolgáljon itt is, hogy azonos kontrollcsoportot használtunk a két próbánál. Itt a teljesitmény tekintetében nem mondható homogénnak a kontrollcsoport. Ez azonban a kisérleti csoport számára hátrányos ujra.) Az állóképességi program teljesitése után a kisérleti csoport nemcsak utolérte, de közel 4 s-mal tul is szárnyalta a kis fejlődést mutató kontrollcsoportot. Eredményváltozásuk 2,349-es "t"-értékkel ($p < 5$ %) szignifikáns.

A lány csoportoknál, a kiinduláskor a kisérleti csoport átlaga volt jobb 4,6 s-mal. Ez nem szignifikáns eltérés. A kisérleti program utáni további 1,18 s-mos javulásukkal azonban már ($p < 5$ %) szignifikáns eltérést mutattak. Ezt azonban, tekintettel az eltérő kiindulási szintre nem vehetjük a programot és a fejlesztési koncepciót igazoló ténynek. (5.,6. táblázat)

A lányok esetében is igazoltnak látszik, hogy a "halmozott" programmal rövid idő alatt lényeges változást idézhetünk elő az állóképesség fejlesztésében. A Menyecske utcában megismételt kisérlet megerősiti ezt a feltételezésünket. Azért nem közöltük itt összevonva a két iskola eredményeit, mert a Menyecske utcában az állóképességi programot is ugyanebben a tanévben végeztük, mint a sulypont-emelkedési kisérletet, 7. osztályos szinten.

Lányok:	"Menyecske"	7.a.	(12 fő)	2:45,58 s	(55 %)
		7.b.	(13 fő)	2:40,70 s	(64 %)
	együtt (7.a.+7.b.)		(25 fő)	2:43,04 s	(59 %)

A 2:43,04 s alapszintet követően, 6 hetes "halmozott" képzés hatására a következő utószintet kaptuk:

Lányok:	"Menyecske"	7.a.	(12 fő)	2:30,75 s	(74 %)
		7.b.	(13 fő)	2:26,61 s	(79 %)
	együtt (7.a.+7.b.)		(25 fő)	2:28,60 s	(77 %)

A javulás közel 15 s, ami messze meghaladja a 10 s évenkénti előirányzatot (7. táblázat). A magukhoz viszonyitott eredményjavulás ($p < 1$ %) igen erősen szignifikáns.

3. táblázat

600 m-es síkfutás teljesitmények

Köbölkut utcai Általános Iskola 7.b. és 7.c. osztály (fiuk)

	Alapszint teljesités			Utószint teljesités			Fejlődés
	érték	(s)	(tantervi %)	érték	(s)	(tantervi %)	változás (s)
8.b.							
1. Cs.G.	2:15	(135)	60	2:10	(130)	70	5
2. D.G.	1:21	(141)	45	2:04	(124)	75	17
3. F.A.	1:53	(113)	90 felett	1:51	(111)	90 felett	2
4. G.Z.	3:14	(194)	0 felett	2:30	(150)	30	44
5. H.L.	2:15	(135)	60	2:11	(131)	65	4
6. H.K.	2:51	(171)	0	2:14	(134)	60	37
7. I.A.	2:14	(134)	60	2:14	(134)	60	0
8. K.G.	2:13	(133)	60	2:09	(129)	70	4
9. K.F.	2:25	(145)	40	2:25	(145)	40	0
10. K.Cs.	1:54	(114)	90 felett	1:54	(114)	90 felett	0
11. L.A.	2:17	(137)	55	2:01	(121)	75	16
12. M.Z.	2:17	(137)	55	2:15	(135)	60	2
13. N.P.	2:15	(135)	60	1:57	(117)	85	18
14. Ö.T.	2:35	(155)	25	2:26	(146)	35	9
15. P.A.	2:23	(143)	40	2:10	(130)	70	13
16. P.I.	2:10	(130)	70	2:04	(124)	75	6
17. T.Zs.	1:43	(103)	90 felett	1:44	(104)	90 felett	-1
18. V.Cs.	1:47	(107)	90 felett	1:39	(99)	90 felett	8
Σ		2462			2278		184
$\bar{x}$	2:1678	(136,78)	57 %	2:0656	(126,56)	73 %	10,22
8.c.							
1. B.Zs.	2:17	(137)	55	2:05	(125)	75	12
2. B.L.	2:38	(158)	20	2:20	(140)	50	18
3. D.L.	2:11	(131)	65	2:20	(140)	50	-9
4. F.G.	2:52	(172)	0	2:30	(150)	30	22
5. G.I.	2:54	(174)	0	2:30	(150)	30	24
6. G.Z.	2:59	(179)	0	2:34	(154)	25	25
7. K.N.	2:11	(131)	65	2:01	(121)	80	10
8. M.B.	3:21	(201)	45	2:41	(161)	15	40
9. M.R.	2:12	(132)	65	2:00	(120)	80	12
10. N.T.	1:49	(109)	90 felett	1:45	(105)	90 felett	4
11. P.L.	2:07	(127)	70	1:58	(118)	85	9
12. R.A.	2:39	(159)	20	2:39	(159)	20	0
13. R.Cs.	2:17	(137)	55	2:02	(122)	75	15
14. S.Gy.	2:05	(125)	75	2:02	(122)	75	3
15. T.L.	2:05	(125)	75	2:02	(122)	75	3
16. V.P.	1:52	(112)	90 felett	1:52	(112)	90 felett	0
17. V.A.	2:55	(175)	0	2:12	(132)	65	43
Σ		2484			2253		231
$\bar{x}$	2:26,12	(146,12)	38 %	2:12,53	(132,53)	65 %	13,59

3. táblázat
(folytatás)

A két osztály fiutanulóinak teljesitménye együtt

	N	Σ_1	$\bar{x}$	Σ_2	$\bar{x}$	Σ_d	$\bar{x}$
8.b.	18	2462	136,78 2:16,78 s	2278	126,56 2:0656	184	10,22
8.c.	17	2484	146,12 2:26,12 s	2253	132,53 2:12,53	231	13,58
8.b.+8.c.	35	4946	141,31 s 2:2131	4531	129,46 2:09,46	415	11,85
	SD		17,230		12,126		
	$S_{\bar{x}}$		4,115		2,653		

Jelölések: Σ = összeg,
N = mintaszám,
Σ_1 = alapszintek összege,
$\bar{x}$ = átlag
Σ_2 = az utószintek összege,
Σ_d = az alap- és utószintek összegének különbsége.
SD = szórás,
$S_{\bar{x}}$ = a szórás hibája.

4. táblázat

600 m-es sikfutás teljesitmények

Köbölkut utcai Általános Iskola 8.b. és 8.c. osztály (lányok)

	Alapszint teljesités			Utószint teljesités			Fejlődés-változás
	érték	(s)	(tantervi %)	érték	(s)	(tantervi %)	(s)
8.b.							
1. B.Gy.	3:16	(196)	0	3:05	(185)	20	11
2. F.E.	3:15	(195)	0	2:56	(176)	30	19
3. F.Cs.	3:14	(194)	0	3:08	(188)	15	6
4. K.Zs.	3:04	(184)	20	2:54	(175)	35	10
5. O.L.	3:00	(180)	25	2:53	(173)	35	7
6. P.Á.	2:58	(178)	30	2:52	(172)	35	6
7. Sz.I.	2:52	(172)	35	2:45	(165)	45	7
8. T.K.	2:59	(179)	25	2:54	(174)	35	5
Σ		1478			1407		71
$\bar{x}$	3:04,75	(184,75)	17 %	2:55,87	(175,87)	30 %	8,87

4. táblázat
(folytatás)

	Alapszint teljesítés			Utószint teljesítés			Fejlődés-változás (s)
	érték	(s)	(tantervi %)	érték	(s)	(tantervi %)	
8.c.							
1. B.A.	3:26	(206)	0	3:14	(194)	0	12
2. H.M.	3:12	(192)	10	3:06	(186)	15	6
3. Hr.M.	2:44	(164)	45	2:34	(154)	60	10
4. K.A.	2:45	(165)	45	2:40	(160)	50	5
5. K.Zs.	3:00	(180)	25	2:58	(178)	30	2
6. K.Gy.	3:08	(188)	15	3:01	(181)	25	7
7. M.A.	3:01	(181)	25	2:58	(178)	30	3
8. M.R.	2:53	(173)	35	2:48	(168)	40	5
9. M.É.	3:02	(182)	25	2:56	(176)	30	6
10. Mo.É.	2:45	(165)	30	2:33	(153)	60	12
11. P.K.	2:58	(178)	30	2:52	(172)	35	6
Σ		1974			1900		74
$\bar{x}$	2:59,45	(179,45)	24 %	2:52,73	(172,73)	33 %	6,73

A két osztály leánytanulóinak teljesitménye együtt

	N	Alapszint Σ_1	Alapszint $\bar{x}$	Utószint Σ_2	Utószint $\bar{x}$	Fejlődés-változás Σ_d	Fejlődés-változás $\bar{x}$
8.b.	8	1478	184,75 3:04,75	1405	175,87 2:55,87	71	8,87
8.c.	11	1974	179,45 2:59,45	1900	172,73 2:52,73	74	6,73
8.b.+8.c.	19	3452	181,68 3:01,68 22 %	3307	174,05 2:54,05 32 %	145	7,63
	SD		11,440		10,834		
	$S_{\bar{x}}$		2,624		2,485		

Jelölések: Ua. mint a 3. táblázatnál.

5. táblázat

600 m-es sikfutás-teljesitmények a kontrollosztályoknál

Köbölkut utcai Általános Iskola 8.a. és 8.z. osztály (fiuk)

	Alapszint teljesités			Utószint teljesités			Fejlődés-változás (s)
	érték	(s)	(tantervi %)	érték	(s)	(tantervi %)	
8.a.							
1. B.Zs.	2:02	(122)	75	2:00	(120)	80	2
2. B.Z.	1:57	(117)	85	1:56	(116)	85	1
3. B.I.	2:05	(125)	75	2:01	(121)	75	4
4. Cs.B.	2:24	(144)	40	2:25	(145)	40	-1
5. D.A.	1:49	(109)	90 felett	1:54	(114)	90 felett	-5
6. F.P.	2:02	(122)	75	2:14	(134)	60	-12
7. K.S.	2:05	(125)	75	2:04	(124)	75	1
8. K.L.	1:59	(119)	80	1:55	(115)	90	4
9. N.L.	1:56	(116)	85	2:13	(133)	60	-17
10. P.A.	2:29	(149)	30	2:25	(145)	40	4
11. P.J.	2:17	(137)	55	2:17	(137)	55	0
12. S.Sz.	2:31	(151)	30	2:25	(145)	40	6
13. S.G.	2:31	(151)	30	2:21	(141)	45	10
14. S.G.	2:25	(145)	40	2:27	(147)	35	-2
15. T.K.	2:09	(129)	70	2:12	(132)	65	-3
16. V.A.	1:59	(119)	80	2:03	(123)	75	-4
8.z.							
17. A.Ö.	2:28	(148)	35	2:22	(142)	45	6
18. B.B.	2:20	(140)	50	2:15	(135)	60	5
19. B.F.	2:21	(141)	45	2:22	(142)	45	-1
20. H.P.	2:30	(150)	30	2:25	(145)	40	5
21. K.Á.	2:27	(147)	35	2:27	(147)	35	0
22. K.L.	2:28	(148)	35	2:20	(140)	50	8
23. S.I.	2:03	(123)	75	2:05	(125)	75	-2
Σ		3077			3068		9
$\bar{x}$	2:13,78	(133,78)	63 %	2:13,39	(133,39)	63 %	0,39
SD		10,349			8,447		
$S_{\bar{x}}$		2,887			2,349		

5. táblázat
(folytatás)

Kisérleti és a kontrollcsoport átlagainak összevetése

(600 m, fiuk)

Csoport	N	Alapszint időérték $\bar{x}$	(%)	Utószint időérték $\bar{x}$	(%)	Fejlődés-változás (s)
Kisérleti csoport	35	141,31 2:21,31	48	129,46 2:09,46	70	11,85
Kontroll-csoport	23	133,78 2:13,78	63	133,79 2:13,39	63	0,39
Értékeltérés a kis csoport javára		-7,53 s	-15 %	3,93 s	7 %	11,46

Jelölések: Ua. mint a 3. táblázatnál.

6. táblázat

600 m-es sikfutás-teljesitmények a kontrollosztályoknál

Köbölkut utcai Általános Iskola 8.a és 8.z. osztály (lányok)

	Alapszint teljesités			Utószint teljesités			Fejlődés-változás (s)
	érték	(s)	(tantervi %)	érték	(s)	(tantervi %)	
8.a.							
1. D.E.	3:04	(184)	15	2:56	(176)	25	8
2. D.T.	3:10	(190)	10	3:02	(182)	20	8
3. Gy.E.	2:48	(168)	40	2:40	(160)	50	8
4. H.V.	3:02	(182)	20	2:58	(178)	25	4
5. J.A.	3:07	(187)	15	3:05	(185)	15	2
6. K.A.	3:18	(198)	0	3:12	(192)	0	6
7. N.Zs.	3:56	(236)	0	3:50	(230)	0	6
8. P.A.	3:26	(206)	0	3:18	(198)	0	8
9. Sz.F.	2:48	(168)	40	2:36	(156)	55	12
10. Sz.K.	3:08	(188)	10	2:56	(176)	25	12
11. T.L.	2:40	(160)	50	2:32	(152)	60	8
12. T.T.	3:57	(237)	0	3:48	(228)	0	9

6. táblázat
(folytatás)

8.z.							
13. D.Sz.	3:08	(188)	10	2:56	(176)	25	12
14. D.Zs.	3:37	(217)	0	3:21	(201)	0	16
15. F.Gy.	3:06	(186)	15	2:54	(174)	30	12
16. F.K.	2:34	(154)	55	2:26	(146)	65	8
17. G.J.	3:44	(224)	0	3:32	(212)	0	12
18. H.Zs.	2:40	(160)	50	2:35	(155)	55	5
19. K.Z.	3:52	(232)	0	3:44	(224)	0	8
20. K.Zs.	2:51	(171)	35	2:40	(160)	50	11
21. K.I.	2:59	(179)	25	2:50	(170)	35	9
22. K.N.	2:44	(164)	45	2:36	(156)	55	8
23. M.A.	3:50	(230)	0	3:36	(116)	0	14
24. M.B.	3:06	(186)	15	2:55	(175)	30	11
25. P.I.	2:35	(155)	55	2:30	(150)	60	5
26. P.T.	2:47	(167)	40	2:37	(157)	50	10
27. Sz.É.	2:45	(165)	40	2:39	(159)	50	6
28. Sz.I.	2:33	(163)	55	2:29	(149)	60	4
29. T.M.	2:47	(167)	40	2:42	(162)	45	5
Σ		5402			5215		247
$\bar{x}$	3:06,28	(186,28)	15 %	2:29,83	(189,83)	25 %	8,52
SD		26,145			25,168		
$S_{\bar{x}}$		4,855			4,673		

A kisérleti és a kontrollcsoportok átlagainak összevetése

(600 m-es sikfutás, lányok)

Csoport	N	Alapszint időérték $\bar{x}$	(%)	Utószint időérték $\bar{x}$	(%)	Fejlődés-változás(s)	
Kis csoport, "Köböl" 8.a.+ 8.c.	19	3:01,68 s	22	2:54,05 s	32	7,63	10
Kontroll-csoport, "Köböl" 8.a.+ 8.z.	29	3:06,28	15	2:59,83	25	6,45	10
A kis csoporthoz viszonyitott eltérés		4,60 s		5,78 s		+1,18	

Jelölések: Ua. mint a 3. táblázatnál.

7. táblázat

600 m-es sikfutás-teljesitmények a kisérleti csoportoknál

Menyecske utcai Általános Iskola 7. a és 7.b. osztály (lányok)

Tantervi követelmények (600 m, lányok) 7. osztály:

10 %	30 %	50 %	70 %	80 %	90 %
3:20 s	3:05 s	2:50 s	2:35 s	2:25 s	2:15 s

	Alapszint teljesités			Utószint teljesités			Fejlődés-
	érték	(s)	(tantervi %)	érték	(s)	(tantervi %)	változás (s)
7. a.							
1. G.E.	3:10	(190)	20	2:59	(179)	35	11
2. K.M.	2:32	(152)	70	2:12	(132)	90 felett	20
3. K.J.	3:10	(190)	20	2:55	(175)	40	15
4. K.K.	2:37	(157)	65	2:55	(148)	75	9
5. M.E.	3:10	(190)	20	2:55	(175)	40	15
6. M.K.	2:30	(150)	75	2:28	(148)	75	2
7. M.Sz.	2:25	(155)	70	2:24	(144)	80	11
8. N.Zs.	2:39	(149)	75	2:10	(130)	90 felett	19
9. P.Zs.	2:54	(174)	45	2:38	(158)	65	16
10. S.A.	2:37	(157)	65	2:25	(145)	80	12
11. U.A.	2:56	(176)	40	2:10	(130)	90 felett	46
12. Z.B.	2:27	(147)	75	2:25	(145)	80	2
7.b.							
13. Á.É.	2:40	(160)	60	2:29	(149)	75	11
14. Cs.A.	2:35	(155)	70	2:28	(148)	75	7
15. K.A.	2:25	(145)	80	2:08	(128)	90 felett	17
16. H.É.	2:37	(157)	65	2:29	(149)	75	8
17. K.K.	3:06	(186)	25	2:20	(146)	85	46
18. M.Cs.	2:31	(151)	70	2:24	(144)	80	7
19. M.É.	2:05	(185)	30	2:38	(158)	65	27
20. M.V.	2:25	(145)	80	2:09	(129)	90 felett	16
21. M.G.	2:15	(135)	90	2:06	(126)	90 felett	9
22. M.K.	2:34	(134)	70	2:29	(149)	75	5
23. P.Sz.	3:02	(182)	35	2:57	(177)	40	5
24. R.K.	2:44	(164)	55	2:26	(146)	75	18
25. Sz.E.	2:50	(170)	50	2:37	(157)	65	13
Σ		5076			3715		367
$\bar{x}$	2:43,04	(163,04)	59 %	2:28,60	(148,60)	77 %	14,68
SD		16,513			15,562		
$S_{\bar{x}}$		3,302			3,112		

Jelölések: Ua. mint a 3. táblázatnál.

Összefoglalásképpen elmondhatjuk, hogy ez a motoros próba is, és a próbák során nyujtott teljesitmény pszichoszomatikus feltételei olyannak bizonyultak, amelyek fejlesztésében rövid idő alatt jelentős eredményt érhetünk el. A fejlesztés érdekében alkalmazott "halmozott" program - noha azt csak az iskolai testnevelés feltételei között nevezhetjük halmozottnak - olyan élettani ingereket jelentettek, amelyek hatására valóban fejlődtek a tanulók pszichoszomatikus képességei.

Az ismertetett kisérleti eredmények, noha kisérletünk további, elsősorban szociometriai vonatkozásai miatt csak kis számu mintával hajtottuk végre, igazolni látszanak azt a feltevésünket, hogy a "halmozott" képzés előnyösebb a tanulók képességfejlesztése szempontjából, mint a hagyományos módszer. Az elért fejlődésváltozás is nagyobb. Ezzel egy további, ebben a témában végzendő reprezentativ kisérlet hipotézisét alapozta meg.

Alkalmas módszernek itéljük a halmozás módszereit a tanév eleji lemaradások felszámolására, a tanulók munkabirásának, terhelhetőségének megalapozására.

A vizsgálat valódi célja a tanulói személyiség pozitiv változtatása volt. A sajátos képzési programmal kiválasztott képességfejlődés önmaga is változtatja a tanulói személyiséget, de ennél jelentősebbnek itéljük azt a változást, ami a tanitvány magatartásában, életszemléletében, aktivitásában, célratartásában, fejlődni akarásában stb. a végzett munka kapcsán beállt. Kisérletünknek ezekről a tényezőiről egy későbbi dolgozatban szeretnénk beszámolni.

JEGYZETEK

1. Ballér E.: Tantervelmélet és tantervi reform. Tankönyvk. Bp. 1978. 99-101. p.
2. Chmaj,L.: Utak és tévutak a huszadik század pedagógiájában. Gondolat K. Bp. 1969.
3. Murányi M.: Az értékorientációk fejlesztése. Tankönyvk. Bp. 1974. 7-8. p.
4. Az MTA állásfoglalásai és ajánlásai a távlati müveltség tartalmára és az iskolai nevelőtevékenység fejlesztésére. (1973-1976.) MTA. Bp. 1976. 5. p.
5. Rózsahegyi E.: Cél és tevékenység. Kossuth K. Bp. 1973. 110. p.
6. Ballér E.: Tantervelmélet és tantervi reform. Tankönyvk. Bp. 1978. 57-58. p.
7. Ágoston Gy.: A pedagógiai alapfogalmak és a célrendszer. Akadémiai K. Bp. 1976. 22. p.
8. Nádori L.: Az edzés elmélete és módszertana. Sport. Bp. 1976. 113-115. p.
9. Kereszty A.: Az általános iskolai testnevelés élettani alapjai. (= Tanulmányok az általános iskolai testnevelés köréből. MPT. Bp. 1977. 19. p.)
10. Kereszty A.: Id. mü. 16. p.

1. melléklet

EGYÉNI ADATLAP

Név: _____

Iskola: _____ Osztály: _____

Szül. hely: _____ év: _____ hó: _____ nap: _____

Testmagasság: _____

Testsuly: _____

Első motoros próba: _____

Program start időpontja: _____

Alapszint: _____ Utószint: _____

Maximális ismétlések száma egy-egy feladatban:

1. széria feladat: _____

2. széria feladat: _____

3. széria feladat: _____

4. széria feladat: _____

5. széria feladat: _____

6. széria feladat: _____

Program befejezés időpontja: _____

Második motoros próba: _____

Alapszint: _____ Utószint: _____

Terhelések intenzitása, ingersürüsége és változásaik:

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

Program befejezés időpontjai: _____

ARDAY, László

Development of endurance performance in physical education at school

The purpose of the study was to set up the best methodology to improve endurance under school conditions. A search after a good method to develop effectively stamina meeting at the same time the curriculum requirement. is carried out. Optimalisation in this study refers primarily to optimize the method by means of personality is developed. Accumulative program used in this study seems to be appropriate for improving endurance effectively in the heterogenous groups of pupils.

АРДАИ, Ласло

Развитие выносливостных достижений в школьном физическом воспитании

Эксперимент по развитию качеств был проведен отчаст с целью разработать лучшую методику развития выносливости в школьных условиях. Искали метод подходящий для эффективного и всестороннего, соответствующего концепции учебного плана развития выностивости. Когда при эксперименте говорится об оптимализации, подразумевается прежде всего метод оптимальный с точки зрения развития личности. "Накопляющая" программа представленная автором кажется соответствовать цели достигать эффективного развития выносливости в гетерогенных группах учащихся за относительно короткое время.

FÁBIÁN Gyula - BARABÁS Anikó

A SPORTTUDOMÁNYOS KISÉRLETEK SORÁN NYERT ADATOK MATEMATIKAI-STATISZTIKAI FELDOLGOZÁSÁNAK ÉS ÉRTÉKELÉSÉNEK MÓDSZEREI

Célunk, hogy olyan "kalauzt" adjunk a sportkutatás területén dolgozók kezébe, amelyben mindenki megtalálja a számára leginkább használható matematikai-statisztikai módszert, módszereket. Igy lehetővé válik, hogy az adott adathalmazról a legtöbbet mondjuk. Itt kell megjegyeznünk, hogy bármilyen kisérlet során nyert adatokat ezekkel a módszerekkel vizsgálni lehet. A kisérletek eredményeként bizonyos változást (változásokat) regisztrálhatunk. (Lehet ez a változás 0 is!) Ezeket a változókat paramétereknek is nevezzük.

Ezekkel a paraméterekkel szemben több megkötést is kell tennünk:

1. Mennyiségi jellegü legyen (vagy azzá kell alakitani);
2. Egyetlen számmal jellemezhető legyen;
3. Egyértelmü legyen;
4. A vizsgált rendszer hatékonyságát mérje;
5. Statisztikai értelemben is legyen hatékony (kielégitő pontossággal lehessen mérni);
6. Univerzális legyen (a rendszert sokoldaluan jellemezze);
7. Fizikailag értelmezhető és könnyen kiszámitható legyen.

A paraméterek mellett meg kell határoznunk a rendszerre hatást gyakorló faktorokat is. A mérési elvek megkövetelik azon faktorok rögzitését, amelyek változtatásának hatása nem mérhető. Sportvizsgálataink során számos faktort figyelembe sem tudunk venni, jelenlegi tudásunk alapján ismeretlennek kell tekintenünk. Az ismertnek tekinthető faktorok száma is tul nagy, tehát itt a kutató saját maga kell, hogy eldöntse, adott kisérlet végrehajtásakor mely faktorok állandóságát nem fogja vizsgálni. Ebben a "kizárásban" nyujtanak segitséget a faktorokkal szembeni követelmények:

- irányitható legyen (vagyis a kisérlet alatt állandó szinten lehessen tartani),
- közvetlenül az objektumra irányitható legyen,
- egyértelmü legyen (ne függjön más faktoroktól).

Az összes faktort nézve, a faktorok összeegyeztethetősége a leglényegesebb, vagyis bármilyen kombinációjuk megvalósitható és veszélytelen legyen. A paraméter és a faktor közötti különbséget a fekete doboz példáján lehet egyszerüen szemléltetni. A bemeneti jeleket nevezzük faktoroknak, a kimeneti jelet paraméternek. (1. ábra) A sporttudományos kisérletek során ezek a feltételek ugyanolyan jelentőséggel birnak, mint más tudományágak esetében, de a mérés tárgya az ember, és igy az ismeretlenek száma olyan nagy, hogy szinte lehetetlenné teszi az eddigiek figyelembevételét.

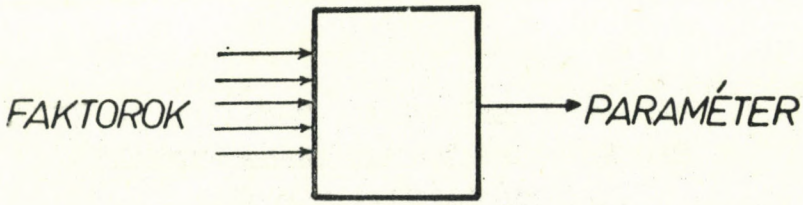

1. ábra

A sportkutatás mérései során nyert adatokat a matematikai statisztika módszereivel dolgozzuk fel. Ennek során a mintából nyert nyers adatok segitségével próbálunk következtetni az egész sokaságra jellemző tulajdonságokra. Mivel ezek az adatok kisérletek eredményei, valószinüségi változóknak kell tekintenünk. Ezek a valószinüségi változók valamilyen eloszlásfüggvényt közelitenek, amely a vizsgálat tárgyát képező egyedek összességére, a megfelelő számértékkel együtt (ezt nevezzük statisztikai sokaságnak) jellemző. Ezek az eloszlásfüggvények azt adják meg, hogy az általunk vizsgált paraméterek milyen valószinüséggel vesznek fel egy adott x értéknél kisebb értéket. Matematikai képlettel:

$$F/x/ = P\ (\xi < x/,$$

ahol: $F/x/$ - az eloszlásfüggvény,
ξ - a valószinüségi változó,
P - a valószinüség értéke.

(Az $F/x/$ eloszlásfüggvényre bizonyos feltételek igazak, melyekre itt nem térünk ki.) Két alapvető fajtáját különböztetjük meg az eloszlásnak: a diszkrét, illetve a folytonos tipusát. A kutatásban végzett mérések során mindkét tipussal találkozhatunk, bár általában a folytonos eloszlásfüggvénnyel rendelkező adathalmazokat részesitjük előnyben. (A diszkrét eloszlásfüggvényeinket folytonos eloszlásfüggvénynyel közelitjük, amennyiben erre az adatok száma lehetőséget ad.) Első lépésben a sokaság eloszlására próbálunk következtetni, a mintából nyert adatok segitségével. Ezzel a problémakörrel a későbbiekben fogunk foglalkozni. Addig is néhány, a valószinüségi változókra, illetve eloszlásukra jellemző adatok kiszámitási lehetőségeit ismertetjük.

A valószinüségi változók jellemző adatai

Várható érték:

$$\bar{x} = \frac{\sum_{i=1}^{n} x_i}{n},$$

ahol: $\bar{x}$ = a várható érték nagysága,

$\sum_{i=1}^{n}$ = n elem összeadása,

x_i = az i-edik eleme a mérésnek (i-edik eleme a mintának),

n = az elemszám.

A várható érték az a szám, amely közelében a változóra vonatkozó független megfigyelések számtani közepe ingadozik. Egyszerűbben: ha elvégeztem n számu kisérletet (pl.: 5-ször dobtam el egy kislabdát), akkor ebből az n számu kisérletből szeretném tudni, hogy mi lesz az n+1-dik kisérlet várható eredménye (vagyis 6. dobásom mekkora lesz). Nagy valószinüséggel az első n kisérlet (5 dobás) átlaga körüli eredményt fogok kapni. Azt, hogy az átlagtól mekkora lesz az eltérés (vagyis a 6. dobásom az első ötből számolt átlagtól mennyire fog eltérni) az un. szórás mutatja meg.

Szórás:

$$s = \pm \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{n} (x_i - \bar{x})^2}{n}} .$$

A szórás az eloszlásnak a várható érték körüli szóródását méri, vagyis az átlag körül egy sávot ad meg, amelyen - meghatározható valószinüséggel - belül lesz a következő kisérlet eredménye.

Medián: (jele: m_e)

Ha az $F/x/ = \frac{1}{2}$ egyenletnek van egy és csak egy megoldása (ahol $F/x/$ a ξ valószinüségi változó eloszlásfüggvénye), akkor azt az x értéket nevezzük az eloszlás mediánjának. Ez az x érték általában különbözik a várható értéktől (2. ábra).

Kvantilisek: (jele: Q_p)

A p-ed rendü kvantilis az eloszlást $\frac{p}{1-p}$ arányban osztja ketté. Értelemszerüen az az x érték, melyre igaz, hogy $F/x/ = p$. (Ebből következik, hogy a medián egy speciális kvantilis, ahol $p = \frac{1}{2}$.)

(A $Q_{\frac{1}{4}}$; $Q_{\frac{3}{4}}$ kvantiliseket szokás alsó, illetve felső kvantiliseknek is nevezni. Ezek különbségének a fele az interkvantilis terjedelem nevét viseli, és a szóródás mérésére használható.) A kvantilisek segitségével a rangsorba rendezett statisztikai sokaságot (mérési eredményeket) olyan 2 részre oszthatjuk, ahol az egyik részben az adatok p százaléka, a másik részben az adatok 100—p százaléka lesz.

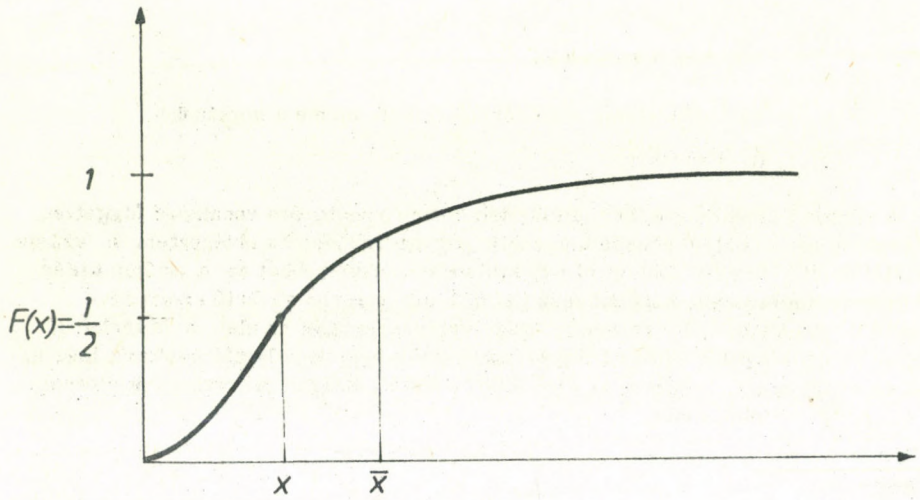

2. ábra

Módusz: (jele: m_d)

Folytonos eloszlás esetén a sürüségfüggvény minden olyan helyét módusznak nevezzük, ahol lokális maximuma van. (A sürüségfüggvény az eloszlásfüggvény első deriváltja f/x/ = F'(x). Diszkrét eloszlás esetén is értelmezhető, a következőképpen: a valószinüségi változó lehetséges értékeit nagyság szerinti sorba rendezzük, igy egy sorrendet kapunk a megfelelő valószinüségre. Itt is lokális maximumról beszélhetünk, melyet módusznak nevezünk.)

A sportvizsgálatoknál fel kell tételeznünk, hogy a mérési adataink mint valószinüségi változók, normális eloszlást követnek. A normális eloszlás sürüségfüggvénye az un. Gauss-féle haranggörbével ábrázolható. (3. ábra)

Erre a következők igazak: f/x/ az m-re szimmetrikus, és ez az egyetlen maximum helye, egyszerre. Az f/x/-nek két inflexiós pontja van ($x = m-\sigma$, illetve $x = m+\sigma$). (Inflexiós pont: az a pont, ahol a görbe konvexből-konkávba (vagy forditva) megy át.) Erről a σ-ról bebizonyitható, hogy az eloszlás elméleti szórása, m pedig az elméleti várható érték. A feladat a következő szokott lenni: meg kell határozni az általunk normális eloszlásunak feltételezett valószinüségi változóknál - az eloszlás analitikus kifejezésében szereplő paraméterek konkrét értékeit.

A korábban tárgyalt képletek szerint számitva $\bar{x}$ és s értékét meg tudjuk becsülni. Kérdés, hogy ez a becslés mennyire felel meg a tényleges várható értéknek és szórásnak. Ezeknek a kérdéseknek az eldöntésére szolgálnak a statisztikai próbák (vagy hipotézis vizsgálatok). A hipotézis (feltevés) vonatkozhat magára az eloszlásra is (azaz: tényleg normális eloszlásu-e a mintánk?), de vonatkozhat az eloszlás valamilyen paraméterére vagy a statisztikai sokaság jellemzőire is. Alapfeltevésünket nullhipotézisnek nevezzük, vagyis a feltevésünk és a valóság között 0 a különbség. Ezzel szemben áll az ellenhipotézis. A kettőt ugy vesszük fel, hogy egymást kizárják, és általában valamelyik be is következzék.

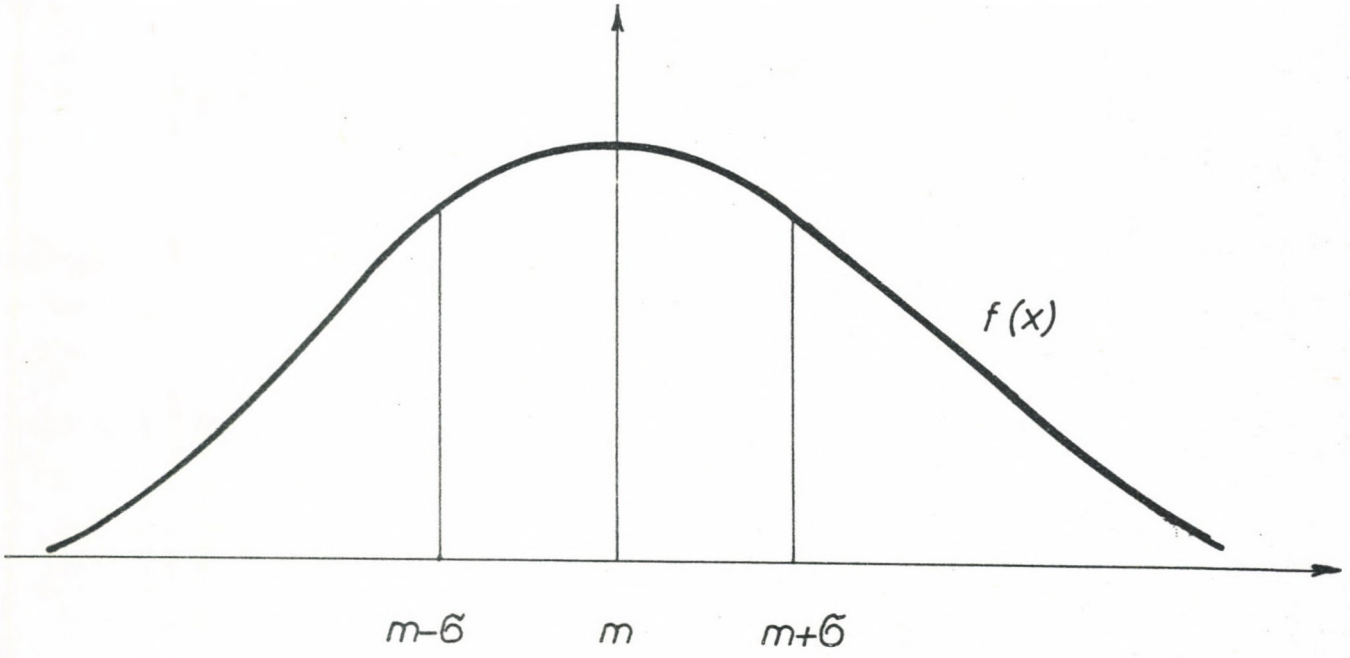

3. ábra

A minta elemeinek vizsgálata során általában nem tudunk egyértelmüen következtetni hipotézisünk igaz vagy hamis voltára. Ha az igaz hipotézist elutasitjuk, az un. elsőfaju hibát, ha a hamis hipotézist elfogadjuk, ugy un. másodfaju hibát követünk el. Az elsőfaju hiba bekövetkezésének valószinüségét a statisztikai próba szignifikancia-szintjének nevezzük. Lehetőség van az első-, illetve másodfaju hiba kiszámitására is, de ez meghaladja kereteinket. Most rátérünk a várható értékre vonatkozó próbákra.

u-próba: Normális eloszlásu, ismert szórásu (σ) minta tényleges várható értéke (m_o) és az általunk számitott várható érték ($\bar{x}$) közötti különbség lényeges vagy lényegtelen voltát dönti el.
Képlete:

$$u = \sqrt{n}\ \frac{\bar{x} - m_o}{\sigma}\ .$$

Igen ritkán használjuk, hiszen a sportmérésekben szinte sohasem fordul elő, hogy ismerjük a mérési eredmények tényleges várható értékét vagy átlagát, illetve szórását.

t-próba (egymintás): normális eloszlásu, de sem a tényleges várható érték (m_o), sem a tényleges szórás (σ) nem ismeretes. A kérdés mint az u-próbánál: az $\bar{x}$ az általunk feltételezett m_o érték közötti különbség lényeges-e.
Képlete:

$$t = \sqrt{n}\ \frac{\bar{x} - m_o}{s}\ ,$$

ahol: s = a számitott szórás.

t-próba (kétmintás): két normális eloszlásu, de ismeretlen várható értékü (m_1, m_2) és szórásu (σ_1, σ_2) mintánk van. Feltesszük, hogy $\sigma_1 = \sigma_2$. Kérdés, hogy m_1 és m_2 között lényeges különbség van-e?

Képlete:

$$t = \left(\frac{n_1 \cdot n_2\ (n_1 + n_2 - 2)}{n_1 + n_2}\right)^{\frac{1}{2}} \cdot \frac{\bar{x}_1 - \bar{x}_2}{(n_1 \cdot s_1^2 + n_2 s_2^2)^{\frac{1}{2}}}\ .$$

d-próba: Amennyiben s_1^2 és s_2^2 között lényeges különbség van, amit az F-próbával tudunk megállapitani, kétmintás t-próba helyett az un. d-próbát végezhetjük el, amely szintén arra keresi a választ, hogy a két minta várható értéke (m_1, m_2) között lényeges különbség van-e?

Képlete:

$$d = \frac{\bar{x}_1 - \bar{x}_2}{s_1^2 + s_2^2}\ .$$

A szórásra vonatkozó próbák:

F-próba: két normális eloszlásu, de ismeretlen várható értékü (m_1 és m_2) és szórásu (σ_1, σ_2) mintánk van. Kérdésünk σ_1 és σ_2 közötti különbség lényeges-e?

Képlete:

$$F = \frac{s_1^2}{s_2^2},$$

ahol: $s_1^2 > s_2^2$-nél.

Gyakran alkalmazhatjuk még a "maximális" F-próbát, a Bartlett-próbát és a Cocharan-próbát. Ezek több normális sokaságból származó minta alapján akarják a szórások egyenlőségére tett hipotézist ellenőrizni.

A "maximális-F" próba: normális eloszlásu, egyenlő elemszámu minták szórása és várható értéke ismeretlen. Kérdés, hogy a becsült szórások (és ezen keresztül a tényleges szórások) azonos nagyságuak-e?

$$F_{max.} = \frac{\max. \; s_i^2 \quad (1 \leq i \leq h)}{\min. \; s_i^2 \quad (1 \leq i \leq h)},$$

ahol: h = a minták száma,
$\max. s_i$ = az összes szórás közül a legnagyobb,
$\min. s_i$ = az összes szórás közül a legkisebb.

(Megfelelő táblázat segitségével a minták számát is figyelembe vesszük a döntéskor.)

Cocharan-próba: Feltételei azonosan a "maximális-F" próbával elmondottakkal. Kiszámitási módja:

$$F_{coch} = \frac{\max. \; s_i^2 \quad (1 \leq i \leq h)}{\sum_{i=1}^{h} s_i^2},$$

ahol: $\sum_{i=1}^{h} s_i^2$ = a szórások összege.

Bartlett-próba: Hasonlók a feltételek a "maximális-F" próbához, de a minták elemszáma különböző. Bartlett kimutatta, hogy a χ^2 táblabeli értékeit közeliti a következő képlet:

$$\chi^2 = \frac{2,3026}{C} \quad / /N-h/-lg\, s^{*2} - \sum_{i=1}^{h} /n_i-1/-lg\, s_i^2 / ;$$

$$s^{*2} = \frac{1}{N-h} \cdot \sum_{i=1}^{h} /n_i-1/ \cdot s_1^2 ; \quad C = 1 + \frac{\sum_{i=1}^{h} \frac{1}{n_i-1} - \frac{1}{N}}{3\ (h-1)} :$$

$$N = \sum_{i=1}^{h} \cdot n_i ,$$

ahol: h = a minták száma,
n_i = az i-edik minta elemszáma, és a szabadságfok f = h-1.

A mennyiben χ^2 számított értéke kisebb mint a táblázatbeli érték, ugy a nullhipotézist, vagyis a minták szórásának egyenlőségét elfogadjuk.

A kétmintás t-próba esetében, mivel ott két mintánk van $f = /n_1 + n_2 - 2/ =$

$= /n_1-1/+/n_2-1/$. Az F-próbánál külön-külön kell figyelembe venni a két minta szabadságfokát. A minimális-F próbánál és a Cocharan-próbánál f = n-1 szabadságfoknál és h darab mintára vonatkozóan keressük a kritikus értéket. Eddig az általunk vizsgált valószinüségi változókat normális eloszlásuaknak tekintettük. A matematikai statisztikában lehetőségünk van ezt a feltevést megvizsgálni, és bizonyos határokon belül elfogadni, vagy elvetni. Az ilyen problémák megoldására leggyakrabban a χ^2-próba szolgál, melynek segitségével eldönthetjük, hogy milyen mértékben illeszkedik a feltételezett eloszlásfüggvényhez (ami nem feltétlenül normális eloszlás) a mintánk.

A próba képlete:

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^{r} \frac{/f_i - f_i^*/^2}{f_i^*} ,$$

ahol: r = osztályközök száma,
f_i = gyakoriság az i-edik osztályban,
f_i^* = várható gyakoriság az i-edik osztályban (táblázatból lehet meghatározni),
Szabadságfok = r-1.

Alkalmazásának az a feltétele, hogy legalább n = 50 elemü legyen a minta

$/\sum_{i=1}^{r} f_i = 50/$, és a várható gyakoriság minden osztályban legalább 5 legyen

$/f_i^* = n \cdot p_i = 5/$.

Az χ^2-próbát homogenitás vizsgálatára és a függetlenség vizsgálatára is használhatjuk. A homogenitás vizsgálatánál az eloszlásra is azonosságot tételezünk fel (u- és t-próbával szemben, ahol ez nem volt kérdés). A függetlenség vizsgálatánál a feltevésünk az, hogy két változó között nincs kapcsolat, illetve a más módszerrel kapott gyenge kapcsolatra utolsó érték a véletlenre vezethető vissza. Az eddigiek során tárgyaltak mind becslést jelentenek a statisztikai jellemzők valamelyikére. Ezeknél a becsléseknél azt is meg kell adni, hogy mekkora határok között érvényes a becslés. Erre használjuk a konfidencia (megbizhatósági) intervallumot.

A normális eloszlásu valószinüségi változó várható értékének megbizhatósági intervallumát egyszerü képlettel meg is adjuk:

$$/\bar{x} - t_p \frac{s}{n} \; ; \quad \bar{x} + t_p \frac{s}{n} /.$$

A megbizhatósági intervallum (1-p) százszázalékos megbizhatósági szinttel rendelkezik a tényleges várható értékre vonatkozóan,

ahol: $\bar{x}$ = a mintából számitott várható érték,
s = a mintából számitott szórás,
n = az elemszám,
t_p = t-eloszlás táblázatból p valószinüségi szinten az elemszámnak megfelelő érték.

(A megbizhatósági intervallumok kiszámitásának módja különböző feltételek esetén megtalálható a statisztikai kézikönyvekben.)

Az eddigi próbák alkalmazási lehetőségeire szeretnénk most néhány elvi példát adni.

Egymintás t-próba: Egy sportoló csoportot egy bizonyos időpontban valamilyen teljesitményben vagy teljesitményekben felmérünk. Ezek után ezt a csoportot valamilyen edzéshatásnak tesszük ki, majd az előre meghatározott edzésciklus után ujra felmérjük őket. Kérdésünk - és a próba erre ad választ - az edzések hatása okozott-e lényeges eltérést (lehetőleg javulást!) a felmérési eredményekben vagy sem?

Kétmintás t-próba: Két sportoló csoportunk van, különböző létszámmal. A tervezett edzésterhelések előtt megvizsgáljuk, hogy a két csoport azonos mintából származik-e, vagyis azonos szintről indulnak-e a felmérési szám/ok/ban. Erre használjuk a χ^2-próbát és az F-próbát. Ha több különböző edzéstipus hatását vizsgáljuk több csoport esetén, ugy az F-próba helyett a "maximális-F" próbát, vagy a Chocharan-próbát használjuk (elemszám, vagyis csoportokon belüli létszámtól függően).

Két valószinüségi változó közötti összefüggés, matematikai függvénykapcsolat feltárására szolgál a kétváltozós regresszióanalizis.

(Ha a két változó egyenrangu, ugy korrelációszámitásról, ha az egyik a függő a másik a független változó, ugy regressziószámitásról beszélünk.) A keresett összefüggést függvényalakban adjuk meg, amely általában egy lineáris egyenes egyenlete. (Elképzelhető persze másmilyen függvény is!) Igy az egyik valószinüségi változó becsült értékéhez jutunk. Amennyiben mindkét valószinüségi változónk együttes eloszlása normális, ugy egy lineáris regressziós egyenes egyenletét kapjuk.

Az egyenlet:

$$y = ax + b$$

ahol: $a = r \frac{s_2}{s_1}$,

$$b = \bar{x}_2 - \bar{x}_1 \cdot r \frac{s_2}{s_1},$$

s_1, s_2 = a két valószinüségi változó szórása,

$\bar{x}_1$, $\bar{x}_2$ = a két valószinüségi változó várható értéke,

r = korrelációs együttható.

Az itt szereplő a, b együtthatók kiszámitásához még ismerni kell r meghatározását:

$$r = \frac{\sum_{i=1}^{n} /x_i - \bar{x}/^2 \cdot /y_i - \bar{y}/^2}{\sum_{i=1}^{n} /x_i - \bar{x}/^2 \cdot \sum_{i=1}^{n} /y_i - \bar{y}/^2}.$$

Az r értéke (amely -1 és +1 között van mindig) a két valószinüségi változó között un. sztochasztikus kapcsolat mértékét adja meg. A kapcsolat annál erősebb, minél nagyobb r abszolut értéke. Azt, hogy ez a kapcsolat mennyire lényeges, szintén táblázatból tudjuk megállapitani, ahol a megfelelő valószinüségi szintet n-1-es szabadságfoknál kell keresnünk. Amennyiben egy függő változónk és több független változónk van, ugy többszörös regresszióanalizist végezhetünk. Az igy kapott egyenlet szintén lineáris:

$$Y = a_1 x_1 + a_2 x_2 \ldots + a_n x_n + b,$$

ahol: a_i = a parciális korrelációs koefficiens,

b = regressziós állandó.

A parciális korrelációs koefficiens két valószinüségi változó közötti kapcsolat szorosságát fejezi ki, azzal a feltétellel, hogy a többi valószinüségi változó konstans. Képlete három valószinüségi változó esetén:

$$r_{12.3} = \frac{r_{12} - r_{13} \cdot r_{23}}{/1 - r_{13}^2/ \cdot /1 - r_{23}^2/}.$$

(Több változó esetén már bonyolultabb a kiszámitás módja, mátrix számitási ismeretek kellenek hozzá, ezért erre már nem térek ki.)

Amennyiben az egyik vagy másik (vagy esetleg mindkét) valószinüségi változónk eloszlása nem normális, sőt nem is szimmetrikus, ugy valamilyen transzformáció segitségével arra kell törekednünk, hogy minél jobban közelitsük a normális eloszlást, vagy legalább szimmetrikussá tegyük azt. A leggyakrabban használt transzformációk:

a) logaritmus-transzformáció: jobbra ferdült eloszlást tesz szimmetrikussá;
b) négyzetgyök-transzformáció: szélsőségesen ferde eloszlásoknál használatos.

Az eddig tárgyalt módszerek egy valószinüségi változó leirására, illetve két valószinüségi változó összehasonlitására mutatták meg a lehetőségeket. A sportkutatásban ezek a módszerek mind használatosak, de ma már - főleg a számoló, illetve a számitógépek megjelenése miatt - több valószinüségi változó együttes vizsgálati módszereit használják. A matematikai-statisztikai módszerek használatának ilyen lehetősége olyan összefüggések feltárására vezethet, amelyeket eddig a számitások hosszadalmassága miatt nem, vagy csak nagyon nehezen lehetett volna elérni. Ezek közül a legegyszerübb a varianciaanalizis vagy szóráselemzés.

A varianciaanalizisnél bizonyos tényező hatását vizsgáljuk egy valószinüségi változóra azzal a kikötéssel, hogy a figyelembe vett másik tényező alapján képzett részminták normális eloszlásuak és azonos szórásuak.

Kérdésünk az, hogy a megfelelő várható értékek is egyenlőek-e? Ezt nevezzük egyszempontos varianciaanalizisnek. Amennyiben több tényező hatását vizsgáljuk, ugy többszempontos varianciaanalizisről beszélünk. A több szempontos varianciaanalizisnél a szempontok közötti kapcsolatok feltárására is lehetőség nyilik. (A számitás menetének részletes leirása több matematikai-statisztikai kézikönyvben is megtalálható.) (4, 8) A többváltozós regresszióanalizis lehetőséget nyujt több függő változó együttes vizsgálatára. Igy ha a független változók nem is mutattak szoros kapcsolatot a különböző függő változókkal, elképzelhető, hogy egyszerre több függő változót figyelembe véve már lényeges kapcsolatokat is találhatunk.

A következő lényeges matematikai-statisztikai módszer a főkomponens analizis. Ennek a módszernek számos olyan előnye van, amely a sportkutatás szempontjából kimondottan lényeges. Elsősorban a vizsgált valószinüségi változók csoportositására nyilik alkalom, ami lehetőséget nyujt a csoportok mögött álló közös okváltozóknak a feltárására. Ez a változók számának csökkentéséhez is vezet, ami az értelmezést és a további kisérleteket egyszerüsiti. Problémát jelenthet, ha a változók csoportosulásai egy-egy faktor körül nem egyértelmüek. Ilyenkor a koordináta-rendszer elforgatásával olyan helyzetet teremtünk, hogy a közös okváltozók felismerését könnyitsük. Az ilyen módszert "főkomponens analizis forgatással"-nak nevezzük. Igy persze előfordulhat olyan eset is, amikor a tengelyeket nem 90°-al forgatjuk el (ferde szögü elforgatás). Ekkor a feltárt okváltozók között is létezik korrelációs kapcsolat, ami a kisérleteink értelmezéséhez ujabb segitséget jelent.

A "főkomponens analizis forgatással" módszerhez nagyon hasonló, az egyik igen elterjedt többváltozós matematikai-statisztikai módszer, a faktoranalizis. Matematikai különbség abból adódik, hogy a faktoranalizis módositott korrelációs mátrixból indul ki. Ez a módositás abban áll, hogy a korrelációs mátrix főátlójában lévő 1-esek helyett h^2 kommunalitások állnak, amit a számitógép számit ki. A kommunalitásokkal két faktor közötti kapcsolat szorosságát tudjuk meghatározni, ami a faktorok értelmezésében játszhat fontos szerepet. (Ugyanakkor zavaró momentumként is felléphet, hiszen lehet, hogy a két faktor közötti kapcsolat elvileg lehetetlen! Ez mindenképpen hátrány a főkomponens analizissel szemben.)

Az eddig ismertetett módszerekre szeretnénk most egy olyan sportpéldát adni, ami megmutatná, hogyan lehet a ma edzőjének vagy versenyzőjének a gyakorlatban felhasználnia ezeket a matematikai-statisztikai eljárásokat.

A példa a következő:

Két felnőtt középtávu versenyzőnk van, akik két egymást követő évben 5 hét alatt 10-10 alkalommal indultak 1500 m-en, és a következő eredményeket érték el:

	I.		II.		A napok száma
	1979	1980	1979	1980	
1.	231,5	230,2	232,0	229,9	1
2.	233,5	227,8	230,8	227,6	4
3.	229,8	227,7	229,7	226,5	8
4.	228,6	229,9	229,9	226,7	11
5.	230,7	225,4	227,8	227,1	15
6.	226,6	223,2	228,9	226,1	18
7.	227,8	226,8	228,7	228,8	22
8.	231,7	227,9	227,0	225,2	25
9.	229,9	224,8	229,9	225,1	29
10.	227,8	229,6	228,1	224,9	32
$\bar{x}$	229,79	227,33	229,28	226,79	
s	2,126	2,313	1,487	1,633	

Két kérdést teszünk fel:

1. Lényeges-e saját magukhoz képest az átlagos fejlődésük az egyik évről a másikra?
2. Lényeges különbség van-e a két futó eredményeinek átlaga között?

Ezeknek a kérdéseknek a megválaszolásához az egymintás t-próbát, illetve a kétmintás t-próbát alkalmazhatjuk. Az első kérdés eldöntésére kiszámítjuk az egymintás t-próba értékét:

I. $t = 2,915$ II. $t = 5,569$.

Ha a táblázatban megnézzük, hogy ehhez milyen szignifikancia-értékek tartoznak, megállapíthatjuk, hogy mindkét futó önmagához képest lényegesen fejlődött, bár a két év átlagai közötti különbség az első és második futónál szinte ugyanaz (2,46 s az elsőnél; 2,49 s a másodiknál).

A második kérdésre a kétmintás t-próba eredményei utalnak:

1979	1980
t = -3,6559	t = 10,567
szf.= 18	szf.= 18
F = 2,0441	F = 2,0062

Az F-próba értékei azt mutatják, hogy mind a két esetben elvégezhető a kétmintás t-próba, hiszen a két minta azonos szórásunak tekinthető. A t-értékek pedig arra utalnak, hogy lényegesnek tekinthetők a két futó átlagai közötti különbségek. Az első évben ez a különbség alacsonyabb szinten igaz csak, a második évben már sokkal lényegesebbnek mondható (bár a tényleges számérték - 1. évben 0,51 s, a 2. évben 0,47 s - csökkent). További kérdéseket is fel lehet tenni e két futóval kapcsolatban. Kérdés lehet, hogy melyikük induljon egy soron következő válogatott viadalon 1500 m-en? Melyikük érhet el jobb eredményt ezen a versenyen? Az első futó a 6. versenyen elért eredménye jobb mint a második legjobb eredménye. A második viszont az utolsó (10.) versenyen érte el legjobbját. Nem könnyü eldönteni, hogy melyikük kerüljön be a válogatottba, de a matematikai-statisztika ebben is tud egy keveset segiteni.

Egyrészt megnézzük a fejlődési trendek korrelációs együtthatóit, másrészt az ide tartozó megbizhatósági intervallumokat.

I.	II.
$r_{1979} = -0,4790$	$r_{1979} = -0,7049$
$r_{1980} = -0,2970$	$r_{1980} = -0,7077$

A két év eredményeiből számitott (lineáris) korrelációs együttható azt mutatja, hogy a II. versenyző fejlődése mindkét évben igen jól követ egy egyenest, mig az I. versenyző eredményeire ez egyáltalán nem mondható el. Tehát nagyon valószinü, hogy a II. versenyző 11. versenyeredménye a 10.-hez - vagyis egyéni legjobbjához - lesz közel. Az I. versenyző eredményei előre nem becsülhetők, nagyon szórnak. A megbizhatósági intervallumok is hasonlóra engednek következtetni:

I.		II.	
1979	1980	1979	1980
(229,3; 230,3)	(226,8; 227,8)	(228,9; 229,6)	(226,4; 227,1)
(3:49,3; 3:50,3)	(3:46,8; 3:47,8)	(3:48,9; 3:49,6)	(3:46,4; 3:47,1)

Vagyis a II. versenyző szerepeltetése eredményesebbnek látszik mint az elsőé.

A főkomponens analizis vagy a faktoranalizis lehetőséget nyujthat a gyakorló edzők számára az eredmény elérése érdekében alkalmazott módszerek fontossági sorrendjének eldöntésére. Ehhez, persze lényeges, hogy az egyes edzésmódszerek

jól elkülönithetők legyenek az edzésnapló alapján. Igy lehetőség van az adott versenyző következő évi edzéseinek tervezésénél arra, hogy a kapott eredmények ismeretében mely edzéseken legyen a fő hangsuly. Jelen keretek között erre kitérni nincs lehetőség, de a 3,12-es irodalmak erre is mutatnak példát.

Az itt ismertetett módszerek olyan segitséget jelentenek a sportkutatással foglalkozók számára, amelyekkel a jelenleg folyó vizsgálatok értelmezési lehetőségeit könnyitjük, illetve bővitjük. Erre már történtek próbálkozások külföldön (16) és itthon (3, 11, 12) egyaránt, de még mindig nem alkalmazzuk olyan számban és szinten, ahogy arra lehetőség lenne.

IRODALOM

1. Adler,J.P. - Markova,E.V. - Granovszkij,J.U.: Kisérletek tervezése optimális feltételek meghatározására. Müszaki K. Bp. 1977. 5-250. p.
2. Ambrózi A. - Jávor A.: Mérésadatok kiértékelése. Müszaki K. Bp. 1976. 10-157. p.
3. Bretz K. - Csáki P. - Fejes Z. - Nádori L.: A tizpróba versenyeredmények faktoranalizise. (= A sport és testnevelés időszerü kérdései, 1974. 10. sz. 99-111. p.)
4. Hajtman B.: Bevezetés a matematikai-statisztikába (pszichológusok számára). Akadémiai K. Bp. 1968. 5-491. p.
5. Hilgard,E.R.: Introduction to psychology. Harcourt, Brace and World, Inc. New York and Burlinggame. 370-392. p.
6. John,W. - Vahle,H.: A faktoranalizis és alkalmazása. Közgazdasági és Jogi K. Bp. 1974. 10-231. p.
7. Kósa A.: Optimumszámitási modellek. Müszaki K. Bp. 1979.
8. Köves P. - Párniczki G.: Általános statisztika. Közgazdasági és Jogi K. Bp. 1975.
9. Matematikai Kislexikon. Müszaki K. Bp. 1979.
10. Meszéna Gy.- Ziermann M.: Valószinüségelmélet és matematikai statisztika. Közgazdasági és Jogi K. Bp. 1981.
11. Ozsváth K.: A trend és a regressziós modellek megbizhatósága. (Tanulmányok a TFKI kutatásaiból, 1979. 195-207. p.)
12. Ozsváth K. - Pilvein M. - Nagykáldi Cs.: A sportforma változása néhány teljesitményfaktor tükrében. (Tanulmányok a TFKI Kutatásaiból, 1980. 37-55. p.)
13. Prékopa A.: Valószinüségelmélet. Müszaki K. Bp. 1980.
14. Rényi A.: Valószinüségszámitás. Tankönyvk. Bp. 1968.
15. Sváb J.: Többváltozós módszerek a biometriában. Mezőgazdasági K. Bp. 1979.

16. Zandevl,H.: A faktoranalizis felhasználása annak megállapitására, hogyan befolyásolják az egyes terhelések a tornateljesitmény minőségét. (Utánpótlásnevelés, 1977. 3.sz. 41-54. p.)

17. Vincze I.: A statisztikai következtetés és korlátai. (Magyar Tudomány, 1981. 11-12. 902-912. p.)

FÁBIÁN, Gyula - BARABÁS, Anikó

Mathematical statistical processing and methods of evaluation of data gained in the course of sport scientific experiments

The authors strive for providing a "guide" for coaches, research workers working in the field of sport research through which one can easily select and find mathematical statistical methods matching scientific purposes best. Notions of basic mathematical statistical formula are outlined, tests and their scope are discussed. In addition, interpretation of these tests and their extension of utility becomes also easier using the "guide".

ФАБИАН, Дюла–БАРАБАШ, Анико

Методы математической-статистической обработки и оценки данных полученных при спортивных экспериментах.

Авторы ставили себе цель дать в руки тренеров и исследователей работающих в области спортивных исследований практическую помощь, "путеводитель", в котором они найдут и могут выбрать математические-статистические методы применяемые в их исследованиях. Пресчитываются основные математические-статистические понятия, представляются пробы и области их применения с объяснениями облегчающими и расширяющими возможности их истолкования.

KEMECSEY Imre

EGYÉNI EDZÉSTERVEZÉS A KAJAK SPORTBAN

I. Bevezetés

A magyar kajaksport szempontjából az elmult, közel 30 év rendkivül sikeresnek mondható. Az 1952-es helsinki olimpiával kezdődött, a franciaországi Maconban folytatódott, taroltak a magyarok, hat világbajnoki aranyéremmel. Az ilyen kiugró eredmények mögött mindig valamilyen uj módszer, például: intenzivebb vagy nagyobb mennyiségü edzésmunka rejtőzik. Esetleg mindkettő együtt. Nem hagyható figyelmen kivül, hogy Maconban technikailag is ujat hoztak a magyarok. "Bevonult" a köztudatba az un. magyar technika, aminek legjellegzetesebb képviselői: Urányi János, Kovács László (MTK) és Hatlaczky Ferenc voltak.

1960-ban a római olimpián a dán Hansen, az addigi evezési formáktól eltérő evezéssel, imponálóan megnyerte az olimpiát. A szakemberek, mint a skandináv technika megteremtőjét emlegették. Megközelitőleg ettől az időtől kezdve a magyarok nem "álltak" elő technikai ujdonságokkal. Érdemes megjegyezni, hogy a már Maconban is világbajnokságot nyert Nagy László (MTK) technikája alapjaiban szinte teljesen azonos volt Hansenéval. Itthon ő nagyon egyedül volt ezzel a sajátos mozgással, nem is nagyon tanitották. Hansen győzelmével, mint várható is volt, az un. lenditő, skandináv technika lett a követendő. Mindenki megpróbálta az alaptechnikáját módositani, azaz erősen keresztbe tolta a lapátját. Többet igyekeztek törzsizomból dolgozni.

A római olimpia után következő 10 évben hazánkban a technika oktatása háttérbe szorult az erőnléti munkával szemben. Fordulópontot jelentett 1970, mikor az akkor éppen ifiből kiöregedett tehetséges versenyzők, "felváltották" az élgárdát. Érdekes módon ujra kiváló technikai megoldásokat hoztak, felkészülésükben eltértek a központi elvektől, melyet a következőképpen fogalmazhatunk meg: a technika fejlesztésével csak centimétereket lehet fejlődni, mig a fizikai képességek növelésével métereket. Fizikai és taktikai érettségük elmaradt ugyan az akkori felnőtt válogatottakétól, mégis rövid időn belül felülmulták őket nemzetközi teljesitményeikkel is. Ezt elsősorban a kiváló technikájuknak köszönhették. Ennek a kornak a legmarkánsabb képviselői: Szabó István (MTK), Bakó Zoltán (BHSE) és Csapó Géza (SZEOL) voltak.

Szabó István jellegzetesen magyar technikát evezett, melyet néhány edző előszeretettel, némi módositással tanitott tovább. Páratlan eredményei elsősorban technikai képzettségének köszönhetők.

Bakó Zoltán, szintén érdekes egyénisége az elmult tiz évnek, mivel az ő technikája teljes mértékben biopszichológiai alkatához igazodott. Ifjusági versenyzőként a mezőnyében fizikailag szinte a leggyengébb volt. Rendkivüli eredménycentrikussága azonban "megkerestette" vele azt a mozgásszerkezetet, mellyel a leghatásosabban tudta hajtani a hajóját. Érdekes módon az ő mozgása alapjaiban sokban megegyezett Hansenéval és Nagy Lászlóéval.

Csapó Géza már Szabó István szintę tökéletes huzó-toló stilusát és Bakó Zoltán törzscsavarását egyesitette, egyéni biológiai és pszichológiai alkatának megfelelően.

Az elmult harminc évben, az előzőekben leirt periódikus jelleggel, hol tulzottan előtérbe került, hol teljesen háttérbe szorult a technika oktatásának kérdése, az éppen uralkodó divatnak megfelelően. Véleményünk szerint a technikai képzés minden életkorban megelőzi a kondicionális képességek fejlesztését. Ezek közül is elsősorban az erőét. Lényeges kiindulópont, mivel először a 12-13 éves kezdő biológiai alkatánál fogva alkalmatlan az erő intenziv fejlesztésére, másodszor az erőfejlesztés hatásosan lerontja a finomkoordinációs mozgások végrehajtásának lehetőségét. A hajó egyensulyozása, az erő átadása a hajónak, a lapát forgatása, mind igen bonyolult koordinációs feladat még élversenyzői szinten is. Az igazán nagy versenyzők eredményei alapján leszögezhetjük, hogy az a legjobb evezési technika, amiben a versenyző egész (biológiai és pszichológiai) személyisége megnyilvánulhat. Ez ugy érhető el, hogy az edző a biológiai érés és a fejlődéslélektan törvényszerüségeit minden életkorban szem előtt tartja. Ha megvizsgáljuk, hogy ezek a nagy versenyzők hogyan alakitották ki egyéni technikájukat (stilusukat), ugy megállapithatjuk, hogy az "adott iskola" érvényre hagyta jutni az egyéni kezdeményezéseket. Nagyobb figyelmet érdemelne az is, hogy a nagy versenyzők technikája un. nyitott technika, pontosabban a serdülőkortól kezdve képes változni, alkalmazkodni az életkornak megfelelő, fizikai és pszichikai képességekhez. Ez egyben azt is jelenti, hogy csapathajóban való evezésre is alkalmasabbak.

Ivanov-Szmolenszkij szovjet neurofiziológustól származik a "mozgásparancs" elnevezés, mikor a mozgástanulás folyamatában a versenyző, bizonyos kritikus helyeken, valamilyen "verbális" parancsot ad magának. Ez a parancs, mintegy továbbsegiti őt a mozgás folytatásában, és fontos az is, hogy ezzel egy belső ritmizálást alakit ki. A gyakorlat azt mutatja, hogy ez a "belső parancs" bizonyos idő után olyan mély sztereotippá válik, hogy szinte csak erre kell a versenyzőnek figyelnie, a mozgás többi része automatikusan lezajlik. Ha ezt a mozgásparancsot az edző ugy alakitja ki, hogy nem veszi figyelembe a gyermek biopszichológiai alkatát, nem tartja be az életkornak megfelelő helyes didaktikai sorrendet, vagy már eleve "zárt" technikát tanit, ugy a fejlődéssel (érés, tanulás) együtt nem változik a mozgásszerkezet. Tulzott hasonlattal, a felnőtt versenyzőre jellemző kondicionális képességeket a gyermekkori állapotnak megfelelő mozgásszerkezetben kénytelen "kifejezni".

Vigotszkij, L. Sz., a fiatalon elhunyt szovjet pszichológus tárta fel a biológiai érés és a tanitás közötti szoros összefüggést. Ugy fogalmazott, hogy a tanitási folyamatnak mindig előtte kell haladnia a biológiai érésnek. De ez nem jelenthet nagy távolságot "időben", pontosabban a tanitás csak olyan mértékben haladjon a biológiai érés előtt, hogy az egyik a másikat szinte magával huzza! Ehhez azonban az edzői munkát, az edzői felkészültséget korszerüsiteni kell.

II. A korszerü technika kialakitásának feltételei

A következő néhány törvényszerüség vezetett bennünket gyakorlati módszereink meghatározásához, összeállitásához, melyet a technika tanitási és tanulási folyamatában tekintetbe vettünk.

1. A teljesitményszerkezetet a kondicionális és koordinációs képességek határozzák meg. A koordinációs képességek (mozgásszabályozás, mozgásátállitás, mozgástanulás) fejlesztése megelőzi és egyben meghatározza a különböző kondicionális képességek fejleszthetőségének ütemezését (arányát, intenzitását).

2. A mozgástanitásban döntő szerepe van az interiorizációs (belsővé válási) folyamatnak. Ez a megfelelő "mozgásparancs" kialakitásával felgyorsitható. Interiorizációs folyamat alatt tulajdonképpen a kortikális ellenőrzés egyszerüsödését értjük, vagyis a mozgás korrekcióját szubkortikális területek veszik át. Tulajdonképpen kialakul a dinamikus sztereotip. Ez a durva, majd finom mozgáskoordináción keresztül "halad" a finom mozgáskoordináció minden helyzetben való alkalmazásáig.

3. Kezdő versenyzőknél mindenképpen figyelembe kell venni, hogy a megváltozott minőségü kondicionális képességeket más-más mozgáskoordináció tudja csak kifejezni. Ezért un. "nyitott technikát" tanitsunk. Igy a koordinációs képességek között az átállitás lehetőségét teremtjük meg.

4. A helyes mozgásparancs segitségével kialakul az un. mozgásmintakép, mely a mozgásszabályozás alapja. Ehhez hasonlitja a versenyző a táv teljesitése közben a realizált ciklusokat. Cikluson itt a jobb és bal oldalon egyszer végrehajtott munkafázisok (huzás-tolás) és az azt követő légmunkák idejét értjük.

5. Egy-egy ciklus ideje (haladó és élversenyzőknél) olyan rövid, hogy azt tudatosan ellenőrizni lehetetlen. Ezért ezt a tipusu szabályozást biológiai vagy "alacsonyabb" szintü szabályozásnak nevezzük.

6. A tudatos szintü szabályozás több ciklust együttesen ellenőriz. Ehhez más programot kell kialakitani a versenyző központi idegrendszerében, ami már a belső energetikai "háztartás" lehetőségeinek figyelembevételével alkalmazkodik a külső feladatokhoz.

Ez a "cselekvési program". A cselekvési program legkisebb "önálló eleme" a mozgásmintakép alapján müködő biológiai ciklus-szabályozás.

III. A technika és a stilus meghatározása

A kajakozás eszközben (kajak), eszközzel (lapát), viszonylag sürü közegben (viz) végrehajtott fázisos jellegü, de ciklikus mozgás. Tehát a kajakozás technikáját az eszközök, a sürü közeg, a fázisos, a ciklikus jelleg és a versenyző biológiai és pszichológiai alkata együttesen határozzák meg.

A technikát általában ugy határozhatjuk meg, hogy az az élettani és pszichés energiák érvényre juttatása, az adott viszonyok között a legjobb módon, azaz mechanikailag és biofizikailag optimális mozgásszerkezetben.

Stilus: az egyén által megvalósitott technika. A koordinációs képességeknek szinte minden sportmozgásban döntő szerepe van. Ez mondható el a kajakozásról is. Éppen ezért a kajakozás mozgásszerkezetét részletesen elemeznünk kell.

A kajakozás leglényegesebb mozzanata - véleményünk szerint - az erőátadás! Ez határozza meg a lapátmunkát, azaz a meghajtás szerkezetét. A kajakozás mozgásszerkezetébe tehát az erőátadás és a meghajtás módja tartozik.

Gyakorlati munkánkban a mozgásparancsot az erőátadást előkészitő és az erőátadás közötti igen rövid idejü törzsmunkára alakitottuk ki, pontosabban a mély hátizom megfelelő tónusu és irányu megfeszülésére. Igy - ugy gondoljuk -, hogy az un. nyitott technika alapelemét is leraktuk, legalábbis versenyzőink technikájának átállitása, csapathajókban az adaptációja, szinte minden esetben zökkenőmentesen ment végbe.

A technika oktatásánál az alapvető erőátadáshoz hozzárendelődő meghajtás módját, a lapátmunkát vettük figyelembe. Ennek alapján két alaptechnikát különböztettünk meg, első: amikor a lapát a huzó fázisban tulnyomórészt "kétkaru emelőként" müködik. Az ehhez tartozó törzsmunka, elsősorban statikus jellegü.

Második: dominálóan az "egykaru emelőrendszerként" müködő lapátmozgással jellemezhető. A hozzátartozó hajótolás (törzsmunka) mindig az egyenletes hajófutáshoz, hajófuttatáshoz alkalmazkodik.

IV. A "kétkaru emelőként" müködő lapáttechnika

Jellemzője a hajó gerincvonalától távol huzott lapát, a karok és a vállöv szinte tökéletes együttmüködése. Legjobban egy körivvel irható le, ami a vizforgástól a szabaditásig (a karoknak a mellel bezárt szöge), szinte nem változik. Az erőt a versenyző mintegy "befogja", a huzó-toló kar és a törzs közé. A huzó és toló kar szinkron munkája, "statikus" jellegü. Az egész mozgássort (vizfogás, huzás, szabaditás, légmunka) a törzs izmai (elsősorban a vállöv és részben a mellizmok) vezérlik. Viszonylag nagy szerepe van a propulzióban (a hajó hajtása érdekében végzett energiaátalakitási folyamat) a mellizmoknak, bordaközi izmoknak, a ferde és haránt hasizmoknak. A hátizmoknál a csuklyásizomnak, rombuszizomnak, kis mértékben a széles hátizomnak, a mély hátizom felső részének szerepe döntő jelentőségü. A mély hátizom alsó része, ennél a meghajtási formánál, statikusan fejti ki erejét a hajó tolása érdekében.

A hajó tolása tulajdonképpen a lapáton kifejtett erő átadása a hajónak. Ez tulnyomórészt a nagy farizmon, sarkon és talpon keresztül történik.

A hajó gerincvonalától távol huzott lapát, a huzóoldallal ellentétes irányba nyomja (a nagy forgatónyomaték miatt), a "szüz" viznek a hajó orrát. Igy a huzó lapát előre és oldalra nyomó hatása és az ellentétes oldalon levő viz nyomóerejének együttes hatása eredményeképpen, szinte "kipattan" előre a hajó. Ezt a mozzanatot 15-20 évvel ezelőtt kiváló edzőink "a vizes szappan kiugratása a kézből" hasonlattal magyarázták.

A kajakozásban ennek a technikának a létjogosultsága különösen akkor vált nyilvánvalóvá, amikor 1960-ban a dán Eric Hansen, fölényesen nyerte az olimpiát kajak egyesben, 1000 méteren. Az ő mozgása minden eddig tanitott kajakozástól eltért.

Ezzel a meghajtási móddal a hajó kigyózó mozgása ugyan nagyobb volt, mint a gerincvonalhoz közeli huzás esetén, de a hosszu lapáttal, távol a hajó gerincvonalától, nagyobb erővel az ellentétes oldalra nyomott hajót a viz szintén nagy erővel

nyomta vissza, és igy a hajója a "szappan effektusnak" megfelelő elv alapján kipattant előre.

Jellemző még, hogy a toló kéz erőteljes áttolásával igen hosszu uton fejthetett ki erőt a huzó kéz.

V. Az uralkodóan "egykaru emelőként" müködő lapáttechnika

Ezt többnyire magyar technikaként emlegetjük. Jellegzetes képviselői: Urányi János, Kovács László (MTK), Hatlaczky Ferenc és Szabó István.

Alapvetően arra épül, hogy a hajó gerincvonalához minél közelebb huzott lapát, a legkisebb csavaró nyomatékot eredményezze. Igy szinte "tisztán" az erőátadással ellentétes irányu huzóerő az, ami a hajót előbbre viszi, kisebb erővel, de nagyobb csapásszámmal.

Az "egykaru emelőként" müködő lapátmunkát - véleményünk szerint - a következő izmok müködtetik elsősorban: karizmok, egyenes hasizom, széles hátizom, rombuszizom, mély hátizom alsó része. Ennél az evezési formánál nem szabad figyelmen kivül hagyni a lábizmokat sem, melyek bár kis mozgást végeznek, statikus támaszt adnak a huzó oldali lapát munkájának.

VI. A kajakozás technikájának "finom" szerkezete

Az elmult 10 évben egyre szaporodnak a kajakozás technikáját leiró munkák. Ezek közül mi, a technika megfogalmazásához, az amerikai Plagenhoef, Stanley (8) filmanalizisét és Zsidegh Miklós hat évig tartó kisérletsorozatait tartjuk irányadónak.

Plagenhoef, Stanley és munkatársai kilenc éven keresztül filmezték a világ élvonalába tartozó kajakosokat, olyanokat mint Saporenko, Pettersson, Helm, Diba, Csapó, Sledziewski. Hallatlanul preciz mozgásanalizisük például olyan következtetések levonását eredményezte, hogy a versenyzők nem eveznek szimmetrikusan, továbbá az egy-kétkaru emelőrendszerként müködő lapátmozgás megtalálható egy csapáson belül is sok versenyzőnél. A táv bizonyos szakaszán ez különösen érzékelhető, mivel a támaszkéz - valószinüleg az elfáradás miatt - a huzás alatt tulságosan utána enged, pihen és nem támaszt. Ez azt jelenti, hogy sokkal kisebb hatásfoku "egykaru emelőrendszer" hajtja előre a hajót. Tehát nagyobb csapásszámmal, de sokkal kevesebb erővel huzza a hajóját.

A TFKI-ban a lapát munkájának dinamikai és idő-paramétereit mérték, elektronikusan, nyulásmérő bélyegekkel. Meglepő volt, hogy az élversenyzőknek milyen aszimmetrikus az evezésük. (Plagenhoef, Stanley analizisével azonos eredmény, de más módszerekkel.) Ez az aszimmetria a maximális erőkifejtésben és az erőkifejtés idői viszonyaiban is megmutatkozott. Azt már régebbi filmfelvételeken is tapasztalhattuk, hogy akár K-1-ben, akár csapathajóban, általában a jobb oldali huzás távolabb történik a hajótól. Különösen a hátulról készitett felvételeken volt ez szembetünő. Azt viszont az erőmérések előtt nem gondoltuk, hogy a dinamikai és az időértékek eltérése ilyen mértékü. Ezt szemmel képtelenség megállapitani. A versenyzők, akikről a filmfelvételeket és erőgörbéket készitettük, a magyar válogatott gerincét adták. A megfelelő konzekvenciákat sürgősen le kell vonnunk, hogy ezeket a torzulásokat még idejében korrigálhassuk.

Az aszimmetrikus kajakozási technika sok mindenből adódhat, alapvetően például abból, hogy a jobb és bal kéz ügyességben, erőben eltér egymástól. Az is hozzájárul, hogy a lapát 90°-kal van elforgatva. Mindezektől függetlenül igyekezni kell már kezdő korban a viszonylagosan egyenlő meghajlást kialakitani, mindkét oldalon. Elsősorban azért, mert a sok kormányzás tetemesen csökkenti a hajó sebességét.

VII. A kajakozás mozgásszerkezete

A kajakozás mozgásszerkezete nem irható le egyszerüen csak a lapát utjával, dinamikai és időviszonyaival. A mozgáselemzések eddig csak ezt tárgyalták, holott ez - véleményünk szerint - alárendelt szerepet játszik az erőátadással szemben. Pontosabban, adott erőátadási formákhoz rendelődik a meghatározott lapátmunka. Ezért, gyakorlatunkban a szemléletesség kedvéért a mozgásszerkezetet két részre osztottuk:

1. az erőátadás és az ahhoz alkalmazkodott, hozzárendelődött
2. lapátmunka.

A kettő között rendkivül szoros a kapcsolat, ugyanis a gyenge minőségü (rossz irányu és rossz izomtónusu) erőátadáshoz, nem tartozhat hatásos lapátmunka. A vizfogás minőségét kifejezetten az határozza meg, hogy a törzsével hogyan készült elő a versenyző. Igaz, hogy oldalra is megnyomhatja, lebillentheti hajóját és igy is nagy vizfogást eredményezhet. De a végeredmény tekintetében, pontosabban amiért a lapát egész munkája kialakult, hogy a hajó minél gyorsabban haladjon, ez nem elegendő.* Az edzőmunkában alapvető elvnek tartottuk, hogy az "adekvát" (annak megfelelő) hajónyomást tanitsuk versenyzőinknek.**

Ha a versenyző figyelmét elsősorban a törzsmunkára koncentrálja, illetve a jó törzsmunka eredményeképpen megvalósuló nagy sebességü, lehetőleg egyenletes hajófutásra, hajófuttatásra, akkor automatikusan kijavitja a huzó és a toló kéz munkáját. Az erőátadás folyamata, véleményünk szerint a következő: a szabaditás kezdetével a törzs tehetetlenül, a "felhalmozott" lendületi energiával addig nyomja előre a hajót, amig a különböző törzsmozgások (törzscsavarás) le nem csökkenti annak sebességét. Ezután már a "hajó viszi" a test tömegét. Fizikai értelemben az "ember-motor" csak akkor hajtja a hajót, amikor a lapát a vizben van és huz! Ez alatt az idő alatt "tölti fel" energiával a törzset (zárt rendszer). A légmunka ideje alatt ez az energia fokozatosan "kimerül" (nyitott rendszer). Hasonlatos ez a rudugráshoz, ahol a roham és a sportoló testtömege összenyomja (pontosabban meghajlitja) a rudat, és az amig ki nem egyenesedik, fokozatosan adja vissza az energiáját a sportoló "testének".

---

* Ugy tünik, hogy a tanmedence, jelen formájában, ezért nem töltheti be hatásosan a szerepét, mivel ott bármilyen minőségü törzsmunka esetén is nagy vizfogást produkálhat a versenyző.

** Elképzelhetetlen, hogy például: a széttolás, dekkretolás, vagy egyéb "lapátvariáció", gyors hajófutást eredményezzen, különösen az egész versenytávon. Igy ugyanis nem lehet elég hosszu uton erőt kifejteni a lapáttal, amit a törzs megfelelő tónusu és irányu támaszával adnánk át a hajónak.

A kajakozásnál a versenyző törzse "nyeli el" az energiát a huzás ideje alatt, és mint "rugalmas test" adja vissza fokozatosan a hajónak a légmunka ideje alatt. Mivel ekkor "nem zárt a rendszer", igy adódhat, hogy a nem megfelelő lapátmunka, törzsmunka esetén lefékezi a hajó futását. Pontosabban a rosszul végrehajtott szabaditás esetén, erősen negativ irányu (hátrafelé ható) erő jelentkezik. Tapasztalatunk szerint a tehetséges versenyző, pont ezt a negativ irányu hajótolást képes minimumra csökkenteni azzal, hogy a huzás befejezése előtt ugy "készíti elő" a törzsét a következő vizfogásra, hogy az a hajó futására a legkisebb fékező mozgást eredményezze. Ezt a következőképpen hajtja végre: a törzs a huzásiránnyal megegyező irányu csavarodását még a szabaditás előtt megállitja, visszaindítja, azért, hogy a következő huzáshoz ne az egyenes vonalu hajófutásból vegye ki az erőt.

A fentiekből az következik, hogy az uralkodóan "egykaru emelőrendszerként" müködő lapátmunka ugy alakul ki, hogy a versenyző a hajó egyenletes futtatását a huzás és a légmunka ideje alatt is a hajónyomás állandó (elsősorban kinesztetikus) ellenőrzésével végzi. Igy eléri, hogy a légmunka ideje alatt kis mértékben nyomja csak hátra hajóját.

Ezzel szemben a "kétkaru emelő rendszerü" lapátmunkára az jellemző, hogy nagyobb erejü, "pulzálóbb" a hajónyomás. Ez természetes is, mert a nagyobb erejü vizfogás és huzás előfeltétele, a jobb "alátámasztás" a törzzsel. Igy kevesebb a lehetőség a hajónyomás precizebb ellenőrzésére.

Valószinüleg ezzel magyarázható, hogy a hátszél előnyösebb a "Hansen" technikáju versenyzőknek, mivel a légmunka ideje lerövidithető a hajó lényegesebb hátranyomása nélkül.

A lapátmunka két fő részből tevődik össze, ugymint a huzásból és a légmunkából. A lapát huzását három részre osztjuk, ezek:

1. Vizfogás.
2. Huzás.
3. Szabaditás.

A vizfogás pillanatában az ellentétes oldalon a kéz megtámasztja a lapátot.

A huzás ideje alatt a támaszkéz hol tolja a lapátot, hol megfelelő támaszt ad neki. A huzókéz szintén, hol folyamatosan közelit a törzs felé, hol megtorpan. A huzó és tolókar együttes munkája a törzzsel, "kétkaru emelőként" irható le, mig akár a huzó, akár a toló kéz megtorpanása "egykaru emelőként" müködő meghajtást eredményez. Bár a kétkaru emelőként müködő lapátmunkánál nagyobb a propulzió, de a törzs "sarkos" fogása eredményeképpen, a légmunka ideje alatt, nagyobb a hátraható erő a hajóban. Hansen, éppen ezért a légmunkát, relative lassan hajtotta végre, igy elérte, hogy kisebb lett a hátraható erő.

A huzó-toló evezési technikára a dominálóan egykaru emelőként müködő lapátmunka a jellemző. Szabaditástól a következő vizfogásig a lapát villanásszerüen gyors.

Mindkét meghajtási forma lényege, hogy a törzs "közvetitésével" minél hatékonyabban hajtsa előre a hajót. Különbség a kettő között, hogy a "kétkaru emelőként" müködő lapátmunkánál a törzs munkája dominálóan statikusnak nevezhető, és ebből következik, hogy a nagyobb erőhatások a hajó erősebb lüktető mozgását eredményezik.

A dominálóan "egykaru emelőként" müködő propulzió esetében a törzs, a hajó nyomásával mindig a pillanatnyi helyzethez alkalmazkodik, és ehhez "rendeli" mindenkor a megfelelő lapátmunkát. A hajó ugyanis a huzás elején fokozatosan felgyorsul, a csapás végéig tartja a sebességét, majd a légmunka ideje alatt fokozatosan lassul és a vizfogás előtt hirtelen megtorpan.

Ugyanis ekkor kell előkészitenünk a törzset a légmunka idejére és az azt követő vizfogásra. A légmunka ideje alatt történő "törzselőkészités" a vizfogásra a hajó futását "töri" meg.

A helyes szabaditás véleményünk szerint a következő: a törzsmunka és lapátmunka "holtpontja" nem esik egybe. A törzs csavarodása a szabaditás megkezdése előtt megáll, és minimális mértékben megindul előre. Mire a lapát "propulziója" megszünik, a törzs már elkezdte ellenkező irányu csavarodását. Igy elérhető, hogy a lapátmozgás gyorsabb lesz, szabaditáskor, az ellenkező oldalon előfeszülnek az izmok a vizfogáshoz, és kevésbé csökken a hajó futása a légmunka ideje alatt.

1975 óta a TFKI munkatársai rendszeresen mérik a lapáton és a hajóban ható erőket. A müszeres mérés egyértelmüen bebizonyitotta, hogy minden élversenyző kisebb-nagyobb mértékben "biceg", azaz az egyik lapátjával erősebben huz. Mivel ez a jelenség az állandó kormányzás miatt fékezi a hajót, ezért nem kivánatos. Azonban ezt kijavitani élversenyzők esetében szinte lehetetlennek látszik.

Elgondolkodtatóbb az a mérési eredmény, hogy a dinamogramok jellege egyénenként változik, az egyénre jellemző mintáju, rendkivül mély sztereotip jellegü. Ezt feltehetően az un. "mozgásmintakép" eredményezi, melyet hosszu-hosszu éveken keresztül alakitott ki a versenyző, a mozgásciklus folyamatos ismétlésével.

A "cselekvési feladat" általános definiciója szerint, ez egy olyan programot jelent, amely a központi idegrendszerben jön létre, még mielőtt a mozgássor beindult volna. A kajakozás esetében ez a "mozgásmintaképek" sorozatából áll. A legfontosabb információt a kinesztetikus érzékletek adják.

A mozgás- és cselekvési program feladata elsősorban a mozgásszabályozás. A mozgásokra, rövid idejük miatt, általában a nem tudatos irányitás, mig a cselekvésekre, mely mozgások sorozatából áll, a tudatos irányitás a jellemző. A kajakozás egy ciklusa olyan gyors, rövid idejü, hogy azt tudatosan szinte lehetetlen ellenőrizni. Feltehetően ezt a központi idegrendszer alacsonyabb szintjei végzik. Az ellenőrzés folyamata ugy képzelhető el, hogy a realizált ciklust az idegrendszer, elsősorban a kinesztetikus információk alapján összehasonlitja a mozgásmintaképpel. Ez a leirt esetben az un. "internal feedback".

A cselekvési program feladata, hogy a sorozatos mozgásciklusokat, bizonyos idő eltelte után, ellenőrizze! Ez - feltehetően - a következőképpen történik: néhány ciklus végrehajtása után a versenyző központi idegrendszere "mintát vesz" a munkafolyamat aktuális részéből, és ezt összehasonlitja a cselekvési program megfelelő részével. Majd jóváhagyásra vagy korrekcióra ad utasitást. A cselekvési program tulajdonképpen "modell" formájában tartalmazza az egész versenytávot. Ez a "modell" - véleményünk szerint - az egy-egy ciklus kinesztetikus élményén, több ciklus koordinációjának egymáshoz viszonyitott alakulásán, és az egész versenytáv energetikai "beosztásán" alapul. A sebességet az idő mulásán keresztül észleli a versenyző, több mozgásciklus egy egységként való átélésével.

A kiváló versenyzők, semmilyen zavaró körülmények között sem cserélik fel a fontossági sorrendet, a belső állandó és a külső változó információk között. A külső információkat, mint a versenytárs váratlan taktikai megoldásai, mindig a belső modellhez kell igazitani.

VIII. A csapathajó

A csapathajó összeállításának alapelveit a gyakorlati szakemberek az egyéni tapasztalataik alapján határozzák meg. Elsősorban a klasszis eredményeket elért csapathajókat figyelembe véve megállapithatjuk, hogy például: Urányi-Fábián, Kovács-Nagy, Szente-Mészáros, Szabó-Bakó, Deme-Rátkai kajak kettesek első és hátsó emberei nem eveztek hasonló lapátmunkával. Ez különösen K-1-ben volt szembetünő. Kovács László (MTK) és Szabó István például a magyar technika szerint eveztek, mig párjuk: Nagy László és Bakó Zoltán a Hansen-féle technikát követték. A mozgásszerkezetükben az együttes erőátadás közös, aminek nagy eredményeiket köszönhették. A hajónak átadott erő mérése (két éve sikeres előkisérletek folynak), feltehetően rendkivül hasznos információ lesz az edzők számára a csapathajók összeállitásához.

Az együttes erőátadás nem jelenti a példának hozott párosok esetében sem a teljes azonosságot a dinamogramok jellegében. Ugy gondoljuk, hogy azok elsősorban a légmunka ideje alatt tökéletesen kompenzálják egymást. A folyamatos hajónyomás, feltehetően kiegyenliti a hátsók erősen pulzáló erőátadását, mintegy átsegitik őket a holtponton.

Tapasztalatunk szerint a Hansen tipusu technikával K-1-ben nagy teljesitményre csak a jó formában levő versenyző képes, szemben a "magyar" technikát evezővel, ahol nem nagy formával is képes a versenyző egy-egy kiugró teljesitményre.

Kajak kettesben az a helyzet, hogy a Hansen - technika szakaszosabb légmunkájából adódó egyenetlen hajófutást "átsegitheti" a másik versenyző. (Kissé hasonlóan a hátszélhez!)

IX. Összefoglalás

Az elmult 30 évben, hol a kondicionális, hol a koordinációs képességek fejlesztése került előtérbe. Ez minden esetben meghozta a maga pozitiv eredményét, és egyben irányt szabott a korszerü képességfejlesztéshez, a képességek "aránya" közötti különbségek (idő, intenzitás, mennyiségbeli) meghatározásához.

A koordinációs képességek fejlesztése - véleményünk szerint - elsőrendü feladat, mintegy meghatározza a kondicionális képességek fejlesztésének lehetőségét, szükségességét.

A kajakozás technikájának meghatározásakor az erőátadást és a lapátmunkát külön vettük figyelembe.

A technikák szétválasztásának jelentőségét a gyakorlati munkában látjuk, mivel az adott hajónyomási (erőátadási) formákhoz, meghatározott lapátmunka tartozik. Igy azok összekeverése a mozgástanitásban, mozgásátállitásban, végzetes lehet a versenyző pályafutására.

IRODALOM

1. Bernstein,N.A.: A fejlődés uj vonalai a fiziológiában, s ezek kapcsolatai a kibernetikával. (= Filozófiai problémák a magasabbrendü idegmüködés fiziológiájában és a pszichológiában. Akadémiai K. Bp. 1965. 366-395. p.)
2. Bernstein,N.A.: A mozgásfunkció geneziséről. (= A pszichikum és a tevékenység a mai szovjet pszichológiában. Gondolat K. Bp. 1974. 87-96. p.)
3. Bernstein,N.A.: A mozgáskoordináció ontogenezise. (= A pszichikum és a tevékenység a mai szovjet pszichológiában. Gondolat K. Bp. 1974. 97-138. p.)
4. Bernstein,N.A.: Az aktivitás fiziológiájának utjai és feladatai. Gondolat K. Bp. 1974. 139-156. p.
5. Kemecsey I.: A mozgás-cselekvés tanulásának folyamata. Bölcsészdoktori értekezés. JATE. 1980.
6. Kemecsey I. - Csapó G.: Erőhatások mérése kajakozás közben. (Sport Hiradó, Szeged. 1980. 4. sz.)
7. Kemecsey I.: A mozgáskoordináció és a speciális erőfejlesztés összefüggése a kajaksportban. (Sport Hiradó, Szeged. 1981. 1. sz.)
8. Plagenhoef,S.: Biomechanical Analysis of Olimpic Flatwater Kayaking and Canoeing. (Research Quarterly, 1979. 3.sz. 443-459. p.)
9. Tanmedencében, evezés közben felvett EMG. (Research Journal of Physical Education,Japanese Society of Physical Education. 1974. 4.sz.)
10. Török A. - Kemecsey I.: A kajakozás fizikája. (A sport és testnevelés időszerü kérdései, 1975. 1.sz. 123-151. p.)
11. Vigotszkij,L.Sz.: A magasabb pszichikus funkciók fejlődése. Gondolat K. Bp. 1971.
12. Zsidegh M. - Kemecsey I.: Ujabb adatok a kajakozásról. (Elmélet a gyakorlatért. Tanulmányok a TFKI Kutatásaiból. 1977. 159-170. p.)

KEMECSEY, Imre

Individual planning of training in kayaking

Not even but fluctuating function of the human striated musculature is maintained through different energy yielding processes during competition. There is a great inter-individual variability in the muscle function depending on the intensity and extensity of the energy yielding processes.

The most important inter-individual differences are, however, considered as psychological ones. Relationship between psychis and biological energetisation is evident. To increase performance all this should be kept in mind.

КЕМЕЧЕИ, Имре

Индивидуальное планирование тренировки в байдарочном спорте

При пробежании соверновательной дистанции человеческая мускулатура поддерживает свою непрерывную /но не одинаковую/ работу при помощи различных механизмов производства энергии. Эта мышечная работа различна у отдельных спортсменов, она зависит от мускулатуры, от интенсивности и экстенсивности процессов производства энергии.

Основными считаются различия психических функций. Очевидна тесное взаимоотношение между психической и биологической энергетизации. Все это обязательно учитывается в практической работе тренера для повышения достижений.

RENDI Mária

9-18 ÉVES SPORTISKOLÁSOK 12 PERCES FUTÁSTESZT EREDMÉNYEI

I. Bevezetés

A KSI-ben az állóképesség ellenőrzésének Cooper-teszttel már hagyományai vannak. (1) Az Utánpótlás-nevelés 1977. évi 1. száma cikket közölt a Cooper-próbáról - A 12 perces futásteszt szintjei 6-16 éves sportiskolásoknál - cimmel. (3) E vizsgálat során félévenként négy alkalommal mérték fel a 12 perces futás szintjeit a Központi Sportiskola különböző szakosztályaiban. Az adatok a KSI 6-16 éves tanulóira vonatkoztak, akiknek többsége azonban az I. és II. évfolyamból, a 10-14 évesek közül került ki. Igy a legfiatalabbaknál, illetve a legidősebbeknél igen kevés elemszámmal tudtak dolgozni, és a végzősökről, azaz a 16 éven felüliekről nem is állt adat rendelkezésünkre. Az akkori célkitüzésben a próba elemzése, megbizhatóságának, használhatóságának, az életkorral való összefüggésének vizsgálata mellett korosztályos normák felállitása is feladatként szerepelt.

A jelen dolgozat arra keres választ, hogy

- milyen korosztályi átlag-görbét tapasztalunk a keringési-légzési állóképességet mérő próbában a KSI különböző szakosztályaiban sportoló tanulóknál 9 és 10 éves kor között;
- változott-e a görbe tendenciája a korábbi cikkben közölthöz képest; és
- mit mondhatunk el a négy éve közölt normatáblázat használhatóságáról.

II. Anyag és módszer

1977-ben, amikor a KSI szakosztályai elkezdték a tantervi követelmények rendszeres felmérését, a legtöbben a 12 perces futást alkalmazták a keringési-légzési állóképesség mérésére. Négy szakosztályban - öttusa, vizilabda, torna, uszás - nem a Cooper-próba eredményeit használták fel. A sportág sajátosságainak megfelelően öttusában 3000 méter, illetve 4000 méter sikfutást, vizilabdában 20 perc, illetve 30 perc gyorsuszást alkalmaztak. A nehézatlétika szakosztályban később kezdődtek el a rendszeres mérések, felmérési rendszerük most van kialakulóban, eddig a 12 perces futás-teszt még nem szerepelt a próbák között.

Dolgozatunk az 1977 tavaszától 1980 őszéig rendelkezésünkre álló (négy év, nyolc felmérés, tavasszal és ősszel) adatokat dolgozta fel.

A négy év felméréseinek eredményeképpen összesen 4117 mérésadatot kaptunk, ebből 2472 származott fiuktól és 1645 származott leányoktól. Fiuknál átlagosan egy-egy alkalommal 353 főt, lányoknál 206 főt mértek fel. A vizsgálatok számának megoszlását szakosztályonként és nemek szerint az 1. táblázatban láthatjuk. A legtöbb vizsgálati adatot a nagy csapatlétszámu labdarugóknál, a legkevesebbet - szintén csapatjátékosoknál - a jégkorongozóknál láthatjuk. Az utóbbi kis vizsgálati számnak

az az oka, hogy csak egy félév felmérésének az adatait tudtuk munkánkhoz felhasználni.

A lányoknál hasonló a kép. A legmagasabb a vizsgálatok száma a kosárlabdázóknál, a legalacsonyabb az egyéni sportágat képviselő asztaliteniszezőknél.

1. táblázat

A vizsgáltak számának megoszlása szakosztályok és nemek szerint

Sportág	Fiu	Lány	Együtt
Atlétika	335	472	807
Asztalitenisz	213	185	398
Jégkorong	57	-	57
Kajak	300	269	569
Kenu	243	-	243
Kerékpár	76	-	76
Kosárlabda	136	495	631
Labdarugás	845	-	845
Vivás	168	224	392
Ökölvivás	99	-	99
Összesen:	2472	1645	4117

Fiukra és lányokra vonatkozóan is 9 és 18 éves kor között kaptunk adatokat. Ez azt jelenti, hogy vizsgálatunk korban felöleli a KSI-ben sportoló legfiatalabb korosztálytól a végzős tanulókig mindazokat, akik az itt folyó edzésmunkában részt vesznek. Kivétel természetesen a már korábban emlitett öt szakosztály. Következésképpen adatainkat az asztalitenisz, atlétika, kajak-kenu, kosárlabda, kerékpár, jégkorong, labdarugás, ökölvivás, vivás szakosztályok felméréseiből kaptuk. A tesztet minden alkalommal az edzők mérték fel, minden edző a saját csoportjánál, azonban igen hasonló körülmények között, gyakorlatilag a próba szerzője által ajánlott és a korábbi KSI vizsgálatban alkalmazott módon. (3)

Kiszámoltuk az átlaghoz tartozó középhibát, majd életkori átlag-görbét rajzoltunk fel.

A fiuk és lányok közötti különbségek ellenőrzésére életkoronként t-próbát számoltunk. (2)

III. Eredmények és megbeszélés

Az egyes életkorokban tapasztalt átlagos teljesitményeket az 1. ábra mutatja be. Az összehasonlitás megkönnyitésére mindkét nem adatait együtt láthatjuk. A nemek ugyanazon életkorra vonatkozó teljesitménykülönbségeit a 2. táblázatban tüntettük fel, a szignifikancia vizsgálat eredményeivel együtt. Tájékoztatásul nemenként, életkor szerint közöljük a négy év felméréseinek eredményeiből kapott szakosztályi átlagokat és szórásokat a 3-5. táblázatban.

2. táblázat

Életkoronkénti átlagok és szórások, valamint a t-próba értékei nemek szerint

Életkor (év)	Fiu N	$\bar{x}$	$\pm s$	t	Lány N	$\bar{x}$	$\pm s$
9	26	2137	366	-0,86	29	2216	318
10	196	2377	301	4,36	177	2252	246
11	443	2506	335	6,57	300	2350	288
12	517	2631	326	9,89	345	2426	248
13	415	2720	294	9,98	327	2519	244
14	363	2836	323	10,34	232	2575	262
15	210	2937	296	12,43	105	2519	247
16	142	3005	291	8,62	59	2619	286
17	119	3054	266	11,24	44	2520	278
18	41	3106	223	9,54	27	2530	274

Jelölések: N = a vizsgáltak száma,
$\bar{x}$ = átlag,
$\pm s$ = szórás,
t = a t-próba értékei.

A t-próba csak a legfiatalabb korosztálynál, a 9 éveseknél nem mutatott szignifikáns különbséget a két nem között.

Érdekes jelenség, hogy a lányok görbéje kb. 70 méterrel magasabb szintről indul, bár ez a különbség statisztikailag nem bizonyitható. Ebben az esetben akár egyazon csoport tagjaiként kezelhetjük a fiukat és a lányokat. Ez a jelenség a későbbiek során válik izgalmassá, hiszen a két nem jelentősen eltávolodik egymástól. Arról van szó ugyanis, hogy a közel azonos szintről való indulás, sőt a lányok kissé magasabb szintje azt jelenti, hogy azonos feltételekkel indultak, és mégis már a következő életkorban, a 10 éveseknél komoly változást és már statisztikailag is bizonyitható különbséget látunk a fiuk javára.

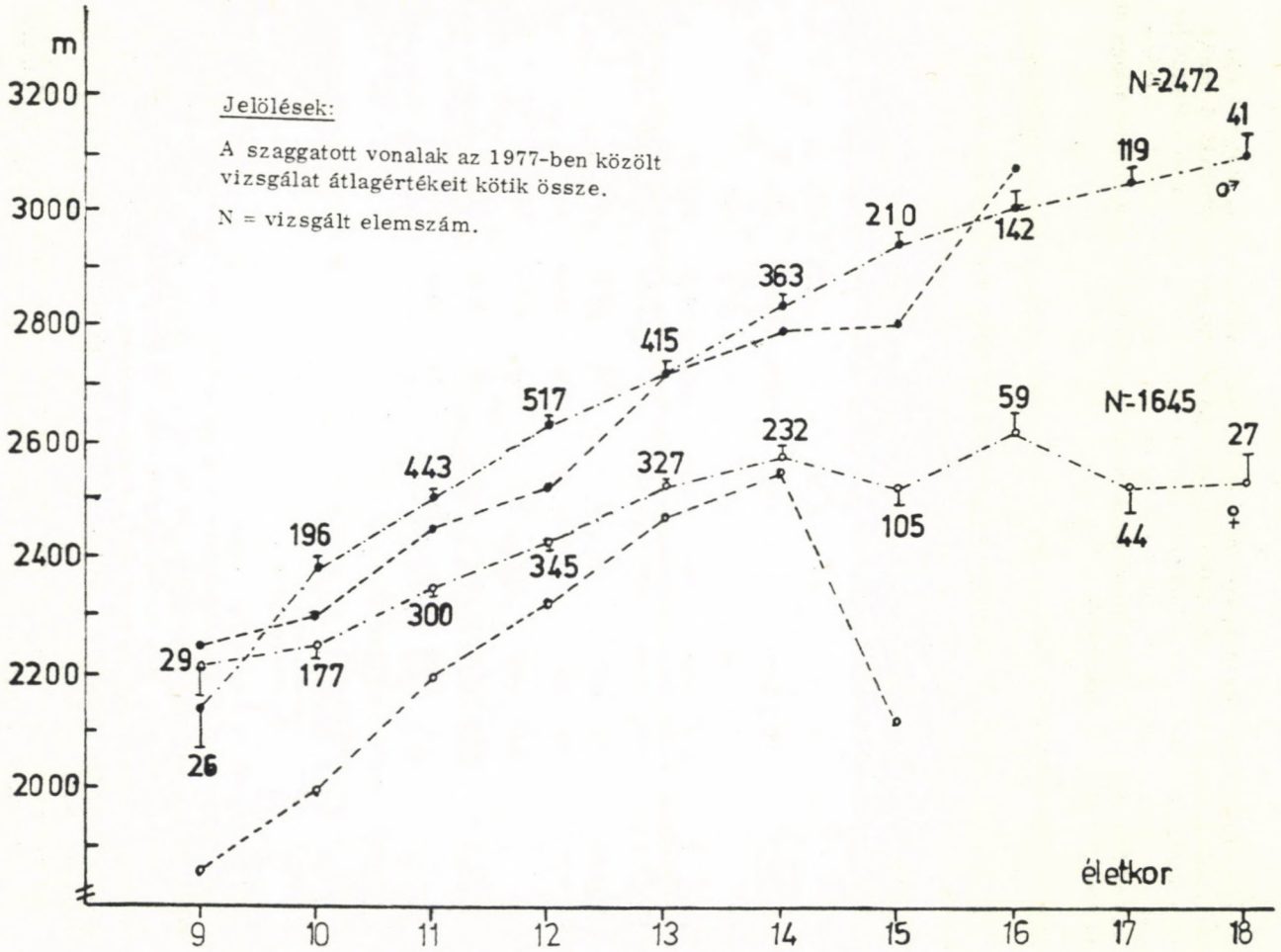
m
3200
3000
2800
2600
2400
2200
2000
Jelölések:
A szaggatott vonalak az 1977-ben közölt vizsgálat átlagértékeit kötik össze.
N = vizsgált elemszám.
N=2472
N=1645
41
119
210
142
363
415
517
443
196
29
26
177
300
345
327
232
105
59
44
27
♂
♀
életkor
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18

1. ábra

A fiuk ugrásszerüen megemelkedő teljesitménye 10 éves korra utoléri, sőt jóval megelőzi a lányokét. A két görbe a 14 éves korhoz közeledve ollószerüen nyilik szét, távolodik el egymástól.

A fiuk görbéje meredeken ivel fel egészen 18 éves korukig, jelentős visszaesést, törést a görbén nem látunk. Lányoknál egészen korán leáll a fejlődés, már 14 éves korban. Érdemes megjegyezni, hogy nem fokozatos visszaesésről van szó. A lányok görbéje hirtelen, élesen törik meg. Azt kell mondanunk, hogy 14 és 18 éves kor között a lányok állóképességi fejlődése leáll, és az enyhe ingadozások ellenére a teljesitményben stagnálásról, sőt rosszabbodásról kell beszélnünk. Ez praktikusan azt jelenti, hogy az itt eltöltött képzés teljes második felében (négy év alatt!) a lányoknál semmilyen érdemi fejlődés nem tapasztalható a keringési-légzési állóképesség területén.

Megfelelő magyarázattal a jelen dolgozat nem szolgálhat. A testtömeg növekedésével kapcsolatos többletmunka külön elemzést igényel. Azt azonban érdemes megjegyezni, hogy az 1977-ben megjelent cikk is hasonló tendenciát tapasztalt a lányoknál, és már akkor felhivta a figyelmet e megoldandó problémára. Azóta nem hogy javult volna a helyzet, de méginkább gondolkodásra késztető előrejelzéseket tapasztalhatunk.

Itt kell megjegyeznünk, hogy a helyi szempontokon tulmenően az összehasonlitáshoz azért is csak az előző KSI vizsgálat anyagát használtuk fel, mert a rendelkezésünkre álló ujabb hazai és külföldi szakirodalomban hasonló életkoruakra vonatkozó adatokat nem találtunk. Tapasztalataink szerint az ott közölt (3) irodalom diszkussziója a mai napig érvényesnek tekinthető.

Amig 9 és 18 éves kor között a lányoknál csak 314 méter javulásról beszélhetünk, addig a fiuk megközelitik az 1000 métert, 969 méteres teljesitménynövekményükkel. Ez valamivel több, mint háromszoros tempóbeli eltérés a fiuk javára. Jelentős különbségről van tehát szó a két nem között. A félévenkénti teljesitményjavulás a fiuknál átlagosan 107 méter, a lányoknál 34 méter volt.

Mind a fiuknál, mind a lányoknál jelentékeny szórásokat kaptunk (2. táblázat). Ez arra hivja fel a figyelmet, hogy a KSI szakosztályai között komoly különbségek vannak a keringési-légzési állóképesség képzésének a területén. A feldolgozás során néhány szakosztálynál olyan gyenge eredményeket kaptunk, ami arra enged következtetni, hogy az állóképesség fejlesztése nem kap elegendő hangsulyt. Ezt a feltevésünket igazolva táblázatot közlünk nemek szerint az egyes életkorokban tapasztalt szakosztályi átlagokról és szórásokról. (3-5. táblázat)

A szakosztályi átlagokat az 1977-ben közölt normatáblázat alapján minősitéssel láttuk el:

"Igen jó", illetve "jó" teljesitményt az atléta és kajakozó lányoknál tapasztaltunk. A kajakos lányok teljesitménye azonban 13 éves kortól rosszabbodott, igy minősitésük csak a "közepes" szintet érte el. A kosárlabdázó lányok, akik "jó" minősitéssel indultak, egyre közepesebb, majd 15-16 éves korra már "gyenge" teljesitményt nyujtottak.

Az asztaliteniszező és a vivó lányoknál a "közepes", illetve a "közepesnél gyengébb" teljesitmény hasonlóságot mutat. A 16 éves vivó lányok Cooper-átlaga a skála legalsó szintjét sem éri el.

A fiuknál az atléták és a labdarugók átlaga bizonyult "jó"-nak. Az utóbbi sportág tanulói azonban 15 éves kortól csak "közepes" teljesitményt nyujtottak. Minden egyes életkorban "közepes" minősitést értek el a kajakozó, egy-két kivétellel a kenuzó, kerékpározó és a kosárlabdázó fiuk. A jégkorongozó, ökölvivó és vivó fiuk

3. táblázat

A lányok sportág és életkor szerinti átlagai és szórásai

Életkor (év)	Asztalitenisz N	$\bar{x}$ s	Atlétika N	$\bar{x}$ s	Kajak N	$\bar{x}$ s	Kosárlabda N	$\bar{x}$ s	Vivás N	$\bar{x}$ s
9			13	2169±330	13	2285±343	3	2122± 3		
10	37	2057±148	74	2347±167	30	2332±394	21	2237±176	15	2125±130
11	48	2175±182	110	2454±310	45	2464±334	72	2298±161	25	2172±264
12	42	2246±121	100	2495±235	38	2544±365	125	2413±163	40	2211±266
13	37	2321±123	100	2684±228	39	2539±281	110	2504±151	41	2315±236
14	17	2344±139	75	2726±267	42	2608±243	56	2565±166	42	2379±224
15	4	2526±130			33	2674±203	38	2522±188	30	2345±261
16					16	2749±272	34	2650±202	9	2272±334
17					9	2686±318	21	2526±238	14	2403±271
18					4	2682±300	15	2497±277	8	2515±265

Jelölések: Ua. mint a 2. táblázatnál.

életkori átlagait a skálán a "gyenge", illetve az "igen gyenge" sávban találjuk, sőt a 12, 16, 17 éves ökölvivók és a 13 éves jégkorongozók átlaga az "igen gyenge" szintet sem érte el.

Ábránkba berajzoltuk az 1977-es közleményben található görbéket mind a két nemnél (a szaggatott vonallal jelöli). Fiuknál 9 és 16, lányoknál 9-15 éves kor között volt akkor a megfigyelt tartomány. A fiuknál nem tapasztalunk jelentős eltérést a két görbe felfutása között. Bár a szaggatott vonallal jelölt görbe kevésbé egyenletes ivü, saját vizsgálatunk szórásai minden életkorban betakarnák a korábbi átlagokat. Jelentős változásról tehát nem beszélhetünk. Lányoknál az indulási szint nagyságában van jelentős eltérés. Saját görbénk valamivel több mint 300 méterrel magasabb szintről indul. Az 1977-es görbe meredeken ivel felfelé, és 14 éves korra megközeliti átlagunkat. 14 éves kor után hirtelen zuhan vissza, megközelitve a 10 éves kor átlagát! Ezeket az életkori átlagokat is minősitettük a normatáblázat segitségével. Fiuknál 9-17, lányoknál 9 és 16 éves kor között.

A fiuk átlaga minden életkorban "közepes" minősitésü, ami korábbi megfigyeléseinket támasztja alá. A két fiucsoport jelentősen nem különbözik egymástól. Uj normarendszer felállitása az uj átlagok felhasználásával alig valamivel vagy egyáltalán nem módositaná a minősitési határokat. Viszonylagos stabilitásról beszélhetünk a fiuk fejlődésében.

A lányoknál sokkal változatosabb a kép. A legfiatalabbaknál - 9, 10, 11 éves korban - még "igen jó" és "jó" az átlagok minősitése. Az életkor növekedésével teljesitményük "közepes"-sé válik, végül a legidősebbek, a 15, 16 évesek a "gyenge" szintet is alig érik el.

IV. Összefoglalás

A tantervi követelmények felmérésének próbarendszeréből kiemeltük a keringési-légzési állóképességet mérő Cooper-próbát. A kapott adatokat (1977 tavaszától 1980 őszéig) először szakosztályonként, majd életkor szerint csoportositottuk.

Életkori átlagokat, szórást, az átlaghoz tartozó középhibát és a két nem között t-próbát számoltunk. Az átlagok segitségével felrajzoltuk a fiuk és a lányok életkori görbéjét. A kapott eredményeinket egy korábbi 1977-es vizsgálat eredményeivel hasonlitottuk össze.

Mig a fiuknál az életkor növekedésével a teljesitmények jó ütemü fejlődést mutattak, addig a lányoknál 14 éves kor után már nem látunk további fejlődést. Ennek okát részben a képességfejlesztő munka hiányosságaira, részben a testtömeg változásaira vezetjük vissza. Feltevésünk igazolása további vizsgálatokat tesz szükségessé.

A négy éve közzé tett 12 perces futás teljesitménykategóriái továbbra is használhatónak bizonyultak. Uj eredményeink nem tesznek szükségessé semmilyen módositást, edzőink továbbra is nyugodtan rábizhatják magukat. Ez egyfelől jó, másfelől nem. Jó, mert azt bizonyitja, hogy tartós, jól kidolgozott, megbizható rendszerről van szó. Nem jó, mert bebizonyosodott, hogy az elmult négy év alatt nem történt változás, előrelépés sem a képzés, sem a fejlődés területén. Természetesen ez nem az értékelőrendszer hibája, hiszen ez csak egyfajta eszköz lehet az eredményesebb munka érdekében. Bár az eredmények azt mutatják, hogy mint eszközzel sem élnek, nem használják a célnak megfelelően.

4. táblázat

A fiuk sportág és életkor szerinti átlagai és szórásai

Életkor (év)	Asztalitenisz N	$\bar{x}$ s	Atlétika N	$\bar{x}$ s	Jégkorong N	$\bar{x}$ s	Kajak N	$\bar{x}$ s	Kenu N	$\bar{x}$ s
9	14	2326±266			4	1982±438	2	2200±141		
10	37	2327±204	41	2510±220	4	2268±305	28	2180±302	23	2110±327
11	53	2325±224	92	2675±202	7	2107±174	49	2419±354	37	2232±279
12	35	2431±230	94	2742±174	9	2303±363	39	2700±208	40	2424±315
13	31	2556±238	68	2830±210	9	2178±211	28	2774±237	43	2626±259
14	30	2681±217	40	3049±308	6	2377±108	45	2823±244	46	2814±233
15	13	2908±139			4	2698±213	33	3019±206	38	2937±230
16					3	2643±169	34	3141±222	14	3148±453
17					11	3091±138	34	3107±220	2	3355±658
18							8	3162±185		

Jelölések: Ua. mint a 2. táblázatnál.

5. táblázat

A fiuk sportág és életkor szerinti átlagai és szórásai

Életkor (év)	Kerékpár N	$\bar{x}$	s	Kosárlabda N	$\bar{x}$	s	Labdarúgás N	$\bar{x}$	s	Ökölvivás N	$\bar{x}$	s	Vivás N	$\bar{x}$	s
9	4	1969	± 50							2	1400	±141			
10	6	2322	±175	1	2210	± 0	49	2597	±206	5	2090	±370	2	2210	± 0
11	24	2356	±272	14	2362	±207	130	2735	±241	17	2061	±340	20	2232	±287
12	19	2332	±214	26	2479	±281	204	2803	±235	13	2004	±383	38	2311	±377
13	16	2652	±168	48	2693	±256	128	2894	±234	21	2376	±217	23	2391	±255
14	7	2741	±149	25	2959	±247	115	2956	±318	23	2439	±222	26	2582	±286
15				12	2987	± 99	80	3028	±208	4	2600	±300	26	2635	±526
16				10	3054	± 99	58	2999	±260	5	2600	± 0	18	2804	±209
17							56	3087	±237	7	2700	±217	9	2817	±359
18							25	3162	±150	2	2550	±141	6	2987	±273

Jelölések: Ua. mint a 2. táblázatnál.

IRODALOM

1. Cooper,K.H.: A means for assessing maximal oxygen uptake. (Journal of the American Medical Association, 1968. 203. sz. 201-204. p.)
2. Hajtman B.: Bevezetés a matematikai statisztikába pszichológusok számára. Akadémiai K. Bp. 1972.
3. Szmodis I. - Szabó T. - Sz.Szőlik E. - P.Szép Á.: A 12 perces futás-teszt szintje 6-16 éves sportiskolásoknál. (Utánpótlás-nevelés, 1977. 1. sz. 59-71.p.)

RENDI, Mária

Performance in the 12-minute run-walk test of 9 to 18 year old athletes in the central school of sports (Központi Sportiskola)

Twelwe-minute run-walk test was used to assess cardiorespiratory endurance fitness in children attending the training centre called Central School of Sports (KSI). Mean performance, standard deviation and standard error of the mean were calculated for the respective age groups between 9 and 18 years as well as means for the respective sections of sports. In the girls performance levelled of after 14 years of age, in sharp contrast to the boys in whom development continued at a favourable rate. Age-related curves of performance change were drawn and these were compared to the ones obtained in a previous study. The norm tables suggested in this previous work were used to classify the means obtained in the present study. Future use of these norm tables is discussed in the light of the present findings.

РЕНДИ, Мария

Результаты 12 минутных беговых тестов у 9 до 18-летних учащихся спортивной школы

Изучались результаты 12-минутного бегового теста измеряющего выносливость дыхания и кровообращения у 9 до 18-летних учащихся спортивной школы. Вычисляются средние величины, средние ошибки и рассеивания по полу и по секциям. У девушек никакого значительного изменения не наблюдается после 14-летнего возраста, в отличие от развития положительного темпа у мальчиков. Нарисованы крывые по возрастам, и она сопоставляются с диаграмами бега "Купер" полученным при прежних осмотрах. Полученные средние величины оцениваются по там же составленным категориям достижений и обсуждаются возможности дальнейшего использования таблицы норм.

SZABÓ S. András

A SEBESSÉGCSÖKKENÉS MÉRTÉKÉNEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA FUTÁSBAN, ÚSZÁSBAN ÉS GYORSKORCSOLYÁZÁSBAN A MEGTETT TÁVOLSÁG FÜGGVÉNYÉBEN

I. Bevezetés

Közismert, hogy a hosszu időn keresztül tartó ciklikus mozgásoknál - ilyen például a cimben szereplő sportágakon kivül a kerékpározás, az evezés is - az adott táv megtételéhez szükséges idő nem arányosan változik a távolsággal, hanem a táv növekedésével a sebesség csökken. A dolgozatban azt vizsgáljuk, hogy a futásban, az uszásban s a gyorskorcsolyázásban a sebességcsökkenés milyen mérvü, s milyen eltérések adódnak ezen sportágak, valamint a férfiak s a nők eredményei között.

II. Irodalmi áttekintés

A távolság-sebesség-idő összefüggés analitikai formában való meghatározásával számos közlemény foglalkozik. A szerzők jelentős többsége a ciklikus mozgások jellemzésére az

$$s = a + b \cdot t$$

alaku összefüggést alkalmazza,

ahol: s = megtett ut (m),
t = idő (s),
a és b = konstansok.

Ivanov közlése (1) szerint például korcsolyázás esetében a konstansok értéke a következő:

$$a = 176,7 \pm 35,1 \quad (m)$$

$$b = 9,97 \pm 0,38 \quad (m/s)$$

Ivanov (1) szerint az a konstans értéke azt a távolságot jellemzi, amelynek megtételére a sportoló az anaerob kapacitás folytán képes. A b konstans pedig - amely az $s = f(t)$ függvény meredeksége, azaz a $v = \frac{ds}{dt}$ differenciálhányados - az un. kritikus sebesség, amelyet a sportoló az aerob uton nyert energia alapján tud elérni, illetve tartani.

Ivanovhoz (1) hasonlóan $s = a+b \cdot t$ alaku összefüggésről számol be például Volkov és Liszajev (2) a sifutók, s Naumenko (3) az uszók eredményeinek vizsgálata során. Természetesen a konstansok számértéke minden sportágban más és más, s függ a számitásul alapul vett eredményektől.

Mihajlov és munkatársai (4) futók és uszók teljesitőképességének változását tanulmányozták. Véleményük szerint a következő összefüggések irhatók fel:

$$\lg t = a \cdot \lg P + b,$$

ahol: t = idő,
P = teljesitőképesség,
a és b = konstansok,

illetve

$$v \cdot t^{P} = K,$$

ahol: v = sebesség,
K = konstans.

Zaciorszkij és munkatársai (5) az irodalmi adatokat elemezve 6 különböző tipusu egyenletet mutatnak be, amelyek a ciklikus sportágak távolság-sebesség-idő összefüggéseinek jellemzésére használhatók. Mellőzve mind a 6 tipus bemutatását, csupán 2 tipust emlitünk meg ezek közül, mégpedig egy hatványfüggvényt, amely

$$v = a \cdot t^{-c}, \quad \text{illetve logaritmizálva}$$

$$\lg v = \lg a - c \cdot \lg t \quad \text{alaku,}$$

ahol: a és c = konstans,

valamint egy empirikus, csak futásra alkalmazható függvényt, amely

$$(\lg s - 1{,}5) \cdot (v - 3{,}2) = 6{,}081 \quad \text{alaku.}$$

Itt az s, v és t értelemszerüen (a korábbi jelöléseknek megfelelően) utat, sebességet és időt jelent.

III. Anyag és módszer

A sebességcsökkenés mértékének elemzésénél alapadatként az 1980. március 1-ig felállitott világcsucseredményeket fogadtuk el.

Az adatok matematikai elemzésére a dubnai Egyesitett Atomkutató Intézet számitóközpontjának CDC-6500 tip. számitógépén került sor, FORTRAN nyelven irt program alapján.

IV. Vizsgálati eredmények

Az 1. táblázat a világcsucseredményeket mutatja s-ban, s a hozzá tartozó sebességi értékeket m/s egységben.

Számításainkat a $v = \frac{k_1}{t} + k_2$ képlet alapján végeztük (k_1 és k_2 konstans). Ez az összefüggés lényegében ekvivalens az $s = a + b \cdot t$ formulával, hisz $s = v \cdot t$.

A sebességcsökkenés jellemzésére az 1 és a 10 perc idejü mozgáshoz tartozó sebességértékeket használtuk fel. Ezen értékek meghatározása a $v = f(t) = \frac{k_1}{t} + k_2$ képlet alapján történt interpolációval. Egyetlenegy esetben nem tudtuk alkalmazni az interpolációt (10 perces női korcsolyázás), ugyanis a leghosszabb női táv 3000 m lévén, a 10 perces időhöz tartozó sebességérték csak extrapolációval határozható meg. Igy természetesen ennek az értéknek a többinél nagyobb a hibája, illetve a bizonytalansága. Megemlitjük még, hogy a női 5000 és 10 000 m-es sikfutás eredménye nem hivatalos világcsucs, csupán az ezen a távon nyilvántartott legjobb eredmény.

Megjegyezzük még, hogy a futásban a 100 és 200 m-es távokon elért világcsucseredményeket a számitások során részben azért nem vettük figyelembe, mert ilyen rövid ideig tartó erőkifejtésnél a futó maximális sebességgel fut (tehát sebességcsökkenés nem következik be), másrészt a rajt után a futó nem azonnal éri el azt a sebességet, amivel a távot végigfutja. Igy a rajt miatt a táv megtételéhez szükséges idő alapján számitott átlagsebesség jelentősen kisebb, mint az a tényleges sebesség, amellyel a futó a táv nagy részét megteszi. Igy például Volkov és Lapin (6) közlése szerint a sprinter a rajt után 4-5 s-mal éri el a maximális sebességet, amit aztán a célig gyakorlatilag tartani képes. Véleményük szerint a rajt utáni sebesség a következő formulával jellemezhető:

$$v = f \cdot a/1 - e^{-t/a},$$

ahol: f és a a futó fizikai adottságaitól függő állandó.

A 400 m-es, illetve az ennél nagyobb távu futás esetén a rajt utáni felgyorsulás időszükséglete már elhanyagolható az összidőkhöz képest.

A 2. táblázatban a 60 és 600 s-mos időkhöz tartozó, elméletileg számitott sebességértékeket, valamint ezek arányát foglaljuk össze.

1. táblázat

A világcsucseredmények és a sebességek az 1980. márc. 1-ig felállított rekordok alapján

Táv (m)	Férfi		Női	
	idő (s)	sebesség (m/s)	idő (s)	sebesség (m/s)
Futás				
400	43,86	9,11993	48,60	8,23045
800	102,40	7,81250	114,90	6,96258
1 500	212,10	7,07214	236,00	6,35593
3 000	452,10	6,63570	507,20	5,91483
5 000	788,40	6,34196	908,80	5,50176
10 000	1642,50	6,08828	1905,40	5,24824
Uszás				
100	49,44	2,02265	55,41	1,80473
200	109,83	1,82100	118,23	1,69162
400	231,20	1,73010	246,28	1,62417
800	476,43	1,67916	504,62	1,58535
1 500	902,40	1,66223	964,09	1,55587
Gyorskorcsolyázás				
500	37,00	13,51351	40,68	12,29105
1 000	73,60	13,58696	83,46	11,98179
1 500	114,79	13,06734	127,18	11,79431
3 000	244,06	12,29206	271,00	11,07011
5 000	426,40	11,72608	-	-
10 000	868,13	11,51901	-	-

2. táblázat

A 60 és 600 s-mos időkhöz tartozó sebességértékek m/s egységben az 1980. márc. 1-ig elért csucsok alapján

		v_{60} s	v_{600} s	v_{600}/v_{60}
Futás	férfi	8,50472	6,46586	0,760267
	női	7,81287	5,77021	0,738552
Uszás	férfi	1,95811	1,67177	0,853767
	női	1,78845	1,57552	0,880942
Gyors-korcsolyázás	férfi	13,57013	11,60833	0,855432
	női	12,09679	10,71874	0,886081

V. Az eredmények értékelése

Az adatok matematikai feldolgozása alapján megállapitottuk, hogy az általunk vizsgált ciklikus mozgásokra a $v = \frac{k_1}{t} + k_2$ képlet elég jó illeszkedéssel irja le a $v = g(t)$, illetve $s = f(t)$ összefüggést. Az illeszkedés egyébként az uszás és korcsolyázás esetében jobb volt, mint a futásnál, ennek oka az, hogy a sebességcsökkenés mértéke a futásnál a legnagyobb. Ugyanakkor azt is megállapitottuk, hogy a $v = g(t)$ függvény a $v = k_1 e^{-k_2 t} + k_3$ exponenciális formulával is jól közelithető, hasonlóan a például Ivanov (7) által is használt $v = a \cdot t^{-p}$ hatványfüggvényhez, ahol: p az állóképességre jellemző konstans.

A 2. táblázat adataiból levonható következtetések az alábbiak:

1. A sebességcsökkenés a futásnál a legnagyobb mérvü, a korcsolyázásnál és az uszásban ennél szignifikánsan kisebb, s egymással kb. azonos szintü. Ez a megállapitás egyébként vonatkozik a férfi és a női eredményekre is.

2. Futásban a férfiaknál a sebességcsökkenés mértéke kisebb mint a nőknél. Ez arra utal, hogy a férfi futók állóképessége jobb, mint a női futóké. Várható egyébként, hogy amennyiben az 5000 és 10 000 m-es sikfutás a nőknél is hivatalosan

elfogadott versenyszám lesz, ugy ezeken a távokon jelentősen javulni fognak az eredmények, s igy a sebességcsökkenés nem lesz nagyobb mérvü, mint a férfiaknál. A 3000 és 400 m-es sikfutás sebességeinek aránya férfiaknál például 0,728, a nőknél 0,719, azaz a különbség jelentősen kisebb.

3. Az előző pontban kifejtett megállapitással ellentétes következtetés vonható le az uszás esetében. Bár a sebességcsökkenés mind a férfiak, mind a nők esetében jelentősen kisebb, mint a futásnál, az uszásban a férfiak állóképessége kisebbnek adódik, mint a nők állóképessége. Amennyiben feltételezzük, hogy elméletileg a női és a férfi uszók esetében is azonos mérvü sebességcsökkenésnek kell fellépnie, ugy az előző megállapitás arra utal, hogy a jövőben elsősorban vagy a férfi hosszu távu uszásban, vagy pedig a női rövid távu uszásban várható javulás. Amennyiben viszont elfogadjuk, hogy az uszásban a nők állóképessége valóban (elméletileg is) jobb, mint a férfiaké, ugy érdemes lenne megvizsgálni azokat a fiziológiai, alkatbiológiai különbségeket, amelyek ezt okozzák. Nem szándékozunk ezen dolgozat keretén belül részletesen foglalkozni ennek a problémának az elemzésével, mindössze annyit említünk meg, hogy ilyen különbség lehet például a női és férfi uszók fajsulyának, s ebből adódóan vizfekvésének különbsége is. A férfi uszóknál a fajsuly $\sim$ 1,08, a nőknél $\sim$ 1,04 kp/dm^3 érték, s némiképp függ az életkortól is. (8)

4. A gyorskorcsolyázók sebességcsökkenését vizsgálva a levonható következtetések teljesen azonosak az uszókra vonatkozó megállapitásokkal. Itt is jelentősen jobb az állóképesség, mint a futóknál, s a női versenyeredményeket tekintve a sebességcsökkenés itt is kisebb mérvü, mint a férfiaknál. Azonos következtetések vonhatók le az eredmények várható javulásának jövőbeli tendenciáját tekintve is. Némiképp meglepő, hogy mennyire egyeznek a sebességhányados adatok az uszásra jellemzőkkel, hisz a 10 perces időtartamhoz tartozó sebességérték a férfiaknál egyaránt mintegy 85 %-a az 1 perces időtartamhoz tartozó sebességnek, mig futásban ez a hányados csak 76 %.

5. Látható, hogy a különböző sportágak élvonalbeli képviselőinek állóképessége (speciális állóképessége) jelentősen különbözhet egymástól, s a vizsgált 3 sportág világcsucseredményei alapján számitott sebességadatok figyelembevételével megállapitható, hogy a sebességcsökkenés mértéke nem függ össze a sebesség abszolut értékével. Igy például az abszolut sebesség a gyorskorcsolyázásban a legnagyobb, s az uszásban a legkisebb (a gyorskorcsolyázók sebessége mintegy 7-szerese az uszókénak), ugyanakkor a sebességcsökkenés mértéke kb. azonos. Feltételezhető egyébként, hogy a frekvenciának is lényeges szerepe van a sebességcsökkenés mértékében, hisz az eltérő közegellenállások miatt a vizsgált sportágakban a sebességek lényegesen eltérnek.

Befejezésül megemlitjük, hogy a teljesitmény időtartamától függően változik az oxigénadósság s az aerob és anaerob kapacitás aránya. (9) Wahlstab (10) közlése szerint 1 perces futásnál az aerob és anaerob kapacitás aránya 1:3,9, mig 10 percig tartó futásnál 5,6:1. Ezek az értékek jól egyeznek a 3. táblázatban látható százalékos arányokkal. (11)

3. táblázat

Az anaerob és aerob kapacitás aránya sikfutásnál
a megtett távolság függvényében

Táv (m)	Anaerob kapacitás (%)	Aerob kapacitás (%)
800	55	45
1 500	35	65
5 000	10	90
10 000	5	95

VI. Összefoglalás

Az eddig elmondottakat összegezve megállapitottuk, hogy a 10 perces és 1 perces időtartamu ciklikus mozgásokhoz tartozó sebességarányok férfiaknál sikfutásban 0,76, gyorsuszásban 0,85, gyorskorcsolyázásban 0,855. Nőknél ugyanebben a sorrendben az arányok: 0,739, 0,881, 0,886. Az 1 és 10 perces időtartamokhoz tartozó sebességértékeket (v) számitógéppel határoztuk meg a $v = \frac{k_1}{t} + k_2$ képlet felhasználásával (t - idő, k_1, k_2 - konstans) az 1980. márc. 1-ig felállitott világcsucsok alapján.

IRODALOM

1. Baczyk,St.: A sport területén végzett biokémiai vizsgálatok szükségességéhez. (Testneveléstudomány, 1974. 1-2. sz. 29-35.)
2. Ivanov,V.Sz.: Ergometricseszkije kriterii raboszposzobnoszti v ciklicseszkih vidah szporta. (Teorija i Praktika Fizicseszkoj Kulturü, 1973. 2. sz. 25-26. p.)
3. Ivanov,V.Sz.: Otbor odarennih konkobescev po fiziologicseszkih pokozateljam. Konkobezsnij Szport, Ezsegodnik, Fizkultura i Szport. Moszkva. 1974. 15-19.p.
4. Kalinyin,V.K. - Pudov,N.I. - Szuszlov,F.P.: Opredelenije aerobnih vozmozsnosztej begunov metodom telepulszometrii. (Teorija i Praktika Fizicseszkoj Kulturü, 1972. 12. sz. 26-28. p.)
5. Mihajlov,V.V. - Petrov,Sz.V. - Thany,F.Cs.: Effektivnoszt fiziologicseszkih zatrat pri bege i plavanii u szportszmenov razlicsnoj kvalifikacii. (Teorija i Praktika Fizicseszkoj Kulturü, 1972. 7.sz. 36-40. p.)

6. Naumenko,V.K.: Ergometricseszkij analiz rekordov mire i SZSZSZR po plavanyiju. Plavanije, Ezsegodnik, Fizkultura i Szport. Moszkva. 1978. 11-14. p.

7. Volkov,N.I. - Lapin,V.I.: Analiz krivoj szkoroszti v szprinterszkom bege. (Teorija i Praktika Fizicseszkoj Kulturü, 1971. 10. sz. 5-12. p.)

8. Volkov,N.I. - Liszajev,V.P.: Makszimum aerobnoj rabotoszposzobnoszti i kriticseszkaja szkoroszt lizsnikov-gonscsikov. (Teorija i Praktika Fizicseszkoj Kulturü, 1975. 2. sz. 26-30. p.)

9. Wahlstab S.: A futás élettanával kapcsolatos vizsgálatok. (TF Tudományos Közleményei, 1973. 3.ksz. 155-189. p.)

10. Wahlstab S. - Szabó Z.: Uszók áramvonalassága, fajsuly és teljesitmény. (Testneveléstudomány, 1972-1973. VII/4-VIII. 135-189. p.)

11. Zaciorszkij,N.G. - Kulik,N.G. - Szmirnov,Ju.M.: Isszledovanija vzaimoszvjazi mezsdu fizicseszkimi kacsesztvami. (Teorija i Praktika Fizicseszkoj Kulturü, 1969. 2.sz. 28-33. p.)

SZABÓ S., András

Comparison of reduction of speed in running, swimming, and speed-skating as a function of the distance covered

It is concluded that speed ratios in cyclic movements in men lasting 10 and 1 minute are 0,760 in dash running, 0,854 in free style swimming, and 0,855 in speed-skating, respectively. Values for females are as follows: 0,739, 0,881 and 0,886, respectively. Speed values (v) relative to 10 and 1 minute durations were calculated by computer using the $v = \frac{k_1}{t} + k_2$ formula, where, t refers to time, k_1 and k_2 to constants. World records set till 1st, March, 1980 were used.

САБО, Ш. Андраш

Сравнение меры уменьшения скорости в беге, плавании и конькобежном спорте в зависимости от пробежанной дистанции

Устанавливается, что скоростные пропорции соответствующие циклическим движениям продолжительности 10 мин. и 1 мин. равны у мужчин в беге 0,760, в плавании вольным стилем 0,854, а в конькобежном спорте 0,855. У женщин те же величины равны 0,739, 0,881 и 0,886. Скоростные величины /v/ соответствующие продолжительностям 1 и 10 мин. определяются вычислительной машиной при помощи формулы

$$v = \frac{k_1}{t} + k_2$$

(t = время, k_1 и k_2 – константы/, на основе мировых рекордов установленных до 1-ого марта 1980.

Tájékoztatás

VÁGI József

ADALÉKOK A SPORTIRÁNYITÁSI MODELLEK VIZSGÁLATÁHOZ

A sporteredmények eléréséhez, a sportsikerek kovácsolásához szükséges feltételrendszerben - több más mellett - fontos helyet foglal el a sportszervezet, az a szervezeti keret, amelyben a sporttevékenység folyik. Rendkivül fontos, hogy az adott társadalmi-gazdasági környezetben milyen elképzelések, szervezési alapelvek szerint épül fel és müködik a szervezet.

Az irányitási rendszer jellege, hatékonysága és a szervezet eredményessége közötti összefüggés nyilvánvaló. Ezzel magyarázható, hogy a minél jobb, eredményeket igérő sportszervezeti strukturát és a hatékony irányitási modellt szinte mindig mindenütt kutatják, a meglévő szervezettség javitgatása sosem fejeződik be.

A sportirányitási rendszer az idők folyamán hazánkban is, más országokban is többször változott. Az egyes országok sportszervezetei eltérő feltételek között, más-más társadalmi, gazdasági környezetben tevékenykednek. Ez nem teszi lehetővé, hogy valamely eredményes szervezet megoldásait egyszerüen lemásoljuk. A különböző sportirányitási rendszerek megismerése, a tapasztalatok összegyüjtése azonban hasznos tanulságok levonását teszi lehetővé, tehát szükség van ilyen vizsgálódásra.

Nálunk, Magyarországon is valamilyen szinten és formában szinte mindig - jelenleg is - folyamatban van a sportszervezet és az állami sportirányitási rendszer vizsgálata. Az irányitási rendszer alsó lépcsőjén most zajlik bizonyos - többek véleménye szerint nem egyértelmüen kedvező - korrekciók kimunkálása, illetve bevezetése is, sőt több helyen meg is történtek a változtatások.

Jugoszláviai tanulmányutam és a hazai tapasztalatok összegzése alapján három fajta sportszervezet-modellt, illetve irányitási rendszert különböztethetünk meg:

1. Állami irányitásu sportszervezet,
2. Társadalmi (tömegszervezeti) irányitási rendszer,
3. Vegyes tipusu sportszervezeti modell.

Ez alkalommal nem cél valamennyi irányitási modell részletes áttekintése. Ezekről az előző években a "Sportvezető"-ből, utibeszámolókból, egyéb módon tájékozódhatott az érdeklődő.

Közismert, hogy Magyarországon és több más szocialista országban jelenleg az állami irányitás a jellemző a sportirányitásban. Sokan tudják, hogy például az NDK-ban vegyes tipusu a sportszervezet, mert egyrészt állami bizottság, másrészt tömegszervezeti jellegü szervezet a DTSB (Deutsche Turn und Sport Bund) is található a sportirányitásban. Érthetően az állami irányitásra koncentrálunk, ezt vizsgáljuk, biráljuk, ezt szeretnénk fejleszteni.

A 2. pontban emlitett "társadalmi" (tömegszervezeti) irányitásról 1973 óta - érthetően - kevesebb szó esett.

Ilyen jellegü szervezet volt az MTS, és ilyennek tartjuk a jelenlegi csehszlovák szervezetet (CSTV) is, amely a Nemzeti Front keretében végzi a sportirányitást. Egyértelmüen ide sorolható a jugoszláv sportszervezet, a SOFK is, amellyel eddig keveset foglalkoztunk. A továbbiakban e szervezet főbb jellemzőinek tömör összefoglalására törekszünk.

Vajdasági Testnevelési és Sportszervezetek Szövetsége (SOFK VOJVODINE)

Jugoszlávia valamennyi köztársaságában megtalálható a Sportszövetség (SOFK).

Működésük alapelvei:

- önkéntesség,
- sportági és regionális felépítés,
- delegálási szisztéma.

A testnevelési és sportszervezetek szövetsége három szinten működik: községi, köztársasági (pl. a vajdasági), és végül az országos SOFK.

Az alapegység a községi (ez nem egy falut, hanem több összetartozót jelent) SOFK. A községi sport három részterülete:

Az iskolai sport,
a rekreáció, és
a helyi versenysport.

Olyan községben, ahol valamely sportágban elegendő csapat (8-10-12) működik, megtalálható a sportági szakszövetség. A szakszövetség elnökségét választással hozzák létre. Az ország vezetésében általánosan alkalmazott rendszer a választott vezetőszervek tisztségviselőinek évenkénti cseréje. Ez a sportági szakszövetségekben azt jelenti, hogy a szakszövetségek elnökségének tagjai felváltva egy-egy évig vezetik az elnökség munkáját.

A községi sport három területéről (iskolai sport, rekreáció, versenysport) delegált küldöttek (50-60 fős) konferenciáján jön létre a községi SOFK, amelynek elnökségében szintén évenként más-más személy tölti be az elnöki tisztet.

Az elnökség elképzeléseit, terveit az érintett munkahelyek dolgozói, a helyi önigazgatási érdekközösségek véleményezik. E közösségek alakitják ki a vállalati jövedelem 0,5 - 1,5 %-át kitevő sporttámogatás összegét is.

A vállalatoknál képzett sportalapok felhasználását a SOFK tartja kézben. A sportegyesületek ezen a támogatáson kivül például reklám tevékenységért is kaphatnak vállalati pénzeket. A saját bevételek között ott is megtalálható a büfé, vendéglő üzemeltetésének bevétele.

A vajdaság sportszervezetét (Vojvodine SOFK) a sportági szakszövetségek és a községi SOFK-ok delegátusai közösen választják. A vajdasági SOFK elnöke társadalmi megbizatásban dolgozik. A főtitkár függetlenitett, akit 2 évre választanak, és legfeljebb egyszer lehet ujraválasztani.

Ez a gyakorlat a vezetés folyamatossága és a főtitkár személyes boldogulása szempontjából is kérdéseket vethet fel bennünk. Ott dolgozó sportbarátaink kielégitően tudnak válaszolni az ilyen kérdésekre. Ami nekünk szokatlan, az náluk nem az, mert a sportról nem állami szakigazgatási felfogásban gondolkodnak.

A vajdasági SOFK-nál a különböző feladatok ellátására természetesen más főfoglalkozásuakat is foglalkoztatnak az intézményben. Az itt dolgozók száma jelenleg 36.

A SOFK Vojvodine az egyik, ezen kivül további 7 köztársasági SOFK működik Jugoszláviában. A 8 terület delegátusai választják meg a Jugoszláv Testnevelési és Sportszervezetek Szövetségét (Országos SOFK). Az országos sportszerv létezése mellett is igen nagy a köztársaságok önállósága. A nyolc köztársasági SOFK keretében is megtalálható az élsport bizottság. Az országos szervnél azonban - mondották a vajdaságiak - még határozottabb az élsporttal való céltudatos foglalkozás.

Testnevelési és Sportintézet

A jugoszláv köztársaságokban nem csak a SOFK, hanem egy másik fontos sportszerv a Testnevelési és Sportintézet is megtalálható. Ez a szerv a sportszakmai-módszertani feladatok ellátásához igyekszik segitséget nyujtani a sportegyesületeknek, illetve a köztársasági válogatottak felkészitését kivánja elősegiteni.

A vajdasági intézet (Novi Sad-i Testnevelési Intézet) a SOFK-kal egy épületben, önállóan végzi munkáját. Hangsulyozzák, hogy a szakmai munka az edzők kezében van, ennek elősegitése a cél. Sportáganként szakmai tanácsosokat (kb. sportági szakfelügyelőt jelent, de minden köztársaságban külön van ilyen hálózat) foglalkoztatnak. A kisebb sportágakban ezek nem függetlenitettek, hanem tiszteletdijasok. A vajdasági intézet összes függetlenitett szakmai tanácsosainak száma: 20. (A SOFK-nál emlitett 36-ba ez nem tartozik bele.) A társadalmi edzők foglalkoztatása eléggé széles körben elterjedt. Van is ezzel elég gondjuk - mondották. A sportági tanácsosok ezektől csak rendkivül nehezen tudják a korszerü munkát, edzésterveket stb. megkövetelni.

A tanácsosok egyik elterjedt munkamódszere az élenjáró edzői gyakorlatban szerzett előrevivő tapasztalatok felderitése és az egész vajdaságban való elterjesztése.

Az Intézet a sportiskolákkal is foglalkozik, amelyekből 30 müködik e területen. Innen szervezik az alapfoku edzőképzést is, hasonlóan, mint nálunk a Testnevelési és Sporthivatalok. Ott is a néhány napos összevonások, gyakorlati táborok képezik a tanulás szervezeti kereteit. A középfoku edzőképzés az egyetemek testnevelési fakultásain történik. Ebből a szempontból is önellátó valamennyi köztársaság. Mindegyiknek a területén található olyan egyetem, amelynek van testnevelési fakultása.

A sportszervek sokszinüségét az is példázza, hogy nem egyforma elképzeléssel dolgoznak a különböző területeken müködő testnevelési intézetek. Például a Novi Sad-i és a belgrádi intézet futólagos összehasonlitásából az tünt ki, hogy mig a vajdasági intézet elsősorban a mindennapi sportgyakorlatot igyekszik minden eszközzel segiteni, addig a fővárosban lévő intézet inkább kutatási profilu, és emellett a különböző válogatott keretekkel való együttmüködéssel kapcsolódik a gyakorlathoz.

*

Rövid áttekintésben is legalább ennyi rögzithető egy nem állami irányitásos sportszervezetről. Más kérdés, hogy a tapasztalatokat mikor és hogyan lehet felhasználni. Nem kizárólag az azonnali felhasználhatóság dönti el egy - a miénktől eltérő tipusu -, szervezetről szerzett információk értékét. Mindenképpen gazdagitják (ezek) a szervezettipusokról és a sportirányitási modellekről eddig összegyült ismereteinket.

A jövőben tanulmányozni kellene még a Vajdaság testnevelési törvényét. Ez - ugy tudom - már mintegy 2 éve hatályos, és átfogóan szabályozza a különböző szervek sporttal kapcsolatos feladatait.

IRODALOM

1. Zalka A. - Makkár M. - Vági J.: Beszámoló az 1981. október 5-8. közötti Novi Sad-i tanulmányutról. Utijelentés. Kézirat. Testnevelési Főiskola. Bp. 1981.

2. Vági J.: Sportszervezés I. Egyetemi jegyzet. Testnevelési Főiskola. Bp. 1976. 24-27. p.

MAKKÁR Márta

A TESTNEVELÉSI FŐISKOLA OKTATÓINAK ÉS KUTATÓINAK PUBLIKÁCIÓI, ELŐADÁSAI (1981)

Apor Péter: Az aerob ut. Cooper, K.H. könyve. (Sportorvosi Szemle, 1982. 2. sz. 141-142. p.) (Könyvismertetés)

Apor P.: A dallasi aerob centrum és a Cooper klinika. (Sportorvosi Szemle, 1981. 2.sz. 140-141. p.)

Apor P.: A (huszonhetedik) 27. Német Sportorvosi Kongresszus, Saarbrücken. (Orvosi Hetilap, 1981. 122. sz. 528-529. p., előadás.)

Apor P.: "Izom a sportban". Nemzetközi konferencia, Utrecht. (Sportorvosi Szemle, 1981. 3.sz. 217-222. p.)

Apor P.: Miért mérjük az aerob teljesitőképességet? (A sport és testnevelés időszerü kérdései, 1981. 25.sz. 47-66. p.)

Apor P.: A myofibrotikus izomfájdalmak gyakorisága és kezelése sportolókon. (Orvosi Hetilap, 1981. 122. sz. 1311-1315. p.)

Apor P.: A 4. Nemzetközi Ergometriai Szeminárium, Berlin. (Orvosi Hetilap, 1981. 122. sz. 29. p., előadás.)

Apor P.: A spiroergometria. (= Légzésfunkciós asszisztensek tankönyve. Egészségügyi Minisztérium Oktatási Főosztály. Bp. 1981. 109-118. p.)

Apor P.-Faludi J. - Mihályfi P.: Anaerob küszöbmérés futószalag és karergometria során. (= A MÉT 1981.évi XLVI. vándorgyülése, előadás.)

Apor P.- Fekete Gy. - Faludi J.: Aerober Wirkungsgrad während Laufbandergometrie. (=4.Internationale Seminar für Ergometrie. Berlin, 1981., előadás.)

Apor P. - Pavlik G.: A beta adrenerg blokkolók szerepe a sportban. (Sportorvosi Szemle, 1981. 2.sz. 125-132. p.)

Árday László: Általános játék- és sportszervezési ismeretek. (= Testnevelési és sportszervezési ismeretek. Tankönyvk. Bp. 1981. 169-212. p.)

Arday L.: A teljesitmény-optimalizálás és a "halmozott-képzés" viszonyproblémája az iskolai testnevelésben. Testnevelési Főiskola. Bp 1981. (Testnevelésdoktori értekezés.)

Arday L.: A teljesitmény optimalizálása az iskolai testnevelésben. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 2.sz. 93-114. p.)

Arday L.: A tanulói teljesitmény optimalizálása "halmozott" gyakorlással (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 3.sz. 99-119. p.)

Bakonyi Ferenc: A 3-6 éves óvodások testi fejlődése, fizikai erőnléte és motorikus szintje. Testnevelési és Sporttudományos Tanács. Bp. 1981.

Bálint Boglárka: Klinikai pszichológus az üzemben. (Ergonómia, 1981. 3. sz. 126-134. p.)

Bálint B.: A személyiségkutatások aktuális nehézségei a sportpszichológiában. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 3.sz. 69-76. p.)

Bánki Ferenc: Az 1981. évi Kosárlabda Európa-bajnokság tapasztalatai. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 3.sz. 275-279. p.)

Bánki F.(vál.): Válogatott cikkek a világ sportszakirodalmából. Kosárlabda. Testnevelési Főiskola Könyvtára. 1981.

Barabás Anikó - Fábián Gy. - Rigler E.: Sikeres és sikertelen gyakorlatok biomechanikai összehasonlitó elemzése. (= Nemzetközi Sulyemelő Szimpozion, Tata. 1981., előadás.)

Bíróné Nagy Edit: Általános pedagógiai ismeretek. (= Testnevelési és sportszervezési ismeretek. Tankönyvk. Bp. 1981. 1-165. p.)

Bíróné Nagy E.: The Consciousness of Profession of Students of Physical Education in Connection with their Social Status. (= Sbornik praci ze VII. Mezinárodni Vedecké Konference, Univerzitá Palackeho Olomouc, 1981. 91-100. p.)

Bíróné Nagy E.: Az iskola és a társadalom korszerü pedagógiai igényei a testnevelő tanárképzésben. (= 30 éves az általános iskolai tanárképzés. Sportpropaganda. Bp. 1981. 126-129. p.)

Bíróné Nagy E.: Kisérleti eredmények az oktatás hatékonyságának fokozására az iskolai testnevelésben.(A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 2.sz. 115-130. p.)

Bíróné Nagy E.: A mozgásoktatás didaktikai sajátosságai az iskolai testnevelésben. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 1.sz. 39-50. p.)

Boros Zoltánné: Biokémiai módszertani tapasztalatok a prágai Károly Egyetem Testnevelési Fakultásának Élettani Tanszékén. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 2.sz. 303-306. p.)

Boros Z.-né-Apor P.-Fekete Gy.: Izomenzim változások és edzéstipus sportolókon. (= A MÉT 1981.évi XLVI. vándorgyülése, előadás.)

Boros Z.-né-Fekete Gy.-Apor P.: A vázizom biokémiai alkalmazkodása állóképességi edzéshez. (= X. Mozgásbiológiai Szimpozion, Tihany, 1981. 27. p., előadás.)

Bretz Károly: Multi-Chanel Biotelemetry System using Infrared Ray Signal Transmission. (= International Symposion Biotelemetry. Leuven. 1981., előadás.)

Büchler Róbert: A motoros tanulás problémái a modern tanuláselméletek megvilágításában. (= X. Mozgásbiológiai Szimpozion, Tihany, 1981. 11. p., előadás.)

Büchler R. - Buda B.: A sportpszichológia alapjai. (= Sportorvosi ismeretek. 7. köt. OTSI. Bp. 1981. 1-162. p.)

Csider Tibor: Motivációs tényezők a gyógytestnevelés, uszás oktatásában. (A Testnevelés Tanitása, 1981. 4.sz. 21-22. p.)

Derzsy Béla: (vál.) Válogatott cikkek a világ sportszakirodalmából. Motorikus tesztek. Testnevelési Főiskola Könyvtára. Bp. 1981.

Derzsy B. - Fábián Gy. - Nádori L.- Ozsváth K. - Zsidegh M. - Rigler E.: A sportedzettség vizsgálati lehetőségei és módszerei. (A sport és testnevelés időszerü kérdései, 1981. 24. sz. 25-139. p.)

Dobozy László: A rekreáció megalapozása a kisgyermekkorban. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 1.sz. 303-315. p.)

Dobozy L.: Sisuli. Sportpropaganda. Bp. 1981.

Dobozy L.: A természeti környezet, az egészség és a sport összefüggései. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 3.sz. 3-27. p. Melléklet.)

Eckschmidt Sándor: A mozgásérzékelés változásainak pszichológiai vizsgálata kalapácsvetőknél. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 1.sz. 67-86. p.)

Elbertné Farkas Judit: A testnevelő tanár helyzete, szerepe az iskolai tantestületben és az élsportban. (ELTE szakdolgozat.) Bp. 1981.

Erdődy Miklós: Utánpótláskoru (junior) cselgáncsozók távlati felkészitése (edzéstervezés). (Nehézatlétika, 1981. 7.sz. 13-15. p.)

Faludi Judit: Beszámoló az "Anyagcsere és funkcionális változások a terhelés alatt" cimü szimpozionról. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 1.sz. 335-337. p.)

Farkas József: A tempódobás és oktatása. (A Testnevelés Tanitása, 1981. 5. sz. 16-23. p.)

Farmosi István: Adatok a 6-10 éves sportoló gyermekek alkati és motorikus profiljához. (Tantárgyi és tantárgypedagógiai kutatások. III. MM. Bp. 1981. 285-293. p.)

Farmosi I.: Adatok a sportoló nők menarche korához. (Testnevelés- és sporttudomány. 99-102. p.)

Farmosi I.: Antropológiai szakkönyvek Lengyelországból és Csehszlovákiából. (A Testnevelési Főiskola Közleményei. 1981. 1.sz. 329-331. p.) (Könyvismertetés.)

Farmosi I. - Nádori L.: Ifjusági labdarugók alkati és motorikus vizsgálatának néhány eredménye. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 1.sz. 173-180. p.)

Farmosi I.: A 10-14 éves gyermekek testalkata. (= 30 éves az általános iskolai tanárképzés. Sportpropaganda. Bp. 1981. 245-257. p.)

Fábián Gyula: Vágtázók-távfutók futómozgásának elemzése. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 1.sz. 187-196. p.)

Fekete Győző - Apor P.: Data on muscle fibre splitting in man. (Acta Physiologica Academiae Scientiarium Hungaricae, 1981. 57. 163-170. p.)

Fekete Gy. - Apor P.: Izomszerkezet és edzéstipus sportolókon. (= A MÉT 1981. évi vándorgyülése. Bp. 1981., előadás.)

Földesiné Szabó Gyöngyi: Javaslatok az evezős szövetségnek egy longitudinális szociológiai vizsgálat alapján. (Evezés, 1981. 6.sz. 2-7. p.)

Földesiné Szabó Gy.: Középiskolások és szüleik az élsportról. I. (A Testnevelés Tanitása, 1981. 6.sz. 5-10. p.)

Földesiné Szabó Gy.: The Social Role of Sports Events in Poland and Hungary (With Zbigniew Krawczyk). (7th International Symposium on the Sociology of Sport. Halle, August 24-29., 1981., előadás.)

Földesiné Szabó Gy.: Sociální podazi káderového slozeni magarského vrcholového sportu. (Teorie a Praxe Telesná Vychovy, 1981. 7.sz. 441-445.p.)

Földesiné Szabó Gy.: Szociológiai felmérés az 1945 utáni magyar olimpikonokról. (Sportvezető, 1981. 3.sz. 24. p., 1981. 4.sz. 13-14. p.)

Földesiné Szabó Gy.: Társadalmi háttér és esélyegyenlőség az élsportban. (Test nevelés- és sporttudomány, 1981. 1.sz. 4-11. p.)

Földesiné Szabó Gy.: The Top Sports in the Scale of Value of two Generations. (= VII. International Symposium on the Sociology of Sport. Halle, August 24-29. 1981., előadás.)

Földesiné Szabó Gy.: Vychowanie somatyczne mtodiezy na Wegrech. (Kultura Fizyczna, 1981. 2.sz. 24-28. p.)

Földesiné Szabó Gy.: Utak a francia sportpszichológiában. (Sportvezető, 1981. 1.sz. 28-29. p.)

Földesiné Szabó Gy. - Földesi T.: Physical Cultural Expectations in Hungary. (International Review of Sport Sociology, 1981. 3.sz.)

Földesiné Szabó Gy.-Földesi T.: Przysztosc Kultury fizyoznej na Wegrzech. (= Kulturowe wartosa Sportu AWF. Warszawa. 1981. 432-450. p.)

Földesiné Szabó Gy. - Krawczyk, Z.: A sportesemények társadalmi szerepének empirikus kutatása Lengyelországban és Magyarországon. (Sportvezető, 1981. 5.sz. 22-24. p., 1981. 6.sz. 20-23. p.)

Földesiné Szabó Gy. - Schiller J.: Beszámoló a VII. Nemzetközi Sportszociológiai Szemináriumról. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 3.sz. 271-273. p.)

Frenkl Róbert: Closing Remarks on Hormonal and Pharmacological Aspects in Presents-day Exercise Physiology. (= Advances Physiological Sciences. Vol. 18. Enviromental Physiology. Akadémiai K. - Pergamon Press. Bp. 1981. 367-368. p.)

Frenkl R.: Competetive Sports. (Hungarian Digest, 1981. 2.sz. 62-67. p.)

Frenkl R.: Introduction to Hormonal and Pharmacological Aspekte in Presents-day Exercise Physiology. (= Advances in Physiological, Sciences. Vol. 18. Enviromental Physiology. Akadémiai K. - Pergamon Press. Bp. 1981. 253. p.)

Frenkl R.: Az izomzat edzettségi változásai és vizsgáló módszerei. (= A MÉT XLVI. Jubileumi Vándorgyülése, 1981. 85. p., előadás.)

Frenkl R. - Nöcker, J.: Physiologie der Leibesübungen. (Orvosi Hetilap, 1981. 122. sz. 1294-1295. p.) (Könyvismertetés.)

Frenkl R.: Szellemi teljesitőképesség és testedzés. (Köznevelés, 1981. 10.sz. 37. p.)

Frenkl R. - Györe Á.: Exercise Duration, Intensity and Plasma Cortisol Level in Athletic and Untrained Children, Adolescents and Adults. (= Advances in Physiological Sciences. Vol. 18. Environmental Physiology. Akadémiai K. - Pergamon Press. Bp. 1981. 279-285. p.)

Frenkl R. - Szeberényi Sz. - Csákvári G.: Enzyme inducer effects after liver denervation in the rat. (Acta Phys. Acad. Sci. Hung., 1981. 57.sz. 47-50. p.)

Ludwig E. - Szőts G.- Magyar T. - Frenkl R.: A Study of Drug Metabolism in Athletes. (= Advances in Physiological Sciences. Vol. 18. Environmental Physiology. Akadémiai K. - Pergamon Press. Bp. 1981. 329-334. p.)

Galla Ferenc: Adalékok a cselgáncs oktatásának pedagógiai technikájához különös tekintettel a 6-14 éves koruak tanitására és tanulására. Testnevelési Főiskola, Bp. 1981. (Testnevelésdoktori értekezés.)

Györe Ágota - Frenkl R.: A májmüködés vizsgálata edzett szervezetben. (= A MÉT XLVI. Jubileumi Vándorgyülése. 1981. 102. p., előadás.)

Györe Á. - Frenkl R. - Mészáros J.: Human Exercise and Enzyme Induction. (Proc. Int. Phys. Vol. XIV. 445. p. 1981., előadás.)

Györe Á. - Frenkl R. - Mészáros J.: Human Exercise and Enzyme Induction. (= Advances in Physiological Sciences. Vol. 18. Environmental Physiology. Akadémiai K. - Pergamon Press. Bp. 1981. 323-327. p.)

Halmos Imre: A sportjátékok (tenisz) oktatásmódszertani alapjainak kisérleti elemzése. Testnevelési Főiskola. Bp. 1981. (Testnevelésdoktori értekezés.)

Halmos I. - Nagy Gy.: Szenzomotoros koordináció szintjének mérése a HEWITT-féle teniszteszt segitségével. (A Testnevelés Tanitása, 1981. 2. sz. 54-59. p.)

Horváth András: Oktatástechnológiai szemléletmód és a főiskolai tornaoktatás hatékonysága. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 1. sz. 51-66. p.)

Istvánfi Csaba: Stratégia, taktika. (= Nádori L.: Az edzés elmélete és módszertana. Sport. Bp. 1981. 203-247. p.)

Istvánfi Cs.: A mozgásszabályozás differenciáltságának főbb vonásai. (= X. Mozgásbiológiai Szimpozion, Tihany, 1981. 12-22. p., előadás.)

Jákfalvi Béla: Az első adogatás jelentőségének vizsgálata a mérkőzések eredményességének összefüggésében, élversenyző teniszezőknél egyes játékban. Testnevelési Főiskola. Bp. 1981. (Testnevelésdoktori értekezés.)

Jákfalvi B.: Ütésvariációk szerepe a korszerü teniszezés taktikájában. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 1.sz. 103-120. p.)

Kelemenné Tóth Éva: Tantárgyvizsgálati eredmények összefüggése a tanulmányi teljesitménnyel és néhány képesség- és személyiségtényezővel. (= A Magyar Pszichológiai Társaság V. Országos Tudományos Konferenciája. Bp. 1981. 199. p., előadás.)

Kelemenné Tóth É.: Tantárgyvizsgálati eredmények összefüggése a tanulmányi teljesitménnyel és néhány képesség-, illetve személyiségjellemzővel. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 2.sz. 53-66. p.)

Kis Jenő: Pedagógiai-sportpedagógiai hatósugarak. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 1.sz. 13-47. p.)

Kis J.: Tendencies for Modernizing the Pedagogical Technology of the Sports Teacher's Instruction. (Sbornik Praci ze VII. Mezinárodni Vedecké Konference. Univerzitá Palackého. Olomouc. 1981. 128-134. p.)

Kis J.: A testnevelés és sport iránti érdeklődés jellemzői a 6-10 éves korosztályban (különös tekintettel a pedagógiai technológiai szempontokra). (= Tantárgyi és tantárgypedagógiai kutatások, III. Baja, 1981. 259-268. p.)

Kiss László - Porubszky L. - Tarnawa F.: Röplabdázás. TF tankönyv. Bp. Sport. 1981.

Krasovec Ferenc (szerk.): Atlétika. (A Magyar Atlétikai Szövetség lapja.) 1981. 6-12. sz.

Krasovec F. (szerk.): A magyar testnevelési és sportszakirodalom 1979. évi bibliográfiája. Testnevelési Főiskola Könyvtára. Bp. 1981.

Krasovec F. (szerk.): A magyar testnevelési és sportszakirodalom 1980. évi bibliográfiája. Testnevelési Főiskola Könyvtára. Bp. 1981.

Krasovec F. (szerk.): Válogatott cikkek a világ sportszakirodalmából. Atlétika. (A futók felkészítése.) Testnevelési Főiskola Könyvtára. Bp. 1981.

Krasovec F. (szerk.): Válogatott cikkek a világ sportszakirodalmából. Kosárlabda. Testnevelési Főiskola Könyvtára. Bp. 1981.

Krasovec F. - Nyulászi J. (összeáll.): Információ. (Nemzetközi könyv- és folyóiratszemle, kongresszusok, tudományos ülések.) (A sport és testnevelés időszerű kérdései, 1981. 23. sz. 181-207. p.)

Kun László: A testnevelés és a közművelődés néhány kérdése. (= 30 éves az általános iskolai tanárképzés. Sportpropaganda. Bp. 1981. 154-157. p.)

Kun L.: Sport v vengerszkoj narodnoj reszpublike. Fizkultura i Szport. Moszkva. 1981.

Kutassi László: Gondolatok a testkultura korszerű képéhez. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 1. sz. 253-266. p.)

Kutassi L.: A szocialista testnevelés és sport általános kibontakozásának kezdete Magyarországon. I. rész. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 3. sz. 11-31. p.)

Földes É. - Kun L. - Kutassi L.: A magyar testnevelés és sport története. Sport. Bp. 1981.

Lemhényiné Tass Olga: Az 1979. évi Női Tornász Világbajnokság eredményei és tapasztalatai. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 1. sz. 237-250. p.)

Majosházíné Hernádi Zsuzsa (összeáll.): Női torna és ritmikus sportgimnasztika. Válogatott bibliográfia. Testnevelési Főiskola Könyvtára, Bp. 1981.

Makkár Márta: Az alkalmasság tényezőinek pszichológiai vizsgálata a testnevelő tanárképzésben. (= 30 éves az általános iskolai tanárképzés. Sportpropaganda. Bp. 1981. 168-171. p.)

Makkár M.: Bibliographie der sportwissenschaftlichen Veröffentlichungen der Lehrkräfte und Forscher der Ungarischen Hochschule für Körperkultur (1980). Testnevelési Főiskola. Bp. 1981.

Makkár M.: "Doktorrá fogadom". (Testnevelés- és sporttudomány, 1981. 3.sz. 116-118. p.)

Makkár M.: Psychological Aspects of Selection Based Upon on Assessment. (= Sbornik Praci ze VII. Mezinárodni Vedecké Konference, Univerzitá Palackého Olomouc, 1981. 326-331. p.)

Makkár M. (szerk.): A Testnevelési Főiskola Közleményei. 1981. 1.sz.

Makkár M. (szerk.): A Testnevelési Főiskola Közleményei. 1981. 2.sz.

Makkár M. (szerk.): A Testnevelési Főiskola Közleményei. 1981. 3.sz.

Makkár M.: A Testnevelési Főiskola oktatóinak és kutatóinak publikációi, előadásai (1980). (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 1.sz. Melléklet.)

Makkár M. (szerk.): Válogatás a külföldi szakirodalomból. Sportpszichológiai információ. 1981. 4.sz.

Makszin Imre: Az oktatási folyamat és néhány módszertani kérdés a testnevelésben. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 2.sz. 131-140. p.)

Mészáros János - Mohácsi J.: An Anthropometric Study of Top Level Athletes in View of the Changes that Place in the Style of Some Ball Games. (Abstracts of the Int.Cent. Anthrop. Cong. Bp. 1981. 121. p., előadás.)

Mészáros J. - Mohácsi J.: Somatotype of Hungarian Paddlers and Rowers. (= Third International Symposium on Human Biology, Bozsok, 1981. 24. p., előadás.)

Mészáros J. - Mohácsi J.: A testalkati jellemzők változása 6-10 éves korban. (= Tantárgy és tantárgypedagógiai kutatások. Művelődési Minisztérium. Baja. 1979. 202-208. p.)

Mészáros J. - Szmodis I. - Mohácsi J. - Frenkl R.: A nemzedékváltozás és a gyermekkori fejlődés kérdései az 1970-es években végzett keresztmetszeti vizsgálat alapján. (Biológia, 1981. 29.sz. 165-200. p.)

Mészáros J. - Szmodis I. - Mohácsi J. - Szabó T.: A fiatal felnőttkori testmagasság előrejelzése 11-13 éves korban. (= A MÉT XLVI. Jubileumi Vándorgyülése. 200. p., előadás.)

Mészáros J. - Szmodis I. - Mohácsi J. - Szabó T.: Prediction of Final Stature at the Age of 11 to 13. (Ped. Work Phys., Joutsa, 1981. 10. p.)

Szmodis I. - Mészáros J. - Szabó T.: Level and Incline Running on the Treadmill; some Thoughts on the Relations of its Metabolic Costs in Young Boys. (= Advances in Physiological Sciences. Vol. 18. Environmental Physiology. Akadémiai K. - Pergamon Press. Bp. 1981. 363-366. p.)

Mihályfi Péter - Boldog I. - Tihanyi J.: Forgatónyomaték és IEMG térdfeszítéskor. (= A MÉT XLVI. vándorgyülése, 1981. 134. p., előadás.)

Mihályfi P. - Apor P. - Faludi J. - Kozma Á.: Effect of breathing frequency on oxygen uptake during exercise. (Hungarian Review of Sports Medicine, 1981. 4. sz. 261-267. p.)

Miltényi Márta: A mozgatórendszer anatómiája. (= Jegyzet a sportmasszőr alapfoku szakképzéshez. Bp. 1981. 1-70. p.)

Mohácsi János - Mészáros J.: A női kézilabdázás néhány sportegészségügyi kérdése. (A sport és testnevelés időszerü kérdései, 1981. 25. sz. 67-81. p.)

Mohácsi J. - Mészáros J.: A test teljes zsirtartalmának változása testnevelési és nem testnevelési osztályos tanulóknál. (= Tantárgy és tantárgypedagógiai kutatások. Müvelődési Minisztérium. Baja. 1979. 188-202. p.)

Mohácsi J. - Mészáros J.: Serdülőkoru uszók testalkati és fiziológiai vizsgálata. (= Abstracts of the Int. Cent. Anthrop. Cong., Bp. 1981. 122. p., előadás.)

Molnár Sándor: A távfutásban és a gyaloglásban alkalmazott néhány edzésmódszer és mérési eljárás élettani háttere. Testnevelési Főiskola. Bp. 1981. (Testnevelésdoktori értekezés.)

Molnár S.(vál.): Válogatott cikkek a világ sportszakirodalmából. Atlétika. (A futók felkészitése.) Testnevelési Főiskola Könyvtára. Bp. 1981.

Molnár S. - Apor P.: Folyamatos és megszakitásos (intervall) edzések, illetve futószalag terhelések közvetlen élettani hatásai. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 3. sz. 121-128. p.)

Molnár S. - Fekete Gy. - Apor P.: Izomszerkezet és spiroergometriás mutatók versenygyaloglókon. (= A MÉT 1981. évi XLVI. vándorgyülése. Poster.)

Molnár S. - Fekete Gy. - Apor P.: A Study of the Muscle Fiber Composition in Elite Racing Walkers in Relation to their Spiroergometric Characteristics and Racing Performance. (Hungarian Review of Sports Medicine, 1981. 3. sz. 189-195. p.)

Molnár S. - Rigó J.: Gyaloglók izomrosttipusa és edzettségük ellenőrzése periódikus futószalagterheléssel. (Atlétika, 1981. 1. sz. 1-7. p.)

Nádori László: Az állóképesség és a teljesitőképesség kapcsolata. (A Testnevelés Tanitása, 1981. 1. sz. 13-17. p.)

Nádori L.: Az edzés elmélete és módszertana. Sport. Bp. 1981.

Nádori L.: A mozgástanulás edzéselméleti, metodikai kérdései. (X. Mozgásbiológiai Szimpozion, Tihany, 1981. 5. p., előadás.)

Nádori L.: A sporttehetségek keresésének lehetőségei, utjai. (Testnevelés- és sporttudomány, 1981. 1.sz. 1-3. p.)

Nádori L.: A testi képességek fejlesztésének elméleti és módszertani alapjai. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 2.sz. 271-280. p.) (Doktori értekezés tézisei.)

Nádori L. - Bakonyi F.: Adatok a mozgáskoordinációs képességek életkori szintjeihez és fejlesztéséhez a 4-12 éves korban. (= 30 éves az általános iskolai tanárképzés. Sportpropaganda. Bp. 1981. 224-230. p.)

Nádori L. - Hortobágyi T.: A mélybeugrás elemzése. (A sport és testnevelés időszerü kérdései, 1981. 24.sz. 141-158. p.)

Maros I. - Nádori L.: A bevonuló fiatalok fizikai felkészültsége. Zrinyi K. Bp. 1981.

Marton I. - Nádori L.: Élvonalbeli vivók pályafutásának elemzése. (A sport és testnevelés időszerü kérdései, 1981. 25.sz. 119-132. p.)

Nagy György: Portrévázlat egy aranydiplomás tanárról. (A Testnevelés Tanitása, 1981. 1.sz. 32. p.)

Nagy Gy.: Research of Factors Influencing the Development of Feeling Towards Profession of Sports Teacher. (= Sbornik Praci ze VII. Mezinárodni Vedecké Konference, Univerzitá Palackého, Olomouc, 1981. 232-237. p.)

Nagy Gy.: A sportpszichológia fejlődési tendenciái és fejlesztési lehetősége. (= Magyar Pszichológiai Társaság V. Országos Tudományos Konferenciája. 1981. 222. p., előadás.)

Nagy Gy. - Halmos I.: A szenzomotoros koordináció szintjének mérése a HEWITT-féle teniszteszt segitségével. (A Testnevelés Tanitása, 1981. 2.sz. 54-57. p.)

Nagy Gy. - Kovács L.: A gyorsaság és pontosság összefüggése egy szenzomotoros mozgásmintában. (= 30 éves az általános iskolai tanárképzés. Sportpropaganda. Bp. 1981. 163-167. p.)

Nagy Istvánné (összeáll.): Iskolai testnevelés. Bibliográfia. (A Testnevelés Tanitása, 1981. 6.sz. 28-33. p.)

Nagy Tamás: Az általános iskolai testnevelő tanárképzés 30 éves története. (= 30 éves az általános iskolai tanárképzés. Sportpropaganda. Bp. 1981. 96-100. p.)

Nagy T.: A gimnáziumi testnevelési és sportszervezési ismeretek uj tanterve. (A Testnevelés Tanitása, 1981. 3.sz. 1-5. p.)

Nyulászi János: Atlétaedzők világfóruma. (Atlétika, 1981. 11.sz. 8-9. p.)

Nyulászi J.: A szabályok jogi-etikai szerepe néhány sportjáték feltételrendszerében. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 3.sz. 231-248.p.)

Nyulászi J. (összeáll.): Szakirodalmi Gyorstájékoztató. (Testnevelési Főiskola Könyvtára. Bp. 1981. 1-24.sz.)

Nyulászi J. (szerk.): Válogatott cikkek a világ sportszakirodalmából. Motorikus tesztek. Testnevelési Főiskola Könyvtára. Bp. 1981.

Oros Ferenc: Edzésmódszertani következtetések a vágtázók rajtjának és gyorsulásának elemzése alapján. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 3.sz. 143-158. p.)

Oros F.(vál.): Válogatott cikkek a világ sportszakirodalmából. Atlétika. (A futók felkészitése.) Testnevelési Főiskola Könyvtára. Bp. 1981.

Ozsváth Károly: Előkészületek a választásos cselekvési idő vizsgálatához vivóknál. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 3.sz. 77-87. p.)

Ozsváth K.: Pszichomotoros teljesitményfaktorok diagnosztikai és prognosztikai kérdései vivóknál. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 3.sz. 257-261. p.) (Testnevelésdoktori értekezés tézisei.)

Ozsváth K.: Pszichomotoros teljesitményfaktorok diagnosztikai és prognosztikai kérdései vivóknál. Testnevelési Főiskola. Bp. 1981. (Testnevelésdoktori értekezés.)

Pavlik Gábor: Az adrenerg receptorok érzékenysége rendszeresen edzett szervezetben. (Sportorvosi Szemle, 1981. 2. sz. 117-124. p.)

Pavlik G.: Izommunkával kiváltott keringési alkalmazkodás kialakulása és megszünése patkányokban. (= A MÉT 1981. évi XLVI. vándorgyülése, 247. p., előadás.)

Pavlik G.: A sziv és az edzés. (Delta, 1981. 12.sz. 22-23. p.)

Pavlik G.-Frenkl R.-Mészáros J.: J.: A Study of Autonomous Influences on Adrenergic Responsivity of Physically Trained Humans and Animals. (= Advances in Physiological Sciences. Vol. 18. Environmental Physiology. Akadémiai K. Pergamon Press. Bp. 309-316. p.)

Pavlik G. - Frenkl R. - Mohácsi J.: Orális Phenylbutazon-kezelés sportsérülésekben. (Sportorvosi Szemle, 1981. 3. sz. 207-215. p.)

Pilvein Márton: Sportpszichológia az élsportban. (A sport és testnevelés időszerü kérdései, 1981. 25. sz. 37-46. p.)

Pilvein M. - Tóth I. - Ripp P.: Szenzomotoros reakcióidő és döntési képesség gyorsaságának fejlesztési lehetőségei labdajátékokban. (=X. Mozgás - biológiai Szimpozion, Tihany, 1981. 23. p., előadás.)

Porubszky László: Az előkészitő játékos szerepe, jelentősége a korszerü röplabdázásban. (Röplabda Hiradó, 1981. 1.sz. 6-7. p.)

Porubszky L.: A Magyar Röplabda Szövetség edzőbizottság terveiről. (Röplabda Hiradó, 1981. 9.sz. 2-4. p.)

Porubszky L.: Röpsuliról. (Röplabda Hiradó, 1981. 1.sz. 10. p.)

Porubszky L.: Az Ujvidéki Asztalitenisz VB tapasztalatai, 1981. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 2.sz. 297-302. p.)

Pótzyné Keresztesi Katalin: Az általános iskolai testnevelés hatékonyságában szerepet játszó tényezők vizsgálata. Testnevelési Főiskola. Bp. 1981. (Testnevelésdoktori értekezés.)

Pótzyné Keresztesi K.: Beszámoló a IX.Mozgásbiológiai Szimpozionról. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 1.sz. 339-342. p.)

Pótzyné Keresztesi K.: Javaslat a testnevelési teljesitményteszt atlétikai anyagának kibővitéséhez. (= 30 éves az általános iskolai tanárképzés. Sportpropaganda. Bp. 1981. 216-223. p.)

Pótzyné Keresztesi K.: Megjegyzések néhány statisztikai eljárásról és azok alkalmazhatóságáról a sportban. (A sport és testnevelés időszerü kérdései, 1981. 25. sz. 99-117. p.)

Pótzyné Keresztesi K.: Mérési-technikai módszerek az atlétikai kutatásokban. TFTI, Szak- és mesteredzői továbbképzés záródolgozat. Bp. 1981.

Pótzyné Keresztesi K.: Terhelésszabályozás az iskolai testnevelésben. (A Testnevelés Tanitása, 1981. 3.sz. 12-16. p.)

Pótzyné Keresztesi K.: Vizsgálatok a testnevelési teljesitményteszttel az általános iskola felső tagozatában. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 1.sz. 137-148. p.)

Radnóti Róbert: Szociológiai-módszertani szempontok a testnevelés és sport vizsgálatában. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 3.sz. 33-48. p.)

Radnóti R. (szerk.): Válogatott cikkek a világ sportszakirodalmából. Motorikus tesztek. Testnevelési Főiskola Könyvtára. Bp. 1981.

Schmidtbleicher, D. - Rigler Endre - Müller, K.J.: A mozgáspontosság vizsgálata "a fekvőtámaszbadőlés" példáján. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 3.sz. 129-142. p.)

Rókusfalvy Pál: A diagnózis és a fejlesztő hatás összekapcsolása a pszichológiai képzés hatékonyságvizsgálatában. (A Magyar Pszichológiai Társaság V. Országos Tudományos Konferenciája. Bp. 1981. 209-210. p., előadás.)

Rókusfalvy P.: A magyar felsőoktatás korszerüsitésének tendenciái és pszichológiai vonatkozásai. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 2.sz. 11-18. p.)

Rókusfalvy P.: A pályaválasztási tanácsadás hatékonysága. (Pályaválasztás, 1981. 2.sz. 31-35. p.)

Rókusfalvy P.: Sportpszichológia. A sporttevékenység pszichológiája. Sport. Bp. 1981.

Rókusfalvy P.: A testnevelő tanárképzés hatékonysága. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 2.sz. 27-38. p.)

Rókusfalvy P.: A testnevelő tanárrá válás. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 2.sz. 19-26. p.)

Rókusfalvy P.: Über den Einfluss einer Kombination von diagnostischen und Lernfördernden Methoden auf die Effektivität der psychologischen Ausbildung von Sportstudenten. (= Sportpsychologisches Symposium, Kurzzusammenfassungen. München, 1981. 85-86. p., előadás.)

Rókusfalvy P. - Stuller Gy. - Kelemenné Tóth É.: Pedagógus személyiség és tanárképzés. Tankönyvk. Bp. 1981.

Schiller János: Az élsport képe két generáció vizsgálatában. (Sportvezető, 1981. 6.sz. 26-27. p.)

Schiller J.: Miejsce kultury fizycznej w systemie wartosci spolecznych. Kulturowe Wartosci Sportu. Warszawa. 1981.

Schiller J.: Sport és szabadidő. (Sportvezető, 1981. 4.sz. 22-23. p.)

Schiller J.: Tudomány az ifjuságért. (Sportvezető, 1981. 3.sz. 25.p.)

Stuller Gyula: Kisérletek a pszichológiai képzés hatékonyságának fokozására. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 2.sz. 39-52. p.)

Stuller Gy.: Moznosti diagnostiky vykonovej motivácie pmocou vykonovotematikéno motivachného skracieho testu. (= Psychodiagnostické a didaktické testy, n.p. Bratislava. 1981. 473-479. p.)

Stuller Gy.: Teljesitménymotivációs személyiségtipusok és a tanulmányi teljesitmény összefüggései. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 2.sz. 67-82. p.)

Stuller Gy.: Teljesitménymotivációs személyiségtipusok és a tanulmányi teljesitmény összefüggései. (= A Magyar Pszichológiai Társaság V. Országos Tudományos Konferenciája. Budapest, 1981. 21. p., előadás.)

Szabó Tamás - Szmodis I. - Mészáros J.: Performance in Ten-year-old Girls Taking Part in Elevated Level Physical Education at School. (= Ped. Work Phys. Joutsa. 1981. 9. p.)

Szmodis I. - Szabó Tamás - Rendi M. - Temesi Zs. - Mészáros J.: Performance in Plate Tapping and Simple Serial Reaction Time of Children Aged from 5 to 14 years. (= Ped. Work Phys. Joutsa, 1981. 16. p.)

Szikora Katalin (összeáll.): Kosárlabda. Válogatott bibliográfia. Testnevelési Főiskola Könyvtára. Bp. 1981.

Szőts Gábor: Biofarmáciai és farmakokinetikai vizsgálatok sportolókon. Semmelweiss Orvostudományi Egyetem. Bp. 1981. (Gyógyszerészdoktori értekezés.)

Szőts G. - Györe Á.: The Change of Dopamine Hydroxylase Activity in Response to Muscular Work in Humans and in Albino Rats. (= Advances in Physiological Sciences. Vol. 18. Environmental Physiology. Akadémiai K. - Pergamon Press. Bp. 1981. 317-322. p.)

Szőts G. - Györe Á.: Exercise Changes in DBH Activity in Human Subjects and Albino Rats. (Proc. Int. Phys. Sci. Vol. XIV. 3351. p.)

Szőts G. - Györe Á. - Frenkl R.- Schmidtka Á.: C-vitamin hatás és ürités vizsgálata edzett és nem edzett szervezetben. (= A MÉT 1981. évi XLVI. vándorgyülése, 323. p., előadás.)

Takács Ferenc: Az olimpiai mozgalom és az amatőr eszme. I. rész. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 1.sz. 267-283. p.)

Terényi Imre: A mai testkultura fejlődésének tendenciái. (A sport és testnevelés időszerü kérdései, 1981. 23.sz. 29-54. p.)

Tihanyi József - Apor P. - Fekete Gy.: Forcevelocity-power Characteristics and Fiber Composition in Human Knee Extensor Muscles. (Hungarian Review of Sports Medicine, 1981. 2.sz. 85-96. p.)

Vági József: Egyszerüen, igényesen. (Sportvezető, 1981. 4.sz. 28-29. p.)

Vági J.: A vezetői döntésről röviden. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 3.sz. 227-229. p.)

Vittek Lajos: Az emlékezeti és a futóteljesitmény vizsgálata tájfutóknál. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 3.sz. 263-267. p.) (Testnevelésdoktori értekezés tézisei.)

Zalka András: Csak a labda volt mindig gömbölyü. Sportpropaganda. Bp. 1981.

Zalka A.: A magyar labdarugók felkészitésének kérdései. (= Szocialista országok labdarugó konferenciája. Moszkva, 1981., előadás.)

Zarándi László: Az atlétika tantárgy korszerüsitése a testnevelő tanárképzés hatékonyságának fokozása érdekében. Testnevelési Főiskola. Bp. 1981. (Testnevelésdoktori értekezés.)

Zsidegh Miklós: Együttes erőkifejtések vizsgálata. Testnevelési Főiskola. Bp. 1981. (Testnevelésdoktori értekezés.)

Zsidegh M.: A Survey of the Physiological and Biomechanical Investigations Made into Kayaking, Canoeing and Rowing. (Hungarian Review of Sports Medicine, 1981. 2.sz. 97-116. p.)

Beszámolók

BIRÓNÉ NAGY Edit

NEMZETKÖZI KOORDINÁCIÓS TANÁCSKOZÁS

PRÁGA, 1981. október 26-29.

Negyedik alkalommal került megrendezésre Prágában a 6. sz. KGST témakörben a koordinációs tanácskozás. A megbeszélések célja az 1981-85-ös tervidőszak és azon belül a 82-es év tennivalóinak részletes előkészitése volt.

Magyarország részéről a téma felelőse Bíróné Nagy Edit és Balla Istvánné vettek részt a tárgyalásokon.

A téma a KGST nemzetközi együttmüködés keretében 6. sz.-on van nyilvántartva (a sportkáderképzés korszerüsitése).

A következő tervidőszakban közös kutatás (az 1980.dec. prágai megbeszélés alapján): "A testnevelő tanárok és szakedzők képzésében alkalmazott tantervek és programok összeállitása és vizsgálata." Időszerüségének bizonyitására talán a nemzetközi összefogás a legkifejezőbb. Legnagyobb feladatunk a tananyag értelemszerü gyökeres átdolgozása. A müvelődési tartalom ugyanis napjainkban az oktatás legdinamikusabban változó tényezője. E változó tartalom közvetitése és elsajátittatása világszerte probléma, a tananyagot hordozó tantervek kialakitása ezért legidőszerübb oktatáspolitikai tennivalóink egyike. A folyamatos korszerüsitést lehetővé kell tennünk azzal is, hogy a régi, merev tantervi követelményeket rugalmas keretek kialakitásával váltjuk fel. Erre a rugalmasságra szükség van a felsőoktatásban is, ahol a középiskola változásaira is reagálnunk kell. Bár nálunk a tanterv- és programkészités folyamata az 1978-tól 1980-ig bevezetett uj tanterveinkkel befejeződni látszott, az állandó megujuláshoz szükséges a hazai határokon kivüli tapasztalatokat saját képzési eredményeink visszajelzésein tul is folyamatosan figyelembe venni. A jelzett témakör kutatása ezzel messzemenően indokolt.

A téma időszerüségét megerősiti a TF intézkedési terve, melyben a főiskola fejlesztésének fő feladatai között szerepel a tantervek tartalmi korszerüsitésének és folyamatos ésszerüsitésének programja.

Várható közös eredmények a tervidőszak végére

- A képzési modell kialakitása, a különböző szintek számára. A tanácskozás résztvevői egyetértettek abban, hogy a jóváhagyott feladatok megoldása érdekében a testnevelő tanári és edzői tevékenység és személyiség vizsgálata felé kell orientálódni, ami alapot szolgáltathat a tantervek és tantárgyi programok összeállitásához is.

- A sportkáderképzés tartalmi dokumentumainak elméleti megalapozása. A koordinátor terveket dolgoz ki a tantervek optimális modelljeire a jövendő testnevelő tanárok és edzők számára. A tanácskozás résztvevői vállalják, hogy a koordinátor kéréseinek megfelelően a szükséges dokumentációkat megküldik.

Határozatokat hoztak, amely szerint az egyes országok a következő tantárgyi programokat dolgozzák ki:

Magyarország	- A pedagógiai tantárgyak integrált programja. (Nevelés-történet, Bevezetés a neveléstudományba, Neveléselmélet, Didaktika, Sportpedagógia),
NDK	- Uszás,
Bulgária	- Biomechanika,
Lengyelország	- Testneveléselmélet,
Szovjetunió	- Sportélettan, atlétika,
Csehszlovákia	- Kosárlabda.

- A tantervek, programok hatástechnológiájának vizsgálatára alkalmas értékelő eljárások kidolgozása.
- A szocialista országok számára egységes szempontrendszer létrehozása a tartalmi dokumentumok elkészítéséhez.
- Az egységes curriculum-elméleti sportszaknyelv (fogalomrendszer) kidolgozása, témára vonatkozó szakszótár készítésével.
- A témakörhöz tartozó szakirodalom nemzetközi bibliográfiájának (annotációkkal ellátott) folyamatos megjelentetése.

Magyarország a sporttudományos együttműködésben a 6-os számu témakörben vállalta egyéni témaként, hogy összegyüjti a sportkádereinek tudományos tevékenységre való felkészitésének tapasztalatait, ennek alapján jelzi a jövő fejlesztéssel kapcsolatos feladatait. Ezen átfogó kérdéskörön belül kiemelten kezeljük az alkotóképesség (kreativitás) vizsgálatának lehetőségeit, az alkotóképesség fejlesztésének kérdéseit.

A leendő sportkáderek felkészitésének folyamatában jelentős szerepe van a tudományos munkára való előkészitésnek. Ezt tükrözi intézményünkben a pedagógiai munka alapvető célkitüzése, amelyből az egyetemi szintü testnevelő tanárképzési célunk egy részletét idézzük:

..."a TF képzési célja a fejlett szocialista társadalom igényeinek és szükségleteinek megfelelő, olyan marxista-leninista világnézetü, hivatástudatu testnevelési és sportszakemberek képzése, akik a tudományos elméleti, korszerü gyakorlati szakismeretekkel, ezek széles körü alkalmazási készségével rendelkeznek és a munkahelyi sajátosságoknak megfelelően képesek a szakterületükön jelentkező feladatokat önállóan, alkotó módon elvégezni"...

A leendő testnevelő tanár kutató munkára való felkészitése ily módon a tevékenységéhez nélkülözhetetlen tudásanyagot, módszertani tájékozottságot és nem utolsó sorban alkotó gondolkodásmódot kell biztositson. Ez pedig számunkra - a képzésben résztvevőknek - az egész pedagógiai munkánkat átható feladatot jelent. A leendő sportkáderek felkészitése a tudományos munkára nem csupán részcél, hanem egész pedagógiai tevékenységünk végcélja és egyben végterméke.

Ma már nem vitatható tény, hogy a pedagógus tevékenysége kreativ jellegü, illetve annak kell lennie. Az államilag kiadott nevelési és oktatási programokat csak az tudja hatékonyan megvalósitani a konkrét helyzetben, aki képes az önálló gondolkodásra és nem alkalmaz sablonokat oktató-nevelő munkájában.

A tanár mintegy 3-4 évtizedet tölt el a hivatása gyakorlásában, ezen idő alatt fejlődnek a társadalmi körülmények, változnak a tanulók, változik a tananyag is. E változásokhoz való igazodást a rendszeresen, bizonyos időközönként kötelezően előírt továbbképzés nem képes egymagában biztositani, ha a tanár maga nem keresi az ujat, a célravezetőbbet.

A pedagógus kreativitását - feltételezésünk szerint - fokozhatjuk, illetve ez irányu képességeit kifejleszthetjük, ha a képzésben megfelelő hangsulyt helyezünk a tudományos szemléletmód kialakitására. A tudományos szemléletmód mellett ugyanakkor megfelelő mennyiségü és minőségü alkalmat is kell adni arra, hogy jelöltjeink öntevékeny és alkotó jellegü tevékenység során a tényleges gyakorlat közben fejleszthessék ilyen irányu képességeiket.

Az előző tervidőszakban a vizsgálatokat ebben az un. egyéni témában több részterületen inditottuk meg. Eredményeinkről a tbiliszi sporttudományos világkongresszuson előadásban számolt be a témavezető, ezenkivül tanulmányok jelentek meg közös kiadványban orosz és angol nyelven, valamint a TF Tudományos Közleményeiben.

Résztémák:

- A testnevelő tanár személyiségével szemben támasztott társadalmi igények pedagógiai konzekvenciái;
- a tanárszakos hallgatók pedagógiai eszményeinek alakulása a képzés folyamatában;
- a testnevelő tanári és edzőképzés hatástechnológiájának vizsgálata;
- a kreativitás sajátos értelmezése és szintjei a kosárlabda és torna sportági felkészitésben a tanárképzésben;
- a sportkáderek továbbképzésének rendszere és tapasztalatai hazánkban, különös tekintettel az alkotó tudományos munkára való felkészités területén.

További tervek az egyéni téma kutatásában:

Az egyéni téma lényegét tekintve nem változik. Kutatásának irányait és mélységét növeljük. A vizsgálatok tovább folynak több sportágra kiterjesztve, müszeres eljárásokkal kiegészitve. A tervidőszak végére várhatóan irásos összefoglaló készül, melynek témája az alkotóképesség értelmezése szakterületünkön; fejlesztésének lehetőségei képzési rendszerünkben, képzésünk tartalmának, technológiájának elemzése az adott vonatkozásban.

Ilyen irányban tettünk vállalásokat a tanácskozás alkalmával és ütemeztük a következő 5 éves tervidőszak feladatait.

Az együttmüködés jelentős állomása lesz hazánkban az 1983 őszére tervezett koordinációs tanácskozás és ezzel egybekötött konferencia, melyet Budapesten rendezünk a 6-os sz. témakörben. A tudományos konferencia tematikája várhatóan: a tanári és edzőképzés tanterveivel kapcsolatos reformtapasztalatok és a képzés tartalmában érvényesülő tudományos munkára való felkészités problémái lesznek.

FÖLDESINÉ SZABÓ Gyöngyi - SCHILLER János

A SZOCIALISTA ORSZÁGOK KÉPVISELŐINEK KOORDINÁCIÓS MUNKAÉRTEKEZLETE

BUDAPEST, 1981. november 10-12.

A szocialista országok 1981-85. évi tudományos együttmüködési tervének megfelelően 1981. november 10 és 12.között Budapesten rendezték meg a szocialista országok képviselőinek koordinációs munkaértekezletét az 1.sz. témában: "A testkultura és a sport helye a szocialista életmódban és a modern kulturában." A munkaértekezletet Kozmanovics Endre főosztályvezető és Schiller János a TF Marxizmus-leninizmus Tanszékének vezetője nyitotta meg. A tanácskozáson a részt vevő bolgár, csehszlovák, lengyel, magyar, NDK-beli és szovjet szakemberek az alábbi főbb kérdéseket vitatták meg.

1. A szocialista országok kutatóinak munkája az 1.sz. "A testkultura és a sport helye a szocialista életmódban és a modern kulturában". c. témában 1981-ben.
2. Kutatási program az 1981-1985 közötti időszakra.
3. Közös kiadványok tervei.
4. A közös empirikus kutatások tervezetei.
5. A sportszociológia helyzete Magyarországon.
6. Az elmult időszak nemzetközi konferenciájának tapasztalatai.
7. Az 1982. év nemzetközi sportszociológiai eredményeinek előkészitése.

Beszámolónkban a felsorolt kérdésekkel kapcsolatos legfontosabb vitákat, javaslatokat és határozatokat foglaljuk össze.

1. A tanácskozáson részt vevő delegációk vezetői ismertették, milyen munka folyt hazájukban az 1.sz. témában. Az ismertetésekből kiderült, hogy a kutatásban részt vevő valamennyi országban megkezdődött "A testkultura és a sport, mint szocialista életmód és a modern kultura része" cimü téma kidolgozása a korábban egyeztetett terv szerint. A problémakör elméleti hátterével a csehszlovák, lengyel és szovjet tudósok foglalkoztak legintenzivebben. Empirikus vizsgálatokat valamennyi szocialista államban folytattak, de jórészt csak egy-egy adott országon belül. Összehasonlitó, közös konkrét kutatást eddig csak a lengyel és magyar szakemberek végeztek, az ő tapasztalataikat használják fel a további közös empirikus felmérések megtervezésénél.

2. Az 1981-95 közötti közös kutatási programot Sztojlarov professzor dolgozta ki, az általa elkészitett tervezetet 1981 októberében jóváhagyta a szocialista országok Koordinációs Tanácsának moszkvai ülése. A budapesti munkaértekezlet résztvevői megvitatták a tervezetet. Pontositották az egyes kutatási célokat és feladatokat, kijelölték az egyes témák felelőseit, s ezek után teljes egészében elfogadták a programjavaslatot. Ennek értelmében a következő ötéves időszak együttes munkájának középpontjában a következő főbb kutatási témák állnak:

a) A testkultura általános elméleti koncepciójának kidolgozása. A testnevelés és a sport helyének meghatározása a modern kultura jelenségeinek rendszerében. A testkultura általános elmélete alapvető fogalmainak,kategóriáinak, elveinek megfogalmazása olyan formában, amely tükrözi a testkultura sajátos vonásait, formáit és funkcióit a szocialista társadalomban.

b) A testkultura és a sport mint a szocialista életmód része. Szociológiai információk gyüjtése a testkultura és a sport helyéről a lakosság különböző társadalmi-demográfiai csoportjainak életmódjában.

c) A testkultura és a sport, mint a szocialista kultura elemei. A témakör elméleti elemzése, valamint konkrét szociológiai vizsgálatok. A lakosság különböző társadalmi-demográfiai csoportjainál a sport társadalmi szerepéről és kulturális értékeiről alkotott vélemények feltárása, és a kulturális javak fogyasztási szokásainak megismerése.

d) A testkultura és a sport mint kulturális elemek vizsgálatának főbb módszertani kérdései és a megoldás lehetőségei. Az alapvető módszertani elvek és eljárások pontositása a sport és a testkultura sajátos területein.

3. A szocialista országok képviselői a sporttudományos együttmüködés 1. sz. témájában három közös munkát készülnek publikálni.

a) Sportszociológiai tankönyv. A tervek szerint valamennyi szocialista országban bevezetésre kerülő sportszociológia tankönyv tervezetét Wohl professzor készitette el. A tanácskozáson résztvevő szakemberek rövid vita után jóváhagyták Wohl professzor koncepcióját, a tankönyv és az egyes fejezetek tematikáját. A sportszociológia tankönyv szerkesztésében és megirásában Wohl,A. professzoron kivül Krawczyk,Z. és Sztojlarov,V.I. müködik közre. A tankönyv első változatának 1983 januárjára kell elkészülnie.

b) A "Szocializmus és a testkultura" cimü közös kiadvány tervezetét Sztojlarov V.I. professzor dolgozta ki. Javaslata szerint a könyv egyrészt a testkultura általános elméleti kérdéseivel foglalkozna, másrészt az egyes szocialista országok - köztük hazánk - testkultúráját mutatná be. A résztvevők egyetértettek a kiadvány tervével. A részletesebb és végleges tematikát az 1982-es moszkvai munkaértekezleten rögzitik.

c) "A testkultura elmélete" cimü közös könyv tervezetét Matvejev,L.P. terjesztette elő az 1980. évi prágai tanácskozáson. Ekkor az 1. sz. téma résztvevői nem csatlakoztak a javaslathoz. A szocialista országok Koordinációs Tanácsának ösztönzésére e téma ujra napirendre került. Az a döntés született, hogy Sztojlarov V.I. és Merhautova,J. részt vesz "A testkultura elmélete" cimü könyv megirásában és szerkesztésében.

4. Közös empirikus kutatások az alábbi témákban indulnak:

a) "A testkultura és a sport az óvodáskoru gyermekek életmódjában". Témafelelős: Merhautova,J. E kutatás programja már szerepelt korábbi munkaértekezletek napirendjén. Ez ideig Bulgária csatlakozott a vizsgálathoz. A csehszlovák szakemberek további országok jelentkezését várják.

b) "A sport társadalmi-kulturális értékei". Témafelelős: Krawczyk,Z. Ez az empirikus felmérés a lengyel-magyar sportszociológiai vizsgálat továbbfejlesztett változata lesz. A kutatásban az 1. sz. témában résztvevő valamennyi ország bekapcsolódik.

c) "Az élsportolók értékorientációi és társadalmi státusza". Témafelelős: Földesi Tamásné. A kutatás magyar szakaszát próbavizsgálatként 1980-81-ben lefolytatták, a felmérések Csehszlovákiában is megkezdődtek, bolgár és lengyel szakemberek is érdeklődnek a vizsgálat iránt.

d) Lengyel részről Pawlak, G. javaslatot tett egy olyan közös konkrét szociológiai kutatásra, amely a szocialista országok sportszervezeteit és sportfelügyeletelt vizsgálná. E téma kutatásának lehetőségeitől a következő munkaértekezlet dönt.

5. A tanácskozás megvitatta Földesi Tamásné előadását, amelyet a munkaértekezlet megnyitóján tartott "A sportszociológia helyzete és fejlődési perspektivái Magyarországon" cimmel. Megállapitotta, hogy a magyar kutatók figyelemre méltó eredményeket értek el a marxista sportszociológia fejlesztésében.

6. A munkaértekezlet résztvevői megvitatták Kinzl, M. (NDK) beszámolóját a Nemzetközi Sportszociológiai Bizottság VII. Nemzetközi Szimpoziumáról, amelyet Hallében tartottak 1981 augusztusában "A testkultura és a sport a különböző társadalmi csoportok életmódjában" cimmel.

A tanácskozás pozitivan értékelte az NDK szakemberek - közöttük Gross, F. és Birsteidt, H. - munkáját a szeminárium szinvonalas megrendezésében és sajnálattal állapitja meg, hogy a hallei szemináriumon szovjet küldöttség a tervezett négy fő helyett mindössze két tagból állt, s hogy a vezető szovjet sportszociológusok közül senki nem vett részt a rendezvényen.

7. 1982-ben két kiemelkedő esemény lesz a nemzetközi sportszociológiai tudományos életben. Az egyik: A 10. Szociológiai Világkongresszus Mexico City-ben, a másik: "A sport és a békés egymás mellett élés" - konferencia Helsinkiben.

E kérdéssel kapcsolatban a munkaértekezlet az alábbi határozatot hozta:

Rendkivül fontosnak tartják, hogy a szocialista országok vezető sportszociológusai részt vegyenek ezeken a kongresszusokon, különösen a mexicói kongresszuson, mivel ott komoly ideológiai harcra kell számitani a sportszociológia legfontosabb kérdéseiben, s ezzel egyidejüleg rendezik meg a Nemzetközi Sportszociológiai Bizottság ülését, amelyen fontos kérdéseket fognak megvitatni.

A fentiekben ismertetett témák mellett a budapesti koordinációs tanácskozás röviden érintette a sportszociológiai oktatás helyzetét a szocialista országokban. A résztvevők célszerünek tartották, hogy a sportszociológia oktatásának javitása érdekében a legközelebbi munkaértekezleten vitassák meg ezt a kérdést és cseréljék ki a sportszociológia tantárgyi programjait.

Végül foglalkozott a tanácskozás Kuba részvételével a sporttudományos együttmüködés 1. sz. témájában. Mivel Kuba 1978-ban formálisan csatlakozott az 1. sz. témában folytatandó közös munkához, de egyetlen munkaértekezleten sem vettek részt, a tanácskozás azzal a kéréssel fordult Kuba sportvezetőségéhez, vizsgálják felül részvételüknek lehetséges formáit.

Összefoglalóan megállapithatjuk: a budapesti munkaértekezlet résztvevői eredményes munkát végeztek. Az 1. sz. témában a sporttudományos együttmüködés intenziv szakaszba érkezett.

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

1. A szerkesztőség olyan másutt még nem közölt kéziratokat fogad el, amelyek szakterületünk tudományos és módszertani kérdéseivel foglalkoznak: beszámolók eredeti kutatásokról; témaösszefoglaló tanulmányok; didaktikusan feldolgozott esettanulmányok; beszámolók a hazai, valamint a nemzetközi testnevelés- és sporttudományos közélet fontosabb eseményeiről; ismertetések a hazai és külföldi testnevelési és sporttudományos intézmények életéről, munkájáról; hozzászólások a kulturális élet sport és testnevelés vonatkozású eseményeihez; könyv- és tanulmányismertetések stb.

2. A kéziratok terjedelme nem haladhatja meg az 1, 0 szerzői ivet, azaz 2-es sorközzel, soronként 50 leütéssel, s oldalanként 25 sorral gépelve, a 32 oldalt.

3. A kéziratokat két (első és másod-) példányban kell beküldeni a szerkesztőnek. A közlemény cime felett a szerző vezetékneve nagybetükkel, keresztneve kisbetükkel, alatta a tanulmány cime (nagybetükkel és aláhuzva), majd öt sor kihagyás után következik a folyamatos szöveg.

4. Az idegen nyelvü tartalmi kivonatok (rezümé) számára (külön oldalon, három példányban) 10-15 soros összefoglalásokat kell csatolni a közleményekhez, a szerző nevének és a tanulmány cimének feltüntetésével.

5. A szöveget irógéppel, 1/8 ives (A/4-es) géppapirra, s csak a papir egyik oldalára, hibátlanul kell irni.

6. Csupa nagybetüvel semmit sem szabad gépelni. A kézirat lapjait, fent középen oldalanként folyamatosan, arab számokkal kell ellátni. Betoldás nem alkalmazható.

7. A számozott és cimmel ellátott ábrákat, illetve táblázatokat (melyek nagysága nem haladhatja meg a 21x15 cm-es méretet) külön borítékban kell csatolni a kézirathoz. Minden ábra és táblázat hátlapján szerepeljen a szerző neve és a kézirat cime. A kéziratban pontosan fel kell tüntetni az ábrák és táblázatok helyét.

8. Szöveg közben alkalmazott irodalmi hivatkozásoknál vagy a szerző neve után, vagy a mondat végét jelző irásjel után, zárójelben kell feltüntetni az irodalomjegyzékben jelzett sorszámát.

9. Az irodalomjegyzék összeállitása a szerzők nevének (ennek hiányában a cimek) ábécé-sorrendjében történjék. Könyvek esetében a következő módon kérjük a cimleirást: a szerző vezetékneve, keresztnevének kezdőbetüi, cim, kiadó, a megjelenés helye és ideje, oldalszám. Folyóiratközlemények esetében: a szerző vezetékneve, keresztnevének kezdőbetüi, a cikk cime és zárójelben a folyóirat neve, a megjelenés éve, a folyóirat száma, oldalszám (-tól-ig).

10. Idegen nyelvü folyóiratcikkeknél az illető ország cimleirási mintáját is lehet alkalmazni, de a kiadvány cime röviditett formában nem adható meg. Külföldi irodalom közlésekor, ha van könyvtárban hozzáférhető forditás, akkor (a megfelelő könyvtári jelzet feltüntetésével) magyarul, ellenkező esetben az eredeti nyelven kell a cimet leirni.

11. A nem a Testnevelési Főiskolán dolgozók esetében kérjük csatolni a szerző(k) pontos lakcimét, telefonszámát, munkahelyét, foglalkozását, illetve beosztását.

12. A fentiektől eltérő kéziratot nem fogadunk el. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Ára: 35. -Ft

A Testnevelési Főiskola közleményei

1982/1

melléklet

Testnevelési Főiskola Budapest

FÖLDESINÉ SZABÓ Gyöngyi

AZ ÉLSPORT KÉT GENERÁCIÓ ÉRTÉKRENDJÉBEN

I. Irodalmi áttekintés

1. A teljesitménysport társadalmi értékeinek empirikus kutatása a polgári sportszociológiában

Ma már elcsépeltnek tünik az a megállapitás, hogy a sport, ezen belül az élsport a modern társadalmak egyik jelentős szociális tényezőjévé vált. Noha az egyes szociológiai irányzatok képviselői eltérően itélik meg a teljesitménysport lényegi társadalmi funkcióit, a felszinen hasonlónak mutatkozó funkciókat pedig más-más módon magyarázzák, abban jórészt egyetértenek, hogy a jelentős nemzeti és nemzetközi sportesemények fontos szerepet játszanak a lakosság szabadidejében, kommunikációs szerkezetében, valamint hazafias érzelmeiben stb., s a kiváló eredményeket elért sportolók százezrek, milliók teljesitmény iránti attitüdjének alakulását, viselkedésminta-választását befolyásolják.

A szemben álló és a megegyező nézetek közös jellemzője, hogy főként statisztikai tényekre (sportesemények látogatottsága, sportmüsorok nézettsége stb.) alapozott elméleti megfontolásokból erednek, és egy-egy részterület konkrét kutatási eredményeiből. Hogy valójában mit jelent az élsport mint értékhordozó a lakosság százezreinek, milliőinak részére a különböző társadalmi, gazdasági, politikai berendezkedésü államokban, hogyan, milyen értékkategóriák alapján osztályozzák értéktulajdonságait, hol helyezkedik el az életüket irányitó értékek rendszerében, arra nézve viszonylag kevés átfogó, elsődlegesen érték szempontu empirikus kutatási adat van. Az ide vonatkozó szakirodalom ennek ellenére viszonylag gazdag, miután egyrészt egyes részterületek (pl. a szurkolók értéktudata, a tömegkommunikációs eszközök hatása a testkulturális értékek alakulására stb.) vizsgálata igen sokoldalu. Másrészt a legkülönbözőbb sportszociológiai témák (pl. életmód és testkultura, szabadidő és testkultura, az ifjuság testnevelése és sportja stb.) elemzése során igen gyakran a teljesitménysporttal kapcsolatos nézetek, vélemények, beállitódások, viselkedésmódok kerülnek felszinre.

A polgári sportszociológiában a teljesitménysport* társadalmi problémáit elsősorban az un. "sportfogyasztás" kapcsán elemezték. A lakosság - legtöbbször csak a nézők, szurkolók - értékrendjében elfoglalt helyét is ezzel összefüggésben vizsgálták.

---

* A polgári szociológiában a teljesitménysport (elite sport, sport de haute performance) fogalmában sajátosan keveredik az amatőrizmus és a professzionizmus. A szerzők igen gyakran egy meghatározott téma elemzésekor egyaránt idéznek példákat az amatőr és a profi sport világából. Ezért a szakirodalom feldolgozásakor mindkét szférára vonatkozó anyagokat felhasználtunk.

Az angol "consuming" nyomán a szakirodalomban elterjedt - és magyarra csak körülírással fordítható - "sportfogyasztás" a sportrendezvények látogatását, a tömegkommunikációs eszközök sport témáju müsorainak, információinak igénybevételét, sporteseményekkel, a sport-"sztárokkal" kapcsolatos beszélgetéseket stb. jelölő gyüjtőfogalom.* Ez az elnevezés igen találóan fejezi ki a fogyasztói társadalom teljesitménysporttal kapcsolatos szemléletét, amellyel kapcsolatban Hoch,P. a következőket irta a Ripp of the Big Game c. könyvben: "Öt generációval ezelőtt Karl Marx a vallást nevezte a tömegek ópiumának. Ma ezt a szerepet a sport vette át." (35)

Munkájában Hoch arra is kitér, hogy az Egyesült Államokban a szurkolók számára a sportpálya aréna, a versenyzők gladiátorok. A sportértékek torzulásáért nem a nézőket hibáztatja, hanem az uralkodó elitet, amely a sportot is kizsákmányolja. A szerző számos konkrét példát idéz a sporttal történő manipulációk igazolására. Közülük talán a legjellemzőbb az amerikai Nemzeti Labdarugó Ligának az a döntése, amelyet Kennedy elnök meggyilkolásának másnapján hoztak. Ennek értelmében haladéktalanul folytatták a mérkőzéseket, mert a hazának szüksége volt "valamire" a nagy nemzeti tragédia idején.

A néző viselkedésformákból több szerző von le következtetéseket a szurkolók teljesitménysporttal kapcsolatos értékkategóriáira.

Mann,L. (50) önálló empirikus kutatásaira támaszkodva arról számol be, hogy az ausztráliai sportkedvelők rendkivül teljesitményorientáltak, de miután választott labdarugócsapatukat vonatkozási csoportnak (reference group) tartják, a mérkőzések elvesztésekor a csapat presztizsét, hirnevét fontosabbnak tartják a tényleges produkciónál. A nézőknél olyan védekező mechanizmusok lépnek müködésbe, amelyek segitségével felmentik a gyengébb eredményeket elért játékosokat, például külső, véletlen tényezőket (hibás biráskodás, az ellenfél szabálytalanságai stb.) okolnak a vereségért. Calish,R. (15) széles körü felméréseire hivatkozva állapitja meg, hogy középiskolásoknál a sportesemények megtekintésekor a sport csak másodlagosan áll az érdeklődés középpontjában, a centrális helyet a biró és egyes versenyzők "pfujolása", kigunyolása, az alkoholfogyasztás és az egymás közötti verekedések foglalják el.

Spinrad,W. (76) azt fejtegeti, hogy az amerikai szurkolók értéktudata és magatartásmódja a népi kulturában gyökeredzik. A szurkolás sajátos aktivitásra ad lehetőséget. Funkciója a valódi harc, az igazságszolgáltatás helyettesitése, azonosulás a hősökkel, menekülés a valóság mélyebb problémáitól. Ezek a funkciók nem ütköznek az egyének értékeivel és viselkedésével, és a népi kultura más területeihez hasonlóan nem eredményezik az egyéni és a társadalmi távlatok torzulását.

Kiviaho,P. és Mustikkamaa,M. (42) base-ball szurkolók kérdőives vizsgálatát végezte el. A finn és kanadai szerzőpáros a kedvenc csapat kiválasztását befolyásoló értékeket etikai, vallási, politikai, regionális és szociális tényezőkkel hozta összefüggésbe.

---

* A magyar szakirodalomban a gyüjtőfogalom jelölésére időnként a "passziv sporttevékenység" kifejezést is használják. Megitélésünk szerint a "sportfogyasztás" ma még szokatlan, de talán pontosabb, találóbb elnevezés. Ezért jelen tanulmányunkban e jelenségkör jelölésére ezt használjuk. Ugyanakkor változatlanul szükségesnek tartjuk a terminológiai megbeszélések, viták felujitását sportszakemberek és nyelvészek bevonásával.

Taylor,I. (87) az un. "futball-őrültek", a meccseken rendbontó és felforgató tevékenységet folytató elemek értékrendjét próbálta megközeliteni. Ugy látta, hogy a "futball huliganizmus" részben a sport szerkezetében bekövetkezett változásokból, részben a társadalmi élet más területein eluralkodott erőszak térhóditásából ered.

A "sportfogyasztás" második legnagyobb területének, a tömegkommunikációs eszközöknek - közülük első helyen a televiziónak - hatásvizsgálata is lehetőséget adott a szakembereknek arra, hogy az érdeklődők értékrendszerének egy sajátos szféráját megismerjék.

Birell,S. és Loy,J.W. a Mc Luhan-féle tömegkommunikációs elmélet alapján egy modellt mutatnak be, amely szerint nem a sportágak iránti elkötelezettség mértéke, hanem az információ befogadására (fogékonyságára) ható tényezők (információ, integráció, stimuláció, menekülési vágy) szabják meg, hogy a nézők a helyszinen vagy a televizió előtt ülve érzik közelebb magukhoz a sportesemenyeket. Gozens,F.W. és Florence,S. és Stumf az amerikai sportszerető közönség és a sportujságok kapcsolatáról ad történeti áttekintést.

Johnson,W. (38) a "szuper-néző" átalakulását a televizió forradalmasitó hatásával összefüggésben tárgyalta.

Ezek a tanulmányok - miként a "sportfogyasztással" foglalkozó munkák jelentős hányada - az olvasók, nézők sportértékeit másodrendü kérdésként kezelik, a problémák gazdasági vonatkozásait fontosabbnak tartják.

Ez a szemlélet gyakran már a témaválasztásban is megnyilvánul. A "fogyasztók" értékitéleteit olyan periferiális kérdésekkel kapcsolatban is vizsgálták, mint a base-ball játékosok sztrájkja (Butler,K.N. → Gunter,G.) (14) és a sportcsapattulajdonosok motivumai.(Browen,J.J.) (13)

Sokkal többet tudunk meg az egyes országok lakosságának a teljesitménysporttal kapcsolatos lényegi sportértékeiről az olimpiai játékok visszhangjának szociológiai vizsgálataiból.

Voulle,P. (95) finn középiskolásoknál és felnőtteknél kutatta a montreali olimpia hatását az olimpiai játékok előtt, alatt és után. Azt tapasztalta, hogy mindkét populáció igen élénk figyelemmel követte a versenyeket a tömegkommunikációs eszközök segitségével, s a hazai sportolók teljesitették is elvárásaikat. Ennek ellenére a megkérdezettek aktiv sporttevékenysége - a szezonális változások miatt - ugyanugy csökkenő tendenciát mutatott, mint a nem olimpiai években.

Mc Pherson,B.D. és Kenyon,G.S. (51) Kanadában egy angol nyelvü és egy francia nyelvü nagyvárosban, Patriksson,G. (53) pedig Svédországban készitett felmérést két generáció olimpiával kapcsolatos értékitéleteiről és attitüdjeiről. A kanadai válaszadók - az alacsony iskolai végzettségü és jövedelmü társadalmi rétegek kivételével - az olimpiai játékok szükségessége és országuk részvétele mellett foglaltak állást. Az olimpiák megrendezését a más államokkal való kapcsolat és a béke, a barátság előmozditása miatt értékelték nagyra. Hazájuk képviseletét és az éremszerzést nem tartották döntő jelentőségü tényezőknek.

A svéd fiatalok és felnőttek nem tudták elképzelni az olimpiai játékokat sportolóik részvétele nélkül. A részvételi okok sorrendjét azonban másként állitották össze, mint a kanadaiak. Első helyre a versenyzés örömét és hazájuk képviseletét, második helyre a népek közötti testvériség, illetve kommunikáció elősegitését, harmadikra pedig az éremszerzést rangsorolták.

Mindezeken tul a polgári szociológiában a teljesitménysport értékének és értékelésének egy-egy vonatkozását néhány más irányu téma feltárása során érintették. Közülük a legkiterjedtebb irodalma a faji előitéletek vizsgálatának van. E kérdéskörben folytatott elméleti és empirikus kutatások közös konkluziója, hogy - bár az etnikai és faji megkülönböztetés a sportban alkalmanként kisebb mértékü, mint a társadalmi élet egyéb területein - Charnofsky,H. (17) szavaival "...a faji és etnikai egyenlőség a base-ballban korántsem felel meg anak a demokratikus eszménynek, aminek a legtöbb népszerü irás szeretné feltüntetni." Charnofsky ezt a kijelentést base-ball csapatoknál végzett felméréseinek adataival igazolja.

Edwards,H. (26) tényekkel dokumentálva azt emeli ki, hogy a fekete bőrü profi sportolókat cserélhető gépeknek tekintik, akik alacsonyabb bérért és kedvezőtlenebb feltételek mellett rabszolgákként dolgoznak.

Hoch,P. (35) a fekete bőrü amatőr és profi versenyzők elleni bojkottok és diszkriminációs intézkedésekkel bizonyitja, hogy faji előitéletek a sportban időnként erősebbek, mint az utcán, üzemekben, iskolákban és a tömegkommunikációban. Ennek egyik okát abban látja, hogy a sportvilágban nagyfoku a férfiasság kultusza, s ez felkelti a fehérek szexuális aggályait a potenciális fekete "superman"-nal szemben.

Lotz,J.W. (48) Pretoriában folytatott empirikus vizsgálatainak eredményeivel támasztja alá azt a tény, hogy a faji előitéletek intenzivebbek, mint a sportteljesitmények tisztelete. A megkérdezett dél-afriaiak 80 %-a (!) tiltakozott az ellen, hogy hazájukban együtt sportoljanak a különböző szinü versenyzők.

Nagy számban térnek ki a teljesitménysport meghatározott összetevőinek értéktartalmára a sportszocializációs vizsgálatok, amelyek gyakran azt is tárgyalják, milyen szerepet töltenek be a kiváló sportolók az ifjuság nevelésében.

Castine,S. és Roberts,G. (16) amerikai fekete bőrü főiskolások sportszocializációját tanulmányozta. Arra az eredményre jutott, hogy a hallgatóknál a sportolói szerep elsajátitásának folyamatában prominens fekete bőrü sportolók - mint szerepmodellek - a determináló tényezők.

Mravetz,P.J. (57) azt mérte fel, milyen befolyást gyakorolnak a hires sportolók a 8. osztályos tanulók önképének formálódására. Az általa vizsgált mintában sokkal több fiu választott magának sportoló példaképet, mint leány. Abban viszont megegyeztek a két nem képviselői, hogy választásuk kritériumai kizárólag testi tulajdonságok voltak (egészséges, erős test, ügyesség stb.), a követendők elérendő erkölcsi tulajdonságokat nem társitották a "menő" versenyzőkhöz.

Stensaasen,S. (77, 78) norvég fiatalok sportszociológiai vizsgálata során kapott részben hasonló adatokat. Norvégiában is a fiuk - főként az alsóbb osztályosok és az aktivan sportolók - választottak maguknak sportoló ideált. Ez a tendencia az életkor növekedésével fokozódott. A példaképnek tekintett versenyzők kétharmada férfi (labdarugó, siző, jégkorongozó és teniszező), egyharmada nő (tornász, kézilabdázó, siző, lovagló és teniszező) volt.

Bertrand,G. (9) más oldalról közeliti meg a sportszocializáció és a pedagógia kapcsolatát. Tagadja, hogy Franciaországban a sport integrálja az ifjuságot. Meggyőződése, hogy a sport csak eszköz, amelyet a szorosan összefonódott iskola- és sportrendszer arra használ, hogy hatékonyabban terjessze az uralkodó "burzsoá" értékeket.

Iso-Ahola, S. (36) a szocializációs folyamatban szerepet játszó nemzeti-történeti sajátosságokat és ezekkel összefüggésben a sportra, szurkolásra fordított szabadidő mennyiségét, illetve a sporttevékenységet és a "sportfogyasztást" befolyásoló értékorientációkat elemezte faktoranalizis segítségével amerikai és finn fiataloknál.

A polgári sportszociológiában a sportértékeket legmélyrehatóbban Kenyon, G. S. (40) vizsgálta, aki Angliában, Ausztráliában, Kanadában és az USA-ban 2754 középiskolás fizikai aktivitással kapcsolatos értékeit tárta fel nagyszabású empirikus vizsgálata során. Kutatása azonban a sportot elsősorban mint a fiatalok számára szükséges tevékenységi formát kezelte, s igy értéktartalmait is e nézőpontból vizsgálta.

Végül az egyes országok lakóinak, különböző demográfiai csoportjainak teljesitménysporttal kapcsolatos értékfelfogásának más-más mozzanatát a női teljesitménysportra (De Bacy, D.J., Spaeth, R. és Busch, R. (22)), a sportolói életutakra (Seppänen, (75)); a szabadidő eltöltésére (Aven, S. (4)); (Bejan, D. – Burmiana, D.– Daculescu, D. (8), Dumazedier, J. (25)) és a legitim devianciára (Listiak, A., (46); Redna, A. (67)) vonatkozó szociológiai kutatások villantják fel.

2. A marxista sportszociológia az élsport tényleges társadalmi funkcióiról

A közismert társadalmi-történeti okok miatt "lépéshátránnyal" induló marxista sportszociológia részben eltérő (pl. élsportolói teljesitmények társadalmi elismerése, élsportoló státusz stb.), részben azonos (tömegkommunikációs eszközök szerepe, az élsport nevelő hatása stb.) területeken vizsgálta a lakosság teljesitménysporttal kapcsolatos értékeit. A differenciák abból erednek, hogy – a más-más általános társadalmi értékrendnek megfelelően – a szocializmust épitő országoknak nem ugyanaz az igénye az empirikus kutatásokkal szemben. Az azonosságok magyarázata pedig abban rejlik, hogy a polgári és a szocialista társadalmak életében vannak bizonyos vonatkozásokban hasonló társadalmi jelenségek, problémák, s ezek száma – a sporttevékenység sajátos természetéből adódóan – a sportszférában még nagyobb, mint általában a társadalmi élet egyéb területein. Ugyanakkor hangsulyoznunk kell, hogy a felszinen megegyező társadalmi jelenségek, problémák vizsgálatakor a marxista és a polgári szociológia "...alapvetően más osztályjelleggel, ideológiával, célokkal, filozófiai bázissal, valamint részben eltérő metodikai és szocio-technikai eszközökkel dolgozik. A megegyező problémák olyan nyilvánvalóan azonos társadalmi jelenségeknél észlelhetők, mint pl. az urbanizáció, a tudományos-technikai forradalom, a tömegkommunikáció, de a magyarázat, az okok megjelölése és a megoldási javaslat, vagyis a kiut már itt is más és más a társadalmi viszonyoknak megfelelően."*

Rendkivül jól nyomon követhető ez az elvi és módszertani elhatárolás a teljesitménysport látványossági és szórakoztató funkciójával foglalkozó kutatásokkal kapcsolatban.

A polgári – főként az amerikai – szociológiában igen gyakran e téma gazdasági oldalát hangsulyozzák, illetve a "fogyasztói" magatartást – egyébként igen sokoldaluan – szociálpszichológiai aspektusból elemzik.

---

* Takács F.: Bevezető tanulmány. (= Sportszociológia. (Válogatás.) Közgazdasági és Jogi K. Bp. 1974. 27. p.)

A marxista szociológiának az empirikus felméréseknél az egyik alapvető kérdés feltevése az, hogy mennyiben járul hozzá az élsport, mint látványosság a szocialista ember személyiségének mindenoldalu kibontakozásához.

Ugyanakkor hozzá kell tenni, hogy a fejlettebb kutatási technikák révén jónéhány polgári tudós igen mélyrehatóan tárja fel az egyes részterületeket, mig a módszertani tapasztalatok, hagyományok hiányosságai miatt nem ritkán előfordul, hogy a szocialista országok kutatói megragadnak a felszinen, a munkáikban esetenként nem különithető el pontosan, hogy megvalósult vagy deklarált funkcióról irnak, s igy nem mindig érik el céljukat.

A magas szintü elméleti megalapozottság szélesebb körben leginkább a lengyel, és részben a szovjet sportszociológiában párosult megfelelő metodikai felkészültséggel. Az élsportnak, mint értékhordozónak vizsgálata is ezekben az országokban volt a leghatékonyabb.

Még ezekben az országokban is kevés azonban azoknak a munkáknak a száma, amelyek kizárólag az érték-értékelés nézőpontjából tárgyalják a teljesitménysport szociológiai kérdéseit. Ezért az alábbiakban bemutatjuk azokat a tanulmányokat is, amelyek más oldalról közelitik meg az élsportot, de hasznos információkat nyujtanak az általunk elemzett témakörben is.

Lengyelországban a nemzetközi hirü Andrzej Wohl (96) gazdag, sok irányu elméleti munkássága során - kutatásaira alapozva - többször visszatér az élsport társadalmi hatására. Megállapitja, hogy a teljesitménysport fő funkciója a mozgáslehetőségek, teljesitmények kiszélesitése (broadening of mouvement possibilities achievement), a játék, a nevelési és a látványosság funkció. Wohl ugy véli, hogy az élsport értéktartalmának lényegi összetevői empirikusan nem mérhetők.

Ziemilski (100) a szerepelméletet és a strukturális-funkcionalizmus módszerét használja fel az élsport társadalmi hatásának vizsgálatára. Ziemilski (101) szkeptikusan szemléli az élsport fejlődését, és hangsulyozza, hogy a társadalomtudósoknak nagy szerepük lehet abban, hogy e társadalmi jelenség fejlődését kedvezőbb irányba befolyásolják.

Tyszka (88) dokumentumelemzéssel próbálta feltárni, hogy milyen szerepet töltenek be a kiemelkedő versenyzőkről szóló cikkek, közlemények a sajtóban. A sport humanizációjának és a szocialista társadalom értékeinek teoretikus elemzését adva pedig a bajnokokról, mint példaképekről és a kollektiv presztizs hordozóiról irt.

A bajnokok, mint országuk reprezentánsai állnak Swierczewski (81) elméleti fejtegetéseinek középpontjában is. Swierczewski a Czernowski által kidolgozott "hős" definiciót felhasználva megfogalmazza azokat a tényezőket - közöttük első helyen a sportágak társadalmi hatókörét - amelyek a sporthősök születésére a legnagyobb hatással vannak az ügyességi sportoknál. Egy későbbi munkájában Swierczewski (82) arra hivja fel a figyelmet, hogy az élsportolók, mint a tömegkultura sztárjai jelentős - bár nem mindig kivánatos - befolyást gyakorolnak a társadalmi viselkedésre. A társadalmilag elismert értékek sorában ők testesitik meg azokat a "festive" (nem hétköznapi, ünnepi) értékeket, amelyekre minden látszat ellenére nagy igény van.

Kaniuk (39) az élsport értéktartalmát ifjusági sportolók szülei körében vizsgálta. Empirikus felméréseinek adatai azt tükrözték, hogy a szülők szerint a versenysport - többek között - lehetőséget ad gyermekeiknek az önmegvalósitásra, tehetségük kibontakoztatására, és nem utolsósorban anyagi előnyök szerzésére.

Rekowski (68) a televizió sportprogramjainak népszerüsitő hatását mérte fel. Kutatási adatai szerint az általa vizsgált populációban a televizió hatása nemcsak abban nyilvánult meg, hogy kisebb-nagyobb mértékben ösztönzött az aktiv sporttevékenységre, hanem igen erősen abban is, hogy fokozta a passziv részvétel modelljének elterjedését. Rekowski felmérésének néhány eredménye az élsportolóknak, mint a tömegkultura hőseinek kitüntetett jelentőségére utal; a különböző tipusu sportmüsorok kedveltségi hierarchiájában az aktiv, illetve a sportpályafutásukat befejezett élsportolókról szóló adások a 2. illetve a 4. helyen állnak.

A filozófiai alapokra épülő szovjet sportszociológiában korábban az élsport értéktartalmának teoretikus jellemzőit és a kutatások módszertani problémáit hangsulyozták. (Novikov, A.D. - Makszimenko, M. (60), Ponomarjov, N.I., 1969.) Az elméleti vonal ma is igen fejlett. (Szteljarov, V.I., 1979, Ponomarjov, N.I. (65), Milstein, O., (55)

A lakosság tényleges értékitéleteit a hatvanas, méginkább a hetvenes évektől a szurkolás szociológiai összetevőinek kutatása és a tömegkommunikációs eszközök hatásvizsgálata kapcsán elemezték.

A szurkolást, mint szociális jelenséget több szovjet szerző választotta kutatási témául. Közülük csupán Sukan, V.J. és Zsoldak, V.J. munkáit emlitjük meg, mert - bár elsődlegesen nem érték szempontu irások - a lakosságnak az élsportra, mint látványosságra vonatkozó értékeiről viszonylag sokat mondanak.

Sukan, V.J. (80) azt tárta fel, hogy a sportrendezvények megtekintése hogyan hat a közhangulat alakulására. Leirta a sportesemények társadalmi hatását, a hatásmechanizmust befolyásoló objektiv és szubjektiv tényezőket, valamint a nézők szociális tipusait.

Zsoldak, V.J. (104) a sportlátványosság specifikumait tanulmányozta. A szurkolás szociális és szervezési kérdéseit abból a nézőpontból közelitette meg, hogy milyen szerepet töltenek be a lakosság sport iránti érdeklődésének felkeltésében.

Az élsport propaganda funkciója egyik központi kérdése a tömegkommunikációs eszközök hatásvizsgálatának is, s az ilyen irányu hatások gyakran összefonódnak a lakosság teljesitménysporttal kapcsolatos értékeinek feltárásával.

Csernik, E.Sz. és Likov, V.M. (21) felmérései alapján megállapitja, hogy az ujságok, a rádió és a televizió propagandája a magas szintü sportteljesitmények elismerése, megbecsülése terén a leghatékonyabb.

Veszelov, V.F. és munkatársai (93) empirikus vizsgálatok adataiból azt a következtetést vonták le, hogy a sportsajtó, rádió, televizió sajátos módon formálja a különböző korosztályok testkulturális értékeit.

Milstein, O.A. és Molchanov, S.V. (54) a szovjet sportsajtó tartalmát, szerkezetét, témáit stb. elemezte. A szerzők ugy vélik, hogy a sport témáju cikkeknek nemcsak tájékoztató, nevelő, ideológiai és közvéleményt befolyásoló funkciója is van.

E két kérdéskör mellett a szovjet sportszociológiában a lakosság teljesitménysporttal kapcsolatos véleményeiről, vélekedéseiről a szabadidő és az életmód vizsgálatokból szerezhetünk - ha nem is minden oldalról kielégitő, mégis hasznos - ismereteket.

Ripa, M.D. (70) az ifjuság szabadidő strukturájában vizsgálta a sport helyét. Ennek kapcsán foglalkozott a versenysport propaganda- és informáló funkciójával. Ripa, A.M. Makszimenkóval közösen 11-17 éves tanulók testkulturális szintjét és sporttal kapcsolatos attitüdjeit is kutatta. Tanulmányukban utalnak arra, hogy a nemek közötti testkulturális különbségek abban is megnyilvánulnak, hogy a fiuk attitüdjei az élsport iránt számottevően pozitivabbak, mint a lányoké.

Artyemov,V.A. (3) városi és falusi települések összehasonlító időmérleg vizsgálatában, Boriszov,J.V. (12) a falusi lakosság testkulturális értékeinek feltárása során, Valentinova,M.G. (91) pedig a nők sportjának szociológiai szempontu kutatásában tért ki arra, milyen szociális, demográfiai stb. tényezők befolyásolják a versenysporttal, mint látványossággal szemben kialakult magatartásformákat.

A marxista sportszociológia további területein jelenlegi ismereteink szerint e témában nem folytattak empirikus felméréseket. Az egyes szocialista országok lakosságának élsporttal kapcsolatos értékeiről más irányu kutatások eredményeiből - igy például a bolgár Goseva,M., Sztojcsev,A., Fileva,V., a csehszlovák Merhautova,J., Joahimsztáler,F., Szpinar,Z., a jugoszláv Miholović,M., Petrovic, az NDK-beli Gras,F., Wonneberger,J., Trogsch,F. és a román Mailu Spririescu,V., Bjukor,K.J. munkásságából - kaphatunk részleges információkat.

Hasonló a helyzet a magyar sportszociológiában is. Hazai viszonylatban főként a szabadidő-kutatások Schiller Jáno (74), Szlatényi Béla, Takács Ferenc (85), Zöld János (102) tükrözik egy-egy társadalmi-demográfiai csoport teljesitménysporttal kapcsolatos értékeinek meghatározott részét. Mellettük Földesiné Szabó Gyöngyi (28) és Köpf Károly (43) foglalkozott a témával.

Földesiné - kérdőives felmérés segitségével - azt próbálta megtudni, mi a véleménye a szükebb munkahelyi kollektivának és a tágabb munkahelyi környezetnek az élsportolók státuszáról. Empirikus kutatásának eredményei képet adnak arról is, hogyan vélekednek egy nagyüzem, egy kiemelt sportegyesületi bázisszerv dolgozói a teljesitménysport társadalmi szerepéről, az élsport anyagi támogatásáról.

Köpf Károly a Központi Sportiskolába jelentkező tanulók és szüleik motivációit vizsgálta, valamint a társadalmi értékek hatását az inditékrendszer kialakulására.

II. A kutatás célja, hipotézisei

Irodalmi áttekintésünkben nem tértünk ki azokra a nem sportszociológiai kutatásokra, amelyek más nézőpontból elemzik a lakosság életmódját, szabadidő-eltöltését, s ennek során érintik a sporttal összefüggő értékeket is. E munkák ismertetése meghaladná tanulmányunk kereteit. Mégis szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy - noha az ilyen jellegü szociológiai felmérések nyilvánvalóan keveset mondanak az élsport speciális társadalmi kérdéseiről - rendkivül jól jelzik, hogy hol helyezkedik el a sport - és részben az élsport a különböző társadalmi-demográfiai csoportok értékhierarchiájában. Példaként két nagyszabásu és mind elméleti, mind gyakorlati vonatkozásban kiemelkedő vizsgálatra hivatkozunk.

Az egyik Gazsó Ferenc, Pataki Ferenc és Várhegyi György (31) ifjuságszociológiai kutatása, amely a diákéletmódot dolgozza fel szociológiai nézőpontból. Az eredményekről beszámoló mü a középiskolás tanulók sportját az időmérleg és az un. szabadidős tevékenységek értékelésekor tárgyalja. Ezekből a fejezetekből megtudjuk, hogy - a müvelődéshez, tanuláshoz, szórakozáshoz stb. - viszonyitva menynyi időt forditanak a fiatalok aktiv sportolásra, illetve szurkolásra, s azt is, milyen szociológiai jellemzők és részben értékorientációs tendenciák jellemzik a diákszurkolók csoportját.

A másik nem sportszociológiai mü, amelyből idézünk, a Szalai Sándor által szerkesztett Idő a mérlegen (83) cimü kötet, amely egyébként sok szempontból (különösen a metodológiai kérdéseket illetően) alapmünek tekinthető. Ez a könyv 12 ország városi és városkörnyéki népességének napi tevékenységeit mutatja be egy nemzetközi összehasonlító időmérleg kutatás tükrében.

A vizsgálat során a megkérdezettek napirendjében 96 féle un. elsődleges tevékenységet különböztettek meg, amelyeket a feldolgozáskor 37 kategóriára vontak össze. Néhány táblázatban az első, a táblázatok többségében pedig a második csoportositást használták. Mindkét kategorizálás tartalmazta a sportot, a részletesebb bontás - (a 96 tevékenység) természetesen árnyaltabban. A számszerü adatokból kiderül, hogy az egyes országokban napi átlagban (percben) mennyi időt szánnak sportra, tornára, illetve sportmérkőzések látogatására, s hogy ez az időmennyiség hogyan aránylik a többi kilencvennégy tevékenységre forditott időhöz. Az un. elsődleges tevékenységekre forditott idő elemzése alapján például megállapitható, hogy a magyar mintasokaságban (győri minta) a sportlátványosság előbb van az értékek sorrendjében mint az aktiv sporttevékenység. (1,9, illetve 1,5 perc), mig például a vizsgált országok zömében (Csehszlovákiában, Franciaországban, NDK-ban, NSZK-ban, USA-ban, Szovjetunióban) éppen ezzel ellentétes irányu tevékenységszerkezet figyelhető meg.

Ezek a nem sportszociológiai célu kutatások azért jelentősek számunkra, mert noha a sportszociológiai felmérések igen mélyrehatóan tárnak fel egy-egy részkérdést, az eredmények felhasználhatóságát éppen az csökkenti, hogy nem ismerjük eléggé, hogyan illeszkednek a részek az egészhez, az értéktudat egyes elemei a teljes értékrendszerhez.

Tanulmányunk célja éppen ebből a meggondolásból kiindulva az,hogy - önálló empirikus kutatásunk eredményeire alapozva - hozzájáruljunk annak a kérdéskörnek a tisztázásához:

- milyen helyet foglalnak el a testkulturális értékek, ezen belül az élsporttal kapcsolatos értékek a személyiség egészére jellemző értéktudatban, s milyen egybeesések és eltérések vannak e vonatkozásban a társadalom objektiv értékrendszere és a szubjektiv értékrendszerek között;
- milyen viszony áll fenn a vallott testkulturális értékek és a valóságos magatartások között;
- réteg-(életkor, nem stb.) specifikus értékeknek tekinthetők-e a testkulturális értékek, vagyis a különböző társadalmi-demográfiai csoportok különböznek-e a tekintetben, hol helyezkednek el értékrendjükben a testkulturális, illetve az élsporttal kapcsolatos értékek.

Empirikus vizsgálatunkat Nógrád megye középiskolásai és a tanulók szülei körében végeztük. Kutatásunkban az alábbi hipotézisekből indultunk ki:

- Feltételeztük, hogy a szubjektiv értékrendszereken belül a testkulturális értékek perifériális helyet foglalnak el. A szabadidő-aktivitások tartalmát és gyakoriságát befolyásoló értékpreferenciák hierarchiájában csak az anyagi és a szellemi kultura értékei után következnek. A testkulturális értékek közül a sportfogyasztással kapcsolatos értékek dominánsak. A maximális sportteljesitmények elérését társadalmilag szükségesnek itélik, de csak bizonyos sportágakban, és főként szórakoztató funkciója miatt.
- Ugy véltük, hogy a vallott sportértékek és a valóságos magatartások nem esnek egybe. Az értékek realizálása az aktiv sporttevékenységben kisebb, a "sportfogyasztásban" nagyobb mértékben történik meg. A sportfogyasztásban az

élsport szerepe elsődleges, de nem kizárólagos. Az alacsonyabb szintü helyi sportesemények nem ritkán nagyobb érdeklődést váltanak ki.

- Végül feltételeztük, hogy a testkulturális értékek részben életkor, lakóhely- és nem társadalmi rétegspecifikus értékek. Az aktiv sporttevékenység általában a fiatalabb korosztályoknál, a városi lakosoknál és a kulturálisan és anyagilag kedvezőbb helyzetben lévő társadalmi rétegeknél, a "sportfogyasztás" a férfiaknál és a kedvezőtlenebb helyzetü társadalmi rétegeknél pozitiv érték.

1. Érték, szubjektiv és objektiv értékrend

A marxista értékkutatások sokáig csak az érték közgazdaságtani, eredeti marxi jelentésére szoritkoztak. Ez szorosan összefüggött azzal, hogy a modern axiológiai kutatások kezdetben az ujkantiánusok égisze alatt jelentek meg, és ezért az axiológiát egy ideig a marxizmustól idegen, polgári megközelitésnek tekintették. Igy például hosszu ideig elutasitották a marxista sporttudományban azt a kérdésfeltevést, hogy mi a sport értéke, az alapvető vizsgálati szempont az volt, megfelel-e a sport a termelőerők és termelési viszonyok fejlődésének. Az utóbbi két évtizedben megélénkültek azok a marxista kutatások, amelyek az értékprobléma átfogó elemzését tüzték ki célul. Bár egységes, általánosan elfogadott marxista értékelméletet mind ez ideig nem dolgoztak ki, a részelméletek elegendő elméleti alapot nyujtanak az értékprobléma empirikus kutatásához.

Kutatásunk célja az volt, hogy az értékek gazdag világából egyfajta értéket kiemeljünk, s feltárjuk a többi értékfajtához való viszonyát, kölcsönös kapcsolatait. Ehhez tisztázni kellett egyrészt a különféle értékek közös, lényegi jellemzőit és megkülönböztető vonásait, másrészt az objektum - szubjektum viszonyt az értékproblémával összefüggésben.

Ágh Attila (5) koncepciójából indultunk ki, amely szerint az érték problémája csak a kultura marxi elméletének keretein belül oldható meg, a marxi munka-érték elmélet analógiájára: "Az értékprobléma csakis a kulturának, mint az emberi létezés sajátos szférájához viszonyitva vizsgálható ... ennek rendszerén belül tölti be speciális irányitó szerepét... az értékek rendszere tehát ugy mutatkozik meg, mint a társadalom önszabályozó, visszacsatoló mechanizmusa, amely az emberi létfeltételek objektiv strukturáján keresztül azok ujratermelését irányitja." (27.p.)

Ágh gondolatmenetében az érték orientáló szerepét a tudatositáson keresztül töltheti be mind az egyének, mind a csoportok, mind a társadalom egésze szintjén: "... az emberi tevékenység lényegének megfelelően a praktikus elsajátitást teoretikus elsajátitás, az adott esetben értékelés előzi meg". Ebből következően az objektiv értékrend az értékelésekben valósul meg, s az érték az objektiv és szubjektiv mozzanat egysége, kölcsönviszonya.

Az értékszféra "legkülsődlegesebb ismérv"-ének - Barna József (7) alapján - az ember igenlő és tagadó viszonyát tartottuk a maga tárgyaihoz, s azt, hogy az ember "... e tárgyak közül egyeseknek létrehozására, fenntartására, fejlesztésére, másoknak a megszüntetésére törekszik. Ezzel szemben az értékszféra határán tul az ember nem igenli vagy tagadja, hanem egyszerüen tudomásul veszi tárgyait, illetve éppen arra törekszik, hogy minden változtatásuk nélkül megismerje azokat." (47. p.) A különböző értékfajták közös lényege, a végső értékalkotó szubsztancia a szabadság, amely egyuttal átfogó, legfőbb mértékük is. Az egyes értékszféráknak ugyanakkor önértékük is, önmozgásuk van, s a maguk sajátos természete szerint fejlődnek.

Az érték lényegének ez a megközelitése* lehetővé tette számunkra, egyfelől hogy az értékszférának két - egymást feltételező - polárisan ellentétes részét: a pozitiv és negativ értékeket vizsgálhassuk, másfelől, hogy az érték létét, a szubjektiv érvényét, illetve az érték objektiv érvényét megkülönböztessük. Az értékekben foglalt követelmények helyességének, a mérték, a norma érvényének problémáját ugyanis csak az értékelmélet oldhatja meg, az a kérdés viszont, hogy egy adott mérték, egy adott norma tényszerüen létezik-e, illetve milyen széles körben ismerik el, empirikusan leirható, megválaszolható.

Ennek megfelelően felmérésünk során nem foglalkoztunk a vizsgált populáció objektive szükséges értékeinek felderitésével, hanem az objektiv és szubjektiv értékrend bonyolult, kölcsönös összefüggéseit szem előtt tartva a szubjektiv értékeket - azok meghatározott elemeit - próbáltuk megismerni, tehát témánkkal összefüggésben mindazt, amelyet az általunk vizsgált generációk saját létük, müködésük és fejlődésük szempontjából szükségesnek véltek, itéltek, éreztek.

Az egyének számára történelmileg és szociálisan adott objektiv értékrendszert örökölt "lehetőségmezőnek" tekintettük, amelynek elsajátitásából és alkalmazásából az azonosulást-elutasitást kifejező viszony alapján alakul ki az egyén szubjektiv értékrendszere. Az egyén értékrendszerét - Besenyi Sándor (10) megfogalmazásában - ugy definiáltuk, mint a szubjektum szerzett, kimunkált karakterét, amely "...élettevékenysége során érzelmeiben, gondolataiban, magatartásában, kommunikációiban és tevékenysége eredményeiben nyilvánul meg, valósitja meg e tevékenység értékorientációs tartalmát, reprodukciós gyakorlatának jellemző értékstrukturáját." (120. p.)

Ez a meghatározás azért tünt termékenynek számunkra, mert Besenyi a munkával, mint a társadalmi reprodukció keretével és eszközével összefüggésben fejtette ki koncepcióját. A munka és a testkulturális tevékenységek egyik legnagyobb csoportja, a sport - különösen a teljesitménysport - között pedig a nem elhanyagolható különbségek mellett több lényeges hasonlóság figyelhető meg.** Ugyanakkor e definició alkalmasnak látszott a további testkulturális értékek kezelésére is.

---

* Tanulmányunkban nem tárgyaljuk az érték lényegének további kérdéseit (az értékszféra polarizálódásának alapjai, az egyetemes alapérték problémái, érték-szükséglet-érdek, érték-szabadság-emberi lényeg, cél-érték-eszközérték stb.), mivel az operacionális terminusok definiálása nem igényli. E problémakör bővebb kifejtése pedig meghaladná munkánk kereteit.

** Természetesen a sporttevékenység - közgazdasági és filozófiai értelemben - nem tekinthető azonosnak a munkával, de a sportban, különösen a magas szintü versenysportban számos munkaelem fedezhető fel. Részletesen ir erről a kérdésről Schiller J.: A sportszociológia néhány kérdése cimü könyvében. Sport. Bp. 1978. 55-110. p.

2. A testkulturális értékek, a vizsgálat dimenziói

Az érték, az objektiv és szubjektiv értékrend elméleti kérdéseinek tisztázása után meg kellett határoznunk, mit értünk testkulturális értékeken. Ehhez elengedhetetlen volt a testkultura lényegének ismerete.

A fogalom teoretikus leirására Krawczyk, Z. definicióját alkalmaztuk, aki Az emberi test axiológiája cimü munkájában (44) behatóan foglalkozik a testkultura értékelméleti kérdéseivel. Krawczyk, Z. e témakört elsősorban nem filozófiai, hanem kulturaelméleti nézőpontból közeliti meg. Meghatározása a következő: "A testkultura egy viszonylag integrált és maradandó viselkedési rendszer, amelynek célja az egészség, a testi fejlődés, a fizikai teljesitőképesség, a szépség és az emberi önkifejezés tökéletesitése, gondozása. Az ember testkulturája az adott társadalom viselkedési mintáinak megfelelően fejlődik, de egyuttal eredménye is ezeknek a viselkedéseknek."

E definició alapján a lengyel tudós a testkultura négy alapvető érték-szféráját különbözteti meg:

1. Az infrastruktura területe: Ide az ember testkulturális igényeinek, szükségleteinek kielégitését szolgáló - nem szimbolikus természetü - anyagi-tárgyi eszközök, dolgok tartoznak (pl. sportlétesitmények, sportszerek stb.).

2. A közvetlen kultura területe azokat a direkt magatartásokat foglalja magában, amelyek az ember fizikai teljesitőképességének fokozásával és az emberi test befolyásolásával állnak kapcsolatban. Nem kommunikációs jellegüek, lényegük döntően fizikai jellegü, pszicho-szociális hatásaik csupán közvetettek (pl. céljuktól függően a különböző sportágak, a turizmus, a kerékpározás, illetve kozmetikai kezelések, fogyasztó eljárások).

3. A szimbolikus kultura területe azokat a fizikai tevékenységeket tartalmazza, amelyek bizonyos szimbolikus értékekkel állnak kapcsolatban. A szimbolikus jelleg abból a tényből következik, hogy a fizikai aktivitást végző egyének kisebb-nagyobb társadalmi csoportok képviselői is. Például válogatott sportolók esetén ez a csoport a nemzet.

4. A szakrális szféra a szimbolikus testkultura sajátos területe. Jellemzői: az adott sporteseményekhez, például olimpiákhoz füződő szertartások, az un. "festive" ünnepi hangulat, atmoszféra és az alkotó együttlét. Ez utóbbi a nézők jelenlétét feltételezi, pontosabban a szurkolók és a versenyek hősei között kialakuló sajátos viszonyt.

A testkultura négy értékterülete között nincsenek merev választóvonalak. A leghomogénebb az infrastruktura szférája. A további három területen az elhatárolás már nem ilyen egyértelmü. Főként az utóbbi ösztönzött arra, hogy az operacionalizálás megkönnyitésére két másik testkultura fogalmat - a lengyel Macio Demelét és a magyar Takács Ferencét is felhasználjunk.

Demel, M. (23) - ismereteink szerint - az egyetlen, aki a testkultura meghatározásához értékkategóriákat használ. Meghatározásában "A testkultura felöleli mindazon értékeket, amelyek kapcsolatban állnak az emberi test felépitésével és müködésével az egyén szubjektiv érzéseinek és a társadalmilag objektivizált "kép"-nek megfelelően. Legátfogóbb értelemben ezek az értékek az egészségre, a test felépitésére, alkatára, ellenállóképességére és szépségére vonatkoznak. Más kulturális értékekhez hasonlóan dinamikus természetüek és formálják, alakitják az emberek attitüdjeit és vélekedéseit, véleményeit."

Demel, M. meghatározásával kapcsolatban felmerül az a probléma, hogy vajon az általa felsorolt fogalmi jegyek elegendőek-e a testkultura teljes jelenségkörének leirására, s a definicióban szereplő "társadalmilag objektivizált kép" kategóriájának jelentése sem teljesen tisztázott. Ugyanakkor Demel felhivja a figyelmet a testkultura értékelméletének kettős arculatára, arra, hogy egyrészt a testkulturában sem lehet az axiológiát az egyéni tudat szintjére korlátozni. Másrészt viszont a szubjektum háttérbe szoritása a kollektiv tudat ontologizált formáját állitaná előtérbe. Koncepciója lehetővé teszi az emberi test értékei objektiv és szubjektiv oldalának megkülönböztetését, kölcsönös összefüggéseinek feltárását és egyuttal a szubjektiv oldal, az értékitéletek, értékpreferenciák, értékorientációk, attitüdök stb. mérését. Témánk szempontjából ez utóbbinak van döntő jelentősége.

Takács Ferenc felfogása ahhoz nyujtott segitséget, hogy a testkultura értékterületeit az empirikus kutatás számára világosabban körülhatárolhassuk.

A testkulturát - Takács Ferenc* alapján - történetileg változó, de az emberiséget társadalmi-gazdasági tényezők által determinált formában végigkisérő kategóriának tekintettük. Takács koncepciójában a modern testkultura tartalmazza "... az emberi test egészségét, a testi képességek fejlesztését és versenyszerü összemérését szolgáló tevékenységek történetileg változó halmazát; ezen tevékenység szellemi tükröződését az egyes tudományágakban, illetve az önállóvá vált testnevelési és sporttudományokban."

Az egészséget szolgáló tevékenységekhez az un. egészségügyi mozgások (például séta, kondicionálás stb.), a testi képességek fejlesztéséhez és versenyszerü összeméréséhez a testnevelés és a sport tartozik. Ezeket az elemeket azonban nem szabad metafizikusan szétválasztani, közöttük csupán hangsulybeli eltérés van, hiszen a testnevelés és sport igazi célja - a részcélok, módszerek és alkalmazott testmozgások eltérései ellenére sem lehet más, mint az egészség.

E három fő terület (egészség, testnevelés, sport) mellett a testkultura részét alkotják még e területek anyagi alapjait biztositó eszközök és mindaz az ismerethalmaz (különböző tudományok), amely e tárgykörben az évezredek során felhalmozódott.

Mindezek alapján a két generáció pozitiv és negativ értékeit a hazai szakirodalomban elfogadott hagyományos testkulturális értékszférákban (egészség, testnevelés, sport) kutattuk oly módon, hogy a nagyobb hangsuly az iskolai testnevelésre, illetve a versenysportra tevődött. A testnevelési és sporttevékenységek üzéséhez szükséges anyagi eszközöknek, valamint e tevékenységek szellemi visszatükrözésének vizsgálatával - kutatási célkitüzéseinknek megfelelően - nem foglalkoztunk.

A testkultura komplexitásából következik, hogy a testkulturális értékek az általunk vizsgált értékterületeken is rendkivül heterogének, rendszerezésük attól függ, hogy milyen felosztási alapon osztályozzuk őket. Igy például, ha az értékek világát a hagyományos értékelméletekből ismert kategóriák segitségével alapvető (létfenntartó) és magas rendü (létkiteljesitő) értékekre osztjuk, az egészséggel kapcsolatos értékeket az előbbi, a sporttal és testneveléssel, illetve e tevékenységek szellemi visszatükröződésével kapcsolatos értékeket az utóbbiak közé sorolhatjuk. Vagy ha másik tradicionális elméleti megközelitést követünk, a testkulturán belül is megkülönböztethetünk anyagi, szociális, morális, érzelmi és más értékeket.

---

* Takács F.: A testkultura fogalma és néhány tudományelméleti problémája. (TF Tudományos Közlemények, 1972. 1. sz. 95-100. p.)

A testkulturális értékek tipizálására és mélyebb elemzésére nem vállalkozhattunk. Részletesebben csupán a vizsgálatunkban központi szerepet játszó testkulturális értékfajtával, a sportértékkel foglalkoztunk.

E kategória axiológiai analizise még várat magára. Ezért kutatásunk során mind a teoretikus, mind az operacionális fogalmak leírásánál kisérleti jelleggel felhasználtuk a müvészi értékekkel kapcsolatos kategóriarendszert.

Kiinduló pontunk az volt, hogy a sport olyan alkotó-befogadó viszony, amelyet bizonyos értéktulajdonságai - annak ellenére, hogy nem lelhetők fel benne az intenziv totalitás tendenciái a müvészetekhez tesznek hasonlóvá. Az analógiákat és a differenciákat figyelembe véve ugy véltük, hogy a sportérték a történelmileg törvényszerüen fejlődő, egyéniesült társadalmi szabadság és alávetettség sajátos "...tárgyiasulása - tárgyiasitása és szemléletes megjelenése az őt élményszerüen átélő totális személyiség számára, mely a személyiségben mind létrehozása, mind befogadása folyamatában, végső fokon a (különös) szabadság tudatát, igenlését, s az alávetettség minden formájának tagadását termeli." (6)

Az operációs meghatározásban a sport specifikumait hangsulyoztuk. Ennek értelmében a sport a szubjektiv értékszféra sajátos, társadalmilag meghatározott rendszerét képezi. E rendszer belső alkotóelemeiben (az értékelő alany, az értékelés tárgya, mértéke, értékitélet) domináns a létrehozás és a fogyasztás mozzanata. Az értékelő alany lehet sportoló - nem sportoló, szurkoló - nem szurkoló, az értékelés tárgyát képezhetik a sporttevékenység objektivációi (és bizonyos összefüggésekben az élsportolók) az értékitéletek lehetnek alkotóiak (különböző szinten versenyző sportolók) és befogadóiak az alkalmi nézőktől az elkötelezett szurkolókig. Az értékelés mértéke a sporttevékenység tárgyiasulásának sajátos módjából fakad, abból, hogy a sporteredmények elérése versenyszerü formában történik, a legátfogóbb sportmérték a magas szintü teljesitmény.

A sportnak, mint alkotó-befogadó viszonynak kezelése vizsgálatunk során elsősorban a versenysporttal, illetve az élsporttal kapcsolatos "befogadói" értékek feltárásánál bizonyult termékenynek, de egy testnevelés tagozatos iskolába járó diák alminta esetében "alkotói" értékitéletek elemzésére is sor került.

A testkulturális értékek további rendezésénél a nemzetközi szakirodalomban legáltalánosabban elfogadott dichotóm felosztást használtuk fel, amely az emberi test viselkedésének fő célját veszi alapul, s megkülönbözteti a test önértékeit és eszközértékeit. A differenciálás aszerint történik, hogy az emberi test tevékenysége során közvetlenül a testre vonatkozó vagy a testen kivüli értékeket hoz létre.

Kutatásunk természetesen nem törekedhetett sem a testkulturális és sportértékek gazdag világának, sem a szubjektiv értékrendszer összetevőinek teljes körü feltárására. Figyelmünket elsősorban a létkiteljesitő testkulturális értékekre, közöttük nagyobb hangsullyal az élsporttal kapcsolatos értékekre irányitottuk. Annak érdekében, hogy a testkulturális, illetve a sportértékek helyét megismerjük az értékek rendszerében, néhány olyan létkiteljesitő értéket próbáltunk megismerni, amely a szabadidő-aktivitások tartalmát befolyásolja. Ez azért látszott célszerünek, mert a testkulturával, illetve az élsporttal kapcsolatos értékek jelentős csoportja is a szabadidővel szembeni elvárásokban és igényekben ragadható meg leginkább tényszerüen. Mindezek alapján vizsgáltuk a középiskolai tanulók és szüleik:

- ismereteit, nézeteit és értékitéleteit a testkulturáról, a magas szintü sportteljesitmény társadalmi szükségességéről és elismeréséről, valamint az élsportolói státuszról;

- azon értékorientációit és értékpreferenciáit, amelyek sporttevékenységüket, "sportfogyasztásukat" és szabadidő-felhasználásukat vezérlik;
- és végül vizsgáltuk e két generáció tényleges magatartását a sport szférájában; saját testedzésük és a sportesemények megtekintésének mértékét, rendszerességét, módozatait.

III. A vizsgálat szinhelye*

A vizsgálat szinhelyéül Magyarország egyik legkisebb, legkevesebb lakosu, de viszonylag nagy népsürüségü megyéjét választottuk. Ez a terület földrajzi, történelmi, politikai stb. okok miatt sokáig hátrányosabb helyzetben volt - és a hatalmas pozitiv változások ellenére részben még ma is van - az ország dinamikusabban fejlődő területeivel szemben.

A hátrányok egyik forrása a településszerkezet: a megye településeinek száma: 130, ebből 2 város, 16 önálló tanácsu község, 112 közös tanácsu község. Az aprófalvas települések következménye az alacsonyabb infrastrukturális szint, az utak, a viz- és csatornahálózatok hiánya, s mindez tovább fokozza e terület hátrányait.

A településszerkezet ellentmondásosan hat a megye testnevelésére és sportjára. Egyrészt a lakosság fizikai adottságai relative még kedvezőbbek. Itt még nem uralkodott el - bár sok tekintetben döbbenetes mértékben terjed - az "urbanitisz" (városbetegség), a vészes mozgásszegénység. Tág tere van - helyenként inkább lenne - az informális testedzésnek, s az életfeltételek megteremtése sok helyütt együttjár a kemény fizikai megterheléssel. Másrészt az a tény, hogy a megyében csupán a lakosság 37 %-a él ötezernél nagyobb lélekszámu településen, rendkivül megnehezíti a tömegsport és még inkább a versenysport széles körü elterjedését. A versenysporthoz a létesitményeket és a szakembereket nem lehet biztositani a szétszórt falvakban. A rendszeres tömegsporthoz - egy-egy alkalmi megmozdulást leszámitva - tul nehezek a falun lakók életfeltételei. Miután a megye területének csak mintegy 40 %-a a megmüvelhető terület (a megyék közül a legkevesebb, az ország megmüvelt területeinek csupán 2 %-a), az összes foglalkoztatottaknak alig kéttizede dolgozik a mezőgazdaságban, és az erdőgazdaságban együttvéve, vagyis lakóhelyéhez közel. A nem mezőgazdaságban dolgozó fizikai és részben a nem fizikai foglalkozásuak többsége naponta bejár - esetleg kijár - munkahelyére. A nehéz fizikai munkával (a foglalkoztatottak 71,5 %-a a nehéziparban dolgozik) párosult ingázás alapvetően meghatározza az életmódot. A lakosság számottevő részénél csökken a szabadidő mennyisége, elkerülhetetlenül leszükül a szabadidős tevékenységek köre.

A - többek között - sportolásra, testedzésre is fordítható szabadidő mennyiségét és eltöltésének módját ezen tul jelentősen befolyásolják a mindennapi életvitel közvetlen környezeti feltételei is. A kisebb települések lakói sok mindent önerőből, szabadidejükben teremtenek meg, amit a városon élők, ha anyagiak ellenében is, de "készen" kapnak. A szolgáltatások hiánya, az egyéni lakásépités stb. meghatározza az emberek egész létrendszerét, szükségletstrukturáját, s az életnek csaknem minden területén - igy a sportban is - nehezen kiegyenlithető egyenlőtlenségeket teremt a városi és a falusi lakosság között.

---

* A fejezet megirásánál a Területi Statisztikai Évkönyv és a Nógrád megye Statisztikai Évkönyv 1979-es kiadását, valamint a Nógrád megyei Tanács VB Testnevelési és Sporthivatalának 1978-as évről szóló "Tájékoztató jelentés"-ét vettük alapul.

A megyében az 1000 lakosra jutó épitett lakások száma 5,8, az ország összes lakásának 1,6 %-a, a legkevesebb a megyék között. Ezek eloszlása is aránytalan: a városok, kiváltképpen a megyeszékhely részesedése kiugróan magas a községekhez képest. Ezzel összhangban az elvándorlási különbözet egyedül a két városnál pozitiv (216, illetve 319), a községeknél - 934, ami azt eredményezi, hogy csökken a megye lakossága; a megye elvándorlási különbözete - 399. Ez szintén nem kedvező a sportélet szempontjából, mivel az aktiv versenyzésre, sportolásra alkalmasabb fiatalabb korosztályok magasabb arányban költöznek el a megyéből.

A versenysport hadát még igy is a fiatalok adják. A megye szakosztályaiban foglalkoztatott sportolók több mint 50 %-a utánpótlás koru. Kiválasztásuk az iskolai testnevelésre épül.

A megye oktatásügyi helyzete bizonyos vonatkozásokban kedvező: például az egy osztályteremre és az egy pedagógusra jutó tanulók száma az általános iskolákban kevesebb, mint az országos átlag, s a középiskolákban is csak egy, illetve két megyében van az itteninél jobb helyzet. Ugyanakkor más adottságok hátráltatják, hogy a sportutánpótlás kiválasztása valamennyi tanulóra kiterjedjen. A megye 128 általános iskolájának több mint a fele osztatlan iskola, amelyekben a testnevelés tanitása korlátozott óraszámban és nagyrészt hiányos feltételek mellett folyik. Az idejáró gyerekek esélyei a sportolásra, főként a versenysportra nyilvánvalóan nem egyenlőek a jól felszerelt, tornatermes általános iskolákba járó tanulókéval. Ezek a hátrányok napjainkban, amikor a sportági szakosodás egyre korábbi életkorra tevődik, egyre több sportágban csaknem behozhatatlanok. A jelzett sportszakmai problémák természetesen az ország más vidékein is felmerülnek, de ebben a megyében - éppen a településszerkezet miatt - az átlagosnál erősebben.

A viszonylagos elmaradottság és a dinamikus fejlődés egyidejüleg létező kettőssége a megye sportéletében is fellelhető. Az elmaradottságot leginkább a létesitmény- és a szakemberhiány reprezentálja. A statisztikai adatok 487 sportlétesitményt jeleztek a vizsgálat évében: 196 kispályát, 149 labdarugópályát, 104 tornatermet, 14 atlétika pályát, 12 tekepályát, 7 sporttelepet, 3 uszodát, 2 sifelvonót. Ez előrelépés a korábbi helyzethez képest, de távolról sem elégiti ki az igényeket. Többek között azért sem, mert igen sok papiron meglévő kispálya állapota használhatatlan és elhanyagolt, s a tornatermek számában benne foglaltatnak a tantermekből, kulturtermekből átalakitott tornaszobák. Ez azt jelenti, hogy még a középiskolák és városi általános iskolák sem rendelkeznek valamennyien megfelelő méretü tornateremmel és sportudvarral. Az uszodák pedig a legutóbbi időkig nem tették lehetővé az uszó-, müugró-és vizilabdasport meghonositását. A megye első, versenyzésre is alkalmas fedett uszodájának beruházási tervét most készitik.

A megyei sportvezetők, edzők, versenybirók száma elvileg gyarapodott az elmult évek során, de a gyakorlatban ez nem érződik, mert a megszerzett szakképzettség ellenére igen sok edző és versenybiró nem kapcsolódik a sportéletbe.

A dinamikus fejlődés a tömegsportmozgalom és a diáksport egyes területein figyelhető meg. Az V. Országos Sportnapok keretében a megyében több látványos, nagy tömegeket megmozgató sportbemutatót tartottak. A korszerüsödött falusi szpartakiádon négy év alatt nyolcezerre emelkedett a résztvevők száma. Felmérésünk időszakában a megye a Falusi Szpartakiád Országos Döntőjén a nem hivatalos sportversenyben az első helyen végzett.

Diák sportkörök a megye összes középfoku tanintézetében alakultak, összesen 48 szakosztállyal. A tanulók zöme teljesitette az Edzett Ifjuságért mozgalom követelményeit.

A felsorolt eredmények szépséghibája, hogy csupán időszakosak, de a megindult fejlődés a rendszeresebb sportmunkának alapját képezheti.

A legellentmondásosabb a versenysport helyzete. Egyfelől a versenyeredmények bizonyos fejlődést tükröznek. A vizsgálat évében a megye 140 egyesületében 24 sportágban folyt versenyszerü sportolás. Az előző években kialakult sportági struktura nem változott, 11 un. kiemelt sportág volt. Az országos szinvonalat atlétikában, ökölvivásban, kézilabdában, vivásban és labdarugásban közelitették meg, feltünő visszaesés csak röplabdában, sportlövészetben és asztaliteniszben következett be. A kiemelt sportegyesületek, szakosztályok előbbre léptek az országos sportegyesületi, sportági rangsorokban.

Másfelől a sport szervezettségében és a minősitett sportolók számának alakulásában lemaradás, illetve stagnálás tapasztalható.

A hetvenes évek második felében a sport szervezettsége a megyében - különösen a négy nagy egyesületben, részben egyesülések és területi átszervezések következtében - a "lehetségesnél és az elvárhatónál lényegesen alacsonyabb" volt. Ez például 1976-ban 14,1, 1977-ben 14,4, 1978-ban 12,9 %-os szervezettséget jelentett, számottevő területi szóródással (7,5 %, 8,1 %, illetve 21,3 %, 18,5 %). A kedvezőtlen tendencia oka a felnőtt versenyzők - különösen a nők - számának csökkenése volt, az utánpótlás koruak - főként a serdülő sportolók aránya emelkedett.

A minősitésekkel kapcsolatban a fő problémát az jelentette, hogy a bázist adó III-IV. osztályuak, valamint a bronzjelvényesek száma csökkent, s az I. és II. osztályuak száma a vártnál kisebb arányban növekedett. Ennek egyik fő oka az volt, hogy a munkaviszonyban állók - még a fiatalabb korosztályuak is - csak kismértékben kapcsolódnak be a sportba. A megyében mind a tömegsport, mind a versenysport legszélesebb körü és legbiztosabb bázisát a tanuló ifjuság jelenti. 1978-ban a munkahelyi testnevelést végzők 75 %-át a tanulók tették ki, s a mintegy 300 szövetségnyi verseny 70 %-át is az ifjusági és serdülő koruaknak rendezték.

A tanulók részben sportegyesületükben, részben iskolájukban sportolnak, igen gyakran csak 16 éves korig. A 16-18 éves korosztály már csaknem valamennyi sportágban kevésbé aktiv. A tehetséges fiatalok "felfelé áramoltatása" még a testnevelés tagozatos osztályokban is nehezen valósul meg. Például a megye testnevelés tagozatos gimnáziumában az 1979-80-ban végzett 22 tanuló közül csak négyen jelentkeztek a sportiskolába; és a sportiskolákban foglalkoztatott sportolóknak csak 29,1 %-a került ki a testnevelési tantervü osztályokból.

Más területeken sokkal hatékonyabban dolgoznak a testnevelés tagozatos osztályokkal rendelkező iskolák. A megyében három általános és egy középiskolában müködnek testnevelés tantervü osztályok. A középiskola atlétái 1978-ban első helyezést értek el a középfoku tanintézetek országos versenyén, s a megyeszékhelyi egyik általános iskola versenyzői is rendszeresen szereznek dobogós helyezéseket az uttörő olimpia versenyein. A megye sportéletének összetettségét éppen az reprezentálja leginkább, hogy a tanulókat (és szüleiket) még ezek a kimagasló eredmények sem ösztönzik hosszu távon a rendszeres testedzésre, illetve a magasabb szintü sportteljesitmények elérésére.

IV. A mintavétel és az anyaggyüjtés módszerei*

A középiskolásoknál a mintavétel módszere a lépcsőzetes kiválasztás volt. Az alapsokaság 7,7 %-át választottuk ki.

A vizsgálat időszakában a megyében 15 középiskola müködött: 4 gimnázium, 3 szakmunkásképző intézet, 3 szakközépiskola és 5 vegyes profilu középiskola. Ez utóbbiakban gimnázium és szakközépiskola, illetve szakközépiskolák és szakmunkásképzők dolgoztak együtt.

Az 1978-79-es tanévben a 15 középiskolának együttvéve 6407 beiratkozott tanulója volt: 1561 gimnazista, 1944 szakközépiskolás és 2902 ipari tanuló.

A mintavétel kétlépcsős volt. Az első lépcsőben az iskolák kerültek kiválasztásra, majd második lépcsőben az iskolákon belül a megkérdezendő diákok.

A kiválasztandó iskoláknál az volt a mintavétel szempontja, hogy valamennyi iskolatipus képviselve legyen a mintában. Ezért a testnevelés tagozattal rendelkező gimnáziumot és a mezőgazdasági szakközép- és szakiskolát kiemeltük, a többi középiskolát pedig iskolatipusokként csoportositottuk. Az igy kialakitott csoportokból egyszerü véletlen mintavétellel (lottómódszerrel) kiválasztottunk egy-egy iskolát. A mintába végül is 1 gimnázium, 1 ipari szakközépiskola, 1 ipari szakmunkásképző intézet, 1 kereskedelmi szakközépiskola és szakmunkásképző intézet, 1 mezőgazdasági szakközépiskola és szakmunkásképző intézet és 1 testnevelés tagozatos gimnázium került.

A mintába jutott iskolák területi megoszlása az alábbi volt: 50 % a megyeszékhelyről, 33,3 % a megye másik városából, 16,6 % más járásokból. Az egész alapsokaságon belüli arány: a középiskolák 46,6 %-a a megyeszékhelyen, 26,6 %-a a másik városban, 26,6 %-a négy más járásban található.

Az egyes iskolatipusokba járó tanulók képviseleti arányát a következőképpen határoztuk meg. Vizsgálatunk időpontjában a középiskolai tanulók

24,4 %-a gimnáziumba,

30,3 %-a szakközépiskolába,

45,3 %-a szakmunkásképzőbe járt.

A minta egy 400 fős és egy 100 fős részmintából állt.

A 400 fős mintanagyság mellett a kiválasztási arány 0,00004. A kiválasztandó személyek száma tehát 98 gimnazista, 121 szakközépiskolás és 181 szakmunkásképző intézetbe járó tanuló.

A 100 fős almintát a testnevelés tagozatos gimnazisták alkották.

A következő lépésben egyszerü véletlen mintavétellel (szisztematikus kiválasztás) kiválasztottuk a megkérdezendő tanulókat. A mintavétel alapját az osztálynaplók tanulónévsora képezte. A kiválasztást a középiskolákban - megfelelő módszertani tájékoztatás után - a testnevelő tanárok végezték. Ők irányitották az adatgyüjtést is, amely 80 %-ban csoportos kitöltéssel, 20 %-ban ankétszerüen történt.

A csoportos kitöltés előnyei a gimnazistáknál és az ipari tanulóknál teljes mértékben érvényre jutottak. Ezeknél a tanulóknál közel százszázalékos volt az érvényes kérdőivek aránya. A szakközépiskolásoknál két sulyos probléma is adódott. Az egyik: két csoporttól (40 fő) minden próbálkozásunk ellenére sem kaptuk vissza a kérdőiveket. A másik: ugyanebből a szakközépiskolából a többi csoportok-

* A mintavételhez szükséges adatokat a Megyei Tanács VB Müvelődésügyi Osztályától kaptuk meg.

ban igen magas volt a hibásan, pontatlanul visszaérkező kérdőív. Miután az adatgyüjtés a tanév utolsó hónapjaiban: áprilisban, májusban történt, az adatokat pedig a nyár folyamán dolgoztuk fel, nem állt módunkban a pótcimeket igénybe vennünk.

Igy végül is a ténylegesen lekérdezett középiskolás minta legfontosabb jellemzői a következők voltak.

A testnevelés tagozatos részminta (n=99) a testnevelés tagozatos tanulók 95 %-át jelentette.

A nem testnevelés tagozatos részminta (n=322) az alapsokaság 5 %-a.

A gimnazisták aránya a mintában 31,3 %, az alapsokaságban 24,4 %, az ipari tanulóké a mintában 52,7 %, az alapsokaságban 45,3 %, és végül számottevő eltéréssel a szakközépiskolásoké a mintában 14,9 %, az alapsokaságban 30,3 %. A fiuk aránya a mintában 55,2 %, a lányoké 44,8 %, az alapsokaságban 51,4, illetve 48,6 %. A faluról származó (ingázó, kollégista és magánháznál lakó együtt) tanulók aránya a mintában 66,8 %, a városi származásuaké 33,2 %, az alapsokaságban 63,9 %, illetve 30,7 %.

A minta társadalmi rétegek szerinti összetétele az apa foglalkozása alapján a következő: szellemi dolgozók 31 %, fizikai dolgozók az iparban 62 %, fizikai dolgozók a mezőgazdaságban 6 %, egyéb 1 %. Az alapsokaság társadalmi származás szerinti megoszlása: szellemi dolgozók 27,5 %, fizikai dolgozók az iparban 57 %, fizikai dolgozók a mezőgazdaságban 13,2 %, egyéb 1,3 %.

Az életkor helyett az 1-4. osztályba járók arányait vettük egybe, mivel nem rendelkeztünk az alapsokaság részletes életkori adataival. Az 1-2. évfolyamba járt a minta: 61,2 %-a, 3-4. évfolyamba: 38,8 %-a. Az alapsokaságban az arány az alábbi volt: 1-2 osztály 60,3 %, 3-4. osztály 39,7 %.*

Mindezek alapján ugy itéltük meg, hogy mintánk csak az iskolatipusra nem reprezentativ, a többi lényeges paramétere megközelitőleg jól becsli az alapsokaság jellemzőit. Igy a vizsgálat során levont következtetések a minta hibahatárán belül kiterjeszthetők az alapsokaságra.

A mintaválasztás hibája Lesley Kish alapján a következő: az interjuk száma 400. A minta hibája az alapsorokban közölt százalékok szerint:

		50 %-nál	6,0
30	vagy	70 %-nál	5,5
20	vagy	80 %-nál	4,8
10	vagy	90 %-nál	3,6
5	vagy	95 %-nál	2,6

A fentiekben ismertetett százalékok az egyik irányban való eltérést jelölik, vagyis a teljes terjedelem felét.

A felnőtt generációnál nem végeztünk mintavételi eljárást. A felnőttek mintájába a ténylegesen lekérdezett középiskolai tanulók szülei (vagy édesapjuk vagy édesanyjuk) kerültek. Miután az volt a célunk, hogy a családban uralkodó értékekről kapjunk képet - vállalva az egyszerüsités veszélyét -, a tanulóknak azt az utmutatást adtuk, hogy a szülők közül az a fél töltse ki a kérdőivet, aki a családban a dominánsabb szerepet játssza.

Ennek alapján a 438 fős minta 49,3 %-a férfi, 50,7 %-a nő, 57,9 %-a falusi, 42,1 %-a városi lakos, 37,0 % 40 évesnél fiatalabb, 50,6 % 40 és 50 év közötti, 12,4 % 50 évesnél idősebb. A mintába jutott szülők 45,0 %-ban általános iskolai,

---

* Ez az arány abból adódik, hogy a szakmunkásképző intézetekben csak 3 évfolyam van.

18,3 %-ban szakmunkásképző intézeti, 19,3 %-ban gimnáziumi, illetve szakközépiskolai és 17,4 %-ban főiskolai vagy egyetemi végzettségüek. Munkajelleg-csoport szerinti megoszlásuk az alábbi: 17,3 % szellemi dolgozó, 66,8 % fizikai dolgozó az iparban, 17,3 % fizikai dolgozó a mezőgazdaságban, 6,0 egyéb.

Az utóbbi két státuszjellemző (iskolai végzettség, foglalkozás) megoszlása arra enged következtetni, hogy a mintába viszonylag nagyobb arányban kerültek az anyagilag és kulturálisan kedvezőbb helyzetü társadalmi rétegekből. Ennek oka kettős: egyrészt a gyermekeiket középiskolába járató szülők társadalmi státusza, iskolai végzettsége feltehetően magasabb, mint a megyében élő népesség átlagáé. Másrészt, miután választani lehetett, hogy az édesapa vagy az édesanya tölti ki a kérdőivet, valószinünek látszik, hogy a magasabb iskolai végzettségü és nagyobb társadalmi presztizzsel rendelkező foglalkozásu szülő válaszolt a kérdőiv kérdéseire.

V. Eredmények

1. A két generáció testkulturális értékei

a) Anyag és módszer

Kutatásunk során a két generáció testkulturális értékeinek elemzésére - kisérleti jelleggel a magyar sportszociológiában eddig még nem alkalmazott módszert, a faktoranalizist alkalmaztuk. Ezt a módszert azért választottuk, mert ugy véltük, hogy segitségével sikerül tullépnünk a jelenségek egyszerü leirásán, s módunk nyilik eddig nem ismert mélyebb összefüggések feltárására, illetve ismert, de tudományos módszerekkel ez idáig még nem igazolt tételek bizonyitására.

Meggyőződésünk ugyanis, hogy nem haszontalan dolog, ha azokat az összefüggéseket, kölcsönös kapcsolatokat stb. amelyek a területen dolgozó szakemberek egy része számára jól ismerteknek, esetleg evidensnek tünnek, tudományos módszerekkel bizonyitjuk - esetenként cáfoljuk (!), s feltárjuk a vizsgált jelenség struktúráját és müködését befolyásoló legfontosabb szociológiai tényezőket.

Vizsgálatunkban a négy alminta: testnevelés tagozatra járó diákok (n=99) és szüleik (n=99), nem testnevelés tagozatos diákok (n=322) és szüleik (n=339) testkulturális értékeire vonatkozó adatokat dolgoztunk fel. Eredményváltozónak a tanulók, illetve szülők testkulturális értéktudatát (értékeit) tekintettük, valószinüségi változókként az általunk felvett kérdőives válaszok alapján konstruált 35 mutatót vettük figyelembe.

Az indexek a testkulturális értékszférák közül elsődlegesen a tömegsportra, élsportra és az iskolai testnevelésre vonatkoztak, de érintették a testkultura elméleti kérdéseit is. Ezeken tul szerepelt közöttük néhány "szabadidős" értékorientációt, illetve társadalmi és egészségi státuszt kifejező mutató is.

Feltételeztük, hogy ez a sok mutató valójában kisebb számu lényeges jellemzőt mér, kifejezi a vizsgált alminták néhány alapvető jellegzetességét: aktivitásuk mértékét a testedzésben és a sportfogyasztásban, értékorientációikat és értékpreferenciáikat a testkulturában és a szabadidő eltöltésében, valamint bizonyos testkulturális ismereteik szintjét.

Célunk az volt, hogy a vizsgált jelenséget leiró nagyszámu változót a faktoranalizis néhány hipotetikus változóba süritse a rendszer belső strukturájában adott

összefüggések alapján, s hogy a faktorok lineáris kombinációja az eredeti változók szórásának 60-70 %-át megmagyarázza. Ilyen pontosságu eredményt 9 faktorral lehetett elérni.

Vizsgálatunkban a 9 faktor - csoportonként változóan - az össz-szórásnégyzetnek 56-59 %-át magyarázza. Az első faktor azonban az össz-szórásnégyzetnek csupán 10-15 %-át magyarázza. Sportszociológiai szakirodalomban található faktoranalizis példákban a faktorok sajátértékei általában nem magasabbak az általunk találtaknál: pl. Malenfant - Dauriac (50) Iso - Ahola (36).

A számitási program FORTRAN nyelven került megirásra és IBM 370/155 tipusu számitógépen futott le.

b) Eredmények a faktoranalizis tükrében

A változókat almintánkénti bontásban dolgoztuk fel. Miként az várható volt, a faktoranalizis számottevő differenciákat mutatott ki a vizsgált csoportok között. A testnevelés tagozatos és általános tagozatos diákok és szüleik almintái testkulturális értékeiket tekintve, egymáshoz viszonyitva különbözőek.

A testnevelés tagozatos tanulókat három közel azonos sajátértékü faktor jellemzi. (1, 2, 3, és 4. táblázat)

1. táblázat

A faktorok sajátértékei és kumulativ százalékai

(Testnevelés tagozatos tanulók almintája)

Faktor száma	Sajátérték	Sajátérték kumulativ százaléka
I.	3,50	10,00
II.	2,96	18,48
III.	2,67	26,12
IV.	2,34	32,85
V.	2,25	39,26
VI.	1,91	44,72
VII.	1,76	49,76
VIII.	1,60	54,36
IX.	1,56	58,82

I. faktor: A "sportfogyasztás" pozitiv értéktartalmának elismerését fejezi ki. A sportrendezvények társadalmi értékének elismerése, a sportfogyasztásnak, mint szabadidős tevékenységnek preferálása és a sportfogyasztás, mint realizált érték közel egyforma sullyal határozza meg.

II. faktor: A testkulturális értékek társadalmi meghatározottságát fejezi ki. A lakóhely, az apa és az anya foglalkozásának és a testkulturális ismeretek faktorsulya határozza meg.

2. táblázat

Néhány változó kommunalitása 9 faktor számítása esetén

(Testnevelés tagozatos tanulók almintája)

Változó száma	Kommunalitás
1.	0,77
4.	0,74
6.	0,83
16.	0,78
18.	0,75
19.	0,79
20.	0,71
21.	0,90
23.	0,79
25.	0,90
27.	0,79
34.	0,73

3. táblázat

Az egyes faktorokban 0,30-nál nagyobb faktorsullyal szereplő változók

(Testnevelés tagozatos tanulók almintája)

Faktor								
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.
5.	24.	22.	6.	1.	4.	10.	9.	7.
14.	30.	23.	7.	2.	27.	20.	18.	8.
16.	34.	25.	15.	9.		26.	21.	11.
19.	35.		17.			28.	30.	12.
			32.			29.		13.
			33.					30.

4. táblázat

Az első 5 faktorban 0,30-nál nagyobb faktorsullyal szereplő változók faktorsulyai

(Testnevelés tagozatos tanulók almintája)

I. faktor		II. faktor		III. faktor		IV. faktor		V. faktor	
A változó száma	Faktor-suly	A változó száma	Faktor-suly	A változó száma	Faktor-suly	A változó száma	Faktor-suly	A változó száma	Faktor-suly
5.	0,90	24.	0,37	22.	-0,82	6.	-0,67	1.	0,83
14.	-0,32	30.	0,55	23.	-0,87	7.	-0,41	2.	0,79
16.	0,83	34.	-0,83	25.	-0,94			9.	0,43
19.	0,82	35.	-0,79			15.	-0,59		
						17.	-0,71		
						32.	0,83		
						33.	-0,53		

III. faktor: A testnevelésre vonatkozó értékek kitüntetett szerepére utal. A testnevelés értéktartalmának elismerése és a testnevelés iránti gyermekkori attitüd határozza meg.

A IV. és V. faktor sajátértékei csak kismértékben maradnak el a II. és III. faktor sajátértékeitől.

A IV. faktornak nincs egyértelműen meghatározó axiológiai tartalma. Nagy sullyal a realizált értékekre (aktiv sporttevékenységben és sportfogyasztásban egyaránt), a kulturális és szociális értékpreferenciákra és az egészségi állapotra vonatkozó indexek adják.

Az V. faktor a testkultura köznapi és tudományos jelentéstartalmának ismeretét és a testedzést meghatározó instrumentális motivumok dominanciáját fejezi ki.

A VI-VII-VIII. és IX. faktor sajátértékei alacsonyak. Közülük jól körvonalazott tartalma a VIII. faktornak van, amely az élsport társadalmi szerepének elismerésére utal.

Az általános tagozatra járó középiskolai tanulók almintáját két viszonylag magasabb és két alacsonyabb sajátértékü faktor jellemzi. (5, 6, 7, és 8. táblázat)

Az I. faktor a testneveléssel kapcsolatos értékek elsődlegességét fejezi ki. A testnevelés értéktartalmának elismerésére és a testnevelés iránti gyermekkori attitüdre vonatkozó mutatók szerepelnek benne nagy sullyal.

A II. faktor az elismert és realizált sportfogyasztói értékek jelentőségére utal. A sportversenyek, rendezvények társadalmi hasznosságának elismerése, a sportfogyasztásnak, mint szabadidős tevékenységnek preferálása és a sportfogyasztás, mint realizált érték határozza meg.

A III. faktor a testkulturális értékek szociális determináltságra utal. A lakóhely, az apa és az anya társadalmi rétegződésének faktorsulya határozza meg.

5. táblázat

A faktorok sajátértékei és kumulativ százalékai

(Általános tagozatos tanulók almintája)

Faktor száma	Sajátérték	A sajátérték kumulativ százaléka
I.	3,65	10,43
II.	3,39	20,13
III.	2,35	26,86
IV.	2,14	32,98
V.	1,93	38,51
VI.	1,77	43,60
VII.	1,64	48,31
VIII.	1,56	52,78
IX.	1,31	56,53

6. táblázat

Néhány változó kommunalitása 9 faktor számítása esetén

(Általános tagozatos tanulók almintája)

A változó száma	Kommunalitás
1.	0,74
2.	0,69
5.	0,76
19.	0,71
21.	0,86
22.	0,71
23.	0,85
25.	0,95
34.	0,67
35.	0,70

7. táblázat

Az egyes faktorokban 0,30-nál nagyobb faktorsullyal szereplő változók

(Általános tagozatos tanulók almintája)

Faktor								
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.
22.	5.	30.	1.	7.	4.	11.	14.	6.
23.	16.	34.	2.	8.	18.	12.	15.	8.
25.	19.	35.	3.	13.	21.	20.	24.	9.
	21.		9.	17.	27.	26.	27.	10.
			10.	24.		33.	28.	29.
			24.	31.			33.	
				32.				

8. táblázat

Az első 5 faktorban 0,30-nál nagyobb faktorsullyal szereplő változók faktorsulyai

(Általános tagozatos tanulók almintája)

I. faktor		II. faktor		III. faktor		IV. faktor		V. faktor	
A változó száma	Faktor-suly	A változó száma	Faktor-suly	A változó száma	Faktor-suly	A változó száma	Faktor-suly	A változó száma	Faktor-suly
22.	0,82	5.	0,86	30.	-0,76	1.	-0,83	7.	0,30
23.	0,91	16.	0,74	34.	0,80	2.	-0,80	8.	0,32
25.	0,96	19.	0,79	35.	0,82	3.	-0,49	13.	-0,42
		21.	0,51			9.	-0,42	17.	0,37
						10.	-0,33	24.	0,37
						24.	0,32	31.	0,71
								32.	0,71

A IV. faktor a testkultura jelentéstartalmának ismeretét, pozitiv értéktartalmának elismerését és a testedzést motiváló tényezők instrumentális jellegét fejezi ki. A testkultura köznapi és tudományos jelentéstartalmának ismeretére, pozitiv értéktartalmának elismerésére és az instrumentális motivumokra vonatkozó indexek szerepelnek benne nagy sullyal.

Az V-IX. faktorok sajátértékei alacsonyak, s nincs egyértelmü axiológiai tartalmuk.

A testnevelés tagozatra járó középiskolás tanulók szüleit egy - a diákokhoz képest - viszonylag magasabb és két alacsonyabb sajátértékü faktor jellemez. (9, 10, 11. és 12. táblázat)

Az I. faktor a gyermekkori testnevelés és sport meghatározó szerepét fejezi ki a testkulturális értéktudat alakulásában. A testnevelés iránti gyermekkori attitüd, a gyermekkorban realizált sportértékek és a testnevelés értéktartalmának elismerése határozza meg nagy sullyal.

A II. faktor a testkultura értéktartalmának elismerése és a testedzést motiváló tényezők autotetikus jellegére utal. A testkultura köznapi és tudományos jelentéstartalmára és az autotetikus motivumokra vonatkozó mutatók határozzák meg.

A III. faktor az élsport pozitiv értéktartalmának elismerését fejezi ki. Nagy sullyal a maximális sportteljesitmények társadalmi szükségességére, az élsportolói státusz elfogadására és az élsport társadalmi szerepének elismerésére vonatkozó indexek adják.

A IV. faktor a sporttevékenység pozitiv értéktartalmának elismerését és életkori meghatározottságát fejezi ki. Az életkor szerepének megitélése a testedzésben és az elismert sportértékek határozzák meg.

Az V-IX. faktor sajátértékei alacsonyak. Egyértelmübb axiológiai tartalma az V. (testkulturális értékek társadalmi meghatározottságai; lakóhely és szülők foglalkozása), a VII. (elismert és realizált sportfogyasztási értékek) és a VIII. (a testkulturális értékek szociális meghatározottsága: életkor, iskolai végzettség, egészségi állapot) faktornak van.

9. táblázat

A faktorok sajátértékei és kumulativ százalékai

(Testnevelés tagozatos tanulók szüleinek almintája)

Faktor száma	Sajátérték	A sajátértékek kumulativ százaléka
I.	5,37	15,35
II.	2,75	23,23
III.	2,42	30,15
IV.	2,05	36,01
V.	1,86	41,35
VI.	1,72	46,29
VII.	1,67	51,08
VIII.	1,44	55,20
IX.	1,38	59,16

10. táblázat

Néhány változó kommunalitása 9 faktor számítása esetén

(Testnevelés tagozatos tanulók szüleinek almintája)

A változó száma	Kommunalitás
1.	0,82
2.	0,79
4.	0,72
5.	0,77
16.	0,73
21.	0,92
22.	0,84
23.	0,87
25.	0,92
27.	0,74
34.	0,76
35.	0,79

11. táblázat

Az egyes faktorokban 0,30-nál nagyobb faktorsullyal szereplő változók

(Testnevelés tagozatos tanulók szüleinek almintája)

Faktor								
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.
7.	1.	18.	4.	26.	3.	5.	6.	3.
8.	2.	20.	12.	30.	13.	7.	8.	9.
22.	10.	21.	17.	34.	17.	14.	13.	11.
23.		24.	26.	35.	29.	19.	28.	12.
25.			27.		31.	21.	32.	15.
						32.	33.	

12. táblázat

Az első 5 faktorban 0,30-nál nagyobb faktorsullyal szereplő változók faktorsulyai

(Testnevelés tagozatos tanulók szüleinek almintája)

I. faktor		II. faktor		III. faktor		IV. faktor		V. faktor	
A változó száma	Faktor-suly	A változó száma	Faktor-suly	A változó száma	Faktor-suly	A változó száma	Faktor-suly	A változó száma	Faktor-suly
7.	-0,33	1.	-0,89	18.	0,72	4.	-0,78	26.	0,48
8.	0,51	2.	-0,87	20.	0,76	12.	0,31	30.	0,56
22.	-0,86	10.	-0,40	21.	0,86	17.	-0,35	34.	-0,81
23.				24.	0,33	26.	-0,30		
25.						27.	-0,82	35.	-0,83

Az általános tagozatra járó középiskolai tanulók szüleit, egy viszonylag magasabb, egy alacsonyabb és több igen alacsony sajátértékü faktor jellemzi. (13, 14, 15. és 16. táblázat)

Az I. faktor a sporttevékenység pozitiv értéktartalmának elismerésére és a testedzés szerepének életkori determináltságára utal. Az életkor testedzésben játszott szerepére vonatkozó adatok és az elismert sportértékek határozzák meg nagy sullyal.

A II. faktor miként a testnevelés tagozatos szülők I. faktora: a gyermekkori testnevelés és sport szerepét fejezi ki a testkulturális értékek alakulásában. A testnevelés iránti gyermekkori attitüd, a realizált gyermekkori sportértékek és az elismert testnevelési értékek faktorsulya határozza meg.

A III-VIII. faktor sajátértékei alacsonyak. Egyértelmü axiológiai tartalma a III. (a testkulturális értékek társadalmi meghatározottsága: lakóhely, saját foglalkozás, szülők foglalkozása), a IV. (a testkultura értéktartalmának elismerése), az V. (az élsporttal kapcsolatos értékek elismerése) és a VIII. (nem testkulturális értékpreferenciák a szabadidő eltöltésében) faktornak van.

13. táblázat

A faktorok sajátértékei és kumulativ százaléka

(Általános tagozatos tanulók szüleinek almintája)

Faktor száma	Sajátérték	A sajátérték kumulativ százaléka
I.	5,62	16,06
II.	2,99	24,62
III.	2,31	31,23
IV.	1,97	36,83
V.	1,78	41,97
VI.	1,55	46,41
VII.	1,33	50,23
VIII.	1,31	54,00
IX.	1,18	57,39

14. táblázat

Néhány változó kommunalitása 9 faktor számítása esetén

(Általános tagozatos tanulók szüleinek almintája)

A változó száma	Kommunalitás
1.	0,86
2.	0,86
4.	0,75
19.	0,65
21.	0,92
22.	0,75
23.	0,85
25.	0,92
34.	0,79
35.	0,80

15. táblázat

Az egyes faktorokban 0,30-nál nagyobb faktorsullyal szereplő változók

(Általános tagozatos tanulók szüleinek almintája)

Faktor								
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.
4.	8.	30.	1.	5.	6.	3.	14.	4.
10.	22.	31.	2.	18.	7.	9.	15.	5.
17.	23.	34.		19.	10.	10.	17.	11.
18.	25.	35.		20.	12.	13.		16.
27.				21.	15.			28.
					16.			29.
				26.	19.			30.
					33.			32.

16. táblázat

Az első 5 faktorban 0,30-nál nagyobb faktorsullyal szereplő változók faktorsulya

(Általános tagozatos tanulók szüleinek almintája)

I. faktor		II. faktor		III. faktor		IV. faktor		V. faktor	
A változó száma	Faktor-suly	A változó száma	Faktor-suly	A változó száma	Faktor-suly	A változó száma	Faktor-suly	A változó száma	Faktor-suly
4.	0,73	8.	0,54	30.	0,45	1.	-0,91	5.	-0,43
10.	0,30	22.	-0,85	31.	0,36	2.	-0,91	18.	-0,66
17.	0,32	23.	-0,91	34.	-0,87			19.	-0,51
18.	0,39	25.	-0,94	35.	-0,86			20.	-0,76
27.	0,75							21.	-0,85
								26.	-0,57

c) Megbeszélés

A két generáció között figyelemre méltó különbség van mind a faktorok sajátértékeinek megoszlásában, mind a testkulturális értékeket leíró faktorok faktorsulyaiban.

A tanulóknál sem a testnevelés, sem az általános tagozatos almintában nincs erőteljesen domináló faktor, az I. és II., illetve testnevelés tagozatos almintában a III. faktor sajátértékei közel állnak egymáshoz.

A szülőknél mindkét almintában van domináló faktor, amelynek sajátértéke mintegy kétszerese az utána következő faktor sajátértékének.

Ez az eredmény arra enged következtetni, hogy a felnőttek testkulturális értékei polarizáltabbak, több közös tényezőre vezethetők vissza. A diákoknál még nincs olyan nagy távolság az egyes testkulturális értékek elfogadottsági, elismertségi foka között.

Ennek megfelelően az értelmezés során a tanulóknál az I., II., illetve III. és IV. faktornak megközelitőleg hasonló jelentőséget kell tulajdonitani, mig a szülőknél az I. faktor egyértelmüen meghatározó jelentőségü.

A testnevelés tagozatos középiskolásoknál az I. faktor a sportfogyasztás pozitiv értéktartalmának elismerését, a II. a testkulturális értékek szociális determináltságát fejezi ki.

Az előbbi emocionális töltésre utal, az utóbbi azt mutatja, hogy a testnevelés tagozatos tanulóknál bizonyos szociológiai karakterisztikumok (lakóhely, szülők foglalkozása) nagyobb szerepet játszanak a testkulturális értéktudat formálódásában, mint az általános tagozatra járóknál.

A III. faktor a testneveléssel kapcsolatos értékek és gyermekkori attitüdök jelentőségét tükrözi: azt, hogy a testkulturális értéktudat már 14-18 éves korban őrzi az előző iskolai évek testnevelési tapasztalatait, s azt, hogy a korai gyermekévek testnevelési élményeit még a testnevelési tagozat sem képes közömbösiteni.

Az általános tagozatu diákoknál az I. faktor fejezi ki a testnevelési tapasztalatok kitüntetett szerepét. Ugy tünik, hogy az általános tagozaton, ahol nemcsak a testnevelés óraszáma kevesebb, hanem a tanórán kivüli testedzési lehetőségek is, még fokozottabb jelentősége van annak, milyen volt korábban a gyerekek testneveléshez füződő viszonya, s mennyire tudja a középiskolai testnevelés óra betölteni alapvető feladatait.

Közel azonos sajátértékü általános tagozaton a II. faktor, amelyet ugyanazok a - sportfogyasztással kapcsolatos - változók határoznak meg, mint a testnevelés tagozatosok I. faktorát. A sportrendezvények társadalmi hasznosságának elismerése, a sportesemények megtekintése önmagában pozitiv jelenség. Az azonban már sajnálatos, hogy a sportfogyasztás mindkét ifjusági alminta értéktudatában fontosabb helyet foglal el, mint az aktiv sporttevékenység.

A III. és IV. faktor sajátértékei is közel állnak egymáshoz. A III. faktor azt mutatja, hogy a testkulturális értéktudat kialakulásában az általános tagozatra járó tanulóknál is ugyanazok a szociológiai jellemzők (lakóhely, apa és anya foglalkozása) játszanak számottevő szerepet, mint a testnevelés tagozatosoknál.

A IV-es faktor az általános testkulturális értékek elismerésére utal, s arra, hogy - az általunk vizsgált mintában - a 14-18 éves fiatalok a testedzést főként eszköznek tekintik más célok elérésére.

A testnevelés tagozatos diákok szüleinek domináns I. faktora arra utal, hogy a szervezett keretek között folyó testnevelés a teljes életcikluson keresztül érezteti hatását, s döntő szerepe van a felnőttkori testkulturális értéktudat szerveződésében.

Az eredmények szerint a testnevelés tagozatra járó tanulók szülei éppen kedvező gyermekkori testnevelési tapasztalataik, a testnevelés pozitiv értéktartalmának elismerése ösztönözte arra, hogy gyermekeiket a nagyobb óraszámot biztositó testnevelés tagozatra irassák. Ez az eredmény azért figyelemre méltó, mert a közvéleményben elterjedt az a nézet, - s ezt néhány szociológiai felmérés is alátámasztotta -, hogy azok a teljesitmény orientációju szülők járatják gyermekeiket testnevelés tagozatra, akik azt akarják, hogy a fiatalok az élsport segitségével rövidebb idő alatt érjék el a kivánt társadalmi értékeket (lakás, gépkocsi, külföldi utazás stb.).

Az igaz, hogy az élsport pozitiv értéktartalmának elismerése a vizsgált négy alminta közül ebben az almintában a legerősebb (lásd III. faktor!). A szülők nagyobb jelentőséget tulajdonitanak a magas szintü versenysportnak, mint maguk a testnevelés tagozatos tanulók (lásd az 1. alminta V. faktorát), s ez nyilván összefügg a gyermekeik sportpályafutásával kapcsolatos vágyaikkal. Ugyanakkor az is tény, hogy - az általunk vizsgált populációban - a testnevelés tagozatos tanulók szüleinél mind a testnevelés (lásd I. faktor), mind a testedzés értékeinek elismerése hangsulyosabb az élsport értékeinek elfogadásánál.

A két generáció testkulturális értékeinek különbözőségeit egyébként jól jelzi a testnevelés tagozatosok szüleinek IV. faktora, amely azt a hibás felfogást fejezi ki, hogy a felnőtt generáció szerint a testedzés csak bizonyos életkori határok között lehetséges és kivánatos tevékenység.

Az általános tagozatos diákok szüleinek domináló I. faktora ellentmondásos axiológiai tartalmat takar. Kifejezi ugyan a sporttevékenység pozitiv értéktartalmának elismerését, de csak a fiatalabb korosztályok számára. Ebben a mintában - sokkal fokozottabb mértékben, mint a testnevelés tagozatosok szüleinek almintájában - az aktiv testedzést életkorhoz kötött tevékenységnek tartják. Ugy vélik, a sport testet, pszichikumot, morált fejlesztő hatása csak az ifjuságnál nyilvánul meg. Igy elismert sportértékeik csak részleges érvényüek.

Ez az értékszemlélet egyébként összhangban van e szülők realizált sportértékeivel, amelyek faktorsulya csupán a jelentéktelen sajátértékü VI. faktor meghatározásában szerepel.

Az általános tagozatra járó tanulók szüleinek a domináló faktoron kivül csak egy viszonylag számottevő sajátértékü faktora van: a II. faktor. Ez a faktor ugyanazt fejezi ki, mint a testnevelés tagozatos diákok szüleinek I. faktora: a gyermekkori testnevelés és sport meghatározó szerepét a testkulturális értékek alakulásában. Ugy tünik a gyermekkorban létre jött testkulturális értékek hatása ebben a generációban is igen maradandó. A felnőttkori testkulturális értékek összetevőiben, szerkezetében stb. ha nem is olyan erősen, mint a testnevelés tagozatos tanulók szüleinél - de azért egyértelmüen fellelhető a testneveléshez füződő gyermekkori attitüdök, a realizált gyermekkori sportértékek befolyása.

A felmérési adatokkal végzett faktoranalizis során nyert faktor sajátérték és a sajátértékek kumulativ százaléka a szociológiai adatok jellegéből adódóan lényegesen kisebb, mint az egyéb - könnyebben és pontosabban mérhető adatokkal dolgozó tudományágakban végzett faktoranalizisek hasonló értékei.

Ennek ellenére a 35 változó hatásának mintegy 50 %-a már 7-8 faktorral megmagyarázható. Mindezek alapján a faktoranalizist alkalmasnak találtuk a vizsgált almináták komplex összehasonlitására.

2. A két generáció az élsport értékeiről

a) Az élsport társadalmi szerepének ambivalenciája

Az élsport társadalmi funkcióinak értékelése felmérésünkben kiemelt elemzési szempont volt. E témakör vizsgálatát az tette különösen időszerűvé, hogy az utóbbi években, a versenysport nagyiramu fejlődésével párhuzamosan, a nemzetközi, főként polgári szakirodalomban megsokasodtak az élsporttal kapcsolatos szkeptikus nézetek. A teljesitménysport ellenzői az élsport egészségkárositó hatását, az álamatőrizmust, a professzionizmus elterjedését, a negativ szurkolói magatartásformákat, az olimpiai gigantizmust stb. bírálták. E felfogások egyaránt tartalmaztak reális elemeket és káros tulzásokat.

A marxista tudósok részéről viszonylag kevés számu próbálkozás történt arra, hogy a káros tulzásokat kielégitő érvekkel megcáfolják, és a tényleges problémákat tudományosan elemezzék.

Stoljarov, V.I. (79) a sport humán értékeit elemezve bírálja azokat a burzsoá szerzőket, köztük a francia Gaston Meyert, akik a sport antihumánus vonásait például a doppingot, a szurkolók vandalizmusát, a kommercializálódást stb. hangsulyozzák. Elismeri, hogy a sport megfelelő orvosi kontroll nélkül káros is lehet, de egyoldalunak tartja azt a megközelitést, amely a versenyzőt állitja a középpontba, s figyelmen kivül hagyja az edzőket, szurkolókat. Stoljarov kifejti, hogy a versenysport akkor embertelenedik el, ha - miként a "kapitalista világban" - maximális haszonszerzésre használják fel. Jelzi, hogy a "szocialista világban" is vannak gondok a sport humán értékeivel kapcsolatban, de ugy látja, hogy a személyiség mindenoldalu, harmonikus fejlődését előtérbe állitó szocializmus és kommunizmus képes arra, hogy megteremtse a feltételeket a sport humán értékeinek teljes megvalósitásához. Miután azonban sem ez irányu feltevését nem támasztja alá tényekkel, sem a polgári szerzők élsport ellenes vádjait nem cáfolja meg, jó szándéku kritikája nem eléggé meggyőző.

Az NDK-beli Wonneberger, G. (98) az élsport társadalmi-politikai funkcióinak meghatározása kapcsán polemizál az élsport negativ hatásait hangsulyozó felfogásokkal. Kiemelve a versenysport "polifunkcionalitását" az élsport négy alapvető funkcióját különbözteti meg az NDK példáján.

1. Minden sporttehetség felkutatása, hozzájárulás a sokoldaluan és harmonikusan fejlett személyiség kialakulásához.
2. A testi nevelés ösztönzése, magas szintü teljesitményekre törekvés a sportban és a sporton kivül.
3. Az ország kulturájának gazdagitása és a lakosság többsége szórakozási igényeinek kielégitése.
4. Az ország teljesitményszintjének egyik megnyilvánulási formája és a különböző társadalmi rendszerü államok békés egymás mellett élésének egyik területe.

Wonneberger elsődleges célja nem a polémia, hanem az, hogy az élsport társadalmi-politikai funkcióival kapcsolatban az NDK-ban folytatott történeti összehasonlitó szociológiai és filozófiai kutatások eredményeit ismertesse. Igy azután a koncepciójával szembenálló nézeteket csak visszautasitja, de nem vitatja teljes részletességgel.

A szocialista országok tudósai közül Wohl, A. (96) érvel leghatékonyabban az élsport pozitiv társadalmi szerepe mellett, s ő birálja legmélyrehatóbban a versenysport ellen irányuló ultraradikális támadásokat. Wohl az élsport társadalmi funkcióit a következőképpen csoportositja:

1. Az élsport az emberi mozgáslehetőségek határainak kiterjesztésére szolgáló eszköz ("mozgás-iskola").

2. Az élsport tartalmi és formai példákat adó, követendő modell a tömegsport számára.

3. Az élsport nevelő funkciója (látványosság-funkció).

4. Az élsport integráló funkciója.

E funkciók leírása során Wohl sokoldaluan birálja az "uj baloldal" versenysport-ellenességét, a tömegsport vagy élsport alternativáját, a versenysport dehumanizációjával, a sportspecializáció negativumaival kapcsolatos nézeteket. Bár felfogásával nem minden ponton értünk egyet, mert ugy gondoljuk, hogy nem mindig számol a versenysportnak a mi társadalmi viszonyaink között is megnyilvánuló negativ tendenciáival, meggyőződésünk, hgy Wohl,A. e problémakör egyik legjelentősebb marxista szakértője.

Hazánkban igen sajátosan alakult az élsport ambivalens hatásairól szóló irodalom összetétele.

A sportszociológusok-filozófusok jórészt csak érintik a témát, mint például Schiller János (74) az élsport és a munka összefüggéseinek, Zöld János (102) pedig az élsport etikájának tárgyalása során. Közülük Takács Ferenc (85, 86) foglalkozott behatóbban az élsport árnyoldalaival. Ez irányu munkásságának java része részben még publikálatlan, részben nem a szaksajtóban jelent meg. Mellette ma Magyarországon a szélesebb közvéleményben a kérdéskör specialistáinak a sportélet más területein dolgozó tudósok, például az orvosprofesszor Frenkl Róbert (30), ujságirók Rózsa András (71), Zsolt Róbert (105) és nem a sportszférában működő sportszerető publicisták, irók, például Végh Antal (94) számitanak.

Az emlitettek gazdag tapasztalataik alapján elkötelezetten és az esetek döntő többségében rendkivül izgalmasan irnak a teljesitménysport ellentmondásairól. Munkáik azonban nyilvánvalóan nem pótolják a témakör magasabb szintü teoretikus megközelitését.

Nem itt van a helye annak, hogy részletesen elemezzük, mely összetett okok következtében alakult ki ez a paradox helyzet. Egy azonban bizonyos: a hazai szakembereket nem ismereteik, képességeik hiánya akadályozta e témakör elméleti elemzésében. Közelebb járunk a magyarázathoz, ha arra utalunk, hogy az élsport kedvezőtlen vonásainak, hatásainak bemutatása egészen a legutóbbi időkig "tabu" téma volt a sportsajtóban.

Márpedig a teljesitménysport - növekvő trendet mutató - negativ összetevőit minimalizálni, a tényleges hibákat kijavitani, a társadalmi igényekkel jobban összhangban lévő élsport-modellt kidolgozni nem lehet ugy, hogy a valóságot elhallgatjuk - sőt pontosan meg sem ismerjük -, hanem helyette az élsport hivatalosan deklarált és realizálódó funkcióit eleve azonosnak tekintjük. Ehhez konkrétan fel kell tárni, melyek a társadalmi fejlődés adott fokán a szocialista élsport sajátosságai, pozitiv és negativ jellemzői, tényleges szociális funkciói.

Mindez természetesen nem lehet egyetlen felmérés feladata, hanem csupán egy közép- illetve hosszutávu elméleti-empirikus kutatási programé.

Vizsgálatunkban csupán két részkérdés megválaszolásával próbáltunk hozzájárulni egy korszerü élsport-modell megalapozásához. Az első kérdés a maximális sportteljesitmények társadalmi értékeinek, a második a sportlátványosság társadalmi szerepének tényleges megitélésére vonatkozott.

b) A maximális sportteljesitmények társadalmi értékei

A hivatalos sportdokumentumok általában nem a társadalmi funkcióit, hanem a konkrét feladatait fogalmazzák meg a versenysport mozgalomnak. Az alapvető cél pedig a sportszférában a nemzetközi szintü sporteredmények elérése. "...most az a feladat áll előttünk, hogy a verseny, illetve az élsport érintett ágazataiban megállitsuk a visszaesést, felszámoljuk az egyhelyben topogást. Meg kell szilárditani egyes sportágakban helyünket a nemzetközi élvonalban, más sportágaknak pedig ujra az élvonalba kell jutniuk."* - olvashatjuk az MSZMP KB titkársága mellett működő testnevelési és sportbizottság kiadványában. E célkitüzések megvalósitását kell szolgálnia az élsport versenyrendszerének, a sportolók minősitési és átigazolási rendszerének, az egyesületek, szakosztályok nevelő, felkészitő és tudományos munkájának: "Az egyesületek, szakosztályok nevelő, felkészitő munkájukban támasszanak sokoldalu, tudományos igényü követelményeket az edzőkkel és a sportolókkal szemben. Igy biztositsák, hogy versenyzőink a nemzetközi szinvonallal lépést tudjanak tartani... ...A vitás átigazolási kérdések eldöntésének alapja mindenkor a versenyző fejlődésének biztositása, a nemzeti sportérdek legyen."** (Saját kiemelésem.)

Empirikus kutatásunk során azt a kérdést tanulmányoztuk, hogy milyen mértékben azonosulnak a vizsgált populációban a fentiekben idézett "nemzeti sportérdek"-kel. Milyen mértékben igénylik ma a versenyzőktől a magas szintü sportteljesitmények elérését? Egyáltalán a mi társadalmi viszonyaink között - a sportmozgalom adott fejlettségi fokán - szükségesnek tartják-e a sporteredmények fokozását?

Két módszerrel próbálkoztunk a maximális sportteljesitmények társadalmi értékeinek felderitésére. Az első módszer az volt, hogy a válaszadóknak értékitéletet kellett alkotniuk a magas szintü sporteredmények társadalmi szükségességével kapcsolatban. A második módszerben nyitott válaszokból következtettünk az elvárások tipusaira. Felmérésünk ide vonatkozó adatait összehasonlitottuk a varsói Testnevelési Főiskolán részben hasonló kérdésfeltevésekkel és metodikával lefolytatott sportszociológiai vizsgálat eredményeivel.***

A maximális sportteljesitmények társadalmi szükségességére vonatkozó értékitéletek megoszlását a 17. táblázatban mutatjuk be.

A 17. táblázat adatait elemezve legfeltünőbb, hogy ez a téma mennyire közérdekü. A vizsgált mintákban a lengyel diákok kivételével csaknem mindenkinek van véleménye a magas szintü sportteljesitmények társadalmi szerepéről. Az értékitéletek mögött feltehetően erős érzelmi töltés huzódik meg. Az élsport tényleges ellentmondásait tekintve ugyanis az ambivalens reagálások nagy száma volt várható. A kapott válaszok azonban szélsőségesen polarizáltak, többségükben vagy pozitivak vagy negativak. A megkérdezettek tehát vagy teljes mértékben egyetértenek az élsport nagyarányu támogatásával, vagy élesen elhatárolják magukat a sportrekordok társadalmi ösztönzésétől. Mindez arra enged következtetni, hogy az értékitéletek kialakulását e téren nem elsődlegesen racionális megfontolások befolyásolták.

* MSZMP KB Politikai Bizottság határozata a testnevelés és sportmozgalom fejlesztésének feladatairól. 1979. márc. 27.

** Az MSZMP KB Politikai Bizottság határozata a testnevelés és sportmozgalom feladatairól. 1979. márc. 27.

*** A varsói Testnevelési Főiskolán folytatott empirikus kutatás is két generációra terjedt ki: középiskolás tanulókra és szüleikre. A mintavétel módja: rétegzett kivá-

Az emocionális hatásra utal az a tény is, hogy mind a szembeállást, mind az azonosulást ugyanaz a tényező motiválja a legnagyobb arányban: a nemzeti sportsiker. A pozitiv álláspontot megindoklók több mint fele (a lengyel mintában 68,5 %, a magyar mintában 51 %) azért tartja szükségesnek a maximális sportteljesitményt, mert az növeli az ország presztizsét.

Az élsport további társadalmi funkciói másodlagos szerepet játszottak a vélemények formálódásában. A sporteredmények testedzést népszerüsitő hatását a lengyel almintákban 9,4 %, a magyar almintákban 12,3 % emeli ki. Az élsportot, mint a képességek kibontakozásának egyik területét csupán 6,2 %-ban (lengyelek), illetve 14 %-ban (magyarok) itélik fontosnak. A teljesitménysport nevelő funkcióit is kevesen emlitik meg: a magyarok 6 %-a, a lengyelek 4 %-a véli ugy, hogy a kimagasló sportsikerek jó példát adnak a fiataloknak, s arra ösztönzik a dolgozókat, hogy az élet más területein is kiváló teljesitményekre törekedjenek.

---

lasztás volt. Az 1000 fős lengyel mintába 500 tanuló és 500 szülő került. A tanulók nemenkénti megoszlása: 375 fiu, 125 leány. Iskolatipus szerinti megoszlásuk: 125 gimnazista, 125 ipari szakközépiskolás, 125 ipari szakmunkásképzős, 125 mezőgazdasági szakközépiskolás és szakmunkásképzős. A tanulók közül 250-en a fővárosban, 125-en vidéki városban és 125-en falun éltek.

A lengyel szülők nemenkénti megoszlása: 375 férfi, 125 nő. Lakóhely szerinti megoszlásuk: 250 fővárosi, 125 vidéki városi, 125 falusi. A lengyel minta földrajzilag szélesebb területet ölel fel, mint a magyar, de nem reprezentativ.

Az adatgyüjtés a két országban nagyrészt azonos kérdéseket tartalmazó kérdőiv segitségével történt. A tanulmányunkban feldolgozott, élsporttal kapcsolatos kérdések teljesen megegyeztek.

A lengyel vizsgálati mintába került személyek a kérdőiveket standardizált személyes interju során töltötték ki. Az adatgyüjtési módszereknek ez az eltérése nem befolyásolta a kapott válaszok összehasonlithatóságát, csupán a lengyel mintában növelte az értékelhető válaszok arányát.

Az adatfeldolgozás Lengyelországban kézi táblázással történt.

17. táblázat

A maximális sportteljesitmények társadalmi szükségességéről alkotott értékitéletek megoszlása százalékban

Alminták	Teljes mértékben szükséges	Részben szükséges	Nem szükséges	Nincs véleménye	Nincs válasz, nem értelmezhető	N
Lengyel diákok	54,0	1,4	34,8	8,4	1,4	500
Lengyel szülők	70,4	2,8	22,4	4,0	0,4	500
Magyar diákok I.	77,0	4,0	19,0	0	0	99
Magyar szülők I.	67,0	5,0	27,0	1,0	0	99
Magyar diákok II.	59,0	4,0	38,0	0	0	322
Magyar szülők II.	57,0	1,5	40,0	1,5	0	339

A negativ attitüddel rendelkezők közel háromnegyede is azért nem igényli az élsportot, mert a kudarcok rossz fényt vetnek a hazára. A magas szintü sporttevékenység egészségkárositó következményeire és az élsportnak a tömegsport rovására érvényesülő anyagi kihatásaira mindössze 4-5 %-ban hivatkoztak. Tulajdonképpen csak az utóbbi kisebb csoportok tagadják igazán a maximális sportteljesitmények szükségességét a mi társadalmi viszonyaink között, a többiek főként az eredmények jelenlegi szinvonalával elégedetlenek.

A vizsgált népességben tehát a magas szintü sportteljesitmények hivei és ellenzői csaknem egyaránt magukévá teszik a "nemzeti sportérdek" hivatalos koncepcióját. Értékitéleteik gyökeres különbsége nagyrészt abból fakad, milyen "szemüvegen" át látják a nemzeti válogatottak eredményeit. Részben ezzel is magyarázható a két nemzet értékitéleteinek részleges, főként az idősebb generációnál megmutatkozó differenciáltsága.

A mintaválasztási szempontok értelmében a legyen almintákat a 2. sz. (általános tagozatos) magyar almintákkal hasonlithattuk össze teljes értéküen.

A lengyel és az általános tagozatos magyar tanulók vélekedései a maximális sportteljesitmények társadalmi szerepéről közel állnak egymáshoz, szüleiké viszont számottevő eltérést mutatnak. 13,4 %-kal több lengyel szülő igenli, és 17,6 %-kal kevesebb tagadja a magas szintü sporteredmények szükségességét. Jelen kutatásunk során szerzett sok irányu tapasztalataink azt mutatják, hogy ezen a vizsgálatban résztvevők többsége közvetlenül a válogatott labdarugó csapatok teljesitményét, közvetve pedig a labdarugók anyagi és erkölcsi támogatását érti. A magyar labdarugás sorozatos kudarcai pedig jóval korábban kezdődtek, mint a lengyeleké, s valószinü ez nyilvánul meg a teljesitménysporttal kapcsolatos értékitéletekben is.

Mindez módositja a teljesitménysporttal kapcsolatos állásfoglalások értékelését is a vizsgált populációban. Látszólag ugyanis kedvező a kép. Ugy tünik, hogy a megkérdezettek többsége ismeri és elismeri az élsport társadalmi funkcióit. A pontosabb elemzés beszükült értékfelfogást tükröz, amelyben a nemzeti sportsikerek, leggyakrabban a labdarugó válogatottak eredményei csaknem kizárólagos szerephez jutnak, a maximális sportteljesitmények egyéb értékei, illetve a többi sportágak nem kapnak kellő hangsulyt.

A lengyel és magyar labdarugó válogatottak hosszabb-rövidebb ideig valóban kiemelkedő nemzeti sikereket szereztek, de ez nem indokolhatja kivételes helyzetüket. Egyrészt ugyanis más sportágakhoz is kötődnek hasonló, sőt még jobb nemzetközi szintü eredmények. Másrészt a magyar labdarugás hosszabb, a lengyel rövidebb ideje a mélyponton van.

Ugy gondoljuk, hogy a két ország sportpolitikájának néhány összetevője, ezen belül különösen sportpropagandája is felelős az értékfelfogások egyoldaluságáért.

A labdarugás központu szemléletmód egyedül a magyar testnevelés tagozatos tanulók és szüleik almintájától idegen. Az alkalmazott χ^2-próba is bizonyitotta, hogy a választott iskolatipus meghatározó a teljesitménysporttal kapcsolatos vélekedések kialakulásában. A számitások szignifikáns összefüggést mutattak ki diákoknál az értékitélet tartalma és a testnevelés, illetve általános tagozatra járás között. (18. táblázat) A szülőkre vonatkozó adatok is megközelitik ezt. (19. táblázat)

18. táblázat

A választott iskolatipusok és a maximális sportteljesitmény társadalmi szükségességéről alkotott értékitéletek összefüggései tanulóknál

(Gyakorisági értékek)

Iskolatipus	Értékitélet			Összesen
	pozitiv	negativ	ambivalens	
Testnevelés tagozatos	76	19	4	99
Általános tagozatos	189	121	12	322
Összesen	265	140	16	421

$\chi^2 = 11,64$
$p = < 0,01$

19. táblázat

A gyerekek számára választott iskolatipusok és a maximális sportteljesitmény társadalmi szükségességéről alkotott értékitéletek összefüggései szülőknél

(Gyakorisági értékek)

Iskolatipus	Értékitélet			Összesen
	pozitiv	negativ	ambivalens	
Testnevelés tagozatos	67	27	5	99
Általános tagozatos	193	136	10	339
Összesen	260	163	15	438

$\chi^2 = 5,87$
$p = < 0,10$

A magyar almintákra elvégzett χ^2-próbák szerint a tanulóknál ezen kivül más szociológiai jellemző (lakóhely, nem, tanulmányi átlag stb.) nem befolyásolta a válaszadást. A szülőknél pedig egyedül a nemhez tartozás és a teljesitménysportra vonatkozó állásfoglalások között volt kimutatható szignifikáns összefüggés. (20.táblázat) A szignifikáns különbséget nem mutató táblákat nem közöljük.

20. táblázat

A nemek és a maximális sportteljesitmények társadalmi szükségességéről alkotott értékitéletek összefüggései összevont magyar szülőcsoportoknál

(Gyakorisági értékek)

Nem	Értékitélet			Összesen
	pozitiv	negativ	ambivalens	
Férfi	133	22	52	207
Nő	117	21	81	219
Összesen	250	43	133	426

$\chi^2 = 7,038$
$p = < 0,05$

A lengyel vonatkozásu vizsgálati adatokból az tünik ki, hogy legtöbben a varsói értelmiségiek és gyermekeik (41,2 %) és a varsói munkások és gyermekei közül (34,8 %) tagadják a maximális sporteredmények társadalmi szükségességét, szemben a vidéki munkások 21,2 és a falusi parasztok 17,6 %-ával. Ezzel összhangban az élsport igenlése a falusiaknál és gyermekeiknél a legmagasabb (69,6 %) és a varsói értelmiségieknél és gyermekeiknél a legalacsonyabb (52 %).

Ezen tul a nemek közötti véleménykülönbségek emlitésre méltóak. A felnőtt generációnál a falusi asszonyok vélekedései az élsportról négyszer negativabbak, mint a férfiaké (6,3, illetve 25,8 %). A fiatalabb korosztályoknál viszont, ha nem is ilyen nagy százalékos eltéréssel, de több falusi fiu utasitja el a magas szintü sportteljesitmény társadalmi szükségességét, mint leány (22,2, illetve 16,1 %).

c) A testnevelés tagozatos tanulók és szüleik értékitéletei a maximális sportteljesitmények szükségességéről

A 17. táblázatban bemutatott kutatási eredmények közül megkülönböztetett figyelmet szenteltünk a testnevelés tagozatos tanulókra és szüleikre vonatkozó adatoknak. Első megközelitésben ugyanis az a látszat, hogy e két csoportban relative magasabb a maximális sportsikerek igénylése. Ha azonban a pozitiv és a negativ válaszok arányát ahhoz viszonyitjuk, hogy ezek a tanulók - szüleikkel egyetértés-

ben - elvileg azért járnak testnevelés tagozatos osztályba, hogy sporttehetségük kibontakozzék és kiváló eredményeket érjenek el a különböző sportágakban. Ebben az esetben a válaszok azt jelentik, hogy a diákok 19 %-a, szüleik 27 %-a szemben áll az iskola egyik alapvető célkitüzésével, további 4 illetve 5 %-uk pedig csak részben azonosul vele. Az empirikus felmérés ide vonatkozó adatait megerősiti az a tény is, hogy a testnevelés tagozatos osztályokban vannak olyan tanulók, akik a testnevelők rábeszélése ellenére sem tagjai a sportiskolának. Köztudott, hogy az országszerte igen népszerü testnevelés tagozatos osztályokba önkéntes a beiratkozás, s általában nagy a tuljelentkezés. E körülmények ismeretében még meglepőbb, hogy a vizsgált megye egyetlen testnevelés tagozatos középiskolájában ilyen szemléletmód teret tudott nyerni.

A probléma közvetlen magyarázatát megadják a testnevelési dokumentumok. Például a Megyei Tanács Müvelődésügyi Osztályának tájékoztató jelentése szerint "A gimnáziumi testnevelési osztályba jelentkezők aránya megyénkben alacsony. Számuk más megyék hasonló iskoláiba jelentkezőkhöz és a megye sportági igényeihez viszonyitva is kevés. A jelentkezők egy része pedig nem felel meg a tanulmányi, sportelőképzettségi követelményeknek és igy a kiválasztási lehetőség leszükül." *

Sokoldaluan irja le a jelentés a viszonylag alacsony jelentkezési arány indokait is:

- a tanulók sportcélkitüzései és középiskolai továbbtanulási, szakosodási elképzelései nem esnek egybe;
- a tanulók nem képesek összeegyeztetni az erős fizikai megterhelést és a tanulást;
- a szülők más irányba befolyásolják gyermekeiket;
- nem elég hatékony a sportpropaganda.

A testnevelési dokumentumok körültekintően irják le az adott helyzetet, de nem adnak - funkciójukból adódóan nem is adhatnak - választ a "miértek"-re. Felmérésünk alapján ugy gondoljuk, hogy e jelenség mélyebben rejlő okai nem a sportegyesületek, müvelődésügyi osztályok, iskolák jelenlegi tevékenységében, hanem a megye egész sportéletében, sportmultjában keresendők.

d) Az értékválasztások és a megye sportéletének összefüggései

A megye lakossága szereti a sportot. Sportszeretete azonban igen sokáig inkább a "sportfogyasztásban" realizálódott - és realizálódik ma is - s nem a testedzésben. A "sportfogyasztásnak" sokkal nagyobb hagyományai vannak, mint - egy-két sportágat kivéve - az aktiv sporttevékenységnek, különösképpen a magas szintü versenysportnak.

Jelen kutatásunk eredményei többszörösen utaltak arra, hogy az általunk vizsgált népesség testkulturális értékei között a "sportfogyasztás" elismerése és megvalósitása a leghangsulyosabb. Ugy tünik, hogy ez az országszerte kisebb-nagyobb mértékben észlelhető tünet ebben a megyében intenzivebb, mint másutt. Döntő mértékben hozzájárultak e helyzet létrejöttéhez a földrajzi adottságok, amelyek hosszu

* Nógrád megyei Tanács VB Müvelődésügyi Osztálya: Tájékoztató jelentés az általános és középiskolai testnevelési osztályokban folyó tevékenységről. (1979).

ideig szétforgácsolták az erőket, lehetetlenné tették a versenysport anyagi és személyi feltételeinek széles körü megteremtését, a sporttehetségek felismerését, átirányitását. A megye lakosságának 63 %-a a ma is ötezernél alacsonyabb létszámu településen él, ahol jól felszerelt, fedett teremmel, csarnokkal is rendelkező sportcentrumok elvétve akadnak, de a városok sportlétesitmény-ellátottsága sem kielégitő.

Az utóbbi években nagy erőfeszitések történtek annak érdekében, hogy a sport behálózza a megyét, s számos részeredmény született a tömegsportban, versenysportban és az iskolai testnevelésben. Döntő fordulat azonban, főként a versenysportban, még nem következett be.

Ehhez - a helyenként figyelemre méltó előrelépés ellenére - jelenleg még mindig nem elegendőek a személyi-tárgyi feltételek. De hogy nemcsak létesitmény-problémákról van szó, azt jól illusztrálja Szunyogh Tibornak, a megyei TSH elnökének a Népsportban megjelent nyilatkozata: "A szakosztályok jelentős részében nehezen valósul meg a korszerü szakmai munka, még ott is, ahol igazán jók a feltételek. A nagyobb egyesületekben is hullámzó a szakmai tevékenység, kevés jele van az igényességnek." (58)

Empirikus kutatásunk tanulságai szerint a jelenlegi helyzet egyik döntő oka, hogy a helyi lakosság jelentős része nem támogatja a megyei sportvezetés törekvéseit, mivel testkulturális értékei között az aktiv versenysport perifériális helyet foglal el.

A megye versenysportjában érdembeli változás "áttörés" akkor következik be, ha - a sportlétesitmények nagyarányu bővitésével párhuzamosan - megyeszerte növekszik a maximális sportteljesitmények társadalmi elismertsége, az élsport fogalmát nem szükitik le a labdarugásra, s ha a versenysportban való aktiv részvétel kivánatos, elérendő érték lesz.

A probléma lényege az, hogy mindezeket az értékrendbeli módosulásokat - az eddiginél sokkal szélesebb körü propaganda- és nevelőmunkán tul - éppen a helyi sportsikerek ösztönözhetnék leghatékonyabban pozitiv példájukkal, emocionális befolyásukkal. El kell érni tehát, hogy az egy-egy sportágban (pl. vivás) elért országos, nemzetközi sikerek tartósabban hassanak, s a megye - a feltételeket biztositva - hosszabb ideig őrizze meg eredményes versenyzőit. A sportteljesitmény elérésének és megbecsültségének kölcsönhatásai ezen az uton majd egyre magasabb szinten erősitenék fel egymást, s más megyékhez hasonlóan ez a megye is vidéki sportcentrummá válhatna.

Ehhez a lakosság fizikai képességei a korábbiakban több szempontból hátrányként emlitett, de ebben a vonatkozásban előnyt jelentő kiterjedt falusi életmód következtében fokozottabban adottak. Nem hiányzik hozzá a sportvezetők, sportszakemberek, társadalmi sportmunkások szándéka, tenniakarása sem. A megvalósitás egyik alapvető és korántsem könnyen megteremthető feltétele - felmérésünk tapasztalatai szerint, a sportlétesitmények eddiginél nagyobb tempóju épitése mellett - a fiatalabb és idősebb generációk versenysporttal kapcsolatos értékfelfogásának alakitása.

3. A sportesemények társadalmi szerepének megitélése

a) A sportesemények társadalmi szerepének változásai

A versenysport szórakoztató, látványossági funkciójának empirikus kutatását az tette különösen időszerüvé, hogy az utóbbi évtizedben mind a lengyel, mind a magyar társadalomban megváltozott a sportesemények, rendezvények társadalmi szerepe.

Az ötvenes és részben a hatvanas években a hazai válogatottak versenyeit, a nemzeti bajnokságokat mind Lengyelországban, mind Magyarországon számos sportágban a szurkolók nagy érdeklődése kisérte. Magyarországon a hatvanas évek végén először az egyéni és a nem együttes játékon alapuló csapatversenyeken (torna, atlétika, ökölvivás stb.) ritkultak meg az addig zsufolt lelátók. A hetvenes években pedig a korábban népszerü csapatsportok: kézilabda, kosárlabda, sőt labdarugó mérkőzések látogatottsága is csökkent. A csökkenés nem volt egyenes vonalu. Időnként, például labdarugó tétmérkőzéseknél nagyot emelkedett, majd ujra zuhant, de ezek a hullámzások mind alacsonyabb szinten ismétlődtek.

Lengyelországban ez a folyamat néhány évvel később és kevésbé látványosan zajlott le, de a tendencia lényegében azonos a két országban.

A sportesemények társadalmi funkciói: integráló, közösségteremtő kommunikációs funkció, szabadidős funkció stb. csak akkor valósulhatnak meg, ha az élsportolók teljesitményeiket nem szük szakmai körökben, hanem a szurkolók népes tábora előtt érik el. A sportszakmai és a gazdasági összetevők mellett ez a fő oka annak, hogy az elmult években mindkét országban erőfeszitéseket tettek a szurkolók visszahóditására.

A sportversenyek elpártolt nézőinek visszaszerzése érdekében inditott kampányok azonban csak részleges és átmeneti eredményeket hoztak. Megitélésünk szerint elsősorban azért, mert e problémát jórészt csak a felszinen megjelenő okokkal magyarázták, s viszonylag kevés próbálkozás történt annak érdekében, hogy feltárják a szurkolók magatartásának mélyebb összetevőit.

A felszinen megjelenő közismert okok például a televiziós sportközvetitések elszivó hatása, a szabadidős tevékenységek alternativáinak növekedése stb. természetesen - ha időnként ellentmondásosan is - számottevően befolyásolják a szurkolók attitüdjeit. Miután azonban ezek az okok a társadalmi fejlődés pozitiv velejárói, a kivezető utat nem ezen okok kiküszöbölésében kell keresni. Ugyancsak - önmagában - nem változtatja meg döntő mértékben a kialakult helyzetet a sportversenyek nivójának kisebb és átmeneti emelkedése sem. Általános tapasztalat ugyanis, hogy a válogatott csapatok a hullámvölgyben aránytalanul sok szurkolót veszitenek, de a felszálló ágban ennek t[illegible]redékét is nehezen nyerik vissza. (Természetesen a szinvonalemelkedés jogos igény, de nem ebben a formában.)

Közelebb jutunk a probléma megoldásához, ha azt kutatjuk, hogyan vélekednek az emberek a sportszférában bekövetkezett változásokról; és az élsport társadalmi szerepéről. Ez utóbbi a kulcskérdés. Ettől függ, hogy akarnak-e, képesek-e majd a nyolcvanas években a lengyel és magyar dolgozók azonosulni nemzeti válogatottjaikkal, kedvelt csapatukkal, sportolójukkal, s hogy megnyerésükre milyen módszerek lesznek hatékonyak.

A megoldásra váró konkrét - gyakorlati problémák - az elméleti előfeltevések mellett - jelentékenyen befolyásolták kutatásunk e területének kérdésfeltevéseit. Egyeztetve az elmélet és a gyakorlat igényeit, a következő kérdésekre próbáltunk választ keresni:

- Ma Magyarországon és Lengyelországban az emberek társadalmi szempontból értékesnek tartják-e a sportesemények, mérkőzések megtekintését?

- Milyen különbségek vannak a két országban a sportesemények társadalmi szerepével kapcsolatban elismert értékek tartalmában és mennyiségében az egyes társadalmi-demográfiai csoportok között?

- Milyen mértékben valósitják meg az e téren elismert értékeiket a különböző nemzetiségü, lakóhelyü, életkoru, foglalkozásu, iskolai végzettségü stb. társadalmi rétegek, csoportok?

- Milyen sportági különbségek vannak az elismert értékek realizálásában?

- Milyen az elismert és a realizált értékek kapcsolata, vagyis milyen a deklarált (vallott) értékek és a tényleges magatartások közötti viszony?

- Milyen egyéni és társadalmi okok huzódnak meg e vizsgált társadalmi jelenség mögött?

- Milyen intézkedésekkel, módszerekkel stb. lehetne elérni, hogy a sportesemények népszerüsége, látogatottsága növekedjék?

Annak érdekében, hogy a feltett kérdésekre választ adhassunk, egyrészt szóbeli kijelentések alakzataiban vizsgáltuk a lengyel és magyar tanulók és szülők sportesseményekhez füződő igényeit, és ebből kiindulva kiséreltük meg leirni a két generáció értékitéleteinek, beállitódásának főbb sajátosságait. Másrészt vizsgáltuk a diákok és szüleik sportverseny nézésének (televizióban), valamint látogatásának (stadionba, sportcsarnokba) gyakoriságát és azt, hogy a deklarált értékitéletek és preferenciák mennyiben tekinthetők a tényleges magatartást irányitó tényezőknek.

b) A sportesemények megtekintésének társadalmi értékei

Kutatási adataink feldolgozása, értékelése és összehasonlitása alapján megállapitottuk, hogy a különböző szintü, rangu sportversenyek, sportmérkőzések megtekintését az általunk vizsgált népességben a lengyelek 72,1, a magyarok 65,8 %-a tartja társadalmi szempontból értékesnek. Ezen tul a két nemzet és a két generáció között több figyelemre méltó különbséget találtunk. (Lásd a 21. táblázatot)

A 21. táblázat adataiból az alábbi következtetéseket vontuk le:

Lengyelországban az idősebb, Magyarországon a fiatalabb generáció tagjai tartják társadalmi szempontból értékesebbnek a mérkőzések, versenyek megtekintését. E kérdésben a legpozitivabb véleményük a lengyel szülőknek (77,4 %) és a testnevelés tagozatra járó magyar tanulóknak (78,0 %) volt. A lengyel és az általános tagozatos magyar diákok csaknem teljesen azonos arányban itélik társadalmilag hasznosnak a sportrendezvényeket (66,8, illetve 67 %-ban), mig ugyanezen tanulók szülei e tekintetben számottevően különböznek: 22,4 %-kal több lengyel szülőnek van pozitiv véleménye.

A negativ vélemények terén egyrészt a két nemzet között, másrészt a két magyar alminta között találunk figyelemre méltó eltéréseket.

A lengyeleknél a fiatalabb, a magyaroknál az idősebb generáció körében volt több elutasitó vélemény, de más-más nagyságrendben. A lengyeleknél alig akadnak olyanok, akik társadalmi szempontból teljesen feleslegesnek tartják a sportesseményeket (diákok 1,8 %, szülők 1,0 %), mig a magyaroknál ezek aránya átlagosan 6,7 %. Legalacsonyabb a testnevelés tagozatos tanulóknál (2,97 %), legmagasabb a nem testnevelés tagozatos tanulók szüleinél (14,0 %). A szülők, a családi mikrokörnyezet erős befolyására utal az a tény, hogy mind a lengyel, mind a magyar

diákok - különösen a tagozatos iskolába járó diákok - állásfoglalása ebben a kérdésben közelebb áll szüleikéhez, mint saját korosztályukéhoz.

Összevetve a pozitiv és a negativ vélekedéseket, ugy tünik, hogy a lengyeleknél mindkét generáció értékesebbnek tartja társadalmi szempontból a sportversenyek, mérkőzések megtekintését, mint a magyaroknál. Ezt támasztják alá a 30. táblázat harmadik oszlopában lévő adatok, amelyek szerint 8-10 %-kal több magyar tanuló és szülő gondolkodik ambivalens módon a szurkolásról, mint lengyel.

21. táblázat

A sportesemények megtekintésének társadalmi jelentőségéről alkotott értékitéletek megoszlása (%)

Alminták	Pozitiv 1	Negativ 1	Ambivalens 1	Nincs véleményük	Nem értékelhető 7	N
Lengyel diákok	66,8	1,8	7,6	22,8	1,0	500
Lengyel szülők	77,4	1,0	11,8	9,0	0,8	500
Magyar diákok I.	78,0	2,97	16,06	2,97	0	99
Magyar diákok II.	67,0	6,0	16,1	10,9	0	322
Magyar szülők I.	69,0	4,0	17,1	9,9	0	99
Magyar szülők II.	55,0	14,0	16,0	15,2	0,8	339

A továbbiakban megvizsgáltuk azt a kérdést, hogy a sportversenyek társadalmi szerepével kapcsolatban elfoglalt álláspontokat befolyásolják-e a felmérésben résztvevők szociológiai jellemzői (nem, életkor, lakóhely, foglalkozás).

A lengyel adatokat elemezve azt láttuk, hogy a nemi hovatartozás a falusi felnőttek és a varsói tanulók véleményét befolyásolta. A szurkolást pozitivan itélte meg a falusi férfiak 82,5 %-a, illetve a nők 70,9 %-a, Varsóban a fiuk 66,1 %-a, illetve a leányok 50,7 %-a. Ugy tünik, a gyerekek inkább az ellentétes nemü szülő véleményével azonosulnak: falun az apák és leányaik, Varsóban az anyák és fiaik tartják értékesebbnek a sportversenyeket.

A lakóhely és a társadalmi réteghez tartozás alapján Lengyelországban e témakörben a következőképpen alakultak a megkérdezettek válaszai. Pozitiv választ adott: a varsói munkások és gyermekeik 82,8 %-a, a mezőgazdasági dolgozók és gyermekeik 72,8 %-a, a varsói értelmiségiek és gyermekeik 66,8 %-a és a vidéki munkások és gyermekeik 64,2 %-a, negativ választ adott a varsói értelmiségiek és gyermekeik 2,4 %-a, a varsói munkások és gyermekeik 1,4 %-a, a vidéki munkások és gyermekeik 1,2 %-a és a mezőgazdasági dolgozók és gyermekeik 0,4 %-a. A legtöbb ambivalens választ a varsói értelmiségiek és gyermekeik adták (14,4 %), a legkevesebbet a mezőgazdasági dolgozók és gyermekeik (3,2 %).

A magyar vonatkozású adatoknál χ^2-próbát használtunk a vizsgálatban részt vett felnőttek és tanulók véleményei és szociológiai jellemzői közötti kapcsolat feltárására. A χ^2-próba szignifikáns összefüggést mutatott a megkérdezettek neme (22. és 23. táblázat), életkora, pontosabban az ifju, illetve felnőtt generációhoz tartozása között (24. táblázat).

22. táblázat

A nemek és a sportesemények társadalmi szerepéről vallott vélemények összefüggései összevont magyar diákcsoportoknál

(Gyakorisági értékek)

Nem	Vélemény			Összesen
	pozitiv	negativ	ambivalens	
Férfi	158	16	52	226
Nő	132	4	55	191
Összesen	290	20	107	417

$\chi^2 = 6,72$

$p < 0,05$

23. táblázat

A nemek és a sportesemények társadalmi szerepéről vallott vélemények összefüggései összevont magyar szülőcsoportoknál

(Gyakorisági értékek)

Nem	Vélemény			Összesen
	pozitiv	negativ	ambivalens	
Férfi	133	22	52	207
Nő	177	21	81	219
Összesen	250	43	133	426

$\chi^2 = 7,03$

$p < 0,05$

A szociológiai jellemzők még egyértelmübben befolyásolták azt a tényt, hogy mivel magyarázták a megkérdezettek a sportversenyek társadalmi szerepéről kialakult álláspontjukat.

A lengyeleknél a következő pozitiv indokok fordultak elő a leggyakrabban: A sportversenyek

a) elősegitik a szabadidő hasznos eltöltését: 16,6 %,

b) a leghatékonyabb sportpropagandát jelentik: 13,0 %,

c) esztétikai élményt nyujtanak: 12,8 %,

d) lehetőséget adnak arra, hogy a szurkolók kedvenceikkel találkozzanak: 7,6 %,

e) hozzájárulnak a sokoldalu ember neveléséhez: 4,8 %.

A szurkolást a szabadidő hasznos eltöltése miatt a mezőgazdasági dolgozók 33,6 %-a, a vidéki ipari munkások 16,0 %-a tartja fontosnak, szemben a varsói értelmiségiek 9,2, és a varsói munkások 8,6 %-ával. Hasonlóképpen nagyok az eltérések az egyes társadalmi rétegek, osztályok között a sportesemények nevelő hatásának értékelésében: a mezőgazdasági dolgozók csupán 0,8 %-ban fogadják el a szurkolás nevelő értékeit, szemben a varsói ipari munkások és értelmiségiek - egyébként szintén elég alacsony - 7,2, illetve 7,6 %-ával.

24. táblázat

A generációhoz tartozás és a sportesemények társadalmi szerepéről vallott vélemények összefüggései az összevont magyar almintákban

(Gyakorisági értékek)

Generációk	Vélemények			Összesen
	pozitiv	negativ	ambivalens	
Tanulók	293	21	107	341
Szülők	262	50	126	438
Összesen	555	71	233	859

$\chi^2 = 14,79$

$p < 0,001$

A nemek közötti különbségek abban mutatkoznak meg, hogy a fiuk és a férfiak motivációs bázisában sokkal nagyobb sullyal szerepelnek a sportesemények esztétikai értékei, mint a leányokéban. A generációs különbségek pedig abban, hogy a pozitiv érvek között első helyen a felnőtteknél a szórakoztató funkció, a tanulóknál a propaganda funkció áll.

E téren a magyar szülők és gyermekeik között is megfigyelhetők részben hasonló eltérések: az idősebb generáció a sportesemények legfontosabb társadalmi szerepét Magyarországon a szabadidő hasznos eltöltésében (25 %) és a szórakoztató funkcióban (36 %) látja. A fiatalabb generáció viszont a társadalmi értéknek sajátos módon főként a hasznosságot tekinti. A testnevelés tagozatos tanulók 33,3 %-a, az általános tagozatos tanulók 7,25 %-a a haszonelvet vallja.

A magyar vonatkozású adatok egyébként részben más motivációs bázist tükröznek, mint a lengyelek.

Egyrészt egyetlen magyarázat sem tartalmazza a sportesemények megtekintésének esztétikai értékeit. Nagyobb sullyal szerepel viszont az inditékok között mindkét korosztálynál, falun és városon egyaránt a sportversenyek nevelő funkciója (15 %), közösségteremtő funkciója (21 %), gazdasági funkciója (25,5 %) és a sportszférára gyakorolt kedvező hatása (25 %). Ez utóbbi kettőt a testnevelés tagozatra járó tanulók és a szellemi foglalkozásu szülők emelik ki nagyobb számban.

Másrészt a magyaroknál fellelhetjük a negativ álláspontok okait is. A válaszadók, főként a nem testnevelés tagozatos tanulók szülei azért nem tekintik társadalmi szempontból értékesnek a szurkolást, mert a mérkőzések, versenyek szinvonala sokat romlott, s ez - megitélésünk szerint - megsokszorozza a deviáns néző magatartásokat. Ezekből a válaszokból az is kiderül, hogy a megkérdezettek jelentős része sportesemménynek, sportversenynek, sportrendezvénynek egyaránt csaknem kizárólagosan a labdarugó mérkőzéseket tekinti.

Összevetve az empirikus adatok azonosságait és különbözőségeit megállapithatjuk, hogy a sportesemények társadalmi szerepét a megkérdezettek elsősorban a nemzeti bajnokságokra, válogatott sportesemményekre vonatkoztatták. Az adatokból az is kitünik, hogy a sportesemények megtekintésével kapcsolatos értékek elismerését a nemzeti hovatartozás erősebben befolyásolja, mint az egyéb szociológiai jellemzők.

Elemezve a két ország versenysportjának társadalmi feltételeit, hátterét, eredményeit és a felmérésünk során megkérdezettek válaszait, ennek okát döntő mértékben a magyar és lengyel sport szinvonalának, hazai és nemzetközi sikereinek, presztizsének eltérő alakulásában látjuk.

A magyar szurkolók a felszabadulás után átélték nemzeti sportjuk látványos - időnként erőn felüli - sikereit, majd végigkisérték viszonylagos visszaesését, bizonyos sportágakban pedig abszolut hanyatlását. Kiemelten érvényes ez a labdarugásra, amelyet - vizsgálatunk szerint - a szurkolók népes serege azonosit a "sporttal".

A lengyel szurkolók is nagyobb nemzeti sportsikerek tanui voltak korábban, mint napjainkban, de egyrészt sikereik is, kudarcaik is kevésbé voltak látványosak, másrészt és ez a leglényegesebb, a szinvonal emelkedése és csökkenése több népszerü sportágban csak később indult el, igy az utóbbi még nem bizonyult tartósnak. Például a lengyel atlétika és ökölvivás a világ élvonalában volt néhány évvel ezelőtt, amikor a magyarokat már alig-alig jegyezték ezekben a sportágakban, s a labdarugásban a hetvenes évek első felében hoztak létre lengyel "arancsapatot", amikor a magyar válogatott csak árnyéka volt a régi nagy csapatnak.

A korábban elkényeztetett magyar közönség egy része csalódása miatt fokozatosan eltávolodott a sportlátványosságoktól, s elpártolása mára már az értéktudatban is változásokat hozott. A lengyel közönség még bizakodik, értéktudata, ugy tünik, még nem tükrözi kedvezőtlen tapasztalatait. Ez a jelenség a felnőtt generációnál figyelhető meg igazán jól. Az általános tagozatos gyermekek szüleinél

22,4 %-kal kevesebb pozitiv és 13 %-kal több negativ véleményt találunk a sportesemények társadalmi értékeinek elismerésével kapcsolatban, mint a lengyel szülőknél. A fiatalabb korosztálynál csak a sportversenyek társadalmi értékeinek ambivalens megitélésében számottevőek a differenciák (magyar diákok 16,4 %, lengyel diákok 7,6 %).

A sportesemények társadalmi szerepének elismerését kifejező mutatók (továbbiakban az elismert értékek mutatóinak) objektiv értékelése rendkivül nehéz feladat. Egyfelől ugyanis ugy tünik, hogy a 66-78-as mutatók - amelyek az általános tagozatos magyar szülők kivételével (55) jellemzik a különböző nemzetiségü és életkoru csoportokat -, magas értékek. Másfelől viszont nincsenek olyan empirikus kutatásokon alapuló, összehasonlitásra alkalmas adataink, amelyek megmutatnák, hogy azokban az években, amikor ténylegesen magasabb volt a sportesemények látogatottsága, az elismert értékek mutatói is magasabbak voltak-e.

Végeredményben azonban az tény, hogy ha napjainkban az emberek elismert értékeikkel összhangban cselekednének, a mérkőzéseket, sportversenyeket ma is zsufolt lelátók előtt játszanák. Ezért vizsgálatunk további részében azt kutattuk, milyen mértékben valósitják meg az e téren elismert értékeiket a különböző nemzetiségü és szociológiai jellemzőjü társadalmi csoportok.

c) Az elismert értékek realizálása

A sportesemények megtekintésével kapcsolatos elismert értékek elvileg bármely rendü, rangu, szinvonalu sportversenyre vonatkoztak. Az értékek realizálását, vagyis a megkérdezettek tényleges magatartását (mérkőzéslátogatásukat, tévénézésüket) csak a nemzeti válogatottak versenyeivel összefüggésben vizsgáltuk. Bár a bajnoki, helyi stb. sportversenyek megtekintését is jelentős kérdésnek tartjuk, ugy véljük, hogy a versenyrendszerek, a helyi körülmények stb. eltérései igen megnehezitenék a két nemzet közötti összehasonlitást.

Kutatásunk során a realizált értékek mutatójának csoportonként azt a két-két arányszámot tekintettük, amely kifejezte, hogy a felnőttek és tanulók hány százaléka tekinti meg az adott mikrokörnyezetben legnépszerübb sportágak hazai válogatottjainak versenyeit a helyszinen, illetve a televizióban. Ez a lengyeleknél 5-5, a magyaroknál 7-7 sportágat jelentett. (A sportágak kedveltségi sorrendjére a későbbiekben visszatérünk.) A realizált értékek mutatójának lehetséges legalacsonyabb értéke 0, legmagasabb értéke 100.

Az általunk vizsgált népességben a sportesemények televiziós közvetitéseinek nézettségét, illetve helyszini megtekintését alapul véve, a realizált értékek mutatói az alábbiak voltak. (25. táblázat)

A realizált értékek egyik mutatója (25. táblázat 1. oszlopa) azt jelzi, hogy stadionlátogatás szempontjából döntő különbség csak a testnevelés tagozatos magyar tanulók és a többi alcsoport között van. A testnevelés tagozatos diákok szüleinél a generációs hatás e téren erősebb, mint az elismert értékek esetén.

A realizált értékekben meglevő kisebb különbségek egyébként nem életkor-, hanem nemzet-specifikusak. Vagyis a lengyel tanulók és az általános tagozatos magyar tanulók realizált értékei közelebb állnak saját szüleik realizált értékeihez, mint más nemzetiségü korosztályuk megfelelő adataihoz. Ez azt jelenti, hogy a lengyel tanulók és szülők, ha kis mértékben is, de egyaránt többet járnak mérkőzésekre, sportversenyekre, mint a magyarok.

25. táblázat

A realizált értékek mutatói

A vizsgált csoport	A realizált érték mutatója	
	Helyszini megtekintéskor	TV közvetitéskor
Lengyel tanulók	11,8	68,0
Magyar tanulók (általános tagozat)	8,2	65,5
Magyar tanulók (testnevelés tagozat)	24,1	51,9
Lengyel szülők	10,9	65,3
Magyar szülők (általános tagozat)	8,0	57,1
Magyar szülők (testnevelés tagozat)	11,7	57,0

A realizált értékek másik mutatója (25. táblázat 2. oszlopa) azt fejezi ki, hogy a televiziós sportközvetitések nézettsége átlagosan hatszorosa, nyolcszorosa a mérkőzések, sportversenyek látogatottságának. Ezt a mutatót azonban nem tekinthetjük egyenértékünek a stadionlátogatás gyakoriságát tükröző mutatóval. Nyilvánvaló ugyanis - a vizsgálatban résztvevők maguk is kifejtették -, hogy a sportversenyek, mérkőzések megtekintése a helyszinen a szurkolókról vallott értékeik magasabb szinten történő megvalósitását kivánja.

A televizió sportközvetitéseinek nézettségét kifejező mutató tehát a sportértékek realizálása szempontjából korlátozottabb érvényü, de még igy is hasznos információkat nyujt az egyes csoportok tényleges magatartásáról a sportesemények társadalmi szerepével összefüggésben.

A nemzeti hovatartozás e vonatkozásban is erősebben érvényesül, mint az életkor. A lengyel tanulóknál és szülőknél egyaránt egyenes összefüggés figyelhető meg a kétféle tipusu realizált érték között: a gyakoribb mérkőzéslátogatás magasabb sportközvetités-nézettséggel jár együtt. A magyaroknál mindkét generációnál ellentétes irányu összefüggés található a két fajta realizált érték között: a gyakoribb mérkőzéslátogatást alacsonyabb televizió-nézettség kiséri, a ritkább stadionlátogatás pedig magasabb sportközvetités-nézettséggel párosul. Mindez végül is azt eredményezi, hogy mindkét generációnál a lengyelek nézik többször a televizió sportközvetitéseit. A különbség a lengyel diákok és az általános tagozatos magyar diákok között csekély: 2,5 %, a lengyel és magyar szülők között nagyobb: 8,3 %. Ugy látszik, hogy a két nemzet eltérő életmódbeli hagyományai, szabadidős szokásai stb. felnőttkorban erősebben éreztetik hatásukat.

Ugyanakkor a lakóhely és a foglalkozás számottevőbben befolyásolja a szurkolás gyakoriságát, és részben lehetőségeit, mint a nemzeti hovatartozás. Mind Lengyelországban, mind Magyarországon a városban élők járnak gyakrabban sport-

pályákra, stadionokba, s a falun élők nézik többször a televizió sportközvetítéseit. A városiak közül a munkások lényegesen nagyobb arányban tekintik meg a helyszínen a sporteseményeket. Például ökölvivó bajnokságokra hatszor, válogatott labdarugó mérkőzésekre négyszer annyi varsói munkás jár, mint értelmiségi, annak ellenére, hogy objektiv lehetőségeik hasonlóak, s a vizsgált mintában azonos arányban szerepelnek. Megközelitőleg hasonlókat tapasztaltunk a magyar mintában is.

d) Sportági különbségek az értékek realizálásában

Empirikus kutatási adatainkból megállapitottuk, mely sportágak válogatott versenyeit nézik leggyakrabban a két országban a szülők és tanulók a stadionokban, sportpályákon (26, 27, és 28. táblázat), illetve a televizióban (29, 30. és 31. táblázat).

A két ország sportmultja és jelene közötti hasonlóságokat jelzi, hogy a preferáltsági listákon jórészt ugyanazok a sportágak: a labdarugás, az atlétika, a kosárlabda, az ökölvivás és a jégkorong szerepelnek. A sporthagyományok eltéréseit pedig az mutatja, hogy Magyarországon a tornával és a kézilabdával bővül a legnépszerübb sportágak köre, s bár az adatokban nem fejeződik ki, a magyar csoportokban több kedvelt sportágat soroltak fel, köztük a birkózást, vivást, uszást, öttusát.

26. táblázat

A helyszinen leggyakrabban nézett sportágak Magyarországon testnevelés tagozatos tanulóknál és szüleiknél (n = 99)

Tanulók		Szülők	
A sportágak kedveltségi sorrendje	Nézettség (%)	A sportágak kedveltségi sorrendje	Nézettség (%)
1. Atlétika	47	1. Labdarugás	23
2. Labdarugás	38	2. Atlétika	17
3. Kézilabda	30	3. Kézilabda	12
4. Kosárlabda	29	4. Kosárlabda	12
5. Torna	16	5. Torna	11
6. Ökölvivás	7	6. Ökölvivás	4
7. Jégkorong	2	7. Jégkorong	3

27. táblázat

A helyszinen leggyakrabban nézett sportágak Magyarországon általános tagozatos tanulóknál és szüleiknél

Tanulók (n = 322)		Szülők (n = 339)	
A sportágak kedveltségi sorrendje	Nézettség (%)	A sportágak kedveltségi sorrendje	Nézettség (%)
1. Labdarugás	20	1. Labdarugás	16
2. Kézilabda	13	2. Atlétika	9
3. Atlétika	8	3. Kézilabda	9
4. Kosárlabda	7	4. Torna	8
5. Ökölvivás	4	5. Kosárlabda	6
6. Torna	4	6. Ökölvivás	6
7. Jégkorong	2	7. Jégkorong	2

28. táblázat

A helyszinen leggyakrabban nézett sportágak Lengyelországban tanulóknál és szüleiknél (n = 500)

Tanulók		Szülők	
A sportágak kedveltségi sorrendje	Nézettség (%)	A sportágak kedveltségi sorrendje	Nézettség (%)
1. Labdarugás	23,6	1. Labdarugás	21,5
2. Atlétika	17,6	2. Atlétika	12,8
3. Kosárlabda	7,2	3. Ökölvivás	10,2
4. Jégkorong	5,8	4. Kosárlabda	6,2
5. Ökölvivás	5,0	5. Jégkorong	4,2

A 26, 27. és 28. táblázat adatait összehasonlítva legfeltünőbb a labdarugás kitüntetett szerepe a helyszini nézettségben - a testnevelés tagozatos magyar tanulók kivételével valamennyi csoportnál. Ez az eredmény azért is figyelemre méltó, mert a felmérések időszakában a lengyel és különösen a magyar válogatottak tartósan csalódásokat okoztak szurkolóiknak. Ujra bebizonyosodott: a labdarugás vonzereje Lengyelországban is, Magyarországon is viszonylag a legerősebb, s nem a televiziós közvetitések számán, hanem a nemzeti válogatottak játéktudásán, csapatszellemén mulik, mikor játszanak ujra népesebb nézőterek előtt.

Ezt a tényt a 29, 30. és 31. táblázat adatai is alátámasztják. A televizióban a vizsgált hat alcsoport közül csak négy nézi leggyakrabban a labdarugást, s a többi sportág nézettségi arányszámai közelebb állnak egymáshoz, mint a stadionlátogatások esetében. Ettől a tendenciától csak az általánosabb sportmüveltséggel és szélesebb körü sportérdeklődéssel rendelkező testnevelés tagozatos tanulók térnek el. Sőt közülük néhányan, akik más sportágat üznek, kifejezetten labdarugásellenesek, mert ugy gondolják, a labdarugás az ő sportáguk rovására jogtalan előnyt élvez.*

A labdarugás széles körü népszerüségét még egy empirikus tény igazolja. A labdarugást csaknem azonos mértékben kedvelik a különböző életkoru, lakóhelyü, nemzetiségü és részben foglalkozásu és nemü vizsgálati személyek. Ez az "össznépi" jelleg egyetlen más sportágra sem érvényes. A népszerüségi listán szereplő valamennyi többi sportág lakóhely- foglalkozás- és nemspecifikus. Például a tornát a nők, az ökölvivást a férfiak, a kosárlabdát az értelmiségiek, a kézilabdát a munkások, a jégkorongot a városiak, az atlétikát a falun élők nézik gyakrabban, lehetőségeiknek megfelelően inkább a televizióban.

Nemzeti eltérés sportágpreferenciában egyedül a jégkorongban kiugró. Ezt a sportág eltérő helyzete a két országban teljes mértékben indokolja.

29. táblázat

A televizióban leggyakrabban nézett sportágak Magyarországon testnevelés tagozatos tanulóknál és szüleiknél (n = 99)

Tanulók		Szülők	
A sportágak kedveltségi sorrendje	Nézettség (%)	A sportágak kedveltségi sorrendje	Nézettség (%)
1. Torna	73	1. Labdarugás	72
2. Jégkorong	72	2. Torna	63
3. Kézilabda	65	3. Atlétika	55
4. Kosárlabda	56	4. Kézilabda	54
5. Ökölvivás	48	5. Ökölvivás	54
6. Atlétika	46	6. Kosárlabda	46
7. Labdarugás	43	7. Jégkorong	44

* Hogy ez az elképzelésük nem alaptalan, bizonyitja a megyei sport költségvetésének megoszlása: A vizsgálat évében a megyében a labdarugásra forditott összeg 8 510 000 Ft volt, mig a megyében üzött összes többi sportágra 6 848 000 Ft jutott.

30. táblázat

A televizióban leggyakrabban nézett sportágak Magyarországon általános tagozatos tanulóknál és szüleiknél

Tanulók (n = 322)		Szülők (n = 339)	
A sportágak kedveltségi sorrendje	Nézettség (%)	A sportágak kedveltségi sorrendje	Nézettség (%)
1. Torna	81	1. Labdarugás	72
2. Atlétika	70	2. Torna	63
3. Labdarugás	69	3. Atlétika	55
4. Kézilabda	68	4. Kézilabda	54
5. Ökölvivás	64	5. Ökölvivás	54
6. Kosárlabda	63	6. Kosárlabda	45
7. Jégkorong	45	7. Jégkorong	44

31. táblázat

A televizióban leggyakrabban nézett sportágak Lengyelországban tanulóknál és szülőknél (n = 500)

Tanulók		Szülők	
A sportágak kedveltségi sorrendje	Nézettség (%)	A sportágak kedveltségi sorrendje	Nézettség (%)
1. Jégkorong	74,8	1. Jégkorong	70,0
2. Ökölvivás	71,6	2. Labdarugás	69,8
3. Labdarugás	71,2	3. Atlétika	66,0
4. Atlétika	70,2	4. Ökölvivás	65,6
5. Kosárlabda	53	5. Kosárlabda	55,2

e) A két generáció sportági értékpreferenciáinak összefüggései

A különböző csoportok (testnevelés tagozatos magyar tanulók MT_1 és szüleik MSZ_1, általános tagozatos magyar tanulók MT_2 és szüleik MSZ_2, valamint lengyel tanulók, LT és szüleik LSZ) sportág-nézettség alapján kialakított értékpreferencia sorrendjei között lineáris összefüggéseket számoltunk az értékpreferenciák százalékos nagysága, valamint a besorolási hely között (rangkorreláció). Szignifikáns összefüggések esetén a százalékos értékpreferenciák alapján számolt lineáris összefüggések iránytangensének az elméleti 1-től (azonos stadionlátogatási, illetve TV nézési gyakoriság) való eltérését t-próbával vizsgáltuk, s megállapitottuk, hogy a százalékos preferencia és a rangkorreláció alapján számolt összefüggések ugyanazokban az esetekben szignifikánsak. A rangkorrelációval számolt összefüggések esetenként magasabb szignifikancia-szintet mutatnak. Mivel a százalékos preferencia-értékek információtartalma nagyobb, ezért az eredmények értékeléséhez kizáró lag ezeket az összefüggéseket használtuk fel. Ezek egyrészt az egyes csoportokon belüli, másrészt a különböző csoportok közötti TV-nézésre és stadionlátogatásra vonatkozó kapcsolatokat tükrözik.

A magyar tanulók és szülők értékpreferenciáinak összefüggéseit a 32. táblázat tartalmazza.

A 32. táblázatból látható, hogy a csoportokon belül sem az XT_1, sem az XT_2, sem az XSZ_1 almintában nincs összefüggés a stadionlátogatás és a TV néző sportág preferenciája között. Az XSZ_2 csoportban az összefüggés 99 % biztonsági szinten közelithető lineáris függvénnyel. Mivel az iránytangens érték 99,9 % biztonsági szinten szignifikánsan kisebb egynél, az SZ_2 csoport mintegy négyszer gyakrabban néz a televizióban sportközvetitéseket, mint a helyszinen, de - ellentétben a három másik csoporttal - mindkét esetben ugyanazokat a sportágakat részesiti előnyben.

A csoportok között szignifikáns összefüggés van a T_1 és T_2 alminta stadionlátogatási preferenciája között. Ez az összefüggés TV nézésük esetében nem áll fenn. Szignifikáns összefüggés volt kimutatható az SZ_1 és SZ_2 alminta stadionlátogatási és TV nézési preferenciái között. Tehát a testnevelés és az általános tagozatos tanulók szülei általában ugyanazokra a sportversenyekre járnak, illetve nézik a televizióban. Az előbbiek inkább stadionlátogatók, az utóbbiak inkább TV nézők.

Az összetartozó diák-szülő csoportok sportágpreferenciáit vizsgálva megállapitottuk, hogy egyedül a T_1 és Sz_1 alminta TV nézési preferenciája között nem volt kimutatható szignifikáns összefüggés. Ez azt jelenti, hogy a magyar tanulóknál és szüleiknél csak a stadionlátogatás és kisebb mértékben a TV nézés gyakorisága eltérő, sportágpreferenciáik hasonlóak. A családokon belül a két generáció tagjai tehát inkább azonos sportágakat részesitenek előnyben, mint az egyes generációkon - főként a diákcsoportokon - belül a hasonló életkoruak.

A lengyel diákok és szülők megfelelő adatait, valamint a magyar diákok és szülők összehasonlításra alkalmas adatait és értékpreferenciáik összefüggéseit a 33. táblázatban foglaltuk össze. Az összehasonlításhoz a mindkét nemzetnél kedvelt sportágakból uj nézettségi preferenciarangsorokat készitettünk és a két-két magyar tanulói és felnőtt almintát összevontuk. (34. és 35. táblázat)

A lengyel és magyar alminták sportág-nézettségi preferenciái között legszorosabb összefüggéseket (99 % biztonsági szint) a lengyel diákok és lengyel szülők TV nézése, valamint a lengyel szülők és az általános tagozatos gyermekekkel rendelkező magyar szülők stadionlátogatása között találtunk.

Szignifikáns összefüggés (95 %) volt még továbbá kimutatható a lengyel diákok és szüleik stadionlátogatása, a lengyel diákok és az általános tagozatos magyar diákok stadionlátogatása között.

Kevésbé szoros (90 %) összefüggést találtunk a lengyel diák- és az összevont magyar diákcsoport TV nézése, a lengyel diák- és a testnevelés tagozatos magyar diákcsoport stadionlátogatása, a lengyel szülők és a testnevelés tagozatos gyermekekkel rendelkező magyar szülők stadionlátogatása között.

Az iránytangens egyedül a lengyel diák- és testnevelés tagozatos magyar diákcsoportnál tér el szignifikánsan az 1-től, ami azt jelenti, hogy a testnevelés tagozatos magyar tanulók preferenciái között lényegesen nagyobb különbségek vannak, mint a lengyel tanulók esetében.

Számitásainkból az alábbi következtetések vonhatók le.

A sportág nézettségi értékpreferenciák Lengyelországban stadionlátogatás terén jelentősen, TV nézésben rendkivül erősen családspecifikusak.

A lengyel tanulók és szülők, valamint az általános tagozatos magyar tanulók és szüleik stadionlátogatási sportértékei között e téren figyelemreméltó hasonlatosságok vannak, bizonyos vonatkozásokban a testnevelés tagozatos magyar tanulókkal és részben szüleikkel szemben. Ugy látszik, a testkulturális előképzettség fontosabb determináns, mint a nemzeti hovatartozás.

A két nemzetnél csak a stadionlátogatási értékpreferenciák állnak közel egymáshoz, a TV sportmüsorainak nézettségére vonatkozóak nem. A magyar és lengyel diákok TV nézése között csak egy esetben találtunk gyenge összefüggést. A magyar és lengyel szülőcsoportok TV nézési preferenciái minden esetben különböztek. Az eltérések csak részben adódnak a Magyar, illetve a Lengyel Televizió sportmüsor - szerkezetének különbözőségeiből. (A Magyar Televizióban az elmult évben az összes müsoridő 11 %-ában közvetitettek sportmüsorokat. A lengyeleknél ez az arány 8-10 % között mozog, a nagyobb jelentőséggel rendelkező körzeti adóktól függően.)

Másrészt a TV nézési szokásokból, s ezen keresztül a két ország lakosságának eltérő szabadidő-szerkezetéből, más-más életviteli hagyományaiból stb. erednek.

f) Az elismert és a realizált értékek közötti viszony

A realizált értékek és a sportág nézettségi preferenciák elemzése önmagában is sok információt nyujtott az egyes alcsoportok szurkolásáról. Kiinduló kérdésfeltevésünk szempontjából azonban kiemelt jelentősége annak a kérdésnek volt: milyen a viszony a különböző alcsoportok elismert és realizált értékei között.

32. táblázat

A magyar alminták sportág nézettségi preferenciáinak összefüggései ($y = a+b \cdot x$) ($n = 7$)

y	x	I. Százalékos érték alapján					II. Rangkorreláció alapján			
		a	b	s_b	r	t	a	b	s_b	r
T_1S	T_2S	9,00	1,8137	0,7122	0,7207	1,14	0,70	0,8434	0,2239	0,8383
Sz_2S	Sz_2TV	-6,27	0,2639	0,0652	0,8555	11,29	0,5964	0,8675	0,1930	0,8781
Sz_1S	Sz_2S	-0,07	1,4753	0,2423	0,9276	1,96	0,33	0,9259	0,1607	0,9203
Sz_1TV	Sz_2TV	14,97	0,7151	0,3629	0,6269	0,79	1,19	0,7349	0,2804	0,7306
T_1S	Sz_1S	1,02	2,0094	0,4054	0,8965	2,49	0,27	0,9390	0,1542	0,9275
T_1S	T_1TV	52,50	-0,5368	0,4847	0,4119		6,86	-0,5238	0,3478	0,5238
T_2S	T_2TV	-5,96	0,2146	0,1595	0,4814		1,82	0,5952	0,3250	0,5988
T_1TV	T_2TV	48,83	0,1175	0,3482	0,1365		4,18	0,0714	0,4048	0,07919
Sz_1S	Sz_1TV	4,36	0,1213	0,1684	0,2822		4,34	0,0114	0,0374	0,1237
T_1TV	Sz_1TV	39,58	0,3205	0,2721	0,433		3,43	0,2381	0,3965	0,2381
T_2S	Sz_2S	-2,12	1,3092	0,2207	0,9243	1,40	0,25	0,9444	0,1487	0,9330
T_2TV	Sz_2TV	19,27	0,8361	0,2088	0,8531	0,79	0,33	0,9277	0,1589	0,9222

$r_{99,9\%} = 0,9249$
$r_{99\%} = 0,8343$
$r_{95\%} = 0,7067$
$r_{90\%} = 0,6215$

$t_{99,9\%} = 5,96$
$t_{95\%} = 2,45$
$t_{90\%} = 1,94$

Jelölések:

T = tanulócsoport,
Sz = szülőcsoport,
S = stadionlátogatás,
TV = tévénézés,
a = változó,
b = változó,
s_b = "b" változó szórása,
r = korrelációs együttható,
t = a t-próba értékei,
y = függő változó,
x = független változó.

33. táblázat

A lengyel és magyar alminták sportágnézettségi preferenciáinak összefüggései ($y = a + b \cdot x$) ($n = 5$)

y	x	I. Százalékos érték alapján					II. Rangkorreláció alapján			
		a	b	s_b	r	t	a	b	s_b	r
L T-S	L Sz-S	-0,29	1,1050	0,3084	0,9003	-	0,90	0,7000	0,4123	0,7000
LT-TV	LSz-TV	-22,19	1,3832	0,2243	0,9628	-	0,90	0,7000	0,4123	0,7000
LT-S	$MT_{1,2}S$	1,05	0,6578	0,1890	0,8953	1,81	0,30	0,9000	0,2517	0,9000
LT-TV	$MT_{1,2}TV$	348,99	-0,9097	1,6393	0,8657	2,39	5,10	0,7000	0,4123	0,7000
LT-S	MT_1-S	3,38	0,3439	0,1453	0,8069	4,52	0,60	0,8000	0,3463	0,8000
LSz-S	MSz_1S	3,19	0,6605	0,2546	0,8317	-	8,30	-1,1000	1,1240	0,4919
LT-S	MT_2-S	3,12	1,0638	0,3014	0,8979	-	0,30	0,9000	0,2517	0,9000
LSz-S	MSz_2-S	1,10	1,2664	0,1654	0,9754	-	8,30	-1,1000	1,1240	0,4919

$r_{99\%} = 0,9587$
$r_{95\%} = 0,8783$
$r_{90\%} = 0,8054$

$t_{95\%} = 3,18$

Jelölések: Ua. mint a 32. táblázatnál, ezenkívül
LT = lengyel tanulócsoport,
MT = magyar tanulócsoport,
LSz = lengyel szülőcsoport,
MSz = magyar szülőcsoport,
s = stadionlátogatás,
TV = tévénézés.

34. táblázat

A helyszinen leggyakrabban nézett sportágak Magyarországon, összevont tanuló- és szülőcsoportoknál

Tanulók (n = 421)		Szülők (n = 438)	
A sportágak kedveltségi sorrendje	Nézettség (%)	A sportágak kedveltségi sorrendje	Nézettség (%)
1. Labdarugás	28	1. Labdarugás	19,5
2. Atlétika	26,5	2. Kosárlabda	16,0
3. Kosárlabda	18	3. Atlétika	13,0
4. Ökölvivás	5,5	4. Ökölvivás	5,0
5. Jégkorong	4,0	5. Jégkorong	2,5

35. táblázat

A televizióban leggyakrabban nézett sportágak Magyarországon, összevont tanuló- és szülőcsoportoknál

Tanulók (n = 421)		Szülők (n = 438)	
A sportágak kedveltségi sorrendje	Nézettség (%)	A sportágak kedveltségi sorrendje	Nézettség (%)
1. Kosárlabda	59,5	1. Atlétika	60,0
2. Atlétika	58,0	2. Labdarugás	58,0
3. Jégkorong	56,5	3. Ökölvivás	53,5
4. Labdarugás	56,0	4. Jégkorong	43,5
5. Ökölvivás	56,0	5. Kosárlabda	41,5

E kapcsolat jellemzésére az elismert és a realizált értékek mutatójának hányadosát használtuk. Ennek megfelelően, ha az elismert és a realizált érték azonos, a létrejött uj mutató értéke egyenlő eggyel. Minél nagyobb a különbség a sportesemények társadalmi szerepének elismerése és a sportesemények látogatása, megtekintése között, a mutató értéke annál magasabb.

Számításaink szerint a két nemzet különböző generációinál az elismert és realizált értékek közötti viszony mutatói a következők voltak:

A 36. táblázat adataiból látható, hogy a sportesemények helyszini megtekintését alapul véve leginkább az általános tagozatos magyar tanulók szülei, valamint a lengyel szülők magatartása tér el a saját maguk által vallott értékektől.

Értékfelfogásukkal legjobban összhangban a testnevelés tagozatos magyar tanulók és szüleik, valamint a lengyel tanulók cselekszenek.

Igen tanulságos azoknak a válaszoknak az elemzése, amelyek azt jelzik: miért nem realizálják elismert értékeiket a vizsgált populációkban. A leggyakoribb magyarázatok valamennyi csoportban két fő ok köré csoportosithatók.

Az egyiket összefoglalóan ugy fogalmazhatjuk meg: a válogatottak mérkőzései, versenyei nem elégitik ki kellőképpen a szurkolók szórakozás iránti igényét.

36. táblázat

Az elismert és a realizált értékek közötti viszony mutatói

A vizsgált csoport	Az elismert és a realizált értékek közötti viszony mutatója	
	A sportesemények helyszini megtekintésekor	TV közvetitéskor
Lengyel tanulók	5,6	0,98
Magyar tanulók (általános tagozat)	8,1	1,02
Magyar tanulók (testnevelés tagozat)	3,2	1,5
Lengyel szülők	7,08	1,1
Magyar szülők (általános tagozat)	6,9	0,96
Magyar szülők (testnevelés tagozat)	5,8	1,2

Bár a megkérdezettek a sportesemények társadalmi szerepének elismerését különféle indokokkal támasztották alá, e kérdés kapcsán egyértelmüen kiderült, hogy a sportversenyek esztétikai, nevelő, gazdasági stb. értékeinek csak elméleti jelentősége van számukra.

Gyakorlati szempontból azt tartják döntőnek, hogy a sportesemények mint látványosságok eléggé szórakoztatóak-e. 60-70 %-uk szerint a meccsek, versenyek - még válogatott szinten is - azért nem szórakoztatóak, mert nem eléggé izgalmasak, ritkán van igazi tétjük, a sportolók küzdeniakarása gyakran hagy kivánnivalót maga után. Sokan kiemelték, hogy elsősorban nem a sorozatos győzelmeket hiányolják, hanem azt, hogy a sportolók nem tesznek meg mindent a jobb eredményekért.

A szórakoznivágyás mint motiváló tényező olyan jelentős, hogy a szurkolók egy része a sportág más jellegü (etikai, erkölcsi stb.) problémáit is ezen keresztül ítéli meg. Egy felnőtt generációhoz tartozó magyar férfi például azt irta: "...a futballisták sokat bundáznak, ami ugye csalás. Ez persze nem az én bajom, ezt intézze el az egyesület. Az igazi baj az, hogy ezzel jól belerontanak a nép szórakozásába..."

A másik ok, amely miatt a vizsgált populációkban - a varsói munkások és a varsói értelmiségiek kivételével - igen sokan nem valósitják meg e téren elismert értékeiket: a lehetőség hiánya. Ugy tünik, ezt a teljesen kézenfekvő körülményt a versenyek, mérkőzések szervezői, rendezői nem mindig veszik figyelembe. A belföldi idegenforgalom pedig egyáltalán nem aknázza ki a hazai sportrendezvényekben rejlő lehetőségeket.

Miután a jobb összehasonlithatóság érdekében a válogatott sporttalálkozók megtekintésének arányát vizsgáltuk, bebizonyosodott, hogy a vidéki tanulók és szülők zömének soha nem volt alkalma a fővárosba, esetleg más vidéki nagyvárosba utazni válogatott sportversenyre, noha igen sokan szivesen mennének, ha szervezett keretek között módjuk nyilna rá.

Ezzel összefüggésben többen - főként a testnevelés tagozatos magyar diákok és szüleik - élesen birálták a sportpropagandát. Egy magyar diák szerint "...az embereket minden hülyeségre rá lehet beszélni. Hogy márka kupakot gyüjtsenek, hogy DERZSI farmert hordjanak. Miért éppen arra ne lehetne rábeszélni őket, hogy menjenek egy jót orditozni a stadionba. Dehát ki foglalkozik ezzel? - Pedig ennek még értelme is lenne. Mert várják-várják a nagy eredményeket. Dehát próbáljanak csak meg üres nézőtér előtt lelkesedni..."

Mig a sportesemények helyszini megtekintése nincs összhangban az elismert értékekkel, addig a mérkőzések, sportversenyek televiziós közvetitésének nézettségét tekintve csaknem teljes a harmónia az elismert értékek és a megvalósitott magatartások között. A teljes azonosságot tükröző "1"-es értéktől felfelé alig egy-két tizedes eltérések vannak, sőt az általános tagozatos magyar szülőknél és a lengyel tanulóknál egynél alacsonyabb értékek is akadnak. Az utóbbiak arra utalnak, hogy a televizió sportadásait időnként még belső meggyőződésük ellenére is nézik mindkét generációban, vagyis a sportközvetitések nézésében nemcsak sportértékek, hanem TV nézési szokások,környezeti feltételek stb. is tükröződnek.

Vizsgálatunk tapasztalatai szerint a válogatott sportversenyek nézettsége és látogatottsága közötti eltérések - a közismert okok (szélesebb körü lehetőségek, kényelmi szempontok stb.) mellett abból is adódnak, hogy TV nézés esetén a szurkolók alacsonyabbra teszik a mércét. Gyakran megnéznek például a televizióban olyan szinvonalu mérkőzéseket, amelyekért nem mennének el a stadionba. A sportpályára történő utazást, jegyvásárlást stb. olyan "befektetésnek" tartják, amelyért többletet akarnak kapni mind a sportesemények szinvonalában, mind környezeti feltételekben. Ez utóbbit egyébként olyan mértékben kifogásolták a megkérdezettek, mint a szinvonalat: Meglepően sokan kiemelték,hogy a TV előtt legalább kulturált körülmények között "bosszankodnak".

A "befektetés"-nek tehát nem a gazdasági összetevője a fontos. Még a diákok között sem volt olyan, aki anyagi okok miatt választotta volna a TV nézést a stadion látogatással szemben.

Felmérésünk során az is bebizonyosodott, hogy a TV sportmüsorainak megtekintése igen gyakran nem a sportértékek realizálásának, hanem a TV müsorpolitikájának, a lakások szükségének és egyéb külső feltételeknek következménye.

Mindezek alapján az elismert és realizált értékek tényleges viszonyát döntő mértékben a sportesemények helyszini megtekintésére vonatkozó adatok alapján itélhetjük meg, a TV nézéssel kapcsolatos mutatót csak kiegészitő információként kezelhetjük.

g) A sportesemények megtekintésének társadalmi háttere

Az előzőekben ismertetett kutatási adatok azt jelzik, hogy noha valószinünek látszik, hogy a korábbi évtizedek szurkolóihoz képest főként a felnőtt generációk értékszerkezete módosult e tekintetben - a sportesemények társadalmi jelentősége tudati szinten még nem devalválódott. Ez a megállapitás a jövő szempontjából döntő jelentőségü még akkor is, ha egyuttal az is látható, hogy az elismert értékek megvalósulása egyre gyakrabban a könnyebb ellenállás, a nem teljes értékü realizálás irányában történik.

Az a tény ugyanis, hogy a sportversenyek megtekintését mind a fiatalabb, mind az idősebb generáció tagjai elismerik, TV nézésük nagyrészt összhangban van ezen értékfelfogásukkal, azt jelzi, hogy a sportversenyek, mérkőzések szervezésére ma is széles körü társadalmi igény van. Ezt a társadalmi igényt csak részben elégiti ki a televizió.

Alapjában véve a stadionok, lelátók nem a televizió sportközvetitései miatt váltak egyre üresebbekké, hanem azért, mert a sportesemények iránti társadalmi igény tartalma részben megváltozott az elmult évtizedekben, a mérkőzések, versenyek egyre ritkábban tudnak megfelelni az átalakult elvárásoknak és a tradicionális igényeket sem elégitik ki megfelelő módon.

A sportesemények iránti elvárások egyfelől a társadalmi, gazdasági átalakulások, másfelől a sportszféra belső változásának hatására módosultak. Tanulmányunkban a problémakört nem a mikrostruktura, hanem az egyének nézőpontjából elemeztük.

Jelen kutatás eredményei arra engednek következtetni, hogy ebben a bonyolult folyamatban a szurkolók számára szubjektive a sportteljesitmények fantasztikus növekedése volt a legdöntőbb mozzanat.

A felszabadulást követő első két évtizedben a magas szintü sportteljesitmények elvileg a nézők számára is megvalósithatóknak tüntek, igy a szurkolók a versenysportot a sportélet szerves részének tekintették. A mérkőzésekhez, versenyekhez füződő elvárások döntően sport jellegüek voltak.

A sport belső fejlődése következtében a versenysport szervezettsége és a versenyek eredményei növekedtek. A hetvenes, nyolcvanas évek szurkolói számára a mai sportteljesitmények abszolut elérhetetlenek. Az emberfeletti sportteljesitmények természetesen kiváltják a szurkolók csodálatát, tiszteletét, de az elismerésben a hangsuly a sportról a teljesitményre, illetve a látványosságra tevődött át.

A ma embere szerint az élsport legalább annyira része a tömegszórakoztatásnak, mint a sportéletnek. Az élsportolók mérkőzéseihez, versenyeihez füződő elvárások ennek megfelelően csak részben sport jellegüek. Más részük tágabb értelemben véve kulturális jellegü. Az alacsonyabb osztályu versenyekhez nagyobb arányban füződnek sport jellegü elvárások. A lokálpatriotizmus mellett ez az oka egy-egy helyi sportesemény viszonylag magasabb nézőszámának.

A válogatott sporteseményeknek természetesen korábban is volt számottevő szórakoztató funkciója, s a magas szintü sportteljesitményekben - például az ötvenes évek magyar válogatott labdarugó csapatának játékában - korábban is azért gyönyörködtek a nézők, mert utolérhetetlennek tartották, de egyrészt mások voltak az arányok és a méretek. Másrészt más volt az emberi távolság a sportolók és a nézők között. Ez utóbbi azért fontos tényező, mert jelentős mértékben befolyásolja a szurkolóknak a sportolókkal, a sporteseményekkel és bizonyos fokig a sportolók által képviselt "egységgel": egyesülettel, megyével, sőt nemzettel való azonosulásának módozatait, intenzitását.

A sportolók anyagi, egzisztenciális helyzete - bár ekkor csak az első vonalban lévőké - két-három évtizeddel ezelőtt is kedvezőbb volt, mint a dolgozóké. Ugyanakkor életmódjuk, s ami még fontosabb, gondolkodásmódjuk közelebb állt a szurkolókéhoz. A legkiválóbbakat tehetségük mellett sportszeretetük, közönségszeretetük avatta olyan "népi hősökké", hogy a szurkolók az esetek többségében azonosultak velük, s rajtuk keresztül az egyesületekkel, illetve a nemzeti színekkel.

Napjainkban az élsportolók - a tiszteletreméltó kivételektől eltekintve - életvitelükben, anyagiakban ugy távolodtak el a nézőktől, hogy vagy arcnélküliek maradtak, vagy nem kivánatos értelemben sztárok lettek. Mutatis mutandis érvényes ez sok alacsonyabb osztályu versenyzőre is. E tekintetben kiugró különbségek vannak a sportágak között. Az elmondottak jórészt a legnépszerübb és legjobban támogatott sportágak képviselőire vonatkoznak.

A közönség ma is igényli a "nemzeti hősöket" a sportban, s ha módja nyilik rá, hozzájárul a mitoszok teremtéséhez. A jelenlegi sportolók számottevő részével azonban nem akar, nem képes azonosulni, mert nem fogadja el a sporttal, a nemzeti, az egyesületi szinek képviseletével kapcsolatos szemléletmódjukat, s mert érzi saját lebecsülését.

Mindez oda vezet, hogy a nézők elvontan értéknek tartják a sportesemények megtekintését, de amikor a társadalmi gyakorlatra vonatkoztatják, sokszor elutasitják, s tényleges magatartásuk nincs összhangban értékeikkel.

Befejezésül néhány olyan elvi és gyakorlati jellegü javaslatot fogalmazunk meg, amelyekről ugy véljük, hogy megvalósitásuk - hosszabb-rövidebb távon - elősegitheti a stadionok, sportpályák látogatottságának növelését, az elpártolt közönség visszaszerzését.

A sportszférának e kérdéskör elemzésénél és értékelésénél fokozottabban figyelembe kell vennie a társadalmi-, gazda ági, politikai stb. feltételek megváltozását. Ennek érdekében pedig pontosabban és mélyebben, vagyis - az erre hivatott szakemberek segitségével - tudományos igénnyel fel kell tárnia a társadalmi valóság e szintjét.

E problémakört nem elegendő kizárólag a sportszféra, a versenysport oldaláról megközeliteni. A sportversenyeket, mérkőzéseket a tömegszórakoztatás - sőt a tágabb értelemben vett közmüvelődés részeként is vizsgálni kell. A sportesemények szemben módosult szurkolói elvárások kielégitésének módjait a két területnek közösen együttmüködve, de nyilvánvalóan a sportvezetés irányitásával - kell kialakitania.

Az egész sportéletben meg kell változtatni a szurkolás gazdasági, politikai, szociális stb. státuszát, át kell formálni a szurkolással kapcsolatos szemléletmódot. Ennek a folyamatnak döntő láncszemeként:

- A sportolókat kezdettől az eddigieknél jóval hatékonyabban nevelni kell az általuk képviselt egyesület és területi egység, járás, megye, ország és szurkolók megbecsülésére, tiszteletére.

- A sportvezetés különböző szintjein a rendelkezésre álló anyagi, személyi stb. erőket területileg koncentrálni kell. Kisebb-nagyobb sportági központokat kell kialakitani, s ezekhez szakértő szurkolótábort kinevelni.

- A sportegyesületeket - és meghatározott sportágakban és feltételek mellett bizonyos fokig a versenyzőket - anyagilag is érdekeltté kell tenni a sportesemények látogatottságából eredő bevételben.

A közép- és hosszu távu tervek felvázolásával egyidejüleg a jelenlegi körülmények között is hatékonyabban funkcionáló módszereket kell kidolgozni. Igy például a sport- és reklámszakemberek együttmüködésére alapozva, a sportlátványosság sajátosságait jobban szem előtt tartva, sokkal szélesebb körben fel kell használni a sportpropaganda és reklám eszközeit. Sokoldalu kapcsolatot kell teremteni a közönségszervezéssel és a hazai idegenforgalommal, kooperálni kell a társadalmi élet legkülönbözőbb területeivel, a tömegszervezetektől a szocialista brigádmozgalomig.

Ezek a módszerek akkor hoznak eredményt, ha - alkalmazásukkal párhuzamosan - megnő a hazai bajnokságok rangja, becsülete, ha nem lesznek eladott meccsek és megvásárolható sportolók; ha a versenyzők teljesitménye és státusza között nagyobb lesz az összhang, ha az élsportolói teljesitmények értékelésénél a mérce mindig a nemzetközi szint lesz, ha a sportolók motivációs bázisában a sportszeretet minden más inditékot megelőz, ha az általános erkölcsi, politikai, ideológiai értékek egyetlen sportágban és egyetlen szinten sem esnek áldozatul a pillanatnyi és látszólagos sportérdekeknek, s mindezek eredményeként megváltozik a versenyek légköre és kiváltképpen szinvonala, s rendszeresen létrejön az emberi teljesitménynek az a modern "csodája", amely megfelelő vonzerőt gyakorol a szurkolók népes táborára.

Kutatási eredményeinket az egyes fejezetek végén összegeztük, értelmeztük. Ezért ugy véljük tanulmányunk nem igényel külön összefoglalást.

Befejezésül hangsulyozni kivánjuk, hogy bár a vizsgálat lengyel és magyar szakaszának összehasonlitása a kiinduló elméleti koncepció, az adatgyüjtési módszerek stb. hasonlóságai miatt részben indokolt, a mintavételi eljárás különbségei miatt a két nemzetre vonatkozó kutatási adatok összevetéséből csak korlátozott érvényü következtetések vonhatók le.

A két generáció testkulturális értékeit feltárt kutatási eredmények érvényességi köre Magyarországon a felmérésben részt vett megyére, Lengyelországban a vizsgált populációra terjed ki.

IRODALOM

1. Andorka, R.: A többváltozós matematikai statisztikai módszerek felhasználása. (Statisztikai Szemle, 1980. 1. sz. 45-53. p.)
2. Arday L.: Ragyogyó sportsikerek árnyékában. Valóság, 1973. 4.sz.59-66. p.)
3. Artyemov, V.A.: Szportivnaja aktivnoszt v sztile zsizni zsitelej garagov i dereven. (Mezsdunarodnij Szeminar Szociologii Szporta. Varsó-Jablona. 1979. aug.)
4. Aven, S.: Leisure Activities of Male und Female Teachers. (Education, 1969. 1.sz. 62. p.)
5. Ágh A.: Az érték problémája és az emberi tevékenység. (Kritika, 1968. 12. sz. 24-37. p.)
6. Barna J.: Érték, esztétikai érték. (Társadalomtudományi Közlemények, 1976. 1-2. sz. 47-48. p.)
7. Barna J.: A marxizmus általános értékelméletéről. (Valóság, 1965. 12.sz. 40-53. p.)
8. Bejan, A.J.-Buruiana, D.-Darculescu, P.: La rapport entre statique et dynamique dans la structure du loisir chez certaines categories de jeunes. (Society and Leisure, 1970. 2/3. sz. 79-84. p.)
9. Bertrand, G.: La participation sportive: les republiques des sport. (Partisans, 1969. november-december. 26-38. p.)
10. Besenyi S.: Az érték helye, szerepe a társadalom reprodukció szabályozásában. Tanulmányok az értékelmélet köréből. (A filozófia időszerü kérdései. 1980. 41. sz. 83-131. p.)
11. Birrel, ,S. - Loy, J.W.: Media Sport: Hot and Cool. (International Review of Sport Sociology, 1979. 1. sz. 5-18. p.)
12. Boriszov, J.V.: Fizicseszkaja kultura i szport v szisztemе kulturnih cennosztej szelszkava naszelenija. (Mezsdunarodnij Szeminar Szociologii Szporta. Varsó-Jablona. 1969. aug.)
13. Browen, J.J.: Professional Sports Team Ownership: Fun, Profit and Ideology of Power Elite. (International Review of Sport Sociology, 1977. 4.sz. 79-98. p.)
14. Butler, K.N.-Gunter, B.G.: Strike One: A Survey of Public Attitude Toward Baseball Strikes. (International Review of Sport Sociology, 1975. 2.sz. 33-44. p.)
15. Calish, S.: Spectator Problems in Secondary School Athletic. (Research Quarterly, 1954. 3.sz. 261-268. p.)
16. Castin, S.-Roberts, G.: Modeling in the Socialization Process of Black Athlete. (International Review of Sport Sociology, 1974. 3-4. sz. 59-74. p.)

17. Charnofsky, H.: Első osztályu profi baseball-játékos mint sztár és mint valóság. (= Sportszociológia. Közgazdasági és Jogi K. Bp. 1974. 143-158. p.)

18. Ciupak, Z.: Sport Spectators An Attempt at a Sociological Analysis. (International Review of Sport Sociology, 1973. 9.sz. 89-102. p.)

19. Cozens, F.W.-Stumf, F.S.: The Sports Page. (= Sport and Society. An anthology. Little, Brown and Company. Boston-Toronto. 1973. 418-432. p.)

20. Cseh-Szombathy L.-Ferge Zs.: A szociológiai felvétel módszerei. Közgazdasági és Jogi K. Bp. 1971.

21. Csernik, E.Sz.-Likov, V.M.: Voproszi propagandi fizkulturi i szporta maszszovimi szredsztvami informacii. (Vszemirnij naucsnij kongresz. Moszkva. 1974.)

22. De Bacy, D.J. - Spaeth, R. - Busch, R.: What: Do Men Really Think about Athletic Competition For Women? (Journal of Health, Physical Education and Recreation, 1970. 41. sz. 28-29. p.)

23. Demel, M.: Pojeciekultury fizycznej. (= Filozofia i socjologia kultury fizycznej. Panstwowe Wydawnictwo Naukowe. Warszawa. 1974. 215-218. p.)

24. Demel, M.: Wychowanie fizyczne szkolne w swietle orientacji aksjologicznej. Krytyka i propozycje medelowe. (= Kultura fizyczna i spoteczenstwo. Panstwowe Wydawnictwo Naukowe Warszawa. 1978. 215-343. p.)

25. Dumazedier, J.: Television et education populaire. UNESCO. Paris, 1955.

26. Edwards, H.: The Black Professional Athlete. The Revolt of the Black Athlete. The Free Press. New York. 1969. 21-29. p.

27. Földesi T.: A testkulturával kapcsolatos elvárások. (A sport és testnevelés időszerü kérdései, 1976. 15. sz. 59-72. p.)

28. Földesiné Szabó Gy.: Az élsportolók helyzetének megitélése szükebb és tágabb munkahelyi környezetben. (Közlemények a testnevelés-és sporttudományok köréből, 1976. 74-85. p.)

29. Földesiné Szabó Gy.: Sportérdeklődés egy nagyüzemben. (A sport és testnevelés időszerü kérdései, 1978. 19.sz.151-170. p.)

30. Frenkl R.: A sport közelről. Sport. Bp. 1974.

31. Gazsó F. - Pataki F. - Várhegyi Gy.: Diákéletmód Budapesten. Gondolat. Bp. 1971.

32. Gáspár J.: Az állam támogatása a gyermekneveléshez Nógrádban. (Statisztikai Értesitő, 1966. 5. sz. 247-255. p.)

33. Hankiss, E.: Érték és társadalom. Tanulmányok az értékszociológia köréből. Magvető K. Bp. 1977.

34. Heller Á.: Hipotézis egy marxista értékelmélethez. (Magyar Filozófiai Szemle, I-II. rész. 1970. 5.sz. 759-790., 6.sz. 1043-1078. p.)

35. Hoch,P.: Rip off the Big Game. Doubleday and Company. New York. 1972.

36. Iso-Ahola,S.: Doszug amerikanszkoj i finszkoj molodozsi. (= Szport i obraz zsizni. Fizkultura i Szport. Moszkva. 1979. 267-277. p.)

37. Jahn,W. - Wahle,H.: A faktoranalizis és alkalmazása. Közgazdasági és Jogi K. Bp. 1975.

38. Johnson,W.: TV Made it all a New Game. (= Sport and Society. An Anthology. Little, Brown and Company. Boston-Toronto. 1973. 454-472. p.)

39. Kaniuk,R.: The Stereotype of Sportsman in the Opinion of Parents of Adolescent Sportmen. (Sixth International Symposium on the Sociology of Sport. Warsawa-Jablona.1969. aug.)

40. Kenyon,G.S.: Values Held for Physical Activity by Selected Urban Secondary School Students in Canada, Australia, England and United States. University of Wisconsin.1968.

41. Kis J.: Értékek, értékelések, testnevelés és sport. I-II. rész. (A testnevelés tanitása, 1977. 1.sz. 12-19. p., 2.sz. 41-51. p.)

42. Kiviaho,P. - Mustikkamaa,M.: Intra Group Conflict in Sport Audiences During Inter-Group Competition: a Test of the Conflict Integration Hypothesis. (The International Congress of Physical Activity Sciences. Quebec City. Canada. 1976.)

43. Köpf K.: Szociológiai és szociálpszichológiai szempontok a fiatal sportolók nevelésében. Módszertani Utmutató. KSI. Bp. 1974.

44. Krawczyk,Z.: Axiology of the Body. The Arising and Development of Axiology as a Science. (Sporttudományos Világkongresszus. Tbiliszi. 1980. julius.)

45. Krawczyk,Z.:Pojecie kultury fizicznej. (= Filozofia i socjologia kultury fizicznej. Panstwowe Wydawnictwo Naukowe Warsaw. 1974. 215-219. p.)

46. Listiak,A.: "Legitimate Deviance and Social class: Bar Behavior During grey cup week. (Sociological Focus, 1974. 7.sz. 13-44. p.)

47. Losonczi Ágnes: Az életmód az időben, a tárgyakban és az értékekben. Gondolat. Bp. 1977.

48. Lotz,J.W.: Attitudes of a Sample of White South Africans Towards Multi-Racial Sport. (The International Congress of Physical Activity Sciences. Quebec City. 1976.)

49. Magnane,G.: Sociologie du Sport. Éditions Gallimard. Paris. 1964.

50. Malenfant-Dauriac: La complémentarité des activités professionoles et Sportives en millieu industriel et urban. (Congres de Sociologie des Sports Upsala. 1978.)

51. Mann,L.: On Boing a Sore Loser: How fans react to their Team's Failure. (Australian Journal of Psychogy, 1974. 1.sz. 36-47. p.)

52. McPherson, B.D. – Kenyon, G.S.: Values held for the Olympic Games by Anglophone and Francophone Urban Canadian. (International Congress of Physical Activity Sciences. Quebec City. 1976.)

53. Mezei A.: Megkérdeztük Takács Ferencet - nem kellene-e megkötni a sport SALT-egyezményt. (Élet és Irodalom, 1979. okt. 20. 7.p.)

54. Milstein, O.A. - Molchanov, S.V.: The Shaping of Public Opinion Regarding Sport by the Mass Media as a Factor Promoting International Understanding. (International Review of Sport Sociology, 1976. 3.sz. 71-84. p.)

55. Milstein, O.A.: Obraz zsizni szportszmena kak szocziologicseszkaja problema. (Teorija i Praktika Fizicseszkoj Kulturü, 1972. 11.sz. 71-73. p.)

56. Molnár P. - Domonkos A.: Tanulmányok, dokumentumok a felszabadult Nógrád 30 éves fejlődéséről. Nógrád. 1975.

57. Mravetz, R.J.: The Influence a Famous Athlete Has on the Development of the Ideal Self in Eigth Grade Boys and Girls. (Ph. D. Dissertation Physical Education. Ohio State University. 102.)

58. Németh Gy.: Egy hét Nógrád megyében. Fejleszteni az iskolai testnevelést és sportot, gazdagitani a létesitményeket. Szunyogh Tibor TSH elnök a feladatokról. (Népsport, 1981. febr. 11. 9.p.)

59. Novikov, A.D. - Makszimenko, M.: Zaviszimoszti szportivnüh dasztizsenij sztran na olimpijszkih igrah ot szocialna-ekonomicseszkoh faktorov. (Teorija i Praktika Fizicseszkoj Kulturü, 1972. 12. sz. 5-11.p.)

60. Novikov, A.D. - Makszimenko, M.: Vlijanije nekotorüh szocialna - ekonomicseszki faktorov na uroveni szpartivnüh dasztizsenij sztran. (VII. Mezsdunarodnij szociologicseszkij kongresz. Várna. 1970.)

61. Olsanszkij, V.B.: Személyiség és társadalmi értékek. (= A szovjet szociológia ma. Kossuth K. Bp. 1971. 222-266. p.)

62. Olsanszkij, V.B.: Személyiség és társadalmi értékek. (= A szovjet szociológia ma. Kossuth K. Bp. 1971. 230.p.)

63. Patriksson, G.: Attitudes Toward Olympic Games of Swedish Adolescents. (International Congress of Physical Activity Sciences. Quebec City. 1976.)

64. Petroszjan, O.A. - Szakriszjan, Sz.M.: Szvabodnoje vremja sztudente i szport. (Vszemirno naucsnij kongresz. Moszkva. 1974.)

65. Ponomarjov, N.I.: Nacionalnoje i internacionalnoje v szporte. Teorija i Praktika Fizicseszkoj Kulturü, 1973. 5.sz. 6-10. p.)

66. Ponomarjov, N.I.: O szporte kak zrelise. (Mezsdunarodnij szeminar szociologii szporta. Varsó-Jablona. 1979. aug.)

67. Redna, A.: Sport et Agressivite. (Partisans. 1968. July-September. 91-197.p.)

68. Rekowski, W.: Popularisation of Mass Physical Culture by Television Sport Programmes. (VIIth International Seminar "Sport and Leisure". Warsaw. 1977. 121-127. p.)

69. Ripa, M.D. - Makszimenko, A.M.: Physical Education and Sport in the Life of Urban School Youth. (International Review of Sport Sociology, 1973. 2.sz. 35-46. p.)

70. Ripa, M.D.: Szport v sztruktura szvabodnava vremeni maladjozsi. (Vszemirnij naucsnij kongresz. Moszkva. 1974.)

71. Rózsa A.: A kettéhasadt sport. (Valóság, 1972. 11.sz. 69-77. p.)

72. Rudas T.: Faktoranalizis az empirikus társadalomkutatásban. (TK Mühely, 1979. 18.sz.)

73. Salgótarjáni munkások müveltsége és müvelődése. (Az 1971-es müvelődés-szociológiai vizsgálat válogatott táblaanyaga.) I. köt. Összeállitotta Dávid János és Kovács Ferenc. MSZMP KB Társadalomtudományi Intézet. Bp. 1972.

74. Schiller J.: A sportszociológia néhány kérdése. Sport. Bp. 1978.

75. Seppänen, P.: Die Rolle des Leistungssports in den Gesellschaften der Welt. (= Die Soziologie de Sports. Luchterhand Verlag. 1976. 87-100. p.)

76. Spinrad, W.: The Sports Fan in America. Sport in Modern World-Chances and Problems. (Scientific Congress. Papers, Results, Materials. Munich, Germany. August 21-25. 1972.)

77. Stensaasen, S.: Sport Involvement of Norwegian Youngsters Related to Sex, Age, Social Class and Other Variables. (International Congress of Physical Activity. Sciences. Quebec City. 1976.)

78. Stensaasen, S.: Sport Ideal and Sport Involvement among Adolescents. (International Symposium for the Sociology of Sport. Warsaw. 20-24. August, 1979.)

79. Stoljarov, V.J.: On a Humanistic Value of Sport. (= International Review of Sport Sociology, 1977. 2.sz. 75-85. p.)

80. Sukan, V.J.: K voproszi izucsenija balelsikov szporta. Upravlenija, isztorija, szociologija, fizkulturnava dvizsenija. (Materiali reszpublikanszkoj naucsnoj konferencii. Minszk. 1975. 153-156. p.)

81. Swierczewski, R.: A sportoló - képviselője országának, üstökös vagy hős? (Kultura Fizyczna. 1976. 8.sz. 350-352. p.) TF Szakkönyvtár: FK-7238.

82. Swierczewski, R.: Personal Patterns of Athletes of Sportsman - Representatives of the Country in the Perspective of Social Life. (Sixth International Symposium on the Sociology of Sport. Warsawa - Jablona. 1979. August.)

83. Szalai S.: Idő a mérlegen. 12 ország városi és városkörnyéki népességének napi tevékenységei a Nemzetközi Időmérleg összehasonlító vizsgálat tükrében. Gondolat K. Bp. 1978.

84. Szilágyi L.: Értékkategória - ökonómiai értékrend. Tanulmányok az értékelmélet köréből. (A filozófia időszerü kérdései, 1980. 41. sz. 132-189. p.)

85. Takács F.: A testkultura esztétikai vonatkozásai. (Doktori disszertáció. Bp. 1972. Soksz. kézirat.)

86. Takács F.: Gömbölyü-e nekünk a labda. (Élet és Irodalom, 1979. jan.13. 4.p.)

87. Taylor,I.: "Football Mad". A Speculative Sociology of Football Hoologanism. (=The Sociology of Sport.A Selection of Readings edited by Eric Dunning. Frank Closs. London. 1976. 382. p.)

88. Tyszka,A.: Sportowcy jako bohaterowie wspolczesni analiza tresci prasowych. (Studia Socjologiczne. 1966. 21.sz. 253-261. p.)

89. Tyszka,A.: A sport humanizációja és szocialista társadalmi értékei. (Sport Wyczynowy, 1976. 10.sz. 81-87. p.) TF Szakkönyvtár: FK-7401.

90. Udvardi Gy.: Egy hét Nógrád megyében. "Turavakcina." (Népsport, 1981. febr. 13. 5.p.)

91. Valentyinova,N.G.: Zsenscsina i szport. (Mezsdunarodnij Szeminar. Szociologii Szporta. Varsó - Jablona. 1969. aug.)

92. Varga Gy.: Egy hét Nógrád megyében. Balassagyarmat az élre tör. (Népsport, 1981. febr. 12. 5.p.)

93. Veszelov,V.F.-Pereverzin,I.I.-Lumcsenkova,N.V.-Kutepov,M.E.: Szport i szredsztva maszszovoj informacii i propagandi. (Vszmenirnij naucsnij kongresz. Moszkva. 1974.)

94. Végh A.: Miért beteg a magyar futball? Magvető K. Bp. 1974. 174. p.

95. Vuolle,P.: Influence of Mass Media on People's Sport Behavior in Finland. (VIIth International Seminar "Sport and Leisure" Warsaw, 1977. 45-47. p.)

96. Wohl,A.: Competitive Sport and its Social Functions. (International Review of Sport Sociology, 1970. 5.sz.)

97. Wohl,A.: Socjologia Kultury Fizycznej. Zarys problematyki. Wydawnictwa Akademii Wyhowania. Fizycznego Warszawa. 1979.

98. Wonneberger,G.: Obsesztvennüje funkcii bolsova szporta.(Szport i obraz zsizni. Moszkva, 1979. 144-152. p.)

99. Wonneberger,G.: A teljesitménysport társadalmi funkciói. (Theorie und Praxis der Körperkultur. 1976. 11.sz. 836-844. p.) TF Szakkönyvtár: FK 9151.

100. Ziemilski,A.:Ljudni szporta i ljudi esztradi. (Mezsdunarodnij Szeminar Szociologii Szporta. Varsó - Jablona. 1969. aug.)

101. Ziemilski,A.: Sport jako rola spdeczna - proba analizy strukturalnej. (Wychowanie fizyczne i Sport, 1963. 7. sz. 361-372. p.)

102. Zöld J.: A sportszerüség helye a sporttevékenységben. (TF Tudományos Közlemények, 1973. 2.sz. 15-25. p.)

103. Zuchora,K.: Wychowanie w kultura fizycznej. (Mlodiziezowa Agencja Wydawnicza. Warsawa. 1980. 337. p.)

104. Zsoldak,V.J.: Szisztema szpecializirovannih szportivnih zrelis. (Teorija i Praktika Fizicseszkoj Kulturü, 1969.6.sz. 44-45. p.)

105. Zsolt R.: Labdarugók, sportolók. Szépirodalmi K. Bp. 1978.

FÖLDESINÉ SZABÓ, Gyöngyi

Competitive sports in the order of value of two generations

On the basis of original empirical studies the author rises the main questions as follows: What positions of the values of physical culture (values of sports) are assumed in the consciousness of values characterizing the totality of the personality? In this respect, what are the coincidences between the objective system of society and the subjective systems of value? What is the relation of the expressed values of physical culture and the real, actual behaviours?

Whether values of physical culture might be considered as values specific to a stratum (sex, age etc.)?

Data processing was carried out by factor analysis.

A detailed picture of the value-knowledge and hierarchy of values of Hungarian and partly Polish secondary school pupils and their parents is drawn by using data gained in the study. Values admitted and realized in sports activities and "sport consumption" are also discussed.

ФЕЛЬДЕШИНЕ САБО, Деньди

Большой спорт в системе ценностей двух поколений

Автором излагаются на основе собственных экспериментов следующие основные вопросы: какое место занимают физкультурные ценности – а в частности спортивные ценности – в сознании ценностей характерном для целой личности; какие совпадения имеются в этом отношении между объективной системой общества и субъективными системами ценностей.

Какое отношение имеется между признанными физкультурынми ценностями и реальными поведениями?

Можно-ли считать физкультурные ценности ценностями специфическими для слоев /пол, возраст и т.д./?

При обработке данных эмпирического исследования автор использовал метод факторного анализа.

При помощи результатов исследования автором нарисуется подробная картина о сознании ценностей учащихся венгерских – и отчасти польских – средних школ и их родителей, о гиерархии их ценностей, а также о ценностях признанных и осуществленных ими в спортивной деятельности и в "спортивном потреблении".

A Testnevelési Főiskola közleményei

982/2

ТГ könyvtára Бр.
80/577 1982.XII.4
6.074

A Testnevelési Főiskola közleményei

1982/2

10043628
TF Könyvtár

Testnevelési Főiskola Budapest

A szerkesztő bizottság tagjai:
Dr. ARDAY LÁSZLÓ, Dr. BALLA ISTVÁNNÉ, Dr. BARABÁS ANIKÓ,
Dr. HALMOS IMRE, Dr. KIS JENŐ, KRASOVEC FERENC
Dr. RIGLER ENDRE, Dr. STULLER GYULA

A szerkesztő bizottság elnöke:
Dr. NÁDORI LÁSZLÓ

Szerkesztő:
Dr. MAKKÁR MÁRTA

Olvasószerkesztő:
RADNÓTI RÓBERT

Szerkesztőség: 1123. Budapest, Alkotás u. 44.

A kötet szerzői: BEULKE, Hein elektromérnök /Varese, Olaszország/, dr. CSIDER Tibor tudományos munkatárs, HORTOBÁGYI Tibor egyetemi tanársegéd, dr. KERESZTÉNYI József /Budapest/, dr. KRAWCZYK, Zbigniew egyetemi tanár /Varsó/, Dr. MAKKÁR Márta egyetemi adjunktus, dr. NAGY György egyetemi tanár, dr. NAGY Sándor főmunkatárs /OPI/, dr. NEMESSURI Mihály kandidátus, PÓTZYNÉ dr. KERESZTESI Katalin tudományos munkatárs, dr. SZIGETI Lajos tanszékvezető főiskolai tanár /Pécs/, dr. SZŐTS Gábor tudományos munkatárs, dr. TAKÁCS Ferenc egyetemi adjunktus.

A fedéllapot KERÉNYI János tervezte.

ISSN 0230-3337

A TF Közleményei előfizethetők a Sportpropaganda Vállalat 1061. Budapest, Népköztársaság utja 6. sz. alatti boltjában, ahol egyes korábban megjelent számok is megvásárolhatók.

Kiadja a Testnevelési Főiskola, 1123. Budapest, Alkotás u. 44.
A kiadásért felel: Zalka András, a TF rektora.
Készült a TF sokszorositójában. A boritófedél az Interpress Nyomda munkája.
Terjedelem: 23,01 A/5 iv. Példányszám: 500.
Engedélyszám: 82/15

TARTALOM

SZIGETI Lajos: A felsőoktatási intézmények testnevelése 9

NAGY György: Szakdolgozat, testneveléstudomány, tanárképzés 27

NAGY Sándor: Az uszástanulás elméleti /ideális/ modellje 33

BEULKE, Hein: Az edzésfolyamat alapvető kibernetikai szemléletü vizsgálata 55

SZŐTS Gábor: A metronidazol /klion/ farmakokinetikája edzett és edzetlen szervezetben 73

TÁJÉKOZTATÁS

TAKÁCS Ferenc: Az olimpiai mozgalom és az amatőr eszme. II. rész 91

KERESZTÉNYI József: Az olimpiai versenyszámok reformja és a pontozások igazságosabbá tétele. /Egy olimpia-történész javaslatai./ . . 111

HORTOBÁGYI Tibor: A speciális edzés néhány biokémiai és biomechanikai jellemzője. /Irodalmi áttekintés/ 125

KRAWCZYK, Zbigniew: Az emberi test axiológiája 151

BESZÁMOLÓK

NEMESSURI Mihály - PÓTZYNÉ KERESZTESI Katalin: A X. Mozgásbiológiai Szimpozion 167

MAKKÁR Márta: A II. Testnevelési Tudományos Konferencia, Szombathely 173

MELLÉKLET

CSIDER Tibor: Az iskolai gyógytestnevelés gyakorlatai és mozgáselemzése. I. rész.

CONTENTS

		page
SZIGETI, Lajos:	Physical education of higher education	9
NAGY, György:	Thesis for degree, science of physical education, training of physical educators	27
NAGY, Sándor:	A theoretical /ideal/ model of swimming instruction	33
BEULKE, Hein:	A study on the training process from a fundamental cybernetical point of view.	55
SZŐTS, Gábor:	Pharmacokinetics of metronidasol in trained and untrained subjects	73

INFORMATION

TAKÁCS, Ferenc:	The olympic movement and the amateur idea. Part II.	91
KERESZTÉNYI, József:	A reform in the events of Olympic Games and the process of scoring turning more justicable	111
HORTOBÁGYI, Tibor:	A review on biochemical and some of the muscle mechanical characteristics in response to training stimulus with reference to specificity principle of training	125
KRAWCZYK, Zbigniew:	Axiology of the human organism . . .	151

REPORTS

NEMESSURY, Mihály - PÓTZYNÉ KERESZTESI, Katalin:	10th Movement-Biological Symposium	167
MAKKÁR, Márta:	2nd Conference of Science of Physical Education, Szombathely	173

APPENDIX

CSIDER, Tibor:	Exercises of rehabilitation physical education and analysis of movements. Part I.	

INHALT

		Seite
SZIGETI, Lajos:	Körpererziehung im Hochschulwesen . . .	9
NAGY, György:	Diplomarbeit, Sportwissenschaft, Lehrerausbildung	27
NAGY, Sándor:	Theoretisches /ideales/ Modell des Schwimmlernens	33
BEULKE, Hein:	Grundlagenuntersuchung des Trainingsprozesses unter kibernetischem Aspekt	55
SZŐTS, Gábor:	Pharmakokinetik des Metronidazol /Klion/ im trainierten bzw. untrainierten Organismus	73
INFORMATION		
TAKÁCS, Ferenc:	Die olympische Bewegung und das Amateurprinzip II.	91
KERESZTÉNYI, József:	Die Reforme der olympischen Disziplinen und die Verbesserung der Gerechtigkeit der Kampfrichtung. /Vorschläge eines Olympia-Historikers/	111
HORTOBÁGYI, Tibor:	Einige biochemische und muskelmechanische Parameter der Antworten auf Trainingsreize unter dem Aspekt des Trainingsspezifikums	125
KRAWCZYK, Zbigniew:	Axiologie des menschlichen Körpers.	151
BERICHTE		
NEMESSURI, Mihály - PÓTZYNÉ KERESZTESI, Katalin:	X. Symposium für Bewegungsbiologie . . .	167
MAKKÁR, Márta:	II. Wissenschaftliche Konferenz für Körpererziehung, Szombathely	173
APPENDIX		
CSIDER, Tibor:	Übungen und Bewegungsanalyse in der schulischen Heilgymnastik.	

СОДЕРЖАНИЕ страница

СИГЕТИ, Лайош: Физическое воспитание в вузах 9
НАДЬ, Дёрдь: Дипломная работа, наука физической культуры и подготовка учителей 27
НАДЬ, Шандор: Теоретическая /идеальная/ модель обучения плаванию 33
БАЙЛКЕ, Хеин: Основное кибернетическое исследование тренирочного процесса 55
СЭЧ, Габор: Фармакокинетика метронидазола /клиона/ в тренированном и в нетренированном организме 73

ИНФОРМАЦИЯ

ТАКАЧ, Ференц: Олимпийское движение и принципы любительства II 91
КЕРЕСТЕНИ, Йожеф: Реформа олимпийских дисциплин и улучшение справедливости судейства./Предложения историка олимпийских игр/ . . . 111
ХОРТОБАДИ, Тибор: Биохимические и некоторые мышечно-механические показатели ответа на тренировочные раздрожители с точки зрения специфичности тренировки . . . 125
КРАВЧИК, Збигнев: Аксиология человеческого тела 151

ОТЧЁТЫ

НЕМЕШУРИ, Михай – ПОЦИНЕ КЕРЕСТЕШИ, Каталин: IO-ый Симпозиум по биологии движения 167
МАКАР, Марта: II-ая научная конференция по физической культуре 173

ПРИЛОЖЕНИЕ

ЧИДЕР, Тибор: Упражнения и двигательный анализ в лечебной гимнастике в школе

SZIGETI Lajos

A FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK TESTNEVELÉSE

I. A téma össztársadalmi jelentősége

A közelmultban a Magyar Pedagógiai Társaság Testi Nevelési Szakosztálya és az OM-MTA Szomatikus Bizottsága° foglalkozott a felsőoktatási intézmények testnevelésének és sportjának továbbfejlesztésével. A tárgyalásokat széles körű felmérés előzte meg.°° Az alábbiakban a vitára kerülő előterjesztésem röviditett anyagát ismertetem.

A felsőoktatási intézmények testnevelése és sportja sok tekintetben befolyásolhatja hazánk testnevelésének és sportjának továbbfejlesztését. A holnap értelmiségi szakembereinek szemlélete, felfogása, tapasztalatai és cselekedetei ugyanis meghatározók egész népünk testkulturáltsági szinvonalának alakulása szempontjából. A testnevelés és sport fejlesztése nagymértékben függ a jövő értelmiségének, a holnap pedagógusainak, orvosainak, mérnökeinek, közgazdászainak - és sorolhatnánk e kört tovább - állásfoglalásaitól és e területen jelentkező cselekvő aktivitásától. Éppen ezért a felsőoktatási intézmények hallgatóit nemcsak egészségesebbekké, ellenállóbbakká, edzettebbekké kell nevelnünk, hanem elsősorban a közvetlen élmények, a testnevelés és sporttevékenység során szerzett személyes tapasztalatok és ismeretszerzés alapján olyanokká kell formálnunk, hogy későbbi munkahelyeiken, mindennapi munkájukban - ha arra sor kerül - megfelelően segitsék a testnevelés és sport feladatainak megoldását.

° E bizottság időközben megszünt. Bizonyos értelemben jogutódja ma, az MTS-OTSH Sport és Mozgásbiológiai Bizottsága.

°° Ezek közül kiemelten itt csak az alábbiakat emlitem meg:
- A Magyar Diáksporttanács Egyetemi és Főiskolai Sportbizottságának kérdőives felmérése. /A kérdőivekre értékelhető formában 49 felsőoktatási intézmény testnevelési tanszékének vezetője válaszolt./
- "A tanárképző főiskolákra felvett nem testnevelés szakos hallgatók fizikai fejlettségének és mozgáskulturájának helyzete, valamint fizikai képességeik és mozgáskészségük alakulása a főiskolai tanulmányok alatt" c. kutatómunka. /A Pécsi Tanárképző Főiskola Testnevelési Tanszékének irányitásával a 6.sz. főirányhoz tartozó 1976-80. években folytatott kutatások./
- Az OM Pénzügyi és Munkaügyi Főosztályának az adott témában 1977-ben végzett vizsgálata.

Az értelmiségi szakemberek többségének meghatározó szerepe van és lesz, a döntések előkészitésében és meghozatalában: a feladatok megjelölésében, tervezésében és ütemezésében. A felsőoktatási intézmények hallgatói, a testnevelés és sport területén várható tennivalóikra is fel kell készitenünk. Az egyetemek és főiskolák fontos kötelessége, hogy a hallgatóknak a szakirányu felkészitésen tul, megfelelő tájékozódást és ismereteket biztositsanak a testkultura társadalmi szerepéről, funkciójáról. A hallgatók a testi nevelést, a testnevelést és a sporttevékenységet ne csupán életvitelük szempontjából értékeljék, a testnevelés és sport eszközeit ne csak önmaguk egészségszintjének megőrzése, képességeik és tulajdonságaik fejlesztése érdekében tudják és akarják felhasználni, hanem állásfoglalásaikkal, intézkedéseikkel és cselekedeteikkel segitsék a testnevelés és sport lehetőségeinek, feltételeinek és eszközeinek minél szélesebb körben való megteremtését és felhasználását. A holnap valamennyi értelmiségi szakemberének világosan kell látnia, s e nézőpontból következően kell adott esetben cselekednie, hogy a testnevelés és sport - különösen korunkban és a közeljövőben még inkább -, az ifjuság nevelésének, gyermekeink és felnőtt lakosságunk rekreációjának, egészsége megőrzésének és fejlesztésének egyik, semmi mással sem pótolható eszközévé váljon.

A felsőoktatás testnevelése és sportja, az előzőekben kiemelt pedagógiai nézőpont hangsulyozásával és sajátosan megfogalmazott nevelési célkitüzéssel, népünk testkulturális fejlődésének jelentős bázisa és erőforrása lehet.

II. Történeti előzmények, helyzetelemzés

Az előrelépés, a továbbfejlődés, a jövőtervezés feltétlenül megkivánja a rövid történeti visszapillantást, a jelenlegi helyzet elemzését, a felsőoktatás hazai és nemzetközi fejlődési tendenciáinak ismeretét és elemzését.

A testedzés, a különböző, ugynevezett "ügyességi és versengési alkalmak és gyakorlatok" az irásos források tanuságai szerint, már legelső egyetemeink és főiskoláink életében is szerepet kaptak. A testnevelés és a sport pedig különösen a századfordulót megelőző évektől kezdődően, egyre több egyetemistának, főiskolásnak lett kedvelt szabadidőprogramja. A fejlődés jelentős állomása volt az egyetemi sportklubok megalakulása. Néhány egyetemen a testnevelés oktatására is lehetőséget biztositottak. A felsőoktatásban a rendszeres és intézményes testnevelés bevezetésére azonban csak a felszabadulást követően került sor. A testnevelés, a mai tanárképző főiskolák jogelődjeinek, a pedagógiai főiskoláknak tanterveiben már megalakulásuktól, 1948-tól kezdve kötelező tárgyként szerepelt. A testnevelés tantárgy általános bevezetésére a felsőoktatásban 25 évvel ezelőtt, 1952-ben hoztak rendelkezést. Ez az intézkedés a felsőoktatási intézmények többségét lényegében felkészületlenül érte. Hiányoztak a személyi és tárgyi feltételek, az oktatók beilleszkedését és a tárgy elismertségét je-

lentős szemléleti problémák nehezitették. Az oktató-nevelőmunka tervezése szempontjából, a tul általános keret-tantervek nem sok segitséget jelentettek. Gondot okozott az is, hogy az egyetemekre, főiskolákra kerülő oktatók nem rendelkeztek - nem is rendelkezhettek - megfelelő felsőoktatási didaktikai ismeretekkel és oktatási gyakorlattal.

Az elmult negyedszázad alatt rendkivül jelentős fejlődés történt. A tények sokasága igazolja e nagyszerü eredményeket, s igaz ez a maga teljességében akkor is, ha a szakemberek véleményét, értékelését igen sokszor a jogos türelmetlenség, a tenniakarás vágya alapvetően befolyásolta és befolyásolja. Eredményeinkre jogosan lehetünk büszkék, de korántsem lehetünk elégedettek. Reális helyzetelemzés után meg kell vizsgálnunk tennivalóinkat és megalapozott javaslatokkal kell segitenünk a jövő tervezést.

A felsőoktatási intézmények testnevelése és sportja eredményei ellenére rendkivül heterogén képet mutat. Ennek részletes bemutatására e helyen nincs lehetőség, de a valóságos helyzet érzékeltetésére néhány példát mutatok be.

Adatok és megjegyzések

1. Hazánkban a felsőoktatási intézmények nappali tagozatos hallgatóinak száma körülbelül 65 000. Az egyes egyetemek és főiskolák, a hallgatói létszámokat tekintve igen eltérő nagyságrendüek. /Például: Keszthelyi Agrártudományi Egyetem Mezőgazdasági Gépészeti Főiskolai Kar, Körmend 151 fő; Erdészeti és Faipari Egyetem Földmérési és Földrendezői Főiskolai Kar, Székesfehérvár 165 fő; Eötvös Loránd Tudományegyetem 5450 fő./

2. A testnevelési tanszékek és a felsőoktatási intézményekben oktató testnevelő tanárok státusa rendezetlen. Vannak olyan intézmények, ahol önálló testnevelési tanszék van. Irányitásukat kinevezett tanszékvezető testnevelő tanár vezeti. Sok helyütt a tanszékek, tanszéki csoportok, csoportvezető testnevelő tanár vezetésével müködnek. Intézményi felügyeletüket, irányitásukat a legkülönbözőbb személyek és szervek látják el /rektor, dékán, rektorhelyettes, főigazgatóhelyettes, osztályvezető, főigazgatói hivatalvezető, az intézet igazgatója, más tudományterület oktatását végző tanszékvezető stb./

Még mindig nagyon sok a szerződéses óraadók száma. A testnevelő tanárok egyetemi, főiskolai státusa, besorolása, bérezése igen eltérő. A tanárok terhelése ugyancsak nagyon különböző. Az óraszámokat tekintve a szélső értékek: 20, illetve 8 óra. A személyi ellátottság és a tanárok szakképzettsége, a tanszékvezetők és a csoportvezető testnevelő tanárok többségének véleménye szerint jelenleg megfelelő. A vélemények - az óraszámok változatlanul hagyásával reális, 1-2 fős fejlesztést kivánnak. Nem megoldott viszont a főiskolán oktatók szervezett és speciális továbbképzése, különösen nem a szakositás igényeinek megfelelően.

3. A felsőoktatási intézmények létesitményhelyzete annyira változatos képet mutat, hogy e téren rendkivül nehéz általánositható megállapitásokat tenni. Tény azonban, hogy a létesit-

ményellátottság még néhány nagy egyetemünknél is csak közepes szinvonalu, a fedett létesitményellátottság pedig országos viszonylatban általában rossz. Sok helyen az oktatás és a sporttevékenység számára létesitményeket kell bérelni. Az intézményekhez kapcsolódó szervek /kollégium, sportegyesület stb./ többségének semmiféle sportlétesitménye nincs. A szomoru létesitményellátottságot jól illusztrálja néhány "kiemelt" idézet.

"Tornaterem nincs az intézményben. Bérlünk egy 26 x 14 m-es tornatermet. Egy kézilabda- és egy röplabdapálya is tartozik a bérelt teremhez. Az intézményhez kapcsolódó szerveknek nincsenek sportlétesitményei. /Erdészeti és Faipari Egyetem Földmérési és Földrendezői Főiskolai Kar, Székesfehérvár - 165 hallgató./

"Intézményünknek sportlétesitménye nincs, csupán a kollégium udvarán van szabadtéri sportolási lehetőség". /Liszt Ferenc Zenemüvészeti Főiskola, Budapest - 435 hallgató./

"Egy 14 x 16 m-es tornatermünk van, más nincs. A kollégium udvarán egy röplabdapálya van." /Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskola, Budapest - 610 hallgató./

"Intézetünkben a tanitás reggel 7-től este 7-8 óráig tart. Az 1238 főiskolai hallgatón kivül ugyanazon létesitményeket használja még 240 testnevelés szakos hallgató, valamint a két gyakorló iskola 1100 tanulója. E célra szolgáló fedett létesitmények: 2 tornaterem /9 x 20 m; 9 x 18 m/; 2 szükségtornaterem /6 x 15 m; 8 x 14 m./" /Juhász Gyula Tanárképző Főiskola, Szeged./

4. A sportszerekkel és eszközökkel való ellátottság jó közepes. E tekintetben az utóbbi években jelentős javulás tapasztalható. Nagy szerepe van ebben többek között annak a minisztertanácsi határozatnak, amely lehetővé tette a hallgatónként évi 50.- Ft-os tömegsport-támogatás betervezését az intézményi költségvetésekbe. Az árváltozások, a sportszerek árának emelkedése indokolttá tenné a rendelkezés módositását. Az 50 Ft/fő összegkeretet 5 évenként mintegy 25 %-kal kellene megemelni.

5. A tanórai testnevelés szervezeti keretei, a biztositott óraszámok a jelenlegi szakaszban megfelelőek. Hazánkban az érvényben levő rendelkezések és a felsőoktatási intézmények tantervei alapján, valamennyi egyetemen és főiskolán kötelező tantárgy a testnevelés. /Mindössze 3 ilyen tantárgy van: a marxizmus-leninizmus; az orosz nyelv és a testnevelés, amely a hazai felsőoktatási intézményekben kötelező./A heti 2 testnevelési óra négy féléven keresztül és az ehhez kapcsolódó fakultativ testnevelési órák lehetősége, világszinten is kiállja az összehasonlitás próbáját. Vannak azonban olyan országok is, ahol előttünk járnak. Bulgáriában például az 1972/73-as tanévtől kezdődően, mind a 28 felsőoktatási intézményben az I. és II. évfolyamon heti 4 testnevelési óra van. Csehszlovákiában a testnevelés, mint kötelező tárgy 8 féléven keresztül szerepel az egyetemek óratervében. A heti óraszám 2, de az minimumnak számit. Az óraszám növelésének lehetősége az egyetemek vezető szerveinek hatáskörébe tartozik.

Örvendetes tény, hogy vannak olyan intézményeink, ahol nemcsak az I. és II. évfolyamon kötelező tárgy a testnevelés. Ehhez természetesen meg kellett teremteni a személyi és a tárgyi feltételeket. Ilyen pozitiv, követésre méltó helyzetképről számolhatunk be például az alábbi esetekben:

"Az egyetemen hat féléven keresztül van kötelező testnevelés. Az I.-II. évfolyamon heti 2 óra. A III. évfolyamon heti 1 óra". /Kertészeti Egyetem, Budapest - 810 hallgató./

"Intézményünknél hat féléven keresztül, tehát a képzés minden félévében van testnevelés-oktatás. Az első négy félévben heti 2 óra, az 5. és 6. félévben heti 1 óra. A repülős hallgatóknál mind a hat félévben heti 3 óra." /Mezőgazdasági Főiskola, Nyiregyháza - 450 hallgató./

A fakultativ testnevelés, mint lehetőség biztositott, de nagyon sok intézményben ténylegesen nincs fakultativ testnevelés-oktatás. Ennek okai részben a tanszékek személyi és tárgyi ellátottságában keresendők, másrészt szervezési problémákban. A jelenlegi létesitményhelyzetben feltétlenül szükség lenne arra, hogy a fakultativ órák idejét a központi /intézményi/ órarendben rögzitsék.

A reális helyzetképhez az is hozzátartozik, hogy a felsőoktatási intézmények hallgatóinak jelentős többsége szóban igényli, szükségesnek tartja a fakultativ testnevelési órákat, az azokon való részvételt, de a lehetőséggel igen kevesen élnek. A szó és a tett egysége, itt igen nagy szakadékot mutat. /Ennek igazolására egy példa: a Pécsi Tanárképző Főiskola hallgatóival a közelmultban készitett reprezentativ kérdőives felmérés tanusága szerint a hallgatók 82,64 %-a szereti és igényli a testnevelési órákat. Ugyanakkor azonban 300 kollégista nőhallgató számára meghirdetett fakultativ testnevelésre mindössze 10-en /3,33 %/ jelentkeztek./ A fakultativ testnevelési órák lehetősége, formái, a hallgatók ezeken való részvétele igen eltérő képet mutat. Ennek érzékeltetésére a következő szolgáljon:

"Fakultativ testnevelés a IV. - V. évfolyamon összesen négy féléven keresztül heti 2-4 órában szerepel programunkban. - Ezen az érintett évfolyamok hallgatói 32 %-ban vesznek részt." /Veszprémi Vegyipari Egyetem - 730 hallgató./

"Első két félévben heti 2 órában van fakultativ uszásoktatás. Az intézeti hallgatók 9 %-a vesz részt." /Mezőgazdasági Főiskola, Nyiregyháza - 450 hallgató./

"Kimondott fakultativ testnevelési órák helyett szakcsoport foglalkozások vannak, amelyen a felsőbb éves hallgatók vesznek részt. A résztvevők kb. 10 %-ot tesznek ki." /Debreceni Orvostudományi Egyetem - 1391 hallgató./

"Fakultativ testnevelés 8 féléven át folyik, kb. 20 %-os részvétellel." /Állatorvostudományi Egyetem, Budapest - 527 hallgató./

"Fakultativ testnevelés-oktatás csak minimális mértékben folyik. Attól függően, hogy a szorgalmi időben 8 - 14 óráig, mennyi idő áll erre a célra rendelkezésre, egy-két felsőbb évfolyamos csoport számára tudunk csak rendszeres fakultativ

testnevelési órát beállitani..." /Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen - 2034 hallgató./

"Fakultativ testnevelésre elvileg van lehetőség, de gyakorlatilag a hallgatók nem igénylik. Szivesen mozognak szabad óráikban, ha éppen üres a tornaterem, de fakultativan nem veszik fel a testnevelést, mert az óralátogatási kötelezettséggel járna." /Pénzügyi és Számviteli Főiskola, Budapest - 950 hallgató./

Fakultativ testnevelési óra az adatszolgáltatásban részt vett 49 felsőoktatási intézmény közül 23-ban semmiféle formában sincs. Az okokat az intézmények többsége a személyi és létesitményfeltételek hiányával, órarendi problémákkal indokolja, illetve azzal, hogy a hallgatók ez irányu igényeiket csak általában fogalmazzák meg, a konkrét lehetőségekkel nem élnek. Természetesen vannak más tapasztalatok is. A jelentések szerint vannak olyan intézmények, ahol a hallgatók 20, 40 sőt 50 %-a jár fakultativ órákra.

6. Az I. Országos Felsőoktatási Testi Nevelési Konferencián /Pécs, 1974. január 21-22./ több olyan megállapitás és vélemény hangzott el, hogy sok helyen nem lehetünk még elégedettek a testnevelési órák tartalmi szinvonalával, az oktató-nevelőmunka hatékonyságával, a hallgatók fizikai felkészültségével és mozgásos cselekvéskulturájával. A felmérések és a tapasztalatok e megállapitásokat támasztják alá.

Mindez azt jelenti, hogy sürgős feladataink vannak az oktatás tartalmának korszerüsitése, a nevelő-oktató munka hatékonyságának fokozása, az eredményes felsőoktatási és nevelésmódszertani ismeretek széles körben való elterjesztése és alkalmazása terén.

Az oktatás tartalmára vonatkozóan az 1974/75-ös tanévtől kezdődően a legtöbb felsőoktatási intézményben° az OM Felsőoktatáspolitikai Főosztálya megbizásából, a Budapesti Müszaki Egyetem Testnevelési Tanszéke által készitett kerettanterv szolgáltat alapot. A kerettantervhez kapcsolódó ajánlás az I. félévre ugynevezett "komplex" órákat tartalmaz. Ezeken elsősorban az atlétika, az uszás, a kézilabdázás, a kosárlabdázás, a labdarugás és a röplabdázás megfelelően válogatott anyaga szerepel.°° A további három félévben sportáganként differenciált "szakositott" testnevelés-oktatás található az ajánlásban.

A kerettanterv általános használhatóságáról egy kérdőives felmérés során többek között a következő kérdéseket tettük fel az intézmények testnevelési tanszékeinek, illetve csoportjainak vezetőihez:

° Ez alól biztos kivételt képeznek az óvónő-, tanitó- és tanárképző főiskolák, amelyeknek saját tantervük van.

°° Lásd: "Az I. Országos Felsőoktatási Testi Nevelési Konferencia". - FPK. Bp. 1974. 136-137. p.

"Milyen segitséget jelent az érvényben levő tanterv az oktató-nevelő munkában?"

"Milyen mértékben valósitható meg a tanterv feldolgozása az intézményben?"

"Milyen tanterv, program, tematika és utmutató alapján folyik intézményükben a testnevelés oktatása?"

Ime néhány válasz:

"Az érvényben levő" tanterv megfelelő és alkalmas a korszerü oktató-nevelőmunka végzésére.

- Az oktatás az "érvényben levő" tanterv alapján, a tanszék szakemberei által elkészitett és munkaközösségekben megvitatott sportági program alapján folyik." /Molnár Sándor, Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem, Budapest./

"A jelenleg érvényben levő javasolt tanterv csak ugy biztositja az oktató-nevelőmunkánk zavartalanságát, hogy helyi viszonyoknak megfelelően átdolgozzuk. Ez egyben azt is jelenti, hogy intézményekként kialakitott sajátos tantervek vannak érvényben.

- ... a tanterv anyagát 3-4 évenként át kell vizsgálni és az igényeknek megfelelően módositani kell. Célszerübb lenne egy egységes keret-tantervet kialakitani, amely szigoruan ráépülne a jelenleg kisérleti stádiumban levő általános és középiskolai tantervekre. Ezen a téren bőven vannak még feladataink." /Győri Pál, Veszprémi Vegyipari Egyetem./

"Az érvényben levő tantervet iránytantervként alkalmazva a tanszék sajátos helyi, személyi és dologi feltételeinek megfelelően saját oktatási programot alakitott ki. Az intézmény saját feltételeinek megfelelően kialakitott oktatási program teljes mértékben megvalósitható." /Jancsó József, Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen./

"Az ajánlott tanterv lényegében nem jelent semmi segitséget, mert az aláirási kötelezettség miatt itt nem lehet az előirt anyagot oktatni. Sajátos tanterv szerint a tömegsportra készitjük fel a hallgatókat." /Nagy Imre, Pénzügyi és Számviteli Főiskola, Budapest./

"Tantervet a helyi sajátosságok figyelembevételével magunk készitettünk, ennek megvalósitása megtörténik. Az irányelveket az oktató-nevelő munkában figyelembe vettük, és az nagy segitségünkre szolgál." /Kovács Imréné, Élelmiszeripari Főiskola./

A válaszok arról tanuskodnak, hogy a kerettanterv, nagyon is "keret jellegü", a legtöbb helyen valamilyen módon figyelembe veszik a programok és tárgyi munkatervek, tematikák készitésénél, de az oktató-nevelő munka tartalma a helyi adottságoknak és lehetőségeknek megfelelően tul nagy eltéréseket mutat. Az óvónő-, tanitó- és tanárképző főiskolákon az oktatás külön tanterv alapján történik. A kérdésekre adott válaszokból az is megállapitható, hogy nem egyértelmü az oktatómunka alapdokumentumaira vonatkozó fogalmak értelmezése, illetve használata.

7. A felmérések azt mutatják, hogy a felsőoktatási intézmények hallgatóinak fizikai állapota, kondicionáltsága, munkaképessége, teherbíróképessége általában nem megfelelő, s e téren még igen jelentős teendőink vannak. Erre vonatkozóan sok felmérés adataival rendelkezünk, s ilyen jellegü felmérések jelenleg is több felsőoktatási intézményben folynak. Ezek közül a legjelentősebbek és a legnagyobbak a TFKI Bakonyi Ferenc által vezetett vizsgálatai, de jelentős, figyelemfelhivó adatokat tartalmaznak a tanárképző főiskolák testnevelési tanszékeinek komplex kutatásai is. /Lásd: Kálmánchey Z.: Vizsgálatok a tanárképző főiskolák nem testnevelés szakos hallgatóinak főiskolai állapotával, képességszintjével és mozgásismereteinek szinvonalával kapcsolatban. Testneveléstudomány, 1974. 1-2. sz. 53. p./

Az egyetemi és főiskolai hallgatók többsége alacsony fizikai képességszinttel kerül a felsőoktatási intézményekbe, s a tanulmányi évek alatt, a jelenlegi helyzetben, ez nem változik pozitiv irányban. Megitélésem szerint - és sok egyetemen, főiskolán oktató testnevelő tanár véleménye alapján - ez csak részben mulik a feltételeken és a testnevelési foglalkozások intenzitásán. A valós ok inkább a hallgatók szemléleti hiányosságaiban, életvitelében, szokásrendszerében, a kellő motiváció hiányában, a megelőző életszakaszban /középiskolai évek/ keresendők. Ezt igazolták többek között azok a követéses vizsgálatok is, amelyek a tanárképző főiskolákon vezetésemmel folytak, a mozgásismeretszint és a rendszeres testedzés iránti igények megfigyelésében. /3/

A vizsgálatok arról tanuskodtak, hogy hallgatóink többségének nemcsak fizikai képességei, testi edzettsége, kondicionáltsága nem megfelelő, de mozgáskészségük, mozgásos cselekvéskulturájuk szinvonala is igen alacsony.

Tapasztalataink és vizsgálataink végső soron azt igazolták, hogy a hallgatók sokasága, messze nem használja ki még a meglevő lehetőségeket sem. A szabadidő-tevékenységnek egyáltalán nem vált szerves részévé a rendszeres testedzés és sporttevékenység. A hallgatók a rekreáció, a regeneráció, motoros képességeik és kondicionáltságuk növelése érdekében, nem fordítanak elég időt a rendszeres testedzésre és sportra. E tényeket a felsőoktatásban folyó oktató-nevelő munkánál figyelembe kell vennünk.

A fenti kedvezőtlen helyzet okainak hátterét kutatva, egyik tényezőként kell megemlitenünk talán azt, hogy a hazai felsőoktatásban ugyszólván semmiféle fizikai teljesitménykövetelményt nem várnak a hallgatóktól. A testnevelési órák félévi elfogadásának csupán egyetlen feltétele van: az órák látogatása. Feltétlenül szükség lenne a hallgatók számára egy teljesitmény-teszt kidolgozása, s kipróbálása után annak egységes bevezetése. /Ismereteink szerint, ilyen teljesitménytesztek alkalmazásáról jó tapasztalatok vannak az NDK-ban, Csehszlovákiában és Bulgáriában./ Meggondolandó az egyes félévek ér-

tékelésére vonatkozó egységes tervezet elkészitése is. /Például szorgalmi vagy gyakorlati jegyek bevezetése./

8. A felsőoktatásban folyó sporttevékenység. Mind a versenysport, mind pedig az ugynevezett tömegsport - különösen a legutóbbi 5 évben történt igen erőteljes fejlesztés és fejlődés ellenére - igen eltérő képet mutat. Ez bizonyos mértékig érthető, sőt helyeselhető is. A feltételek, a lehetőségek, a helyi "érdekek", a hallgatók érdeklődési köre, irányultsága igen különböző. A helyi adottságokat és lehetőségeket, valamint az irányitó sportszervek igényeit messzemenően figyelembe kell venni.

A hallgatók tömegsportjának irányitása, szervezeti keretei jók. Az intézmények sportbizottságai - ott ahol rendeltetésüknek megfelelően müködnek - mint irányitó szervek jó lehetőséget biztositanak a KISZ, a kollégiumi bizottságok, a sportegyesületek és az egyéb egységek által szervezett tömegsportnak. Az MM, a KISZ KB és az intézmények többsége, jó programokat adnak, a különböző szakmai és területi tömegsport versenyek és bajnokságok, táborozások, turázások megrendezéséhez és lebonyolitásához. Különösen az utóbbi 3-4 évben nagymértékben javultak a hallgatók tömegsporttevékenységének /a házi, a csoport, az évfolyam, a kari, az intézményi, és az intézmények közötti versenyek, bajnokságok/, sportszer- és eszközfeltételei.

A sportegyesületek, különösen az intézményi sportegyesületek jó lehetőségeket biztositanak a hallgatók rendszeres sporttevékenységéhez. A felsőoktatási intézmények sportegyesületének alapvető feladata és rendeltetése, hogy elsősorban a hallgatók számára biztositsa a sportolás feltételeit és szervezeti kereteit. Az adatszolgáltatásban részt vett 49 felsőoktatási intézmény közül háromnak nincs saját sportegyesülete. Egyáltalán nincs a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolának, kettőnek pedig társadalmi klubbal együttmüködő egyesülete van. A társadalmi egyesületekkel való munka - ugy tünik - nem szerencsés megoldás, életrehivásukat a jelenlegi helyzetben elsősorban az egyetemi klubok nem megfelelő anyagi ellátottsága sürgette. Ennek igazolására két idézet:

"... az egyetemi sportegyesületeket fokozottabb erkölcsi és anyagi támogatásban kell részesiteni. Saját tapasztalatból bizonyitom, hogy önálló egyetemi sportegyesületre van szükség és nem szabad fuzió utján társadalmi sportegyesületekké válni." /Győri Pál, Veszprém/

"A SZEOL-AK bázis sportkörünk, de ez csak névleges, hallgatóink mintegy 1-2 %-a vesz részt a sportköri munkában. A kényszerüség hozta létre egyetemünk SZOTE Sport Körét, amely a városi sportfelügyelőség által jóváhagyott jogszabály szerint müködik. Támogatást nem kap. A Szakszervezet, a KISZ ifjusági alapból 10 000.- Ft-ot és a Szakszervezet 17 000.- Ft-ot ad... Sajnos hivatalos támogatásban nem részesülünk." /Szabó Ilona, Szegedi Orvostudományi Egyetem/

Vannak olyan sportegyesületeink is, amelyek több felsőoktatási intézmény hallgatóinak sportolását biztositják. Közös

sportegyesülete van például a négy müvészeti főiskolának Budapesten, DUSE néven, a Debreceni Orvostudományi Egyetemnek és a Kossuth Lajos Tudományegyetemnek, továbbá Pécsi Egyetemek és Főiskolák Sportegyesülete /UNIVERSITAS-PEAC/ néven, a Pécsi Pollack Mihály Müszaki Főiskolának, a Pécsi Orvostudományi Egyetemnek, a Pécsi Tudományegyetemnek, a Pécsi Tanárképző Főiskolának, a Pécsi Zenemüvészeti Főiskolának.

A felsőoktatási sportegyesületi tevékenységhez szolgáltathatnak adalékot, az OM Pénzügyi és Munkaügyi Főosztályának, e témában 1977-ben végzett vizsgálati adatai is.

A felmérést 35 intézményben végezték el. Ebből mindössze 5 nem rendelkezik önálló sportegyesülettel /Veszprémi Vegyipari Egyetem; Könnyüipari Müszaki Főiskola, Budapest; Pécsi Pollack Mihály Müszaki Főiskola; Pécsi Tudományegyetem; Pécsi Tanárképző Főiskola - ez utóbbi háromnak, a közös sportegyesületen belül azonban önálló sportcsoportja is van/.

A 35 intézmény 221 szakosztályában 5669 igazolt sportoló sportol. Ez az adott intézményekbe járó hallgatók 12,90 %-a. Ezekből az intézményekből a felmérés szerint 1020 hallgató sportol rendszeresen más sportegyesületben. A versenyszerüen sportolók száma meglehetősen alacsony. A hallgatók többsége a sportjátékokat müveli. A 35 intézményben mindössze 17 atlétikai és 2 uszószakosztály van.

9. A felsőoktatás testnevelésének és sportjának helyzetelemzéséhez és továbbfejlesztéséhez tapasztalatokkal és szerény adatokkal rendelkezünk. A valóság megismeréséhez azonban egy átfogó, központilag irányitott és tervezett széles körü felmérésre és kutatómunkára lenne szükség. A kutatómunka a jelenlegi szakaszban, ismereteim szerint - elsősorban az egyetemi és főiskolai hallgatók fizikai erőnlétére, motoros képességeik és egészségi állapotuk szinvonalára, továbbá az életmód tényezőire, főként pedig motivációkutatásra, és a sportágak iránti érdeklődésre terjed ki. A felsőoktatás testnevelésére és sportjára vonatkozó kutatómunka tervezése, a kutatási témák megválasztása, rangsorolása, a kutatási bázisok és kutatócsoportok létrehozása, a gazdasági feltételek biztositása nem tür halasztást.

Jelenleg kiemelten kellene foglalkozni a tanórai testnevelés tartalmára - különösen müvelődéstartalmára - vonatkozó kutatásokkal; a tanórai testnevelés szerkezeti továbbfejlesztését szolgáló, a követelmények pontositását és a hallgatók aktiv mozgásos tevékenységét ösztönző /például: teljesitménytesztek, értékelési rendszerek stb./, továbbá az oktatás-nevelésmódszertani kérdésekre összpontositó kisérletekkel. A tanórai testnevelés problematikáján tul, talán leginkább a szabadidőfelhasználás témakörében, az ugynevezett szabadidősport tartalmi, módszertani és pedagógiai-pszichológiai kérdéseivel foglalkozó kutatásokat kell szorgalmaznunk.

III. A fejlesztés lehetőségei. Ajánlások, javaslatok

A mai helyzet elemzése után - amely ez esetben a rendelkezésre álló szerény adat- és tapasztalati bázis alapján csak

igen vázlatos -, az a feladatunk, hogy a fejlesztés reális lehetőségeinek figyelembevételével, a jövőtervezés szempontjából ajánlásokat, javaslatokat fogalmazzunk meg.

Alapvető feladat, hogy kialakitsuk a felsőoktatási intézmények hallgatói testnevelés- és sporttevékenységi rendszerének modelljét. Ennek érdekében mindenekelőtt ki kell dolgozni a felsőoktatás testnevelésének és sportjának cél- és feladatrendszerét.

A célrendszer megfogalmazásában a felsőoktatási intézményekben tanuló hallgatóságra vonatkozó nevelési célokból kell kiindulni. A felsőoktatás testnevelésének és sportjának meghatározásánál, ennek lebontására, egy területre való összpontositására kerül sor. A felsőoktatási intézmények hallgatóinak nevelését szolgáló testnevelés- és sporttevékenység céljának tehát olyan képesség- és tulajdonságegyüttest kell összefoglalnia, amely társadalmunknak, az egyetemi és főiskolai hallgatókkal szemben támasztott politikai, gazdasági és kulturális fejlesztésére vonatkozó valós igényeiből következik. E nevelési cél legyen programot adó, egyértelmü és cselekvésre ösztönző a felsőoktatással foglalkozó testületek, szervek, intézmények, oktatók és különösen a testnevelő tanárok, valamint a hallgatók számára. A célmeghatározásban a 18-24 éves egyetemi és főiskolai ifjuság testneveléssel és sporttal történő fejlesztési tendenciájának kell megfogalmazódnia. Természetesen már itt számolnunk kell azzal, hogy a hallgatók végső soron a célrendszerben összegezett kivánatos tulajdonságoknak és képességeknek, elvárásoknak, mindenkor meglehetősen eltérő szinvonalon és különböző mértékben felelhetnek meg.

A célmeghatározásból adódóan kell majd meghatározni a felsőoktatás testnevelésének és sportjának feladatrendszerét. E munka kettős feladatot jelent. Egyrészt a minden felsőoktatási intézmény számára szolgáló feladatok megjelölését, másrészt az intézménytipusonként, esetleg intézményenként eltérő feladatrendszer pontositását.

A cél- és feladatrendszer világos megfogalmazása után kerülhet csak sor a felsőoktatás testnevelésével és sportjával foglalkozó alapdokumentumok /tantervek; óra- és vizsgatervek; sportfejlesztési tervek stb./ kidolgozására.

Az alapdokumentumok elkészitésével egyidőben, e munkának szerves részeként kell meghatározni a szükségessé vált tartalmi szervezeti és szerkezeti változtatásokat.

A fentiek ismeretében kell azután megteremteni, illetve továbbfejleszteni a személyi, tárgyi és eszközfeltételeket.

Az itt vázolt müveleti sorrend betartása, a tervszerü és tudatos jövőtervezés, a korszerüsités egyik fontos és elengedhetetlen eleme.

A felsőoktatás testnevelésének és sportjának továbbfejlesztésénél a legelső feladat az egyenlőtlenségek, a rendkivül heterogén helyzet, a munkakörülmények és lehetőségek különbözőségeiből adódó viszonyok felszámolása, a hátrányos helyzetben levők szintrehozása. E munka során számolni kell azzal, hogy e viszonyok rendkivül bonyolultak, az intézmények többsé-

gében egyenlőtlenek, aszimetrikusak, azaz egy-egy intézményen belül az egyes területek vonatkozásában, az előnyös és hátrányos helyzetek igen gyakran egyaránt megtalálhatók.

A felsőoktatás testnevelésének és sportjának kivánt modellje, a távlati egységesebb struktura felé, csak akkor tudunk közeliteni, ha a jelenleg fennálló rendkivül nagy eltérések és egyenlőtlenségek csökkennek. A jövőben várhatóan minden felsőoktatási intézmény helyzete javulni fog a testnevelés és sport terén is, de arra kell törekedni, hogy a ma kedvezőtlenebb helyzetben levők körülményei és feltételei gyorsabb ütemben javuljanak.

A testnevelésre és sportra vonatkozó fejlesztési program tervezésénél figyelembe kell venni azt az alapvető ellentmondást, amely a társadalom, továbbá a hallgatók szükségletei és igényei, valamint a jelenlegi feltételek és lehetőségek között fennállnak. Feltétlenül számolni kell többek között a hallgatók zsufolt elfoglaltságával, az "időhiánnyal", a tárgyi, dologi, személyi feltételek állapotával, a reális fejlesztési lehetőségekkel, és nem utolsó sorban a még mindig sok helyütt tovább élő szemléletbeli torzulásokkal.

A felsőoktatás testnevelésének és sportjának fejlesztése során, össztársadalmi érdekből kiemelten kell kezelni a pedagógusképző és egészségügyi szakembereket képző egyetemeket és főiskolákat. Szükséges ez azért, mert a "holnap" pedagógusainak, orvosainak és egészségügyi dolgozóinak különösen meghatározó szerepe lesz a felnövekvő generációk egészségmagatartásának és testkulturáltságának kialakitásában.

Megitélésünk szerint a hallgatók testnevelési és sporttevékenységéhez, a felsőoktatási intézményekben a következő szervezeti egységek és keretek biztositathatják a legjobb lehetőségeket:

SZERVEZETI EGYSÉGEK ÉS FŐ TEVÉKENYSÉGI TERÜLETEIK

TESTNEVELÉSI TANSZÉK	TANÓRAI TESTNEVELÉS - KÖTELEZŐ° TESTNEVELÉS - FAKULTATIV TESTNEVELÉS
SPORTBIZOTTSÁG KISZ SZERVEZET SZAKSZERVEZET	TANÓRÁN KIVÜLI INTÉZMÉNYI TESTNEVELÉS ÉS SPORT - SZABADIDŐSPORT, REKREÁCIÓ - TÖMEGSPORT - VERSENYSPORT
KOLLÉGIUM	KOLLÉGIUMI TESTNEVELÉS ÉS SPORT

° Szerencsésebb kifejezés lenne az "Általános Testnevelés" vagy egyszerüen csak "Testnevelés".

SPORTEGYESÜLET ——————— EGYESÜLETI SPORT
- SPORTCSOPORTOK
- SZAKOSZTÁLYOK

A tanórai testnevelés ajánlott modellváltozatai

"A" változat:
I-IV. félév: heti 2 óra kötelező + 1 óra fakultativ testnevelés; további félévek: heti 2 óra fakultativ testnevelés.
"B" változat:
I-II. félév: heti 2+1 óra kötelező testnevelés;
III-IV. félév: heti 2 óra kötelező + 1 óra fakultativ testnevelés, további félévek heti 2 óra fakultativ testnevelés.
"C" változat:
Valamennyi félévben heti 2 óra kötelező + 1 óra fakultativ testnevelés.

Valamennyi változat esetében az I. félévben /a pedagógusképző intézményekben sajátos nevelési, oktatási feladataikat figyelembe véve az I. és a II. félévekben/ ugynevezett komplex testnevelési órákat javasolunk. Ezeknek az óráknak a tartalmi körét ugy kell megválasztani, hogy minél inkább lehetőséget biztositsanak a megelőző iskolafokból /középiskola/ adódó "deficit" és a hallgatók között levő tulságosan nagy különbségek felszámolására. /Az I.éves hallgatóknál ugy tünik, hogy ezzel még hosszu ideig számolnunk kell./

A "komplex" órák alapvető feladata ugyanakkor az is, hogy erősitse, hiánya esetén kialakitsa a testgyakorlatok, sportágak iránti orientációt, előkészitse a felsőoktatási tanulmányok idejére szóló szakosodást. A pedagógusképző intézményekben a "komplex" órákon a testnevelés tartalmának olyan körével kell kötelezően foglalkozni /például: rendgyakorlatok, gimnasztika, iskolai játékok stb./, amellyel a pedagógiai gyakorlatban majd minden nevelő találkozik.

A további félévekben a hallgatók érdeklődésének és orientációjának, valamint a tárgyi és személyi feltételeknek megfelelő, szakositott testnevelésoktatást látjuk célszerünek.

Az oktatás anyagát keret-tantervben vagy intézménytipusonként keret-tantervekben kell rögziteni. E tantervek kisérleti jelleggel készüljenek, s csak kipróbálás után kerüljenek bevezetésre. Az anyagkiválasztásnál a következő főbb szempontok figyelembevételét ajánlhatjuk:

- a középiskolai testnevelés tantervi anyaga;
- az atlétikára, az uszásra és a gimnasztikára vonatkozó OM és OTSH állásfoglalások;
- a hallgatók többségének orientáltsága /konkrét felmérések alapján/;
- rekreáció, regeneráció, a többségében szellemi tevékenység, és az "ülő foglalkozás" kompenzálása;
- az egész életre szóló öntevékeny testedzésre és sporttevékenységre való felkészités, a szabadidő egy részének fizikai aktivitással történő eltöltésének szükségessége;

- a játék-, a mozgás-, az öröm- és a sikerélmény biztositásának lehetőségei;
- a teljesitménymotiváció, teljesitménymérés; versenyzés;
- a népi-nemzeti tradiciók, a magyar egyetemi és főiskolai sport haladó hagyományai és fejlesztési tendenciái.

A komplex tanitási anyagra vonatkozóan a következő kategorizálást javasoljuk:

I. Törzsanyag
- általános /minden intézmény számára azonos/ anyag;
- speciális /intézménytipusonként különböző/ anyag;

II. Választható anyag
a/ kötelezően választható anyag;
b/ szabadon választható anyag;

III. Kiegészitő anyag.

A szabadon választható és a kiegészitő anyag, a várhatóan sokrétü egyéni érdeklődésnek, irányultságnak megfelelően széles körü ajánlásokat tartalmazzon.

A szakositott testnevelési anyagot célszerü lenne I. Törzsanyagra, és II. Kötelezően választható anyagra bontani.

Feltétlenül ajánljuk, hogy a felsőoktatásban is kerüljön sor egy maximálisan 8 számból álló teljesitményteszt bevezetésére. Ebből 4 vagy 5 legyen minden hallgató számára kötelező, további 3-4-ből pedig 1 vagy 2 szabadon választott.

Javasoljuk - ha nem is minden félévben - a kötelező testnevelésnek gyakorlati jeggyel, a fakultativ testnevelésnek pedig szorgalmi jeggyel történő zárását.

A tanórán kivüli testnevelés és sport, valamint az egyesületi sport jelenlegi szervezeti kereteit alapvetően megfelelőnek tartjuk. Mindkét területen fontos és szükséges a szakemberek, a testnevelési tanszékek és azok oktatóinak az eddigieknél is fokozottabb bevonása. A tanórán kivüli testnevelés és sport, s az egyesületi sport tartalmi körét és anyagát az intézmények sajátosságainak, lehetőségeinek, hagyományainak és a hallgatóság mindenkori orientációjának, továbbá a sportfelügyeleti hatóságok irányelveinek és elvárásainak figyelembevételével kell megválasztani. E tekintetben ugy tünik nem lehet, de talán nincs is szükség központi intézkedésekre. Mindenesetre ajánlások formájában szorgalmazni kell az alapvető motoros képességek fejlesztését, szintentartását jól szolgáló atlétika /főként a futószámok/, az uszás, a gimnasztika, a kerékpározás stb. testgyakorlati ágak, sportágak, továbbá a legkedveltebb sportjátékok /labdarugás, kosárlabdázás, kézilabdázás/, a természetjárás, turázás, téli sportok müvelésének választását és a lehetőségek biztositását. Fokozottabban kell a honvédelmi feladatokra való felkészülést, s a hallgatók téli és nyári táborozását biztositani.

E táborokban a hallgatókkal a testnevelési és sporttevékenységek olyan körét és formáit kell megismertetni és megszerettetni, amelynek eredményeként e mozgásos cselekvések rendszeres müvelése, egész életükre szólóan igényükké váljon.

A fejlesztés tervezésénél feltétlenül számolni kell a szakemberképzés és továbbképzés feladataival. Ajánljuk, hogy

a Testnevelési Főiskola vizsgálja meg, hogy a képzési idő alatt és a továbbképzés keretében hol, hogyan és milyen mértékben foglalkozzanak a felsőoktatás testnevelésének és sportjának sajátos kérdéseivel, a Testnevelési Főiskola hallgatóinak ilyen irányu felkészitésével, illetve a felsőoktatási intézményekben oktató testnevelő tanárok továbbképzésével.

IV. Ajánlások

1. A Szomatikus Bizottság javasolja, hogy a Müvelődési Minisztérium illetékes szervei - külső szakértők bevonásával - készitsék el a felsőoktatás testnevelésének és sportjának helyzetelemzését, s középtávu /10-15 éves/ fejlesztési tervét.

2. Ajánljuk, hogy készüljön felmérés a felsőoktatás testnevelésére és sportjára vonatkozó kutatásokról. A felmérés után a témákat az országos érdekek figyelembevételével célszerü lenne rangsorolni, és ennek megfelelően központi támogatásban részesiteni.

Javasoljuk a felsőoktatás testnevelésével és sportjával kapcsolatos kutatások központi irányitásának és koordinációjának megszervezését; a felsőoktatás testnevelésére és sportjára vonatkozó kutatási tématervek kidolgozását; a kiemelt fontosságu témák megoldására intézményi kutatóhelyek, kutatócsoportok felkérését és megbizását.

3. Javasoljuk, hogy az MM által megbizott munkaközösség dolgozza ki a felsőoktatás testnevelésének és sportjának cél- és feladatrendszerét, s alapdokumentumait /tantervek és vizsgatervek; sportfejlesztési tervek!/. Ezek elkészitéséhez meg kell jelölni mindazokat a tartalmi, szervezeti és szerkezeti változásokat, amelyek a jelenlegitől szükségszerü eltérést kivánnak meg. Az alapdokumentumokat az érdekelt szervekkel /OTSH, KISZ KB stb./ történő egyeztetés és egyetértés után néhány felsőoktatási intézményben kisérleti jelleggel kell bevezetni. A kisérleti munkához az adott intézményekben meg kell teremteni a személyi, tárgyi és eszközfeltételeket.

4. Ajánljuk, hogy a cél-feladatrendszer, az alapdokumentumok, valamint a felsőoktatás fejlesztése távlati koncepciójának ismeretében és a felsőoktatás rendszere továbbfejlesztésének figyelembevételével, kerüljön kidolgozásra a személyi /szakemberellátottság, képzés, továbbképzés/ és a tárgyi /létesitményfejlesztés/ központi programja.

5. Javasoljuk, hogy a Magyar Egyetemi és Főiskolai Sporttanács, a Megyei Sporthivatalok véleményezése alapján az OTSH-val, illetve a szakszövetségekkel egyetértésben készitse el a felsőoktatási sportegyesületek és szakosztályok kategóriába sorolását és középtávu /10-15 éves/ fejlesztési tervét. Az egyesületeknek és a szakosztályoknak a fejlesztési terv alapján differenciált támogatást kell biztositani.

6. Javasoljuk a II. Országos Felsőoktatási Testi Nevelési Konferencia 1981-ben történő megrendezését; továbbiakban e konferencia 5 évenkénti folyamatos rendezését.

IRODALOM

1. Ferge Zs.: Az iskolarendszer és az iskolai tudás társadalmi meghatározottsága. Akadémiai K. Bp. 1976.
2. Iskolarendszerünk távlati fejlesztéséről. Tervtanulmányok. /MTA Pedagógiai Kutatócsoport közleményei, Bp. 1974./
3. Kálmánchey Z.: Vizsgálatok a tanárképző főiskolák nem testnevelés szakos hallgatóinak fizikai állapotával, képességszintjével és mozgásismereteinek szinvonalával kapcsolatban. /Testneveléstudomány, 1974. 1-2. sz. 49-73. p./
4. Krasovec F. /Szerk./: Válogatott tanulmányok a sport és testnevelés tárgyköréből. FPK. Bp. 1974.
5. Nádori L. /Szerk./: Tanulmányok az ifjuság testi nevelésé-ről. Sport. Bp. 1975.
6. Nagy Gy. /Szerk./: A testnevelés néhány tantárgypedagógiai problémája. OPI. Bp. 1972.
7. Pulai F. /Szerk./: Nemzetközi Jubileumi Testnevelési Tudományos Ülésszak. BME. Bp. 1976.
8. Szigeti L.: A testi nevelés néhány időszerü kérdése a tanárképző főiskolákon. /= 25 éves az általános iskolai tanárképzés. Sportpropaganda. Bp. 1973./
9. Wass A. /Szerk./: Az I. Országos Felsőoktatási Testi Nevelési Konferencia - Az Országos Felsőoktatási Nevelési Munkaközösség tájékoztatója. FPK. Bp. 1974.

SZIGETI Lajos

Physical education of higher education

Current contents, structural problems, and possibilities for development of the Hungarian physical education of higher level is analysed in this comprehensive study. Although significant improvements have been attained during the last more than two decades, the Hungarian University for Physical Education and Sports seems rather heterogeneous. It is stated that the status of university instructors is still confusing. Availability of sports goods at this level of education is adequate or is at the medium level of quality. Physical education is a compulsary subject at universities and colleges. It is pointed out that during this period the organizational network and the number of physical education lessons is sufficient. The possibility for selecting physical education voluntarily is provided. It is, however, concluded that urgent reforms are required with respect to the curriculum-contents and the effectiveness of instruction.

СИГЕТИ, Лайош

Физическое воспитание в вузах

В статье на основе широких исследований анализируются актуальные содержательные и структурные проблемы физического воспитания в венгерских вузах и возможности его развития. Важнейшие результаты следующие: Несмотря на значительное развитие последних 25 лет, физическое воспитание и спорт наших вузов показывает всё ещё гетерогенную картину. – Статус учителей работающих на кафедрах физической культуры не выяснен. – Спортивные сооружения даже и в больших университетах не превышают среднего уровня. – Спортивный инвентарь хороший или средний. – Физическое воспитание является обязательным предметом во всех вузах. На актуальном этапе организационное рамки и число уроков соответствуют требованиям. Обеспечена и возможность факультативного занятия физическим воспитанием. – Необходимы мероприятия для модернизации содержания и для повышения эффективности учебно-воспитательной работы.

824.

NAGY György

SZAKDOLGOZAT, TESTNEVELÉSTUDOMÁNY, TANÁRKÉPZÉS

Tanárképzésünkben jelentős szerepet szán a tanterv a szakdolgozat készitésének. Azon a hivatalos intézkedésen tulmenően, amelynek értelmében a szakdolgozat az államvizsgára való bocsátásnak egyik feltétele, jelentősége más szempontból is kidomborodik.

a/ Témája a testneveléstudomány problémáinak valamelyikéhez kapcsolódik, annak kutatási és adatfeldolgozási módszereit alkalmazza.

b/ Kidolgozása révén a testneveléstudomány körébe tartozó ismeretanyagok integrációját kell megteremtenie a tanárjelölteknek.

Tudományos tartalmánál és integrált jellegénél fogva olyan erőpróba, amely feltételezhetően elengedhetetlen a jelölt felkészültségének objektiv elbirálásához.

A "Bevezetés a tudományos kutatásba" tantárgy félévi kollokviumai alkalmából a nappali tanári szak II. éves hallgatóinak /nők 50 fő, férfiak 52 fő/ a következő kérdéseket tettük fel:

1. Milyen speciális szakterületről kiván a jelölt témát választani és mi témájának megközelitően pontos tartalma?
2. Milyen módszereket kiván alkalmazni a problémamegoldásban és az adatfeldolgozásban?
3. A választott témával kapcsolatban a jegyzeteken, tankönyveken kivül olvasott e szakirodalmat?

Már a félév folyamán közöltük a felmérésben részt vett 102 hallgatóval, hogy ilyen kérdésekre majd válaszolniuk kell. Ugyancsak megkapták a főiskola által kiadott szakdolgozati témák gyüjteményét is. Megitélésünk szerint elegendő idő állt rendelkezésükre a válaszadásra való gondos felkészüléshez.

A témaválasztás

Megfigyelések mutatják, hogy a témaválasztásban a kedvenc sportág és az ebből eredő versenyzői tapasztalat a legfontosabb befolyásoló tényező, amelyhez képest a többi csak másodlagosként jöhet számitásba. A szakdolgozati cimek gyüjteménye abban segit, hogy a választott területről melyik téma kidolgozását vállalja a jelölt. Az 1. táblázat azt mutatja, hogy a 102 hallgató választása milyen területre vonatkozik.

1. táblázat

A szakdolgozati témajegyzék területei és a témák száma		A szakterületről választott témák száma		Összesen
		Nők/N=50/	Férfiak/N=52/	
Atlétika	12	9	10	19
Torna	17	4	4	8
Sportjátékok /labdarugás, kézilabda, kosárlabda, röplabda/	38	13	20	33
Uszás	8	2	2	4
Birkózás-cselgáncs	4	-	1	1
Neveléstudomány /pedagógia, pszichológia/	47	5	1	6
Testneveléselmélet, edzéselmélet	26	7	7	14
Testnevelés- és sporttörténet	11	-	2	2
Marxizmus-leninizmus	4	-	-	-
Orvostudomány-gyógytestnevelés	13	9	-	9
Szervezés-vezetés	5	-	-	-
Összesen	185	49	47	96
A jegyzékben nem szereplő területek				
Tenisz		1	3	4
Ökölvivás		-	1	1
Evezés		-	1	1
Együttesen		50	52	102

/Megjegyzés: A jegyzékből ugyanazt a témát többen is választhatták./

A kedvenc sportággal kapcsolatos előbbi megállapitásunkat alátámasztani látszik az a tény, hogy a 102 hallgató közül 71 fő /69,6 %/ sportági témát választott s a többi témakörre esik a fennmaradó 31 fő /30,4 %/ választása. Ez egyuttal azt is bizonyitja, hogy az "ujnak" számitó tantárgyak nincsenek behozhatatlanul hátrányos helyzetben a már ismert sportágakkal szemben, mert a tartalmi és módszerbeli kérdések magas szintü tanórai megoldásával hiveket szerezhetnek tudományterületük számára.

Mérési módszerek

A "Bevezetés a tudományos kutatásba" féléves tantárgy, s ezen idő alatt az alapfoku ismereteket lehet megtanitani a hallgatóknak. Az ismeretanyag az iskolai testnevelés gyakorlatának keretébe ágyazottan mutatja be a mérések, értékelések, kutatási módszerek, hipotézisvizsgálatok stb. szükségességét és lehetőségeit. Tudatosan arra törekszünk, hogy a mérések és értékelések ne csupán az abszolut skála / c g s rendszer/ egyoldalu felhasználásával történjenek, hanem a rangskála /szubjektivnek nevezett becslés/ is kapja meg az őt megillető helyet a kutatásokban. E törekvésünk sikeresebb is lehetne, amit a táblázat is igazol.

2. táblázat

A tervezett kutatásokban alkalmazandó mérési módszerek

Hallgatók	Abszolut skála	Rangskála	Vegyes	Összesen
Férfiak	34	8	8	50
Nők	27	17	6	50
Összesen	61	25	14	100

/Megjegyzés: Két hallgató történeti témát választott, ezért nem szerepel a kimutatásban./

Felsőoktatási intézményünkben az abszolut skálán mért teljesitmények elfogadása tünik jogosnak. Ha valaki sulypontemelkedésben 80 cm-t ért el, az biztosan kétszerese a más által teljesitett 40 cm-es eredménynek, továbbá a nyiregyházi és a szombathelyi teljesitmény objektive egybevethető, mert mindegyik mennyiségi itéleten alapul. Ezzel szemben a rangskála /ordinális skála/, amely minőségeket képes csak megállapitani, táptalaja lehet a szubjektiv hibák elkövetésének, ez az általános felfogás testnevelésben.

Kétségtelen, hogy valamennyi tudományterület a mennyiségi itéletek /értékelések/ megvalósitására törekszik, s ehhez viszonyitottan a minőségi itéletek szerepe - a feltételezett szubjektivitás, igy az összehasonlithatóság hiánya miatt - háttérbe szorul. Ennek ellenére igen sokszor a rangskálához kell folyamodnia a tanárnak véleménye kialakitásában, és ez egyáltalán nem jelenti a szubjektivitás érvényesülését. A további fejtegetést végezzük el ugy, hogy egymás mellé állitjuk az abszolut és a rangskálát, és felsoroljuk jelentősebb előnyeiket és hátrányaikat:

Abszolut skála	Rangskála
1. A c g s rendszerben történő mérés egyrészt lehetőséget biztosit a mennyiségileg pontos itéletre, másrészt a tárgyilagos összehasonlitásra.	1. A tanár tudásszintje, tapasztalata, megfigyelési készsége alakitja ki azt az etalont, amelyhez viszonyitottan rangsorolhatja tanitványai teljesitményét.
2. A tanuló saját teljesitményét nem csupán osztálytársai, hanem az iskola /vagy korosztály/ legjobb eredményeihez viszonyithatja s ez motiváló hatásu.	2. A tanulói önértékelésnek, a teljesitmények összevetésének az alapja a közvetlen környezethez /osztályközösség/ való viszonyitás. Mivel ez relativ, nagyobb lehetőséget nyujt a hibás önértékelésre. A motiváló hatás azonban itt is fennáll, mert a tanuló mindig a legjobbak teljesitményének elérésére törekszik.
3. A mérhetőség ténye - akarva akaratlan - azt vonja maga után, hogy a tanár egy mért teljesitményből a teljes személyiségre következtet s ez a tanulói személyiség torz értékeléséhez vezethet.	3. A rangsorolás elsősorban a személyiséget veszi alapul és csak másodsorban az értékelendő motoros teljesitményt. Ez azt jelenti, hogy komplex módon viszonyit a tanár és tanuló is /strukturális szemléletmód/, és ez jobban megfelel a neveléstudomány által támasztott követelményeknek.

Aki óhajtja, kiegészitheti a felsoroltakat - hiszen még többféle szempontot is meg lehetne emliteni - vizsgálódásunk céljának azonban ennyi is megfelel. Megfelel, mert igazolódik a c g s rendszerben való mérést előnyben részesitő szemléletmód. Hallgatóink jórészt ezt tartják objektivnek, holott nem mindig az, mert a mérhető teljesitményt is sokféle tényező befolyásolhatja az adott időpontban /előzetes betegség, pillanatnyi indiszponáltság stb./ és ezt a centiméter vagy a másodpercmutató nem tudja figyelembe venni.

A rangskálával való értékeléshez viszont szükség volna a különböző sportági készségek technikai és taktikai elemeinek a tornáéhoz hasonló pontozására. Mondjuk öt kategóriát lehetne megállapitani a jó-tól az alig elfogadható-ig s ez nem csupán az értékelést könnyitené meg a hallgatók számára, hanem az elsajátitást is. Ezt a feladatot azonban a sportági tantárgyaknak kellene magukra vállalniok, amennyiben az előbbi gondolat egyetértéssel találkoznék.

Szakirodalom és szakdolgozat

A kutatandó problémát csak az ismerheti meg igazán, aki a vele kapcsolatos legfontosabb szakirodalmat is tanulmányozza.

Sajnálatos fogyatékosságként kell megemlitenünk ennek hiányát, amint azt kimutatásunk is tükrözi:

3. táblázat

Hallgatók	Szakirodalmat olvasott	nem olvasott	Összesen
Férfiak	28	24	52
Nők	26	24	50
Összesen	54	48	102

Témaválasztó hallgatóinknak majdnem a fele 3 félév alatt nem jut el odáig, hogy a kötelező jegyzeten vagy tankönyvön kivül egyéb szakirodalmat is olvasson. Ez sajnos nem megnyugtató. Különösen fontos lenne, hogy tanulmányokat, kutatási beszámolókat is olvassanak a témájukkal kapcsolatban, mert ezáltal ujszerü módszereket, kutatói szempontokat is megismerhetnének. A jelen helyzeten csak akkor lehet változtatni, ha az egyes szakterületekkel foglalkozó oktatási egységek egyrészt kijelölnék a legfontosabb szakirodalmat a hallgatók számára, másrészt pedig meg is követelnék annak bizonyos szinvonalu ismeretét.

Összefoglalás

Felmérést végeztünk a 3. félévet elvégző nappali tanári szakos férfi /N=52/ és női /N=50/ hallgatók körében a választandó szakdolgozati témájukról, az alkalmazandó mérési, értékelési eljárásukról és az olvasott szakirodalomról. A megkérdezett hallgatók közül 71 a kedvenc sportágából választott témát, s ez a tény a középiskolai tapasztalatok befolyásoló hatását mutatja. A méréscentrikusságot az abszolut skála /c g s rendszerben történő mérések/ fölénye /61 %/ jellemzi, szemben a rangskálával s ez kissé egyoldalu beállitottságot tükröz. A szakirodalmi olvasottságban jelentős a lemaradás, közel 50 %-uk nem ismeri a választandó témájával kapcsolatos forrásmunkákat. E fogyatékosságuk kiküszöbölésére tettünk néhány javaslatot.

NAGY György

Thesis for degree, science of physical education, training of physical educators

52 male and 50 female students attending the third semester at the Hungarian University for Physical Education and Sports the subjects of the study to find out the subjects of thesis for degree, the procedures of experimentation and data evaluation chosen, and the respective special literature acquired. It was pointed out that out of 102 sophomore students 71 selected a subject of thesis for degree favouring his/her events of sports. This finding can be related to the influence of secondary school on selection of subject. There is an unfavourable shift in choosing absolute scales /c, g, s; 61 %/ to the disadvantage of rank scales. It was also concluded that approximately 50 % of the subjects asked have no clear-cut information on special literature required in their respective field. To tolerate this shortage of knowledge in special literature proposals are presented.

НАДЬ, Дёрдь

Дипломная работа, наука физической культуры и подготовка учителей

Автор опросил студентов /н=52/ и студентов /н=50/ учительского факультета ИФК закончивших третий семестр о выбираемой ими теме дипломной работы, о применяемых методах измерения и оценки и о прочитанной ими спецлитературе. 71 из опрошенных студентов выбрал тему по своему любимому виду спорта, а этот факт отражает влияние опыта накопленного ещё в средней школе. Центральное положение измерений /измерений в системе цгш/ характеризуется приемуществом абсолютных шкал /61 %/ по сравнению с различающими шкалами, а в этом отражается весьма односторонная направленность. По чтению спецлитературы имеются значительные недостатки, почти 50 % не знают источников к выбранной ими теме. Автором сформулируются рекомендации для устранения этих недостаток.

825.

NAGY Sándor

AZ USZÁSTANULÁS ELMÉLETI/IDEÁLIS/ MODELLJE

"... a struktura felismerése annak a felismerése, hogy a dolgok milyen rokonságban vannak egymással."

/Bruner/

I. A modelloktatás általános szempontjai

Az uszástanulás elméleti /ideális/ modelljeinek kimunkálásában az alapot a modellmódszer filozófiai, tudományelméleti ismeretei adták. Tekintsük át röviden témáink szempontjából a legfontosabbakat és a leghatékonyabbakat.

A sport területén a modellalkotás még ritka, szokatlan dolog, pedig tudományelméleti szempontból ez a folyamat elengedhetetlen. A modellalkotás jelentős szerepet játszik a tudományos gondolkozásban, mintegy közvetitő a különböző szintü absztrakció és az elméletalkotás között. /15/

A modellalkotás a tudományos megismerésben a tudomány fejlődésével mind nagyobb szerepet kap. Ennek egyik oka a tudományok differenciálódási és integrálódási folyamata.

"Az egzakt és alkalmazott tudományok kétirányu fejlődése a differenciálódás és integrálódás - egyre több és bonyolultabb összefüggést eredményez, amelyeknek közvetlen megértése, áttekinthetősége, szemléltetése egyre nagyobb nehézségekbe ütközik. E gyors fejlődési folyamat következménye, hogy az elmélet és a gyakorlat bizonyos fokig eltávolodott egymástól. A tudomány fejlődése során az elvontságnak szinte ijesztő fokára jutunk, amit csak részben egyenlit ki a tudomány alkalmazásával elérhető gyakorlati siker." /8/

Ezért fokozott mértékben szükség van olyan eszközökre és módszerekre, amelyek lehetővé teszik a gyakorlatnak és az elméletnek - bármelyikből kiindulóan - egymáshoz való közeledését. Fogalmi gondolkodásunk minden egyes lépéséhez /analizis, szintézis, általánositás, absztrakció/ a különféle modellekkel tudjuk a gyakorlat és az elmélet eredményeit kölcsönösen hozzáférhetővé tenni. A probléma felvetésétől a megoldásig terjedő ut természetesen rendkivül bonyolult és tele van botlásokkal, hibákkal, tévedésekkel, konfliktusokkal, ennél fogva szükséges minden egyes lépést kritikával kisérni, sőt gyakran ujra kezdeni. Az egyes lépésekkel kapcsolatos ellenőrzést, állásfoglalást is éppen a helyesen alkalmazott modellekkel végezhetjük leghatékonyabban. Bonyolultabb problémák megismeréséhez és megoldásához még igy is csak több fokozatban, a gyakorlati és

elméleti módszerek ismétlésével jutunk. Ezt fejezi ki a megismerés folyamatának közismert spirálelmélete is, amely szerint minden megismerés kezdete a gyakorlat; később a gyakorlat alapján létrejött elmélet ismét a gyakorlat felé fordul, amelyben realizálódnak az elmélet eredményei és amely már a valóság elméleti ismeretével gazdagodott. A gyakorlat és elmélet ciklikus váltakozásának és állandó kölcsönhatásának törvényszerüségét felismerhetjük az egzakt és alkalmazott tudományokban egyaránt.

"Két ellentétes irányba ható követelményt kell a modell megszerkesztése során kellő szinten összeegyeztetni.

Pontosabban: a modell általában olyan - meghatározott követelmények, törvényszerüségek, kiemelt szempontok /analógiák/ tudatos vagy ösztönös figyelembevételével készitett - segédeszköz, vagy szimbólikus ábrázolás, amely alkalmas valamely összefüggés /jelenség, folyamat, létesitmény, berendezés, gép/ közvetlen érzékeltetésére, szemléltetésére és bizonyos konkrét, de tudományos absztrakció módszerével általánositható - kérdéseinek tanulmányozására. A jól megalkotott modell alapján levonható a megfelelő analogikus következtetés." /4/

A modell természetét és szükségességét szemléletes példával világitja meg Rakitov /15/ Dumas Három testőr cimü regényében Porthos szabója csak ugy tud méretet venni, hogy a testőrt tükörben nézi, mert a gőgös testőr nem engedi, hogy a nem nemes szabó hozzáérjen. Rakitov igy folytatja: "A tudomány azonban minden lépésnél olyan objektumokba ütközik, amelyek makacsul távol tartják magukat tőle, és ez a makacsság messze felülmulja Porthosét. Bár ezt figyelemre méltóbb okok idézik elő, mint a testőr szeszélyét, a tudósoknak kerülő utakat kell keresniök, hogy célhoz érjenek, ugyanugy, mint a szabónak Dumas regényében. Ezeket a részben megismerésünk jellegzetességei, részben pedig az objektumok sajátosságai nyomán létrejött kerülő utakat modellezési módszereknek nevezik. Azokat a jelenségeket pedig, amelyeket ekkor a tanulmányozandó objektumok kutatásánál alkalmaznak, modelleknek nevezték el."

II. Az uszástanulás általános természete

Az uszástanulás folyamatának megismerését több ok is nehezíti. Közülük kettőt emelünk ki:

1. A tanitás-tanulás osztálykeretekben folyik, jóllehet a tanulási folyamat minden esetben egyéni. Ez az uszástanulás folyamatának megismerését /osztálykeretekben történő tanitásakor/ nehezíti. Tehát megismerése csak közvetve, esetünkben modell elkészitésével történhet. Érdekes és tanulságos módon bizonyitja a modell elkészitésének szükségességét az, hogy bármilyen kezdetleges és esetleges is viszonylag a megalkotott első "modell", nélküle az uszástanulás folyamatának elemzése meg sem kezdődhet.

Ugy gondoljuk, tanulságos lesz ebből a szempontból megismerni legalább egy részét a modell előkészitésének. A kisérlet második évében /a 7-8 éves, II.osztályosok kisérleti uszások-

tatása Budapesten, a XI. kerületi tanuszodában, 1970-73 között 3 évig tartott. Ennek a kisérletnek a második évéről van szó/ /6/ már meglehetősen differenciált szintekkel dolgoztunk.

Nézzük meg konkrétan, hogyan fogalmaztuk meg a kérdéseket:

"Az ötödik foglalkozáson, az 1971-72-es tanévben az alábbi teljesitmények alapján alakitottuk ki az egyes szinteket:

1. táblázat

Az uszótudás szintjeinek meghatározása

Minősitési szint	A minősités anyaga
Uszó	Siklás levegővétellel 15-20 s Gyorsuszás lábtempó 4-5 m Gyorsuszás karral, lábbal 5-7 m Siklás háton 10 s Talpas ugrás
Haladó	Siklás levegővétellel, 10-15 s Gyorsuszás lábtempó 3-4 m Gyorsuszás karral, lábbal 4-5 m Siklás háton 8 s Talpas ugrás
Kezdő	Siklás levegővétel nélkül 5-8 s Gyorsuszás lábtempó 1-3 m Gyorsuszás karral, lábbal 2-4 m Siklás háton 3-5 s Talpas ugrás
Gyalogló	Arc betétele a viz alá, levegő kifujása 3-5 s Siklás kisérlet önállóan 1-5 s Siklás segitséggel 3-8 s Gyorsuszás lábtempó társsal 3-5 s

Az igy meghatározott követelmények alapján az egyes csapatok kialakitása már nem volt nehéz. A csapatokba nagyrészt azonos tudásu gyerekek kerültek. Ebből a szempontból a legváltozatosabb képet a gyalogló és kezdő csapat mutatta, megkülönböztetésük is a legbizonytalanabb volt. /2. táblázat/

Természetesen ez a frontális munka és értékelés az uszástanulás folyamatának megismerésében is valamiféle átlagoláshoz vezetett. A teljességhez tartozik, hogy amennyire akadályozta kezdetben a frontális munka és értékelés az uszástanulás folyamatának megismerését, ugy segitette később az egyes részek csoportositását, majd a szerkezet felvázolását /a modellkészitést/.

A csapatok létszáma a következő módon alakult:

2. táblázat

Uszótudásszintek I.

Csapat	Létszám	%
Uszó	112	15,18
Haladó	158	21,40
Kezdő	217	29,40
Gyalogló	251	31,04
Összesen	738	100,00

2. A másik ok az uszástanulás speciális jellegéből adódik: az uszástanulás vizben történik. Bár a viz "átlátszó", az eddigi vizsgálatok azt mutatták, hogy az uszást kellő részletességgel még ma sem ismerjük. További kutatások szükségesek annak tisztázására, hogy az objektum - Rakitov szavaival élve - olyan makacsul távol tartja magát, hogy ma még a "tükörben" sem tudjuk teljesen megismerni.

Ezek után számunkra sem volt más lehetőség, mint "felszinen" végigkövetni az uszástanulás folyamatát, és megtenni az elméleti és a gyakorlati összevetést és ellenőrzést, amely a modellalkotáshoz többször is szükséges, hiszen csak igy tehetünk eleget az ismeretelméleti feltételeknek. "A modellek szerepe az, irja Stoff /17/, hogy ... az elmélet és a reális objektum közötti összekötő kapocsként jelennek meg, lévén a modell egyfelől ismeretelméleti képmás az objektumhoz viszonyitva, s másfelől absztrakt, idealizált objektum /"kváziobjektum"/ az elmélethez viszonyitva. A modell ezen kettős szerepe abban fejeződik ki, hogy teljesülnek benne az elmélet tételei /törvényei, elvei stb./, s egyidejüleg visszatükrözi tárgyi területének objektiv összefüggéseit, törvényszerüségeit. Ezért a modell egyik példája a tudományos megismerés, az objektiv valóság tudományos elméletben való visszatükrözése dialektikus ellentmondásainak."

Tehát amikor az uszástanulás elméleti /ideális/ modelljét elkészitettük, figyelembe vettük a modell tudományos, filozófiai meghatározását. /"Modellen olyan eszmeileg elképzelt vagy anyagilag realizált rendszert értünk, amely visszatükrözve vagy reprodukálva a kutatás objektumát képes azt helyettesiteni ugy, hogy tanulmányozása uj információt ad az objektumról." /17/

Arra törekedtünk hogy az objektum, jelen esetben az uszástanulás folyamata, és a modell eleget tegyen a következő két feltételnek:

"1. A modellnek meg kell felelnie azoknak az elemeknek, tulajdonságoknak vagy tulajdonságkomplexumoknak, amelyeket a tudós tanulmányozni igyekszik az objektumban;

2. Minden egyéb vonatkozásban különböznie kell az objektumtól, mégpedig olyannyira, hogy ezek a különbözőségek áttetszővé, nyilvánvalóvá tegyék a modellnek pontosan azokat az oldalait és jellegzetességeit, amelyek révén a tanulmányozott objektum helyettesitőjévé válik." /15/

A modellnek a fentiekben elemzett kettős természetét a modell megalkotásában és a modell használatában figyelembe kellett venni.

III. Struktura és tanulási folyamat

A modell megalkotásának több párhuzamos szála van. Most azokra az általános pszichológiai-pedagógiai mozzanatokra szeretnénk röviden utalni, amelyeket a modell kialakulásában a legfontosabbaknak érzünk.

A struktura megismerésére és döntő fontosságára a tanulási folyamat eredményes vizsgálatában elsősorban Bruner /7/ hivja fel a figyelmünket. Ugy véli, ha a strukturára vetjük a hangsulyt, az adott tárgy alapfogalmainak elsajátitása igy a leggyorsabb. Különösen napjainkban lényeges ez, amikor a növekvő információ "legyőzésének" legjárhatóbb utja, ha a dolgok strukturáját tanitjuk, hiszen "a struktura felismerése annak a felismerése, hogy a dolgok milyen rokonságban vannak egymással." A transzfer jelensége is ezen alapszik. Bruner ennek jelentőségét igy fogalmazza meg:

"A tanulás célja - tul a tanulás nyujtotta gyönyörüségen - az, hogy a jövőben hasznunk legyen belőle. A tanulás nem csupán eljuttat bennünket valahová, hanem azt is lehetővé teszi, hogy később könnyebben tudjunk továbbhaladni. A tanulás kétféleképpen szolgálja a jövendőt. Az egyik mód az, hogy olyan feladatok megoldásában vesszük hasznát, amelyek igen hasonlóak a tanulás révén eredetileg megoldott feladatokhoz. A pszichológusok ezt a jelenséget a gyakorlottság specifikus transzferének nevezik. A szokások és asszociációk kiterjesztésének is nevezhetnénk. Használhatósága főleg arra látszik korlátozódni, amit többnyire a "jártasságok" névvel szoktunk jelölni. Ha megtanultuk, hogy miképpen kell szögeket beverni, később könnyebben megtanuljuk a rajzszögek vagy a faékek beverésének módját is. Az iskolai tanulás kétségtelenül kialakit olyan jártasságokat, amelyeknek később - az iskolában, vagy az iskola elvégzése után - is hasznát vesszük. A másik módja annak, ahogyan a korábbi tanulás a későbbi cselekvést hatékonyabbá teszi, az egyszerüség okából nem specifikus transzfernek nevezett mód. Pontosabban az alapelvek s a magatartás transzferének nevezhetnénk. Ennek lényege az, hogy először nem valamilyen jártasságot sajátitunk el, hanem egy általános elvet /ideát/, amelynek alapján később felismerjük az elénk kerülő problémákban ennek az általános elvnek a speciális eseteit. A transzfernek ez a tipusa alkotja az oktatási folyamat lényegét. Ez nem egyéb, mint az ismeretek körének állandó bővitése, az ismeretek állandó mélyitése, az alapvető és általános ideák jegyében."

Érdekes, és megszivlelendő, amit a struktura fontosságáról Bruner a továbbiakban kifejt. Az uszástanulás folyamatának vizsgálatánál ezeket a szempontokat is messzemenően figyelembe vettük. Igy ir ezekről az amerikai szerző:

Az eddigiek során négyféle alapvető követelmény került szóba az egyes tárgyak strukturájának tanitásával kapcsolatban. Vegyük most ezeket sorra.

1. Az alapvető törvényszerüségek tanitása a tárgyat érthetőbbé teszi.

Ha a tanuló még azt is felismeri, hogy a regények viszonylag kis számu témákról szólnak, még jobban fogja érteni az irodalom lényegét.

2. Az emberi emlékezet problémája.

Az általános vagy alapvető elvek tanulásának jelentősége abban áll, hogy a felejtés nem jelenti a dolgok teljes elfelejtését, hanem képesek leszünk továbbra is ily módon az emlékezetünkben megmaradt körvonalak alapján szükség esetén a részleteket is rekonstruálni.

3. Az alapelvek és alapvető ideák megértése a legmegfelelőbb módnak látszik a gyakorlat transzferére.

Valamit ugy fogni fel, mint egy általánosabb jelenség speciális esetét - ez ugyanis a lényege egy alapelv vagy egy struktura megértésének - annyit jelent, mint megtanulni nem csupán a speciális eseteket, hanem a megértésnek egy olyan modelljét is, amely a hasonló esetek megértését általánosan is lehetővé teszi.

4. A struktura és az alapelvek felhasználása a tanitásban abból a szempontból is hasznos, hogy az elemi és a középiskolában tanitott anyag folytonos felülvizsgálata annak fundamentális jellegét illetően lehetővé teszi számunkra az elemi és a haladó foku ismeretek közötti ür csökkentését."

A modellmódszer tanulmányozása, a struktura felismerésének fontossága és a gyakorlati tapasztalatok közösen vezettek az uszástanulás elméleti /ideális/ modelljének kialakitásához.

IV. A modell kialakulása

A történeti, a gyakorlati és elméleti tapasztalatok és megfontolások állandó egybevetése vezetett el az uszástanulás modelljéhez. Fokozatosan, lépésről-lépésre jutottunk közelebb ahhoz, hogy mind jobban megismerjük az uszástanulás szerkezetét. A modell ennek a megismerési folyamatnak már félig-meddig kész terméke.

A modell ennek a folyamatnak végterméke, ugyanakkor a további vizsgálódásnak, amely elsősorban az uszótudás megállapitására és a gyakorlati megvalósitásra is vonatkozik, kiinduló pontja. A modell azonban a megismerési folyamat összefoglalása volt.

A modell megalkotását megelőzte az uszástanulás folyamatában az egyes részek vizsgálata, elemzése. Első lépés a részek megkülönböztetése, és viszonylag éles, pontos elkülönitése.

Jelentős lépés volt például a vizben szivesen tartózkodók és a vizben nem szivesen tartózkodók megkülönböztetése, amely mind elméleti, mind módszertani-gyakorlati szempontból a vizhezszoktatás szintjén fontos következtetések levonását tette lehetővé. A megkülönböztetés és a kritériumokkal pontositott elkülönités pedig lehetővé tette a látszólag azonos vagy hasonló viselkedés szétválasztását. Ezért lehetett a megkülönböztetés és elkülönités az alapja minden további müveletnek.

A megkülönböztetést több párhuzamos gondolati és gyakorlati müvelet követte. Második lépésként a részek közötti kapcsolatot vizsgáltuk azok hasonlósága, ellentéte, egymáshoz való viszonya alapján. Ez egyrészt azt biztositotta, hogy a megkülönböztetés még alaposabb és részletesebb legyen, de segitségével az egyes részek mind jobban a helyükre kerültek. Tehát először rendeztük az ismereteket. A rendezés, amely egyszerüen azt jelenti, hogy mindent a helyére teszünk, itt fontos szerepet kapott. A "helyére került" kitétel azt is jelenti, hogy az uszástanulás folyamatának egyes részeit sorba állitjuk. Sorba állitjuk logikai és pedagógiai szempontból egyaránt. Az uszótudás elérésének olyan fokozatait, a részek sorozatát kapjuk meg igy, amely az uszni nem tudóból uszni tudót csinál.

A már elemzett példánál maradva a megkülönböztetett és elkülönitett részek ilyen rendezett sorát adta: irtózik a víztől; egyedül nem hajlandó a vizbe menni; egyedül nem szivesen hajlandó a vizbe menni; egyedül bemegy a vizbe; a vizben félve; bizonytalanul; bátran; otthonosan tartózkodik; a vizben a fröcsköléstől nem fél; feladathelyzetben lemegy a viz alá; lemegy a viz alá; a viz alatt 2-10 s-ig tartózkodik; a viz alatt kifujja a levegőt; a viz alatt kinyitja a szemét; a levegővétellel történő lemerülést folyamatosan, nyitott szemmel elvégzi; a lemerülés közben felemeli a lábát; segitséggel lebeg a vizben; önállóan lebeg a vizben stb.

A rendezés, a sorbaállitás már magába foglalja az egyes részek csoportositásának lehetőségét is. A sorbaállitás alatt válik világossá, milyen ismétlődések, fokozások, változások mutatkoznak. És éppen ezek adják meg az alapot ahhoz, hogy a dolgok egyszerü megkülönböztetéstől az uszástanulás egyes részeinek elválasztásától eljussunk az uszástanulás részeinek rendezésén, sorbaállitásán, csoportositásán keresztül az uszástanulás modelljének megalkotásához, az uszástanulás szerkezetének megismeréséhez, a struktura felismeréséhez.

A csoportositás tette lehetővé, hogy a finom megkülönböztetés szinte végtelen, sokszor egyéni szinezetü sorát egy-egy kiemelt szempont szerint rendezzük: felismerjük a strukturát. Ha a részek sorbaállitása után ciklust szeretnénk huzni, azt a leirt példánál éppen a függőleges és vizszintes helyzet kiemelt szempontjai szerint tehetjük és tesszük meg. Tehát a sor első részét a vizhezszoktatás csoportjába tehetjük.

A viszonylag éles elméleti határt pontosan a láb felemelése egyfelől, és a hajlandóság a vizben való tartózkodásra

másfelől jelzi, és a sor a két határa közé eső részeket vizhezszoktatásnak nevezzük.°

V. Az uszás modellje

Az uszástanulásnak többfajta modellje készithető el, anyagi és elméleti modellek egyaránt. /17/ Mi elméleti /ideális/ modell elkészitésével teszünk kisérletet az uszástanulás folyamatának jobb megismerésére.

Valószinüleg megalkotható az eszmei modellek más formája is /az irodalomban nem találkoztunk ilyenekkel/, amelyek például főleg edzéselméleti, pszichológiai, szociológiai stb. aspektusokat vesznek figyelembe. Nagyon valószinü, hogy a mienktől eltérő szempontok szerint készitett modellek elkészitése után válik majd lehetőség az uszástanulás folyamatának teljes, alaposabb és pontosabb megismerésére, definiálására.

Az uszástanulás elméleti /ideális/ modelljének megalkotásánál konkrétan az uszás modellje segitett /1. ábra/. Már a korai szakirodalomban jelentkezik az uszás lényeges összetevőinek a felismerése.

"Az uszásnál kettő a' föladat: magát a' vizen fönntartani és a' vizen tovább haladni; mely két dolgot az ember gyakorlatban egészen egyesiteni szokott..." /1/

Egy későbbi megfogalmazás hasonló, valamivel pontosabb: "Az uszás azon ügyesség, amely által az ember a karok és a lábak rendszeres mozgatásával magát a viz felszinén fenntarthatja és a vizben akarata szerint mozoghat." /15/

Ha "definició alapján" kisérletet teszünk az uszás absztrakt modelljének elkészitésére, első megközelitésben azt látjuk, hogy maga az uszás két összetevőből - a fennmaradás és előrehaladás a vizben - áll. A két mozzanat együtt - és nem külön-külön - jelenti az uszást, ezért a szétválasztás bizonyos önkényt rejt magában. Ezt az egységet ugy igyekeztünk az ábrázolásban szemléltetni, hogy az uszás egészébe tettük a két részt, és azokat nyilakkal kötöttük össze.

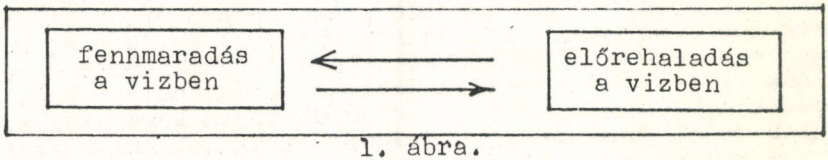

1. ábra.
Az uszás modellje

Az uszás tanitása-tanulásakor sem tekinthetünk el soha attól, hogy magát az uszást lássuk teljes egészében. Az uszástanulás modelljének elkészitésénél ezt figyelembe vettük.

° Az uszástanitás szakirodalma a vizhezszoktatás, lebegés és siklás értelmezésében és a terminológiájában nem mindig következetes. /2. 1-2./ Gyakori, hogy a lebegést és siklást a vizhezszoktatás részeként tárgyalják, előfordul, hogy a siklás kifejezés mellett és helyett a lebegés szerepel.

Didaktikai szempontból az uszást a maga egészében tanitani lehetetlen, ezért szükséges a részmozzanatok megmutatása, az egyes részek elválasztása. Eredményes tanitás csak igy lehetséges.

Az uszás modellje az uszástanulás két fontos mozzanatát is kiemeli, ezek már megmutatják az alapvető feladatokat. További felbontásra lesz azonban szükség a részfeladatok pontosabb tisztázása érdekében.

VI. Az uszástanulás lineáris modellje

Az uszásmodell első része a vizhezszoktatást és a siklást tartalmazza, mint az előrehaladás tanitásának-tanulásának előkészitő részét. A tanuló a vizhezszoktatás gyakorlatai közben találkozik először a vizzel; tehát első feladatunk a viz megismertetése és megszerettetése. Ezen tul jelentős szerepe van a vizhezszoktatásnak abban is, hogy előkészitse a további tanulást. A gyakorlatok helyes megválasztásával a lebegés-siklást is az előrehaladást biztositó kar- és lábtempókat, sőt a szabályos levegővételt is megismerik a tanulók, természetesen a vizhezszoktatás szintjén.

Az uszástanulás első nagy szakasza a fennmaradás a vizben, a lebegés és a siklás tanulásával fejeződik be.

A siklás felnőtteknek nem több, mint egyszerü vizrefekvés, ahol addig lehet mozdulatlanul maradni, amig levegővel birják. A siklást tanuló 7-8 éveseknél azonban ez a gyakorlat nem egyszerü vizrefekvés; alig látható kis mozdulatokkal állandóan egyensulyozniuk kell, alig látható változtatásokkal kell siklás közben a mindig változó egyensulyi viszonyokra reagálni. A vizhezszoktatás célja az, hogy a gyermekek vizérzékelését kialakitsa, ez azonban a vizhezszoktatásnál még a szárazföldihez hasonló helyzetben történik. A gyermekek a medence fenekén állva, később járva végzik a gyakorlatokat, ismerkednek a vizzel, az uszás közben jelentkező vizérzékelést igazán csak siklás közben ismerik meg.

Ilyen megközelitésben a siklás nem más, mint a vizhezszoktatás magasabb foka, ami után elkezdődhet a tényleges uszástanulás. A siklás tanitása azonban csak akkor illeszkedik jól a teljes folyamatba, ha végzése közben különböző feladatokkal /például fordulatok, kar- és lábmozgások/ érzékeltetjük, hogyan helyezkedik el a tanuló teste a vizben. A feladatok segitségével sikerül tudatositani az egyes végtagok helyét és a végtagok mozgása által megváltozott egyensulyi helyzetet.

Az uszástanulás szempontjából az uszásmodell első fele két egyenértékü és egymást szorosan kiegészitő részből áll, amelyek közvetve, de a gyakorlatok helyes kiválasztása esetén közvetlenül is az alapot jelentik az uszásmodell második feléhez, az előrehaladás és levegővétel tanulásához.

Az előrehaladás, a vizhezszoktatás és a siklás elsajátitása után következik. Itt ismét két részt különböztetünk meg. Az előrehaladás először levegővétel nélkül történik. Igy azonban csak viszonylag rövid távolságot lehet uszni, ezért az

előrehaladás a levegővétel megtanulásával válik teljessé. Az uszás modelljét a leirtak figyelembevételével a következő módon bővitjük ki. /2. ábra/

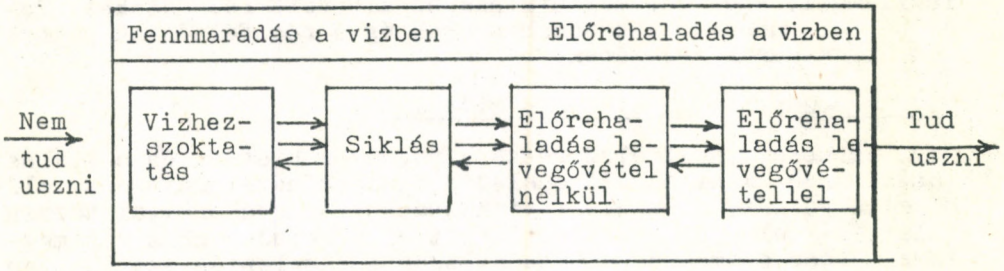

2. ábra.
Az uszástanulás lineáris modellje

A következő táblázat az uszástanulás lineáris modellje szerint kialakitott arányokat mutatja a kisérleti uszásoktatás 16. foglalkozásának végén:

3. táblázat

Uszótudásszintek II.

	Létszám	%
Vizhezszoktatás	19	2,57
Siklás	215	29,13
Előrehaladás levegővétel nélkül	241	32,65
Előrehaladás levegővétel-lel	263	37,47
Összesen:	738	≈100,00

VII. Az uszástanulás általános modellje

Az uszás modelljénél nem volt lényeges az egyes részek sorrendje, a tanulás modelljénél azonban már nagy szerepe van a sorrendnek is. Először meg kell barátkozni a vizzel, abban meg kell tanulni fennmaradni. Csak ennek elsajátitása után lehet komolyan arra gondolni, hogy a vizben történő előrehaladást és a levegővételt oktassuk.

A tanitás-tanulásban az egyes részek elválasztása feltétlenül szükséges. Ez azonban nem jelenti azt, hogy egy pillanatra is megfeledkeztünk arról, hogy feladatunk magának az uszásnak a megtanitása. A gyakorlatban a részek közvetlen kapcsolatban vannak egymással. A közvetlen kapcsolat azt jelenti, hogy egy-egy foglalkozáson minden résszel foglalkozunk, de

csak az egyik rész hangsulyos, mig a többi a hangsulyos részt egészíti ki. Az uszás tanitásának kezdetén, az első foglalkozásokon a fennmaradás gyakorlására kell több időt forditani, mig a későbbiekben a kar- és lábtempók tanitása jelenti a nehezebb feladatot. Ha erről elfeledkezünk, a tanitás nem lesz elég eredményes. Az előrehaladás mértéke nagyon lassu lesz, ha az első részt hangsulyozzuk. Az elért eredmények nem lesznek kellően megalapozottak, ha a második rész gyakorlását nem az elsőre alapozzuk.

A sorrend hangsulyozása az eredményes oktatás szempontjából nagyon fontos, de hasonlóan fontos az is, hogy az egyes részek tanitásánál ne feledkezzünk meg arról, hogy milyen a szerepük a teljes uszásban. Tehát ugy tanitsuk meg azokat, hogy a részmozzanatok alapos ismerete lehetővé tegye a minél tökéletesebb uszást. Ezért a tanitás során az elválasztás soha nem mechanikus. Ne törekedjünk arra, hogy csak az egyik rész tökéletes megtanitása és elsajátitása után térjünk rá a következő gyakorlatra, feladatra, hanem a lineáris és koncentrikus tanitás párhuzamosan, egymást kiegészitve történjen. Legyen az oktatásnál elsődleges szempont, hogy a lineáris és koncentrikus tanitási mód helyes aránya, egyensulya kialakuljon, megmaradjon, elsősorban a hálószerü modellnek megfelelően. /3. ábra /

Nézzük például a légzés tanulását, gyakorlását. A lineáris modell szerint ez az uszás tanitásának sorrendben utolsó feladata. Ha a légzés tanitásával az utolsó foglalkozásokig várnánk, a gyerekek már nehezen tanulnák meg a folyamatos légvétellel történő uszást. A légzés szabályozásától, tudatositásától kiindulva, a vizben különböző helyzetben történő légzésgyakorlatokon keresztül jutunk el oda, hogy a szabályos uszólégzést tanitsuk. Ezért az uszástanitás szempontjából ténylegesen utolsónak mutatkozó feladatot már az első foglalkozástól előkészitjük. Az uszásig vezető gyakorlatokag mindig lélegzetvétellel is tanitjuk.

Hasonlóan kell eljárni a többi feladat tanitásánál is. A vizhezszoktatást minden foglalkozáson el kell végeztetni még jó, haladó uszóknál és versenyzőknél is, célszerü a siklás gyakorlása a siklani jól tudók között is. A helyesen és tudatosan végzett siklás minden uszás alapja marad. Nyilvánvaló tehát, hogy az egyes feladatoknak, részeknek csak az aránya és intenzitása változik az egyes foglalkozásokon, de egyik gyakorlása sem maradhat el.

Ugy gondoljuk, hogy már az uszástanulás elméleti /ideális/ lineáris modellje is elég hüen tükrözte az uszástanulás folyamatát, a leirt szempontok miatt mégis kisérletet teszünk arra, hogy az egyes részek kapcsolatát egy hálószerü modellel érzékeltessük. /3. ábra./ Jóllehet ez a megoldás nem olyan szemléletes, mint az előbbi modellek, de jobban érzékelteti az uszástanulás folyamatának összetettségét, bonyolultságát, az egyes részek kapcsolatát.

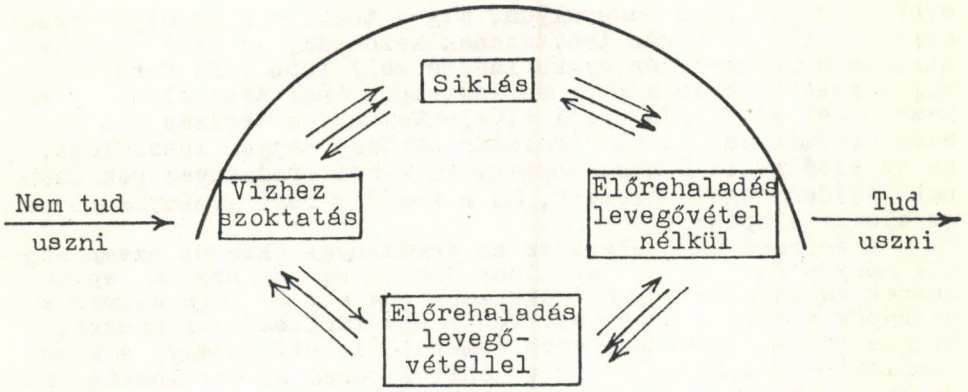

3. ábra.
Az uszástanulás általános modellje

Az uszástanitás modellje jól érzékelteti azokat a fő feladatokat, amelyek az uszás elsajátitása alatt jelentkeznek, mert a felbontás - a négy legfontosabbnak tartott rész kiemelése - pontosan azokat a gyakorlatokat állitja az oktatás középpontjába, amelyek kihagyása lehetetlen.

VIII. Milyen uszásnemet tanitsunk?

Az uszástanitás alatt jelentkező fő feladatok kiemelése adja az elméleti /ideális/ modell jelentőségét. Sok olyan kérdésre segit választ adni, melyek eldöntésére idáig sok kisérlet történt, de sem elvi, sem gyakorlati eredmény nincs.

Végleges választ önmagában az elméleti /ideális/ modell sem adhat, de megkönnyiti az elvi állásfoglalást, és már az elvi állásfoglalás is jelentősen segiti a gyakorlati munkát. A modell alapos tanulmányozása adhat és ad is lehetőséget olyan jelentős ujszerü kezdeményezésekre, melyek az egyszerü gyakorlati tanitáskor eszünkbe sem juthatnának.

Ilyen, jelenleg még sem elvileg, sem gyakorlatilag nem eldöntött kérdések: milyen uszásnemmel kezdjük a tanitást; milyen módszerrel tanitsunk; milyen szempontok szerint tervezzük a tanitást; milyen sorrendben célszerü az egyes uszásnemeket tanitani; hány uszásnemet tanitsunk egyszerre; az egyes életkorokban hogyan válaszolhatunk az előző kérdésekre; az uszni tanulók uszótudását milyen kritérium alapján határozhatjuk meg.

Ugy gondolom, ezekben a kérdésekben csak az egyéni érv, tapasztalat nem ad és nem is adhat egyértelmü választ. Az elméleti és gyakorlati munka, vizsgálódás közösen segithet a problémák tisztázásában. A felvetett kérdések közül most kettőt emelünk ki: milyen uszásnemmel kezdjük a tanitást; milyen szempontok szerint tervezzük a tanitást?

Milyen uszásnemmel kezdjük a tanitást?

Szinte valamennyi uszásoktatással foglalkozó munka állást

foglal ebben a kérdésben. A sok, egymásnak ellentmondó vélemény azonban gyakorlatilag két problémacsoport körül kristályosodik ki. Az egyik a testhelyzetet tartja döntőnek /hason vagy háton helyezkedik-e el a tanuló a viz tetején/. Mások a "legjobb" uszásnem kiválasztását tartják döntőnek.

Természetesen az uszásnemek kialakulása előtt ezek a nehézségek nem is jelentkezhettek. A századforduló irodalmában két álláspont található. Az addig kizárólag melluszással történő tanitást főleg Amerikában /Matt Mann, 1902/ kezdte felváltani a gyorsuszás. Nálunk a melluszással történő uszástanitásnak komoly történeti előzményei vannak /5, 9, 19/, igy ma is a melluszást tanitják először./3, 13/

Külföldön, főleg az amerikai példa nyomán, mind több hive lett a gyorsuszással történő uszástanitásnak. /10/ Napjainkban mind a négy uszásnemmel történő uszástanitásnak vannak hivei, de talán a gyorsuszás és a melluszás tábora a legerősebb. A hát- és pillangóuszással végzett kisérletek /amerikai, francia, német/ az ilyen tanitási mód létjogosultságát is bizonyitják.

Weckel, H. /21/ olyan kisérletet végzett, hogy a gyerekeket 4 csapatba osztotta, mindegyik más és más uszásnemmel kezdte a tanulást. Az eredmény: két uszásnem egyszerre jól oktatható, ha az egyik a melluszás. Mivel a hátuszás a legnehezebb, ennek oktatása következik legutóljára.

Kizárólag a háton történő uszás hive Sugár Géza /18/, aki elsősorban vizibiztonsági okokra hivatkozik. Érvelése sok szempontból figyelemre méltó, hiszen kétségtelen, hogy a hátuszásnál, amikor a viz nem ér az archoz, mind a légvétel, mind a tájékozódás sokkal egyszerübb.

Ha megnézzük a pro és kontra érveket, azt látjuk, hogy ezek nagyjából kiegyenlitik egymást. Ezért ezekre a kérdésekre az uszástanulás elméleti /ideális/ modelljének tanulmányozásával igyekeztünk választ kapni. Ez adta azt az első pillanatra szokatlan gondolatot, hogy a különböző testhelyzetek, uszásnemek között nincs lényeges különbség.

Ezt a felfogást erősitette a mindennapi gyakorlat is, a "párhuzamos" tanitás módszerének kialakitása a modell megalkotása nélkül elképzelhetetlen lett volna. /12/ A siklást például már a tanitás kezdetén hason és háton tanitottuk. A tanulók döntő többségénél nem jelentkezett nehézség, a kettő párhuzamos tanitása inkább segitette egymást, sőt a végrehajtás minősége is javult. Problémát általában csak azoknál a tanulóknál jelentett ez a tanitási mód, akik már egy kicsit tudtak uszni. Ezek mereven ragaszkodtak a megszokott /általában hason/ siklásho z, a szokatlant vagy egyáltalán nem, vagy csak nagyon rosszul, a további uszástanitáshoz nem megfelelő szinten hajtották végre. Meglepő, hogy ezeknek a tanulóknak ez az oktatás alatt szinte végig komoly nehézséget jelentett, mig azok a tanulók, akik rögtön mindkét siklási móddal megismerkedtek, mindegy hogy melyiket végzik. A siklást nehezen megtanulóknál is az egyik végrehajtása segiti a másik végrehajtását is.

A hason és háton siklás "párhuzamos" tanitása és tanulása azért lehet eredményes, mert végrehajtásában a viz felszinére emelkedés a lényeges mozzanat, és éppen ezt a lényeges és döntő mozzanatot tudjuk a két gyakorlat párhuzamos gyakoroltatásával érzékeltetni. Ez az érzékeltetés elősegiti a gyakorlatok tudatosabb végzését, a tanulók magához az uszás lényegéhez jutnak közelebb. Ha a siklás valamely formáját egymagában gyakoroltatjuk, és csak a tanitás későbbi szakaszában térünk rá a másikra is, az előnyös hatás kevésbé jelentkezik. A már kialakult dinamikus sztereotip gátolja a másik jobb, eredményesebb végrehajtását.

A siklás lényegének mélyebb elsajátitását segiti elő, ha siklás közben feladatokat /fordulatok, kartartás változtatása, levegővétel stb./ adunk. /11/

A modell megmutatja, hogy elvileg mindegy, milyen uszásnemmel történik az uszás tanitása. Nincs olyan jelentős érv, amely egyik vagy másik eredményesebb tanithatóságát bizonyitaná. Mint a siklás tanitásánál és tanulásánál, itt is a lényeges mozzanatot kell érzékeltetni; a kar- és lábmozgás teszi lehetővé az előrehaladást. Ennek az előrehajtó lényegnek az elsajátitása elsősorban a probléma. Ez viszont mind a négy uszásnemnél ugyanugy jelentkezik.

Ezt látszik igazolni, ha részletesebb modellt készitünk, és ez alapján ujra megnézzük a különböző tanitási módokat. Az egyes uszásnemek között az egyezés a teljességre törekvő modellnél is megvan. /4. táblázat/ Érdekes, de nem meglepő, hogy a különböző uszásnemmel és módszerrel tanitó szerzők gyakorlatai, ha eltekintünk a végrehajtás konkrét formájától, és a gyakorlattal elérendő célt, feladatot tekintjük, mennyire megegyeznek. A gyakorlatokat a szerzők azonban mindig csak egy uszásnem tanitására tartják alkalmasnak.

IX. Az elméleti /ideális/ modell gyakorlati alkalmazása

Segitséget jelent a modell a tanitás tervezésénél. Elsősorban azokat a fő feladatokat emeli ki a modell, amelyek tanitása nélkül az uszásoktatás eredménytelen lenne. A tanitás alatt igy szemünk előtt van az uszástanitás teljes anyaga. Kevésbé vagyunk kitéve annak, hogy a részfeladatokra a kellőnél nagyobb hangsulyt fektetünk. Tehát érzékelteti a főfeladatok és részfeladatok megfelelő arányát. Éppen ezért segithet abban, hogy céltudatosan tudjuk az uszástanitás alatt végezhető gyakorlatok közül azokat kiválasztani, amelyek még feltétlenül szükségesek, de az adott időkeretben az még nem tul sok.

4. táblázat

Az uszástanulás részletes lineáris elméleti modellje

Fennmaradás a vizben ⇄ Előrehaladás a vizben			
Ismerkedés a vizzel, vizhezszoktatás	Felemelkedés a viz felszinére, lebegés, siklás	Előrehaladás levegővétel nélkül	Előrehaladás levegővétellel
mozgás a vizben; ugrások; fröcskölő gyakorlatok; lebukás a viz alá; levegővétel; vizijátékok; társas feladatok.	felhajtó erő érzékelése; lebegés hason; lebegés háton; siklás: társsal; eszközzel; egyedül: hason, háton; kar- és láb mozgással; levegővétellel; feladatokkal.	vizellenállás, huzóerő érzékelése; kar- és lábtempó szárazon; kartempó; lábtempó; kar- és lábtempó együtt először segitséggel, majd egyedül; kartempó; lábtempó levegővétellel.	levegővétel szárazon; kartempóval; lábtempóval; kar- és lábtempó együtt levegővétellel; folyamatos uszás; ugrások; fordulatok.

Nem tud uszni → Tud uszni →

Az elméleti /ideális/ modell alapján órára lebontott tanitási terveket készithetünk. A fő feladatot folyamatos vonallal, a kiegészitő feladatokat szaggatott vonallal jelöltük. /5. táblázat/

5. táblázat

Az uszástanulás általános tanitási terve

Tanitási anyag	Foglalkozások száma /idő/	1	2	3	4
Fennmaradás a vizben	Vizhezszoktatás	———	- - -	- - -	- - -
	Siklás	- - -	———	- - -	- - -
Előrehaladás a vizben	Előrehaladás levegővétellel	- - -	- - -	———	- - -
	Előrehaladás levegővétel nélkül	- - -	- - -	- - -	———

Az általános tanitási terv még egyenlő sullyal mutatja az egyes feladatokat. A gyakorlatban azonban ritkán fordul elő, hogy a fő feladatok mindegyike egyformán ugyanolyan hosszu ideig hangsulyos, ugyanannyi ideig kell tanitani. Ezért, amikor konkrét tanitási tervet készitünk, mindig figyelembe vesszük, hogy milyen koru tanulókat tanitunk, milyen uszásnemet, uszásnemeket akarunk vagy kell tanitani, hány óra áll rendelkezésre, és milyenek a tanitás körülményei. A táblázaton a folyamatos és a szaggatott ábrázolás érzékelteti azt, hogy a négy fő feladat egyformán fontos, de az oktatás különböző szakaszában nem ugyanolyan hangsulyos.

A tanitási terv elkészitése természetesen elkészülhet az uszástanulás részletes lineáris modellje szerint is, most azonban megelégszünk, ha "csak" a fő részek arányának változását mutatjuk meg. A különbség jelentős, ha például a 3-4 éves /6. táblázat/, és az 5-6 éves /7. táblázat/ óvodások, a második /8. táblázat/ és az ötödik /9. táblázat/ osztályos tanulók tanitási tervét készitjük el.

6. táblázat

3-4 évesek általános tanitási terve

Tanitási anyag	Foglalkozások száma /idő/	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Fennmaradás a vizben	Vizhezszoktatás												
	Siklás												
Előrehaladás a vizben	Előrehaladás levegővétel nélkül												
	Előrehaladás levegővétellel												

7. táblázat

5-6 évesek általános tanitási terve

Tanitási anyag	Foglalkozások száma /idő/	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Fennmaradás a vizben	Vizhezszoktatás												
	Siklás												
Előrehaladás a vizben	Előrehaladás levegővétel nélkül												
	Előrehaladás levegővétellel												

8. táblázat

7-8 évesek általános tanitási terve

Tanitási anyag	Foglalkozások száma /idő/	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Fennmaradás a vizben	Vizhezszoktatás																
	Siklás																
Előrehaladás a vizben	Előrehaladás levegővétel nélkül																
	Előrehaladás levegővétellel																

9. táblázat

10-11 évesek általános tanitási terve

Tanitási anyag	Foglalkozások száma /idő/	1	2	3	4	5	6	7	8
Fennmaradás a vizben	Vizhezszoktatás	———	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -
	Siklás	———	———	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -
Előrehaladás a vizben	Előrehaladás levegővétel nélkül	- - -	———					- - -	- - -
	Előrehaladás levegővétellel	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -			

X. Összefoglalás, következtetések

Az uszástanulás elméleti /ideális/ modelljének elkészitése előtt vázlatos formában foglalkoztunk a modellek szerepével a tudományos megismerésben, a modellalkotás fontosabb kérdéseivel.

Az uszástanulás ideális modelljének megalkotásánál messzemenően figyelembe vettük a filozófia megállapitásait a modellekről, jóllehet nem zárkóztunk, és nem zárkózhattunk el annak lehetőségétől, hogy az uszástanulásnak más elméleti és anyagi modelljei is elkészithetők, és igy az uszástanulás folyamatának megismerését segitik.

A modell elkészitésénél felhasználtuk azt a pszichológiai-pedagógiai felfogást, a mely a tanulási folyamatban döntően fontos szerepet tulajdonit a struktura megismerésének, a transzfernek. /7/

Az uszás modellje volt a kiinduló pont az uszástanulás modelljének elkészitésénél. Fontosabb szempont volt, hogy kifejezze az uszástanulás lényegét, megmutassa azokat a fő feladatokat, amelyek feltétlenül szükségesek az eredményes tanitáshoz.

Mint minden modell, az uszástanitás modellje is leegyszerüsiti a valóságot. Alkalmazásakor ezt a tulajdonságát messzemenően figyelembe kell venni.

Az elméleti /ideális/ modell szemléletesen mutatja az uszást a maga egészében, ugyanakkor érzékelteti, hogy ez az egész milyen részekből tevődik össze. A rész és egész dialektikus kapcsolata az uszás tanitása alatt a modell segitségével könnyebben válik szemléletessé. Elkészitettük az uszástanulás lineáris és háló modelljét, mert a kettő egymást kiegészitve mutatja legjobban az egészet. A részek elkülönitése számunkra legalább annyira fontos volt, mint az, hogy a viszonylag élesen elkülönitett részek együtt adják vissza az egész folyamatot.

A rész és egész kapcsolata nemcsak elméleti szempontok miatt volt fontos. A gyakorlatban az egészbe ágyazott részeket, és a részekre bontott egészet kell tanitani.

A döntően elméleti megállapitások mellett, azt mintegy kiegészitve a modell a konkrét kérdésekre, problémákra is feleletet ad.

A modell megmutatja, hogy elméletileg ugyanolyan eredményes lehet a hason, illetve háton fekvő testhelyzetben és bármilyen uszásnemben történő uszásoktatás.

Hogy a tanulók hamar felismerjék az uszás lényegét, szükséges, hogy párhuzamosan tanitsuk a hason és háton történő vizfekvést, és legalább két uszásfajtát.

Megállapitásaink figyelembevételével könnyebben tudunk tanitási tervet készitení, segitségével tanitásunk tervszerübb, megalapozottabb lesz.

IRODALOM

Az uszás szakirodalma a sportszakirodalom leggazdagabb területe. Ezért szinte természetes, hogy a teljes általunk feldolgozott uszás szakirodalmat jelen dolgozatban és irodalomjegyzékben felsorolni lehetetlen. Ez önmagában egy önálló bibliográfia lenne.

Ezért csak a legtöbbször felhasznált müveket jelöltük meg, a többieknél megelégedtünk azzal, hogy azok megtalálhatók az uszás bibliográfiája kötetben.

1. Aradi uszómester, ... Aradon és Nagy-becskereken. 1845.
2. Arold I. /szerk./: Az uszás oktatása. Sport. Bp. 1979.
3. Bárány I.: A gyermekek uszásoktatasa. Sport. Bp. 1965.
4. Baumann S.: A modellezés alkalmazásának lehetőségei a müszaki gyakorlatban és az üzemszervezésben. /Gépgyártástechnológia, 1966. 5. sz. 215-223. p./
5. Beszédes F.: Uszás. Athenaeum. Bp. 1894. 43. p.
6. Bodnár G. - Nagy S.: Uszásoktatási kisérlet Budapest, XI. kerületben. /Pedagógiai Szemle, 1974. 7-8. sz. 648-658.p./
7. Bruner, J.: Az oktatás folyamata. Bp. 1968. 87.
8. Heisenberg, W.: Válogatott tanulmányok. Gondolat, Bp. 1967.
9. Kugler S.: A természetes uszásoktatás. /Testnevelés, 1930. I-II. sz. 306-317, 455-467. p./
10. Lewin, G.: Schwimmen mit kleinen Leuten. Sportverlag. Berlin. 1967. 229. p.
11. Nagy S.: Az uszástanulás modellje. /Testneveléstudomány, 1973. 2. sz. 45-54. p./
12. Nagy S.: Az előrehaladás oktatása uszásban. /Tanulmányok a testnevelés- és sporttudományok köréből, 1975. 117-128.p./
13. Peterdi P.: Uszni jó... Sport. Bp. 1965.

14. Rajki B.: Uszástanulás, uszástanitás. Sport. Bp. 1979.

15. Rakitov, A.: A tudományos ismeret anatómiája. Kossuth K. Bp. 1971.

16. Schwimmliteratur... /Összeáll.: Richter, S./ Leipzig, 1957.

17. Stoff, V.: Modell és filozófia. Kossuth K. Bp. 1973.

18. Sugár G.: Az uszás kézikönyve. Az uszás tényezői, története és legujabb tanulási módszere dióhéjban. Budai F.ny. Bp. 1941.

19. Tamedly M.:Uszás. Garai M. ny. Bp. 1910.

20. Uszósport. 1967. 7. sz.

21. Weckel, H.: Über die Leistungsentwicklung von Anfängern im Schwimmunterricht des 3. Schuljahres...,/Ganztätige Bildung. 1966. 1. sz. 18-23. p./

NAGY Sándor

A theoretical /ideal/ model of swimming instruction

As an introduction into the preparation of theoretical /ideal/ model of swimming instruction, the role of models played in the scientific cognition, moreover problems on model-creation are outlined. While forming the model of ideal swimming instruction great significance has been attached to the philosophical statements on models in general, whereas different theoretical and material models on swimming instruction positively affecting the process of learning of swimming may not be excluded. The model presented here finally clearly demonstrates that swimming instruction can be as effective in procumbent as in supine position; moreover it is theoretically pointed out that any kind of swimming technique might be successfully instructed.

НАДЬ, Шандор

Теоретическая /идеальная/ модель обучения плаванию

Перед созданием теоретической /идеальной/ модели обучения плаванию автор занимается вопросом роли моделей в научном познании и важнейшими проблемами создания моделей. При создании идеальной модели обучения плаванию имели ввиду установления физиологии о моделях, но не исключали – и не могли исключать – возможность создания иных теоретических и материальных моделей обучения плаванию способствующих познанию процесса освоения плавания. Модель указывает на то, что теоретически обучение плаванию в положении на груди или на спине, т.е. по любому стилю в той же мере может приводить к успеху.

826.

BEULKE, Hein

AZ EDZÉSFOLYAMAT ALAPVETŐ KIBERNETIKAI SZEMLÉLETŰ VIZSGÁLATA

I. Bevezetés

Az utóbbi évtizedek tudományos és technológiai előrehaladásában sok minden elképzelhetetlen a kibernetika hozzájárulása nélkül. Megjelenése nyilvánvalóvá tette azt, hogy világunknak nem két alapösszetevője van, az anyag és az energia, ahogyan a klasszikus fizikai elmélet tanitotta, hanem három: az anyag, az energia és az információ.

Egyetlen szervezett rendszer sem képes müködni - és ilyennek kell tekintenünk bármiféle tipusu és faju elemek minden olyan kombinációját, amelynek egészében valamiféle funkcionális feladata van - megfelelő információáramlás nélkül, amely meghatározza az elemek közötti kölcsönös kapcsolatot.

A kibernetika, amely az információelméletre és a rendszerelméletre támaszkodik a dinamikus rendszerek strukturáját és müködését vizsgálja és irja le, figyelembe veszi tehát azokat a fejlődéseket és mozgásokat, amelyek a rendszerben végbe mennek. A mozgás fogalmát a kibernetikai rendszer keretében igen általánosan kell értelmezni és nem a szorosan vett mechanikus értelemben, amely szerint a mozgás egy tárgy elmozdulása a térben, az idő függvényében. A mozgás kibernetikai értelemben a rendszer funkcionális állapotának változása a külső és a belső tényezők hatására.

Célunk annak a bemutatása, hogy a kibernetika miként közeliti meg az edzési folyamat problémáját. Lépésről lépésre haladunk az alapfogalmaktól az edzésrendszer alapelvén keresztül az átfogó szemléletig.

A rendszerben bármely dinamikus folyamatot mindig az egész rendszer átfogó korrelációjának összefüggésében vizsgáljuk. Egy rendszer célszerüsége és hatékonysága ugyanis nemcsak az egyes elemek és alrendszerek eredeti jellemzőitől függ, hanem összességüktől, amelyet az elemek közötti, igen gyakran bonyolult együtthatások határoznak meg. Egy elem, vagy alrendszer bármely tevékenysége mindig reakciókat vált ki e rendszer további elemeiben és részeiben. Ez azt jelenti, hogy egy edzési rendszerben, jóllehet az edzés specifikusan a sportoló bizonyos képességeinek a fejlesztésére irányul, ez a sportoló egyéb képességeiben és jellemző tulajdonságaiban is megmutatkozik, gyakran negativ következményként.

Nyilvánvaló, hogy az edzési folyamatot az edzésrendszer függvényében kell szemlélnünk.

Egy kibernetikai rendszert, mint amilyen az edzésrendszer, és ezzel együtt az edzésfolyamat is, különböző szempontokból szemlélhetünk, a különböző távlatok és a konkrét eset sajátos körülményeinek megfelelően, amint még látni fogjuk.

A kibernetika egy rendszer müködésének vizsgálatára és magyarázatára általában olyan gondolati modellt használ, amely lehetővé teszi az analitikai magyarázaton tulmenően a szintetikus magyarázatot is. Az edzési rendszer szempontjából ennek a módszernek a fontossága nyilvánvaló. Az edző ugyanis nem korlátozódhat a sportoló /vagy a csapat/ pillanatnyi helyzetének elemzésére, hanem az elemzés nyomán döntenie kell arról is, hogy milyen edzési eszközöket és módszereket használjon.

A sportolót /vagy a csapatot/, mint az edzésrendszer központi alrendszerét ugy tekintjük, mint alkalmazkodó és önmagát szervező dinamikus egészt, amely sok, egymással rendkivül bonyolult információs csatorna révén kapcsolatban levő alrendszerből áll. A motoriummal kapcsolatos anatómiai és élettani ismeretek eléggé széleskörüek.

Egy rendszer gondolati modelljének a vázlatos ábrázolásában az elemek és az alrendszerek "black box" /"fekete doboz"/ alakjában jelennek meg /1. ábra/. A "fekete doboz-elmélet", ha szabad igy neveznünk, nagy vonásokban igy hangzik: a "fekete doboz" tartalma és belső szerkezete ismeretlen, de az output /kimenet/ és az input /bemenet/ értékeinek a változásaira adott reakciókból következtetéseket lehet levonni a belső funkcionális jellemzőkre és sok fontos paraméterre vonatkozóan, anélkül, hogy részleteiben ismernünk kellene belső felépitését.

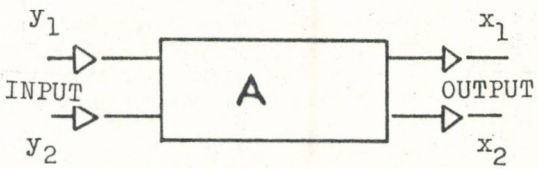

1. ábra.
A "fekete doboz" rendszer

Bármely rendszer vázlatos ábrázolásából /2. ábra/ igen világosan látható az egyes elemek és alrendszerek közötti kapcsolat. Nyilvánvalóvá válnak a különböző funkcionális egységek feladatai és az a mód, ahogyan egymással kapcsolatban vannak. A vázlatos ábrázolásból nem kapunk mennyiségi és teljes képet arról a folyamatról, amely a rendszerben lezajlik. Ez nem azt jelenti, hogy ennek az elképzelésnek részletesnek is kell lennie. Gyakran megtörténik ugyanis, hogy ha a figyelmünket kizárólag egy részletre összpontositjuk, akkor ez azzal a veszéllyel jár, hogy elveszitjük szem elől a nélkülözhetetlen szisztematikus alapelvet, azt ugyanis, hogy a funkcionális rendszer oszthatatlan egész!

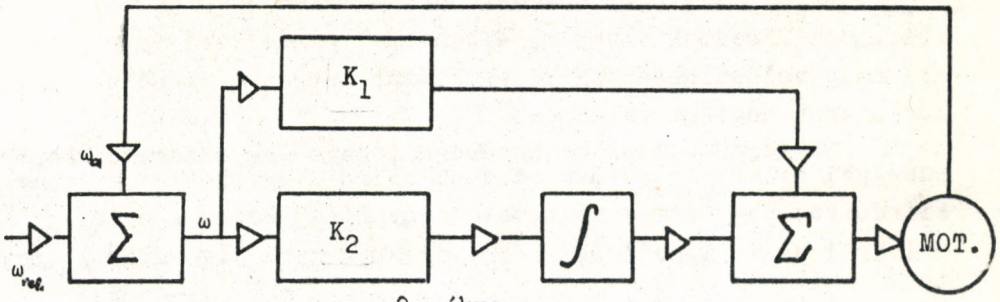

2. ábra.

Funkcionális rendszerben szereplő "fekete doboz" kombináció blokk-vázlata.

II. Az edzésfolyamatról

A kibernetikában minden problémát szisztematikusan közelitünk meg. Mindenekelőtt pontosan és világosan megfogalmazzuk annak a folyamatnak lényeges elemeit, a melyre vonatkozóan később meghatározzuk a megfelelő funkcionális modellt.

Az edzésfolyamat alábbi meghatározása talán hétköznapinak tünik, azonban a rendszerelmélet szabályai szerint alapvető, és ezért ésszerünek tünik, hogy legalább röviden vázoljuk.

Az edzésfolyamat /edzésmunka/ célja egy "rendszernek", egy sportolónak /vagy csapatnak/ az átalakitása, átformálása A_o kezdeti teljesitmény állapotából olyan "rendszerré", amely A_n nem végső teljesitmény állapottal rendelkezik. Ennek az átformálásnak az eszköze a megfelelő edzésmódszerek és eszközök használata. A problémát két szempontból lehet megközeliteni: /3. ábra/

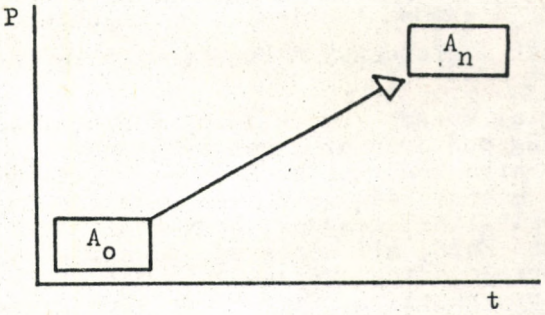

Jelölések: P = teljesitményszint,
t = idő.

3. ábra.
Az edzési folyamat alapfogalma

a/ A nemzetközi normák alapján meghatározzuk az A_n értékét, majd keresünk olyan A_o állapottal rendelkező sportolót, aki nagy valószinüséggel képes elérni ezt az A_n értéket. Ilyenkor a tehetségeket keressük.

b/ Megpróbáljuk meghatározni, hogy egy bizonyos valószinüséggel milyen A_n szintet tudunk elérni egy adott A_o szintről kiindulva; vagy ennek változata: egy rendelkezésre álló A_o szintről van-e lehetőség elérni egy bizonyos kivánatos A_n szintet?

A második eset kevésbé közvetlenül irányul a nemzetközi normák szerinti A_n-re, anélkül persze, hogy azt a priori kizárná. Kétségtelen, hogy a sportélet gyakorlatában ez az eset sokkal kivánatosabb.

Nagyon óvatosnak kell lennünk az A_n értékek prognosztizálásában, ha gyermekekről van szó. A legfiatalabb korban adott A_o érték nehezen szolgáltathat biztos alapot az elérhető A_n meghatározására. Csak akkor, amikor a modelljellemzők - amelyeket a funkcionális és a biológiai fejlődés határoz meg - lehetővé teszik a meglehetősen biztos extrapolációt, gondolhatunk a valószinüleg elérhető A_n szint meghatározására. Előbb meghatározhatjuk az A_n tipusát, jobban mondva a sportágat, vagy a csapaton belüli szerepet, majd pedig a megfelelő teljesitményszintet.

Miután meghatároztuk az A_o és az A_n értékét, elkezdődhet a szó igazi értelmében vett edzésfolyamat, amelyet általában többé vagy kevésbé számos lépcsőben történő előrehaladás jellemez. /4. ábra/ Kiindulunk az A_o szintről, és az A_{o+1}, A_{o+2}, ... értékeken keresztül az A_{n-2}, A_{n-1} és végül a kivánt és előre meghatározott A_n értékekhez jutunk. Azokban a sportokban, ahol az "A"-t egy csapat képviseli, a különböző $A_{o+....}$ vagy $A_{n-....}$ szintek megfelelnek a bajnokságok megfelelő kategóriájának.

A biológiai kornak /amely főleg a fiataloknál nem feltétlenül felel meg pontosan az anyakönyvi adatoknak/, a sportéletkornak /amely arra vonatkozik, hogy az illető hány éve sportol/, a nemnek stb. megfelelően változnak az edzésmódszerek, amelyeket abból a célból alkalmazunk, hogy fejlesszük azokat a különböző tényezőket /erő, állóképesség, technikai ügyesség stb./, amelyek a sportoló átfogó képességeit meghatározzák. Az edzést periodikusan programozzuk, figyelembe véve a körülményeket és az eset konkrét szükségességeit.

Eléggé általános, hogy fokról fokra változtatjuk a taktikát. A rendszerelméletben első-, másod-, harmad- stb. rendü taktikáról beszélnek, a lépcsőfokok száma szerint. A legközelebbi $A_{o+....}$ szint meghatározása függ a megelőző A_o szinttől.

Igy az edzésfolyamat hatása szinte soha sem lineáris. Még a végső A_n értékét is gyakran felül kell vizsgálni vagy ujra meg kell határozni, azaz módositani kell akár magasabb, akár alacsonyabb szintre.

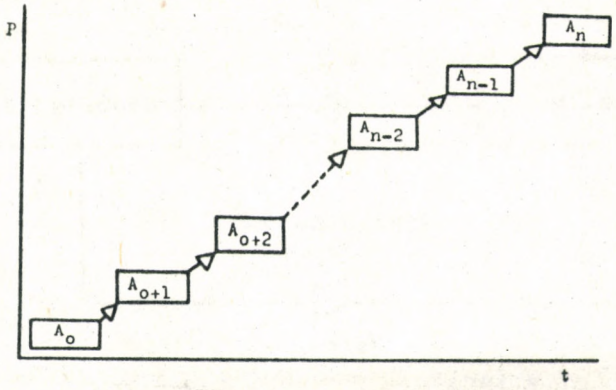

Jelölések: P = teljesitményszint,
t = idő.

4. ábra.
Az edzési folyamat lépcsőzetes menete.

III. A sportban alkalmazott szabályozási rendszer

Miután meghatároztuk a folyamat jellemzőit, olyan rendszert keresünk, amely megfelelő és megvalósitható strukturájával alkalmas a cél elérésére. A müszaki életben már régóta ismert szabályozási rendszer kiválóan megfelel céljainknak. /5. ábra/ Központi elem az ellenőrzött-szabályozott mechanizmus, amelynek pillanatnyi állapotai határozzák meg a rendszer output-ját /vagy termékét/. A feltételeket vagy a pillanatnyi értékeket felmérik, és a szabályozó elem ezeket összehasonlitja azokkal a referencia értékekkel, amelyek a kivánt, vagy előre meghatározott feltételeket képviselik. Ebből az összehasonlitásból adódó különbségek alapján dolgozzák ki a helyesbitő intézkedéseket, amelyeknek az a feladatuk, hogy a pillanatnyi értékeket a kivánt szintre hozzák.

Ha a "szabályozott mechanizmus" kifejezést behelyettesitjük a "sportoló /vagy csapat/" kifejezéssel, a "szabályozó elem"-et pedig az edzővel, akkor eljutunk a szabályozott rendszer klasszikus esetéhez a sportélet gyakorlatában. /6. ábra/ Output-ként itt a sportoló /vagy a csapat/ teljesitménye szerepel.

Ebben az analógiában nyilvánvalóvá válik a müszaki és az organikus rendszerek közös alapelve: a folyamat szabályozása a visszacsatolás, a "feedback" révén.

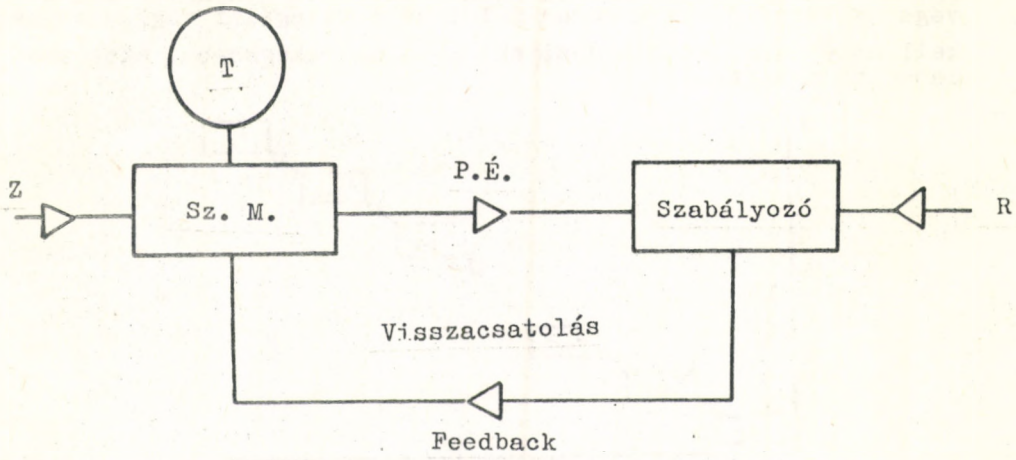

Jelölések: T = termék,
Z = zavarok,
Sz. M. = szabályozott mechanizmus,
R = referenciák,
P.É. = pillanatnyi értékek.

5. ábra.
Müszaki szabályozási rendszer

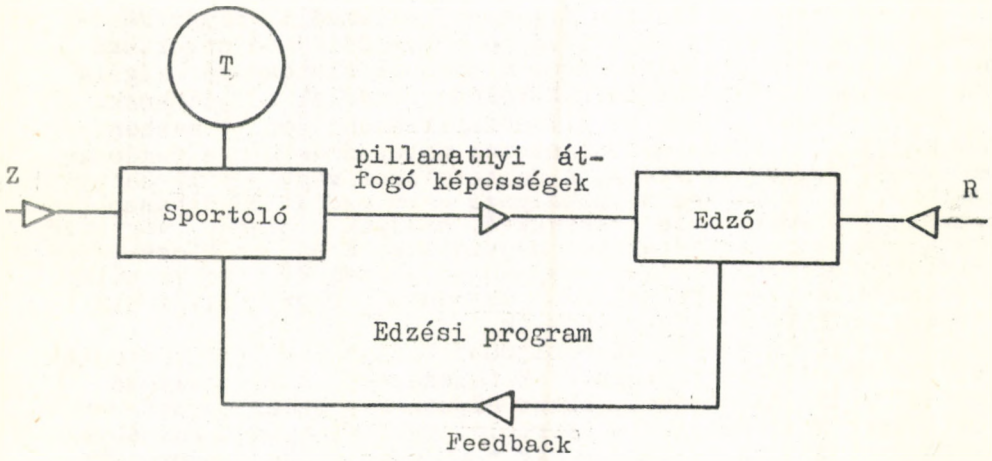

Jelölések: T = teljesitményszint,
Z = zavarok,
R = referenciák.

6. ábra.
A sportéletben alkalmazott szabályozási rendszer

A vázlatos ábrázolásból nagyon világosan kiviláglik, hogy az egésznek az alapja egy információs hatáslánc, amely a rendszeren belül meghatározza az elemek összességének akcióit és reakcióit. A funkcionális korrekciók, azaz az edzési program variációi akkor válnak szükségessé, ha a sportoló sportképességeinek a fejlődése eltér az előre látott vagy programozott alakulástól. Ezt az eltérést külső vagy belső tényezők okozhatják, amelyek zavarják a normális fejlődést. A korrektiv beavatkozás - kibernetikai szempontból - megfelel az információk retroaktiv áramlásának.

Az edző felméri - megfigyelései, valamint specifikus tesztek alkalmazásával - a sportoló pillanatnyi kondicióját, azaz a sportoló általános és a sportágra jellemző tulajdonságainak és a formájának az állapotát. Ezeket összehasonlitja az /R/ referencia információkkal, amelyek lehetnek részben az országos és nemzetközi szintek, részben pedig saját tapasztalatai és általános, valamint a sportággal kapcsolatos ismeretei.

Ez az egyszerü rendszer érvényes marad akkor is, amikor modern szempontok figyelembevételével, szükségessé válik az edzésrendszernek egy másik, átfogóbb szemlélete. Müködőképessége elsősorban az edző szakmai minőségétől és képességeitől függ, valamint a rendelkezésre álló eszközöktől.

Mielőtt az edzési rendszer átfogóbb vizsgálatába kezdenénk, nézzük meg: hogyan fejlődnek az információs feltételek és kapcsolatok az edző és a sportoló között funkcionális és emberi szempontból. Nem szabad ugyanis elkövetni azt a hibát, hogy egyoldaluan értelmezzük az edzési folyamatnak ezt a rendkivül fontos oldalát.

A 7. ábrán bemutatott sorozat az edző és a sportoló közötti átfogó kapcsolatok fejlődését mutatja. Ez különösen akkor mutatkozik meg, ha az edző és a sportoló sok éven keresztül együtt marad, és a sportoló magas szintü teljesitményekig jut el. Az "információs vonal" szélessége megfelel az "informativ áramlás" funkcionális szintjének, hogy a kibernetika szóhasználatán belül maradjunk.

Kezdetben az edzésmódszerek alkalmazásának nagyon általános szabályai érvényesülnek. Az információ áramlása szinte kizárólag az edzőtől függ /a/. Idővel, amikor a sportoló egyre inkább tudatára ébred annak, hogy összefüggés van a munkája és sportképességeinek fejlődése között, elkezdődik a sportoló tevékeny, progressziv részvétele a saját edzési folyamatában /b/. Ez a sportolót, mint információs forrást, még "áttetszőbbé" teszi az edző felé, és ez forditva is igy van. Ekkor az edzés határozottan egyéni jelleget ölt. Az optimális állapotot akkor érjük el, amikor az edzésfolyamat szoros együttmüködés tárgyává válik az edző és a sportoló között /c/, jóllehet a döntő tényező mindig az edző marad.

Ez a szituáció minden magas szintü sportoló számára kivánatos, mivel azt jelenti, hogy nemcsak sportképességei, hanem személyisége is megfelel a versenyek követelményeinek. Mivel ilyen esetekben egyedül kell döntenie a taktikával, az idegi terhelés elosztásával stb. kapcsolatban, végső elemzésében

szükség van egy bizonyos "felszabadulásra" az edző hatása alól, amelyet minden edzési folyamatnak feladatul és végső célként kellene kitüzni.

A müszaki és a biológiai rendszerek közötti analógia általában csak a közös elvre korlátozódik, azaz a visszacsatolás révén történő folyamatszabályozásra. Nagyon sok biológiai rendszer, amint a mi esetünk is mutatja, olyan progresszsiv alkalmazkodási képességgel rendelkezik, amely gyakran a müködés magas szintjét teszi lehetővé.

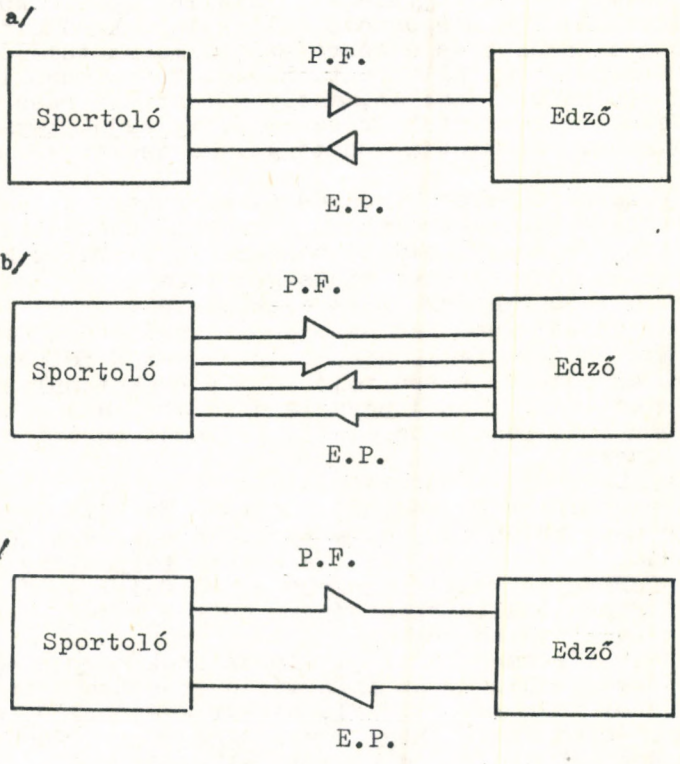

Jelölések: P.F. = pillanatnyi feltételek,
E.P. = edzési program.

7. ábra.
Az edző és a sportoló közötti informativ feltételek fejlődése hosszu ideig tartó edzési folyamat során.

IV. A sporttudományok szerepe az edzési rendszerben

Az edzés módszertanának fejlődéséhez a tudomány különböző ágai meghatározó módon járultak hozzá. A tudománynak ezeket az ágait sporttudománynak nevezik. Attól az időponttól kezdve, amint ezek a tudományok érdeklődni kezdtek a sport problémái iránt, észre kell vennünk az edzésmódszerek állandó tökéletesedését, amely napjainkban is folytatódik.

Ha a sporttudományokat beiktatjuk az edzési rendszer vázlatába /8. ábra/, akkor világossá válik, hogy két fő funkciójuk van:

a/ közvetlen együttmüködés, amely a sportoló pillanatnyi állapotával kapcsolatos specifikus adatok felméréséből áll. Ez általában kivül esik az edző lehetőségein, mint például a sportoló fizikai és szellemi egészségének az ellenőrzése stb.

b/ alkalmazott kutatás, a még mindig létező sok ismeretlen tényező feltárására, amelyek - különösen a magas szintü sportban - gyakran alig ésszerü bizonytalanságokat és kockázatokat eredményeznek.

A vázlatos ábrázolásból nagyon világosan kitünik, hogy ez a két funkció milyen módon illeszkedik be az edzési rendszerbe. A vázlat jelentősen kiszélesedik, nem utolsó sorban a résztvevő tudományok nagy száma miatt. Az alapvázlat - az edző és sportoló- /vagy edző és csapat/ páros - változatlanul megmarad, és változatlanul is kell maradnia minden esetben.

Ha a sporttudományok nagy érdemeiről beszéltünk - az ifjuságí sporttól egészen a világversenyek szintjéig -, nem szabad hallgatnunk arról sem, hogy olyan problémák is keletkeztek, amelyek egyáltalán nem közömbösek. Ezek a problémák mindenekelőtt kommunikativ jellegüek, de azt a veszélyt hordozzák magukban, hogy megzavarják az edzési rendszer funkcionális egyensulyát.

A közvetlen együttmüködésben, amelynek informativ feltételeit a 9. ábra mutatja, az ilyen veszély kis jelentőségü, vagy akár nem is létezik. Itt két alrendszerünk van: az edző és a tudományos munkatárs. Ez utóbbi lehet például biomechanikus, aki a sportoló biomechanikai jellemzőire vonatkozó adatokat méri fel, de lehet fiziológus, orvos vagy pszichológus stb. is.

Ha értékelni akarjuk ennek az együttmüködésnek a funkcionalitását /a célnak megfelelőségét/, akkor figyelembe kell vennünk az itt érvényesülő információs feltételeket, amelyek elsősorban a kettőjük közötti belső információs csatornák jellemzőitől függ. Minden embernek van Egyéni Értékelő Rendszere /továbbiakban EÉR/, amely az összes belépő információt érzékeli és értékeli. Strukturája az egyénre ható környezeti hatásokon kivül tükrözi az ismereteket, a tapasztalatokat és az egyén személyes történetét is. Az EÉR képes alkalmazkodni, azaz strukturája változni képes, különösen uj információk hatására.

Az EÉR meghatározza a tipuselképzelést /concetto modello/ /Modellvorstellung/, amelyet az egyén magának alkot a rendszer

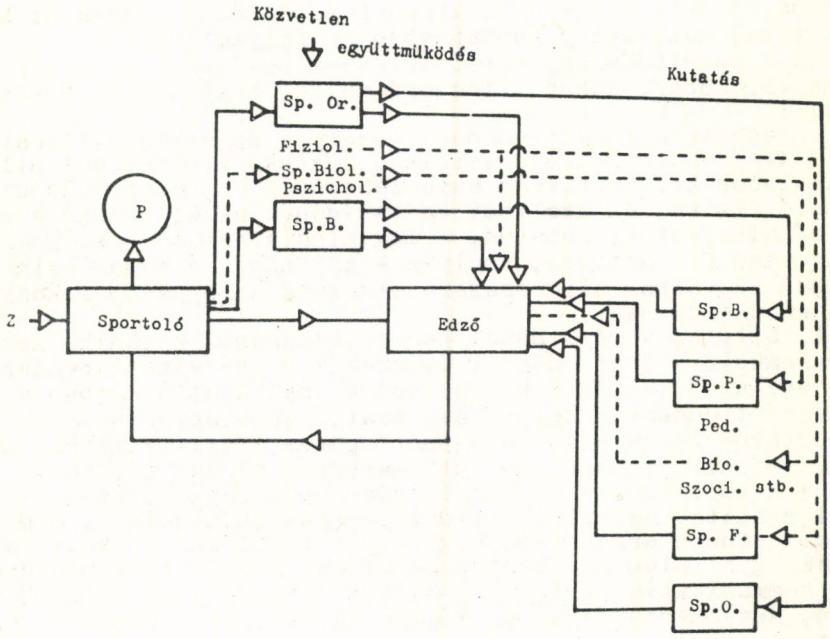

Jelölések:

Sp.Or.	=	Sportorvos,
Sp.Biol.	=	Sportbiológus,
Sp.B.	=	Sportbiomechanikus,
Z.	=	Zavarok,
Sp.B.	=	Sport-biomechanika,
Sp.P.	=	Sportpszichológia,
Sp.F.	=	Sportfiziológia,
Sp.O.	=	Sportorvostudomány.

8. ábra.
A sporttudományok funkciója az edzési rendszerben

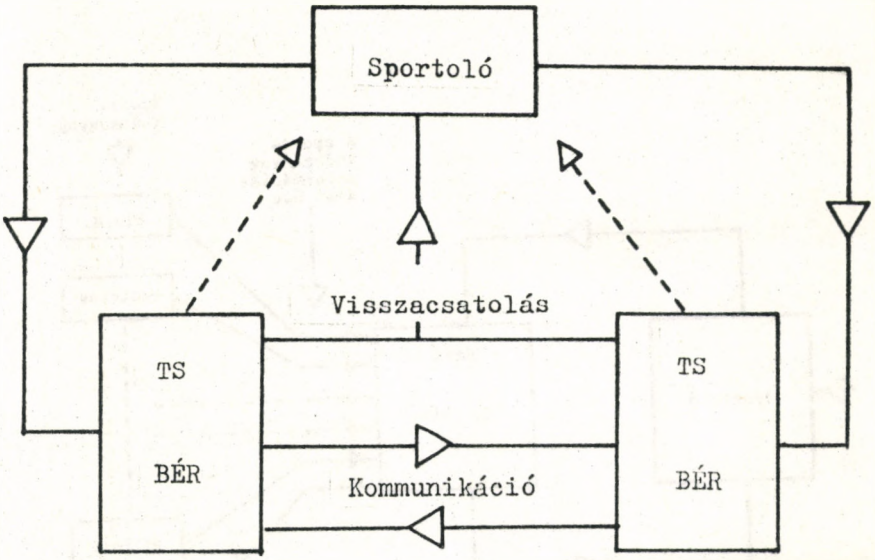

Jelölések: BÉR = Belső értékelési rendszer,
TS = Tipuselképzelés a sportolóról.

9. ábra.
A tudomány közvetlen együttmüködése az edzési rendszerben és a megfelelő információs áramlás

tárgyáról, aki ebben az esetben a sportoló, akit sportképességével kapcsolatos fejlődésében és magatartásában vizsgálunk és értékelünk.

Ha az edzőnek és a tudományos munkatársának a belső információs strukturája nem azonos, nem is hasonló, akkor célszerünek látszik, hogy ők ketten behatóan és közvetlenül kommunikáljanak egymással, főként ugyanazzal a témával kapcsolatban. Ez elkerülhetetlenül ahhoz vezet, hogy egyéni értékelő rendszerük és ezzel együtt tipuselképzelésük is közeledik egymáshoz, jóllehet ez a közeledés csak részleges és az együttmüködés specifikus céljára vonatkozik. Igy alakul ki az együttmüködés hatékonyságához nélkülözhetetlen kommunikációs alap. Az együttmüködés az alkalmas edzési intézkedések /esetleg közös/ kidolgozása és alkalmazása.

Az edző felé irányuló információáramlásnak nagy vonásokban két forrása van:

a/ az edzésmunka és a sportoló teljesitménye közötti kölcsönhatásra vonatkozó megfigyeléseiből származó információk,

b/ a sporttudományok által nyujtott információk, amelyek a referencia-információk jó részét jelentik. /10. ábra/

Ha a 10. ábrán bemutatott informativ feltételeket vizsgáljuk, szembetünik az egész edzési rendszer legkritikusabb és a célnak legkevésbé megfelelő pontja. Az edző informativ szituációja - kibernetikai szempontból vizsgálva - nagymértékben ész-

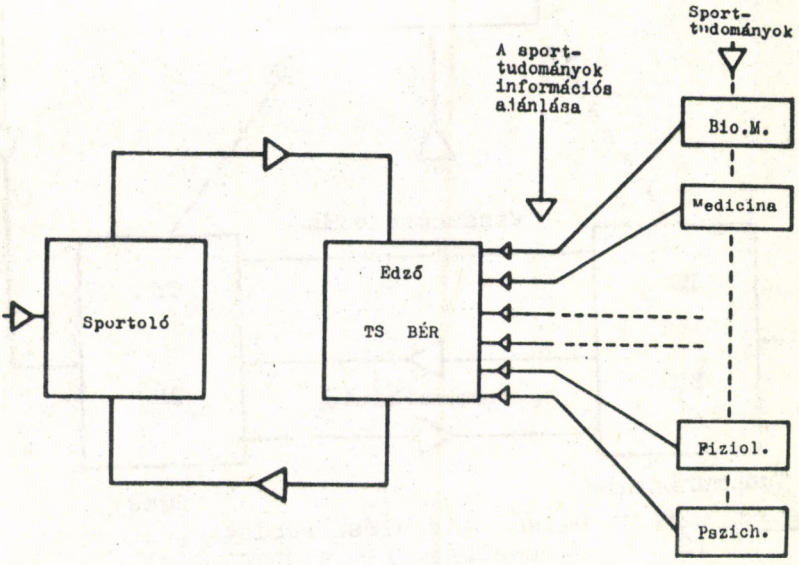

Jelölések: Bio. M. = Biomechanika,
Pszich. = Pszichológia,
TS = Tipuselképzelés a sportolóról,
BÉR = Belső értékelési rendszer.

10. ábra.
Információáramlás a sporttudományok alkalmazott kutatásaitól. A jelenlegi helyzet.

szerütlen, hogy ne mondjuk, lehetetlen. Ez a helyzet sajnos jellemző az összes olyan nyugati országra, amelynek a sporttudományai, jól lehet későn indultak, legalább részlegesen lépést tartottak a keleti országokkal. A hiba lényege a szervezeti strukturák hiányos alkalmazkodása az uj követelményekhez.

A jelenlegi szituációban az információ odaáramlása messzemenően nem alkalmazkodik az edző információbefogadó jellemzőihez, sem mennyiségi, sem minőségi értelemben.

Az alkalmazkodás mennyiségi szempontból azért hibás, mert ezek az információk, jól lehet tartalmukat tekintve értékesek az edző munkája szempontjából, igen nagy mennyiségben érkeznek. Az edző számára lehetetlen, hogy mindezeket megfontolja, és közülük a maga szempontjából legfontosabbakat válassza ki. Ha az edző véletlenszerüen, specifikus érdeklődése szerint válogat az információk között, akkor ez oda vezethet, hogy az edző egyéni értékelési rendszere olyan mértékben különböző lesz, hogy egyetlen sportoló sem cserélhet edzőt anélkül, hogy igen komolyan kockára ne tenné edzési folyamatának a folytonosságát.

Minőségi szempontból az alkalmazkodás azért hibás, mert az edző nem tud egyszerre jó edző, azonkivül még orvos, pszichológus, biomechanikus stb. lenni, hogy megértse mindazokat az információkat, amelyek gyakran olyan részleteket tárgyalnak, amelyek számára gyakorlatilag keveset jelentenek. Egy mozgató neuron membránján lejátszódó biokémiai folyamatok például kétségtelenül fontosak a mozgásirányitás szempontjából, de legyünk őszinték: az edző és feladata számára lényegében semmitmondóak. A tudományos szóhasználat is, amely érthető okokból nagyon különböző a sportolók gyakorlati szóhasználatától, nehezen érthető az edző számára.

Ilyen körülmények között könnyen előfordulhat, hogy a kutatás terméketlen marad a sportélet gyakorlata számára, és mivel igazi feladatát nem teljesiti, öncéluvá válik.

Eléggé kézenfekvőnek tünik számunkra, hogy hiányzik egy közvetitő elem, amely kijavithatná a rendszer sulyos hibáját. Ennek az elemnek hármas feladata lenne, amelyet nagyon könnyü meghatározni /11. ábra/:

a/ az invariánsok kialakitása vagy létrehozása a mennyiségi alkalmazkodás szempontjából,

b/ az információk értelmezése a minőségi alkalmazkodás szempontjából,

c/ az információk módszertani kidolgozása.

Az invariánsok kialakitása annyit jelent, hogy az összes hasonló tartalmu információt összefoglaljuk egy egyetlen információba, igy jelentősen csökkentjük az információáramlás mennyiségét. Ennek során számot vetünk az információk fontosságával az edzés módszertanával kapcsolatban.

Az információk értelmezése annyit jelent, hogy tartalmukat ujra kidolgozzuk olyan szavak használatával, amelyek alkalmazkodnak a sportélet gyakorlatának terminológiai jellegzetességeihez.

Az információk módszertani kidolgozása elengedhetetlen, mivel a tudományos közleményekben ritkán találhatunk utalásokat a módszertani jelentőségre vonatkozóan. A világos rendszertani összefüggések /riferimento sistematico - Systembezug/ nélkül a gyakorlatban felhasznált információ könnyen oda vezethet, hogy hibát követünk el. Az a Kolumbusz-tojása, amelyről már sok edző azt hitte, hogy megtalálta a tudományos információkban - mivel elszigetelten értékelték -, eddig gyakorlatilag mindig üres tojásnak bizonyult.

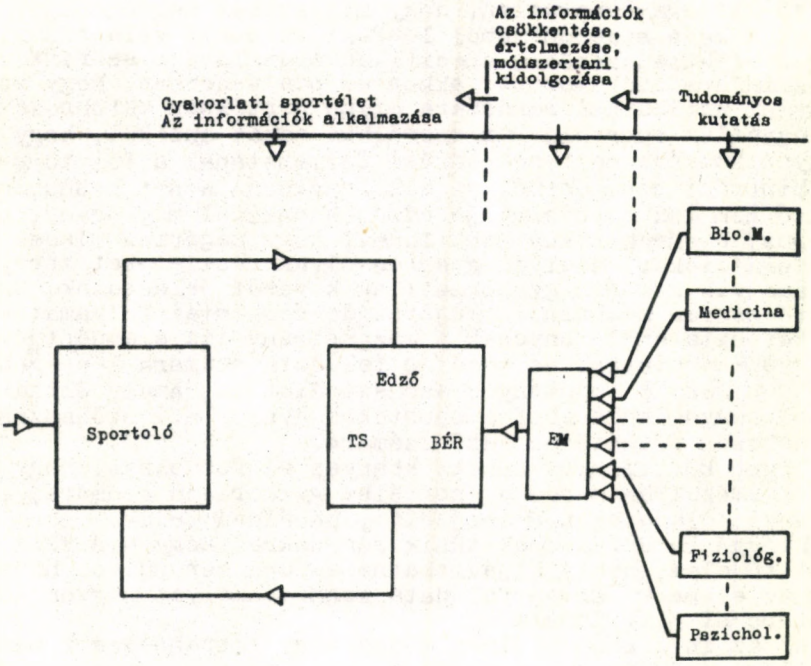

Jelölések: Bio.M. = Biomechanika,
EM. = Edzésmódszertan,
TS. = Tipuselképzelés a sportolóról,
BÉR = Belső értékelési rendszer.

11. ábra.
Az alkalmazott kutatásokból származó információk áramlásának alkalmazkodása az edző informativ jellemzőihez az EM elem révén.

Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy ha optimális módon akarjuk felhasználni a tudományos kutatásokból származó információkat, szükség van módszertani értelmezésre és kidolgozásra, és világosan kell utalni a tudományos rendszeren belüli összefüggésekre.

Ezzel nagyon világosan körülirtuk a közvetitő elem /EM/ funkcionális feladatát. Kétségtelen, hogy ez a feladat tudományos jellegü. Azoknak az információknak a módszertani kidolgozása, amelyek a különböző sporttudományok kutatásaiból származnak, már meghatározása szerint is alkalmazott sporttudomány. Az EM annyit jelent, mint edzésmódszertan. A betüjelölést azért választottuk igy, mert ez tekinthető az alap-sporttudománynak.

A Német Demokratikus Köztársaságban és a Szovjetunióban ezt a munkát olyan vegyesbizottságok végzik, amelyekben tudósok és magas képesitésü edzők tevékenykednek, valamint olyan egyetemi intézmények, amelyekben a tudósok nagyrészt volt sportolók vagy edzők. Eddig élvezzük az ő munkájuk gyümölcsét, de előbb vagy utóbb nekünk is szembe kell néznünk ezzel a problémával. A helyzet azonban nem teljesen reménytelen, még Olaszországban sem. Vittori, Arcelli és Tschiene munkássága - hogy csak három példát emlitsünk az atlétika területéről - ebben az összefüggésben értelmezhető, jól lehet érthető módon korlátozódik sportágaikra jellemző feladataikra. Ezzel kapcsolatban azonban hiányzik a központi kezdeményezés.

V. Az edzésrendszer átfogó szemlélete

Az edzési rendszer kibernetikai szempontból történő leirása nem korlátozódhat pusztán annak a résznek az ismertetésére, amely meghatározza az edzési folyamat módszertani oldalát. A rendszer strukturájában figyelembe kell venni az összetett funkcionalitást meghatározó összes tényezőt, számot vetve környezetének valós feltételeivel.

Az edzésfolyamat hatékonysága, a nagyon szilárd módszertani alapokon tul függ még attól a szervezeti strukturától is, amely biztositja az edzésrendszer müködéséhez nélkülözhetetlenül szükséges anyagi alapokat. Ebben az összefüggésben a meghatározó elemek a sportegyesületek és a szövetségek /amelyeket Olaszországban a CONI egyesit/. A rendszerben elfoglalt helyüket és funkciójukat a 12. ábra mutatja.

Ezek egyrészt anyagilag biztositják az edzésrendszer müködési lehetőségét, másrészt azonban döntő szerepük van az edzésfolyamat céljainak meghatározásában, amely az edzésrendszernél magasabb kibernetikai fórumot képvisel. A versenytevékenység programozása, amely az edző számára referencia információt jelent kibernetikai szempontból, ennek az elemnek egyik legfőbb feladata.

Ebben a vázlatban látunk még egy elemet, amely eddig nálunk még nem létezik, de hosszu távon nélkülözhetetlen lesz: az adatbankot. Alapjában véve egy egyszerü számitógépről van szó, amely azonban olyan tárolókapacitással rendelkezik, amelyben megőrizhetők /és lehivhatók/ mindazok az információk, ame-

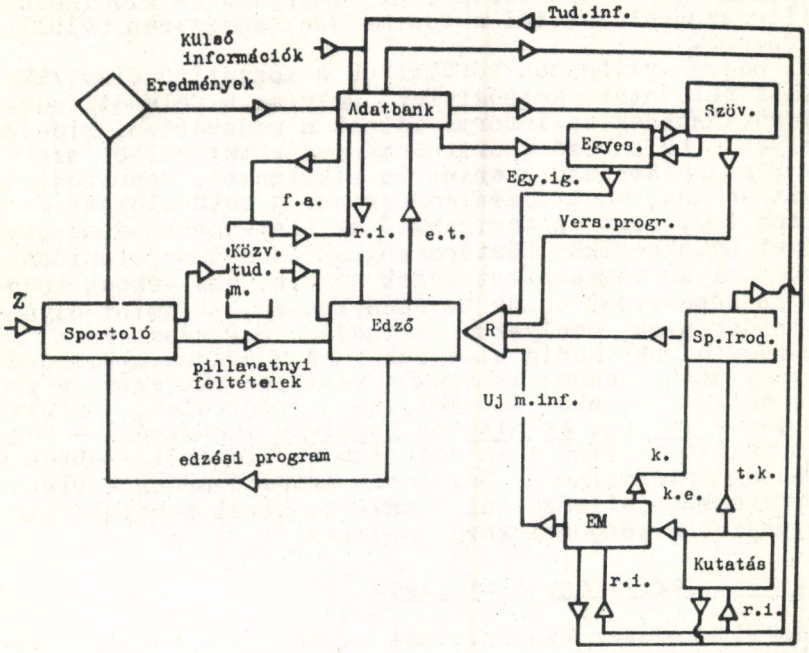

Jelölések:

Tud.inf.	=	Tudományos, módszertani, technikai és statisztikai információk,
Szöv.	=	Sportszövetségek - Programozás,
Egyes.	=	Sportegyesület,
Egy. ig.	=	Egyesületi igények,
Vers.progr.	=	Központi versenyprogram - Technikai-szervezési referenciák,
R	=	Referencia,
Uj m.inf.	=	Uj módszertani információk,
f.a.	=	felmért adatok,
r.i.	=	referenciális információk,
e.t.	=	edzői tapasztalat,
k.e.	=	kutatási eredmények,
k.	=	technikai-módszertani közlemények,
t.k.	=	tudományos közlemények,
Közv.tud.m.	=	Közvetlen tudományos munkatárs,
EM	=	Edzésmódszertan,
Z	=	Zavarok.

12. ábra.

Információáramlás a modern edzési rendszerben.

lyeknek informativ értéke lehet az átfogó edzésrendszer különböző elemei és alrendszerei számára. Az információs vonalak irányt jelző nyilakkal együtt világosan mutatják az ebből az elemből ki- és belépő lehetséges információáramlást.

VI. Összefoglalás

A kibernetikai szemléltetés jellemzője a rendkivüli világosság és egyszerüség, amellyel bonyolult és összetett rendszerekben is könnyen azonositható vá válnak a funkcionális feltételek és hibák.

Szándékunk volt annak a bemutatása, hogy a kibernetika miként közeliti meg a sportoló /vagy csapat/ - az edzésfolyamat-, és a sportban alkalmazott szabályozási rendszer kérdésköreit.

BEULKE, Hein

A study on the training process from a fundamental cybernetical point of view

A review is presented on the Italian scientific work of sports in the field of cybernetics. The author demonstrates as to how the unit of an athlete /or a team/,moreover the system of regulation applied to sports are approached from the standpoint of cybernetics.

БАЙЛКЕ, Хеин

Основное кибернетическое исследование тренировочного процесса

Работа ознакомляет с актуальными тенденциями исследований в области спорта и кибернетики проводимых в Италии. Автором представляется подход спортсмена /или команды/ к вопросам регуляционной системы применяемой в тренировочном процессе и в спорте.

827.

SZŐTS Gábor

A METRONIDAZOL /KLION/ FARMAKOKINETIKÁJA EDZETT ÉS EDZETLEN SZERVEZETBEN°

I. Bevezetés

1. Irodalmi áttekintés

Az emberi szervezet megfelelő fejlődéséhez, működéséhez a testmozgás, a testedzés, a sport elengedhetetlen tényező. A rendszeres testmozgásnak a lehetősége az emberi életforma, életmód, az emberi civilizáció változásával az utóbbi évszázadokban egyre csökkent és csak az elmult évtizedekben figyelhető meg ezen a téren alapvető pozitiv változás. Ennek a pozitiv változásnak a hatására került előtérbe a testmozgás, az erős fizikai munka, a sport emberi szervezetre gyakorolt hatásának a vizsgálata. Az élettan, illetve sportélettan klasszikusai által megfigyelt és leirt jelenségek a cardialis hypertrophia, a nagyobb maximális pulzus és perctérfogat, a csökkent nyugalmi pulzusszám és izomtömeg és izomerő növekedése, a légzés mélységének és intenzitásának változása, az anyagcserében bekövetkező változások, olyan alapvető megfigyelések, amelyek ma már tankönyvi adatoknak tekinthetők. /8/

A mai sportélettani kutatások a finomabb regulációs különbségek felé irányulnak. Ennek megfelelően kerültek napvilágra azok a jelenségek, amelyek a rendszeres testedzésnek a hatását tükrözik az állati és emberi szervezet megváltozott regulációjában. A sportélettani vizsgálatokban általában azt veszik szemügyre, hogyan változik meg a szervrendszerek működésének szabályozása a rendszeres edzés hatására és ez a megváltozott szabályozás hogyan érvényesül fizikai aktivitás közben és nyugalomban. Az ujabb adatok alapján az edzettséghez való alkalmazkodás a szervezet érzékenyebb, kifinomultabb működését eredményezi szinte minden szervrendszeren belül. Igy például a rendszeres edzés egyik legjelentősebb hatása a sziv és vérkeringési rendszer fejlesztése, /5, 31, 32/ az edzett sziv és a keringési rendszer kialakulása.

A fizikai, illetve sportterhelés emelkedett O_2-szükségletének kielégitése szintén jelentős alkalmazkodási reakciókat igényel mind keringési, mind izomszövet szinten egyaránt. /4/

Az erős fizikai terhelés hatására az adaptálódott szervezet reakcióiban a catecholaminok és a többi biogén amin sem

---

° A tanulmány eredeti cime: "Az állóképességi edzettség és a farmakokinetika összefüggései" volt.

ugyanugy vesz részt, mint a nem edzett szervezet esetében. /3, 25/

Mind a vizelettel ürülő adrenalin és noradrenalin anyagcsere termékének, a vanilinmandulasavnak, mind a vérplazma catecholamin-szint emelkedésének meghatározása alapján ismeretes, hogy az edzett szervezetben a catecholamin-felszabadulás kisebb mértékü ugyanolyan fizikai terhelésre, mint a nem edzett kontrollokon. /18, 27, 33/

A rendszeres edzéshez való alkalmazkodás következménye az is, hogy az adaptálódott szervezetben a catecholamin és biogén aminok iránti érzékenység is megváltozik. /18, 27, 33/

Selye /38/ alapvető kisérleteiben nagy jelentőséget tulajdonitott a szervezet nem sajátos védekezésén belül a hipofizis-mellékvese rendszernek. A különböző stressz-helyzetek hatására /hideg, pszichikai stressz, erős izommunka, kémiai ingerek/ a hipofizis-mellékvesekéreg rendszer alkalmazkodása tapasztalható. A mellékvese kéregállománya által termelt hormonok egyik fő csoportját a glykocortikoidok alkotják. A glykocortikoidok kapcsolatban állnak a szénhidrát-, zsir-, fehérjeanyagcserével, fokozzák a fehérjék lebontását az izomban és mobilizálják a zsirsavakat.

Az utóbbi két évtizedben a sportélettani kutatások kiterjedtek az enzimszintvizsgálatok felé is. A különböző szöveti és sejtenzimek különböző mértékü változását figyelték meg rendszeres fizikai terhelés hatására. Igy például vizsgálták az aldoláz /ALD/ glutamatpiruvát-transzaminaz /GPT/, glutamát-oxálacetát-transzaminaz /GOT/, kreatin-foszfokináz /CPK/, laktát-dehidrogenáz /LDH/ enzimeket.

Az izommunka hatására bekövetkező változás sok tényező függvénye, igy például az enzim tulajdonságaitól, a terhelés intenzitásától, módjától, fajtájától függ. A különböző enzimek terhelés, fizikai munka hatására bekövetkező aktivitás-változása valószinüleg a sejtmembrán megváltozott permeabilitásával függ össze. /15, 17./

Az izommunka és a glykocortikoidok, illetve a glykocortikoidok és az enzimindukció kapcsolata alapján kezdték meg a TF Orvostudományi Tanszékén az izommunka és enzimindukció összefüggésének a vizsgálatát.

Rendszeres fizikai megterhelést végző embereken és állatokon a gyógyszerek metabolizmusát befolyásoló microszomális májenzimek aktivitásának növekedését, indukcióját figyelték meg. A hexobarbital in vivo biotranszformációja gyorsult, a máj citochrom P 450 tartalma és a NADPH citochrom-c-reduktáz aktivitása megnőtt edzett patkányokon. /12/

Rendszeresen sportoló embereken a spironolacton ürités gyorsabb. Kisérleti állatokban a canrenon biológiai felezési ideje csökkent az edzés következtében. /13/

Ezek az eredmények arra mutatnak, hogy az izommunka feltételezhetően hasonló módon hat a gyógyszerek inaktiválására, metabolizmusára, mint az enzimindukáló gyógyszerek adagolása. /9, 10 /

A máj microszomális gyógyszermetabolizáló enzimrendszerének indukáltságát a klinikumban - több más módszer mellett az antipyrin biológiai felezési idejének mérésével lehet megítélni.

Munkám közvetlen előzményeit Frenkl és munkatársai antipyrin eliminációs vizsgálatai jelentették. /11/ Nyolc héten keresztül 4 g/100 g teherrel usztatott patkányokon megfigyelték, hogy a testsulykilogrammonként 50 mg i.p. adott antipyrin koncentrációja a plazmában az idővel exponenciálisan csökken. A kontrollhoz képest a rendszeresen usztatott patkánycsoportnál gyorsult az antipyrin eltünése a plazmából.

Hasonló vizsgálatot végeztek 18-22 éves egyetemistákon is. Az antipyrin vérből való eltünési sebessége a rendszeresen testedzést végző testnevelési főiskolai hallgatókon gyorsabb volt, mint a rendszeres testedzést nem végző müegyetemistákon. /11/

Ezek az eredmények azt mutatják, hogy a rendszeres izommunka hatására a májsejtek microszomális enzimrendszereinek müködése fokozódik. Ez a jelenség a gyógyszeres enzimindukcióval megfigyelhető hasonlóság alapján endogén indukciónak tekinthető.

Az élversenyzőkön megfigyelhető eredmények a gyakorlati alkalmazhatóság egyik lehetőségét rejtik magukban.

Sportteljesitményükkel összehasonlitva an antipyrin plazmából való eltünési idejét, szoros összefüggés figyelhető meg a májsejtek fokozott müködése és az aktuális kondició között, és igy ezzel az élettani eljárással is ellenőrizhető a sportedzés hatékonysága. /26/

Ezekből a kisérleti eredményekből adódott a rendszeres testedzés hatására kialakuló endogén indukció másik gyakorlati vonatkozása, mégpedig a sérült beteg sportolók gyógyszerelésének kérdése, hiszen a májmüködés edzettséggel összefüggő változása felveti a sportolók egyéni gyógyszeradagolásának kérdését is.

A fizikai megterhelés és a gyógyszerkinetika közötti összefüggést akut fizikai megterhelés esetén tanulmányozták. /34, 35, 37 / Doxycyclin, Tetracyclin, szulfametiazol farmakokinetikai paramétereit vizsgálták 20-28 éves egészséges, nem sportoló egyéneken, és az akut terhelés hatására mindhárom gyógyszer magasabb szérumkoncentráció értékeket mutatott, mint nyugalomban. A vizeletben üritett gyógyszer mennyisége viszont az akut testedzést végzők esetében kisebb koncentrációt mutatott. /40/

2. Célkitüzés

Az előbbiekben bemutatott eredményekből kiindulva arra a kérdésre kerestem jelen munkámban választ, hogy a rendszeres testmozgást végző egyénekben - amennyiben fennáll a fizikai aktivitás hatására létrejövő endogén enzimindukció - a farmakokinetikai mutatók mely értékeiben figyelhető meg változás, illetve ez a változás milyen mértékü eltérést eredményez a

rendszeres testedzést nem végző kontrollokhoz képest, hogy ez a meglevő enzimindukció okoz-e eltérést a gyógyszerek metabolizmusában, illetve a metabolizmus dinamikájában.

II. Vizsgálati rész

Tesztvegyületként a Metronidazolt /Klion^{R} Kőbányai Gyógyszerárugyár/ választottuk.

A Klion, amely az egyik legjobb antiamoebás szer, több szempontból megfelelőnek bizonyult. Per os jól szivódik fel, szérumfehérjékhez alig kötődik /29, 30/, vörös vérsejtekhez való kötődése azonban jelentős, 50-60 % között van. /21/ Elsősorban a máj microszomális enzimrendszerében metabolizálódik, nagyobbrészt a vizelettel, kisebbrészt az epével ürül, kevés mellékhatással rendelkezik, nincs egészségesekre kifejtett káros hatása, gyakran használatos szer a sportorvosi gyakorlatban és meghatározására pontos megbizható módszert találtunk az irodalomban. / 6/

1. A vizsgálat felépitése

A vizsgálatban 12 fő egészséges, önkéntes, azonos életkoru /23,25 ± 2,65 / és /22,5 ± 2,3/, azonos körülmények között élő /dohányzás, alkoholfogyasztás stb./, azonos gyógyszerfogyasztásu testnevelési főiskolai és müszaki egyetemre járó hallgató vett részt. Egyedüli különbség a két csoport között a rendszeres testedzésben volt.

A kisérletben 500 mg per os adott metronidazol koncentrációját a beadás után 0,5; 1,5; 2,0; 3,0; 8,0; 12,0; 24,0 óra mulva vizsgáltuk a szérumban.

2. Az igénybe vett farmakokinetikai definiciók

A kapott szérumkoncentrációk segitségével számoltuk az irodalomban elfogadott farmakokinetikai mutatókat:

Az abszorpciós sebességi állandót /Ka; óra^{-1}/, amely a felszivódás sebességére ad választ, a log vérszint-görbe felszálló ágának iránytangenséből /Ka= 2,3 tg α / számoltuk ki.

Az eliminációs sebességi állandót /Ke; óra^{-1}/, amely a gyógyszer vérből való eltünésének sebességét mutatja meg, a log vérszint-görbe leszálló ágának iránytangenséből /Ke = -2,3 tg α / számoltuk ki. A biológiai felezési időt /t=1/2; óra/, amely megmutatja, hogy a szérumban a kezdeti koncentráció mennyi idő alatt csökken a felére a

$$t_{1/2} = \frac{0,69}{Ke}$$ képlet segitségével számitottuk.

A kezdeti koncentrációt /Co; µg/ml/ ugy kapjuk meg, hogy a vérszint-görbét t=0 időpontra extrapoláljuk. A C maximum értéket /Cmax; µg·ml^{-1}/ a log vérszintgörbe felszálló és leszálló ágának találkozási pontjához tartozó koncentrációérték adja meg.

A látszólagos megoszlási térfogatot /Vd; ml/, amelyet ugy kapunk meg, hogy az adagolás után a vérben kapott koncentráció

értékét O időpontra extrapoláljuk és az igy kapott értékkel osztjuk el a beadott mennyiséget

$$Vd = \frac{\text{beadott dózis}}{Co} . \qquad /7, 14, 28/$$

3. Számitási módszerek

Az egyéni szérumkoncentráció-idő görbéket a Ka, a Ke és a Vd értékeket a Chinoin Számitástechnikai Központ segitségével számitógéppel számitottuk ki.

A többi farmakokinetikai mutatót pedig HP 65 programozható számológéppel kiszámitva kaptuk meg. A szignifikanciát a Student-féle t-próba segitségével számoltuk.

A statisztikai adatok közül számoltunk átlagot /$\bar{x}$ = az egyedi értékek összege osztva az elemszámmal/, varianciát /S^2x = az átlagtól való eltérések négyzeteinek összegét az elemszámnál eggyel kisebb számmal osztva a varianciát nyerjük/ és a szórást /S_x = mely a variancia négyzetgyökével egyenlő/. /16/

4. A futószalag-spiroergometriás vizsgálat és felépitése

A vizsgálattal párhuzamosan a két csoport közötti edzettségbeli különbség alátámasztására futószalag spiroergometriás vizsgálatot végeztünk, a Központi Sportiskola Tudományos Csoportjának laboratóriumában. A spiroergometriás adatok elsősorban a maximális O_2 felvevőképességet, állóképességi edzettséget, illetve ezek változását jellemzik.

Az edzettséget - a szervezetben kialakult adaptációt - komplex módon lehet leirni, ami azt jelenti, hogy az edzettség kialakulásában az egyes szervek, szervrendszerek, ezek funkciói vesznek részt. Az adaptáció tehát nem egyes szervek tulajdonsága, hanem az összesre jellemző képesség. Az edzettségi állóképességnek másik jellemzője, hogy az egyes szervek, szervrendszerek adaptációja nem halad párhuzamosan. Éppen ezért az edzettség meghatározásánál több, az edzettségben résztvevő szervnek a funkcióját kell megfigyelni, jellemezni ahhoz, hogy teljesebb képet kapjunk a vizsgált személyekről. Ezeknek a funkcióknak egyidejü mérésére legelterjedtebb, legmegbizhatóbb és legelfogadottabb a spiroergometriás vizsgálat. /1, 2 /

Az edzettségnek ebből a sokrétüségéből következik, hogy az edzettség több irányban is befolyásolhatja a farmakokinetikai paramétereket és a biotranszformációt.

Az ergométerek olyan berendezések, amelyek segitségével az erőkifejtés teljesitménye, illetve az erőkifejtés időtartamát figyelembe véve a végzett munka kiszámitható és mindezt spirométerrel kiegészitve, mely a légzésfunkciós vizsgálatok alapvető céljának - a ventillált levegő volumenének és áramlási sebességének mérésével a tüdő volumenének a légzésben részt vevő izmok müködésének ismerete felel meg, majdnem teljes képet kapunk a vizsgálatban részt vevő személyek állóképességéről, edzettségéről. /22/

A végzett munka jellegét tekintve többféle ergométer ismeretes: kerékpár, hajtókaros, evezős és futószalag ergométer. Ezek közül mi a futószalagergométert használtuk, melynek segítségével járó-, illetve futómozgás végezhető. A futószalagot villanymotor hajtja, ennek sebessége szabályozható, mig a szalag meredekségét hidraulika segitségével állithatjuk be.

Vizsgálatainkat Meinhard tipusu futószalagergométerrel végeztük. A mérést kezdetben 10 km/óra futószalagsebesség mellett végeztük 3 % meredekségen 5'-ig, majd 5 %-on ujabb 5'-ig, és ettől kezdve 2 percenként 2 %-kal emeltük a meredekséget.

A vizsgált személyek teljes kimerülésig való futást végeztek. A mérés előtt /4 perces nyugalmi/, a mérés alatt és mérés után /6 percig megnyugvási periódusban/ rögzitettük a munkavégzésre, a légzésfunkcióra és a szív és keringési rendszerre jellemző funkciókat. Ezekből az adatokból számoltuk a megfelelő állóképességi, edzettségi paramétereket.

5. Állóképességi paraméterek

- A kezdeti, terhelési, megnyugvási légzésszám a percenkénti légvételek számát jelenti nyugalomban, terhelés alatt és a terhelés utáni megnyugvási szakaszban.
- Maximális oxigénpulzus: az egy szivösszehuzódással továbbitott, illetve felvett oxigén mennyiségét /ml · pulzusszám^{-1}/ adja meg.
- Maximális terhelési oxigénfelvétel /$\dot{V}O_2$/ az a legmagasabb oxigénfogyasztás, amelyet a terhelés utolsó percében mérünk / l·min^{-1}/.
- Maximális relativ terhelési oxigénfelvétel /VO_2ml/kg/ a maximális terhelési oxigénfelvétel testsuly-kilogramra vonatkoztatva /l·min^{-1} . kg $^{-1}$/.
- Maximális terhelési és megnyugvási légzési hányados /a széndioxid-oxigén arány vagy respirációs kvociens /RQ//. Az RQ a szöveti anyagcsere szempontjából vizsgálva a szövetekben termelt CO_2 és a felvett O_2 hányadosa.
- Maximális légzésmélység vagy vitálkapacitás /VC/ az a maximális volumen, amelyet maximális belégzés után a vizsgált személy képes kilélegezni /liter/,
- Maximális akaratlagos légzéstérfogat, az a levegőmennyiség, amelyet a vizsgált személy maximális volumen és frekvencia mellett képes kilélegezni / l·min^{-1}/.
- Maximális terheléses légzéstérfogat a vitálkapacitásnak az a része, amelyet maximális belégzés után a lehetséges legnagyobb kilégzési sebesség mellett az első másodpercben lélegez ki a vizsgált személy / l·min^{-1}/.
- Összes végzett munka /Kjoule/
- A munkavégző képesség /joule·min^{-1}/.

III. Eredmények

1. Edzettségi, állóképességi mutatók

A kezdeti, terhelési, megnyugvási légzésszám edzetteknél

12,5±3,43; 58.25±8,17; 31,67±12,69, illetve az edzetlen csoportnál 11,4±1,65; 50,2±7,22; 22,33±8,71 /a továbbiakban mindig először az edzett csoport értékeit, másodszor az edzetlen csoport értékeit fogom bemutatni/. Mind az edzettek, mind az edzetlenek esetében a kezdeti, nyugalmi légzésszám esetében megfigyelhető a bradypnoének nevezett jelenség, vagyis a csökkent percenkénti légzésszám. Hiszen nem sportolóknál 14-16 a percenkénti légvételek száma, edzett sportolóknál viszont 9-10-re csökkenhet. A terhelési légzésszám mindkét csoportnál igen magas, bár az edzett csoportnál némileg magasabb. A megnyugvási, nyugalmi szakaszban is az edzetteknél volt a magasabb légzésszám megfigyelhető.

A maximális O_2 pulzus értékei 20,42±1,5, illetve 17,38±0,9 ml·ütés^{-1}. Az edzett csoport maximális oxigénpulzusa $p < 0,01$ szinten magasabb volt, mint a nem edzett csoportnál.

A maximális O_2-felvétel értékei 3,93±0,24, illetve 3,38±0,19 / l ·min^{-1}. A maximális oxigénfelvétel az állóképességi edzettség egyik legfőbb mutatója, az edzett csoport javara $p < 0,001$ szinten magasabb értéket kaptunk. A maximális relativ oxigénfelvétel esetében is magasabb az edzett csoport értéke, de az eltérés nem szignifikáns. Az edzetteknél 51,75±5,37; illetve 50,72±3,34 ml·min^{-1}·kg^{-1}.

A maximális légzésmélység értékei 5,39±0,46, illetve 4,79±0,44 l. A különbség $p < 0,05$ szinten szignifikáns az edzettség szempontjából szintén lényeges mutató esetében.

Maximális akaratlagos légzéstérfogat, mely edzetteknél 166,1±11,61; illetve 150,62±10,37 l·min^{-1} $p < 0,05$ szinten szignifikáns.

A maximális terheléses légzéstérfogat értékeiben nem találtunk a két csoport között szignifikáns különbséget, bár a nagyobb értéket az edzett csoportnál észleltük. Az edzettek értékei 136,8±25,0; illetve 112,0±10,5 l·min^{-1} az edzetlen csoportnál.

Maximális terhelési és megnyugvási légzési hányados értékei 1,03±0,06; 1,03±0,09; illetve 1,04±0,0; 1,06±0,12. Számottevő eltérés a két csoport között nem volt megfigyelhető.

A munkavégző képesség 218,79±22,05; illetve 164,8±17,15 J·min^{-1} az összes végzett munka pedig 131,9±33,9; illetve 85,29±8,38 KJ. A teljesitmény esetében az eltérés $p < 0,001$ szinten, mig az összes végzett munka esetében a különbség $p < 0,01$ szinten volt megfigyelhető. Mindkét mutató az edzettségi állóképesség szempontjából az egyik döntő mutató.

2. A vizsgálat farmakokinetikai mutatói

A farmakokinetikai eredményeket 500 mg per os adott metronidazol adása után számoltuk.

A felszivódási együttható értékei: $0,576^{+}0,47$; illetve $0,55^{+}0,35\ h^{-1}$.

Az eliminációs együttható értékei: $0,204^{+}0,069$; illetve $0,135^{+}0,078\ h^{-1}$.

A megoszlási térfogat pedig: $45,8^{+}20,1$; illetve $37,22^{+}9,3$ l.

A bemutatott felszivódási - eliminációs együttható és megoszlási térfogat értéke mindhárom esetben magasabb volt az edzett csoportnál, de az eltérések nem voltak szignifikánsak.

A biológiai felezési idő $5,68^{+}1,33$; illetve $9,66^{+}2,62$ h. A biológiai felezési idő, amely a gyógyszerek hatékonyságának egyik legfontosabb mutatója, az edzett csoportnál jóval alacsonyabb volt. A különbség $p < 0,01$ szinten volt megfigyelhető. A látszólagos ellentmondás az előbbiekben bemutatott eliminációs együttható értékeivel összehasonlitva annak tulajdonitható, hogy utóbbi esetben az egyéni variabilitás nagyobb volt, és ezért nem mutatkozott a meglévő jelentős különbség ellenére szignifikáns eltérés.

A kezdeti koncentráció értékei $9,72^{+}2,75$; illetve $12,28^{+}3,08\ \mu g \cdot ml^{-1}$. A magasabb érték a nem edzett csoportra volt jellemző, de az eltérés nem szignifikáns.

A maximális koncentráció $7,3^{+}0,39$; illetve $8,25^{+}0,65\ \mu g \cdot ml^{-1}$ Az edzett csoport értéke $p < 0,02$ szinten alacsonyabb, a maximális koncentráció, amely a gyógyszerek hatékonysága szempontjából igen fontos tényező, hiszen a farmakon szérumszintjétől jelentős mértékben függ a gyógyszerek terápiás hatása.

A maximális koncentrációhoz tartozó idő $3,16^{+}0,81$; illetve $1,89^{+}1,31$ h. Bár jóval magasabb az edzett csoport értéke, a nagy szórás miatt nem kaptunk szignifikáns különbséget.

A következő táblázat mutatja be az egyes vérvételi időpontokhoz tartozó szérumszinteket, a nem edzett csoport értékei minden időpontban magasabbak az edzett csoport értékeinél, amely szoros összefüggésben van a többi kinetikai mutatóval is.

1. táblázat

Szérumszint értékek 500 mg per os adott metronidazol esetében

		$\mu g \cdot ml^{-1}$						
		0,5	1,5	2,0	3,0	8,0	12,0	24,0
Edzettek	$\bar{x}$	4,1	6,68	6,99	7,07	4,92	3,03	0,81
	S^2_x	3,39	0,92	0,70	2,58	1,21	0,55	0,47
	S_x	1,84	0,96	0,84	1,61	1,10	0,74	0,69
Nem edzettek	$\bar{x}$	4,36	7,35	7,73	7,87	5,42	3,59	1,28
	S^2_x	6,98	3,06	1,91	1,27	1,38	2,01	2,58
	S_x	2,64	1,75	1,38	1,11	1,18	1,42	1,61
		N.S.	N.S.	N.S.	N.S.	N.S.	N.S.	N.S.

Jelölések: $\bar{x}$ = átlag;
S^2_x = variancia;
S_x = szórás;
N.S. = nem szignifikáns

IV. Megbeszélés

Az egyéni eredményekből megállapitható volt, hogy az eredetileg anamnesztikusan szétválasztott testnevelési főiskolai hallgatók és müszaki egyetemisták - mint edzett és edzetlen csoport - nem különithető el olyan élesen egymástól, mint az várható volt. Nem lehetett csupán a rendszeres testedzés alapján szétválasztani a két csoportot. Ez egyrészt az életkornak tudható be, hiszen 22 éves, egészséges egyének vettek részt a vizsgálatban és ebben az életkorban a legjellemzőbb állóképességi mutatók, mint például a maximális relativ O_2-felvétel 40-60 ml min^{-1}. kg^{-1} között mozog és a vizsgálati személyek ezen mutatója a két érték közé esik. A maximális relativ O_2-felvétel szerinti csoportositás alapján teljesen edzetlennek tekinthető a 40 alatti érték, és jól edzettnek tekinthető a 60 feletti érték. Hasonló a helyzet a másik két - az edzettségre jellemző - főmutató, a munkavégző képesség és az összes végzett munka esetében is. Éppen ezért az összes állóképességi paramétert figyelembe véve egy rangsort állitottam fel, és az alapján állitottam össze a két csoportot. Ez nem teljesen felel meg az anamnesztikus szétválasztásnak, hiszen akadt a nem sportoló müszaki egyetemisták között is, aki az edzettebb csoportba sorolható és a testnevelési főiskolai hallgatók között is van,

aki a nem edzettek közé sorolható. Igy sikerült 7 : 5 arányban kettéválasztani a kisérletben résztvevőket.

Az edzettségi állóképességi mutatókat vizsgálva megállapitható, hogy a kezdeti, nyugalmi légzésszám alacsonyabb a nem edzett csoport esetében. Értéke az életkornak és a nem teljesen szétválasztható edzettségbeli különbségnek tulajdonitható.

Izommunka hatására a légzés fokozódik, ez a fokozódás az izomtevékenység intenzitásától függ. Minél erőteljesebb izomtevékenységről van szó, annál meredekebben emelkedik a légzés görbéje. Az edzett csoportnál megfigyelhető magasabb érték a nagyobb végzett munkának tulajdonitható.

A testgyakorlatok után a légzés fokozatosan megnyugszik. Ennek ideje a testgyakorlat intenzitásától, az oxigénadósság mértékétől és az edzettség fokától függ. Az edzett csoportnál meglevő magasabb megnyugvási légzésszám a több végzett-, és a nagyobb teljesitményü munkának tudható be.

A maximális oxigénpulzus alakulásából látható, hogy $p < 0,01$ szinten magasabb az edzett csoport értéke, ami az edzettekre jellemző gazdaságosabb és nagyobb teljesitményü szivmüködéssel állitható párhuzamba, hiszen igy a sziv egy szivösszehuzódással több oxigént szállithat. /20/

A maximális O_2-felvétel az egyik legfontosabb mutató az edzettség megállapitásánál. Az oxigénfelvétel az erőkifejtés elején emelkedni kezd, nem tul intenziv munka esetén egy adott szinten közel állandó marad, majd az erőkifejtés befejezése után a nyugalmi szintet fokozatosan közeliti meg. A maximális O_2 felvétel nem sportoló egyéneken 2-3 liter percenként, élsportolóknál 4-5 l/min. /19/ Az értékekből látható, hogy a két csoport értékei a nem sportolók és az élsportolók adatai közé esik, és hogy az edzett csoport átlaga $p < 0,001$ szinten magasabb volt. A maximális oxigénfelvevő képességet vagy más néven az aerob kapacitást szokás testsulykilogramra is vonatkoztatni. A két csoport értéke között szignifikáns különbséget nem találtunk, de az edzett csoport értéke itt is magasabb.

Edzetteknél $p < 0,05$ szinten magasabb a vitális kapacitás. A vitális kapacitás az edzettséggel párhuzamosan növekszik. A vitális kapacitás mértéke az edzés erőteljességén kivül függ a sportág jellegétől és összefüggés található a testmagasság és a légzésmélység között is.

A maximális akaratlagos légzéstérfogat értéke $p < 0,05$ szinten magasabb az edzett csoportnál. A vitálkapacitáshoz hasonlóan a maximális akaratlagos ventilláció is tükrözi a nagy állóképességü sportolók légzőrendszerének adaptációját az edzések és a versenyek nagyobb megterheléseihez.

A maximális terheléses légzéstérfogat értékeiben levő különbség a vitálkapacitásban meglevő szignifikáns különbségnek tulajdonitható.

A maximális terhelési és megnyugvási légzési hányados az RQ értéke függ az oxidációban részt vevő anyagok minőségétől és mennyiségétől. A két csoport értékeiből megállapitható, hogy a kisérletben résztvevők teljes kimerülésig futottak, hiszen az RQ értéke > 1-nél. A restituciós szakaszban megfigyelhető, hogy az RQ értéke tovább növekszik, ez valószinüleg an-

nak a következménye, hogy a terhelés alatti felszabaduló tejsav kidiffundál a vérpályába és ez a restitució első perceiben még tart.

Mind a munkavégző képesség, mind a végzett munka számértéke szignifikánsan magasabb az edzett csoportnál, amely egyértelmüen alátámasztja, hogy a két csoport szétválasztása jogos volt. Mindkét mutató az állóképességi edzettség szempontjából döntő tényező.

Az állóképességi paramétereket a jobb áttekinthetőség kedvéért a 2. táblázatban foglaltam össze. Ezekből az értékekből megállapitható, hogy a két csoport edzettségi szempontjából ilyen szétválasztása jogos volt, hiszen a három fő mutató /a maximális relativ O_2-felvétel, a munkavégző képesség és az összes végzett munka/ közül kettőben szignifikánsan nagyobbak voltak az edzettek értékei és a többi paraméter értéke is a szétválasztás jogosságát támasztják alá.

2. táblázat

Az edzettségi mutatók

Edzettségi mutató	Edzettek	Nem edzettek
Kezdeti légzésszám	+	-
Terhelési légzésszám	+	-
Megnyugvási légzésszám	+	-
Maximális oxigénpulzus	o $p < 0,01$	
Maximális oxigénfelvétel	o $p < 0,01$	
Maximális relativ oxigénfelvétel	+	-
Maximális légzésmélység	o $p < 0,05$	
Maximális akaratlagos légzéstérfogat	o $p < 0,05$	
Maximális terheléses légzéstérfogat	+	-
Maximális légzési hányados	+	-
Terhelési légzési hányados	-	+
Megnyugvási légzési hányados	-	+
Munkavégzőképesség	o $p < 0,001$	
Végzett munka	o $p < 0,01$	

Jelölések: + - jel a nagyobb értékeket;
- - jel a kisebb értékeket jelöli;
o - a különbség szignifikáns az adott szinten.

A vizsgálat farmakokinetikai paramétereit vizsgálva a fenti csoportositásban, megállapitható az a tény, hogy a felszivódás az edzett csoportban gyorsabb volt. Az eliminációs sebességi állandó értékeiben a különbség még szembeszökőbb, bár egyik esetben sem figyelhettünk meg szignifikáns különbséget.

A megoszlási térfogat szintén kifejezetten magasabb az edzett csoportnál, ami a nagyobb izom- és zsirtömegnek tulajdonitható.

A biológiai felezési idő, amely a gyógyszerek kiürülési viszonyairól ad leginkább felvilágositást, a nem edzett csoportban $p < 0,01$ szinten magasabb volt, amely az eliminációs sebesség értékeiben meglevő különbségnek tulajdonitható. A gyógyszeradagolás szempontjából igen fontos tényezőnek ilyen nagy különbsége alátámasztja kiindulási hipotézisünket, hogy az egyéni gyógyszerelésnél figyelembe kell venni a rendszeres testmozgást, mint módositó faktort. Mindkét csoport értéke beleesik az irodalomban talált értékhatárokba /23, 24, 30, 36, 39/, bár az edzett csoporté valamivel kisebb volt.

A kezdeti koncentráció értékei a nem edzett csoportnál magasabb, ez az edzett csoportnál megfigyelhető gyorsabb felszivódás és a gyorsabb eliminációs sebességnek, illetve csökkent felezési időnek tudható be, hiszen az edzetteknél meglevő gyorsabb gyógyszerlebontó enzimaktivitás /9, 10/ ez irányba tolja el az egész mechanizmust, illetve a nagyobb megoszlási felületen jobb az elosztás.

A maximális koncentrációban $p < 0,02$ szinten meglevő szignifikáns különbség az edzetlen csoport javára a lassubb gyógyszerlebontással és a lassubb kiürüléssel magyarázható. /9, 10, 12, 13/

Az egyes időpontokhoz tartozó szérumszintek edzettek esetében minden esetben alacsonyabbak voltak, amely teljes összhangban áll az előbbiekben elmondottakkal. /1. táblázat/ Az edzettek esetében a gyorsult felszivódás a gyorsabb kiürülés - ennek megfelelően kisebb felezési idő - a kisebb kezdeti és maximális koncentráció értékeivel, illetve a nagyobb megoszlási térfogattal.

A 3. táblázatban szeretném bemutatni az I. vizsgálat kinetikai mutatóit.

A kapott eredményekből arra a megállapitásra jutottunk, hogy az egészséges életmódhoz szorosan hozzátartozó sportolás a megfelelő időtartamu és intenzitásu rendszeres testmozgás a vizsgált farmakonoknál megváltoztatja a gyógyszerek kinetikai paramétereit, feltehetőleg endogén enzimindukció révén. Ez szükségessé teszi a beteg, sérült sportolók, illetve erős fizikai munkát végzők gyógyszerelésének sajátos szempontu vizsgálatát. Az állóképességi edzettség összetettsége, a gyógyszerek metabolizmusának sokfélesége indokolja, hogy a mikroszomális enzimrendszeren keresztül metabolizálódó gyógyszerek felszivódási, eloszlási és kiürülési viszonyait - legalább is a sportorvoslásban gyakrabban alkalmazott gyógyszereket tekintve -, megvizsgáljuk.

Jelen munka a metronidazol farmakokinetikáját kivánta tisztázni edzett és edzetlen szervezetben. Az eredmények - a vizsgálat korlátai ellenére /nem eléggé elkülönülő csoportok, viszonylag kis esetszám/ - megerősitik a kiindulási hipotézist, indokolják több gyógyszer metabolizmusának vizsgálatát rendszeres testmozgást végző egyéneken. Lehetséges, hogy más gyógyszerek esetében markánsabb különbségeket kapunk, de nem zár-

ható ki, a jelen vizsgálati eredményektől eltérő tapasztalat sem. Azt azonban - ugy véljük - feltétlenül sikerült megerősiteni, hogy a fizikai aktivitás és gyógyszermetabolizmus összefüggésének vizsgálata mind elméleti, mind gyakorlati szempontból indokolt.

3. táblázat

A kinetikai mutatók összehasonlitása

Kinetikai mutatók	Edzettek	Nem edzettek
Felszivódási együttható	+	-
Eliminációs együttható	+	-
Megoszlási térfogat	+	-
Biológiai felezési idő		• $p < 0,01$
Kezdeti koncentráció	-	+
Maximális koncentráció		• $p < 0,02$
Maximális koncentrációig eltelt idő	+	-
Szérumszintek	-	+

Jelölések: Ua. mint a 2. táblázatnál.

IRODALOM

1. Böhlan, V.: Prüfung der körperlichen Leistungsfähigkeit. Thieme. Leipzig. 1955.
2. Bruce. R.A.: Methods of exercise testing, Step test, trycycle, tredmill, isometrics. /Amer. J. Cardiol., 1974. 6. sz. 715-720. p./
3. Carlsson, C., Deucher, S.J., Grimby, G., Häggendal, I.: Circulatory studies during physical exercise in mentally disordered patients. /Acta Med. Scand., 1968. 184. sz. 499-509. p./
4. Christensen, E.H., Högberg, P.: Steady State O_2-defficit and O_2 debt at severe work. /Arbeitsphysiologie, 1950. 14. sz. 6215-6263. p./
5. Clausen, J.P.: Effect of physical training on cardiovascular adjustments to exercise in man. /Physiol. Rev., 1977. 57.sz.779-815.p./
6. Csiba A., Samu A.: Metronidazol spektrofotometriás meghatározása biológiai folyadékból. /Kisérletes Orvostudomány, 1979. 31. sz. 420-426. p./
7. Dost, F. H.: Grundlagen der Pharmakokinetik. Thieme. Stuttgart. 1968.
8. Frenkl R.: Sportélettan. Sport. Bp. 1977.
9. Frenkl, R., Csalay, L., Csákváry, G.: Further Experimental Results Concerning the Relationship of Muscular Exercise and adrenal Function. /Endokrinologie, 1975. 3. sz. 285-291. p./

10. Frenkl, R., Csalay, L., Csákváry F., Zelles, T.: Effect of muscular exertion on the reaction of the pituitary-andrenocortical axis in trained and untrained rates. /Acta Physiol. Acad. Sci. Hung., 1968. 35. sz. 33. p.

11. Frenkl R., Györe Á., Mészáros J., Szeberényi Sz.: Izommunka enzimindukáló hatásának vizsgálata emberen. /Orvosi Hetilap, 1980. 121. sz. 22. p./

12. Frenkl R., Györe Á., Szeberényi Sz.: Izommunka hatása a máj mikroszomális enzimrendszerére patkányban. /Kisérletes Orvostudomány, 1980. 32. sz. 191-194. p./

13. Frenkl R., Szeberényi Sz., Györe Á.: Az izommunka enzimindukáló hatásának vizsgálata patkányban. /Testnevelés- és Sportegészségügyi Szemle, 1975. 16. sz. 211-220. p./

14. Gyarmati L. és munkatársai: Gyógyszerkészitéstani gyakorlatok II. Bp. 1976. Kézirat.

15. Györe Á.: Egyes enzimatikus és hormonális változások vizsgálatának jelentősége a sportban. Bp. 1977. Doktori disszertáció.

16. Hajtman B.: Bevezetés a matematikai statisztikába. Akadémiai K. Bp. 1971.

17. Haschen, R. I.: Enzymdiagnostik. Fischer Verl. Jena, 1970.

18. Jakovlev, N. N., Gorohov, A. L., Krashnova, A. F., Leukova, R. I., Makszimova, L. V., Csagobec, N. R.: Vlianie adaptacii k porüsennoj müsecsnoj dejatel'noszti na csurutritelnoszt' organizma k adrenalin. /Fiziol. Ts., 1974. LX. sz. 940-947. p./

19. Kereszty A.: Élettan - sportélettan. Sport. Bp. 1967.

20. Knipping, H. W., Hollman, W.: Beurteilung der menschlichen Leisutungsfähigkeit. Enke Verl. Stuttgart. 1960.

21. Ludwig E. és munkatársai: A Metromidazol /Klion/ farmakokinetikáját befolyásoló tényezők. /Kisérletes Orvostudomány. Sajtó alatt./

22. Malomsoki J.: Gyakorlati spiroergometria. Medicina. Bp. 1979.

23. McGilveray, I.J., Midka, K. K., Cooper, J. K.: The bioavailability of commercial metronidazole formulations. /Int. J. of Clin. Pharm., 1978. 16. sz. 110. p./

24. Melander, A. et al.: Bioavailability of metronidazol in fasting healthy subjects and in patients with Grohn's disease /Europ. Journ. of Clin. Pharm., 1977. 12. sz. 69. p./

25. Metze, R., Linke, P. G., Mantel, E.: Der Katecholaminumsatz bei trainierten und untrainierten Jugendlichen und Erwachsenen. /Med. und Sport, 1971. XI. sz. 327-331. p./

26. Mészáros J., Frenkl R., Dubecz J., Györe Á., Mohácsi J.: A sportedzés hatékonyságának ellenőrzése élettani eljárásokkal. /Testnevelés-és Sportegészségügyi Szemle, 1979. 1. sz. 5-11. p./

27. Pavlik G.: Rendszeres edzés hatása a szív- vérkeringési rendszer catecholamin és hisztamin érzékenységére. Bp. 1978. Kandidátusi értekezés.

28. Rácz I.: Gyógyszerformulálás. NIM Müszaki Dokumentációs és Fordítóiroda, Bp. 1978.

29. Ralph, E. D. és munkatársai: Pharmacokinetics of metronidazole as determined by bioassay. /Antimicrobial agents and chemotherapy, 1974. 6. sz. 691. p./

30. Ralph, E. D., Kirby, W. M. M.: Human pharmacology of oral metronidazole as determined by bioassay; in Finegold Metronidazole./Proceedings of the IMC, 1976. 5. sz. 50. p./

31. Rowell, L. B.: Human cardiovascular adjustments to exercise and thermal stress. /Physiol. Rev., 1974. 54. sz. 75-159. p./

32. Saltin, B., Blomquiest, G., Mitchell, I. H., Johnson, R. Z. Wildenthal, K., Chapman, C. B.: Response to exercise after bed rest and after training. /Circulation, 1968. 38. sz. 1104-1115. p./

33. Salzmann, S. H., Hellerstein, S. H., Brucle, Starr, D.: Adaptation to muscular exercise: the effects on epinephrine induced myocardial necrosis in CH_3 mice. /Circulation Suppl., 1968. 38. sz. VI-170. p./

34. Schay, L. D., Fortney, S.: Untrained femalest effects of submaximal exercise and heat on body fluids. /J. Appl. Physiol., 1975. 39. sz. 643-647. p./

35. Schmidt, H., Roholt, K.: Penicillin serum concentrations in relation to exercise. /Acta Path. Microbiol. Scand., 1966. 68. sz. 396-400. p./

36. Schwartz, D. E., Jenner, F.: Comparative pharmacokinetic studies of ornidazole and metronidazole in man. /Chemoterapy, 1976. 22. sz. 19. p./

37. Schwartz, R. D., Sidell, R. R.: Effect of heat and exercise on the elimination of pralidoxime in man. /Clin. Pharmacol. Ther., 1973. 14. sz. 83-89. p./

38. Selye J.: Életünk és a stressz. Akadémiai K. Bp. 1964.

39. Welling, P. G., Mauro, A. M.: The pharmacokinetics of metronidazole and tinidazole in man./Arzneimittelforschung. 1972. 22. sz. 2129. p./

SZŐTS Gábor

Pharmacokinetics of metronidasol in trained and untrained subjects

The purpose of the study was to clarify the pharmacokinetics of metronidasol /Clion/ in trained and untrained subjects. Despite of limited possibilities of the study /groups are separated with overlap, low number of subjects/, the starting, initial hypothesis is confirmed, i.e. studies on the metabolism several medical preparations should be tested in subjects performing regular physical activity. Presumably greater differences would have occured in other types of medical preparations whereas one cannot exclude experiences differing from the findings of the present study. It is concluded that investigations of the relationship between physical activity and metabolism of medical preparations is either theoretically and practically required.

СЭЧ, Габор

Фармакокинетика метронидазола /клиона/ в тренированном и в нетренированном организме

Изложенная работа была направлена на раскрытие фармакокинетики метронидазола в тренированном и нетренированном организмах. Несмотря на границы исследований /недостаточно отганиченные группы, незначительное число случаев/ результаты подтверждают гипотезу и указывают на необходимость изучения метаболизма некоторых лекарств у регулярно тренирующихся. Кажется возможным, что при применении других сердств получаются более значительные расхождения, но нельзя исключать и возможность опыта отличающегося от результатов автора. Ему удалось подтверждать, что исследование взаимосвязей между физическим занятием и метаболизмом лекарств с теоретической и с практической точки зрения овосновано.

KERESZTÉNYI József

AZ OLIMPIAI VERSENYSZÁMOK REFORMJA ÉS A PONTOZÁSOK IGAZSÁGOSABBÁ TÉTELE. /EGY OLIMPIA-TÖRTÉNÉSZ JAVASLATAI/

I. Bevezető

Napjainkban a sporttörténészeknek az a feladata, hogy a testkultura multjának valóságát minden eddiginél mélyebben és a lényeg megragadásával kutassák. Arra kell törekednünk, hogy a testkultura emberközpontuvá tételét segitsék, különös tekintettel a test, a szellem és a jellem egységére. A sporttörténetirás müvelői természetszerüen csak akkor tölthetik be e megtisztelő hivatásukat, ha kutatási eredményeiket, ezek tanulságait előremutatóan, vagyis a gyakorlat számára példázzák. Sose szabad ugyanis szem elől téveszteni azt a cicerói idézetből formált mondást, hogy "a történelem az élet tanitómestere".

E tanulmány témáját az olimpiák történetéből meritjük. A legnagyobb sporttalálkozók müsorának kialakulását és fejlődésének irányát, valamint a pontozásos sportágak, illetőleg versenyszámok ellentmondásait a teljesség igénye nélkül boncolgatjuk. A szakvezetők körében bizonyára vitát váltanak ki gondolataink, de nem riadunk vissza. Általában nehéz helyzete van annak a kutatónak, ha az általánosan elfogadott nézettel - jelen esetben a gyakorlattal, sőt a versenyszabályokkal - szemben ujat akar vagy tud mondani.

II. Az olimpiák versenymüsora

1. A kezdetek

Pierre de Coubertin az olimpiák versenymüsorát a legnagyobb körültekintéssel igyekezett kialakitani és formálni. Az 1894. junius 16-24. között Párizsban tartott konferencia résztvevői többségükben arra törekedtek, hogy az un. járulékos sportok nagyobb rangot kapjanak, mint "a sportok királynője", az atlétika. Coubertin és előrelátó munkatársai e törekvéssel szemben a sportok egyenlősége mellett foglaltak állást. Visszaemlékezéseiben "az olimpiai játékok atyja" igy ir:

"Talán nem felesleges elmondani, hogyan, milyen formában készült abban az időben az olimpiai játékok programja, mert sok embernek nincs fogalma róla, és számos téves nézet rögződött a lelkekben. Az olimpiai játékok alapitó okirata nem kötötte meg a rendezőket, sem a Nemzetközi Olimpiai Bizottságot,

kivéve azt, ami a kötelező sportágak körét illeti. Ezt az okiratot a NOB az 1894-es, Sorbonne-on tartott kongresszuson annak elképzelései szerint szerkesztette. A kötelező sportágak a következők voltak: atlétika, torna, küzdő-, vizi és lovassportok. A részleteket, például a távok, a sportágakon belül egyes számok, az alapokmány nem tartalmazza. Én gondoltam el az egészet, hogy kialakul egy állandó, egyforma program, amelynek részleteit a NOB egy kongresszusa, amelyen a nemzeti olimpiai bizottságok és a nemzetközi szövetségek is képviseltetnék magukat, végleg megállapitaná." /1/

Az 1896-os olimpia sportmüsorát a NOB állitotta össze. A sportágakat és azok versenyszámait tartalmazó tervezet kelte 1894. november 12. Az athéni olimpia végleges programját - mint hivatalos kiirást - a meghivó levél mellékleteként 1895. december 15-én küldték meg a külföldi egyesületeknek, hatóságoknak és egyéneknek, de az olimpiai mozgalom vezető testületének kiadványában is közzétették. /2/

Az Athénban 1896. április 6-15. között megrendezett versenyek lebonyolitása és szinvonala még kezdetleges volt. Az olimpiák történetéből tudjuk, hogy az első modernkori olimpia ujszerüsége a különböző sportágak biztató összhangjában rejlett. /3/

Az athéni olimpia 43 versenyszámának sportágankénti megoszlása a következő volt:

Atlétika	14,	Birkózás	1,
Uszás és müugrás	4,	Sportlövészet	5,
Torna	8,	Kerékpározás	6,
Vivás	3,	Tenisz	2.

Megjegyezzük, hogy az eredeti müsorban az evezés is szerepelt, amelynek versenyeit azonban a kedvezőtlen időjárás miatt nem tudták megtartani.

2. Mi történt ezután?

Az Athénban rendezett olimpiai játékok kellemes környezete és hangulata után sivárnak és érdektelennek mondható a sportolók Párizsban rendezett második találkozója. Pierre de Coubertin hazájában mindenki igazi nemzetközi versenyekre számitott. Az ugyanebben az esztendőben a francia fővárosban rendezett világkiállitás üzleti szelleme azonban nem kedvezett az olimpiai játékoknak.

A kiállitási irodák küldöttei gyakran zavarták a rendezőket, és a versenyeket kellő előkészités és érdeklődés hiányában a legkülönbözőbb időben és helyeken tartották, mintha semmi kapcsolatuk sem lett volna egymással. A megnyitó ünnepségen alig ezren jelentek meg, s az első és utolsó versenynap között több hónap telt el. /4/

Ebben az összefüggésben érthető, hogy a sporttörténészek győzelmi listáiban egymásnak ellentmondó adatok szerepelnek, s ezek még a versenyeket hivatalosan rendező sportszövetségek adataitól is eltérnek:

	Sportág	Versenyszám	
Mező Ferenc	15	97	/5/
Erich Kamper	18	85	/6/
Sportszövetségek	9	56	/7/

A NOB 22 ország 1066 indulóját "tartja nyilván", akik közül 6 a női versenyző. /8/ A Francia Tenisz Szövetség értesitése szerint azonban a tenisz - melynek egyes és vegyes páros számaiban versenyeztek nők - csupán "kiegészitő számként" szerepelt a párizsi olimpián. /9/

Az 1904-es olimpia rendezési jogát a NOB Chicago városának itélte oda, azonban a St. Louisban sorra kerülő világkiállitás rendezősége is jelentkezett mint igénylő. Később aztán kiderült, hogy a rosszul előkészitett világkiállitást gazdag sporteseményekkel kivánták ellensulyozni.

Az üzleti szellem ugyancsak rányomta bélyegét az első tengerentuli olimpiai játékokra. A kiállitás igazgatósága már kora tavasszal megkezdte az olimpiainak hirdetett jelentéktelen ifjusági és helyi jellegü versenyek sorozatát. Az olimpiai ünnepségeknek még csak a nyomai sem látszottak. Amikor az európai országok küldöttségei megérkeztek, senki sem fogadta őket.

A St. Louisban hivatalosan 1904. julius 1-én megnyilt olimpia az amerikaiak háziversenyének bizonyult. Mivel a legnagyobb reklám ellenére sem nyilvánult meg kellő érdeklődés az unos-untalan rendezett versenyek iránt, a világkiállitás rendezőségének olyan mentő ötlete támadt, hogy megrendezi az un. etnográfiai /népi jellegü/ olimpiát. A kiállitás területén levő mutatványospark emberei közül "válogatták ki" a résztvevőket. Igy kerültek ki a pincérek közül a "görög atléták" és a portások közül az "egyéb nemzetbeliek". /10/

Az 1904-es olimpiai játékok győztesei az egyes források szerint:

	Sportág	Versenyszám	
Mező Ferenc	17	96	/11/
Erich Kamper	15	87	/12/
Sportszövetségek	9	73	/13/
Korabeli tudósitások	?	390	/14/

Az 1908-1924 közötti olimpiai játékok versenymüsora - melynek összeállitását a NOB a rendező városra bizta - gyakran adott okot vitára, mivel olyan sportágak és versenyszámok is kiirásra kerültek, amelyekben biztos "hazai" győzelem volt várható /pl. az 1920-as antwerpeni olimpián az ijászat 10 versenyszáma közül 8-at a belga versenyzők nyertek/.

3. A test, a szellem és a jellem összhangja

Karl Deschka osztrák olimpiatörténész figyelemre méltó párhuzamot vont az ó- és az ujkori olimpiák között. Az ókori játékokat a test és a szellem ünnepeiként emliti, szemben az ujkoriakkal, amelyeken "még erős a test kultusza". /15/

A test, a szellem és a jellem összhangját szolgálták az olimpiák un. szellemi versenyei is, amelyeket Pierre de Coubertinnek a NOB 1906-os párizsi kongresszuson tett javaslatá-

ra vettek fel az olimpiák müsorába. E versenyeket 1912-ben rendezték meg első alkalommal, és 1948-ig hét alkalommal tüntették ki olimpiai aranyéremmel az irodalom, a szobrászat, a festészet, az épitészet és a zene kiváló alkotóit. Közöttük Coubertint, akinek az "Óda a sporthoz" cimü ódájában a sportról, az olimpiai eszméről vallott felfogásáról olvashatunk.

Az ugynevezett szellemi versenyek felujitására Mező Ferenc, az egyetlen magyar, aki szellemi versenyen lett győztes, többször is felhivta a Nemzetközi Olimpiai Bizottság figyelmét, de kezdeményezéseit nem kisérte siker. Sokan azzal érveltek, hogy az olimpiai játékok gyors fejlődése következtében a NOB-ra és a rendezőkre egyre nehezebb feladatok hárulnak, emiatt a müvészeti versenyekre kevesebb gondot tudnak forditani. A versenyek ellenzői azt is felhozták, hogy az ugynevezett szellemi versenyek győztesei és helyezettjei világhirnévre tesznek szert, és ezáltal esetleg anyagi előnyöket is huzhatnak. Az a véleményünk, hogy napjainkban az olimpiai mozgalom minden eddiginél jobban igényli a sport szépségét és erkölcsi erejét kifejező müalkotásokat, amelynek száma - talán az ugynevezett szellemi versenyek megszüntetése miatt is - csökkenő mértéket mutat. /16/

4. Az olimpiai szabályzat szerinti szabályozás

A NOB 1928-ban léptette életbe az olimpiai szabályzatot, amely megszüntette a játékok müsorának ötletszerüségét. Az 1894-es alapitó okirat szellemében meghatározták benne, hogy a vezető testület által elismert olimpiai sportágak közül melyeket kell és lehet müsorra tüzni.

A rendezők ez idő szerint legalább 15 sportágat kötelesek kiválasztani a következő elismert olimpiai sportágak közül: atlétika, birkózás, cselgáncs, evezés, gyeplabda, ijászat, kajak-kenu, kerékpározás, kézi-, kosárlabda, labdarugás, lovaglás, ökölvivás, öttusa, röplabda, sportlövészet, sulyemelés, torna, uszás és müugrás, vitorlázás, vivás, valamint vizilabda. /17/

Az 1980-as moszkvai olimpián valamennyi elismert olimpiai sportágban rendeztek versenyeket, és pedig 203 számban:

Atlétika	38	Ijászat	2
Öttusa	2	Lovaglás	6
Uszás és müugrás	30	Kerékpározás	6
Vizilabda	1	Evezés	14
Torna	14	Vitorlázás	6
Vivás	8	Kajak-kenu	11
Birkózás	20	Labdarugás	1
Cselgáncs	8	Gyeplabda	2
Sulyemelés	10	Kosárlabda	2
Ökölvivás	11	Kézilabda	2
Sportlövészet	7	Röplabda	2

Az 1984-es olimpia rendezői további elismert sportágak /asztalitenisz, görkorcsolyázás, soft-ball /18/, tájfutás, tollaslabdázás és a korábbi olimpiákon már szerepelt tenisz/ közül müsorra tüzhetnek kettőt, ha a korábban elismert valamennyi olimpiai sportág versenyeit megrendezik.

A téli olimpiák müsora a biatlon, a bob, a korcsolyázás, a si és a szánkózás közül választható. A bobversenyeket azonban - a költséges pályaépités és a sportág iránt megnyilvánuló szük körü érdeklődés miatt - 1984-től kezdve törölték a müsorból.

Az olimpiák versenymüsorának kialakitásában jelentős szerepük van a nemzetközi sportszövetségeknek. A NOB ezért is hozott 1977-ben olyan határozatot, hogy a nemzetközi sportszövetségek a jövőben a játékok előtt három évvel kötelesek a sportáguk versenyeivel kapcsolatos valamennyi technikai előirást és felszerelési igényt közölni a rendezőkkel.

A versenymüsor tervét a rendezőknek legalább két évvel korábban jóváhagyásra a NOB elé kell terjeszteniük. A jóváhagyott versenymüsorról sportáganként tájékoztató füzetet adnak ki, mely versenyszámok részvételi feltételeit és lebonyolitásuk módját tartalmazza. /19/

5. Egy olimpián hétszer a dobogó legmagasabb fokán?

Az olimpiai versenymüsor kapcsán önkéntelenül is felvetődik bennünk a kérdés, hogyan vált lehetségessé és szükségszerü-e a versenyszámok szembe tünő - 43-ról 203-ra történő - növekedése.

Az olimpiai szabályzat a versenyszámok müsorra tüzésének alapvető szempontjaként azt irja elő, hogy a döntés során az előző olimpián, majd az ezt követő világbajnokságokon, táji játékokon, továbbá a NOB és a nemzetközi sportszövetségek védnöksége alatt rendezett versenyeken való részvétel statisztikai adatait kell figyelembe venni. Ez a szabályozás - megitélésünk szerint - formális, hiszen például az uszó-, müugró és vizilabda világbajnokságokon még egyetlen kiirt versenyszám sem maradt el részvétlenség miatt. Az történik ugyanis, hogy az egyes országok a sokoldalu uszóikat szinte minden éremesélyes számban elinditják. Az effajta statisztikai adatok tehát nem szolgáltatnak biztos alapot a döntéshez.

Az olimpiai szabályzat szerint a NOB az egyes olimpiák után felülvizsgálja ugyan a sportmüsort és törölheti azokat a sportágakat, versenyszámokat, amelyek iránt nem nyilvánul meg elegendő nemzetközi érdeklődés. A NOB-nak ez a jogköre is inkább alaki.

Megitélésünk szerint az olimpiai szabályzatnak olyan módositása volna célszerü, miszerint egy versenyző azonos felkészitéssel és lényegében azonos teljesitménnyel ne szerezhessen kettőnél több aranyérmet!

Vegyük példaként Mark Spitz esetét. A kitünő amerikai versenyző az 1972-es olimpián a 100 m-es és 200 m-es gyorsuszásban, a 100 m-es és 200 m-es pillangóuszásban lett egyéni győztes, tagja volt az olimpiai bajnok 4x100 m-es és 4x200 m-es gyors-, valamint a 4x100 m-es vegyesvé .ónak. Ennélfogva hétszer /!/ állhatott fel a dobogó legmagasabb fokára.

Mark Spitz páratlan győzelemsorozatán már a müncheni olimpia idején elgondolkodtunk, mivel a kivételes tehetségü uszó

- véleményünk szerint - akár a másik két uszásnemben is könnyüszerrel győzhetett volna. Ehelyütt hadd emlékeztessünk arra is, hogy Mark Spitz hazájába visszatérve nem a fiatalokat oktatja uszásra, hanem a gazdag amerikai cégeket reklámozva busás jövedelmet biztosit "kenyéradóinak" és önmagának.

Megkérdőjelezzük azoknak a sportágaknak /például az öttusa/ létjogosultságát is, amelyek egyéni jellegüek és az egyéni teljesitmények összegezéséből alakul ki a csapateredmény.

Mindezek után az a javaslatunk, hogy az olimpiai szabályzatnak a nevezések számáról szóló cikkelyét a következőképpen egészitsék ki:

- A versenyzők nevezése egy egyéni és egy csapatszámba történhet.

III. A pontozások árnyoldalai

1. Kétezred másodpercnyi különbség

Valamennyien tudjuk, hogy a sport elképzelhetetlen verseny nélkül, és a versenyek akkor válhatnak igazán küzdelemmé, ha azokat az önmagunk vagy mások által elért eredmények tulszárnyalására való törekvés jellemzi. A teljesitőképesség maximumának elérése, a versenyküzdelem nem ellenkezik a modernkori olimpiával, sőt annak sajátos eleme. /20/

A legtöbb sportágban illetőleg versenyszámban a teljesitmények könnyen mérhetők. A futó- és uszószámokban az a versenyző részesülhet nagyobb elismerésben, aki gyorsabb a többinél. A győztes és a helyezettek akár szabad szemmel is megállapithatók, ha a célba érkezők között nagyobb a tér- és időkülönbség. Nem igy volt azonban például az 1972-es olimpia 400 m-es vegyesuszó számában. A győztes svéd Gunnar Larsson és a második helyezett Tim McKee között mindössze kétezred másodpercnyi különbség volt, ami a szakértők szerint három milliméteres távolságnak felel meg. Az időmérőgép segitsége nélkül a versenybirák aligha állapithatták volna meg a beérkezés sorrendjét. Lehetséges, hogy kézi méréssel holtverseny "jött volna ki".

Folytassuk a sort azokkal a sportágakkal, amelyekben a pontozóbiráknak jut a döntő szerep.

Az 1980 februárjában Lake Placidben megrendezett téli olimpián a jégtáncosok közül a Natalja Linicsuk és Gyennagyij Karponoszov szovjet páros állhatott fel a dobogó legmagasabb fokára. Tőlük jobbra a mi Regőczy Krisztina és Sallay András kettősünk vehette át az olimpiai ezüstérmet. Szivünk szerint Sallayiéknak itéltük volna oda az aranyat. Az olimpia után a tévében a külföldi szakemberek is a "mi szivünk szerint" nyilatkoztak. Egyikük sem ült azonban a pontozóbirák között, igy rokonszenves párosunk egyetlen helyezési számmal szorult az elismerésre méltó második helyre.

A mükorcsolyázásban - tehát a jégtáncban is - a helyezési sorrendet a pontozóbirák állapitják meg, akik a kötelező és a szabadon választott gyakorlatokat egymástól függetlenül, külön

pontozzák. Végeredményben nem az összesitett pontszámok, hanem a pontozóbirák által adott helyezési számok döntenek. Tehát az a győztes, akit a pontozók abszolut többsége első helyre helyez; második, akit ugyancsak az abszolut többség második vagy ennél jobb helyre értékel és igy tovább. A bajnokságokon általában 5 vagy 7, a világversenyeken 9 biró müködik közre. /21/

Lake Placidben a 9 biró közül 5 látta jobbnak Karponoszovékat, 4 meg Sallayiékat. De hadd idézzük a nagyszerü versenyről szóló tudósitás néhány sorát is:

"Nem ünneprontásnak szánjuk - de, mint arról a hirügynökségi jelentések beszámolnak - a kür során a szovjet fiu, Karponoszov »bizonytalankodott«. Igy még imponálóbbnak tünt a magyar jégtáncospár magabiztos korcsolyázása." /22/

Ezek után arra a merész elképzelésre is gondolunk, hogy nem volna-e célszerü például az olimpiákon a pontozóbirák számát 1-gyel csökkenteni, és holtverseny esetén két győztest kihirdetni. Ugy mint a tornában. A birkózómérkőzések során is születhet döntetlen eredmény, ha a két versenyző pontjainak száma egyenlő.

Az ökölvivás pontozási gyakorlata pedig egyszerüen sérti igazságérzetünket: az egyenlő képességü versenyzők egyenlő pontszáma esetén is meg kell határozni a győztes személyét, tehát döntetlen eredmény nem születhet. Azt meg végképpen igazságtalannak érezzük, hogy a sulyemelők azonos eredménye esetén a könnyebb testsulyu versenyzőt helyezik előbbre.

A sportlövészet két - bennünket is érintő - példáját ugyancsak megemlitjük. 1924-ben az agyaggalamblövésben Halasy Gyula a finn Konrad Herberttel azonos, 98 körös eredményt ért el. A szétlövés a magyar versenyzőnek kedvezett: mind a tiz lövése talált, mig ellenfele egyszer hibázott.

1968-ban a kisöbü sportpuska 60 lövéses fekvő versenyszámában Hammerl László már elérte az 598 kört, amikor az eredményjelző tábla szerint a csehszlovák Jan Kurka még csak 591 körnél tartott. A rendezőség indokolatlannak tartotta a nagy különbséget, Kurka eredményét felülvizsgálta, és 598-ra módositotta. A magyar vezetők óvást nyujtottak be, de a rendezők még a lőlapokat sem mutatták be. Igy mindkettőjük eredménye azonos lett. Ilyenkor a szabályok szerint az utolsó tiz lövés eredménye dönt. Mivel Kurka utolsó tizes sorozata 100 körre, Hammerlé 99 körre sikerült, az aranyérem a csehszlovák versenyzőnek jutott. /23/

Mi azt tartottuk volna igazságosnak, ha mind a két esetben két olimpiai bajnokot hirdetnek ki.

Említést kell tennünk még a szubjektiv pontozásról is. Szubjektiv az, aki elfogultan, nem tárgyilagosan itél. Előfordulhat persze téves, vagyis a valóságtól, a helyestől eltérő pontozás is.

Az 1972-es olimpián az ökölvivás könnyüsulyuak csoportjában a döntőt a mi Orbán Lászlónk a lengyel Jan Szczepanskival vivta. A tévé képernyőjének segitségével ország-világ látta, hogy a mi Orbán Lacink több tiszta ütést vitt be, mint ellenfele. Mégis a lengyel versenyzőt hirdették ki győztesnek.

A moszkvai olimpián ugyancsak az ökölvivásban fordult elő, hogy a könnyűsulyu Dezamits Tibor pontozásos vereséget szenvedett. Éspedig ugy, hogy bolgár ellenfelét, Leszovot nem intették meg azért, mert "állj!" után is ütött. A mi véleményünk szerint a légsulyuak küzdelmében a magyar Váradi János és a szovjet Viktor Mirosnyicsenko találkozója döntetlen volt, a pontozóbiró azonban ilyen eredményt nem hozhatott ki: győzött a szovjet fiu.

A birkózásban is akadt "meglepő" eredmény. A 62 kg-osok csoportjában Tóth Istvánnak kettős leléptetés is elegendő lett volna az olimpiai bajnoksághoz. Martinetti, a svájci szőnyegelnök a mi versenyzőnket léptette le, és a görög Sztilianosz Migiakiszt hirdették ki győztesként. Tóth István ezüstérmes lett, pedig a szakemberek véleménye szerint neki járt volna az arany. A döntőről szóló tudósitásból aztán megtudtuk, hogy a biróbizottság mindenható titkára a görög Karojannisz volt. /24/

A tornában sokszor megcsodálhattuk Magyar Zoltán világszerte elismert és mindmáig páratlan gyakorlatát. A moszkvai olimpián a csapatversenyek során a lólengés montreali olimpia bajnoka a hibátlanul bemutatott gyakorlatára 9,85 pontot kapott. A magyar csapat vezetői azonnal megóvták az értékelést: a pontszámot 9,9-re módositották. /25/ A szerenkénti döntőben - a tudósitás szerint Magyar keze a szökkenő vándor után legalább egy tenyérrel lecsuszott a lóról, gyakorlatát a nézők vastapsa közepette ezuttal a maximális 10 pontra értékelték. A női tornaversenynek is megvolt a maga "pontozási izgalma". A müszabadgyakorlatban négyen kezdtek azonos pontszámmal. A szovjet Nelli Kim 9,95-öt kapott ujabb gyakorlatára, s ezzel az élre került. Mögötte holtverseny alakult ki, de a román Nadia Comaneci pontszámát megóvták, az óvást elfogadták és igy ketten állhattak fel a dobogó legmagasabb fokára. /26/

2. Ketten és hárman az olimpiai dobogó legmagasabb fokán

A következőkben felsoroljuk az olimpiai győzelmi lista idevágó adatait:

A/ Nyári olimpiák

Atlétika

Rudugrás

/1908/ Edward Cook /Egyesület Államok/; és
Charles Gilbert /Egyesült Államok/ 371 cm.

Cook a selejtezőben, Gilbert pedig a döntőben ért el azonos eredményt, és mind a ketten aranyérmet kaptak.

Sulyemelés

Könnyüsuly

/1936/ Mohammed Mesbah /Egyiptom/, és
Robert Fein /Ausztria/ 342,5 kg.

/1928/ Hans Haas /Ausztria/, és
Kurt Helbig /Németország/. 322,5 kg.

Torna
Férfiak
Lólengés
/1960/ Eugen Ekman /Finnország/, és
Borisz Sahlin /Szovjetunió/ 19,375 pont.
/1948/ Paavo Aaltonen /Finnország/
Heikki Savolainen /Finnország/ és
Veikko Huhtanen /Finnország/ 38,70 pont.
Lóugrás
/1960/ Takashi Ono /Japán/, és
Borisz Sahlin /Szovjetunió/ 19,350 pont.
/1956/ Helmut Bantz /Németország/ és
Valentyin Muratov /Szovjetunió/ 18,85 pont.
Nyujtó
/1968/ Akinori Nakayama /Japán/, és
Mihail Voronyin /Szovjetunió/ 19,550 pont.
Nők
Müszabadgyakorlat
/1980/ Nelli Kim /Szovjetunió/, és
Nadia Comaneci /Románia/ 19,875 pont.
/1968/ Vera Caslavská /Csehszlovákia/, és
Larisza Petrik /Szovjetunió/ 19,675 pont.
/1956/ Keleti Ágnes /Magyarország/, és
Larisza Latinyina /Szovjetunió/ 18,773 pont.

B/ Téli játékok
Gyorskorcsolyázás
Férfiak
500 m
/1928/ Clas Thunberg /Finnország/, és
Bernt Evensen /Norvégia/ 43,4 mp.
1500 m
/1960/ Roald Aas /Norvégia/ és
Jevgenyij Grisin /Szovjetunió/ 2:10,4 mp.
/1956/ Jevgenyij Grisin /Szovjetunió/ és
Jurij Mihajlov /Szovjetunió/ 2:08,6 mp.

Cselgáncsban és ökölvivásban ez idő szerint is két-két bronzérmet adnak ki. Talán kevesen tudják, hogy ha az 1972-es olimpia labdarugó döntőjében a lengyel-magyar mérkőzés döntetlen lett volna, mind a két csapat tagjai aranyérmet kapnak.. A harmadik helyért folyó küzdelem - Szovjetunió-NDK - 2:2-es döntetlent hozott, igy mind a két csapat bronzérmes lett.

3. Adjanak ki irányelveket!

A pontozások árnyoldalainak szemelvényes példái és a cselgáncsban, a labdarugásban, az ökölvivásban, a tornában, valamint a gyorskorcsolyázásban jelenleg is alkalmazott éremdijazások nyomán azt javasoljuk, hogy a Nemzetközi Olimpiai Bizottság programbizottsága dolgozzon ki irányelveket a nemzetközi sportszövetségek részére a pontozások és az éremdijazások igazságosabbá tételére.

A pontozásos sportágak versenyszabályainak olyan módosítását látjuk indokoltnak, hogy a versenyzők az azonos eredményeik alapján - tehát a holtverseny eldöntése nélkül - részesülhessenek éremdijazásban.

De további sportágak versenyszabályainak módositására is hadd tegyünk javaslatot.

A sulyemelésben a három versenygyakorlatban elért legmagasabb, biróilag elfogadott teljesitmény legyen a döntő. Hagyják figyelmen kivül a verseny utáni mérlegelt testsulyt. Ha tehát Moszkvában már ez a szabályozás lett volna érvényben, a lepkesulyuak versenyében a 245 kg-ot emelő szovjet Kanibek Oszmonalijev mellett a Koreai NDK-beli Ho Bong Csol és Han Gjong Szi és a magyar Oláh Béla is felállhatott volna a dobogó legmagasabb fokára.

A sportlövészetben a pontlövőversenyeknél a leadott értékelt lövések körértékeinek összege legyen a végeredmény, holtverseny esetén se kerüljön sor szétlövésre.

A vivás egyéni számában is azt tartjuk igazságosnak, ha a holtversenyt nem döntik el ujravivással. Igy a csapatversenyek esetén például az elsőségért vivott mérkőzés során kialakult döntetlen /azonos csörte és találatarány/ alapján mind a két csapat tagjainak adjanak aranyérmet.

Az atlétikában - az 1908-as példa nyomán az ugró- és dobószámokban - ugyancsak alkalmazni lehetne a holtverseny szerinti éremdijazást. Még azt a véleményünket is megkockáztatjuk, hogy amennyiben az időméréses számokban a célfotó is azonos beérkezést mutat, szintén a holtverseny alapján hirdessenek eredményt, illetőleg dijazzanak.

Ezeket a gyakorlattal, sőt a versenyszabályokkal ellentétes elképzeléseinket sokan, elsősorban a szakemberek bizonyára megkérdőjelezik.

Induljunk ki azonban abból, hogy a sportteljesitmények felső határának legkülönbözőbb vonatkozásaival /élettani, lélektani, egészségügyi stb./ biológusok, mérnökök, meteorológusok, orvosok, pedagógusok, pszichológusok és szociológusok egyaránt foglalkoznak. Abban valamennyien megegyeznek, hogy addig születhetnek ujabb és ujabb csucsok, amig a küzdelmek főszereplője, a versenyző kárát nem vallja.

Vegyünk példaként egy szélsőséges esetet. A sulyemelő tudja, hogy mire képes, de a verseny előtti mérlegelésnél azt is megtudja, hogy jóval nehezebb legesélyesebb ellenfelénél. Utolsó kisérleténél azonban erején felüli sulyt emel, aztán leejti és hónapokig a kórházi ágyat nyomja. Egyszóval a mindenáron való csucsra vagy győzelemre való törekvés megboszszulhatja magát.

De talán a tornasport versenyszabályzata a legjobb bizonyiték arra, hogy az éremdijazásokat igazságosabbá kell tenni.

Olyan korban élünk, amikor világszerte sokan és sokat emlegetik a testnevelés és sport hanyatlását. Vajon nem válnának-e vonzóbbá az olyan küzdelmek, amelyekben több kiemelkedő versenyző is elnyerhetné becsületes munkájaként a legóhajtottabb és legelismertebb dijat: az olimpiai aranyérmet. Olyanok, akik hazájukba visszatérve - Mark Spitz példájával ellentétben - az ifjuság méltó példaképeivé válhatnak.

Idevágó példaként idézzük Csermák József esetét. 1948 forró nyarán a rádió hullámhosszán Londonból hire érkezett, hogy a kalapácsvetésben nagyszerü magyar siker született. Németh Imre állhatott fel az olimpiai dobogó legmagasabb fokára. Ennek hallatára a Veszprém megyei Tapolcán egy alig tizenhat éves legényke azzal az elhatározással jelentkezett a sportpályán, hogy kalapácsvető szeretne lenni.

Papp Pál orvos nagy érdeklődéssel figyelte a kis Jóska gyereket, s nemany dobásából meg is állapitotta, hogy igen tehetséges. Csakhamar megérkezett Németh Imre olimpiai bajnok levele, melyben elmagyarázta a kalapácsvetés minden apró részletét, fortélyát, a leggyakrabban előforduló hibákat és kijavitásuk módját. Edzéstervet is készitettek a fiu számára, hogy rendszeresen végezhesse a sokoldalu gyakorlatokat. Sokszor, nagyon sokszor kellett ismételnie azokat, mignem a szorgalmas és kitartó munkának a gyümölcse megérett. A tapolcai Csermák József ugyanis a Helsinkibe utazó magyar csapat tagja lett. Arra azonban aligha mert volna valaki is gondolni, hogy 1952-ben az alig huszesztendős atléta világcsuccsal olimpiai bajnokságot nyer. /27/

Az olimpián részt vett versenyzőket gyakran meghivják élménybeszámolóra. A győztesektől szinte minden alkalommal megkérdezik, hogy mit éreztek a dobogó legmagasabb fokán. Az éremkiosztás felemlő ünnepségére mindegyikük szivesen emlékezik vissza.

A tévé jóvoltából ma már világszerte milliók figyelhetik amint a nemzeti himnusz hangjai mellett a legmagasabb árbócra felvonják a győztes nemzeti zászlaját. Az eredményhirdetés bensőséges hangulata tehát nemcsak a versenyző, hanem a néző számára is felejthetetlen emlék marad.

A NOB egyes körei már korábban is kifogásolták az eredményhirdetés formáját, mivel szerintük a nemzeti érzéseket felszitó ceremónia tápot ad a sovinizmusnak. Néhány ország kormánya megtiltotta a moszkvai olimpián a felvonulás és az eredményhirdetés alkalmával a nemzeti himnusz és a zászló használatát. A mi véleményünk szerint a nemzeti himnusz és zászló használata inkább emeli a nemzeti öntudatot, ugyanakkor fejleszti a testvériséget és barátságot a világ minden részéről összesereglett fiatalok között. Nem idegeniti el a versenyzőket, hanem éppen megforditva, erősiti az olimpiai mozgalomra annyira jellemző kölcsönös tisztelet érzését. Hadd emlékeztessünk az 1968-as olimpiára, amikor tornában a nyujtó egyéni számának eredményhirdetése alkalmával a japán és szovjet olimpiai bajnok tiszteletére egymás után játszották a két nemzet himnuszát, miközben egymás mellett kuszott fel a felkelő-napos fehér és a sarló-kalapácsos vörös zászló. /28/ Az effajta - és reméljük, javaslatunk alapján majd gyakoribbá váló - eredményhirdetés kapcsán önkéntelenül is eszünkbe jut Pierre de Coubertin szándéka. Coubertin ugyanis a már emlitett olimpiai aranyérmes müvét - Mező Ferenc szerint - azért nyujtotta be német és francia álnévvel, hogy: jelképezze vele az olimpiai gondolatot, amely még a viszályban levő országok között is közeledést létesit. /29/

Gondolatainkat azzal a tiszta szándékkal fogalmaztuk meg, amellyel mi magyarok már az első pillanattól kezdve - Kemény Ferenc nyomdokain haladva - szolgáljuk az olimpiai mozgalmat és az olimpiai játékokat. /30/

IV. A nemzetek közötti nem hivatalos pontverseny

Az olimpiai szabályzat szerint a játékok egyének, nem pedig nemzetek közötti versenyek. Ennek ellenére gyakoriak az egyes országok sportfejlettségének összehasonlitására - legtöbbször persze sajátos érdekek szerint - készült pontszámitások. Érdekességként megemlitjük, hogy a NOB programbizottsága erőfeszitéseket tesz a nem hivatalos pontverseny megreformálására.

Már az 1924-es olimpia után méltán vetődött fel, hogy "lehet-e egyáltalán az olimpiai eredményekről összefoglaló pontozással akár csak megközelitően is igazságos képet adni?" A szakiró a korábbi, torzulásokat eredményező pontrendszerek birálata után a következő figyelemre méltó javaslattal rukkolt elő.

A nemzetek közötti összehasonlitás céljából az egyes sportágakat különbözőképpen kellene értékelni, mégpedig ugy, hogy például az atlétika 150, az uszás 100, a többi között a hósport 75, ugyancsak a többi között a labdarugás 50, vagy az öttusa 25 pontot kapjon. Ezeken a pontokon az egyes sportágakban a versenyszámonként történő pontozásnál legtöbb eredményt elért nemzetek osztoznának, mégpedig olyan módon, hogy az atlétikában 12, az uszásban 10, a 75 pontra értékelt sportágakban 8, azután pedig 6, illetőleg 4 nemzet osztozna a pontokon.

Arra is figyelemmel kell lenni - olvashatjuk a javaslatban - hogy az egyes sportágakban elért eredményekért járó pontok felosztásánál egy további szempont is figyelembe veendő. Párizsban például az Egyesült Államok uszói, Chamonix-ban pedig Norvégia sielői fölényesen győztek. Evezésben ugyanakkor alig volt egy-két pont különbség Amerika, Svájc és Anglia között. Ezt a fölényt vagy viszonylagos egyenlőséget természetszerüen az összpontozásnál figyelembe kell venni. Az egyes sportágakban elért eredményért járó pontokat tehát az egyes nemzetek között - ahol csak lehet - százalékos arányban kellene felosztani. Minden nemzet pedig a 150, 100, 75, 50 vagy 25 ugynevezett arányositási pontnak annyi százalékát kapná, ahány százalékát megszerezte az illető sportágban versenyszámonként elérhető összes pontnak.

Az egyes versenyszámokban 1-6. helyezés értékelése 10, 5, 4, 3, 2 és 1 ponttal történne, és a százalékos rendszerre csak a sportágak ponteredményeinek együttes értékelésénél kerülne sor. /31/

Az 1924-es javaslatot egyfajta variációként idéztük. Alkalmazásához természetszerüen a sportágak értékrendjét, vagyis az ugynevezett arányositási pontok szerinti besorolását felül kellene vizsgálni.

Arra is lehet gondolni, hogy a magyar sportolók olimpiai eredményeit ugyancsak ezzel a pontszámitási rendszerrel érté-

keljék. Mégpedig ugy, hogy az ugynevezett arányositási pontok százalékos rendszerét az egyes sportágakban részt vett sportolók és az általuk elért helyezések összefüggéseiben alkalmazzák.

JEGYZETEK

1. Coubertin, P. de: Mémoires olympiques. Lausanne. 1931. 96.p.
2. The first Olympiad /Athens 1896/. /Olympic Review, 1976. 105-106. sz. 411-412. p./
3. Kereszténvi J.: Az olimpiák története. Olümpiától Moszkváig. Gondolat K. Bp. 1980. 112. p.
4. Kereszténvi J.: Id. mü. 112-115. p.
5. Mező F.: Az ujkori olimpia Athéntől Melbourne-ig /1896-1956/. Sport. Bp. 1956. 41-56. p.
6. Kamper, E.: Enzyklopädie der Olympischen Spiele. Daten-Fakten-Namen. Tréner. Stuttgart. 1972.
7. Kahlich E. - Gy. Papp L. - Subert Z.: Olimpiai játékok 1896-1976. Sport. Bp. 1979. 69-75. p. Vö. Kereszténvi J.: Id. mü. 113. p. Meg kell jegyeznünk, hogy ebben a könyvben a magyar szerzőhármassal történt megegyezés alapján az ő - több mint két évtizeden át tartó fáradságos kutatómunkájuk alapján feltárt - adataikat szerepeltetjük.
8. Les jeux olympiques. Lausanne. 1966. 75. p.
9. Kahlich E. - Gy. Papp L. - Subert Z.: Id. mü. 75. p.
10. Kereszténvi J.: Id. mü. 115. p. Pierre de Coubertinnek az 1900-as és 1904-es olimpiai játékokra vonatkozó megállapitásai az idézett mü 48-68. oldalain találhatók.
11. Mező F.: Id. mü. 57-73. p.
12. Kamper, E.: Id. mü.
13. Kahlich E. - Gy. Papp L. - Subert Z.: Id. mü. 81-87. p.
14. Kereszténvi J.: Id. mü. 115-116. p.
15. Deschka, K.: Olympia ruft die Jugend der Welt. Wien. 1963. 17-39. p.
16. Vö. Kereszténvi J.: Id. mü. 102-103. és 252-255. p.: Olimpia müvészete-müvészeti olimpia. /Olimpiai Bulletin, 1977. 10. évf. 12. sz. 28. p./ Nagy örömünkre szolgál, hogy a Nemzetközi Olimpiai Akadémia javaslatunkra kiirta az olimpiai irodalmi pályázatot és az Eötvös Kollégium olimpia-történeti szemináriumának két végzett hallgatója, Reisinger János és Dobor Dezső az elméleti, illetőleg a történeti kategóriákban az egyaránt értékes negyedik helyezést érte el.
17. Olympic Charter, 1980. Provisional edition. Lausanne. 1980. 24. p.

18. A baseballhoz hasonló labdajáték.
19. Kerestényi J.: Id. mü. 99-102. p.
20. Kerestényi J.: Id. mü. 267. p.
21. Antal Z. - Sass T. - László I.: A magyar sport kézikönyve. Sport, Bp. 1972.
22. Népsport, 1980. 43. sz. 1. p.
23. Kerestényi J.: Id. mü. 139. és 211. p.
24. Népsport, 1980. 175. sz. 4. p.
25. Népsport, 1980. 173. sz. 3. p.
26. Népsport, 1980. 178. sz. 3. p.
27. Kerestényi J.: Id. mü. 93. p.
28. Kerestényi J.: Id. mü. 269. p.
29. Mező F.: Id. mü. 124. p.
30. Vö. Csanádi Á.: Az olimpiai mozgalom problémái. /A sport és testnevelés időszerü kérdései, 14. 5-18. p./; Az olimpizmus jelene és jövője. /Olimpiai Bulletin, 1978. 13. sz. 1-3. p./
31. Pontozhatunk-e igazságosan az olympiádokon? /Nemzeti Sport, 1924. 193. sz. 6. p./ A szakiró az általa javasolt rendszer szerint összeállitotta az 1924-es olimpia nemzetek közötti eredménytáblázatát. A számitásban a következő ugynevezett arányositási pontokat alkalmazta:
150 pont: atlétika,
100 pont: uszás,
75 pont: evezés, jégsport, hósport, kerékpározás, ökölvivás, vivás,
50 pont: birkózás, sulyemelés, sportlövészet, vadászat, lovaglás, tenisz, torna,
25 pont: öttusa, vitorlázás.
Megjegyzi azt is, hogy labdarugásban csak négy helyet döntöttek el, rögbiben pedig csak három résztvevő volt.

HORTOBÁGYI Tibor

A SPECIÁLIS EDZÉS NÉHÁNY BIOKÉMIAI ÉS BIOMECHANIKAI JELLEMZŐJE.

/Irodalmi áttekintés/

I. Bevezetés

A szakirodalomban rendelkezésre álló bizonyitékok egyértelmüen azt támasztják alá, hogy a magas szintü sportteljesitményre való felkészités közben létrejövő alkalmazkodás sajátos /specifikus/. Ugy is fogalmazhatnánk, hogy az emberi harántcsikolt izomzat szerkezetében kiváltott alkalmazkodás a végrehajtott sajátos programtól függ. E program sportáganként változik, s nyilván eltérő jellegü az alkalmazkodás kiváltotta metabolikus jelleg, illetve az egyes rosttipusok részvétele szerint. Igy döntő jelentőségü a sportág versenyzői számára, hogy az edzők milyen edzésprogramot választanak ki, állitanak összse.

Kevesen vitatják, hogy a különböző edzésingerekre adott adaptációs válasz bizonyos eltérő sajátosságot /specificitást/ mutat, s ez megmutatkozik számos élettani funkcióban, testi jellemzőben. Közismert például, hogy a távfutók kis testsulyuak, alacsony a százalékos testzsir arányuk, mig a sulylökők testmagassága, testsulya nagy, s a testzsir mennyisége is tetemes. /23, 96/ A specificitási felfogást már hosszu ideje igazolják a különböző /például az oxigénfelvétellel kapcsolatos/ élettani mutatók. /107/ Tájfutókkal, maratoni futókkal végzett vizsgálatban mutatták ki a legmagasabb szintü oxigénfelvételt, mig a sulyemelők ezen mutatója gyakran a normál populáció átlaga alatt marad. Az emlitett eltérések az öröklődésnek, illetve a versenyzők végezte sajátos edzéseknek tulajdonithatók.

Az anyagcserével, illetve a keringéssel kapcsolatos adaptációt vizsgáló korábbi munkák rámutattak, hogy az alkalmazkodási tünetek az edzés sajátosságának megfelelően voltak sajátosak. Ha például valaki a kar-, illetve lábmunka előidézte szivfrekvenciát vizsgálja, azt találja, hogy az edzéshatások a munkában részt vevő izmoknak megfelelően lesznek sajátosak. /16/ Mig az uszás vizsgálata esetén nőtt a maximális oxigénfelvévő képesség /VO_2 max./, hasonló igénybevételt jelentő futószalagos futás alatt ez nem volt megfigyelhető. /81/ Sajátos edzésválaszokat tapasztaltak futás és kerékpározás alatt mások is /92, 95, 100/, de emlithetjük a kajakozás hatását tárgyaló munkát is. /99/

Jelen irásban a szóban forgó sajátos alkalmazkodás kérdéskörét tekintjük át, különös hangsulyt helyezve a folyamatok szubcelluláris jellemzőire.

II. Az edzés és a versenyzés energiaforrásai

1. Rövid távu energiaforrások

Ha rövid ideig végzünk nehéz fizikai munkát, akkor az izomzatban levő nagy energiáju foszfát-kötéseket /raktárokat/, illetve az oxigénszegény környezetben lezajló glikolizist vesszük igénybe. /106/ Az ATP-ADP arány, valamint az intramuszkuláris ATP-szint a munka megkezdésével csökkenő tendenciát mutat, mig az ADP-AMP koncentráció nő. /27, 61, 66, 67, 85, 104, 105/

A TAN /ATP+ADP+AMP = total adenin-nucleotide/ mennyisége a terhelés után 15 %-kal csökkent, mig a szubmaximális terhelés után változatlan maradt. 30 perces regenerálódást követően a TAN-szint helyreáll. Ugy tünik, hogy az ATP-ADP-AMP lebomlási reakció közvetlen energiát ad a sejtnek, s az ATP szerepe inkább energiahordozó, mintsem energiaforrás. Igy visszacsatolás révén a TAN-koncentráció az energiafelszabadulás fő szabályozója. /10/

A kreatin-foszfát /KP/ raktárakból történik a mintegy 20 s-ig tartható energiapótlás a szükséges ATP reszintézisével egészen addig, amig egyéb anyagcsere-folyamatok be nem indulnak. /6, 60, 106/ Ez tehát azt jelenti, hogy a KP megfelelő energiaforrás a vágtaszámokhoz. Az a tény, hogy a harántcsikolt izomban az ATP-kimerülés maximális szintjét 40 %-ban határozták meg arra mutat, hogy a KP legfőbb funkciója a folyamatos izomkontrakcióhoz szükséges ATP-ellátás biztositása. /4/ Jóllehet a KP-raktárok edzés hatására történő növekedését már megfigyelték /131/, mégis ugy tünik, hogy a folyamattal kapcsolatban álló enzimek aktivitásának növekedése valószinüleg nagyobb jelentőséggel bir. Végül is tehát a KP lebontását - reszintézisét szabályozó-kontrolláló enzimrendszerekről van szó. /4/ A nagy energiáju foszfát-kötések koncentrációjának edzés hatására kiváltódó hullámzása a glikolizis feltételezett kontrollmechanizmusával áll összhangban /4, 85/, s ez a glikolizis sebességét befolyásoló enzim a /foszfofruktokináz/ aktivitásának növekedését jelenti. /85/

E biokémiai-élettani tényeket figyelembe véve, vagyis az ATP és a KP rendkivül gyors lebontása, arra az edzéselméleti megfontolásra mutat, hogy a szóban forgó kémiai anyagoknak kell kielégiteniük az intervall, illetve megszakitásos tipusu edzések, versenyek energiaigényét /labdarugás, vizilabda/. Ezt az elképzelést azonban el kell vetnünk, mivel az ATP-KP-szint a fizikai igénybevétel után hosszu percek /30 min / elteltével sem áll vissza a kiindulási értékre. /106/ Ez a magyarázata annak, hogy a nagy energiáju raktárak csupán a munkavégzés első perceiben hasznosithatók, s nem felelnek meg az ismétléses tipusu munkáknak, hacsak nem iktatunk be tulságosan hosszu ideig tartó pihenőkat.

2. Nem-oxidativ energiaforrások

Az a tény, hogy a laktát-termelés már az ATP- és KP-raktárak teljes kimerülése előtt megindul, arra utal, hogy az anyagcserefolyamatok mintegy idejekorán biztositani "kivánják" az izommunkához szükséges energiaellátást. A munka megkezdésével egyidejüleg megindulo laktát-termelés ténye kellően bizonyitott /50, 66/, amit több, a laktát-termelés sebességével kapcsolatos megfigyelés is alátámaszt, igy például: a laktát-koncentráció változékonysága a pihenő, illetve a munkafázis alatt; a tejsavnak az izomból a vérbe való áramlásának sebessége; a tejsav vérből való ürülésének sebessége. /24, 25/ Általánosságban tehát azt mondhatjuk, hogy a laktát-termelés a sejtben lezajló anaerob folyamatok indikátora.

A szénhidrát-anyagcserére vonatkozóan az izom számára két alapvető szubsztrát áll rendelkezésre: az izom-glikogén és a vérkeringés szállitotta vér-glukóz. A glikogén-részecskék a szarkoplazmatikus retikulum környezetében figyelhetők meg, mig a vér-glukóz a májból kerül a vérbe. Gázcsereadatok utalnak arra, hogy a szénhidrátok - s leginkább a glikogén - a legfontosabb tápanyag kitartó munka alatt.

A munkát végző izom helyi glikogénje többféle munkavégzés esetén jön tartós energiaforrásként szóba. A versenyzők maximális oxigénfelvételének 60-80 %-ával végzett szubmaximális munka szinte teljes mértékben kimeriti az izomglikogén-raktárakat. /9, 52/ Amennyiben az intenzitás maximális vagy szubmaximális egyéb tényezők is korlátozóvá lépnek elő, s igy a glikogén kimerülése előtt a munka leállitását teszik szükségessé. /20/ A glikogénnek - edzéselméleti szempontból - energiaforrásként történő felhasználása, tehát a munka tipusa, intenzitása és időtartama szerint jellemző.

Az izomglikogén mennyiségét befolyásolja az edzésmult, az edzettségi szint oly módon, hogy a glikogén-szint magasabb az edzett egyénekben. /4/ Lehet, hogy a rendszeres állóképességi /aerob/ munka megfelelő ingernek minősül a glikogén lebomlásában résztvevő enzim-aktivitás növeléséhez, a maximális munkavégzés utáni közepes szintü enzim-aktivitás változásai arra mutatnak, hogy a kérdéses enzimek kevésbé fontos szereppel birnak a rövid időtartamu, kimerítő munkavégzés alatt. Vagyis a glikogén-felhasználás versenyszámspecifikus, következményesen az alkalmazkodás is sajátos a végzett munka szempontjából. /4, 7/ A szénhidrát-terheléses táplálkozás közismerten alkalmazott eljárás a glikogénraktárak feltöltése érdekében. Bergström /8/ kimutatta: a táplálkozási változások ideiglenes szuperkompenzációt váltanak ki a glikogén-raktárakban. Vagyis a rövid időtartamu munkavégzés céljából alkalmazott ilyen diéták nem lesznek teljesitményfokozó hatásuak. /4/ Elhangzott azonban olyan vélemény is, miszerint például a mérkőzés előtt megemelt szénhidrát-szint pótlólagos energiafelszabaditást tehet lehetővé. /4/

3. Oxidativ energiaforrások

Amikor kellő mennyiségü szénhidrát áll a sejt rendelkezésére az energiametabolizmus "utvonala" a szénhidrátok és a zsirsavak oxidációs felhasználásának irányába fordul. Az energiatermelés fő helyszine - szubcelluláris szinten - a mitokondrium. E két anyag lebomlása oxigén felhasználásával az ATP-képzés egyidejü folyamatát biztositja. E két szubsztrát viszonylagos jelentősége /mint energiaforrások/ a végrehajtott munka intenzitásával és időtartamával hozható összefüggésbe. A szabad zsirsavak akkor lépnek elő lényeges energiaforrássá, amikor az edzés /a munka/ hosszu ideig tart, de intenzitásában alacsony.

A szövetek számára a zsir több formában is rendelkezésre áll: a szabad zsirsavak /FFA/, trigliceridek és ketontestek formájában. /94/ A vér szállitotta szabad zsirsavak ugy tünik kész /oxidálható/ tüzelőanyagként szolgálnak a harántcsikolt izmokban. Az adipóz szövet metabolikusan igen aktiv és - az FFA-k gyors felszabaditásával - energiaforrásként jönnek szóba az izomkontrakció alatt. /94/ Megfigyelték, hogy az adipózraktárakból való FFA-mobilizálás aránya /sebessége/, valamint az izmok által történő FFA-felvétel nagyobb az edzésmunka alatt, legyen bármilyen az FFA-kiindulási-szint. /63, 93, 94/ Az izomglikogén mennyiségének csökkenésével a vér FFA-szintje a nyugalmi érték 5-6-szorosára emelkedik, mialatt az izomzat a szénhidrát-anyagcsere felől a zsir-metabolizmus irányába tolódik. Több órás igénybevétel /edzés, verseny/ esetén tehát növekedés tapasztalható a szubsztrát-felvételben, illetve a szabad zsirsav oxidációjában. /70, 94/

Közismert tény, hogy a tejsav jelenléte kedvezőtlen hatással van a szabad zsirsavaknak az adipóz szövetekből történő mozgósitására. /63/ Nagy intenzitásu munka esetén az FFA-k energiaforrásként történő felhasználása akadályozott lehet. A munka folytatódásával azonban a tejsav metabolizálódik, az izom /4, 65/ és egyéb szövetek /102, 103/ szubsztrátja lesz. Igy ismét lehetőség nyilik az FFA-felhasználására. Egy edzett egyénnek alacsonyabb a laktátszintje edzés alatt, ami ily módon serkentheti az FFA-igénybevételt. Edzés után tapasztalt alacsonyabb laktát-szintet a kisebb mértékü oxigénhiánynak, valamint a keletkezett tejsav gyorsabb metabolizálásának tulajdonitják. /69/ A megnövekedett oxidativ kapacitás lehetővé teszi, hogy nagyobb sebességgel /arányban/ történjen a glikolitikus végtermékek lebomlása. Ez az oka annak, hogy alacsonyabb tejsav értékekkel találkozunk maximális és szubmaximális munka esetén közép- és hosszutávfutó atlétákat vizsgálva. /4/ Hosszu távu futások után is megfigyelték azonban a magas laktát-értéket, ami egyuttal a távfutók glikolitikus kapacitásának fontosságára is utal a hajrára tekintettel. /106/

Az oxidativ energiatermelés jelentőségének fokozódásával az izomzat egyre inkább a vérből felszabaduló energetizáló mutatóktól válik függővé. /4/ Az intramuszkuláris szubsztrátok részvétele a munka kezdetén meglehetősen nagy, de a munka/edzés/ időtartamának növekedésével csökken. A szubsztrátok akár

80 %-a is támogathatja - a vérkeringésen keresztül - az energiaellátást. /93, 94/ Számos vizsgálat foglalkozott ugyanakkor a vérglukóz energia-metabolizmusban betöltött szerepével. /9, 21, 68, 127/ Kimutatták: hipoglikémia kialakulása gátolhatja az állóképességi munkát. /94/ Meglehet a májból származó glukóz nem különösebben fontos energiaforrás a hosszu időtartamu munkában, az mégis olyan szinten tartja a vér glukóz-koncentrációját, hogy elégséges a központi idegrendszer metabolizmusához. /106/

Az energiaforrások felhasználásának sajátossága tehát a zsir-mobilizálással érzékelhető. Néhány percig tartó nehéz igénybevétel esetén az adipóz szövetek részesedése a teljes energiaháztartásban elhanyagolható. /94/ 60 percen át tartó megszakitásos jellegü sulyemelés alatt nem mutatható ki változás a triglicerid- és az FFA-szintben. /4/ Ez arra mutat tehát, hogy az erőedzés semmiképpen sem kellő inger a zsirsavak metabolizmusának meginditásához.

A versenyek alatti zsir-szénhidrát felhasználás mennyisége részben a versenyzők edzettségi szintjétől függ. Igen jól alátámasztott kisérleti tény, hogy a munkavégző képesség csökkenése /fáradság/ összefüggésben áll a glikogén-kimerüléssel. /1, 8/ Fokozott zsirfelhasználás glikogén-visszatartó hatása kitolhatja az izom-glikogén-kimerülés és a következményes fáradás megjelenésének időpontját. /56, 94/ Az állóképességi munkához alkalmazkodott versenyzők igy feltételezhetőleg több energiát "szereznek" az FFA-oxidációból, s kevesebbet a szénhidrát-oxidációból.

Edzéselméleti megfontolásból összegzésképpen azt mondhatjuk tehát, hogy az edzés sajátossága valószinü szubcelluláris alapu, aminek lényege: különböző tevékenységek, különböző "forrásokból" szerzik az energiát. A vágtázók teljesitménye leginkább az összerendezett mozgástól és az izom foszfát-raktáraitól függ, ugy, hogy az edzések ezen raktárak kapacitásnövelését kell célozzák. Közép- és hosszutávfutó atléták elsősorban a zsir- és a szénhidrát lebontásától "függnek". Alkalmazkodást az ilyen tipusu edzéshez állóképességi munkával kell megszerezni. Egyértelmünek látszik továbbá, hogy különböző energiaforrásokat vesznek igénybe a különböző versenyszámok - a munka tipusától, az intenzitástól és az időtartamtól függően. /88, 84/

Nemcsak edzéselméleti, hanem biokémiai szempontból is lehetetlen vállalkozás a 100 m-es vágtafutás és a maratoni "kettős" futás megvalósitása, mivel más-más energiaraktárt kellene igénybe venni. Általános edzéselméleti szabálynak tekinthetjük azt, hogy a versenyzők olyan versenyszámokra koncentráljanak /álljanak rá/, amelyekhez kedvező az energiaháttér. /84/ Az energiaforrások kihasználása a munka tipusától, intenzitásától és időtartamától függ, s az edzésterheléseket ugy kell összeállitani, hogy az adott versenyszámra a sajátos energiaraktárakat növelni kell.

III. Edzéshatások

Ugy tünik, hogy a kiváltott edzéshatások is sajátosak. Eltérő alkalmazkodási "tüneteket" vált ki az erő- vagy gyorserőedzés, illetve az állóképességi edzés. Mindez a metabolitok változásának formájában és szintjén is nyomon követhető.

Houston szerint /59/ a müködő vázizomban a következő tényezők befolyásolják a felhasznált energiaforrások mennyiségét és arányát:

1. Az izom munkaintenzitása és a kontrakciók gyakorisága;
2. Az izommüködés időtartama;
3. A rendelkezésre álló szubsztrátok mennyisége;
4. A kontrakció tipusa /statikus vagy dinamikus/ excentrikus-koncentrikus/;
5. Az izommüködés módja: folyamatos vagy szakaszos;
6. A munkát végző izomkötegek mérete;
7. A munka és a pihenőszakaszok időtartama, és
8. A környezeti tényezők: hőmérséklet, relativ páratartalom.

Az energiaforrások ki/felhasználása is nyilván az edzések sajátos jellegétől függ, mégis alapvetőnek tünik az a megfigyelés, miszerint az ATP szintje - legyen a munka akármennyire is intenziv és nagy terjedelmü - nem csökken 60 % alá. /10/ Minthogy azonban az edzésmunkák igen nagy hatósugaruak, hasonlóan az alkalmazkodási folyamatok összetettségéhez, ésszerünek tünik az edzéshatásokat az állóképességi, illetve az erőedzés kiváltotta hatások szerint csoportositani.

1. Állóképességi edzéshatások

Állóképességi edzés hatására jelentős mértékben növekszik az izomzat oxidativ kapacitása. /15, 32, 56/ Az ilyen tipusu edzés továbbá alacsonyabb vértejsav /4, 17, 30/ és izomtejsavszinttel jár, illetve jóval lassubb ütemben merülnek ki az izom-glikogén-raktárak. /4,87/

A mioglobin-szint növekedést mutat /78, 92/, ha állóképességi edzést végzünk. Az állóképességi edzés hatására alkalmazkodott harántcsikolt izmok metabolizmusában a mioglobin nem a nagyobb mennyiségü oxigén raktározásával van kapcsolatban, sokkal inkább az oxigénnek az extracelluláris folyadéktérből a mitokondrium oxidációs rendszere felé történő áramlásának serkentésével. /111, 128/ Mint arra Holloszy rámutatott /57/: kizárólag az edzésben közvetlenül részt vevő izmok rendelkeznek fokozott mioglobin-tartalommal - s ez ujabb bizonyiték az edzés kiváltotta sajátos hatást hangoztató felfogásra.

Az állóképességi edzés fokozza az izomrostok körüli kapilláris-ellátást. /22, 51/ Mozgásszegény férfiakban és nőkben a gyors és a lassu izomrost-tipusok körüli kapilláris-szám eltérést mutat a lassu rostok /ST/° körül és a gyors rostok /FT/°° egyik alcsoportja körül 4, mig a gyors rostok másik al-

° Slow Twitch = lassu rángásu izomrost.
°° Fast Twitch = gyors rángásu izomrost.

csoportja körül 3 kapillárist figyeltek meg. /109/ Ha a rosttipusok keresztmetszeti területét vesszük figyelembe, jelentős különbségre derült fény az ST és az FT hajszálér- sürüségében férfiak esetén. Nőknél - mikor a kutatók viszonylag kisebb méretü FT rostokat figyeltek meg a lábizomzatban - ez a különbség elhanyagolható volt.

A rostterületet a kapilláris ellátottság értékelésénél a diffuziós távolságok megállapitása érdekében célszerü figyelembe venni - állitották egykor a kutatók. E koncepció azonban erősen megkérdőjelezendő a mitokondriumok megoszlási sürüségének /109/ és az oxigéndiffuziót elősegitő mioglobin-funkció /130/ ismeretének mai szintjén. Ezek a tények, továbbá a különböző rosttipusok igen szelektiv bekapcsolódási sorrendjének vizsgálata /43, 44/ elvetheti a klasszikus Krogh-féle koncepciót /77/ a diffuziós távolság szerepéről,és a pontosabb információ érdekében az izomszövet kapilláris ellátottságát leiró más mérőszámokat kell felkutatni. Ugy tünik, hogy az izomrostok körül elhelyezkedő kapillárisok átlagos vagy össz-száma sokkal inkább képviseli a hajszálérhálózat nagyságát.

Eltérő szintü aerob kapacitással rendelkező férfiak és nők esetében szoros kapcsolat tárult fel a ml/kg min-ben kifejezett oxigénfelvétel és az egy rostra jutó átlagos kapillárisok száma között. Longitudinális edzésvizsgálatok tanusága szerint a harántcsikolt izom hajszálér-ellátottságát könnyen lehet növelni. Az is kiderült, hogy ez a növekedés erősen összefügg az izomaktivitás szintjével. /108/ Igy tehát azt mondhatjuk, hogy az izomrost nagysága, illetve a diffuziós távolság kisebb szerepet játszik, mint a rost közvetlen környezetében levő kapillárisok abszolut számértéke.

Állóképességi edzés hatására fokozódik a mitokondriális enzimaktivitás, mint arra Holloszy /57/ és más szerzők is felhivják a figyelmet. /57, 40, 91, 122/

Mivel a hosszabb ideig tartó munka alatt a szabad zsirsavakat használja a szervezet, ezek oxidációjában részt vevő enzimek aktivitása növekedést kell, hogy mutasson, s ezt az elvégzett vizsgálatok is bizonyitják. /4, 52/ Az edzés-sajátosság elvének ujabb bizonyitéka az a megfigyelés, miszerint a nagy intenzitásu, rövid ideig tartó vágtaedzések nem váltják ki az FFA oxidációjában érdekelt enzimek aktivitás-növekedését. /114/

A harántcsikolt izmok mitokondriális enzim-aktivitása, valamint oxidativ kapacitásának növekedése az enzim-fehérjék gyarapodásának tulajdonitható. /52, 57/ Ennek alapján egyértelmü, hogy mig az erőedzés a szarkoplazmatikus fehérjékben /37/ idéz elő adaptációs változást, az állóképességi edzés az enzim-fehérjék mennyiségében vált ki növekedést. Erre bizonyiték a citokróm-koncentráció megkétszereződése, illetve a harántcsikolt izom mitokonriális fehérjetartalmának 60 %-os növekedése. /55, 56, 57, 91/ Holloszy /57/ is felhivja a figyelmet: a harántcsikolt izom állóképességi munkához való alkalmazkodásával az inkább hasonlit a szivizomzathoz, tekintettel annak mitokondriális és citoplazmatikus enzim-mintázatára.

Az állóképességi edzésnél történő mitokondriális alkalmazkodást a mitokondriális fehérje mennyiségének növekedésével lehet magyarázni. Úgy tünik, hogy igen erőteljes állóképességi edzés fokozza a mitokondriumok funkcionális kapacitását. Arra vonatkozólag is olvashattunk közléseket, hogy az edzés a mitokondrium nagyobbodását /41/, illetve kisebbedését /26, 83/ váltotta ki. Ismert kutatási eredmény, hogy az izomsejt különböző területein eltérő méretüek a mitokondriumok, s a korábbi közlések arra utalnak, hogy a mitokondriumok méretváltozásai a megfigyelt izomsejt területének funkciójától függnek. Az edzés az izomsejt szélesebb területén a mitokondrium nagyobbodását váltotta ki. /86/ Mig az állóképességi edzés növelheti a mitokondriumok számát, a mitokondriumok mérete az izomsejten belüli tér által korlátozott. Éppen ezért ugy tünik, hogy a mitokondrium méretváltozása a sejtben elfoglalt helyétől függ. Optimális mitokondrium-méret, illetve eloszlás felé történő eltolódás az energiatermelés növekedését idézheti elő edzés és verseny alatt egyaránt. A maximális oxigénfelvétel és a mitokondriumok sürüsége között megfigyelt erős korreláció arra utal, hogy az egyén maximális oxigénfelvételét, az izom-mitokondriumok oxidációs kapacitása éppen ugy meghatározza, mint az oxigénszállitó rendszer kapacitása. /109/

Az állóképességi edzés hatásait tárgyalva nem mehetünk el szó nélkül a maximális oxigénfelvételre gyakorolt hatása mellett. Az edzés első 2-3 hónapja alatt a maximális oxigénfelvétel 15-30 %-kal növekedhet, majd további 40-50 %-os növekedéssel számolhatunk az edzés 9-24 hónapjában is. /109/ Az edzés befejezését követően a maximális oxigénfelvétel értéke meglehetősen lassan süllyed az edzés előtti értékre. Azonban meg kell jegyeznünk, hogy a citrát-ciklus, illetve a légzési láncban részt vevő enzimekben sokkal markánsabb változás figyelhető meg, minthogy ezek rövid épülési-bomlási ciklussal rendelkeznek, s 1-3 hét között van a felezési idejük. /49/

Sokkal kevesebb és kevésbé pontos információnk van az ugynevezett FT_b izomrostoknak FT_a-vá alakulásáról /lásd később/, illetve a kapillarizáció mértékéről. Állóképességi edzés hatására a rosttipusok átalakulása - az oxidativ enzimek mintájára - igen bizonytalannak tünik, s nem kellően megalapozott, mig - különösen edzés után - a kapillarizáció viszonylag lassabban "romlik".

Félévig vagy annál hosszabb ideig tartó edzés esetén a helyzet gyökeresen megváltozik. Érdekes módon ugyanis a szöveti metabolikus kapacitás sokkal inkább javul, mint akár a keringési, akár a szervezet oxigénfelhasználó képessége. Ilyen hosszu ideig végzett edzés esetében a tejsav-termelés és felhalmozódás mind a vérben, mind az izomban a gyakorlás relativ intenzitása alapján várható értékeknél kisebb lesz. Az ugynevezett glikogén visszatartási hatás is sokkal jobban érvényesül ekkor már, azaz az edzettebb egyéneknek kisebb a glikogén-lebontása. /19/ Ennek az a következménye, hogy - mivel a hosszu ideig tartó munka végzésére szolgáló képesség magasabb szinten áll - a jól edzett egyének hosszabb időn keresztül képesek a maximális

oxigénfelvételi értékükhöz közeli értékkel dolgozni. /19/

Már 1923-ban amerikai kutatók /53/ által elvégzett vizsgálatok alapján a nagy erőfeszitést jelentő munka határait a minél nagyobb mennyiségü oxigénfelvételben látták. Mig egy aktiv/inaktiv egészséges férfi /20 év/ 44 ml/kg· min oxigénfelvétellel rendelkezik, addig edzett futók körében nem ritka a 70-es érték sem. Steve Prefontaine 1974-ben csucstartó volt 5000 m-en, 84,4 ml/kg·min oxigénfelvétellel rendelkezett. Érdekes megfigyelés azonban, hogy - bár a nagy volumenü oxigén felvételének, szállitásának és felhasználásának képessége döntő a hosszutávfutóknál, mégis meglehetősen gyakran fordul elő, hogy csupán ezen értékek alapján /egyforma tehetségünek tartott futók egy csoportját kiválasztva/ nem lehet megmondani a verseny győztesét. Igy eltérő oxigénfelvétellel azonos teljesitményt lehet elérni. /19/ Vagyis az oxigénfelvételen kivül más tényezőket is szem előtt kell tartani. Ez a maximális oxigénfelvétel százalékos kihasználása lehet például. Kiderült, hogy L. Clayton maratoni futó, vagy F. Shorter esetében ez a kihasználási érték - mint a mérések tanusitják - 85-90 % is lehet. Azt várnánk, hogy az ilyen magas hatásfoku munka esetén nagy tejsav-felszaporodás kiséri a munkát. Clayton esetében, mint az a 30 perces 328 m/min sebességü futószalagos futás 10. és 30. percében vett vérmintákból kiderült, a tejsav értéke 2,1 illetve 2,3 mmol/liter volt, ami alig magasabb az erős edzés előtti értéknél /1,3 mmol/liter/. A vizsgálatok jelenlegi szintjén nem tudjuk megmagyarázni ezt a jelenséget, azaz a nagy hatásfoku munka mellett miképpen maradhat ennyire alacsony a tejsavszint. /19/

Az edzés /állóképességi edzés/ ily módon két uton tud alkalmazkodást előidézni: a szubsztrát-raktározás növelésével és a fokozott szubsztrát-mobilizálási képességgel. E két mechanizmus a különböző edzéstipusokra jellemző. Igy például: a rövid ideig tartó, nagy intenzitásu /vágta/ edzés fokozza a kreatin-kináz-aktivitást /4,/ miáltal a kreatin-foszfát serkentést kap. Minthogy a vágtaedzés ugy tünik nem könnyiti meg a FFA-oxidációban részt vevő enzimek aktivitását /114/, az enzimatikus változások elsősorban hosszu ideig tartó, kis intenzitásu, állóképességi edzés során jönnek létre. Ezek az adatok alátámasztják az edzés sajátosságának elvét, és arra utalnak, hogy sajátos edzésprogramot kell összeállitani az egyes sportágak képviselőinek.

2. Az erőedzés hatásai

Az erőedzés legjellemzőbb eredménye az izomhipertrófizációban, konkrétabban - mint már utaltunk az előző részben - a szarkoplazmatikus fehérjék gyarapodásában mutatkozik meg. A klasszikus felfogással összhangban, a hipertrófia az egyes rostok megvastagodásával áll kapcsolatban, mintsem a rostok számának növekedésével. /35, 36, 37/ Az izomhipertrófia egyik lehetséges mechanizmusaként szóba került még a rostok hosszirányu hasadása is. /48, 98/

A hipertrófia a nagyobb maximális izomfeszülés kifejtését /37, 64, 79, 101, 126/, illetve a kontrakciós idő csökkenését /45, 46, 126/ válthatja ki. Azt is megfigyelték, hogy a hipertrofizált izmok lelassulása feltehetőleg a megváltozott kontraktilis fehérjéknek /46, 110, 126/, a felszaporodott kollagén állománynak /37/, illetve a nagyobb vizmennyiségnek /79/ köszönhető.

Svéd kutatók /116/ nyolc hétig tartó, s hetente három edzést magába foglaló dinamikus erőedzéssel kapcsolatban megjegyzik, hogy a kreatin-kináz aktivitása váratlan módon változatlan maradt, s a rostösszetétel, valamint a rost-területarányok növekvő változást jeleztek. A miokináz és a gyors rostok között szignifikáns kapcsolat tárult fel a 8. hetet követően /r = 0,86/. Ugy tünik, hogy - mint irják - a nyolc hétnél rövidebb ideig tartó erőedzés nem mobilizálja az energiaforrásokat, az anaerob metabolizmust. A miokináz fokozott aktivitása révén javul a müködő izom ATP-készletének ujrafeltöltődése, igy valószinü, hogy egy bizonyos mozgási sebességgel végzett erőgyakorlatok specifikusan - lassu rostok igénybevétele mellett - fokozott terhelést rónak a gyors rostokra.

Hogy az erőedzés, illetve az állóképességi edzés milyen sajátos, ugyanakkor igen jellemző alkalmazkodási tüneteket válthat ki, arra hadd idézzünk fel egy igen szemléletes példát. 1968-ban amerikai kutatók /19/ vizsgálatot végeztek Lou Castagnola nevü hires maratoni futóval /ideje: 2:17/. Akkor maximális oxigénfelvétele 72,4 ml/kg/min volt, mig a láberőt jól jellemző sulypontemelkedésben mindössze 29,2 cm-t teljesitett. Az olimpia után befejezte sportpályafutását, nem végzett semmilyen edzést, majd három év mulva ujra megvizsgálták. Kiderült, hogy maximális oxigénfelvétele 47,6-ra csökkent le, miközben sulypontemelkedése 76 %-kal nőtt, azaz 51,5 cm-t emelkedett! Bár - mint a szakirók irják - a folyamat mögött meghuzódó tényleges mechanizmus oka nem ismert vagy legalább is homályos, az izomrostok bekapcsolódási sorrendjével, illetve az állóképességi edzés sajátos hatásával kapcsolatos tények arra utalnak, hogy szelektiv módon "csökken" a távfutó izomzatában rendelkezésre álló, a sulypontemelkedést döntően létrehozó motoros egységek száma. Az is elképzelhető, hogy az izomrostösszetétel és a beidegzés egy közép- és hosszutávfutó izomzatában kizárja a robbanékony erő igényelte gyors izomválasz lehetőségét.

Nem véletlen, hogy az erőedzés kiváltotta biokémiai, anyagcsere természetü vizsgálatok száma meglehetősen kevés. A kutatói tendencia azt sugallja inkább, hogy az erőedzés hatásait inkább az izom mechanikai sajátosságainak változásában ragadjuk meg.

IV. Néhány izommechanikai megfigyelés az izomerőkifejtéssel kapcsolatban

Levin és Wyman /80/ voltak az első kutatók, akik kimutatták: a harántcsikolt izom erőkifejtése a rövidülés sebességétől és az izom megnyulásától függ mind koncentrikus, mind excentrikus izomösszehuzódás esetén. Nem sokkal ezután sor került az ugynevezett erő-sebesség /F-T/ görbék emberi izmon történő elő-

állitására is. /129/ Ez az összefüggés az izom legbelsőbb /intrinsic/ mechanikai jellegét irja le. Nagy előrelépést jelentett továbbá a Hill-féle egyenlet megszületése is /54/, melyről azonban tudni kell, hogy "csak" koncentrikus izomfeltételek esetében irja le a kontrakció erejét, sebességét. Igen fontos megállapitás volt továbbá, hogy az emlitett F-T görbe hasonló lefutásu izolált állati izmokon /54/, illetve emberi izom összehuzódásakor, amikor egy egész izomcsoport vesz részt a mozgásban, akár változó /129/, akár állandó sebességgel. /73, 74, 76/

Nyilván az a kérdés merül most fel , hogy - az izom működési tulajdonságait jól leiró görbével rendelkezve - ez alkalmazható-e komplex emberi mozgásokra is vagy sem. A válasz pozitiv, minthogy több izületi mozgás /helyből felugrás terheléssel és terhelés nélkül/ esetében felvett görbe egészen hasonló a klasszikus erő-sebesség görbéhez. /75/ Igy az az elméletileg megalapozott állitás, hogy az erő-sebesség görbét egy egész izomcsoportra, egy izomra, végül egyetlen rostra hasonló lefutással adhatjuk meg, ennek gyakorlati /edzésen történő/ alkalmazását veti fel. További fontos következtetés az, hogy a mechanikai teljesitmény az izom-erőkifejtés során akkor éri el a maximumot, amikor mind az erő, mind pedig a sebesség értéke a maximum kb. egyharmadát érik el. Ez mindenképpen megfontolandó elméleti támasz lehet az edzésgyakorlatok összeállitásához olyan versenyszámokra történő felkészülés során, ahol az objektiv terhelés minimális követelményeinek eleget tudunk tenni.

Excentrikus összehuzódás alatt - szemben a koncentrikus folyamattal - a maximális erőkifejtés az összehuzódás sebességével nő. /73, 74, 80/ Hogy az excentrikus kontrakció folyamán nagy erőteljesitményt lehet kifejteni, nyilvánvaló /erő/ edzésfelépitési hatásokkal bir. Arra is fény derült, hogy az excentrikus müködés során az energiabefektetés sokkal kisebb lehet, mint a koncentrikus alatt. /3, 76/ Igy az erősitő programok hiányosságainak kiküszöbölésére számos kutató javasolta a mélybeugrást. /90, 123, 124, 125/ Bár a két izommüködési folyamat alatt a maximális aktivációs szint hasonlónak tünik, mégis valószinü, hogy excentrikus összehuzódás esetén valamivel több motoros egység kapcsolódik be. /73/ Más szerzők is /90/ arra a megállapitásra jutottak, hogy például a gyorserőt igénylő versenyzők felkészitésében nem az általános mozgásgyorsaságon, hanem a kifejthető feszülési maximumok növelésén van a hangsuly. A hagyományosnak tekinthető ugró, szökdelő gyakorlatok ugyanis egy bizonyos idő után nem fokozzák a maximális feszülési képességet /90, 120/, mivel ezek az edzések feltehetőleg kedvezőtlenül hatnak az erőkifejtés erő-idő mutatóira. /118/ Ezt alátámasztja az, hogy a nyolchetes ugró-szökdelő edzések, heti négy alkalommal - s bár az erő- és az /ugró/ teljesitmény szignifikánsan javult -, ez az erőnövekedés nem követte arányosan az ugróteljesitmény javulását. /29/ Ez tehát arra utal, hogy az elvégzett edzésmunka vagy nem specifikus az ugróerő fejlesztésére, vagy - következményesen - nem hatékony az adott izommüködési feltételek között. Mig a szerzők egy része az erőedzés tulzott hipertrófizációs hatásától óv /118, 58/, addig mások arról szá-

molnak be /118, 120/ héthetes intenziv sulyemelő erőedzés 17 %-os erőnövekedéssel járt, de nem volt mérhetően kimutatható változás az izmok hipertrofizációs szintjében! Mikor a kisérleti személyek /testnevelési főiskolai hallgatók/ csak az egyik végtaggal végeztek erőedzést az ellenoldali, de ezést nem végző végtag is erőnövekedést mutatott de ugy, hogy hipertrófia nem következett be. /18, 62/ Igy nem csodálható, hogy ilyen megállapitások is születnek az erőedzés hatását illetően:

"Progresszív ellenállásu erőedzés kiváltotta kezdeti erőnövekedés sokkal nagyobb arányban következik be, mint az az izomban végbemenő morfológiai változások alapján várható lenne. Az erő gyors kezdeti növekedése mind normális, mind pedig atrofizált izom esetében vitán felül a tanulási hatásoknak tulajdonitható. Azt azonban nem lehet megmondani, hogy milyen arányban nő az erő a morfológiai változásoknak, illetve a motoros tanulás előidézte változásoknak köszönhetően." /120/ Igy egy nyolchetes erőedzés kezdeti gyors erőnövekedését nagyobb mértékben tulajdonitják pontosan körül nem határolható idegi tényezőknek, mint a hipertrófiának. E kezdeti 3-4 hét után mindkét tényező közrejátszik az erőnövekedésben oly módon, hogy fokozatosan a hipertrófia válik uralkodóvá. /120/

Az izomszerkezet jelentős hatással van az erőkifejtésre és a mozgás sebességére. Ez a megállapitás a lassu és gyors motoros egységek közötti mechanikai különbségeken alapul. Több vizsgálat is igazolta: a kétféle tipus erő-, időjellemzői eltérnek egymástól. /47, 115/ Általános érvényü megállapitás, hogy a gyorsrost-dominanciáju egyének adott kontrakció-sebességek mellett nagyobb erőt képesek kifejteni, s ez tükröződik az erő-sebesség görbén is. /117/ Dinamikus izommunka /excentrikus és koncentrikus kontrakciók, gyors felszabaditás/ esetén az optimális határig emelt terhelés ellen kifejtett kontrakciók ereje, sebessége és teljesitménye és a gyors rost százalékos aránya közötti kapcsolat erősen szignifikánsnak mutatkozott /12, 119/, mikor viszont a százalékos rostterület arányát vették figyelembe, akkor a teljesitmény és a sebesség a két legalacsonyabb ellenállás esetén állt egymással szignifikáns kapcsolatban a százalékos gyorsrost-területi aránnyal. Mindez feltétlenül megfontolásra készteti az erőedzést végeztető szakembereket, különös tekintettel a gyorserő-fejlesztésre. Közismert tény: a munkavégzés annál nagyobb, minél rövidebb a nyujtás és a rövidülés közötti időátmenet. /13, 14, 90/ Ha azonban a természetes szelekció következtében gyors tipusu egyéneket viszonylag nagyobb gyakorisággal teszünk ki maximális /szubmaximális, sulyzós/ terhelésnek, az a kérdés, vajon kedvezően befolyásolja-e mindez az erő-sebesség viszonyokat a nagy erőkifejtési viszonyok között. Ezért nehéz egyértelmü választ adni arra, hogy például a gyorserő-fejlesztéshez inkább a maximális erő kisebb /30-60 %/ vagy nagyobb /60-110 %/, vagy a kettő összerü terhelési kombinációját kell alkalmazni - kiegészitve a nyujtásos /pl. mélybeugrásos/ terhelésekkel. /90/

A fentiekkel összefüggésben ismertek azok a vizsgálatok, amelyeket az elasztikus energia raktározásával kapcsolatban végeztek el. Cavagna /13, 14/ vizsgálatai szerint e raktározás

tisztán elasztikus természetü. Az izom nyujtásával a feszülés nő és az ugynevezett sorbakapcsolt elasztikus elemek energiát raktároznak el. Az energia - mint már emlitettük - akkor nyerhető gazdaságosan vissza, ha a nyujtás és a rövidülés között az időlefutás kedvező /rövid/. Ha ugyanis tulságosan hosszu ideig tartózkodunk például egy mélybeugrás során a talajon, az elraktározott energia hő formájában szabadul fel. Ha viszont a koncentrikus szakaszt rögtön követi az excentrikus szakasz, akkor sokkal nagyobb raktározott energia használható fel külső munkavégzésre. /13/ A mélybeugrást előszeretettel használják a kutatók ezen folyamatok leirására /11, 90, 118/, mivel ennek alapján megállapitható: mekkora az a nyujtásos terhelés, amit egy versenyző az edzésfolyamatban még képes elviselni. Erre a férfiak általában nagyobb, a nők kisebb mértékben képesek. Kiderült azonban az is - s ez mind a mai napig magyarázat nélkül áll -, hogy a nők a raktározott elasztikus energia nagyobb hányadát képesek felhasználni a helyből felugrás alkalmával, mint férfi társaik. /75/ 18 hónapos speciális mélybeugrási program segitségével a finn férfi röplabda válogatott 12 %-os javulást ért el a sulypontemelkedésben /76/, mig a magas- és távolugróknál a szovjet edzők 12 %-os teljesitményjavulást tudtak felmutatni.

V. Izomrosttipusok

A sajátos energiaforrásokon, valamint a változó terhelésekhez való alkalmazkodásokon kivül a terhelésre adott válasz függ a munkában részt vevő izomzat rosttipusától is. A lassu /ST/ és gyors /FT/ felosztás függ a beidegzéstől /4/, vagy attól, hogy az izomrostok elsődlegesen oxidativ vagy glikolitikus jellegüek-e /109/, függ még a mitokondriumok számától /19/ és az oxidációs kapacitástól. Valamennyi izom bizonyos arányban tartalmaz lassu, illetve gyors rostot oly módon, hogy a kettő aránya egyénenként változik. /28, 39/

Az izomrosttipusokban jelentkező különbségek az eltérő izmok eltérő motoros egységek tulajdonságaival magyarázhatók. /76/ A glikogén-koncentrációt elemző vizsgálatok szerint a lassu tipusuak közepes intenzitásu, folyamatos szubmaximális munka alatt szelektiv módon kapcsolódnak munkába. Hasonló törvényszerüség érvényes a gyors rostok intenziv, folyamatos szupramaximális gyakorlása esetén. /42/ Biokémiailag az ST rostok állóképességi munkára alkalmasak, az FT-k pedig nagy sebességü munkára, ami rövidebb ideig tart. A glikogén-kimerüléses vizsgálatok is alátámasztják ezt az elméletet /4/, tovább pontositva avval, hogy a rostok metabolikus válaszát az eltérő metabolikus sajátosságokkal biró rostok specifikus bekapcsolódása szabályozza.

Az emberi izomrostokat lassu oxidativ /SO vagy ST/, gyors glikolitikus /FG vagy FT_a/, illetve gyors oxidativ-glikolitikus /FT_b vagy FOG/ tipusokra lehet felosztani. /74, 76/

Általánosan elfogadott, hogy mig az állóképességi edzés valamennyi rosttipusban az oxidativ potenciál fokozódását vált-

ja ki /5, 39/, az erőedzés alig vált ki bármiféle változást bármelyik rostban. Az emberi harántcsikolt izomzatra gyakorolt edzéshatás arra utal, hogy egyik alaprosttipus sem alakul át. /5, 38/ A szakirodalomban mégis olvashatunk arról, hogy a nem edzett egyének izomzata akár 10-20 %-ban is tartalmazhat FT_a tipusu rostot, mig edzett egyénekben igen ritkán vagy egyáltalán nem figyelhetők meg ezek. /31/ Az FT_a rostok edzettekben való hiányát Andersen és Henriksson az edzés hatásának tulajdonitja. /2/ Fekete és Apor /31/ elsősorban ugróatlétáknál a rosthasadás jellemző tüneteit vélte felfedezni, megjegyezve, hogy ez a jelenség nem a rostátalakulás erőedzés kiváltotta tünete. Az tehát biztos, hogy a rosthasadás végbe megy, minthogy a közleményekben látható fényképfelvételek erről meggyőzően tanuskodnak. /31/ Hogy ennek mi a tényleges kiváltó oka, az a globális indokláson tul például: "edzéshatás", még megválaszolatlan. Az is igazolt megfigyelés, hogy - bár a gyors rostok oxidativ anyagcseréjének potenciálja emelkedő tendenciát mutat, mégsem alakul át lassu tipusu rostokká, bár a rostaltipus-módosulás igazolt. /5, 31/

Szignifikáns eltérések találhatók a rostösszetételben a vágtafutók, középtávfutók és hosszutávfutók izomzatában. /20, 33, 97, 106/ Közép- és hosszutávfutók - mint az várható - nagyobb százalékban rendelkeznek ST-tipussal, mig a vágtafutók csupán 20 %-ot érnek el. Világklasszis versenyzők, a versenyszámnak kedvező rostból mutatnak nagyobb százalékot. Ezek a versenyzők egyben a szélsőséges rosttipus százalékos variánsát képviselik. A versenyzők többsége e szélső értékeken belül helyezkedik el a százalékos rostelosztást tekintve, igy a rosteloszláson alapuló teljesitménybecslés egy adott sportágban lehetetlen. Az egyes versenyzők erősen változhatnak a rostok ST-FT arányában, és ez hatással lehet sikeres vagy sikertelen sportteljesitményükre.

Egypetéjü ikrek hasonló szintü teljesitményei /82/ az öröklődésnek a versenyteljesitményre gyakorolt hatására hivják fel a figyelmet. A rosttipus mintázata születéskor már meghatározott - s jól lehet az edzés változásokat idézhet elő a metabolikus tulajdonságokban - a tipus változatlan marad. Egypetéjü ikrek olyan izomzattal rendelkeznek, ami hasonló választ ad hasonló edzésre. Az ikerpár egyik tagjával végzett edzés azonban arra utal, hogy a maximális ergometriás teljesitmény, valamint a respiratorikus és kardiovaszkuláris paraméterek tükrözte teljesitményszintek változatlanok. /60, 128/ Meglehet a sportteljesitmény abszolut szintje genetikailag meghatározott /70, 71, 72/, a teljesitményszintek edzéssel természetesen változtathatók. Minthogy igen megalapozottnak tünik a genetikai háttér hatása a teljesitményre - az egyén anatómiai és élettani jellemzőit szem előtt tartva - a fiatal versenyzőket arra kellene ösztönöznünk, hogy a sportágak széles körében vegyenek részt. A sikerre, illetve a sikertelenségre alapozott kiválasztási folyamat esetenként megmutathatja a versenyzőnek azt a sportágat, amelyben a legnagyobb eséllyel szerepelhet. A korai versenyszám-kiválasztás a későbbi évek alatt inkább kisebb, mint optimális teljesitményhez vezethet.

VI. Ajánlások a versenyzők felkészitéséhez

Egyértelmüen kitünik, hogy a versenyre történő felkészülés kiváltotta alkalmazkodás sajátos jellegü /specifikus/, azaz az izomzat alkalmazkodása az edzésprogramtól függ. Kimutatták, hogy az edzésre adott metabolikus válasz az edzés tipusától, intenzitásától, valamint időtartamától függ, mind állóképességi, mind pedig erő jellegü felkészités esetén. Konkrétabban fogalmazva ez azt jelenti, hogy a vágtafutás energiaforrásai egészen máshol "foglalnak helyet", mint a távfutást segitő energiaforrások. Az edzésnek éppen ezért kell sajátosnak lennie, hogy mozgósitsa, terhelje az adott versenyszám energiaforrását. Mindez elegendő igazolásnak látszik ahhoz, hogy az edzés sajátosságait/specificitását/ mind metabolikus, mind rosttipus-eloszlás szempontjából alátámasszuk.

Az edzés tehát versenyszám; illetve sportág-specifikus legyen. Meglehet, hogy egy futó megközelitőleg ugyanazon izmokat használja fel vágta- és távfutás során, az ezt szolgáló energiaforrások, s a következményes edzésalkalmazkodás eltérő. Ismert edzéselméleti megállapitás, hogy az optimális edzés a tevékenységben részt vevő izmok energiaforrásainak megfelelő tulterheléséből fakad. Ez ujra csak az alkalmazkodásnak az intenzitásától, a munka tipusától és időtartamától való függését huzza alá. Ez megerősiti az edzés sajátosságának széleskörüen elfogadott elvét, aminek egyaránt megvan az elméleti /és bizonyos idő óta/ a gyakorlati alapja is.

Az edzés-sajátosság felfogásának egyik kézenfekvő ellentmondása a "többlettávos", "állóképességi" edzés, amit az alapozó időszakban végzünk. Elméletileg egy vágtafutónak nem sok haszna származik egy ilyen felépitésü edzésből, sokkal inkább kedvező a nagyobb intenzitásu edzés. Ha az edzés időtartama korlátozott, akkor nem érhet el optimális szintet, s a versenyző nem képes felkészülni a rövidebb időtartamu versenyszámokhoz szükséges képességek megszerzéséhez. Mégis ugy tünik, hogy egy vágtázónak sokkal kevésbé van szüksége a többlet távu edzésre, mint egy távfutónak. Pszichológiai megfontolások, a kardiovaszkuláris rendszer kondiciója és más tényezők igazolhatják az ilyen tipusu munkának a felkészülésbe való bevonását. /84/

Az edzésalkalmazkodás optimális szintje a pihenőidőtől is függ. Megállapitották, hogy az izomban lezajló biokémiai történések az edzés tipusától, intenzitásától és időtartamától függnek. Szubcelluláris szinten végzett vizsgálatok /85, 131/ igazolták, hogy a pihenő-, illetve a munkaszakaszban lezajló folyamatok eltérnek egymástól. Az izomzat edzésterhelésre becsülhető módon reagál, bármilyen szubsztrát- vagy enzim-rendszer álljon is rendelkezésre. Az alkalmazkodási változások azonban ugy tünik, hogy a helyreállitódási folyamatok alkalmával jönnek létre.

Közismert, hogy szovjet kutatók /131/ az energiaraktárak pihenőidő alatti szuperkompenzációját javasolták az edzésterheléshez való alkalmazkodás létrejöttének mechanizmusára. A glikogén, illetve a kreatin-foszfát-raktárak a pihenőidő alatti szuperkompenzációját már kisérletesen is megfigyelték. /85, 131/

Kiderült: nagyobb kimerülést fokozott szuperkompenzáció követett. Ujabb vizsgálatok rámutattak: a különböző energiaraktárak fel-tultöltődése más és más időpontban zajlik le, oly módon, hogy a kreatinfoszfát szuperkompenzációja korábban megy végbe, mint a glikogéné. /131/ Más szovjet kutatók - az erőfejlesztő edzések tapasztalatait leszürve - rámutattak, hogy akkor a legnagyobb a szuperkompenzáció, amikor a terhelés olyan szintet ér el, ahol a robbanékonyan végrehajtandó gyakorlatok erőkifejtése csökken. /123/ A szuperkompenzációt például az ugróatléták felkészitésében ugy érhetjük el, hogy az általános munkamennyiséget az egyre nagyobb intenzitással végzett speciális és technikai munkával kapcsoljuk össze. Ha ebben a rendszerben dolgozunk, akkor várhatóan az abszolut erő a kezdeti szinthez képest 8-10 hét elteltével 10-12 %-kal fejlődik, várhatóan a teljesitmény 35-40 %-kal nő. /123/ Arra is rámutatnak a szerzők, hogy két mikrociklust alkalmazva egy edzésegységben a gyorserőfejlődés következtében fellépő fáradási és egyéb tényezők nem "zavarják" a technikai munkát, mivel az utóbbi a szuperkompenzáció alatt zajlik le. Mindezek alapján ugy tünik, hogy a munkafázisok beosztásának felépitése mellett a pihenők /a szuperkompenzáció lehetőségének megteremtése/ legalább annyira fontos, mint maga a munka.

Igen sok edzésprogram időtartama, intenzitása - függetlenül a pihenő /helyreállitódás/ idejétől - arra utal, hogy igen sok versenyző kerül tuledzett állapotba. /113/ Tulterhelést nem jelentő edzés ismert módon kis hatásu, mig a szélsőségesen nagy edzés tuledzéshez, megint csak gyönge teljesitményhez vezet. /131/ Ugynevezett ciklusos edzésterhelési rendszerek /112/, amelyek jól szabályozzák a munka-pihenő felkészülés alatti arányát, megfelelő alkalmazkodást válthatnak ki olv módon, hogy a kellő pihenőt biztositják, miközben az edzés adta sajátos hatás sem "oldódik" fel.

VII. A dolgozatban előforduló néhány fontosabb rövidités

ATP = adenozin-trifoszfát;
ADP = adenozin-difoszfát;
AMP = adenozin-monofoszfát;
TAN = totál adenozin-nukleotid tartalom /ATP+ADP+AMP/;
KP = kreatin-foszfát /CPK/;
FFA = szabad zsirsav.

IRODALOM

1. Ahlborg, B. et al.: Muscle glycogen and muscle electrolytes during prolonged physical exercise. /Acta Physiol. Scand., 1967. 70. sz. 129-142. p./
2. Andersen, P., Henriksson, J.: Training induced changes in the subgroups of human type II skeletal muscle fibres. /Acta Physiol. Scand., 1977. 99. sz. 123-125. p./

3. Asmussen, E.: Positive and negative muscular work. /Acta Physiol. Scand., 1952. 28. sz. 362-382. p./

4. Astrand, P. O., Rodahl, K.: Textbook of work physiology. Physiological bases of exercise. McGraw-Hill. New York. 1977.

5. Baldwin, K. M. et al.: Respiratory capacity of white, red and intermediate muscle: Adaptive response to exercise. /Am. J. Physiol., 1972. 222. sz. 373-378. p./

6. Baldwin, K. M., Tipton, C. M.: Work and metabolic patterns of fast and slow twitch skeletal muscle contracting in situ. /Pflüg. Arch., 1972. 334. sz. 345-356. p./

7. Barnard, R., Peter, J.: Effect of exercise on skeletal muscle. III. Cytochrome changes. /Am. J. Physiol., 1971. 31. sz. 904-908. p./

8. Bergström, J. et al.: Diet, muscle glycogen, and physical performance. /Acta Physiol. Scand., 1967. 71. sz. 140-150. p./

9. Bergström, J., Hultman, E.: Study of the glycogen metabolism during exercise in man. /Scand. J. Clin. Lab. Invets., 1967. 19. sz. 218-228. p./

10. Boros Z.-né: Az energiatermelést segitő izomenzimek és az edzés. /Irodalmi áttekintés/ /Tanulmányok a TFKI kutatásaiból, 1980., 171-199. p./

11. Bosco, C., Komi, P. V.: Potentiation of the mechanical behavior of the human skeletal muscle trhough prestretching. /Acta Physiol. Scand., 1979. 106. sz. 467-472. p./

12. Bosco, C., Komi, P.V.: Mechanical characteristics and fibre distribution of human leg extensor muscle. /Eu. J. Appl. Physiol., 1979. 41. sz. 275-284. p./

13. Cavagna, G. A., et al.: Effect of negative work on the amount of positive work performed by an isolated muscle. /J. Appl. Physiol., 1968. 1. sz. 157-158. p./

14. Cavagna, G.A. et al.: Positive work done by the previously stretched muscle. /J. Appl. Physiol., 1968. 24. sz. 21-32. p./

15. Chapler, C.K., Stainsby, W. N.: Carbohydrate metabolism in contracting dog skeletal muscle in situ. /J. Appl. Physiol., 1973. 34. sz. 764-769. p./

16. Clausen, J. et al.: The effects of training on the heart rate during arm and leg exercise. /Scand. J. Clin. Lab. Invest., 1970. 26. sz. 295-301. p./

17. Cobb, L. A., Johnson, W. D.: Hemodynamic relationships of anaerobic metabolism and plasma free fatty acids during prolonged strenuous exercise in trained and untrained subjects. /J. Clin. Invest., 1963. 42. sz. 800-810. p./

18. Coleman, E. A.: Effect of unilateral isometric and isotonic contractions on the strength of the contralateral limb. /Res. Quart., 1969. 40. sz. 490-495. p./

19. Costill, D. L.: A Scientific Approach to Distance Running. /Track and Field News, New York, 1979./

20. Costill, D. L. et al.: Muscle glycogen utilization during exhaustive running. /J. Appl. Physiol., 1971. 31. sz. 353-356. p./

21. Costin, J. C. et al.: Glucose uptake at rest and during contraction in isolated dog skeletal muscle. /Acta Physiol. Scand., 1971. 81. sz. 124-137. p./

22. Cotter, M. et al.: Changes of capillary density and enzyme patterns in fast rabbit muscles during long-term stimulation. /J. Physiol., 1973. 230. sz. 34-35. p./

23. Daniels., J.: Physiological characteristics of champion male athletes. /Res. Quart., 1974. 45. sz. 342-348. p./

24. Davies, C., Knibbs, A.: The training stimulus. /Int. Z. Angew. Physiol., 1971. 29. sz. 299-305. p./

25. Davies, C. et al.: The rate of lactate acid removal in relation to different baselines of recovery exercise. /Int. Angew. Physiol., 1970. 288. sz. 155-161. p./

26. Edington, D. W., McCafferty, W. B.: Mitochondrial size distribution in the soleus muscle of aged and trained rats. /Experientia, 1973. 29. sz. 692-693. p./

27. Edington, D. W. et al.: Energy metabolism of working muscle. /Am. J. Physiol., 1973. 224. sz. 1375-1380. p./

28. Edström, L., Nyström, B.: Histochemical types and sizes of fibres in normal human muscles. /Acta Neurol. Scand., 1969. 45. sz. 257-269. p./

29. Eisenman, P. A.: The influence of initial levels of strength on response to vertical jump training. /J. Sport Med. 1978. 18. sz. 277-282. p./

30. Ekblom, B. et al.: Effect of training on circulatory response to exercise. /J. Appl. Physiol., 1968. 24. sz. 518-528.p./

31. Fekete Gy., Apor P.: Data on muscle fibre conversion and fibre splitting in man. /Acta Physiol. Ac. Sci. Hung., 1981. 2. sz. 163-170. p./

32. Faulkner, J. et al.: Adaptation of guine pig plantaris muscle fibers to endurance training. /Am. J. Physiol., 1971. 221. sz. 291-297. p./

33. Fink, W. J. et al.: Muscle fiber composition and enzyme activities in male and female athletes. /Physiologist, 1975. 18. sz. 213. p./

34. Fuge, K. W. et al.: Effects of protein deficiency on certain adaptive responses to exercise. /Am. J. Physiol., 1968. 215. sz. 660-663. p./

35. Goldberg., A. L.: Work-induced growth of skeletal muscle in normal and hypophisectomized rats. /Am. J. Physiol., 1967. 312. sz. 1193-1198. p./

36. Goldberg, A. L.: Role of insulin in work-induced growth of skeletal muscle. /Endocrin, 1963. 83. sz. 1071-1073. p./

37. Goldberg, A. L.: Mechanism of work-induced hypertophy of skeletal muscle. /Med. Sci. Sp., 1975. 7. sz. 185-198. p./

38. Gollnick, P. D. et al.: Effect of training on enzyme activity and fiber composition of human skeletal muscle. /J. Appl. Physiol., 1973. 34. sz. 107-111. p./

39. Gollnick, P. D. et al.: Enzyme activity and fibre composition in skeletal muscle of untrained and trained men. /J. Appl. Physiol., 1972. 33. sz. 312-319. p./

40. Gollnick, P. D., Ianuzzo, C. D.: Hormonal deficiencies and the metabolic adaptations of rats to training. /Am. J. Physiol., 1972. 223. sz. 278-282. p./

41. Gollnick, P. D., King, W. D.: Effect of exercise and training on mitochondria of rat skeletal muscle. /Am. J. Physiol., 1969. 216. sz. 1502-1509. p./

42. Gollnick, P. D. et al.: Diet, exercise, and glycogen changes in human muscle fibers. /J. Appl. Physiol., 1972. 33. sz. 421-425. p./

43. Gollnick, P. D. et al.: Selective glycogen depletion pattern in human muscleafter exercise of varying intensity any varying pedalling rates. /J. Physiol., 1974. 241. sz. 45-47. p./

44. Gollnick, P. D. et al.: Selective glycogen depletion in skeletal muscle fibers of man following sustained contractions. /J. Physiol., 1974. 241. sz. 59-67. p./

45. Gutman, E., Hajek, I.: Differential reaction of muscle to overload in compensatory hypertrophy and increased phasic activity. /Physiology Biogeochemistry, 1971. 20. sz. 205-212. p./

46. Gutman, E. et al.: Mechanism of compensatory in skeletal muscle of the rat. /Exp. Neurol., 1971. 31. sz. 451-464. p./

47. Gydikov, A. et al.:Functional differentiation of motor units in human opponens pollicis muscle. /Exp. Neurol., 1976. 50. sz. 35-47. p./

48. Hall-Craggs, E.: The significance of longitudinal fiber division in skeletal muscle. /J. Neurol. Sci., 1972. 15.sz. 27-33. p./

49. Henrikkson, J., Reitman, J. S.: Time course of activity changes in human skeletal muscle SDH and cytochrome oxidase activities and maximal oxygen uptake with activity and inactivity. /Acta Physiol. Scand., 1977. 99. sz. 91-97. p./

50. Hermansen, L.: Anaerobic energy release. /Med. Sci. Sports, 1969. 1. sz. 32-38. p./

51. Hermansen, L., Wachtlova, M.: Capillary density of skeletal muscle in well-trained and untrained men. /J. Appl. Physiol., 1971. 30. sz. 860-863. p./

52. Hermansen, L. et al.: Muscle glycogen during prolonged severe exercise. /Acta Physiol. Scand., 1967. 71. sz. 129-139. p./

53. Hill, A. V., Lupton, H.: Muscular exercise, lactic acid and the supply and utilization of oxygen. /Quart. J. Med., 1923. 16. sz. 135-171. p./

54. Hill, A. V.: The heat of shortening and the dynamic constants of muscle. /Proc. Roy. Soc. Lond., 1938. 126 B. sz. 136-195. p./

55. Holloszy, J. O.: Biochemical adaptations in muscle. Effects of exercise on mitochondrial oxygen uptake and respiratory enzyme activity in skeletal muscle. /J. Biol. Chem., 1967. 242. sz. 2278-2282. p./

56. Holloszy, J. O. et al.: Mitochondrial citric acid cycle and related enzymes: Adaptive response to exercise. /Biochem. Biophys. Comm. Rev., 1970. 40. sz. 1368-1373. p./

57. Holloszy, J. O.: Adaptation of skeletal muscle to endurance training. /Med. Sci. Sp., 1975. 7. sz. 155-164. p./

58. Hortobágyi T.: Adatok a gyorserő és az izomrost-tulajdonságok kapcsolatához. /A Tihanyi Biomechanikai Konferencián elhangzott előadás anyaga. 1980./

59. Houston, M. E.: Metabolic response to exercise with special reference to training and competition in swimming. /Swimming Med. IV. 1976., 6. sz. 207-233. p./

60. Howald, H.: Ultrastructure and biochemical function of skeletal muscle in twins. /Ann. Hum. Biol., 1976. 3. sz. 455-462. p./

61. Hultman, E. et al. Breakdown and resynthesis of phosphoryl creatin and ATP in connection with muscular work in man. /Scand. J. Clin. Lab. Invest., 1967. 19. sz. 56-66. p./

62. Ikai, M., Fukunaga, T.: A study on training effect on strength per unit cross-sectional area of muscle by means of ultrasonic measurement. /Int. Z. Angew. Physiol., 1970. 28. sz. 173-180. p./

63. Issekutz, B. et al.: Effect of lactate on FFA and glycerol turnover in resting and exercising dogs. /J. Appl. Physiol., 1975. 39. sz. 349-353. p./

64. Jewell, P. A., Zaimis, E. J.: Changes at the neuromuscular junction of red and white muscle fibers in the cat induced by disuse atrophy and hypertrophy. /J. Physiol., 1954. 124. sz. 429-442. p./

65. Jorfeldt, L.: Metabolism of lactate in human skeletal muscle during exercise. /Acta Physiol. Scand. Suppl.,1970.338.sz./

66. Karlsson, J., Saltin, B.: Lactate, ATP and CP in working muscle during exhaustive exercise in man. /J. Appl.Physiol., 1970. 29. sz. 598-602. p./

67. Karlsson, J. et al.: Muscle metabolism during submaximal and maximal exercise in man. /Scand. J. Lab. Clin., Invets., 1971. 26. sz. 385-394. p./

68. Karlsson, J. et al.: Carbohydrate and fat metabolism in contracting canine skeletal muscle. /Pflüg. Arch., 1972. 331. sz. 57-69. p./

69. Karlsson, J. et al.: Muscle lactate, ATP and CP levels during exercise after physical training in man. /J. Appl. Physiol., 1972. 33. sz. 199-203. p./

70. Keul, J. et al.: Heart rate energy yielding substrates in blood during long lasting running. /Eu. J. Appl. Physiol., 1974. 32. sz. 279-289. p./

71. Klissouras, V.: Heritability of adaptive variation. /J. Appl. Physiol., 1971. 31. sz. 338-344. p./

72. Klissouras, V.: Genetic limit of functional adaptability. /Int. Z. Angew. Physiol. 1972. 30. sz. 85-94. p./

73. Komi, P. V.: Measurement of the force-velocity relationship in human muscle under concentric and eccentric contractions. /= Gerguiglni, S./ ed. /Biomechanics III. Karger, Basel, 1973. 224-229. p./

74. Komi, P. V.: Relationship between muscle tension, EMG and velocity of contraction under concentric and eccentric work. /= Desmedt/ed. /New developments in electromyography and clinical neurophysiology. Vol. 1. Karker. Basel. 1973. 596-606. p./

75. Komi, P. V., Bosco, C.: Utilization of stored elastic energy in leg extensor muscles by men and women. /Med. Sci. Sp., 1978. 10. sz. 261-265. p./

76. Komi, P. V.: Neuromuscular performance: Factors influencing force and speed production. /Scand. J. Sci., 1979. 1. sz. 2-15. p./

77. Krogh, A.: The number and distribution of capillaries in muscles with calculations of oxygen pressure head necessary for supplying the tissue. /J. Physiol., 1918./19. 52. sz. 409-415. p./

78. Lawrie, R.A.: Effect of enforced exercise on myoglobin concentration in muscle. /Nature, 1975. 171. sz. 1069-1070. p./

79. Lesch, M. et a l.: Effects of accute hypertrophy on the contractile properties of skeletal muscle. /Am. J. Physiol., 1968. 214. sz. 685-690. p./

80. Levin, A., Wyman, J.: The viscous elastic properties of muscle. /Proc. Roy. Soc. Lond., 1927. 101. sz. 218-243. p./

81. Magel, J. et al.: Specificity of swim training on maximum oxygen uptake. /J. Appl. Physiol., 1975. 38. sz. 151-155. p./

82. McCafferty, W. B.: Genetic limit in swimming performance. /Swim. Techn., 1976. 12. sz. 126. p./

83. McCafferty, W. B., Edington, D.W.: Mitochondrial distribution from soleus muscles in trained and non-trained rats. /Med. Sci. Sp., 1973. 5. sz. 58. p./

84. McCafferty, W. B., Edington, D. W.: Subcellular basis of competitive swimming. /Swim. Techn., 1974. 10. sz. 109-110. p./

85. McCafferty, W. B. et al.: Measurement of selected glycolytic intermediates during early recovery from electrical stimulation in skeletal muscle in the male rat. /Med. Sci. Sp., 1975. 7. sz. 88. p./

86. McCafferty, W. B. et al.: Subcellular localization of skeletal muscle training effects in the male rat. /Med. Sci. Sp., 1976. 8. sz. 54. p./

87. Mole, P. A. et al.: Adaptation of muscle to exercise. /J. Clin. Invest., 1971. 50. sz. 2323-2330. p./

88. Morris, A. F. et al.: Metabolism in running training. /Modern Athlete and Coach., 1974. 12. sz. 2-4. p./

89. Morris, A. F. et al.: Tapping energy sources of track athletes. /Track Techn., 1974. 57. sz. 1825. p./

90. Nádori L., Hortobágyi T.: A mélybeugrás elemzése./A testnevelés és sport időszerü kérdései, 1981. 24. sz. 141-159. p./

91. Oscai, L. B., Holloszy, J. O.: Biochemical adaptations in muscle. Response of mitochondrial ATPase, CPase, and adenylate kinase activities in skeletal muscle to exercise. /J. Biol. Chem. 1971. 26. sz. 6968-6972. p./

92. Pattengale, P. K., Holloszy, J.O.: Augmentation of skeletal muscle myoglobin by a treadmill running program. /Am. J. Physiol., 1967. 213. sz. 783-785. p./

93. Paul, P.: FFA metabolism of normal dogs during steady state exercise at different work loads. /J. Appl. Physiol., 1970. 28. sz. 126-132. p./

94. Paul, P., Holmes, W.: FFA and glucose metabolism during increased energy expenditure and after training. /Med. Sci. Sp., 1975. 7. sz. 176-184. p./

95. Pechar, G. et al.: Specificity of cardiorespiratory adaptation to bycicel and treadmill training. /J. Appl. Physiol. 1974. 36. sz. 735-756. p./

96. Plowman, S.: Physiological charactaristics of female athletes. /Res. Quart., 1974. 45. sz. 346-362. p./

97. Prince, F. et al.: Human muscle fiber types of power lifters, distance runners, and untrained subjects. /Pflüg. Arch., 1976., 363. sz. 19-26. p./

98. Reitsma, W.: Some structural changes in skeletal muscles of the rat after intensive training. /Acta Morph. Nederland Scand., 1970. 7. sz. 229-246. p./

99. Ridge, B. et al.: Response to kayak ergometer performance after kayak and bycicle ergometer training. /Med. Sci. Sports,1976.8.sz. 18-22. p./

100. Roberts, J., Alspaugh, J.: Specificity of training effects resulting programs of treadmill running and bycicle ergometer running. /Med.Sci.Sports,1972. 4. sz. 6-10. p./

101. Rowe, R.: The effect of hypertrophy on the properties of skeletal muscle. /Comp. Biochem. Physiol., 1969. 28. sz. 1449-1453. p. /

102. Rowell, L.: Human cardiovascular adjustments to exercise and thermal stress. /Physiol. Rev., 1974. 54. sz. 75-159. p./

103. Rowell, L. et al.: Splanchnic removal of lactate and pyruvate during prolonged exercise in man. /J. Appl. Physiol., 1966. 21. sz. 1773-1783. p./

104. Sacktor, B., Hurlbut, E.: Regulation of metabolism in working muscle in vivo. Part I. /J. Biol. Chem., 1965. 240. sz. 2678-2681. p./

105. Sacktor, B., Hurlbut, E.: Diphosphopyridine nucleotide linked cytoplasmic metabolites in rat leg muscle in situ during contraction and recovery. Part II. /J. Biol. Chem. 1965. 240. sz. 2678-2681. p./

106. Saltin, B.: Metabolic fundaments of exercise. /Med. Sci. Sports,1973, 5. sz. 137-146. p./

107. Saltin, B., Astrand, P. O.: Maximal oxygen uptake in athletes. /J. Appl. Physiol., 1967. 32. sz. 353-358. p./

108. Saltin, B. et al.: The nature of the training response, peripherial and central adaptations to one-legged exercise. /Acta Physiol. Scand., 1976. 96. sz. 289-305. p./

109. Saltin, B. et al.: Fiber types and metabolic potentials of skeletal muscles in sedentary man and endurance runners. Part I. /Ann. N.Y.Ac. Sci., 1977. 301. sz. 3-30. p./

110. Schiaffino, S., Bormoili., S.: Adaptive changes in developing rat skeletal muscle in response to functional overload. /Exp. Neurol, 1973. 40. sz. 126-137. p./

111. Scholander, P. F.,: Oxygen transport through hemoglobin solutions. /Science, 1960. 131. sz. 585-590. p./

112. Schwartz, D.: Cyclical training. /Th. Int. Swimmer., 1973. 9. sz. 13-14. p.,/

113. Stanley, P.: Physiological basis for the recovery period in interval training. /Swim. Techn., 1973. 10. sz. 21-22. p./

114. Staudte, H. W. et al.: Effects of short-term high intensity /sprint/ training on some contractile and metabolic characteristics of fast and slow muscle of the rat. /Pfülg. Arch., 1973. 344. sz. 15-168. p./

115. Sukop, J., Nelson, R. C.: Effect of isometrical training on the force-time characteristics of muscle contraction. /= Nelson, R. C., Morehouse, C.A. /eds./ Biomechanics IV. Univ. Park Press, Baltimore, MD, 1974. 440-447. p./

116. Thorstensson, A.: Muscle strength, fibre types and enzyme activities in man. /Acta Physiol. Scand., Suppl., 1973. 443. p./

117. Thorstensson, A. et al.: Force-velocity relations and fibre composition in human knee extensor muscles. /J. Appl. Physiol., 1976. 1. sz. 12-16. p./

118. Tihanyi J. és munkatársai: A m. quadriceps femoris és a m. triceps surae izomrost szerkezetének kapcsolata a robbanékony erőkifejtés mutatóival. /Sportorvosi Szemle, 1980. 2. sz. 129-137. p./

119. Tihanyi J. et al.: Force-velocity-power characteristics and fiber composition in human knee extensor muscles. /Hung. Rev. Sp. Med., 1981. 2. sz. 85-97. p./

120. Toshio Moritani, M. A. et al.: Neural factors versus hypertrophy in the time course of muscle strength gain. /Am. J. Phys. Med., 1979. 3. sz. 115-131. p./

121. Van Linge, B.: The response of muscle to strenuous exercise. /Bone and Joint. Surg., 1962. 44. sz. 711-721. p./

122. Varnauskas, E. et al.: Effects of physical training on exercise blood flow and enzymatic activity in skeletal muscle. /Cardicvas. Res., 1970. 4. sz. 418-422. p./

123. Verhosanszkij, J. V.: Prigucsezst sportszmena jego szkorosztnoszilovoj sztruktura iz specificsnoszt. /Teorija i Praktika Fizicseszkoj Kulturü, 1970. 10. sz./

124. Verhosanszkij, J. V.: Über das system des speciellen Krafttrainings des Springers. /Leichtathletik, 1971. 8. sz./

125. Verhosanszkij, J. V.: New principles in power. /Track Techn., 1980. 80. sz. 2563. p./

126. Vrbova, G.: The effect of motoneuron activity on the speed of contraction of striated muscle. /J. Physiol, 1963. 169. sz. 513-526. p./

127. Wahren, J.: Human forearm muscle metabolism during exercise. IV. Glucose uptake at different intensities. /Scand. J. Clin. Lab. Invest., 1970. 25. sz. 129. p./

128. Weber, G. et al.: Growth and physical training with reference to heridity. /J. Appl. Physiol., 1976. 40. sz. 211-215. p./

129. Wilkie, D. R.: The relation between force and velocity in human muscle. /J. Physiol., 1950. 110. sz. 249-280. p./

130. Wittenberg, J.: Myoglobin-facillated oxygen uptake: Role of myoglobin in oxygen entry into muscle. /Physiol. Rev., 1970. 50. sz. 554-636. p./

131. Yakovlev, N. N.: Biochemistry of sport in the Soviet Union. /Med. Sci. Sp., 1975. 7. sz. 273-277. p./

KRAWCZYK, Zbigniew

AZ EMBERI TEST AXIOLÓGIÁJA

I. Bevezetés

"Az axiológia - a görög axiosz - /értékes, valamire való/ és logosz /szó, tudomány/ kifejezésekből származik, és az értékek tudományát, az érték elméletét jelenti." A kifejezést a francia Lapie, P. /Logique de la volonté, 1902./ és a német Hartman, B. /Grundriss der Axiologie. 1908./ használta először. Elméletük elsősorban a neokantianizmus badeni iskolájából /Wildelband, W. és Rickert, H./, a fenomenológiából /Scheler, M. és Hartman, N./, valamint az angol-amerikai neorealizmusból /Moore, G. E. és Perry, R.B./ táplálkozott.

Amennyiben az axiológiát mint általános értékelméletet határozzuk meg, akkor az az érték természetével, az értékelés metafizikai alapjaival és kritériumaival foglalkozik. Mindazokat a problémákat vizsgálja, amelyek pozitivan vagy negativan értékelhetők. Ezek közé tartozik a javak és az értékek osztályozása, ezek hierarchiáinak kialakitása, a legfőbb jó /summum bonum/, valamint az autotetikus és a fennmaradó javak, instrumentális értékek meghatározása.

Amennyiben az axiológiához mint a különböző tudományokon belüli speciális értékelmélethez közelitünk, akkor az axiológia a sajátos tipusu értékekkel /javakkal/ foglalkozik: az erkölccsel, az esztétikai, a kognitiv, a gazdasági és vallási értékekkel stb. Például a normativ etikán belül azt határozza meg, hogy mi az, ami morálisan jó, helyes; mig a normativ esztétikában azt, hogy mi a szép.

Ennek szellemében az axiológia elsődleges kategóriája az érték. Az érték értelmezésének több száz változata közül ehelyütt csak néhányat emelünk ki:

1. Az értékek, mint az objektiv valóság jelképei.
2. Az értékek, mint a valóság megértését és értékelését alkotó csoportok.
3. A szubjektumba tartozó értékek.
4. Az értékek, mint az emberi realitás területeivel dialektikusan kapcsolódó világ.

Az értékvilág elméleti és metodológiai megközelitése alapján feltételezhetjük, hogy az emberi testre vonatkoztatott problémák mint a szocio-kulturális valóság részei, érték tartalmuak. Az emberi test sajátos értékei az "emberi testi axiológiájának" alapján feltárhatók, rendszerezhetők és értelmezhetők.

II. Általános és részletes értékelmélet

Az egyik legkiemelkedőbb szerző, Znaniecki, F., aki érték-kategóriákkal közelitett a kulturához, ugy gondolja, hogy amikor bármilyen kisérletet teszünk egy kulturális értékelmélet kidolgozására, azt mint a kultura értékfilozófiáját kell elfogadnunk. Ez a felfogás mindenekelőtt a XIX. század elméleti szakembereire érvényes, igy Hegelre, Marxra és Comte-ra, de nem állja meg helyét a mai világban. Znanieczki rámutat, hogy e tekintetben egyedül Piritim Sorokin nevéhez füződik kiemelkedő elméleti tevékenység. Sorokin számos tanulmányt irt és több vizsgálatot folytatott az értékek különböző területeivel összefüggésben. Az általános kulturaelméleten belül valamennyi kulturális jelenség elemzéséhez ugyanazt a módszert alkalmazta, és szintetikus módon közelitette meg a különböző tudományok kulturával kapcsolatos teljesitményeit. Mint arra Znaniecki rámutat, Sorokin elmélete azonban nem kulturfilozófia.

Következésképpen azt mondhatjuk, hogy az axiológia, mint értéktudomány testet ölthet filozófiai elmélet formájában, illetve megjelenhet ugy, mint szaktudomány.

Megitélésünk szerint az emberi test "axiológiájának" kategóriája két értelemben alkalmazható:

1. A test axiológiája /a testkulturával, a szomatikus kulturával foglalkozó tudomány/ szélesebb értelmében. Ebben a tekintetben az axiológia gyüjtőfogalom, amely arra szolgál, hogy meghatározzuk mindazokat a humán tudományokat, amelyek az emberrel, mint testi /fizikai/ lénnyel foglalkoznak. Ezek a tudományok egy viszonylag elszigetelt tudománycsoportot képeznek, és a visszacsatolás révén állnak egymással összeköttetésben. E rendszerben a központi helyet a filozófia foglalja el, és mint integráló ösztönzi a szaktudományos kutatásokat. A filozófia és a szaktudományok között rendkivül fokozatos, szinte megkülönböztethetetlen átmenetek vannak, a filozófiai visszatükrözés a bennünket érintő kulturális valóság bármely szintjén lehetséges. Ezt a felosztást nem szabad összekeverni, felcserélni a szakmai jellegü differenciálással. A testkultura filozófiája egy olyan tudományterület, amely nehezen formalizálható, intézményesithető.

Végül is általában véve a széles, pluralista értelemben vett test axiológiájának területén végzett tevékenység sajátos célja mindazoknak a valós tényeknek leirása és elemzése, amelyek az emberi testet jellemzik. Éppen ezért ide tartoznak a testkultura humán jellegü tudományai, de nemcsak azért, mert tárgyuk az emberi lény. Az axiológia, illetve a természettudományok közötti különbség nem a kutatások tárgyából adódik, hanem a kutatás aspektusából, a megértés módjából, illetve az ember teljesitőképességének és szerkezetének magyarázatából. Az első esetben /axiológia/ a megközelitési mód az emberi test, mint a humán tevékenységek és tények szerkezetének megértése, értelmezése. A másik esetben /természettudományok/, a központi kérdések a szervezet felépitésének és funkcióinak törvényei, illetve mindazok a lehetőségek, amelyek a szervezetet a mozgáson keresztül stimulálják.

2. A test axiológiája szükebb értelemben e tudományt két összetevő felől közelitjük.

Az első összetevő az emberi testnek, mint kulturális értéknek a filozófiája. Ez olyan tudományterület, amely a filozófia valamennyi jellegzetességével rendelkezik, ezen belül főként az emberi létet és a kulturát tárgyalja filozófiai aspektusból. Hangsulyoznunk kell, hogy megitélésünk szerint nem hagyható figyelmen kivül az az elmélet, amely szerint a valóság általános elméleteként felfogott filozófia már hosszabb ideje differenciálódó, önmegszüntető, önelimináló tendenciát mutat. Ez természetesen nem egy élesen elkülönithető, konzisztens vonal, ennek ellenére evvel a nézettel egyre gyakrabban találkozhatunk. A neopozitivisták tapasztalatai minket is elgondolkodtatnak, s bizonyos kétkedéssel tekintünk a filozófia megtörhetetlen erejével kapcsolatos véleményekre, a filozófiát a tudományok királynőjének tartó álláspontokra. Szkepticizmusunk kiterjed az emberi szervezetnek, testnek értékelméleti értelmezésére is, vagyis az axiológia szükebben felfogott értelmezésére, az emberi testnek, mint értéknek filozófiájára.

A második összetevő az általános kulturaelmélet. Znaniecki véleménye ellenére, miszerint minden egyes kulturaelmélet elkerülhetetlenül egyfajta filozófia, a legutóbbi tapasztalatok a kevésbé szélsőséges vélemény számára teremtenek alapot. A holizmus° tételeire alapozott kulturakutatások nem csökkentek, éppen ellenkezőleg: a közelmultban uj erőre kaptak. Mindemellett azok az elválasztó vonalak, amelyek a multban a különböző kultura tudományok között huzódtak, manapság egyre gyakrabban kereszteződnek. Ez kedvez a szintetizáló és az elméleti törekvéseknek. Még pontosabban fogalmazva: a kizárólag humán jellegü tudományok adataira alapozott szintézist célzó erőfeszitések lényegében nem kielégitőek, mivel nem helytálló, sőt hibás elméletek létrehozását eredményezik.

A szintézishez elengedhetetlen mindazoknak a lényegre vonatkozó gazdag tapasztalatoknak összegyüjtése, amelyek a különböző tudományterületeken halmozódtak fel, s kedvezően hatnak az integráló vizsgálódásokra, kutatásokra, az egyes koncepciókon belül. Ezek segitségével számos jelenséget meg lehet érteni, megmagyarázni tekintettel azok tartalmára és funkcióira. Ily módon ahhoz, hogy a szóban forgó koncepciók megőrizzék általános értékeiket, nem kell, hogy szoros összeköttetésben álljanak a filozófiai nyelvvel. E tekintetben elégségesnek látszik az, ha alaposabban szemügyre vesszük a funkcionalizmust, a strukturalizmust, a társadalmi jelenségek funkcionalista és rendszerelméleti felfogását, a kulturantropológiát, a szemiológiát /jeltan, szemiotika/. Hasonló rendenciákat figyelhetünk meg a

---

° Antidialektikus, idealista filozófiai irányzat, amely a "biológiai" idealizmus alapján tagadja a természetben megvalósuló dialektikus összefüggéseket, az anyag önmozgását, fejlődését. Társadalomelméletében az egész felsőbbrendüségét hangsulyozza a résszel szemben. Megalapitója Smuts, J. Ch.

dialektikus materialista orientációju kultura-kutatók körében is. E tendenciák leggyakrabban egy adott szaktudomány, illetve alkalmazott tudomány területén jelennek meg. A fejlődéssel együtt fokozatosan kiderült, hogy ezeknek sokkal inkább van egy univerzális értékoldala, amelyet más tudományterületekre is alkalmazni lehet. Igy volt ez például a funkcionalizmussal, amely már a megjelenés pillanatában a primitiv társadalmak vizsgálatának elmélete volt, mig a szemiotikai és strukturális koncepciókat mint ismeretes a nyelvészek alkalmazták először.

Mindezek alapján azt mondhatjuk, hogy a test axiológiájának filozófiai értelmezése a probléma szélsőséges megoldásának látszik, és elméleti szempontból sem tünik különösebben termékenynek. Ezzel szemben a kulturatudományok fejlődésével kapcsolatos megfigyeléseink optimizmusra adnak okot, tekintettel az indirekt megoldások hasznosságára, amelyek valahol a filozófiai absztrakció és a különböző humán tudományágak általánositásai között huzódnak meg. Ily módon az általánositás szintjének kérdése az általános kulturelmélet tipikus jellemzője, a kulturelmélet sajátja. Ez a magyarázata annak, hogy tanulmányunk további részében a test axiológiáját nem az első, hanem a második értelemben használjuk, vagyis a felmerülő kérdéseket, problémákat nem filozófiai, hanem kulturaelméleti nézőpontból közelitjük meg.

III. Az emberi test, mint instrumentális és autotetikus érték

Az emberi testtel szembeni aktiv attitüd csupán néhány viselkedési fajtájában tud meghatározott formát ölteni. Gondoskodhatunk testünkről tudatosan és célszerüen, és hagyhatjuk müködni természetes módon. Gondoskodhatunk testünkről, hogy erősebb alakunk legyen. Az erőfejlesztés különböző, változatos módjai már a görög időkből ismertek, ugyanakkor nem hiányoznak a test önkinzó, önsanyargató kulturális hagyományai sem, amelyek az emberi szervezetet olykor a halál küszöbére juttatják. Viszszatekintve a különböző történeti időszakokra, szép számmal találunk olyan embereket, akik megpróbáltak levegő, napfény, viz és mozgás nélkül élni, különleges és szélsőséges esetekben pedig hideg, párás és sötét szobában tartózkodva sanyargatták magukat, mig a másik oldalon magas, nagyon izmos, erős testü és jól edzett emberek vonják magukra figyelmünket. Voltak olyan történelmi korszakok, amelyekben a fizikai fittséget elválaszthatatlanul összekapcsolták a mentális képességekkel, és a testi és szellemi kultura harmonikusan fejlődött. Ugyanakkor minden különösebb nehézség nélkül utalhatunk olyan történelmi időszakokra, amelyekben a test edzése társadalmilag elhanyagolható, sőt alkalmanként káros tevékenységnek számitott. Ismeretesek olyan kulturák, amelyekben a testi egészség csak abban az esetben válik értékké, mikor az emberek elveszitik, igy van ez korunkban is. Ma már komplex módszereket és eszközöket vetünk be, hogy megőrizzük testünket a betegségtől.

Olykor ugy tünik, hogy a testnek tisztán "természetes" funkciói, igy például a nemzés, a táplálkozás, a mozgás, a hidegtől való megóvás stb. is különböző formákat ölthetnek. Rö-

viden azt mondhatjuk: a lehetőségek széles skálája áll rendelkezésünkre arra, hogy használjuk testünket, s ugyanigy számtalan olyan tevékenységi módot találhatunk, amelyben testünk aktiv, vagy éppen vezető szerepet játszhat. Felmerül a kérdés, van-e lehetőség arra, hogy megfelelően elrendezzük ezeket a tevékenységeket, és a test értékeit sajátos szempontok alapján osztályozzuk és definiáljuk.

A legegyszerübb és ugyanakkor a leglényegesebb az a dichotom felosztás, amely a test viselkedésének fő célját veszi alapul. E felosztásnál alapvető szempont annak megkülönböztetése, hogy a test tevékenysége során közvetlenül a testre vonatkozik, vagy a testen kivüli értékeket hozunk létre. Ennek megfelelően különbséget tehetünk a test instrumentális, illetve autotetikus értékei között.

Voltak olyan történeti időszakok és olyan társadalmak, amelyekben ezeket az értékeket homályosan, zavarosan és alig észrevehető módon választották szét. Itt a primitiv társadalmakra gondolok, ahol mitologizálták a testet és annak jellemzőit. Ezekben az esetekben a differenciálás hasznosság elvü, szimbolikus és mágia alapu volt, sőt olykor a test vallásos "értékei" is belekeveredtek a képbe.

Az előzőek az instrumentális értékekhez álltak közelebb, mig az utóbbiak az autotetikus értékekhez. Sokkal élesebben elkülönültek a kérdéses értékek az osztálytársadalmakban, amelyekben az emberi világ alkotórészei vagy alanyai, vagy tárgyai voltak a történelemnek.

IV. Az emberi testi instrumentális értékei

A dialektikus és történelmi materializmus klasszikusai helyesen állapitották meg, hogy az emberi szervezet már megszületése pillanatától mint "munkaeszköz" funkcionál. Ez a magyarázata annak, hogy a test értékeit mindenekelőtt gazdasági kategóriák alapján magyarázták, értelmezték. Ezek szerint a munka specializálódásával, illetve az ugynevezett "dologtalan" társadalmi osztály kialakulásával párhuzamosan megváltozott a test értékelése. A munkának, mint értéknek a lebecsülése együtt járt az emberi testnek, mint munkaeszköznek a lebecsülésével. Ezt az állapotot sulyosbitotta az arisztokrata életmód, amelyben csak a szórakozást fogadták el egyetlen értékes tevékenységként. Komoly szerepet játszott a katolikus erkölcs is, amelyben a munka az ember büntetéseként jelentkezik. Csak jóval később, a protestantizmus hirdette értékek tartalmázták ujra a test gazdagságával kapcsolatos értékeket, de még ez a polgári erkölcsön alapuló felfogás sem rehabilitálta teljesen a test igazi értékeit. Normativ értelemben a test ujabb, további emancipálódása a szocialista értékrendszerben ment végbe, mivel ebben az értékrendszerben a munka a létfontosságu, elsőrendü értékek között szerepel.

A munka mellett az emberi test másik alapvető instrumentális értéke abban nyilvánul meg, hogy felhasználható az ellenség elleni harcban. Az ókorban ezt az értéket elsősorban az állam fegyveres őreinek tulajdonitották, később a lovagoknak, vé-

gül a polgári társadalmakban az egész hadseregnek. Ez az oka annak, hogy a XIX. és a XX. században a tömegméretekben elterjedt testnevelés rendkivül fontos politikai tényezővé vált. Nyilvánvaló, hogy a katonai szempontok az egészségért és a testi teljesitőképességért folytatott harc elsőrendü inditékaivá váltak. Ez a megállapitás napjainkra is érvényes, jól lehet a haditechnika fejlődésének következtében ez a tényező valamelyest veszitett jelentőségéből.

A szocialista államokban a test e két alapvető instrumentális értékét elfogadják és hirdetik. Ez leginkább a fiatalságnak szóló jelszóban jutott kifejezésre: "Légy munkára és harcra kész". Talán nem tévedünk, ha arra gondolunk, hogy a legujabb időkben, s talán az egész évszázadban az emberi test egyik leglényegesebb instrumentális sajátossága került napirendre és jutott kifejezésre az által, hogy e területen egyre nagyobb lett a politikai tényező szerepe. Az emberi test edzettsége, az edzettséget elősegitő, biztositó intézmények fejlődése, közvetve vagy közvetlenül az emberi szervezet teljesitőképessége, az országok, nemzetek, osztályok politikai programjaitól is függ. Ezt leginkább a modern testnevelési elméletekben követhetjük nyomon, illetve a mai sportmozgalmakban, amelyekben nagyon hangsulyozottá váltak a sporton kivüli célok /nemzeti függetlenség, az uj társadalmi-politikai rendszerek kialakitása, erős államhatalom megteremtése stb./. Különösen fontos volt, hogy mindez tömegméretekben terjedjen el. Egy ország lakosságának fizikai teljesitőképessége az erő bizonyitéka volt, a nemzet erejét, a társadalmi osztályok és az állam erejét tanusitotta, s mint ilyen jelentős volt az immanens értékek szempontjából, eszközt jelentett magasabb rendü célok megvalósitásához.

A II. világháboru után a testkulturának ez a jellegzetessége kétségtelenül összekapcsolódott a szocialista és a kapitalista berendezkedésü országok közötti rivalizálási folyamatokkal, ugyanakkor a békét támogatók együttmüködésével is. Ily módon a testkultura területén elért sikerek nem annyira a nemzetek, az államok, hanem inkább azok képviselőinek sikereiben fejeződött ki, majdnem kizárólag a versenysportban, az ott megszerezhető pontok számában és érmek mennyiségében. Mindez egyre gyakrabban ugy jelentkezik, mint az egyes országok nemzetközi életben betöltött pozíciójának kiépitése, a különböző országok presztizsének konszolidálása.

Az egészségre nevelést a fentieken tul még egy fontos tényező motiválta. Az a felfogás, amely szerint az ember szellemi és intellektuális fejlődése függ fizikai teljesitőképességétől és egészségi állapotától. Ez az axióma, amelyet elsősorban a klasszikus kulturákban fogadtak el, lényegében ujjászületett a modern társadalmakban, s még inkább a legujabbkori társadalmakban. Olyan mondásokban jut kifejezésre, amelyek gyakran a leegyszerüsitett gyakorlati élettel vannak összefüggésben: igy például: ép testben, ép lélek; egészséges test, egészséges lélek. E jelszók mai értelmezései nagyon helyesen figyelmeztetnek arra a tényre, hogy a modern időben az ember fizikai és szellemi jóléte között okozati összefüggés látható, mig az ókorban ezt mint normát, cselekvést irányitó szabálykövetel-

ményt kezelték. Ugy látszik, hogy a civilizációs betegségek és a minimális testi erőfeszitések korszakában ennek a direktivának sajátos jelentősége van.

V. Az emberi testi autotetikus értékei

A társadalmi-történeti fejlődés folyamán az emberi szervezet fejlődésével és teljesitőképességével egészen különböző értékek álltak kapcsolatban. Igy például azt a tényt hangsulyozták, hogy a testet óvni kell, a testre vigyázni kell, egzisztenciális, hedonista és esztétikai megfontolások alapján is. Kétségtelen, hogy a testkulturának ezeket a motivumait a legfejlettebb formában az arisztokrata osztályoknál találjuk meg, mind az ókorban, mind az ujkorban. Ez a magyarázata annak, hogy a sporttal, mint a testkultura lényeges eszközével kapcsolatos elgondolások ezeknél a társadalmi osztályoknál fogalmazódtak meg. Ezek az osztályok a sportot az életmód, életstilus megteremtése, az ember sokoldalu fejlődése és nevelése szempontjából tartották alapvető fontosságunak.

Jaeger, W. irja: "Diocletianus korában a diéta szinte a napfelkelte pillanatában kezdődött, minthogy az emberek egész élete abban az időben a nap természetes időbeosztásához igazodott. Igy a fő étkezést az embereknek este, naplementekor kellett elfogyasztaniuk,télen nyilván előbb. Akik kevésbé voltak egészségesek, a fő étkezést követően korábban ágyba mentek,mig az egészségesebbek rövid sétát tehettek. Igy a korai felkelésben nem találhatunk semmi különöset. A felkelés után nem kellett gyorsan talpra állni, hanem megvárhatták mig elmult a lábak alvás utáni merevsége. Ezt követően bedörzsölték testüket olivaolajjal, amelyhez nyáron a melegben egy kis vizet is adtak. Ezt lassan és finoman, egyenletesen kenték fel testükre, dörzsölés közben az ujjakat behajlitották. Közvetlen a felkelés után nem volt ajánlatos fürödni, de arcukat, kezüket és szemüket tiszta hideg vizzel megmosták, majd a fogak, a fülek, a haj és az arcbőr ápolása következett. Ezután megreggeliztek, s aki nem ment dolgozni, sétálni indult. A séta hosszát, tempóját különböző szempontok alapján szabályozták. A séta után a ház körüli teendőket intézték, majd a testedzés következett. A fiatalabbak elmentek a tornacsarnokba, az idősebbek és a kevésbé egészségesek a fürdőkbe, vagy valamilyen napos helyre, ahol testüket »megkinozhatták«. A gyakorlatok nehézségi foka és időtartama az életkortól függött. Idős emberek számára elégnek bizonyult egy könnyebb masszázs, és egy rövidebb ideig tartó mozgás, amit a fürdő követett."

Szándékosan választottuk Jaeger leirását annak bemutatására, miként gondozták testüket az ókori rómaiak. Ugyanakkor emlékeztetnünk kell, hogy abban az időben mindez csak a szépség, a jóság és az igazság koncepcióinak identifikálására, illetve az emberi formát öltő isteni képek mintázására szolgált.

A későbbi korokban az emberi test, mint önmagáért való érték, s nem mint csupán értékek forrása megszünt. Sőt a középkorban a test csupán a lélek szentélyének számitott. A szellemnek, a lélek szépségének nem volt kapcsolata a testtel.

A reneszánsz esztétika ujra a müvészetek érdeklődésének homlokterébe helyezte az emberi testet. Mindazonáltal az emberi test soha többé nem foglalta el korábbi helyét az értékrendben: az emberek inkább arra törekedtek, hogy a test belső világának kifejeződését keressék a testben.

VI. A test értékei - társadalmi-kulturális értékek

Az emberi test alkotó lehetőségeivel kapcsolatban álló emberi valóságot különböző uton és módon lehet osztályozni. A felosztás az elfogadott elméleti koncepciótól, s ami ebből következik, az uralkodó elemzési kategóriák sajátos szempontjaitól és szerkezetétől függ:

1. A hagyományosabbnak számitó megközelitések az emberi test értékeinek teljes körét a "maradandó emberi teljesitmények" kategóriájára szükitik le, s csak az emberi személyiség fizikai összetevőit veszik figyelembe. Ezzel összefüggésben az értékhez való közelitésnek azokra a módszereire gondolunk, illetve hivatkozunk, amelyeket Durkheim, E. és Czarnowski, S. fejlesztett ki. Ugy tünik, a testkultura területén Wohl, A. modellje áll a legközelebb az előbb emlitettekhez.

2. A test értékeinek következő felosztási alapját a kulturális valóság osztályozása jelenti tárgyakra, jelekre és viselkedési mintákra. Ennek alapján a tárgyi oldalt az emberi testtel összefüggésben álló kulturális termékek /produktumok/ jelentik, amelyek leggyakrabban instrumentális formában jelennek meg, tárgyiasodnak, és maradandó anyagi formát öltenek. Ossowski, S. szerint a tárgyi oldal teremti meg a testi értékek alapját.

A jelek, jelölések /"signs"/ az emberi testtel vagy müvészi formában foglalkoznak, igy az irodalomban, s főként a szobrászatban és a festészetben, vagy pedig a testalkotások olyan formáival, amelyeknek lényegét és értelmét a társadalmi közösség az elfogadott kódok alapján fejti meg.

Végül ebben a megközelitésben a test értékeinek harmadik területe a viselkedés. Ez egyrészt saját testünk alakitásával, formálásával összhangban álló elfogadott viselkedési mintákat jelent, másrészt a test olyan módon való felhasználását, alkalmazását, amely már nem testi, hanem más minőségü értékek létrehozását eredményezi.

3. Az emberi test társadalmi-kulturális értékeinek felosztásánál figyelembe vehetjük a kultur-antropológiai nézőpontot is. Itt a kultura olyan értelmezésére gondolunk, amelyet Linton, R. javasolt, és amelyet Antonina Kloskowska fejlesztett tovább. Közismert, hogy a "Tömegkultura" szerzője, Kloskowska a kulturát összetett fogalomként kezeli. Meghatározása szerint a kultura a társadalmi valóság legfontosabb területe, amely az emberi tevékenység eredményeiből, modelljeiből és viselkedési mintáiból tevődik össze.

A kulturának ezt a széles antropológiai felfogását tekintettem kiindulópontnak néhány évvel ezelőtt, amikor megkiséreltem meghatározni a testkultura tárgyát, értelmezésének módjait és mindazokat a célokat és feladatokat, amelyeket napjainkban teljesitenie kell.

Az elmult években folytatott elméleti kutatások alapján - Kloskowska koncepciójának legfontosabb elemeit megőrizve továbbfejlesztettük a testkultura definicióját. Megitélésünk szerint: "A testkultura egy viszonylag integrált és maradandó viselkedési rendszer, amelynek célja az egészség, a testi fejlődés, a fizikai teljesitőképesség, a szépség, az emberi önkifejezés tökéletesitése és gondozása. Az ember testkulturája az adott társadalom által elfogadott viselkedési mintáknak megfelelően fejlődik, de egyuttal eredménye is ezeknek a viselkedéseknek."

A korábban javasolt definicióval szemben ez a meghatározás felhivja a figyelmet az emberi test esztétikai értékeire, az emberi test "normálisnál fokozottabb" teljesitőképességére, és az önkifejezésre is. Mindezt a versenysport tette szükségessé, illetve főként azok a versenyszámok, amelyek vonzák a nézőket.

4. Végül a test értékeinek azt a felosztását mutatjuk be, amely az ember fizikai tevékenységének kölcsönhatásait és következményeit veszi alapul. Ezzel a felosztással kissé részletesebben foglalkozunk, mivel alapvető elméleti és módszertani konzekvenciái vannak.

A témával kapcsolatos szakirodalomban lényegében egyetlen olyan meghatározást találunk a testkulturára vonatkozóan, amely érték-kategóriákat használ. Ez Demel, M. meghatározása, amely szerint: "A testkultura felöleli mindazon értékeket, amelyek kapcsolatban állnak az emberi test felépitésével és működésével, az egyén szubjektiv érzéseinek és a társadalmilag objektivizált »kép«-nek megfelelően. Legátfogóbb értelemben ezek az értékek az egészségre, a test felépitésére, alkatára, az ellenállóképességre, ügyességére, a teljesitőképességre és szépségére vonatkoznak. Más kulturális értékekhez hasonlóan dinamikus természetüek, formálják és alakitják az emberek véleményét és hozzáállását /attitüdjét/".

E definicióval kapcsolatban felmerül az a kétség, hogy a felsorolt fogalmi jegyek elegendőek-e ahhoz, hogy a testkultura teljes jelenségkörét leirják. /Ezt az ellenvetést egyébként csaknem minden jelentősebb testkultura meghatározással szemben fel lehet hozni./ Az sem teljesen egyértelmü, hogy mit jelent a definicióban a "társadalmilag objektivizált kép" átvitt értelmü kategóriája.

E problémák ellenére a meghatározás alapvető érdeme, hogy egyidejüleg mutat rá az emberi test értékeinek objektiv és szubjektiv oldalára: vagyis, egyfelől az olyan értékekre, mint például a társadalmi eszmék tárgyiasult formái, másfelől az értékelések, preferenciák és attitüdök egyéni rendszere. Ez rendkivül fontos megfigyelés, mivel felhivja a figyelmet az axiológia kettős arculatára. A dolog egyik oldala az, hogy az értékelméletet nem lehet az egyéni tudat szintjére redukálni, a másik oldala pedig az, hogy a szubjektiv szempont mellőzése az abszolut, kollektiv tudat ontologizált formáját állitaná előtérbe.

A fentiek alapján az emberi test négy alapvető érték-szféráját különböztetjük meg:

a/ Az infrastruktura területe

Ide olyan anyagi, tárgyi dolgok, eszközök tartoznak, amelyek arra szolgálnak, hogy lehetővé tegyék az ember testkulturális igényeinek, szükségleteinek kielégitését. Ezek nem szimbólikus természetüek. Ilyenek például a stadionok, tornatermek, az uszodák stb. Ezen kivül szóba jöhetnek még sokkal finomabb testgyakorlási berendezések, tornaszerek, eszközök és felszerelések. Ezen tulmenően meg kell emliteni a teljesitményt mérő berendezések egész sorát is.

b/ A közvetlen kultura területe

A közvetlen viselkedés, "egy olyan viselkedésre utal, amely a saját testünk, illetve minden olyan külső objektum-felhasználásból áll, amivel a kérdéses tevékenység közvetlen objektiv eredményeit el lehet érni. Az ilyen fajta tevékenység nem mutat mást, mint saját értelmét, s nincs semmilyen konvencionális jelentősége". /Kloskowska/

Ez a tevékenység a társadalom által elfogadott viselkedési minták keretein belül zajlik le, s ez adja kulturális jellegét.

A testkultura területén közvetlen magatartásoknak tartjuk mindazokat a tevékenységeket, amelyek az emberi test fokozott teljesitőképességével és a test befolyásolásával állnak kapcsolatban, nem kommunikativ jellegüek /azaz nem jelek/, s amelyeknek lényege kizárólag a tisztán fizikai hatásokban áll, pszichoszociális hatásai csupán közvetettek. Ide tartozik a higiénia, a betegségek megelőzése, a diétázás, amelyek célja a szervezet befolyásolása. Ide tartoznak a kozmetikai kezelések és a fogyasztó eljárások. A torna /a gimnasztika/ és a sport szolgálhatja ezt a célt, amennyiben eszközként használjuk, az ember fizikai teljesitőképességének növeléséhez, a szervezet aktiv pihenéséhez, a fizikai erő megujitásához és a csökkent képességü emberek teljesitményének helyreállitásához. Végül e kategóriába sorolható még a turizmus, a kerékpározás, ha egészségügyi célból végezzük, pihenési és élvezeti szempontok alapján.

c/ A szimbolikus kultura területe

Fizikai értelemben ugyanaz a tevékenység plusz tartalommal és plusz értelemmel is birhat.

Ugyanaz a fizikai tevékenység mögöttes tartalmától függően más-más jelentést hordozhat.

Igy például, ha egy nemesi családból való hölgy nem napozott, fehér alabástrom bőre azt jelezte, hogy az uri osztály tagja. Ha egy munkáslány nem napozott, elszürkült bőre társadalmi hovatartozását, szegénységét is kifejezte. Egy csapat egészséges, tökéletesen fejlett és atléta alkatu fiatalember a nemzet fizikai erejét is szimbolizálja. Az olimpiai csapat tagjának lenni nemcsak fizikai tökéletességet jelent, hanem az illető ország, nemzet szociális helyzetének, statusának képviseletét is jelenti.

Az utóbbi esetekben a képviselet természetesen az adott versenyző fizikai teljesitőképességétől is függ.

Ugyanakkor a versenyzés során kifejtett testi erőfeszitéseknek más tartalma is van. A sportban megnyilvánuló vetélkedés szélesebb értelemben vett rivalizálást is jelképez. Röviden szólva a fizikai aktivitásnak csak akkor van értéktartalma, ha eszközként használjuk fel egy cél elérésére, a fizikai tevékenység, mint cél, nem érték tartalmu. Amikor eszközként használjuk a fizikai aktivitást általában az elérendő cél "ideális" természetü, azaz bizonyos szimbolikus értékekkel áll kapcsolatban, és azáltal, hogy szabályozza egy adott társadalmi, szociális csoport helyzetét, értéket képvisel e csoport számára. A legnagyobb teljesitményeket produkáló és látványos sportok esetében ez a csoport a nemzet.

d/ Szakrális terület /szertartásokkal, ünnepekkel összefüggő értékek/

Ez is szimbolikus jellegü, a szimbolikus testkultura részét képezi, de ez egy egészen specifikus terület. Először is azért, mert összefonódik a csoport alapvető törekvéseivel, és igy az a summum bonum /legfőbb jó/ elemét képezi. Ezeket az értékeket a különböző történelmi korokban, különböző módon határozták meg, és a legkülönbözőbb formákban, megnyilvánulási formákkal jelentek meg. Általában a vallás világából vették, de felhasználták a mitoszokat, a rituális és paraszakrális látványokat is. Találhatók ilyen jelek, jelzések, utalások az ókori olimpiai játékokban is, amelyeket az isteneknek szenteltek, de amelyek lehetővé tették, hogy a versenyző hősök mellszobrait megformázzák az elkövetkező idők számára is. Ezzel egyidejüleg indirekt módon, alkalom volt az ókori olimpia arra, hogy a szabad polgárok legmagasztosabb értékeit, a görög poliszok egyéni vonásait dicsőitse. A szertartásokkal, ünnepekkel összefüggő értékek az egyházat és a társadalmat védő középkorban a lovagi mitoszok formájában öltöttek konkrétan testet. Napjainkban az olimpiai játékokat az állam, a nemzet, a barátság, a testvériség és a béke értékeinek rendelik alá.

A testkulturális jellegü szakrális viselkedés másik jellemzője, sajátossága a ritus, illetve az ünneppel együtt járó hangulat, atmoszféra. Ismeretes, hogy az ókorban sajátos "ünnepi" fegyverszünettel még a háboruskodást is felfüggesztették az olimpiai játékok időszakára. Ez kiváló bizonyitéka az ókori olimpiai játékkal kapcsolatos, a valóságtól elszakadt sajátos ritusokra. Ez a szokatlan nézőpont, az ünnepi hangulat tovább él, s fellelhető a mai sportvilágban is. De felfedezhetők az ezzel kapcsolatos szimbólumok is: az olimpiai fáklya, a zászlók, a nemzeti viseletek, a stadionok feldiszitése, az ünnepélyes zenék /bevonulások stb./, végül pedig a fiatalság öröme és szórakozása.

Az ehhez a területhez tartozó magatartás harmadik eleme a nézők jelenléte, ami alkotó együttlétet jelent. Ez lényegében intim kapcsolat, a nézők és a versenyek hősei között kialakuló sajátos viszony.

A sportok mellett valószinüleg a tánc az a motoros tevékenység, amely leginkább telitve van "szakrális" sajátosságok-

kal, jelleggel, karakterrel. De ez esetben a néző és az előadó közötti kapcsolat más jellegü. A két szerep kombinálódik és összefonódik, sőt azonosulás tárgya is lehet.

Nyilvánvaló, hogy a tényeknek és az emberi viselkedésmintáknak a fentiekben elkülönitett négy területe között nincsenek merev választóvonalak. Ugy tünik a leghomogénebb az infrastruktura területe. A többi három esetében a megfelelő osztályba sorolás már nem ilyen egyértelmü. Például a közvetlen viselkedés beléphet a szimbolikus mezőbe, és forditva: szimbolikus értéktartalommal biró tevékenységek "hétköznapi" tevékenységekké is válhatnak, ha nem hordoznak ujabb kiegészitő tartalmat, információt, értelmet.

VII. Következtetések

A testkultura világába tartozó tények és viselkedésminták osztályzását célzó elemzések és mindenekelőtt az erre irányuló kisérletek modell-szerkezeti sajátosságokkal, arculattal rendelkeznek. Ezért e koncepció jogosságát a jövőben további empirikus tényekkel, példákkal kell igazolni. Ehhez szükséges egyrészt, hogy a mult és a jelen testkulturáját egyre mélyebben tanulmányozzuk, másrészt hogy a jelenkori kulturaelméleteket olyan szempontból elemezzük, hogy lehetővé váljék további uj elemek beépitése, és hibásnak bizonyult elgondolások feladása. Amennyiben elméleti állitásaink esetleg "gyengének" bizonyulnak, vagy tul merésznek is tünnek, védelmünkre két megjegyzést kell tennem. Először is meggyőződésünk, hogy nem szabad oly módon elméletet alkotni, hogy nem rakjuk le az "épitmény" alapjait. Másodszor: olykor nem hiábavaló letekinteni az absztrakt magasságokból a bennünket körülvevő valóságra. Ebben az esetben az ember nemcsak a valóság körvonalait veheti észre, hanem annak leglényegesebb és mélyebb összefüggéseit is.

IRODALOM

1. Cyganski, W.: Kategorie sacrum i profanum jako narzedzia analizy sportu. /= Humanistyczne wartosci sportu. Varsó. 1978./
2. Czarnowski, S.: Kultura. Varsó. 1946.
3. Demel, M.: System wychowania fizycznego w szkole polskiej. Krytyka i propozycje modelowe. /Stan obecny i zalozenia dalszego rozwoju kultury fizycznej./Varsó. 1972.
4. Durkheim, E.: Zasady metody socjologicznej. Varsó. 1968.
5. Engels, F.: A munka része a majom emberré válásában. /= Marx és Engels válogatott müvei. 3. köt. Kossuth K. Bp. 1977. 368-377. p./
6. Filozófia i socjologia kultury fizycznej. Varsó, 1975.
7. Gillin, J. G., Gillin, J. P.: Culture-sociology, New York, 1948.

8. Ingarden, R.: Dzieko, przezycie, wartosc. Krakkó. 1966.
9. Jaeger, W.: Peideia. Vol. 2. Varsó.é.n.
10. Kloskowska, A.: Koncepcja kultury w ujaciu Karola Marksa. Varsó. 1969.
11. Kloskowska, A.: Tömegkultura. Közgazdasági és Jogi K. Bp. 1961.
12. Krasnowolski, J.: Sport wspolczesny a proces desakralizacji. Sport w spoleczenstwie wspólczesnym. Varsó. 1973.
13. Krawczyk, Z.: Kultura fizyczna, jej rozumienie oraz cele i zadania w spoleczenstwie polskin. /= Stan obecny i zalozenia dalszego rozwoju kultury fizycznej. Varsó. 1972./
14. Kuczynska, A.: Piekno: Mit i rzeczywistosc. Varsó. 1977.
15. Linton, R.: The Cultural Background of Personality. New York. 1936.
16. Mannheim, K.: Essays on the Sociology of Culture. London, 1956.
17. Mauss, M.: Pojecie árodków poslugiwanie sie cialem. /= Mauss, M.: Socjologia i antropologia. Varsó. 1973./
18. Ossowski, S.: Dizela. Vol. 3. Varsó. 1967.
19. Parsons, T.: Social Structure and Personality. Varsó. 1969.
20. Sokolow, E. W.: Kultura i licsnoszty. Leningrad. 1972.
21. Szczepanski, J.: Elementarne pojocia socjologii. Varsó. 1963.
22. Trabicki, J.: Etyka Maksa Schelera. Varsó. 1973.
23. Urbankowski, B.: Antropologia filozoficzna i ogólna teoria sportu. Kierunki poszikuwan. /= Kultura fizyczna i spoleczenstwo. Varsó. 1975./
24. Wartosc, dzieko, sens. Szkice z filozofii kultury artystcznej. Varsó. 1975.
25. Wohl, A.: Kultura - kultura fizyczna - wychowanie fizyczne. /= Problemy kultury fizycznej. Varsó. 1968./
26. Znaniecki, F.: Nauki o kulturze. Varsó. 1971.
27. Zygulski, K.: Wartosci i wzory kultury. Vars 1975.

Beszámolók

NEMESSURI Mihály - PÓTZYNÉ KERESZTESI Katalin

A X. MOZGÁSBIOLÓGIAI SZIMPOZION

Egy évtizede minden évben megrendezésre kerül a Mozgásbiológiai Szimpózium. A résztvevők a mozgás funkcionális szerkezetének rendszeres, mélyreható megvitatásában olyan hagyományt alakitottak ki, amely bevált és évről-évre töretlenül folytatható.

Az emberi mozgás morfológiai, fiziológiai, edzésmódszertani, pszichológiai, módszertani kérdései és más problémák foglalkoztatták a résztvevőket. A tanácskozás az első évtől kezdve szükségszerüen tudományközivé vált.

A X. Szimpózium helye is Tihany volt, a Magyar Tudományos Akadémia Biológiai Kutató Intézete. Az első napon "Az emberi mozgás szerveződésének időszerü kérdései" témakörben tárgyaltunk. A második napon a sporttechnikák tanulását és tanitását vitattuk meg. A harmadik napon a manuális munka, valamint az "észlelés és mozgás a közlekedésben" néhány szempontja volt az előadások témája.

A tanácskozáson Salánki János akadémikus, a Biológiai Kutató Intézet igazgatója, mint házigazda, Gánti Tibor a Magyar Biológiai Társaság főtitkára, Kozmanovics Endre az OTSH főosztályvezetője és Zalka András a Testnevelési Főiskola rektora mondott üdvözletet.

Az emberi mozgás szerveződésének időszerü kérdéseiről beszélt Nádori László - az ülés elnöke - bevezető előadásában. Arra mutatott rá, hogy a tanulásban elválaszthatatlan kapcsolatban áll a megismerő, ismeretszerző és a cselekvéshez kötött képesség. Elsődleges szerepet kap az emberi mozgás keletkezésében a cselekvési tényező.

Az ember további élete során a mozgástanulás kognitiv jellemzője az ismeretszerzés fontos eszköze marad. A mozgástanulás menete: a viselkedéses teljesitmény fejlődése, alkalmazkodása, tökéletesitése, vagyis: valamilyen mozgásfeladat megoldása a folyamat optimális szabályozásával.

A mozgástanulás elméletének fő forrásai empirikusak /edző, tanár, orvos, pszichológus/, kisérletiek /sporttudományi és társadalomtudományi/, valamint komplex tudományos szemléletre támaszkodó hipotézisek.

A mozgástanulás feltételei közül első helyen a társadalmi környezetet emelte ki az előadó. A családi, az iskolai környezet meghatározó jelentőségü a gyermek mozgástanulásában. Hasonló fontosságu a második jelzőrendszer, a beszéd. A legkiválóbb oktatástechnikai feltételek is csak a tanuló aktiv közreműködésével válnak hatékonnyá /motiváció/. Alapvető a feladat megértése. Az uj mozgások megtanulása a már meglévő, ismert mozgá-

sokra épül /motorikus kiinduló szint/.

Az uj mozgások megtanulása a következő uton halad: először a durva, majd a finom koordinációt kell kialakitani, majd az utóbbit megszilárditani és alkalmazni a változó feltételek mellett.

A monoaminerg neuronrendszer funkcionális anatómiájáról adott áttekintést Donáth Tibor. Mai ismereteink alapján rámutatott, hogy a szenzoros, motoros, retikuláris és vegetativ rendszerek mellett, olykor pedig ezeken belül olyan rendszerrel kell számolnunk, amelynek ingerületet vivő anyaga biogénamin.

Három transzmitter tartozik a monoaminok közé: a dopamin, a noradrenalin /katekolaminok/ és a szerotonin /indolamin/. Ezek az egytörzs számos neuroncsoportjában szintetizálódnak.

A dopaminerg neuronrendszer a mes-, di- és telencefalonban található, három pályája ismeretes. Hét noradrenalint szintetizáló sejtcsoport ismeretes. Pályái fel- és leszálló rendszereket képeznek. A szerotoninerg neuronrendszer minden esetben a specifikus citoarhitekturához csatlakozik. Szintén fel- és leszálló pályái vannak.

Morfológiájukból következtethető, hogy hatásuk igen kiterjedt. Ellenőrző funkciót fejtenek ki a vázizmok mozgásaktivitására az egyszerü reflexválaszoktól a bonyolult mozgásmintákig.

A szomatoszenzoros strukturákra való hatásával befolyásolja az érzékelést. Hatása kiterjed a viszceroszenzoros információkra is, fontos szerepet tölt be a simaizommüködés, a viszceromotoros aktivitás szabályozásában, a neuroendokrin folyamatok szerveződésében, a homeosztázis megőrzésében, az alvás-ébrenlét szabályozásában.

Egyes helyeken, mint be- kikapcsóló ugynevezett on-off-rendszer, másutt regulativ: könnyitő, illetve gátló hatással vesz részt a mozgástanulás komplex folyamatában.

A mozgás szerveződésének utját azok a felfedezések jelzik, amelyek során tisztázódott a központi idegrendszer alapvető szerepe, a specifikus neuroncsoportok és pályák funkciója. A motoros efferentáció Bernstein által 1929-ben vázolt rendszere sokban bővült, változott is, de ismereteinkben jelentős még a fehér foltok száma.

A vigilancia funkció felfedezése /1949/, az alfa- és gamma-rendszer megismerése uj elemek a motoros cselekvések mechanizmusában. A piramidális - extrapiramidális rendszer dualista felfogásának alapos indokokkal történt megkérdőjelezése azonban még - ugy tünik - nem dőlt el. A témában Nemessuri Mihály az in- és a feltételes reflexek mozgásszervező szerepének kifejtése során rámutatott azokra az ellentmondásokra, amelyek miatt nem értelmezhető a motoros aktivitás felépitése a reflexelmélet alapján. Ismertette munkacsoportjának "mozgásfolyam" elméletét, amely alapján a mozgatórendszer általános müködési és szabályozási elveit igyekeztek kidolgozni.

Feltevésük szerint minden mozgás alapmüvelete a mozgásfolyam elemhármasa: a forgás-, az erő- és vezérlési folyam. A

forgásfolyam egy izület szabadságfokát egy irányban, egy fázisban megvalósitó folyamatos elmozdulás. Ennek kinetikai energiáját adó izom- és sulyerő az erőfolyam, motoros beidegzése pedig a vezérfolyam. A rendezés elve: inverz /toló és huzó irányu/ mozgásfolyamok párhuzamos és soros kapcsolása kényszerkötésben. Ezzel az elmélettel számos mozgást és sportmozgást sikerült leképezniük. Ilyen módon lehetővé válik a mozgástanulási folyamat nyomon követése és elemzése.

A pszichomotoros müködéskör pszichológiai vizsgálatának nénány problémáját fejtegette Büchler Róbert. A terminológiai hiányosságokra rámutatva megvilágitotta a mozgás és cselekvés pszichológiai vizsgálatának eltérő elméleti és módszertani szempontrendszerét. Hangoztatta a sporttevékenység kettős, moláris és molekuláris /mozgástani és cselekvéstani/ megközelitésének szükségességét.

Vázolta a mozgásszerveződés modern szemléletét, majd a mozgástanulás vitatott problémáit ismertette. Foglalkozott az S - R, az S - S teoriák, valamint az asszociációs mechanizmusok és a hatástörvény érvényességéről folytatott vitákkal.

A második napon a sporttechnikák elsajátitásának, tanitásának és fejlesztésének problémáját tárgyaltuk. A témát edzéselméleti szempontból közelitette meg Istvánfi Csaba. Bevezető referátumában az első napon kifejtett mozgás-szabályozási elméletek sportban való beépithetőségére hivta fel a figyelmet, különös tekintettel a mozgásszabályozás differenciálódására és jellegzetességeire. Részletesen ismertette a küzdősportok és a sportjátékokra jellemző taktikai tevékenység szabályozási folyamatait.

A sportágakat a környezet változó ingereihez való alkalmazkodás szempontjából csoportositotta, a mozgáskészségek alkalmazásának környezeti körülményei és szabályozásának fő jellege alapján. A zárt és nyilt mozgáskészségek végrehajtási formáját, a tanulási, gyakorlati, valamint az alkalmazási, versenyzési körülmények közötti mozgástanulást elemezte.

A sportjátékokra és a küzdősportokra a nyilt mozgáskészségek jellemzők. E sportágak mozgásanyagának oktatásánál a tanulásra vonatkozó elméleti tételek és módszertani elvek differenciáltak, amelyeket az edzések folyamán lényeges figyelembe venni.

Előadásában részletesebben kitért azokra a sportágakra, amelyekben a taktikai tevékenységnek vezető szerepet tulajdonitunk. Taglalta a sportágaknál az ügyesség szerepét, fejlesztésének formáit, fontosságát. Felhivta a taktikai tevékenységet irányitó szakemberek figyelmét, hogy nem szabad minden egyes taktikai megoldás mögött a tudatos pszichikus folyamatok uralkodó szerepét keresni. A taktikai cselekvés tárgyalásánál kiemelte, hogy sok esetben a jó elképzelés és a helyes döntés a hiányos kondicionális és a technikai feltételek miatt nem eredményezhet sikeres megoldást. Ezért a pszichikai, kondicionális és technikai feltételeket egységben kell értelmezni és fejleszteni.

Előadása befejező részében a játékelmélet csapatjátékokra alkalmazható eredményeivel foglalkozott, kiemelve az edző szerepét az egyes versenyzők és csapatok szempontjából.

Pilvein Márton, ifj. Tóth István a szenzoros reakcióidő és a döntési képesség gyorsaságának fejlesztési lehetőségeit tárgyalta a labdajátékokban.

Istvánfi Csaba bevezető előadásához kapcsolódva, a labdajátékokat emelték ki, elsősorban az információfelvétel gyorsasága miatt.

Felhivták arra a figyelmet, hogy a labdajátékokat az érzékleti reakció gyorsasága, valamint a választás és a döntés gyorsasága jellemzi, érdemes lenne ezt a képességet rendszeres gyakorlással továbbfejleszteni. Bemutatták, hogy a szerzők által szerkesztett speciális reakcióidő-periméter alkalmas a képességek változásának mérésére.

A kajakozás mozgásszabályozásának problémakörével foglalkozott Kemecsey Imre /SZEOL/. A Bernstein-féle mozgáselmélet szempontjából elemezte a kajakozó mozgását. Kiemelte, hogy élversenyzők esetében nincs szükség minden egyes mozgásciklus rendkivül preciz, tudatos ellenőrzésére, hanem inkább a nagyobb, 20-50 m-es "etapok" ellenőrzése, korrekciója fontos. Felhivja arra a figyelmet, hogy az edzőnek olyan módszereket kell alkalmaznia, amelyek megfelelő didaktikai sorrendben követik egymást.

A kajakozás "egymásra épülő" szabályozás szintjeit kitünő szemléltető ábrán mutatta be, jól érzékeltetve, hogy a téma jeles szakértője, nemcsak mint pszichológus, hanem mint edző is.

Kotsis Attiláné a röplabda-sport mozgásösszetevőinek /technikájának/ alapvető módszereit és a tanitási folyamat egymásra épülő komplex rendszerét ismertette.

Felhivta arra a figyelmet, hogy a röplabdajáték alkotó részeinek oktatásánál az elemek mindig magasabb szinten történő összegzése és a részekre bontás igen fontos. Az edzői feladat ennek az állandó, visszatérő folyamatnak a tervszerü sulyozása. Ezt kell figyelembe venni a mozgástanulás, mozgástanitás során.

A második nap délutánján a testnevelés-és sporttudomány egyéb területeinek eredményeiről számoltak be a kutatók.

Török Attila /SZOTE/, Kemecsey Imre /SZEOL/ és Galambos János /JATE/ a ciklikus állóképességi erőt igénylő versenyek energetikai viszonyainak optimalizálási problémáját tárgyalták. Farmosi István a sportoló nők menarchekorával foglalkozott. Boros Zsófia, Fekete Győző, Apor Péter előadása a vázizom biokémiai alkalmazkodó állóképességi edzését mutatta be vizsgálati eredmények alapján.

Az állóképességi edzés hatását tanulmányozták a gyaloglók alsólábszár- és combizmaira. Bergström által leirt tübiopsziás módszerrel vett izommintákból enzimaktivitás méréseket és izomszerkezeti vizsgálatokat végeztek.

Zsibrita János a birkózás oktatásában előforduló taktikai tevékenység főbb folyamatairól tartott hozzászólásában kifej-

tette edzői munkájának azokat az ujszerü módszertani eljárásait, amelyeket a mozgástanulás során alkalmaz. A nagy világversenyek mérkőzéseit elemezte, s igy képet kaptunk a stilusváltozásokról, ujszerü mozgáskombinációk felszinre kerüléséről. Tapasztalataikat a kezdő birkózók oktatásánál is felhasználják, az alaptechnikát a biomechanikai törvényszerüségek tudatositásával oktatják.

Részletesen elemezte hozzászólásában a birkózás tanulása során szerzett képességek jellegét, oktatásának és fejlesztésének problémakörét. /Észlelés, érzékelés, szelektálás, kritika, önkritika, döntés, akarat, barátság, improvizálás stb./

A munkamozgások mozgásbiológiájának témaköréből tartott előadást Kovács Árpád "Manuális tevékenység mozgásbiológiai vizsgálata az általános iskolában" cimmel. Ismertette kisérleteit, amelyeket harmadik osztályos tanulókon végzett a kalapálás /szögbeverés/ tanitása közben.

A következő feladatokat oldotta meg:

1. Felállitott egy, a gyermek életkori sajátosságainak megfelelő algoritmust.
2. Összehasonlitotta az algoritmus utján történő tanulást a spontán tanulás módszerével.
3. Megvizsgálta a nemek közötti különbséget a gyakorlati munkakészség kialakitása terén.
4. Összevetette a gyakorlati munkakészség és a mozgásügyesség egyik formájának jellemző adatait.

Eredményei azt mutatják, hogy a technika tantárgy manuális tevékenységének elsajátitása kedvezőbb, ha algoritmus utján tanitják a gyerekeket. Ez szignifikáns mértékben mutatható ki a müvelet végzésének idő- és minőségbeli paraméterein egyaránt.

Észlelés és mozgás a közlekedésben

Vitaindító előadásában Csucs Andrásné elmondotta, hogy a közlekedés problémáit már három évvel ezelőtt felvetették a VIII. Mozgásbiológiai Szimpoziumon. Több, elmélyült vitaülést követően megalakitották a Mozgásbiológiai Szakosztály Közlekedési Szekcióját, amelyben tudományközi módon dolgozták fel a gépjárművezetéssel járó szenzomotoros, vegetativ és pszichés folyamatokat, a gyalogos közlekedés biztonságának számos kérdését és más problémákat. A mai közlekedés a környezet gyors változása miatt nemcsak a mindennapi észleléskor megszokottnál sokkal gyorsabb és célszerübb mozgásválasz elsajátitását igényli, hanem állandó tanulási folyamatot is jelent.

Közlekedésünk világviszonylatban közepesen fejlettnek mondható - fejtette ki bevezető előadásában Tőzsér István - de az utóbbi évben rendhagyóan, robbanásszerü fejlődés következett be. Negativ vonások, konfliktuspontok is kialakultak a fejlődés során. Különösen megnőtt a településeken bekövetkező balesetek száma, sok a fiatal és az idős balesetes, gyakori az alkoholos befolyásoltság. A különböző tudományágak jelenlévő képviselői közösen keresik a jobb megoldást a közlekedés biztonságának javitására.

A tudatos és automatizált motoros döntéselemek összefonódnak a gépjárművezetőben - mutatott rá Perczel Tamás referátumában. A motoros strukturák felső szintjéről a stratégiai döntések, az alsóbb strukturákról a részletes döntések származnak. Fontos feladat az anticipálás és az előzetes korrekció. Különösen a sebesség- és a távolságbecslés során keletkeznek téves észlelések. Meg kell vizsgálni, vajon megfelelő-e a gépjárművezetés tanitása ebben a vonatkozásban.

A kamionvezetők éberségi szintjének vizsgálatával nyert eredményekről számolt be Pál Ernő. A Balogh György által konstruált Reakon ellenőrzi a mozgásmüveletek frekvenciáját - amely a vigilancia-szinttel arányos - és bizonyos ritkulási érték alatt külön feladatot ad a vezetőnek, méri a válaszidőt és a válasz elmaradásakor dudaszóval ad jelt.

A fenti vizsgálatokban alkalmazott EEG-kontrollról számolt be Siska Tamás. Kimutatták az agyi akciós potenciálok szoros kapcsolatát a vigilancia-szinttel, és az utviszonyok befolyását. Az EEG-spektrum elemzése számitógépen, Fourier-analizissel történt.

A vizuális analizátor a nélkülözhetetlen információk 100 %-át veszi fel - fejtette ki Draskóczy Magda. A perifériás látás jelentőségét mutatja, hogy elsősorban ez érzékeli a sebességet. A látásélesség dinamikus összetevőjéről beszélt Bölcs Sándor. Az alkalmasságvizsgáló eljárások fontosságát Romhányi Róbert ismertette. A közlekedési kultura problémáit Kercs László fejtette ki.

A jó járművezető az autót saját testének kiegészitéseként érzékeli - mutatott rá Bundsák László. A közlekedésbiztonság ember központu probléma.

A gépjárművezetés tanult mozgás, fő vonásait tekintve a labdajátékkal hasonlitható össze - fejtette ki Timár András. Ugyanis folyton változó körülmények között kell - sürü döntési helyzetekben - a megfelelő megoldást megtalálni és végrehajtani. Fontosnak tartja a veszélyhelyzetek oktatását.

Az egyensulyszerv müködésének fontosságára mutatott rá Remenár László és Jekkel László. A járművezetői vizsgáztatás tapasztalatairól számolt be Jánosi István.

A dorsopathiát a gépkocsivezetők szakmai ártalmának minősitette vizsgálatai alapján Balogh György és Józsa András.

Tőzsér András kezdeményezésére ajánlásokat dolgoztak ki a vitaülés anyaga alapján.

MAKKÁR Márta

A II. TESTNEVELÉSI TUDOMÁNYOS KONFERENCIA, SZOMBATHELY

1982. március 9-10-én a Tanárképző Főiskolán került sor a Konferencia megrendezésére. A pécsi, I. Tudományos Konferencia után - remélhetően, most már hagyományként - igy időnként felrajzolható a testnevelés- és sporttudományos kutatások hazai keresztmetszete.

Lehetőség nyilik e reprezentativ alkalmakkor arra is, hogy a Tanitó- és Tanárképző Intézmények /és más szervek/ munkatársai párbeszédet folytathassanak - többségében vizsgálati adatokkal alátámasztva - iskolarendszerünk testneveléssel- sporttal kapcsolatos aktuális kérdéseiről.

A Konferenciát bevezető plenáris ülésen 4 fő referátum hangzott el:

- a testnevelő tanárképzés egy lehetséges modelljéről;
- a motorikus képességek fejlesztésének elméleti és módszertani alapjairól;
- a tantárgypedagógiai kutatások időszerü kérdéseiről, és
- a Magyar Uttörők Szövetsége feladatairól a tanulók tömeg- és versenysportjában.

A referátumok mintegy hangsulyozottan kiemelik a tanárképzés, az iskolai oktatás és az Uttörő Szövetség legfontosabb tennivalóit.

A testnevelő tanárképzés korszerüsitésében - annak egy lehetséges modellje bemutatásával - a szerzők / Szigeti Lajos és Vass Miklós/ elsődlegesnek tartják egy megalapozott, elméleti koncepció kidolgozását, amely rendező elvként szolgálhat a képzési tartalmak kidolgozásához. A koncepció figyelembe veszi a testnevelő tanári gyakorlat tapasztalatait, szükségleteit, a testnevelés iskolai funkcióját, a szabadidő /testkultura/ fejlődésének tendenciáit.

E tényezők alapján egy olyan képzési cél- és feladatrendszer vázolható fel, amely a képzés különböző területeire konkretizálható, és irányitó funkciót tölthet be az oktatási-nevelési folyamat minden mozzanatában.

- A motorikus képességek fejlődését alapvetően az egyénfejlődés törvényszerüségei, valamint a környezeti feltételek befolyásolják. A fejlődés szakaszossága és a környezeti ingerek jellege közötti összefüggéseket, a testi és a motorikus fejlődés optimalizálása érdekében a tantervkészitésnél elsődlegesen kell figyelembe venni./Nádori László/

A motorikus képességek két fő csoportba sorolhatók: kondicionális és koordinációs képességek csoportjába. Az előadó ismertette a fő jellemzőket és a fejlesztési elveket.

- A tantárgypedagógiai kutatásokról szóló előadás három témakört érintett: /Burka Endre/

1. A kutatási stratégiák: a döntést előkészitő kutatások, uj tudományos ismeretek feltárását és a tartalmi-metodikai fejlesztést célzó kutatások.

2. A kutatásfejlesztés időszerü gondjai: a kutatási kultura szinvonala, a témaválasztás és a kutatás feltételei, parciális és modellkisérletek.

3. Kutatásszervezés: irányitás és koordináció, tartalmi koncentráció és a kutatói érdekeltség.

A plenáris ülést követően, négy szekcióban, közel 50 előadás hangzott el. Az előadások - szekciókként - az alábbi fő kérdések köré csoportosithatók:

- az óvodai és az iskolai testnevelés tartalmi-strukturális kérdései;
- az óvodai és iskolai testnevelés és a tanárképzés módszertani kérdései;
- az alsó tagozatos tanulók versenysportja és tanórán kivüli testnevelése, és
- az alkat, a motorikus jellemzők és a motorium fejlesztése.

- Többéves felmérésről, vizsgálatról számolt be az előadás /Lukovich Istvánné/, amely az óvodások kondicionális képességeinek változásáról tájékoztatott. A nyert eredmények a 3-6 éves koru gyermekek fizikai teljesitményeinek /erő, gyorsaság és állóképesség/, alkati tulajdonságainak és biológiai érettségi állapotának kapcsolatait, testnevelési vonatkozásait tükrözi.

- Az óvodás korosztály vizsgálatairól számolt be /Bakonyi Ferenc/ az a reprezentativ felmérésre támaszkodó előadás /N=1215/, amely 33 antropometriai -, 6 fizikai-erőnléti és 8 motorikus szintre vonatkozó paraméterre terjed ki.

- Ugyancsak többéves munka eredményéről hallottunk abban az előadásban /Ozsváth Ferenc/, amely az alsó tagozatos tanulók futóteljesitménye mellett a PW 170-et, a lábizmok erő-állóképességét, a gyerekek egészségi állapotát és az iskolai munkában észlelhető akarati erőfeszités szinvonalát is vizsgálta.

- Az utóbbi témakutatásnak mintegy kiegészitője az alsó tagozatos tanulók izomzatának tudatos fejlesztéséről, ennek módszereiről szóló beszámoló /Pandurics István/.

- Az iskolai testnevelés tartalmi kérdéseit vizsgáló kutatás a Testnevelési Főiskola központi, középtávu témája: "A középfoku iskolák testnevelési tantervei tartalmának, szerkezetének vizsgálata, fejlesztésének lehetőségei". Az erről tartott ismertetés /Nagy Tamás/ kiterjedt a tantervek cél-, feladat és követelményrendszerének, mozgásanyagának és oktatástechnológiai kérdéseinek bemutatására.

A TF központi kutatásain belül indult az a vizsgálat is, amely hálótervezés segitségével a testnevelési tanterv atlétika anyagának optimális oktatási-fejlesztési lehetőségeivel foglalkozik /Pótzyné Keresztesi Katalin/.

- Az iskolai gyógytestnevelés korszerüsitésének elvi kérdései cimmel /Mónus András - Frenkl Róbert/ azok a javaslatok fogalmazódtak meg, amelyek felvetik a testnevelési tantervi koncepció értelmezésének és a testnevelő tanári szemléletnek a módositását, az iskolai testnevelés szerkezetének távlati megváltoztatását, a szakemberképzést és a továbbképzést, valamint az orvosi ellenőrzést.

A testnevelés és a tanárképzés módszertani kérdései között erőteljesen jelentkezett az egyre népszerübb oktatástechnológiai szemléletmód. Látszólag ellent mond ennek az "Audiovizuális hatástechnológiai lehetőségek a mozgásos cselekvésoktatásban" c. előadás, amely /Kis Jenő - Hajdu János - Horváth András/ szerint az iskolai testnevelés gyakorlata még idegenkedik az oktatás korszerü technikai eszközeinek felhasználásától. Szemléltető példákkal bizonyitják, hogy mind a tanárképzésben, mind az iskolai testnevelésben a cselekvéstanitás és -tanulás fontos, funkcionális pontokon segithető oktatástechnológiai eszközökkel.

Ezt bizonyitották azok az előadások is, amelyek az anatómia-élettan /Iglói László/, az atlétikai mozgásanyag /Molnár Ferenc - Pótzyné Keresztesi Katalin - Csizmadia Ferenc - Skoumal András/ oktatásában az oktatástechnológiai eszközök felhasználásának eredményeivel foglalkoztak.

Az uj felvételi rendszer kidolgozása a testnevelési szakra jelentkezőknél is nagy gondot jelent. Egy uj felvételi rendszert és módszert ismertetett az az előadás /Baracs Ferencné/, amely egy kétlépcsős felvételi modell alapján objektiv mérési és értékelési rendszert igér.

A tanitóképző intézetek testnevelési képzésének elégtelen személyi és tárgyi feltételeit ismertető előadás /Császi Sándor/ körvonalazta azokat a javaslatokat, amelyekkel a tanitók és a végzős hallgatók testnevelési képzettsége a közeli években növelhető.

A pozitiv testnevelési értékrend kialakitását célozta az a pedagógiai vizsgálat, amely ok-okozati összefüggések alapján a fizikai aktivitás, a testedzés iránti igény csökkenésének okait kutatja /Polgár Tibor/.

Többéves ifjusagkutatási vizsgálatsorozatról hallhattunk, /Szilárd István - Ozsváth Anna - Bán Ildikó - Ambrus Szilárd/, amelyben a fizikai és pszichikai teljesitőképességet, annak változását vizsgálják az életmód és a tanulási szokások tükrében.

Az alsó tagozatos tanulók versenysportja és a tanórán kivüli testnevelése témakörben a tanulók testnevelési órákhoz való beállitódásáról /Günter Tiess/; a beállitódás érzelmi aspektusáról, kor- és nemspecifikus szempontból /Gerhard Schillack/: valamint az NDK 4-10 osztályos tanulóinak monotóniatürésétől /Dagmar Lunnenochloss/ hallottunk beszámolókat. Emlitésre érdemes, hogy a tanulók monotónia-érzékelésében - különösen az egyéni sportágakban - a nemek közötti differencia kimutatható. A fiuk monotóniatürése kedvezőbb, mint a lányoké.

Időszerü téma /Csillag Béla/ az iskolások hétvégi programjainak elemzése. Időmérleg alapján kimutatható a különböző tevékenységi formák aránya ebben a korosztályban is.

Az alapállóképességi teljesitmény nyári, szünidei alakulásáról számol be az a vizsgálat /Walter Károly/, amelynek eredményei azt mutatják, hogy a nyári időszak kedvezőnek itélt hatásai a szeptemberi méréskor - főleg a városi gyerekeknél - az alapállóképességben nem mutatkoznak meg egyértelmüen.

Az alkati vizsgálatokra épülő ismertetések egyrészt alkati mutatókat és szomatotipust tanulmányoznak /Farmosi István/, kardiorespiratórikus és a testszerkezet kapcsolatát vizsgálják /Mohácsi János - Mészáros János - Molnár Imre/, másrészt az alkat és a teljesitmény /Bocz Árpád/, illetve a fizikai erőnlét /Tamás Béláné és Völgyesi János/ összefüggéseit tárgyalják.

Elsport kitekintésüek azok a témakutatások, amelyek a kiválasztás diagnosztikai kérdéseivel /Ozsváth Károly/, a kiválasztás és az igényszint kapcsolatával /Gáspár Mihály - Kővári József/, a biológiai életkor és az utánpótlás összefüggéseivel /Mészáros János - Frenkl Róbert - Mohácsi János - Molnár Imre/, illetve a sportágválasztás és sportágváltoztatás inditékaival /Gál László/ foglalkoztak.

A sokrétü témakutatás jelzi tudományos területünk jelenlegi szétaprózódottságát. Biztatóak a kezdeményezések egyes főiskolák, "kutatómühelyek"ez irányu tevékenységének megindulásáról. A kutatás személyi feltételei adottak, a kutatásirányitás és koordináció biztos kezekben van, igy bizhatunk abban, hogy a kutatási kultura szinvonalának emelkedésével további uj, testnevelési és sporttudományos ismeretek feltárásával számolhatunk.

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

1. A szerkesztőség olyan másutt még nem közölt kéziratokat fogad el, amelyek szakterületünk tudományos és módszertani kérdéseivel foglalkoznak: beszámolók eredeti kutatásokról; témaösszefoglaló tanulmányok; didaktikusan feldolgozott esettanulmányok; beszámolók a hazai, valamint a nemzetközi testnevelés- és sporttudományos közélet fontosabb eseményeiről; ismertetések a hazai és külföldi testnevelési és sporttudományos intézmények életéről, munkájáról; hozzászólások a kulturális élet sport és testnevelés vonatkozású eseményeihez; könyv- és tanulmányismertetések stb.

2. A kéziratok terjedelme nem haladhatja meg az 1,0 szerzői ivet, azaz 2-es sorközzel, soronként 50 leütéssel, s oldalanként 25 sorral gépelve, a 32 oldalt.

3. A kéziratokat két (első és másod-) példányban kell beküldeni a szerkesztőnek. A közlemény cime felett a szerző vezetékneve nagybetükkel, keresztneve kisbetükkel, alatta a tanulmány cime (nagybetükkel és aláhuzva), majd öt sor kihagyás után következik a folyamatos szöveg.

4. Az idegen nyelvü tartalmi kivonatok (rezümé) számára (külön oldalon, három példányban) 10-15 soros összefoglalásokat kell csatolni a közleményekhez, a szerző nevének és a tanulmány cimének feltüntetésével.

5. A szöveget irógéppel, 1/8 ives (A/4-es) géppapirra, s csak a papir egyik oldalára, hibátlanul kell irni.

6. Csupa nagybetüvel semmit sem szabad gépelni. A kézirat lapjait, fent középen oldalanként folyamatosan, arab számokkal kell ellátni. Betoldás nem alkalmazható.

7. A számozott és cimmel ellátott ábrákat, illetve táblázatokat (melyek nagysága nem haladhatja meg a 21x15 cm-es méretet) külön boritékban kell csatolni a kézirathoz. Minden ábra és táblázat hátlapján szerepeljen a szerző neve és a kézirat cime. A kéziratban pontosan fel kell tüntetni az ábrák és táblázatok helyét.

8. Szöveg közben alkalmazott irodalmi hivatkozásoknál vagy a szerző neve után, vagy a mondat végét jelző irásjel után, zárójelben kell feltüntetni az irodalomjegyzékben jelzett sorszámát.

9. Az irodalomjegyzék összeállitása a szerzők nevének (ennek hiányában a cimek) ábécé-sorrendjében történjék. Könyvek esetében a következő módon kérjük a cimleirást: a szerző vezetékneve, keresztnevének kezdőbetüi, cim, kiadó, a megjelenés helye és ideje, oldalszám. Folyóiratközlemények esetében: a szerző vezetékneve, keresztnevének kezdőbetüi, a cikk cime és zárójelben a folyóirat neve, a megjelenés éve, a folyóirat száma, oldalszám (-tól-ig).

10. Idegen nyelvü folyóiratcikkeknél az illető ország cimleirási mintáját is lehet alkalmazni, de a kiadvány cime röviditett formában nem adható meg. Külföldi irodalom közlésekor, ha van könyvtárban hozzáférhető forditás, akkor (a megfelelő könyvtári jelzet feltüntetésével) magyarul, ellenkező esetben az eredeti nyelven kell a cimet leirni.

11. A nem a Testnevelési Főiskolán dolgozók esetében kérjük csatolni a szerző(k) pontos lakcimét, telefonszámát, munkahelyét, foglalkozását, illetve beosztását.

12. A fentiektől eltérő kéziratot nem fogadunk el. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Ára: **36.** *-Ft*

A Testnevelési Főiskola közleményei

1982/2

melléklet

Testnevelési Főiskola Budapest

TF könyvtára Bp.
80
577
1982. XII. 4.
G.074

A Testnevelési Főiskola közleményei

1982/2

melléklet

Testnevelési Főiskola Budapest

CSIDER Tibor

AZ ISKOLAI GYÓGYTESTNEVELÉS GYAKORLATAI ÉS MOZGÁSELEMZÉSE

I. RÉSZ

I. Bevezetés

Az elmult évtizedben nagyon sok tapasztalat gyült fel a gyógytestnevelésben is. Ezek a gyakorlati munkában halmozódtak fel, és ez késztetett arra, hogy átnézve és szelektálva az anyagot a használhatatlant elvessem, s a jót megtartva megkeresem az összefüggéseket az egyes részek között. Hasznos ha munkánkat jól átgondolt elvek köré csoportositjuk, mert a helyes elméleti általánositások jó fogódzkodókat jelentenek a gyakorlati munkában. Ez az integrációs munka - remélem nevezhetem igy - mindig nagy előrelépést jelent az adott szakágban és a jövő gyógytestnevelőinek tudását gazdagitja.

A közvetlen gyakorlatot kivánom szolgálni. Olyan utmutatót szeretnék a főhivatásu gyógytestnevelő tanárok és iskolai testnevelést tanitó kollegák kezébe adni, amelyből - megfelelő alapképzettség mellett - szinvonalas, speciális jegyekkel rendelkező gyógytestnevelési órákra történő felkészülésükben segitségükre lehetek.

Az első rész a gyakorlatanyagot és az anatómiai elemzést foglalja össze, amely véleményem szerint a kevés gyakorlattal biró kollégáknak és a szakképzésben részt vevő hallgatóknak nyujt elsősorban segitséget. A második részben a módszertani alapelveket foglaltam össze. Kitértem az orvossal való együttmüködésre, a terhelés és az óravezetés főbb módszereire és a gyakorlatanyag kiválogatásának szempontjaira is.

Az anyag épitkezésében nem a hagyományos utat követtem. Nem különitettem el a mozgásszervi és belgyógyászati gyakorlatanyagot és módszereket. A gyakorlat, tapasztalat bizonyitja, hogy e két speciális területen alkalmazott fizikai terhelés mozgásanyaga és módszerei kölcsönösen alkalmazhatók. Hiszen sokszor kell olyan problémákkal megküzdeni, hogy a vegetativ szervek terhelése mellett a gerinc deformitását is javitanunk szükséges.

II. Áttekintés a gyógytestnevelés helyzetéről

A gyógytestnevelés tartalmi, formai oldalai lényegesen megváltoztak az elmult husz évben. Ami a formai oldalt érinti meg kell állapitanunk, hogy a gyógytestnevelés óravezetésében

figyelemre méltó, a hagyományostól nagymértékben eltérő, szakaszos órabontás és a csoportban végzett egyéni munka. Tartalmi téren a gyógytestnevelés igyekezett átvenni a korszerü orvostudomány és az edzéselmélet eredményeit és módszertanába beépiteni. Megfigyelhető az is, hogy a belgyógyászati gyógytestnevelés erősen visszaesett. Ezzel szemben az ortopédiai, gerincdeformitással foglalkozó gyógytestnevelésiág napról-napra ujabb problémák elé állitja a gyakorló gyógytestnevelő tanárokat. Az orvosi vizsgálati /diagnosztizáló/ normák hiánya miatt egyes felmérések a tanulóifjuság 25-30 %-át gyógytestnevelésre szorulónak itéli, mig mások 2-3 %-át tekintik gerincdeformitásosnak.

Ezek a tények meghatározzák a témát is. A jelenlegi helyzethez alkalmazkodva és felismerve az iskolákban uralkodó feltételeket a gyakorlatanyag tárgyalásában, a hangsuly kissé az ortopédiai gyógytestnevelés felé tolódott el.

III. A gyógytestnevelési gyakorlatok csoportositása

A gyakorlatokat a hagyományostól eltérően csoportositottam. A mozgásanyagot nem diagnózisonként dolgoztam fel. A feldolgozásban alapgyakorlatokból indultam ki, és ezek köré gyüjtöttem össze a gyakorlatok bonyolultabb, továbbfejlesztett változatait. Innen már a hagyományos feldolgozási módot követtem: egyes szeren /bordásfal, zsámoly stb./ vagy párokban végezhető gyakorlatokat egy csokorba gyüjtöttem.

Az olvasó minden gyakorlat mellett részletes tájékoztatást talál a gyakorlat természetére, hatásfokára vonatkozólag. Az a/ jelölés mellett a kiinduló helyzetre utaló megjegyzések találhatók. A b/ pont a gyakorlat végrehajtására, ütemezésére, szakaszolására vonatkozik. Az ábráknál megjelöltem a mozgás irányát, ⟷ oda-vissza, a mozgás tempóját /lassu, fokozatos ——— , ——— . ——— lassu, megállás után folytatni, ∿∿∿ rugozó, élénk/.

A c/ pontban a mozgás elemzése található: leirom a mozgásban részt vevő izomcsoportokat és müködési összefüggéseiket, kapcsolataikat. Ahol kell utalok a mozgás nyilt és zárt láncban /lásd később/ történő müködési sajátosságaira is.

A d/ pontban a gyakorlat funkcióját irom le. Itt két fontos fogalom köré csoportositottam a gyakorlatokat: erősitő /E/ és mobilizáló /nyujtó, lazitó/ /M/ gyakorlatokra.

Az e/ pont a gyakorlat alkalmazási köre: mivel az egyes deformitások a fő csoportokon belül is tovább oszthatók, további finomitásra volt szükség. A részletes felosztást táblázatba foglaltam, számokkal, betüvel jelölve a csoportokat. Az alkalmazás területére, a gyakorlatok mellett ezekkel a számokkal, betükkel utalok. /Lásd az 1. táblázatot./ Az e/ pontban, ha számjelölés /betü nélkül/ található, akkor az egész deformitáscsoportra javasoltan alkalmazható a gyakorlat. A szám és betü együtt azt jelenti, hogy csak a jelölt deformitásra célszerü alkalmazni.

A gyógytestnevelést gyakorlatban müvelő oktató, tanár, gyógytestnevelő, szakképzésben részt vevő hallgató ebből a lei-

rásból minden fontos információt megtudhat az egyes gyakorlatok természetére, hatásfokára vonatkozólag. Ezek után csak meg kell néznie a deformitásra utaló táblázatot és megtudja, hogy melyik deformitásnál vagy deformitáscsoportnál célszerü alkalmazni a gyakorlatot. Természetesen ez nem zárja ki, hogy a gyógytestnevelő tanár ne készitsen önálló gyakorlatokat. Ezek az elvek olyan didaktikai keretek, amelyeken belül a funkcionális anatómiai szabályoknak megfelelően tervezett mozgásanyag csoportositható. Távol áll tőlem az a gondolat, hogy szigoruan csak ezek a gyakorlatok és módszerek alkalmazhatók a gyógytestnevelésben, sőt ezzel szeretném elősegiteni a tanári alkotó kedvet, kreativitást. Aki szolgai módon kivánja felhasználni a gyakorlatokat, és nem törekszik az elvek megértésére, annak előbb-utóbb elapadnak szellemi erőforrásai. A gyakorlatok közös elvek és anatómiai, biomechanikai mozgáselvek alapján tervezhetők és senkit sem mentesit az alapos anatómai szaktudás megszerzése alól.

1. táblázat

A gyakorlat alkalmazási köre	Hivatkozási szám
Scoliosis	1
-merev hát	1/a
-laza hát	1/b
Kyphosis	2
-kypholordosis	2/a
-alsó háti és ágyéki kyphosis	2/b
-domboru hát	2/c
-kyphoscoliosis	2/d
-fokozott kypholordosis	2/e
Scheuermann-kyphosis	
-kezdeti laza szakasz	2/f
-merev szakasz	2/g
Erősités	3
-mély hátizom erősitő gyakorlat	3/a
-felületes hát-, mellizom erősitő gyakorl.	3/b
-lordosis ellenható gyakorlat	4/a
Csipőficam	5
-m. gluteust. erősitő gyakorlat	5/a
-hasizom erősitő gyakorlat	5/b
-abductor nyujtás-lazitás	5/c
A lábboltozat erősitése	6/a
-a térd lábszár erősitése	6/b
Szülési felkarbénulás	7
Általános hátizom erősités	8
Általános /mély hátizom/ gerinclazitó gyakorlat	9

IV. A gyakorlatok izommechanikai alapelve

A gyógytestnevelési gyakorlat legfontosabb módszertani mozzanata a mozgáselemzés. A tanárnak kettős feladatot kell megoldania: egyrészt a rendelkezésre álló diagnosztikai adatok alapján és saját megfigyeléséből kiindulva meg kell terveznie a terápiás gyakorlatláncot /egyéni gyakorlatokat/. Másrészt elemeznie kell a tervezett gyakorlatok funkcionális anatómiai hatásfokát. Végül is el kell jutnia oda, hogy a gyakorlás mennyisége és minősége valóban az alapdeformitást befolyásolja és igy a javulás mértéke optimálissá válik.

A gyakorlatelemzés hatásosan akkor végezhető el, ha megtaláljuk azt az elméleti bázist, amelyre felépithetők az egyszerü és bonyolult mozgások. Az izommüködésben a testrészek mozgásainak viszonyában megszámlálhatatlanul sokféle kombináció valósulhat meg. Ebben segit eligazodni Szentágothai: Funkcionális anatómia cimü müvében kifejtett zárt és nyilt láncban müködő izommechanikai alapelvekről szóló rész.

A legegyszerübb izommechanikai müködés akkor valósul meg, amikor az izom csak egyetlen izületen halad át. Ilyen izmot csak keveset találunk /pl. m. brachialis/.

Máris komplikáltabb a mozgáselemzés, ha az előbbi egyizületes izomhoz ujabb komponensek csatlakoznak, például, ha az izület többtengelyes. A nehézségek hatványozódnak, ha az izom nem egy, hanem több izületen ivel át.

Az anatómiában leirt izommüködések a legegyszerübb testhelyzetekre vonatkoznak és az egyenes /ugynevezett nyilt láncu/ izommüködéseket irják le. A test vagy testrészek bonyolult müködéskapcsolatait - mivel a több izületü és többtengelyes mozgást végző komponensek együttesen vesznek részt benne - csak átgondolt és legtöbbször matematikai, geometriai apparátust mozgósitó eszközökkel lehet leirni. Ezeknek az ugynevezett zárt láncban lezajló mozgások bonyolultságára ismertetek egy példát. A m. biceps brachii fő müködése a felső végtagot a könyökizületben hajlitja. Hajlitás esetén - erről tapintással könnyen meggyőződhetünk - az izom megfeszül, nyujtásnál viszont ellazul. Ez a leirás megfelel a "nyilt láncu" müködésben leirtaknak. Ha azonban például hasonfekvésből mellső fekvőtámaszba tolódzkodunk, akkor a m. biceps brachii nyujtás közben megfeszül, és müködése zárt láncu lesz. A müködésváltozás azért jön létre, mert az izom a talajon támaszkodó kart és vállat rögziti, és ez csak ugy jöhet létre, ha két izületet /könyök és váll/ átivelve előre fesziti a könyökizületet, és ebben a helyzetben nem hajlitja a könyökizületet, hanem feszíti.

A mozgások mechanikai szinten történő szerveződésében még sok más komponens is részt vesz /például idegi folyamatok, az izület tengelyére kifejtett erővonalak viszonya stb./. Mindezekkel azért foglalkozom részletesebben, mert a keretek közé rögzitett testnevelési és sportmozgásokban az izmok együttmüködésének rendkivül bonyolult kombinációja jöhet létre. A gyógytestnevelésben ezt a bonyolult összmüködést csak tapasztalati uton ellenőrizhetjük, szabályozhatjuk. Mélyebb összefüggéseket csak

műszeres segitséggel /EMG/, filmfelvételek segitségével állapithatunk meg. A gyógytestnevelési gyakorlatban a tapasztalati módszereknek nagy jelentősége van, mivel jelenleg ilyen irányu kutatások nem folynak.

V. Az izom alkalmazkodása a müködéshez

A gyakorlás /edzés/ tervezését, szabályozását a gyakorlás során létrejött élettani változások határozzák meg.

Aktivitási hypertrophia: edzés, gyakorlás hatására az izomrostok megnőnek, de számuk nem szaporodik. A fehérjeösszetétel is megváltozik, az anyagcsere is módosul, és feltételezhető, hogy a fibrillumok is megszaporodnak. A tulhajszolt izomzatban ezek a fejlődések megállnak, és ellenkező irányba fordulnak.

A gyógytestnevelésben sokszor találkozunk az izom inaktivitási atrophiája jelenségével. Ilyenkor az izom rostjai - rövid idő alatt - elsorvadnak, fehérjeösszetételük és anyagcseréjük megváltozik. A tulrövidülés lehet a következménye az inszakadás, tartós izületi ficam vagy rosszul gyógyult töréseknek. Bénulásos atrophia /elfajulási reakció/ a motoros idegek bénulása következtében jöhet létre /például a szülési felkarbénulás/. Ilyenkor az izomban mélyreható, biokémiai változások jönnek létre.

Az izom müködési alkalmazkodásának folyamatait a gyógytestnevelésben alkalmazott gyakorlási programokban figyelembe kell venni. Ezeknek a mozgásprogramoknak az intenzitását, terjedelmét /idejét/, sürüségét, fokozatosságát ugyanugy tervezni kell, mint a versenysportolók edzésterhelését. Megkockáztathatom azt az állitást, hogy a gyógytestnevelés programját minőségében és mennyiségében az edzésmunkához kell közeliteni anélkül, hogy a mozgások elveszitenék speciális gyógyitó céljukat. Ezért tulajdonitok nagy fontosságot azoknak a speciálisan alkalmazott módszertani formáknak, amelyben a széles skáláju, nagy és egyénre szabott terhelésü csoportfoglalkozásokban alkalmazhatók. Ezeket a módszertani formákat később tárgyalom.

A gyógytestnevelés speciális mozgásanyagában segit eligazodni a 2. táblázat, amelyben a gerincben kivitelezhető mozgásokat és kombinációit gyüjtöttem össze. A táblázatban utalok arra is, hogy az egyszerü és összetett mozgások a gerinc melyik szakaszára korlátozódnak.

2. táblázat

Mozgás / Gerincszakasz	Nyaki	Háti	Ágyéki	Egész gerinc
Törzsforditás terpeszállásban		legnagyobb ivü	kisebb ivü	
Döntés állásban			rögzitő szerep	az egész mély hátizomzat
Törzsdöntésben hajlitás oldalra		legnagyobb ivü	kisebb ivü	az egész mély hátizomzat
Törzsdöntésben forditás		főleg az alsó szakasz		
Törzshajlitás oldalt		itt nagy ivü	kisebb ivü	
Törzshajlitás előre				egész gerinc
Előre törzshajlitásban forditás				egész gerinc
Hasonfekvésben törzsemelés		főleg az alsó rész	felső rész a forditásra szabad	
Törzs hátrahajlitás		alsó 2-3 háti csigolya	ágyéki csigolyák végig	

VI. Izomcsoport mint müködési egység

A leiró anatómiai szakkönyvek az általános izommechanikai elveknek megfelelően általában egy-egy mozgás kivételezését megvalósitó, támogató funkcionális egységként tárgyalják az izmok müködését. A gyógytestnevelés sajátos céljaihoz alkalmazkodva ez a könyv az izomcsoportokat müködési egységekbe rendezve tárgyalja.

Találkozunk olyan esetekkel, amikor a topográfiai elrendeződés ellentmond a funkciónak, de minden esetben biztos eligazitást nyujt az izom eredése, tapadása valamint az, hogy melyik izületet vagy izületeket iveli át. Céljainknak legmegfelelőbb felosztást Szentágothai: Funkcionális anatómia cimü könyvében találtam meg.

1. Thoracohumeralis izmok:

- M. pectoralis major /nagy mellizom/;
- M. pectoralis minor /kis mellizom/;
- M. subclavius /kulcscsont alatti izom/;
- M. serratus anterior /nagy fürészizom/;
- M. trapezius /csuklyásizom/;
- M. levator scapulae /lapockaemelő izom/;
- M. rhomboideus /rombuszizom/;
- M. latissimus dorsi /széles hátizom/.

Ezek a felszinesebb mell- és hátizmok, ahogyan a nevükből is érzékelhető, a karcsontra /humerus/ hatnak, de a vállöv rögzitésében is részt vesznek. Ez az izomcsoport segiti a szabad felső végtag mellett a 360°-os karkörzést is. Találhatók itt olyan izmok is, amelyek a rögzitett felső végtag mellett, mint légzési segédizmok szerepelnek.

2. Légzőizmok:

- Musculi intercostales /bordaközti izmok/;
- Diaphragma.

Ezek szorosabb értelemben véve a légzőizmok. Topográfiailag nem tartoznak ugyan ide a légzési segédizmok és a hasizmok, de funkcionálisan a be- illetve kilégzést segitik.

Belégzést segitő izmok rögzitett karok mellett:

Thoracohumerális izomcsoportból

- M.pectoralis major, M. pectoralis minor, M. serratus anterior, M. latissimus dorsi: ezek a bordákat emelik, tehát a belégzést segitik.

Axialis izomcsoportból

- Mm. scaleni;
- M. sternocleidomastoideus.

Kilégzést segitő izomcsoport

- A hasizmok.

3. Axialis törzs- nyakizomzat:

Mély hátizomzat

- M. erector spinae;
- a transversospinalis rendszer részei: M.semispinalis, M. multifidus, Mm. rotatores.

Tarkó-nyakizomzat

- M. semispinalis cervicis;
- M. splenius cervicis;
- Mm. scaleni;
- M. semispinalis capitis;
- M. splenius capiti;
- M. longissimus capitis;
- A suboccipitalis izomcsoport.

Számunkra egyik legfontosabb az axiális, illetve a mély hátizomcsoport: mint müködési egységnek a megértése a gerincdeformitások javitásának egyik sarokkövét képezi. Ez az izomcsoport nagy páros oszlopot képezve az os sacrum dorsalis fel-

színétől a tarkótájékig terjed. Ezek az izmok tartják egyenesen a gerincet /legfőképp a m. erector spinae/ és a törzs fordítását, hajlitását /oldalra/ végzik. A tarkó- és nyakizomzat a nyak és fej mozgásait végzi.

Felső végtag izmai

a/ Vállizmok:
- M. deltoidus;
- M. supraspinatus;
- M. intraspinatus,
- M. teres minor /kis görgeteg/;
- M. teres major /nagy görgeteg/;
- M. subscapularis.

b/ Karizmok:
- M. biceps brachii;
- M. coracobrachialis;
- M. brachialis;
- M. triceps brachii.

c/ Alkarizmok

d/ Kézizmok

4. Alsó végtag izmai

a/ Csipőizmok:
- Belső csipőizmok /m. iliopsoas, m. piriformis, m. obturator internus/;
- külső csipőizmok /m. gluteus maximus, m. gluteus medius, m. gluteus minimus, m. tensor fasciae latae, m. quadratus femoris, m. obturatur externus/.

b/ Combizmok:
- feszitő izomzat /m. sartorius, m. quadriceps femoris/,
- hajlitó izomzat /m. semitendinosus, m. semimembranosus, m. biceps femoris/;
- távolitók /m. pectineus, m. adductor longus, m. adductor brevis, m. gracilis, m. adductor magnus/.

c/ Lábszárizmok:
- feszitő izmok: /m. tibialis anterior, m. extensor hallucis longus, m. extensor digitorum longus/,
- hajlitó izmok: /m. triceps surae, m. popliteus, m. flexor digitorum longus, m. tibialis posterior, m. flexor hallucis longus/.

d/ Lábizmok

Nagyon fontos gyógytestnevelési szempont, hogy a csipőizmokat, mint működési egységeket fogjuk fel. Arra emlékeztetek, hogy a thoracohumeralis izomcsoport, mint szerkezeti egység szoros kapcsolatban van a gerinccel. Ilyen kapcsolat van a csipőizmoknál is, kivéve a gerincen eredőket /m. psoas, m. piriformis/. Mivel a belső csipőizmok a gerinc és a medence belső felszinén erednek, ezért ezek inkább hajlitják a csipőizületet. A külső csipőizmok pedig feszitik a csipőizületet. Ezeknek a működése azért fontos körülmény, mert a csipőficam nemcsak a far- és csipőizomzatban hoz létre károsodásokat, hanem egyes gerincdeformitásokban a csipőizület károsodásai is szerepet játszhatnak.

VII. A deformitásos mozgásanyag alaphelyzetei

A gerinc és a fej egyenes tartásában és mozgásában résztvevő izomcsoport az axialis törzs-és nyakizomzat. Ez lényegében nagy tömegü páros izomoszlopot képez, amely a keresztcsont háti felszinétől a tarkóig terjed, ahol ujjszerüen szétválva a koponyán tapad. Nagyon fontos ennek az izomcsoportnak, mint működési egyésgnek a megértése, mivel a gyógytestnevelési mozgásanyag lényegében az izomcsoport egészének vagy valamelyik részletének javitását célozza.

Mély hátizomzat: felületesebb részeit a gerinc egész hosszában végigvonuló m. erector spinae képezi. Eredéséből és tapadásából következik, hogy ez az izom a gerinc legjelentősebb egyenes tartója. Mélyebb részeit a transversospinalis izomrendszer alkotja, amely a csigolyák harántnyulványain ered, és felfelé haladva a processus spinosuson tapad. A felületesebb rétegeiben 5-6 csigolyát /m. semispinalis/, mélyebben 3-4 csigolyát /m. multifidus/, és a legmélyebb rétegben /mm. rotatores/ egy-egy csigolyát átugorva haladnak mintegy többszörös fonatot képezve a gerinc mentén. Az izomcsoportnak ez a része a gerinc rotáló mozgásaiban vesz részt.°

A gerinc és mozgásai bár véget érnek az axialis izomzat tarkó táji részleténél, ennek ellenére a gerinc mozgásszerkezete nem fejeződik be a tarkónál. Az axialis izomzat a nyak és a fej természetes tartását biztositja. Az axialis izomcsoport mint egymásnak csucsával szemben álló, homokóraszerü kupot képez. Müködésének különösen akkor van jelentősége, amikor a hátizomzat erősitő mozgásait el akarjuk különiteni a tarkó- és nyakizomzat erősitésétől. Ilyenkor esetenként emelt vagy lehajtott fejjel kell végrehajtatnunk a gyakorlatot.

° Ezek az ismeretek a gerincdeformitások javitásában résztvevő izomcsoportokra vonatkoznak. A gyakorlatanyag feldolgozásában, ahol szükséges /csipőficam, lábboltozat javitása stb./ ismertetem a lényeges, javitásra szoruló izomcsoportokat.

Ha jobban szemügyre vesszük a gerinctorna mozgásanyagát, akkor láthatjuk, hogy mindig ismétlődnek olyan alaphelyzetek, amelyekből a korrekciós gyakorlat kezdődik. Most végignézzük ezeket az alaphelyzeteket, és a belőlük kialakitható mozgáscsoportokat.

1. alaphelyzet

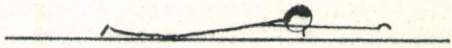

Kiinduló helyzet: hasonfekvés, karok magastartásban, fej lehajtva.

A gyakorlat végrehajtása: lehet ütemesen, szakaszosan, lassu, gyors ütemü gyakorlatokat konstruálni.

Mozgáselemzés: általában a mély hátizomzat erősitését célzó mozgások kombinálhatók belőle. Törzsemelés, - forditás, - hajlitás és ezek kombinációi hajthatók végre. Az alaphelyzetben a törzsemelés a mély hátizomzat m. erector spinae részletét összehuzza és intenziv tornáztatásával elősegiti az egyenes tartást. Lehajtott, emelt fejjel, különböző kartartásokkal a tarkó-, nyak- és vállizomzat különböző mértékben vesz részt a mozgásban. A láb emelésével a gluteus izomzat erősitése is megoldható.

Nagyon fontos alaphelyzet: hasonfekvésben végzett mozgásoknál a m. erector spinae zárt láncban müködik, emelésben és leengedésben is összehuzódik /több izületet átivelve állandó rögzitő szerepe van/.

Alkalmazási kör: az összes deformitáscsoport, mérsékelten a 4/a, 5/b, 5/c , 6/a, 6/b, 7.

2. alaphelyzet

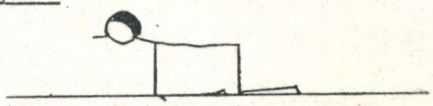

Kiinduló helyzet: térdelőtámasz, fej enyhén emelvé.

A gyakorlat végrehajtása: általában a lassu, gerincet forgató háti-válli rugózó mozgások kombinációi, valamint nyujtózkodások lassu ütemben.

Mozgáselemzés: a mély hátizomzatban, vállövben jelentkező kontrakturák oldása, mobilizációja várható ebben a helyzetben végrehajtott különböző gerinckörzésektől, forditásoktól, törzshullámoktól, kuszógyakorlatoktól. Térdelő támaszban a gerinc tehermentesitett helyzetbe kerül, és a mély hát- és vállizomzat viszonylag hozzáférhetővé válik a nagyivü mobilizáló mozgások számára. Jelentősége hasonló az 1. pontban leirt alapgyakorlatéhoz.

Alkalmazási kör: 1/a, 2, 2/a, 2/b, 2/c, 2/d, 2/e, 2/g, 7, 9.

3. alaphelyzet

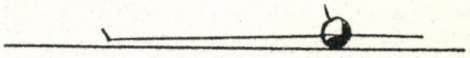

Kiinduló helyzet: hanyattfekvés, karok magastartásban.
A gyakorlat végrehajtása: ütemes, lendületes karmozgásokkal végrehajtott felülések, lassu, szakaszos nyujtózkodások. Egyes gyakorlatcsoportban a gerinc mozgása hajlitással is kombinálható.
Mozgáselemzés: ebből a helyzetből kétirányu mozgáskombináció tervezhető. Az egyik a hasizmok erősitése felüléssel - a törzs közelitése a combokhoz - a hátizmok egyidejü elernyedése mellett. Ezzel együtt végzett mozgáskombinációk /törzsforditások, lábemelések stb./ erősitik a has izomzatát. A törzs közelitését a combhoz a m. rectus abdominis végzi. A törzsforditásokat a külső és belső ferde hasizom végzi, amelyet a hátizomzat együttmüködése kisér.
A másik mozgáscsoport kombinációiban, tehermentesitett helyzetben, magastartásba emelt karokkal, a mély hátizmok nyujtása, lazitása /nyujtózkodással/ végezhető.
Alkalmazási kör: összes 1. és 2. csoport, 5, 5/b, 9.

4. alaphelyzet

Kiinduló helyzet: terpeszállásban törzsdöntés előre, magas vagy oldalsó középtartásba emelt karokkal.
A gyakorlat végrehajtása: lassu ütemü, hosszabb-rövidebb ideig tartó megállások. Döntés helyzetben lassu hajlitások oldalra és forditások, sőt lassu nyujtózkodások is tervezhetők magastartásba emelt karokkal.
Mozgáselemzés: ebből a helyzetből a törzsforditások, hajlitások számos kombinációja lehetséges. Emelt fejjel végzett törzsdöntésben a teljes axiális és mély hátizomzat összehuzódik. Fontos alaphelyzet, mert az egyenes és mély hátizomzat erősitésére kiválóan alkalmas. Hajlitó és rotáló mozgásokkal kombinálva főleg a háti szakasz mélyebben fekvő rétegei is elérhetők.
A törzsdöntés helyzetben a gerincen előforduló deformitások nagyrésze megfigyelhető. Ebben a helyzetben a mély hátizmok megfeszülnek /különösen a m. erector spinae/. A mozgás kivitelezéséből következtethetünk a gerinc tartóizomzatának erejére, és ez hozzásegit a helyes terápia kialakitásához. Információs lehetőségeink bővülnek, ha a törzsdöntés helyzetet más /hajlitás, forditás/ törzsmozgásokkal kombináljuk.
Alkalmazási kör: 1/a, 1/b, 2/a, 2/b, 2/c, 2/d, 2/e, 2/f, 2/g, 3/a, 8.

5. alaphelyzet

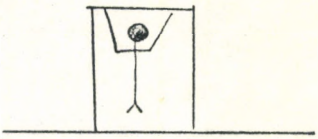

Kiinduló helyzet: függés bordásfalon, gyürün.
A gyakorlat végrehajtása: láblendités, láblengetések, lábnyujtózkodások, lábemelések és ebben forditások, körzések. Egész testtel végrehajtható forditások, függésben tovahaladások /bordásfal/ hajlitott és nyujtott karu függések hajthatók végre.
Mozgáselemzés: a mozgások széles kombinációja tervezhető függésben. Tovább szélesiti a lehetőséget, hogy a különböző szereken végzett függésekből különböző anyagu és intenzitásu mozgáskombinációk tervezhetők. Ezért ez a gyakorlatcsoport a gerincdeformitásos gyógytestnevelés egyik leghatásosabb és legváltozatosabb gyakorlatcsoportját jelenti. Azonban nem egyenlő arányban és mértékben lehet alkalmazni a különböző gerincdeformitás tipusoknál. A kyphosisos tipusu gerincdeformitásoknál, különösen a Scheuerman-tipusu kyphosis kezdeti szakaszában, ne tervezzünk ilyen gyakorlatokat. A kyphosis zsugorodott mély hátizmai /kontrakturák/ függésben végzett tulzott nyujtása a tartás további romlásához vezethet. Megfelelően válogatott és erőteljes hátizomerősités mellett egyénre szabott függőgyakorlatok megengedhetők.
Alkalmazási kör: 1, 3/b, 8, 9, 5, 5/a, 5/c, 5/b, 7.

6. alaphelyzet

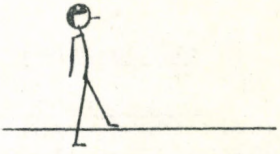

Kiinduló helyzet: terpeszállás.
A gyakorlat végrehajtása: karkörzések, nyujtózkodások vállkörzések, törzshajlitások és forditások, fejkörzések és ezeknek a kombinációi.
Mozgáselemzés: ebben a helyzetben végzett különböző karmozgások a thoracohumerális izomzatot foglalkoztatják. Törzsmozgásokkal párositott karmozgás kombinációik a mély hátizomzat és a thoracohumerális izomzat erősitését lazitását segiti elő. Kéziszerrel /kissulyzó, bot/ nehezitett formái a felületes hátizomzatot is erősitik. Helyesen konstruált gyakorlatokkal erősithetjük a lapockaemelő izomzatot /m. levator scapulae/, és megakadályozhatjuk az elálló lapockát.
A törzs a hajlitást előre a hasizmok összehuzódása /m. transversus/ nélkül végzi, egyidejüleg a mély hátizmok elernyednek. Ebben a tehermentesitett helyzetben rotációs, hajlitó, nyujtózkodó mozgás számára a mély hátizomzat szabad marad, és lehetőség nyilik a mély hátizomzatban keletkezett kontrakturák oldására.

Álló helyzetben két fő törzsmozgás végezhető: a törzsforditás és törzshajlitás oldalra. A fordítást a m. multifidus és főleg a m. rotatores végzi. Rögzitett alsó végtag mellett a mély hátizmok azonos oldal felé hajlitják a gerincet. A törzsforditás és törzshajlitás oldalra a háti szakaszon a legnagyobb, az ágyéki szakaszon kisebb. Forditásban hajlitani a gerincet alig lehet, mivel ugyanazok a mély hátizom-csoportok végzik a mozgást. Érthető, hogy a forditásban megfeszült hátizmok már hajlitó munkát nem végezhetnek. /2. táblázat./

A thoracohumerális izmok közül egyesek rögzitett karok mellett mint légzési segédizmok szerepelnek.

Alkalmazási kör: 1/a, 1/b, 2/a, 2/b, 2/c, 2/d, 2/e, 2/f, 2/g, 3/b, 7, 8, 9.

7. alaphelyzet

Kiinduló helyzet:oldalfekvés, a talaj felé néző kar magastartásban, a másik a törzs előtt támaszkodik a talajon.

A gyakorlat végrehajtása: lábterpesztés kiséretében törzsforditások, nyujtózkodások.

Mozgáselemzés: rögzitett lábakkal /lábterpesztéssel vagy bordásfalhoz támaszkodva vagy társ segitségével/ a gerincben csavaró mozgás jön létre, főleg a háti szakaszon. A mély hátizomzat mobilizálását fokozza, ha ebben a helyzetben nyujtózkodásokat is végeztetünk. Szeren /zsámolyon, ugrószekrényen/ végzett gyakorlatkombinációk fokozzák ezt a hatást.

Alkalmazási kör: 1/a, 2/b, 2/c, 2/d, 2/f, 2/g, 9.

8. alaphelyzet

Kiinduló helyzet: ülés talajon, zsámolyon hajlitott vagy nyujtott lábakkal, kartámasszal a test mögött.

A gyakorlat végrehajtása: lábfejben végzett körzések, hajlitások, nyujtások általában speciálisan a lábboltozatot fenntartó izomzat erősitésére. Állásban végzett játékos labdarugó gyakorlatok és a járások különböző módozatai az egész lábizomzat fejlesztését célozzák.

Mozgáselemzés: ebből az alaphelyzetből kiindulva elsősorban a ludtalp és a láb izomzatának speciális fejlesztése oldható meg. Mivel a ludtalp annyira általános jelenség, hogy ebben a csoportban más alaphelyzetből /például állásból/ tervezhető gyakorlatokat is ismertetek. A ludtalppal és a láb erősitésével, a kérdés jelentőségének megfelelően, kiemelten foglalkozom, a 8. alaphelyzet gyakorlatainak bevezetésében.

VIII. Gerincdeformitások és az ortopédiai gyógytestnevelés mozgáskörébe tartozó gyakorlatanyag

1. alaphelyzet

1/1.

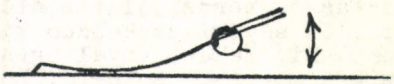

a/ Kiinduló helyzet: hasonfekvés, karok magas, oldalsó közép-, mélytartásban, esetleg tarkón vagy válltartás. Lehet emelt vagy lehajtott fejjel.
b/ A gyakorlat végrehajtása: a törzs lassu emelgetése.
c/ Mozgáselemzés: az axialis izomzat, a hát, törzs egyenes tartásáért felelős izomzat és a mély hátizomzat erősitése.
d/ Alkalmazási terület: E.
e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport.

1/2.

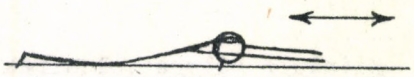

a/ Kiinduló helyzet: ugy mint 1/1, karok magastartásban.
b/ A gyakorlat végrehajtása: lassu nyujtózkodás váltogatott karokkal, a tenyerek csusznak a talajon.
c/ Mozgáselemzés: a m. erector spinae nyujtása, kontrakturák oldására és kisebb mértékben a mélyebb hátizomzat /transversospinalis/ nyujtására szolgál.
d/ Alkalmazási terület: M.
e/ Alkalmazási kör: 1/a, kisebb mértékben a 2. csoport összes tagja, 9.

1/3.

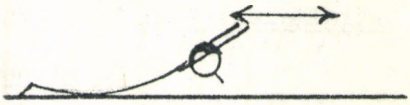

a/ Kiinduló helyzet: ugyanaz, mint 1/1, karok magastartásban.
b/ A gyakorlat végrehajtása: törzsemelés kiséretében váltogatott karokkal nyujtózkodás. Kombinált gyakorlat.
c/ Mozgáselemzés: törzsemelés következtében a mély hátizomzat feszült, a nyujtások főleg a mély hátizmok felső szakaszára terjednek ki.
d/ Alkalmazási terület: E, M.
e/ Alkalmazási kör: egész 1. és 2. csoport, a 3/a, 8.

1/4.

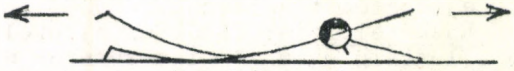

a/ Kiinduló helyzet: ugyanaz, mint 1/1, ellenkező oldali kar és lábemelés.
b/ A gyakorlat végrehajtása: lassu nyujtózkodás előre karral, hátra lábbal.

c/ Mozgáselemzés: a farizomzat /nagy farizom/ és az egyenes hátizom mérsékelt feszülése mellett, a test átlójára irányuló, intenziv nyujtás.

d/ Alkalmazási terület: E /mérsékelt/, M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2. csoport összes tagja, 5/a, 9.

1/5.

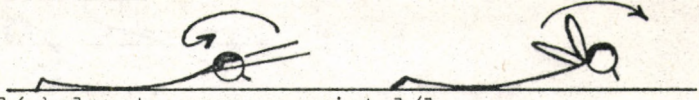

a/ Kiinduló helyzet: ugyanaz, mint 1/1.

b/ A gyakorlat végrehajtása: magastartásból páros karral tarkóra körzés és oldalsó középtartáson át vissza magastartásba, nyujtózkodás, ismételve.

c/ Mozgáselemzés: a mozgásban a háti-kari /thoracohumerális/ izomcsoport vesz részt, ezeket erősiti, elsősorban a lapockaemelőt /m. levator scapulae/. Hatása megakadályozza az elálló lapockát. Intenziven foglalkoztatja a deltaizomzatot is. A törzsemelés helyzet a mély hátizomzatot erősiti.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: egész 1. és 2., 3/a, 7, 8.

1/6.

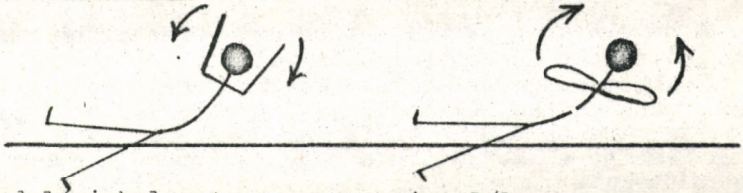

a/ Kiindulási helyzet: ugyanaz, mint 1/1.

b/ A gyakorlat végrehajtása: ugyanaz, mint 1/5, de lassu törzshajlitás oldalra, és a hajlitás csucspontján tarkórakörzés.

c/ Mozgáselemzés: az egész mély hátizomzatot intenziven igénybeveszi. A hajlitás és törzsemelés együttesen intenziven erősit, a tarkórakörzés a háti kar- /thoracohumerális/ izomzatot erősiti.

d/ Alkalmazási terület: ugyanaz, mint 1/5.

e/ Alkalmazási kör: ugyanaz, mint 1/5.

1/7.

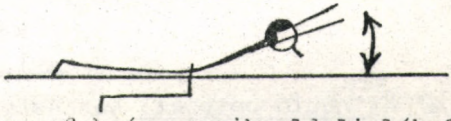

a/ Kiindulási helyzet: hasonfekvés, egyik oldali láb 90°-os combhajlitásig felhuzva.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lassu törzsemelés sorozatban, lábcserével.

c/ Mozgáselemzés: a törzsemelésben főleg a háti szakasz vesz részt, mivel a gerinc lumbális szakasza a comb felhuzása miatt enyhén meghajlik és feszül. Scoliosisnál előnyös a hatása, mivel a lumbális szakaszon levő kompenzációs görbületet is hajlitja. A mozgásban a mély háti szakasz vesz részt, az ágyéki szakasz rögzitett.

d/ Alkalmazási terület: E /a hát felső szakaszában/, E/M /ágyéki szakasz/.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2. csoport, 3/a, 8.

1/8.

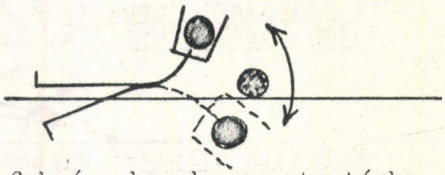

a/ Kiinduló helyzet: hasonfekvés, karok magastartásban, érintőtávolságban tömött labda.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lassu törzshajlitás jobbra, majd balra a karok átemelésével a labda felett.

c/ Mozgáselemzés: hatása a hátizomzatra ugyanaz, mint az 1/6. gyakorlatnál, de a thoracohumerális izomzat kevésbé vesz részt a mozgásban.

d/ Alkalmazási terület: E /mély hátizmok/, M /mély hátizmok/.

e/ Alkalmazási kör: ugyanaz, mint 1/5.

A következő gyakorlatcsoportnál a fontosabb mozgásszerkezeti jellemzőkre hivom fel a figyelmet.

Ezekben a gyakorlatokban már nemcsak a mély hátizomzat müködik, hanem a farizomzat is mint a csipőizület egyik feszitője és az egyenes tartás egyik komponense. A m. quadriceps femoris feszíti a lábakat és a nagy farizommal együtt rögziti az alsó végtagot.

A mély hátizomcsoport - a mozgás szerkezetéből eredően - zárt láncban müködik. Ugyanis a törzs leengedésénél /hajlításánál/ nem lazul el, hanem feszül. A tartós feszülés izometriássá alakitja a gyakorlatot és célszerüen emeli a hatásfokát. Ugyanis az egyenes tartást biztositó izomzat, a napi munkaterhelés müködésszerkezetének megfelelően, változó erővel, de folyamatosan feszül.

1/9.

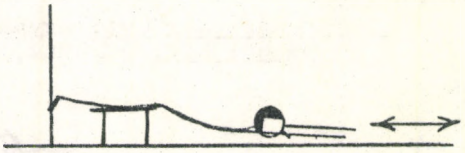

a/ Kiinduló helyzet: bordásfalnál, zsámolyon hasonfekvés, karok magastartásban. A törzs enyhén homoritott és a lábak terpeszben.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lassu nyujtózkodás váltogatott karokkal, a tenyerek a földön csusznak.

c/ Mozgáselemzés: a törzs tehermentesitett helyzetben van, és igy a nyujtózkodásban az egész mély hátizomzat részt vesz.

d/ Alkalmazási terület: M /mély hátizomzat/.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2. összes csoportja 9.

1/10.

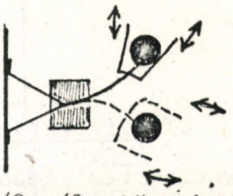

a/ Kiinduló helyzet: ugyanaz, mint 1/9-nél, törzshajlitásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: törzshajlitás jobbra-balra és nyujtózkodás, a tenyerek a földön csusznak.

c/ Mozgáselemzés: a hajlitás és nyujtózkodás együttesen hat a mély hátizomzatra és mobilizál. Scoliosisnál a bordapuppal azonos oldalra való hajlitásnál megfigyelhető, hogy a bordapup mérséklődik, mivel a csigolyák hosszirányban rotálnak.

d/ Alkalmazási terület: M /mély hátizomzat/.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2. csoport összes tagja, 9.

1/11.

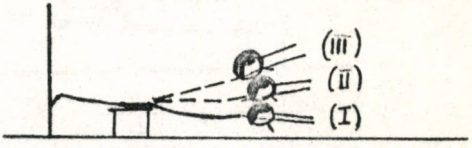

a/ Kiinduló helyzet: ugyanaz, mint 1/9-nél.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lassu törzsemelés, a fej enyhén emelve vagy lehajtva.

c/ Mozgáselemzés: a törzsemelés az I. II. III. fázisban változó mértékben terheli a gerinc különböző szakaszait. Az I. fázisban lapos háttal alacsonyra emelve, főleg a hát felső és középső szakaszát, a II. fázisban már az ágyéki szakasz izomzatát terheli. A III. fázisban főleg az ágyéki szakaszra tolódik a terhelés. A törzsemelés magasságát attól függően válasszuk meg, hogy melyik gerincszakaszt akarjuk terhelni.

d/ Alkalmazási terület: E /mély hátizomzat, m. gluteus és négyfejü combizom/.

e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport.

1/12.

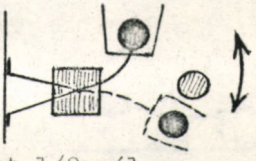

a/ Kiinduló helyzet: ugyanaz, mint 1/9-nél.

b/ A gyakorlat végrehajtása: labda felett lapos háttal a törzs átemelése és a talajra engedése.

c/ Mozgáselemzés: a mozgásban intenziven feszülnek a mély hátizmok, a talajra engedésnél - miután az egész gerinc ivben meghajlik - elernyednek.

d/ Alkalmazási terület: E, M /mély hátizomzat/.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 1/b, 2/b, 2/c, 2/d, 2/f, 2/g, 3/a, 5/a, 9.

1/13.

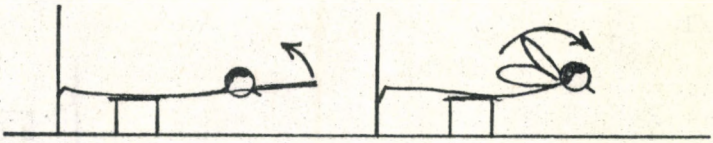

a/ Kiinduló helyzet: ugyanaz, mint 1/9.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lapos háttal törzsemelés és tarkórakörzés /lásd 1/5. gyakorlatot/.

c/ Mozgáselemzés: a mély hátizomzat az emelés következtében megfeszül, a karkörzés a thoracohumerális izomzat egyes részleteit foglalkoztatja /m. levator scapulae, m. deltoideus/. Intenziven, sorozatban végrehajtva nagyon jó hatásfoku erősitő gyakorlat.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: az összes 1. és 2. csoport, 3/a, 5/a, 7, 8.

1/14.

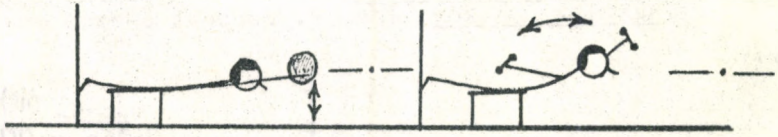

a/ Kiindulási helyzet: ugyanaz, mint 1/9.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lassu törzsemelés lapos háttal vizszintesig, magastartásba emelt tömött labdával vagy könnyü kézisulyzóval lassu kartartáscserék.

c/ Mozgáselemzés: elsősorban a mély hátizomzat feszül, de a mozgásban már részt vesznek a thoracohumerális izomcsoport egyes részletei is /m. latissimus dorsi, m. rhomboideus/.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: az összes 1. és 2. csoport, 3/a, 5/a, 7, 8.

A következő három gyakorlatkombinációnál a mély hátizmok a törzsemelés következtében megfeszülnek és a forditás, hajlitás már nehezen kivitelezhető. Éppen ezért ezeket a gyakorlatokat inkább a laza hátu, de erősitésre szoruló gyermekeknél tervezzük.

1/15.

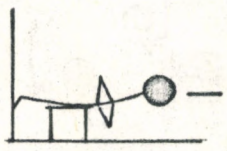

1/16.

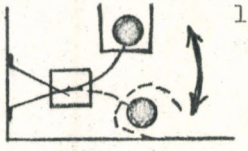

1/17.

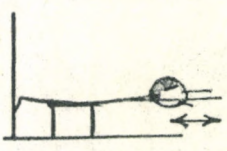

a/ Kiinduló helyzet: ugyanaz, mint 1/9-nél.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lassu törzsemelés lapos háttal vizszintesig. Az 1/15-ös gyakorlatnál csipőretett kézzel lassu törzsforditások jobbra-balra. Az 1/16. gyakorlatnál magastartásba emelt karral törzshajlitás jobbra-balra. Az 1/17. gyakorlatnál lassu ütemü nyujtózkodás váltogatott karokkal.

c/ Mozgáselemzés: a mély hátizmok intenziv feszülése mellett a fordítás, hajlítás, nyujtózkodás a hátizmok mélyebb rétegeit mobilizálja.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 1/b, 2/f, 3/a, 5/a.

Fel kell hivnom a figyelmet a zsámoly elhelyezésének fontosságára. A gyakorló ugy feküdjön a zsámolyra, hogy deréktól felfelé szabadon maradjon a törzse. Az átlagosnál gyengébb hátizomzatu gyermeknek toljuk feljebb a zsámolyt, igy könnyebben végre tudja hajtani a gyakorlatot. A hátizomzat erősödésével párhuzamosan toljuk hátrább egészen addig, amig a zsámoly külső széle egy magasságban lesz a csipővel. Különösen jó izomzatu gyermekeknél és azoknál, akiket intenzivebben akarunk erősiteni, a zsámolyt lejjebb is tolhatjuk. Ebben a helyzetben végzett törzsemeléseknél a m. gluteus major is intenziven megfeszül, és a rögzitő szerepe kerül előtérbe /lásd előbb/.

1/18.

a/ Kiinduló helyzet: ugyanaz, mint 1/9-nél.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a bordásfal felső fokába gumikötelet akasztunk. A fokot ugy válasszuk meg, hogy a gumikötél csak mérsékelten feszüljön. Ebben a helyzetben törzshajlitás jobbra-balra, a gumikötél kengyelébe támaszkodva, vállhoz emelt karokkal.

c/ Mozgáselemzés: a gumikötél rugalmasságánál fogva a törzs lengése egyre nagyobb ivü lesz. A hátizomzat mérsékelten feszül és a megtámasztott törzs lengése az egész mély hátizomzatot átmozgatja. Kitünő mobilizáló gyakorlat. /Hölvényiné gyakorlata/.

d/ Alkalmazási terület: M, E /kisebb mértékben/.

e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport, 9.

1/19.

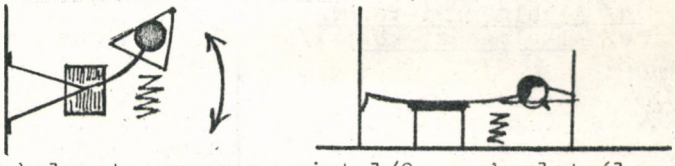

a/ Kiinduló helyzet: ugyanaz, mint 1/9. gyakorlatnál.

b/ A gyakorlat végrehajtása: függőleges tornaboton támaszkodva törzshajlitás oldalra és vállrugózás.

c/ Mozgáselemzés: ha a gerinc /mély hátizmok/ háti szakaszának felső részét kivánjuk lazitani, akkor előbbre /a bot felé/, ha az ágyéki szakaszt, akkor a medence felé, hátra toljuk a zsámolyt. Ezzel a fogással rögzitjük, illetve felszabaditjuk a gerincet a rugózó mozgáshoz. A hajlitásban végzett rugózás több irányból mobilizálja a mély hátizmokat.

d/ Alkalmazási terület: M.
e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2/a, 2/b, 2/c, 2/d, 2/e, 2/g, 9.

Az alábbi néhány gyakorlat rögzitett vállöv mellett a csipő- és hátizomzatot terheli.

1/20.

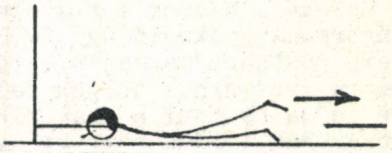

a/ Kiinduló helyzet: hasonfekvésben fogás a bordásfalon, egyik láb emelése.
b/ A gyakorlat végrehajtása: váltogatott lábbal lassu nyujtózkodás, majd lábleengedés.
c/ Mozgáselemzés: a lábemelés a gluteus izomzatot erősiti, a nyujtózkodás hatása végigvonul az egyenes hátizmon és mobilizál.
d/ Alkalmazási terület: E /gluteus izomzat/, M /mély hátizom/.
e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2. összes csoportja, 5/a.

1/21.

a/ Kiinduló helyzet: ugyanaz, mint 1/20, a bokák magasságában tömött labda.
b/ A gyakorlat végrehajtása: lassu átemelése a lábaknak a labda tulsó oldalára.
c/ Mozgáselemzés: a nyujtott térdü páros lábemelés a gluteus izomzatot erősiti, de a rögzitett vállak miatt a felületes és mély hátizmok /m. erector spinae/ egyes részei is feszülnek és az ágyéki szakaszban hajlitás jön létre.
d/ Alkalmazási terület: E.
e/ Alkalmazási kör: 1/a, 1/b, 2. összes csoportja, 3/b, 5/a, 8.

1/22.

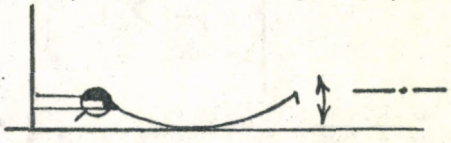

a/ Kiinduló helyzet: ugyanaz, mint 1/20.
b/ A gyakorlat végrehajtása: nyujtott térddel lassu páros lábemelés.
c/ Mozgáselemzés: intenziv m. gluteust erősitő gyakorlat, de a vállöv rögzitése miatt, megfigyelhető a hátizomzat felületes részeinek a feszülése. Jó hatásu az ágyéki kyphosisra és kyphoscoliosisra.
d/ Alkalmazási területe: E.
e/ Alkalmazási kör: elsősorban a 2/b, 2/d, 3/b, 5/a, 8.

1/23.

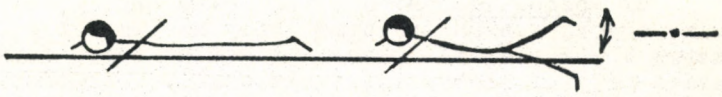

a/ Kiinduló helyzet: hasonfekvés, karok oldalsó középtartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lassu törzs-és karemeléssel lábterpesztés.

c/ Mozgáselemzés: elsősorban a külső csipőizmok/m. gluteus/ erősitésére szolgál, de a mély hátizmok is megfeszülnek a terpesztésnél.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 1/b, 3/a, 5/a, 5/c.

1/24.

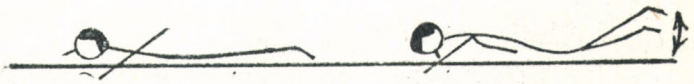

a/ Kiinduló helyzet: ugyanaz, mint 1/23.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a tenyér a földön támaszkodik, nyujtott térddel lábemelés és függőleges ollózás.

c/ Mozgáselemzés: a m. gluteus /külső csipőizom/ izomzat feszülése az ágyéki gerincszakasz rögzitése mellett.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 2/b, 5/a.

1/25.

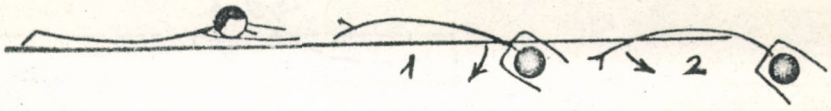

a/ Kiinduló helyzet: hasonfekvés, karok magastartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lassu és mérsékelt törzshajlitás /1/, majd ugyanabba az irányba nyujtott térddel csipőhajlitás. /2/

c/ Mozgáselemzés: a mozgás a mély háti és külső csipőizmokat feszíti. A hajlitás főleg a gerinc ágyéki szakaszát mobilizálja.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. összes csoportja, de főleg a 2/b.

1/26.

a/ Kiinduló helyzet: hasonfekvés, karok magastartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lábujjhegyen, mellen és tenyéren támaszkodva lassu csipőemelés, közben a térd behajlik és megtámaszkodik a földön. Innen lassu csuszás a tenyereken vissza, a mell érinti először a talajt, az eredeti helyzetbe.

c/ Mozgáselemzés: a csipőemelés erőteljesen feszíti a gerinc ágyéki szakaszán tapadó mély hátizmokat és a belső csípőizmok közül a m. iliopsoast. A gerinc felső szakaszán törzsfeszítő helyzet alakul ki, amely a mély hátizomzatra hat. Járulékosan rögzítő szerepe van a thoracohumeralis izmok egy részének is.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2., de elsősorban 2/b.

1/27.

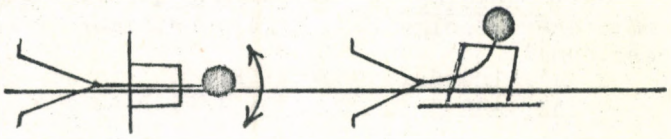

a/ Kiinduló helyzet: hasonfekvésben, lábterpesztés, karok bottal rézsutos mélytartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: jobbra-balra a bot emelésével az ellenkező oldalra és a bot talajhoz érintése a törzs leengedésével.

c/ Mozgáselemzés: a mély hátizomzat feszülése, majd ellazulása figyelhető meg. A gerincben teljes hajlitás jön létre.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a és 2. összes csoportja, 9.

1/28.

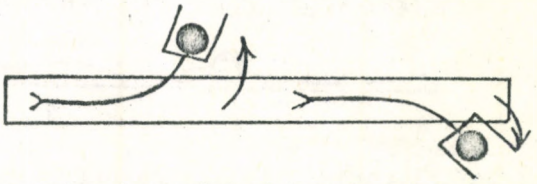

a/ Kiinduló helyzet: padon hasonfekvésben karok magastartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: törzshajlitás jobbra-balra, a törzs felső részének szabaddá válásakor a karok támaszkodnak a talajon.

c/ Mozgáselemzés: a hajlitásban főleg a gerinc háti szakasza és a mély hátizmok vesznek részt. A törzsemelésben főleg az egyenes hátizom feszül.

d/ Alkalmazási terület: E, M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 3/a, 9.

1/29.

a/ Kiinduló helyzet: mellső fekvőtámasz.

b/ A gyakorlat végrehajtása: karhajlitással egyik láb emelése a törzs homoritott helyzetéig.

c/ Mozgáselemzés: elsősorban a thoracohumeralis izomcsoport egyes részeit fejleszti. Ennél a gyakorlatnál a m. biceps brachii zárt láncban müködik, mivel karnyujtásnál is feszül, mert a váll és könyökizületen átivelve a könyököt hátrahuzza és rögziti. A társ homoritott helyzetében a mély hátizmok is megfeszülnek. A lábemelésben a gluteus izomzat vesz részt.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 8, 3/b, 5/a.

A következőkben bemutatok néhány hasonfekvésben végezhető páros gyakorlatot. A párban végzett gyakorlatok előnye, hogy a gyakorlatok végrehajtásának intenzitása fokozódik, mivel a segitség miatt nagyobb ismétlésszámmal végezhetők.

1/30.

a/ Kiinduló helyzet: egyik hasonfekvésben, a másik csipőmagasságban térdel felette és fogja a fekvő alkarját.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a térdelő kiséri a fekvő gyakorló tarkórakörzését és intenziven segiti a magastartásban a nyujtózkodást és tarkóra helyzetben a könyökök hátrafeszitését. A gyakorlók helyet cserélnek.

c/ Mozgáselemzés: ugyanaz, mint 1/5 gyakorlatnál, de a nagyobb ismétlésszám miatt intenzivebb.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: egész 1. és 2. csoport és 3/a, 7, 8.

1/31.

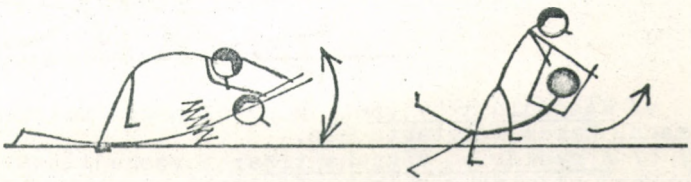

a/ Kiinduló helyzet: ugyanaz, mint 1/18-nál, de oldalra törzshajlitásban is végezhető.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a segitő a fekvő vállmagasságánál terpeszállásban segiti a gyakorló törzsemelését ugy, hogy az alkarját fogja. Lassu és fokozatos rugószerü törzsemelést végeznek. A gyakorlat hatásfoka emelhető, ha oldalra törzshajlitást végez a gyakorló.

c/ Mozgáselemzés: a törzs mély hátizomzata feszül, és oldalra törzshajlitásnál a mélyebb rétegek /m. multifidus, m. semispinalis/ is müködnek. A kontrakturák oldására kiválóan alkalmas.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. egész csoportja, 3/a, 9.

1/32.

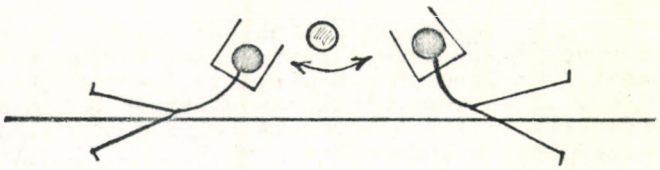

a/ Kiinduló helyzet: a gyakorlók érintő távolságra egy könnyü labdával hasra fekszenek, lábak terpeszben.

b/ A gyakorlat végrehajtása: azonos irányu törzsemelés és-hajlitás csucspontján a labdát átdobják egymásnak. Ugyanezt ellenkező oldalra is, fáradásig ismételve.

c/ Mozgáselemzés: a törzsemelés és-hajlitásnál elsősorban a mély hátizomcsoport feszül.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 1 és 2. csoport, 3/a.

1/33.

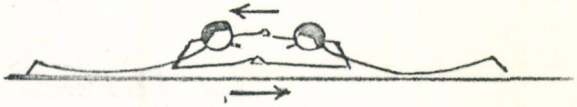

a/ Kiinduló helyzet: a párok egymással szemben érintő távolságba hasra fekszenek és kézfogás magastartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lassu törzsemelés kiséretében ellenkező oldali nyujtózkodás.

c/ Mozgáselemzés: a törzsemelés a mély hátizomzatot erősiti, a gyakorlat hatása fokozódik a nyujtózkodásban /m. erector spinae/.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 1.és 2.csoport, 3/a, 9.

1/34.

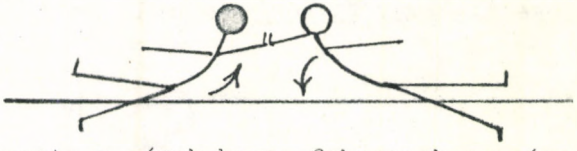

a/ Kiindulási helyzet: a párok hasra fekszenek egymással szemben, karok mélytartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: törzshajlitást végezve egymás ellenkező oldalára, ellenkező oldali karokkal kézfogás, majd ugyanezt a másik oldalon is végrehajtva.

c/ Mozgáselemzés: a mély hátizomzat erősitése a hajlitásban, a mélyebb rétegek kontrakturájának oldása.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 1.és 2. csoport, 3/a, 9.

1/35.

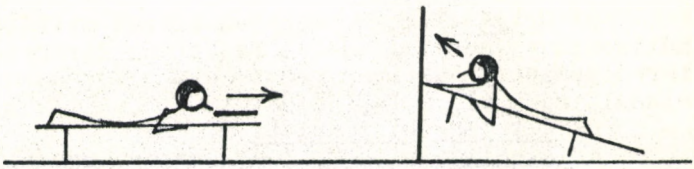

a/ Kiinduló helyzet: padon hasonfekvés.
b/ A gyakorlatok végrehajtása: páros karral a test huzása előre.
c/ Mozgáselemzés: az erőteljesen a vizszintes felett végzett karmunka miatt főleg a thoracohumeralis izomcsoport egyes részei fejlődnek /m. latissimus dorsi/ és a vállizmok /m. deltoideus/. A mély hátizmok csak annyiban vesznek részt a mozgásban, amennyiben a gyakorló a törzsét felemeli.
d/ Alkalmazási terület: E.
e/ Alkalmazási kör: 3/b, 8.

1/36.

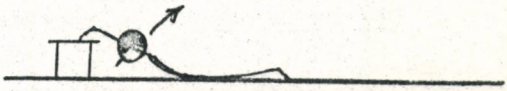

a/ Kiinduló helyzet: a pad oldalán hasonfekvés, karok a padon csuklóig.
b/ A gyakorlat végrehajtása: lehajtott fejjel karemelés a pad felett.
c/ Mozgáselemzés: az erősen homoritott helyzet miatt a mély hátizmok erőteljesen feszülnek. A terhelés csucspontja a gerinc ágyéki szakaszára esik. Olyan esetekben ne végeztessünk ilyen és ehhez hasonló magas törzsemeléseket, ahol a gerincdeformitás az ágyéki szakasz lordosisával kombinálódik /például: kypholordosis/.
d/ Alkalmazási terület: E.
e/ Alkalmazási kör: 2/b, 1/a, 2/c, 2/d, 2/a, 3/a.

2. alaphelyzet

Már emlitettem, hogy a térdelőtámasz az egyik legfontosabb alaphelyzet. Nagyon sok gyakorlatkombináció képezhető belőle. Didaktikai megfontolásokból ide vettem néhány térdelésben és ülésben végezhető gyakorlatot is.

2/1.

a/ Kiinduló helyzet: térdelőtámasz.
b/ A gyakorlat végrehajtása: lassu gerinckörzés, a csipő tudatos rögzitésével, mozgás közben a könyök nem hajlik.

c/ Mozgáselemzés: nagyivü körzés mellett az egész mély hátizomzatot mobilizálja. A fejkörzés kiséretében a nyaki és tarkóizomzat is aktivan részt vesz a mozgásban. Nyaki scoliosisnál irjuk elő a fejkörzést is.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 1.és összes csoport, 9.

2/2.

a/ Kiinduló helyzet: térdelőtámasz, jobb v. bal oldalon alkartámasz.

b/ A gyakorlat végrehajtása: gerinckörzés, a támaszkodó karon a könyök nyujtva marad.

c/ Mozgáselemzés: az alkartámasz oldalán a gerinc rögzitett, itt mozgás nem jöhet létre. A körzés a gerinc alsó /ágyéki/ szakaszára korlátozódik. Ezt a formát akkor alkalmazzuk, ha a görbület ágyéki szakaszát akarjuk lazitani.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 1, 2/b, 2/d, 2/g, 9.

2/3.

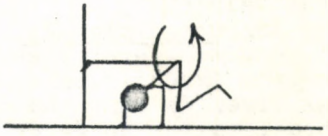

a/ Kiinduló helyzet: bordásfalnál oldalsó térdelőtámasz, a láb nyujtva a bordásfalon támaszkodik.

b/ A gyakorlat végrehajtása: gerinckörzés lassan, mindkét oldalra végeztessük.

c/ Mozgáselemzés: az előző gyakorlat /2/2/ változata. A láb rögzitése miatt a gerinc, főleg az ágyéki szakaszán, hajlik. A körzés nehezitett ugyan az alsó szakaszon, a felsőn könnyebb, de teljesen átmozgatja és lazitja a mély hátizomzat mélyebb rétegeit.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2/b, 2/d, 2/g, 9.

2/4.

a/ Kiinduló helyzet: térdelőtámasz, a vállak süllyesztve.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lassu csuszás tenyéren előre egyensulyvesztés helyzetéig. Ha a gyakorló képes, akkor hasonfekvésig. Megfelelő külső csipőizomzatnál /m. gluteus/ a gyakorló visszafelé is meg tudja csinálni. Ilyenkor a far emelkedik fel először a földről.

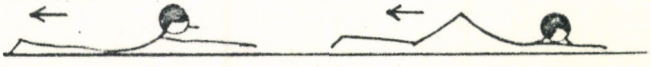

c/ Mozgáselemzés: csuszás közben az egész gerinc mérsékelten homoritott helyzetbe kerül. Ezáltal a mély hátizmok főleg a m. erector spinae feszül meg. Visszafelé a m. gluteus és a m. erector spinae együttmüködésével hajtható végre a mozgás.

d/ Alkalmazási területe: M és E.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 1/b, 2/b, 2/c, 2/d, 2/g, 3/a, 9.

2/5.

a/ Kiinduló helyzet: térdelőtámasz, a vállak süllyesztve, a karok nyujtva támaszkodnak a földön.

b/ A gyakorlat végrehajtása: az egyik oldali kar és testfél lassu nyujtózkodása közben a vállak rugóznak, majd a másik karral ugyanez ismételve. A combok a függőleges helyzetet foglalják el, elkerülve az ágyéki szakasz tulzott lordotizálását.

c/ Mozgáselemzés: a nyujtózkodás következtében a mély hátizomzat megnyulik, a rugózás a mélyebb rétegeket mobilizálja.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2/b, 2/c, 2/d, 2/g, 9.

2/6.

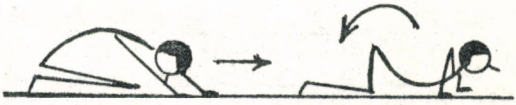

a/ Kiinduló helyzet: térdelésben sarokülés, törzshajlitás előre, a tenyér a talajon támaszkodik.

b/ A gyakorlat végrehajtása: törzshomoritás kiséretében a mellkas közelitése a talajhoz. Vissza ugyanezen az uton. A mozgást a fej emelése kiséri.

c/ Mozgáselemzés: a homoritás a m. erector spinae erőteljes feszülésével jön létre. A hátizmok mélyebb rétegei is feszülnek. A merev scoliosist és kyphosist mobilizálja.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2/b, 2/c, 2/d, 2/a, 9.

2/7.

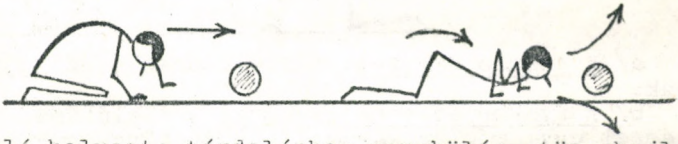

a/ Kiinduló helyzet: térdelésben sarokülés, törzshajlitás előre, a kezek a földön támaszkodnak. Labda érintőtávolságban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: homoritás kiséretében, a gyakorló fejjel megérinti a labdát. A labda jobbra-balra helyezésével a gyakorló a törzsmozgás irányát is megváltoztatja.

c/ Mozgáselemzés: ugyanaz a hatás érhető el, mint a 2/5. gyakorlatban. A törzshajlitás helyzetében a mélyenfekvő hátizmok is tartósan feszülnek.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2/b, 2/c, 2/d, 2/g, 9.

2/8.

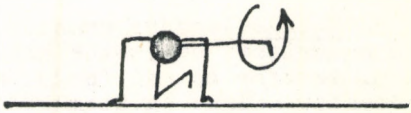

a/ Kiindulási helyzet: térdelőtámaszban bal-jobb lábemelés oldalra.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lábkörzés váltogatott lábakkal a könyök hajlitása nélkül.

c/ Mozgáselemzés: a gerinc ágyéki szakasza a felemelt lábbal ellenkező oldal felé hajlik. A terhelés a gerinc ágyéki szakaszának mélyebb izomrétegeit mobilizálja.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2/b, 2/d, 2/g, 9.

2/9.

a/ Kiinduló helyzet: bordásfalhoz rögzitett lábakkal nyujtott, mély térdelőtámasz.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a test sulypontjának lassu hátratolásával lassu karkörzés hátsó részsutos mélytartásba. Az egyensuly megtalálásával együtt a törzsdöntés helyzetének /egyenes hát/ elérése.

c/ Mozgáselemzés: a mély térdelőtámaszban a m. erector spinae és a mély hátizomzat mérsékelten feszült. A törzsdöntésben teljes feszülés figyelhető meg.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 1/b, 2/b, 2/c, 2/d, 2/f, 2/g, 9.

2/10.

a/ Kiinduló helyzet: térdelőtámasz, az ujjak egymás felé néznek.

b/ A gyakorlat végrehajtása: térdelőtámaszból lassu lábemeléssel egyidejüleg karhajlitás és törzshomoritás.

c/ Mozgáselemzés: az m. erector spinae rögziti a homoritott helyzetet, a mély hátizmok feszülése kiséri. A gerinc környéki izomzat mobilizálódik, kontrakturaoldó hatása van, a végső fázisban erősit.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 1/b, 2/b, 2/c, 2/d, 2/f, 2/g, 9.

2/11.

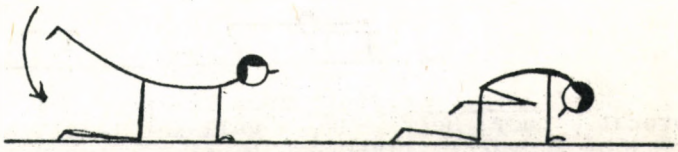

a/ Kiinduló helyzet: térdelőtámasz.

b/ A gyakorlat végrehajtása: egyik láb zsugorhelyzetéből fellendül hátra. A láb zsugorhelyzetében a hát domborit, a fej lehajlik, a fellendités szakaszában homorit és a fej felemelkedik. A gyakorlat sorozatban végezhető.

c/ Mozgáselemzés: mozgás közben a gerinc intenziv mozgást végez, mobilizálódik a mély hátizom. A láb fellenditése a m. gluteus maximust erősiti, jó hatással van a csipőficam javitására.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2/b, 2/c, 2/d, 2/g, 5/a, 9.

2/12.

a/ Kiinduló helyzet: térdelőtámasz, a lábak terpeszben, az ujjak egymás felé tekintenek.

b/ A gyakorlat végrehajtása: csipőemelés közben a könyökök behajlanak a gerinc homorit.

c/ Mozgáselemzés: a m. erector spinae erőteljes összehuzódásával rögziti a törzset, a mély hátizmok hajlitanak és megfeszülnek. A gerincközeli izomzat intenziv müködése közben erősödik és kontrakturákat old, mobilizál.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2/b, 2/c, 2/d, 2/g, 8, 9.

2/13.

a/ Kiinduló helyzet: térdelőtámasz, enyhe fejemelés.

b/ A gyakorlat végrehajtása: ellenkező oldali kar- és lábemelés után nyujtózkodás előre és hátra.

c/ Mozgáselemzés: az ellenkező oldali végtagemelésben végzett nyujtózkodás következtében a törzsön és a gerincen átlós irányu nyujtás vonul végig. A mély hátizomzat nyulik, a csigolyák a gravitáció és a test sulyának terhelése nélkül eltávolodnak. Mobilizálja a gerinc- és vállkörnyéki izomzatot.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. összes csoportja, 9.

2/14.

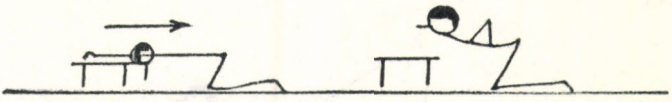

a/ Kiinduló helyzet: zsámoly /pad/ mellett térdelésben a karokat a padra helyezzük, a vállakat lesüllyesztjük.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a csipő hátratolása közben, megkeresve az egyensulyi helyzetet, a karokat a csipőre helyezzük.

c/ Mozgáselemzés: a kiinduló helyzetben a mély hátizomzat mérsékelten feszül. A támasz elhagyása után a gerinc tartóizomzata intenziven összehuzódik. A feszülés átterjed a mélyebb rétegekre is. A külső csipőizomzat rögzit.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 1.és 2. összes csoport.

2/15.

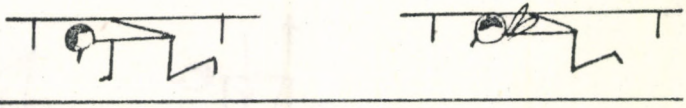

a/ Kiinduló helyzet: padnál oldalsó mély és nyujtott térdelőtámasz.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lásd a 2/13. gyakorlatot, a karokat a tarkóra helyezzük.

c/ Mozgáselemzés: ugyanaz, mint a 2/14. gyakorlatnál. Ennél a helyzetnél azonban a gerinc ágyéki szakasza már hajlitott, előfeszitett állapotban van, ezért hatása erősebb. Csak kifogástalan végrehajtás esetén végeztessük. Gyenge hátizomzat, rossz mozgáskoordináció esetén a gyerekek domboru háttal hajtják végre.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. összes csoport.

2/16.

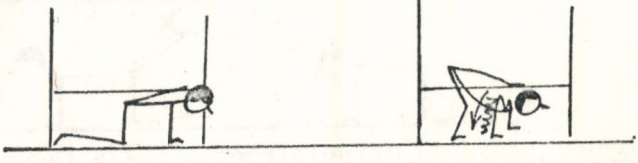

a/ Kiinduló helyzet: bordásfalnál oldalsó térdelőtámasz, a közelebbi láb nyujtva a bordásfalon, csipőmagasságban támaszkodik.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a földön támaszkodó láb enyhe nyujtása kiséretében a vállakat süllyesztik a föld felé. A karok kinyulnak és vállrugózás.

c/ Mozgáselemzés: lásd a 2/10. gyakorlatot. A gyakorlat erősebben mobilizálja főleg az ágyéki szakaszt, mivel az a lábemelés közben már hajlitott helyzetben van.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2/b, 2/c, 2/d, 2/g, 8, 9.

2/17.

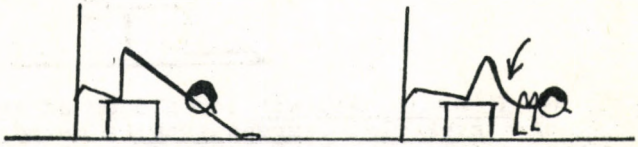

a/ Kiinduló helyzet: bordásfalnál háttal, zsámolyon térdelőtámasz, a lábak rögzitettek, a karok a földön támaszkodnak.

b/ A gyakorlat végrehajtása: könyökhajlitással a törzs előretolása homoritásig.

c/ Mozgáselemzés: a sulypont átkerül a gerinc háti szakaszára és intenziv feszülést hoz létre a gerinc tartóizomzatában. Jó hatással van a háti szakasz görbületére, kontrakturáinak oldására.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2/b, 2/c, 2/g, 9.

2/18.

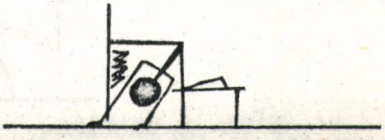

a/ Kiinduló helyzet: a bordásfalnál oldalt, zsámolyon térdelés, a karok süllyesztett vállak mellett a talajon támaszkodnak. A láb csipőmagasságban nyujtva rögzitve a bordásfalon.

b/ A gyakorlat végrehajtása: nyujtott könyökkel vállrugózás.

c/ Mozgáselemzés: a gerinc mély hátizomzatát terheli a gyakorlat, főleg a háti szakaszt. A lábemelés miatt az ágyéki szakasz elhajlik, ezáltal a terhelés itt is intenziv.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2/b. 2/c, 2/d, 2/g, 9.

2/19.

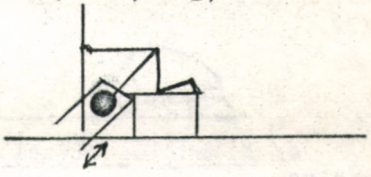

a/ Kiinduló helyzet: ugyanaz, mint a 2/18. gyakorlatnál.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a kezek váltogatva lassu nyujtózkodást végeznek. A tenyerek a földön csusznak.

c/ Mozgáselemzés: az intenziv előfeszitett helyzet miatt a gyakorlat a mély hátizom minden rétegét érinti.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: ugyanaz, mint a 2/17-nél.

2/20.

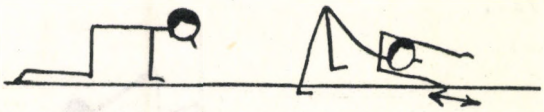

a/ Kiinduló helyzet: térdelőtámasz enyhén emelt fejjel.
b/ A gyakorlat végrehajtása: a csipő emelésével egyidejüleg terpeszállás, a vállak süllyednek és az egyik kar előrecsuszik.
c/ Mozgáselemzés: a gerinc és tartóizomzata intenziv feszitett helyzetbe kerül, a nyujtózkodás ezt fokozza. Mély hátizom lazitó gyakorlat, csak megfelelő lazaság mellett hajtható végre.
d/ Alkalmazási terület: M.
e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2/b, 2/d, 8.

2/21.

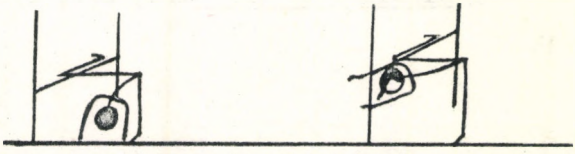

a/ Kiinduló helyzet: bordásfalnál oldalállás, az alszár a bordásfalnál támaszkodik csipőmagasságban, a törzs előrehajlik.
b/ A gyakorlat végrehajtása: lassu törzsemelés vizszintes helyzetig /lapos hát/, karok magastartásban.
c/ Mozgáselemzés: nehezitett helyzetből /a gerinc oldalra és előre hajlitott/ maximális erőfeszitést igényel a törzsemelés. Intenziv mély hátizom erősitő és adductor nyujtó gyakorlata, a gluteus izomzatnak /külső csipőizmok/ rögzitő szerepe van.
d/ Alkalmazási terület: E és M.
e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2/a, 2/b, 2/d, 3/a, 5/a, 5/c, 8.

2/22.

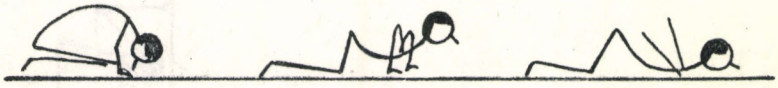

a/ Kiinduló helyzet: sarokülésben a karok a földön támasztva.
b/ A gyakorlat végrehajtása: a törzs előretolásával homoritás addig, amig a mellkas megtámaszkodik a földön. Lassu karemelés hátsó rézsutos mélytartásba.
c/ Mozgáselemzés: a gerinc lassu homoritásával együtt a mély hátizom /főleg a m. erector spinae/ is megfeszül. Az ágyéki szakasz is terhelésbe kerül.
d/ Alkalmazási terület: M és E.
e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2/b, 2/c, 2/d, 2/g, 3/a, 9.

2/23.

a/ Kiinduló helyzet: zsámolyon, a bordás falnak háttal térdelés, a vállak süllyesztve, a karok a földön támaszkodnak, a láb rögzitett.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lassu törzsemelés vizszintesig a csipő hátratolásával. A törzsemelés /lapos hát/ már a földön kezdődjön.

c/ Mozgáselemzés: ha a gyakorló helyesen hajtja végre /lapos háttal/, akkor intenziven erősiti a gerinc tartóizomzatát.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. gyakorlatcsoport, 3/a.

2/24.

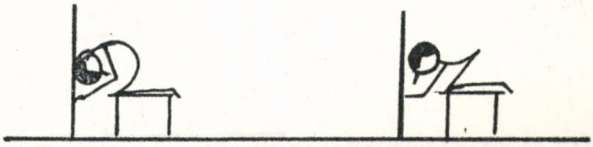

a/ Kiinduló helyzet: a bordásfallal szemben zsámolyon térdelés, fogás csipőmagasságban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: törzshullámok, a gyakorló lehetőleg érje el homoritásban a bordásfal és zsámoly közötti rést. Visszafelé domboru háttal végezve a gyakorlatot.

c/ Mozgáselemzés: a törzshullámok mély helyzetben végezve intenziven lazitják a gerinckörnyéki izomzat kontrakturáját.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2/b, 2/c, 2/d, 2/g, 9.

2/25.

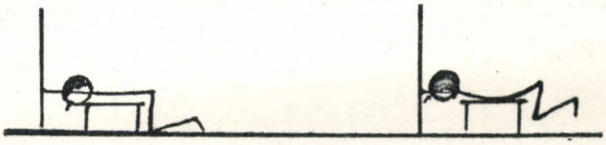

a/ Kiinduló helyzet: a bordásfallal szemben térdelőtámasz, a mellkas a zsámolyon támaszkodik, a karok a bordásfalat fogják.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lassu csipőemelés zsugorba emelt lábakkal.

c/ Mozgáselemzés: kettős hatása van: a m. gluteus maximmus a csipőizületet feszíti, a m. erector spinae segitségével /rögzit/. A m. erector spinae szerepe jelentős, de intenziven a csipő környéki része feszül /ágyéki kyphosis, scoliosis/.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 2/b, 2/d, 4/a, 5/a.

2/26.

a/ Kiinduló helyzet: térdelés.

b/ A gyakorlat végrehajtása: térdelésből kiülés jobbrabalra. A kiülésben lehet törzsforditgatásokat és magastartásba emelt karokkal váltott karu nyujtózkodásokat is végezni.

c/ Mozgáselemzés: kiülésnél a gerinc teljes hosszában meghajlik. Kifelé törzsforditások a mm. rotatores izomcsoport kontrakturáit oldják, a nyujtózkodások pedig a m. erector spinaet erősitik, lazitják.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 1/b, 2/b, 2/c, 2/d/, 2/f, 2/g, 3/a, 9.

2/27.

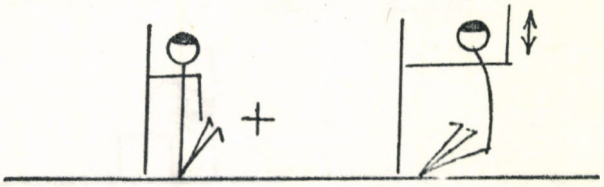

a/ Kiinduló helyzet: ugyanaz, mint a 2/26, fogás a bordásfalon.

b/ A gyakorlat végrehajtása: sorozatban kiülés, majd fogáscsere. Kiülés után a külső karral nyujtózkodás.

c/ Mozgáselemzés: lásd a 2/25.gyakorlatot. A hatást fokozza, hogy a bordásfalnál rögzitett karok nem engedik meg a törzs befelé forditását.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 1/b, 2/b, 2/c, 2/d, 2/f, 2/g, 3/a, 9.

2/28.

a/ Kiinduló helyzet: bordásfallal szembe térdelés, törzsdöntés, a karok a bordásfalon támaszkodnak.

b/ A gyakorlat végrehajtása: ütemes vállrugózás után a gyakorló 1-2 fokkal lejjebb fog és folytatja a rugózást.

c/ Mozgáselemzés: törzsdöntés /lapos hát/ helyzetében az egész gerinc részt vesz a rugózó mozgásban. A törzs süllyesztésével lumbális szakasz kiiktatódik a mozgásból.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2/b, 2/c, 2/d, 2/g, 9.

2/29.

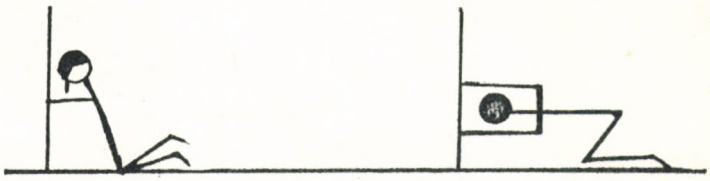

a/ Kiinduló helyzet: bordásfallal szemben térdelés, törzsdöntés, a karok a bordásfalon támaszkodnak.

b/ A gyakorlat végrehajtása: törzsforditás és tárt fogás a bordásfalon.

c/ Mozgáselemzés: a törzsforditásban a gerinc felső szakasza intenziven vesz részt, a m. rotatores megfeszül. A lábak rögzitése miatt a lumbális szakasz kiiktatódik.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2/b, 2/d, 2/e, 2/f, 2/g.

2/30.

a/ Kiinduló helyzet: sarokülésben, törzs előrehajlitása és botfogás.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lassu csipőemelés közben törzsdöntés és a bot tarkóra emelése.

c/ Mozgáselemzés: egyensulyhelyzetben főleg a gerinc háti szakasza egyenesedik ki. A lumbális szakasz kevésbé vesz részt a rögzitésben. A gyakorlat a háti szakasz erősitésére terjed ki.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2/c, 2/d, 2/g.

2/31.

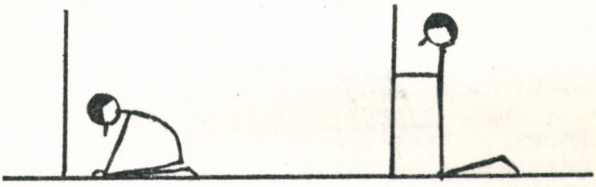

a/ Kiinduló helyzet: bordásfallal szemben sarokülés.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a csipő nyujtásával gyors felülés, fogás a bordásfalon.

c/ Mozgáselemzés: az erélyes csipőnyujtást /feszitést/ a külső csipőizmok nagy farizma /m. gluteus maximus/ egy része végzi. Ezek és hasonló mozgáskonstrukciók nemcsak a csipőficam utókövetkezményeinek a felszámolásához szükségesek, hanem az egyenes tartást is elősegitik.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 5/a, 8.

A kuszógyakorlatok közül néhány nem közismert gyakorlatot mutatok be.

2/32.

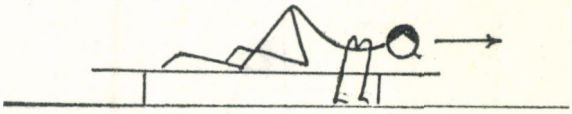

a/ Kiinduló helyzet: térdelőtámasz a padon, a karok a pad egyik oldalán a földön támaszkodnak.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a gyakorló ellenkező oldali karral és lábbal lépegetve halad végig a padon, illetve mellette.

c/ Mozgáselemzés: az alaphelyzetben a gerincen mérsékelt hajlitás jön létre. A kényszeritő hajlitás hatását a járás fokozza. A mély hátizomzat mobilizációját segiti elő.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2/b, 2/c, 2/d, 2/g, 9.

2/33.

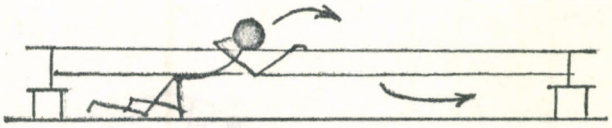

a/ Kiinduló helyzet: térdelőtámaszban járás.

b/ A gyakorlat végrehajtása: zsámolyra tett hosszu padon szalagfutás négykézláb a pad alatt és felett. Játékosan is végezhető.

c/ Mozgáselemzés: erősiti, mobilizálja a felületes, mély hátizmokat, a vállizmokat /m. deltoidus/.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 3/b, 8.

2/34.

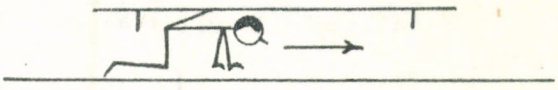

a/ Kiinduló helyzet: padnál oldalsó térdelőtámasz, a közelebbi lábát nyujtva a padra helyezi a gyakorló.

b/ A gyakorlat végrehajtása: négykézláb járás, ellenkező karral, lábbal. A padra tett lábat a gyakorló megemeli a lépésnél. Lehet hajlitott könyökkel is végeztetni a mélykuszás mintájára.

c/ Mozgáselemzés: a kiindulási helyzetben már erőteljesen hajlik a gerinc a mély hátizmok mobilizálódnak. A mély kuszóhelyzet ezt fokozza és járásnál a hatása hátizom mélyebb rétegeire is kiterjed.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, és a 9.

2/35.

a/ Kiinduló helyzet: térdelőtámaszban süllyesztett vállak, karok magastartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: ellenkező oldali karral-lábbal lépegetés, a tenyért csusztatjuk a földön és egyik oldali kar nyujtózkodik.

c/ Mozgáselemzés: az ellenkező oldali kar és lábmunka következtében enyhe S alaku görbület képződik a gerincen, a nyujtózkodás a mély hátizom rétegét mobilizálja.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 2/a, 2/b, 2/c, 2/d, 2/g, 9.

2/36.

a/ Kiinduló helyzet: térdelőtámaszban süllyesztett vállakkal alkartámasz.

b/ A gyakorlat végrehajtása: ellenkező oldali karral-lábbal lépegetés előre a fej emelt, törzs homorit.

c/ Mozgáselemzés: hasonló a gerincmozgás a 2/35-ös gyakorlatéhoz, de a törzs homoritott helyzete miatt a mély hátizmokra gyakorolt hatása nagyobb.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2/b, 2/c, 2/d, 2/g, 9.

2/37.

a/ Kiinduló helyzet: pad felett terpeszállás, karok a pad két oldalán a földön támaszkodnak.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lépegetés előre ellenkező oldali karral-lábbal, a könyök és a térd nyujtva marad.

c/ Mozgáselemzés: a gyakorló a fejét kénytelen megemelni, igy a hát felső szakasza enyhe homoritás helyzetbe kerül. Az előrehajlás rögzitésében a m. iliopsoas részt vesz, a hát felső szakasza mobilizálódik.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 1 csoport.

3. alaphelyzet

A hanyattfekvésből inditott törzs- és lábmozgások alkalmasak a hasizom fejlesztésére. Alapvető funkciónak tekinthető a felülés, vagyis a törzs előrehajlitása a combok felé és a combok közelitése a törzs felé. Ebben a mozgásban a m. transversus nem vesz részt, és egyidejüleg a hátizmok elernyednek.

A gyógytestnevelésben azonban célszerü müködési egységekben megtervezni a gyakorlatokat. A hasizomzat fejlettsége nagyon fontos tényező a csipő- és a gerinc-deformitások javitásánál. Egyoldalu erősitése tovább fokozhatja a deformitást. Figyelembe kell venni a belső csipőizomzat m. iliopsoas /csipőhorpaszizom/ és a m. iliacus /csipőizom/ ágait, amelyek a hasizomzattal szemben helyezkednek el: a csipőhorpaszizom 12. háti és az 1-4. ágyéki csigolyán ered és a trochanter major femorison tapad. Ez a csipőizület igazi hajlitója, vagyis a törzset rögzitett alsó végtag mellett előre hajlitja. Terápiás célzattal végzett mozgásoknál a has- és csipőhorpaszizom ritkán müködik egymástól függetlenül, és éppen ezért müködési egységnek tekinthető.

A két izomcsoport ereje, együttmüködése fontos szerepet játszik több deformitás javitásánál /például a fokozott lordosis /az ágyéki gerincszakasz tulzott görbülete/ elégtelen háti tartóizomzat mellett az erős csipőhorpaszizomnak és a viszonylag gyenge hasizomnak tulajdonitható. Ugyanezt a képet láthatjuk a helyre tett csipőficam után. Itt például három izomcsoport erőegyensulyát kell helyreállitani: a/ erősiteni a hasizomzatot, b/ erősiteni a m. gluteus mediust /lásd előbb/, c/ a csipőhorpaszizomzatot foglalkoztató gyakorlatokat kerülni kell. Ezeknek a feltételeknek megfelelő összetételü gyakorlatokat kell tehát tervezni. Megfigyelhető, hogy erős hasizomzattal rendelkezők felüléskor a fejüket felemelve kezdik a mozgást és gömbölyü háttal ülnek fel /a hátizmok elernyednek/. Ilyenkor az egyenes hasizom emel. Gyenge hasizomzatnál a felülést a gyakorló a csipőhorpaszizomzattal akarja végrehajtani. Ilyen helyzet alakul ki például a csipőficamnál az izomerő egyensulya tekintetében. Ilyenkor a felülést a gyakorló a lordosis fokozásával akarja inditani, megemeli csipőjét és esetleg a lábait is.

Fontos körülmény még a nagy farizom ereje a csipő helyes tartásában. A nagy farizom rögzitett comb mellett a csipőhorpaszizom antagonistája. Azokban a gyakorlatösszeállitásokban, ahol a nagy farizom és a csipőhorpaszizom váltogatva huzódik össze a medence előre-hátra mozog. Ilyenek például a láblenditések.

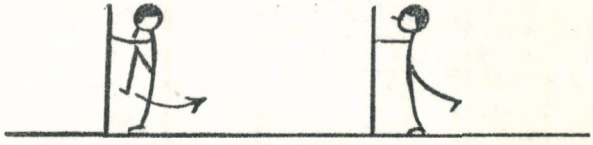

Végső soron, mozgás közben, a csipőhorpaszizom a nagy farizommal és a hasizommal közösen a medence helyzetét szabályozzák.

Ha hanyattfekvésből felülünk és a mozgást ülésben megállitjuk, sőt kiegyenesedett háttal fejezzük be, akkor elsősorban a hasizmokat erősitettük. A befejező szakaszban a hátizmok is megfeszülnek, de a csipőhorpaszizomzat alig vesz részt a mozgásban.

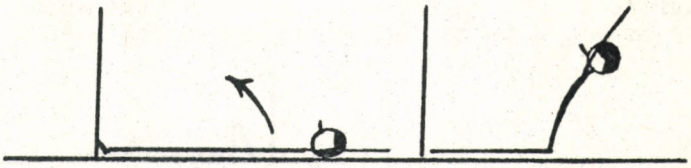

Ellenben, ha a gyakorlónak megengedjük, hogy felülés után előrehajoljon, akkor előrehajláskor a csipőhorpaszizom hajlitja a gerincet.

Rögzitett törzs mellett a csipőhorpaszizom csak részleges müködést fejt ki, mig a hasizom maximálisan összehuzódik /lásd az alábbi példát/.

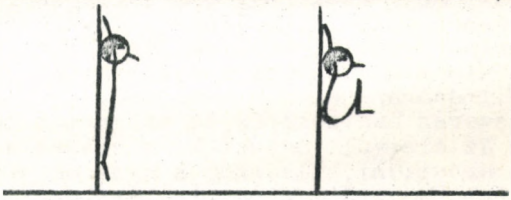

Bordásfalon hátsó függésben páros lábemelésnél segit a csipőt elemelni a bordásfaltól és rögziteni, a további csipőhajlitást a hasizom végzi.

Gyürün végzett függéseknél, mivel a csipő nem rögzitett, a csipőhorpaszizom előrehozza a csipőt és kiegyenesiti a gerinc ágyéki szakaszának a lordosisát, és ezt a helyzetet rögzitve már a hasizom emel tovább.

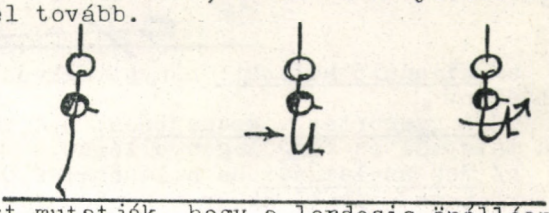

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a lordosis önállóan nem fordul elő. A lordosis mindig valamilyen gerincdeformitás következménye, kisérője. A gyakorlatok tervezésénél ezeket az elveket szem előtt kell tartanunk.

A hasizom erősitésénél el kell határolnunk azokat a gyakorlatokat, amelyek a hasizomzatot /egyenes vagy ferde/ erősitik és azokat, amelyeknél a m. iliopsoas is erőteljesen müködik. A rögzitett lábak mellett hanyattfekvésből felülést a törzs előrehajlitása nélkül az egyenes hasizom végzik /lásd előbb/.

Ha a kiinduló helyzetet módositjuk és a felülést hajlitott, de rögzitett lábbal végeztetjük, akkor a csipőhorpaszizom már a felülés kezdeti szakaszában megfeszül és hajlitja

a gerinc ágyéki szakaszát. Egyenes háttal ebből a helyzetből csak nagyon erős hasizomzattal lehet felülni.

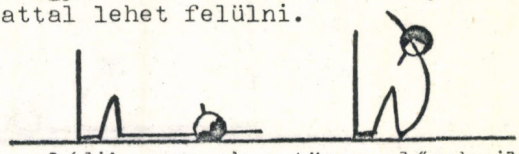

A m. iliopsoas bekapcsolódik nemcsak a törzs előrehajlitásánál, hanem a csipőhajlitásnál is: hanyattfekvésben térdhajlitással lábemelés, ilyenkor az egyenes hasizom és a csipőhorpaszizom együttműködik. A lábemelés fokozódásával párhuzamosan az ágyéki gerinc lordosisának az elsimulását észlelhetjük.

Rögzitett mellkas mellett a hasizmok a medencét a mellkas felé huzzák. A gyenge hasizomzatu gyermekeknél sokszor észlelhetjük, hogy csak nagy erőfeszitéssel képes felemelni hanyattfekvésben a nyujtott lábait. Ilyenkor az is megfigyelhető, hogy a gerinc ágyéki lordosisa fokozódik, vagyis a gyenge hasizomzata miatt a csipőhorpaszizomzattal emel. Az erőegyensuly helyreállitására /has- és csipőhorpaszizmok között/ intenziv és rendszeres hasizomerősitő programot kell tervezni.

Az elsimult ágyéki lordosisnál a csipőhorpaszizomzatot kell erősiteni, ilyenkor a hasizom erősitése háttérbe szorul. A törzs hajlitóizmainak izolált gyengesége miatt a medence hátrabillen és a törzs előrehajol. Kialakul a jellegzetes hanyagtartás.

A 3. alaphelyzet gyakorlatai

3/1.

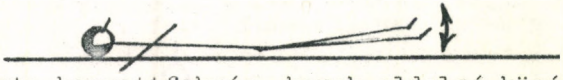

a/ Kiinduló helyzet: hanyattfekvés, karok oldalsó középtartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: nyujtott lábemelés 5-10 cmre a talajtól és függőleges ollózás.

c/ Mozgáselemzés: ha a lábemelés együtt jár az ágyéki lordosis fokozódásával, akkor a hasizomzat gyenge. Ilyenkor vissza kell térni a hasizomerősités alapgyakorlatához: a rögzitett lábakkal való felüléshez.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 5/b.

3/2.

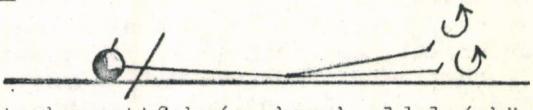

a/ Kiinduló helyzet: hanyattfekvés, karok oldalsó középtartásban, lábak terpeszben.

b/ A gyakorlat végrehajtása: nyujtott lábemelésben kis lábkörzések.

c/ Mozgáselemzés: lásd a 3/1. gyakorlatot.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 5/b.

3/3.

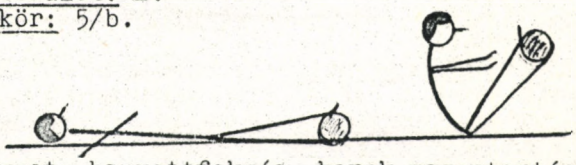

a/ Kiinduló helyzet: hanyattfekvés, karok magastartásban, a bokák között könnyü labda.

b/ A gyakorlat végrehajtása: felülés lábemeléssel, a gyakorló elveszi a labdát és hanyattfekszik.

c/ Mozgáselemzés: az erőegyensulyban levő has és a csipőhajlitó izomzatnál a hasizom emeli a törzset, ezután a csipőhajlitók is belépnek /csipőhorpasz/ a segitő izomzattal együtt /szabóizom, egyenes combizom, fésüs izom, combpólyafeszitő/. Gyenge hasizom esetén a hasizom erejét növeljük.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 5/b, 4/a.

3/4.

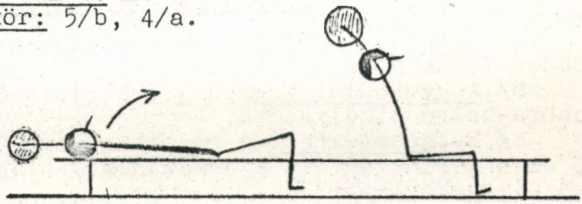

a/ Kiinduló helyzet: először a padon hanyattfekvésben, labda magastartásban, a lábak hajlitva a pad két oldalán a földön támaszkodnak.

b/ A gyakorlat végrehajtása: felülés után a labda magastartásba kerül és a hát kiegyenesedik.

c/ Mozgáselemzés: erős hasizomzatnál a lábak nem vagy csak alig emelkednek el a talajtól felülés közben. Gyenge hasizomzat és viszonylag erős csipőhorpaszizomzatnál a gyakorló a csipőhajlitókkal ül fel /csipőficam/, és megemeli a lábait.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 5/b, 4/a.

3/5.

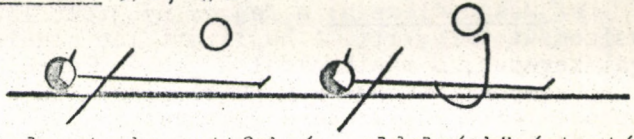

a/ Kiinduló helyzet: hanyattfekvés, oldalsó középtartás, érintőtávolságban, vállmagasságban könnyü labda.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a labdával ellenkező oldali láb átlenditése a test felett és a labda megérintése.

c/ Mozgáselemzés: a gerinc ágyéki szakasza megcsavarodik. A gyakorló gerince, ha jól megtámaszkodik a talajon, rotálódik és a gerinckörnyéki izomzat mobilizálódik.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 2/b, 2/d.

3/6.

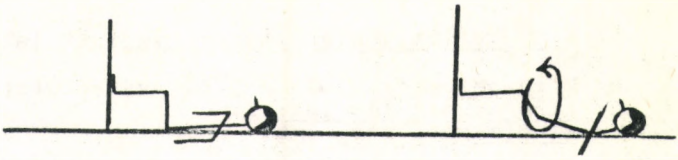

a/ Kiinduló helyzet: bordásfalnál hanyattfekvésben a hajlitott lábak a bordásfalon támaszkodnak.

b/ A gyakorlat végrehajtása: csipőemelésben csipőkörzés.

c/ Mozgáselemzés: a gyakorlat rögzitett láb és törzs mellett a csipő és a gerinc ágyéki szakaszának mobilizálására szolgál. Alsó háti és ágyéki kyphosis és kyphoscoliosis mobilizálására alkalmas.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 2/b, 2/d.

3/7.

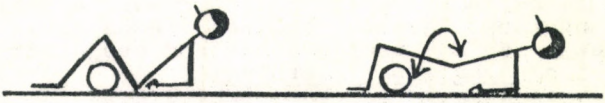

a/ Kiinduló helyzet: zsugorülésben támasz a test mögött, tömött labda a térd alatt.

b/ A gyakorlat végrehajtása: csipőemelés után a csipő jobbra-balra kihelyezése.

c/ Mozgáselemzés: a rögzitett láb és törzs mellett a csipő és a gerinc ágyéki szakaszának mobilizálására szolgál /lásd a 3/6. gyakorlatot/.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 2/b, 2/d.

3/8.

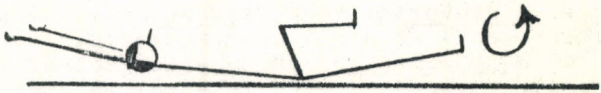

a/ Kiinduló helyzet: hanyattfekvés, karok magastartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: fej- és karemeléssel együtt az egyik láb zsugorhelyzetbe kerül, a másik láb nyujtottan köröz közel a talajhoz.

c/ Mozgáselemzés: a fej és nyujtott lábemelés az egyenes hasizomzatot feszíti. A hajlitott láb oldalán a m. iliopsoas ágai kevésbé, a másik oldalon jobban feszülnek. A gyakorlat tehát komplex hatásu: a kyphoscoliosis és a háti és ágyéki kyphosis ellensulyozására alkalmas.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 2/b, 2/d.

3/9.

a/ Kiinduló helyzet: bordásfalnál hanyattfekvésben a karok oldalsó középtartásban és a lábak a bordásfalnál támaszkodnak.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a támaszkodó lábakat a gyakorló zsugorhelyzetbe engedve átkulcsolja, majd ujra kinyujtja. A gyakorlatot sorozatban végezzék.

c/ Mozgáselemzés: a gyakorlat a hasizomzatot kevésbé foglalkoztatja. A lábak zsugorhelyzetbe ereszkedésénél és enyhe csipőemelésnél a csipőhajlitók feszülnek. Az ágyéki szakasz gerincdeformitásait érinti a gyakorlat. Lordosisnál ne alkalmazzuk.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 2/b, 2/d.

Az alábbi néhány gyakorlat kevert müködésü, a has- és csipőhajlitó /elsősorban az iliopsoas csoport/ izomzat erősitésre szolgál. A m. iliopsoas és a csipőhajlitók különböző müködési fázisokban változóan müködnek, hol rögzitenek, hol emelnek stb. Alkalmazásuk ezért a deformitás egyéni sajátosságától függ és a tanár itélőképessége szerint alkalmazható.

3/10/a.

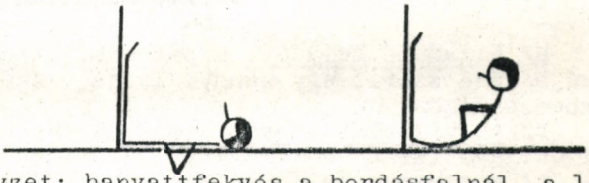

a/ Kiinduló helyzet: hanyattfekvés a bordásfalnál, a lábak a bordásfalnál támaszkodnak.

b/ A gyakorlat végrehajtása: felülés csipőre tett karokkal.

c/ Mozgáselemzés: a törzset az egyenes hasizom emeli, majd a csipőhajlitásba belép a m. iliopsoas és hajlitja a gerinc ágyéki szakaszát. Erős hasizomfejlesztő, de csipőficamnál nem ajánljuk a m. iliopsoas feszülése miatt.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 2/b, 2/d.

3/10/b.

a/ Kiinduló helyzet: hanyattfekvés hajlitott lábakkal, a bokák között könnyü labda, karok magastartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lábemelés labdával zsugorhelyzetbe és a labda megérintése.

c/ Mozgáselemzés: a lábemelést az egyenes hasizom kezdi, majd a csípőhajlitást a m. iliopsoas és a m. iliacus folytatja. A hasizomnak itt már rögzitő szerepe van. Lordosisnál és csípőficamnál a hasizom feszülése ellenére nem ajánlom.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 2/b, 2/d.

3/10/c.

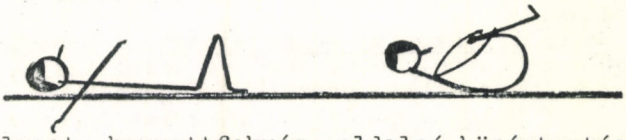

a/ Kiinduló helyzet: hanyattfekvés, oldalsó középtartás, páros térdfelhuzás, talp a talajon.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lábak felhuzása és átkulcsolása, csipőhajlitás.

c/ Mozgáselemzés: lásd a 3/10/b. gyakorlatot.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 2/b, 2/d.

3/10/d.

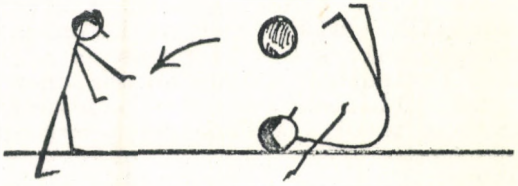

a/ Kiinduló helyzet: a pár egyik tagja hanyattfekvésben bokája közé szorit egy könnyü labdát. A másik a fejéhez áll terpeszállásba.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a fekvő erőteljes csipőemeléssel dobja a labdát a társának.

c/ Mozgáselemzés: has és csipőhajlitó izomzat együttmüködése /lásd 3/10/b. gyakorlatot/.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 2/b, 2/d.

3/10/e.

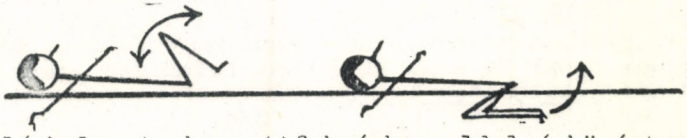

a/ Kiinduló helyzet: hanyattfekvésben oldalsó középtartás, lábak zsugorhelyzetben.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lábak lassu leengedése jobbra és balra.

c/ Mozgáselemzés: a combok leengedésével a ferde hasizmok feszülnek és csavarodik az ágyéki gerinc.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 2/b, 2/d.

Ha a lábakat rögzitjük és a törzset közelitjük a combokhoz, az egyenes hasizom végzi a munkát. Ha valamilyen formában a láb is bekapcsolódik, akkor az iliopsoas izomzat is összehuzódik. Tehát a gyakorlatokat a deformitás sajátosságának megfelelő változtatással használjuk fel.

3/11/a.

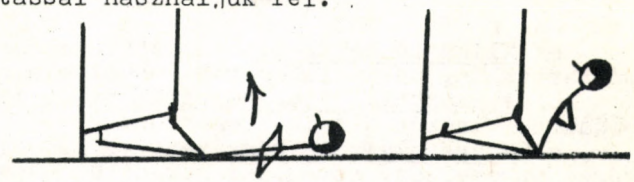

a/ Kiinduló helyzet: terpeszülés a bordásfalba beakasztott lábakkal, karok csipőn.

b/ A gyakorlat végrehajtása: felülés után a törzs kiegyenesedik.

c/ Mozgáselemzés: az egyenes hasizom emeli a törzset, a felülés után a hát maximális kiegyenesedésével a mély hátizmok is megfeszülnek. Az iliopsoas izomzat nem vesz részt a mozgásban. Tiszta egyenes hasizom erősitő.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 5/b.

3/11/b.

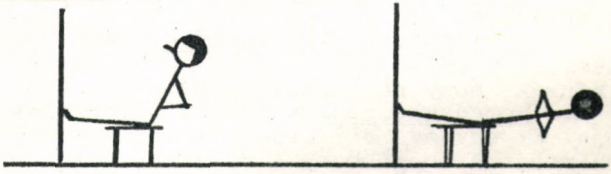

a/ Kiinduló helyzet: a bordásfalnál zsámolyon ülés beakasztott lábakkal, karok csipőn.

b/ A gyakorlat végrehajtása: dőlés hátra vizszintesig és törzsforditás.

c/ Mozgáselemzés: az egyenes és a ferde hasizom feszül meg, az iliopsoas nem vesz részt a mozgásban.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 5/b.

3/11/c.

a/ Kiinduló helyzet: bordásfalnál zsámoly felett hajlitott térddel beakasztott lábak.

b/ A gyakorlat végrehajtása: felülés csipőre tett karokkal.

c/ Mozgáselemzés: a hajlitott lábak miatt a térdhajlitók nem segitik a felülést. A csipőhajlitást tiszta egyenes hasizom végzi. A felülés végén az iliopsoas is bekapcsolódik, mert előre hajlitja a törzset.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 5/b.

3/11/d.

a/ Kiinduló helyzet: hanyattfekvésben karok oldalsó középtartásban, páros lábemelés függőlegesig.
b/ A gyakorlat végrehajtása: páros láb leengedése lassan oldalra. Mindkét oldalra végezzék.
c/ Mozgáselemzés: rögzitett törzs mellett a ferde hasizom végzi az emelést. Az ágyéki gerincben csavarodás jön létre, az iliopsoas izomzat csak a lábak függőlegesig emelésekor feszül.
d/ Alkalmazási terület: E.
e/ Alkalmazási kör: 5/b, 2/b, 2/d.

3/11/e.

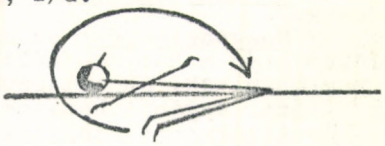

a/ Kiinduló helyzet: hanyattfekvésben a karok oldalsó középtartásban.
b/ A gyakorlat végrehajtása: páros lábbal körzés, a lábak közvetlen a föld felett haladnak. A karok rögzitik a törzs felső részét, hogy ne forduljon el.
c/ Mozgáselemzés: a 3/11/d. gyakorlat nehezitett kombinációja. Az egyenes és ferde hasizom funkciójának megfelelően vesz részt a mozgásban. A m. iliopsoas segit a lábak föld közelébe tartásában, főleg elől. Ha gyenge a hasizomzat és a m. iliopsoassal végzi a lábemelést, akkor először tiszta hasizom erősitő munka előzze meg a gyakorlatot.
d/ Alkalmazási terület: E.
e/ Alkalmazási kör: 2/d, 2/b, 5/b.

3/11/f.

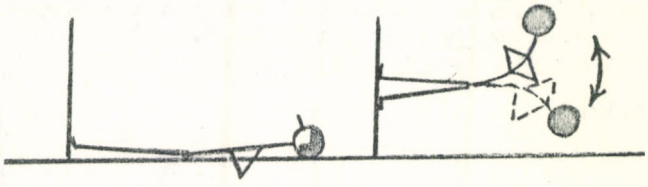

a/ Kiinduló helyzet: hanyattfekvés csipőre tett karokkal, a bordásfalhoz beakasztott lábakkal.
b/ A gyakorlat végrehajtása: felülés után hanyattfekvés jobbra, balra, hajlitott fekvésbe.
c/ Mozgáselemzés: az egyenes és ferde hasizom a törzset a saját oldala felé hajlitja és erősiti.
d/ Alkalmazási terület: E.
e/ Alkalmazási kör: 5/b.

3/11/g.

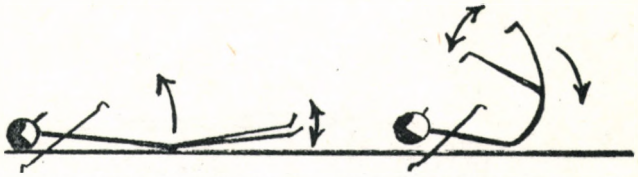

a/ Kiinduló helyzet: hanyattfekvésben karok oldalsó középtartásban, páros lábemelés.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lábemelés közben ollózás /hátuszás/ és fokozatos lábemelés csipőemelésig. A bordásfal alsó fokát fogva rögzitett törzs mellett is végezhető.

c/ Mozgáselemzés: a gyakorlatot erőegyensulyban levő has, csipőhorpaszizomzat mellett végeztessük. Gyenge hasizomzat mellett a gyakorló főleg a m. iliopsoassal emel, s igy nem alakul ki az optimális egyensulyi helyzet /lásd előbb/.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 5/b.

3/11/h.

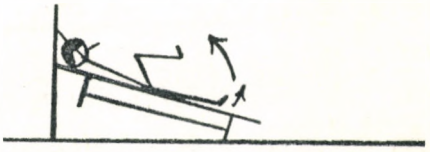

a/ Kiinduló helyzet: bordásfalnál ferde padon hanyattfekvés, fogás a bordásfalon.

b/ A gyakorlat végrehajtása: váltogatott térdhajlitás, a másik láb nyujtva a pad felett marad néhány centiméterre felemelve. Rövid, de intenziv sorozatban végeztessük.

c/ Mozgáselemzés: az egyenes hasizom rögzit, a csipőhorpaszizom segit a lábat emelni, és lehuzza az ágyéki gerincszakaszt.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 5/b.

3/11/i.

a/ Kiinduló helyzet: hanyattfekvés, karok magastartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: felülés lebegőülésbe, karok átkulcsolják a térdet és hanyattfekvés. Sorozatban, mérsékelt ütemben végezhető.

c/ Mozgáselemzés: intenziv egyenes hasizom erősitő gyakorlat. A m. iliopsoas segit a lábat emelni és üléskor lehuzza a gerinc ágyéki szakaszát. /A két izomcsoport erőegyensulyára vonatkozó megjegyzéseket lásd a 3/11/g. gyakorlatnál./

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 2/d, 5/b.

3/11/j.

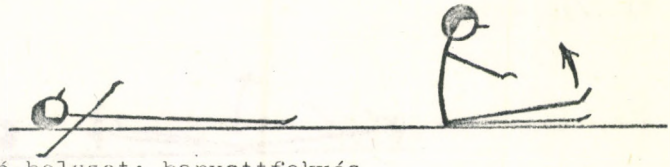

a/ Kiinduló helyzet: hanyattfekvés.
b/ A gyakorlat végrehajtása: felüléssel egyidejüleg a gyakorló az egyik lábát megemeli, és előrehajolva megérinti.
c/ Mozgáselemzés: egyenes hasizom erősitő, a m. iliopsoas a lábemelésben segit, és mérsékelten lehuzza a gerinc ágyéki szakaszát. Kyphosisnál ne alkalmazzuk a gyakorlatot.
d/ Alkalmazási terület: E.
e/ Alkalmazási kör: 5/b, 2/b.

3/11/j-k.

j/

k/ 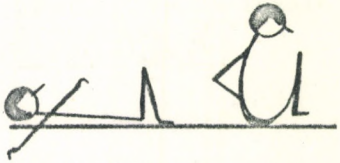

a/ Kiinduló helyzet: nyujtott ülés, kartámasz a test mögött, illetve hanyattfekvésben a karok oldalsó középtartásban, a lábak zsugorban /k/.
b/ A gyakorlat végrehajtása: felülés után a gyakorló zsugorülésbe kerül csipőre tett kézzel.
c/ Mozgáselemzés: ülőhelyzetbe kerüléshez az egyenes hasizom összehuzódása szükséges. A m. iliopsoas ülésben lép be a mozgásba, és előre hajlitja a törzset, illetve domboritja a gerinc ágyéki szakaszát. Sorozatban hatásos hasizomerősitő.
d/ Alkalmazási terület: E.
e/ Alkalmazási kör: 5/b.

3/12.

a/ Kiinduló helyzet: hajlitott lebegőülés fal előtt. Karok csipőn, a gyakorló előtt könnyü labda.
b/ A gyakorlat végrehajtása: a gyakorló talppal a falnak rugdalja a labdát.
c/ Mozgáselemzés: rögzitett comb mellett a nagy farizom a csipőhorpaszizom antagonistája. Ennél a gyakorlatnál azonban a medence rögzitett, és igy a nagy farizom alsó rostjai segitenek a comb közelitésében a csipőhorpaszizomzattal együtt. A csipőhorpasz segiti az előrehajlást /a gerinc ágyéki szakaszát lehuzza/, a hasizom pedig rögziti.
d/ Alkalmazási terület: E.
e/ Alkalmazási kör: 5/b, 2/a, 2/b, 2/d.

Kombinált gyakorlatok: a hasizom erőfejlesztése összekapcsolva a mély hátizom mobilizációjával.

3/13.

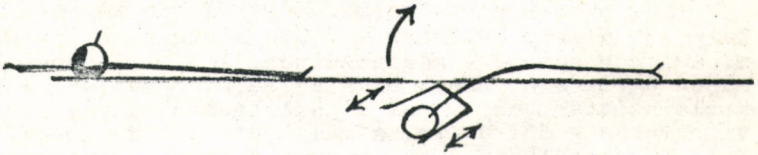

a/ Kiinduló helyzet: hanyattfekvésben karok magastartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: váltogatott karokkal lassu nyujtózkodás és enyhe faj- és karemelés kiséretében törzshajlitás jobbra-balra.

c/ Mozgáselemzés: az egyenes hasizom a fejemeléssel együtt kezd feszülni, a nyujtózkodás elsősorban a m. erector spinae mobilizációjára szolgál. Ezt követi a hajlitást kisérő mély hátizmok mérsékelt feszülése.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2/b, 2/d, 2/g, 5/b.

3/14.

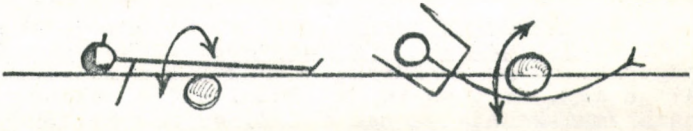

a/ Kiinduló helyzet: hanyattfekvés, karok oldalsó középtartásban, tömött labda a csipő mellett.

b/ A gyakorlat végrehajtása: háton és sarkon támaszkodva a csipő átemelése a labda felett jobbra és balra.

c/ Mozgáselemzés: csipő és a gerinc ágyéki szakaszának lazitó gyakorlata.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 2/d, 5/a.

3/15.

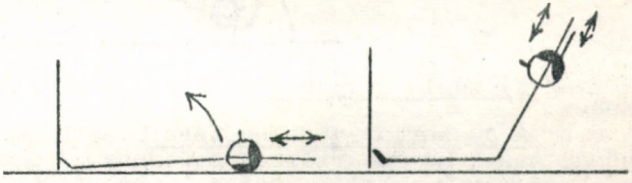

a/ Kiinduló helyzet: bordásfalnál beakasztott lábakkal hanyattfekvés, karok magastartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: váltogatott karokkal lassu nyujtózkodás közben lassu felülés és ülésben a nyujtózkodás folytatása.

c/ Mozgáselemzés: a nyujtózkodás elsősorban a mély hátizomzatot mobilizálja /lásd a 3/13. gyakorlatot/. A felülést az egyenes hasizom végzi. A nyujtózkodás lehetőleg kisérje végig a felülést.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, és összes 2.csoport, 5/b.

4. alaphelyzet

Két izomcsoport összmüködéséből jön létre a törzsdöntés helyzet: a mély hátizmok - főleg az egyenes tartást létrehozó m. erector spinae - megfeszülnek. A m. iliopsoas a m. psoas major egyik ága, amely a csipőizület egyetlen hajlitója, csak korlátozottan vesz részt a hajlitásban, mivel a törzs csak vizszintesig dől előre. A mély hátizmok egyenesitik ki a hátat. Tapasztalható néha, hogy a gyermek a teljesen lapos hátat nem tudja végrehajtani. Ilyenkor észlelhetjük, hogy a gerinc ágyéki szakasza domboru marad, a háti szakasz pedig kiegyenesedik. Ennek okát a m. iliopsoas izomzat viszonylagos gyengeségében találtam. A m. psoas major ágai nem képesek lehuzni a gerinc ágyéki szakaszát. Ilyenkor a m. iliopsoas izomzat erősitését is tervbe kell venni.

4/1/a.

a/ Kiinduló helyzet: terpeszállás, a karok magastartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lassu törzsdöntés, a karok magastartásban maradnak. A gyakorló a mozgást a mellkassal inditja meg, mert ha fejjel indul előre, akkor domboru marad a háta /macskahát/ és nem feszülnek meg kellőképpen a mély hátizmok.

c/ Mozgáselemzés: az egyenes tartást biztositó mély hátizomkötegek feszülnek.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport.

4/1/b.

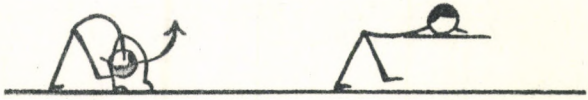

a/ Kiinduló helyzet: törzshajlitás előre, karok magastartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lassu törzsemelés a vizszintesig, karok magastartásban maradnak. A mozgást a fej emelésével kezdje a gyakorló, mert a lapos hát helyzetét csak igy érheti el.

c/ Mozgáselemzés: ugyanaz, mint az 5/1/a-nál.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport, 3/a.

4/2.

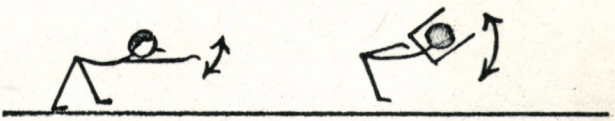

a/ Kiinduló helyzet: törzsdöntés, terpeszállás, karok magastartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: törzsdöntésben lassu hajlitás jobbra és balra.

c/ Mozgáselemzés: a döntésben végzett hajlitásoknál már nemcsak a m. erector spinae feszül meg, hanem a transversospinalis mélyebb izomkötegek is, amelyek a gerincet hajlitják. Ezek a csigolyák harántnyulványain erednek, és felfelé haladva a processus spinosuson tapadnak.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport, 3/a.

4/3.

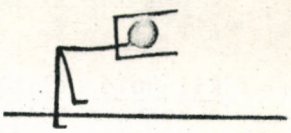

a/ Kiinduló helyzet: terpeszállásban törzsdöntés, karok magastartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: törzsdöntés helyzetben lassu törzsforditás jobbra-balra.

c/ Mozgáselemzés: a gerincforditást a legmélyebb réteg a mm. rotatores végzi. Ez az izom harántul fut, egy-egy csigolyát kihagyva vagy a felette levő csigolya tövisnyulványához tapad.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport, 3/a, 9.

4/4/a.

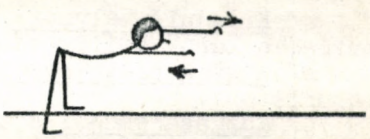

a/ Kiinduló helyzet: törzsdöntés terpeszállásban, karok magastartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: törzsdöntésben lassu nyujtózkodás váltogatott karokkal.

c/ Mozgáselemzés: ebben a helyzetben a m. erector spinae és a transversospinalis izomköteg megfeszül. A nyujtózkodások révén elérhetők ezek a rétegek és egyes ágak izomrostjai tovább feszülnek. A mély hátizomzatban keletkezett kontrakturák oldására alkalmas gyakorlat.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport, 3/a, 8.9.

4/4/b.

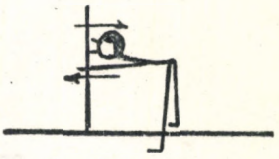

a/ Kiinduló helyzet: lásd a 4/4/a. gyakorlatnál.
b/ A gyakorlat végrehajtása: a törzsdöntést bordásfalnál végezzék, a nyujtózkodásnál a tenyerek csusznak a bordásfalon.
c/ Mozgáselemzés: ugyanaz, mint a 4/4/a. gyakorlatnál, de könnyitett helyzetben, mivel a karok a bordásfalnál támaszkodnak.
d/ Alkalmazási terület: E és M.
e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport, 3/a.

4/4/c.

a/ Kiinduló helyzet: bordásfalnál törzsdöntés terpeszállásban, a karok a bordásfalon támaszkodnak.
b/ A gyakorlat végrehajtása: ütemes vállrugózás.
c/ Mozgáselemzés: mérsékelten feszült mély hátizomzat mellett a rugózás főleg a gerinc felső szakaszára hatásos. Izomkontrakturák oldására javaslom.
d/ Alkalmazási terület: E és M.
e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport, 3/a, 9.

4/4/d.

a/ Kiinduló helyzet: zsámoly, pad előtt térdelésben törzsdöntés, a karok vállig támaszkodnak.
b/ A gyakorlat végrehajtása: vállrugózás, mint a 4/4/c. gyakorlatnál.
c/ Mozgáselemzés: a támaszkodó karok következtében a rugózó mozgás az egész gerincre kiterjed.
d/ Alkalmazási terület: E és M.
e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport, 3/a, 9.

4/5.

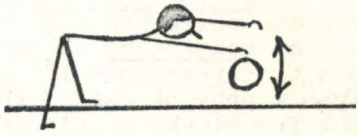

a/ Kiinduló helyzet: törzsdöntés terpeszállásban, karok magastartásban könnyü labdával.
b/ A gyakorlat végrehajtása: a labda pattintgatása váltott karokkal, miközben a hát megőrzi lapos tartását.

c/ Mozgáselemzés: a mély hátizomzat feszülése mellett a mozgásban részt vevő vállizmok is megfeszülnek.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport, 3/a.

4/6.

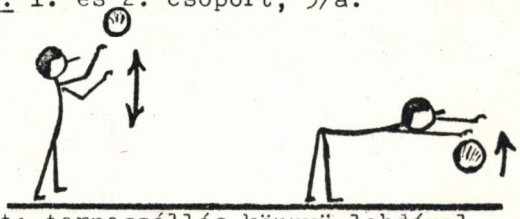

a/ Kiinduló helyzet: terpeszállás könnyü labdával.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a gyakorló a labdát feldobja, majd a földről felpattanó labdát törzsdöntésben elfogja.

c/ Mozgáselemzés: a labda gyors mozgása a gyakorlót a hátizomzatának intenziv feszitésére készteti.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport, 3/a.

4/7/a.

a/ Kiinduló helyzet: a bordásfal felső fokához rögzitett gumikötélhez háttal támaszkodik a gyakorló. A karok vállnál vannak, térdek enyhén hajlitva.

b/ A gyakorlat végrehajtása: törzsdöntés helyzetben a törzs lengetése jobbra-balra.

c/ Mozgáselemzés: a rögzitett lábak következtében a medence is mérsékelt lengő mozgást végez. A mélyebb rétegü hátizmok a feszitett helyzet ellenére is képesek a gerincet hajlitani a gumikötél segitségével.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport, 3/a, 9.

4/7/b.

a/ Kiinduló helyzet: a 4/7/a. gyakorlatban rögzitett gumikötéllel szemben törzsdöntés helyzetben, terpeszállásban áll a gyakorló. Nyujtott karokkal a gumikötél kengyelébe támaszkodik.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a gyakorló lassu lengő törzsmozgást végez jobbra-balra.

c/ Mozgáselemzés: a gumikötél rugalmasságánál fogva a törzsmozgás szélesebb lesz. A mély hátizomzat felsőbb rétege és a transversospinalis réteg hajlitói intenziven müködnek. A gyakorlattal a mélyebben fekvő kontrakturák is elérhetők.

d/ Alkalmazási területe: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport, 3/a, 9.

4/8.

a/ Kiinduló helyzet: törzsdöntés a bordásfalhoz támaszkodva. Egyik oldalán alacsony szekrényt vagy zsámolyt helyezünk el.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a gyakorló az egyik lábát nyujtva a szekrényre /zsámolyra/ helyezi és vállával rugózik.

c/ Mozgáselemzés: a felemelt láb következtében a gerinc az ágyéki szakaszon meghajlik. A vállrugózás ilyen helyzetben hatásosabb, a kontrakturák elérése könnyebb.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport, 3/a, 9.

4/9.

a/ Kiinduló helyzet: törzsdöntés tárt fogással a bordásfalhoz támaszkodva.

b/ A gyakorlat végrehajtása: mérsékelt térdhajlitás kiséretében a törzs homoritott helyzetben közeledik a bordásfalhoz és kibujva a két kar között lapos háttal a csipőt hátratolva törzsdöntés helyzetébe kerül vissza.

c/ Mozgáselemzés: a gyakorlatban a törzs feszitett /homoritott/ helyzetét a hát lapos helyzete követi. A mozgásban a m. erector spinae és a transversospinalis réteg is részt vesz. Kitünően erősiti és lazitja a mély hátizomzatot, oldja a kontrakturákat.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport, 3/a, 9.

4/10.

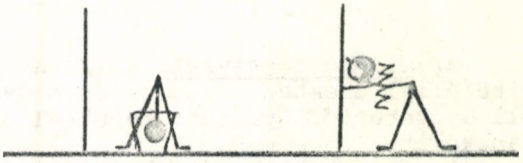

a/ Kiinduló helyzet: bordásfalnál bal oldalsó állás, törzshajlitás előre.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lassu törzsemelés közben törzshajlitás a bordásfal felé törzsdöntés helyzetbe, támasz a bordásfalon, néhány vállrugózás.

c/ Mozgáselemzés: a törzsdöntés-hajlitás helyzetében a gerinc hajlitói is megfeszülnek. Ezt a helyzetet fokozza a vállrugózás.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport, 3/a.

4/11.

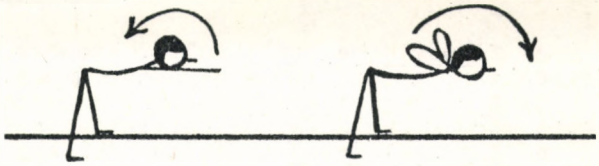

a/ Kiinduló helyzet: törzsdöntés terpeszállásban, karok magastartásban

b/ A gyakorlat végrehajtása: enyhén lehajtott fej felett tarkórakörzés, majd oldalsó középtartáson át magastartás.

c/ Mozgáselemzés: a törzsdöntés következtében a mély hátizmok megfeszülnek, a karkörzésnél pedig a lapockához tapadó izmok erősödnek /thoracohumerális izomcsoport/.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport, 3/a, 3/b.

4/12.

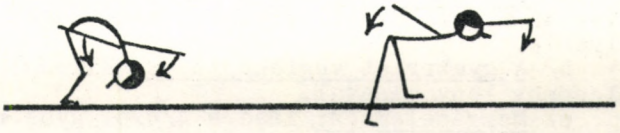

a/ Kiinduló helyzet: enyhe térdhajlitással törzshajlitás, az egyik kar rézsutos magastartás, a másik kar rézsutos mélytartásba kerül.

b/ A gyakorlat végrehajtása: kartartáscserék közben a térd kinyulik, és a törzs döntési helyzetbe kerül.

c/ Mozgáselemzés: a lendületes kartartáscserék következtében a törzs kényszeritő erővel kerül döntés helyzetbe. Mély hátizom erősitője.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport, 3/a.

4/13.

a/ Kiinduló helyzet: zárt állásban térd- és törzshajlitás előre, a karok kereszteződnek a mellkas előtt.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a karok oldalsó középtartásba lenditése közben egyik láb terpeszbe lép, törzsdöntés. A gyakorlatot sorozatban végeztessük.

c/ Mozgáselemzés: lásd a 4/12. gyakorlatot.
d/ Alkalmazási terület: E.
e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport.

4/14.

a/ Kiinduló helyzet: fallal szemben terpeszállásban törzsdöntés, könnyü labda magastartásban.
b/ A gyakorlat végrehajtása: a gyakorló lapos háttal a labdát sorozatban a falhoz pattintgatja fáradásig.
c/ Mozgáselemzés: a játékos jellegü gyakorlat intenziv hatást fejt ki a gerinc mély hátizomzatára.
d/ Alkalmazási terület: E.
e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport.

4/15.

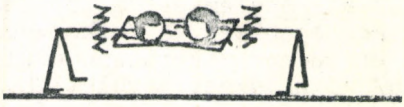

a/ Kiinduló helyzet: a párok egymással szemben terpeszállásban törzsdöntést végeznek, tenyerüket a társ lapockájára helyezik.
b/ A gyakorlat végrehajtása: vállrugózás a társ hátának kölcsönös lenyomásával.
c/ Mozgáselemzés: lásd a 4/4/c. gyakorlatot, de a gyakorlat a társ segitségével hatásosabb.
d/ Alkalmazási terület: E és M.
e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport, 3/a.

4/16.

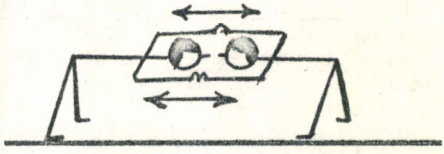

a/ Kiinduló helyzet: a párok egymással szemben terpeszállásban törzsdöntést végeznek, magastartásban kézfogás.
b/ A gyakorlat végrehajtása: lassu nyujtózkodás azonos oldali karokkal, mindkét oldalon végezve.
c/ Mozgáselemzés: lásd a 4/4/a. gyakorlatot, a gyakorlat intenzitását a társak együttmüködése fokozza.
d/ Alkalmazási terület: M.
e/ Alkalmazási kör: 1. és 2.csoport, 3/a.

4/17.

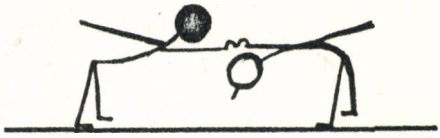

a/ Kiinduló helyzet: a társak érintőtávolságba állva törzsdöntést végeznek, ellenkező oldali karokkal megérintik a társ tenyerét. A másik kar hátsó rézsutos mélytartásban van.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lendületes kartartáscserékkel és törzshajlitásokkal a társ tenyerének megérintése döntésben.

c/ Mozgáselemzés: a döntést hajlitás követi, igy a mély hátizomzat ritmusosan megfeszül és ellazul. Erősitő és mobilizáló gyakorlat.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport, 3/a, 9.

4/18.

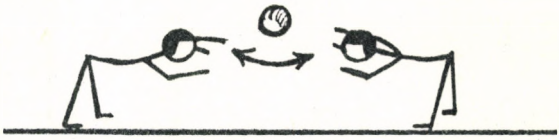

a/ Kiinduló helyzet: a párok egymással szemben 1-2 méterre terpeszállásban törzsdöntést végeznek.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lapos háttal könnyü labdát dobálnak egymásnak.

c/ Mozgáselemzés: a gyakorlat a mély hátizomzatot erősiti.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport, 3/a.

5. alaphelyzet

5/1/a.

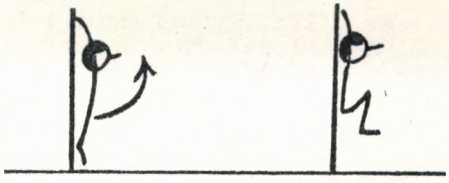

a/ Kiinduló helyzet: hátsó függés a bordásfalon.

b/ A gyakorlat végrehajtása: páros lábemelés zsugorba vizszintesig.

c/ Mozgáselemzés: a lábak fokozatos emelésével együtt először a térdhajlitók és a m. iliopsoas feszül meg. A m. iliopsoas m. iliacus ága a lábemelést segiti és a m. iliopsoas ága lehuzza a gerinc ágyéki szakaszát és hátra domboritja. Az egyenes hasizom rögziti a medencét a vizszintes fölött.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 2/b, 2/d, 5/b.

5/1/b.

a/ Kiinduló helyzet: lásd a 4/1/a. gyakorlatot.
b/ A gyakorlat végrehajtása: páros lábemelés vizszintesig.
c/ Mozgáselemzés: a has és csipőhorpaszizom együttmüködése azonos a 4/1/a. gyakorlatéval. A végrehajtás a nyujtott lábak miatt nehezebb, a térdhajlitók nem feszülnek meg. A vizszintes felett, esetleg a fej magasságába került lábakat már nemcsak a hasizom rögziti, hanem a mellizomzat is emeli.
d/ Alkalmazási terület: E.
e/ Alkalmazási kör: 2/b, 2/d, 5/b.

5/1/c.

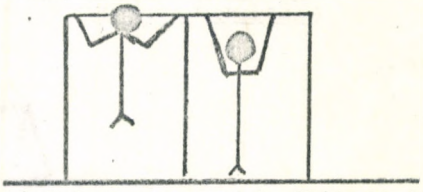

a/ Kiinduló helyzet: bordásfalon magasan hajlitott karu függőállás.
b/ A gyakorlat végrehajtása: az egész test lassu leengedése nyujtott karu függésig.
c/ Mozgáselemzés: a thoracohumerális izomzatot erősiti, egyes addukciót végző izmok is megfeszülnek /pl. m. latissimus dorsi, m. biceps brachii/, mivel ilyenkor zárt rendszerben müködnek. Kiválóan alkalmas a mell és a felületes hátizomzat fejlesztésére.
d/ Alkalmazási terület: E.
e/ Alkalmazási kör: 3/b, 8, 5/a.

Az 5/1/c. gyakorlatot lehet hátsó függésben is végeztetni. Ilyen helyzetből célszerü, ha zsugorba emelt lábbal ereszkednek le. Az 5/1/c. gyakorlat végrehajtható ugy is, ha a jobb vagy bal kéz egy bordásfal fokot lejjebb fogja. A leereszkedésnél a feljebb fogó kar oldalán a hátizomzat feszülése nagyobb, és a gerinc alsó szakasza enyhén elhajlik a felül fogó kar irányába.

5/1/d.

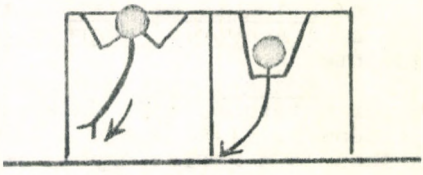

a/ Kiinduló helyzet: lásd a 4/1/c. gyakorlatot.
b/ A gyakorlat végrehajtása: lásd a 4/1/c. gyakorlatot, a leereszkedéskor a test csipőben jobbra, illetve balra hajlik.

c/ Mozgáselemzés: lásd a 4/1/c., az erőteljes izomfeszülés mellett a gerinc ágyéki szakaszán hajlitás jön létre, a gerinc háti szakasza rögzitett.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 2/d, 2/g, 3/b, 8, 5/a.

5/1/e.

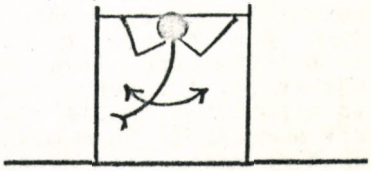

a/ Kiinduló helyzet: hajlitott karu függés a bordásfalon.

b/ A gyakorlat végrehajtása: függésben páros láblenditések jobbra-balra.

c/ Mozgáselemzés: az izomterhelés azonos az 5/1/c. gyakorlattal, de a gerinc ágyéki szakaszában hajlitás van, mig a gerinc felső szakasza rögzitett. Intenziv felületes hátizom erősitő, és az előfeszitett helyzet ellenére a mély hátizom egy része is megfeszül a lengés hatására.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 2/d, 3/b, 8.

5/1/f.

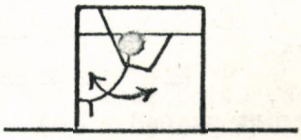

a/ Kiinduló helyzet: hajlitott karu függés a bordásfalon egyik kar egy fokkal lejjebb fog.

b/ A gyakorlat végrehajtása: függésben páros láblenditések jobbra-balra.

c/ Mozgáselemzés: a lejjebb fogó kar irányába már a kiinduló helyzetben enyhe gerinchajlitás jön létre és a lengés nagysága is nagyobb ebbe az irányba. Intenziv felületes hátizomzat erősitő és az előfeszitett helyzet ellenére a mély hátizom egy része is megfeszül a lengés hatására.

d/ Alkalmazási terület: 2/d, 3/b, 8.

e/ Alkalmazási kör: E és M.

Az 5/1. gyakorlatcsoportnál megfigyelhető, hogy a lábak térdben nyujtva a csipőtől hátra emelkednek. Ezzel jár együtt a m. gluteus maximus feszülése is. A m. gluteus maximus ebben a helyzetben, mint a csipőhorpaszizom antagonistája a lordosis ellenható gyakorlataként szerepelhet.

5/1/g.

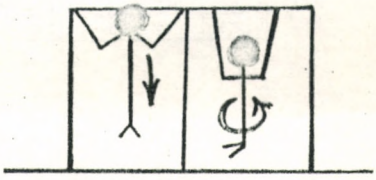

a/ Kiinduló helyzet: hajlitott karu függőállás.

b/ A gyakorlat végrehajtása: hajlitott karu függésből a test lassu leengedése láb- és csipőforditással jobbra vagy balra.

c/ Mozgáselemzés: a leengedés közben a thoracohumeralis izomzat egyes csoportjai megfeszülnek /ezek főleg a vállövre hatnak és nem szigoruan csak a humerusra/, és rögzitik a vállövet. A m. biceps brachii például zárt láncba müködve a m. triceps brachii-vel együtt megfeszül a könyök nyujtása közben is. A medence csavarodása a gerinc ágyéki szakaszát is elforditja, mobilizálja. A vállöv rögzitése miatt intenziv a rotáció. Ez a mozgásrészlet a scoliosis ágyéki szakaszát /kompenzációs görbületet/ éri el.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport 3/b, 8.

5/1/h.

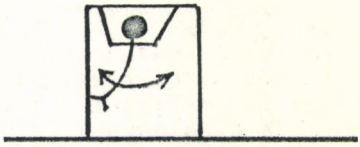

a/ Kiinduló helyzet: mellső függés a bordásfalon, tárt fogás.

b/ A gyakorlat végrehajtása: függésben páros láblenditések.

c/ Mozgáselemzés: a törzs súlyánál fogva a mély hátizmok, csipőizmok elernyednek és a törzs az alsó végtaggal, együtt szabad marad a nagyivü lengőmozgás végrehajtására. Főleg a gerinc alsó szakasza vesz részt a lengömozgásban.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 2/d, 1/a, 9.

5/2/a.

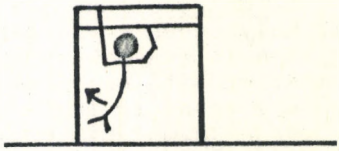

a/ Kiinduló helyzet: mellső függés a bordásfalon, egyik kar egy fokkal lejjebb fog.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lásd 4/2/a. gyakorlatot, de nem láblenditéssel, hanem lassu lábemeléssel oldalirányba.

c/ Mozgáselemzés: lásd a 4/2/a. gyakorlatot. Ebben a helyzetben a gerinc teljes hosszában hajlik. A kar a főgörbület oldalán fogjon lejjebb.

d/ Alkalmazási területe: M.

e/ Alkalmazási kör: 1. összes csoportja, 9.

5/2/b.

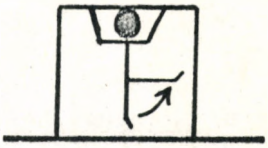

a/ Kiinduló helyzet: mellső függés a bordásfalon.
b/ A gyakorlat végrehajtása: az egyik láb emelése oldalra.
c/ Mozgáselemzés: függésben izoláltan megnyulnak a mély hátizmok és a gerinc alsó szakasza szabad marad a hajlás számára. A lábemelés enyhe hajlitást kényszerit ki a tehermentesitett lumbalis szakaszon.
d/ Alkalmazási terület: M.
e/ Alkalmazási kör: 1. összes csoportja, 2/b, 2/d, 9.

Ha az 5/2/b. gyakorlatot egyik oldalon egy fokkal lejjebb fogott karral végeztetjük, akkor a gyakorlat nagyobb hatásu: elsősorban a gerincen teljes hajlás jön létre és a lábemelés által kikényszeritett hajlitás fokozott.

5/3.

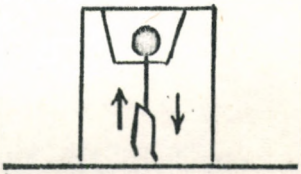

a/ Kiinduló helyzet: mellső függés a bordásfalon.
b/ A gyakorlat végrehajtása: lassu nyujtózkodás a talaj felé váltogatott lábakkal.
c/ Mozgáselemzés: a felfüggesztett törzs izomzata - elsősorban a mély hátizomzat - megnyulik, és a nehezebben hozzáférhető mélyebb rétegek a láb nyujtása következtében mobilizálhatók.
d/ Alkalmazási terület: M.
e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2/d, 9.

5/4.

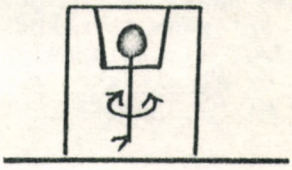

a/ Kiinduló helyzet: mellső függés a bordásfalon.
b/ A gyakorlat végrehajtása: lassu páros láb és csipőforditások jobbra és balra.
c/ Mozgáselemzés: a vállak és a gerinc felső szakasza rögzitett, a csipő-és lábforditások főleg a gerinc lumbális szakaszában hoznak létre csavarómozgást. Elsősorban a mm. rotatores izomzat aktiválódik.
d/ Alkalmazási terület: M és E.
e/ Alkalmazási kör: 1. összes csoportja, 2/b, 2/d, 9.

5/5.

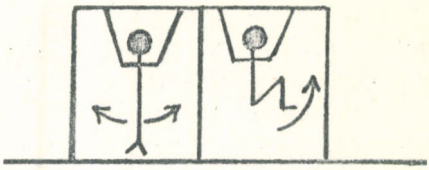

a/ Kiinduló helyzet: mellső függés a bordásfalon.
b/ A gyakorlat végrehajtása: páros lábemelés vizszintesig zsugorba az egyik oldalra. A gyakorlatot mindkét oldalra végeztessük.
c/ Mozgáselemzés: a váll és a gerinc felső szakasza ennél a gyakorlatnál is rögzitett. A fordító, csavaró mozgást elsősorban a mély hátizomzat mm. rotatores része végzi, részt vesz a mozgásban a m. iliopsoas, a hasizomzat és a combemelők. A csavarómozgás főleg a gerinc alsó szakaszára terjed.
d/ Alkalmazási terület: M.
e/ Alkalmazási kör: 1. összes csoportja, 2/b, 2/d .

Az 5/3, az 5/4, az 5/5. gyakorlat az egyik kar lejjebb fogásával is végrehajtható. Ilyenkor a lejjebb fogó kar a gerinc convex domborulatának oldalán legyen.

5/6.

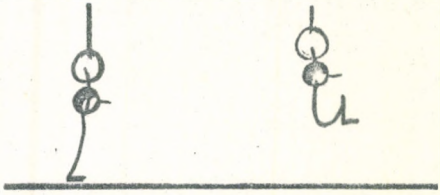

a/ Kiinduló helyzet: fogás érintőmagas gyürün.
b/ A gyakorlat végrehajtása: lassu páros lábemelés vizszintes fölé.
c/ Mozgáselemzés: a mozgás első szakaszában a m. iliopsoas izomzat lehuzza a gerinc alsó szakaszát, és a combok emelésében segit. A csipőhorpasz ennél a helyzetnél a mozgás megindulásánál már megfeszülhet, nincs megtámasztva a csipő. A hasizomzat később kapcsolódik be. Ha hátulról /homoritott helyzetből/ emeli a lábát a gyakorló, akkor a m. gluteus maximus is részt vesz a mozgásban. Ilyenkor a két izomcsoport, mint antagonista müködik és a medencét előre-hátra hintáztatja. /Lásd a 3. alaphelyzet bevezetését./
d/ Alkalmazási terület: E.
e/ Alkalmazási kör: 1. összes csoportja, 2/b, 2/d, 5/a, 5/b.

5/7.

a/ Kiinduló helyzet: érintőmagas gyürün fogás, és állás a talajon, egyik láb a zsámolyon támaszkodik.

b/ A gyakorlat végrehajtása: csipőkörzés.

c/ Mozgáselemzés: a zsámolyon támaszkodó láb ellenkező oldalára hajlik a gerinc. Az oldalra billent medence mellett a csipőkörzés hatásosabban mobilizálja a gerincet. A gyakorló a gerinc hajlásának convex oldali lábát tegye fel a zsámolyra. A rögzitett lábak és a szabadon mozgó törzs intenziv - a mély hátizmokat is érintő - hátizomlazitást tesz lehetővé.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2/d.

5/8.

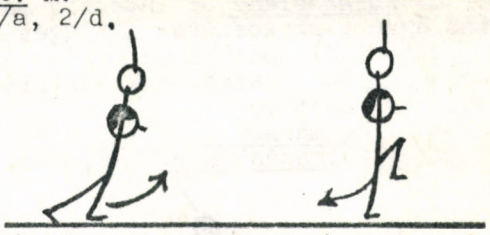

a/ Kiinduló helyzet: érintőmagas gyürün fogás, egyik láb hátranyujtva.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a hátranyujtott láb felemelése zsugorba. A gyakorlatot mindkét oldali lábbal felváltva végzik.

c/ Mozgáselemzés: a hátra lenditett lábbal együtt a m. gluteus maximus megfeszül, az előre lenditett lábat a csipőhorpaszizom feszíti és lehuzza a müködő oldali gerinc ágyéki szakaszát. A két izomcsoport váltott müködése a medencét billegteti. A láb hátralenditése a lordosis ellen ható gyakorlat, a lábemelés csipőhorpasz erősitő gyakorlat. A csipőhorpasz erősitése például a háti ágyéki kyphosis és az ágyéki scoliosisnál szükséges.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 2/b, 2/d, 4/a, 5/a.

5/9.

a/ Kiinduló helyzet: függés gyürün vagy érintőmagas gyürün függőállás.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lábkörzés függésben. A második változatban a lábak a földön vannak, csipőkörzés.

c/ Mozgáselemzés: a szabadon köröző lábak a medencét és a gerincet is átmozgatják. A gerinc minden irányba elmozdul. A mély hátizmok tehermentesitett helyzetben megnyulnak és szabadon követik a medence mozgását. Rögzitett lábaknál a gerinc körmozgása kisebb.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport, 9.

5/10.

a/ Kiinduló helyzet: függés gyürün, zsugorba emelt lábakkal.

b/ A gyakorlat végrehajtása: medence-körzés zsugorhelyzetbe emelt lábakkal.

c/ Mozgáselemzés: intenziv mobilizáló hatást fejt ki a gerinc ágyéki szakaszára. A függés következtében a mély hátizmok nyujtott állapotban vannak és jó feltételeket teremtenek a gerinc ágyéki szakaszának mobilitására. A mozgásban a csipőhorpasz is részt vesz.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2/b, 2/d.

5/11.

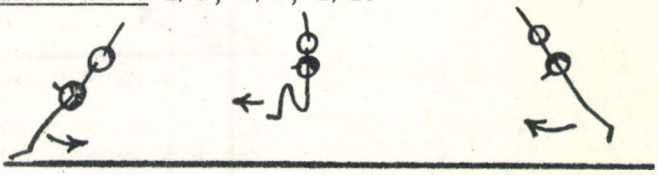

a/ Kiinduló helyzet: fogás érintőmagas gyürün.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lengés nyujtott testtel, hátsó lendületnél lábemelés hátra, középső helyzetben lábemelés zsugorba, előrelendületnél lábnyujtás előre.

c/ Mozgáselemzés: hátsó lendületnél m. gluteus maximus rögziti a medencét /lordosis/, középső helyzetben a m. iliopsoas lehuzza a gerincet - az ágyéki szakasz kiegyenesedik - /ágyéki scoliosis, kyphosis/, előlendületnél az egész mély hátizomzat nyujtott helyzetbe kerül.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2/b, 2/d, 9.

5/12.

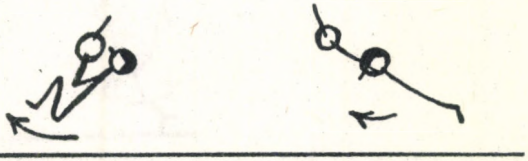

a/ Kiinduló helyzet: lengő gyürün függés.

b/ A gyakorlat végrehajtása: hátsó lendület nyujtott testtel,majd előlendületnél a lábak zsugorba és a karok hajlitott helyzetbe kerülnek.

c/ Mozgáselemzés: a thoracohumeralis izomzat majdnem minden részlete részt vesz a karhajlitásban. A felületes hátizmokat és a pectoralis izomzatot erősiti. A lábemeléssel egyidejüleg a m. iliopsoas is megfeszül.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 3/b, 8.

5/13.

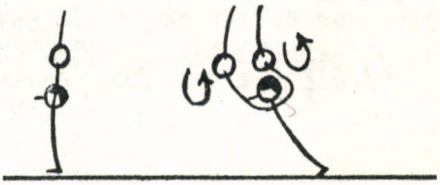

a/ Kiinduló helyzet: függőállásból enyhén széttolt gyürükkel dőlés előre, a lábak a talajon támaszkodnak.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a két nyujtott karral kis körzés.

c/ Mozgáselemzés: elsősorban a lapockamozgató izmokat erősiti, mobilizálja. A gyakorlat hatásfokát emeli, hogy terheléses helyzetben köröznek a karok. Elsősorban az elálló lapockák rögzitésére, izomzatának erősitésére alkalmas.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 3/b.

5/14.

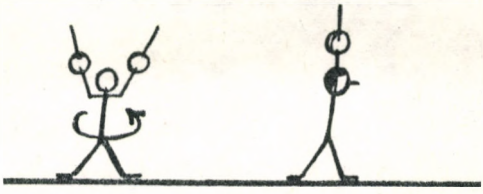

a/ Kiinduló helyzet: érintőmagas gyürün fogás, lábak terpeszállásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: törzsforditás, a gyürük is a karokkal együtt fordulnak, a lábak helyben maradnak. A törzsforditásnál a karok maradjanak a törzs vonalában.

c/ Mozgáselemzés: a rögzitett lábak és a mély hátizmok előnyujtott helyzetéből kerül a törzs forditásba. A mély hátizmok, de főleg a mm. rotatores végzi a mozgást és kerül feszitett helyzetbe. Az érintett izomcsoportok mobilizálódnak a lábak rögzitett helyzete miatt.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, a 2. összes csoportja, 9.

5/15.

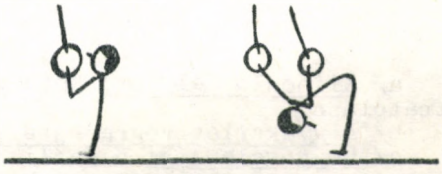

a/ Kiinduló helyzet: arcmagasságu gyürünél zárt állás, hajlitott karu fogás a gyürün.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a gyürü széttolásával törzshajlitás előre hátsó függőállásba.

c/ Mozgáselemzés: a törzshajlitásnál a mély hátizmok elernyednek és a pectoralis /major, minor/ izomzat megnyulik. A törzs előrehajlitásában az iliopsoas izomcsoport vesz részt.

A kyphosis azon változatainál jó hatásu, amelyeknél a pectoralis izomzat beszükült és előrehuzza a vállcsucsokat. Nyujtja a pectoralis izmokat. Ha lordosissal kombinált a kyphosis /iliopsoas erős/, akkor nem javaslom.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 2/b, 2/c, 2/d, 2/g.

5/16.

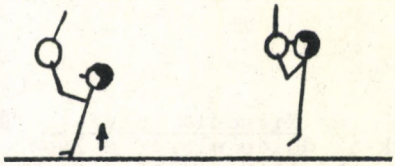

a/ Kiinduló helyzet: fogás a gyürün, lábak a talajon.

b/ A gyakorlat végrehajtása: kis felugrással vagy anélkül huzódás arcmagasságig.

c/ Mozgáselemzés: a thoracohumerális izomzat /elsősorban a m. pectoralis major, m. latissimus dorsi/ feszül meg. A felületes hátizomzatot erősiti.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 3/b.

5/17.

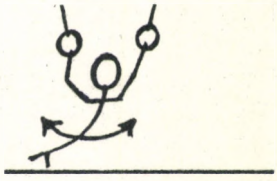

a/ Kiinduló helyzet: nyujtott függés gyürün.

b/ A gyakorlat végrehajtása: paros láblendités balra-jobbra, a lendülő lábak oldalán a könyök kissé behajlik.

c/ Mozgáselemzés: törzs rögzitett, a gerincnek a lengésnél az ágyéki szakasza hajlik. A mély hátizmok megnyulnak és a gerinc lumbális szakasza szabad marad a mozgás számára.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 2/a, 2/b, 2/d.

5/18.

a/ Kiinduló helyzet: bordásfalon függőállásban a csipő hátratolása.

b/ A gyakorlat végrehajtása: váltogatott térdhajlitás.

c/ Mozgáselemzés: a hajlitott térd oldalán a medence megemelkedik, a másik oldalon lebillen. Ez a mozgás átterjed a gerinc ágyéki szakaszára és a mélyebben fekvő izmokat lazitja. A gyakorlat hatása fokozható, ha az egyik láb egy fokkal magasabban támaszkodik. Scoliosisnál a fő görbület convex oldali

lábát tegye a gyakorló magasabbra. A gyakorlat alkalmas a lábszárizomzat erősitésére is.

d/ Alkalmazási terület: M és E.

e/ Alkalmazási kör: 2/d, 1/a.

5/19.

a/ Kiinduló helyzet: terpesztett függőállás a bordásfalon hajlitott térdekkel.

b/ A gyakorlat végrehajtása: homoritott törzzsel /gerinccel/ a mellkast közeliti a bordásfalhoz, majd jobbra-balra hintázik a gyakorló.

c/ Mozgáselemzés: a mély hátizom feszült helyzetbe kerül a homoritás miatt. Az oldalmozgás következtében a mélyebb rétegek is megfeszülnek, és a rögzitett lábak miatt a gerinc enyhén oldalra hajol.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. összes csoportja.

5/20.

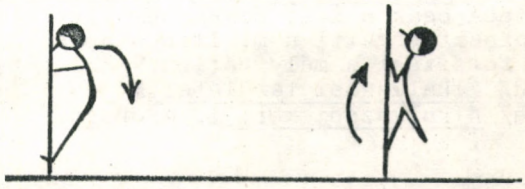

a/ Kiinduló helyzet: függőállás a bordásfalon.

b/ A gyakorlat végrehajtása: törzshullámok: a bordásfal irányába a törzs homorit, a térdek behajolnak és a törzs alulról felfelé kibujik a karok között. Majd a térdek kinyulnak, a törzs hátrafelé haladva a hát domborit /macskahát/.

c/ Mozgáselemzés: a törzs feszitett /homoritott/ helyzetében a mély hátizmok megfeszülnek, hátrafelé pedig ellazulnak. Alkalmas a csigolyák környékén lefutó transversospinalis izmok átmozgatására és a kontrakturák oldására. Gyakorlatváltozat: ha a gyakorló egyik lábát a bordásfalon egy fokkal magasabbra helyezi. A medence megbillen és a gerinc a másik oldal felé elhajlik.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2/b, 2/c, 2/d, 2/g, 9.

6. alaphelyzet

A törzshajlitás előre testhelyzetben a hátizmok szabadon maradnak lazitó mozgások számára. A törzshajlitásban a m. iliopsoas is részt vesz, mivel a törzset előre hajlitja rögzitett lábak mellett. A törzs előrehajlitásához tehát a csipő és a hátizomzat együttmüködése szükséges. A terápiás mozgások megtervezésénél arra kell tekintettel lennünk, hogy a kyphosisoknál, de különösen a kypholordosisnál sok törzshajlitást ne végeztessünk. A provokált törzshajlitások és kombinációik nyujtják a hátizomzatot, holott azt erősiteni kell. A csipőhajlitások erősitik az iliopsoas izomzatot, amely viszont nem célszerü a lordosisnál.

Ebben a fejezetben bemutatom azokat a kombinációkat, amelyek a 6. alaphelyzetből kivitelezhetők.

6/1.

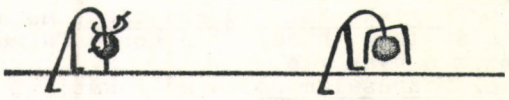

a/ Kiinduló helyzet: terpeszállás, törzshajlitás előre, törzsforditással.

b/ A gyakorlat végrehajtása: az előre törzshajlitásban lassu törzsforditás jobbra-balra.

c/ Mozgáselemzés: az előrehajlitott helyzetben a gerinc forditása csak a háti szakaszon kivitelezhető, mivel az ágyéki szakaszt rögziti a m. iliopsoas csigolyákon tapadó része. A forditást a mély hátizmok mm. rotatores része végzi.

d/ Alkalmazási területe: M.

e/ Alkalmazási kör: 1. csoport.

6/2.

a/ Kiinduló helyzet: terpeszállásban törzshajlitás előre.

b/ A gyakorlat elemzése: a törzshajlitás előre helyzetben törzshajlitás jobbra-balra.

c/ Mozgáselemzés: a törzshajlitásban jobbra-balra a gerinc háti szakaszán a legnagyobb a hajlás ive, hasonló anatómiai helyzet alakul ki, mint a 6/1. gyakorlatban leirtaknál.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 1. csoport /főleg a nyaki scoliosisnál/.

6/3.

a/ Kiinduló helyzet: törzshajlitás előre, karok magastartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: váltogatott karokkal nyujtózkodás a talaj felé /dagasztás/.

c/ Mozgáselemzés: az előrehajlásnál az ellazult mély hátizmok szabadon maradnak a nyujtás számára. Intenziv nyujtózkodásnál a mozgás végig halad az egész gerincen. Ha a nyujtózkodást fokozatosan a jobb bokától a bal bokáig terjedve végeztetjük, akkor a gerinc hosszirányu nyujtása hajlitással kombinálódik. Ezek a mozgások a gerinc mély hátizomzatát lazitják /kontrakturák/.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 1. csoport, 9.

6/4.

a/ Kiinduló helyzet: törzshajlitás bal- /jobb/ bokához.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a hajlitás helyzetből lassu törzsemelés döntésbe.

c/ Mozgáselemzés: a hajlitás helyzetből az ellazult, megnyult mély hátizmok erősen megfeszülnek /főleg a m. erector spinae/, hogy a törzset döntésbe emeljék. A hajlitásban a transversospinalis izmok mélyebb rétegei is részt vesznek. Kitünő mély hátizomerősitő gyakorlat.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 1. csoport, 3/a.

6/5/

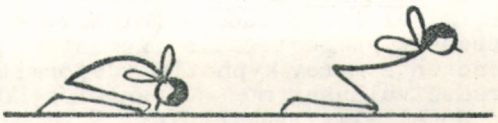

a/ Kiinduló helyzet: törzshajlitás előre sarokülésben, karok tarkón.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a csipő előretolásával lassu törzsemelés döntés helyzetbe.

c/ Mozgáselemzés: a mély hátizomzat az ellazult helyzetből megfeszül. Feszülés-lazulás váltogatása a csigolya környéki izmok erősitését végzi.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 1. csoport, 3/a.

6/6.

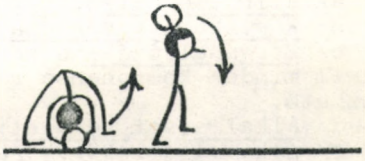

a/ Kiinduló helyzet: törzshajlitás előre, medicinlabda magastartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a labda lenditése magastartásba enyhe hátrahajlásig.

c/Mozgáselemzés: rögzitett lábak mellett az iliopsoas izomzat segiti a hajlitást, és a medence előre billen a törzs hátrahajlásánál pedig a mély hátizom megfeszül és a csipő hátra billen. A két izomcsoport ellentétes müködése mellett a medence előre és hátra billen.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 3/a.

A 6. alaphelyzetből kifejleszthető gyakorlatcsoport funkcionális következménye, hogy a csipőhorpaszban és a mély hátizomzatban változások következnek be. Erre a változásra legjobb példa a 6/4. gyakorlat, ahol a két izomcsoport együttmüködése megvalósul. Felesleges lenne további gyakorlatok felsorolása és elemzése, mivel a müködési alapelvek ismeretében számtalan, ezekhez hasonló mozgásvariáció készithető.

A thoracohumeralis izomzat fejlesztésére az alábbi tipusu gyakorlatokat javaslom.

6/7/a.

a/ Kiinduló helyzet: terpeszállás, karok mellső középtartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: gyors csuklókeresztezések.

c/ Mozgáselemzés: elsősorban a m. pectoralis majort erősiti, mivel ez az izom a felemelt és távolitott kart közeliti a törzshöz. A pectoralis izomzatot tulzottan ne fejlesszük, különösen a merev kyphoticus deformitásoknál, mivel az amugy is előreeső vállakat még jobban előrehuzza.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 3/b.

6/7/b.

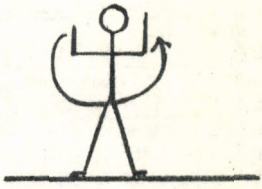

a/ Kiinduló helyzet: terpeszállás, karok magastartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: páros karkörzés jobbra-balra.

c/ Mozgáselemzés: a körzésben a thoracohumeralis izomzat majdnem minden komponense részt vesz. Tömöttlabdával a hatás fokozható.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 3/b, 8.

6/7/c.

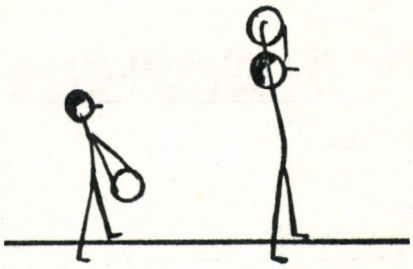

a/ Kiinduló helyzet: terpeszállás, tömöttlabda mélytartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: tömöttlabda felemelése magastartásba és leengedése mélytartásba.

c/ Mozgáselemzés: főleg a vállöv, mell és széles hátizom /m. lattisimus dorsi/ erősitését érhetjük el.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 3/b, 8.

6/7/d.

6/7/e.

6/7/f.

a/ Kiinduló helyzet: terpeszállás, karok vállon /d/, csipőn /e/, oldalsó középtartásban /f/.

b/ A gyakorlat végrehajtása: könyök-, illetve karkörzés.

c/ Mozgáselemzés: a könyök- és karkörzések a lapockát egymás felé közelitik és felfelé mozgatják a csuklyás izom segitségével. A fejlett felületes hátizomzat hozzájárul az egyenes tartáshoz és megakadályozza az elálló lapockákat.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 3/b és 1., 2. összes csoportja.

6/7/g.

a/ Kiinduló helyzet: terpeszállás, karok magastartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: törzshajlitás oldalra.

c/ Mozgáselemzés: a törzset az azonos oldali müködésü mély hátizmok hajlitják. Ebből a helyzetből kombinált mély hátizom erősitő gyakorlatokat tervezhetünk. Ilyeneket például: Hajlitásból döntés oldalra:

Három mozgásirány valósul meg többé-kevésbé sikeresen: a forditás, hajlitás, döntés és ennek eredményeképpen az egész mély hátizomzat megfeszül.

d/ Alkalmazási terület: E.
e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport, 3/a.

6/7/h.

a/ Kiinduló helyzet: terpeszállás, kézisulyzó hátsó rézsutos mélytartásban.
b/ A gyakorlat végrehajtása: a sulyzó emelgetése a lapocka felé.
c/ Mozgáselemzés: a m. latissimus dorsi rögziti ebben a helyzetben a karokat, a sulyok emelése a csuklyás izom segitségével történik. Együttes müködésük megakadályozza az elálló lapockát.
d/ Alkalmazási terület: E.
e/ Alkalmazási kör: 8.

6/7/i.

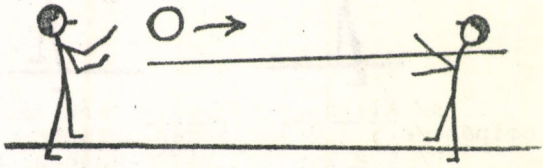

a/ Kiinduló helyzet: fejmagasságban kifeszitett kötélnél a gyakorlók párokban, tömött labdával a kézben, felállnak.
b/ A gyakorlat végrehajtása: arcmagasságból a tömött labda átdobása a kötél felett.
c/ Mozgáselemzés: a thoracohumeralis izomzat nagyrészét erősiti. Főleg a m. deltoidust /karok emelése a vizszintes fölé/, a m. latissimus dorsit és a m. pectoralis majort /karok lehuzása/.
d/ Alkalmazási terület: E.
e/ Alkalmazási kör: 3/b, 8.

6/7/j.

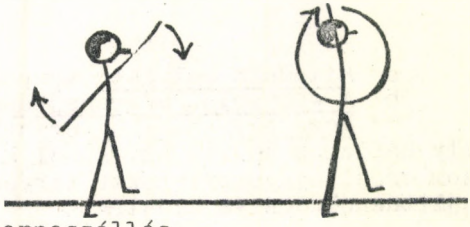

a/ Kiinduló helyzet: terpeszállás.
b/ A gyakorlat végrehajtása: malomkörzés előre, hátra állóhelyben, járás, futás közben. Páros karkörzés helyben, járás és galoppszökdelés közben.
c/ Mozgáselemzés: a vállöv lazitását és mozgáshatárainak kiterjesztését szolgáló gyakorlat. A gyógytestnevelési mozgá-

sok kivitelezésénél fontos tényező az ideális mozgáshatárokat megközelitő vállizület. Különösen a merev hátu, kyphotikus, scoliotikus deformitásoknál észlelhető a vállizületet körbefonó izomzat kontrakturája. A vállizület lazitására ezért nagy gondot kell forditani, mivel akadálya lehet más mozgások végrehajtásának is, és főleg a helyes uszómozgások megtanulását gátolhatja.

A gyakorlat végrehajtásánál követeljük meg a teljes, nagyivü körzést /fül mellett haladjanak el a karok/, a lapocka emelő, közelitő izomzatot fejleszthetjük ezzel a gyakorlattal. A gyakorlatot magas ismétlésszámmal és szériákban végeztessük.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 3/b, 1. és 2. csoport /kivéve az 1/b, és a 2/f./.

6/7/k.

a/ Kiinduló helyzet: kilépőállás, karok oldalsó középtartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: járás közben a hátul levő láb lenditése a vizszintes fölé, a törzs ráhajol, a karok megérintik a láb ujjhegyeit.

c/ Mozgáselemzés: a 6/6. gyakorlatnál leirt csipőhorpasz, has- és hátizomzat összmüködése jön létre. A kilépés után a gyakorló egyenesedjen ki, és karhuzást végezzen felfelé forditott tenyerekkel középtartásban. Ekkor a lapockák egymás felé közelednek a csuklyásizom segitségével.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 3/a, 3/b.

6/7/l.

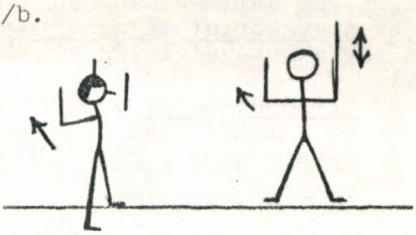

a/ Kiinduló helyzet: bal kar "U" tartásban, jobb kar magastartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a gyakorló a könyököt hátrahuzva jobb karral felfelé nyujtózkodik, majd kartartáscsere.

c/ Mozgáselemzés: a bal kar a csuklyásizom segitségével közeliti a lapockát a gerinc felé, a jobb kar felfelé nyujtózkodva magával huzza a féloldali felületes és mély hátizom részleteket. A gyakorlat a két testfélen ellenkező /nyujtó-feszülő/ izomtónust provokál.

A gyakorlatot kétoldali "U" tartásban is lehet végezni, amikor a gyakorló a két lapockáját egymáshoz szoritja csuklyásizom segitségével.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 3/b, 9.

6/7/m.

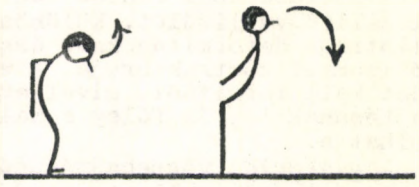

a/ Kiinduló helyzet: zárt állás.
b/ A gyakorlat végrehajtása: hajlitott, nyujtott térdek segitségével a gyakorló törzshullámokat végez. A törzs feszitett helyzetében a karok hátsó rézsutos mélytartásban összehuzzák a lapockákat és a fej emelt; majd domboru háttal /macskaháttal/ és lehajtott fejjel visszatér zárt állásba.
c/ Mozgáselemzés: a mély hátizom erősitését és kontrakturáját oldó gyakorlat. A lapockák összehuzása meggátolja a repülő /elálló/ lapockák kialakulását.
d/ Alkalmazási terület: E.
e/ Alkalmazási kör: 3/a, 9.

Még számtalan gyakorlat végezhető állásban bordásfalnál. Néhány gyakorlatkombinációt mutatok be ebből a csoportból.

6/8.

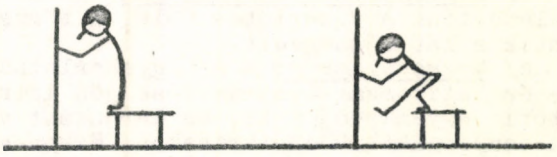

a/ Kiinduló helyzet: bordásfallal szemben zsámolyon zárt állás, fogás vállmagasságban a bordásfalon.
b/ A gyakorlat végrehajtása: a gyakorló törzshullámot végezve egyik lábával lelép a zsámolyról. Visszalépés domboru háttal.
c/ Mozgáselemzés: a törzshullámnál a mély hátizmok megfeszülnek és a lelépő láb oldala felé a gerinc elhajlik.
d/ Alkalmazási terület: E és M.
e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2/b, 2/g, 9.

6/9.

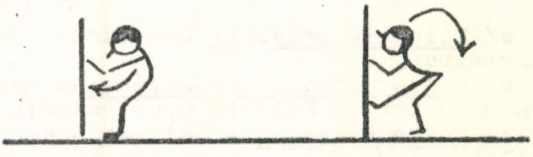

a/ Kiinduló helyzet: bordásfallal szemben zárt állás, a karok vállmagasságban támaszkodnak a bordásfalon.
b/ A gyakorlat végrehajtása: törzshullám közben az egyik lábbal a gyakorló fellép a bordásfal alsó fokára. Visszafelé domboru háttal alapállásba lép. A gyakorlatot váltogatott lábakkal végezze.

c/ Mozgáselemzés: hatása hasonló a 6/8. gyakorlatéhoz. A különbség annyi, hogy a gerinc a fellépő lábbal ellenkező oldalra hajlik el, mivel a csipőtányér a lelépő láb oldalán megemelkedik.

d/ Alkalmazási terület: E és M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a és 2. csoport /kivéve 2/f/.

6/10.

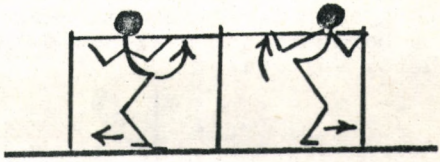

a/ Kiinduló helyzet: ugyanaz, mint 6/9. gyakorlatnál, csak a lábak jobbra /balra/ elfordulnak.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a gyakorló törzshullámot végez a bordásfal felé, majd a másik irányba forditja a lábát.

c/ Mozgáselemzés: a lábak jobbra /balra/ forditott rögzitett helyzete következtében a gerinc nemcsak előre, hátra, hanem oldalirányba is mozgást végez. A mély hátizmok feszülése intenzivebb és mélyebb rétegeket is érint. A mély hátizmok kontrakturájának oldására alkalmas gyakorlat.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 1. és 2. csoport, 9.

6/11.

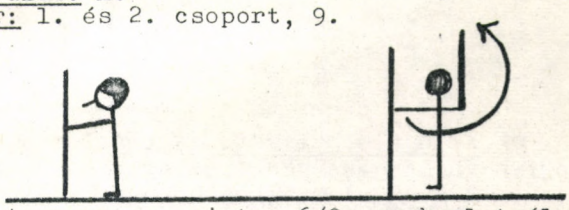

a/ Kiinduló helyzet: ugyanaz, mint a 6/9. gyakorlatnál.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a gyakorló 360°-os karkörzést végez váltott karokkal. Körzés közben a törzs elfordul a mozgó kar oldala felé és a fej utánanéz a karnak.

c/ Mozgáselemzés: a test két helyen rögzitett: a támaszkodó karnál és a lábnál. A törzs és a fej kisérve a körzést végző kart megcsavarodik. A háti szakaszon a csavarodás nagyobb, mint az ágyéki szakaszon.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 1/a, 2. csoport, 9.

6/12.

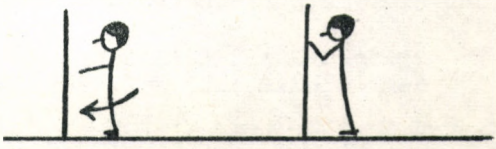

a/ Kiinduló helyzet: 70-80 cm-es távolságban a bordásfaltól zárt állás, karok mellső középtartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: csipőben nyujtott testtel dőlés a bordásfalhoz, a támasznál a karok könyökben enyhén hajlanak.

c/ Mozgáselemzés: a thoracohumeralis izomzat erősitését célzó gyakorlat. Hatásában hasonlit a mellső fekvőtámaszban való tolódzkodáshoz, de itt a test sulya nem terheli a vállövet. A gyengébb gyermekek izomzatának intenzivebb terhelését előkészitő gyakorlat. A második szakaszban a gyakorló lökje el magát a bordásfaltól a kiinduló helyzetbe, igy sorozatban is végezhető. Változat:

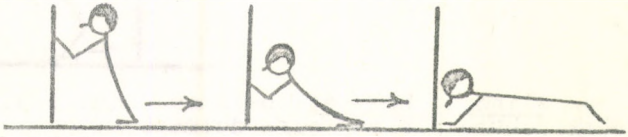

A bordásfalhoz dőlés után a gyakorló váltott karokon támaszkodva fokonként haladjon lefelé az alsó fokig. A lábak közben aprókat lépnek hátrafelé.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 3/b, 8.

6/13.

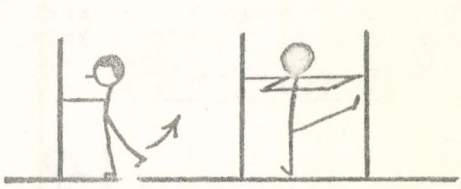

a/ Kiinduló helyzet: zárt állás a bordásfalnál, karok nyujtva vállmagasságban támaszkodnak.

b/ A gyakorlat végrehajtása: váltott lábakkal láblendités hátra, majd oldalra. A karok ne hajoljanak be.

c/ Mozgáselemzés: a láb hátralenditését a m. gluteus maximus végzi, a csipőizület feszitőjével és az egyenes tartás egyik legfőbb segitőjével, a m. erector spinae-val együtt. Ezért a lenditésnél a törzs maradjon egyenes, mert igy megvalósul a két izomcsoport együttmüködése. Fontos gyakorlat a helyretett csipőficam rehabilitációjában.

A láb oldalra lenditését /abdukciót/ a m. gluteus medius és minimus végzi. Ennél is fontos tényező, hogy a gyakorlat végrehajtásánál a törzs maradjon egyenes.

A két izomcsoport erősitésére és a csipőficam következményeként kialakuló kontrakturák oldására szolgáló hasznos gyakorlat.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 5/a, 5/c, 4/a.

7. alaphelyzet

A 7. alaphelyzetnek két formája van: az egyik, amikor rögzitett a test a karoknál vagy a lábaknál; a másik helyzetben nincs rögzitve. A 7. alaphelyzetből a gerinc rotáló mozgását érhetjük el viszonylag tehermentesitett helyzetben. Tervezhetünk olyan gyakorlatokat is, amelyek a beszükült abduktorokat nyujtják és a kialakult kontrakturákat oldják. Léteznek olyan gyakorlatok is, amelyek a gluteus izomzatot erősitik.

7/1.

a/ Kiinduló helyzet: oldalfekvésben a felső láb keresztezve az alsót, a test mögött rögzit.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a gyakorló a törzsével lassan hasrafordul anélkül, hogy a felső lábát elmozditaná.

c/ Mozgáselemzés: a láb bizonytalan rögzitése ellenére a gerincben nagy csavarodás jön létre. Főleg a háti szakasz mély hátizmai dolgoznak intenziven.

Változat: a hasrafordult helyzetben a gyakorló megkisérli felemelni a fejét és vállait. A rotációt végző mély hátizomzat ilyenkor maximálisan megfeszül. A gyakorlat csak fejlett hátizomzattal biró gyermekek számára kivitelezhető.

A gyakorlat mindkét változatát bordásfalnál is végrehajthatják. Ilyenkor a gyakorló a bordásfalat fogva lassan hasrafordul és mindkét kezét felteszi a bordásfal legalsó fokára.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 9.

7/2.

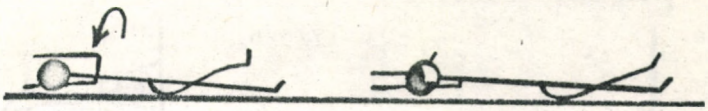

a/ Kiinduló helyzet: oldalfekvésben a felső láb keresztezve az alsót a test előtt rögziti.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a gyakorló anélkül, hogy a keresztező /felső/ lábát elmozditaná, lassan a hátára fordul.

c/ Mozgáselemzés: ha a gyakorló nem huzza maga után a keresztező lábát, akkor a gerinc háti szakaszában csavarodás jön létre. A mély hátizmok lazitását és erősitését /főleg a m. rotatores/ célozza a gyakorlat.

Változat: a hátrafordulás után a gyakorló megkisérli felemelni a karjait, fejét és vállait /hasizom erősités/.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 3/a, 9.

7/3.

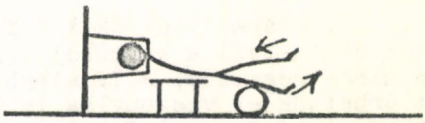

a/ Kiinduló helyzet: zsámolyon oldalfekvés, a karok a bordásfalat fogják, bokák magasságában tömött labda.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a gyakorló a labda felett oldalirányban keresztezi a lábait, majd leengedi a talajra.

c/ Mozgáselemzés: a csipőficamnál kialakuló abduktor kontraktura oldására szolgáló gyakorlat.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 5/c.

7/4.

a/ Kiinduló helyzet: oldalfekvésben fogás a bordásfalon magastartásban.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a felső lábat megemelve nyujtózkodás.

c/ Mozgáselemzés: az abduktorok /főleg a középső farizom/ nyujtása, a kontraktura oldás. Helyretett csipőficam után a középső farizom kontrakturáit mobilizálja.

Változat: ugyanezt a gyakorlatot bordásfalnál zsámolyon oldalfekvésben is végeztethetjük. Ez nehezebb változat, mert ilyenkor mindkét lábat meg kell emelni, de csak a felsővel nyujtózkodni.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 5/c.

7/5/a.

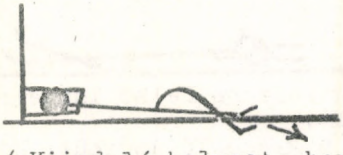

7/5/b.

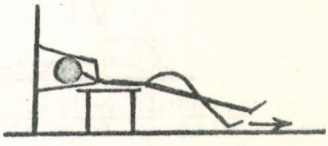

a/ Kiinduló helyzet: bordásfalnál talajon vagy zsámolyon oldalfekvés, a test csipőtől lefelé szabadon marad.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a felső láb hátra nyujtása az alsó láb felett /keresztezés/ és nyujtózkodás.

c/ Mozgáselemzés: a láb hátra emelésével a farizom megfeszül, a középső farizomban kialakult kontrakturák oldására alkalmas gyakorlat.

d/ Alkalmazási terület: M és E.

e/ Alkalmazási kör: 5/c, 5/a.

7/6/a.

7/6/b.

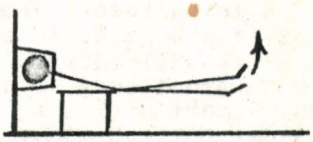

a/ Kiinduló helyzet: ugyanaz, mint a 7/5/a, b/ gyakorlatnál.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a felső láb emelgetése térdben nyujtva.

c/ Mozgáselemzés: a combtávolitó középső farizom erősitését végzi a gyakorlat. A helyretett csipőficam utáni alapgyakorlat.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 5/a.

7/7.

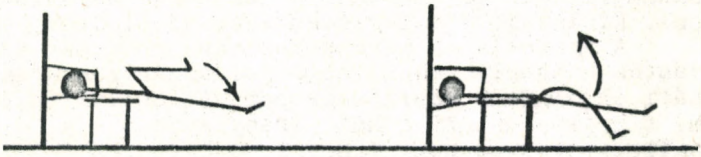

a/ Kiinduló helyzet: ugyanaz, mint a 7/3. gyakorlatnál.

b/ A gyakorlat végrehajtása: a felső láb felhuzása zsugorba, majd hátralenditése keresztbe az alsó felett.

c/ Mozgáselemzés: a gluteus izomzat átmozgatása, a farizomzat erősitése és a csipőizület mozgáshatárainak kitágitása. Csipőficam mütét utáni rehabilitációra alkalmas gyakorlat.

d/ Alkalmazási terület: M.

e/ Alkalmazási kör: 5/a.

8. alaphelyzet

A gyógytestnevelő tanár munkája során nagyon sokszor találkozik a ludtalp, az izomrenyheség, mütéti rehabilitációból fakadó problémákkal.

A láb izomzatának gyengesége, a csontozat elváltozásai, a csipőizület és a gerinc állapotát is befolyásolja. Egyoldali lábrövidülésből eredő kismértékü sántitás funkcionális scoliosist okozhat. A ludtalp a mozgások beszükülését, pszichológiailag pedig a mozgásinditékok csökkenését okozhatja. Következménye lehet az elhizás és általános izomgyengeség kialakulása.

A lábboltozat és izommüködés: a lábszáron elhelyezkedő izmok körül zavaró tényező, hogy az elnevezésük ellentétes a müködésükkel. A flexorok a lábat a talp felé hajlitják, tehát tulajdonképpen feszitenek, az extensorok pedig a lábfejet a lábszár felé hajlitják, tehát tulajdonképpen hajlitók. Ez az ellentétes fogalmakon alapuló müködési rendszer a lábszárnak az alkarral való téves azonositáson alapul. Tehát a flexort feszitőnek és az extensort hajlitónak kell felfognunk.

A lábboltozat fenntartását anatómiailag a lábszárizmok és az inak végzik. Az erős izomzatu emberek kevésbé hajlamosak a bokasüllyedésre és a ludtalpra. Korjelenség a ludtalp és a bokasüllyedés. A deformálódott lábboltozat lehetetlenné teszi a tartós állást, a gyaloglást, a gazdaságos futómozgást. Statikai zavarok miatt a gerinc terhelése is megváltozik, a passziv életmód miatt hizásra lesz hajlamos, és a sulytöbblet tovább terheli az amugy is gyenge lábizomzat teherbiróképességét.

A ludtalp tartósan fennálló statikai deformitás, amelynél a sarokcsont /calcaneus/ kifelé forditott /valgus/ és az előláb pedig befelé forditott /pronatio/ állásba kerül. Az előláb abductiós helyzete miatt a m. tibialis anterior, amely a lábat lábháti irányba hajlitja /supinatio/,és igy lefutási iránya megváltozik. A m. tibialis anterior a supinatio helyett pronatiót végez, és igy a lábfej plantarflexiója /talpi irányba hajlitása/ is csökken, a hosszanti harántboltozat is lelapul. Kialakul a jellegzetes kacsázó, ludtalpas járás.

A gyakorlatok megszerkesztésében annak az alapelvnek kivántam hangsulyt adni, hogy a lábszárizomzatnak elsősorban a háti oldal felé hajlitó csoportját kell erősiteni: tehát a m. tibialis anterior háti irányba hajlitja, a m. extensor hallucis longus háti irányba hajlitja és fesziti az öregujjat, a m. extensor digitorum longus pedig ugyancsak háti irányba hajlitja a lábat. Ezek mind flexorok. /Lásd előbb./

Az első szakaszban a testsuly kikapcsolásával végeztessük a gyakorlatokat.

8/1.

a/ Kiinduló helyzet: ülés hajlitott térddel, a láb a sarkon támaszkodik.

b/ A gyakorlat végrehajtása: lábfejemelés /flexio/, a sarok a földre támaszkodik, lábujjhegyre támaszkodás /öregujjfeszités/.

c/ Mozgáselemzés: a lábfej hajlitása az előbb emlitett három izom segitségével történik. A feszitésben /a lábujjhegyre/ az öregujjat feszitő m. extensor hallucis longus vesz részt.

d/ Alkalmazási terület: E.

e/ Alkalmazási kör: 6/a, 6/b.

8/2.

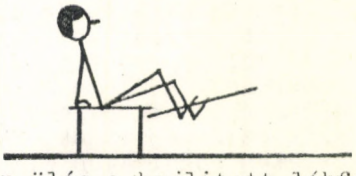

a/ Kiinduló helyzet: zsámolyon ülés a hajlitott lábfejre helyezett bottal.

b/ A gyakorlat végrehajtása: botemelés hajlitott lábfejjel és egyensulyozás.

c/ Mozgáselemzés: lásd 2/42.
d/ Alkalmazási terület: E.
e/ Alkalmazási kör: 6/a, 6/b.

8/3.

a/ Kiinduló helyzet: zsámolyon ülés, apró kavicsok a földön.
b/ A gyakorlat végrehajtása: kavicsszedés, főleg az öregujjal.
c/ Mozgáselemzés: főleg a M. peroneus longusszal a lábat a talp felé hajlitja, igy alakul ki a boltozatos talp.
d/ Alkalmazási terület: E.
e/ Alkalmazási kör: 6/a.

8/4.

a/ Kiinduló helyzet: fallal szemben ülés, alkartámasz a test mögött.
b/ A gyakorlat végrehajtása: talppal, váltogatott lábakkal könnyü labdaguritás a falnak.
c/ Mozgáselemzés: a lábfej hajlitók erősitése.
d/ Alkalmazási terület: E.
e/ Alkalmazási kör: 6/a, 6/b.

8/5.

a/ Kiinduló helyzet: ülésben, állásban, járásban.
b/ A gyakorlat végrehajtása: a sarkon és ujjhegyeken támaszkodva boltozatképzés a talppal. Ugrókötélen járás elősegiti a boltozat képzést.
c/ Mozgáselemzés: lásd a 8/3. gyakorlatot.
d/ Alkalmazási terület: E.
e/ Alkalmazási kör: 6/a.

A következő gyakorlatok a bevezetőben leirt izomcsoportokat erősitik, lúdtalpat és bokasüllyedést speciálisan gátló gyakorlatok. Ezért külön nem elemzem hatásukat alkalmazási területüket és körüket.

8/6.

Sarkonjárás.

8/7.

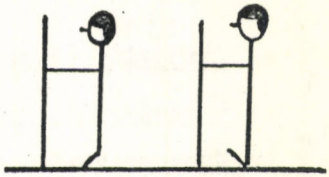

Lábujjhegyen-sarkonállás váltogatása a bordásfalhoz támaszkodva. A gyakorlatot hosszu sorozatokban végeztessük.

8/8.

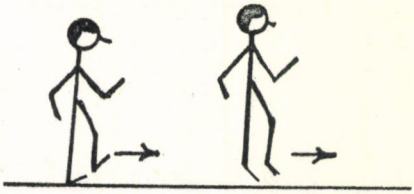

Járás sarkon és lábujjakon.

8/9.

Járás, futás zsámolyokon: a gyakorló talppal lépjen fel és le a zsámolyról.

8/10.

Ülésben lábfejkörzés; a két lábfej ellenkező irányba körözzön.

8/11.

Lábfejek váltogatott hajlitása-feszitése. A gyakorlatot nyujtott térddel végezzék.

8/12.

Ugrókötélen öregujjfogással mászás felfelé. A gyakorló a földön ül, társa a kötelet függőlegesen tartja.

8/13.

Belsővel /kifelé forditott lábfejjel/ könnyü labda rugása sorozatban a falhoz.

8/14.

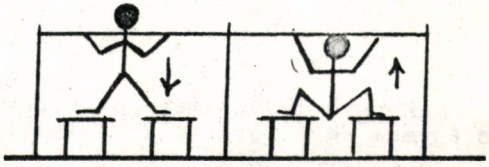

A gyakorló két zsámolyon terpeszben áll a bordásfallal szemben, vállmagasságban fogja a bordásfalat. Leguggol a két zsámoly közé ugy, hogy a talpa végig a földön maradjon.

8/15.

Zárt állás a bordásfal legalsó fokán: a karok csipőmagasságban fognak. A gyakorló váltogatva: egyik lábbal lábujjhegyre állva behajlitja a térdét, másik lábának sarkát a föld felé nyomja.

8/16.

Medvejárás: a talpak végig a földön maradnak.

8/17.

Hanyattfekvésben a gyakorló hajlitott lábfejekkel a talpára helyez egy könnyü labdát és egyensulyozza. A gyakorlat csak ugy sikerülhet, ha a lábfejek hajlitása maximális.

8/18.

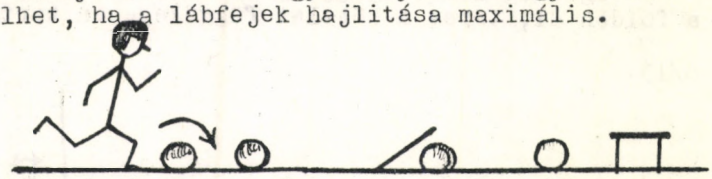

Futás különböző távolságra /egyenes vonalban/ lehelyezett tárgyak felett. A különböző távolságu tárgyakhoz alkalmazkodva a gyakorló a lépés aprózására, szökkenésekre kényszerül.

8/19.

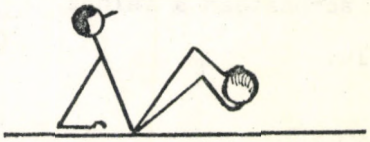

Könnyü labda emelése talppal, ülésben, hajlitott térddel és egymás felé forditott maximálisan hajlitott lábfejek mellett.

8/20.

Járás: könnyü labdával a térdek között.

8/21.

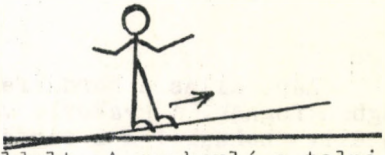

Földre letett boton járás oldalt. A gyakorló a talpi boltozatát emelje olyan magasra, hogy talpa ne érjen a bothoz.

8/22.

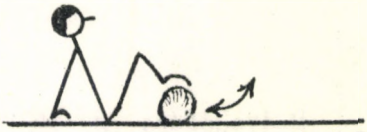

Ülésben tömött labda guritgatása a talp alatt. A talpboltozat /hajlitásban, plantárflexióban/ kövesse a labda görbületét.

8/23.

Ülés a fallal szemben és könnyü labda guritás a falon, a talp alatt. A mozgás és talpboltozat helyzete megegyezik a 8/22. gyakorlatéval.

- - - -

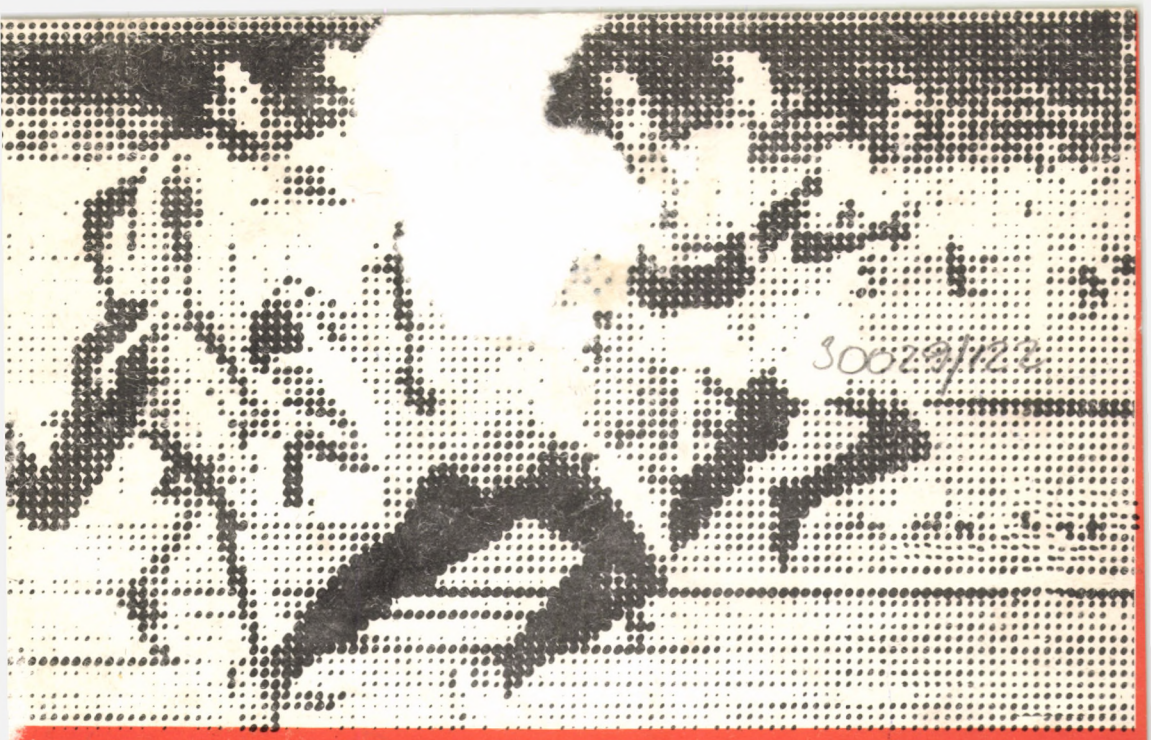

A Testnevelési Főiskola közleményei

1982/3

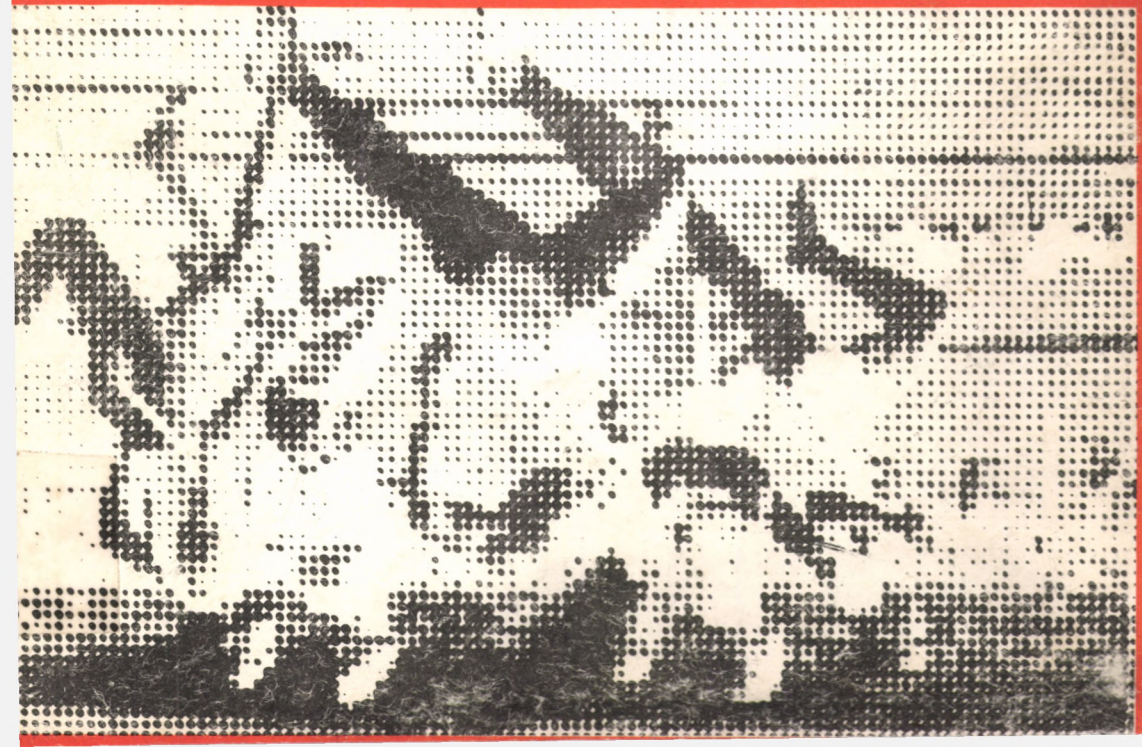

TF könyvtára Bp.
80
577
1983. IV. 8.
6.153

A Testnevelési Főiskola közleményei

1982/3

10043657
TF Könyvtár

Testnevelési Főiskola Budapest

A szerkesztő bizottság tagjai
Dr. ARDAY László, dr. BALLA Istvánné, dr. BARABÁS Anikó, dr. HALMOS Imre, dr. KIS Jenő, KRASOVEC Ferenc, dr. MAKSZIN Imre, dr. RIGLER Endre, dr. STULLER Gyula

A szerkesztő bizottság elnöke
Dr. NÁDORI László

Szerkesztő
Dr. MAKKÁR Márta

Olvasószerkesztő
RADNÓTI Róbert

6.153

A kötet szerzői:

BOLDOG István tudományos s. munkatárs, CSAJKA Imre főiskolai adjunktus (Sárospatak), dr. CSIDER Tibor tudományos munkatárs, FÁBIÁN Gyula tudományos s. munkatárs, FÖLDESINÉ dr. SZABÓ Gyöngyi tudományos munkatárs, dr. HALMOS Imre egyetemi adjunktus, HARSÁNYI László vezetőedző (Pécs), HORTOBÁGYI Tibor egyetemi tanársegéd, dr. KISS Ernő tudományos főmunkatárs (Budapest), KOVÁCS László egyetemi adjunktus, LUKOVICH Istvánné dr. főiskolai adjunktus (Budapest), MAKRAY Ádám egyetemi tanársegéd, dr. MAKSZIN Imre tudományos munkatárs, MAROS István kandidátus (Honvédelmi Minisztérium), dr. NÁDORI László egyetemi tanár, dr. OZSVÁTH Károly tudományos munkatárs, PANDURICS István főiskolai adjunktus (Kaposvár), PÖTZYNÉ dr. KERESZTESI Katalin tudományos munkatárs, SALAMON Gábor edző (Budapest), SCHILLER János tszv. egyetemi docens, dr. SYPOSS Zoltán ny. ujságiró (Budapest), SZABÓ S. András tudományos főmunkatárs (Budapest), SZABÓ Sándor főelőadó (Külügyminisztérium).

A fedéllapot KERÉNYI János tervezte

ISSN 0230-3337

A TF közleményei előfizethetők a Sportpropaganda Vállalat 1061. Budapest, Népköztársaság utja 6. sz. alatti boltjában, ahol egyes korábban megjelent számok is megvásárolhatók.

Kiadja a Testnevelési Főiskola. 1123. Budapest, Alkotás u. 44.
A kiadásért felel: Zalka András, a TF rektora
Készült a TF sokszorositójában
Terjedelem: 23,28 A/5 iv. Példányszám: 500.
Engedélyszám:

Emlékére fellobbant
az olimpiai láng

DR. CSANÁDI ÁRPÁD

(1923—1983)

Az olimpiai mozgalom kiemelkedő egyénisége, dr. Csanádi Árpád 1983. március 7-én elhunyt. A hir világszerte mély megdöbbenést keltett, mivel halála előtt néhány hónappal még számos országban találkozhattak vele. Megcsodálhatták emberségét és sportdiplomáciai tevékenységét, amely az olimpiai eszméből táplálkozott. A test és a szellem összhangját hirdette, szinte gyermekkorától kezdve ilyen felfogásban élt.

Csanádi Árpádot kis gimnazistaként ismerte meg e sorok irója. Az ismeretség csakhamar barátsággá, idővel pedig munkatársi kapcsolattá ötvöződött. Hálás szeretettel emlegette, hogy milyen sokat köszönhet a sulyos baleset következtében korán elhunyt édesapjának. Ő hivta fel a figyelmét két fiának - Ferinek és Árpinak - hogy: tanuljanak, igyekezzenek mert csak igy válhatnak igaz emberré.

Árpád a társai közül szálfa termetével is kitünt. Hamarosan a nagy hirü Ferencvárosi Torna Club labdarugója lett, szintiszta amatőrként. A játék mellett adóhivatali állást vállalt, hogy édesanyját és testvéreit segitse. Beiratkozott a budapesti egyetem jogi karára, de hamarosan a Testnevelési Főiskola hallgatója lett és 1948-ban tanári diplomát szerzett. Ugyanebben az esztendőben kapcsolódott a Főiskola oktató-nevelő munkájába, majd 1949-ben kinevezték tanársegéddé. Csanádi Árpád ekkor érkezett el labdarugó pályafutásának jelentős állomásához, tagja lehetett a Ferencváros bajnokcsapatának. Élete végéig a zöld-fehér klubhoz tartozónak vallotta magát.

Csanádi Árpád idejekorán elkezdte a nyelvtanulást. A minden iránt érdeklődő és a mindenre érzékeny fiatalember arra is vállalkozott, hogy kedvenc sportágának tapasztalatait összegyüjtse, elméletét és módszertanát kutassa. Méltán irhatta meg a "Labdarugás" cimü szakkönyvet, amelyet tizenöt nyelvre forditottak le.

1951-ben Csanádi Árpádra bizták a Testnevelési Főiskola sportjátékok tanszékének vezetését, e tisztét - megszakitásokkal - 1957 végéig betöltötte. Az 50-es évek elején az olimpiai csapat mellett a technikai titkári teendők ellátására kérték fel. 1952-től kezdve valamennyi nyári és téli olimpiára eljutott, 1960-tól hivatalos minőségben.

Csanádi Árpádot 1958-ban a Magyar Olimpiai Bizottság főtitkárává választották. E munkája mellett tanitott és szaktanácsadóként tevékenykedett a Ferencvárosnál. 1962-ben a Magyar Testnevelési és Sport Tanács elnökhelyettesévé nevezték ki.

TESTNEVELÉSI FŐISKOLA
Könyvtára

1964-ben a Nemzetközi Olimpiai Bizottság tagjává választották. A magyar olimpiai szervezet főtitkára a tőle megszokott szerénységgel fogadta a megtisztelő bizalmat. Gyakran elmondta, hogy nehéz a helyzete az olyan elődök után, mint dr. Kemény Ferenc, a NOB alapító tagja, vagy dr. Mező Ferenc szellemi olimpiai bajnok. Akik azonban ismerték Csanádi Árpád emberi tulajdonságait, biztak a helytállásában. Megalapozott szakmai tudására és tárgyalókészségére, páratlan munkabírására és igényességére az olimpiai mozgalom nemzetközi szervezetében ugyancsak hamar felfigyeltek.

Már 1968-tól kezdve a programbizottság elnökeként tevékenykedett. Ez a bizottság a játékok jövője szempontjából különösen meghatározó. Feladata a többi között az olimpiák műsorának kialakítása, a sportágak olimpiai elismerése, a zsüritagok státusának, létszámának meghatározása; javaslatairól a NOB közgyülése dönt.

Csanádi Árpád a dolgok természeténél fogva a nemzetközi sportszövetségek képviselőivel történő megbeszéléseire mindenkor gondosan előkészült. Időt szánt arra, hogy az atlétika vagy éppen a vitorlázás szakmai kérdéseiről körültekintően tájékozódjon. Avery Brundage, a NOB akkori elnöke 1970-ben a MOB 75. éves jubileuma alkalmából - Magyarországon tett látogatásakor is elismerte a nála jóval fiatalabb munkatársának fáradhatatlan és eredményes munkásságát.

Csak kevesen tudták, hogy Csanádi Árpád időközben ujabb egyetemi vizsgákra készült és az olimpiai játékok történetéből doktori disszertációt készitett. Bevezetőjében a játékok céljáról és tartalmáról ezt irta:

"Az ókori példát felhasználva és továbbfejlesztve, a nemzeti kereteket bővitve egy olyan nemzetközi mozgalom indult el utjára, amely ma már erős világ-mozgalommá serdült és amely egyesitette mind az ókori, mind pedig a jelenkori ember és rajtuk keresztül a különböző társadalmak eszményeit, vágyait és igényeit."

Csanádi Árpád szaktekintélye tovább nőtt, 1975-ben a NOB végrehajtó bizottságának tagja lett. Még szélesebb körben segithette tehát a világméretü mozgalom fejlődését.

Az olimpiai mozgalom ebben az évtizedben a válságok egész sorát élte át. Lord Killanin a megoldásra váró legnehezebb kérdésekben is szivesen vette figyelembe a diplomáciai érzékkel megáldott Csanádi Árpád határozott és szilárd véleményét. A NOB 1972-ben megválasztott elnöke 1979-ben ugyancsak ellátogatott Magyarországra. Egyik alkalommal azt nyilatkozta, hogy: Magyarország szerepét az olimpiai mozgalomban maga is ismeri és elismeri. Az elismerés Csanádi Árpádnak is szólt, aki 1979-től - a négy esztendőre szóló vb-tagságának megszünésétől kezdve - technikai tanácsadóként vehetett részt a NOB végrehajtó bizottságának ülésein.

1969-től kezdve Csanádi Árpád többször megfordult az ősi Olümpiában is, ahol előadásokat tartott a Nemzetközi Olimpiai Akadémia évenkénti tudományos ülésszakán. Jól tudta, hogy a világ minden tájáról összesereglett fiatalok hazájukba visszatérve erősithetik, ápolhatják és terjeszthetik az alapitó Pierre de Coubertinnek az olimpiai eszméről vallott felfogását. Meggyőződése szerint példásan támogatta a nagy hirü budapesti Eötvös József Kollégiumban az olimpiatörténetnek a világon elsőként egyetemi fokon való oktatását. Az ötféléves studiumon ugyancsak tartott előadásokat.

Az 1980-as olimpia körüli ismert bonyodalmak minden eddiginél nagyobb aggodalomra adtak okot. Már-már ugy látszott, hogy a világ ifjuságának négyévenkénti találkozói megszakadnak. Lord Killanin azonban olyan diplomáciai tevékenységbe kezdett, amellyel sikerült eloszlatni a viharfellegeket. Csanádi Árpád pedig a tőle telhető minden segitséget megadott a moszkvai rendezőknek, hogy a versenyek zavarta-

lanul sorra kerülhessenek. Nem volt könnyü, hiszen egyes nemzetek csak az utolsó pillanatban közölték vagy éppen nem közölték távolmaradásukat az olimpiáról. Mindezek ellenére az ötkarikás játékokat a tervezett müsor szerint megtartották.

A moszkvai olimpia idején tartott NOB közgyülésen Juan Antonio Samaranchot választották elnökké. Felkérésére Csanádi Árpád tovább folytatta a technikai tanácsadói és a programbizottsági elnöki tevékenységét. 1982-ben pedig második alkalommal is megválasztották a végrehajtó bizottság tagjává. Juan Antonio Samaranch kérésére még ebben az esztendőben a NOB "tiszteletbeli igazgatója" lett.

1982 áprilisában Juan Antonio Samaranch budapesti látogatására is sor került. A NOB elnöke résztvett és felszólalt a MOB elnökségének kibővitett ülésén. A többi között arról beszélt, hogy: kis országunk nagyszerü olimpiai szereplése szinte lenyügözi a sport iránt érdeklődő százmilliókat. A legnagyobb elismeréssel szólt a mindig segiteni akaró munkatárs, Csanádi Árpád munkásságáról.

Alig egy hónappal ezelőtt Juan Antonio Samaranch ujból ellátogatott Budapestre, hogy az akkor már kórházban fekvő fegyvertársát és barátját, vagy ahogyan ő mondta: az olimpiai mozgalom egyik legfontosabb emberét meglátogassa.

Csanádi Árpád a nemzetközi és a magyar olimpiai mozgalomban végzett munkájával példát mutatott, emberségével tiszteletet adott és parancsolt. A 60. születésnapján - február 23-án - a kórházi ágyon vehette át a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának kitüntetését, a Szocialista Magyarországért Érdemrendet.

Világszerte reménykedtek Csanádi Árpád gyógyulásában, de a kérlelhetetlen halál elragadta közülünk. A köztiszteletben álló sportembertől március 16-án vett bucsut a sportvilág. A koporsó körül megrendülten tisztelegtek sportvezetők, egykori sporttársak, olimpiai és világbajnokok, barátok, ismerősök és ismeretlenek. A magyar sporttársadalom nevében Buda István államtitkár, az OTSH és a MOB elnöke mondott gyászbeszédet. A nemzetközi olimpiai mozgalom nevében Juan Antonio Samaranch bucsuzott az elhunyttól. Ekként emlékezett és emlékeztetett a gazdag életmüre:

"Csanádi Árpád mélységesen tisztában volt a sport és az olimpiai eszme nagy értékével, örökké példaképünk marad mindannyiunknak, barátainak, akiket itthagyott."

Juan Antonio Samaranch beszéde végén a koporsó előtti biborvörös párnákra elhelyezett kitüntetések mellé odatette a NOB Érdemrendjét.

A Nemzetközi Sportszövetségek Szervezetének nevében Thomas Keller elnök bucsuzott.

A sirnál a sportolók nevében Magyar Zoltán kétszeres olimpiai bajnok vett bucsut:

"Csanádi Árpád neve, igérjük, nem csupán emlék lesz. Ismét olimpia közeleg, messzi országban, tul a tengeren; nemzeti zászlónk ott lesz, s vele fiataljaink legjobbjai. Csanádi Árpád is ott lesz a szivekben, s ha megszólal majd a Himnusz, az lesz az ő legszebb emlékezete."

Csanádi Árpád temetése napján a legközelebbi olimpia színhelyén, Los Angelesben - a Colisseumban - az igaz sportember emlékére fellobbant az olimpiai láng.

Dr. Keresztényi József

TARTALOM

oldal

OZSVÁTH Károly - FÁBIÁN Gyula - SALAMON Gábor: Diszkriminatív modellek néhány vivóspecifikus mutató mentén 11

MAKSZIN Imre - HALMOS Imre: A sportjátékok iskolai oktatásának vizsgálata 29

HORTOBÁGYI Tibor: Izomerőfejlesztés és neuromuszkuláris koordináció .. 45

PANDURICS István: Erőmérőasztal működési elve 59

LUKOVICH Istvánné: Adatok az óvodai tanterv mozgásanyagának képességalakító hatásáról 71

PÓTZYNÉ KERESZTESI Katalin: Egy környezetvizsgálat tapasztalatai általános iskolai tanulóknál 89

NÁDORI László: Az idős ember és a sport 103

TÁJÉKOZTATÁS

SYPOSS Zoltán: Adatok a vivás történetéhez 111

SZABÓ Sándor: "Moszkva-80" : Az enyhülés jövőjéért 127

CSAJKA Imre: Adatok a sárospataki iskola XVIII. századi testkulturájának történetéhez 137

HARSÁNYI László: A montreali és moszkvai olimpiai játékokon részt vevő atléták versenyeredményei, életkoruk, testmagasságuk és testtömegük 147

SZABÓ S. ANDRÁS - KISS Ernő: Enzimesen előkezelt koncentrált tejfehérjekészitmény fogyasztásának tapasztalatai sulyemelőknél 165

MAROS István: Az ujoncok edzettségének vizsgálata, az edzettségben bekövetkezett változások a katonai szolgálat ideje alatt, különös tekintettel a gépesitett lövész katonák sajátos harctevékenységére. (Kandidátusi értekezés tézisei.) 173

BESZÁMOLÓK

FÖLDESINÉ SZABÓ Gyöngyi - SCHILLER János: Uj szakaszban a szocialista országok sportszociológusainak együttmüködése 181

KOVÁCS László: Beszámoló a férfi kézilabda VB-ről 187

oldal

BOLDOG István: Biomechanikai kutatások a Poznani Testnevelési Főiskolán .. 189

MAKRAY Ádám: A marxizmus-leninizmus tárgyak oktatásáról 191

MELLÉKLET

CSIDER Tibor: Az iskolai gyógytestnevelés gyakorlatai és mozgáselemzése. II. rész.

CONTENTS

side

OZSVÁTH, Károly - FÁBIÁN, Gyula - SALAMON, Gábor: Discriminative models in terms of some specific fencing parameters 11

MAKSZIN, Imre - HALMOS, Imre: An investigation into the instruction of sports games at school 29

HORTOBÁGYI, Tibor: Muscle strength development and neuromuscular coordination 45

PANDURICS, István: Functionning principle of force recording table 59

LUKOVICH, Istvánné: Data about the skill forming effects of movement material in the educational programme for kindergartens 71

PÓTZYNÉ KERESZTESI, Katalin: Experiences of an environmental study in elementary school pupils 89

NÁDORI, László: Elderly people and sports 103

COMMUNICATION

SYPOSS, Zoltán: More details on the history of fencing 111

SZABÓ, Sándor: "Moscow" 80: On the future of détente 127

CSAJKA, Imre: Data on the history of physical culture at a Sárospatak school form the 18th century 137

HARSÁNYI, László: Competitive results, age, body mass and body height values of track athletes participating in the Montreal and Moscow Olympic Games 147

SZABÓ, S. András - KISS, Ernő: Experiences on the consumption of enzymatically premedicated and concentrated milk-proteins in weight-lifters 165

MAROS, István: A study of physical fittness at recruits 173

REPORTS

FÖLDESINÉ SZABÓ, Gyöngyi - SCHILLER, János: Cooperation between experts of sport-sociologists from the socialist countries arrived at a new period 181

side

KOVÁCS, László: A report on the man's handball world championship 187

BOLDOG, István: Biomechanical studies at the University of Physical Education of Poznan 189

MAKRAY, Ádám: On the instruction of subjects of Marxism-Leninism 191

SUPPLEMENT

CSIDER, Tibor: Exercises and analysis of medical gimnastics. Part II.

INHALT

Seite

OZSVÁTH, Károly - FÁBIÁN, Gyula - SALAMON, Gábor: Diskriminative Modelle anhand einiger spezifischen Parameter im Fechten 11

MAKSZIN, Imre - HALMOS, Imre: Untersuchung des Sportspielunterrichts in der Schule 29

HORTOBÁGYI, Tibor: Muskelkrafttraining und neuro-muskulare Koordination 45

PANDURICS, István: Das Funktionsprinzip eines Kraftmesstisches 59

LUKOVICH, Istvánné: Beiträge zur fähigkeitsgestaltenden Wirkung des Bewegungsmaterials im Lehrplan für Kindergarten 71

PÓTZYNÉ KERESZTESI, Katalin: Die Erfahrungen einer Umwelts-untersuchung bei Schulern der Grundschule 89

NÁDORI, László: Der ältere Mensch und der Sport 103

INFORMATION

SYPOSS, Zoltán: Angaben zur Geschichte des Fechtens 111

SZABÓ, Sándor: "Moskau 80". Für die Zukunft der Entspannung 127

CSAJKA, Imre: Angaben zur Geschichte der Körperkultur im Kollegium von Sárospatak im 18. Jahrhundert 137

HARSÁNYI, László: Wettkampfergebnisse, Alter, Körpergrösse und Körper-masse der Teilnehmer der Olympischen Spiele in Montreal und in Moskau 147

SZABÓ S., András - KISS, Ernő: Erfahrungen der Anwendung von durch Enzyme vorbereiteten Milchproteinen bei Gewichthebern ... 165

MAROS, István: Untersuchung des Trainingszustandes bei Rekruten (Thesen einer Habilitationsdissertation) 173

BERICHTE

FÖLDESINÉ SZABÓ, Gyöngyi - SCHILLER, János: Die Zusammenarbeit der Sportsoziologen der sozialistischen Länder auf einer höheren Etape 181

Seite

KOVÁCS, László: Bericht über die WM der Männer im Hallenhandball 187

BOLDOG, István: Biomechanische Forschungen an der Hochschule für Körperkultur zu Poznan 189

MAKRAY, Ádám: Zum Unterricht der Studienfächer des Marxizmus-Leninismus 191

BEIHEFT

CSIDER, Tibor: Übungen und Bewegungsanalyse der Heilgymnastik in der Schule. Teil II.

СОДЕРЖАНИЕ

Страница

ОЖВАТ, Карой — ФАБИАН, Дюла — ШАЛАМОН, Габор: Дискриминативные модели по некоторым показателям специфическим для фехтования 11

МАКСИН, Имре — ХАЛМОШ, Имре: Изучение обучения спортивным играм в школе..... 29

ХОРТОБАДИ, Тибор: Развитие мышечной силы и нервно-мускулярная координация..... 45

ПАНДУРИЧ, Иштван: Принцип функционирования специального стола для измерения силы..... 59

ЛУКОВИЧ, Иштванне: Данные о влиянии двигательного материала учебного плана для детского сада на развитие качеств детей..... 71

ПОЦИНЕ КЕРЕСТЕШИ, Каталин: Опыт исследования окружения учащихся общеобразовательной школы..... 89

Н.ДОРИ, Ласло: Пожилой человек и спорт..... 103

ИНФОРМАЦИЯ

ШИПОШ, Золтан: Данные из истории фехтования..... 111

САБО, Шандор: "Москва 80". Для будущего расслабления политического напряжения..... 127

ЧАЙКА, Имре: Данные об истории физической культуры в школе г. Шарошпатак в 18-ом веке..... 137

ХАРШАНИ, Ласло: Результаты, возраст, рост и масса тела спортсменов участвовавших в Олимпийских Играх в Монтреале и в Москве..... 147

САБО, Ш. Андраш — КИШ Эрне: Опыт применения концентрированного молочного протеина подготовленного энзимами у штангистов..... 165

МАРОШ, Иштван: Исследование тренированности призывников /Тезисы кандидатской диссертации/..... 173

ОТЧЕТЫ

Страница

ФЕЛЬДЕШИНЕ САБО, Денди – ШИЛЛЕР, Янош: Сотрудничество социологов социалистических стран на новом этапе..... 181

КОВАЧ, Ласло: Отчёт о мужском чемпионате мира по гандболу..... 187

БОЛДОГ, Иштван: Биомеханические исследования в Институте Физической Культуры г. Познан..... 189

МАКРАИ, Адам: Об обучении предметам марксизма-ленинизма..... 191

ПРИЛОЖЕНИЕ

ЧИДЕР, Тибор: Упряжнения и двигательный анализ лечебной физкультуры в школе. Часть II.

OZSVÁTH Károly - FÁBIÁN Gyula - SALAMON Gábor

DISZKRIMINATIV MODELLEK NÉHÁNY VIVÓSPECIFIKUS MUTATÓ MENTÉN

I. Bevezetés

Az egyéni terhelés szükségessége évtizedekkel ezelőtt öltött formát a teljesitményfokozással foglalkozó szakemberek körében. Kevés azonban az objektiv kiindulópont, mely szerint az egyes sportolóknak leginkább megfelelő edzésterhelést meghatározhatnánk. A témakörhöz áttételesen kapcsolódik az utóbbi időben a sportteljesitmények kompenzatorikus jellegével, illetve a terhelésoptimalizálással foglalkozó szakirodalom. Itt azonban egy-két egyedi példán tul csak az elméleti kérdéseket tárgyalják. (1, 6, 13)

Szükség lenne mindenekelőtt az azonos tipusjegyeket felmutató sportolók csoportjainak elkülönitésére. A ma még többnyire nem felismert jellegzetességek minden bizonnyal elsősorban a sportágspecifikus tulajdonságok mentén keresendők.

Az előzőekben általánosságban felvetett probléma a vivás szakirodalmában is jelentkezik. (3, 4, 7, 8, 12, 15, 19) A szakkönyvekben az egyéni terhelést és gyakorlatanyag szükségességét, a képességek és készségek kompenzációs jellegét mindig tárgyalják. (4, 7, 19) Lukovich (7) a következőt állapitja meg:

"Az adottságok erős szóródást mutatnak az egyénileg legjobb képességek körül. Még a nemzetközileg elismert versenyzők sem rendelkeznek minden képességgel egyformán. Mindenkinek van erős és gyenge oldala, és ez vivónként a legkülönbözőbb és legeltérőbb lehet." Ugyanakkor megállapitja, hogy: "A mester taktikai megállapitásai és megmozdulásai a helyzetek tipizálására, az azonos vagy közelitőleg egyforma szituációk csoportositására és a vivók kategórizálására épülnek." (i.m. 56., 262. p.) Ez a kategorizálás - valóságtartalma ellenére - erősen szubjektiv. A "mechanikus", "naturalista", "technikás", "védekező" stb. jellegü besorolások mellett szükség lenne olyan csoportositásokra is, amelyek mért adatokon alapulnának. A mérhető teljesitményt befolyásoló tényezők mentén kiindulva a jövőben minden bizonnyal kialakithatók olyan matematikai modellek, melyek a tipusjegyek meghatározása révén objektiv segitséget nyujtanak a versenyzők tulajdonságstrukturájának leginkább megfelelő egyéni terhelés kialakitásához.

Mindezeknek a teljesitményreleváns tényezők strukturájának minél teljesebb körü megismerése az előfeltétele. E téren megtörténtek a kezdeti lépések.

Keller (3, 4) a vivók minősitésére és edzettségi állapotára jellemző "neurokronometriás" adatokat talált. Azt is kimutatták, hogy a magasabb minősitésü vivók specifikus motorikus reakcióinak gyorsasága stabilabb. Waterloh és munkatársai (20) a jelentősnek tartott motorikus és pszichés tulajdonságok fejlődését követték nyomon vivóknál. A vizsgált paraméterek specifitásának alátámasztását azonban nem kisérelték meg. Labszkir és Madijevszkij (5, 8) a vivók felkészültségének 10 tulajdonságcsoportját különböztették meg. Nemparaméteres eljárásokat dolgoztak ki, és összességében a technikai-taktikai felkészültség, a speciális tulajdonságok, a pszichológiai stabilitás és az elméleti felkészültség faktorait különitették el.

Hazai viszonylatban Nagykáldi (10, 11, 12, 13) egyszerü vivóakciók cselekvési idejének vizsgálatából kiindulva a vivók állapotdiagnosztikájának uj lehetőségeire mutatott rá. Ozsváth (15) kisérletet tett néhány uj mérési eljárás alkalmazhatóságának, a mért tulajdonságok teljesitményreleváns voltának alátámasztására. Szmodis és munkatársai (18) vivók idegrendszeri információfeldolgozási gyorsaságának vizsgálatára tettek kisérletet.

Lukovich (7) a vivói alkalmasság tárgyalásánál lényegében szkeptikus: a vivásban a "...mérhető sportágakkal ellentétben itt tulajdonképpen semmi sem mérhető..." ami lényeges lenne. (i.m. 11. p.) Viszont azt is megállapitja, hogy: "Asszó közben elsősorban az optikai és a tapintó ingerek játsszák a vezető szerepet (gyakorlás közben is az ezekre a jelekre adott válaszidőt kell elsősorban csökkenteni)." (i.m.16.p.) Márpedig a különböző jellegü ingerekre adott válaszreakciók - még speciális mozgásfeladatok esetén is - mérhetőek.

A pszichológiai, pszichomotoros paraméterek a vivással kapcsolatos vizsgálatok döntő többségénél meghatározó szereppel birnak. Hiányoznak viszont a gyakorlatot is segitő normarendszerek, matematikai modellek. Igy például az egyéni, testre szabott terhelésalakitás területén az edzők csak rutinjukra és intuicióikra támaszkodhatnak. A differenciálást nagymértékben elősegitené, ha a vivókat jellegzetes reakcióik, tulajdonságaik, képességük stb. tekintetében csoportositani tudnánk. Tanulmányunkban ezen csoportositások néhány lehetőségére kivánunk utalni a kezdeti eredmények bemutatásával és lehetséges értelmezésével. Ma már a vivótermekben egyre több speciális cselekvési-időmérő készülék van, igy a témát különösen időszerünek érezzük. Bizunk benne, hogy problémamegközelitési módunk gondolatébresztő lesz a kutatóknak és az edzőknek egyaránt.

II. Kérdésfeltevés

Vizsgálatunk célja olyan vivóspecifikus paramétereken alapuló diszkriminativ modellek kialakitása, melyek szerint a vizsgálati személyek (továbbiakban: v.sz.) csoportosithatók. Ez kiindulópontja lehet a későbbiekben a csoportra jellemző tipusjegyek feltárásának, és ezáltal az eddiginél objektivebb individuális edzéstervezés és edzésterhelés kialakitásának. Feltevésünk szerint a vizsgált paraméterek mentén ilyen csoportositások elvégezhetők.

Munkahipotéziseink:

a) a válaszreakciók eredményei az ingerek jellegének megfelelő csoportfaktorokba különülnek el.

b) a vizsgált paraméterek összességükben lényeges különbséget mutatnak:
- a különböző minősitésü v.sz.-ek csoportjainál,
- a számitott akciógyorsasági indexek homogenitása szempontjából,
- az előkészületi beállitódás hatása szerint csoportositott v.sz.-eknél.

c) A kimutatott különbségek a faktorstrukturákban is jelentkeznek.

III. Anyag és módszer

1. Vizsgálati módszerek

Az alábbiakban a vizsgált paraméterek megnevezését, kódolását, dimenzióját és mérési eljárását közöljük.

a) Inga próba (ING,az érintések száma): két különböző hosszuságu inga lengése közben minél többször meg kell érinteni az ingák mögött megjelölt területet. Azon intervallumon belül, ameddig bármelyik ingaszár, bármelyik irányból ismételten el nem halad a jelölt terület előtt, az érintést csak egyszer szabad végrehajtani. (Több érintés esetén is csak egy vehető figyelembe minden intervallumban.) A mérőmüszernél 1,25 és 1,00 s lengésidejü ingákat használtunk. 6 • 10 s állt a vizsgálati személyek (a továbbiakban: v.sz.) rendelkezésére, a három legjobb sorozat összege adta a próba végeredményét. (15)

b) Az egyenes támadások gyorsaságának vizsgálata modellhelyzetben különböző ingerekre, a végrehajtás időeredménye és a felállási távolság alapján.(14, 15)
A méréseket a TFKI-ban kifejlesztett, VRI 79 jelü digitális, ms pontosságu müszerrel és perifériás egységével végeztük. A mozgásfeladatot egyénileg beállitott állandó távolságról szurópárnára kellett végrehajtani. Az 5 db, 10 cm átmérőjü szurópárnát egy szurófalon, 50 cm oldalu négyzet sarkain és középpontjában helyeztük el. Az optikai ingereket a szurófal felső részén, középen elhelyezett piros és sárga LED diódákból álló - a szurópárnák elhelyezkedésének megfelelő - nyil alakzatok közvetitették. Egy fehér kiegészitő fényforrást is elhelyeztünk a nyilak alatt, az előkészületi beállitódás hatásának vizsgálatára. Alternativ feladatoknál a müszer ingeradagolása a helyre és időre vonatkozóan random (véletlenszerü) és automatikus. Szükség esetén távkapcsolóval a programba tetszőleges időtartamu szünet iktatható be. (Erre esetenként a felállási távolság nyugodt felvétele miatt lehet szükség.)
Az egyes paramétereket az ötszöri végrehajtás átlaga szerint értékeltük minden v.sz.-nél. A rögzitett paraméterek:

b/1. Felállási távolság (LT, m): a hátul levő láb belső talpéle és a szurófal közötti távolság ("lábtávolság").

b/2. "Saját inditással" kitöréssel szurás a középső szurópárnára (SI, ms): a v.sz. tetszőleges időpontban, pengéjének a hegytől számitott 7-10 cm közötti szakaszával egy állvány érintésével inditja az órát, amely a "találat" pillanatában áll meg. (Az állványt közvetlenül a v.sz. fegyvere mellett állitjuk fel néhány mm-es távolságban.) Lényegileg a tiszta mozgásidőt mérjük.

b/3. Pengeütésre kitöréssel egyenes szurás középre (a "mester" inditása) (MI, ms): az inditó ingert a szurópárna mellett és a v.sz.-ekkel szemben álló gyakorlott személy adta pengeütés formájában. Ennek és a két penge közötti 1-2 cm távolságnak köszönhetően a pengeütés kinesztetikus ingert jelentett. Mértük a pengék érintkezése és a "találat" közt eltelt időt.

b/4. Sárga fényjelre kitöréssel szurás középre (egyszerü cselekvési idő) (CSI, ms): az időben random megjelenő jelekre kellett a feladatot végrehajtani. A müszer a jeladás és a "találat" közt eltelt időt rögzitette.

b/5. Kitöréssel szurás választásos cselekvési ideje "4+2" alternativára (VCSI, ms): a központi fényforrásban elhelyezkedő, a szurópárnáknak megfelelően 4 irányba mutató piros és sárga nyilak kijelzése szerint kellett a mozgásfeladatot az adott szurópárnára végrehajtani. A piros fény zavaró inger, a sárga a releváns inger.

Az ingerek szin, irány és egymás utáni idő tekintetében automatikusan és randomizáltan jelentek meg. A müszer a releváns inger megjelenése és az annak megfelelő "találat" közt eltelt időt rögzitette.

b/6. Kitöréssel szurás választásos cselekvési ideje "4+2" alternativára, előjelző inger után (EVCSI, ms): ugyanaz a feladat mint b/5. paraméternél, 800 ms-mal a piros és sárga fényjelek előtt 300 ms időn át felvillant az "előjelző" fehér lámpa. A módszerrel az előkészületi beállitódás hatását kivántuk mérni. Eredményrögzités ugyanaz mint b/5. esetében. Négy akciógyorsasági indexet számoltunk a következő képlet szerint (15):

$$I = \frac{\text{a felállási távolság méterben}}{\text{az időeredmény másodpercben}} \cdot \frac{s}{m}$$

(Az indexek sebességdimenzióban nem értelmezhető relativ, dimenzió nélküli mérőszámok. A három index egymáshoz sem hasonlitható.)

Igy további paraméterek (mind dimenzió nélküli index):

b/7. Akciógyorsasági index saját inditás és lábtávolság szerint (SILT).

b/8. Akciógyorsasági index pengeütésre ("mester") inditás és lábtávolság szerint (MILT).

b/9. Akciógyorsasági index egyszerü cselekvési idő és lábtávolság szerint (CSILT).

b/10. Akciógyorsasági index sajátinditás és hegytávolság (b/11.) szerint (SIHT).

Az előbbi paraméter kiszámitásához a felállási távolság rögzitése:

b/11. Felállási távolság (HT, m): vivóállásban LT távolságon a vonalban tartott penge hegyének szurófaltól való távolsága ("hegytávolság").

További közvetetten számolt értékek:

b/12. Optikai reakcióidő (RI, ms): CSI és SI különbsége (b/4. és b/2.)

b/13. Pengeérzékelési reakcióidő (PI, ms): MI és SI különbsége (b/3. és b/2.)

b/14. Döntésidő (DI, ms): VCSI és CSI különbsége (b/5. és b/4.)

b/15. Előkészületi beállitódás hatása (EB, ms): VCSI és EVCSI különbsége (b/6. és b/5.)

Mindezeken tul rögzitettük a v.sz.-ek vivó minősitését. A végső, egységes adatfeldolgozásba (lásd a következő alfejezetet) bevont 7 paraméter: ING, LT, SI, MI, CSI, VCSI, EVCSI.

2. Vizsgálati anyag

Vizsgálatunkat 42 fő 18-33 év életkoru öttusázón végeztük. Ez a létszám a hazai minősitett mezőny kereken 95 %-át jelenti. A vizsgálatot egy hónapon belül bonyolitottuk le a TFKI edzéselméleti laboratóriumában.

Megjegyezzük, hogy ezen öttusázók teljes értékü párbajtőrvivónak tekinthetők, rendszeresen indulnak vivóversenyeken, és ennek megfelelően vivó minősitéssel is rendelkeznek.

3. Vizsgálati beállitások: a csoportositás szempontjai

A hipotéziseknek megfelelően 4 szempont szerint történt a v.sz.-ek csoportositása:

a) egy mintának tekintettük az összes v.sz.-t (n = 42). E vizsgálatnál az alapstatisztikán tul faktoranalizist (továbbiakban: FA) végeztünk, igy statisztikai hipotézisvizsgálatra értelemszerüen nem került sor.

b) A v.sz.-eket a vivó minősités - mint kvalitativ teljesitménymutató - szerint csoportositottuk. Az elemszámok tulzott csökkenésének elkerülése miatt csak két csoportot tudtunk elkülöniteni egymástól, az I-II. osztályu (n = 18) és a III-IV. osztályu (n = 24) versenyzőket.

c) A v.sz.-eket három akciógyorsasági index (SILT, CSILT, MILT) szerinti rangsorok alapján A, B, C csoportokba soroltuk be, önmagukhoz viszonyitva.

- A csoport: "homogén" csoport, az ide sorolt v.sz. rangszámai egymáshoz közel állnak. (A szélső értékek maximális különbsége 5.) A csoportot azért neveztük el "homogénnek", mert mindhárom akciógyorsasági index tekintetében a 42 v.sz. rangsorában közel azonos helyen állnak (n = 11).

- B csoport: "köztes" csoport, az ide sorolt v.sz. rangszámai közül kettő egymáshoz közeli, a harmadik ezektől nagymértékben eltérő. A csoport az akciógyorsasági indexek tekintetében kevésbé egységes mint az A csoport, de egységesebb a C csoportnál (n = 19).

- C csoport: "inhomogén" csoport, az ide sorolt v.sz. rangszámai eltérőek, előzőekhez képest nem egységesek (n = 12).

d) A v.sz.-eket 2 csoportra osztottuk aszerint, hogy az előkészületi beállitódás hatására hogyan változott meg a v.sz.-ek választásos cselekvési ideje.

Tulajdonképpen a VCSI és az EVCSI különbségét (EB) vettük figyelembe, azt, hogy az előkészületi beállitódás hatására mennyire csökkent a VCSI értéke. Eredetileg a mediánt akartuk a két csoport közötti határnak tekinteni. Azonban már az adatfelvétel elején fel kellett adni elképzelésünket. Ugyanis a tapasztalt pozitiv és negativ értékek (EB = VCSI—EVCSI) minőségileg nem tekinthetők azonosnak. A két csoportot tehát az EB értékének előjele szerint alakitottuk ki, és "negativ" (n = 20), illetve "pozitiv" (n = 22) csoportnak neveztük el az előkészületi beállitódás hatása szerint.

4. Adatfeldolgozási módszerek

A különböző csoportositásoknál - minősités, akciógyorsasági index és előkészületi beállitódás szerint - a számitásokat részben eltérő, és azonos paraméterek bevonásával egyaránt elvégeztük. Erre azért került sor, mert a csoportositási elv jellegének leginkább megfelelő változókat kivántunk az analizisbe vonni. E megoldás ellen ugyanakkor több érv is szólt:

a) az eltérő paraméterek megnehezitik az áttekintést, lehetetlenné teszik a csoportositások eredményeinek direkt összehasonlitását;

b) nem a mért, hanem a közvetetten számolt értékek dominálnak az analizisben;

c) bár az analizisek nem követelik meg, hogy a változók függetlenek legyenek, egymásból számolt mennyiségek együttes analizisbe vonása elvileg vitatható, mivel a hipotézisvizsgálat (esetünkben χ-négyzet és F-próbák) eredményét "javithatják".

Igy a rendelkezésünkre álló lehetőségekkel összhangban két változat szerint dolgoztuk fel adatainkat. Az általánosan használt statisztikai mutatókon kivül faktoranalizist (továbbiakban FA) és diszkriminancia-analizist (továbbiakban DA) végeztettünk R 22-es számitógépen. Itt a különböző csoportositásoknál részben eltérő változókat vontunk be a számitásba. Az eredmények és az előző elvi ellenvetések alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy csökkentett számu és egységes, kizárólag mért paraméterekre támaszkodó analiziseket is végeznünk kell. A második változatban a FA-t a TFKI "HP 9825 A" tipusu asztali számitógépével, a DA-t "TI 59" tipusu programozható zsebszámológéppel végeztük. Lényeges eltérést a két változat értelmezési lehetőségei között nem tapasztaltunk, de a matematikai korrektség a 2. változat elvégzését megkövetelte.

A) Alapvető matematikai-statisztikai módszerek

A különböző szempontok szerint kialakitott csoportoknál kiszámitottuk a változók keresztszorzat (SP), kovariancia (S) és korrelációs (R) mátrixát. (16, 17) Az SP (vagy S) mátrixok főátlóiból - az egyváltozós módszerekkel teljesen analóg módon - kiszámitottuk csoportonként minden változóra az átlag ($\bar{x}$), szórás (s) és relativ szórás (v) értékeit.

B) A faktoranalizis (FA)

A faktoranalizis olyan matematikai-statisztikai elemzési eljárás, amellyel egymással kölcsönösen összefüggő változók mögött rejlő mélyebb, alapvetőbb összefüggéseket tudunk feltárni. A lehetőleg nagyszámu változóra felirt korrelációs mátrixból kiindulva, a korrelációk vizsgálatának segitségével faktorokat hozunk létre. Ezeknek a faktoroknak lineáris kombinációi az eredeti változókat szolgáltathatják (és forditva), ahol a lineáris kombinációban résztvevő faktorok együtthatói a faktorsulyok. (2, 17)

Gyakorlatilag ugyanannyi faktort kapunk a számitások során, ahány változónk volt a kiinduláskor, de a tapasztalat alapján - és matematikai megfontolások miatt általában csak 1-nél nagyobb sajátértékekkel (λ) rendelkező faktorokat vizsgáljuk a továbbiak folyamán.

Más értelmezési lehetősége a FA-nak az un. "célváltozó" kiemelése. (2) Ez a szemlélet anyagunknál nem alkalmazható, mivel nincs indokunk kiemelten kezelni egyik változót sem.

Főfaktor módszer szerint végeztük azokat a számitásokat, amelyeket a HP 9825 A tipusu gép programja hajtott végre.

Varimax rotációt végzett az R 22-es gép programja a főfaktor módszer után. (2, 17) A rotálás utáni nyomtatáskor a gép programja a 0,25 alatti faktorsulyok helyett 0,00-t irt. A táblázatban feltüntettük a faktorok sajátértékeit (λ), ami mutatja, hogy az egyes faktorok milyen mértékben magyarázzák a változók faktorsulyait. Ezek összesitett mértéke a kumulativ százalék.

C) Diszkriminancia-analizis (DA)

A diszkriminancia-analizis két vagy több csoport szétválasztására alkalmas módszer, ahol egyszerre több kvantitativ változót veszünk figyelembe. A módszer segitségével több kérdésre kaphatunk választ. Nézhetjük, hogy van-e szignifikáns

különbség a csoportok között több kvantitativ tulajdonság egyidejü figyelembevételekor. Erre szolgál a számitások során meghatározható "Hotelling T^2" és "F" próbák értéke. A csoportok közötti különbséget "Mahalanobis D^2" értékének vizsgálatával is magyarázhatjuk. (17)

Az analizis során megadott diszkriminancia-egyenletek segitségével eldönthető, hogy egy ujonnan felmért v.sz.-t melyik csoportba soroljuk. A csoportokra kiszámitott diszkriminancia-egyenletekbe a v.sz. mérési eredményeit behelyettesitjük, és ahol a legnagyobb értéket kapjuk, abba a csoportba sorolandó. A tévedés valószinüségét az eredeti mintánál az egyenletek szerint tévesen besoroltak százalékával becsüljük.

A módszerrel az is megvizsgálható, hogy mennyire jelentősek az egyes változók a csoportok szétválasztásának, illetve a csoportok közötti különbségek létrehozásának szempontjából. (Az R-22-es számitógép DA programja ezt a lépést nem tartalmazta.)

Vizsgálatunkban a hazai kézikönyvtől (17) kissé eltérően - de eredményében azonosan, és módszeréből levezethetően - a számitógépes programokban leggyakrabban előforduló módszerrel határoztuk meg a diszkriminancia-egyenleteket. A standardizálást elkerülendő a kovariancia-mátrix inverzének (S^{-1}) és a változónkénti csoportátlagok ($\bar{x}$) oszlopvektorának szorzatából képeztük. Az igy kapott diszkriminancia-koefficiensek (w) és a hozzájuk tartozó csoportátlagok összegzett szorzatának fele adja az egyenletek állandóját.

Ezek után a diszkriminancia-egyenlet általános képlete:

$$Z = \sum_{i=1}^{k} w_i x_i - C,$$

ahol: $C = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^{k} w_i x_i$ és k = a változók száma.

A DA táblázatokban feltüntettük: a változókat ($x_1 - x_k$); a csoportátlag és a főátlag közötti különbséget ($d = \bar{x}_i - \bar{\bar{x}}_i$); a változók relativ jelentőségét százalékban; a csoportok diszkriminancia-egyenleteinek koefficienseit ($w_1 - w_k$) és konstansait (C); a Mahalanobis D^2 vagy a Hotelling T^2 és az ezekhez tartozó χ-négyzet, illetve F-próba értékeit.

IV. Eredmények

1. A vizsgált paraméterek szerkezete

Az összes v.sz.-t (n = 42) egy mintának tekintve a változók átlaga ($\bar{x}$), szórása (s), variációs együtthatója (v) az 1. táblázatban látható. Az átlagok megfelelnek az irodalmi adatoknak, meglepetéssel mindössze az EB szolgált. Woodworth és Schlosberg (21) szerint az előkészületi beállitódás hatására a reakcióidők rövidülnek. Igaz, ez akkor legnagyobb mértékü, ha az előjelző inger a releváns ingert 2-4 s-mal megelőzi. Sportolóknál - és különösen vivóknál - a versenyszituációkban aligha fordul elő, hogy egy akció inditását közvetlenül megelőző direkt jelzések

ESTNEV ELŐSI FŐKYÖLA Könyvtára

ennyivel előbb jelentkeznének. Ezért lényegesen rövidebb, a releváns inger előtt mindössze 0,8 s-mal megjelenő előjelzést alkalmaztuk. Már a mérések során feltűnt, hogy egyeseknél az igy mért EVCSI lényegesen rövidebb a VCSI-nél, másoknál közel azonos a két paraméter, mig a v.sz.-ek tekintélyes részénél romlott az időeredmény (EB = VCSI—EVCSI). Utóbbi ellentmond az irodalmi adatoknak. (14, 21) Vizsgálatunkból a jelenség hátterében meghuzódó okokra nem adható válasz. A táblázatban (és néhány későbbi táblázatban is) az EB értékeknél negativ és 1-nél nagyobb "v" érték található. Negativ variációs koefficienst ugy kaptuk, hogy az EB értékek + és - értéket vesznek fel, ami miatt az átlag zérushoz közeli negativ szám lesz, a szórás viszont tényleges nagyságrendben van. Igy ezek a variációs koefficiensek nem tükrözik ténylegesen a relativ szórás nagyságát az átlaghoz képest.

1. táblázat

Változók	$\bar{x}$	s	v
ING	54,55	8,20	0,151
LT	2,86	0,14	0,050
SI	592,97	76,81	0,129
MI	710,42	75,20	0,106
CSI	851,91	82,79	0,097
VCSI	953,48	100,76	0,106
EVCSI	953,86	105,99	0,111
HT	0,91	0,15	0,164
RI	258,94	51,83	0,200
PI	117,46	48,40	0,419
DI	101,58	55,06	0,542
EB	-0,38	42,23	-131,694
SILT	4,83	0,58	0,118
SIHT	1,54	0,22	0,144
MILT	4,03	0,36	0,089
CSILT	3,36	0,29	0,085
MINŐSITÉS	2,62	0,73	0,279

Megjegyzés: A változókénti átlag ($\bar{x}$), szórás (s) és variációs együttható az összes v.sz.-t egy mintának tekintve (n = 42).

A többi változónál látható, hogy az inger jellegének megfelelően a válaszreakciók idejének változása a szokásos. Legrövidebb a tiszta mozgásidő (SI), a kinesztetikus ingerre adott cselekvési idő (MI) rövidebb az optikai ingerre adott cselekvési időnél (CSI). A feladat összetettségének növekedésével a mért időeredmény is nő (a VCSI nagyobb a CSI-nél), a közvetetten számolt RI, PI és DI pedig lényegében szintén a várakozásnak megfelelően alakult.

Számitógépes FA-t a következő változókkal végeztettünk: ING, LT, HT, SI, RI, PI, DI, EB, SILT, SIHT, MIN. A sajátértékek alapján 4 faktor tekinthető lényegesnek. A varimax rotáció utáni faktorsulyok alapján egy egyedi faktorunk van, amely az "inga"-próbát tartalmazza. (2. táblázat)

2. táblázat

Faktorsulyok I.

	I. Faktor	II. Faktor	III. Faktor	IV. Faktor
ING	0,0	0,0	0,0	0,830
LT	0,0	0,926	0,0	0,0
HT	0,0	0,977	0,0	0,0
ST	-0,697	0,641	0,0	0,0
RI	0,750	0,257	0,0	0,521
PI	0,823	0,0	0,0	0,0
DI	0,0	0,0	0,757	0,0
EB	0,0	0,0	0,706	0,440
SILT	0,829	-0,325	0,0	0,0
SIHT	0,684	0,570	0,0	0,0
MIN	0,0	0,0	0,506	0,0
λ	2,988	2,793	1,421	1,182

Kumulativ % = 76,2

Jelölés: λ = a faktorok sajátértékei.

E mellett a 4. faktorban másodlagos telitési szinttel szerepel az EB és negativ előjellel az RI változó. Ezt a faktort a "tempó-érzék" faktorának nevezhetjük, hiszen valaki minél magasabb találatszámot produkál az "inga" próbánál, annak annál rövidebb a reakcióideje és annál jobb hatásfoku az előkészületi beállitódása (EB). Ez a tempóérzéket befolyásoló anticipáció szempontjából is lényeges. A másik három faktor már mind csoportfaktor. Ezek a csoportfaktorok a következő lehetséges háttérváltozókat magyarázzák:

1. A "gyorsaság" faktora.
2. Az "inditási távolság" faktora.
3. Az "alternativ reakciók" faktora.

Az elnevezések hipotetikus jellegüek - mint a faktoranalizisnél majdnem mindig -, de bizonyos mértékig magyarázhatók. Az első faktorban a legnagyobb sulyokkal a SILT és a PI szerepel. Kisebb, de még mindig lényegesnek mondható az RI, a SI és az SIHT sulya. Ezek a változók mind a speciális vivógyorsasággal vannak kapcsolatban. A 2. faktorban kiemelkedően lényeges szerepe a két távolságnak van, ezek határozzák meg döntően ezt a faktort. A 3. faktorban szerepel ugyan a minősités, de a telitési szintje olyan alacsony, hogy nem bir meghatározó jelleggel.

Eredményeink arra is utalnak, hogy a jövőben a felállási távolság meghatározására elégséges az LT-t megadni. Ugyanigy eltekinthetünk értelemszerüen a SIHT meghatározásától.

Az n = 42 elemszám esetén elvégzett második FA a 7 mért paraméterrel a következő faktorstrukturát mutatta:

3. táblázat

Faktorsulyok II.

	I. Faktor	II. Faktor
ING	-0,010	0,893
LT	0,597	0,509
SI	0,868	-0,059
MI	0,905	0,200
CSI	0,956	-0,033
VCSI	0,899	-0,183
EVCSI	0,867	-0,263
λ	4,404	1,206

Kumulativ % = 80,14

Jelölés: Ua. mint a 2. táblázatnál.

Tulajdonképpen az I. faktor magába foglalja az összes idő és távolság paramétert, ezért ezt "Idő" faktornak tekinthetnénk. A második faktorban csak az 5. változó, az ING szerepel nagy sullyal, ezért ezt a faktort az "Inga"-faktornak lehetne nevezni. A 7. változó mind a két faktorban szerepel közel egyenlő sullyal, de meggondolásaink szerint csak az 1. faktorhoz tartozhat, hiszen az akciógyorsaság összetevője. A két faktorra különités a változók kis száma miatt várható volt, ugyanezért a változók további szükitése nem indokolt.

2. Minősités szerinti eredmények

A számitógépes DA-t a következő 10 változóval végeztettük: ING, LT, HT, SI, RI, PI, DI, EB, SILT, SIHT. A két csoport átlagai közel álltak egymáshoz. A Mahalanobis D^2 = 12,13, nem szignifikáns. Bár igy a további DA-nak nincs értelme, a gép végigszámolt a program szerint, és a v.sz.-ek 26,29 %-át tévesen sorolta be.

A második adatfeldolgozás eredményeit a 4. táblázatban közöljük. Az eredmény itt sem szignifikáns, a változók számának csökkentése miatt a téves besorolás 40,5 %-ra növekedett. A táblázat mindezek ellenére figyelemre méltó, ugyanis a magasabb minősitésüek minden paraméternél a főátlag alatti értékeket produkáltak, mig a III.-IV. o. csoportnál ellenkező a helyzet. Tehát az I-II. osztályu versenyzők átlagosan rövidebb cselekvési időket produkáltak. Ugyanakkor a felállási távolságuk is némileg rövidebb a főátlagnál, igy az I-II. osztályu csoportnál tapasztalt magas szórások miatt összességében nem mondható ki különbség a két csoport között. A nullhipotézis egyértelmüen mindezek ellenére nem fogadható el az alábbiak miatt:

a) a minősités szerint mindössze két csoportra bontás nagyon durva "sportteljesitmény" szerinti differenciálás;

b) az elemszám eléggé alacsony, növelése a szórások csökkenéséhez vezetne;

c) a sportteljesitmények kompenzatorikus jellege miatt az egyes minősitési osztályokba különböző "tipusu" versenyzők tartoznak. Ha például a másik két csoportositási elvünk hátterében sportolói kompenzációs tipus huzódik meg

- amit persze a továbbiakban bemutatott eredmények ellenére ma még nem állithatunk -, az ott jelentkező különbségek a minősités szerinti csoportositásnál kiegyenlitődhetnek, és az itt meghuzódó esetleges különbségeket látenssé tehetik.

A csoportokra külön-külön FA-eket is számitottunk, az eredmények gyakorlatilag azonosnak tekinthetők a IV.1. alfejezetben közöltekkel.

4. táblázat

A DA eredmények minősités szerint csoportositott adatokkal

	A (I-II.oszt.) (n=18) $d_A = (\bar{x}_A - \bar{\bar{x}})$	B (III-IV.oszt.) (n=24) $d_B = (\bar{x}_B - \bar{\bar{x}})$	A (I-II.oszt.) Diszkriminancia koefficiens (w)	B (III-IV.oszt.)	Relativ jelentőség (%)
x_1 (ING)	-0,008	0,006	0,657	0,657	0,001
x_2 (LT)	-0,014	0,011	153,517	154,576	13,30
x_3 (SI)	9,634	7,225	0,009	0,012	21,51
x_4 (MI)	-7,035	5,276	-0,148	-0,150	12,64
x_5 (CSI)	-9,068	6,801	-0,028	-0,028	16,36
x_6 (VCSI)	-14,233	10,675	0,064	0,069	27,36
x_7 (EVCSI)	-8,545	6,409	0,048	0,044	8,83
			C = 228,25	C = 232,35	100,001

Hotelling $T^2 = 0,029$
$F = 0,14$ nem szignifikáns

3. Csoportositás a számitott akciógyorsasági indexek homogenitása szempontjából

A III. fejezetben tárgyaltak alapján itt 3 csoportra osztottuk a v.sz.-eket: A = "homogén", B = "köztes", C = "inhomogén" elnevezésü csoportokra. A számitógépes DA-t az alábbi 12 változóval végeztettük: ING, LT, HT, SI, RI, PI, DI, EB, SILT, SIHT, MILT, CSILT. A Mahalanobis $D^2 = 45,98$ $p < 0,005$, erősen szignifikáns. A három diszkriminancia egyenlet:

$$Z_A = 4,43\,x_1 - 4390,59\,x_2 - 10.786,62\,x_3 + 31,17\,x_4 + 17,84\,x_5 + 8,62\,x_6 + 1,08\,x_7 + 0,17\,x_8 - 134,22\,x_9 + 613,52\,x_{10} + 1658,23\,x_{11} + 4243,04\,x_{12} - 13.077,47$$

$$Z_B = 4,54\,x_1 - 4369,17\,x_2 - 10.790,99\,x_3 + 31,05\,x_4 + 17,77\,x_5 + 8,55\,x_6 + 1,07\,x_7 + 0,18\,x_8 - 134,74\,x_9 + 615,31\,x_{10} + 1654,38\,x_{11} + 4223,75\,x_{12} - 12.966,59$$

$$Z_C = 4,56\,x_1 - 4377,16\,x_2 - 10.776,86\,x_3 + 31,08\,x_4 + 17,69\,x_5 + 8,67\,x_6 + 1,06\,x_7 + 0,16\,x_8 - 134,48\,x_9 + 614,57\,x_{10} + 1673,11\,x_{11} + 4202,0\,x_{12} - 12.977,31$$

Ezek a ($Z = \Sigma w_1 x_1 +$ konstans) diszkriminancia-egyenletek a v. sz.-ek közül az A csoportból 2-t B-be, 1-et C-be; a B csoportból 1-et A-ba, 4-et C-be; a C csoportból 1-et A-ba, 2-t B-be sorolnak át; vagyis a téves besorolások A-nál 27 %; B-nél 27 %; C-nél 25 %. A teljes elemszámot figyelembe véve 26,2 % a téves besorolás.

A második adatfeldolgozás eredményeit az 5. táblázatban foglaltuk össze. A Hotelling T^2 igen erősen szignifikáns, a csoportok elkülönülnek egymástól. Ennek ellenére a téves besorolás igen magas, 45,2 %-os. Ez egyenes következménye az A és C csoportok kicsi elemszámának. Az eredmény rámutat a többcsoportos diszkriminancia-analizis (MDA) alkalmazási lehetőségeire, az eljárás előnyeit megmutatva, de az elemszámok és a vizsgált paraméterek növelésének szükségességére figyelmeztetve.

Mindhárom csoportra végeztünk FA-t is, a faktormintázatok némileg eltérnek egymástól, lényegileg azonban nem mondanak többet a IV. 1. fejezetben leirtaknál.

4. Az előkészületi beállitódás hatása szerinti csoportositás

Ebben a részben 2 csoportra bontottuk a v. sz.-eket, az előkészületi beállitódás negativ (A csoport) vagy pozitiv (B csoport) hatása szerint. A számitógépes DA-t a a következő 12 változóval végeztettük: ING, SI, MI, CSI, VCSI, EVCSI, RI, PI, DI, EB, SILT, SIHT. A Mahalanobis $D^2 = 193,32$, $p < 0,000\,005$; i.e.sz.

A két diszkriminancia egyenlet:

$$Z_A = 1,81\,x_1 - 1,88\,x_2 + 139,98\,x_3 + 5,63\,x_4 - 125,99\,x_5 - 14,49\,x_6 + 134,87\,x_7 - 139,87\,x_8 + 140,83\,x_9 - 14,54\,x_{10} + 50,23\,x_{11} - 39,98\,x_{12} - 1961,19$$

$$Z_B = 1,86\,x_1 - 2,32\,x_2 + 134,93\,x_3 + 6,02\,x_4 - 120,76\,x_5 - 14,58\,x_6 + 129,36\,x_7 - 134,82\,x_8 + 135,70\,x_9 - 14,41\,x_{10} + 50,31\,x_{11} - 40,08\,x_{12} - 1978,56$$

Az egyenletek alapján az A csoportból 1 v.sz. B csoportbeli lett, a B csoportból viszont senkit sem sorolt át az A csoportba. Igy a téves besorolás 2,4 %-os. Meg kell azonban jegyezni, hogy az a v.sz., aki A-ból B-be került, nagyon kis negativ értéket produkált, ami a mérési hibahatáron belül van. Ez a csoportositási elv tehát valóban olyan, amelynek alapján a vizsgált mintát igen jól szét lehet választani.

A második adatfeldolgozás eredményeit a 6. táblázatban foglaltuk össze. Az eredmények lényegileg teljesen azonosak az előző megoldással, még az átsorolás esetén is csak ugyanarról a v. sz.-ről van szó.

A mindkét modellnél 2,6 %-os tapasztalati téves besorolás a modellek "jóságát" bizonyitja.

A csoportokra számitott FA-k ezuttal térnek el leginkább a IV. 1. fejezetben közöltektől. A faktormintázat különbözősége is a két csoport elkülönitésének létjogosultságát erősiti meg. Az eltérések azonban nehezen értelmezhetők, további vizsgálatokra van szükség, igy jelen keretekben nem foglalkozunk evvel.

5. táblázat

DA eredmények az akciógyorsasági indexek homogenitása szerint csoportositott adatokkal

	A (n=11) $d_A = (\bar{x}_A - \bar{\bar{x}})$	B (n=19) $d_B = (\bar{x}_B - \bar{\bar{x}})$	C (n=12) $d_C = (\bar{x}_C - \bar{\bar{x}})$	A	B	C	Relativ jelentőség (%)
				Diszkriminancia-koefficiensek (w)			
x_1 (ING)	-3,361	0,285	2,631	2,531	3,071	3,345	23,20
x_2 (LT)	-0,064	0,015	0,036	160,616	165,414	165,123	23,54
x_3 (SI)	-6,167	16,054	-19,767	0,042	0,057	0,047	12,19
x_4 (MI)	-0,215	0,018	0,159	-1,058	-1,301	-1,412	1,05
x_5 (CSI)	-14,726	5,561	4,726	1,054	1,328	1,480	10,30
x_6 (VCSI)	4,354	13,306	-24,250	-0,256	-0,338	-0,399	7,58
x_7 (EVCSI)	-7,208	5,838	-2,637	0,083	0,098	0,118	22,15
				C = 284,19	C = 330,80	C = 351,48	100,01

Hotelling T^2 = 3,23
F = 7,60 i.e.sz. ($p < 0,001$)

6. táblázat

DA eredmények előkészületi beállitódás hatása szerint

	A (-) (n=20) $d_A = (\bar{x}_A - \bar{\bar{x}})$	B (+) (n=22) $d_B = (\bar{x}_B - \bar{\bar{x}})$	A (-) Diszkriminancia koefficiens	B (+) (w)	Relativ jelentőség (%)
x_1 (ING)	-1,602	1,457	0,542	0,635	17,54
x_2 (LT)	-0,009	0,009	184,882	187,622	2,02
x_3 (SI)	-10,727	9,751	0,031	0,026	8,80
x_4 (MI)	-12,544	11,403	-0,144	-0,126	20,27
x_5 (CSI)	-8,087	7,370	-0,108	-0,122	10,24
x_6 (VCSI)	-23,413	21,285	0,202	0,324	31,97
x_7 (EVCSI)	21,618	-19,653	-0,076	-0,191	9,17
			C = 247,97	C = 265,94	100,01

Hotelling T^2 = 2,67

F = 12,98 i.e.sz. ($p < 0,001$)

V. Megbeszélés

1. Következtetések

Első hipotézisünket lényegében nem támasztotta alá az összes adattal végzett faktoranalizis. Az ingerek jellegének megfelelő háttérváltozók (faktorok) csak részben különböztethetők meg. Viszonylag egyértelmüen csak a "gyorsasági" és az ingapróba által uralt "tempó" faktor különül el.

A második FA a változók és a kiszürt faktorok számának csökkenése miatt ilyen szempontból nem értelmezhető.

A minősités szerint két csoportba sorolt v.sz.-ek között nem volt kimutatható lényeges különbség. Vizsgálati beállitásunk szerint a kétcsoportos minősités nem eléggé érzékeny differenciálási tényező. Jelen keretek mellett ez a hipotézisünk sem támasztható alá, azonban a IV. 2. fejezetben leirtak miatt nem is vethető el egyértelmüen.

A különböző jellegü ingerekre számitott akciógyorsasági indexek egyformasága szerint három csoportba sorolt versenyzők között lényeges különbségeket találtunk.

Az edzői gyakorlat számára a jövőben a "közti" és az "inhomogén" csoportokat még differenciáltabban kell vizsgálni, az elemszám és a változók számának növelésével pontosabban differenciáló modellek kialakitására van szükség.

Az előkészületi beállitódás hatását rövid ideig tartó (0,8 s) előjelző ingerrel vizsgáltuk. Várakozásunkkal ellentétben a v.sz.-ek kereken 50 %-ánál ez az előjelzés növelte a "4+2" alternativás választásos cselekvési időt. Az igy kialakitott két csoport között lényeges eltérések mutathatók ki. A diszkriminancia-egyenletek nagyon jó hatásfokkal különböztetik meg a két csoportot. (A "pozitiv" csoportnál az előkészületi beállitás hatására csökken, a "negativ" csoportnál pedig nő a VCSI.) A jelenség további vizsgálatot igényel, amely során a megadott diszkriminativ modell minden bizonnyal jól használható lesz. A két csoport faktorstrukturája között ugyan van némi eltérés, ezt azonban nem tudjuk értelmezni.

Utolsó hipotézisünkre lényegében negativ választ kaptunk. A kimutatott különbségek csak olyan mértékben jelentkeznek a faktorstrukturában, hogy ezek nem értelmezhetők. (A jövőben az ilyen jellegü kérdésfeltevéseket a faktorregresszió és kovariancia-analizis révén célszerü megfogalmazni, illetve vizsgálni.)

2. Gyakorlati meggondolások

Vizsgálatunk eredményei nem jelentenek direkt konzekvenciákat a gyakorlat felé, hiszen nem edzésmódszertani vizsgálatokat végeztünk. Matematikai modelljeink azonban uj lehetőségeket adhatnak a gyakorlat számára is.

Mindenekelőtt a minősités alapján két csoportra osztott v.sz.-ek eredményeit egyáltalán nem neveznénk "negativnak". Az eredmények nem szólnak a paraméterek "vivóspecifikussága" ellen sem, hiszen az inga-próba kivételével vivómozgáshoz kötött a vizsgálati metodikánk. A kvalitativ sportteljesitmény - minősités - szempontjából ezuttal valóban nem tünik a metodika specifikusnak, ami némileg ellentmond korábbi vizsgálatainknak. (15) Azonban a IV. 2. fejezetben már jeleztük a nullhipotézis egyértelmü elfogadásának ellenérveit. Anyagunk szempontjából a leglényegesebb - és ezért nem "negativ" a minősités szerinti csoportositás eredménye -, hogy az akciógyorsasági indexek és az előkészületi beállitódás hatása szerinti csoportositásnál minden csoportban szerepelnek alacsonyabban és magasabban kvalifikált v.sz.-ek! Ezért lehetséges, hogy a bemutatott jelenségek hátterében olyan kompenzatorikus sportolói tipusokra utaló jegyek huzódnak meg, amelyek a kvalifikációtól lényegileg függetlenek. Anyagunk azonban kisebb csoportokra az elemszámok csökkenése miatt nem bontható, igy a kérdésre érdemi válasz ma még nem adható. Ettől függetlenül a homogenitás szempontjából elkülönitett versenyzőknek valószinüleg csoportjuknak megfelelő eltérő edzésmunkát kell végezniük. A konkrétumok tekintetében természetesen ma még csak hipotéziseink lehetnek e téren is.

A rövid idejü, pozitiv hatásu előkészületi beállitódás vivóknál az eredményesség szempontjából lényeges tényező lehet. Erre vonatkozóan ugyancsak vizsgálatokat kell még végezni, azonban egy olyan sportágnál, ahol az alternativ megoldások ennyire dominálnak a tevékenységben, minden bizonnyal számolni kell az előkészületi beállitódással. Jelenleg ugy gondoljuk, hogy a "pozitiv" csoportba tartozók a bonyolultabb akciók végrehajtására alkalmasabbak társaiknál, mert a rövid idővel a feladatszituáció konkrétizálása előtt megjelenő "előjelek" hatására döntésidejük csökken. Ezzel szemben a "negativ" csoportnál a döntésidő nő, tehát nekik talán célszerübb egyszerübb akciók alkalmazása, a bonyolult versenyszituációk és megoldások kerülése.

A jövőben, nagyobb és kifejezetten vivó mintákon való vizsgálatoknál célszerünek látszik azt is vizsgálni, hogy a DA modellek szerinti Z értékek számszerü eredményei szerint lehetséges-e az individuális diagnosztika.

Összegzésként mégegyszer hangsulyozni kivánjuk, hogy vizsgálatunk eredményei ma még nem jelentenek gyakorlati direktivákat, mert ez nem lehetett célkitüzésünk. Bizunk azonban abban, hogy eredményes edzésmódszertani kisérletek épithetők modelljeink köré, hogy megtettük az első lépést a vivók differenciáltabb terhelésalakitása érdekében, és talán a kompenzációs lehetőségek konkrétabb feltárása irányában.

VI. Összefoglalás

Vizsgálatunkban 42 öttusázó felmérésével kisérletet tettünk néhány vivóspecifikus mutató mentén diszkriminativ modellek felállitására.

A különböző jellegü ingerekre inditott és végrehajtott egyszerü vivó akciók - egyenes támadások - gyorsaságának egyformasága alapján megkülönböztetett 3 csoportnál, és az előkészületi beállitódás hatása szerint megkülönböztetett 2 csoportnál a vizsgált paraméterek összességükben jelentős eltérést mutattak. A bemutatott jelenség egyik kiindulópontja lehet vivók pszichomotorikus jellegzetességek szerinti tipusokba sorolásának. Bizunk abban, hogy vizsgálatunkkal a vivók pszichomotorikumának feltárásában uj irányra találtunk, uj lehetőségekre mutattunk rá.

IRODALOM

1. Derzsy B.-Fábián Gy.-Nádori L.-Ozsváth K.-Rigler E.-Zsidegh M.: A sportedzettség vizsgálati lehetőségei és módszerei. (A sport és testnevelés időszerü kérdései, 24. sz. 1981. 25-139. p.)
2. Jahn,W.-Vahle,H.: A faktoranalizis és alkalmazása. Közgazdasági és Jogi K. Bp. 1977.
3. Keller,V.Sz.-Javics,A.A.: Opredelenije szpecialnoj podgotovlennoszti fehtovalscsikov szbornoj komandü SzSzSzR. (Teorija i Praktika Fizicseszkoj Kulturü, 1967. 5. sz. 12-15. p.)
4. Keller,V.Sz.-Tisler,F.A.: Trenirovka fehtovalscsikov. Fizkultura i Szport. Moszkva. 1972.
5. Labszkir,V.M.: Kacsesztva, nyeobhogyimüje v gyejatelnoszti fehtovalscsikov. (Teorija i Praktika Fizicseszkoj Kulturü, 1976. 4. sz. 16-18. p.)
6. Letzelter,M.: Leistungdiagnostik und Trainingsberatung. (Leichtathletik, 1979. 20, 21, 22. sz. 627-630, 657, 691-693. p.)
7. Lukovich I.: Vivás. Sport. Bp. 1975.
8. Madijevszkij,Ju.M.-Labszkir,V.M.: Ob analiticseszkoj ocenke szportivnoj dejatelnoszti (na primere fehtovanija). (Teorija i Praktika Fizicseszkoj Kulturü, 1975. 7. sz. 19-21. p.)
9. Nádori L.: Az edzés elmélete és módszertana. Sport. Bp. 1981.

10. Nagykáldi Cs.: Adatok a vivók gyorsaságfejlesztésének kérdéséhez. (= A sportolók gyorsaságfejlesztésének kérdései, TTT. Bp. 1970.170-175. p.)

11. Nagykáldi Cs.: A cselekvési időmérés alkalmazása a sportedzettség megitélésében. (A TF Tudományos Közleményei, 1973. 2. sz. 109-123. p.)

12. Nagykáldi Cs.: Sportolók pszichomotoros teljesitményének diagnosztikai kérdései. Kandidátusi értekezés. Bp. 1975.

13. Nagykáldi Cs.: Zustand- psychodiagnostische parameter von sportlern. (IV. Kongres ISSP Praha 1977. Das Sammelbuch der Arbeiten, 402-505. p.)

14. Ozsváth K.: Előkészületek a választásos cselekvési idő vizsgálatához vivóknál. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1981. 3. sz. 77-87. p.)

15. Ozsváth K.: Pszichomotoros teljesitményfaktorok diagnosztikai és prognosztikai kérdései vivóknál. TF doktori értekezés. Bp. 1981.

16. Sváb J.: Biometriai módszerek a kutatásban. Mezőgazdasági K. Bp. 1979.

17. Sváb J.: Többváltozós módszerek a biometriában. Mezőgazdasági K. Bp. 1979.

18. Szmodis I.-Szabó T.: Az idegrendszeri információ-feldolgozási sebesség vizsgálatának tapasztalatai. (Utánpótlás-nevelés, 1977. 3. sz. 11-39. p.)

19. Tisler,D.A.: Fehtovanije. Fizkultura i Szport. Moszkva. 1978.

20. Waterloh,E.-Neisel,G.-Rittel,H.F.-Ledie,E.: Psychische und Motorische Leistungfaktoren bei Fechten. (Sportarzt und Sportmedizin, 1971. 8. sz. 179-189. p.)

21. Woodworth,R.S.-Schlosberg,H.: Kisérleti pszichológia. Akadémiai K. Bp. 1966.

OZSVÁTH,Károly - FÁBIÁN,Gyula - SALAMON,Gábor

Discriminative models in terms of some specific fencing parameters

Attempt has been made to form discriminative models in terms of some specific fencing parameters while 42 penthatlon athletes being studied. On the basis of the speed of straight fencing-attacks initiated and executed in response to different stimuli three groups of athletes could be differentisted, moreover, on the basis of the preliminary attitude of athletes further two groups could be separated. Parameters under study revealed a significant difference between the groups mentioned above. The present work may give support to classify fencers according to their psychomotoric characteristics.

ОЖВАТ, Карой — ФАБИАН, Дюла — ШАЛАМОН, Габор:

Дискриминативные модели по некоторым показателям специфическим для фехтования

Изучением 42 пятиборцев авторы питалось создать дискриминативные модели по некоторым показателям специфическим для фехтования. Спортсменов разделили на три группы на основе быстроты выполнения прямых атак, а в 2 группы на основе их отношения при одготовке. В целом изучаемые показатели указали на значительные различия между этими группами. Это исследование может сать исходным пунктом для разделение фехтовальщиков по различным типам психомоторных характеристик.

MAKSZIN Imre - HALMOS Imre

A SPORTJÁTÉKOK ISKOLAI OKTATÁSÁNAK VIZSGÁLATA

I. Bevezetés

A sportjátékok oktatásával foglalkozó vizsgálatunkat elsősorban az indokolta, hogy ezek oktatása lényegesen eltér a tantervben szereplő többi testgyakorlati ág oktatásától, és hogy ezen ismeretek oktatásában egy tradicionális kényelmesség, illetve egy mechanikus, részekben, részelemekben történő tanitás tapasztalható. Az ilyen oktatás pedig nem alkalmas arra, hogy a tantervben szereplő sportjátékok elsajátitásán keresztül elérni kivánt célokat betöltse.

Jól ismertek a szakirodalomból azok a különbségek, amelyek a sportági készségek jellegére vonatkoznak. E szerint a cselekvés közben adódó ingerjelzések eredete alapján zárt, illetve nyilt készségekről beszélünk.(4) A sportági készségek jellegének azért van meghatározó szerepe a tanulás eredményességére - azaz az oktatás milyenségére -, mert mást jelent a proprioceptiv és mást jelent az exteroceptiv ingerekhez való igazodás.

A sportjátékok ismeretanyagának az alkalmazás szintjén való elsajátitása az exteroceptiv ingerekhez való minél tökéletesebb igazodást jelenti. Ez pedig alapvetően meghatározza a sportjátékok oktatási stratégiáit. Különös, hogy a szakirodalomban (a sportjátékok oktatására vonatkozó) ilyen szempontu oktatás-stratégiai megközelités alig található. Ugy tünik, hogy a legtöbb szerző egy hagyományos, mindenki által elfogadott stratégia alapján oktat, sőt a szakkönyvek didaktikai felépitése is ehhez alkalmazkodik. Fogalmazhatnánk ugy is, hogy a szakkönyvekben, az előbbiekben megfogalmazott nyilt készség problémája fel sem merül. Az ismeretanyag egymásra épülése tehát nem ennek a szempontnak a figyelembevételével történik meg.

Páder J. (6) például igy fogalmaz: "A gyakorlatban szerzett tapasztalataim alapján az anyagot az oktatás logikus sorrendje szerint tagolom, ezért általános ismeretekkel, az alapfeltételekkel, az alapismeretekkel, a játék alapelemeivel és a csapatjátékkal foglalkozom."

Hasonlóképpen fogalmaz Zalka A. Az iskolai labdarugás c. kéziratos munkájában.(7) "A mozgásanyag kijelölésekor egyuttal meghatároztuk a technikai, illetve taktikai elemek oktatásának sorrendjét is. A körben bővülő oktatási menet, a könnyebbről a nehezebbre, az egyszerübbről az összetettebbre való haladás elvének megtartása mellett nem mindegy az elemek oktatásának sorrendje sem. A technikai elemek oktatásában a sorrendet ugy állapitjuk meg, hogy a leghamarabb kialakulhasson a játék."

A hivatkozásokból kitünik, hogy figyelmen kivül hagyják a célnak (játék) megfelelően az oktatott ismeretanyag alkalmazni tudását, illetve annak középpontba helyezését. Bár a második hivatkozásban (Zalka) már találunk utalást a játék minél hamarabb történő kialakitására, mégis a korábbiakban megfogalmazott szemlélet dominál ebben a fogalmazásban is.

Arday L. a következőképpen ir erről a kérdésről: "Igy tehát az oktatásnál nemcsak arról van szó, hogy a tanitvány megtanulta-e az alapgyakorlatot, képes-e hibátlanul végrehajtani, hanem sokkal inkább arról, hogy játékhelyzetben képes-e alkalmazni azt." (1) A lényeg felől közeliti meg a sportjátékok oktatási problémájának vizsgálatakor. Az exteroceptiv ingerek (meghatározó) szerepét teszi az oktatás kiindulópontjául, és ez határozza meg a didaktikai feladatokat. Voltaképpen Choutka M. megállapitásával egyezik, amely szintén a fentiekre épül, vagyis: a labdás készségek tanuláspszichológiai kérdéseit a taktikai feladatok megoldásának szemszögéből kiindulva kell elemezni. (2)

A sportjátékok oktatásában az ismeretanyag elsajátittatására vonatkozó általános gyakorlat eredményeként bizonyos értelemben kettősség érezhető. Egyszerüen arról van szó, amit a sportpszichológia ugy fogalmazott meg, hogy arra is fel kell készíteni a sportolót, hogy a tanult játékelemeket alkalmazni is tudja.(3) De ez következik a sportjátékanyag oktatásának sorrendjéből is, hiszen megtanitjuk sorjában a technikai elemeket, majd elkezdjük a játékot oktatni. A játék pedig valami egészen más dolog, mint a technikai elemek birtokba vétele. Az igazi cél pedig a játszani tudás megtanitása.

Felmerül a kérdés, vajon ez a kettősség nem volna-e megszüntethető? Feltehető, hogy rengeteg időt tudnánk megtakaritani és eredményesebbé tehetnénk az oktatást. A kettősséget csak az ismeretanyag szempontjából hangsulyozzuk, ugyanakkor az egész pedagógiai folyamat ennél sokkal több mindent magában foglal, vagyis több értékü tevékenységről kell beszélnünk.

A játék (vagy fogalmazhatjuk sportteljesitménynek) egészének a mozgás csak egy része, aminek csupán végrehajtó feladata van. A folyamat többi részét értelmi, érzelmi, akarati stb. tényezők adják, amelyek szervezik, irányitják, szabályozzák a motorium müködését, igy részesei a játékban megnyilvánuló teljesitménynek. (3) Az oktatásmódszertani megközelitéseknek e szempontokat is együttesen kellene figyelembe venniük. Ezt pedig csak az ingerjelzések természete alapján történő megközelités képes, mivel integrálja mindezeket a tényezőket.

Jól tárja fel ezzel a kérdéssel kapcsolatos gondokat Arday L. már hivatkozott tanulmányában (1), bár az alapgyakorlatok oktatása kapcsán vizsgálja, de eljut a végkövetkeztetésekig is.

II. Hipotézis

A tanulók játéktudásának kialakitása szempontjából, a gyakorlatban, mint azt már ismertettük, leginkább elterjedt a parciális elvekre épült oktatási stratégiát nem tartjuk célravezetőnek. Nagyobb hatékonyságot tulajdonitunk a játéktevékenységet középpontba állitó globális oktatási stratégiának.

A kisérlet részletes bemutatása előtt szükségesnek tartjuk a kétféle oktatási stratégia közötti alapvető különbségek ismertetését.

Globális oktatási stratégián olyan eljárást értünk, amely az oktatás menetében a sportjátékok ismeretanyagának legfontosabb elemeit, vagyis a játéktudás kialakitását helyezi a középpontba. Az oktatás a játék közben valósul meg! Igy az oktatási módszerek ehhez a sajátos stratégiához (oktatási) igazodnak. Az egyes technikai elemek elsajátittatása a játékba ágyazottan valósulnak meg és nem önállóan külön feladatként.

Parciális oktatási stratégián pedig az előző, globális stratégiával ellentétben, azt értjük, amikor az oktatás a játékhoz szükséges egyes technikai elemek sorrendjében halad. A játék kialakitása pedig e sorrend teljesitésének a végére marad.

A kétféle oktatási stratégia ezek alapján sajátos módszereket igényel, mivel a stratégiából fakadóan más-más didaktikai feladatot kell megvalósitani. A módszerek pedig nem egyebek, mint az egyes didaktikai feladatok realizálását biztositó speciális eljárások.(5)

III. A kisérlet leirása

1. Metodika

Olyan kisérleti csoportokat alakitottunk ki, melyekben a tanulók azonos tartalmu oktatási anyaggal és természetesen az ehhez kapcsolódó különböző módszerekkel igyekeznek játéktudásukat fejleszteni. Kisérleti és kontrollcsoportokban végeztük vizsgálatainkat.

A kisérleti osztályokban a tantervi anyagban szereplő sportjátékok ismeretanyagának (az egyes sportjátékok esetében külön-külön) oktatásakor a játéktudás kialakitása került a középpontba. Vagyis a játékelemek oktatásában az alkalmazhatósági szempontok kerültek előtérbe. Az oktatás a globális stratégia alkalmazásával történt.

Példaként bemutatunk egy tanmenetrészletet a kosárlabda oktatásából: "- megállás futásból labda nélkül, támadó és védő játékos különböző irányu mozgása utáni megállások. Irányváltoztatások, cselezés labda nélkül egész és félpályán, valamint kosárközeli helyzetben alkalmazható cselek. Támadó és védő játékos kapcsolata.

Az egyéni védekezés lábmunkája - félaktiv, majd aktiv támadó elleni védekezés, védő távolság, védő vonal. A feladatokat játékhelyzetben és speciális játékok összeállitásával kell gyakoroltatni. Támadó-védő egység alkalmazása."

A kontrollosztályokban az oktatás módszerei, az egyes sportjátékokban megegyeztek a hagyományosan elterjedt, parciális elvekre épült stratégiával. Itt a sportjátékok technikai elemeinek pontos végrehajtása a döntő feladat, amelyet a játéktudás kialakitása csak követ.

Példa a tanmenetből: "megállás futásból labda nélkül. Irányváltoztatás, cselezés labda nélkül. Az egyéni védekezés lábmunkája.

Hagyományosan a technika elsajátitására kell oktatni." (A kisérleti és kontrollosztályok tanmenet-részleteit, az egyes sportágak esetében, a mellékletben mutatjuk be.)

2. Minta kiválasztása

A kézilabdában a kisérleti és kontrollosztályok egyaránt 8. osztályos tanulók, kosárlabdában (a vizsgálat egyszerre két iskolában folyt), a kisérleti osztályokban 7. osztályos, a kontrollosztályokban 6. osztályos, röplabdában mindkét csoportban 7. osztályos tanulók voltak. (Labdarugásban megfelelő iskola hiányában a vizsgálatot nem tudtuk elvégezni.)

3. A kisérlet lebonyolitása

Kisérletünk megkezdése előtt próbafelméréseket végeztünk, amely eredményeként módositottuk a kutatás néhány alapvető szempontját és ennek alapján kezdtük el 1978 januárjában a fenti minták kiválasztásával.

A kézilabdában a Rajk László uti Általános Iskolában Szaló Tibor testnevelő tanár, kosárlabdában az Attila uti Általános Iskolában Kilián Árpádné testnevelő tanár, illetve a Kerék utcai Általános Iskolában Kincses Lajos testnevelő tanár, röplabdában: Kovács József testnevelő tanár Zalaegerszegen végezte el a kisérletet. Komoly, felelősségteljes munkájukért és szives közremüködésükért, valamint kisérleti tapasztalataik részletes összefoglalásáért ez uton mondunk köszönetet.

Az 1978 januárjában elkezdett kisérleti oktatás két oktatási félévig tartott mind a három sportágban. A kisérleti iskolákban dolgozó testnevelő tanárok a TF Sportjáték tanszéke által elkészitett tanmenetek alapján oktatták az iskolai tantervek előirta sportjáték anyagát.

Mindegyik sportjátékban megadták a kiindulási szintek és a befejező eredmények megállapitását szolgáló gyakorlatanyagot, amelyekkel lehetővé vált a változások mérése.

4. Az adatok feldolgozása

A felmérés adatait matematikai-statisztikai módszerrel dolgoztuk fel. A következő paramétereket számoltuk:

átlag ($\bar{x}$),
átlag hiba ($s_{\bar{x}}$),
szórás (s),
variációs együttható (v),
egymintás és kétmintás "t"-próbák.

Az egymintás "t"-próbával a kisérleti és kontrollcsoportok önmagukhoz viszonyitott változásának nagyságát, mig a kétmintás "t"-próbával a csoportok egymáshoz viszonyitott értékét állapitottuk meg.

Kézilabda

A kisérletet a Rajk László utcai Általános Iskolában Szaló Tibor testnevelő tanár végezte. A kontroll- és kisérleti csoportok tanulói egyaránt 8. osztályos tanulók voltak.

Kézilabdában az értékelésre két lehetőség volt:

1. A technikai elemek végrehajtásáért kapott pontszámok, maximálisan 7 lehetett, illetve
2. A technikai elemekből álló gyakorlatsor végrehajtásának az ideje.

A pontozott technikai elemek az alábbiak voltak:

1. Állóhelyben labdaátvétel a kapuelőtér-vonal között. A társ oldalt-elől helyezkedik el 5 m-re.
2. Labdavezetés 2-3 leütéssel.
3. Futás közben átadás annak a vele azonos irányba futó társnak, akitől a labdát kapta.

4. Labda nélküli indulással, amit a félpályán álló passziv társsal szemben hajt végre.

5. Futás közben labdaátvétel a dobó kéz felöli oldalról 3 m távolságról.

6. Kapott labda kapuralövése beugrásos dobással.

7. Az utolsó pontszerzési lehetőséget a találat pontosságának értékelése adta.

A technikai elemekből álló gyakorlatsor, amelynek idejét mértük az 1. ábrán látható.

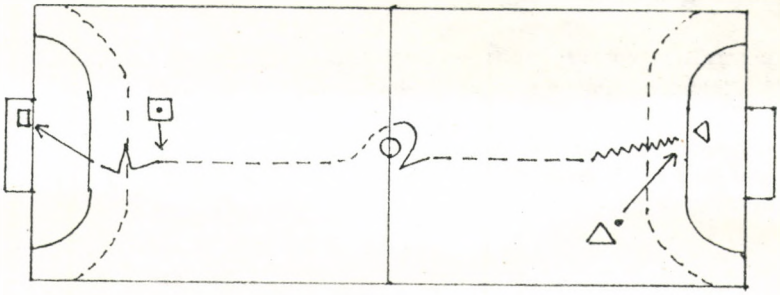

1. ábra

1. táblázat

Technikai elemek adatai (pontokban)

		$\bar{x} \pm s_{\bar{x}}$	s	v	t	p
Kisérleti csoport N = 22	I.	5,21 ± 0,22	1,085	20,801	4,795	p < 0,1 %
	II.	6,21 ± 0,16	0,795	12,79		

Jelölések: $\bar{x}$ = átlag,
$s_{\bar{x}}$ = középérték átlaga,
v = variációs együttható,
t = a "t"-próbák értékei,
p = szignifikancia -szint.

A pontszámok átlagértékei ($\bar{x}$) egy teljes ponttal javultak az első felmérés eredményéhez viszonyitva, amely $p < 0,1$ %-os szinten igen erősen szignifikáns változásnak tekinthető.

Az átlag növekedésével egyben csökkent a szórás (s) értéke is és a variációs együttható is, ami a minta kiegyenlitődését jelenti, vagyis a kisérleti eljárás hatékonyságára utal.

2. táblázat

		$\bar{x} \pm s_{\bar{x}}$	s	v	t	p
Kontroll-csoport N = 21	I.	5,095 ± 0,22	1,044	20,494	3,5082	p < 1 %
	II.	5,47 ± 0,2	0,928	16,953		

Jelölések: Ua. mint az 1. táblázatnál.

A kontrollcsoport számitott paramétereiben, hasonlóan a kisérleti csoporthoz, javulást találunk a kiindulási szint eredményeihez viszonyitva. A javulás mértéke viszont nem olyan nagyságrendü mint a kisérleti csoportnál, viszont egy kiegyenlitődési tendencia itt is érvényesül.

A kisérleti és kontrollcsoportok befejező értékei közötti eltérést kétmintás "t"-próbával vizsgáltuk.

3. táblázat

	$\bar{x} \pm s_{\bar{x}}$	s	v	t	p
Kisérleti csoport N = 22	6,217 ± 0,16	0,795	12,79	2,681	p < 5 %
Kontrollcsoport N = 21	5,476 ± 0,2	0,928	16,953		

Jelölések: Ua. mint az 1. táblázatnál.

A két csoport "t" értéke $p < 5$ %-os szinten szignifikáns értéket ad, ami azt jelenti, hogy a globális stratégia jelentősebb mértékben bizonyult hatékonynak, mint a parciális oktatási eljárás módszerei.

Hasonlóképpen dolgoztuk fel a vizsgált csoportok időteljesitmányének értékeit is.

4. táblázat

		$\bar{x} \pm s_{\bar{x}}$	s	v	t	p
Kisérleti csoport N = 22	I.	7,38 ± 0,138	0,655	8,874	5,1639	p < 0,1 %
	II.	7,2 ± 0,148	0,698	9,698		

Jelölések: Ua. mint az 1. táblázatnál.

Különös, hogy a viszonylag jelentéktelennek tünő átlagteljesitmény javulás ($\bar{x}$) ellenére a variációs együttható értéke növekedett, habár ez nem komoly érték. A kapott "t" értéke igen erősen szignifikáns értéket jelent $p < 0,1$ %-os szinten, ami megerősiti az uj módszer eredményesebb voltát.

5. táblázat

		$\bar{x} \pm s_{\bar{x}}$	s	v	t	p
Kontroll-csoport N = 21	I.	7,514 ± 0,116	0,535	7,120	3,5574	p < 1 %
	II.	7,404 ± 0,118	0,54	7,303		

Jelölések: Ua. mint az 1. táblázatnál.

Hasonlóan a kisérleti csoporthoz, itt is jelentéktelennek tünő átlag ($\bar{x}$) javulás szignifikáns "t" értéket eredményezett, bár ez nem olyan szinten mint a kisérleti csoportnál. Feltehető, sőt bizonyos, hogy a javulás a természetes fejlődés, érés következtében mindenképpen megvan, csupán annak mértékét és hatékonyságát tudjuk befolyásolni. A befejező mérések időértékeit kétmintás "t"-próbával vizsgáltuk.

6. táblázat

	$\bar{x} \pm s_{\bar{x}}$	s	v	t	p
Kisérleti csoport N = 22	7,2 ± 0,148	0,698	9,698	1,0849	p > 5 %
Kontrollcsoport N = 21	7,404 ± 0,118	0,54	7,303		

Jelölések: Ua. mint az 1. táblázatnál.

Az értékek nem jelentenek szignifikáns eltérést a kisérleti és kontrollcsoportok között. Mig a technikai elemeknél erősen szignifikáns értéket kaptunk. Feltehetően a módszertani változtatásra a fizikai képességek kevésbé érzékenyek, mint a technikai végrehajtás, az elemek elsajátitása.

Kosárlabda

Kosárlabdában a kisérleti vizsgálat egyidőben két iskolában folyt: 1. Attila uti Általános Iskola (testnevelő tanár: Kilián Árpádné), 2. Kerék uti Általános Iskola (testnevelő tanár: Kincses Lajos). A kisérleti csoportok tanulói mindkét iskolában 7. osztályos tanulók voltak. A kontrollosztályok 6. (Kerék u.), illetve 7. (Attila u.) osztályos fiuk voltak.

A változásokat a kézilabdához hasonló módon számitottuk ki. A számitott értékek egész pályán végrehajtott gyakorlatsor végrehajtásának idejére vonatkoznak, amely a 2. ábrán látható.

A vizsgálati csoportok önmagukhoz viszonyitott értékei a következők voltak a próba teljesitésének idejében (s).

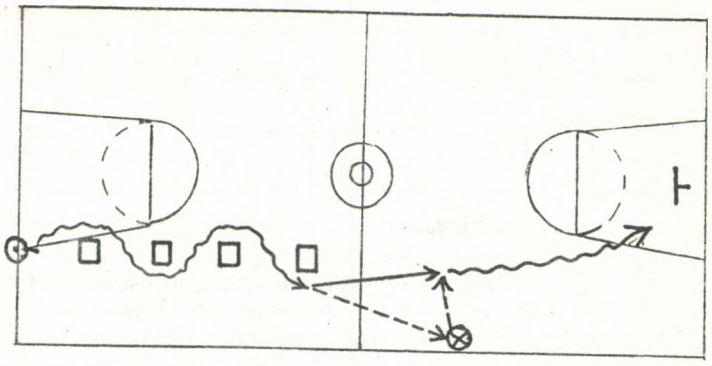

2. ábra

Attila utcai iskola

7. táblázat

		$\bar{x} \pm s_{\bar{x}}$	s	v	t	p
Kisérleti csoport N = 18	I.	24,07 ± 0,54	2,31	9,628	5,5721	p < 0,1 %
	II.	22,16 ± 0,43	1,83	8,296		

Jelölések: Ua. mint az 1. táblázatnál.

A változás igen erősen szignifikáns értéket jelent, ami nem a véletlen hatás következtében, hanem a kisérleti folyamat eredményeként jelentkezett. Másképpen fogalmazva a globális oktatási stratégia hatékonyságát igazolja. Nézzük meg ezek után a kontrollcsoport eredményeinek alakulását.

8. táblázat

		$\bar{x} \pm s_{\bar{x}}$	s	v	t	p
Kontroll-csoport N = 19	I.	22,66 ± 0,43	1,89	8,339	1,2055	p > 5 %
	II.	21,88 ± 0,49	2,15	9,86		

Jelölések: Ua. mint az 1. táblázatnál.

A változás a hagyományos (parciális) oktatás mellett nem mutat szignifikáns javulást, vagyis a p > 5 %. Bár az átlagteljesitmények ($\bar{x}$) javultak, ha kismértékben is, de növekedett a szórás és a variációs együttható értéke. A kisérleti és kontrollcsoport befejező értékeinek változását kétmintás "t"-próbával végeztük el.

9. táblázat

	$\bar{x} \pm s_{\bar{x}}$	s	v	t	p
Kisérleti csoport N = 18	22,16 ± 0,43	1,83	8,296	0,6023	p > 5 %
Kontrollcsoport N = 19	21,88 ± 0,49	2,15	9,86		

Jelölések: Ua. mint az 1. táblázatnál.

A két csoport közötti eltérés nagysága nem szignifikáns (p > 5 %). Az átlagok ($\bar{x}$) összehasonlitásából kiderül, hogy a kiindulási szint a kontrollcsoport esetében jobb, és igy a kisérleti csoport az egymintás "t"-próbával kapott erős változás ellenére sem hagyta le a kontrollcsoportot. Igy érthető, hogy nem adott szignifikáns értéket a kétmintás "t"-próba. A változás valódi értékének jobb, érzékenyebb mutatója ebben az esetben az egymintás "t"-próba.

Tekintsük át a Kerék utcai tanulók eredményeit:

10. táblázat

		$\bar{x} \pm s_{\bar{x}}$	s	v	t	p
Kontoll-csoport N = 29	I.	23,1 ± 0,37	2,02	8,76	-0,2629	p > 5 %
	II.	23,24 ± 0,45	2,44	10,57		

Jelölések: Ua. mint az 1. táblázatnál.

A változás negativ (-), bár nem szignifikáns egymintás "t"-próbával viszont érzékelhető a negativ "t" érték, hogy visszafejlődésről van szó. Vagyis a tanulók teljesitményei minden számitott paraméterben romlottak. Milyen értékeket kaptunk a kisérleti osztálynál:

11. táblázat

		$\bar{x} \pm s_{\bar{x}}$	s	v	t	p
Kisérleti csoport N = 27	I.	25,03 ± 0,63	3,32	13,26	4,4919	p < 0,1 %
	II.	22,11 ± 0,16	3,21	14,53		

Jelölések: Ua. mint az 1. táblázatnál.

Az egymintás "t"-próba igen erősen szignifikáns értéket jelez ennél a csoportnál, amit az előzőek alapján már tudunk, a kisérleti szituáció, vagyis az alkalmazott módszer eredményességét igazolja.

Kétmintés "t"-próbával vizsgálva a változások mértékét, a következő eredményt kaptuk a kisérleti helyzet befejezésekor:

12. táblázat

	$\bar{x} \pm s_{\bar{x}}$	s	v	t	p
Kontollcsoport N = 29	23,24 ± 0,45	2,44	10,57	1,4567	p >5 %
Kisérleti csoport N = 27	22,11 ± 0,61	3,21	14,53		

Jelölések: Ua. mint az 1. táblázatnál.

Ez az érték hasonlóan a kézilabda időteljesitményéhez, nem mutat szignifikáns változást, vagyis a csoportok egymáshoz viszonyitott teljesitménye nem javult a kisérlet folyamán.

Láttuk, hogy a kisérleti osztály egymintás "t" értékei igen erősen szignifikánsak voltak, mig a kontrollosztályé nem. A szignifikáns teljesitmény-növekedés a kisérleti csoportnál csak annak a hátránynak a behozását jelentette, amely a kontrollosztálytól elválasztotta.

Röplabda

A kisérletet Zalaegerszegen Kovács József testnevelő tanár végezte. A kisérletben 7. osztályos tanulók vettek részt. Ebben a sportágban a teljesitményszintekre vonatkozó egyéni eredmények jegyzőkönyveit nem kaptuk meg, csupán a kisérleti és kontrollcsoport összteljesitményét. Igy a kézi- és kosárlabdához hasonló számitások elvégzése nem állt módunkban, csupán az átlagteljesitmények közvetlen összehasonlitása.

A technikai feladatok helyes végrehajtásával a tanulók maximálisan 25 pontot érhettek el.

Az egyes csoportoknál feladatonként a következő átlagokat kaptuk:

1. feladat: a tanuló saját magának feldobott labdát ugy kellett megüsse az iskolapad alá, hogy annak érintése nélkül pattanjon tovább, a talajt a pad alatt érintve. A feladatot ötször kellett végrehajtani. Minden sikeres végrehajtás 1 pontot ért.

Kisérleti csoport	Kontrollcsoport
N = 29	N = 26
$\bar{x}$ = 1,68	$\bar{x}$ = 1,61

Az átlagteljesitmények közötti különbségek elhanyagolhatók, ugyanakkor meg kell állapitanunk, hogy nagyon alacsonynak tartjuk ezt az értéket. Lényeges kiemelni viszont a kisérleti csoport azonos teljesitményét, amely mint tudjuk, kevesebb technikai képzést kapott (lásd a tanmenetrészletet).

2. feladat: a tanulónak a nyitóterületen elhelyezkedve alsó vagy felső nyitással kellett a labdát az ellentérfélen felrajzolt 4,5 x 4,5 m-es területbe juttatnia. A feladatot ötször hajtották végre. Minden sikeres végrehajtás 1 pontot ért.

$\bar{x} = 0,72$ $\bar{x} = 0,76$

Ebben a feladatban is hasonlónak tekinthetjük az átlagteljesitményeket mindkét csoportnál. A kisérleti csoport továbbra is tartja a kontrollcsoport által elért teljesitményt. Vagyis a technikai képzésnek semmiféle előnye nem mutatkozik ebben a feladatban sem.

3. feladat: a kosárlabdagyürüvel szemben 2,5 m-re állva, saját magának feldobott labdát kosárérintéssel kellett a gyürübe juttatni. Minden gyürübe jutó és azt érintő labda 1 pontot ért. (A labda nem érhette a kosárlabda palánkot!) A feladatot ötször hajtották végre.

$\bar{x} = 0,58$ $\bar{x} = 0,98$

A röplabdajáték alapvető technikai eleméről van szó, amelynek átlageredményei közötti különbséget ebben az esetben lényegesnek tartjuk a két csoport között.

Feltehető, hogy ezt az elemet csak nagyon sok gyakorlással, kifejezetten a technikai elem önmagában történő gyakorlásával lehet csak helyesen elsajátitani. Azért is fontos ennek hangsulyozása, mivel a szabályok is előirják a labdának ilyen módon történő érintését.

4. feladat: labdatovábbitás alkarérintéssel a háló fölött, az ellentérfélre (nyitásfogadás) a 3 m-es vonalon belülre. A párokban végzett gyakorlatot a következőképpen hajtották végre: az ellentérfélről nyitó tanuló labdáját kellett visszajuttatni a leirt módon és megjelölt helyre. A gyakorlatot tizszer hajtották végre. Minden helyes végrehajtás 1 pontot ért. (A labda nem érintheti a hálót!)

$\bar{x} = 8,06$ $\bar{x} = 4,15$

A nyitásfogadás meghatározott módon történő végrehajtása önmagában technikai feladat. Meghatározott helyre való továbbitása az adott módon viszont már játékfeladatnak minősithető. Ebben az esetben viszont a kisérleti csoport átlagteljesitménye majdnem kétszerese a kontrollcsoporténak.

Ezt igazolja a két csoport egymás elleni mérkőzése is, amelyet a kisérleti csoport nyert meg 2:0 arányban.

IV. Következtetések

Mindhárom sportjáték oktatásában alkalmazott oktatási stratégiák módszerei jól mérhető eredményeket, esetenként különbségeket mutattak. Ezek az eredmények a kisérleti csoportnál alkalmazott globális stratégia hatékonyabb voltát látszanak igazolni.

Eredményeink ismeretében megfogalmazhatjuk, hogy a globális oktatási stratégia jól kidolgozott módszerekkel (amelyek eredményeit mérni tudjuk!) kedvező eljárás a tanulók játéktudásának kialakitásához.

Az egymintás és kétmintás "t"-próbák szignifikáns értékei a kisérleti csoportok teljesitményeiben igazolják ezen állitásunkat. Ez a kedvező eredmény a technikai és játékfeladatokban egyaránt jelentkezett. A globális oktatási stratégia viszont

egy sajátosan technikai feladatban, az alapkosár érintésben (röplabda), nem volt eredményes. Ez a parciális stratégia megfelelő helyen való alkalmazására hivja fel a figyelmet.

Az a véleményünk, hogy eredményeink bizonyitják az iskolai oktatásban elterjedt, és széles körben alkalmazott parciális oktatási stratégia nem vezet el a kivánatos tanulói játékkészség kialakitásához. Szükségesnek látszik a tanárképzésben elterjedt sportjáték-oktatás elveinek alaposabb tanulmányozása, hogy megtaláljuk az ismeretanyag jellegének megfelelő sajátos eljárást. Vagyis a parciális stratégia ne uralja az oktatást, hanem mindig a célnak megfelelően változtassunk eljárásainkon.

Eredményeinket nem reprezentativ mintákról nyertük, ennek ellenére alkalmasnak tartjuk a fenti következtetések levonására.

Az alábbiakban az egyes tanmenetek részleteit mutatjuk be sportáganként, a kisérleti és kontrollosztályok számára. (Készitették a Sportjáték Tanszék oktatói: kézilabda: Kovács László, kosárlabda: Ránky Mátyás, röplabda: Tarnawa Ferdinánd.)

Kézilabdázás - tanmenet

Tantervi anyag	Kisérleti csoport	Kontrollcsoport
X. 10-22. 2 hét 6 óra Kapuralövés állóhelyben és mozgás közben.	Célbadobó versenyek álló és mozgó céltárgyra. Döngető, Kiszoritó, Labdaleütéses fogó. Kapuralövés lendületszerzés után. Seregfogyasztó, Buzogánylabda, Zsámolylabda.	Célradobás álló céltárgyra, mozgó céltárgyra. A lendületszerzés hagyományos felépitése, egy lépés, két lépés, három lépés stb. Fogójátékok. Zsámolylabda.
X. 24- XI. 5. 2 hét 6 óra	Tantervi anyag	
XI. 8 - XI. 19. 2 hét 6 óra Labdakezelés mozgás közben. Kapuralövés gyakorlása. Kézilabda játék.	Labdás gyakorlatok mozgás közben. Adogató sor- és páros versenyek. Váltóversenyek labdaadogatással. Zsámolylabda, Buzogánylabda, Kapuralövés gyakorlása feladóval. Kézilabda játék.	Labdaadogatás párosával, hármasával. Labdás feladatok szembe sorokban, körben felállt csoportoknak. Kapuralövés gyakorlása egy feladóval. Kézilabda játék.
XI. 21 - XII. 3. 2 hét 6 óra	Tantervi anyag	

Kosárlabdázás - tanmenet

a 7. osztály testnevelés tantárgyának tanitásához.

A tantárgy heti óraszáma: 2 + 1.

IX. Tanitási egység: 6 óra
3 kosárlabda óra

X. 13-18.

Kisérleti csoport	Kontrollcsoport
Megállás futásból labda nélkül - támadó játékos - védő játékos különböző irányu mozgások utáni megállások.	Megállás futásból labda nélkül.
Irányváltoztatás, cselezés labda nélkül egész- és félpályán, valamint kosárközeli helyzetben alkalmazható cselek.	Irányváltoztatás, cselezés labda nélkül.
Támadó és védő játékos kapcsolata.	Az egyéni védekezés lábmunkája.
Az egyéni védekezés lábmunkája - félaktiv, majd aktiv támadó elleni védekezés, védő távolság, védő vonal.	Hagyományosan, a technika elsajátitására kell oktatni a tanulókat.
A feladatokat játékhelyzetben és speciális játékok összeállitásával kell gyakoroltatni.	
Támadó-védő egység alkalmazása.	

Röplabdázás - tanmenet

Idő-egység	Anyag	Kisérleti csoport	Kontrollcsoport
1.	A labda megütése talajról: 3 óra Alkarérintés: 2 óra Játék: 1 óra	A labda megütése célra versengéssel (terpesztett láb alatt, torna ló alatt stb.). Alkarérintés saját labdával, előre, versenyek. Tüzharc - labdadobással.	A labda megütése, csipőmagasságban, talajon (labda feldobás módja, az ütő kar mozgása, a labda megütésének helye). Labdaütögetés folyamatosan a talajra, csipőmagasságban. Alkarérintés (érintőfelület, az érintés módja, karmunka). Zsinórlabdázás, labdadobással.
2.	Labda megütése talajról: 1 óra Alkarérintés: 2 óra Kosárérintés: 1 óra Labda fogadása: 1 óra Játék: 1 óra	Labda megütése talajról, álló tömöttlabdákra. (Versengések egyénileg, csapatban.) Labda továbbítás folyamatosan földre pattanással, alkarérintéssel (sor- és csapatversenyek). Kosárérintés feldobott labdából. Társtól érkező (2-3 m) labda fej fölé továbbítása, alkarérintéssel. (Egyéni verseny.) Tüzharc, labdadobással és ütéssel.	A labda megütése vállmagasságban. (A labda mozgása, a labda megütésének helye, távolság 3-4 m-re.) Alkarérintés: lábmunka kialakitása. Kosárérintés: az érintőfelület kialakitása. A társ által dobott labda (2-3 m-ről) továbbitása alkarérintéssel előre. Zsinórlabdázás labdadobással.

IRODALOM

1. Arday L.: A sportjátékok alapgyakorlatainak iskolai szintü oktatásához. (TF Közlemények, 1974. III. 146. p.)
2. Choutka, M.: Takticke mistrovstni hracu kopaná, jekó podstata a metody vácriku. (Teorie a Praxe Telesne Vychovy, 1961. 2. sz. 89-98. p.)
3. Nagy Gy.: Sport és pszichológia. Sport. Bp. 1973. 46-52. p.
4. Nagy Gy.: Testnevelés és tudomány. Sport. Bp. 1978.
5. Nagy S.: Didaktika. Tankönyvk. Bp. 1969. 181. p.
6. Páder J.: A kosárlabdázás oktatása. Sport. Bp. 1971. 3. p.
7. Zalka A.: Az iskolai labdarugás. KöPTI. Bp. 1971. 18. p.

MAKSZIN, Imre - HALMOS, Imre

An investigation into the instruction of sports games at school

The purpose of the study was to disclose the difference between traditionally used instructional strategy, i.e. "partial" method and less frequently applied instructional strategy, i.e. "global" method while involving instructional material of curriculum of sports games. According to the results the "global" method is more effective. Due to the low number of subjects and the short period of time while observations have been made, it is not suggested to draw a general conclusion.

МАКСИН, Имре – ХАЛМОШ, Имре:

Изучение обучения спортивным играм в школе

Авторы ставили себе цель выяснить различия между традиционной "парциальной" /частичной/ стратегий и в меньшей мере примененной "глобальной" /целостной/ стратегией в обучении материалу спортивных игр предписанному учебным планом. Результаты исследований подтверждают что глабольная стратегия более эффективна. Из-за маленькой популяции и короткого времени эксперимента результатов нельзя обощать.

HORTOBÁGYI Tibor

IZOMERŐKIFEJTÉS ÉS NEUROMUSZKULÁRIS KOORDINÁCIÓ

I. Bevezetés

A neuromuszkuláris folyamatok leirása önmagában sem könnyü feladat, különösen nem, ha komplex sportmozgásokra kivánjuk az elemzést kiterjeszteni. Mindazonáltal szükségesnek látszik e tényezőt (a neuromuszkuláris koordinációt, a továbbiakban NK) - mintegy kiragadnunk a mozgáskoordináció elméletének és gyakorlatának egészéből, minthogy e fogalom látszik leginkább alkalmasnak arra, hogy az erőkifejtés, a gyorserőkifejtés szabályozott formáját leirjuk. Bár a kondicionális képességek és a koordinációs képességek kölcsönhatása tagadhatatlan, a kérdést mégis az teszi különösen időszerüvé, hogy a sportági szakmódszertani követelményrendszerben a gyorserő mint "önálló" képesség jelenik meg. (8)

A mozgáskoordináció megközelitését számos szempontból elvégezték már. (9) E megközelitések közül elég megemlitenünk a kineziológiai, a kibernetikai, a biomechanikai, a sportpedagógiai, valamint a neuroanatómiai, s nem utolsó sorban a neuromuszkuláris müködési alapot hangsulyozó szemléletet. E fölfogások valamelyikének elemzése nem lehet célunk. Igy e dolgozat keretén belül arra szoritkozunk, hogy a mozgáskoordináció és az izomerőkifejtés kapcsolatát neuromuszkuláris sikon kibernetikai szemlélettel oly módon értelmezzük, hogy - a tulságosan nagy áttételeket kiszürve, s az elméleti ismereteket levezetve - egyben ajánlásokat adjunk a gyakorlat számára is.

II. A fogalmak meghatározása

A fogalmak közötti tisztánlátás és egyetértés érdekében - mint a tudomány bármely területén - nem fölösleges azok pontos körülhatárolása. Hangsulyozzuk azonban, hogy a fogalmak meghatározásával nem kivánunk terminológiai vitát szitani, sem egyik, sem másik oldalra állni. E fogalmak leirása során azonban ki kell emelnünk, hogy valamennyi szóban forgó tényezőt csakis komplexitásában szabad látnunk. Arra gondolunk, hogy az erőfejlesztés, az alkalmazott módszerek, valamint a mozgáskoordináció - összefüggésükben mint a NK formájában testet öltve - nem képzelhető el egymástól elkülönitve, egymástól elszakitva. Ezt még pontosabban ugy értjük, hogy az edzésgyakorlatok alkalmazásával nem csak az erőt (maximális erőt, gyorserőt és erőállóképességet), és nem csak a mozgáskoordinációt fejlesztjük, s nem is csak a NK-t, hanem ezeket egymás kölcsönhatásában.

E munka keretében izomerőn a külső erők, ellenállások legyőzésének képességét értjük aktiv izomösszehuzódási és ellazulási folyamatok segitségével. Maximális erőn azt a statikusan és dinamikusan kifejtett izomerőt értjük, mely során a részt vevő izomzat motoros egységei egyidejüleg maximálisan aktiválódnak.

Gyorserőn azt a képességet értjük, amely optimális feszülésváltozásokat vált ki a rövid idő alatt lezajló és nagy erőkifejtést követelő mozgás alatt. Erőállóképességen a szervezetnek az elfáradással szembeni ellenállásában megnyilvánuló kapacitását értjük, melynek igénybevételére közepesen nagy erőkifejtések alkalmával kerül sor. (8)

A mozgáskoordináció meghatározását több szempont szerint is elvégezhetjük. A leginkább átfogó az, amely szerint a mozgáskoordináció cél által meghatározott mozgásszerkezet, melynek térbeli, időbeli és dinamikai jellemzői vannak. Ezek a neuromuszkuláris rendszer és a mindenkori környezet kölcsönhatásának folyamatában jönnek létre. (8)

Jelen munka egyik alapkategóriája a neuromuszkuláris koordináció (NK) - mely az előzőek alapján - ugy tünik, mintha a mozgáskoordináció egyik altipusa lenne. A látszat ellenére valószinübb, hogy az NK inkább a mozgáskoordináció egy szükebb értelmezési tartományát jelenti, miáltal az közvetlenebb kapcsolatba kerül a mozgások disztálisan szabályozott végrehajtásával. Az NK-t elsődlegesen a zárt jellegü mozgáskészségek alkalmazási szintjén értelmezzük. Ennek okát a nyilt jellegü készségek nagyfoku környezetfüggésében, kevésbé programozható jellegében látjuk, bár nyilvánvaló, hogy a nyilt jellegü készségek elemeiben felfedezhetők a zárt jellegü készségek jellemző mozzanatai.

Minthogy az izomerőkifejtés és annak koordinált jellegét vizsgáljuk, nem fölösleges az alábbiak megfontolása:

1. Az NK értelmezését az izomerőkifejtéssel összefüggésben leginkább a gyorserő mentén ésszerü megragadni a szabályozásban érvényesülő mechanizmusok következtében (lásd később).

2. Az NK és a maximális erőkifejtés kapcsolata a cselekvések folyamatában esetleges, minthogy a maximális erő (mint erőfajta) ritkán fordul elő koordinációs aspektussal, mint önmagáért való sportcselekvési mozzanat, s a szabályozása zárt.

3. Az NK és az erőállóképesség (mint erőfajta) kapcsolata elsősorban nem NK-szabályozás természetü, inkább energetikai profilu.

4. Mindezek alapján az NK és a gyorserőkifejtés kapcsolata leginkább akkor mutatható ki - hogy az gyakorlati szempontoknak is megfeleljen -, ha feltárjuk elméleti alapját, s az kisérletesen is bizonyitható.

Meg kell jegyeznünk, hogy a fenti kategóriák elsődlegesen didaktikai fogantatásuak, s - ismét aláhuzva - nem a gyakorlati megfontolások és elméleti ismeretek komplexitásának szétdarabolása a célunk, inkább a kettő szoros egységének ujabb adatokkal való igazolása.

III. A neuromuszkuláris koordináció alapjai

Az izommüködés szintjén a koordináció az idegrendszer és a vázizom együttmüködését jelenti aktiv kontrakciós folyamatokon keresztül. E folyamatok értelmezésében döntő az izom-ideg-élettani szemlélet. Az itt megfogalmazottak döntően (mint az a korábbi megszoritásokból is kitünik), a gyorserő, pontosabban a koordinált gyorserő kifejtésére vonatkozik.

Az izomerőkifejtés jellege - már csak terminológiailag is - igen sokféle lehet. Ennek rövid áttekintése szükséges a továbbiak pontos értelmezéséhez. (1. táblázat). A táblázat azonban az izommüködést jelenség szinten irja le. A müködés, annak menete konkrétabban is megragadható.

1. táblázat

Az izommüködés fő jellemzői, néhány - a müködést leginkább tükröző szempont alapján

A kontrakció tipusa	Az izom hossza a kontrakció folyamán	Fő müködés	A végzett külső munka	Az izomfeszülés jellege
Excentrikus	Megnyulás	A nyomaték az izületi elmozdulással ellentétes irányban fejtődik ki	Fékezés W = fx/-s/	Növekvő, majd állandó
Izometriás	Változatlan	Rögzités	W = 0^1	Változó
Koncentrikus	Rövidülés	A nyomaték az izület elmozdulási irányába esik	Gyorsitó W = Fx/+s/	Kezdetben állandó, majd nő
Auxotoniás	Váltakozva nyujtás és rövidülés	Az adott izületi szögtartományban változó	Változó W = fx/s/	Változó

Megjegyzés: 1. A végzett munka nulla, mig az élettani munkavégzés jelentős!
2. A táblázatban az x-jel szorzást jelöl.

Az emberi mozgások legkisebb, még szabályozással bíró végrehajtó egységei a motoros egységek. (Motoros egységek = ME). Ezek viselkedése, tipusai alapvető jelentőségü az NK szempontjából is. Egy ME gerincvelői szinapszisból, mozgató idegből (axon) és az izomrostokon elhelyezkedő motoros véglemezből áll az izomrostokat is beleértve. A beidegzett izomrostok száma lehet csupán 3, de elérheti a 2000-et is. A ME-k száma, a példa kedvéért, a rectus femoris izomban megközeliti a 600-at (± egyéni variáció). Szoros kapcsolat áll fent a szarkomer (a harántcsikolt izom szerkezeti egységére) jutó kontraktilis elemek száma és a ME mérete között.

Az NK szempontjából alapvető a szóban forgó ME-k müködése, ami két jól körülhatárolható mozzanattal jellemezhető:

a) a ME-k bekapcsolódási ,munkába állási üteme, sorrendje (recruitment), illetve azok b) kisülési frekvenciájának (discharge frequency) váltakozó összhangja.

IV. Bekapcsolódási sorrend - kisülési frekvencia

Az izomerőkifejtés (feszülés-növekedés) alapvetően két módon megy végbe:

a) vagy emelkedik az aktuálisan müködésben lévő motoros egységek kisülési frekvenciája (frekvencia-kód), vagy

b) ujabb motoros egységek kapcsolódnak be a minden-vagy-semmi elv szerint. (1. ábra)

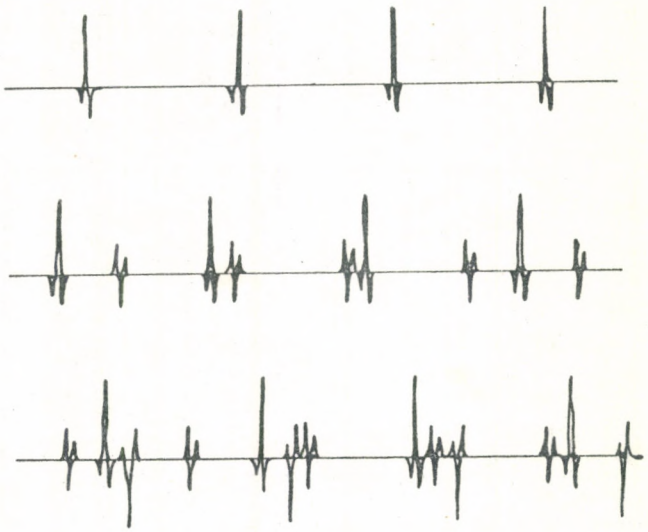

1. ábra

A motoros egységek szintjén megjelenő izomfeszülés-növekedés megkezdődése. A felső sorban a legkisebb ME kezdi meg a müködést, maximális sürüséggel való kisülések után egy másik áll munkába (második sor kisebb spike-ok), és igy tovább. A motoros akciós potenciálokat izomba süllyesztett elektródákkal lehet levenni, s a potenciálok motoros egység-specifikusak azok formáját, alakját tekintve. (Oszcilloszkópról készitett felvételek.)

Mint az az 1. ábrán látható, az izomfeszülés kezdetben a frekvencia-emelkedéssel nő. Az is kivehető az ábráról, hogy bizonyos feszülés elérésével a 2. motoros egység (ME) is bekapcsolódik, s további feszülés-növekedés a 2. ME frekvenciájának emelkedésével, illetve az 1. ME frekvenciájának további (lehetséges) növekedésével realizálható. Valószinü, hogy az uj egység az első frekvencia-maximumánál lép be (átcsapás). A feszülés-csökkenés esetében a folyamat az ellenkező irányba jut le.

Az elmult 20-30 év kutatásaiban sok vitát váltott ki a kérdés: miként kapcsolódnak be a motoros egységek? Ma már általánosan elfogadott az a nézet, miszerint a ME-k az un. Hennaman-féle (5) méret-elv ("size principle") alapján lépnek működésbe. Az elv azt mondja ki, hogy az ujonnan bekapcsolódó ME-k mérete a feszülésnövekedéssel nő. Eszerint a legkisebb méretü egységek állnak munkába elsőként, mig a legnagyobbak a legkésőbb. Igy alacsony feszülési szintet kiváltó mozgások alatt fokozatosan, lépésenként kapcsolódnak be a kis egységek (finomabb szabályozás), mig a nagy erőkifejtést igénylő mozgások esetében a nagy ME-k lépnek be (durvább szabályozásuak: 2. ábra). A 2. ábra ezt kivánja szemléltetni sematikus formában. Az ábra tanusága szerint a legkisebb egység (1. sz. ME) kapcsolódik be elsőnek (rendszerint 4-10 Hz-es frekvencia-tartományban). Minél sürübbek ezen egység kisülései, annál jobban nő a feszülés. Egy adott pontnál a 2. ME is bekapcsolódik. Az 1. sz. ME-nek ekkor a legnagyobb a frekvenciája (15-60 Hz), de a 2. sz. ME munkába állásával - mint az a függőleges vonalkák sürüségének kisebb csökkenéséből is látszik -, az 1. sz. ME nem dolgozik tovább maximális intenzitással,

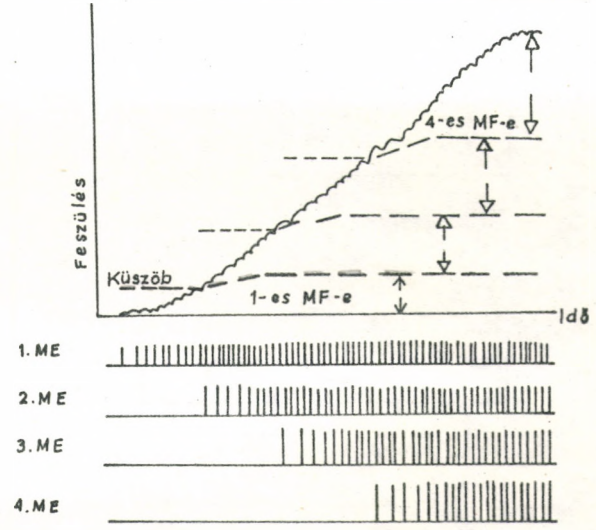

Jelölések: ME = motoros egység;
MF = maximális feszülés;
Küszöb = az a határ, ami fölött az adott egység már nem képes működni.

2. ábra

A motoros egységek (ME) bekapcsolódási sorrendjét leiró méret-elv sematikus ábrázolása. További magyarázatot lásd a szövegben.

mivel a 2. sz. ME részben tehermentesiti. A láncolat eredményeként fejtődik ki a maximális feszülés, amennyiben valamennyi egység bekapcsolódik, és maximálisan dolgozik. Feszülés-csökkenéskor az ellenkező irányu ME-működési folyamat lép érvénybe.

A ME méretét az azt beidegző mozgató ideg mérete határozza meg. Minél nagyobb a mozgató ideg, annál nagyobb lesz az izomzatban a véglemez-depolarizáció. Biokémiai, anyagcsere-, elektrofiziológiai alapon a ME-ket két fő tipusra lehet osztani. A kisebbeket lassu ME-eknek, illetve tónusos ME-eknek nevezzük. Ezek bőséges mitokondrium-hálózattal, kapillarizációval, tehát nagy aerob kapacitással birnak. Mechanikailag alacsony feszüléseket állitanak elő, hosszu az az idő, amig a csucsfeszülésüket kifejtik (60-120 ms). A gyors vagy nagyobb ME-k a lassuak ellentétes jellemzőivel irhatók le. A ME-k ilyetén elkülönitése lényegében megegyezik a lassu-gyors izomrostok nomenklaturájával.

Összefoglalva tehát azt mondhatjuk, hogy a mozgató idegek ingerelhetősége forditott arányban áll azok méretével: minél nagyobbak, annál kevésbé érzékenyek a kisülés-változásra. A méret-elv (Henneman) alapján a ME-k szelektiv módon kap-

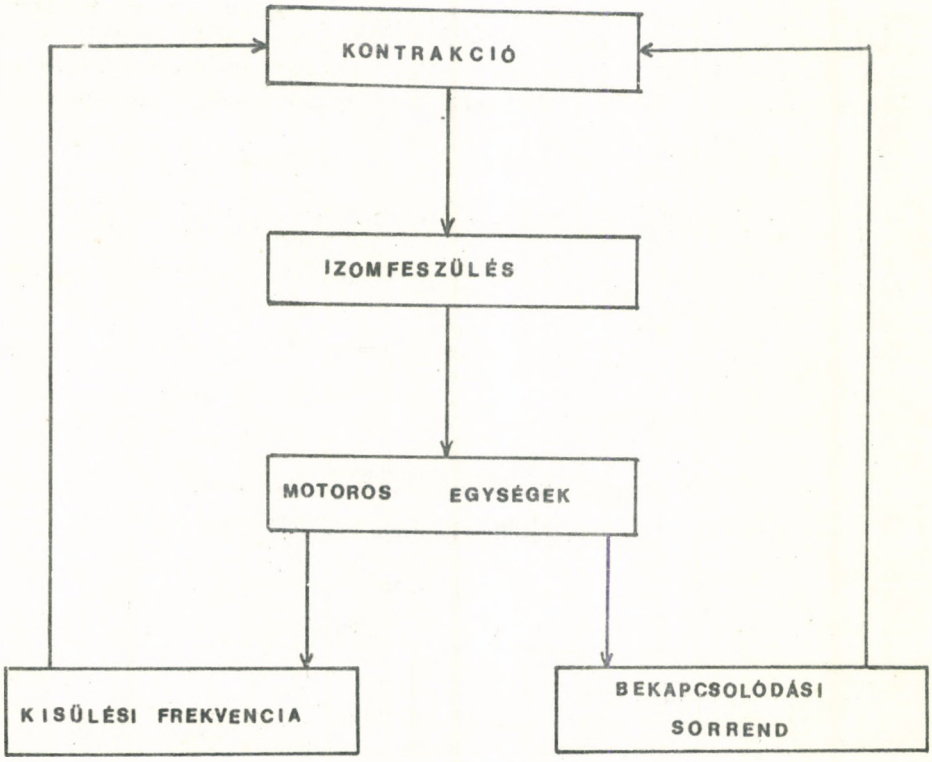

3. ábra
A neuromuszkuláris koordináció (NK) szerkezeti alapja, sematikus formában.

csolódnak be a kisebb-lassubb egységek felöl a nagyobb-gyorsabb egységek felé. Megbizonyosodhatunk arról, hogy a feszülésváltozás nemcsak az ujabb egységek bekapcsolódásával, hanem a motoneuronok kisülési frekvenciájának szabályozásával együttesen jön létre. Végső soron a neuromuszkuláris folyamatok alapvető müködését a vázolt tényezőkben látjuk.

Mindezek után jogosan merül föl a kérdés: vajon a neuromuszkuláris izommunka során a ME-k frekvencia-kódjának változása vagy éppen azok bekapcsolódási sorrendje az, ami az NK szempontjából meghatározó? (Ez a szabályozási aspektus.)

Mind ez ideig a megfigyelések ellentmondásosak. Voltak, akik azt tapasztalták, hogy az erős izomösszehuzódások (pl. gyorserőkifejtés, elrugaszkodó mozdulatok) alatt a ME-k 40-50 vagy akár 140 s-es frekvenciával müködtek. (5) Feltételezték: növekvő frekvenciával növekvő erőkifejtés jár. Tettek azonban olyan megfigyeléseket is, miszerint - bár az erőkifejtés nőtt -, a ME-k frekvenciája ugyanabban a tartományban maradt. Növekvő erőkifejtést tehát csak ujabb egységek bekapcsolódásával realizálhatta a szervezet. Az ellentmondás föloldására hadd idézzünk néhány konkrét mérési tapasztalatot. (10) A vizsgálatok arra utalnak, hogy 4-10-szeres erőkifejtés teljes frekvencia-tartományugrást tesz szükségessé. Ugyanakkor 10 ujabb ME kis erejü kontrakcióba való belépése az erőkifejtést 60-szorosára emelni. Mások ezt ugy fogalmazták meg, hogy a frekvencia 1-gyel való növelése 10-szer kisebb erőnövekedéssel jár, mintha egy uj ME kapcsolódik be. Valószinüsithető: optimális frekvencia-kód mellett az ujabb egységek bekapcsolásával emelhető az izomfeszülés, az izomerőkifejtés.

Az NK alapja igy a müködő ME-k szinkronizált müködésében pontosabban azok bekapcsolódási sorrendjében és frekvencia-kódjában ragadható meg. (1. ábra)
E müködést a szabályozás tökéletesiti (koordinálja), s itt nyer értelmet a koordináció neuromuszkuláris aspektusa. A szabályozás (4. ábra) döntő láncszemei:

a) a propriocepció (az izomorsók mint reafferens visszacsatoló egységek (3);

b) a szenzoros müködések (2);

c) egyensulyérzékelés. (Az a) és a b) pontot együttesen kinesztézisként is emlegetik.)

A neuromuszkularitás szintjén a kifejtett koordinált erő szabályozása az alábbi lépésekben zajlik:

a) Durvább lépésenként szabályozó mechanizmus, amely ki-be kapcsolja a motoros egységeket;

b) A finom érzékenységü szabályozás mechanizmusa, amely a frekvencia-szabályozáson keresztül realizálódik.

E két szakasz - megfelelő áttételek kiszürésével - jól összefüggésbe hozható a mozgáskészségek tanulási szakaszaival. (8)

V. Néhány gyakorlati megfigyelés

Meglehet, ismereteink szerények a NK-t létrehozó és meghatározó két összetevő (a ME-k kisülési frekvenciája és bekapcsolódási sorrendje) edzés hatására kiváltódó alkalmazkodásáról, annyit mégis elmondhatunk, hogy az adaptáció ezen a sikon frekvencia-stabilizálódásban, illetve -növekedésben ragadható meg. Ez ugy következik be, hogy javul (intenzivebbé válik) a motoros poolba (kötegbe) bemenő serkentő hatás, miáltal a magasabb küszöbü egységek is belépnek a kontrakcióba.

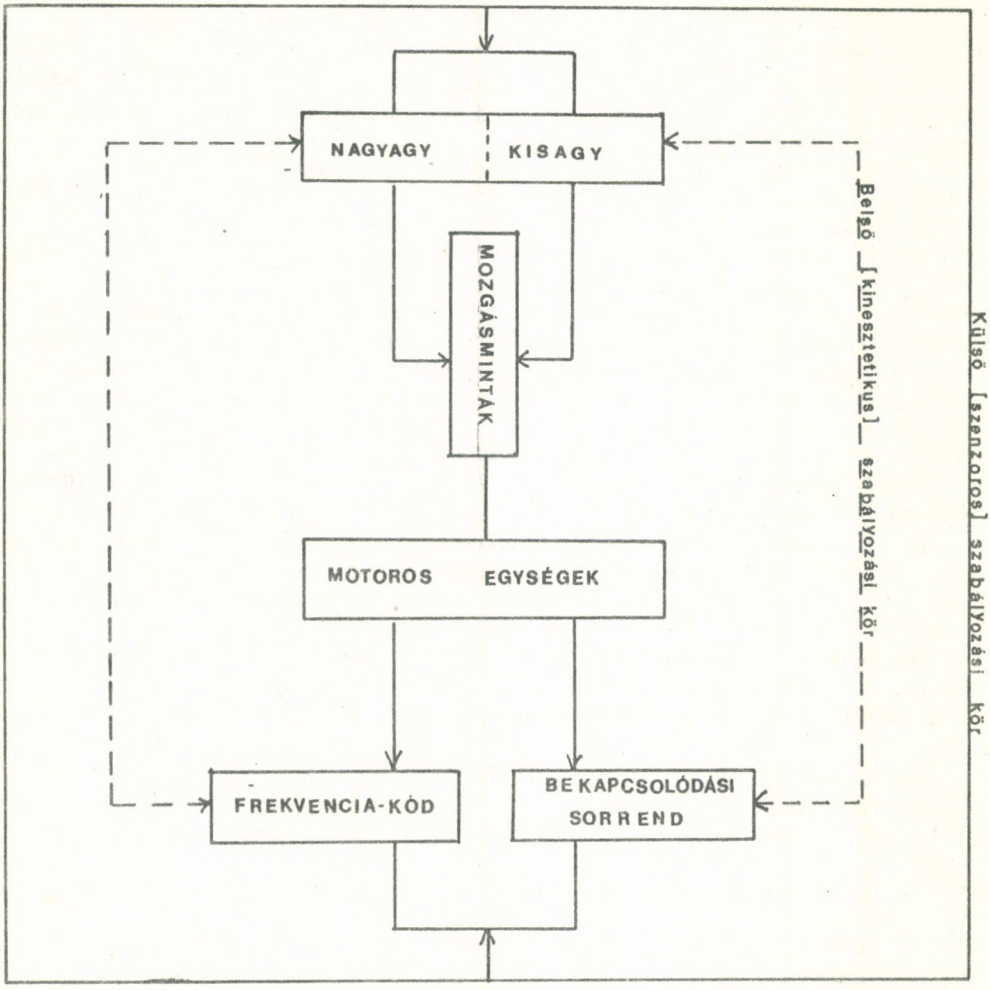

4. ábra
A neuromuszkuláris koordináció szabályozási rendszere

A neuromuszkuláris alkalmazkodás egy konkrét példáját sem fölösleges megemliteni. Progressziv erőedzést végezve 10 héten át japán kutatók megfigyelték (13), hogy az erőnövekedés az első néhány (3-4) héten nem párosul izommorfológiai változásokkal. Az erő mégis nő. Nyilvánvalónak látszik az a magyarázat - mint irják -, hogy valamiféle tanulási folyamat játszódhatott le, s az erőnövekedés a neurális tényezőknek tulajdonitható, igy a ME-k bekapcsolódási sorrendjének és frekvencia-kód módosulásának. Ugy is fogalmazhatunk, hogy az erőnövekedés óhatatlanul tökéletesiti a NK-t, és ez az oka, hogy morfológiai változás nem tapasztalható (tanulási effektus).

A ME-k neuromuszkuláris mintázata tehát edzésalkalmazkodással is befolyásolható. Német kutatók azt tapasztalták (11), hogy a maximális sulyokkal kis ismétlésszámmal végzett gyorserőedzés elsődlegesen a gyors-nagy motoros egységeket vette igénybe, mig a kis ellenállásokkal, de nagyobb ismétlésszámmal végzett erőedzés esetében: 1. az edzés önmagában kisebb hatásu volt az előbbihez képest, és 2. ez a munka mindkét ME-tipust bevonta a munkába. Mindez egyrészt az edzésmunka specificitására, másrészt a ME-k szelektiv edzhetőségére is utal éppen a specificitással összefüggésben. A problémának ezt az oldalát másutt részletesen taglalják.(6)

Számos kutató törekedett arra, hogy kapcsolatot mutasson ki a ME-k viselkedése (NK) és bizonyos sporttevékenység között. Ilyen módon lehetővé válik, hogy például egy 50 m-es vágtafutást - ismerve a ME-eknek a teljesitményt dominánsan létrehozó izomban való arányát - igy elemezzünk. Megfigyelték ugyanis (12), hogy egy 50 m-es vágta időeredménye és a gyors motoros egységek százalékos aránya között szoros ($r = 0,81$, $p < 0,01$) kapcsolat áll fent. Még érdekesebb az a megfigyelés, miszerint az 50 m-es futás első 20 m-ének ideje és a gyors rost (motoros egység) százaléka között is szoros kapcsolat áll fent ($r = 0,88$, $p < 0,01$), mig az 50 m második felére eső 30 m idejével ez a kapcsolat nem jelentős. Ez azt valószinüsiti, hogy a ME-k eltérő módon viselkednek egy 50 m-es vágtafutás megfelelő szakaszaiban, és igy modellezhető az izommunka. (4. ábra)

VI. A neuromuszkuláris koordináció és a fáradás

A fáradás-fáradság igen összetett fogalom, minthogy nagy ellenállások legyőzése nemcsak a légző- és keringési, hanem a neuromuszkuláris rendszer müködését is igénybe veszi. Közismert tény, hogy a maximális erőkifejtés mindössze néhány s-ig tartható fent (statikus feltételek között), mig annak 50 %-a mintegy 60 s-ig tartható erőcsökkenés nélkül.

Az NK szempontjából, a mozgások összerendezettsége érdekében egyáltalán nem mindegy, hogy a fáradás adott izomtevékenység során hol jön létre: magában az izomban (distálisan) és/vagy centrálisan, a központi idegrendszer valamelyik szintjén (proximálisan). Az izomfáradáskutatás az elmult 20-30 esztendőben igen sok ellentmondó eredményt tárt föl.(1) A kutatási eredmények szövevényéből annyi azonban egyértelmü, hogy az izomfáradás centrális (idegrendszer) és perifériás (ME-k szintjén) elkülönithető, kombinált megjelenése helyzet-specifikus.

Vajon miként hat a fáradás az NK szinvonalára, annak müködésére? Szellemes vizsgálatok (1) arra utalnak, hogy a "maximális gyorserő" jellegü igénybevételnél eleinte az átviteli (szinaptikus transzmisszió), az izomerőkifejtés későbbi szakaszaiban pedig a kontraktilis állomány (motoros egységek szintje) fáradása lép föl. A gyakorlat egyre inkább azt mutatja, hogy a magas belépési küszöbü ME-k fáradása szinaptikus, az alacsony belépési küszöbüeké pedig a kontraktilis állomány fáradásával áll kapcsolatban. Az is megalapozott tapasztalat, hogy az egy percnél hosszabb ideig tartó ("szupramaximális") igénybevétel során a kontraktilis állomány "merül ki".

Az NK szempontjából is lényeges, hogy a fáradás feszüléscsökkenéssel jár. Igy a programozott lefutásu mozgások (elsődlegesen a zárt jellegü készségek) esetében feltehetően éppen a fáradás miatt diszfunkcionáló egységek pótlását ellátó ujabb ME-k belépése miatt romlik a koordináció. Ebben természetesen más, igy pszichikai tényezők is részt vesznek.

foto

hőfénykép

aova

kitlián fénykép

Palásthy - biofizikus

Mindezek alapján tanácsos néhány gyakorlati ajánlást tennünk:

1. A ME-k koordinált müködése (mint az NK alapja) a "tanulás" szempontjából a gyorserő edzésgyakorlatokat megfelelő nagy számban kell végezni.

2. Fáradás felléptével a ME-k száma akár maximálisra is emelkedhet, igy a mozgásmintába (ME-k sztereotipizált funkciója) korábban be nem vont egységek is bekapcsolódnak, "tanulhatnak". Igy nem megalapozatlan az az elgondolás, hogy a mozgástanitás folyamatában mozgás-sztereotipeket kell oktatni (4), különös tekintettel a sportcselekvések zárt jellegü készségeire.

3. Az ellenállás nagysága az NK minőségét alapvetően meghatározza. Igy azt optimális szinten kell tartani, máskülönben az alkalmazkodás azon a szinten nem jön létre.

4. Az NK szintjén zajló tanulás - éppen a ME-k frekvencia-kódja, illetve bekapcsolódási sorrendje változékonyságának optimálissá tételével - a fáradási küszöbön a legintenzivebb.(2, 13) Igy az edzésgyakorlatok ütemezése, mennyisége és intenzitása ennek megfelelő kell legyen.

5. Az NK tökéletesitése érdekében alkalmazni kell az un. "dinamikus megegyezés elvét" (9), mely szerint az edzésgyakorlatoknak - különösen a gyorserőfejlesztés terén - tükröznie kell a célgyakorlatok dinamikáját. Ez ugyanis gyorsitja az NK müködésének tökéletesedését, és felkészíti a szervezetet (izomrendszert) a testgyakorlatok alatti kompenzációs mechanizmusok rugalmas igénybevételére.

6. Az NK edzésgyakorlatok szintjére történő kivetitésével a fentiekben elmondottakat talán még egyértelmübb igazolást kapnak. Mint azt az 5. ábrán láthatjuk, arra kell törekedni, hogy adott gyakorlatokat változó feltételek között magas szinvonalon tudjuk végrehajtani. A feltételek változtatása (5. ábra) komoly mértékben próbája az NK-nak, illetve az NK tanulási képességszintnek.

A 6. ábrán látható néhány, a gyorserőfejlesztés bármely sportági területén alkalmazható gyakorlat a példa szintjén illusztrálja az NK edzésgyakorlatok formájában való megjelenését. Az ábrán kizárólag láberősitő gyakorlatokat láthatunk, amelyek elsődlegesen a négyfejü térdfeszitő izom munkájára nyujtanak sajátos ingert. Az a) változatban az alaptipusokat láthatjuk, miszerint 135 fokban, 90 fokban és 50 fokban kell hajlitani a térdet, s onnan megállás nélkül felugrást végezni. A térdhajlitás mértékének ilyetén meghatározását izommechanikai elvek indokolják. A pontos izületi szögállás megtalálása, a gyakorlatok technikailag kedvező végrehajtása, azok váltakozó nagyságu ellenállások mellett való alkalmazása mind olyan tényezők, amik a neuromuszkuláris koordináció fejlesztését, megszilárditását segitik elő. A b) változatban - megadva az optimális sulyokat az edzésen - a sportolónak a térdhajlitási szöget folyamatosan váltogatva kell, az egyes felugrások között megállva, fölugrásokat végezni. A koordinációt rendkivüli mértékben e gyakorlat azon változata veszi igénybe, mikor egymást követően más (váltogatott) térdhajlitási szögből kell folyamatosan fölugrani az adott sullyal (d/ ábra).

A c/ esetben - megadva az optimális leugrási magasság és távolság arányait - a mélybeugrás közkedvelt gyakorlata látható - sematikus formában. E gyakorlat is komoly követelményt állit az NK szempontjából a versenyző elé.

a d/ gyakorlat esetében annyit még el kell mondanunk, hogy az egyre mélyebb térdhajlitás felől az egyre kisebb térdhajlitás felé haladva - fokozva ezzel a mozgás sebességét - csökken a végzett izomteljesitmény (!). Ez nyilván azonos nagyságu ellenállás esetében igaz. A teljesitmény - többek között - az erő-sebesség görbe alapján adható meg. Lásd a magyar felnőtt és utánpótlás magasugró válogatott felmérési teszt-anyagát. (Tihanyi J. személyes közlése.)

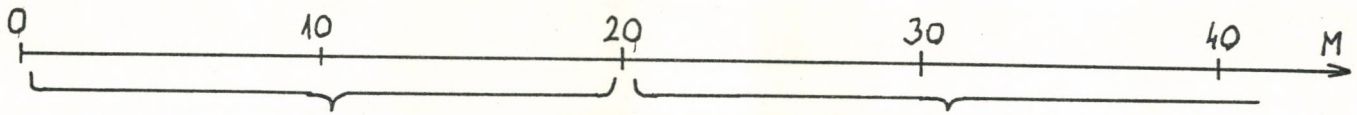

Magas küszöbü lassú és alacsony küszöbü gyors egységek

Valamennyi motoros egység

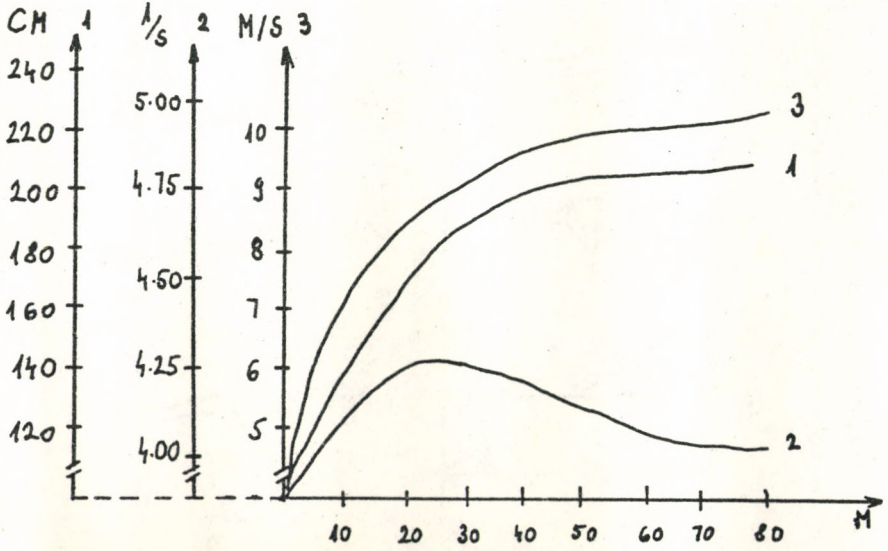

5. ábra

A vágtafutás kezdeti szakasza, annak neuromuszkuláris koordináció szempontjából történő "leirása". Döntő az elmozdulást létrehozó motoros egységek (ME-k) tipusa.

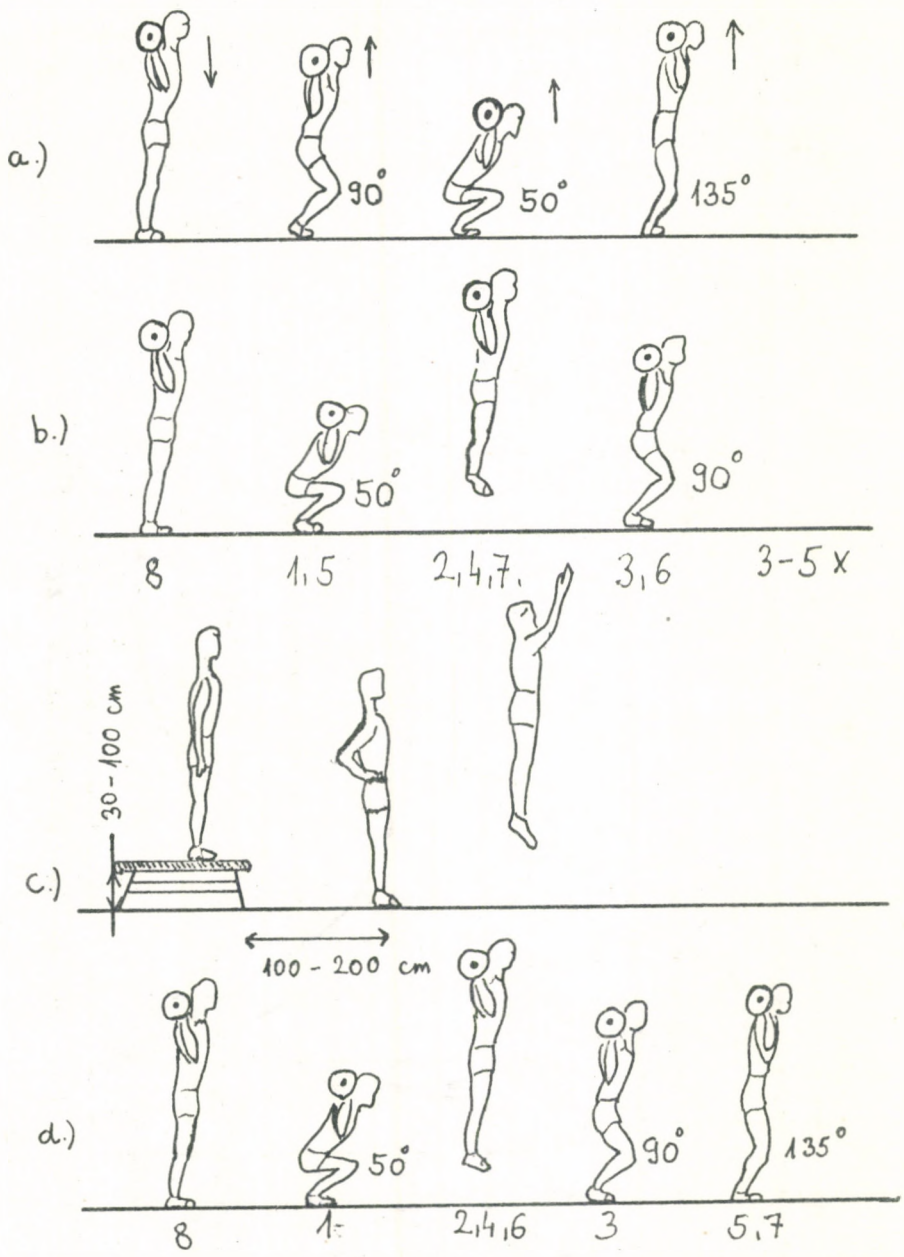

6. ábra

Néhány példa az NK-t fejlesztő, erősitő sulyzós gyakorlatokra. Az egyes gyakorlattipusok leirását lásd a szövegben.

VII. Összefoglalás

A jelen munkában az izomerőkifejtés és a neuromuszkuláris koordináció (NK) kapcsolatát kívántuk néhány - jellemzőnek tartott - szempont alapján megragadni. Az áttekintés során nagy hangsulyt kapott a neuromuszkuláris koordináció (NK) alapvető szerkezeteként tárgyalt motoros-egység-müködés, annak szabályozása. A fáradás, mint e koordinációt leginkább befolyásoló tényező vált központi kategóriává. Minthogy az elméleti megalapozás csak a gyakorlati megvalósitás keretében nyer érvényt, törekedtünk egy-két, a neuromuszkuláris koordinációt (NK) elemi szinten magában foglaló (edzés-) gyakorlat formájában az erőkifejtés (kontrakció) és a motoros egységek (ME-k) szinkronizált müködése (kisülési frekvencia és bekapcsolódási sorrend) közötti kapcsolatot megvilágitani.

IRODALOM

1. Asmussen, E.: Muscle fatigue. (Medicine and Science in Sports, 1979. 11. sz. 312-321. p.)
2. Åstrand, P.O.-Rodahl, K.: Textbook of work physiology. McGraw-Hill. New York. 1977.
3. Burke, D.: Muscle spindle function during movement. (Trends in Neurosciences, 1980. november, 251-253. p.)
4. Dubecz J.: A szélső játékos által megtett távolság és az eredményesség közötti összefüggés kézilabdázásban. TF Szakedzői szakdolgozat. TF. 1982.
5. Henneman, E.: Peripherial mechanism involved in the control of muscle. (= Winter, D.A.: Biomechanics of human movement. John Wiley and Sons. New York. 1980.)
6. Hortobágyi T.: A speciális edzés néhány biokémiai és biomechanikai jellemzője. Irodalmi áttekintés. (A Testnevelési Főiskola Közleményei, 1982. 2. sz. 125-150. p.)
7. Jolesz, F.-Sreter, F.A.: Development, innervation, and activity-patterns induced changes in skeletal muscle. Annual. (Review of Physiology, 1981. 43. sz. 531-552. p.)
8. Nádori L.: Az edzés elmélete és módszertana. Sport. Bp. 1981.
9. Nádori L.-Hortobágyi T.: A mélybeugrás elemzése. (A sport és testnevelés időszerü kérdései, 1981. 24. sz. 141-158. p.)
10. Person, R.S.-Kudina, L.P.: Discharge frequency and discharge patterns of human motor units during voluntary contraction of muscle. (Electroencephalography and Clinical Neurophysiology, 1972. 32. sz. 471-489. p.)
11. Schmiedtbleicher, D.-Haralambie, G.: Changes in contractile properties of muscle after strength training in man. (European Journal of Applied Physiology, 1981. 46. sz. 221-228. p.)

12. Tihanyi,J.- Apor,P.-Fekete,Gy.: Muscle fiber distribution and selective hypertrophy in relation with physical performance in high-jumpers. (Kézirat, 1979.)

13. Toshio Moritani,M.A. et al.: Neural factors versus hypertrophy in the time course of muscle strength gain. (American Journal Physical Medicine, 1979. 58. sz. 115-131. p.)

14. Winter,D.A.: Biomechanics of human movement. John Wiley and Sons. New York. 1980.

HORTOBÁGYI, Tibor

Muscle strength development and neuromuscular coordination

The purpose of the study is to relate muscle force production and neuromuscular coordination. Functionning, regulation of motor units serving as a key to neuromuscular coordination is discussed in details. As a central problem, fatigue has been interpreted as impairing this coordination the most. Relationship between muscle force production (muscle contraction) and regulated function of motors units (discharge frequency and order of their recruitment) is evaluated in terms of some training exercises. Laboratory work is needed and suggested to justify conceptions outlined here.

ХОРТОБАДИ, Тибор:

Развитие мышечной силы и нервно-мускуларная координация

Автор изучал взаимоотношение между мышечным усилием и нервно-мускуларной координацией на основе некоторых аспектов считанных характерными. При анализе особенно подчеркивается функция двигательных единиц считанная основной структурой нервно-мускуларной координации и ее регуляция. Центральной категорией стало утомление как фактор в большей мере влияющий на координацию. При помощи некоторых тренировочных урпажнений содержащих элементарую нервно-мышечную координацию предпринимается выяснение взаимоотношения между усилием /контракцией/ и синхронизированной функцией отдельных моторных удиниц /частота разряда и порядок включения/. Эта гипотезы следует подтверждать еще дальнейшими экспериментами.

PANDURICS István

ERŐMÉRŐ ASZTAL MÜKÖDÉSI ELVE

A Kaposvári Tanitóképző Főiskola testnevelési tanszéke 1978-ban az alsó tagozatos tanulók kondicionális képességének vizsgálatát kezdte el.

A vizsgálat az állapotregisztrálás mellett arra is kiterjedt, hogy meghatározzuk ennek a korosztálynak a fejlesztési lehetőségeit.

A gyermekek állóképességének, illetve azt döntő mértékben feltételező szív-keringési, valamint légzőrendszer állapotának vizsgálatát végezzük. A vizsgálatok másik szempontja az, hogy a 6-10 éves korosztály nagyizomcsoportjainak erőmaximumát, fejlesztésének lehetőségeit meghatározhassuk. Az utóbbi vizsgálatok szorosan kapcsolódnak Bakonyi kutatásaihoz, melyet 1978-80-ban végzett. (1)

Kezdetben azonos módszerrel végeztük a felméréseket, azonban a vizsgálatok objektivitását csak abban az esetben tudtuk biztositani, ha a felmérések megismétlésekor ugyanolyan körülményt teremtünk.

Az alapvető feltételelt a "Balogh-Biró" tipusu dinamométer biztositotta (2), azonban az izomcsoportok vizsgálata azonos helyzetben történő mérést igényelt. Ezt nem tudtuk az eddigi módszer alkalmazásával maradéktalanul biztositani, ugyanis az alsó tagozatos gyermek nem volt képes a feladatot ugy elvégezni, hogy például a m. quadriceps femoris fal mellett állva történő mérésénél más izomcsoportok - hátizom, karizom - ne kapcsolódjanak be az erőkifejtésbe.

Egy olyan mérőasztal tervezését kezdtük el, amely a fent jelzett hiányosságot kiküszöböli. Kettős feladatot kellett megoldanunk:

- minél több izomcsoport mérésére alkalmas mérőasztalt kellett szerkesztenünk,
- az erőmérő asztalba szervesen illeszkedjen a "BABI" tipusu dinamométer.

Az első probléma megoldására funkcionálisan egymásba kapcsolódó áttételrendszert szerkesztettünk. A másik feladat kapcsán a dinamikus müszeren végeztünk kisebb átalakitást. Egy kapcsoló segitségével, annak közbeiktatásával lehetővé tettük, hogy a müszer a huzási és a nyomási ellenállás nagyságát egyaránt jelezze.

A továbbiakban az erőmérő asztal müszaki adatait és a mérési eljárást közlöm.

Az erőmérő asztal müszaki adatai (1. ábra):

Az asztallap mérete: 80 x 180 x 40 cm. (1.)

Kisegitő elemei:

- lábpedál: a golyóscsapágyakon elmozduló pedál, a surlódásnál kisebb gördülő ellenállás biztositásával egy beépitett szekrény segitségével közvetlenül kapcsolódik a mérőfejhez. Igy a pedálra gyakorolt nyomást vagy huzást a müszer problémamentesen érzékeli, mert a lábpedál szerkesztésénél figyelembe vettük a nyomatéki törvényeket, azonos karáttétel biztositja a mérés objektivitását. (2.)

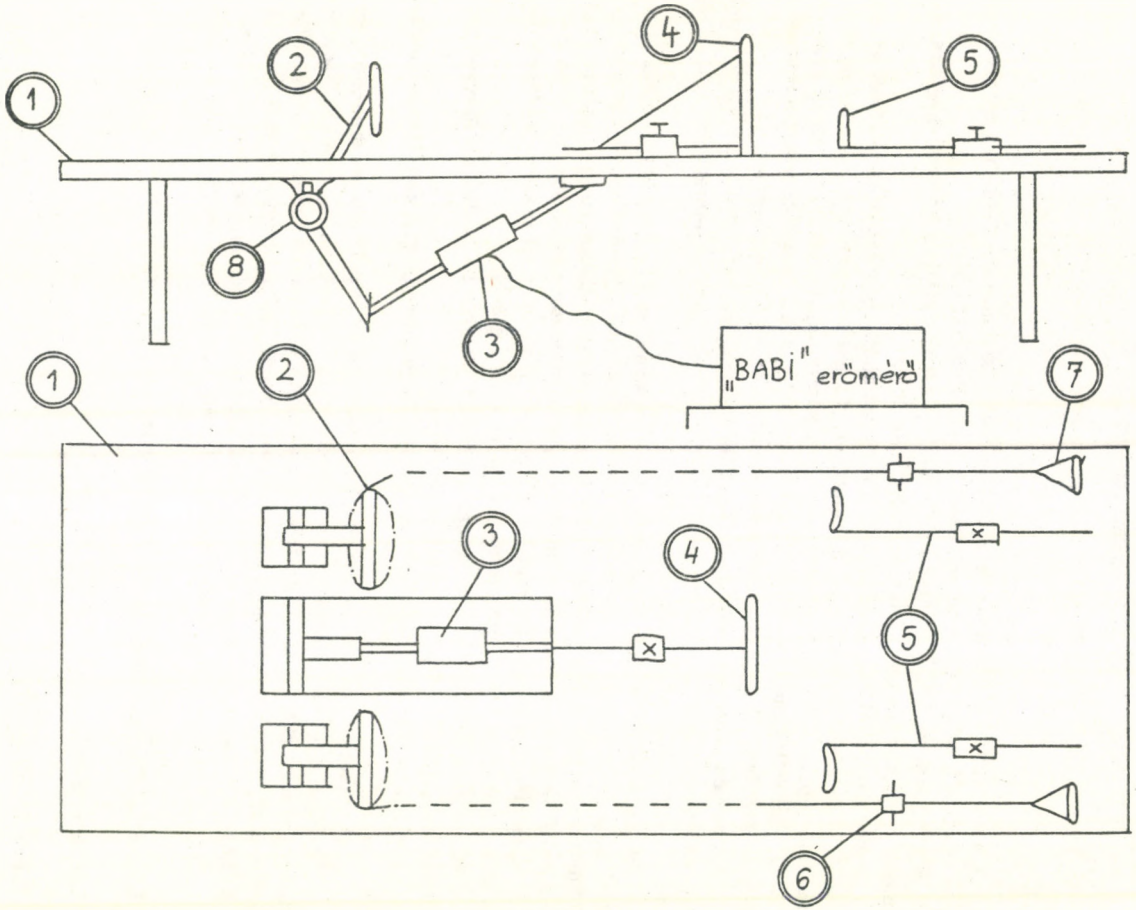

1. ábra

- csuszó váll-lap: a test rögzitését szolgáló, asztallaphoz rögzitett csuszó zsaluban előre-hátra mozgatható, az antropometriai adatokhoz alakitható, szivaccsal bevont vállhoz simuló lemez. (5.)

- Ülőke: szintén csuszó zsaluban előre-hátra mozditható, a test ellenkező irányába történő elmozdulását megakadályozó ülés. (4.)

- Nagy szijheveder: a lábpedálhoz csavarral rögzitett kis nyulási együtthatóval rendelkező szij, kis átmérőjü acélsodronnyal meghosszabbitva. A rendszer vezetése álló csigákon történik, amelyek az erő irányát változtatják, nagyságát csak kis mértékben módositják.

Mindezt meghatároztuk és az adatok értékelésénél figyelembe vettük, amit részletezünk a müszer kalibrálásánál. (7.)

- Fogantyu: a szijhevederhez csatlakozó, csiga után elhelyezett markolókar. (7.)

- Kis szijheveder: a lábpedál két végéhez kapcsolódó rövid szij.

Az utóbbi két szerkezeti elem kapcsolata a pedálhoz az erőhatás pontos koncentrált átadását biztositja.

- Szögmérő: amely alaphelyzetben a térdszöget biztositja.

A méréssel a nagyizomcsoportok erőmaximumát mérjük, a kapott eredményeket kp-ban, illetve N-ban határoztuk meg.

A mérőasztal standardizálása, kalibrálása

A "BABI" tipusu mérőmüszer méréspontossága ismert, azonban mindezt befolyásolja az a tény, hogy a különböző testhelyzetekben hogyan változik. A mérés pontosságát, megbizhatóságát vizsgálva a következő feladatokat végeztem el.

Egy tanulót mértem meg a mérőasztalon ugy, hogy minden izomcsoport mérését 5' pihenőidő után 24-szer megismételtem, az igy kapott adatokat matematikailag feldolgoztam. A következő eredményt kaptam:

A hasizom mérése után kapott eredmények:

- átlaga: 18,666,
- szórás: 0,969,
- átlaghiba: ± 0,197.

A hátizom mérése után kapott eredmények:

- átlaga: 13,70,
- szórás: 1,05,
- átlaghiba: ± 0,215.

A combfeszitő izom mérése után kapott eredmények:

- átlag: 51,41,
- szórás: 1,352,
- átlaghiba: ± 0,276.

A karfeszitő izom mérése után kapott eredmények:

- átlag: 5,875,
- szórás: 0,797,
- átlaghiba: ± 0,162.

Az erő mérésének módjai

A hasizom erejének mérése

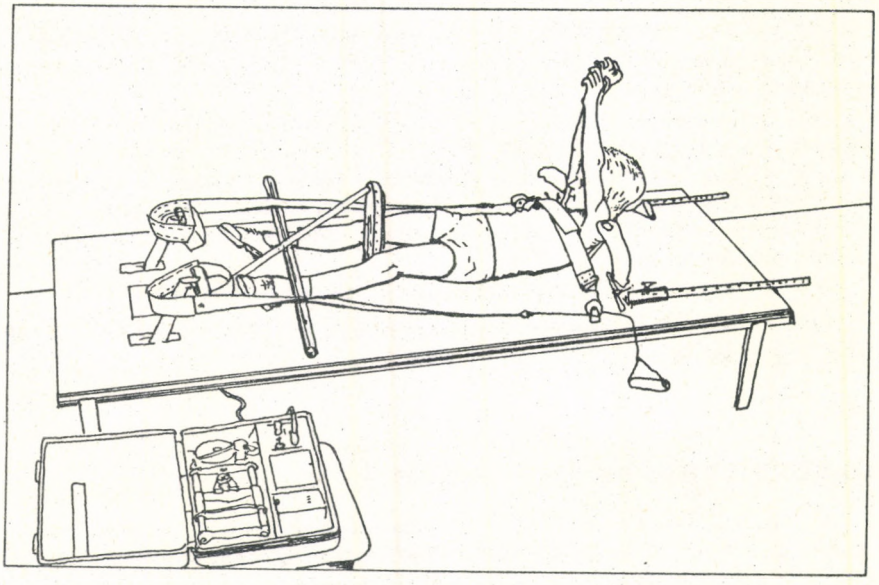

2. ábra

Elhelyezkedés

- a tanuló az erőmérő asztalon hanyattfekve helyezkedik el, karját magastartásban tartja,
- a lábát rögzitjük,
- a heveder áthalad a mellkas fölött ugy, hogy a hónalj vonalát érinti.

Feladat:

- a felülés helyzetét utánozva próbálja a hevedert 5 s-ig a mellkassal tolni, emelni.

A hátizom erejének mérése

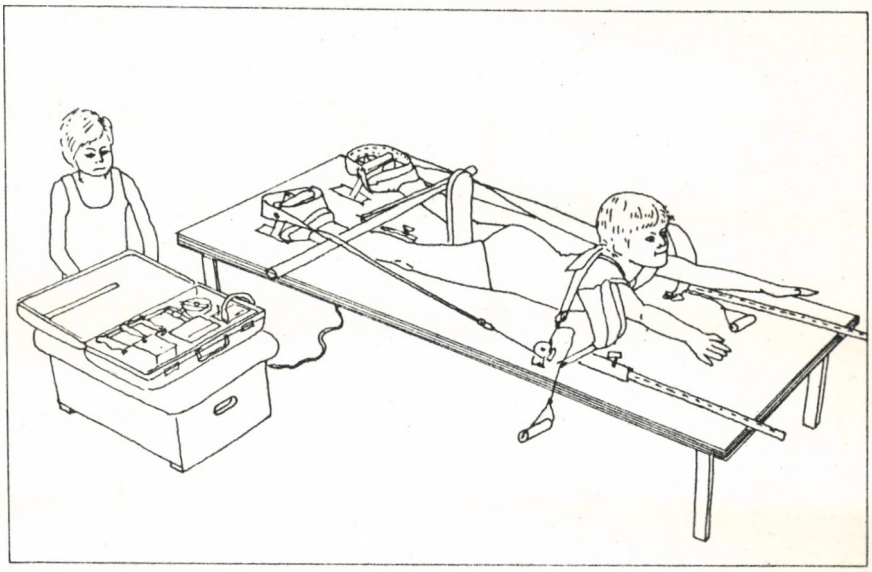

3. ábra

Elhelyezkedés

- az asztalon hasonfekve helyezkedik el a tanuló, kar magastartásban, a hevedert ebben a helyzetben halad át a két vállcsucson keresztül,
- a lábakat rögzitjük.

Feladat

- 4-5 s-ig törzsemelés hátra helyzetben a szijhevedert hátra tolja.

Karfeszitő izom mérése

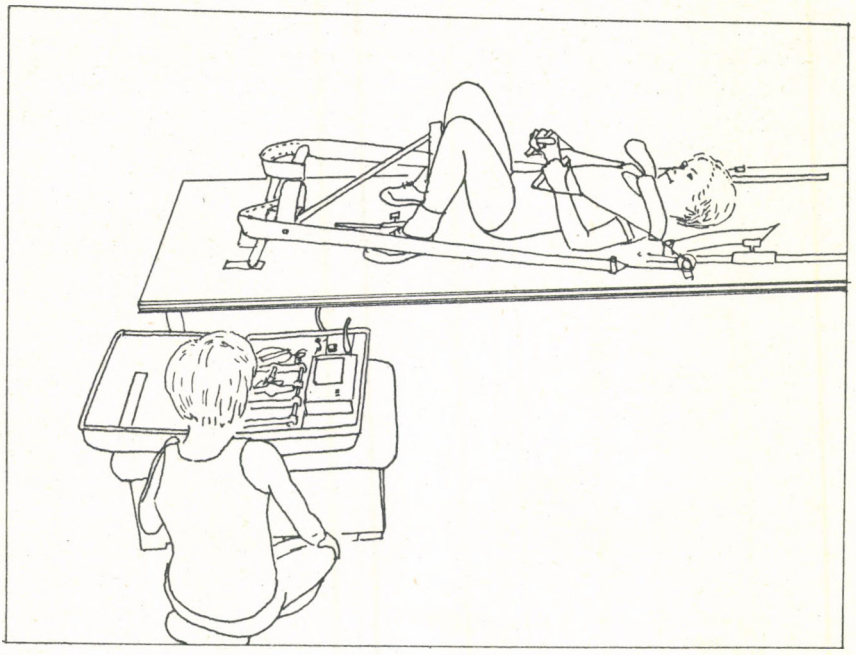

4. ábra

Elhelyezkedés

- a tanuló hanyattfekve helyezkedik el az asztalon, a lábak lazán, a vállak a váll-lapokkal rögzitve vannak,
- könyök az asztalon. A markolókart két kézzel megfogja, az alkar és felkar hajlásszöge 100-110°.

Feladat

- kézzel a markolókar eltolása.

A combfeszitő izom mérése

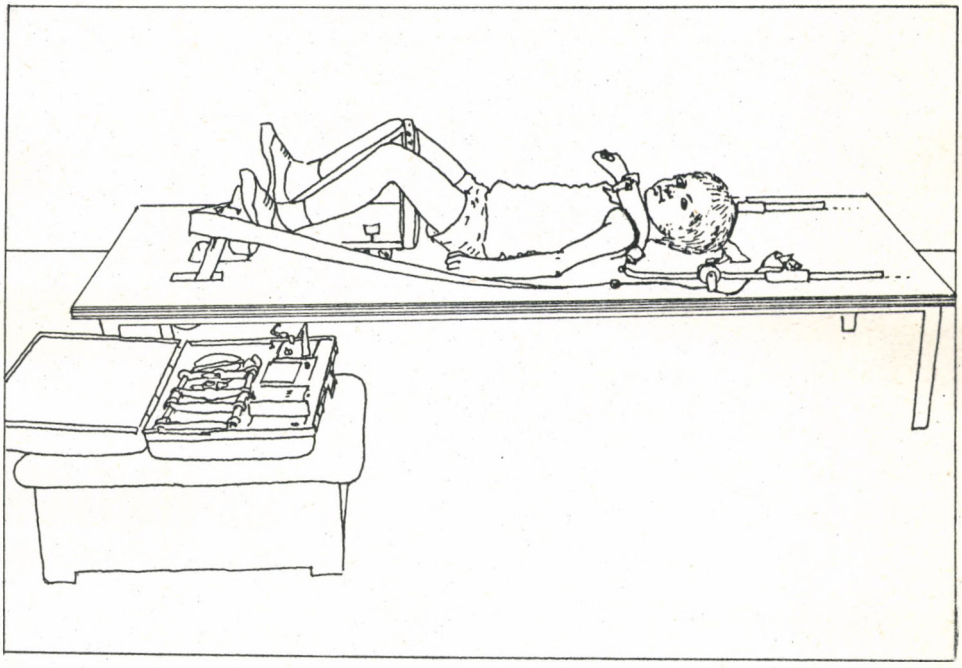

5. ábra

Elhelyezkedés

- a tanuló az asztalra hanyattfekve helyezkedik el ugy, hogy a lábait a "pedálra" helyezi, a vállait a váll-lapokkal rögzitjük,
- az alszár és a comb hajlásszöge 100-110° között van.

Feladat

- a váll-lapokra támaszkodva 4-5 s-ig tolja a pedált.

Alszárfeszitő izom mérése

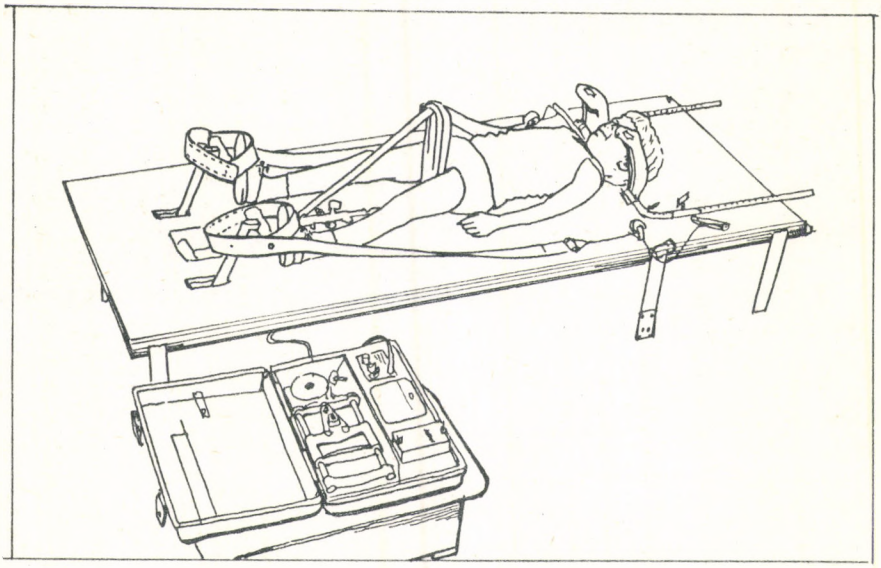

6. ábra

Elhelyezkedés

- hanyattfekve helyezkedik el a tanuló, lábát a lábpedálra szerelt szijhevederbe akasztja,
- az asztalra rögzitett ülőkére "ráül" a tanuló,
- a lábfej 90°-os szöget zár be az allábszárral.

Feladat

- az ülésre támaszkodva önmaga felé huzza nyujtott térddel a hevedert.

Az alszárhajlitó izom mérése után kapott eredmények:

- átlag: 8,5,
- szórás: 0,834,
- átlaghiba: ± 0,170.

Ez a méréssorozat a müszer megbizhatósága mellett a gyermek egyéni teljesitményállandóságát, egyéni mozgáspontosságát, az erőkifejtésben mutatkozó egyenletességet is mutatja. Az egyéni teljesitményingadozás kiküszöbölése miatt elvégeztem a mérőasztal statikus kalibrálását.

A mérőasztalt két müködés közben vizsgáltam:

1. Huzás helyzetekor, amikor a heveder és az acélsodrony is szerepet játszik a mérésben. Tehát a surlódási tényezők a csigán, illetve a golyóscsapágyakon is jelentkeznek. (7. ábra)

2. Tolás helyzetében, amikor az erő közvetlenül a lábpedálra hat, csiga közbeiktatása nélkül. A surlódási tényezők csak a golyóscsapágyaknál jelentkeznek. (8. ábra)

Az erőhatás irányának megfelelően a lábpedálra, amely közvetlenül viszi át az erőt a mérőmüszerre, sulyokat függesztettem.

A grafikus adatok értékelése (7., 8. ábra)

Diagramban ábrázolva a kapott adatokat, jó közelitéssel lineáris összefüggés állapitható meg, melynek a grafikus képe milliméter papiron ábrázolva - az előléptték figyelembevételével - közvetlenül felhasználható a mért adatok tényleges értékre való helyesbitésénél. A függvény grafikus képe mellett a matematikai összefüggés is megállapitható. A néhány mérési eredmény szórása a szij változó rugalmassági modulusának, illetve az ebből adódó nyuláskülönbségnek tudható be.

A mérőasztal és a "BABI" tipusu erőmérő müszer kombinálása számos előnnyel jár:

- könnyen kezelhető egységgé vált, amellyel minden nagy izomcsoport mérése minimális időt igénylő helyzetváltoztatással megoldható;
- a mérések objektivitását biztositja az a tény, hogy az izmok erőkifejtése azonos feltételek között történik;
- az előbbi előny azzal biztositható, hogy az asztal könnyen alakitható az alsó tagozatos gyermekek antropometriai adataihoz;
- a mérőasztal továbbfejlesztése abban az irányban kivánatos, hogy a dinamikus erő mérésére is alkalmas legyen.

A müszerkombináció tervezésében részt vettek: Horváth Miklós mérnök-tanár, Pincz János technikus és a testnevelési tanszék oktatói.

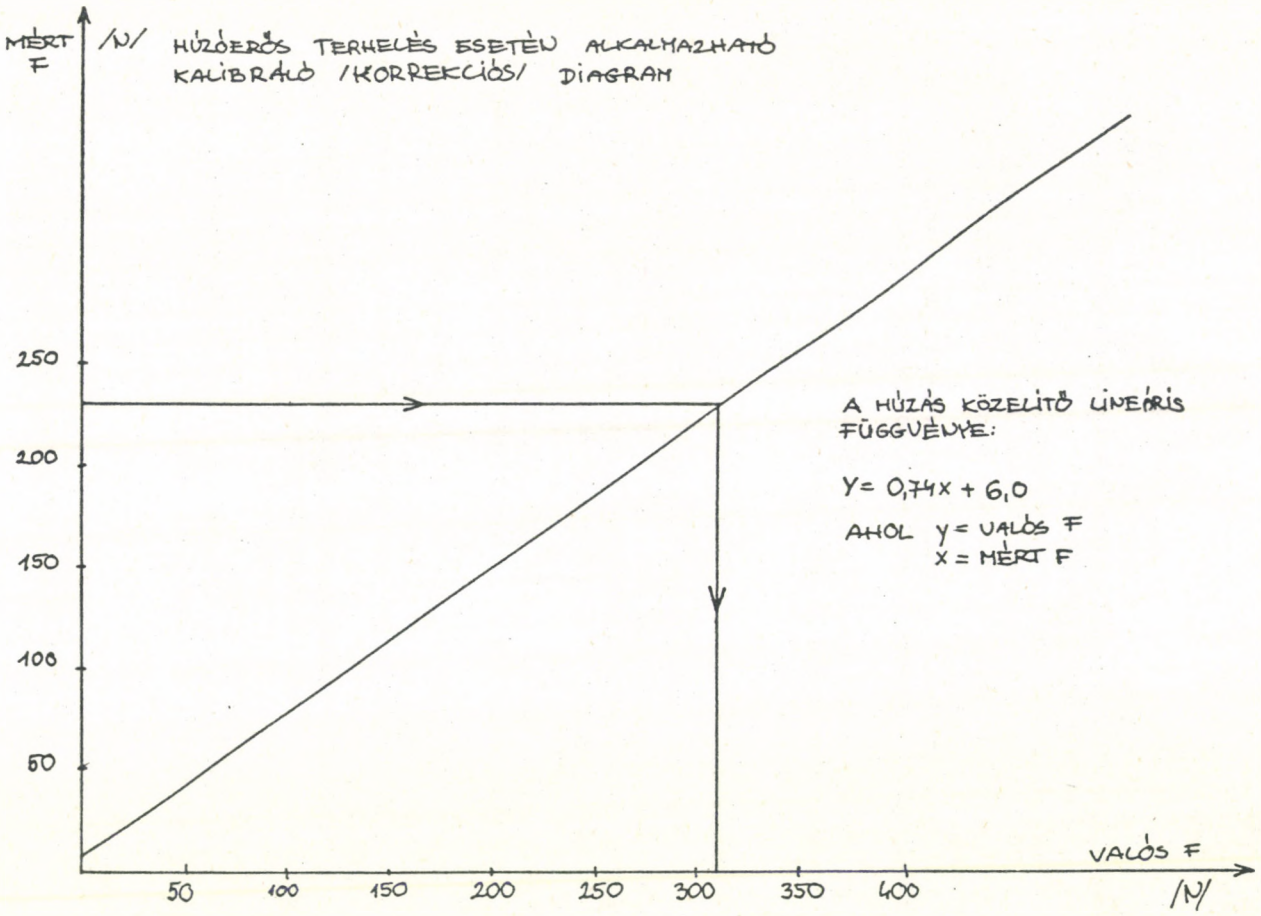
MÉRT F /N/
HÚZÓERŐS TERHELÉS ESETÉN ALKALMAZHATÓ
KALIBRÁLÓ /KORREKCIÓS/ DIAGRAM
250
200
150
100
50
A HÚZÁS KÖZELÍTŐ LINEÁRIS FÜGGVÉNYE:
Y= 0,74x + 6,0
AHOL y = VALÓS F
x = MÉRT F
VALÓS F
/N/
50
100
150
200
250
300
350
400

7. ábra

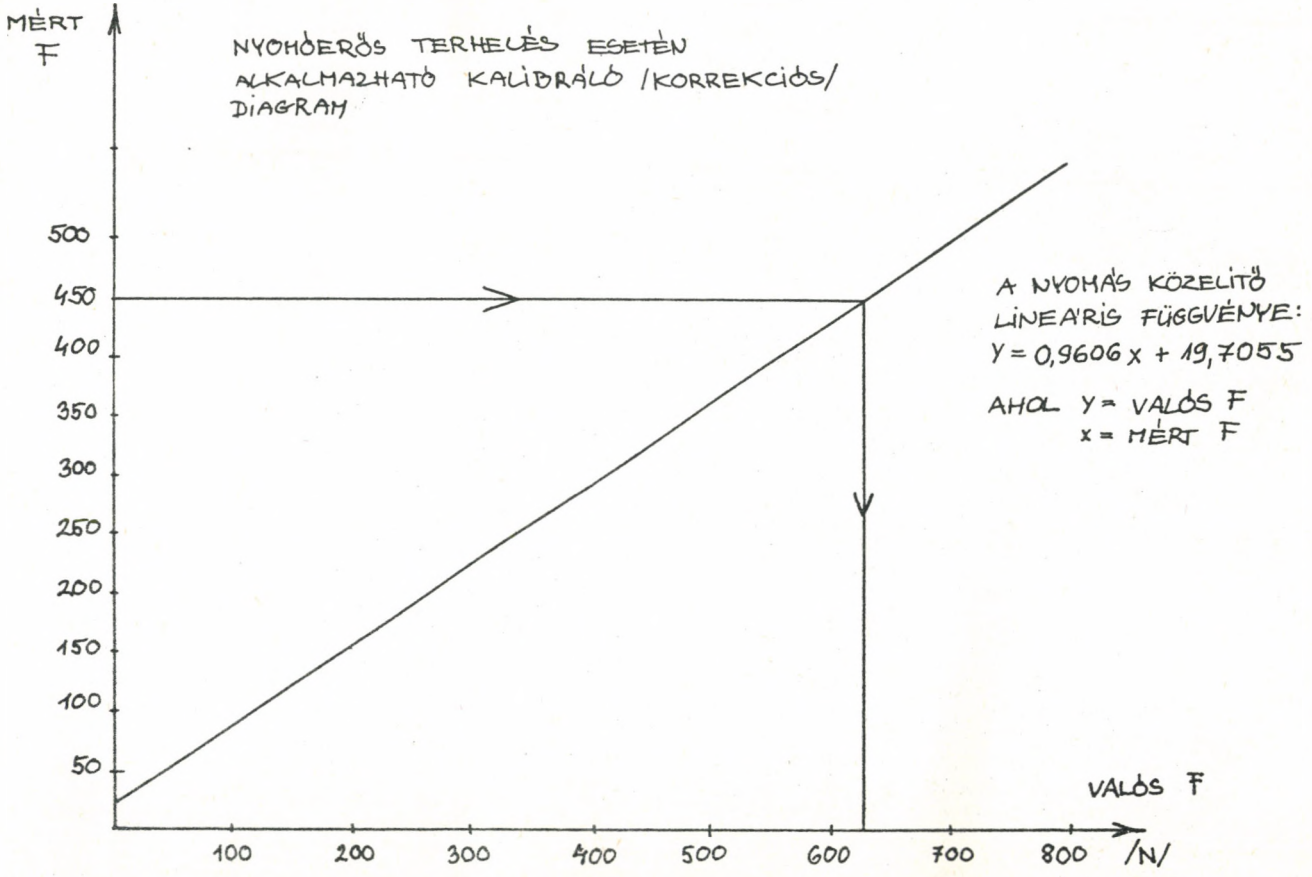
MÉRT
F
NYOMÓERŐS TERHELÉS ESETÉN
ALKALMAZHATÓ KALIBRÁLÓ /KORREKCIÓS/
DIAGRAM
500
450
400
350
300
250
200
150
100
50
100
200
300
400
500
600
700
800
/N/
VALÓS F
A NYOMÁS KÖZELÍTŐ
LINEÁRIS FÜGGVÉNYE:
Y = 0,9606 x + 19,7055
AHOL Y = VALÓS F
x = MÉRT F

8. ábra

IRODALOM

1. Bakonyi F.: Az erő fejlődése a 7-8 éves iskolai tanulóknál. (Testnevelés Tanitása, 1973. 3. sz. 82-90. p.)
2. Balogh L.-Biró F.: "BABI" tipusu univerzális erőmérő. Müszermelléklet.
3. Derzsy B.-Fábián Gy.-Nádori L.-Ozsváth K.-Rigler E.-Zsidegh M.: A sportedzettség vizsgálati lehetőségei és módszerei. (A sport és testnevelés időszerü kérdései, 1981. 24. sz. 85. p.)
4. Hajtman B.: Bevezetés a matematikai statisztikába. Akadémiai K. Bp. 1968.

PANDURICS, István

Functionning principle of a force recording table

This equipment seems to be suitable for examining children's endurance, moreover the condition of cardiovascular apparatus and respiratory system. Furthermore maximum force production of the large muscle groups and the possibility for their development can also be determined by this recorder. The equipment has already been testedthrough several trials. It is easy to handle, criteria for its objectivity are established.

ПАНДУРИЧ, Иштван:

Принцип функционирования специального стола для измерения силы

Этот прибор оказался пригодным к измерению выносливости детей и состояния сердечно-сосудистой и дыхательной системы определяющего в значительной мере выносливость. Кроме этого прибор записывает и максимальную силу больших мышечных групп и позволяет определять возможности развития силы. Первые попытки уже завершились. Прибор легко применяется, обеспечены и критерии объективности.

LUKOVICH Istvánné

ADATOK AZ ÓVODAI TANTERV MOZGÁSANYAGÁNAK KÉPESSÉGALAKITÓ HATÁSÁRÓL*

I. Bevezetés

A vizsgálat a tanterv (program) hatékonyságának megismerése érdekében, az antropometriai adatok felvételét követően, az óvodások fizikai teljesitményeinek mérésével folytatódott. Csak a kondicionális képességek mérését tüztük ki célul. (Tudjuk, hogy a gyermekek teljesitményének alakulásában a koordinációs képességek fejlődése is tükröződik.)

Az érvényes paraméterek kiválasztásához, azok mérési sorrendjének és módszereinek kialakitásához - a vizsgálatot megelőzően - kisérletet végeztünk a Budapesti Tanitóképző Főiskola Gyakorló Óvodájában, ahol egy-egy korosztállyal többször megismételve a keresztmetszeti méréseket különböző változók és mérési módszerek alkalmasságát vizsgáltuk.

Megállapitottuk, hogy a fizikai képességek mérésére ebben a korosztályban azok a változók látszanak alkalmasnak, amelyeknél a mozgásfeladatok viszonylag nagy kiterjedésüek, a teljesitmények a gyermekek számára is jól érzékelhetőek, és konkrét célhoz kötöttek.

Miután a teljesitményeket a változók mérési sorrendje is befolyásolja (transzferhatások), szükséges volt azok sorrendjének meghatározása, illetőleg uj paraméter belépésénél annak megváltoztatása. (1. táblázat) A nekifutással történő ugrások későbbi felmérését az indokolta, hogy a három- négyévesek közül kevesen tudnak futás után egy lábról folyamatosan elugrani és két lábra érkezni. Ezért ha a sikeres ugrások eredményeit mégis rögzitjük, nem a fizikai képességek, hanem a mozgásos és az értelmi funkciók koegzisztenciáját kapjuk eredményül.

A paraméterek mérési módszereit a mozgások természetét, a gyermekek életkorát és fejlettségét figyelembe véve alakitottuk ki, illetőleg a mérések folyamán az utóbbiak változásával párhuzamosan módositottuk.

Később (a negyedik méréstől) fokozatosan áttértünk a formai elemek rögzitéséről a mozgásfeladatok dinamikai jellemzőinek ismertetésére, miután a biológiai érettség erre már lehetőséget adott. A figyelem fenntartása érdekében is szükség volt erre, hiszen a végrehajtásról szerzett uj ismeret uj motivumként szerepelt.

A gyorserőt megjelenitő változóknál a dinamikailag leghangsulyosabb elemet, a közepes tempóju végrehajtást igénylő ciklikus feladatoknál pedig a mozgás egyenletesen ismétlődő ritmusának megéreztetését hanggal segitettük elő.

---

* Ez a tanulmány a TF Közleményei 1981. 3. számában a 143-178. oldalon megjelent tanulmány szerves folytatása.

1. táblázat

A változók mérési sorrendje

1. és 2. mérésnél:
1. helyből távolugrás
2. alsó dobás
3. 15 m futás
4. sulypontemelkedés
5. támaszugrás sorozat (nyusziugrás)
6. állóképességi futás

A sulypontemelkedést, a helyből távolugrást és a két futást egymástól a feladat céljának eltérése miatt távol, a két kitartást igénylőt közel mértük.

3. és 4. mérésnél (uj feladat a nekifutással távolugrás):

1. helyből távolugrás
2. támaszugrás sorozat
3. állóképességi futás
4. sulypontemelkedés
5. alsó dobás
6. 15 m futás
7. nekifutással távolugrás.

A két távolugrást a különböző és egymást zavaró elugrási mód miatt, a sulypontemelkedéstől a mozgás célja miatt mértük távol egymástól; a gyorserőt, illetve az állóképességet igénylőket pedig közel.

5. és 6. mérésnél (uj feladat a nekifutással magasugrás):

1. helyből távolugrás
2. támaszugrás sorozat
3. állóképességi futás
4. sulypontemelkedés
5. alsó dobás
6. nekifutással magasugrás
7. 15 m futás
8. nekifutással távolugrás.

A magasugrás helyét az indokolta, hogy a felfelé történő emelkedést a gyorsfutás zavarhatja meg leginkább, ezért került elé.

Miután a gyerekek monotóniatürése alacsony, a hosszan tartó feladatoknál a motiválás módszereinek megtervezésére különös gonddal figyeltünk. A hároméves gyermekek például a futást ne a fizikai elfáradásnál jóval korábban jelentkező pszichikai fáradtság hatására fejezze be, közvetlen célokat állitottunk fel. A későbbi méréseknél már figyelmüket lehetett a mozgásos cselekvés távolabbi célja felé forditani.

II. Vizsgálati eljárások

Az erő képességét a helyből távolugrással,
az alsó dobással,
a sulypontemelkedéssel,
a nekifutással távolugrással, és
a nekifutással magasugrással
mértük.

A helyből távolugrást egyszeri, magyarázattal kisért bemutatás után, ugróvonalról hajtották végre a gyerekek. Az első három mérésnél, hátsó rézsutos mélytartásból történő karlenditéssel, a második három mérésnél pedig a fejlettebb koordinációt követelő lendületszerzési módot alkalmaztuk: a magastartásból inditott karlenditéshez kapcsolódó térdrugózást.

A szemléletes, közvetlen cél mindvégig egy, földre helyezett jelzőszalag átugrása volt. A szalag helyét szükség szerint változtattuk. Minden ugrás előtt megismételtük a szalag tulugrására való biztatást, átugrása után pedig elismerően értékeltük a teljesitményt. A három ugrás közül a legnagyobbat acél mérőszalaggal mértük le.

Alsó dobásnál is a magyarázattal kapcsolt bemutatást használtuk ismeretközlésként. A gyerekek dobóvonalról, két kézzel, háromszor dobták el az 1 kg-os tömöttlabdát. A dobás terpeszállásból térdrugózással és előre törzshajlitással, a labda mellső középtartásból mélytartásba lenditése után történt. Igy az egész test erejét mérhettük, annál inkább, minél koordináltabbá vált a testrészek erőközlő összmüködése. (A teljesitmény alakulásában természetesen a labda sulya és a testsuly közötti arányváltozásnak is szerepe volt.) A labda élénk sárga szine, és a leérkezés helyére tett szines papirkorongok segitették a gyerekek motiválását.

A sulypontemelkedést Abalakov-módszerrel mértük. Hogy csak a láb erejét mérjük, a gyerekek csipőre tett kézzel tornakarikába állva ugrottak, mérésenként háromszor. A csak felfelé emelkedést a karika mellett azzal is érzékeltettük, hogy az első méréseknél - magyarázat közben - meg is emeltük őket, hogy kinesztéziás érzékeléseiken keresztül pontosabb mozgáselképzelés alakuljon ki bennük. Ugrás közben fejük felett kis távolságra tartott tenyerünk fejjel történő megérintésére is biztattuk a gyerekeket, az ürhajó emelkedésére utalva.

A nekifutással távolugrást az udvaron végeztettük. Az elugrásra kijelölt terület szilárd, a leérkezés helye puha, homokos talaj volt. Mindhárom, 8-10 lépés nekifutás után történő ugrást, az ugróláb lábujjának nyomától a leérkező sarok első nyomáig mértük. Ugrás közben a futás gyorsitására, az elugrás erőteljességére és az emelt térd tartására biztattuk a gyerekeket.

A magasugrás mérésére is mindig az udvaron került sor. Az ugrómércék közé feszitett gumiszalagot szemből történő 5-6 lépés nekifutás után előre fellenditett térddel ugrották át a gyerekek. (Az alsó tagozat tanterve is hasonló módon irja elő a magasugrás oktatását, ezzel a guruló és hasmánt technikák későbbi elsajátitását készíti elő.) Hogy a magasság jól látható legyen, szines ragasztószalagokat erősitettünk a gumira, melyet a végére kötött játékkockák tartottak feszesen.

Az ismeretközlés itt csak szóban történt, mert a testnevelési foglalkozásokon rávezető gyakorlatok során már szereztek ismereteket a végrehajtásra vonatkozóan. Csak a felfelé történő emelkedésre hivtuk fel a figyelmüket. A kar munkájára vonatkozóan csak annyit mondtunk, hogy segitsék vele az ugrást. (Tapasztalataink szerint ha ennél bővebb utasitást kaptak, mozgásuk összerendezettsége romlott.)

Arra a magasugrás tanitásánál és a méréseknél is nagyon ügyeltünk, hogy soha ne szóljunk a gumiba való beakadás lehetőségéről. A kezdő magasságon (25 cm, melyet 3 cm-ként emeltünk) valamennyi gyerek sikeresen átjutott, igy az első sikertelen kisérlet előtt mér mindenkinek volt pozitiv élménye. Miután a mérce nyelvéről lecsuszó gumi fájdalmat nem okozott, a következő ugráshoz adott utasitásokkal el tudtuk terelni figyelmüket a korábbi kudarcról. (Egyetlen esetben sem fordult elő, hogy valaki abbahagyta volna az ugrást, mert félt.)

Minden mérés versenyt jelentett, hiszen az udvaron tartózkodó gyereksereg hangos szóval biztatta az ugrókat. Az eredmények, mondhatjuk, versenyszituációban születtek. (Meggyőződésünk, hogy olyan versenyekre, melyeken minden gyermek részt vehet, ahol megtanulhatja a siker és a kudarc elviselését, ennek a korosztálynak is szüksége van. A gyermek személyiségének alakitásában, az iskolai követelményekre való előkészitésben helye van az olyan versenyeknek, ahol az óvódnő segit megkeresni és kiküszöbölni a kudarc okát, és biztatást adva, hozzájárul az egészséges önbizalom kialakulásához.)

A gyorsaság képességét a 15 m futással mértük. Azért választottuk ezt a távot, mert kisérletünkben azt tapasztaltuk, hogy a háromévesek futógyorsasága ezután csökken, az idősebbeké pedig már nem nő. Az időt három ponton, 5 m-, 10 m- és 15 m-nél mértük; vagyis az indulógyorsaságot, a futás felgyorsulását és a maximális sebességet.

A gyerekek felszólitás után tapsra, indulóvonal mögül állórajttal indultak. Az állórajt helyzetét egysz erüsitenünk kellett. A kiscsoportosok ugyanis haránterpesz állásban törzsüket elforditják a futás irányától, s az ellentétes kartartás felvétele is nehézséget jelentett számukra. Ezért haránterpeszben állva mérsékelten előredőlő törzsük mellett, előtt, mindkét karjukat lazán lógva tartották, ezzel megszünt a törzs elfordulása is. Miután a testsuly igy eleve az elöl levő láb felé tolódott, a hátullevő lábbal történő indulás is természetessé vált anélkül, hogy erről előzetesen akár csak egyetlen szót is kellett volna szólnunk.

A méréseket az udvaron végeztük. A gyerekek egyenként futottak. A futópályát három, 5 m-re elhelyezett óvodás székkel választottuk el a nézőktől, miután ennél a mérésnél valamennyi, más csoportokba járó óvódás is jelen volt. (A mérés idejében, szabad idejükben általában az udvaron játszottak ők is.) A székek az időmérés támpontjául is szolgáltak. Az indulás helyétől kb. 20 m-re álló óvónő volt az elérendő cél.

Valamennyi gyerekkel együtt futottunk. Kezdetben azért, hogy segitsük gyorsan végigfutni a távot. (Korábbi megfigyeléseink szerint ugyanis a gyerekek, ha egyedül futottak, időnként néhány lépésnyi szakaszon - talán a koncentrálni tudás labilitása miatt - lelassitottak, majd ujból felgyorsitottak.) Futásunk sebességét - 15 m-ig velük egyvonalban haladva, a gyerekek futásához igazitottuk, majd lelassitottunk, hogy kis különbséggel előttünk érjenek célba. Később a versenytárs szerepét töltöttük be, egyre inkább a győzni akarás érzését erősitve bennük. (Az utolsó méréseknél azonban - önértékelésük reálisabbá válásával - már kételkedni kezdtek abban, hogy mi is teljes erőnkből futunk. A helyzet megoldásaként mérésen kivüli visszavágókat kellett rendeznünk.)

Az alap-állóképesség változásait állóképességi futással, az erőállóképesség alakulását támaszugrás-sorozattal (nyusziugrás) mértük. Mindkét változó mérésénél azt kértük a gyerekektől, hogy a feladatot elfáradásig végezzék. Ügyeltünk arra, hogy e kérésünknek eleget tegyenek, ezért figyeltünk az elfáradás külső jegyeinek megjelenésére. Mivel az akaraterő labilitása, fejletlensége miatt a fizikaiaknál

hamarabb fellépő pszichikai fáradtság is kiválthatja a befejezés szándékát, ismétlődő és változatos motiválási rendszert alakitottunk ki. Nemcsak szóval - biztatással, elismeréssel -, hanem optikai uton érzelmet kiváltó ingerrel igyekeztünk erősiteni, tartani a motivációs szintet. Ezért az egymástól 5 m-re (3 db) óvodás székekbe játékállatokat ültettünk - azok elérése volt a közvetlen cél -, majd a harmadik széktől 5 m-re álló óvónéni, aki kerülése közben szóval erősitette lankadó erejüket.

Az első három mérésnél mindenkivel együtt futottunk, mellettük haladva. Később, miután a gyermekek teljesitményeiket a társakéhoz, majd saját korábbi eredményükhöz mérték, már egyedül futottak, s csak a szóban történő biztatás buzditotta őket. Fejlődésükről a távolság és a futás ideje ad képet.

A nyusziugrást kiscsoportban játékba, mesébe helyeztük. Az ugrások számát és az eltelt időt mértük. A fizikai elfáradás ennél a paraméternél szemléletesebben jelentkezett, mint a futásnál. A mozgás összerendezettsége megbomlott, a szimmetrikus asszimetrikussá vált, az ugrásból mászás lett. A mérés teremben történt, a rendelkezésre álló helytől függő nagyságu négyzet sarkaira helyezett székek kerülésével.

III. A foglalkozások tartalma és formái

A gyerekek fizikai képességeinek arányos fejlesztését, a tanterv feldolgozását, a két különböző tárgyi lehetőséggel rendelkező óvodában különböző tanmenetek alkalmazásával igyekeztünk megoldani. A mozgásanyagból azokat, melyeket elsajátittatni nem, vagy csak kevéssé lehetett, azonos hatásu mozgásokkal helyettesitettük, vagy a hasonló hatásu feladatokat több változatban gyakoroltattuk.

A csepeli, tornaszoba nélküli óvodában, ahol a szük csoportszobában a függőszer felállitása komoly nehézséget jelentett, az udvari lehetőségeket például a mászókákat is beépitettük, mint tornaszereket a tanmenetünkbe, ezzel bővitve a tárgyi lehetőségeket az őszi és tavaszi időszakokban. Ezekben a hónapokban olyan foglalkozásokat is terveztünk, melyeket az udvaron is, a csoportszobában is meg lehetett tartani - ha különböző módon is. A futások, az ugrások és a dobások lehetőségét bőségesen kihasználtuk.

A lakótelepi óvodában a foglalkozások többségét a tornaszobában tartottuk. A kis udvar miatt szabad levegőn csak az állandóan visszatérő futásokra kerülhetett csak sor. (Télen, amikor az udvar talaja vizes, havas volt, még erre sem volt lehetőség, mert az amugy is szükre szabott időbe nem fért bele a cipők átváltása, a melegitők fel- levétele.) Ezért náluk a futással történő állóképességfejlesztést a csepeliektől eltérő módon oldottuk meg. Bár a bordásfal itt sem állt rendelkezésünkre, a függésgyakorlatokat NDK-szeren a lehetőséghez képest el tudtuk végezni.

Mindkét óvodában a vizsgálatban részt vevő gyerekek mellett olyanok is voltak, akiket nem mértünk, illetve mérési eredményeiket nem rögzitettük. Az óvodás csoportok létszáma 34-38 körül mozgott, ami ma szinte valamennyi óvodában előforduló létszám.

IV. A keresztmetszeti vizsgálatok eredményei

Az adatok nemcsak azt bizonyitják, hogy a gyerekek állóképessége, munkabirása az eddig feltételezettnél jóval nagyobb - ezt Bakonyi-Nádori (1) is erőteljesen ki-

emeli -, hanem azt is, hogy a fizikai teljesitőképesség más területen is magasabb szintre fejleszthető már a terhelési szükséglet megközelitő kielégitése esetén is.

A statisztikai adatok összehasonlitását más kutatók eredményeivel a korábban elmondottak alapján nem tartjuk reálisnak. E meggyőződésünket erősiti, hogy a közel azonos időben végzett mérések - Bakonyi (2), Bakonyi-Farmosi (3), illetve Kunosné (4) adatai között olyan jelentős eltéréseket találtunk, melyeket csak a különböző motiváltság eredményezhetett. Különösen szembetünő - és leginkább igazol bennünket -, az állóképességet igénylő nyusziugrások számában mutatkozó nagy különbség. Például még a hatéveseknél is, akik érzelmi befolyásoltsága viszonylag már kisebb, és az akarati tulajdonságok fejlettebbek, az eredmények ilyen eltérőek voltak:

1975-ben Bakonyinál 47,54 db a leányoknál,
49,18 db a fiuknál.
1980-ban Bakonyi-Farmosi szerint 76,49 db a leányoknál,
78,23 db a fiuknál.
(Ezek közel kétszeresei a korábban mérteknek!)

A fentieknél is jóval több a Kunosné által vizsgáltak teljesitményei: 155-132 db (nemrebontás nélküli adatok).

A fizikai-erőnléti változóknak az antropometriaiakkal és egymással mutatott összefüggését a kevésbé szigoru kritériumnak megfelelés alapján figyeltük meg.

Általában azt tapasztaltuk, hogy főként az erő képességét reprezentáló változók mutattak összefüggéseket az antropometriai paraméterekkel. A gyorsasági, állóképességi változók - egy-egy kivételtől eltekintve, melyek azonban nem ismétlődtek a következő méréseknél (például az I. mérésnél tapasztalt korrelációt a 10 m futás és a testmagasság között később sehol sem tapasztaltuk) - és antropometriai paraméterek közötti összefüggést nem mutattak az együtthatók.

A fizikai teljesitmények közötti korreláció vizsgálatánál az erő képességét mutató változók átlagértékei az alsó dobásnál az antropometriaiak közül főként hosszusági méretekkel, egy esetben (II. mérés) a testsullyal mutattak korrelációt. Ez a változó a sulypontemelkedéssel és a helyből távolugrással előbb közeli, a III. méréstől már összefüggést jelentő értékeket mutatott. A magasugrás és a vitális kapacitás az V. méréstől függött össze az alsó dobással.

A helyből távolugrásnál mért eredmények mutatnak a legtöbb fizikai változóval kapcsolatot. A korábban emlitettek mellett a II. méréstől a sulypontemelkedéssel, majd a IV. méréstől a nekifutással távolugrással, valamint az indulógyorsaságot és a mozgásgyorsaságot jelentő változókkal is összefüggést mutatott.

A sulypontemelkedés az előbb emlitetteken kivül a magasugrással mindkét mérésnél összefüggött, az V. mérésnél erősebben.

A nekifutással végzett ugrások a gyorsfutásokkal mindig összefüggtek. A korreláció az V. és a VI. mérésnél pedig szorosabb lett. Ez utóbbinál a változók egymással is összefüggést mutattak.

Az óvodás csoportoknál az összefüggéseket illetően annyi a különbség, hogy a lakótelepieknél az erőképességet jelentő változók és az indulógyorsaság között többször van összefüggés, náluk néhány esetben az állóképességi futás idejével és hosszával is mutatnak korrelációt az együtthatók.

A csepelieknél az összefüggések általában megegyeznek az összes mért adatnál találtakkal. Kivétel a nekifutással távolugrás, mellyel csak egyetlen esetben, az V. mérésnél tapasztaltunk korrelációt az erő változóival.

A nemek között a leányoknál találtunk több esetben összefüggést az erő változói között, és az erőnek a gyorsasággal való kapcsolatát is több izben tapasztaltuk. A IV. mérésnél az alsó dobás és állóképességi változó között is jelzett kapcsolatot a korrelációs együttható.

A fiuknál a sulypontemelkedés és a helyből távolugrás között szorosabb kapcsolatot mutatott mindig az együttható mint a leányoknál. Az utolsó két mérésnél a helyből távolugrás és a mozgásgyorsasági változók között - ellentétben a leányoknál - náluk összefüggést tapasztaltunk.

A gyorsaság paraméterei - a korábban emlitetteken kivül csak egymással függtek össze. Kezdetben csak a mozgásgyorsaságiak között, majd az induló gyorsaságot jelentő változóval is korrelációt találtunk. Megjegyezzük, hogy az állóképességi futás változóival csak egyszer, az I. mérésnél mutatott összefüggést.

A csoportok és nemek gyorsasági teljesitményeinek összefüggései közel azonos képet mutatnak az összes mért adatnál találtakkal. Esetenként a lakótelepieknél, illetőleg a leányoknál ezek némileg szorosabbak.

Az állóképességi változók két tipusa között csak a korábbi méréseknél mutatott összefüggést a korrelációs együttható, ott is csak a két idő között.

Az állóképességi futás hossza és ideje között csak az első három mérésnél találtunk kapcsolatot, a későbbieknél csak közeli értéket figyelhettünk meg, mig az utolsó mérésre ismét összefüggést mutató lett az együttható.

A csoportok között ebben eltérést azt jelentett, hogy a csepeli gyerekeknél mindvégig volt kapcsolat a futás ideje és hossza között, amikor ezt a lakótelepieknél is tapasztaltuk, ott kevéssé szoros kapcsolatot jelzett az együttható értéke.

A nemek közül végig a leányoknál tapasztaltunk összefüggést a futásra forditott idő és a hosszuság között. A fiuknál ezt csak két izben figyelhettük meg, ekkor sem volt azonban soha olyan szoros a kapcsolat a két változó között, mint a leányoknál, ahol ez a VI. mérésnél feltünően szoros volt (0,932).

A támaszugrásoknál az ugrások száma és ideje között összefüggést csak az első két mérésnél tapasztaltunk, a harmadik mérésnél csak a csepeli csoportnál. Később csak közeli kapcsolatot jelentő értékekkel találkoztunk - az V. és a VI. mérésnél -, ezzel is csak a csepelieknél.

A nemek között a fiuknál a III. méréstől végig nem találtunk korrelációt az ugrásra forditott idő és azok száma között, pedig ez a kapcsolat korábban szoros volt (0,843).

A lakótelepi csoportnál az összefüggés mindig lazább volt mint a csepelieknél, igaz, hogy a VI. mérésnél viszont csak náluk találtunk legalább közeli értéket.

V. A tantervi mozgásanyag feldolgozásának hatása a teljesitmények alakulására

A keresztmetszeti vizsgálatokon rögzitett számszerü adatok változásának megfigyelésén tul - miután kutatásunk középpontjában a tanterv hatékonyságának vizsgálata áll - célunkhoz a teljesitmények szórásának és eloszlásának elemzésén keresztül igyekszünk közelebb jutni.

Az erő képességének megfigyelésére használt helyből távolugrásnál a tanévet követő méréseknél volt kisebb az eltérés a két szélső érték között, az utolsó esztendőt kivéve. Az első két tanév után a legtöbb érték az átlag körül vagy közel felette volt, majd ez ugy változott, hogy az értékek arányosan oszlottak el a szélső értékek között. Az utolsó mérésnél a legtöbb érték az átlag alatt szerepelt.

A sulypontemelkedésnél a szélső értékek közötti különbségek a tanévek utáni méréseknél nagyobbak, a gyakorisági csucsok az átlag felett vannak. Feltünő, hogy a IV. adatfelvételnél - az antropometriai méréseknél rögzitett intenziv növekedés idejében - az eltérés erőteljesen csökkent, majd a következő két mérésnél az átlagteljesitmény ugrásszerü növekedésével párhuzamosan ismét nagyobb lett, de az V. mérésnél többségükben az átlag alá kerültek. Ezen az utolsó, nagycsoportos tanév alatti terhelés mindössze annyit változtatott, hogy néhány teljesitmény közelebb került az átlaghoz.

A szélső értékek különbsége az alsódobásnál is az oktatási évet követően volt nagyobb. A mérések többségénél az átlag alatti értékek a jellemzőbbek, csak egyszer, az V. mérésnél szerepelt több adat az átlag felett. Ezt elsősorban az intenziv növekedéssel összefüggő testsuly és a labda sulya közötti arányváltozással magyarázzuk. Mert a VI. mérésre a teljesitmények többsége ismét az átlag alá került, arra következtetünk, hogy a kedvező arányváltozáshoz a nagycsoportos testnevelés hatásaként nem kapcsolódott sem az egész test gyorserejének növekedése, sem a koordinációs képességek fejlődése.

A nekifutással távolugrásnál a mérések során a szélső értékek közötti eltérés egyenletesen, az utolsó mérésnél ugrásszerüen nőtt. Az eloszlás arányos, az átlag körül némileg több érték fordul elő. Az I. mérésnél kevéssel az átlag felett, később az átlag alatti értékek a gyakoribbak. A téli időszakok után a többség a minimális érték felé tolódott el. Ezt természetesnek tartjuk, hiszen az ilyen vegyes szerkezetü mozgásnál a gyakorlás hiánya törvényszerüen a készségszint csökkenéséhez vezet.

A nekifutással magasugrásnál - miután csak kétszer mértük - ismétlődést nem figyelhettünk meg. A tanév utáni kisebb eltérést és az arányosabb eloszlást, valamint a teljesitményeknek az átlag köré tömörülését - miután ezt sem gyakorolhatták a teremben - az akadályok feletti átszökdelések transzfer hatásának tudjuk be.

Összefoglalva megállapithatjuk, hogy az erő képességének fejlődését a tantervi anyag elsajátitása, feldolgozása során nyujtott terhelés csak az első két évben biztositotta a gyermekek számára.

Ebben az időszakban, miután a terhelés differenciálására nem nyilik számottevő lehetőség, az előirt mozgásanyag, az előirt időkeretben adható terhelés a kevésbé fejlettek teljesitményeinek az átlaghoz közeledését segitette elő. (Ez leginkább a helyből távolugrásnál figyelhető meg.)

Az utolsó óvodás esztendőben - és ez valamennyi változó esetében általános tapasztalatunk - a többség teljesitményének átlag alatti szintje a terhelés elégtelenségét jelzi.

Az 5-6 évesek teljesitményeinek lassubb növekedése mögött részben a készségszint további rohamos emelkedésének az életkor vonta határok, részben a képességek kedvező változásának elmaradása huzódik meg.

Ez utóbbit a következőkkel magyarázzuk:

- az óvodai tantervben szereplő függésgyakorlatok szegényesek, csak támaszokkal arányos fejlődés alig képzelhető el, különösen ebben az életkorban. (A csontvégekre nehezedő egyre nagyobb sulyt a függésgyakorlatoknál fel lehetne használni a fejlesztés érdekében!)

- A rendelkezésre álló tornaszer mérete éppen a nagyobbak számára nem biztositja a kellő terhelést. Emellett az ismétlések számának növelésére - miután a nagycsoportosok létszáma az iskolaelőkészités miatt a többinél is nagyobb - a rendelkezésre álló idő alatt nincs lehetőség. (Az intenzitás növelésére ebben az életkorban csak szük korlátok között van lehetőség.)

A fent emlitett körülmények fokozottan jelentkeznek a tornaszobával nem rendelkezőknél, hiszen az udvari szerek az időjárás miatt csak viszonylag rövid ideig használhatók.

A tanterv hatását a gyorsaság képességének fejlődésére az indulógyorsaság, a gyorsulási erő és a mozgásgyorsaság változásán keresztül figyeltük meg.

Az indulógyorsaságot mutató teljesitmények többségének átlag körüli elhelyezkedése azt jelenti, hogy a 3-4 évesek ideg-izom kapcsolatának fejlettsége jelentősen nem különbözik, s a genetikus adottságok még nem játszanak ebben szerepet. Felszinrejutásukat az életkorral párhuzamosan figyelhettük meg, különösen a tanéven kivüli időszakok után. A foglalkozásokon alkalmazott változatos auditiv és vizuális jelre történő indulások az érzékszervek funkcionális tökéletesedéséhez, az ingerfelvevő és ingerületvezető képesség, végső fokon a mozgásszabályozás, a motorikus teljesitőképesség magasabb szintre jutását eredményezték. Ezért fogadjuk el természetesnek, hogy a teljesitmények általában, a többséget tekintve a tanév utáni méréseknél javultak erőteljesebben, tudjuk, hogy ennél a korosztálynál a pedagógiai és pszichofiziológiai folyamatok együttesen befolyásolják a reagálási gyorsaság fejlődését.

A gyorsulási képességnél a gyorsulási erőt és a mozgásgyorsaságot figyeltük meg. Tapasztalataink az indulógyorsaságnál megfigyeltekhez hasonlóak. A genetikus adottságok csak 5,5—6 éves kor után kerültek felszinre, hiszen addig a teljesitmények szinte egy tömbben az átlag körül helyezkedtek el. Az átlagteljesitmény ugrásszerü emelkedését a futás technikájának csiszolása érdekében a helyes végrehajtást kiváltó helyzetek szisztematikus alkalmazása eredményezhette, s miután a készségszint ilyen ugrásszerü emelkedése a későbbiekben nem következett be, a fejlődés is lassubbodott. A futás készségszintjének emelését viszont a későbbi továbblépés és a kardiorespiratorikus rendszer fejlődése szempontjából igen fontosnak tartjuk!

Az állóképesség fejleszthetősége az óvodáskorban - mint lehetőség - ma már nem ujdonság a szakemberek előtt. Sokkal kevésbé ismertek azonban a fejlesztés módszerei.

Kétféle tipusu terhelést alkalmaztunk. Hatását, az első mérésnél tapasztalt homogenitás miatt összehasonlitottuk a második méréstől:

- a csepeli csoport futásának hossza 43,8 %-kal
  ideje 61,5 %-kal lett jobb az első tanév végén.

Tapasztalatainkat a következőkben foglaljuk össze:

1. Mindkét módszer alkalmazása csak rendszeres terhelés esetén eredményezhet valamilyen pozitiv változást a gyermekek állóképességében;
2. A hosszan tartó futások - még megszakitások esetén is - jobb hatást látszanak biztositani a gyermekek teherbiróképességének alakulására;
3. Az egyéni adottságoknak megfelelő, differenciáltabb terhelés biztositására alkalmasabbnak az olyan hosszan tartó futások látszanak, melyeknél a futásidő a meghatározott és a távolság nem. Ez - véleményünk szerint - több lehetőséget biztosit az intenzitás megválasztására, ami ennél a korosztálynál, a biológiai érettség meghatározóbb szerepe miatt különös jelentőséggel bir.

Az erőállóképességet mutató támaszugrás-sorozatot (nyusziugrást) az ugrások számával és idejével mértük. Ennél a képességnél a kondicionális és koordinációs fejlettség együtt jelentkezik, és a nehezitett légvétel miatt az akaraterő fejlettsége

is meghatározóbb. A teljesitményekre mint az állóképességi futásoknál tapasztalt szórásra - itt is néhány átlag feletti eredmény volt a jellemző.

Kezdetben az ugrások számának adatai többségükben az átlag körül helyezkedtek el, majd fokozatosan az alá rendeződtek. A nyári időszak után, mint más bonyolult koordinációt feltételező feladatnál, tapasztaltunk visszaesést a mozgás technikai végrehajtását illetően. Miután a testméretek és az erő képességének kedvezőtlen arányváltozása - mint erre már korábban utaltunk - egybeesik az ugrások teljesitményének erőteljes számszerü csökkenésével, ugy gondoljuk, hogy ez játszik döntő szerepet abban, hogy például a csepeli gyerekek 6 évesen kevesebbre voltak képesek mint hároméves korukban!

A jelentős különbségeket, melyeket a fiuk és a leányok, valamint az óvodás csoportok között találtunk, a 2. táblázatban mutatjuk be. Ebből kitünik, hogy

1. A 3-5 éves fiuk és leányok fizikai teljesitményei között jelentős eltérés nagyon ritkán található;

- 6 éves korban a fiuknál a gyorserő és a mozgásgyorsaság már jelentősen jobb. Ez azt is jelenti, hogy náluk az erő és a testsuly aránya kedvezőbb.

2. Az óvodás csoportok közül a némi hátránnyal induló lakótelepiek főként a gyorsaságot jelentő változók esetében nyujtottak jobb teljesitményt; a csepeliek viszont az állóképességi futásban szinte végig szignifikánsan jobbak voltak. (Ugy gondoljuk, hogy ez a futásokkal történő terhelések eltérő módszerének lehet következménye.) Várakozásainkkal ellentétben, az erőt jelentő változóknál, a tornaszobával rendelkezők csak egy paraméternél tudtak jelentősen, visszatérően jobb teljesitményt nyujtani: a sulypontemelkedésnél.

Az óvodai körülmények, a testnevelési foglalkozások hatását a gyerekek fizikai-erőnléti fejlődésére az óvodába nem járt hatévesek teljesitményeivel történő összehasonlitás utján mérhetnénk le igazán. A különbség nyomon követése akkor lett volna teljes, ha folyamatosan, három éven át tehettük volna meg ezt. Korlátozott lehetőségeink mellett erre sajnos nem volt módunk, ezért az általunk mért kontrollcsoport eredményeit - akiket két hónappal a VI. mérés után tudtunk csak mérni - a velük egykoru 2. korcsoport teljesitményeivel hasonlitjuk össze, és az összevetés eredményét tájékozódásként használjuk, értékeljük.

Mérési adataikat a 3. táblázatban és az óvodásokétől való jelentős eltérést, szignifikanciát a 4. táblázatban közöljük.

A tanterv (program) hatékonyságát illetően - akkor is ha figyelembe vesszük a mérések között eltelt időt - ezek az értékek nem mutatnak kedvező képet!

A számszerü adatok vizsgálata mellett el kell gondolkodjunk azon is, vajon az óvodások teljesitményeiben milyen sullyal van jelen az a tény, hogy náluk három év alatt kialakult egyfajta követelményrendszerhez való alkalmazkodás, hogy akarati tulajdonságaik közösségben fejlődtek, mig mindezt az óvodába nem járt gyerekek nem mondhatják el magukról.

Az összehasonlitás azonban azt mindenképpen igazolni látszik - amit a vizsgálat során sokszor, sokféleképpen tapasztaltunk -, hogy a leányok akcelerált biológiai érésére bekövetkező változások és a mai óvodai körülmények között korlátozott mozgáslehetőség együttesen igen kedvezőtlenül hatnak fizikai-erőnléti fejlődésükre.

2. táblázat

Az óvodás csoportok nemek szerinti erőnléti paraméterei közti szignifikáns eltérések*

I. mérés

	1. csoport	2. csoport	Fiuk	Lányok
Sulypontemelkedés (cm)	11,17	11,24		
5 m futás (s)	2,20	2,46		
A támaszugrások ideje (s)	44,60	55,65		

II. mérés

Sulypontemelkedés (cm)	13,88	11,23
5 m futás (s)	2,07	2,40
10 m futás (s)	3,66	3,90
15 m futás (s)	4,98	5,22
Az állóképességi futás ideje (s)	80,69	130,34
Az állóképességi futás hossza (m)	154,19	221,73

III. mérés

Sulypontemelkedés (cm)	13,76	11,03	Az állóképességi futás ideje (s)	161,66	226,96
Alsó dobás (cm)	238,53	198,57			
5 m futás (s)	2,13	2,40	Az állóképességi futás hossza (m)	253,04	399,99
Nekifutással távolugrás (cm)	120,11	100,50			

IV. mérés

Sulypontemelkedés (cm)	13,82	12,00
Az állóképességi futás hossza (m)	442,76	349,88

V. mérés

Az állóképességi futás hossza (m)	739,42	874,42

VI. mérés

Alsó dobás	345,69	218,50	Magasugrás nekifutással (cm)	48,26	42,17
Sulypontemelkedés (cm)	18,98	15,94			
Helyből távolugrás (cm)	116,96	102,69	15 m futás (s)	4,00	4,33
Nekifutással távolrás (cm)	202,26	153,92			
5 m futás (s)	1,82	1,56			
10 m futás (s)	3,08	2,75			
15 m futás (s)	3,99	4,39			

* A táblázatban a csoportok, nemek átlageredményei szerepelnek.

3. táblázat

A kontrollcsoport egyszerü statisztikái

	Összes			Fiuk			Lányok		
	n	$\bar{x}$	s	n	$\bar{x}$	s	n	$\bar{x}$	s
Testsuly (kg)	26	22,69	3,45	10	24,40	3,90	16	21,62	2,74
Testmagasság (cm)	26	117,75	3,66	10	117,85	3,11	16	117,68	4,07
Felsővégtaghossz (cm)	26	48,76	2,24	10	49,25	1,94	16	48,46	2,42
Alsóvégtaghossz (cm)	26	54,90	2,56	10	55,60	2,24	16	54,46	2,72
Medenceszélesség (cm)	26	20,03	1,02	10	20,45	0,98	16	19,78	0,99
Vállszélesség (cm)	26	20,26	1,54	10	20,85	1,41	16	19,90	1,55
Mellkaskerület nyugodt légzés mellett (cm)	26	58,73	4,30	10	60,40	5,37	16	57,68	3,25
Tomporkerület (cm)	26	62,61	4,55	10	63,45	6,32	16	62,09	3,14
Felkarkerület (cm)	26	17,42	1,62	10	17,90	2,23	16	17,12	1,08
Lábszárkerület (cm)	26	23,59	1,95	10	24,25	2,62	16	23,18	1,32
Ülőmagasság (cm)	26	62,84	2,41	10	62,25	2,74	16	63,21	2,20

Jelölések: n = a vizsgáltak száma,
$\bar{x}$ = átlag,
s = szórás.

4. táblázat

Az óvodások és a kontrollcsoport fizikai-erőnléti teljesitményei közötti szignifikáns különbségek

	Óvodások $\bar{x}$	Kontrollcsoportok $\bar{x}$
Az összes gyerek teljesitményei között:		
Nekifutással távolugrás (cm)	178,09	151,80
Támaszugrások száma (db)	65,52	46,53
Támaszugrások ideje (s)	74,25	45,07
Állóképességi futás hossza (m)	983,94	360,19
Állóképességi futás ideje (s)	456,40	172,88
A fiuk teljesitményei között:		
Nekifutással távolugrás (cm)	187,30	150,00
Nekifutással magasugrás (cm)	48,26	42,30
Sulypontemelkedés (cm)	17,97	15,10
Támaszugrások száma (db)	69,00	39,60
Támaszugrások ideje (s)	78,21	42,70
Állóképességi futás hossza (m)	1019,30	355,49
Állóképességi futás ideje (s)	487,91	154,00
A lányok teljesitményei között:		
Nekifutással magasugrás (cm)	42,17	44,87
10 m futás (s)	2,97	2,78
Támaszugrások száma (db)	62,77	50,87
Állóképességi futás hossza (m)	955,92	363,12
Állóképességi futás ideje (s)	431,41	355,19

VI. A longitudinális vizsgálatok eredményei

A három éven át tartó sorozatméréseken keresztül képet kaptunk a növekedés és a fizikai-erőnléti változás folyamatairól.

A fejlődés statisztikai jellemzésére lineáris regressziót számoltunk minden változóra az idő függvényében. A kapott korrelációs együtthatókat vizsgálva eldöntöttük, hogy a fejlődés az adott változóban lineáris-e vagy sem.

A fizikai-erőnléti paraméterek változásait a fejlődést leíró görbék tipusai szerint mutatjuk be.

1. Lineáris regressziót találtunk az alsó dobás, a helyből távolugrás, a nekifutással távol- és magasugrásnál.

Az alsó dobás százalékos változásai: 29,92 %
15,70 %
14,39 %
19,86 %
-5,86 %

A helyből távolugrás százalékos változásai: 23,77 %
15,57 %
14,66 %
14,16 %
4,19 %

2. Telitési görbe szakaszán helyezkednek el az állóképességi változók: a támaszugrások ideje és száma, valamint az állóképességi futás ideje és hossza.

A támaszugrások idejének százalékos változásai: 0,78 %
19,20 %
5,09 %
8,68 %
8,28 %

A támaszugrások számának százalékos változásai: -8,55 %
6,51 %
-4,09 %
16,40 %
-8,23 %

Az állóképességi futás idejének százalékos változásai: 17,99 %
87,72 %
8,00 %
110,36 %
19,07 %

Az állóképességi futás hosszának százalékos változásai: 33,25 %
78,22 %
18,30 %
103,60 %
21,93 %

A két ciklikus, állóképesség jellemzéséül mért mozgás intenzitásának alakulása nemcsak az erőnléti állapot változásához szolgáltat adatokat, hanem az izom-ideg kapcsolat fejlődéséről, az ingervezetés tökéletesebbé válásáról is.

Az állóképességi futás intenzitásának változása:	A támaszugrás-sorozat intenzitásának változása:
m/s	m/s
1,577	1,293
1,781	1,192
1,091	1,066
2,175	0,972
2,105	1,041
2,155	0,882

3. A sulypontemelkedés fejlődését különböző tipusu görbék irják le. Egy ideig telitési görbét követ, majd egy időponttól kezdve egy intenziv fejlődési szakaszt lehet megkülönböztetni.

A sulypontemelkedés százalékos változásai: 11,95 %
-1,19 %
4,11 %
22,30 %
10,57 %

4. A gyorsaságot mutató változók egy időben monotonon csökkenő, majd intenziven csökkenő görbén helyezkednek el.

Az 5 m futás,	a 10 m futás,	a 15 m futás százalékos változásai:
4,93 %	11,26 %	15,14 %
1,82 %	7,67 %	5,09 %
9,66 %	1,71 %	5,37 %
8,94 %	6,52 %	0,87 %
12,42 %	11,49 %	7,70 %

VII. Következtetések, ajánlások

A vizsgálat három éve alatt szerzett ismereteink alapján a következő megállapitásokat tesszük:

1. A választott paraméterek és módszerek alkalmasnak látszanak megbizható ismeretek szerzésére;

2. A számszerü adatokból ugy látjuk, hogy az általunk mért budapesti óvodásokra nem jellemző az akcelerált növekedés;

3. A kondicionális képességek közül óvodás korban - tapasztalataink szerint - az állóképesség fejleszthető leginkább, a gyorsaság legkevésbé;

4. Fizikai teljesitőképességük alakulása bizonyitani látszik feltevésünket, mely szerint az óvodai testnevelési tanterv (program) nem képes biztositani a 3-6 éves koru óvodások sokoldalu és arányos fejlődését, sem a mozgásanyag, sem annak feldolgozására előirt idő vonatkozásában.

A változtatás, a korszerüsités a feladatok egész sorának elvégzését jelenti. Ezek közül a legfontosabbnak tartjuk:

- további vizsgálódásokat a korosztály pontosabb megismerése érdekében;
- a meglévő kutatási eredmények összegzése révén uj, kisérleti tanterv elkészitését és annak a gyakorlatban történő kipróbálását;
- és mivel a társadalmi elvárásnak megfelelni képes óvodai testnevelés hatékonysága módszer kérdése is, korszerü óvónőképzést és továbbképzést.

IRODALOM

1. Bakonyi F.-Nádori L.: Az állóképesség életkori szintjei 4-12 éves korban. (A sport és testnevelés időszerü kérdései, 22. köt. 1980. 5-37. p.)
2. Bakonyi F.: Adatok a 3-6 éves óvodások testi fejlődéséhez, fizikai erőnlétéhez és motorikus szintjéhez. (Közlemények a testnevelés- és sporttudományok köréből, 1975. 59-90. p.)
3. Bakonyi F.-Farmosi I.: A 3-6 éves gyermek fizikai teljesitményének vizsgálat (Tanulmányok a TFKI kutatásaiból. 1980. 83-104. p.)
4. Kunos A.-né: Óvodáskoruak gyorsasági ereje és állóképessége. (A sport és testnevelés időszerü kérdései, 22. köt. 1980. 39-80. p.)

LUKOVICH, Istvánné

Data about the skill forming effects of movement material in the educational programme for kindergartens

After a study lasting of three years it is stated that parameters and methods selected are applicable to gain reliable data. The study supports the fact that accelerated growth of nursery-school children in Budapest is not a characteristical phenomenon. Their ability of endurance may be developed the best, while their speed the least. Tendency in nursery-school children's physical abilities is likely to prove our assumption that physical education curriculum of nurseries do not provide the many-sided development of children of 3 to 6 years.

ЛУКОВИЧ, Иштванне

Данные о влиянии двигательного материала учебного плана для детского сада на развитие качеств детей

В результате 3-летних исследований можно устанавливать, что отбранные параметры и метоыд позволяют получить надежные данные. Дети изученные в Будапеште не характеризуются акцелерацией роста. В области физических качеств наилучше развивается выносливость, скорость лишь в меньшей мере. Кажется, что развитие их физической работоспособности подтверждает нашу гипотезу по которой учебный план физической культуры в детском саду /учебная программа/ не обеспечивает всестороннего развития 3-6-летних детей.

PÓTZYNÉ KERESZTESI Katalin

EGY KÖRNYEZETVIZSGÁLAT TAPASZTALATAI ÁLTALÁNOS ISKOLAI TANULÓKNÁL

Az általános és középiskolás kor testi fejlődési sajátosságai nagyrészt ismertek, de a környezethez való viszony, a társadalmi fogékonyságuk a felnőtté válás során nem tisztázott eléggé. Vizsgálatunk arra irányult, hogy a 10-14 éves tanulók fejlődését befolyásoló szociális tényezőket, azok jellemzőit kutassuk.

Az összes szociális tényezőt igyekeztünk figyelembe venni, bár mintánk nem reprezentativ.

I. Irodalmi áttekintés

Magyarországon Németh László végzett először olyan komplex vizsgálatot, amely a tanulók sokoldalu megközelitése, a környezet felmérése alapján javaslatokat nyujt az oktatás-nevelés korszerübbé tételéhez. "A kisérletező ember" cimü müvében (15) leirja, hogy mint iskolaorvos a Medve-utcai polgáriban az általa kidolgozott törzslapokon a fizikális állapot mellett a tanulók szociális környezetének jellemzőit is rögzitette: "tudnom kell, milyen körülmények között él, milyen betegségeken ment át, milyen panaszai vannak". A tanulók életkörülményeit is vizsgálta: milyen lakásban laknak, vannak-e eleget a szabad levegőn, milyen a fizikai és szellemi terhelésük. A családok egészségügyi viszonyai felől is érdeklődött. Vizsgálataiból kitünt: "hogy a fiuk 15 %-a apátlan árva, az édesanyja 3 %-uknál elhunyt. A családok 10 %-ában az apa, 6 %-ában az anya beteges. Nagy meglepetésemre szolgált a családok viszonylagos népessége. Az egyke aránylag ritka, minden tizedik fiu az. Átlag egy családra közel három gyerek esik."

Szepes Lajos (17) vizsgálati eredményei közül kiemelendő, hogy "a testsuly és a testmagasság tekintetében a vizsgált falusi 14 éveseknek több mint fele meghaladja az országos átlagot, negyede az átlagos szintbe esik, mig alatta csupán egyötöde áll."

A sporttevékenység vizsgálatánál megállapitotta, hogy a legfőbb teendő az uszásoktatás területén adódik.

Eredményeit összegezve megállapitja, hogy - a serdülőkorban - a biológiai és a társadalmi érettség különbözőségére figyelemmel - azaz iskola keretei között többet kellene foglalkozni a társadalomba illeszkedés különböző összefüggéseivel, az emberi együttélés elveivel, ha az iskola valóban az életre akar előkésziteni, nevelni.

Burka Endre (2) "A testi nevelés szerepe és jelentősége a szocialista nevelésben" cimü tanulmányában az ifjuság testi nevelését elősegitői között az életszinvonal emelkedését, a táplálkozás összetételének javitását (elsősorban a fehérjékben gazdagabb táplálkozást), az egészséges fejlődést gátló tényezők elháritását látja a

leglényegesebbnek. Külföldi szakirodalmi adatokkal bizonyitja, hogy a kedvezőbb társadalmi helyzetben levő szülők gyermekei jelentősen fejlettebbek, és ez szomatikus jellemzőikben is jelentkezik.

Megyeri Ferenc (12) 109 tanulónál vizsgálja a szociális és kulturális fejlődést. Az ötödik osztályos tanulóknál elsősorban a mikroszociológiai tényezőket figyelte meg. Ennek során a családok és az egyének anyagi helyzetét vette szemügyre. A családokon belül az egy főre eső keresetet, a gyermekek számát, a családban együtt élő személyek számát, a lakószobák számát, a higiénés helyzetet, az otthoni kulturális lehetőségeket mérte fel. A vizsgálat testnevelési értéke abban mutatkozik, hogy nagymértékben megkönnyitette a gyermek és környezetének megismerését. Evvel párhuzamosan a 109 tanuló sportági részvételét is megnézte. A mozgásra ösztönző környezeti hatásokat is felmérte, azt figyelte meg, hogy a tanulók 23 %-a a szórakozás miatt, 17,3 % magáért a mozgásért, 9,6 % az erőért, 7,6 % az egészségért és szépségért, 5,7 %-a pedig a hasznosságáért szereti a sportot.

Bakonyi Ferenc (1) 5000 általános iskolai tanulón az antropometriai jellemzőket, az alapvető fizikai képességeket és egyéb élettani paramétereket mért. Az volt a célja, hogy a különböző életkorok morfológiai, fizikai és élettani sajátosságait állapitsa meg, és egyes életkorokra jellemző standardokat dolgozzon ki. Ebben a kutatásban a társas kapcsolatokat is vizsgálta, hogy megállapitható legyen a testnevelés és a sport szerepe a társas kapcsolatok fejlődésében.

Colemann (3) 114 középiskolai II. osztályban végzett kérdőives felmérést, amely a következő szempontokra irányult: érzelmi kapcsolatok, szellemi képességek, irányitó képességek, gazdasági élet, előadási készség, összeférhetőség, sikerélmény, olvasmányaikkal és a sporttal kapcsolatos vélemények.

A méréseket kontrollosztályokkal ellenőrizte és a következőket állapitotta meg:

- a 15-16 évesekre jellemző a befeléfordulás. Az önálló egyéniség kialakitásának vágya nem mindig kedvez a társas kapcsolatok fejlődésének.
- 15-16 éves korban a testnevelés "mennyiségének" hatását a tanulók társas kapcsolataira az alábbiak érzékeltetik:
- fiuknál nem hat kedvezően a nagyobb óraszám,
- a lányoknál nem mutatkozik lényeges eltérés,
- az egyes sportágak mozgásanyagára alapozott testnevelési óra is eltérő hatást vált ki a lány- és fiu tanulóknál,
- mind a lányoknál, mind a fiuknál a legjobb tanuló és a legjobb sportoló az osztály legmagasabb presztizsü tagja, a legrosszabb tanulónak és a leggyengébb sportolónak van a legkisebb megbecsülése,
- a tanulók sportképessége és eredményessége döntő hatást gyakorol az osztályközösségre: a legjobb sportoló az osztály legtöbb kapcsolattal rendelkező tagja, mig a legrosszabb sportolónak van a legkevesebb kapcsolata, az osztályban ő a legmagányosabb,
- a lányok ebben az életkorban kevésbé érzékenyek a testnevelés hatásaira mint a fiuk,
- az osztályközösség kialakitásánál az iskolának az eddiginél fokozottabb mértékben kellene támaszkodnia a legjobb sportolókra.

A 11-12 éves gyermekek hasonló vizsgálatánál Bakonyi (1) megállapitotta, hogy:

- a 11-12 éves gyermek elsősorban a teljesitményt becsüli. A fiuknál a testi és szellemi teljesitmény kb. egyenlően esik latba, mig a lányoknál a szellemi teljesitmény tisztelete valamivel nagyobb.

Csőregh Éva (5) budapesti lakótelepi általános iskolások életmódját, szabadidő-eltöltési formáit vizsgálta, és többek között megállapitotta, hogy:

- a szabadidő-tevékenységek rendszerében egyaránt fontos szerepet kap az érdeklődés irányultságának felismerése, a képességek fejlesztéséhez hasznos technikák elsajátitása és a már megszerzett készségek karbantartása. A szabadidő alapvető funkcióit figyelembe véve a szerző a következőkre gondol:

"- a szervezet felfrissitése, edzése (rekreációs tevékenység, testedzés, turisztika, játék),

- szórakozva müvelődés (versenyek, vetélkedők, mozi, szinház, hangverseny),

- a személyiség harmonikus kibontakoztatása (készségfejlesztő tevékenységek, versenysportok)".

Gazsó Ferenc (8) részletesen elemzi az iskolai tevékenységeket befolyásoló társadalmi tényezőket. Igy állapitja meg azt, hogy - "az iskolai nevelés eredményeit és folyamatait befolyásoló társadalmi tényezők vizsgálatai feltárták, hogy a gyermekek iskolai érvényesülését, továbbtanulásuk esélyeit alapvetően a szülőknek a társadalmi strukturában elfoglalt helye határozza meg. Az azonos jövedelemszint esetén is kirajzolódnak a rétegek közti tanulmányi különbségek." Vizsgálja az általános iskolások tanulmányi átlagai és a család jövedelme közti összefüggést. Megállapitja, hogy az iskolai teljesitmények szinvonala elsősorban a szülők iskolázottságával és a családi müvelődési szinttel van szoros kapcsolatban.

Az MSZMP Társadalomtudományi Intézete egyik szociológiai kutatása keretében Molnár Péter vezetésével az apa foglalkozása és a testnevelési érdemjegy közötti kapcsolatrendszert vizsgálják az általános iskola 8. osztályos tanulóinál. Vizsgálati anyaguk feldolgozás alatt van, igy jelenleg még nem szürhetők le olyan megállapitások, amelyekből kitünik, hogy a különböző településeken müködő iskolákban hogyan befolyásolja az apa foglalkozása a testnevelési érdemjegyek szóródását.

E kérdéskör tanulmányozása olyan fontos összefüggésekre hivhatná fel a figyelmet, amely a jövőben az iskolai testnevelés tervezésénél figyelemre méltó szempontokat adhatna.

II. A vizsgálati személyek és a módszer

893 tiz-tizennégy éves általános iskolai tanulón végeztük vizsgálatainkat az 1978/79-es tanévben. Az adatfelvételt keresztmetszeti vizsgálatnak szántuk, és mintánkba, lehetőségeinktől függően vidéki iskolákat is bevontunk, hogy eredményeink minél jobban általánosithatók legyenek.

Természetesen jól tudjuk, hogy standard adatfelvételhez reprezentativ mintavétel szükséges. Miután erre lehetőségünk nem volt, igy mintánkat a körülmények alkalomszerüen alakitották.

a) A vizsgált tanulók adatainak felvételére és feldolgozására közvetlen számitógépes adatfeldolgozásra alkalmas ürlapokat szerkesztettünk. A felmérést végző testnevelő tanárok részére kódolási utasitást dolgoztunk ki, amely az ürlapok kitöltési módját tartalmazta.

b) Az adatrögzités az MTA CDC 3600 tipusu számitógépen mágnesszalagra történt.

c) Az adatfeldolgozási folyamatban első fázisként egydimenziós gyakorisági táblázatok készültek az adatokról, és az alapstatisztikák számitását végeztük el változónként (átlag, szórás, abszolut, relativ és kumulativ százalék). A kiválasz-

tott változók között két- és háromdimenziós kontingencia-táblázatokat készitettünk, a χ^2-próbát és a kontingencia-együtthatót számolva. Jelen tanulmányban az adatok relativ százalékos értékeit mutatjuk be.

A nemek és korcsoportok szerint nagyjából egyenlő elemszámu mintát sikerült összeállitanunk.

1. táblázat

A minta fiu-lány megoszlása

	Elemszám	%
Fiu	500	56,2
Lány	390	43,8
Kitöltetlen	3	0,3
	893	100,0

2. táblázat

Az iskolák minta szerinti megoszlása

	A tanulók száma	(%)
VI. kerületi iskola	312	35,2
II. kerületi iskola	234	26,2
XV. kerületi, Ujpalota (testnevelés tagozatos iskola)	79	8,9
Pécs (általános iskola)	61	6,8
Szombathely (testnevelés tagozatos iskola)	19	2,0
Nagyközségi iskola (Balatonalmádi)	188	21,1
Összesen:	893	100,0

III. Az iskolai teljesitményt befolyásoló társadalmi tényezők

Szociológusok, pszichológusok, genetikusok vizsgálati eredményeik alapján állitják (0,3—0,5 %-os patológiás kivételtől eltekintve), hogy a gyermekek, a pszichomotoros fejlettség és a szociológiai lehetőségek terén is egyenlő lehetőségekkel jönnek a világra. (9, 4)

Azonban elméleti megfontolások és a gyakorlati tapasztalatok arra utalnak, hogy ezek az egyenlő lehetőségek még azonos körülmények között is egyenlőtlenekké válhatnak, amelyek szomatikus és mentális vonatkozásban egyaránt megmutatkozhatnak a potenciák alkalmazásában, fejlődésében a társadalom tényezőinek rendkivül fontos, befolyásoló szerepük van.

Elemzésünkbe olyan szociológiai adatokat vontunk be, amelyek mint rétegképző jegyek foghatók fel.

3. táblázat

Az apa foglalkozása	Elemszám	%
Ipari szakmunkás	216	24,2
Értelmiségi	211	23,6
Alkalmazott	206	23,1
Egyéb	58	6,5
Ipari betanitott munkás	52	5,8
Vezető állásu	49	5,5
Mezőgazdasági betanitott munkás	15	1,7
Meghatározhatatlan (állami gondozottak)	86	9,6

Tanulóink 69 %-a budapesti, ez az oka, hogy legkisebb százalékban szerepelnek a mezőgazdasági betanitott munkások.

4. táblázat

Az anya iskolai végzettsége

Osztályok	Elemszám	%
0-4	13	1,5
5-7	11	1,2
8 általános	249	27,9
9-14 osztály	366	41,0
> 15	142	15,9
Meghatározhatatlan	112	12,5

Munkánkban Csőregh Éva adataival hasonlitottuk össze az anyák legmagasabb iskolai végzettségét.

5. táblázat

Az anya iskolai végzettsége szerinti eloszlás

(Csőregh Éva adatai)

Elvégzett iskola	%
Befejezetlen általános iskola	24,17
8 általános	42,50
Befejezetlen középiskola	13,33
Érettségi	13,33
Befejezetlen főiskola, egyetem	1,57
Főiskola, egyetem	1,67
Nem válaszolt	3,33

Saját mintánkban sokkal kevesebb az általános iskolát be nem fejezett szülő, mint a csepeli, pesterzsébeti és ujpalotai lakótelepen felmért tanulóknál. (Megjegyezzük, hogy adataink valószinüleg módosultak volna, ha a 112 meghatározatlan adatot pontositani tudjuk. A nagyközségi iskolából 112 tanuló, intézetben nevelkedő állami gondozott, akik anyukat nem ismerik.)

A gyerekek legnagyobb része a II. kerületi és a VI. kerületi iskolákból származik, és ebből adódhat, hogy az anyák 41 %-a középiskolai végzettséggel rendelkezik.

Eredményeink az apa iskolai végzettségét tekintve is eltér Csőregh É. felmérésétől.

6. táblázat

Mintánk adatai:	(%)	Csőregh Éva adatai:	(%)
0-4 osztály	0,9	Befejezetlen általános iskola	13,3
5-7 osztály	1,6		
8 általános	24,4	8 általános	49,17
9-14 osztály	29,8	Befejezetlen középiskola	8,33
> 15 osztály	30,7	Érettségi	14,17
Megállapithatatlan	12,7	Befejezetlen főiskola, egyetem	1,67
		Főiskola, egyetem	4,16
		Nem válaszolt	9,17

Az iskolai teljesitményeket befolyásoló társadalmi tényezői között a szociológusok lényegesnek tartják a szülőknek a társadalmi strukturában elfoglalt helyét.

Ezt a rangsort szerintünk az apa foglalkozása jól reprezentálja, ellentétben a család összjövedelmével, ami a hazai kutatások szerint nem jellemző a társadalmi rétegződésben elfoglalt helyre. (8)

IV. A tanuló nevelési környezete

Ahhoz, hogy az ifjuság általunk kiválasztott korcsoportjáról átfogóbb képet kapjunk, szükségesnek tartottuk, hogy a tanuló életkörülményeit, környezetéhez (család, tanulói közösség) való kapcsolatát is vizsgáljuk.

A lakásviszonyok köztudottan befolyásolják az egyén életét, teljesitményét. Iskolaorvosi vizsgálatainál már Németh László is figyelembe vette a tanulók életkörülményeit, családi szociális helyzetét. (15)

A tanulók lakásviszonyainak feltárására vizsgáltuk meg a közös háztartásban élők számát. A háztartást ugy határoztuk meg, hogy azoknak az együttlakó személyeknek az együttese, akik közös lakásban vagy annak egy részében laknak, rendszerint közösen étkeznek és a létfenntartás költségeit közösen viselik. A háztartás egy vagy több együttélő családból is állhat. A háztartás a családtól még annyiban is különbözik, hogy a családtagok száma a rokonokat és az "idegen" személyeket nem tartalmazza.

7. táblázat

A közös háztartásban élők és a gyermekek száma a családban

(Állami gondozottak)	Közös háztartásban élők		Gyermekek száma a családban	
	abszolut gyakoriság (%)	százalékos gyakoriság (%)	abszolut gyakoriság (%)	százalékos gyakoriság (%)
0	104	12,0		
1	2	0,2	243	29,0
2	50	5,8	439	52,4
3	210	24,3	94	11,2
4	361	41,7	23	2,7
5	95	11,0	14	1,7
6	25	2,9	10	1,2
7	18	2,1	9	1,1
8			5	0,6
Összesen:	893	100,0	837	100,0

Legnagyobb gyakorisággal a négy fős közös háztartás szerepel, amely az esetek nagy részében megfelel a két gyermekes családnak.

Ha a lakásviszonyok részletesebb adatait nézzük, akkor láthatjuk, hogy komfort szempontjából tanulóink 90 % felettiellátottsággal rendelkeznek. A lakószobák számánál az 1 előfordulást növeli az intézeti állami gondozottak viszonylag nagy, 12,6 %-os aránya. Ha összehasonlitjuk a közös háztartásban élők számával, megfelelőnek mondhatjuk. Valószinü, ennek oka az, hogy a mintánk főleg budapestieket, és II. kerületieket, illetve ujpalotai lakótelepieket reprezentál. Itt pedig a lakásviszonyok köztudottan már megfelelőek.

Gazsó Ferenc (8) megállapitja, hogy "- a tanulás anyagi-tárgyi feltételeihez tartoznak a családok lakáskörülményei is. Feltehető, hogy a lakásviszonyok - főként a laksürüség - erősen befolyásolják a gyermekek tanulási feltételeit s a tanulás eredményességét."

A hazai lakáshelyzetet általában kedvezőtlennek itéli meg: például az egy szobában lakó családok közül is kitünik a segédmunkás családok különösen kedvezőtlen lakáshelyzete. Gazsó szerint nem állnak rendelkezésre pontos adatok arról, hogy a lakáskörülmények milyen mértékben befolyásolják a különböző társadalmi rétegekből induló fiatalok teljesitményét. Viszont a legujabb kutatások és a mindennapi pedagógiai tapasztalatok egyértelmüen jelzik, hogy a lakásviszonyok különbségei (a lakás komfortfoka stb.) sokoldaluan befolyásolják a gyermek egész fejlődését. (8)

8. táblázat

Lakószobák száma (6 m^2 felüli)

	Abszolut gyakoriság	Százalékos gyakoriság (%)
0	3	0,3
1	152	17,0
2	428	48,0
3	238	26,7
4	57	6,4
5	10	1,1
6	3	0,3
7	1	0,1
	893	100,0

9. táblázat

A család összjövedelme

	Abszolut gyakoriság	Százalékos gyakoriság (%)
999 - 1999	12	1,3
2000 - 2999	11	1,2
3 - 5000	68	7,6
5 - 10 000	519	58,1
10 - 15 000	163	18,3
15 - 20 000	8	0,9
20 ezer felett	2	0,2
Határozatlan (állami gondozott)	110	12,3
	893	100,0

A család anyagi és szellemi lehetőségeinek feltárására megvizsgáltuk a családok összjövedelmét. Adatainkat részben az iskolának benyujtott hivatalos kereseti kimutatás, részben a szülőktől kapott tájékoztatás alapján vettük fel, ti. kereseti kimutatást csak a napközi otthont igénybevevő tanulóknak kell benyujtani.

Ferge Zsuzsa (7) a jövedelmi szint és a tanulmányi eredmény kapcsolata alapján megállapitotta, hogy a jövedelmi szint a tanulmányi eredményeket nem egyértelmüen differenciálja. Szerepe mégsem közömbös, és főként akkor befolyásoló tényező, amikor a családnak a gyermek továbbtanulása ügyében kell döntenie. Nemzetközi szociológiai kutatások is alátámasztják a hazai megfigyeléseket. (3)

V. Kultura, szórakozás, tanulás és pihenés a családban

Az otthon nyujtotta müvelődési lehetőségeken kivüli hatótényezőket vizsgálva megkérdeztük, hogy milyen müvészeti eseményeket látogatnak, illetve legszivesebben mivel töltik el szabad idejüket.

10. táblázat

A házon kivüli családi tevékenység megoszlása

	Abszolut gyakoriság	Százalékos gyakoriság (%)
Kirándulás	277	31,0
Fizikai munka	209	23,4
Szinház	93	10,4
Film	77	8,6
Hangverseny	60	6,7
Egyéb	56	6,3
Sport	38	4,3
Muzeum	32	3,6
Határozatlan	51	5,7
Összesen:	893	100,0

Vizsgálatunkban fontos szempont a serdülő korosztály testkulturális szokásainak feltárása is. Éppen ezért lehangoló, hogy a családi, közös sporttevékenység milyen kis százalékban (4,3) fordul elő. Ugy gondoljuk, hogy ennek elsősorban a jelenleg meglevő helytelen szemlélet is oka. A családi nevelésben a testnevelés - a sport megszerettetésére irányuló törekvés, ma még csak nagyon elenyésző mértékben található meg. Maguk a szülők sem forditanak rendszeresen gondot testedzésükre. Jelenleg csak a turisztika az, amely a családi "testedzési" formában némileg elterjedt. Tanulóink az iskola befejezése után abbahagyják a testedzést. Sajnos ma még testnevelés-oktatásunk nem tudja megvalósitani azt a célkitüzést, hogy az iskola befejezése után a testedzés igénnyé válják, és szabadidő tevékenységük szerves része legyen. Pedig ha a serdülő korosztály érdeklődési területeit vizsgáljuk, azt láthatjuk, hogy a sport az első helyen szerepel.

Az anya iskolai végzettsége szerint képzett alcsoportokon belül az apa foglalkozása és a tanuló érdeklődési területe közötti összefüggéseket vizsgáltuk. A χ^2-próba alapján egyik alcsoportban sem mutatkozott a fenti két változó között szignifikáns összefüggés. Egy szemelvényt mégis közlünk, amelyből kitünik néhány jellemző.

A két legnagyobb elemszámu csoportot hasonlitjuk össze, ezek egyuttal a legjellegzetesebbek.

11. táblázat

Érdeklődési terület, az apa foglalkozása és az anya iskolai végzettsége közötti összefüggések a 8 általánost végzett anyáknál (N=242)

Érdeklődési terület (apa foglalkozása)	Ipari szakmunkás	Értelmiségi
	százalékos gyakoriság (%)	százalékos gyakoriság (%)
Kialakulatlan	23,9	31,2
Technika	15,9	12,5
Müvészet	12,4	12,5
Sport	26,5	18,7
Egyéb	15,9	18,7
Több együtt	5,3	6,3
	melyből az ipari szakmunkások aránya	melyből az értelmiségiek aránya
	46,7	6,6

12. táblázat

Felsőfoku végzettséggel rendelkező anyák

(N=140)

Érdeklődési terület (apa foglalkozása)	Ipari szakmunkás	Értelmiségi
	százalékos gyakoriság (%)	százalékos gyakoriság (%)
Kialakulatlan	23,1	13,4
Technika	23,1	18,3
Müvészet	7,7	13,4
Sport	30,8	24,4
Egyéb	7,7	18,3
Több együtt	7,7	12,2
	melyből az ipari szakmunkások aránya	melyből az értelmiségiek aránya
	9,3	58,6

Eredményeink igazolják azt az életben is tapasztalható jelenséget, mely szerint a házaspárok azonos vagy hasonló müveltségi szinttel rendelkeznek. Hiszen a 8 általánost végzett anyák csak 6,6 %-ának van értelmiségi férje, és felsőfoku végzettséggel rendelkező anyáknak a férje csak 7,7 %-ban ipari szakmunkás.

Mintánk értékelhető adatai szerint a családok 79 %-ában sportol(t) valaki. Az Országos Testnevelési és Sporthivatal statisztikai adatai szerint 1974-ben Magyarországon 1 124 354 sportegyesületi tag volt, mely kb. a lakosság 10 %-a. Ha csak ezeket a számadatokat nézzük, elégedettek lehetünk, de ha a tényeket össze-

13. táblázat

Megkérdeztük a tanulóktól, hogy ki sportol(t) a családban?

	Abszolut gyakoriság	Százalékos gyakoriság (%)
Senki	251	31,5
Apa	191	24,0
Anya	75	9,4
Testvér	77	9,7
Rokon	19	2,4
Többen	182	22,9
Összesen:	795	100,0

14. táblázat

Családi testedzési forma

	Abszolut gyakoriság	Százalékos gyakoriság (%)
Nincs	451	50,7
Gimnasztika	157	17,7
Kocogás	104	11,7
Egyéb	92	10,3
Uszás	73	8,2
Multban végzett sport	12	1,3
Összesen:	889	100,0

függésükben próbáljuk áttekinteni, meg kell állapitanunk, hogy statisztikai adataink csak abból a szempontból megfelelőek, hogy az emberek életük folyamán találkoztak-e a sporttal. Köztudott dolog, amit egészségügyi és honvédségi statisztikák is alátámasztanak, hogy a rendszeres testedzést folytatók száma jelenleg hazánkban még nem megfelelő.

Megkérdeztük a tanulókat, hogy családjukban hogyan sportolnak. Adatainkat ugy gondoljuk, itt is az befolyásolta, hogy a felmérést a testnevelő tanár végezte.

A családban a sport iránti érdeklődés még a 10 %-ot sem éri el, mégis meghatározó tényezője lehet a tanulók sport iránti motivációjának ebben az életkorban. Nagy György (13) azt állapitotta meg, hogy az életkor előrehaladtával a motiváció egyre csökkenő tendenciát mutat, melynek a más irányu elfoglaltság, a mozgásigény csökkenése az oka.

15. táblázat

Sport iránti érdeklődés

	Abszolut gyakoriság	Százalékos gyakoriság (%)
TV közvetítés	422	47,6
Több együtt	194	21,9
Nincs	111	12,5
Sportujság	103	11,6
Versenylátogatás	54	6,1
Egyéb	3	0,3
Összesen:	887	100,0

Zsakai Kálmán (18) e korosztály testnevelési irányultságát befolyásoló motivumok közül legdöntőbbnek a játéktevékenységet tartja, mivel mozgásvágyukban itéli meg a sikerélményt, elsősorban fiuknál a teljesitménynövelés igényét. Egyetértünk e megállapitásokkal, kiegészitésképpen szeretnénk felhivni a figyelmet a család, a szülők szerepére, hatására, hangsulyozva, hogy egyedül az iskola és a sportkör nem oldhatja meg a gyerek testnevelés iránti érdeklődésének felkeltését.

16. táblázat

Iskolai - sportegyesületi tagság

	Iskolai sportköri tagság		Sportegyesületi tagság	
	abszolut gyakoriság	százalékos gyakoriság (%)	abszolut gyakoriság	százalékos gyakoriság (%)
Nem tag	549	75,1	674	76,0
Torna	41	5,2	44	5,0
Labdajátékok	63	8,0	62	7,0
Atlétika	90	11,4	62	7,0
Egyéb	3	0,4	43	4,8
Összesen:	791	100,0	885	100,0

A tanulók iskolai és sportegyesületi tagságáról felvett adataink is bizonyitják, hogy nem lehetünk elégedettek tanulóink sport iránti motiváltságával, hiszen csak 25 %-uk él az iskola vagy az egyesület nyujtotta plusz sportolási lehetőségekkel.

A pedagógiai tapasztalatok sajnos azt bizonyitják, hogy a tanulók 50 %-ánál családi kereteken belüli rendszeres testedzést nem találhatunk. Sajnos a szülők ma még elsősorban az iskolától és a sportegyesületektől várják gyermekük testnevelését. Tömegsport-rendszerünkben egyre több kezdeményezést találunk a "spor-

tol a család" jelszó megvalósitására, és az igény is egyre nagyobb. Az a tény, hogy tanulóink e kérdésre a helyzetet részben megszépitve válaszoltak, azt is tükrözi, hogy tisztában vannak a helyzet ki nem elégitő voltával.

IRODALOM

1. Bakonyi F.: A testnevelés és sport hatása a 11-12 éves iskolai tanulók társas kapcsolataira. (= Nemzetközi Testnevelési Tudományos Konferencia. Bp. 1964. TTT. 563-590. p.)
2. Burka E.: A testi nevelés szerepe a szocialista nevelésben. (= A testnevelés néhány tantárgypedagógiai problémája. OPI. Bp. 1972. 13-47. p.)
3. Coleman,I.: Iskolai teljesitmény és versenystruktura. (= Academic Achievement and the Structure of Competition. Halsey,A.H. - Flond,J. - Anderson,C.A.: Education Economy and Society. The Free Press. New York. 1968. 367-387. p.)
4. Czeizel E.: A civilizáció genetikai hatásai. (Valóság, 1968. 11. sz.)
5. Csőregh É.: Lakótelepi iskolások életmód, szabadidő, nevelés. (Akadémiai K. Bp. 1968.)
6. Ferge Zs.: Társadalmunk rétegződése. Közgazdasági és Jogi K. Bp. 1969.
7. Ferge Zs.: A társadalmi struktura és az iskolarendszer közötti néhány összefüggés. (Szociológia,1972. 1. sz.)
8. Gazsó F.: Iskolarendszer és társadalmi mobilitás. Kossuth K. Bp. 1976.
9. Hegedüs T.: A pszichomotorosan retardált 0-2 éves csecsemők és kisgyermekek biodemográfiai és szociológiai jellemzői. Kandidátusi értekezés. Bp. 1978.
10. Hegedüs T. A.: Valószinü összefüggések a 0-2 éves korosztály fejlettségi szintje és egyes demográfiai tényezők között. (Demográfia, 1976. 2-3. sz.)
11. Hegedüs Gy. - Leffelholc E. - Vedres I.: Budapesti harmadik osztályos tanulók napirendjének néhány összetevője. (Budapesti Közegészségügy, 1978. 4. sz. 119-123. p.)
12. Megyeri F.: A testnevelés és sport hatása a 11-12 éves iskolai tanulók társas kapcsolataira. (Nemzetközi Testnevelési Tudományos Konferencia. Bp. 1964. TTT. 590-605. p.)
13. Nagy Gy.: Testnevelés és tudomány. Sport. Bp. 1978.
14. Nagy Gy.: Életkor és motiváció. (Testnevelés Tanitása, 1975. 2. sz. 57-60. p., 1975. 3. sz. 91-95. p.)
15. Németh L.: A kisérletező ember. (= A Medve utcai polgári. Magvető és Szépirodalmi kiadó. Bp. 1973.)
16. Pótzyné Keresztesi K.: Adatfelvételi eljárás terve az iskolai testnevelés körülményeinek vizsgálatára. (Testnevelés- és sporttudományos közlemények, 1978. 3.sz. 33-39. p.)
17. Szepes L.: Serdülők testkulturája - egy vizsgálat tükrében. (= A pedagógia időszerü kérdései hazánkban. Tankönyvk. Bp. 1976.)

18. Zsakai K.: Néhány adat a testnevelés motivációs kérdéseihez. (Testnevelés Tanitása, 1972. 1. sz. 1-8. p.)

PÓTZYNÉ KERESZTESI, Katalin

Experiences of an environmental study in elementary school pupils

In a cross-sectional study with pupils at age of 10 to 14 years (N = 890) an attempt has been made to find out factors exerting effects on children in the family life and under educational condition. It was concluded that these factors play a crucial role in pupils' growth, formation of interest and school achievement. In the instructional-educational process it is inevitable to know these factors. Results of the survey have been evaluated in light of the instruction of physical education.

ПОЦИНЕ КЕРЕСТЕШИ, Каталин

Опыт исследования окружения учащихся общеобразовательной школы

При исследовании по поперечному сечению 10-14 летних учащихся /N=890/ изучались факторы семейного окружения и педагогической обстановки и их влияние на учебные достижения. Эти факторы в решающей мере воздействуют на развитие учащихся, на формирование их интересов и на учебные достижения. К успешной учебно-воспитательной работе необходимо знать и эти факторы. Результаты исследований анализируются с точки зрения физического воспитания.

NÁDORI László

AZ IDŐS EMBER ÉS A SPORT

Ha elfogadjuk, hogy a tétlenség, kevés mozgás és az idősödő ember teljesitőképességének csökkenése között szoros összefüggés van, akkor a sport az "egészségesen öregedés" legjobb eszköze.

Az idős embert nem kell feltétlenül gondot okozó, problematikus egyénként elfogadni, feltételezni. A kor nem jelent betegséget. Elfogadhatatlan az, hogy az idősödő egyént csak a betegellátás, az orvoslás eszközeivel szembesitsük, kizárólagos lehetőségként. Az idősödő emberrel sikeresebben foglalkoznak az egészségmegőrzésre hivatott orvostudományi ágak, amelyek az egészséges ember igényeit elégitik ki, tanácsot adnak, a betegség megelőzésében segitenek általában a mindennapi élet feltételei között, vagy egészen speciális feltételek között, például a bányászok, martinászok, a buvárok, illetve a sportolóknál. Ilyen értelemben beszélhetünk az idős kor, egyáltalán az életkor és a sport kapcsolatáról.

Példa: Egy operáció várható sikerének előrejelzésében döntő lehet a következő kérdésre adott válasz: Képes-e az idős ember egy órán át tartó folyamatos sétára. Az operációs kockázatnak ez a kritériuma szemléletesen jelzi a lényeget, a sporttevékenység hatékonyságát, jó hatását az öregedő szervezetre. Rámutat az orvos gondolkodásának céljára, értelmére, az öregedő emberrel való törődésre.

Ilyen értelemben a sport az orvos kezében az orvosegészségügyi, kórházi kezelést megelőző és utána következő feladatok egyik fontos eleme.

Tény, hogy az életkor előrehaladtával az ember mozgástere szükül. Egymás után kell az idősödő embernek megszokott tevékenységeiről lemondania. Abbahagyja a versenysportot, egy idő után nem vállalkozik fáramászásra, leugrásra; nehézkessé válik az előrehajlás, gyors indulás és még sok minden. Nem szivesen vállalkozik tartós terhelésre, hegyre fel, völgynek le gyaloglásra. Nehezen alkalmazkodik a változó éghajlati viszonyokhoz. Ezek a jelenségek a legszorosabb kapcsolatban vannak a sporttal, mert összefüggnek a mozgásszervek és az oxigénfelvevő -szállitórendszerek müködésével.

A mozgásszervekben egyrészt a passziv mozgatórendszerben kedvezőtlen elváltozások jönnek létre, főként az izületi porc, a szövetek alultáplálása, elégtelen vérellátása következtében. Az idősödő ember hajlamossá válik izületi, porc degenerációkra, ami kizárja azt, hogy az idős ember aktiv tevékenységre vállalkozzék.

Az izomzat veszit sulyából, csökken viztartalma, kálium és kálcium tartalma, mérséklődik rugalmassága; könnyen szakad be, illetve szakad el teljesen. Nemcsak az izom ereje, hanem edzhetősége is mérséklődik.

Az ideg-izom együttmüködés szintjének csökkenése mérséklődik, ezzel együtt az információfeldolgozás biztonsága, hatékonysága. Romlik a mozgások koordináltsága, az egyén reagáló képessége. Az idős egyénnek, amikor lelép a járdáról kettős veszéllyel, kockázattal kell számolnia: a gépkocsivezető figyelmetlenségével és saját reagáló képességének esetlegességével. Az idős embert ezért ne vállalkozzon utkeresztezésre bizonytalan körülmények mellett.

Az átlagember sportolásának másik fő feltétele a keringés-légzés jó működése. A magas kort elért emberek körében a tartós teljesitményt a légzésszervek működése teszi lehetővé. A csontos mellkas, a mellkosár rugalmassága csökken, az alveolusok (hólyagocskák) és hajszálerek fogynak. Mérséklődik a tüdő kiterjedőképessége, rugalmassága, növekszik a mellkasi visszamaradó gáztartalom és a hörgők ellenállása a légáramlással szemben. Romlik tehát a légzés mechanikai feltételrendszere. A vitális kapacitás már a negyedik évtizedtől csökkenő értéket mutat. Kisebb lesz a maximális percventilláció, hasonló módon viselkedik a maximális oxigénfelvétel.

A szív kötőszövete megnő, a szivizom káliumtartalma csökken, szivritmuszavar hajlammal. Csökken a szív ütő- és perctérfogata.

A maximálisan lehetséges pulzusgyakoriság mérséklődik főként a férfiaknál.

Az erek merevebbé válnak, növekszik a kipihenéshez szükséges idő, valamint a normális vérnyomás visszaállásához szükséges idő.

A munkateljesitmény csökken. Jelentősek a nemek közötti különbségek. Általában magasabb a fiatal, középkoru férfiak teljesitőképessége a nőkénél. A nők ereje, munkabirása ezért nem csökken olyan erősen mint a férfiaké. Magas korban azután a nemek közötti különbségek eltünnek, ahogy ez gyermekkorban is tapasztalható.

A pszichikai közreműködési készség, érdeklődés, motiváció a sport iránt láthatóan, tapasztalhatóan erősen csökken, jóllehet vannak képességek, amelyek a kornak ellenállnak.

A kor növekedésével valamennyi funkcionális mutató, képességet jelző érték szórása megnő. Nagyok lehetnek tehát az egyének közötti különbségek. Fennáll a veszélye annak, hogy az idősödő ember mindinkább elkülönül, kiválik a közösségből. Mind az orvosnak, mind az idősek sportjával foglalkozóknak, sportszakembereknek ezt a tényt figyelembe kell vennie.

Az életkor növekedésével járó elváltozások hasonlitanak a mozgásszegény életmód következményeihez. A megnövekedett vagy csökkent igénybevétel megnöveli, csökkenti a szervrendszerek működését, szerkezetét.

Mérhető, észlelhető ez például, hogy 3-4 hét alatt milyen változás áll be a teljesitőképességben edzés, illetve mozgáshiány hatására. A mozgásszegénység következményei betegségi állapotba torkollnak: tartáshibák izületi elváltozásokkal, hibás étkezési szokások, az érfal rugalmasságának csökkenésével. A tulzott mértékü katecholamin-ürités rizikótényezőként lép fel, az egészség veszélyeztetésével, összegezésként a funkciók lecsökkent, hibás szabályozását vonva maga után. Ezt a folyamatot korai öregedésként észlelhetjük.

Nyilvánvalóak a mozgásszegénység következményei, veszélyei a szivre. Az adrenerg rendszer tulsulya, annak kardiotoxikus - az anyagcserét gazdaságtalanul befolyásoló - hatásával csökkenti a szivműködés hatékonyságát, növeli a szivizom sebezhetőségét. A szív a csökkent terhelésnek megfelelően kisebb lesz. A kis szivnek kisebb a koszoruér kapacitása, kevésbé kifejlettek az anasztomózisok, az oldalági összeköttetések. Az artériális terhelésnyomás nagyobb. Növekszik a perifériális érrendszer ellenállása, csökken alkalmazkodó képessége. A szivnek munkavégzés közben megnövelt nyomást kell kifejtenie.

Az aktiv és passziv mozgásszervekben jelentkező elváltozások erősitik, igazolják az egyén mozgás iránti érdektelenségét, kedvetlenségét, lustaságát. (Önigazolást nyujtanak a panaszok.)

Az öregedő, mozgásszegénységgel sujtott szervezet funkcionális és alkalmazkodó képességeinek beszükülése miatt, csekély terhelés esetén is, hamar, rövid idő alatt eléri az egyén teljesitőképességének határait. Következmények: teljesitménykudarc miatti konfliktus, sérülések (sebekkel), komplikációk, egyensulyzavarok. Ezek, más egyéb mikrotraumákkal együtt, "az idő előtt elhasznált szervezet" képét adják.

Panaszok lépnek fel: tartós mozgáspanaszok, amelyek a beteget az ortopédiára kényszeritik, keringési panaszok, amelyek a szivbetegség jelzői lehetnek. A mozgásszegénységben az idősödő ember leggyakoribb, tipikus panaszai: fáradékonyság és álmatlanság, szivritmus-zavarok, az egyensuly zavarai, idegesség és levertség, a figyelemösszpontositó képesség hanyatlása, izgalmi állapotok, szorongás amiatt, hogy a biológiai korlátok egyre szükebb körre terjednek.

Mindezek egy krónikus mozgáshiányra utaló szindróma panaszai. Ahhoz hasonlók, amelyek a sportolás hirtelen és teljes abbahagyásakor lépnek fel.

Mindezekkel szemben mit kinál az idősödő embernek a rendszeres sportolás?

A sport biológiai hatása a mozgásszegénységből származó elváltozások megelőzésére egyértelmüen pozitiv karakterü. Rendszeres vizsgálatokat végeztek az izomzat és az állóképesség valamint az edzés közötti összefüggések feltárására. Eredmény: a testgyakorlatok alkalmasak arra, hogy a szervezet általános, illetve speciális teljesitőképességét - a genetikailag meghatározott korlátokig - növeljék. Ezzel az egyén alkalmazkodó képességét, funkcióinak szintjét, egészségét adottságainak megfelelő szintre lehet emelni.

A sport a maga sokrétüségében megfelelő ingereket kinál fel: az erő növelhető ellenállásokkal, a koordináció gyakorlással, az általános és helyi állóképesség fejleszthető hosszan tartó és megismételt, általánosan és egyes izmokban kiváltott, növelt oxigénfelhasználással. Az alkalmazott módszer fő követelményei ezek: megfelelő inger, helyes adagolás és jó időbeosztás. Az oxigénfelvevő szervek fejlesztéséhez például olyan inger, olyan teljesitmény szükséges, amelyik elér egy meghatározott intenzitási küszöböt, vagy azon tulra terjed, amelyik lehetőleg sok izmot érint, amelyik lehetőleg hosszu ideig, lehetőleg gyakran hat.

A végső, összefoglaló eredmény az állóképességi sportok hatásával azonos, amelyet a maximális oxigénfelvétellel, pulzus frekvencia-profillal (kerékpárergométer teszt, adagolt terhelés) lehet a legmegbizhatóbban mérni. Minél jobb a teljesitmény, annál korábban áll elő az anyagcsere egyensulya, annál alacsonyabb a munkapulzus, annál hamarabb indul be a kipihenés és annál korábban fejeződik be.

A szabályozás terén pedig a bradykardia jelzi (alacsony nyugalmi pulzus) a kedvező változást.

Az edzhetőség is változik az életkorral. A harmadik évtizedet, az edzhetőség csucspontját követően csökkenő lesz és a nyolcadik évtized közepe táján eltünik. Az edzéshatások magas életkorban már nem a keringés-légzés funkciók tényleges javulását, hanem hatékonyságuk javulását jelzik.

Erősen és meredeken esik a koordináció edzhetősége, az ügyesség fejlesztési lehetősége. Az ötödik évtized felé óvatosan fogjunk hozzá uj sportág tanulásához - korcsolya, vadászat, tenisz -, mert a mozgások összerendezésének feltételei romlanak. Aki 40-45 éves korában fog hozzá uj mozgások tanulásához, készségek elsajátitásához, annak számolnia kell azzal, hogy előrehaladása szerény lesz, a választott tevékenység üzésében magas szintre nem jut el. Mozgásai pontatlanabbak lesznek, reakciói elkésettek. Egy vadász ismerősöm - kudarcait követően - a "vadászszerencse" elpártolását emlegette. Pedig egyszerüen ügyetlen vadász volt.

Néha-néha lelőtt egy öngyilkos őzet, belelőtt a fácánokra adott sortüzbe. Társai udvariasan elismerték elsőbbségét, hogy a kompetencia megállapitáskor ne legyen mindig az utolsó.

Az idősödő embernél az edzésnek akkor is kedvező a hatása, ha a gyakorlás kevésbé intenziv és a szokottnál ritkább. Egy azonban elengedhetetlen: rendszeresség, a gyakorlás épüljön be az életmódba.

A sporttudományos kutatások eredményei szerint: a sportoló idősek teljesitőképessége jobb mint a hasonló koru nem sportolóké. Edzéssel még idős korban is növelhető a teljesitőképesség. Erre a következő teljesitménymutatók utalnak:

- nagyobb maximális oxigénfelvétel (VO_2-max.),
- jobb légzésgazdaságosság (nagyobb vitálkapacitás, alacsony légzési együttható, nagyobb kilégző kapacitás),
- alacsonyabb nyugalmi és munkapulzusgyakoriság,
- 60 éves korig képesség nagy terhelésekre, magas pulzusszámmal válaszolni,
- csökkent hajlam szivritmuszavarokra,
- nem tulságosan magas nyugalmi és terhelés alatti vérnyomás,
- testsulyhoz viszonyitva nagyobb szív (ml/kg),
- kisebb szivtérfogat-ekvivalens (vagyis az edzett szív lényegesen nagyobb teljesitményre képes, mint a hasonló nagy, de edzetlen egyén szive),
- a szív jobb kontraktilitása,
- nagyobb nyers erő,
- nagyobb általános és helyi izomállóképesség,
- alacsonyabb tejsavszint azonos teljesitmény esetén,
- nagyobb testi teljesitőképesség a kerékpárergométeren vagy sportban.

Megfigyelhető idős hosszutávfutók körében az, hogy az életkor előrehaladtával a teljesitmények fokozatosan csökkennek. Csak a nyolcadik évtizedben lép fel éles változás, törés a teljesitményben és egyuttal az edzhetőségben.

A sportoló öregek vegetativ szabályozása is jobb, gazdaságosabb müködésre késztető. Ritkábbak az emésztési, alvási,szivritmuszavarok. A sportolás élénkiti az egyént, pszichikai aktivitása erősödik, javul a koordinációs és reagáló képessége. A sportoló idősek általában egészségesebbnek érzik magukat mint a nem sportolók. Az adagolt testgyakorlatok, rendszeres gyakorlás inzulin-megtakarító hatásához nem fér kétség.

Mig régebben a tornászok körében találtuk a legtöbb idős sportolót, ma az állóképességi sportágakban vannak többen az idősek. Tapasztalható, hogy szivesen futnak az öregek. Gombamódra alakulnak a futóklubok. A napi futóedzés sokuknál szokássá vált. A tömegsportban, szabadidő sportokban még érmeket, okleveleket is adnak. Növekszik a szervezett versenyek száma. Népi, társadalmi méretü maratoni futóversenyek, mezei futóversenyek, várostól-városig versenyek, távolsági versenyek uszásban, kerékpározásban, vándorevezés, kajakozás, nagyon népszerüek.

A versenysportok közül azok jöhetnek elsősorban számitásba, amelyekben az iramot az egyén is meghatározhatja: tenisz, asztalitenisz, tollaslabda. Nagyon kedveltek az állóképességi sportok - természetjárás, uszás, kerékpározás, evezés, kajakozás, kenuzás. Csak az tornázzon versenyszerüen, aki mindig tornázott. Különben a gyakorlásnak - az izmok, izületek felkészitettségének hiánya miatt - nagy lesz a sérülés veszélye.

A sportolás motivációjára vonatkozóan érdekes vélemények vannak. Idős hosszutávfutókat kérdeztek meg arról, hogy miért választották ezt a sportágat. A válasz meglepő volt, mert a kutatók azt várták, hogy egészségügyi meggondolás

késztette őket elsősorban futásra. Ezzel szemben a meghatározó motivum: "öröm, szórakozás, élvezet a futás" válaszolták tulnyomó többségben. Ezt követték a következők: "egészségi szempontok, erőnléti problémák megelőzése, példakép lenni az ifjuság előtt" stb. Az angol, amikor a fitness fogalmat használja, akkor elsősorban felüdülésre, szórakozásra, időtöltésre gondol, kiegyenlitődésre a munkát, házi munkát követően.

Az idősek számára a legerősebben ható motivumok a következők: egészségtudat, sportöröm, társasági élet, szórakozás. Az idősek sportjában is erősen ötvöződik az egyén és a társadalom érdeke. A cél ugyanis az öregedés időbeli kitolása, a jó közérzet megteremtése magas korban is. Nagyon sokan az öregedés kezdetekor fedezik fel maguk számára a sportot. Ismét ráébrednek arra, hogy szabadon, csupán a mozgásörömtől ösztönözve végezhetnek valamit, ami egybefonja az egyént és a természetet, az egyént és a közösséget, közben gazdagodik az ősi emberi élménnyel, a játékkal. A testgyakorlatok mindemellett nagy szerepet játszhatnak az önértékelés erősitésében.

Arról, hogy mennyire érdeke a társadalomnak az "egészségesen öregedés" elterjedése, széles rétegekre terjedése a statisztikák és egyes tragikus esetek adnak beszédes igazolást. Az öregedés századunk, főként az utóbbi néhány évtized tendenciája. Szembe kell néznünk az élet eme kemény kihivásával.

IRODALOM

1. Åstrand, I.: Aerobic capacity. Its relation to age sex and other factors. (Physiology of muscular exercises. Amer. New York. 1967.)
2. Åstrand, P.O.: Sport, Alter und Geschlecht. (Sportmed. Schriftenreihe Wander, Heft 5. 1958.)
3. Espenschade, A. - Eckert, H.M.: Motor development. Columbus. Merill. 1967.
4. Frenkl R.: Sportélettan. Sport. Bp. 1980.
5. Haus, W. - Oberwirtler, W.: Geriatrie in der Praxis. Springer Verl. Berlin-Heidelberg-New York. 1975.
6. Hettinger, Th.: Izometriás erőedzés. Sport. Bp. 1974.
7. Hollmann, W.: Für den alternden und alten Menschen empfehlenswerte Sportarten. (Z. prakt. Geriarto, 1971. 1. sz.)
8. Hollmann, W. - Hettinger, Th.: Trainingsgrundlagen. Stuttgart - New York. Schattauer, 1976.
9. Nádori L.: Edzéselmélet. Sport. Bp. 1968.
10. Schmidt, J.: Höheres Alter und Sport in: Hollmann, W.: Zentrale Themen der Sportmedizin. Springer Verl. Berlin-Heidelberg-New York. 1977.
11. Zaciorszkij, V.M.: Fizicseszkie kacsesztva szportszmena. Moszkva. Fizkultura i Szport. 1967.

NÁDORI, László

Elderly people and sports

Deformation of movement organs of elderly people are described. General comments are also made on the characteristics of neuromuscular function of this age. Physical and mental aftermath and syndromes of these alterations are discussed as well. The effects of regular exercise on elderly people are proved by the author's citing results of scientific sports studies.

НАДОРИ, Ласло

Пожилой человек и спорт

Автором описываются деформации двигательных органов характерные для пожилого возраста и общие возрастные характеристики нервно-мышечных функций. Представляются важнейшие физические и психические следствия и симптомы закономерных изменений. Результатами спортивно-научных исследований подтверждается влияние регулярного занятия спортом у пожилого человека.

Tájékoztatás

SYPOSS Zoltán

ADATOK A VÍVÁS TÖRTÉNETÉHEZ

I. Felfedezik a vasat: fegyver lesz belőle

A vivás eredete homályba vész, eltünik az emberiség történetének mélyén. Valahogy ugy kezdődhetett, hogy a lét- és fajfenntartásért küzdő ősközösségi ember minden erejét, ügyességét támadásra vagy támadói ellen forditotta, hogy urrá lehessen környezetén. Élete örökös harc volt, egyfelől embertársai, másrészt a vadállatok ellen, ezért valamiféle harci eszközt kényszerült használni, husángot, bunkót követ. Ezredévek enyésztek el, amig az emberiség a vadság és a barbárság, majd a felemelkedés utját végigjárva eljutott a civilizáció állapotába, és ezzel a vivás fejlettebb harci eszközeinek kialakitásához, gyakorlottabb használatához.

Nagyobb előrehaladást a fémek felfedezése jelentett. Az i.e. 5. évezred második felében ismerték meg a könnyen kalapálható "vörös kő", a réz használatát; néhány évszázad alatt a többi szines fémét is. Kialakultak a fémkohászat és fémmüvesség kezdeti módszerei. Az i.e. 13-12. században Kisázsia térségében, majd a Föld más pontjain is egy uj fém, a vas felhasználása kezdett elterjedni. Olcsóságánál fogva a fegyverkészitést is forradalmasitotta.

Assziria, a vasfeldolgozás egyik korai központja, már az i.e. 13. század óta az ókori Kelet legnagyobb katonai hatalmasságai közé tartozott.(16) Elképzelhető, hogy Capoferro olasz mester ezeket figyelembe véve alakitotta ki 1640-ben kiadott könyvében azt az elképzelést, amely a vivás "feltalálását" Szemiramisz férjének, a regebeli asszir uralkodónak, Ninusnak tulajdonitja.

Egyesek szerint az indusok szent könyvében található az első "módszertani" leirás e fegyverek használatának alapelveiről.

Père Amiot francia misszionárius azt irta könyvében, hogy a kinaiak i.e. 27 évszázaddal előbb ismerték majdnem összes fegyvereinket; vasból készitették és i.e. 2195-ben már a kardot is használták. A 8. században virágzó testnevelési iskolái voltak, ezeket az uralkodó család támogatta századokon keresztül. Japánban a harci mesterségnek a kendo ("kard utja", vagyis vivás) és az ijászás technikájának elméleti megalapozásához, az irásmüvészetben kevésbé jártas szamurájokkal és hadvezérekkel szoros kapcsolatban álló Zen-szerzetesek adták a legtöbbet: levelekben és traktátusokban fejtegették a vivás "filozófiáját", s igy adtak az érdeklődő harcosoknak tanácsokat; ezek jóformán kizárólagos elméleti dokumentumai a "harci müvészetnek". A legfontosabb e tanitásokban az önmagunkról és ellenfelünkről való megfeledkezés, a - misztikus megfogalmazással - feloldódás a fegyverben, a kardnak és ijnak a harcossal való teljes eggyéforrása. Praktikusan fogalmazva: nem a céltáblára kell összpontositania figyelmét az ijásznak, nem az ellenfél mozdulataira koncentrálnia a vivónak, hanem ugy kell feloldódnia az ijazásban és a kardforgatásban, hogy az ij "magától" röppentse el a nyilat, s a kard ugy teljesitse kötelességét, hogy az ellenfél akadjon rá, a hegyére. Az 1600-as években Tekuan Zen-mester a vivás Zen-szellemü elméletéről "Mozdulatlan Értelemről" cimmel, levélben irta meg tanulmányát. (13)

Egyiptomban elsősorban a botvivás változatát gyakorolták, ez volt az előkészitője az egyéb fegyverek használatának. A bal alkarra kis deszkalapot erősitettek szalagokkal, szijjal, ezt használták pajzs gyanánt.

II. Az ó- és középkor vivása

A görögök a harci játékokkal szemben inkább az atlétikát helyezték előtérbe. Az ókori olimpiák müsorára vivás nem került, holott iskoláikban már tanitották a fegyverek használatát. Olyan epée-t, illetve kardféleséget használtak, amellyel szurni és vágni is lehetett. A védelem alapja itt is a pajzs volt, de oktatták azt is, hogyan lehet az ellenfél támadása elől testhajlással, lebukással, hátralépéssel kitérni.

A rómaiak hóditásaikat kitünően szervezett, jól képzett hadseregüknek köszönhették. Katonáikat vivómesterek oktatták, akiket nagyrabecsültek, és gyakran ki is tüntettek. Védekező fegyverük a pajzs, támadó fegyverük pedig a rövid, egyenes kard, a lándzsa és a bárd volt. Egy időben olyan hosszu, egyenes kardot is alkalmaztak, amellyel vágni és szurni lehetett. Az igazi vivás azonban mégsem a katonai gyakorlatozás keretein belül, hanem a gladiátoriskolákban fejlődött ki. A gladiátorok eleinte rabszolgákból, hadifoglyokból, halálra itélt gonosztevőkből vagy rabszolgákká süllyedt szabad emberekből kerültek ki. Mestereik vivóiskolákban tanitották, később eladták vagy bérbe adták őket. Az amfiteátrumokban páronként, rendszerint egymástól eltérő fegyverekkel (egyenes vagy görbe kard, lándzsa, szigony és háló) viaskodtak életre-halálra. A legyőzött gladiátor balkeze mutatóujjának felemelésével kegyelmet kérhetett, és ha bátran harcolt, megkegyelmeztek neki. A győztes jutalma pálmaág pénz, vagy fölszabaditás volt. A gladiátorjátékokat eredetileg az etruszkoknál, temetések alkalmával, a halottak tiszteletére rendezték, később a rómaiak átvették ezt a szokást, és Rómában a köznép legkedveltebb látványossága lett. Gazdag patriciusok, majd később a császárok, népszerüségük biztositására gyakran rendeztek gladiátorjátékokat. Ma már nem kétséges, hogy a gladiátoriskolák és a gladiátorjátékok nagymértékben elősegitették a vivás fejlődését.

A középkorban vivásról a katonai élet, a lovagi tornák, a perdöntő bajvivások és párbajok területén esik szó. A gyakori háboruskodással járó hadiélet megkövetelte a testi erő fejlesztését és a vivásban való jártasságot. De még a középkorban sem volt minden időszak kedvező a vivás fejlődésére, a zárt és sulyos vértezetek alaposan gátolták ebben.

A Karoling-dinasztia idején például általános szokássá vált olyan páncélzatot hordani, amely tetőtől a talpig - acélsisaktól a lábszárvédőig - az egész testet beboritotta. Az akkoriban használt pallosszerü, két kézzel fogott sulyos kardokkal védekezni nem lehetett - csak támadtak, vágtak, minél gyorsabban, minél többet és nagyobbat. A harci vivás tulajdonképpen folytonos "ambózásból" - együttes találatból állt. A cél az ellenfél páncélzatának összeroppantása, megsemmisitése volt. A harcos legfeljebb elhajlással, hátraugrással kerülhette el a kemény csapást vagy összeütközést. A vivásra ekkor még pusztán otromba vagdalkozás, és a nyers erő uralma jellemző, csak a polgárság és a falusiak igyekeztek gyorsan, ügyesen vivni, hiszen ők páncélzattal nem rendelkeztek. A Capet-korszakban a harcosok már levetették az erős páncélzatot, ebben a korban ugyanis olyan speciális fegyvereket készitettek az ellenfél harcképtelenné tételére, amelyekkel a páncélzat összeillesztésénél be lehetett hatolni és az acéltrikót is át lehetett ütni. A népvándorlás

idején Európába özönlött barbár népek vivókészségét az állandó harci készenlét és a féktelen bátorság fejlesztette ki. Általában a lándzsát, a kézi ijat, a fejszét használták, kedvelt fegyverük mégis a széles, hosszu kard volt.

A középkorban divó lovagi játékoknál a küzdő feleknek már meghatározott szabályokhoz kellett alkalmazkodniuk. A szabályok, formaságok országonként változtak. A képzett lovag a küzdelem minden változatának virtuóza volt. Harctevékenységre és az udvari élethez szükséges tudnivalókra kora gyermekkorától nevelték, mint apródot, majd fegyverhordozói szolgálata után, 21 éves korában lovaggá avatták. A "hét lovagi erény" elsajátításával megszerezte a vivásban szükséges jártasságot is. A lovagi játékok divatja nyugaton, a IX. század körül terjedt el. Eleinte a lovagi játékok a lovagi szellemnek megfelelően afféle kis veszélyü, diszes játékok voltak, "udvarias" fegyvereket használtak, tompa, hegy nélküli kardokat stb. Ezek a sport jellegü vetélkedések, parádés rendezéssel, hatalmas közönség előtt játszódtak le. Csoportosan mérkőztek vagy csupán két ember viaskodott. Lándzsaökleléssel vagy kopjatöréssel igyekeztek egymást a nyeregből kivetni, és ha a lándzsa (kopja) eltörött, kardokkal folytatták a küzdelmet. A XIV-XV. században teljes páncélzatban vivtak, a gyalogtorna pedig karddal, buzogánnyal vagy hadinyárssal történt. A győzteseket a lovagvilág szokásaként aranysarkantyuval ajándékozták meg, vagy lovaggá ütötték. Kezdetben csak született nemesek indulhattak a lovagi tornákon, sportból, "amatőr" alapon.

A XV. században felbukkant kóbor lovagok már pénzjutalom ellenében léptek fel, és bármilyen küzdelemre kiálltak. Sok ilyen "lézengő ritter" hagyta abba később a független csatangolást, és telepedett meg udvarházakban viadorként vagy viadorjelöltek tanitójaként. Amikor a lovagi eszmények hanyatlóban voltak, a viadalokat a zsákmányszerzés vágya hatotta át. A fegyverek már korántsem voltak "udvariasak", a győztes megszerezte ellenfele lovát és fegyverzetét. A német tornaszabályok szerint pedig a vesztes lovag szolgája lett legyőzőjének, hacsak magát váltságdijjal meg nem váltotta.

A lovagkorral együtt enyészett el a perdöntő bajvivás szokása is. A peres ügyekben dönteni nem tudó biró Isten megnyilatkozását különféle próbák utján várta, ilyen volt a tüzesvas-próba, forróviz-próba és a bajvivás próbája. A feltevés szerint Isten megoltalmazza az igazat: a tüzesvas- és forróviz-próbánál csodát müvel, az istenitéleti bajvivásnál erőt, bátorságot és ügyességet kölcsönöz az igaznak. Az istenitéleti bajvivás a burgundoknál divott először, tőlük vették át a gótok, longobárdok, frankok. Nálunk a XIII. század elejétől vezették be ezt a barbár intézményt, amelyet csak Mátyás király törölt el. A perdöntő bajvivásra eleinte csak birói itélettel lehetett kötelezni a vitázó feleket. Később a viszálykodók maguk is jelentkezhettek, ha ügyüket ily módon akarták tisztázni. A bajvivás részleteit, helyét a biró állapitotta meg, és azt is, hogy a feleknek személyesen vagy választott helyettesek - viadorok (pugilok) - által kell-e megküzdeniük igazságukért. Egyes itéletek még arra is kiterjedtek, hogy gyakorlott - afféle professzionisták - vagy ujonc viadorok küzdjenek-e megbizóikért. A szabályok betartására mindig gondosan ügyelt a biró. Amelyik fél az előirtnál jobban felfegyverkezett, elvették fegyvereit, előfordult ilyenkor, hogy egy ingben kellett kiállnia, sőt, volt olyan eset, hogy meztelenül. A perdöntő bajvivás - a párbajok őse - már komoly küzdelmet jelentett, valóságos vivást, a teljes győzelem érdekében. A perdöntő bajvivások eszközeiként a dárdát, kardot, botot, tőrt, nyilakat és kelevézt kell megemlitenünk. A karddal küzdők a kardjukkal még csak támadtak, pajzsukkal pedig védekeztek. Leginkább a gyalogos kardvivás terjedt el. Siklóssy megállapitása szerint "a gyalog kardvivás sportját a perdöntő bajvivások honositották meg". Mindenesetre a perdöntő bajvivások is kedvezően hatottak a harckészség és a vivás fejlődésére.

III. Európa első vivóiskolái

A vivás ujabb korszaka a tüzifegyverek feltalálásával kezdődött. De a mai fogalmak szerinti sportszerü vivásról még sokáig nem beszélhetünk. A páncélzat a tüzifegyverek ellen már nem bizonyult megbizható védelemnek, ezért mint feleslegest, nem viselték, hovatovább a pajzs is divatját multa. Egyre nagyobb mértékben került előtérbe a vivótechnika fejlesztése, a brutális erő helyett az ügyesség kerekedett felül. Eltünt a pallosszerü támadó kard és eltünt a csatabárd is. A bajvivók már két könnyebb sulyu karddal viaskodtak, a hosszabb a támadás, a rövidebb, tőrszerü pedig a háritás fegyvere lett. Nemsokára áttértek a szálkardra, amellyel egyaránt támadtak és védekeztek is. A közeledő ujkor Európában már valóságos sporttá fejlesztette a vivást. Vivóiskolák, vivócéhek alakultak, a céhek müködése szabályzatokon alapult, a mestereknek kemény próbákhoz kötött vizsgákat kellett tenniük a vivóoklevél elnyeréséért. A polgári osztályok számára is lehetővé vált a sportszerü fegyverforgatás. A mesterek megzabolázták az ösztönszerü vivást, rendszert vittek alapelvekbe, irásba fektették elméletét, gyakorlatát. A vivócéhek igen erélyesen léptek fel a kontárokkal szemben és bezáratták azt a vivótermet, ahol ilyen mesterek tanitottak. Közben dühöngött a párbajmánia, amelynek a törvény századokon át alig tudott gátat vetni.

A vivás fejlődése sok tekintetben a párbaj divatjának is köszönhető, ugyanis a nemesek, polgárok nagy része a párbaj kedvéért, vagy éppen a párbaj ellen tanult meg vivni. A párbajtőr az olaszok és a franciák nemzeti fegyvere volt századokon keresztül, s ha mellette a tőrt és az olaszok a kardot gyakorolták is, fő fegyverük az epée, illetve a spada volt és az is maradt mindmáig. A párbajtőr nemcsak a két nemzetnél, de - ahol a vivás sportját ismerték - a belgáknál, hollandoknál, dánoknál, majd a svédeknél is elterjedt, helyenként a tőrt is kiszoritotta.

A 18. század végén a francia idősebb La Boëssérie feltalálta az "álorcát", a vashálós arcvédő sisakot. Ez valósággal forradalmasitotta a vivást: bátrabb, gyorsabb és változatosabb lett, veszélyeztetés nélkül szurhattak. Az ifju Boëssérie 1818-ban kiadott "A fegyvermüvészet tárgyalása" cimü könyvében lefektette a modern vivás alapjait, amelyeket később Jean-Louis Merignac és Vigeant tökéletesitett. A párbajtőr legjelentősebb propagátora a franciáknál Joseph Rénauld volt. Az 1910-es években irt könyvét még ma is a párbajtőrvivás bibliájaként emlegetik. A francia párbajtőriskola sokban különbözött az olaszokétól és ez állandó vitára, rivalizálásra adott okot, sőt századunk elején egy izben párbaj is lett miatta. Ennek a versengésnek viszont igen nagy eredményei születtek a párbajtőrvivás sportjában, ujabb technikai és taktikai elemekkel bővült, és még jobban segitette elterjedését a világban. Az 1880-as években Nyugat-Európában már a női tőrvivás sem volt ismeretlen. Mégis több mint négy évtized mult el, amig a vivónők a nagy nemzetközi versenyeken részt vehettek. A kardvivás sportszerü üzése, igy fejlődése is elmaradt a szuró fegyverekétől. Az olaszok kezdtek foglalkozni vele, hogyan kellene a nehéz lovassági kardokkal vivott párbajokat sporttá szelidíteni. A Római Scuola Magistrale kiváló mestere, a milánói Guiseppe Radaelli elgondolása alapján kialakitották és rendszerbe foglalták a modern, sportszerü kardvivást. Ujfajta könnyü, vesszőszerü kard került a kézbe; a pengét a könyök mozgatásával irányitották. A kardot már nem a markolat végén fogva a tenyérrel forgatták, hanem a könnyed pengejátékhoz alkalmazkodva, az ujjakkal vezették. Könnyebb lett a versenyző felszerelése is. A kis téren történő küzdést a mozgékony, rugalmas lábtechnika segitette elő. Ekkor már alkalmazták a tempót, a gyors lerohanást, az összetett akciókat, a második

szándéku támadásokat, cselriposztokat. A 19. század végén az uj olasz kardiskola valamennyi kardvivó-rendszer közül magasan kiemelkedett. A Római Scuola Magistrale szinte ontotta magából a kitünő vivómestereket. Közülük sokan idegenben telepedtek le, és lelkes hiveket szereztek a Radaelli-rendszerü kardvívásnak, igy hazánkban is. A megujuló magyar kardvivósport is bele kapcsolódott a vivás nemzetközi történetébe és a 20. században már méltó versenytársa kardban, később női tőrben, férfi tőrben, majd párbajtőrben is a nemzetek vivósportjának. Ezért az 1896-tól kezdődő vivástörténeti kor hazai történetét a nemzetek vivósportjával együtt ismertetjük.

IV. A hazai vivás "ó- és középkora"

A hazai vivásnak is megvan az ó- és középkora. Az uj hazába lovon és fegyverrel jöttek őseink. A magyarok harcmodorára utaló első forrás Bölcs Leónak a 9. század végéről származó "Taktika" cimü munkája. A bizánci császár leirásából tudjuk, hogy a magyarok a nyil mellett a kopját is ügyesen kezelték, sőt jól forgatták a szablyát és kardot is.(4) Az Európában megtelepedett magyarság, ha késve is, de megjárta a századok harcászati fejlődésének azokat a szakaszait, amelyeket - a perdöntő bajvivástól a sportszerü vivásig - a nyugati világ ismert. A lovagi játékok divatja nálunk az Anjou-királyok idején honosodott meg és Zsigmond, valamint Mátyás alatt is virágkorát élte. Az Anjouk és a Hunyadiak idejében kapta hazánk a francia, főleg az olasz világból a kifinomult, sportszerübb vivás első benyomásait. Báthory Zsigmond fejedelem udvara tele volt olaszokkal. Sok olasz zsoldos fordult meg nálunk Habsburg szolgálatban és ez is alkalmas volt arra, hogy a vivásban a magyar-olasz kölcsönhatást kiváltsa. A "jó vitézi rezoluciót" a 16-17. században a török vitézekkel folytatott párharcok tartották ébren, bár ez nem kedvezett a gyalogos kardvivás kialakulásának, mert a vitézek lovon szerettek mérkőzni, még akkor is, amikor az ősi kopja után a görbe szablyához nyultak. Comenius 1658-ban hazánkban megjelent "Orbis sensualium pictus"-ában leirja a "küzködő játékhelyet". "A bajnokok szembe mennek ketten-ketten (bajt vivnak) a küzdő-helyben (bajnoki gyakorló), meghartzolván kardokkal (pallosokkal) vagy kopjákkal és két-élü dárdákkal (halabárdokkal), vagy fa-dákosokkal, vagy koszperdekkel mellyeknek a hegyek bé-vagyon kötve; hogy halálosan meg-ne-sértsenek: vagy hegyes tőrökkel és handsárral egyszersmind."

A 16-17. században a német egyetemeken, akadémiákon is már mindenütt tanitják a vivást. Külföldön tanuló diákjaink is elsajátitják, itthon terjesztik. (14) A vivás hazánkban a reformkorszak időszakában, az 1800-as évek első negyedétől nagyobb lendületet vesz. Pesten, Pozsonyban, Kolozsvárt, majd több városunkban vivóiskolák alakultak. A kezdeményezésben Széchenyi István és Wesselényi Miklós jár elöl. Az első vivómesterek idegenből kerültek hazánkba: a német, egyesek szerint francia származásu Friedrich (Friederich) Ferenc, a francia Clair Ignác, Chappon Lajos és az olasz Biasini Gaetano, valamint Martinengo Nándor.

A Pesti Nemzeti Vivó Intézet első vivómesterénél 1831-ben egy tizenkét éves fiatal fiu jelentkezett tanitványnak - Keresztessy József. Mestere felismerte tehetségét, két év mulva maga mellé vette segédnek. Tizenegy év mulva megszerezte a mesteri oklevelet, majd rövid tanulmányutra Ausztriába ment. Keresztessy nevéhez füződik a 19. század hazai vivósportjának fejlődése, a magyar kardvivó-iskola megalapitása. Fél évszázadon keresztül oktatta a vivást. Ezt a félszáz esztendőt a

magyar forradalom és a szabadságharc szakitotta meg: Aulich, majd Klapka seregében harcolt. Világos után Komáromnál szerelt le, hadnagyként. A szabadságharc bukása után a Pesti Nemzeti Vivó Intézetet is feloszlatták, Keresztessy Pesten vivótermet nyitott. A Friedrichtől átvett módszert saját és külföldi tapasztalataival kiegészitve fejlesztette tovább. Módszere a csuklózó vivás volt, sulyosabb, szélesebb pengéjü, enyhén hajlitott karddal vivtak. Helyhez kötve, kis vivótávolságról, legfeljebb kitöréssel támadtak, a lábmunka nélkülözte a rugalmasságot, mozgékonyságot. A vivók többnyire magas primmeghivásban álltak fel, s a védekezés is főleg prim és magas szekondra támaszkodott, vagy kvinttel háritott. Keresztessy kitartásra és gyorsaságra nevelte vivóit. Fennmaradt szavajárása, a támadó szellemü vivás axiómája: "Csináld a rést, ha nincs; használt fel, ha van!" Keresztessy megteremtette ugyan a sportszerü vivást, de a versenyvivás az ő korában még nem volt ismert. A korszellemhez igazodva, a vivás akkor még nagyon közel állt a harci és párbajviváshoz. 1829-től tömegével jelentek meg német és magyar nyelven a párbajjal és szabályaival foglalkozó könyvek, mig a sportszerü vivás első magyar nyelvü elméleti és gyakorlati szakkönyve, Domján mester munkája, a "Vi-tan" az, amely a vivást "mint a párbajmánia ellenszerét" tárgyalja. A Keresztessy-iskola fénykorában még nem voltak nyilvános vivóversenyek. A vivóintézetek egymástól elszigetelve müködtek. A vivás első komoly propagandája az ötvenes években kezdődött, amikor - Keresztessyvel az élén - a pesti mesterek vivóakadémiát rendeztek, olasz mesterekkel. A nyolcvanas években viszont helyenként elterjedtek a reklám izü, toborzó jellegü rendezvények, a mesterek között divatba jött kihivásos versenyek révén.

A század utolsó negyedében már megmutatkozott a wienerneustadti (bécsujhelyi) vivóintézet hatása a magyar vivás fejlődésére. Tiszteket, altiszteket képeztek ki, akik elsősorban a vivást voltak hivatva a hadseregnél elősegiteni. Ez az intézmény évenként 20-25 jól képzett vivót bocsátott szárnyra a Monarchia különböző részeibe a sportszerü vivás megkedveltetésére. 1880 körül Bécsujhelyen már az olasz iskola divott. Ez idő alatt a fiatal magyar mestergárdából már többen felfigyeltek a Radaelli-kardvivó stilusra, a könnyed, taktikai, technikai és müvészi tekintetben is jóval fejlettebb, sportszerü versenyvivásra. Hazánkba az iskola előfutárai 1893-ban jutottak el, amikor az első Radaelli-rendszerü vivóakadémiát mutatták be az olasz mesterek. Ennek hatására rendezték két évvel később az első nyilvános vivóversenyt osztrákok részvételével. Hamarosan a világhirü olasz Barbasetti mester is eljött, aki már Bécsben és másutt is bevezette a Radaelli-rendszert. Látta, hogy a magyaroknak a vérükben van a kardvivás szeretete, alkalmasak rá, de hibás, elavult a módszer, amit tanulnak. A megreformált olasz iskola és a magyar csuklózó vivás döntő összecsapására az 1896. évi millenniumi ünnepségek nemzetközi versenyén került sor. Ausztria, Csehország, Franciaország, Spanyolország és Magyarország amatőr és professzionista legjobbjai mellett az olasz vivók szinejava is felvonult, hogy vivórendszerük tökéletes voltát bizonyitsák, és talaját hazánkban előkészitsék. Az olaszok fölényes győzelmet arattak, a mesterek kardversenyében Santelli Italo - ahogy a lapok irták - "ugy nyert, ahogy akart".

Az olaszok, elsősorban Santelli győzelme, meglehetős vihart kavart a vivóvilágunkban. Egyedül Halász Zsiga kitünő tanitványa, Iványi Gyula volt képes az amatőrök kardversenyében a második helyet megszerezni. A millenniumi versenyek, hosszu időre kiható fordulatot hoztak kardvivó sportunk történetében. A magyar mesterek és támogatóik hozzáfogtak a hazai kardvivás megreformálásához.

Ez az igyekezet természetesen a nagy elhatározások előtti szenvedélyes vitákat sem nélkülözte, de végül a "Herkules" cimü sportlap többség által is hangoztatott véleménye döntött: "Santelli Italot meg kell hivni Magyarországra!" A kiváló érzékkel megáldott Santellinek és a vele érkező olasz mestereknek köszönhető, hogy mestereink és a versenyzők megismerkedhettek a modern vivás alapjaival, a technikai elemekkel és a tempó fontosságával.

Amikor ezeket már elsajátitották, hozzáidomitották a magyar vérmérséklethez, saját természetünkhöz: megszületett az uj magyar kardvivórendszer. Ehhez a későbbiek folyamán azok az olasz vivómesterek is alkalmazkodtak, akik hazánkban megtelepedtek. A csuklózó vivás áttért a könyökmozgásra, de tulzó mozdulataiból lecsiszolt, némi mérsékelt csuklózást is megőrzött. A nehezebb "magyar" kard - melyet a francia sabre néven ismert - átváltott a könnyü kardra, az olasz sciabolára. A kis téren küzdést az olasz rendszernél ugyan kevésbé mozgékony, de rugalmas, hosszabb térre engedett gyors és változatos lábmunka és már a tempót is ismerő pengejáték váltotta fel. Az uj vivásmódra jellemző stilus mindig és csakis tiszta találatra és biztos védekezésre törekedett. A "ha kapok, de adok is" felfogás az "ugy adjak, hogy ne kapjak" elvére ésszerüsödött. A vivó csaknem nyujtott karban - "vonalban" - tartott fegyverrel állt ki, vagy különféle - főleg terc, szekond, esetleg kvart - meghivásban. A sokféle pengetámadás és az arra számitó második szándék, a cseltámadások, cselriposztok, elővágások és a régi kardvivásnál mellőzött szurások, fokvágások megszámlálhatatlan változatával élhetett a technikás, taktikus vivó. A kardvivás a későbbiekben ujabb és ujabb, jellegzetesen magyar elemekkel bővült, és sok tekintetben módosult, pengemüvészetté finomult. A régi magyar kardvivó stilus és a Radaelli-iskola ésszerü ötvözéséből és további fejlesztéséből alakult ki az a kardvivó rendszer, amelyet ma már klasszikus magyar vivóiskolának neveznek. Ezt a stilust tanitották legnagyobb mestereink: Santelli, Borsody, Gerentsér, Fodor, Gellér mesterek, majd később követőik. Ezt vitték magukkal és oktatták szerteszét a világban a külföldre szakadt magyar mesterek.

Az első ujkori olimpián, Athénben, vivóink még nem vettek részt. Érdeklődésük az ezredév várható sporteseményeire irányult, amely vivásban jóval fölülmulta az akkori olimpia jelentőségét. Az olimpiai kardversenyek győztese és második helyezettje görög vivó volt, a harmadik dán. Utána kardvivóik nem voltak már a dobogón láthatók. A következő olimpiai játékokban Párizsban már szerepelt magyar kardvivó az amatőrök és a vivómesterek versenyén is, de az előbbit francia, utóbbit olasz vivó nyerte meg, Santelli - még akkor olasz szinekben - a második lett. Az 1904. évi St.Louis-i olimpián vivószámokban csak az Egyesült Államok és Kuba versenyzői indultak. Kardban és botvivásban is kubai győzött, a második helyeket az Egyesült Államok vivói foglalták el. A vivás mint sport, az Atlanti Oceán amerikai oldalán csak századunkban vált ismeretessé és népszerüvé. Kubában néhány spanyol mester irányitása mellett indult meg és jutott hamarosan messzi csucsokra a versenyvivás. Kuba - a számára - minden idők legnagyobb diadalát a St. Louis-i olimpián aratta. Igaz, hogy európai versenyzőkkel nem kerültek szembe. Dicsőségük hamar szétfoszlott, multtá enyészett. A hatvanas években kezdett ujjáéledni a vivás, a magyar mesterek keze alatt tanulták a kubaiak a "technika hungará"-nak emlegetett vivómódszert.

V. A magyar kard egyeduralma (1908—1960)

Az ujjászületett magyar kardvivósport a századforduló éveiben kilépett elszigeteltségéből, megkezdte bemutatkozását a nemzetközi pástokon. Az 1908. évi londoni olimpia volt az első jelentős állomása ennek a páratlanul gazdag sikersorozatnak, amellyel a magyar kardvivók több mint fél évszázadon át a világversenyeken kezükben tartották a hegemóniát, amely 1964-ig a kardvivás nagy világversenyein töretlen volt, de továbbra is az élvonalban marad, a mindjobban sürüsödő nemzetközi mezőnyben.

Az olimpiai vivóversenyek tükrében - a csapatversenyek I-V. helyét figyelembe véve - a kardvivás nemzetközi erőviszonya nagyjából és röviden igy alakult: 1908—1952 között a magyar kardvivók erős ellenfelének elsősorban az olaszok bizonyultak, rendszerint a második helyet foglalták el mögöttünk. Az 1952. évi helsinki olimpia után kezdődött az olasz kardvivás átmeneti hanyatlása és a lengyel, majd a szovjet vivók élretörése. Ez a két nemzet az, amely kardvivó módszerét az ötvenes évektől kezdve a klasszikus magyar kardvivásra alapozta és fejlesztette. A francia kardvivók és az Egyesült Államok Amerikában élő magyar vivókkal megerősitett kardcsapata 1948-tól hallat ujra magáról, 1960-ig az olimpiai versenyeken az USA, 1968-ig a franciák kardvivói többnyire a IV. helyet szerzik meg. 1972-től már a románok is szerephez jutnak, 1980-ban pedig két jó vivójával jelennek meg a bolgárok. Kardunk az 1960. évi római olimpián még teljes fényében ragyogott. A "három testőr" - Gerevich, Kovács és Kárpáti - visszavonult, extraklasszis versenyzőink eltüntek a mezőnyből. Olimpiai versenyek csapatmérkőzésein a későbbiekben a III. helyezés, olykor a IV. vagy V. hely jutott a részünkre, habár voltak még nagy felvillanásaink a vivó-világbajnokságokon.

A kardvivás az 1960-as években világszerte veszíteni kezdett "klasszikus" vonásaiból. Leegyszerüsödött a vivás technikája, a látványos kombinativ vivóstilus megszünőben van, a versenyzők elsősorban hasznosságra törekednek, a cél a tempólopás, a lerohanás, az egyszerü és gyorsan végrehajtott akció vagy a közbetámadás. Ez utóbbi nagyon gyakori minden versenyen. Előtérbe kerültek az atletikus elemek, felgyorsult és erőteljesebb lett a lábmozgás és ennek következtében megnőtt a vivótávolság. Ezért a vivók nagy része igyekezett olyan támadó akciókat kialakitani, amelyek eltértek a klasszikus vivásformáktól, de azoknál eredményesebbek. A versenyeken inkább küzdelem folyik, nem pedig vivás, mert a vivók felcserélték a klasszikus "adni és nem kapni" elvet a "csak adni" szándékkal. Ennek az ujfajta támadó stilusnak a kialakitását nagymértékben elősegitette a nemzetközi biráskodásban gyakorivá vált szokás, amely nem vette eléggé figyelembe a kardvivás konvencionális jellegét: a támadás elsőbbségét; jobban helyt ad a közbetámadásnak, a vélt tempónak, nem honorálja a pengefogást stb. A védekezés tehát ma nehezebbnek látszik mint a multban volt, ezért épitenek a gyors lerohanó támadásra. Megbillent tehát a támadó és védő akciók régebbi egyensulya. A védekezést, amelynek kiváló előkészitő iskolája a "falazás", elhanyagolják. Ezért a vivó mindjárt támadni akar, rögtön a "rajt!" vezényszó után. A klasszikus iskola már ritkán látható. Alig beszélhetünk olasz, magyar, francia stilusról, mert hovatovább minden nemzet egyazon stilust alakitott ki, azonos elvek szerint edz és iskoláztat.

Az eredményes vivásnál a megfelelő erőnlét is feltétel. Azonban még ma sem mondhatjuk, hogy az a technikai és taktikai felkészültséggel egyenrangu szerepet játszik, sőt avval tulsulyba került. Időben mérve, legalább tizszer annyit kell for-

ditani a vivás gyakorlására mint a kondicionális képzésre. Mind a klasszikus, mind az uj, atlétikus vivómodornak vannak hivei és ellenzői is. Szerte a világon folyik a vita, helyes-e az egyik, vagy jobb-e visszatérni a másik iskolához? Az atlétikus vivást sokan a fejlődés egyik előrehaladottabb állapotának tartják, még többen vannak, akik a klasszikus viváshoz való visszatérést sürgetik: "A vivás változáson ment át, azonban sajnos olyan irányban, amely nem esik egybe a szép vivás gondolatával." Hazánkban - különösen a mexikói olimpiai kardversenyek tanulságai szerint - egyre többen hangoztatják, hogy vissza kellene térni, ha nem is a klasszikus vivásra, de az esztétikus mozgásra. A szimultán-akciók (együttes cselekmény) tultengését, a nemzetközi biráskodás helyes irányba terelésével lehet megszüntetni. Erre a FIE 1978-ban kiadott verseny- és játékszabályai módot adnak.

VI. Tőrvivásunkról

A vivótőr a franciáknál a párbajtőrből fejlődött ki. A rendes mindennapi gyakorlatra nem tartották alkalmasnak a párbajtőrt, s azt alakitották át egészen kis fegyverré, amely nem áll másból, mint a vékony pengéből, kicsiny kézvédő kosárból és a markolatból. A tőrvivósport hazai történetében ezt a szurófegyvert, bár előbb kezdte pályafutását mint a párbajtőr, hosszu ideig a kard elemi iskolájának tartották, amelyet okos volt végigjárni a kardtechnika finomitása, a karddal való szurás tökéletesitése céljából. Chappon Lajos és Domján mesterek 1839-ben megjelent vivókönyvei már részletesen foglalkoznak a tőrvivás (szurókard, szurótőr, vitőr, rapier, fleuret) ismertetésével, persze ez még nagyon messze van attól, ami mai felfogásunk szerint sportszerü tőrvivásnak mondható.

Francia, főleg olasz vendégvivók - amatőr- és mesterversenyzők - majd az itt letelepedett olasz és bécsujhelyi mesterek hatására a mult század végén kezd némileg divatba jönni a modern tőrvivás, azonban sajátosan ezzel a sportággal foglalkozó vivókat nem nevel, még mindig kardvivóink tekintik afféle másodlagos fegyverüknek. A millenniumkor, az első nagyszabásu nemzetközi versenyünkön, a mesterek vitőrversenyén a verhetetlen fiatal francia, Mérignac, Lucien győzött, egyetlen találatot sem kapott. A helyezettek listáján magyar versenyzőt nem találunk.

Az 1912. évi stockholmi olimpián szerepeltek első izben tőrvivóink. A kiváló olasz all round pengemüvész, Nedo Nadi első helyezése mögött Berty László a harmadik helyért vivott holtverseny után a negyedik, Békessy Béla pedig a hetedik lett, ami a nyugati vivók felkészültségét és évszázados nemzeti sportjukban szerzett rutinjukat tekintve, jelentős magyar sikernek mondható. Berty helyezése már csak azért is figyelemre méltó, mert ezt az eredményt férfi tőrvivóinknak olimpiai versenyen - egészen Maszlay Lajos 1948. évi londoni bronzérméig - megközeliteni sem sikerült. Tőrcsapatversenyt első izben az 1904. évi St. Louis-i olimpián rendeztek, európai versenyzők azon nem vettek részt. A kubaiak győzelmével végződött az egyéni és a csapatverseny is.

Az 1920. évi antwerpeni csonka-olimpián magyar vivók nem indulhattak. A világégés elmultával 1924-ben, a párizsi olimpián jelentek meg ujra vivóink. Ellenséges légkörben, a sporthoz méltatlan soviniszta indulatokkal találták szembe magukat; az olasz-francia ősi vetélkedés pedig olyan botrányt váltott ki, amely miatt az olaszokat kizárták a tőrcsapatmérkőzésből. Csapatunk harmadik lett, és ezt a helyezést csak némileg korrektebb zsüri esetén még akkor is elérte volna, ha az olaszokat nem zárják ki. Maszlay Lajos az 1948. évi londoni olimpián a két akkori

világnagyság, a francia Buhan és d'Oriola mögött megszerzett bronzérmes győzelme után husz év telt el, amig olimpiai vivóversenyen egy másik kiváló tőrözőnk, Kamuti Jenő Mexikóvárosban ezt a sikert tulszárnyalta: ezüstérmet nyert.

Helsinkiben, az 1952. évi olimpiai játékokon tőrvivósportunk uj, sikeres szakasza kezdődött és ha vivóink némileg hullámzóan, váltakozó szerencsével küzdöttek is, ezt a sportot - melyet kardunk fénye mellett sokáig félhomály takart - sikerrel vették kezelésbe. A tőrcsapatversenyben okos, szivós küzdelemben a franciák és olaszok mögött a harmadik helyezést szerezték meg. 1924 óta először állt magyar tőrcsapat ismét olimpiai dobogón.

Az 1955. évi római világbajnokság különleges érdekessége volt, hogy a párbajtőrvivásban már 1932 óta bevezetett elektromos találatjelző-készüléket, hosszas kisérlet után sikerült a vivótőrnél is alkalmazni, egyelőre még csak ideiglenesen. De tartogatott ez a VB egy óriási meglepetést is a világ vivónemzetei számára, ami nem kétséges, hogy összefüggésbe hozható a tőr találatjelző-készülék bevezetésével, sőt egyenes következménye annak. Az emberi szem szubjektiv, nem tárgyilagos. Az elnökből és oldalbirókból álló versenybiróság tévedhet. A gép nem befolyásolható, a jobbik versenyző győz és a "jobbik" ezen a versenyen Gyuricza József, az 1954. évi főiskolai VB győztese volt. Első helyezése tőrvivósportunkban olyan páratlan sikert jelentett, amilyent eddig egyetlen vivónk sem ért el: világbajnok lett. Sorrendben megelőzte a négyszeres világbajnokot, a helsinki olimpia aranyérmesét, d'Oriolát, akit ezen a versenyen kétszer győzött le, és az ugyancsak francia Lataste-ot, az olasz Spanillót, a francia Nettert, nem kis sebet ütve ezzel a két latin nép érzékenységén, hiszen a franciák és olaszok a férfi tőr olimpiai és világbajnokságát 1896 óta, többnyire a második hellyel együtt sajátjuknak tekinthették. (Kivétel csak az 1904. évi olimpia volt, mivel azon nem is indultak.)

Az 1957. évi világbajnokságon, Párizsban, férfi tőrvivósportunk történetében még soha nem látott kiváló eredménnyel zárult, fölülmulta fiatal tőrözőink két évvel az előtti ragyogó római sikerét is. Tudott dolog, hogy a villanytőr uj, keményebb harcmodort követel, gyors, leegyszerüsitett akciókból álló, dinamikusabb vivást, a klasszikus, müvészi pengevezetés helyett afféle hasznossági elven alapuló küzdést, amit röviden "Előbb kell kigyujtani a lámpát mint az ellenfél!"-jelszóval fejezhetünk ki. Kun László (8) megállapitása szerint ez időkben azért tudta a magyar tőrvivás eddigi legnagyobb eredményeit elérni, mert vezetői, mesterei sok nemzet vivóinál jóval előbb állitották rá a kellő fizikai erőnléttel és technikai tudással rendelkező fiatalokat a villanytőr erőteljes gyakorlására. Ezek a fiatalok aratták le a babérokat, mig a nemzetközi erőviszonyok lassu eltolódása folytán a régi diadalok hősei, a francia és az olasz vivók lemaradtak a fejlődésben, a szovjet és lengyel vivók pedig még nem tartottak ott, hogy taktikai téren is kiszorithassanak minket, noha az erőnléti és technikai fejlődésükben már erősen megmutatkoztak oroszlánkörmeik, mint azt látni fogjuk. Párizsban, tehetséges fiatal tőrvivógárdánk joggal ejthette bámulatba a világot: a nemzetközi tőrversenyek egyeduralkodóit, a francia és olasz csapatot maga kögé kényszeritette, a világbajnoki cimet pedig Fülöp Mihály szerezte meg. Nem került az egyéni verseny győzteseinek dobogójára francia vivó, de még olasz sem. Ezen a világbajnokságon törtek be a szovjetek első izben, Midler személyében, aki második lett az angol Jay előtt.

Párizs után lanyhult tőrvivóink irama, visszaesés következik be, mig a Szovjetunió sorozatos győzelmekkel az élre kerül. Igy a római olimpiai versenyeken 1960-ban, amikor tőrvivó csapatunknak már csak a 4. hely jutott, az egyéni versenyben pedig nem kerültek a döntőbe. Ez a visszaesés azonban nem állandósult.

A következő évben a torinói VB-n - éppen ott, ahol a vivás történetében először esett vissza kardcsapatunk a 3. helyre, és az egyéni versenyben is csak a 7. hely jutott nekünk - tőrcsapatunk a szovjet vivók mögött az ezüstérmet szerezte meg, az egyéni versenyben Kamuti Jenő ugyancsak ezüstérmet nyert. Az 1964. évi tokiói olimpián a csapat a 7-8. helyre esett vissza, és ettől kezdve olimpiai játékokon a 4. helyezés volt a legjobb eredménye. 1972-ben Kamuti Jenő a müncheni olimpiai játékokon ismét ezüstérmet szerzett. Egyetlen olyan tőrözőnk, aki már három olimpia döntőjében szerepelt. A Mexikóvárosban "kétszer kiharcolt" és Münchenben nyert második ezüstérmével páratlan bravurral a magyar tőrvivás olimpiákon legnagyobb sikereit érte el, mind kétszer igen kedvezőtlen körülmények között. Azt is mondhatjuk, hogy az ő két ezüstérme - aranyat ér. Magasan kiemelkedő, sportszerü magatartásáért 1977-ben az UNESCO Fair Play-díját nyerte el. Olimpiai játékokon a magyar férfi tőrvivóknak eddig még nem sikerült a dobogó első helyét elfoglalni. Nem kétséges, hogy ebben nemcsak bennük volt a hiba.

Sok sikertelen kezdeti kisérletezés után, hazánkban csak az 1880-as években kezdett lassacskán tért hóditani az a felfogás, hogy a nőknek is lehet és szabad vivniuk, ezzel nem vétkeznek a jó erkölcs és az izlés ellen. A nők bizonyos foku sportemancipációja ez idő tájt itthon még legfeljebb az uszásban, teniszben, korcsolyázásban jelentkezett, holott a szomszédban, Bécsben, egyre növekvő létszámu vivógárdát oktatott már a neves Hartl mester. Egy öregedő vivómesterünk, Carl Ede igyekezett intézményesiteni a női vivást, de a tradiciók és a sajátos korszellem miatt próbálkozásai egyelőre eredménytelenek maradtak. Carl igyekezetére némileg pezsditőleg hatott Hartl mester első magyarországi portyája. 1884-ben nyolc "fiatal amazon" tanitványával a Vigadó nagytermében bemutatta a "fleurette"-vivást, és a női kardforgatást is. Ez a bemutatóval egybekötött verseny kétségkivül hozzájárult ahhoz, hogy a női vivás lassu térhóditással elvben polgárjogot nyerjen, egyelőre azonban valamiféle álszemérem még mindig visszatartotta a sportok iránt fogékonyabbakat is, hogy efféle férfias fegyvereket kézbe vegyenek. A női tőrvivásnak a millennium utáni idők adtak kedvező lendületet, de még igy is lassan kullogtunk a világhirüvé vált Hartl mester mögött, aki már Amerikát járta női tőrvivóival. Idehaza, a sok igyekezet mellett Carl Ede kitünő tanitványáé, Fodor Károly mesteré az érdem, hogy sikerült ezt a sportot egyre szélesebb alapokra helyezni. Tanitványainak nagy része a Szinmüvészeti Akadémiáról került ki, ahol kötelező tárgy volt a vivás, de már akadtak a társadalom minden rétegéből is érdeklődők. Fodor nyomában járt Lovas Gyula, Rákossy Gyula, majd Gerentsér László és Santelli, Italo. Közben, a Sztrakay mester által könyvében is propagált női kardvivás, anélkül, hogy jelentőségében nyomott hagyott volna - megszünt. A tőrvivás azonban egyre több női tanitványt hóditott meg, bár még hosszu ideig csak a látványos bemutatókig, az "akadémiák"-ig jutott el. Versenyen - pár jelentéktelen, zárt körü próbálkozást leszámitva - nem szerepeltek. Az első "hölgy-tőrverseny"-t 1909-ben rendezték hazánkban - Pozsonyban - kisebb fajta nemzetközi jelleggel. Egy fiatal szinésznő, Tary Gizella győzött. 1924-ben, a Nemzetközi Olimpiai Bizottság az olimpiai versenyszámok közé sorolja a női tőrvivást is. Taryt Santelli és Gerentsér készíti elő a versenyre, de kiküldetése még bizonytalan. "Nem csorbithatjuk a magyar kardvivás tekintélyét ilyen fajta kisérletezéssel" - hangoztatta néhány hivatalos szaktekintély. Végül az MVSZ és a MOB hozzájárult, hogy egyetlen női tőrversenyzőként Tary képviselje szineinket a párizsi olimpián, de pénzt nem adnak. Párizsban, a világ legkiválóbb huszonnégy női tőrversenyzőjével találja szembe magát: angol, dán, holland, francia, svájci, svéd és amerikai versenyzőkkel, társ, kisérő, ma-

gyar zsüritag nélkül. Bekerül a hatos döntőbe, hatodik helyen végez. Az adott körülmények között ez sokkal több volt és hatásában jelentősebb győzelem mint amire bárki is számithatott.

Az Európa-bajnokságokon (1937-től világbajnokságnak nevezik) 1929-től kezdve uj szint jelent a női tőrvivás, amelyet először Nápolyban vettek fel az EB müsorára. Itt került dobogóra a bronzérmet szerzett első magyar vivónő Dany Margit, az előző évi amszterdami olimpia 6. helyezettje. Ezen a nápolyi Európa-bajnokságon mutatkozott be, és küzdötte fel magát az 5. helyre az "önköltséges" Elek Ilona. Közel három évtizedig tartó, a világ legnagyobb tőrvivőnői - Helene Mayer, Ellen Preis, Karen Lachmann, Irene Camber - által is csak megközelitett, de felül nem mult eredményes vivókarrierjének megindulása innen számitható. Különösnek tünik, hogy a szurófegyverekben ez időben elöljáró olaszok és franciák között alig akadt számottevő női versenyző. Inkább a dánok, angolok, németek, osztrákok, belgák jelentkeztek a pástokon. Ugyanakkor, ha végigtekintünk női tőrsportunk történetén, azt látjuk, hogy amikor ez a "nem kockáztathatjuk kardunk hirnevét-szemlélet" már megváltozott - és ebben női vivósportunk ügyének lelkes támogatója, a vivás tekintélyes vezetője, Filótás Ferenc járt elöl -, mindig volt egy-egy világviszonylatban kiváló női tőrvivónk. A X. olimpiai játékok, Los Angelesben meghozták a magyar női tőrvivás első dobogós olimpiai győzelmét: Bogáthy-Bogen Erna bronzérmet szerzett.

A női tőrcsapatbajnokság 1960-ig nem szerepelt az olimpiai versenyek programjában. Ezért a FIE 1932-től kezdődőleg, az olimpiai években külön is rendezett Európa-, illetve világbajnokságot női csapatbajnokságban. Ekkor lett teljes a vivósport nyolc versenyszámból álló müsora.

Női tőrcsapatunk első izben az 1933.évi budapesti EB-n vett részt. Ez viszont a hazai közönség és a világ vivónemzetei előtt olyan robbanásszerü és tüneményes bemutatkozás volt, amelyre vivónőinken kivül alig számithatott más, mint Filótás Ferenc. A magyar vivónők győztek; az egyéni versenyben Bogáthy ezüstérmet nyert. Ezt a bravurt a további években - ahol Európa-bajnokságon, majd világbajnokságon indulhattak - csapat- és egyéni versenyben is többször sikerült megismételniük. Az 1936. évi berlini olimpián a németek alaposan felkészültek a versenyre. Hazahozatták Amerikából a kényszerüen idegenben élő Helene Meyert, hogy biztositsák a női tőrverseny német dicsőségét. Elek Ilona, kétszeres világbajnoknőnk meghiusitva a németek reményét, olimpiai bajnok lett. A második olimpiai aranyérmét egyéni bajnokságban Elek Ilona 1948-ban, Londonban szerezte meg. 1955-ben a római VB-n bevezetett villanytőr találatjelző készülékre átállni nem volt könnyü, de az eredmények azt mutatták, hogy vivónőinknek is sikerült, nem okozott gondot, épp ugy, mint ugyanott a férfi tőrözőinknek sem. A fiatal Dömölky Lidia igen technikás, okos és határozott vivásával megszerezte az aranyérmet, és női tőrcsapatunk is az első lett.

A következő olimpiai évben a női tőrcsapat-bajnokságot Londonban rendezték. Uj, friss erő tör az élre, a világ élvonalában helyet követelő szovjet csapat. Indulásuk jól sikerült, női tőrcsapatuk megszerezte az első világbajnoki érmet. Csapatunk a franciák mögött, a harmadik helyre jutott. 1957-ben, a párizsi VB-n a FIE legfőbb versenybirósága (DT) addig szokatlan versenylebonyolitást alkalmazott. A 12 nemzet női tőrcsapatát 4 hármas csoportba osztotta, ahonnan 1-1 csapat került tovább a négyes döntőbe. A magyarok az osztrákokkal és a románokkal kerültek egy csoportba, és miután az osztrákokkal szemben az első mérkőzést elvesztették és azok a románokat is megverték, a magyar csapat már nem is vivhatott tovább

A szovjet vivók is hasonlóan jártak, a versenyt az olaszok nyerték, az NSZK és Ausztria előtt. Az egyéni döntőbe részünkről nem került be senki. Philadelphiában, az 1958. évi VB-n a Szovjetunió óriási lendülettel erősitette meg pozicióját a női tőrvivásban. A csapatversenyben a második aranyérmet szerezte meg a németek és a franciák előtt. Csapatunknak a 4. helyezés jutott. Egyéni versenyben két szovjet vivónő mögött Rejtő Ildikóé lett a bronzérem.

1959-ben a budapesti világbajnokságon az átmeneti visszaesés után a magyar női csapat elszánt győzniakarással ujra az élvonalba tört, a kiváló szovjet vivókkal szemben, akik az egyéni versenyben az első három helyet meg tudták szerezni, lendületes iramban megnyerték a csapat-aranyérmet a szovjetek, az NSZK vivói és a franciák előtt.

Rómában, 1960-ban került első izben az olimpiák programjába a női tőrcsapatverseny. A magyar vivónők a második helyet szerezték meg a szovjet vivók mögött, az olasz csapatot és az NSZK-t megelőzve.

1963-ban a gdanski VB női tőr egyéni versenye világra szóló magyar sikerrel zárult. Az előző évekkel ellentétben - Zabelina kivételével, a szovjet versenyzők nem tudtak döntőbe kerülni és a román világbajnok, Szabó Orbán is kénytelen volt a 4. hellyel beérni. A vivósport történetében még nem volt példa arra, hogy három magyar vivónő foglalta el egy világverseny első három helyét. Uj világbajnokot avattak Rejtő Ildikó személyében. A három magyar vivónő - Rejtő, Sákovicsné Dömölky Lidia és Juhász Katalin - messze kiemelkedett vivásával a mezőnyből és mint egyenrangu felek, az elsőségért hármas holtversenyt vivtak. A csapatversenyben a szovjet vivók mögött a 2. helyen végeztek, az olaszokat és a franciákat megelőzve.

Az 1964. évi tokiói olimpia vivóversenyei az erősen szélesedő, sürü mezőnyben igen sok meglepetést okoztak. A női tőr egyéni versenyben Elek Ilona 1948. évi londoni olimpián megszerzett második aranyérméhez Ujlakiné Rejtő Ildikó hazahozta a női egyéni vivósportunk harmadik aranyát. Vivónőink a csapatversenyben is győztek. Ez volt női tőrvivóink első olimpiai csapat-aranyérme. Az 1968. évi mexikói olimpiai játékoktól kezdve, az 1980. évi moszkvai olimpiáig bezárólag női tőrvivásban a Szovjetunióé volt a babér, a csapat-aranyérem. Az egyéni versenyben 1976-ban Montreálban Tordasi Ildikó hozta meg a női vivók negyedik egyéni aranyérmét, amely egyuttal a hanyatló vivósportunk ezen az olimpián megszerzett egyetlen aranyérme volt.

VII. A párbajtőr utja

Az egyenes, merev pengéjü párbajtőrt a mult században hazánkban még nem ismerték. A millenniumi nemzetközi versenyek müsorában sem szerepelt még. Nagy Béla kitünő sportdiplomatánk 1907-ben "A nagyvilág vivómüvészete" cimü átfogó tanulmányában, személyes tapasztalatai alapján leirta, hogy nyugaton, elsősorban a franciáknál és olaszoknál milyen magas fokon állt már a versenysportszerü párbajtőrvivás. "A francia mestereknek nemcsak a tapintóérzék, hanem a vivó egész lelke odaköltözik a penge hegyébe. Ez a hegy lát, érez, gondolkozik és cselekszik. A fegyver nem eszköz többé, hanem testüknek, lelküknek egy része. Ez magyarázza, miként tud pengéjük beférkőzni egyetlen érintés nélkül a cikázva forgó védéseken keresztül. Ez a tempó- és pengeérzés legfontosabb jellemvonása az olasz vivásnak is, de a francia kizárólag ezen alapszik. Finomság, könnyedség, elegancia a jellemzői a francia vivásmüvészetnek. Semmi erőszak, semmi mesterkélt fogás, kevés mozdulat, de mindegyik tökéletes" - irja, a müvészi vivás lényegére tapintva.

A századelő párbajtőr-versenyvivás eredményein végigtekintve, azt látjuk, hogy a franciákon, olaszokon kivül az angolok, belgák, dánok, hollandok, svédek, sőt, a tengerentuli államok közül Kuba és az Egyesült Államok vivói is jeleskedtek ebben a fegyvernemben. Idehaza akkor még alig néhány kardvivóbajnok foglalkozott vele, nem nagy sikerrel. A tőr továbbra is másodrendü fegyvernem számitott még, hát még a párbajtőr, amelynél még a mélyre "döfködés" sem ütközik a vivóerkölcsökbe. A párbajtőr még mindig idegen maradt és nem volt sikere a Santelli mester által 1907-ben rendezett első párbajtőrbemutatónak sem, igaz, maga a mester sem kedvelte ezt a fegyvert.

1925-ben Hajdu János, fiatal tőr- és kardvivónk, Párizsban, Mérignac mesternél, a millenniumi tőrverseny győztesénél, hosszabb ideig párbajtőrleckéket vett, Gerentsér László mester pedig 1929-ben tanulmányozta Franciaországban a párbajtőrvivást. Az érdekelte, hogy az ottani nagy mesterek iskolájával szemben mennyiben egyezik meg az általa oktatott párbajtőr-rendszer, amelyet már előzőleg a legértékesebb francia szakkönyvek alapján alakitott ki. "Örömmel konstatáltam, hogy az az iskola, amelyet Jean-Louis, Vigeant, Camille Prévost és Louis Mérignac iskoláiból meritettem, csak egészen aprólékos részletekkel tér el attól az iskolától, amelyet a párizsi francia mestereknél láttam." (3)

Hajdu, Róna Armand és Gerentsér mesterrel megkezdte a párbajtőr népszerüsitését. Eleinte éppen kardvivóink kezdtek érdeklődni, meg néhány tőrvivó. Az első magyar párbajtőr-bajnokságot az MVSZ 1930-ban rendezte meg. Hajdu győzött, két kardvivó következett mögötte: Rády és Piller, utánuk sorakoztak az elsődlegesen szurófegyveresek. Kezdetben sokat ártott a párbajtőrversenyek lebonyolitásának nehézkessége. Szerették volna a biráskodás realitását biztositani, de ez, és maga a verseny is sok akadályba ütközött. A fegyver végére szerelt hármas szurőhegy nemcsak a vivóruhát döfte át, gyakran komoly sérülést is okozott. Később kisebb, kevésbé szurós hegyet alkalmaztak, és kitalálták, hogy azt festékkel kell bekenni, amely piros szinü nyomot hagy az öltözéken, találatkor. De verseny közben számos piros jel árulkodott a ruhán, nem lehetett tudni, most vagy előbb történt-e a találat? Erre - ujabb "ésszerüsités" - a versenybiróság elnöke fekete tussal áthuzta a piros "tusokat". Verseny végén a vivőöltözék furcsa, absztrakt mintához hasonlitott, szabálytalanul elhelyezett piros-fekete pontokkal, vonalakkal.

Az olasz mesterek - Tirelli, Pompino... - után, 1933-tól Edoardo Aleimo, a közel két méter magas olasz párbajtőrmester vette kézbe vivóinkat. Munkássága jelentős volt a modern öttusasport párbajtőrszámainak fejlődésében is. Gerentsér francia - és Aleimoék olasz iskoláján nevelkedve, már sok versenyzőnk mérhette össze tudását idegenekkel is. Az első világháboru után szervezte meg Berty László és munkatársa, Gellér Alfréd, 1920-ban a Ludovika melléktagozataként müködő "Sportoktató Tanfolyam"-ot, a Spotit, a bécsujhelyi mesterképző tanfolyam mintájára. Olasz- és franciaországi tanulmányutjuk után könyvet irtak az epée-vivás megkedveltetése érdekében és az epée oktatásáról. Kezük alól neves vivómesterek kerültek ki.

1932-től párbajtőrversenyt is már kizárólag elektromos találatjelző géppel lehetett rendezni. Bevezetése nem mindenütt okozott örömet: a gép nem tisztelt tekintélyt. A magyar párbajtőr első sikere 1934-ben Varsóban, a világ nagy párbajtőr-nemzeteit meglepetésszerüen érte. Dunay Pál Európa-bajnok lett. "Felállt a pástra, szemben álltak vele sorjában a legjobb olasz, francia, svéd vivók, ő elindul feléjük lépésben, és minden megerőltetés nélkül gyujtogatta egymás után a lámpát. Minden sikerült neki, ugy nyerte meg a versenyt, mintha iskolás fiukkal játszott

volna." Kiváló all round vivónk, Bay Béla nevéhez fűződik első olimpiai párbajtőr sikerünk, 1936-ban, a berlini olimpián a 9. helyen végzett. A második világháboru után nagy mestereink közül hiányzott már a párbajtőr nagy propagálója, Gerentsér és Aleimo mester is. Ujak léptek nyomukba, Duronelly, Bay és 1955-től Vass Imre. Versenyek következtek váltakozó sikerrel.

Az első kiugró sikert az 1953. évi brüsszeli verseny hozta meg, az egyéni párbajtőrversenyben Sákovics József megszerezte első világbajnoki aranyérmét, Berzsenyi Barnabás ezüstérmet nyert. 1955-ben a Spreafico-versenyen, a vivás "Wimbledon"-ján ismét Sákovics győzött. Az 1956. évi melbourne-i olimpián vivóink az élvonalba törtek, a párbajtőrvivás csapatversenyében a győztes olaszok mögött a 2. helyen végeztek, a franciák és angolok előtt. Rómában, az 1960. évi olimpián párbajtőrözőink a csapatversenyben visszaestek a 4. helyre, az olaszok győztek, az angolok mögött a feltörekvő szovjet vivók szerezték meg a bronzérmet.

Az elkövetkező három olimpiai játékok ideje ritka, csodás sporttörténeti szakasza a magyar párbajtőrvivásnak. 1964-ben, a tokiói olimpián szerezte meg a csapat az első aranyérmet, mögötte sorrendben régi mestereink: az olaszok, franciák következtek, végül a svédek. 1968-ban a Mexikó-városi olimpián a már nagyon veszélyes ellenfelet, a szovjet csapatot verve győzött csapatunk, a bronzérmet a lengyelek szerezték meg. Egyéni versenyben Kulcsár Győző lett az első olimpiai bajnokunk. Párbajtőrvivásunk aranykora az 1972. évi müncheni olimpián tetőzött, a csapatbajnokság harmadik aranyérmével. Egyéni versenyben Fenyvesi Csaba győzött, a sérült Kulcsár a bronzérmet szerezte meg, nem sok hiányzott ahhoz, hogy akár első legyen. Párbajtőr "aranycsapatunk" e három sikeres olimpiai verseny között rendezett világbajnokságokon 1970 és 1971-ben is első lett. Az 1976. évi montreáli olimpia egyik mélypontja volt a magyar vivósportnak. Vivóink egy arany-, két bronzéremmel tértek haza, két negyedik és egy hatodik hely jött még hozzá. A szerencse nem szegődött mellénk, a sorsolás nem nekünk kedvezett. Párbajtőrben Kulcsár kiemelkedett a zsufolt mezőnyből; egyetlen vitás találat választotta el az aranyéremtől, igy a 3. helyre került. A csapatversenyben a 4. hely jutott nekünk. Az 1980. évi moszkvai olimpián az "aranycsapat" tagjai közül már csak Osztrics vivott. Az egyéni versenyszámban Kolczonay Ernő vált ki vivóink közül, a 2. helyet foglalta el. Csapatunk a nyolcadik (!) helyre csuszott le.

Rövid tanulmányunkban igyekeztünk vázolni azt a sok ezer éves történelmi folyamatot, amely alatt a tárgyalt fegyverek harci eszközből az egyik legintellektuálisabb, legnehezebben elsajátitható sportággá alakultak. A kard, a tőr, a párbajtőr századunkban már a sport fegyvere; a vivás - melynek történetén végigvonult a harc, az öldöklés - végleg sporttá szelidült.

IRODALOM

1. Antal Z.: Világ- és Európa-bajnokságok 1893-1973. Sport. Bp. 1974.
2. Domján mester: Vi-tan. Gyurián-Bagó ny. Buda. 1830.
3. Duronelly L.: Dr. Gerentsér László munkássága. (Testnevelés, 1942. 1.sz. 5. p.)
4. Földes É.-Kun L.-Kutassi L.: A magyar testnevelés és sport története. Sport. Bp. 1977. 14. p.

5. Gerentsér L.: Az epée-vivás. Országos Testnevelési Tanács. Bp. 1930.
6. Gerentsér L.: A modern kardvivás. Egyetemi Nyomda. Bp. 1944.
7. Gerentsér L.: Jean Louis élete és iskolája. (Testnevelés, 1934. 1-6. sz. 114-125. p.)
8. Kun L.: Egyetemes és magyar vivástörténet. Tankönyvk. Bp. 1969. 84. p.
9. Kun L.: Vivástörténet I. Tankönyvk. Bp. 1963.
10. Kun L.: A sport története. Sport. Bp. 1966.
11. Lukovich I.: Felkészülés és taktika a vivásban. Sport. Bp. 1969.
12. Lukovich I.: A vivás elmélete. Sport. Bp. 1972.
13. Miklós P.: A Zen és a müvészet. Magvető. Bp. 1978. 144. p.
14. Siklóssy L.: A magyar sport ezer éve. III. köt. Országos Testnevelési Tanács. Bp. 1927-1929. 654. p.
15. A sport enciklopédiája. I-II. köt. Enciklopédia R.T. Bp. 1928.
16. Világtörténet képekben. Ős- és ókor. Középkor. Gondolat. Bp. 1980. 82. p.

SZABÓ Sándor

"MOSZKVA-80": AZ ENYHÜLÉS JÖVŐJÉÉRT

(A XXII. Nyári Olimpiai Játékok helye és jelentősége a nemzetközi kapcsolatok alakulásában.)

I. Bevezetés

Hogyan kerül a csizma az asztalra? Joggal tehetné fel a kérdést az olvasó, hiszen a jelenlegi nemzetközi helyzetben, világunk légköre hüvösebbé válásának időszakában a lehetséges kiutat, a jobbitás módozatait keresve kinek jutna eszébe az elsők között emlegetni a sportban, a nemzetközi olimpiai mozgalomban - eleddig csak igen érintőlegesen tárgyalt - kétségkivül meglevő nagyszerü lehetőségeket? A képzeletbeli dobogó legmagasabb fokára való állitás igénye nélkül is kijelenthetjük azonban, hogy talán még soha nem esett a világban annyi szó a sportról, az olimpiai játékokról, mint a nemzetközi helyzet e viszonylag gyors romlásának időszakában.

A nemzetközi viszonyokat elemzés tárgyává tevő irások több alkalommal megállapitják, hogy a II. világháboru óta gyakorlatilag két periódus váltakozása adja meg a mindenkori nemzetközi helyzet alaphangját. A periódusokban a két évtizeden át uralkodó feszültségnövekedés, majd a hetvenes évek elejétől a vitathatatlanul domináns enyhülés azonban sohasem jelentette e kategóriák abszolut létezését: a hidegháborus időszakban is fellelhetők voltak az enyhülés jegyei, de a sokat idézett hetvenes évek első fele sem volt mentes a feszültség meglétére utaló eseményektől.

A két kategória egyidejü jelenléte a nemzetközi viszonyokban azonnal fölveti a kérdést: milyen - objektiv és szubjektiv - tényezők döntenek afölött, hogy melyik tendencia az irányadó egy adott időszakban a nemzetközi kapcsolatok fejlődésében? Továbbkérdezve: békepolitikájukkal az egész emberiség érdekeit szolgáló szocialista közösség országai milyen lehetőségekkel rendelkeznek e folyamatok befolyásolására, az alaptendencia enyhüléssel való azonositására?

Az e kérdésre adott válaszok adta lehetőségek között kivánom a XXII. Nyári Olimpiai Játékok példáján keresztül a nemzetközi olimpiai mozgalom és általában a sport őket megillető, jelentőségüknek megfelelő helyét megtalálni.

II. Sport és enyhülési politika

Melyek azok az okok, amelyek miatt a nemzetközi sportélet érdemes arra, hogy helyet követeljen magának a fentebb vázolt, a világ egész fejlődését befolyásoló tényezők sorában?

Ma már egyértelmü a megállapitás, miszerint a sport az utóbbi években igen széles körben ható társadalmi jelenséggé vált. Rendkivüli módon megnőtt a sporttal közvetlen, vagy majdnem közvetlen kapcsolatban állók száma. Utóbbin azt értem, hogy a civilizáció rohamos növekedése, a megváltozott életforma kifejlesztette a

reakciót: egyre nagyobb méreteket öltött a tömegsportmozgalom. Ennek a tények fiziológiai jelentőségén tul megvan az az óriási pszichológiai hatása is, hogy azok az emberek, akik bármilyen formában sporttevékenységet folytatnak, vagy ha mégcsak vágyódnak is ilyen tevékenység után, egy-egy nemzetközi sportesemény figyelemmel kisérésekor saját személyükben is érintetteknek érzik magukat. A XXII. Nyári Olimpiai Játékok bojkottálásának kérdéséről ugyan külön is szeretnék említést tenni, de itt is le kell szögeznünk, hogy a fentebb körvonalazott jelenségnek szerepe volt abban, hogy a világ közvéleménye általában elutasitóan reagált az USA kormányának e lépésére.

Nem lehet vitás, hogy a sport a népek közeledésének, egymás megismerésének rendkivül fontos tényezőjévé vált, s egyre hatásosabban járul hozzá a különböző társadalmi rendszerü országok békés egymás mellett éléséhez. A két világrendszer közötti szerteágazó kapcsolatrendszerben kivivta magának e tekintélyes helyet. A sportban is vannak ugynevezett nagyhatalmak, mely fogalom nem feltétlenül azonos a politikai, gazdasági értelemben vett kategóriával: tudományos elemzések által megállapitott tény ugyanis, hogy például a gazdasági fejlettség és a sportsikerek között nincsen közvetlen, kizárólagos összefüggés. (Persze az is nyilvánvaló, hogy a gazdasági fejlettség mindenkor elősegiti a sportsikereket.) Nos, ezek a nagyhatalmak (Szovjetunió, NDK, Kuba) napi sportpolitikájukkal igazolják, hogy a sportban a népek közötti kölcsönös megértés és baráti kapcsolatok erősitésének lehetőségét is látják: a Szovjetunió például a moszkvai olimpiát megelőző olimpiai ciklus egy évében átlagosan 35-40 ezer fő mozgását szervezte meg a sport területén, ami 95-100 országgal való kapcsolatot ölelt fel. "A sport a béke követe" - hangzik a jól ismert mondat. A nemzetközi sportérintkezés egyre dinamikusabbá válása bizonyitja, hogy a népek közötti sportegyüttmüködés éppugy, mint a technikai, tudományos és kulturális kooperáció, megfelel a tömegek békevágyának. Fenntartása, fejlesztése csak békeidőben lehetséges, s méretei révén, társadalmi jelenséggé válásával egyre átfogóbban és mélyebb gyökerekkel ható békepolitikai tényező.

Az olimpiai játékok különleges és rendkivül fontos helyet foglalnak el a sport nemzetközivé válásában, erejének állandó növekedésében. A népek képviselői találkozásának ez a formája ugyanis a sportágak legszélesebb skáláján, a világ országainak egyre nagyobb részvétele mellett valósul meg. Az első ujkori olimpiai játékokon még csupán 13 ország vett részt (megtisztelő, hogy Magyarország is köztük lehetett), napjainkban már 151 tagállamot ismer el a Nemzetközi Olimpiai Bizottság, tehát a NOB-nak is csaknem annyi tagállama van, mint az ENSZ-nek. Nem régi esemény volt e szervezet életében Vietnam, Mozambik és Angola felvétele: az olimpiai mozgalom, az olimpiai játékok egyben a világban bekövetkezett változásokat is visszatükrözik. Ez egyben azt is jelenti, hogy a nemzetközi sport általában korunk problémáit tükrözi. Ennek bizonyitására azt hiszem elegendő, ha az egy-egy olimpiához szervesen "hozzánőtt" problémákat idézzük vissza: a "münchei akció", Montreál afrikai bojkottja avagy a legutóbbi USA-kezdeményezés. A nemzetközi sportnak ez a vonása teszi lehetővé, hogy a benne rejlő erőket tudatosan a visszájára forditva a nemzetközi helyzet mérgezésében érdekelt körök politikai céljaik elérésére is fel kivánják használni. Indokolt a felismerés, miszerint a két világrendszer közötti harc számtalan hadszintere "uj taggal" bővült: a nemzetközi sportélet minden vonatkozásában alkalmasnak nyilvánittatott különböző politikai és egyéb célok elérésére. Nyomban le kell szögezni azonban azt is, hogy a harc fogalmának nemcsak ez a negativ megközelitése lehetséges: szükséges kijelenteni, hogy a békés egymás mellett élés feltételei mellett, a két világrendszer között foly

gazdasági, ideológiai stb. harc mellett számolnunk kell a sport szférájában kialakítható nemes küzdelem eredményeinek jelentőségével is. Távol áll tőlünk, hogy nemzetközi erőviszonyokat alapvetően alakitó, vagy egyáltalán módositó szerepet tulajdonitsunk a sportnak. Nem tartozhat bele természetesen a nemzetközi erőviszonyokat alapvetően meghatározó, ugynevezett makrotényezőkbe; viszont a két világrendszeren kivül és mindkét világrendszeren belül is különböző tipusu és jellegü kapcsolatrendszerek vannak, s a nemzetközi enyhülés szempontjából ezek együttesen jelentősek.

E fenti felismerések határozhatták meg a haladó világ reagálását az amerikai bojkottkezdeményezésre is. Egységesen jutott kifejezésre a szándék, küzdeni az ellen, hogy a társadalmi rendszerek, államok közötti konfliktusok megakadályozzák a nagy nemzetközi sporttalálkozók és versenyek normális lebonyolitását, azaz, hogy nem szabad a sportot felhasználni olyan problémák rendezése céljából, amelyeket politikai sikon nem sikerült megoldani.

Végül - de semmiképpen nem utolsósorban - a sport nemzetközivé válásáról és e ténynek a nemzetközi kapcsolatokra gyakorolt hatásáról szólva feltétlenül említést kell tennünk a nemzetközi sportmozgalom három fő tényezőjéről: a Nemzetközi Olimpiai Bizottságról, a nemzetközi sportszövetségekről és a nemzeti olimpiai bizottságokról, közülük is elsősorban a Nemzetközi Olimpiai Bizottság tevékenységéről és szerepéről. Ez a ma már nyolcvanöt tagból álló nemzetközi szervezet eddigi történelme során (88 év) nagy tekintélyü, magas rangu, országukban általában felelősségteljes posztot betöltő emberek fóruma volt, s ma is az. Példaként említhető, hogy M. Mohamed Mzali, az egykori alelnök, ma Tunézia miniszterelnökhelyettese. Az Alapokmány kimondja ugyan, hogy egy Nemzetközi Olimpiai Bizottsági tag a NOB-ot képviselheti saját hazájában, forditva viszont nem lehetséges. Mégsem lehet vitás, hogy a tagok állandó kapcsolata, ülésezéseik a szakmai kérdések megvitatásán tul fórumot is jelentenek országaik kapcsolatrendszerének bővülése számára, s mindezt fokozza, hogy találkozásaikra mindig más helyen, a világ különböző részein kerül sor. Különösen fontos ez a jelenlegi nemzetközi helyzetben, amikor a két világrendszer közötti párbeszéd fennmaradásának minden formájára égető szüksége van a világnak. Ennek elismerését jelentheti, hogy a Nemzetközi Olimpiai Bizottság elnökét a világ legtöbb országában államférfiak fogadják és megbeszéléseket folytatnak vele.

III. A XXII. Moszkvai Nyári Olimpiai Játékok

Teljes joggal állapithatjuk meg, hogy szinte az egész világon nagy örömmel és megnyugvással fogadták 1974-ben a Nemzetközi Olimpiai Bizottság bécsi ülésszakán hozott döntést, miszerint a XXII. Nyári Olimpiai Játékok szervezője Moszkva város lesz. Rendkivül hosszu és nehéz volt a Szovjetunió utja odáig, hogy egyáltalán még csak gondolhatott is volna olimpia lebonyolitására, hiszen a Nemzetközi Olimpiai Bizottság és a nemzetközi sportszervezetek 1945-ig nem voltak hajlandók elismerni a Szovjetuniót. Nyilván a II. világháboruban játszott döntő szerepe volt az elsődleges indok, aminek alapján végre 1951-ben elfoglalhatta helyét az olimpiai mozgalomban. Érdekesség, hogy a Szovjetunió NOB-tagságáról szóló döntést ugyancsak a Bécsben tartott ülésszak mondta ki, s 23 évvel később megint Ausztria fővárosa volt az a szinhely, amely nyilvános elismerést deklarált a szovjet sportélet kiemelkedő eredményeiről. (Ugyancsak érdekességszámba menő esemény, hogy Konsz-

tantyin Adrianov, a NOB egyik szovjet tagja mindkét esetben jelen volt, amelyek valóságos ünnepet jelentettek a szovjet sport számára.)

Melyek azok a főbb tényezők, amelyek alapján a Nemzetközi Olimpiai Bizottság nyugalommal és bizalommal itélhette oda első izben egy szocialista ország fővárosának az olimpiai játékok megrendezésének jogát?

A sportpályákon elért eredményeken tulmenően, nagy visszhangot váltott ki a világ országaiban az a szerep, amelyet a szocialista országok, igy a Szovjetunió a testi nevelésnek és a sportnak biztositanak, rendkivül fontos emberi és társadalmi tényezőnek tekintve azt. Ma már alapvető különbség mutatható ki a kapitalista és a szocialista országok sporthoz való viszonyában: mig előbbiben a sport alapvetően a magánszervezetek érdekeinek függvénye, addig a mi társadalmi rendszerünkben a hivatalos állami politika szintjén kezelt területről van szó, kormányaink aktivan támogatják a sport sokoldalu fejlesztését. Erről tanuskodik többek között a szocialista országok alkotmányainak idevágó fejezete. Országaink, igy a Szovjetunió e tudatos törekvése eredményezte többek között azt is, hogy az emberek igen gyakran a sport segitségével ismerték fel a szocialista országokban megvalósuló haladást. S ennek óriási jelentősége van! Természetesen ez hatalmas anyagi áldozatot követel: a Szovjetunióban például csak az 1978-as esztendőben 12,6 milliárd rubelt forditottak az állami költségvetésből a sport, a testkultura fejlesztésére.

A második megállapitás szinte kézenfekvően következik az elsőből: talán még egyetlen város sem készülődhetett olyan gazdag létesitménybázissal az olimpia lebonyolitására mint a szovjet főváros. Az öt városban összesen 26 versenyszinhely között alig találunk ujonnan épitett stadiont, csarnokot. A már meglévők felujitása, korszerü felszerelése tökéletes technikai szinvonalat biztositott. Moszkva eredetisége e szempontból egyébként egyrészt abban áll, hogy a hiányzó létesitmények felépitése az olimpiától függetlenül is szerepelt a város fejlesztési tervében, csupán előbbre hozták az épitkezések határidejét, másrészt az uj beruházások megtervezésénél mindenekelőtt perspektivikus szempontok döntöttek. Nincsen az olimpia óta parlagon heverő csarnok, uszoda stb., és a mindig nagy gondot jelentő volt olimpiai falu felhasználásának célszerüsége sem hagyhat kételyeket.

A moszkvai olimpia előkészületeire, lebonyolitására, azaz az egész olimpiai mozgalom történelmében elfoglalt helyéről kialakitott képre is igaz, hogy igen plasztikusan tükrözte vissza az adott időszak problémáit, a világban bekövetkezett változásokat. Ha elfogadjuk azt a megállapitást, hogy az enyhülés és feszültség tendenciái mögött mindig objektiv társadalmi-gazdasági tényezők állnak, akkor a hetvenes évek végét - az olimpia iránti felfokozott érdeklődés időszakát - jellemző feszültség előidézőit is mindenekelőtt az imperializmus létében és természetében kell keresnünk. A feszültség növelésének számtalan megjelenési formája ismeretes, melyek között - a fegyverkezés domináns helye mellett - olyanokat is megtalálunk, mint a politikai, gazdasági, ideológiai és propagandanyomás eszközei.

A moszkvai olimpia, mint a Szovjetunió első "nagy" vizsgája a nemzetközi olimpiai mozgalom szinpadán (s nemcsak ott) "beleszületett" ebbe a viharos időszakba. Kézenfekvő eszközként kinálta magát az imperializmus - de mindenekelőtt az Amerikai Egyesült Államok akkori vezetése - számára nemzetközi tevékenységükben kitüzött céljaik elérésére. Megsokszorozta a "felhasználhatóság" értékét az is, hogy a Carter által elképzelt és kidolgozott ugynevezett "retorziós intézkedések" - gabonaembargó, technológiai együttmüködés felfüggesztése - eléggé hatástalanoknak bizonyultak. Igy azután nem sok terület maradt számára, ahol demonstrálhatta erejét, s meghirdette a moszkvai olimpia bojkottját. De a

fenti céloktól függetlenül is: a burzsoáziát létezése óta jellemezte az a törekvés, hogy a háborukon kivül más módon is megmutathassa erejét és felsőbbrendüségét, vagyis békés összeütközésen is erejét demonstrálhassa. Ezt viszont egy pillanatig sem szolgálta volna az olimpián való részvétel (ráadásul Moszkvában). Mig 30-40 évvel ezelőtt a nagy kapitalista országok sikerei uralták az olimpiákat, ugy a legujabb időszakban (Helsinki volt az első állomása) a szocialista országok, valamint a felszabadult egykori gyarmatok szereplése megváltoztatta a sikerekben részes országok arányát. Montreálban például, ahol "csak" afrikai országok bojkottáltak, 11 szocialista ország vitte el az érmek 80 %-át. Nem lehet kétséges, hogy egyes körök még azt is szivesen vennék, ha eltünne a szinről egy olyan fajta rendezvénysorozat, amely e fő kapitalista országok fokozatos visszaszorulását mutatja. Ezt támasztja alá a részükről többször javasolt ugynevezett párhuzamos játékok, vagy más néven "ellenolimpia" ötlete is.

Látnunk kell tehát, hogy a valóságban az olimpia annak a támadásnak a fontos irügyévé és eszközévé vált, amit az imperializmus inditott az enyhülés és a békés egymás mellett élés ellen. Az USA által kezdeményezett bojkott ugyan az olimpia ellen irányult, de egyuttal minden olyan nagy nemzetközi verseny ellen is, amely nemzetközi szintü összemérést jelenthet.

Ki kell mondanunk: Moszkva azzal tette rendezvényével a legnagyobb szolgálatot a nemzetközi enyhülésnek, a nemzetközi légkör jobbitási lehetőségeinek, hogy a nagyszerü szervezéssel, lebonyolitással, a maradandó élménnyel, egyszóval a sikerrel a nemzetközi olimpiai mozgalmat megerősitve, a népek közeledése, békés egymás mellett élésük javára hasznositható tartalékait is felszinre hozva olthatták el 1980. augusztus 3-án a XXII. Nyári Olimpiai Játékok lángját. A moszkvai olimpia elsősorban osztatlan sikerével fogta ki a szelet támadói hajóinak vitorlájából. Győzelem volt a sport nevében, de nagy győzelem a nemzetközi együttmüködés, a béke érdekében is.

Egy olyan méretü rendezvénysorozat, mint amilyen az olimpia, mind a helyszinen szurkolóknak, mind pedig a tv előtt ülők milliárdjainak (!) bizonyára maradandó, talán felejthetetlen élményt jelent. Moszkvában azonban arról is meggyőződhettünk, hogy micsoda különbség van az olimpia látványa élvezetének e két formája között, hogy mennyire csodálatos és külön világ az "olimpiai család" két-háromhetes együttléte. De azt megállapitani, hogy e külön világ olimpiánként is hányféle arcát képes megmutatni, csak bizonyos olimpiai multtal, több jelenléttel, azaz összehasonlitási alap birtokában lehetséges. Éppen ezért a moszkvai olimpia - a mi vizsgálódásunk szempontjából meghatározó - egyedülállóságának, sikerének bizonyitására - legalább is a legfőbb tényezők felsorakoztatására - a nagy olimpiai multtal rendelkező sportvezetők és versenyzők megállapitásaiból levont következtetéseket hivom segitségül.

Az első megállapitás: az olimpiai játékok történetében talán még soha nem folyt olyan komolysággal, fegyelemmel és pontossággal előkészületi tevékenység mint 1974 és 1980 között Moszkvában, illetve a többi négy helyszinen. A szovjet fővárosban már 1975 februárjában csaknem kétszáz fős, szervezetileg teljesen egységes Szervező Bizottság dolgozott.

A nagyszerü létesitménybázisról már szó esett. Az átépitett és az ujonnan létesitett anyagi-technikai bázisok korszerü, a legujabb technikával való felszerelése a legmagasabb igényeket is kielégitették. A magyar sport jeles képviselői pályafutásuk során szinte a világ valamennyi részén megfordultak már, de megállapitásuk - sportágtól függetlenül - egyöntetü volt: ilyen technikai szinvonalon levő ver-

senyszinhelyeken még nem jártak. S ezt az értékelést csak alátámasztotta, hogy a "hétköznapokon", az edzések lefolytatására is ugyanilyen feltételeket biztositottak. A sportoló számára ennek alapvető jelentősége van. A munka tervszerüségét bizonyitja az is, hogy valamennyi részt venni szándékozó nemzeti olimpiai bizottság már két évvel a játékok előtt megismerhette az olimpia naponkénti programját, egy évvel a láng meggyujtása előtt pedig az órára, percre lebontott programot. Nem is lenne ebben semmi különös, hiszen a NOB Alapokmánya is ezt irja elő; viszont a korábbi olimpiák előkészületei során ennek az előirásnak a teljesitése igen sok kivánnivalót hagyott maga után. A munkának a pontos tervek szerint való végzése tette azt is lehetővé, hogy 1979 nyarán a Szovjetunió Népei VII. Nyári Spartakiádja döntőinek keretében széles nemzetközi részvétellel szervezzenek az "előolimpia" néven ismert rendezvényhez hasonló versenysorozatot. A Spartakiádra 84 ország küldte el képviselőit, s ez a szám önmagáért beszél. Az érdekelt nemzeti olimpiai bizottságok éltek ama nagyszerü lehetőséggel, hogy egy évvel a játékok előtt szinte ugyanabban az időben, ugyanazon a versenyhelyszineken (a 22 moszkvai sportlétesitményből 17-et már itt kipróbáltak!), ugyanazokkal a felszerelésekkel, s a szervezésben az olimpián tervezett szabályok szerint eljárva ejtsék meg a főpróbát. Nagy hasznára volt ez a seregszemle a szervező országnak is, hiszen itt adódott a legjobb alkalom az erények és a hibák felmérésére, a saját erő mérlegre tételére. Az olimpia azt bizonyitja, hogy a szovjet szervezők levonták a következtetéseket a Spartakiád tapasztalataiból, s időben hozzá is láttak az észlelt hiányosságok felszámolásához.

A példákat még sokáig lehetne sorolni. Mindegyik arról győzött meg vezetőt és sportolót egyaránt, hogy a rendkivül alapos előkészitő tevékenység által biztositott feltételrendszer az olimpiák történelmében eleddig páratlan, s kicsi a valószinüsége annak is, hogy ebben a tekintetben az elkövetkező rendező városok bármelyike is könnyen tulszárnyalhatná Moszkvát.

A moszkvai szervezők mindent elkövettek annak érdekében, hogy minden résztvevő érdeklődésének, igényeinek megfelelően tölthesse a sportversenyeken kivüli programját is. Egy ilyen rendezvény esetében, ahol a jelenlevők többsége a fiatalság képviselője, ezt nagyon komolyan kell venni: meg kell találni a formáit annak, hogy a világ minden részéről ideseregleti fiatal, politikai meggyőződésétől, világnézetétől, bőre szinétől és nemétől függetlenül megtalálja a közös nyelvet, felfedezve a sportnak a pályákon kivüli erejét, lehetőségeit. Ebben a tekintetben határozottan le kell szögeznünk, hogy a szovjetek szinte minden tőlük telhetőt megtettek annak érdekében, hogy a sportot integrálják a kulturába. Egyébként az olimpiai Alapokmány is javasolja a rendező városoknak, hogy a játékok idejére rendezzenek a nemzet kulturáját tükröző rendezvényeket. Ebben a programban a legkiválóbb müvészek és együttesek léptek fel, a muzeumok választékos kiállitásokkal jelentkeztek. Kiszámitották, hogy a különböző előadásoknak és koncerteknek csaknem 3 millió (!) nézője volt, s a több mint 30 muzeum 2—2,5 millió látogatót fogadott. E rendezvények természetesen a néhány százezer turista számára is hozzáférhetők voltak. Bizonyos értelemben ez az olimpiai játékok második megujitása.

Az olimpiai falu sem maradt el a városban kinálkozó lehetőségektől. Az impozáns látványt nyujtó ugynevezett kulturális központ a vidám esték állandó szinhelye volt. A lehető legszélesebb skálán kinálta a szórakozási lehetőségeket, a társas összejöveteleket. Végig az volt a benyomásunk, hogy pusztán önmagában a faluban tartózkodás lehetősége is az életben talán soha többé vissza nem térő élmény birtoklásával egyenlő.

Ha a montreáli és a moszkvai bojkott strukturáját tekintjük kiindulópontnak, s ennek alapján teszünk összehasonlitást a rendezvények között, ugy azt kell mondanunk, hogy a Moszkvában elért sporteredmények, a sportversenyek szinvonala igen magas volt: 36 világcsucs és 74 olimpiai rekord született. A világ- és olimpiai csucsok száma arról tanuskodik, hogy a világ élsportja a bojkott következtében sem szenvedett akkora csorbát, mint amekkorára annak kezdeményezői számitottak. Ez a tény egyuttal azt is jelenti, hogy az USA, NSZK, Japán és még néhány számottevő sporthatalom távolmaradása következtében keletkezett ürt a szocialista országokban állami irányitás alatt álló sportélet négyéves dinamikus fejlődése, mégha teljesen nem is volt képes betölteni, de nagy mértékben volt képes kompenzálni. A mi országunk számára külön örvendetes, hogy montreáli eredményeink jelentős tulszárnyalásával sportolóink hatékonyan járultak hozzá ennek a képnek a kialakitásához.

A sport- és egyéb létesitmények már emlitett magas technikai szinvonala, a jelentős infrastrukturális fejlődése, az összehangolt belső erőfeszitések, s az optimálisan lekötött külső erőforrások harmonikus egységéből adódott. Ez utóbbiak jelentős része a nemszocialista kooperáció eredménye. A moszkvai olimpia ugyancsak nagy lökést adott a kelet-nyugati gazdasági kapcsolatok fejlődésének. A több mint 80 ugynevezett "hivatalos olimpiai szállító" sorában helyet foglalt tőkés és szocialista vállalat e "piacon" való találkozása alkalmul szolgált a hosszu távu kapcsolatteremtésre, s ami a legfontosabb, konkrét megállapodások sorozata született. Az előkészitő időszakban, s a játékok során e cégek, esetleg felettes szerveik képviselői sokat tárgyaltak partnereikkel. Ezek a találkozások ugyancsak javitották az érintett országok kapcsolatait, s ezen keresztül a nemzetközi enyhülés irányába hatottak.

Egyébként az ugynevezett "hivatalos olimpiai szállító" kategóriája és gyakorlata már viszonylag régen létezik, de kiemelt szerepet csak most kapott, amikor is a tömegtájékoztatási eszközök fejlődése rendkivül felgyorsult. Miután egy-egy olimpia nemcsak a világ sportjának nagy ünnepe, hanem a tudományos-technikai haladás legujabb vivmányainak széles demonstrációja is, a tömegtájékoztatás eszközeinek, de különösen a televiziónak a lehetőségei elsőrendü fontosságu szerepet kaptak e vivmányok megismertetésében. Ezek tudatában nem tagadható, hogy a "hivatalos olimpiai szállító" cimnek igen magas "reklámértéke" is van.

A legutóbbi olimpiák szervező bizottságainak tevékenysége tehát azt bizonyitja, hogy a játékok lebonyolitásával összefüggő szervezeti, gazdasági és egyéb problémák megoldásában egyre nagyobb teret kap a nemzetközi kooperáció. Nem volt ez másképp 1980-ban sem, amikor a moszkvai Szervező Bizottság is meghatározó szerepet tulajdonitott a nemzetközi együttmüködésnek. Bizonyos fokig természetes ez, hiszen legyen a rendező ország nemzeti ipara bármilyen fejlett is, rendkivül nehezen fordulhat elő, hogy a nemzeti ipar olyan szinvonalon és választékban gyártaná a legkülönfélébb cikkeket, amelyek minden tekintetben megfelelnek a Nemzetközi Olimpiai Bizottság, avagy a nemzetközi sportszövetségek számtalan követelményének. Azt hiszem, nem tulzó a megállapitás, hogy a Kelet és a Nyugat ezen speciális együttmüködési formáját teljes joggal nevezhetjük a helsinki megállapodások valóra váltása egyik konkrét formájának.

A kiragadott jellemzők talán megfelelően érzékeltetik, hogy mennyire komplex volt az a siker, amelyet a moszkvai olimpia magáénak mondhat. Azok számára, akik kezdettől fogva szoritottak a XXII. Nyári Olimpiai Játékok sikeréért, már jóval 1980 juliusa előtt világos volt, hogy az év elején meghirdetett bojkott-kezdeményezésre adható kemény válasz legfőbb záloga csak a siker lehet. Mert ez a siker, s

az elérésében való együttmunkálkodás mindennél jobban bizonyitotta az olimpiai mozgalom kisugárzó erejét, életképességét és szükségességét. Ez a mozgalom ebben a viharos időben nagyszerüen kiállta a próbát, sőt - s ezt a véleményt képviselik a Nemzetközi Olimpiai Bizottság tagjai is - megerősödve került ki ebből az erőpróbából. E megerősödött pozicióból pedig kitágulnak lehetőségei, még inkább megnő a különböző társadalmi rendszerekben élő népek békés egymás mellett élése elősegitésében betöltött szerepe. S e minőségében továbbra is a nemzetközi kapcsolatok aktiv alakitásában részt vevő tényező.

III. Az olimpiai mozgalom jelentősége

Rövid ujsághir tudósit a következőképpen (1981): "Az 1988-ban esedékes nyári olimpiai játékok költségei 1,75 milliárd ausztrál dollárt tennének ki, és ezért az ausztrál kormány nem támogatja Melbourne városának kérését és ezzel az ausztrál város visszavonta a XXIV. Nyári Olimpiai Játékok megrendezésére vonatkozó kérelmét. Igy csak három pályázó marad, amelyek közül Athén csak abban az esetben vállalná a házigazda szerepét, ha a Nemzetközi Olimpiai Bizottság elfogadná a görög kormány javaslatát és Athént a nyári olimpiák állandó szinhelyévé jelölné ki." Eddig a hir, de tegyük gyorsan hozzá: Athén kérése teljesitésének - kezdettől fogva - nagyon kicsi volt a valószinüsége. Igy csupán két pályázó maradt, s mint tudjuk, a XXIV. Nyári Olimpiai Játékok rendezési jogát a dél-koreai főváros, Szöul kapta.

Az előzmények ismeretében jogos a kérdés: A nemzetközi olimpiai mozgalomba vetett hitünk, a neki jósolt biztató jövő, a vele együtt szélesedő lehetőségek stb. nem tünnek-e illuziónak a vállalkozási "kedv" szemrevételezése során? Nem sodorja-e el az olimpia nemes küldetésébe táplált reményeinket a törvény: a játékok szigoruan alá vannak rendelve a társadalmi-gazdasági fejlődés ütemének, mivel az adott periódusban a szóban forgó ország életének szerves részét képezik.

A problémát elsősorban a játékok megrendezése kapcsán megállapitott ugynevezett mennyiségi mutatók rohamos növekedése tette időszerüvé. Az anyagi-technikai, a szervezeti és a tájékoztatási tevékenység különféle mutatói tartoznak ide: a Szervező Bizottság, s az alárendelt összes hivatal összetétele, a nemzeti és a nemzetközi sportszervezetek képviseletének mérete, a sajtó, a rádió és televizió képviselőinek egyre tömegesebb "felvonulása", s természetesen az összes befektetett eszközök értékének folyamatos emelkedése. Az olimpiai játékok jelenlegi lebonyolitási formáit ellenzők gyakorta "gigantizmusnak", "gigantomániának" nevezik a fenti tendenciát, s különösen gyakran és élesen vetődött fel ez a vád a moszkvai olimpiát megelőző ciklusban. E jelszavakkal követelték többek között a játékok "átszervezését", sőt odáig is elmentek, hogy a megszüntetés szükségességét bizonygatták, s "érvelésük" során legtöbbször a nemzetgazdaságok teherbiró képességének véges voltára, sőt a világgazdaság helyzetére hivatkoztak. A "tökéletesitést", vagy a "modernizálást" is elsősorban ilyen érvek alapján vélték indokoltnak.

Vitathatatlan tény, hogy nyereséges olimpiát - legalább is az államháztartás szempontjából - még nem sikerült, s valószinü, hogy egy ideig még nem sikerül megrendezni. Egy magas technikai szinvonalon és nagyfoku szervezettséggel lebonyolitott olimpia költségvetésében a láng eloltásakor nyilvánvalóan a kiadások tételei vannak tulsulyban. A jelentősebb bevételi tételként szereplő televiziós közvetitési jogdij, vagy a nagyszámu turizmus, de még a magas eladási áron forgalmazott belépőjegyek sem képesek ellentételezni az infrastrukturára, a sportversenyek szinhelyéül szolgáló anyagi-technikai bázisok létrehozására és egyéb kiadásokra forditott összegeket.

Mégis ki kell mondanunk: a moszkvai játékok már emlitett mennyiségi mutatóihoz hasonló paraméterekkel jellemezhető olimpia - a helyszintől függetlenül - jelentőségénél fogva kivivta magának és a jövőben is "megérdemli" az ellenzői által birált "gigantizmus" jogát, amelyet egyszerüen a széles körü képviselet által megkivánt méretnek lehetne nevezni. A "gigantizmus" annak a sikernek az eredménye, amelyet maguk az olimpiai játékok vivtak ki a meglehetősen szerény kezdet után a hosszu évek során.

Moszkva ebben a tekintetben is példa nélkül állónak bizonyult: megmutatta, hogyan lehet e nagy összegeket ésszerüen, perspektivikusan, a társadalom komplex fejlesztési elképzeléseivel összhangban felhasználni. Az okok keresésekor nem kell messzire mennünk: a hosszu időszakot átfogó olimpiai felkészülési tevékenységet szervesen illesztették bele a szocialista állam népgazdasági tervezési tevékenységébe, s a nemzetgazdaságban ható törvények e speciális program mozgató erőivé is váltak.

Lassan két esztendő telik már el azóta, hogy a világ sportolói bucsut intettek a Szovjetunió fővárosának, igy a gyakorlat bizonyitja: az ugynevezett olimpiai létesitmények azóta is teljes kapacitással üzemelnek. A sportlétesitményekkel kiszélesitették az élsport és a tömegsport lehetőségeit, az infrastrukturális beruházások pedig azon tul, hogy Moszkvát és a többi olimpiai várost ékesitik, 20-30 évvel vitték előre e városokat fejlesztési programjukban: a "nagy ugrás" által elkönyvelhető "bevételek" viszont csak a későbbiekben kerülhetnek bele a képzeletbeli olimpiai "fizetési mérlegbe". Nem is szólva a sokat emlegetett, nagyszerü volt olimpiai faluról, amely ma már a főváros legszebb lakónegyede, ahol az uj lakók a munkahelyükön kivül gyakorlatilag mindent megtalálhatnak (üzletek, orvosi rendelők, iskolák, éttermek, szórakozóhelyek, sportolási lehetőségek).

Csak összehasonlitásul: a montreáli játékok után a városnak hosszu ideig nyügként kellett elviselnie néhány csarnokot és egyéb olimpiai létesitményt, mivel a további hasznositásról senki sem gondoskodott.

E ponton célszerü visszatérni a fejezet elején feltett kérdésre: Moszkva a saját példájával bizonyitotta, hogy az olimpiai eszme ereje, a játékok fontos politikai küldetésének jelentősége tulnő ellenzői érvelésein: a mozgalom kiszélesedése nem gátolja, hanem ellenkezőleg, további ösztönzője lehet, s kell is hogy legyen a vállalkozási kedvnek. Mindamellett az sem lehet vitás, hogy ma már felelősséggel, a mozgalom tekintélyének megfelelő követelmények tiszteletével csak a tervszerüség, a célszerüség, s a nemzeti összefogás alapján kérhető az olimpia megszervezése. A XXII. Nyári Olimpiai Játékok - több egyéb tényező mellett - e gyakorlati bizonyitékkal adták az egyik legnagyobb lökést a nemzetközi olimpiai mozgalom további erősödésének. A moszkvai olimpia a sport és egyben a "helsinki szellem" diadala volt.

CSAJKA Imre

ADATOK A SÁROSPATAKI ISKOLA XVIII. SZÁZADI TESTKULTÚRÁJÁNAK TÖRTÉNETÉHEZ

I. Bevezetés

A nagy multu intézmény ez évben (1981) ünnepli fennállásának 450. évfordulóját. Müködése során a hazai müvelődésben, a kultura terjesztésében mindig fontos szerepet játszott. Az iskola vezetői, tanárai a szellemi kultura terjesztése mellett a testkulturát, a testi müveltség fejlesztését sem hanyagolták el. A különböző századokban e tevékenységkör természetesen nem egyformán kapott hangsulyos szerepet. Jelen tanulmányunkban mi most azt a kort szeretnénk felvillantani, amelyet Marton János, az iskola egyik régebbi történetirója igy jellemez, hogy a "...zaklattatások, külső és belső harcok..." kora.

"A protestáns iskolákkal szemben ugyanis a Habsburg abszolutizmus és a vele szövetséges katolikus főpapság sulyos korlátozó intézkedéseket foganatositott, egészen az 1770-es évekig." (1)

E században Patak harcol önállóságáért, önkormányzatáért, protestáns autonómiájáért. A belső harcoknál az un. Csécsi világra kell gondolnunk.

Az országos hirü, de uralkodó tipusu tanár (1713-1734-ig volt pataki tanár) nem akart maga mellett megtürni más tanárt, s a diákok is két pártra szakadva véres verekedésben törtek egymásra.

A Csécsi időszak nehézségei, problémái, a testkultura területén is éreztették hatásukat (például: táplálkozás).

Az iskola két világi gondnoka Patay Sámuel és Vay Ábrahám már 1739-ben gondolkodtak reformokon, s az 1744-es uj tantervükkel a tanitás minőségi javitását kezdik előtérbe helyezni. Ekkor történnek iskolaegészségügyi szempontból is jelentős épitkezések. A Bél Mátyás iskolájában tanult Bányai István és Lebo István is jó hatással volt az 1730-as években megindult iskolai munka korszerüsitésére, az egészséges reformtörekvésekre.

E törekvések 1768-ban Szathmári Király Györgynél, majd 1791-től Tóth Pápai Mihálynál folytatódtak, akik felvilágosultabb szellemet, egészségesebb életmódot hirdettek, gyakorlatiasabb tananyagot tanitottak - igy a testkultura szempontjából is pozitiv szerepet játszottak.

E rövid bevezető után tekintsük át kissé részletesebben a testkultura ágazatai közül a higiéniát, az iskolaegészségügyi viszonyokat, valamint a testnevelést és sportot. (2)

II. Az iskolaegészségügy alakulása

Patak 18. századi egészségügyi helyzetéről elöljáróban megállapitható az, hogy közepes szintü, az átlagtól nem sokban különbözik. Törekvések, jobbitási szándékok természetesen találhatók, sőt a század második felében és végén haladóbb megnyilvánulások, felvilágosultabb gondolatok, intézkedések is mutatkoztak. Találkozunk a diákok egészséges életmódját érintő kérdések tárgyalásával is.

A pataki iskola tanulóinak létszáma - mint máshol is - rendkivül magas volt. A zsufoltság nagy mértékben nehezitette a tanitást-tanulást, egészségtelen mikroklimát jelentett. 1798-ban például 1626 diák tanult Patakon.(3) A professzorok tele vannak panasszal, amikor azt irják: "...a klasszisok tanterme...olyan kisméretüek hogy a tanulók közül sokan kénytelenek a tantermen kivül az udvaron állva, vagy a földön fekve dolgozni." (4)

Az egészségesebb körülmények érdekében azonban már 1728-ban 6 osztály számára épül tanterem, majd megépül a Paradicsom sor, a Berna sor, a Beleznay sor e legutóbbiban a legkisebbek óráit tartják.(5)

Bár néhányszor pestis is volt, de 1739-ben nem volt pusztulás, mert okos preventióval a diákokat időben hazaengedték, s igy terjedt el annak hire, hogy Patak "pestistől ment hely". (6)

Az iskola egészségügyi helyzetén igyekezett javitani Szathmári Paksi Pál orvostanár is, aki Patakon született. Franekera, Basel, Strasbourg egyetemeinek elvégzése után, 1758-tól a kollégium tanáraként állandóan diákjai körében tartózkodott. Egészségügyi elképzelései, világiasabb felfogása bizton hatottak Szathmári Király György főgondnokra is.

Az ő rendelkezése nyomán épült 1768-ban ugyanis a legnagyobb tanterem, s ő volt az aki az 1768-as iskolai törvényt elkészitette. Amint azt Szinyei Gerzson megjegyzi: "...oktatási és nevelési elveiből következtetni lehet, hogy Comenius hatása szemlélete alatt állott."

A törvény, amely a tanároknak szólt, a szemléltetést, a tapasztalást hangsulyozta a tanulásban. A diákokat folytonos munkára serkenti: "...még a játszás is jobb, mint a henyélés...", "...még ha játszanak is vagy vesszőparipán lovagolnak is, mindig igazán foglalkozzanak..." Haladó, ésszerü javaslata volt a sok szünidő eltörlése is, az idő jobb kihasználása érdekében. Fenti gondolatai tényleg Comeniust juttatják eszünkbe, s megemlithető, hogy e században - 100 évvel Comenius után - feltehetően ismét olvasták munkáit Patakon. (Szombathy János tanár is, akiről még szólunk.) Szathmári Király György egy rendkivül haladó gondolatát e helyütt is meg kell emlitsük; "...ha kell anyanyelven is magyarázzanak a tanárok". (7) (1768!) Iskolaegészségügyi szempontból igen fontos tényked ése, hogy 1769-ben kutat ásatott az iskola udvarán (8), amire igen nagy szükség volt, s nagyon örültek a ténynek. (9) A higiénia javitását célzó tényked ések után nézzük meg a diákok egészségügyi helyzetét, szokásait.

A tanulók személyi higiéniájára, a környezet tisztaságára, a főbb egészségügyi szabályok betartására törvény utal. A törvény szól arról is, hogy a tanulók szobáit a tanároknak "véletlen" meg kell látogatni. Ez a "véletlen" szobavizit, a tisztaság, a rend ellenőrzését szolgálta, s a tanárok kötelessége volt.

A ma is nagyon káros, a korai és mértéktelen dohányzás már 1726-ban nagyon elterjedt, ami pedig tilos a kollégium udvarán és kapujában. 1774-ben a "saját szobán kivüli dohányzás 34 pénzre..." büntetendő. Mi a helyzet 1797-ben? "Pipakészséget (pipát) a kollégiumban vagy a városban hordani tilalmas." "A kellő mértéket tartó dohányzás megengedtetik, de a gyermekek tanitási ideje alatt, vagy amikor a

többiek esznek, éjjeli-álmot alusznak... pipázni... tilos." Először dorgálás, majd tetszés szerinti büntetés jár. Igy tehát egy törvényen belül nem lehet pipát hordani, de később kellő mértékben lehet azt használni. Ha meggondoljuk, hogy itt 10 éves gyerekek és 18-20 éves nagy diákok is voltak, akkor érthetővé válik az engedékenység. Szembetünő az a pozitiv intézkedés, hogy az étkezés és alvás alatt dohányzási tilalom van.

A törvény tiltja (helyesen) az italozást, alkoholizálást, a kocsmába járást. (Ma is fontolóra lehetne venni ilyen rendtartás-pontokat.) A törvények tilalmaiból kitünik, hogy a diákok egy része nem élt egészségesen, szenvedélyeik gyakran elragadták őket, pedig a büntetések sulyosak voltak.

Az egészségesebb, hasznosabb életvitelre, életmódra vonatkozó iskolai javaslatok a század végére esnek.

A vezetők, a tanárok jól látják az egészségtelen életmód, a szenvedélyek káros hatását. Az 1797-es törvényben hangsulyozottan fogalmazódnak meg azon fenti gondolatok is, amelyek a diákok testkulturájával foglalkoznak.(10)

Az elvi, elméleti megalapozottságon tul a gyakorlati nevelőmunkában is különösen fontos szerepet játszott a már emlitett Tóth Pápai Mihály orvostanár, pedagógiai vezető. Fontosságánál fogva részletesebben is szólnunk kell róla.

Pataki diák volt, orvosdoktori cimét Bécsben szerezete. 1791-től 1805-ig egyfelől az iskola nevelési-oktatási felügyelője (pedagogiarcha), amely státust az I. Ratio Educationis hatására rendszeresitették -, másfelől iskolaorvos. Fő kötelessége a tanárok, tanitók felügyelete, hogy azok jól tanitsanak, igy elvi-gyakorlati tanácsokat adott. Emellett mint gyakorló orvos nagy gondot forditott a tanulók egészségvédelmére, testápolására, testedzésére. Ő készitette el az első ismert iskolaorvosi, egészségügyi kimutatást 1794-ben. Ebben 164 tanuló neve, életkora, kezelési ideje, betegsége megnevezése szerepel. Ebből kitünik, hogy a leggyakoribb megbetegedés a 9-24 éves diákok között a "scabries", a rüh volt. (11) Az 1000 fő feletti iskolalétszámot tekintve ez nem volt sok.

Témánk szempontjából nagyon fontos mondanivalóját a következő müben, a pataki diákoknak irta: "Gyermeknevelésre vezető Utmutatás, a sárospataki Helvetico confessziót tartó Collegiumban tanitó Ifjuság számára, Kassa 1797."

Kun László szavait idézzük: A felvilágosodás eszméje Magyarországon "...többek között a testnevelési szakirodalom fejlődését is elinditotta."(12) Ezek részint eredeti munkák, részben forditások, s a 18. század második felében jelentek meg, orvostudományi, neveléstudományi munkák voltak. Fentiekre utalva, ezek szerint Tóth Pápai Mihály eme munkáját, illetve témánkat érintő részeit is ide lehet sorolni, hisz problémafelvetése, témája foglalkozik a testápolás, testedzés kérdéseivel, s a játék pedagógiai jelentőségét ugyanugy taglalja (kisebb terjedelemben) mint Mátyus István. Hasonlóan Mátyushoz ő is magyarul irta müvét.

Idézete mottóul szolgálhat: "Egészség nélkül az ember élete nem élet..." (13) Egészségügyi gondolatai hasonlatosak a filantropistákéhoz, de a végre nem hajtott Ratio is kiemelten kezeli a kérdést.

Tanitásában a következőket olvashatjuk: A tanitónak legyen gondja a gyermekeknek egészségével törődés, szoktassa őket tisztaságra, mosakodjanak friss vizzel. A fürdést nem tiltani kell, hanem ellenkezőleg, de felügyelettel kell fürdeni. Gyakori szellőzést javasol a tantermekben, szobákban, beszünteti a tanulók pipázását tanitás alatt.

Az aktiv pihenést, az egészséges életmódot, a testedzést hirdeti.

A játékot mozgással kell összekötni, nem kell azt tiltani. 8 órás alvást javall, evés után rövid pihenő kell, kerülni kell az éjszakázást. Nem javasolja a pipázást, az ivást, a kártyázást. Nem tartja szerencsésnek a játékok közül a hintókázást és a tekézést. Legjobb a kuglizás, a "ballonozás", de nem a benn forgó, mert az veszedelmes lehet. Nagyon javasolja a versenyfutást is. Korszerü gondolatokat ir az uszásról: "...uszni is meg kellene tanitani a gyermeket, mert mi a biztositék arra, hogy valaha nem kerül olyan állapotba, hogy magát kellene kimenteni, de nem tudja..." (14) Akkor, amikor a Ratio az uszást az ifjuságra veszélyes dolognak tartja, ő az életre felkészitésként helyesen látja az uszástanitás fontosságát, javasolja - mint Locke - a szabad vizben való uszást. A labdázás, versenyfutás, uszás hirdetése - ugy tünik - Comenius elképzeléseinek ismeretére vallanak. A játéknak a nevelésben betöltött szerepét hangsulyozza, amikor azt irja, hogy a játék legyen becsületes, s ugyis hasznos lehet, ha akkor fejezteti be a nevelő, amikor a legjobban esik. (15) Az önfegyelemre mutató sorok is Comeniusra emlékeztetnek. Akkor, amikor a szakirodalom megemliti, hogy e században nem igen emlékeznek már Comeniusra, ugy vélem e helyen mégiscsak meg kell emlitenünk Szathmári Király Györgyöt, s Tóth Pápai Mihályt, akik - ugy tünik - tanulmányozták Comenius munkáit.

Tóth Pápai nagy érdeme még, hogy (több tárgy mellett) az egészségtan tárgyat magyarul tanitja, magyarul tanitásával évtizedekkel megelőzve korát. A hires 1796-os Vay József-féle tanterv több dologban gyakorlatias, haladó. Ekkor már felvilágosultabb, gyakorlatiasabb szemlélet uralkodik a pataki iskolában. Ebben Tóth Pápai Mihálynak is szerepe volt. Amikor országosan 1885-ben vezették be az iskolaorvosi intézményt, Patakon közel egy évszázada volt már iskolaorvos, egészségtan tanár, tanitás, sőt iskolai kórház is. (16)

Mint láttuk, a testkultura preventiv elemei mellett, a terapikus ágazat is megtalálható.

III. A testnevelés és sport helyzete

El lehet fogadnunk Földes Éva azon megállapitását, mely szerint: "A jezsuitákhoz képest a "protestáns iskolák is ...elmaradtak a fejlődésben." Azon megállapitást viszont, mely szerint "Comenius öröksége...törekvései szinte teljesen feledésbe merültek." (17) kissé pontositani szükséges. A nagy pedagógus gondolatai ugyanis, mint láttuk, mégis felbukkantak két pataki reformer elveiben, munkáiban. Gyakorlati nevelőmunkájukra készülve ők minden bizonnyal tanulmányozták elveit, munkáit, az Orbis Pictust, hiszen a kollégium könyvtárában megtalálható volt. Tény az is, hogy Szombathy János professzor átdolgozta, magyarra (is) forditotta az Orbis Pictust, de ő sajnos a testnevelési és sporttémákat szinte teljesen figyelmen kivül hagyta. Csupán a horgászás, halászás, vadászat (vizslával, agárral) támadások lándzsával cimü képek láthatók e müben. Feltehetően azért, mert "...nem mindenben feleltek meg a hivatalos rendelkezéseknek." (18) A hivatalos rendelkezés a Ratio Educationis testnevelési vonatkozásu rendelkezései voltak, ahol többek között az uszás, s bizonyos labdajátékok is tilosak. A Ratio rendelkezéseit ismerte a pataki iskolai vezetés. Már 1778-ban készült egy tantervi tervezet, amely Szalay Sámuel főgondnok munkája. Ebben olyan törekvések vannak, hogy a Ratio elveit "a maguk körében alkalmaznák a tanügy előmozditására és fejlesztésére", de ugy, hogy az iskolai sajátos törvények lényege is maradjon meg. (19)

Bár a testgyakorlatok köre eléggé leszükült, a Ratio nyomán születő pataki iratok áttanulmányozása mégis mutat kezdeményező lépéseket a testnevelés érdekében. Itt a játéktér létesitésére vonatkozó javaslatot emelném ki, amely szerint az iskola melletti játéktér kialakitása fontos feladat. Igy intézkedik a Ratio: "...a mindennapi üdülésre szánt helyet a városban, mégpedig amennyire lehetséges, az iskola vagy a tanárok lakásai mellett kell kijelölni..." (20) Először 1792-ben találunk bizonyitékokat arra, hogy az iskola folyamodványt nyujtott be a királyi kamarához, hogy az iskolával szembeni birtokhelyet üdülőhelyül megvehessék. 1796-ban ujra sürgetik, ezuttal az "ó-temetőt" kérik "üdülőhelynek". (21) Az állandó játszóhely sürgetését követelő levelek eredménye azonban csak később, a 19. század első felében realizálódik.

Fentiek után tekintsük át azokat az eredményeket, nézzük meg azt a helyzetet, amely a 18. század pataki iskola testnevelését jellemzik.

Annak ellenére, hogy a testgyakorlatok köre általában beszükült, s az iskolai törvények tilalmai is számos fizikai aktivitási formát visszafogtak, a pataki repertoár másokénál egy kicsit szinesebbnek látszik.

A játékok és sportok müvelésére általában a játékdélutánokon, szünnapokon került sor. Ezen tul a tanórák közti időben, dél körül vagy késő délután. Megkötöttségek persze voltak. Rendszerint tiltja a városban, a várban való sétálást és játszást. "A tanulók ugy az iskolán belől, mint azon kivül minden pajzánságtól, zajongástól, kiabálástól, lármázástól, fütyüléstől, futkározástól... tartózkodjanak." Felvetődhet akkor a kérdés, hogy mit szabad játszani, milyen testgyakorlatot lehet üzniük? "A tisztességes és ártalmatlan szórakozások alkalmas helyeken, napokon és órákon megengedtetnek." Nos, az "...alkalmas napok és órák" szerdán és szombat délutáni időben realizálódtak. Ezen alkalmak voltak a testnevelés szervezett alkalmai, amelyek rendszeresek és fizikai-nevelési szempontból aránylag hatékonyak lehettek. (Sajnos, ez csak két rendszeres alkalom volt.) E foglalkozások Patakon egyben az iskolai kirándulások alapjainak is tekinthetők, hisz a mezőre, a rétre, az iskolától távolabb eső részekre mentek ki a diákok nevelőikkel. E távoli játszóhely volt az a városon kivüli sporthely, amelyet a Ratio is emlit. Engedély nélküli kirándulást ugyanakkor iskolai törvény tiltott. (22) Az ilyen játékdélutánok, sportalkalmak Patakon már Comenius idejében is voltak, azonban valamit gazdagodtak. E sportolási-testedzési alkalmakat a diákok mindig dallal-énekszóval is szinezték.

Sikerült felkutatnunk olyan diákdalokat is, amelyek a testnevelést, a sportot dicsőitik. Amikor a "Mulató" nevü területen sportoltak, akkor énekelték e dalokat. (A Mulató állandó játszási hely volt, a Királyhegy nyugati, Makkoshotyka felé eső lábánál terült el, kb. 2 km-re az iskolától.)

A játékba induláskor ezt énekelték a diákok:

"Üssél Dobos egybe te is dobot...:

"Tavasz ujságát látvány örömbe van állva sorokba
Ne kérleld hadd mennyen á fel vett uttyán elé
A' mulató oldala keskeny allya felé
Hogy szellőzze gőzös fejét, s mellyét."

A "gőzös fej"-ből valószinü a nagyobb diákok másnaposssága szállhatott ki.

A játékra is utaló sorok igy szólnak:

"Ki szellőztettyük magunkat
Folytathattyuk, jádzásunkat
Nosz hát gyerek laptára
A' szép pázsit hátára
Lódully frissen vagy pigére
Addig itt légy mig estvére
Nem megy a nap."

Amikor letelt a játék, a sportolás ideje, igy énekeltek:

"Ejnye dobos dobverő
Miért vagy ily vakmerő
Ki se játszánk magunkat
Mar készited marsunkat"

A játék szeretetére, maguk megvigasztalására utaló dallamsorok pedig igy szólnak:

"Jaj melly igen kevés vala mulattságunk
Be hamar el-mula minden vigasságunk
De ha nintsen mit tenni
Oskolába kell menni
Tanulgassunk irogassunk
Majd másszor tovább játzodozzunk
A' mezőn s tovább mulassunk." (23)

A játékalkalmak kapcsán ki kell térnünk azoknak a játékoknak felsorolására, amelyeket ekkor ismertek, ismerhettek, játszottak a pataki diákok.

A bigézést, a versenyfutást, a ballonozást emliti idézett müvében Tóth Pápai Mihály. Ugyanakkor a labdázás egyik formáját, a benn forgót, mint veszedelmes sérülést okozó játékot tilalmazza, s nem tartja jónak a hintókázást sem. (A bigézésnél egy rövid, két végén lekerekitett facöveket kellett egy bottal felpörgetni a levegőbe, majd minél messzebb elütni.)

A ballonozást egyébként kukkütés névvel is emlegetik. (Itt léggel töltött disznóhólyagot ütöttek, körből kifelé a társaknak. Aki körön kivül állva megfogta, az mehetett be ütni.)

A kisebbek szivesen másztak fára, szilára. A fára mászásnak gyakori célja madárfogás volt. A madarászás, amely léppel történt, a pataki kisdiákok is kedves játéka volt. Bessenyei György irónk, igy emlékezik egy levelében: "Ezerszer fordulnak meg fejemben a Királyhegy, Pántzélhegy, Kis-nagyporta, Bábagödri, Kerka, Kis-Patak, Mogyoróskert, hol léppel fogtam az aranyos stiglincet,..." (24)

A tekézés, kővel hajigálás (célba, távolba), a birkózás, az uszás, csónakázás, a halászás horoggal, vadászás, vivás tilos volt a diákoknak. A sok tilalom oka egyfelől a régi pataki iskolai törvények formális átvételéből,azok szelleméből is fakadhat, másrészről az I. Ratio Educationis ismeretére is vall. A kollégium rendszabályainak szigorusága, a vallásosság, a fegyelem nagy foku betartása főleg a tógátus (egyházi pályára készülők) diákokra hatott.

Az önveszélyes, céltalan hajigálást, birkózást, uszást, vivást ma sem ajánljuk, inkább a szervezett alkalmakkor kellett volna azokat "törvényesiteni".

Fentiekből arra következtethetünk, hogy mégis "éltek" e sportokkal. Játszottak, vetélkedtek, ügyeskedtek, virtuskodtak, annak ellenére, hogy az iskolatörvények büntetései elég szigoruak voltak, lásd az 1797-es törvényt. (25) A diákok vadászattól való eltiltásáról, a puskák erőszakkal való elvételéről, Trautson herceg intézkedéseiről több levél tanuskodik. Vadászat a Berekben is folyt. "...megparancsoltatik, hogy vadászai lessék és ha puskát kapnak az Deákoknál vegyék el töllök, ha engedni nem akarják, lövöldözzék meg őkött..." Előfordul azonban olyan levél is, amelyben kifejezetten kérik a szeniort és több diákot, hogy az alispán leányának esküvőjére lőjenek vadat. Ezen tul bizonyos ünnepélyek alkalmából a tanárok engedélyével és megbizásából is lehetett vadászni.

A halászásra, horgászásra is találunk adatot. Eredeti levél szerint az ugynevezett remanensek (akik nyáron vigyáztak az iskolára) a kis bodrogi tilalmas tóban fogták a halat. Az izgalmas, egyben nagy ügyességet kivánó sportforma üzésére sokszor rá is kényszerültek a diákok, igy javitva élelmezésükön.

Miután vadászatról, fegyverviselésről is szó volt, nézzük meg, hogy milyen fegyvereket találunk a pataki diáknál. Ezek a következők: bunkós, cifra kard, rezes kard, mordély, puska az eredeti levél szerint. A fegyverhasználat egyébként tilos volt, s nyilatkozat bizonyitja, hogy a diákok kötelezik magukat arra, hogy a tőlük elszedett, majd visszaadott fegyvereket nem fogják többé Patakra hozni.(26)

Érdekes történetet találtunk a diákok vivással kapcsolatos ténykedésére. A francia nyelv tanitására már 1776-ban meghivtak egy bizonyos Martin de Champy nevü kapitányt. Az oktató-kapitányon - akit Párizsból párbajozó szenvedélye miatt utasitottak ki -, Patakon is kitört vivószenvedélye és a diákokat minden ok nélkül párviadalra hivogatta. A diákok ugyan elfogadták a kihivást, de csak botra és jól elverték a kapitányt. Ezen "sikerek" után pár hónap mulva a francia - ki Kazinczyt is tanitotta - elhagyta Patakot. (27)

A fenti sportolási alkalmakon tul a testkultura egy külön ágazatáról, a táncról is szólnunk kell röviden. Tesszük ezt azért is, mert eredeti levelek bizonyitják, hogy a szigoru tilalmak ellenére is táncoltak olykor a nagyobb diákok. 1777-ben panaszkodnak a fő kurátornak, hogy a királyi rendelet ellenére is 15 diák együtt volt kocsmázni, s táncolni. Pedig a királyi rendeleten tul a nem tógátus (világi) diákoknak: "A kocsmák és kávéházak látogatása kereken eltiltatik. Hasonlag tilos a tánczolás Patakon, sőt a szorgalomszak idején mindenütt", igy a magánházaknál, szomszéd községekben is. Az iskolai törvény szegőit egy-két hetes börtönnel sujtották. A kávéházak, kocsmák "szivó" hatását akkoriban sem volt könnyü kivédeni, a táncolás, a harmonikus, ritmikus mozgás okozta örömet az akkori diákok is igényelték, s a kemény tilalom ellenére is táncoltak, persze nem ez volt jellemző.

Az iskolában és a szabadidőben végzett testgyakorlatok és játékok nemcsak felüdülés, edzés, szórakozás célját szolgálták, hanem - összefüggésben az ország gazdasági-, politikai helyzetével - a test, a jellem erősitését, az akarat fejlesztését, a katonai fáradalmak elviselését is célozták. A századvégi történelmi események hire, a francia forradalom eseményei, a török háboru gondjai Patakra is eljutottak. 1794-ben kancellári leirat kéri a lelkészeket, hogy serkentsék a szószékről is a fegyverforgató ifjuságot arra, hogy beálljanak a hadseregbe. 1796-ban az egri püspök arra kéri Szathmári P. Ábrahám világi főgondnokot, hogy buzditsák a diákokat "hadi életre" és főleg a "gyaloglásra" való beállásra. Egy 1798-as leirat a franciák elleni harcra toborozná a diákokat, amit a tanároknak kellene megtenniük.•(28)

E levelek megléte ugyan nem azt jelenti, hogy azoknak foganatja is lett volna, de utal az ország akkori nehézségeire, katonai gondjaira, a katonai nevelés tényére is. (Lásd a dobszóra történő kimeneteleket is.)

Összegezve a fentieket, figyelembe véve az ország gazdasági, politikai, kulturális viszonyát elmondható, hogy az iskola testkulturális szinvonala az átlag felett van. Különösen szembetünő ez, ha szembeállitjuk a jezsuiták aszketikus, testet sanyargató nevelésével. A vizsgálódásunk tényei arra mutatnak, hogy fellelhetők a jó törekvések, a jobbitó szándékok. Egy-egy lelkes nevelő megpróbál szint, fejlődést pezsgést előidézni a nagy létszámu zsufolt iskolában. Az önállóságáért küzdő iskolavezetés általában szigoruan kezeli a fizikai-mozgásos aktivitást, gyakran egészséges törekvéseket is visszafog. A leirt aktivitási-testedzési formák megléte, gyakori használata azt is mutatja, hogy a diákokat a tilalmak mégsem fogták annyira vissza, amennyire azt az iskolai törvények készitői szerették volna. A testgyakorlatok választéka - ugy véljük - elég sokrétü, szines, a folyó, a hegyek közelsége tovább szinezi azokat. Ismerve az iskola 17. századi törvényeit, azok keménységét, merevségét, ugy véljük, hogy e században már jobban kitapintható az oldódás, s a felvilágosult eszmék hatására az iskola testkulturális szinvonala is emelkedett.

JEGYZETEK

1. Ravasz J.: A magyar nevelés története a feudalizmus és kapitalizmus korában. Tankönyvk. Bp. 1961. 41. p.
2. Testkultura felfogásunk forrása: Kutassi L.: Gondolatok a testkultura korszerü képéhez. (A TF Közleményei, 1981. 1. sz. 261. p.)
3. Gulyás J.: A sárospataki főiskola rövid története. Sárospatak. 1931. 33. p.
4. Zsindely S.: A magyar iskolaegészségügy történelmi emlékei. (Iskola és egészség, 1936. 4. sz. III. 11. p. Klny.)
5. Szombathy J.: A sárospataki főiskola története. Sárospatak. 1919. 250. p. Fenti "sorok" az iskola régi épületei, amelyek közül ma már csak a Berna-sor idézi a multat.
6. Elekes Gy.: A sárospataki főiskola orvostanárai és az egészségügy. (Orvosi Hetilap, 1932. 50. sz. 1138. p.)
7. Szinyei G.: A sárospataki református főiskola régi törvényei és rendszabályai 1618-1836. Latinul és magyarul. Magyarra ford. s jegyzetekkel ell.: Szinyei G. 1768. törvény. 313. p., 323-324. p., 322. p. (Kézirat)
8. Szinyei G.: I.m. 335. p., valamint Szombathy J.: i.m. 148. p.
9. Levéltár:* A-XIII.- 4418/56.
10. Szinyei G.: I.m. 1797. XIII. törvény 455. p.; 1726. törvény 244. p.; 1774. törvény 362. p.; 1797. törvény 466. p. i.m. 471. p.; I.m. 476. p.; i.m. 469-470. p., illetve 477. p.

* A levéltári adatok a Tiszáninneni Református Egyházak Kerületi Tudományos Gyüjteményei Levéltárából származnak.

11. Levéltár: A.-XXV.- 9245./142.

12. Földes É.-Kun L.-Kutassi L.: A magyar testnevelés és sport története. Sport. Bp. 1977. 93. p.

13. Tóth P.Mihály: "Gyermeknevelésre vezető Utmutatás a sárospataki Helvetico confessziót tartó Collegiumban tanitó ifjuság számára. Kassa. 1797." 57. p.

14. I.M. 60-62. p.; 60-61. p.;
Tekézés vagy csürközés népi játék, amit a pataki diákok is játszottak. Részletesebben:
Létszám: 5-7 fő. Eszköz: mindenkinek 1 bot. Leirás: A játszók a létszámnál eggyel kevesebb lyukat ásnak, közel egymáshoz. Középre egy nagyobb lyukat ásnak, ez az ól. Egy főnek (ő a kondás) nincs lyukja, ő az ólba akarja hajtani a tekét (labda, fagolyó). A feladat kettős: egyrészt a játszók meg akarják akadályozni a kondást abban, hogy behajtsa a "disznót" az ólba, ugy, hogy közben saját lyukaikat is védik. Ha ügyetlenkednek, akkor a kondás lyukat foglalhat és kondáscsere következik.
Ha a kondásnak sikerült ólba hajtani a disznót, kiveszi, eldobja, s a többieknek utána kell futni, ráütni, majd visszaszaladni lyukat foglalni. Ha valaki lyuk nélkül marad, ő az uj kondás. Ha ólba terelés közben a játszók jó messzire el tudják ütni a tekét, csufolásból a következő mondókát mondják: "Kását főzünk a disznónak, Korpát a kondásnak." (Debrecen, Mezőtur) Kiss Á.: Magyar gyermekjátékok gyüjteménye. Bp. 1891. 463. p.
Benn forgó (kerek róta vagy várba állás néven is ismert). Szabadban játszott, labdás körjáték, a mai kidobós, kiütős egy változata, szerepekkel: például "angyal", "ördög" stb. Porzsolt L.: A magyar labdajátékok könyve. Bp. 1885. 35-36. p.
Kuglizás: "golyóbis verő játékhelyen golyóbissal..." 9 fabábuval játszották. Még Comenius idejéből ismert játék, amit a Janua szótárból (1673) Szilágyi Benjámin István pataki tanár forditotta magyarra. Sárospatak. Nagykönyvtár KK 424. szám.

15. Tóth P.M.: I.m. 98-99. p.

16. Elekes Gy.: I.m. 1138. p.

17. Földes É.-Kun L.-Kutassi L.: I.m. 93. p.

18. I.m. 98. p.

19. Levéltár: A-XVII.- 5962./104.

20. Földes É.-Kun L.-Kutassi L.: I.m. 97. p.

21. Levéltár: A-XXIV.- 8995/66. 1792. és A-XXVI.-9461/46. 1796.

22. Szinyei G.: I.m. 1774. törvény 362. p.; 1797. törvény 468-469. p.; i.m. 488. p.; i.m. 476. p.

23. Harsányi I.: Eddig ismeretlen sárospataki diáknóták 1783-1791-ből. Sárospataki Hirlap, 1916. XI. 25.-XII.2. 1-2. p.

24. Bessenyei Gy. levele 1803-ból. Sárospataki Református Lapok, 1912. 8.sz. 73. p.

25. Szinyei G.: I.m. 1797. törvény 356-357. p.; 359. p.; 392. p.; 471. p.

26. Levéltár: A-VIII.-2221./1. 1751.; A-VIII.-2225./5. 1751.; A-VII.-1892./12. 1752.; A-VIII.-2331./21. 1752.; A-IX.-2652./27. 74.; A-XXVII.-9857./89.; A-XXVII.-10.171./403.

27. Szombathy J.: I.m. 200 p., Kazinczy F.: Pályám emlékezete és Gulyás J.: A sárospataki főiskola története. 1931. 30. p.

28. Levéltár: A-XXV.-9134./31.; A-XXV.-9420./5.; A-XXVII.-10.242./68.

HARSÁNYI László

A MONTREÁLI ÉS A MOSZKVAI OLIMPIAI JÁTÉKOKON RÉSZT VEVŐ ATLÉTÁK VERSENYEREDMÉNYEI, ÉLETKORUK, TESTMAGASSÁGUK ÉS TESTTÖMEGÜK*

I. Bevezetés

Az olimpiai játékok (továbbiakban: OJ) a sportbeli szelekció és felkészülés elveit, eszközeit és módszereit tekintve a versenysport mérföldköveivé váltak. Vonatkozik ez a testméretekre és az életkorra is. Egyuttal néhány versenyző kivételével, a világ legjobbjai találkozójának is elfoghatjuk e versenyeket.

Ezért célszerünek látszik, hogy minden OJ után megvizsgáljuk az itt részt vevő atléták életkorát, testmagasságát, testtömegét a versenyeredmények összefüggésében is.

Ezt támasztja alá az is, hogy az eddigi OJ hasonló adatait több kutató elemezte. Nevezetesen a következők: Cavalier (1), Drozdowszky (2), Eiben (3, 4), Farmosi (5, 6), Fejes (7, 8), Harsányi (11, 12), Hess (13), Nádori (14) és Tanner (15).

II. Kérdésfelvetés

Arra kerestünk választ, hogy a XXI-XXII. OJ-on részt vevők versenyeredménye, életkora, testmagassága és testtömege vonatkozásában milyen változások következtek be és a teljesitmény a két antropometriai tényezővel milyen összefüggést mutatott?

III. Anyag és módszer

A montreali és moszkvai OJ szervező bizottságainak a résztvevőket tartalmazó hivatalos kiadványából nyertük az adatokat. A Montrealban részt vevők közül 966 férfi és 428 nő, a Moszkvában indulók köréből 717 férfi és 316 nő teljesitménye, életkora, testmagassága és testtömege állt igy rendelkezésre.

Olimpiánként, nemenként és versenyszámonként megállapitottuk a középértéket ($\bar{x}$), a középérték állandó hibáját ($s_{\bar{x}}$), a szórást (s) és a variációs együtthatót (CV). A versenyteljesitmény, a testmagasság és testtömeg közötti összefüggést (r) a mértékkorreláció módszerével számitottuk ki. Megállapitottuk ezek megbizhatósági fokát (p %).

* Az alkalmazott vizsgálatok elfogadhatók, a szerző megállapitásai azonban vitathatók. (A szerk.)

A Montrealban elért eredményeket 100 %-nak véve kiszámitottuk, hogy ehhez képest a Moszkvában nyujtott teljesitmények százalékos értékben mennyit változtak. Ezzel az volt a célunk, hogy a sportág élvonalában feltételezett teljesitményváltozást tömör mutatóval fejezhessük ki.

IV. Eredmények

Az eredményeket táblázatokba foglaltuk. A 2-4. táblázatban szereplő adatoknál az elemszám azonos az 1. táblázatban közöltekkel. A felső sorban a montreali, az alsó sorban a moszkvai OJ-on talált adatokat adtuk meg.

V. Versenyeredmények (1. táblázat)

A 21 férfi versenyszám közül a montrealihoz viszonyitva a moszkvai OJ-on csak 5 versenyszámban találtunk szignifikáns eltérést. Ezek a következők: 100 m-es sikfutásban gyengébb volt a középérték 0,11-dal ($p < 1$ %). Javult a teljesitmény 10 000 m-es sikfutásban 23,86 s-mal ($p < 5$ %), maratoni futásban 2:40,78 min-nel ($p < 5$ %), magasugrásban 4,02 cm-rel ($p < 0,1$ %) és rudugrásban 17,91 min-nel ($p < 5$ %).

Az összes versenyszám átlagosan 1,36 %-os javulást jelzett. Nem szignifikáns, de szakmailag jelentős javulást 20 km-es gyaloglásban (3,06 %), rudugrásban (3,23 %), sulylökésben (4,68 %), diszkoszvetésben (4,52 %), gerelyhajitásban (4,55 %) és kalapácsvetésben (4,77 %) találtunk.

A variációs együtthatók a dobószámokban 6,13-12,36, gyaloglásban és maratoni futásban 4,79-9,43 %-os, a többi versenyszámban 1,76-6,04 % volt.

1. táblázat

A Montreali és Moszkvai OJ-on részt vevők versenyeredményei

Férfiak

Versenyszám	N	$\bar{x}$	$\pm s_{\bar{x}}$	$\pm s$	CV
100 m futás (s)	76	10,25	0,02	0,19	1,85
	54	10,36	0,04	0,28	2,72
200 m futás (s)	71	20,75	0,05	0,43	2,07
	55	20,93	0,10	0,71	3,40
400 m futás (s)	56	46,06	0,19	1,42	3,09
	52	46,63	0,25	1,81	3,88
800 m futás (min)	54	1:47,19	0,58	4,23	3,95
	37	1:46,97	0,40	2,44	2,28
1500 m futás (min)	58	3:41,87	1,43	10,91	4,92
	39	3:40,61	1,87	11,71	5,31

1. táblázat
(folytatás)

Versenyszám	N	$\bar{x}$	$\pm s_{\bar{x}}$	$\pm s$	CV
5000 m futás (min)	59	13:39,55	4,33	33,30	4,06
	36	13:36,05	5,76	34,54	4,23
10 000 m futás (h)	63	28:36,61	9,38	1:14,47	4,34
	41	28:12,75	6,27	40:12	2,37
110 m gátfutás (s)	37	13,74	0,07	0,40	2,92
	22	13,81	0,10	0,46	3,36
400 m gátfutás (s)	33	50,37	0,34	1,96	3,88
	22	50,20	0,34	1,58	3,15
3000 m akadály-futás (min)	37	8:27,51	2,50	15,20	3,00
	30	8:27,03	2,24	12,29	2,42
20 km gyaloglás (h)	40	1:30:19,18	48,57	5:07,21	5,67
	37	1:27:38,40	1:21,50	8:15,90	9,43
50 km gyaloglás (h)	-	-	-	-	-
	28	3:59:21,10	2:55,60	15:29,20	6,47
Maratoni futás (h)	80	2:20:18,55	1:20,84	12:03,02	8,59
	67	2:16:20,30	47,90	6:32,30	4,79
Magasugrás (cm)	41	220,85	0,72	4,59	2,08
	30	224,87	0,72	3,95	1,76
Távolugrás (cm)	48	798,21	3,93	27,21	3,41
	31	795,00	5,05	30,30	3,79
Hármasugrás (cm)	24	16,75	0,13	0,63	3,76
	24	16,47	0,20	0,99	6,04
Rudugrás (cm)	32	537,09	4,11	23,26	4,33
	22	555,00	3,03	12,12	2,18
Súlylökés (m)	29	19,75	0,38	2,07	10,49
	16	20,72	0,26	1,02	4,94
Diszkoszvetés (m)	38	62,07	1,24	7,67	12,36
	18	65,01	1,37	5,83	8,96
Gerelyhajítás (m)	27	84,18	1,79	9,30	11,05
	16	88,19	1,76	7,05	8,00
Kalapácsvetés (m)	29	71,01	1,33	7,18	10,11
	18	74,57	1,73	7,33	9,84
Tízpróba (pont)	34	7886,09	82,90	483,36	6,13
	22	8024,50	68,91	323,21	4,03

Jelölések: N = a vizsgáltak száma, $\pm s_{\bar{x}}$ = a középérték állandó hibája,
$\bar{x}$ = középérték, s = szórás,
CV = variációs együttható.

VI. Életkor (2. táblázat)

Az életkor vonatkozásában szignifikáns differenciát nem találtunk. Valamennyi versenyszám átlagában 0,32 éves, 1,25 %-os fiatalodás következett be Moszkvában. Az átlagostól szakmailag jelentősen eltérően idősebbeknek bizonyultak a 400 m-es sikfutók (5,28 %) és sulylökők (6,85 %). Nagy mértékben fiatalabbak voltak a 20 km-es gyaloglók (9,58 %), a diszkoszvetők (11,46 %) és a kalapácsvetők (11,00 %). Azt találtuk, hogy a másik három vizsgált tényezőhöz viszonyitva az életkor variálódik legnagyobb mértékben. (CV = 11,10 — 29,61 %)

VII. Testmagasság (3. táblázat)

Moszkvában 3 versenyszámban, 110 m-es gátfutásban 3,36 cm-rel ($p < 0,1$ %), magasugrásban 3,06 cm-rel ($p < 5$ %) és diszkoszvetésben 10,75 cm-rel ($p < 0,1$ %) voltak magasabbak a versenyzők szignifikánsan mint Montrealban.

Átlagosan 0,62 %-kal, 1,20 cm-rel nagyobb testmagasságot állapitottunk meg. A szignifikáns eltéréseken tul szakmailag jelentős eltérést nem tapasztaltunk.

A variálódást tekintve a testmagasságnál tapasztaltuk a legszükebb eltéréseket: 1,79 — 5,97 % között.

VIII. Testtömeg (4. táblázat)

Szignifikánsan alacsonyabb lett a testtömeg a 10 000 m-es sikfutásban 4,26 kg értékben ($p < 5$ %). Növekedett a testsuly a Moszkvában részt vevő 110 m-es gátfutóknál 3,39 kg-mal ($p < 0,1$ %), és a magasugróknál 3,00 kg-mal ($p < 5$ %). A többi változás nem volt szignifikáns. Valamennyi versenyszámra kiterjedően 0,38 %-os, 0,38 kg-os testtömeg-csökkenést állapitottunk meg az előző OJ résztvevőivel szemben. A testtömeg variációja közepes mértékü, 6,46-15,54 % közötti volt.

IX. A teljesitmények és testmagasság, testtömeg összefüggései

A montreali résztvevők versenyeredményei és testmagassága (továbbiakban: TM) 6, a Moszkvában résztvevőké 11 esetben függött össze szignifikánsan és különböző erősséggel. (5. táblázat)

A teljesitmények és testtömeg (továbbiakban: TT) kapcsolata a Montrealban indulóknál 6, a Moszkvában indulóknál 7 versenyszámban korrelált szignifikánsan. Az összefüggések erőssége itt is eltérő mértékü volt.

N ő k

A táblázatba foglalt adatok elrendezése azonos a férfiakénál közöltekkel. Az elemszám a 7-9. táblázatban olyan mértékü mint a 6. táblázatban.

2. táblázat

A montreali és moszkvai OJ-on részt vevők életkora

Férfiak

(év)

Versenyszám	$\bar{x}$	$\pm s_{\bar{x}}$	$\pm s$	CV
100 m futás	23,99	0,38	3,33	13,87
	24,02	0,46	3,39	14,11
200 m futás	23,84	0,39	3,30	13,83
	24,04	0,43	3,20	13,30
400 m futás	24,23	0,52	3,88	16,03
	25,58	1,03	7,47	29,20
800 m futás	23,83	0,29	2,11	8,85
	24,11	0,44	2,67	11,10
1500 m futás	24,26	0,36	2,78	11,44
	24,41	0,54	4,46	13,77
5000 m futás	26,17	0,46	3,51	13,41
	26,69	0,55	3,31	12,40
10 000 m futás	27,44	0,20	4,88	17,78
	28,17	1,30	8,34	29,61
110 m gátfutás	25,67	0,55	3,37	13,12
	25,05	0,84	3,93	15,71
400 m gátfutás	24,45	0,58	3,39	13,84
	24,14	0,72	3,38	14,02
3000 m akadályfutás	25,78	0,45	2,71	10,51
	25,33	0,60	3,29	13,00
20 km gyaloglás	30,65	1,07	6,75	22,02
	27,97	1,05	6,40	22,87
50 km gyaloglás	-	-	-	-
	28,64	1,11	5,86	20,45
Maratoni futás	29,61	0,72	6,41	21,64
	29,19	0,56	4,58	15,68
Magasugrás	22,76	0,58	3,72	16,34
	22,40	0,51	2,80	12,50
Távolugrás	15,10	0,55	3,82	15,23
	24,42	0,56	3,13	12,81
Hármasugrás	25,46	0,76	3,74	14,69
	24,96	0,82	4,01	16,05

2. táblázat
(folytatás)

Versenyszám	$\bar{x}$	$\pm s_{\bar{x}}$	$\pm s$	CV
Rudugrás	24,25	0,45	2,53	10,42
	24,27	0,77	3,63	14,96
Sulylökés	28,00	0,94	5,04	18,01
	30,06	1,29	5,14	17,10
Diszkoszvetés	29,47	0,89	5,49	18,63
	26,44	1,21	5,15	19,47
Gerelyhajitás	27,22	0,93	4,83	17,74
	27,19	0,81	3,25	11,95
Kalapácsvetés	28,86	1,13	6,07	21,03
	26,00	0,98	4,17	16,05
Tizpróba (pont)	25,18	0,52	3,02	11,99
	25,00	0,80	3,77	15,07

Jelölések: Ua. mint az 1. táblázatnál.

3. táblázat

A montreali és moszkvai OJ-on részt vevők testmagassága

Férfiak

(cm)

Versenyszám	$\bar{x}$	$\pm s_{\bar{x}}$	$\pm s$	CV
100 m futás	176,57	0,72	6,26	3,55
	176,67	1,04	7,64	4,32
200 m futás	177,27	0,73	6,13	3,46
	177,87	0,97	7,23	4,06
400 m futás	178,61	1,02	7,63	4,27
	180,73	0,93	6,71	3,71
800 m futás	177,80	1,04	7,62	4,29
	178,38	1,32	8,00	4,49
1500 m futás	177,81	1,00	7,59	4,27
	178,95	1,20	7,53	4,21
5000 m futás	174,54	0,91	6,97	3,99
	173,19	1,13	6,77	3,99
10 000 m futás	173,62	0,85	6,74	3,88
	171,66	1,44	9,22	5,37

3. táblázat
(folytatás)

Versenyszám	$\bar{x}$	$\pm s_{\bar{x}}$	$\pm s$	CV
110 m gátfutás	183,05	0,92	5,59	3,05
	186,41	0,75	3,54	1,90
400 m gátfutás	179,30	1,27	7,30	4,07
	181,32	1,29	6,06	3,34
3000 m akadályfutás	175,68	1,02	6,21	3,54
	177,80	1,02	5,59	3,14
20 km gyaloglás	176,55	0,97	6,16	3,49
	174,70	1,05	6,37	3,65
50 km gyaloglás	-	-	-	-
	174,68	1,16	6,15	3,52
Maratoni futás	171,94	0,63	5,63	3,27
	171,82	0,95	7,81	4,54
Magasugrás	186,44	0,88	5,63	3,02
	189,50	1,07	5,84	3,08
Távolugrás	181,00	0,90	6,21	3,43
	181,06	1,26	7,04	3,89
Hármasugrás	182,67	1,39	6,80	3,72
	184,54	1,54	7,54	4,09
Rudugrás	180,84	1,12	6,36	3,52
	183,09	0,96	4,48	2,45
Sulylökés	191,10	1,21	6,54	3,42
	191,06	1,58	6,33	3,31
Diszkoszvetés	188,92	1,12	6,93	3,67
	199,67	2,68	11,38	5,97
Gerelyhajítás	183,63	1,20	6,24	3,40
	184,13	1,77	7,07	3,84
Kalapácsvetés	185,00	0,91	4,88	2,64
	184,33	0,98	4,16	2,26
Tizpróba (pont)	186,59	0,80	4,65	2,49
	187,27	0,72	3,35	1,79

Jelölések: Ua. mint az 1. táblázatnál.

4. táblázat

A montreali és moszkvai ÖJ-on részt vevők testtömege

Férfiak

(kg)

Versenyszám	$\bar{x}$	$\pm s_{\bar{x}}$	$\pm s$	CV
100 m futás	71,38	0,74	6,44	9,03
	70,25	0,88	6,48	9,22
200 m futás	71,66	0,76	6,39	8,91
	70,65	0,84	6,24	8,83
400 m futás	71,74	0,87	6,54	9,12
	71,86	0,98	7,08	9,85
800 m futás	67,26	0,78	5,76	8,56
	65,59	1,15	7,01	10,69
1500 m futás	66,36	0,68	5,19	7,82
	64,50	1,15	7,20	11,16
5000 m futás	62,49	0,84	6,49	10,38
	60,01	0,99	5,91	9,86
10 000 m futás	61,74	0,77	6,13	9,94
	57,48	1,66	10,66	18,54
100 m gátfutás	75,02	0,95	5,79	7,72
	78,41	1,29	6,05	7,72
400 m gátfutás	71,77	1,03	5,92	8,25
	71,77	1,33	6,26	8,72
3000 m akadályfutás	64,81	0,98	5,95	9,18
	64,77	1,11	6,08	9,39
20 km gyaloglás	67,29	1,03	6,51	9,67
	65,24	0,92	5,60	8,58
50 km gyaloglás	-	-	-	-
	65,29	0,80	4,23	6,48
Maratoni futás	60,56	0,67	5,97	9,58
	60,12	0,77	6,27	10,43
Magasugrás	75,24	0,82	5,27	7,01
	78,24	1,20	6,57	8,40
Távolugrás	72,65	0,90	6,25	8,60
	73,73	1,05	5,85	7,94
Hármasugrás	75,27	1,32	6,49	8,62
	76,13	1,43	7,03	9,23

4. táblázat

(folytatás)

Versenyszám	$\bar{x}$	$\pm s_{\bar{x}}$	$\pm s$	CV
Rudugrás	73,19	1,06	5,97	8,16
	76,27	1,06	4,96	6,50
Sulylökés	118,60	3,55	19,10	16,11
	121,83	3,65	14,60	11,98
Diszkoszvetés	111,76	2,29	14,13	12,64
	109,94	3,65	15,50	14,10
Gerelyhajitás	93,11	2,24	11,62	12,48
	93,06	1,89	7,56	8,12
Kalapácsvetés	105,79	2,50	13,44	12,70
	106,17	1,90	8,05	7,58
Tizpróba	83,94	0,99	5,75	6,85
	83,74	1,54	7,23	8,64

Jelölések: Ua. mint az 1. táblázatnál.

5. táblázat

A montreali és moszkvai OJ-on részt vevők testmagasságának, testtömegének összefüggése a versenyeredménnyel

Férfiak

Versenyszám	Testmagasság		Testtömeg	
	Montreal	Moszkva	Montreal	Moszkva
100 m futás	-0,14	-0,32 *	-0,07	0,42 **
200 m futás	-0,30 *	-0,30 *	-0,14	-0,29
400 m futás	-0,13	-0,46 ***	-0,30	-0,48 ***
800 m futás	-0,16	-0,52 ***	-0,15	-0,20
1500 m futás	0,07	-0,25	0,17	-0,001
5000 m futás	-0,17	-0,34	-0,08	-0,15
10 000 m futás	-0,09	-0,45 **	-0,10	-0,23
110 m gátfutás	-0,60 ***	-0,26	-0,59 ***	-0,38
400 m gátfutás	-0,38	-0,48 *	-0,23	-0,40

5. tábláza
(folytatás

Versenyszám	Testmagasság		Testtömeg	
	Montreal	Moszkva	Montreal	Moszkva
3000 m akadályfutás	0,08	-0,18	-0,13	-0,04
20 km gyaloglás	-0,18	-0,09	-0,16	-0,29
50 km gyaloglás	-	0,10	-	0,10
Maratoni futás	-0,18	-0,29*	-0,01	-0,12
Magasugrás	0,38 *	0,24	0,20	0,25
Távolugrás	0,18	0,33	0,11	0,45 *
Hármasugrás	0,30	0,54 **	0,41 *	0,46 *
Rudugrás	0,32	0,07	0,35	0,28
Sulylökés	0,37 *	0,81 ***	0,56 **	0,69 *
Diszkoszvetés	0,61 ***	0,87***	0,57***	0,79 *
Gerelyhajitás	0,28	0,76 ***	0,17	0,74 *
Kalapácsvetés	0,36	0,001	0,53 **	-0,21
Tizpróba	0,34 *	0,07	0,37 *	0,26

* = $p < 5$ %, szignifikáns; ** = $p < 1$ %, erősen szignifikáns;

*** = $p < 0,1$ %, igen erősen szignifikáns.

Jelölések: Ua. mint az 1. táblázatnál.

X. Versenyeredmények (6. táblázat)

A nők 12 versenyszámban versenyeztek. A sulylökést (CV = 11,29 és 12,47 és diszkoszvetést (CV = 12,36) kivéve homogén mintát kaptunk. A variációs egyi hatók 2,31—7,95 % között oszlottak meg. Csak két versenyszámban volt tapasztaható szignifikáns eltérés Montrealhoz viszonyitva. A magasugrók 4,97 cm-rel ($p < 0,1$) igen erősen szignifikáns, a gerelyhajitók 3,11 m-rel ($p < 5$ %) szignifik sabb jobb eredményt értek el Moszkvában.

Nem szignifikáns, de szakmailag jelentős javulást mutattak a moszkvai disz koszvetők azzal, hogy 6,05 %-ot javultak.

A tizenkét versenyszám középértékét tekintve a moszkvai OJ-on 1,69 %-kal eredményesebbek voltak a női atléták mint Montrealban.

6. táblázat

A montreali és moszkvai OJ-on résztvevők versenyeredményei

Nők

Versenyszám	N	$\bar{x}$	$\pm s_{\bar{x}}$	$\pm s$	CV
100 m futás (s)	52	11,32	0,04	0,26	2,31
	40	11,41	0,09	0,54	4,74
200 m futás (s)	56	23,30	0,12	0,88	8,55
	43	23,37	0,20	1,31	5,62
400 m futás (s)	48	52,43	0,25	1,72	3,27
	36	52,28	0,39	2,34	4,47
800 m futás (min)	43	2:02,76	0,79	5,19	4,22
	30	2:01,76	1,24	6,77	5,56
1500 m futás (min)	42	4:12,67	2,07	13,42	5,31
	29	4:09,18	2,51	13,52	5,42
100 m gátfutás (s)	29	13,24	0,07	0,37	2,76
	21	13,08	0,13	0,60	4,61
Magasugrás (cm)	40	187,13	0,71	4,50	2,40
	20	192,10	1,18	5,29	2,75
Távolugrás (cm)	39	644,03	5,96	37,23	5,78
	20	659,00	0,09	0,41	6,22
Sulylökés (m)	17	19,31	0,58	2,41	12,47
	18	19,88	0,53	2,24	11,29
Diszkoszvetés (m)	18	62,43	1,82	7,72	12,36
	17	66,45	0,69	2,85	4,29
Gerelyhajitás (m)	20	60,78	0,70	3,13	5,16
	24	63,89	1,04	5,08	7,95
Ötpróba (pont)	24	4485,08	63,98	313,42	6,99
	18	4454,17	45,66	193,72	4,25

Jelölések: Ua. mint az 1. táblázatnál.

XI. Életkor (7. táblázat)

A két OJ-on a résztvevők életkora egyetlen versenyszámban sem tért el szignifikánsan.

Nem szignifikáns, de szakmailag jelentős életkorbeli különbség sem adódott. Átlagosan 0,48 évvel, 1,91 %-kal idősebbek voltak a Moszkvában résztvevők.

A nőknél is az életkori értékek variációja (11,72—20,64 %) volt a legmagasabb.

7. táblázat

A montreali és moszkvai OJ-on résztvevők életkora

Nők

(év)

Versenyszám	$\bar{x}$	$\pm s_{\bar{x}}$	$\pm s$	CV
100 m futás	22,54	0,51	3,71	16,45
	22,45	0,60	3,78	16,85
200 m futás	22,75	0,47	3,55	15,62
	22,49	0,58	3,81	16,93
400 m futás	22,71	0,46	3,21	14,13
	23,89	0,65	3,90	16,34
800 m futás	23,23	0,73	4,79	20,64
	24,27	0,67	3,66	15,07
1500 m futás	23,81	0,68	4,41	18,53
	24,90	0,83	4,47	17,97
110 m gátfutás	24,48	0,66	3,53	14,42
	24,76	0,83	3,79	15,32
Magasugrás	22,77	0,58	3,76	16,11
	23,20	0,87	3,89	16,76
Távolugrás	23,92	0,67	4,11	17,18
	25,40	0,96	4,28	16,87
Sulylökés	25,82	1,22	5,04	19,52
	26,11	0,98	4,17	15,97
Diszkoszvetés	26,16	0,83	3,50	13,39
	26,88	0,96	3,95	14,70
Gerelyhajitás	24,85	0,86	3,84	15,46
	23,79	0,91	4,46	18,76
Ötpróba	24,62	0,59	2,89	11,72
	25,33	0,94	3,99	15,73

Jelölések: Ua. mint az 1. táblázatnál.

XII. Testmagasság (8. táblázat)

Szignifikánsan egyedül a 200 m-es sikfutók tértek el a montreali populációtól azzal, hogy 3,42 cm-rel magasabbak voltak. Ez az eltérés ($p < 5\ \%$) szignifikáns volt.

Szakmailag jelentősként értékeljük a diszkoszvetők 2,07 %-os, nem szignifikáns korábbiakhoz viszonyitott nagyobb termetkülönbségét.

A TM átlagosan 0,93 cm-rel, 0,59 %-kal magasabb értéket mutatott a Moszkvában résztvevőknél.

A testmagasság a férfiakéhoz hasonlóan a legalacsonyabb variációs értéket adta. Az értékek 2,24—5,53 % között oszlottak meg.

8. táblázat

A montreali és moszkvai OJ-on résztvevők testmagassága

Nők

(cm)

Versenyszám	$\bar{x}$	$\pm s_{\bar{x}}$	$\pm s$	CV
100 m futás	165,63	0,80	5,80	3,50
	168,18	1,09	6,90	4,10
200 m futás	165,70	0,91	6,77	4,09
	169,12	1,10	7,23	4,27
400 m futás	167,71	0,98	6,81	4,06
	169,08	1,08	6,47	3,83
800 m futás	166,05	0,82	5,36	3,23
	166,63	1,08	5,94	3,56
1500 m futás	165,52	0,91	5,88	3,55
	165,21	0,85	4,57	5,53
100 m gátfutás	168,55	0,71	3,83	2,27
	171,05	1,27	5,82	3,40
Magasugrás	176,73	0,79	4,97	2,81
	176,60	0,88	3,95	2,24
Távolugrás	169,79	0,81	5,06	2,98
	171,10	1,32	5,88	3,44
Sulylökés	176,18	1,37	5,66	3,21
	175,67	1,10	4,68	2,66
Diszkoszvetés	173,33	1,56	6,62	3,82
	177,00	1,22	5,04	2,85
Gerelyhajitás	171,55	1,42	6,33	3,69
	170,50	1,33	6,52	3,82
Ötpróba	175,54	1,29	6,32	3,60
	174,33	1,32	5,62	3,22

Jelölések: Ua. mint az 1. táblázatnál.

XIII. Testtömeg (9. táblázat)

A TT vonatkozásában az 1500 m-es síkfutók Moszkvában 2,37 kg-mal ($p < 5\ \%$) szignifikánsan sulyosabbak voltak montreali elődjeiknél. Nem szignifikáns, de szakmailag jelentős sulygyarapodást távolugróknál 3,54 kg (5,75 %) és a diszkoszvetőknél 2,83 kg (3,17 %) értékben találtunk.

A Moszkvában indulók testtömegének középértéke 1,21 kg-mal, 1,86 %-kal több volt mint az előző OJ résztvevőié.

A négy vizsgált tényező közül itt közepes variációs értékeket kaptunk, amelyek 7,70—19,35 % között változtak.

9. táblázat

A montreali és moszkvai OJ-on résztvevők testtömege

Nők

(kg)

Versenyszám	$\bar{x}$	$\pm s_{\bar{x}}$	$\pm s$	CV
100 m futás	56,20	0,69	5,01	8,91
	57,52	0,91	5,76	10,02
200 m futás	56,09	0,64	4,80	8,55
	56,44	1,52	10,00	17,65
400 m futás	56,39	0,78	5,38	9,53
	57,28	0,94	5,67	9,89
800 m futás	54,14	0,69	4,52	8,35
	54,68	0,95	5,22	9,55
1500 m futás	52,13	0,78	5,04	9,67
	54,50	0,80	4,29	7,87
100 m gátfutás	59,63	1,05	5,64	9,47
	61,43	1,68	7,70	12,54
Magasugrás	62,35	0,87	5,50	8,82
	60,83	1,05	4,68	7,70
Távolugrás	57,98	1,80	11,22	19,35
	61,52	1,28	5,74	9,34
Sulylökés	86,65	2,10	8,67	10,01
	87,72	2,47	10,49	11,96
Diszkoszvetés	86,52	2,36	10,01	11,57
	89,35	1,94	8,01	8,96
Gerelyhajitás	67,98	1,26	5,63	8,28
	69,66	1,23	6,05	8,68
Ötpróba	65,78	1,56	7,67	11,65
	65,50	1,43	6,05	9,24

Jelölések: Ua. mint az 1. táblázatnál.

XIV. A teljesitmény és a testmagasság, testtömeg összefüggései

Az összefüggéseket a 10. táblázatban foglaltuk össze.

Feltünő, hogy a TM és teljesitmény kapcsolata mindkét OJ alkalmával elsősorban a futószámokban volt szignifikáns. Montrealban 5, Moszkvában 3 versenyszámban tapasztaltuk ezt.

Ugyanezt találtuk a TT-gel kapcsolatosan is. A versenyeredmények a montreali populációnál 4, a moszkvainál 5 versenyszámban korreláltak szignifikánsan a testtömeggel. Kivételként Moszkvában a sulylökőnők TT-e is szignifikánsan függött össze a versenyeredménnyel a futószámokon kivül.

10. táblázat

A montreali és moszkvai OJ-on résztvevők testmagasságának, testtömegének összefüggései a versenyeredménnyel

Nők

Versenyszám	Testmagasság		Testtömeg	
	Montreal	Moszkva	Montreal	Moszkva
100 m futás	-0,26*	-0,32*	-0,33*	-0,53***
200 m futás	-0,26*	-0,48**	-0,40*	-0,48**
400 m futás	-0,43**	-0,33	-0,33*	-0,48
800 m futás	-0,39**	-0,29	-0,44**	-0,46*
1500 m futás	-0,30*	-0,41*	-0,17	-0,45*
100 m gátfutás	-0,10	-0,32	-0,08	-0,09
Magasugrás	0,30	-0,06	0,19	-0,23
Távolugrás	0,06	0,37	-0,08	0,34
Sulylökés	0,07	0,34	0,21	0,47*
Diszkoszvetés	0,41	-0,07	0,46	0,28
Gerelyhajitás	0,01	-0,07	0,37	0,17
Ötpróba	-0,18	-0,27	0,32	0,20

* = $p < 5\%$, szignifikáns; ** = $p < 1\%$, erősen szignifikáns;

*** = $p < 0{,}1\%$, igen erősen szignifikáns.

Jelölések: Ua. mint az 1. táblázatnál.

XV. Megbeszélés

A versenyteljesitmények a XXI-XXII. OJ-ok között igen mérsékelten, de mindkét nemnél javultak. A nők javulása 0,33 %-kal meghaladta a férfiakét.

A versenyteljesitmények mérsékelt változásához csak részben járulhatott hozzá az, hogy kevesebb nemzet vett részt Moszkvában mint a korábbi OJ-on. Ez inkább annak tudható be, hogy a kiválasztás és felkészitès módszereiben, feltételeiben nem következett be olyan jelentős változás mint a korábbi olimpiai ciklusokban.

Az életkori eltérések különbségei nem voltak szignifikánsak. Igy a férfiak átlagos, 0,32 éves fiatalodása és a nők 0,48 éves öregedése részben elhanyagolható mértékü, részben a véletlen eredménye is lehet. A férfiaknál talált 22,76—30,65, a nőknél 22,45—26,88 évek közötti középértékek versenyszámra jellemző arányai sem tértek el Harsányi (11) müncheni populációjának adataitól. Tehát az életkor vonatkozásában az OJ-on résztvevők nem változtak 1972 óta. Ez arra utal, hogy a világversenyekre történő felkészülés időtartama és a csucsteljesitmény-életkor tekintetében az utóbbi évtizedben kialakult értékekre támaszkodhatunk továbbra is. A magas variációs együttható az életkori megoszlás változatos megoszlására figyelmeztetett.

A testmagasság Montreal és Moszkva között a férfiaknál három, a nőknél csak egy versenyszámban tért el szignifikánsan. Az átlagos, minden versenyszámra vonatkozó eltérés elhanyagolható volt. Az egyes versenyszámokra korábbi vizsgálatok során, Eiben (3), Farmosi (5) és Harsányi (11) által megállapitott jellemző testméretekben nem tapasztaltunk jelentős eltérést.

Külön meg kell emliteni a 100-, 200- és 400 m-es sikfutás TM-gal alkotott közepes és szignifikáns kapcsolatának mindkét nemnél jelentkező tendenciáját. Ez arra utal, hogy a kiválasztásban ennek a jövőben nagyobb jelentőséget szükséges tulajdonitani.

A testtömeg középértéke a férfiaknál elenyészően csökkent, a nőknél a férfiaknál kissé erőteljesebben, de növekedett a moszkvai populációnál. Szignifikáns eltérés a férfiaknál három, a nőknél egy esetben jelentkezett. A versenyszámonkénti jellemző TT arányok a korábban vizsgalt, TM-nál ismertetett mintákhoz viszonyitva nem változtak. A férfiaknál elsősorban a dobószámok, a nőknél a vágta versenyszámok eredménye függött, többnyire közepesen és szignifikánsan a TT által reprezentált izmosságtól.

XVI. Összefoglalás

A montreali és moszkvai OJ-on résztvevők körében 966 férfi és 428 nő versenyeredményének, életkorának, testmagasságának és testtömegének alakulását 21 férfi és 12 női versenyszámban vizsgáltuk. Megállapitottuk, hogy a négy elemzett tényező tekintetében jelentős változás nem csak a XXI-XXII., de a korábbi OJ-ok közül a Münchenben megrendezetten résztvevőkhöz viszonyitva sem következett be. Ez mind az összes versenyszám, mind egyes versenyszámok tekintetében egyaránt érvényesült. A következő világversenyekre történő kiválasztás és felkészülés során tehát az eddigi trenddel számolhatunk a versenyeredmények kivételével.

Ennél ugyanis figyelembe kell venni azt, hogy Moszkvában kevesebb nemzet versenyzői álltak rajthoz mint az 1984-ben várható lesz.

IRODALOM

1. Cavalier,H.: Wie alt sollen Olimpikämpfer sein. (Leichtathletik, 1965. I. sz. 3-4. p.)
2. Drozdowszky,Z.: Antropológia sportova. Pansztvove Vydavnictvo Naukove. Warszava - Poznan. 1979.
3. Eiben,O.: The Physique of Woman Athletes. The Hungarian Schientific Council for Physical Education Budapest. 1972. 190. p.
4. Eiben O. - Susa É.: Atlétanők életkora, testmagassága és testsulya. (Testnevelés- és Sportegészségügyi Szemle, 1974. 2. sz. 103-111. p.)
5. Farmosi I.: A szomatometriai komponensek kapcsolata a teljesitménnyel. élvonalbeli magas- és távolugrásnál. (Testnevelés- és Sportegészségügyi Szemle, 1974. 4. sz. 271-279. p.)
6. Farmosi I.: A testmagasság és testsuly variációja és kapcsolata a teljesitménnyel élvonalbeli férfi ugró- és dobó atlétáknál. (Testnevelés- és Sportegészségügyi Szemle, 1973. 3. sz. 35-46. p.)
7. Fejes Z.: Az antropológiai tényezők jelentősége az atléták teljesitményében, különös tekintettel a dobószámokra. BHSE. Bp. 1969. 149. p.
8. Fejes Z.: Élvonalbeli atléták felkészitése a nagy világversenyekre. MTS OT. Bp. 1969.
9. Games of the XXI. Olimpiad Montreal 1976. Participants Athletics. NOC. Montreal, 1976.
10. Games of the XXII. Olimpiad Moscow 1980. Athletics Participants. NOC. 1980.
11. Harsányi L.: Az atléták teljesitménye és életkora. (A TF Tudományos Közleményei, 1973. 3-4. sz. 115-130. p.)
12. Harsányi L.: Atléták csucsteljesitmény életkora. Kézirat.
13. Hess,R.: Alterstruktur der besten DLV-Leichtathleten aller Zeiten. (Leistungssport, 1976. 6. sz. 503-510. p.)
14. Nádori L.: Az edzés elmélete és módszertana. Sport. Bp. 1981.
15. Tanner,J.M.: The physique of olympic athlete. Allen and Unwin. London. 1964.

SZABÓ S. András - KISS Ernő

ENZIMESEN ELŐKEZELT, KONCENTRÁLT TEJFEHÉRJEKÉSZITMÉNY FOGYASZTÁSÁNAK TAPASZTALATAI SÚLYEMELŐKNÉL

I. Bevezetés

Az emberi szervezet felépitésében s táplálkozásunkban is a fehérjék játsszák a leglényegesebb szerepet. Az életbenmaradáshoz szükséges napi fehérjeminimum értéke kb. 0,5 g/kg testtömeg, de a sportolóknál ennél lényegesen több is lehet a végzett izommunka függvényében. Nagy terhelésü edzésmunka esetén sulyemelőknél a tényleges fehérjeszükséglet - amely a szervezet optimális nitrogénegyensulyát biztositja - az alapérték 5-6-szorosa is lehet, azaz elérheti a 2,5—3,0 g/kg testtömeg értéket is.(2, 7)

Nem sportoló egyéneknél az energiatartalom százalékában megadott tápanyagszükséglet kb. a következő:

Fehérje - 12-14 %,
Zsir - 28-30 %,
Szénhidrát - 56-60 %.

Sulyemelőknél, a nehézatlétika más ágainak képviselőinél ez az arány nem megfelelő, a fehérjearány megközelitheti, illetve elérheti a 20 %-ot is. Kereszty (4) például gyorserőt, illetve maximális erőt igénylő sportágaknál a táplálékban 17-18 energia% fehérjét tart kivánatosnak. Ha a fogyasztott táplálékban átlagosan 18-20 % fehérjével számolunk (energia %-ban), akkor egynapi 20 ezer kJ energia igényü sulyemelő fehérjeszükséglete napi 200-250 g. 1 g fehérje energiatartalma kb. 17,2 kJ.

Magas fehérjeigény esetén a sportolóknál problémát okozhat, hogy természetes élelmiszerek fogyasztása során a fehérje mellett igen nagy mennyiségü más komponens (szénhidrát, zsir, esetleg rost) is bejut a szervezetbe, s rendkivül megterheli az emésztőrendszert. Igy például napi 250 g fehérjefogyasztást feltételezve, ha ezt a mennyiséget csak virsliből kivánnánk bevinni, ugy a 250 g fehérje mellett mintegy 400 g zsir is bejutna a szervezetbe. Tejből kb. 260 g zsir, zsiros sajtból (pl. ementáli, ömlesztett sajtok) mintegy 300 g zsir, tojásból kb. 220 g zsir bevitelével járna 250 g fehérje elfogyasztása. Fehér kenyér esetében pedig ugy jut a szervezet 250 g fehérjéhez, ha mintegy 1340 g szénhidrátot is elfogyaszt. Néhány élelmiszer relativ fehérjetartalmát az 1. táblázat mutatja.

A fehérjekoncentrátumok alkalmazásának az a lényege, hogy ezáltal a protein szinte "hordozómentesen" vihető be a szervezetbe, hisz a koncentrátumok a magas fehérjetartalom (50-90 %) mellett a többi komponenst csak kis mennyiségben tartalmazzák. E proteinkészitmények alkalmazása elősegiti az izomgyarapodást, s javitja a kondicionális állapotot. Ésszerü határok - napi 30-100 g - közötti szedésük zavaró melléktünetet nem okoz.

1. táblázat

Egyes élelmiszerek relativ fehérjetartalma

$$\text{Relativ fehérjetartalom} = \frac{\text{fehérjetartalom}}{\text{vizmentes szárazanyagtartalom}} \cdot 100\ \%$$

Élelmiszer	Relativ fehérjetartalom (%)
Csirkehus	85
Marhahus	80
Sertéshus	72
Sovány turó	71
Sertésmáj	69
Gépsonka	66
Sovány sajt	64
Csiperkegomba	54
Tojás	50
Zsíros sajt	43
Párizsi	36
Virsli	35
Libamáj	34
Paraj	34
Téliszalámi	32
Fogyasztói tej	30
Bab	26
Angolszalonna	25
Borsó	25
Dió	20
Fehér kenyér	15
Burgonya	11
Rizs	9
Banán	5
Cseresznye	5
Alma	4
Szőlő	3

Külföldön elég sokféle (főleg tejből, szójából, tojásból készült) proteinkészitmény van forgalomban. Néhány ilyen készitmény kémiai összetétele a 2. táblázatban látható.

A hazai fogyasztók a SPORTROBI nevü roboráló fehérjekészitményt és az ultraszüréssel készült, a Győr-Sopron megyei Tejipari Vállalat által előállitott, ultraszürt tejfehérjekoncentrátumot vásárolhatják. (3) A SPORTROBI fehérjekoncentrátum tejből készül, s 200 g-os dobozos kiszerelésben kapható. Sportegyesületek és kórházak részére azonban 10 kg-os tételekben, papirzsákos csomagolásban is beszerezhető.

2. táblázat

Proteinkészitmények összetétele

Készitmény	Fehérje	Zsir	Szénhidrát
	átlagos százalékos aránya		
Purina Protein 500 E	90,0	0,8	0,1
Multikraft Formel-B	85,0	0,7	14,0
Multikraft Formel-E	52,0	1,0	31,0
Hoffmann's Super Hi-Proteen	70,0	0,7	21,0
Top Form	67,0	2,2	17,1

A SPORTROBI tejfehérjekoncentrátum kidolgozására a Központi Élelmiszeripari Kutató Intézet Enzimológiai Osztályán került sor, s a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium Állategészségügyi és Élelmiszerhigiéniai Főosztálya 30.480/1978. sz. engedélye alapján a Vas megyei Tejipari Vállalat hozza forgalomba. A következőkben megadjuk a SPORTROBI összetételét, s röviden ismertetjük az előállitás technológiáját, majd a fehérjekoncentrátum sulyemelők által történő fogyasztásának tapasztalatait összesitjük. Végül néhány konkrét tanácsot adunk a SPORTROBI felhasználását, fogyasztását illetően.

II. A SPORTROBI fehérjekoncentrátum összetétele

A SPORTROBI tejfehérjekoncentrátum külső megjelenését tekintve a tejporra emlékeztet, fehér szinü, könnyü por. Érzékszervi tulajdonságai hasonlóak a sovány tejporéhoz, mikrobiológiai követelményei azonosak a közfogyasztásra kerülő tejporéval. Minőségmegőrzési ideje: 4 hónap. Kémiai összetételét a 3. táblázat mutatja.

3. táblázat

A SPORTROBI tejfehérjekoncentrátum jellemző paraméterei

Fehérjetartalom	84,0 ± 1,0 %
Nedvességtartalom	6,0 ± 1,5 %
Ásványi anyag tartalom	5,0 ± 2,0 %
Zsirtartalom	3,0 ± 0,5 %
Tejcukortartalom	2,0 ± 1,0 %
Oldhatóság	98,0 ± 2,0 %
Kémhatás (pH-érték)	6,8 ± 0,3 pH
Energiatartalom (100 g)	1570 ± 20 kJ

A 3. táblázat adatai alapján megállapitható, hogy a SPORTROBI koncentrátum kémiai összetétele lényegesen eltér a tejporétól, hisz a proteintartalomhoz képest rendkivül alacsony a zsir- és szénhidráttartalom. A SPORTROBI fehérjetartalmát összehasonlitva az 1. táblázat adataival az látható, hogy a természetes élelmiszerek relativ fehérjetartalma jelentősen kisebb mint a SPORTROBIé. Igy például a 2,8 % zsirtartalmu fogyasztói tej szárazanyagra vonatkoztatott fehérjetartalma csak 30 %, ugyanakkor a SPORTROBIé 89 %. Ezáltal a SPORTROBI tejfehérjekoncentrátum fogyasztása lehetővé teszi a proteinfelvétel növelését minimális mennyiségü, más tápanyagkomponens bevitelével.

Ismeretes, hogy az élelmiszerek fehérjetartalmának biológiai értékét az esszenciális aminosavak (izoleucin, leucin, lizin, metionin, fenilalanin, treonin, triptofán, valin) relativ mennyisége határozza meg. Minél magasabb a fehérje biológiai értéke, annál kiegyensulyozottabb az aminosav-garnitura, annál jobban illeszkedik a fehérjeösszetétel az ideálishoz, azaz a szervezet szükségletéhez. A 4. táblázatban a SPORTROBI fehérjekoncentrátum esszenciális aminosavösszetétele látható. Az összehasonlitás céljából megadjuk a 2. táblázatban már ismertetett proteinkészitmények aminosavösszetételét is.

4. táblázat

A SPORTROBI s néhány más proteinkészitmény esszenciális aminosavtartalma mg/100 g készitmény egységben

Készitmény	Aminosavtartalom mg/100 g							
	isoleucin	leucin	lizin	methionin	fenilalanin	treonin	triptofán	valin
SPORTROBI	6,6	11,5	9,2	1,2	5,2	4,9	1,9	6,8
Purina Protein 500 E	4,9	8,1	6,3	1,3	5,4	3,7	1,5	4,5
Multikraft Formel-B	4,3	8,1	6,5	1,9	4,8	3,6	0,9	5,5
Multikraft Formel-E	2,6	4,6	3,7	1,7	2,9	2,6	0,8	3,5
Hoffman's Hi Proteen	4,9	7,8	5,1	2,2	5,6	2,5	1,2	5,8
Top Form	3,3	6,5	5,5	1,8	3,3	3,0	0,8	3,6

Feltétlenül ki kell hangsulyozni azt az előnyt, amit a SPORTROBI alacsony laktóz (tejcukor) tartalma jelent. Magyarországon is jelentős - mintegy 10-15 % - ugyanis azon emberek száma, akik laktóz-intoleranciában (tejcukor-érzékenység) szenvednek, s tej fogyasztása esetén hasmenést kapnak. Egyes országokban a lakosság döntő hányada laktóz-intoleráns, igy például Indiában 64 %, Nigériában 81 %, az USA-ban élő négereknél 70 % az arány.(6) A SPORTROBI fogyasztása tejcukorérzékeny egyéneknek is javasolható, hasmenés, görcsölés nem lép fel.

A SPORTROBI hamutartalma átlagosan 5,0 %, ennek megoszlása a következő:

kálium	0,7 %
nátrium	0,7 %
kalcium	0,6 %
foszfor	0,5 %
magnézium	0,1 %
egyéb alkotórész	2,4 %.

A készitmény továbbfejlesztése egyébként folyamatban van. Ennek során az élettanilag kedvezőbb K:Na:Ca:Mg-arányt Mg-kiegészitéssel kivánjuk elérni. A magnéziumot - amely számos enzimfolyamat katalizátora, s a csontszövet alkotó eleme - ujabban hipertóniában és érrendszeri bántalmakban, szivbetegségekben szenvedő betegek kezelésére is sikerrel alkalmazzák. A proteinkoncentrátum továbbfejlesztése során még tervezzük a tejfehérjekoncentrátum instantizálását is, amely a felhasználhatóságot elősegiti, más élelmiszerekbe (pl. tejbe, kakaóba, turmixitalokba, pudingba) való bekeverését megkönnyiti, meggyorsitja. (Az instant szó annyit jelent, mint pillanatoldódó, azaz folyadékokkal nagyon gyorsan elegyedő.)

Hozzáfüzzük még, hogy a SPORTROBI enzimesen előkezelt, azaz részben lebontott proteinkészitmény. Igy a fehérjetartalma könnyen emészthető, a tápcsatornából gyorsan felszivódik. Laboratóriumi vizsgálatok szerint az enzimesen előkezelt készitmény emészthetősége kb. 30-40 %-kal gyorsabb mint az enzimesen nem kezelt koncentrátumé. (5)

III. A SPORTROBI tejfehérjekoncentrátum előállitása

A SPORTROBI előállitása sovány tejből történik, amelyből savval kicsapják a fehérjét, majd szuszpendálják. Az alvadékot, amely kazeint és savófehérjéket tartalmaz, enzimes kezeléssel könnyen emészthetővé alakitják, majd az enzim hővel történő inaktiválása után a fehérjeoldatot porlasztva szárítják.

IV. A SPORTROBI proteinkészitmény fogyasztásának tapasztalatai

A SPORTROBI fehérjekoncentrátum kidolgozására - mint a fantázianév is jelzi - elsődlegesen sportélelmezési célok alapján került sor, a sportolók szervezetébe történő fokozott fehérjebevitel elősegitésére. Már emlitettük, hogy nyugati országokban viszonylag nagy mennyiségben állitanak elő különböző fehérjekoncentrátumokat, proteinkészitményeket sport- és gyógyélelmezési célokra. Eddigi tapasztalataink alapján a valutáért vásárolt proteinkoncentrátumok helyettesitésére s egyéb hazai igények kielégitésére a SPORTROBI nagyon jól alkalmazható. A SPORTROBI tejfehérjekoncentrátumot több sulyemelő szakosztályban kipróbálták, az alábbiakban röviden összegezzük a koncentrátum fogyasztásával kapcsolatos megállapitásokat:

1. HALADÁS VSE, Szombathely

A magas szintü sporteredmény nem képzelhető el fehérjedus táplálkozás nélkül, s ennek biztositására nagyon előnyös a SPORTROBI fogyasztása. Több hónap ta-

pasztalata azt mutatta, hogy azon versenyzőknél, akik fehérjekoncentrátumot kaptak nőtt a sporteredmény s jobban terhelhetők voltak a sportolók.

2. MAFC, Budapest

1-1 hónap időtartammal serdülő, ifjusági és felnőtt versenyzők naponta 30-70 g fehérjekoncentrátumot kaptak. Kimutatható volt a szignifikáns teljesitménynövekedés valamennyi korcsoportban, s a serdülőknél és ifjusági aknál jelentősen nőtt a testsuly is. Emésztési probléma egyetlen versenyzőnél sem jelentkezett.

3. VOLÁN SC, Budapest

A fehérjekoncentrátumot rendszeresen kapott versenyzőknél testsulynövekedés volt tapasztalható, javult a sportolók eredményszintje, erőnléte, sőt közérzete is. A versenyzők napi 2x2 pupozott evőkanál SPORTROBI proteinkoncentrátumot fogyasztottak, s ilyen mennyiségek mellett emésztési zavar nem volt tapasztalható.

4. FŐSPED Szállitómunkások SE, Budapest

2-3 hónapos kura után a vizsgálatban résztvett valamennyi sulyemelőnél jelentő izomerő és izomkeresztmetszet-növekedés volt kimutatható. A versenyzők naponta 2 vagy 3 alkalommal fogyasztották a fehérjekoncentrátumot, s az igy felvett mennyiség összesen 40-50 g volt. Felnőtt versenyzőknél sulynövekedés nélkül - zsirszövet arány csökkenéssel - okozott a SPORTROBI fogyasztása izomtömeggyarapodást.

5. SPARTACUS Petőfi SC, Nyiregyháza

2 hónapon keresztül a versenyzők rendszeresen fogyasztottak fehérjekoncentrátumot, a felnőttek napi 120 g-ot, az ifjuságiak 100 g-ot, a serdülők 80 g-ot. A fiatal versenyzőknél jelentős izomgyarapodás volt észlelhető. A SPORTROBI fogyasztása a versenyzőknél teljesitményjavulást eredményezett, s külön előnyként jelentkezett, hogy alkalmazásával a verseny előtti sulycsökkentés esetén is megtartható volt a szervezet jó kondicionális állapota. A versenyzők egy részénél azonban néhány esetben székrekedés volt tapasztalható. A székrekedés megszüntethető volt gyümölcs fogyasztásával.

V. Összefoglalás

A leirtak alapján ugy véljük nyilvánvaló, hogy a SPORTROBI enzimesen előkezelt tejfehérjekoncentrátum rendszeres fogyasztásának tapasztalatai a sulyemelőknél egyértelmüen pozitivak, s igy fogyasztása a sportolók fokozott fehérjeszükségletének fedezésére nyugodtan ajánlható. Szükségesnek érezzük viszont megemliteni, hogy a SPORTROBIból naponta 50-60 g-nál többet nem célszerü elfogyasztani, igy biztosan elkerülhetők a nagyobb mennyiség fogyasztása során esetlegesen fellépő emésztési zavarok (például székrekedés, felpuffadás). A nyiregyházi SPARTACUS sulyemelői véleményünk szerint tul sokat fogyasztottak, ez okozta a székrekedést.

Hozzáfüzzük még, hogy a SPORTROBI nem csupán a sportolók fokozott fehérjeigényének kielégitésére, hanem a gyógyélelmezésben is jó eredménnyel alkalmazható.(1) A koncentrátum könnyü emészthetősége a csökkent emésztésü betegek táplálásában játszhat jelentős szerepet, de a SPORTROBI eredményesen alkalmazható

gyomorfekélyben megbetegedettek, tejcukorérzékeny egyének s gyomorsav tultengésben szenvedők terápiája során is. Javasolható a fehérjekoncentrátum operáció után legyengült egyéneknek, illetve idős emberek felerősitésére, roborálására is.

A SPORTROBI fehérjekoncentrátumot - széles körü tapasztalatok alapján - elsősorban különböző turmixok formájában célszerü fogyasztani. Miután a SPORTROBI - eltérően a legtöbb nyugati, aromaanyagokat is tartalmazó készitménytől - nem tartalmaz izanyagokat, s igy izesitésre szorul, belőle turmixital például ugy készitendő, hogy 2-3 evőkanál fehérjekoncentrátum a 2-3 dl tej vagy viz elegyét valamilyen izesitőanyaggal (pl. málnaszörp) turmixoljuk. A turmixot a készités után rövid időn belül célszerü elfogyasztani, mert a turmix habos szerkezete a tárolás során összeesik, s jelentős izromlás is felléphet.

Természetesen a SPORTROBI nem csupán turmixként, hanem számos más formában is fogyasztható. Igy például keverhető kakaóhoz, rizsfelfujthoz, gyümölcsmártásokhoz, süteményekhez, palacsintához.

Hozzáfüzzük még, hogy tapasztalataink szerint - rendszeres fogyasztás esetén - ne haladja meg az 50-60 g-ot a napi fehérjekoncentrátum fogyasztás, s ez a mennyiség is legalább két alkalomra elosztva jusson be a szervezetbe. Egy napi 200 g fehérjeigényü sulyemelő esetében napi 50 g SPORTROBI fehérjekoncentrátum fogyasztás tehát annyit jelent, hogy a fehérjeszükséglet 1/4 részét fedezzük proteinkoncentrátumból. Megemlitendő még, hogy 1-2 hónapos kurák után célszerü 2-3 hetes szünetet tartani a SPORTROBI tejfehérjekoncentrátum fogyasztásában.

Természetesen - különösen ifjusági koru versenyzőknél - testsuly- és izomerőnövekedés SPORTROBI szedése nélkül, csupán az edzés és megfelelő táplálkozás hatására is létrejön. A SPORTROBI előnye abban van, hogy ez a növekedés nagyobb mérvü.

JEGYZETEK

1. A SPORTROBI enzimesen előkezelt tejfehérje alkalmazása a gyógyélelmezésben. MÉT vitaülés előadásai. Bp. 1980. XI. 18.
2. Grubich V.: A sportolók fehérjeszükséglete. (TF Tudományos Közleményei, 1976. 1. sz. 113-143. p.)
3. Jancsó J.-Babella Gy.: A tejfehérjekutatás eredményeinek alkalmazása a fehérjekoncentrátumok előállitásában. (Tejipar, 1982. 2. sz. 29-35. p.)
4. Kereszty A.: A teljesitményfokozás sportorvosi kérdései. (TF Tudományos Közleményei, 1970. 2. sz. 363-376. p.)
5. Kiss E.-Cserháti T.-Farkasdy L.: Enzimesen előkezelt, koncentrált tejfehérjekészitmény, a SPORTROBI. (Táplálkozástudományi Társaság VIII. vándorgyülése, Pécs. 1981. VIII. 24-25., előadás.)
6. Renner, E.: Milch und Milchprodukte in der Ernährung des Menschen. Volkswirtschaftlicher Verlag GmBH. Kempten Verlag Th. Mann OHG. Hildesheim. 1974.
7. Szabó S.A.: Sulyemelők táplálkozásával kapcsolatos egyes kérdések. (Testnevelés- és sporttudomány. 1981. 1. sz. 22-35. p.)
8. Tarján R.-Lindner K.: Tápanyagtáblázat. Medicina. Bp. 1978.

MAROS István

AZ ÚJONCOK EDZETTSÉGÉNEK VIZSGÁLATA, AZ EDZETTSÉGBEN BEKÖVETKEZETT VÁLTOZÁSOK A KATONAI SZOLGÁLAT IDEJE ALATT, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A GÉPESITETT LÖVÉSZ KATONÁK SAJÁTOS HARCTEVÉKENYSÉGÉRE

(Kandidátusi értekezés tézisei.)

I. A kutatási feladat összefoglalása, célkitüzések

1. A téma indoklása

Az állomány edzettségének szintje alapvetően befolyásolja a csapatok ütőképességét és a harckészültséget. A fizikai felkészités, amelynek feladata a megfelelő szintü edzettség kialakitása, a különböző kiképzési ágak összehangolt programja alapján valósul meg. Közülük elsősorban a testnevelési kiképzés célja a katonai szolgálathoz, a kiképzéshez és a harctevékenységhez szükséges fizikai állapot, az edzettség létrehozása. Igy, mivel a testnevelés kiemelkedő társadalmi funkciója a harcra történő felkészités, a testnevelési kiképzés fejlesztése nagyfontosságu társadalmi kérdés.

A fejlesztés során számos olyan problémát kell megoldani, amelyek korábban nem jelentkeztek. Az egyes beosztásokban végzett tevékenység eltérő jellege differenciálta a követelményeket az edzettséggel szemben. Uj feltételrendszer alakult ki, amely folyamatosan változik, és állandó alkalmazkodást kiván a testnevelési kiképzés tartalmában és módszereiben egyaránt.

Mindezek rávilágitanak arra, hogy a harctevékenység korszerüsödése egyre bonyolultabbá teszi a harcra történő felkészitést. Az állomány fizikai felkészitése egyre kevésbé oldható meg csupán tapasztalati uton, mivel a tapasztalatra épülő felismerés a fizikai felkészültség és a korszerü harc közötti bonyolult összefüggések feltárását nem teszik lehetővé.

A követelmények változása tette szükségessé, hogy átfogóan vizsgáljam mindazon összetevőket, amelyek utalnak az edzettség és a harctevékenység, nevezetesen a gépesitett lövész katona harctevékenységének összefüggéseire.

2. A vizsgálat célkitüzései

a) Az edzettség katonai szempontból lényeges összetevőinek vizsgálatára, valamint a harctevékenység eredményességét alapvetően befolyásoló speciális edzettség komplex megállapitására vizsgálati rendszer, un. "tesztbatéria" kidolgozása, amely eleget tesz a próbákkal szemben támasztott követelményeknek.

b) Az edzettség alakulásának folyamatos nyomonkövetése érdekében egy könnyen és bármely korosztálynál jól alkalmazható mérési módszer kidolgozása, amely megbizható információkat szolgáltat a vizsgált korosztály edzettségének változásairól.

c) Alap- és összehasonlitó adatok felvétele a 18-23 éves "katonai szolgálatra alkalmas" minősitésü, gépesitett lövészezredekhez bevonult ujoncok edzettségének átfogó vizsgálatához.

d) A rendelkezésre álló irodalomban megtalálható felmérések adatait összehasonlitva a vizsgálat során nyert eredményadatokkal, megállapitani a vizsgált minta edzettségét, a nemzetközi szinthez viszonyitva.

e) A vizsgálat 4 hónappal később történő megismétlésével megállapitani a katonai szolgálat hatására az edzettségben létrejövő változásokat.

f) Összefüggéseket keresni az egyes testi képességek között, különös tekintettel azokra a képességekre, amelyek alapvetően befolyásolják a sikeres harctevékenységet.

g) A gépesitett lövész katona tevékenységének szempontjából vizsgálni az edzettség és ezen belül a kondicionális és a koordinációs képességek jelentőségét a harcban, összefüggéseit és meghatározó jellegét a speciális feladatok végrehajtásakor, valamint az egyes képességek szerepét a gépesitett lövész katona sporttevékenységében.

Végezetül a vizsgálat során nyert eredményadatok értelmezésével ajánlásokat kivántam kidolgozni a gépesitett lövész katona fizikai felkészitése hatékonyságának növelésére.

II. A vizsgálat módszerei és főbb megállapitásai

1. A vizsgálat során alkalmazott módszerek

Az értékelés alapjául egy longitudinális vizsgálat szolgált, amely során 2000 fő gépesitett lövészkatonát mértem fel. A 4 hónap mulva megismételt felméréskor a minta létszáma csökkent, de ez az eredményadatok realitását nem veszélyeztette.

A kutatás kiterjedt az edzettséget leginkább meghatározó kondicionális és koordinációs képességek vizsgálatára.

a) Az állóképesség vizsgálata

3000 m sikfutás gyakorlóöltözetben, 400 m-es salakos futópályán.
Paraméter: 3000 m sikfutás összideje.
Pontosság: 1 s.

b) Az erő vizsgálata

A kéz statikus ereje

Eszköz: TFKI univerzális erőmérő.
Paraméter: jobb és bal kéz ereje N-ban.
Pontosság: 1 N.
Módszer: kis terpeszállásban, enyhén hajlitott karral, jobb és bal kézzel az erőmérő statikus szoritása.

c) A test statikus ereje

Eszköz: TFKI univerzális erőmérő.
Paraméter: maximális statikus erő N-ban.
Pontosság: 5 N, leolvasási határ, ezen belül becsléssel.
Módszer: térdmagasságban nyujtott karu fogással az erőmérő statikus huzása, hajlitott terpeszállásból.

d) Gyorserő

Eszköz: módositott "Abalakov" sulypontemelkedés-mérő.
Paraméter: a test sulypontjának emelkedése cm-ben.
Pontosság: 1 cm.
Módszer: elrugaszkodással sulypontemelkedés megállapitása.
Öltözet: gyakorló öltözet.

e) A gyorsaság vizsgálata

Mozdulatgyorsaság

Eszköz: TFKI reakcióidő-mérő készülék (MINIRI).
Paraméter: a mozdulatok gyorsaságának ideje és a 10-es sorozatok átlaga.
Pontosság: 1/1000 s.
Módszer: kis terpeszállásban, magastartásból páros karcsapás a célfelületre. A mérés fényjelre indult és a célfelület érintésével zárult. A feladatot változó ingeridőközökben 10-szer kellett megismételni.
Öltözet: gyakorló öltözet.

Mozgásgyorsaság

Eszköz: TFKI MINIRI készülék.
Paraméter: a mozgás gyorsaságának ideje és a 10-es sorozatok átlaga.
Pontosság: 1/1000 s.
Módszer: alapállásból fényjelre guggoló és fekvőtámaszon át hasonfekvés és páros karcsapás a célfelületre. A feladatot változó ingeridőközökben 10-szer kellett megismételni.
Öltözet: gyakorló öltözet.

Futógyorsaság

Paraméter: a 60 m-es futóteljesitmény összideje.
Pontosság: 1/10 s.
Módszer: 60 m lefutása salakos futópályán.
Öltözet: gyakorló öltözet.

f) Koordinációs képességek (ügyesség)

Az ügyességet egy 10x18 m^2 alapterületü pályán mértem, amely a feladatok jellege következtében elsősorban a koordinációs képességekre engedtek következtetni.

A pályán kilenc feladatot kellett megoldani: (1) futás, kerülés, (2) kuszás, (3) létramászás, (4) irányváltoztató futás, (5) épitmény szétszedése és összerakása, (6) 5 db kézigránát dobás 10 m-es távolságra célba, (7) egyensulyozó járás, (8) támaszugrás nekifutással, (9) tigrisbukfenc nekifutással, alacsony akadályon. A kézigránát találatok után az összidőből 2 másodpercet vontunk le.

Paraméter: a pályán nyujtott teljesitmény összideje.

Pontosság: 1 s.

Öltözet: gyakorló öltözet.

g) A gépesitett lövészkatona speciális képességeinek vizsgálata

A megismételt felmérést kiegészitettem a gépesitett lövészkatonák jellemző tevékenységének vizsgálatával, a nagykanizsai harci ösvényen.

Pontosság: 1 s.

Paraméter: a harciösvényen nyujtott teljesitmény összideje.

Módszer: a katonákat párokban inditottam és egyénileg mértem fel. Feladatuk a pályán elhelyezett akadályok lehető leggyorsabb leküzdése volt.

Öltözet: gyakorló öltözet, rohamsisak.

Felszerelés: géppisztoly, tártáska 5 tárral, gázálarc, összfegyvernemi védőköpeny, gyalogsági ásó.

2. A vizsgálat főbb megállapitásai

A 18-23 éves magyar katonai szolgálatra alkalmas fiatalok fizikai képességei közül a két legfontosabbnak itélhető az erő és az állóképesség megegyezik vagy csupán igen kis mértékben marad el a szovjet, a lengyel, a csehsulovák, az NDK, az osztrák, az NSZK és az USA átlagoktól.

Ez alátámasztja azt a feltevést, hogy az elmult évek párt- és kormányhatározatait követően kedvező irányu változás következett be a fiatalok edzettségét illetően. Különösen fontosnak itélhető meg az állóképesség fejlődése, amely arra utal, hogy kedvező irányt vett az urbanizációval, a munkafolyamatok nagyfoku gépesitésével és a szabadidő rohamos növekedésével együttjáró mozgásszegény életmód kedvezőtlen, egészségkárositó hatásainak kiegyenlitése.

A vizsgálatok során bebizonyosodott, hogy az ujoncok edzettségének egyes összetevői magasabb szinten állna mint azt korábban feltételeztük. Mindez lehetővé teszi, hogy a felkészités szinvonalát, a kiképzésre forditott idő növelése nélkül, többek között a terhelés ésszerü növelésével már a katonai szolgálat kezdetén tovább emeljük.

A vizsgálatok feltárták a fiatalok fizikai felkészültségével kapcsolatos fennálló hiányosságokat is. Feltevésünk igazolódott, hogy az emlitett korosztály fejlődése egyenlőtlen volt, nem érintette a kivánt mértékben az edzettség valamennyi összetevőjét. Igy elmarad a nemzetközi szinttől a futógyorsaság és a gyorserő.

Az ujoncok edzettsége között nagy egyéni különbségek tapasztalhatók. A vizsgálatok szerint az ujoncok nagy részénél egy viszonylag egyszerü mozgássor végrehajtása is koordinációs problémát jelent, tehát ügyetlenek.

Az edzettség ilyen mértékü egyéni különbségei kedvezőtlenül befolyásolják a katonai felkészités lehetőségeit, különösen annak kezdeti időszakában.

A katonai szolgálat ideje alatt az edzettség valamennyi összetevője fejlődött.

Az erő és az állóképesség fejlődése igazolja azt a feltevést, hogy a hadsereg kiképzési rendszere hatékonyan valósitotta meg az edzettség két legfontosabb összetevője vonatkozásában a párt- és kormányhatározatokban, valamint a Honvédelmi Miniszter elvtárs 4. sz. Irányelveiben foglaltakat.

Nem fejlődött elvárható mértékben az ügyesség, bár az összefüggések azt igazolják, hogy az ügyességnek jóval jelentősebb szerepet kell tulajdonitani a mozgásképességek között mint az eddigiekben.

Az elmaradáshoz hozzájárul az, hogy a bevonulók alacsony koordinációs képességei miatt a testnevelési kiképzés mozgásanyaga nem tudta biztositani a bonyolult mozgások elsajátitásának kedvezőbb feltételeit, a várható transzferhatásokat.

A kiképzési programok készitői a jövőben szem előtt tarthatják a vizsgálatnak azt a megállapitását, hogy az edzettek és az edzetlenek közti különbségek a második felmérés idején is megmaradtak.

III. Ajánlások

1. Célszerü megfelelő munkakapcsolat felvétele, és folyamatos fenntartása, valamint a tevékenység összehangolása azokkal az intézményekkel, amelyek meghatározóak a bevonulást megelőző életkorokban a fiatalok edzettségének kialakitásában. A hadsereg gyakoroljon nagyobb befolyást a fiatalok edzettségének társadalmi és katonai szempontból egyaránt kedvező alakulására, már a katonai szolgálatot megelőző időszakban is.

2. Célszerü megvizsgálni annak lehetőségét, hogy a sorállomány egyes fegyvernemekhez történő irányitásakor egzakt vizsgálatokkal elbirálásra kerüljön a fizikai alkalmasság is, az egészségügyi, valamint a pszichés alkalmassággal együtt.

3. Növelni kell a reggeli torna gyakorlatanyagának képességfejlesztő hatását, elsősorban az adott fegyvernemre jellemző speciális mozgáselemek, majd később mozgássorok alkalmazásával. A 18-23 éves fiatalok edzettségének szintje lehetővé teszi a terhelés növelését. Ezért fokozatosan racionalizálni célszerü a reggeli torna gyakorlatanyagát, el kell hagyni az alacsony terhelést nyujtó gyakorlatokat; növelni kell a futásokat; a pszichés igénybevételt jelentő feladatok arányát.

4. A testnevelési kiképzés fejlesztésekor a cél egy magasabb szintü fizikai és pszichés adaptáció kiváltása a katonáknál, a harc eredményes megvivása érdekében.

Ezért folyamatosan alakitani kell a katonai testnevelés mozgásanyagát oly módon, hogy az egyre inkább a speciális felé tolódjon el. Fokozottabban kell alkalmazni az adott tevékenységre jellemző mozgásokat.

A testnevelési foglalkozásokon törekedni célszerü a valós harchelyzetek utánzására tüz-, füst- és hangimitációk alkalmazásával; váratlan, pszichés feszültséget előidéző szituációk kialakitásával.

Célszerü foglalkozásokat változó napszakok, szélsőséges időjárási körülmények között, tulterhelt állapotban végrehajtani.

Ajánlatos növelni a koordinációs képességek fejlesztése érdekében a bonyolultabb mozgások arányát, ezek állandó és folyamatos nehezitését a testnevelési foglalkozásokon, a váratlan döntési helyzetek létrehozását. Ehhez célszerü egy uj tipusu, gazdaságosan kivitelezhető, kis területen elhelyezhető akadályrendszer kialakitása.

A reggeli tornához hasonlóan a testnevelési foglalkozásokon - az edzéselméleti ismereteknek megfelelően - a mozgásanyagot ugy célszerü alakitani, hogy azok a legnagyobb segitséget nyujtsák az aktuális katonai feladatok végrehajtásához. A terhelést ugy kell szabályozni, hogy például gyakorlat, éleslövészet stb. adott időszakában érjék el a katonák a legnagyobb fizikai edzettségi szintet.

5. A vizsgálat egyértelmüen megállapitotta, hogy a gépesitett lövész katona tevékenysége sajátosan veszi igénybe a kondicionális és koordinációs képességeket. Ezért a speciális harcképesség fizikai alapjainak szintjére csak ugy lehet pontosan következtetni, ha a teljesitmény felmérésekor a terhelés a jellemző tevékenységhez hasonlóan jelentkezik. Célszerünek tartom jelenlegi követelményrendszerünk kiegészitését egy olyan komplex felmérési eljárással, amely tartalmazza a jellemző katonai feladatokat (például: futások felszerelésben, gázálarcban; közelharc stb.) és körülményeket (például: tüz, füst, hangimitációk alkalmazása stb.).

IV. Uj tudományos eredmények összefoglalása

1. Uj tudományos eredményként értékelem, hogy egy olyan tesztprogramot alakitottam ki, amely lehetővé tette a kondicionális és a koordinációs képességek, valamint egy speciális katonai tevékenység fizikai terhelése közötti összefüggések vizsgálatát.

A tesztrendszer kis módositásával lehetővé vált más katonai tevékenységformák fizikai terhelésének vizsgálata, amely jelentős segitséget nyujt a fizikai felkészités tartalmának és módszereinek kidolgozásához, és az alkalmasság megállapitásához egyaránt.

Mód nyilt - a társadalmi és katonai szempontból egyaránt fontos - 18-23 éves korosztály edzettségének rendszeres megállapitására, alakulásának nyomon követésére, a kiképzés hatékonyságának megitélésére, valamint a fejlődés tendenciájának előrejelzésére.

2. Hazánkban először történt a 18-23 éves korosztály edzettségének átfogó felmérése. Ez jól kiegészitette más kutatók 18 éves korig végzett felméréseinek eredményadatait.

3. A vizsgálat lehetővé tette, hogy egzakt módon megállapitsuk a gépesitett lövészkatonák fizikai felkészitésének eredményességét.

4. A vizsgálatra és az elemzésekre épült disszertációban kisérletet tettem a kondicionális és a koordinációs képességek katonai értelmezésére, amely a katonai testnevelés elméleti megalapozásának egyik fontos feltétele.

Beszámolók

FÖLDESINÉ SZABÓ Gyöngyi - SCHILLER János

ÚJ SZAKASZBAN A SZOCIALISTA ORSZÁGOK SPORTSZOCIOLÓGUSAINAK EGYÜTTMŰKÖDÉSE

I. Megindult az intenziv, közös munka

A szocialista országok sporttudományos együttmüködésének keretén belül a sportszociológusok és filozófusok közös munkájának első hároméves tervidőszakában (1978-80) a kollektiv tevékenység elvi-módszertani megalapozásán volt a hangsuly. Az egyes országok képviselői - főként lengyel, szovjet és részben csehszlovák, valamint magyar szakemberek ekkor még nem kollektivan, hanem inkább egymással párhuzamosan dolgozták ki a választott fő téma ("A testnevelés és a sport a szocialista életmódban") legfontosabb elméleti és metodológiai kérdéseit.

A kissé hosszura nyult előkészitő szakasz után 1981-85-re sikerült olyan ötéves tervet felvázolni, amelynek alapján 1981-ben végre megindult a valóban együttes, intenziv munka.

Az 1981 novemberi budapesti koordinációs tanácskozás két közös empirikus vizsgálat végleges tervét hagyta jóvá, s javaslatot tett egy harmadik kutatás programjának előterjesztésére.

Ennek megfelelően megkezdődött a mintavétel és az adatgyüjtés a Jarmila Merhautova által irányitott "A testkultura helye óvodás koru gyermekek életmódjában" cimü nemzetközi vizsgálatban, egyelőre bolgár, csehszlovák és szovjet részvétellel. Hazánk ebbe a munkába megfelelő anyagi fedezet hiján nem kapcsolódott be.

Ugyancsak beindultak a próbafelvételek a Zbigniew Krawczyk vezette "A sport társadalmi és kulturális értékei" cimü összehasonlitó felmérésben, bolgár, lengyel, magyar és szovjet résztvevőkkel.

Végül az 1982-es moszkvai koordinációs tanácskozás elfogadta a Földesi Tamásné által "Élsportolók státusza és értékorientációi" cimmel előterjesztett kutatási tervet. Csehszlovákiában és hazánkban már folyik is ez a kutatás, s bekapcsolódási szándékukat fejezték ki Lengyelország, a Szovjetunió és Bulgária sportszociológusai is.

Ugyancsak az 1981-es budapesti és az 1982-es moszkvai munkaértekezletek véglegesitették a közös tanulmánykötetek tematikáját, illetve megirási határidejét. 1982-ben két kollektiv monográfiának kell a kiadást vállaló szovjet szerkesztőségekbe kerülni. Az egyik: Matvejev,L.P. szerkesztésében "A testkultura elmélete". A mü első része szovjet és NDK-beli tudósok munkája lesz. A második részt pedig bolgár, csehszlovák, lengyel és magyar szakemberek készitik.

A másik kollektiv monográfiát Sztojlarov,V.I. állitja össze "Szocializmus és testkultura" cimmel. Ez a kötet a bolgár, csehszlovák, lengyel, magyar, NDK-beli és szovjet testkultura társadalmi összetevőit kivánja bemutatni.

A ténylegesen együtt végzett tevékenység mellett jelentős sportszociológiai munka folyik az egyes országokban a közösen kialakitott elvek alapján, részben kétoldalú megállapitásokra épülve. Cikkünk további részében a sporttudományos együttmüködés 1. témájában részt vevő szocialista országokban a közelmultban elért sportszociológiai eredményekről adunk vázlatos áttekintést.

II. Az együttmüködésben részt vevő országok munkájának áttekintése

1. Szovjetunió

Az elmult egy-két évben 49 szovjet tudós vett részt a sporttudományos együttmüködés során szervezett sportszociológiai kutatómunkában.

A nemzetközi koordináció felelős vezetője Sztoljarov, V.I. kidolgozta "A testnevelés és a sport helye a szocialista életmódban" cimü téma kutatási koncepcióját, a kutatás céljait, feladatait, ütemtervét, valamint a "Szocializmus és testkultura" cimü közös kiadvány megvitatásra került tematikáját. Foglalkozott a testnevelés és sport társadalmi-kulturális értékeivel, a problémakör terminológiai és metodológiai összetevőivel. Megkezdte "A testnevelés, a mozgalmi tevékenység, a sport és az olimpiai mozgalom helye a különböző szociológiai-demográfiai csoportok kulturális értékeinek rendszerében" cimü téma tanulmányozását.

A szovjet szakemberek egy csoportja Matvejev, L.N. irányitásával előkészitett "A testkultura elmélete" cimü könyv tematikájának első változatát.

Balszevics, V.I. az ember fizikai tevékenységét, mint többváltozós sztochasztikus rendszert elemezte, s kiemelte, hogy a fizikai aktivitás fejlődését - a biológiai tényezők mellett - döntő mértékben meghatározzák a társadalmi feltételek, a szociális faktorok is.

Sztalbov, V.V. vezetésével a szovjet tudósok egy csoportja felvázolta a marxizmus koncepcióját az olimpiai mozgalomról, s az NDK kutatókkal közösen tanulmányozta az olimpiai mozgalomban fellelhető professzionalizálódási és kommerszializálódási tendenciákat és ajánlásokat tett a szocialista országoknak, hogyan harcoljanak e tendenciák elburjánzása ellen.

A szovjet sportszociológusok Ukrajnától Szibérián keresztül a Távol-Keletig több tucat konkrét-empirikus vizsgálat tervét készitették el, illetve részben - doktori disszertációként - hozzá is láttak a felmérésekhez. Ez utóbbiak közül az alábbiak a legjelentősebbek:

- A testnevelés és a sport a tanulóifjuság életmódjában Krasznojarszkban. (Falalejev, A.N.-Szergejev, M.I.)
- Latvijszky munkásainak beállitódása a testneveléshez és a sporthoz. (Minc, G.I.)
- A testkultura az ipari munkások életvitelében Ufa városában. (Golosapov, E.A.)
- A testnevelés és a sport helye a leningrádi szovjet ifjuság életmódjában. (Ponomarjev, N.I.)
- Az iskoláskoruak sporttevékenységének formálása Tallinban. (Arviszto, M.A
- Az óvodás és iskoláskoru gyerekek mozgáskulturájának alakulására ható szociológiai tényezők Cserjabinszkban. (Vavilov, J.N.)

- A testnevelés és a sport területén dolgozó szakemberek tevékenységének szocio-kulturális összetevői Bjelorussziában. (Bihovszkaja, J.M.-Jensin, M.M.)
- A testnevelés és a sport a tanárok kulturájában és életvitelében Krasznojarszban. (Faleleva, A.N.-Szergejeva, M.I.)
- A testkultura és sport, mint a kommunista nevelés fontos eszközei. (Sztepajov, P.Sz.)

A fentiekben ismertetett vizsgálatok mellett a szovjet sportszociológusok megvitatták - és helyi adottságaikhoz közelitve - kiegészitették a korábbiakban vázolt nemzetközi kutatási terveket, s több városban (például Moszkvában, Tallinban, Minszkben) megkezdték a felmérések előkészitését.

1981-ben a Szovjetunióban 22 sportszociológiai témáju könyvet, illetve tanulmánykötetet és 44 tanulmányt adtak ki.

2. Bulgária

Bulgáriában az elmult években három fő téma köré csoportosultak a sportszociológiai kutatások.
- "A munkásság testkulturális tevékenysége mint a szocialista életmód összetevője". (Sztojcsev, A.)
- "A testkultura szerepe az óvodás koru gyerekek életmódjában". (Csehszlovák kooperációban Matejeva, H.)
- "A tömegkommunikációs eszközök szerepe a különböző társadalmi-demográfiai csoportok testkulturával és sporttal kapcsolatos társadalmi közvéleményének alakulásában". (Conyev, Sz.)

A bolgár szakemberek kutatási eredményeikről a szófiai tudományos konferencián adtak számot. Egy doktori disszertáció is készült sportszociológiai témában.

A közös munka sikerét jelzi, hogy 1982 elején bolgár kiadó gondozásában megjelent egy tanulmánykötet, amely az együttmüködésben részt vevő néhány marxista sportszociológus - köztük magyar szerző - irását tartalmazza.

A sportszociológiai tárgyu publikációk száma az elmult évben Bulgáriában 12 volt.

3. Csehszlovákia

A sporttudományos együttmüködés keretében a csehszlovák szakemberek az alábbi főbb témákat tanulmányozták.
- A testkultura társadalmi feltételei és hozzájárulásuk a gyermekek és fiatalok életmódjának alakitására. (Merhautova, J.)
- A testnevelés mint az ifjuság társadalmi tevékenységének szférája. (Szpinar, Z.)
- A munka- és a testkulturális tevékenység kölcsönhatásai a fiatalok életében. (Drcacka, V.)
- A testkultura feltételei és helye a munkásfiatalok társadalmi tevékenységének strukturájában. (Szikora, B.)
- A turizmus helye és jelentősége a szocialista életmódban. (Zsiskai, J.)
- A testkultura mint eszköz a fiatalok antiszociális viselkedésének megelőzésében. (Kaspar, I.)
- A testkultura szerepe az egészséges életmód kialakitásában. (Bartos, Sz.)

A csehszlovák kutatók a fentiekben vázolt témákban mind elméleti, mind empirikus kutatásokat folytattak. Eredményeiket az 1981 októberében a "Testkultura - sport - személyiség" cimü prágai társadalomtudományi konferencián ismertették.

Mindezen tul Merhautova, aki az óvodáskoru gyerekek testkulturájának nemzetközi összehasonlitó vizsgálatához kutatási tervet készitett, Prága egyik legnagyobb kerületében lefolytatta ebben a témában az empirikus felméréseket, s összegzett tapasztalatait átadta a bolgár és szovjet sportszociológusoknak.

Végül ugyancsak Merhautova vezetésével megkezdődött Csehszlovákiában az élsportolók státuszának és értékorientációinak empirikus vizsgálata.

A csehszlovák sportszociológusok 1981-ben több tanulmányt, illetve cikket publikáltak.

4. Lengyelország

Lengyelországban a közelmultban elsősorban arra törekedtek, hogy a testkultura és sport szociológiai problémáit interdiszciplináris kutatások keretén belül közelitsék meg. A társadalomtudományi bizottság irányitásával mintegy tiz sportszociológus és néhány történész, sportpedagógiai és testneveléselméleti szakember több éven keresztül közösen tanulmányozta "A testkultura és a sport mint modern kultura alkotóeleme" cimü témát.

A munka eredményeként egyfelől féltucat doktori disszertáció született, másfelől - Krawczyk, Z. szerkesztésében - két tanulmánykötet látott napvilágot.

Az első "Sport és kultura" cimmel teoretikus nézőpontból elemzi a sport helyét a modern kulturában. A második "A sport szerepe a kultura és a személyiség formálásában" cimet viseli és a legjelentősebb empirikus felmérések főbb eredményeit tartalmazza.

A közelmultban lefolytatott empirikus vizsgálatok közül az alábbiakat szükséges kiemelni:

- A sport két generáció értékrendjében. Lengyel-magyar közös kutatás. (Krawczyk, Z.)
- A testkultura és a sport a falusi lakosság életmódjában. (Wohl, A.)
- Az értelmiség testkulturájának főbb jellemzői. (Wanat, Sz.)
- Ifjusági sportolók társadalmi háttere és értékorientációi. (Kaniuk, R.)
- A tömegkommunikáció szerepe a testkultura terjesztésében. (Rekowski, W.)
- A sportiskolák tanulóinak sajátos szociológiai problémái. (Karwackia, A.)
- A lengyel munkásság testkulturájának néhány sajátossága. (Lisowits, Z.)
- Lengyel olimpikonok szociológiai jellemzői és kulturális aspirációi. (Pawlak A.)
- A sportszervezetek szociológiai elemzése. (Pawlak, G.)
- A szurkolás szociológiai szempontu tanulmányozása. (Ciupak, Z.)

A lengyel elméleti és empirikus kutatásokat tartalmazó müvek mellett Lengyelországban kiadásra került a jablonai nemzetközi sportszociológiai konferencia előadásait tartalmazó kötet is, amelyben - ausztrál, amerikai, kanadai, japán, szovjet, NDK-beli, NSZK-beli, csehszlovák, bolgár stb. szerzők mellett magyar sportszociológusok tanulmányai is helyet kaptak.

Lengyelországban az elmult évben közel két tucat sportszociológiai munka került kiadásra.

5. NDK

Az NDK sporttudósai az együttmüködés során a következő feladatok megoldására összpontositottak:

- Tisztázni a sporttevékenység helyét a különböző szociális - demográfiai csoportok - ezen belül különösen az ifjuság életmódjában.
- Meghatározni a testnevelés és a sport szerepét a szocialista társadalomban, mindenekelőtt a személyiség fejlődésében.
- Az előzőekkel összefüggésben empirikus kutatásokkal feltárni a lakosság sporttal kapcsolatos értékorientációit, elvárásait, igényeit, motivációit, tényleges magatartását, a sporttevékenység kapcsolatát az egészséggel, a munkatevékenységgel és a szocialista életmód többi alapvető elemével, valamint a sporttevékenységre ható főbb társadalmi tényezőket.

Az elméleti kutatómunka felelősei Birsteidt,H., Neihardt,H., Grass,F. és Rorhberg,H. voltak.

Az empirikus témák kutatását az alábbi sportszociológusok irányitották.

- Sporttevékenység az ifjuság életmódjában. (Birsteidt,H.)
- Sporttevékenység a családok életmódjában. (Birsteidt,H.)
- Különböző szociális csoportok sporttevékenysége.(Gross,F., Birsteidt,H.)
- Az egészség és a sporttevékenvség közötti kapcsolat. (Dikkvah - Schmidt)
- A sportolás motivációi. (Heinicke - Ausermutte)
- A sporttevékenység és a személyiség fejlődése közötti kapcsolat. (Rorhberg, H.)
- A testnevelés és a sport szerepe és funkciója a tudományos-technikai fejlődésben. (Gross,F.)

Az együttmüködésben végzett munka eredményességét jelzi, hogy a fenti témákból két kandidátusi disszertáció is készült. A tudományos szinvonal, illetve minősitések elérése mellett azonban az NDK sportszociológusai rendkivül fontosnak tartották a sport gyakorlatának támogatását. Kutatási beszámolóik minden esetben tartalmazzák a gyakorlat számára megfogalmazott ajánlásaikat is.

6. Magyarország

Az elmult évben a szocialista országok sporttudományos együttmüködésének 1. sz. főirányában a magyar kutatók két témát vizsgáltak.

A sport társadalmi értékei (Földesiné Sz.Gy. - Schiller J.)

E kutatás célja: Megismerni a középiskolás tanulók és szüleik testkulturális értékeit és a testkulturális értékek viszonyát az anyagi és szellemi kultura értékeihez. Az empirikus felmérés részben lengyel-magyar kooperációban folyt, részben sajátos magyar problémákat vizsgált.

- Magyar olimpikonok társadalmi státusza és értékorientációi.(Földesiné Sz. Gy.)

A téma kutatásának a magyar sajátosságok feltárásán tul az is célja volt, hogy előkészitse hasonló téma nemzetközi összehasonlitó vizsgálatát. Ez utóbbi kutatás alapján kandidátusi disszertáció készült.

Az együttmüködésben végzett munkához tartozik, hogy 1981-ben Budapesten került megrendezésre a koordinációs tanácskozás, amelynek szervezése és lebonyolitása a magyar sportszociológusok feladata volt.

Hazánkban az elmult évben mintegy tucat sportszociológiai témáju tanulmányt, illetve cikket adtak ki.

Rövid áttekintésünk azt mutatja, hogy a sportszociológia eltérő terjedelemmel és részben eltérő tartalommal jelentkezik az egyes szocialista országok sporttudományában. A közös kutatómunka minden bizonnyal elősegiti a tartalmi kérdések közelitését, tisztázását, s ösztönzi a viszonylag fejletlenebb sportszociológiával - vag az e téren még szükösebb kutatási kapacitással - rendelkező országokat a sport társadalmi összetevőinek feltárására.

OVÁCS László

BESZÁMOLÓ A FÉRFI KÉZILABDA VB-RŐL

A világ legjobb férfi kézilabdázói kétévenként találkoznak egymással. Az olimiai játékok és a világbajnokságok felváltva kínálnak lehetőséget a nagy kérdés eldöntésére: mely ország fiai a legjobbak ebben az egyre népszerüsödö sportágban?

Ma már minden kontinens képviselteti magát a VB-n. A meghatározó azonban ıég mindig Európa. Ezen belül azonban igen kiegyenlitődtek az erőviszonyok. Talán Szovjetunió válogatottja az egyetlen, amelyik bizonyos mértékben a többi csapat ölé nő. A többiek között is érezhető bizonyos árnyalatnyi különbség, de ez inkább gy pillanatnyilag jól megválasztott támadó, illetve védő taktikán keresztül jut érényre vagy még inkább az egyes kulcsjátékosok diszponáltságától függ.

A 16 csapat, négy négyes csoportban kezdte el a játékot. Innen a legjobb három sapat jutott a következő fordulóba, ahol egy másik csoport hármasával harcolt a ıinél kedvezőbb hely kivivásáért. Az igy kialakult két csoport a másik csoport azoos helyezettjével döntötte el a VB végső sorrendjét. Ennyit a lebonyolitás módjáról.

A megfelelő számu közönség biztositása érdekében a találkozók 29 városban erültek lebonyolitásra. Csupán az 1-8 helyért vivott mérkőzéseket játszották egy e:yen, a dortmundi Westfalen Hallében. A VB-t 151 900 fizető néző tekintette meg.

A közismerten jó német szervezők ezuttal is kitettek magukért. A megfelelő ebonyolitást mindenki országos ügynek tekintette. A televizió naponta közvetitett lőben, illetve többször is összefoglalót adott a lezajlott eseményekről. A sikerteen NSZK szereplés ellenére az érdeklődés óriási volt. Ebben igen nagy része volt z előbb már emlitett megfelelő propagandának. Több nagy cég, közöttük a Mercees-Benz komoly anyagi támogatást adott a jó reklám fejében. 16 vadonatuj légondicionált buszt bocsátott a részt vevő csapatok rendelkezésére.

Szakmai szempontból ez a világbajnokság minden eddiginél magasabb szinvoalu volt. Mire alapozom ezt? Néhány válogatott kivételével a csapatok játékosai agyon magas szintü kondicionális képességekkel rendelkeztek. A mérkőzés minden ızisában törekedtek a csapatok a rendezetlen védelem elleni támadásra, valamint gyors inditások elleni védekezésre, a gyors visszavonulásra.

A felállt védelemben igen erőteljes mélységi tagozódást figyelhettünk meg. nyolcas döntő résztvevői közül minden csapat több védekezési variációt mondhaıtt magáénak. Igaz, hogy ezeket a variációkat, az esetek nagy százalékában a szies támadó taktika kényszeritette ki. Még a szovjet válogatott is kénytelen volt a öntő mérkőzés egyes részeiben az addig igazán jól záró egysoros területvédelmét ıladni és mélységben tagolt felállást választani.

Külön ki kell emelni ezen a téren a jugoszláv és a román csapat teljesitmévét. Ezek a csapatok az 5+1-es vegyes védekezést, a 3:2:1, valamint az ebből ıódó labdacsapdás letámadást igen magas szinten oldották meg. A román csapat ár a visszarendeződés során olyan nehéz feladat elé állitotta ellenfeleit, - ezek özött volt a magyar csapat is -, ami megoldhatatlanná vált számukra. A pálya gész területén megfelelően eloszolva helyezkedtek el, ezáltal megzavarták a meónyben az átadásokat, továbbá a labda felől letakarták a gyorsan átjátszható felüle:ket.

A védekezésnél maradva a kapusok szereplése is rendkivül figyelemre méltó volt. Csak azok a kapuvédők nyujtottak megfelelő teljesitményt, akik a védelemtől a megfelelő támogatást megkapták. Kiemelkedő teljesitményt több kapus is nyujtott - szovjet, spanyol, dán -, de még ezek között a jó kapusok között is különlegesen jónak kell minősiteni a jugoszláv Basicsot. Rendkivüli anticipációs készséggel a helyezkedése folytán pedig igen nagy lövésmódositó erővel rendelkezik. Edzője, Arszlanagics a hetvenes évek egyik legjobb kapusa, méltó tanitványt nevelt erre az igen fontos posztra. A korábban lehengerlő támadójátékot nyujtó szovjet válogatott is sokkolta a biztos gólnak látszó lövések háritásával, többek között 5 büntető védésével.

A támadójátékot, a már korábban emlitett, eddig nem látott dinamizmus jellemezte. A nyitott védekezésből a kapuralövés pillanatában indultak az előretolt és a szélső játékosok. Ebben is elsősorban a szovjetek jeleskedtek. Sevcov, Kidjaev, valamint Karsakevics minden alkalommal megkisérelte a rendezetlen védelem ellen támadás első hullámát eredményessé tenni.

Kapusaik pontos inditásával, a visszahelyezkedő védők között, villámgyors irányváltoztatással alakitották ki helyzeteiket.

A felállt védelem elleni játék - ami a támadójáték jelentős részét teszi ki -, a korábbi merev poziciós játék helyett a sokmozgásos kereszt irányu elemekre épü

A nyitott védelem a labda nélküli gyors befutásokra ösztönözte a támadókat. Ebből adódóan a játék is sokkal kedvezőbb képet mutatott, szinesebbé vált.

A játékvezetés sem fogadta el a korábbi merev poziciós játékot. Valószinü, hogy a közönség nyomására, de saját benyomásaik hatására is igen hamar elvették a labdát - passziv játék cimén - az állóhelyben adogatóktól.

Változást jelentett a korábbi időszakhoz képest, hogy az átlövések előkészitése nem csupán eléállásos elzárásokkal történt, hanem gyors kereszt irányu mozgásból lőttek, felugrással a kapura. Ez a megoldás azt igényli, hogy a játékos rátörése nem meredeken a kapu felé irányuljon, hanem a kapuelőtérrel párhuzamosan menjen végbe. A legjobb átlövők igen komoly vertikális láberővel és lövőerővel rendelkeztek. Lendületszerzés utáni felugrás során kb. 1 m sulypontemelkedést is elérte. Kapuralövéseiknél pedig a labda 100 km/óra körüli sebességgel haladt. A TV egyik összefoglalója után mint érdekességet egy mérést mutattak be. A legjobb NSZK játékos, a 204 cm-es Wunderlicht volt a kisérleti alany. Az általa meglőtt labda 128 km/óra sebességgel haladt át a fénysorompón.

A beszámoló végén szeretnék szólni a korábbi években annyiszor emlegetett durvaságokról. Az általam látott 14 mérkőzésen mindössze egyetlen "véres" incidensre emlékszem. Kovács Péter és Dragonics összefutottak, mindkettőjük szemhéja felrepedt. Ezenkivül sajnálatos eset volt még az egyik román játékvezető Achilles-inszakadása. Egyszóval mindenki örömére a játék szelidült.

BOLDOG István

BIOMECHANIKAI KUTATÁSOK A POZNANI TESTNEVELÉSI FŐISKOLÁN

A "Zaklad Biomechaniki" helyileg elkülönült, teljesen önálló részleg, de mégsem lehet intézetnek nevezni, szervezetileg a Poznani TF egyik tanszéke. A tanszék vezetője prof. Alexander Kabsch.

Dworak, L. tanszékvezető helyettes, biofizikus és Cabanski, J. villamosmérnök kifejlesztettek egy erőmérő-rendszert, amely egyszerüsége mellett nagy variációs lehetőséggel rendelkezik. Röntgen állványt használnak a standard helyzetek biztosítására. Igy mérik például a nyujtott lábbal történő erőkifejtést térd felett elhelyezett erőmérővel, jobb és bal lábon, előre és hátra, vagy például rögzitett felső lábszár mellett bokára helyezett erőmérőkkel, a lábszár hajlitása esetén fellépő erőt szintén jobb és bal lábon, de ugyanigy többféle erőkifejtés mérésére alkalmas a rendszer karon is, vagy akár törzsön.

Az erőmérési szituációk mindegyike izometrikus, de nem statikus. Az alanyokat gyorsan kifejtett, maximális erő elérésére kérik fel. Minden erőmérés minimum két kisérletből áll: az első a maximális erőkifejtés, a második a felfutási idő méréséhez kell. A felfutási idő az erőmaximum 10 %-ról a 90 %-ig történő erőnövekedés közötti idő. Maguk tervezték meg és készitették el a szükséges müszereket, például a SAPIR AWF, amelynek főbb részei: erőmérő érzékelők (nyulásmérő bélyegek felhasználásával készültek), analóg egység (erősitők, szürők), digitális egység (időmérők, digitalizáló, lyukszalag iró).

Az előbb leirt metodikát szolgáló berendezéseket egy általános iskolában helyezték el, ahol Dworak a test szimmetrikus, illetve aszimmetrikus erőkifejtését, valamint a különböző erőkifejtési formák fejlődését vizsgálja nagy populáción. Egy longitudinális mérést tervezett meg, amely szerint az első évben az első és ötödik osztályosokon, majd a következő években, 4 éven keresztül, ugyanezen a populáción végzi a méréseit.

Cabanski egy, a felnőtteknél már bevált metodikát alkalmaz az előbb leirt populáció mérésére: előirt mennyiségü munkát végeztetnek az alanyokkal, 5 percen keresztül hangjelre ritmikusan kell egy, a lábhosszhoz viszonyitott magasságu padra fel- és lelépni. A szubmaximális munkavégzés közben figyelik a pulzus változását. Az előbb emlitett adatok felhasználásával egy skálán meghatározzák a VO_2 értéket.

Andzej Winkler, a sportelmélet tanára, egy általa kidolgozott metodikát használ a sportolók mérésére. Többféle testhelyzetben, növekvő terhelés mellett a teljesitmény görbéjét veszi fel. Ezzel lehetőséget ad a tiszta sportmozgások elemzésére. Az élsportolók mérésére mégis alkalmatlan, ugyanis finom technikai különbségek kimutatására a metodika nem képes, igy kiválasztásnál használják elsősorban.

Érdekes, speciális erőméréseket végeznek a Poznani Orvostudományi Egyetem Rehabilitációs Intézetében, amelynek vezetője dr. Bodil orvos, aki maga is aktiv kutató munkát végez. Egészséges és sérülést szenvedett alanyokon egyaránt a kézzel kifejthető lehetséges összes erőfajtát mérik, egy - a test méreteihez könnyen igazitható - erőmérő székben.

Rendelkeznek egy kisebbfajta üzemmel, ahol munkaterápiával kezelik a sérülteket, akiket havonta mérnek.

Ennek egyik része az EMG mérés. Egy külön helyiségben, munkahelyen előforduló mozgásformákat utánozva, erő- és EMG-jeleket vesznek fel. Az erőkifejtés és az EMG-jel amplitudója az erőállapotra ad értékes információkat, mig az izmok müködési idejéből a koordináló képességre tudnak következtetni. Az értékelés papirregisztrátumról történik.

Andzrej Lisieczki biofizikus evezősökön végez kisérleteket. 14 kritériumot állitott fel, amelyek az ideális erőgörbékre és evezőszöghelyzetekre vonatkoznak. Ezek közül 6 maximum kritérium volt (például az impulzusmennyiség maximuma, az erőmaximum stb.), 3 minimum kritérium (például: erő felfutási ideje), optimum kritériumok, például a maximális erő 80 %-ához tartozó időtartam, az evezőszöghelyzet szélső értékei. Gyakorló medencében végeztek kisérleteket a kritériumok igazolására, felhasználva az UEW-1 tipusu univerzális evezős ergométert. 24 élvonalbeli versenyzőt mértek több éven keresztül. Kiinduláskor a vezetőedző A és B kategóriába osztotta be a versenyzőket, ugymint legjobbak (A) és jók (B). A felállitott 14 kritérium közül csak két kritériumban nem sikerült kimutatni a különbséget a két csoport között. ($t_{0,8}$ az erő fel- és lefutásakor mért, az erőmaximum 80 %-ához tartozó időtartam, t_{op} az erő lefutási ideje).

Evezősökön Dworak, L. kiegészitő mérésként statikus erőkifejtést mért lábon, felhasználva 34 edzetlen egyetemi hallgatót kontrollcsoportként. Mindkét csoportnál a következő paramétereket vették fel: M_{max} erőmaximum és a hozzá tartozó idő t_3; 0,75 M_{max} 0,5 M_{max} és szintén a hozzájuk tartozó idő t_1, t_2.

A többszöri ismétlések közül a legjobb szolgált a számitások alapjául, amelyből a következőket állapitották meg:

- az evezősök az erőkifejtésben nagyobb értékeket értek el,
- az evezősöknél a maximális erőkifejtés eléréséhez tartozó idő (t_3) nagyobb volt,
- a maximális erő 50 %-ához tartozó idő (t_1) nagyjából egyezett a két csoportnál.

Az erőmérés széles skáláját alkalmazzák a Poznani TF-en, különösen a Biomechanikai Tanszéken, viszont az adatfeldolgozás technikai szintje elmarad az átlagos szinvonaltól.

MAKRAY Ádám

A MARXIZMUS-LENINIZMUS TÁRGYAK OKTATÁSÁRÓL*

Közel három éve tanitok a Testnevelési Főiskolán. Az egyetem elvégzése után kerültem ide, s az oktatói létszámhiány miatt, egyből a "mély vizbe" dobtak. A tőlem alig fiatalabb, sőt, néhány évvel idősebb hallgatóság érdeklődése a marxizmus-leninizmus tárgyai iránt elég szegényes. Ez a passzivitás - értesüléseim szerint - nemcsak a mi egyetemünkön keseriti meg a tanárok munkáját. Még hallgató koromból - nem is olyan régről - én is emlékszem olyan órákra, félévekre, amelyeket a tanár személye, előadói stilusa és - mindezek között a legfontosabb - a leadott anyag milyensége miatt a nagyfoku érdektelenség, apolitikusság jellemzett. Szándékosan emeltem ki az előbbi felsorolásnál a leadott anyag milyenségének fontosságát. Megitélésem szerint majdnem teljesen ezen dől el, hogy hallgatóink megtanulják-e tantárgyainkat, vagy azok megmaradnak az általánosan kötelező (azaz a pup a hátunkra) tantárgyak szintjén. Vizsgálódásomban először a középfoku oktatáshoz kell egy kicsit visszatérnem. Az okok ismertetéséhez, feltárásához szükséges ez a lényszólagos kitérő.

A középiskolákban néhány éve - teljesen érthetetlenül - törölték a történelmet a kötelező érettségi tárgyak közül. Ezzel elérték azt, hogy ezeknek az évfolyamoknak társadalomtudományi müveltségi szintje nagymértékben csökkenjen. Igaz azonban az is, hogy sok helyen a történelmet egyszerüen csak mesének tartják, amit elolvasnak, és ha éppen felhivják őket, "felmondanak". Nagyobb rálátást a társadalmakra, a történelemben, illetve az egyes társadalmakban lezajlódó folyamatok és összefüggések vizsgálatára nem keritenek sort. Rendszerezett ismeretek helyett többnyire csak évszámok, hadvezérek és néhány politikus neve kavarog a fejekben. Tapasztaltam, és kollégáim, ismerőseim megerősitették észrevételeimet, hogy a felsőoktatási intézményeinkbe felvételizők társadalomtudományi müveltségi szintje egyre csökken. Kevesebb ponttal vesznek fel az egyetemek (természetesen nem az összesről beszélek), és a pontok mögöttes tartalma is fogy. Szerencsére a történelem ismét kötelező érettségi tárgy, de a már végzett évfolyamok tudáshiányát nagyon nehéz pótolni. Ennek az ifjuság és a tanárság elleni "büntettnek" a következményeit érezhettük eddig. A helyzet javulása nem nő a kivánt mértékben. S ennek többféle okai közül csak néhányat emlitek.

A konkrét tárgyi tudásanyag hiányához nagyfoku érdektelenség és passzivitás is párosul. Miért van ez? Miért kell megküzdeni a hallgatók figyelméért? Miért kell roppant energiát forditani közönyük (ha nem ellenszenvük) felszámolására? Ezekre a kérdésekre nehéz egyértelmü választ adni. Kizárólag tapasztalataimat sorolom fel én is, őszintén remélem, találnak köztük olyanokat is az olvasók, amelyeket továbbgondolkodásra méltónak tartanak. Nem véletlenül használtam a fogalmakat: érdektelenség, passzivitás, közöny, apolitikusság. Sajnos az ilyetén

* Marxizmus-leninizmus tárgyat oktató fiatal tanárok és kutatók országos konferenciája, Szeged, József Attila Tudományegyetem. 1980. január.

való hozzáállás nem a mi hibánk. Mi már "készen kapjuk hozzáállásukat", amelye tovább ronthatunk és nagyon nehezen, de javithatunk is. (Ha csak tőlünk függne, kö nyen lehetne orvosolni a problémákat.)

A "rontás" már a középiskolákban megkezdődik. A KISZ szervezetébe belépő fiatalok megkezdik első csalódássorozatukat a politikában. A látszatfeladatok meg oldását (a KISZ-tag legfontosabb feladata a tanulás, az önképzés stb. Én eddig azt hittem, hogy valaki azért megy gimnáziumba, hogy utána valamilyen felsőoktatási intézményben tovább tanulhasson, ott pedig az a célja, hogy minél nagyobb ismere anyagot sajátitson el. Ez nem KISZ-feladat. Ez minden tanuló feladata, aki nem melegedőnek tekinti egyetemeinket.), a véget nem érő ülésezéseket, a tengernyi a minisztrációt csak néha töri meg egy-egy tábor lazasága.

A tanulók egy része csak azért tagja a szervezetnek, mert ugy véli: "ártani nem árthat, legfeljebb használ; szüleim sem voltak országos hősök, s igy az ő ér demeikre sem támaszkodhatom". Megbujni a háttérben, nem törődni a közösségg a többiekkel, a saját boldogulásom és karrierem érdekében tenni mindent, ez a fő céljuk. Mindig vannak ugyanis olyan lelkes tagok, akik elvégzik mások munkáját is Véleményem szerint a KISZ jelenleg nem teljesiti azokat a követelményeket, ame lyeket a politikusságra, a közéletiségre nevelés terén teljesitenie kéne. Az aktiv KISZ-tagok jó része pedig nire egyetemre, főiskolára kerül, látva munkája értel mének és hatékonyságának alacsonyságát egyszerüen kiég. Megunja a mozgalmi munkát, s igy növeli a passzivak amugy is népes táborát. Azok a fiuk pedig akik tizenegy hónapos katonai szolgálatot teljesitenek, szintén nem a társadalmi proble mák, politikai kérdések iránt érdeklődők csoportját gyarapitják, hanem legfeljebb a pacifistákét.

A felsőoktatási intézményekben többnyire a politikai gazdaságtannal kezdik a marxizmus-leninizmus tárgyainak tanitását. Az egységes Politikai Gazdaságtan tankönyvről az az általános vélemény, hogy bizonyos részeit ujból meg kell irni, és akkor teljes mértékben tanitható lesz. A filozófia jegyzettel kapcsolatos vélemények megoszlanak.

A magyar munkásmozgalom története cimü jegyzet jól és alaposan tárgyalja az eseményeket egészen az 1948-as korszakhatárig. Az ezt követő időszak feldolgozása nem megfelelő. Ugy tünik, mintha szándékosan siklanának át a szerzők a problémák részletes elemzésén, s ezáltal nem alakul ki megfelelő kép erről a korszakról a hallgatókban.

Könnyebben mondható vélemény a tudományos szocializmus jegyzetről: igy tanithatatlan! S ez a tény óriási oktatási problémát jelent. A tudományos szocializm szakosok és természetesen a tanárok, meg talán a történelemből felvételizők rendelkeznek olyan politikai és történelmi ismeretanyaggal, amelyekre alapozva - épitve bátran és eredményesen tanulmányozhatják a jegyzetet. A hallgatók nagyobb részének viszont fogalma sincs azokról a tényanyagokról, amelyek a könyv tanulásához elengedhetetlenek lennének. Nem ismerik a világban lezajlódó eseményeket és ezé tájékozatlanok. Nincsenek tisztában sem a külpolitika, sem a belpolitika kérdéseiben. Sajnos, talán az utóbbi áttekinthetetlenebb is. Saját érdeklődési körükbe zárkóznak vagy - és ez még rosszabb -, csak annyit tanulnak, amennyi egy akármilyen diplomához elegendő.

A politikától, és ezen keresztül a politika megismerésétől, a politika tudományától, azaz a tudományos szocializmustól meg végképp elfordulnak akkor, amikor az általuk feltett kérdésekre megkapják tanáraik válaszát. A számukra nem világos részekkel kapcsolatos kérdéseik életkori sajátosságaiknak megfelelően bizony élesen, sőt néha már provokativan is fogalmazódnak meg. S ekkor követnek el sokan

a tanárok közül jóvátehetetlen hibát. A nem őszinte válaszok miatt elvesztik a hallgatók bizalmát, érdeklődését, megszüntetik nyiltságukat, őszinteségüket. Olyan "rázós" témákra gondolok például a napi eseményekkel kapcsolatban mint: a szocialista országok katonai jelenléte a fejlődő országokban, Kuba gazdasági helyzete és politikai szerepe, a kubai kivándorlók kérdése, mi van és mi lesz Lengyelországban? 30 év után jegyrendszer? vagy egy másik kérdés: hogy lesznek a korábban szabadságharcos eritreai hősökből szeparatista lázadók? Régebbi téma: a balti államok csatlakozása a Szovjetunióhoz és a szovjet-finn háboru, a személyi kultusz a szocialista országokban és még lehetne sorolni sokáig. A magyar munkásmozgalom történeténél jönnek elő a következő problémák, amelyekre a tankönyv nem ad választ, vagy válasza nem megfelelő: például az egész Rákosi-korszak, a Rajk-per, vagy a jelenlegi gazdasági helyzetünk okai, a mindenhol tapasztalható harácsolás, a szocialista öntudat kialakulásának eltolódása, homályossága. Miért differenciálódik ilyen nagy mértékben a társadalom vagyonilag? Miért vannak megint gazdagok és szegények?

Másik nagy és mindig felvetődő kérdés a nemzetiségi probléma. Nem a magyarországira gondolok, habár a cigányság helyzete koránt sincs rendezve, hanem a környező országok magyar lakosságára, ahol igenis léteznek problémák. Ezeknek a kérdéseknek a ködösitése, vagy agyonhallgatása azt eredményezi, hogy a hallgató rájön, nem lehetnek őszinte kérdései tanára felé. Hiszen ugyanazt kapja, amit a rádióból, a televizióból és a napi sajtóból megkaphat. Nem a Nemzetközi vagy Társadalmi Szemléből vagy a Béke és Szocializmusból meriti ismereteit, hanem az Esti Hirlapból és a többi nagyjából ugyanazt iró napilapból. Ez pedig tanitványainknak kevés és sivár, s hamar leszoknak ezek olvasásáról. Tetézi még az egészet az emlitett "kényes hirekre" való reagálás időbeli alapos csuszása; és a magyarázatok "tárgyiassága". Nemcsak a magyar társadalom nagykorubb - mármint azt feltételezik -, hanem tanitványaink is. Ennek a ténynek a figyelmen kivül hagyása idegenné teszi számukra a politikát és annak tudományát, ahelyett, hogy annak tanulásával, az uj ismeretek felhasználásával jobban eligazodnának bonyolult világunkban.

Korántsem a teljesség igényével vázoltam eddigi tanári pályafutásom tapasztalatait. Célom a problémák ismertetése volt és hogy az esetleges észrevételekkel javithassak oktatási módszereimen, javithassam tanitásom hatékonyságát. Erre - ugy érzem - nagy szükségem van.

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

1. A szerkesztőség olyan másutt még nem közölt kéziratokat fogad el, amelyek szakterületünk tudományos és módszertani kérdéseivel foglalkoznak: beszámolók eredeti kutatásokról; témaösszefoglaló tanulmányok; didaktikusan feldolgozott esettanulmányok; beszámolók a hazai, valamint a nemzetközi testnevelés- és sporttudományos közélet fontosabb eseményeiről; ismertetések a hazai és külföldi testnevelési és sporttudományos intézmények életéről, munkájáról; hozzászólások a kulturális élet sport és testnevelés vonatkozású eseményeihez; könyv- és tanulmányismertetések stb.

2. A kéziratok terjedelme nem haladhatja meg az 1, 0 szerzői ivet, azaz 2-es sorközzel, soronként 50 leütéssel, s oldalanként 25 sorral gépelve, a 32 oldalt.

3. A kéziratokat két (első és másod-) példányban kell beküldeni a szerkesztőnek. A közlemény cime felett a szerző vezetékneve nagybetükkel, keresztneve kisbetükkel, alatta a tanulmány cime (nagybetükkel és aláhuzva), majd öt sor kihagyás után következik a folyamatos szöveg.

4. Az idegen nyelvü tartalmi kivonatok (rezümé) számára (külön oldalon, három példányban) 10-15 soros összefoglalásokat kell csatolni a közleményekhez, a szerző nevének és a tanulmány cimének feltüntetésével.

5. A szöveget irógéppel, 1/8 ives (A/4-es) géppapirra, s csak a papir egyik oldalára, hibátlanul kell irni.

6. Csupa nagybetüvel semmit sem szabad gépelni. A kézirat lapjait, fent középen oldalanként folyamatosan, arab számokkal kell ellátni. Betoldás nem alkalmazható.

7. A számozott és cimmel ellátott ábrákat, illetve táblázatokat (melyek nagysága nem haladhatja meg a 21x15 cm-es méretet) külön boritékban kell csatolni a kézirathoz. Minden ábra és táblázat hátlapján szerepeljen a szerző neve és a kézirat cime. A kéziratban pontosan fel kell tüntetni az ábrák és táblázatok helyét.

8. Szöveg közben alkalmazott irodalmi hivatkozásoknál vagy a szerző neve után, vagy a mondat végét jelző irásjel után, zárójelben kell feltüntetni az irodalomjegyzékben jelzett sorszámát.

9. Az irodalomjegyzék összeállitása a szerzők nevének (ennek hiányában a cimek) ábécé-sorrendjében történjék. Könyvek esetében a következő módon kérjük a cimleirást: a szerző vezetékneve, keresztnevének kezdőbetüi, cim, kiadó, a megjelenés helye és ideje, oldalszám. Folyóiratközlemények esetében: a szerző vezetékneve, keresztnevének kezdőbetüi, a cikk cime és zárójelben a folyóirat neve, a megjelenés éve, a folyóirat száma, oldalszám (-tól-ig).

10. Idegen nyelvü folyóiratcikkeknél az illető ország cimleirási mintáját is lehet alkalmazni, de a kiadvány cime röviditett formában nem adható meg. Külföldi irodalom közlésekor, ha van könyvtárban hozzáférhető forditás, akkor (a megfelelő könyvtári jelzet feltüntetésével) magyarul, ellenkező esetben az eredeti nyelven kell a cimet leirni.

11. A nem a Testnevelési Főiskolán dolgozók esetében kérjük csatolni a szerző(k) pontos lakcimét, telefonszámát, munkahelyét, foglalkozását, illetve beosztását.

12. A fentiektől eltérő kéziratot nem fogadunk el. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

TESTNEVELÉSI FŐISKOLA Könyvtára

Ára: 37 -Ft

A Testnevelési Főiskola közleményei

1982/3

melléklet

Testnevelési Főiskola Budapest

TF könyvtára Bp.
80
577
1983. IV. 8.
6.153

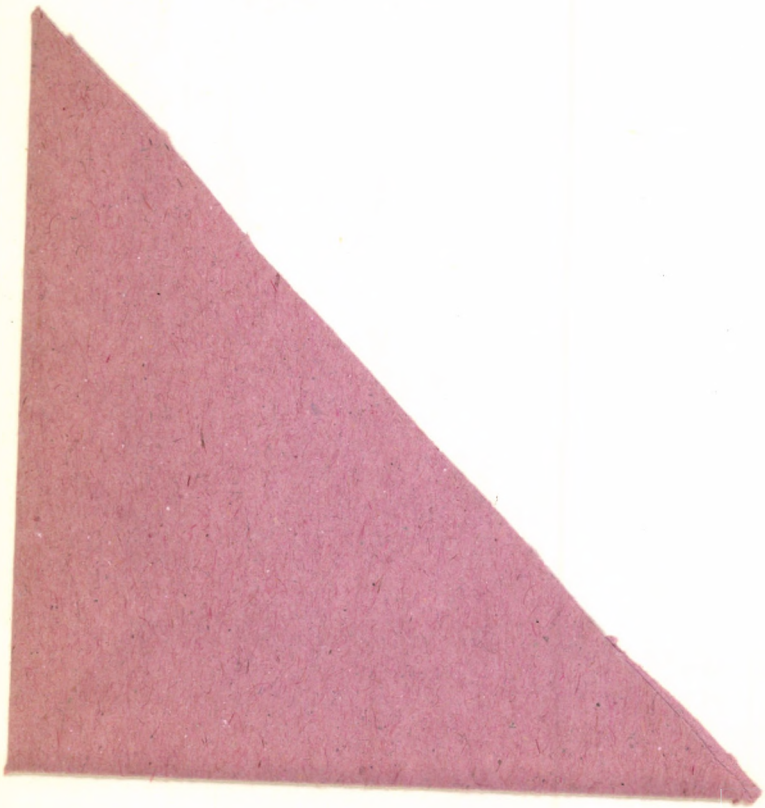

A Testnevelési Főiskola közleményei

1982/3

melléklet

Testnevelési Főiskola Budapest

CSIDER Tibor

AZ ISKOLAI GYÓGYTESTNEVELÉS GYAKORLATAI ÉS MOZGÁSELEMZÉSE

II. RÉSZ

IX. Bevezető a módszertani kérdésekhez

A feladatokat, célokat, követelményeket a gyógytestnevelési tanterv irja elő. A tanterv és a belőle készitett tanmenet egységes feladatokban rögziti a gyakorlatanyagot. A mozgásanyag egyénivé az óravázlatban alakul. A tanterv, tanmenet és az óravázlat közötti feszültséget a módszertan oldja fel. Ezért a testnevelésben és a gyógytestnevelésben az oktatási módszereknek kiemelkedő jelentősége van. A gyógytestnevelésben az is nehezíti a helyzetet, hogy az óravezetésben a csoportosan végzett egyéni munka ellentmondásait is meg kell oldani. Ehhez ismernünk kell a korszerü testnevelési, gyógytestnevelési tantervekkel szemben támasztott követelményeket.

Az 1978-ban bevezetett testnevelési, gyógytestnevelési tanterv feladat-, cél- és követelményrendszerben közvetiti a mozgásanyagot. A gyógytestnevelésben a követelményrendszer azt jelenti, hogy a tárggyal szemben támasztott igények több uton és változó módon is megközelithetők. Ez azt jelenti a gyakorlatban, hogy például a magas vérnyomás tartós normalizálását a tanár bármilyen megfelelő uton elérheti a mozgásformák helyes alkalmazásával. Ha a gondjaira bizott hypertoniás gyermekek vérnyomása eléri a normál szintet, eleget tett a tantervi követelményeknek. Ezt a különböző utak módszerének is nevezhetjük. Tulajdonképpen a tanterv a tanári kezdeményezésre, intuicióra és kreativitásra alapoz.

A tantervi célok megközelitése és elérése a gazdag és széles körü módszertani tudást feltételezi. A tanárképző intézetek nem képesek a szélesebb körü módszertani kereteket megadni. Az iskolai testnevelésben is hiányoznak azoknak a módszereknek összefüggő leirásai, amelyek a különböző korosztályu gyermekek erő, állóképességi, gyorsasági szintjének, koordinációs képességének fejlesztését logikus, integrált formában, gyakorlati kézikönyvben foglalnák össze. A gyógytestnevelésben jobb a helyzet, mert a tantervvel együtt megjelentek azok a kézikönyvek, amelyek a módszertani alapokat tartalmazzák.

A feladatokat a tanterv listaszerüen sorolja fel, tartalmilag ezt egészíti ki az előbb vázolt cél- és követelményrendszer.

A tantervi feladatokban, célokban, követelményrendszerben és ezek megvalósitásában a módszertan kitüntetett jelentőséget kap. Ezért tartom fontosnak, hogy a második részben a módszertannal foglalkozzam.

A módszertani leirásokban - ahol lehetséges - megjelöltem melyik korosztálynak ajánlom a módszert. Erre elsősorban az a felismerés késztetett, hogy a gerinc és a mozgásszervi elváltozások terápiáját és a megelőzést már az óvódáskorban el

TESTNEVELÉSI FŐISKOLA Könyvtár

kell kezdeni. Ehhez a módszertani anyag szerkezetét is ujra kell formálni, a korosztályhoz kell igazitani. Játékok, játékos gyakorlatok, mozgásterhelés más szerkezeti formát ölt a 6-8 éveseknél, mint a 14-18 éveseknél. A didaktikai felépités is megváltozik a különböző korosztályu gyermekek oktatásában. A tapasztalt tanárok tudják, hogy a 14-16 évesek néhány perc alatt megtanulják a törzsdöntés helyzetét mivel már kialakult az a képességük, hogy saját mozgásaikról a tudatos visszajelentésben informálódjanak. A kisgyermekek mozgásaikról ezeket az információkat nem dolgozzák fel tudatosan. Ezért őket hosszu és methodikailag logikus lépésekben kell rávezetni a törzsdöntés helyzetére. Más részről vannak betegségformák, amelyek csak bizonyos korban jelentkeznek, például a magas vérnyomás a serdülőkorhoz kötött. Itt nincs sok értelme a kisgyermekeknél alkalmazható módszerek kidolgozásának.

X. Módszertani kidolgozás

A módszertani kérdéseket néhány - a gyógytestnevelésben fontos - gyakorlati csomópont köré süritettem:

1. Óravezetés, terhelés.
2. A csoportban végzett egyéni gyakorlás. Köredzés.
3. A légzőgyakorlatok módszertana.
4. Az uszás módszertana.
5. Játékos gyakorlatok és gyógytestnevelési játékok.
6. Az állapot és a terhelésellenőrzés módszerei.
7. A gyógytestnevelési tanmenet, mint program.

1. Óravezetés, terhelés

A gyógytestnevelési óra vezetésében az alábbi szempontokat szükséges figyelembe venni:

- Az időben jellegzetesen emelkedő terhelési formát betartva tartsunk kompenzációs szüneteket. Ezek a szünetek nem passziv pihenők hanem aktiv relaxációs, légző, lazitó gyakorlatok. A kezdő csoportoknál sürübb a kompenzációs szünet,a haladó csoportnál ritkább.

- Ha csoportfoglalkozás folyik és nem egyéni gyakorlás, akkor a terhelést nehezebben türő vagy a szélsőségesen reagáló gyermekeket fokozott figyelemmel kell kisérni. Különösen fontos ez a belgyógyászati csoportoknál. Külső jelek (elsápadás, fokozott izzadás, nehézlégzés stb.) már figyelmeztetnek a terhelés módositására. Ezenkivül a pulzus változásaiból is nyomon követhetjük a terhelési hatásokat. A nyugalmi pulzus, a terheléses pulzus és a pulzus restituciós ideje tájékoztatnak a módszer helyességéről. Időnként célszerü ha egy-egy órán végig követjük a gyermekek terhelési türőképességét a pulzusuk függvényében. A gyermekeket megtanitjuk a pulzus önellenőrzésére és a nyugalmi pulzust, a terhelés csucspontjainak pulzusértékeit és a restituciós időt feljegyzik egy kifüggesztett lapra. Igy nyomon követhető egy-egy óra terhelési görbéje.

- Az ortopédiai és a belgyógyászati csoportoknál különböző terhelési formák és célok kapnak hangsulyt.

a) A gerincdeformitások javitásánál: lapos hátnál a gerinc élettani görbületét elsősorban a mell és a hasizmok erősitésével érhetjük el. A mellkasfejlesztést hason és hanyattfekvésben végzett izomerősitéssel (sulyzó, expander, gumikötél stb.) célszerü végeztetni.

b) A kyphosisok javitására: elsősorban a merev szakaszok feloldására kell gondolni. Mellette a megrövidült mellizomzatot és a vállhoz tapadó (thoracohumeralis) izomzatot kell nyujtani. A mellkas és a légzési segédizmok contracturáit a nagy volumenü uszások és légzőgyakorlatok oldják fel. El kell kerülni a tartós és a nagy megterhelésü függő gyakorlatokat. Kyphosisoknál - különösen a Scheuermann-féle kyphosisnál - hasonfekvésben végeztessünk hátizomerősitő gyakorlatokat.

c) Lordosisnál általában a hasizomzat gyenge, a csipőhorpasz és a külső farizmok, valamint a mély hátizmok megrövidültek. A medence helyes beállitása csak a fenti izomcsoportok erőegyensulyának a helyreállitásával érhető el.

d) A tölcsér- és tyukmellet intenziv mellizomfejlesztő gyakorlatokkal javithatjuk. Mellette mellkastágitó intenziv légzőgyakorlatokat és uszásokat is végeztessünk.

e) A scoliosis következménye kétirányu lehet: merev vagy laza hát- és vállizomzat alakul ki. Mindkettőnél alapvető cél a főgörbület megnyujtása és a kompenzációs görbület kialakitása. Mellette ki kell alakitani az "izomfüzőt" a törzsön, amely képes a gerincet középállásban megtartani.

A merev scoliosisoknál elsősorban a mozgáskorlátozott területek mobilizálására kell gondolni. Párhuzamosan erősiteni kell a mély hátizmokat. A magas és mély kuszások, mobilizáló gyakorlatok alkalmasak erre a célra.

A laza scoliosisoknál a törzs és csipő tartóizomzatának erősitése, izomfüző kialakitása az elsőrendü feladat. Különös gondot kell forditani a mély hátizmok erősitésére és a nagy izomcsoportok (külső és belső csipőizmok, hát- és mellkasizomzat) egyensulyi helyzetének a kimunkálására.

f) A csipőizületi elváltozásoknál (csipőficam, Perthes-kór, epiphyseolysis capitis femoris) a mütét utáni reponált helyzetben a károsodott csipőkörnyéki izmok müködési egyensulyának a helyreállitása a feladat. A fennmaradó fokozott lordosist a hasizom és a farizom erősitésével és a helyes medenceállás beállitásával semlegesithetjük. Fontos szempont a m. iliopsoas és a külső csipőizmok egyensulyának helyreállitása. Ezt a feladatot általában a hasonfekvésben végzett lábmozgásokkal és hanyattfekvésből inditott törzsemelésekkel oldhatjuk meg (lásd az 1. részben az 1. és 3. alaphelyzetet).

g) Lábdeformitások: Schlatter-Osgood-féle betegségnél tehermentesitett helyzetben végzett (ülésben, fekvésben) térdhajlitásokat végeztessünk a nagyfejü combizom óvatos nyujtása érdekében. A lábboltozat-süllyedésnél a boltozatot tartó izmok megerősitése a cél. Legalkalmasabbak erre a talpi hajlitással járó gyakorlatok tehermentesitett helyzetben, valamint a sarkon és a külső talpélen való járás. Dongalábnál legfontosabb a szárkapocshoz tapadó izmok megerősitése és a kialakult contracturák fellazitása.

h) Kiegészitő mozgásanyag: a mozgásszervi elváltozásoknál nagyon fontos tényező az egyénre szabott és a deformitást ellensulyozó uszásprogram megtervezése. (Lásd később részletesen.)

Az egész testet, minden izomcsoportot átmozgató közösen végzett gimnasztikai gyakorlatok is nélkülözhetetlenek. De a korrekciós mozgásprogram magját az egyéni gyakorlatok alkotják.

A légzőgyakorlatok az uszásra való előkészitéshez járulnak hozzá, valamint a légzési segédizmokban kialakult contracturákat segitenek feloldani.

Az atlétika mozgásanyagából a kislabdahajitásokat, tömöttlabda-dobásokat, könnyü és tartós futásokat vehetjük figyelembe.

A sport és testnevelési játékok közül elsősorban a kosárlabda és a tollaslabda, a testnevelési játékok közül a labdás, játékos gyakorlatok jöhetnek számitásba.

i) Az aszthmás gyermekek gyógytestnevelésében első feladat a szervezett általános edzettségi szintjének emelése. Ezen nemcsak a sportbeli állóképességet kell érteni, hanem a megfázás, az időjárási behatások elleni természetes védettség kifejlesztését is. A megfelelő és gyorsan alkalmazkodó érreakciók és a helyi értágulat, a hőtermelés, a külső körülményekhez való alkalmazkodás kiváltásában döntő tényező a viz, a napfény és a levegő. E célok eléréséhez nagy segitséget nyujt a tartós, szakaszos, pihenőkkel megszakitott uszás és futás. A megfelelő terjedelemmel és intenzitással végzett uszás és futás nemcsak a szervezet általános edzettségi szintjét emeli, hanem a káros biokémiai anyagok (hystamin) felszabadulását is gátolja.

Az aszthmás biológiai alkat gyakran társul tyukmellel, tölcsérmellel és gerincdeformitással is. A törzsizomzat fejlesztésével együtt a légzési segédizomzatot is erősiteni kell.

A legfontosabb terápiás mozzanatok közé tartozik a légzőgyakorlat. A rekeszizom speciális edzésével és a hasi légzés elsajátitásával elérhető, hogy az aszthmás gyermek uralkodni képes a légzése felett. A légzőtornát össze kell kapcsolni a relaxációs gyakorlatokkal. A relaxációs gyakorlatokban fontos, hogy az aszthmás rekeszizmát ellazitva tudjon lélegezni. Ennek döntő jelentősége van az aszthmás roham szakaszában. A roham lefolyását jelentősen befolyásolja, hogy az aszthmás gyermek fenntartja-e a hosszu elnyujtott kilégzést, illetve képes-e arra visszatérni. A relaxációs technika elsajátitásának másik célja a görcskészségre való késztetés csökkentése.

A sportjátékok közül a kosárlabdát ajánlom. A 6-14 éves korosztályban a sokmozgásos testnevelési játékokat játsszák, de ne feledkezzünk meg a kosárlabda alapelemeinek oktatásáról sem.

Az aszthmás gyermek állapotának javulása csak a naponta végzett mozgástól, fizikai terheléstől várható. Ezért számukra házi feladatot kell előirni. A házi feladat élénk ütemü és az egész testet átmozgató gimnasztikai mozgássorból álljon, amelyet légző és relaxációs gyakorlatok szakitanak meg. A természetben végzett séták, lassu futások az edzettségi szintet emelik. Lejtőn felfelé végzett lassu, majd élénk járások provokálják a légzés elmélyülését. Az emelkedő egyes szakaszain meg kell állni, és néhány légzőgyakorlatot kell végezni.

j) Hypertoniás gyermekek gyógytestnevelésében az élettani cél olyan izomernyesztő és -lazitó hatásu mozgásszerkezet kidolgozása, amely a perifériális érrendszer - főleg az arteriolák - görcsének oldódását és a már elért nagyvérköri nyomás állandósitását segiti elő. Ezt csak ugy valósithatjuk meg, ha a hypertoniás gyermek megtanulja izomzatának (izomcsoportjainak) feszitését, lazitását, és ezt egyszerü szabadgyakorlatoknál és bonyolult sport és ciklikus mozgások közben is képes alkalmazni. Ennek érdekében a relaxációs gyakorlatok közül azokat kell oktatni, amelyek a hasi (rekesz) légzést szabályozzák, és elvezetnek a végtagok és a törzs tudatos elnehezülésének érzéséhez.

A légzőformák közül a hasi légzést oktassuk,de ne csak nyugalmi helyzetben, hanem mozgás közben is. Igy szabadgyakorlatok, járás, futás és bonyolultabb sportmozgások közben is képesek lesznek uralkodni a légzésük felett, és jelentősebb oxigénadósság nélkül tudnak mozogni. A légzésfázisokat mindig a mozgásfázisokhoz illesszük (szinkronizáljuk).

A fokozatosan növekvő, lassu iramu futások és uszások aktiv pihenőkkel megszakitva a keringési rendszert edzik és normalizálják a vérnyomást. A vérnyomás alakulását kisérjük állandóan figyelemmel mert a diastolés vérnyomás értékeinek változásából a periferiális (arteriolás) érrendszer görcsének oldódására következtethetünk. Az 1. ábrán nyomon követhetők a hypertoniás gyermekek néhány hónapos uszóedzésének vérnyomásértékei.

A mozgáskkordináció (ügyesség) fejlesztésében használjuk fel a sportjátékok mozgásválasztékát. A sportképzésben válasszunk ki egy labdajátékot, és ugy oktassuk a technikáját, hogy a gyermekek először képesek legyenek könnyitett szabályokkal, majd később a versenyszabályoknak megfelelően játszani.

A szorongást, félelmet, szédülést okozó (bordásfal, egyensuly) gyakorlatoknál is tartsuk be a fokozatosságot. Sokszor a fekvésből való felállások, hirtelen testhelyzetváltozások is szédülést okozhatnak, ezért itt is helyénvaló a fokozatos szoktatás.

A hypertoniára hajlamos alkatu gyermekek szorongók és cselekvéseiket a teljesitmény sikertelenségétől való félelem kiséri. Ha fokozatosan nehezebb feladatok elé állitjuk őket, akkor a teljesitmény növekedésével együtt, a siker elérésének lehetőségével párhuzamosan szorongásuk is csökken. A zenére végzett szabad formáju és relaxációs gyakorlatok a szorongás oldására és a szervezet megnyugtatására kiválóan alkalmasak.

k) Szivbeteg gyermekek gyógytestnevelése: a szivbeteg gyermekekből ritkán alakithatunk önálló csoportot. Rendszerint más, hasonló keringési problémákkal küzdő (vegetativ distoniás, aszthmás) gyermekekkel együtt képeznek vegyes csoportot.

A szivbeteg gyermekeket nemcsak terhelés, hanem nyugalmi helyzetben is figyelni kell. A mozgástürőképességükről két oldalról szerezhetünk adatokat. Egyrészt az orvosi véleményből és az ehhez kapcsolódó lépéspróbákból (tesztekből), másrészt saját megfigyelésünkből. A légzés hullámzása, a bőr szinének (elpirulás, elsápadás) változása, az izzadás mértékéből következtethetünk a gyermek mozgástürőképességére.

Szoros kapcsolatot alakitsunk ki a gyermek szüleivel és orvosával. A mozgásprogram megkezdése előtt feltétlenül beszélgessünk a gyermekkel. Kérdezzük ki a betegsége során felmerült tapasztalatairól, jelenlegi életkörülményeiről. A hosszu mozgástiltás után a legtöbb szivbeteg gyermek nehezen vállalja a fizikai terhelést. Akár szerzett vagy veleszületett szivhibáról (vitiumról) van szó, a tanárnak a mozgásterápia megkezdése előtt kötelessége mélyrehatóan tanulmányozni az orvosi irodalomban az adott szivhiba következtében fellépő áramlási (haemodinamikai) viszonyokat. A mozgástürés mértékét csak igy tudja megközeliteni, e nélkül tilos szivhibás gyermekeket mozgással terhelni. Ha a betegség (például rheumás láz) nem okozott károsodásokat, akkor is nagyon fontos a fokozatosság betartása.

A pulzust minden óra elején ellenőriztessük. A pulzusmérést az óra kritikus terhelési csucspontjain, valamint relaxációs helyzetekben és az óra végén ismételjük meg (restituciós idő). A sorozatos pulzusmérés dinamikájában és a gyakorlatanyaggal való összefüggésében megmutatja, hogy a keringés hogyan reagált a fizikai terhelésre.

A cardiorespiratoricus rendszer fejlesztésének első lépése a helyes légzés megtanulása. A végső cél a hasi (rekesz) légzés elsajátitása. A légzést mindig kapcsoljuk össze az egyszerü, majd bonyolultabb és ciklikus mozgásokkal.

Az izomzat feszitésének, lazitásának technikáját az ügyes, gazdaságos mozgást a relaxációs gyakorlatok keretében alapozzuk meg. A tudatos relaxációban elsősorban a sziv és a keringési rendszer megnyugtatásának módszerét sajátitsák el a gyermekek.

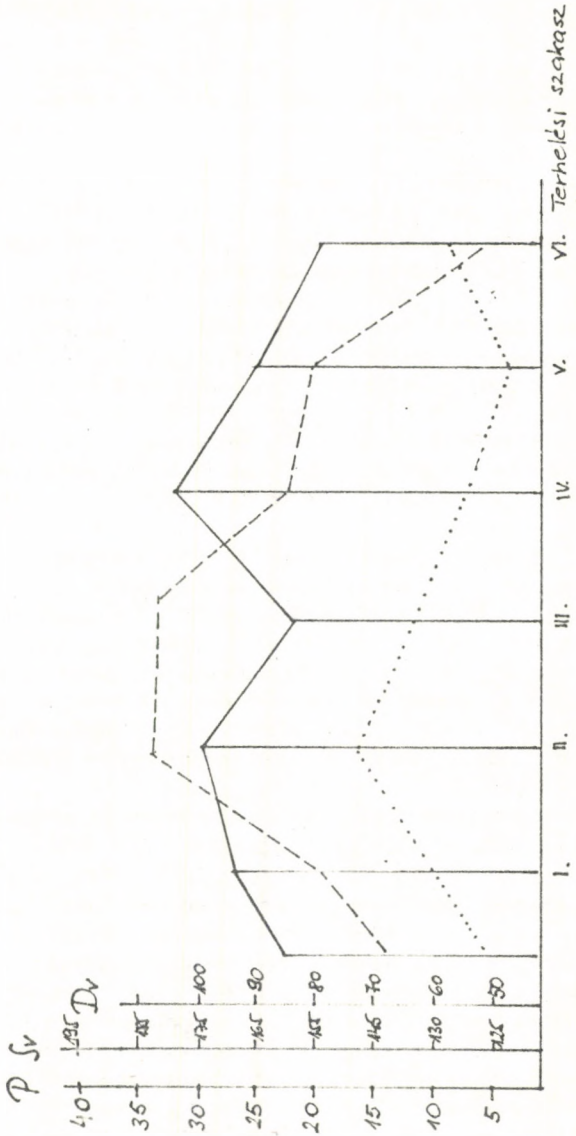

Jelölések: _____ pulzus (p),
--------- sistolés vérnyomás (Sv),
..... diastolés vérnyomás (Dv)

1. ábra

A cardiorespiratoricus rendszer edzésére használjuk fel a futást és uszást is. A terhelés szakaszos legyen, pihenők szakitsák meg, és ne engedjük meg az iram fokozására való törekvést. A pihenő is aktiv legyen: séta, légző- és relaxációs gyakorlatok váltogassák egymást.

A keringés alkalmazkodását fokozatosan adagolt pad-bordásfal-talajgyakorlatokkal, kézenállásokkal, egyszerü függésekkel érhetjük el. Ezeknél a gyakorlatoknál kerüljük el a légzés préselését, a légzés-mozgás szinkronizálására törekedjünk.

A játékok közül azokat válogassuk ki, amelyek megfelelnek a gyermekek korának, és nem lépik tul a mozgástürőképesség határait. A terhelést, a keringés edzését szabályozható testnevelési játékokkal kezdjük el. Ha ugy látjuk, hogy a terhelés növelhető, akkor áttérhetünk a sportjátékok alapelemeinek oktatására.

1) Elhizott gyermekek gyógytestnevelése: a fogyásnál, fogyasztásnál három tényezőt kell figyelembe venni: a mozgást, a diétát és a gyógyszeres beavatkozást.

Ha az elhizás oka a tultáplálás és a vele párhuzamos mozgásszegény életmód, akkor diétával és célzott gyógytestnevelési módszerekkel elérhető a fogyás. Ha az elhizás nem endocrin eredetü, a mozgástól és a diétától egyedül nem várhatunk jelentős eredményt gyógyszeres kezelés nélkül. Ezért mindkét esetben fel kell venni a kapcsolatot a gyermek orvosával, szüleivel és az együttmüködést ki kell alakitani.

A kövér gyermekek nem tudnak eleget tenni az iskolai testnevelési normáknak, és a gyermekközösség ezzel kapcsolatos elvárásainak. Kapcsolataik fellazulhatnak, sokszor az osztály perifériájára szorulnak, és a közösség otromba tréfái céltáblájává válhatnak. Ezért is szükséges, hogy gyógytestnevelési foglalkozásokon vegyen részt, ahol a terhelési formák megfelelnek testi alkatuknak.

Elsősorban sportjátékokkal fejlesszük az ügyességüket. Hagyjuk őket a saját tempójukban, mozgásritmusukban futballozni, kézi- és kosárlabdázni. Az itt elért sikerek a saját önértékelésüket növelik, és a csapat céljának eléréséért folytatott küzdelem, a közös élmény az osztályközösségbe való beilleszkedéshez is megnyitja az utat.

Az általános és speciális izomerősitő gyakorlatokban ne törekedjünk gyorsaságra. A kövér gyermek abszolut ereje ugyan magasabb az átlagosnál, de relativ ereje csökkent, és ezért nem képes a gyors mozgásra. A gimnasztikai gyakorlatokat is lassubb ütemezéssel végeztessük. Forditsunk különös gondot a lábszár izomzatának erősitésére. A testtájéki zsirlerakódások ledolgozására tervezzünk speciális szabadgyakorlatokat. A nagy sulyuk miatt helyes technika mellett nagyot tudnak dobni, például tömöttlabdával, homokzsákkal stb. Ezek a dobásgyakorlatok sok sikert jelentenek számukra.

A sziv és keringési rendszer edzésére célszerüek a lassu iramu, szakaszos, pihenőkkel és légzőgyakorlatokkal megszakitott futások. Ne törekedjünk a gyorsaságra, de a résztávok összevonásával a lassu iramu széles terjedelmü futóképességet fejlesszük ki. Ugyanezt a módszert kövessük az uszásnál is. A kövér gyermek vizfekvése kitünő, ezért a gyors-, mell- hátuszást is tanulja meg. Sőt, ha a képességei megengedik, akkor a pillangóuszást is (lásd az Uszásoktatás cimü fejezetnél). Uszásnál forditsunk nagy gondot a légzés és a mozgás összehangolására. Ez nagyon fontos körülmény a bal szivkamra tehermentesitése érdekében.

A relaxációs gyakorlatokat az életkornak és a felfogóképességnek megfelelő szinten oktassuk. Különösen a hasi (rekesz) és a nyugodt, mély légzés technikáját tanitsuk meg, összekapcsolva az egész test ellazitásával.

A szabadidőben végzett társas kirándulások és terepfutások,téli turák, sizés, korcsolyázás, szánkózás kiegészithetik a kövér gyermekek mozgásválasztékát.

m) Vegetativ distoniás és neurotikus gyermekeknél a testnevelés és sport mozgásanyagából elsősorban azokat a mozgásformákat kell kiválogatni, amelyek átalakithatók a speciális gyógytestnevelési céloknak és edzik a szív és keringési rendszert, segitik a distoniás müködési szervrendszerek helyreállitását.

Ezek közé tartozik az aerob kapacitás növelése, amelytől a szív és keringési rendszer ingerületzavarainak rendeződése is várható. Előtérbe kell helyezni az egyénre szabott, lassu iramu, alacsony intenzitásu futásokat és uszásokat, melyeket aktiv pihenők szakitanak meg. A terhelés ne váltson ki oxigénadósságot.

Jelentős helyet kell kapnia a játékos, labdás és szerekkel végzett gyakorlatanyagnak. Ezek nemcsak az ügyességet fejlesztik, hanem az önbizalom növelésére is késztetnek. Az egyre jobb teljesitmények felkeltik az igényt a siker elvárására és a kudarc kerülésére és ezzel együtt a szorongásaik is oldódnak.

A játékos módszereknek minden területen helyet kell kapni. Játékos módszerekkel kiváltható a teljesitmény iránti igény és a szorongás csökkenésével együtt elérhető, hogy a gyógytestnevelési óra a vegetativ distoniás és neurotikus gyermek szemében nem kötelesség, hanem önként vállalt és szivesen teljesitett fizikai tevékenység lesz.

A lányok a ritmikus sportgimnasztikával, jazzbalettel együtt elsajátithatják a funkcióban levő izomcsoportok feszitését, lazitását. Ezen keresztül tanulhatják meg a laza, fesztelen, harmonikus mozgást. Fiuknál ugyanez a cél, nagy ivü, összetett végtagmozgásokkal kombinált gimnasztikai gyakorlatsorozattal érhető el.

Az uszásoktatásnál kerülni kell azokat a helyzeteket, melyek félelmet, ijedtséget váltanak ki. Az uszni tudóknál már tervezhetjük az alacsony intenzitásu, szakaszos és fokozatosan bővülő terjedelmü távok leuszását. A vegetativ distoniás gyermekek számára a mell- és hátuszást javasoljuk, mivel ezekkel az uszásnemekkel a légzés és a mozgás összhangja könnyebben kialakitható.

Fordítsunk nagy gondot a légzés oktatására. Módszeresen sajátitsák el a mellkasi, hasi, kulcscsonti légzéstipusokat. Törekedni kell arra is, hogy a légzés tanitása is szemléletes és játékos legyen. Hivjuk fel a figyelmüket arra, hogy melyik mozgásfázisban lélegezzenek be és ki. Ugyanigy oktassuk futásnál lépésritmusra a be- és kilégzést egészen addig, mig ez automatikussá nem válik.

A relaxációs gyakorlatokból az egész test izomzatának lazitását tanulják meg. Erre épüljön a laza, könnyed mozgás, járás, futás és a sportjátékok mozgásanyaga. Kerüljük azokat a relaxációs helyzeteket, amelyek a diszharmonikusan müködő szerveket helyezik a figyelem középpontjába. A 14-18 éves ifjak, különösen a lányok arra legyenek képesek, hogy kritikus helyzetekben önállóan alkalmazni tudják a relaxációs technikát. A relaxációs gyakorlatokat zenével is kisérhetjük. A lányok ritmikus sportgimnasztikai gyakorlatainál és a fiuk gimnasztikai gyakorlatainál mint ritmusos mozgásvezetést használhatjuk.

Jótékony hatásuak - és az aerob kapacitást is fejlesztik - a terepen végzett rendszeres futások, kirándulások. Hirtelen végzett testhelyzet- és helyzetváltoztatások, gurulóátfordulások, cigánykerék, fellendülés kézenállásba, hossztengely körüli fordulatok edzik a keringés regulációját.

A labilis keringési funkciók miatt a vegetativ distoniás gyermekek a foglalkozásokon állandó ellenőrzés alatt legyenek. Spontán is felléphetnek tünetek, például rohamokban jelentkező pulzusszaporulat. Ilyenkor a gyermekek pánikba eshetnek, ezért - különösen az uszodában - fokozott figyelemmel kell őket követni.

A neurotikus folyamat gyermekkorban is elkezdődhet, és ifju-, serdülőkorban ehhez vegetativ tünetek is társulhatnak. Gyógytestneveléssel csak a testi tüneteket

befolyásolhatjuk, a személyiség mélyén rejtőző neurotikus tendenciákat nem változtathatjuk meg. Ennek befolyásolása hosszu pszichiátriai, pszichológiai terápiát igényel. Ez a lényeges különbség a vegetativ distonia és a neurózis között. A neurotikus tendenciát mutató gyermekeknél célszerü pszichológus tanácsát kikérni.

2. A csoportban végzett egyéni gyakorlás. Köredzés

A speciális javitó munka az egyéni feladatokkal hatásosan oldható meg. Ennek két szakaszát különitjük el:

a) Előkészitő szakasz,

b) Egyéni gyakorlatok végzése ellenőrzés mellett.

a) Az előkészitő szakasz alatt a gyógytestnevelésben részesülő gyermekek mozgástürőképességéről, terhelhetőségéről a tanárnak tapasztalatokat kell szereznie. A gerinc elváltozásairól, a mozgás beszüküléséről, az izomzsugorodásokról és az izomcsoportok erőegyensulyáról a gimnasztikai és a fizikai terhelés során szerezhetünk információkat. Az ortopédiai csoportokban az alábbi tényezőkről kell tájékozódnunk:

- A gerincen létre jött kóros görbületekről: a gyermeket előrehajlitjuk lazán lógó karok mellett és megfigyeljük, hogy a bordák melyik szakaszon emelkednek ki (bordapup). Állásban, ha ujjunkat végighuzzuk a tövisnyulványokon, a gerinc görbületeit követhetjük. Kyphosisoknál magastartásba emelt karok mellett rögzitjük a gyermek csipőjét, és felszólitjuk, hogy nyujtózkodjon felfelé. Ahol a gerinc nem nyulik meg, ott már kialakultak az izomcontracturák.

Az év elején célszerü a főbb izomcsoportok erejéről meggyőződnünk. Az alábbi gyakorlatok tájékoztatást nyujtanak az izomzat erejéről.

2.

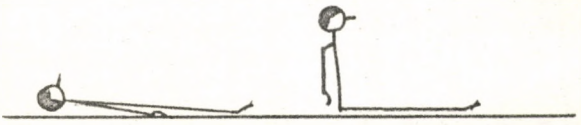

- A hanyattfekvésből felülés a hasizom erejéről tájékoztat. A 6-10 éves korosztálynál a lábak rögzitése nélkül végeztessük a gyakorlatot.

3.

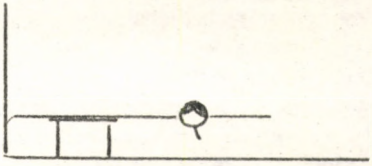

- A törzs vizszintesig emelése zsámolyon hasonfekvésben, rögzitett lábak mellett a hátizomzat erejéről tájékoztat.

4.

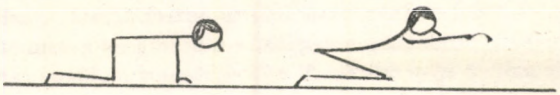

- A gerinc hajlékonyságát mutatja a térdelőtámaszból inditott törzshomoritás.

5.

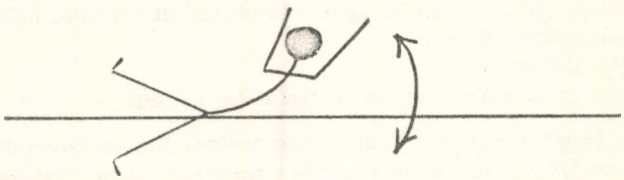

- Ugyancsak a gerinc hajlékonyságát mutatja hasonfekvésben az oldalirányban végzett törzshajlitás.

6.

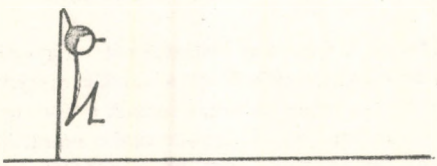

- A m.iliopsoas és a hasizom erőegyensulyáról tájékoztat a bordásfalon hátsófüggésben hajlitott lábbal végrehajtott csipőemelés.

A belgyógyászati csoportokban a nyugalmi és terheléses pulzus, valamint a restituciós idő adataiból és a terhelési (lépés) próbákból következtethetünk a keringés edzettségére. Nagyon fontos körülményt jelentenek még azok a megfigyelések is, amelyeket a fizikai terhelés során gyüjtünk a gyermekekről.

Ezek a tapasztalatok és az orvosi diagnózis adatai együtt irányithatják a napi gyakorlati munkát.

b) Az egyéni gyakorlatokat a haladó csoportnál már év elején, a kezdő csoportná október, november környékén adhatjuk meg.

Az egyéni gyakorlatok végzése köredzés jellegü csoportmunka, amelynek következő formái vannak:

1. Speciális egyéni gyakorlatsor: a gyakorlatokat a deformitás jellegének megfelelően szerkesztjük meg, és beirjuk (berajzoljuk) a gyermekek ellenőrző füzetébe. Ez körülbelül 6-7 gyakorlat, amelyeket a gyakorlók egymás után végeznek el. Itt szabhatjuk meg a gyakorlás idejét (2-3 perc) vagy az ismétlésszámot. A gyakorlatokat adjuk meg ismétlésszámban és sorozatban is. Például: törzsemelés hasonfekvésben 8x10. Ez azt jelenti, hogy tiz törzsemelés egy sorozat, amit rövid pihenőkkel nyolcszor kell megismételni. Ha a terhelést fokozni akarjuk, akkor először a sorozatokat emeljük, és utána az ismétlésszámot. Például 8x10-ről az első szakaszban 8x12-re emelhetünk, majd itt megállva a következő szakaszban 10x12-re emeljük az ismétlésszámot a sorozat meghagyása mellett. Azoknál az izomcsoportoknál, ahol céljainkat megvalósitottuk, változtassuk meg a gyakorlatokat. Előfordulhat, hogy az év végére az összes egyéni gyakorlat felcserélődhet. Ez a köredzésváltozat a gyógytestnevelési foglalkozások fő terhelési formája.

Ezen kivül még időnként alkalmazhatjuk a köredzés más változatait is. Ezeknek az általános fizikai edzettség, az erő és az erőállóképesség fejlesztése a célja. Az első változatnál a gyakorlatokat a munkahellyel együtt váltogatjuk. Ennél a terhelési formánál a speciális, egyénre szabott és a deformitáshoz idomuló gyakorlás néha háttérbe szorul. Ezért alkalmazását havi egy-két alkalommal tervezhetjük.

2. Köredzés időre: a papirra rajzolt gyakorlat pálcikarajzát a munkahely számával együtt a szerek mellé helyezzük. A gyakorlás egyszerre indul, és fél vagy egy percig tart. Hivjuk fel a gyakorlók figyelmét arra, hogy mérsékelt ütemben végezzék a gyakorlást, és 3-4 másodpercnél hosszabb pihenőt nem tarthatnak.

Kedvelt formája ennek a gyakorlásnak, ha vetélkedő formában végeztetjük. Például a megadott egy perc alatt hányszor tudják végrehajtani a gyakorlatot. Ezt feljegyezzük és a köredzés végén értékeljük. Egyetlen hátránya, hogy a gyorsaságra való törekvés miatt a gyakorlat eltorzulhat, és elveszti javító célzatát. Ilyenkor meg kell állitani a gyakorlást és fel kell hivni a figyelmet a mozgásnormák betartására. A gyakorlás során a gyerekek minden munkahelyet érintenek.

3. Köredzés a gyakorlás idejének változtatásával. Ebben az esetben a megadott idő mellett megszabjuk az ismétlésszámot. Például 1 perc alatt 30 felülés. A gyakorló - miután a közepes intenzitásu feladatot teljesitette - felszólitjuk, hogy most ezt röviditett idő alatt teljesitse. Ennek a gyakorlási tipusnak másik változata, ha a gyakorlat ismétlésszámát az idő változatlanul hagyása mellett emeljük.

Tapasztalataim szerint a gyerekek szivesen vesznek részt az ilyen játékos vetélkedőkben, motiválja őket és emeli teljesitményüket.

3. A légzőgyakorlatok módszertana

A fizikai edzés, terhelés során a legtöbb szakember természetesnek tartja, hogy a mozgást kielégitő, megfelelő légzéstechnika kiséri. A légzés és a mozgás összehangolásának gondolatával először a torna mozgásanyagának leirásában találkozhatunk. A gyógytestnevelési változatot az elmult évtizedekben dolgozták ki.

A légzéshibák javitására a helyes légzés oktatására nagy gondot kell forditani a gerincdeformitásos és a belgyógyászati gyógytestnevelésben. Kimutatták, hogy a légzőizmok elégtelen müködése, károsodása és a gerincdeformitás között kölcsönös összefüggés található. A szerzők hangsulyozzák, hogy ventillációs károsodás elősegiti a mellkasdeformitást. 60 fiatal aszthmás beteget vizsgáltak meg és mindegyiknél gerincdeformitást és mellkastorzulást találtak. A folyamat forditva is létrejöhet. A felső háti kyphosisban, a scapula-clavicula helyváltoztatása következtében a megrövidült erőkaru légző segédizmok akadályozzák a helyes légzést, és elősegitik a contracturák kialakulását. (6)

A légzőizmokat funkciójuk szerint a következőképpen osztályozzuk.

a) A legfontosabb a rekeszizom (diaphragma), amely a légzésfunkció felét, kétharmadát végzi. Ide tartozik a bordaközti izomzat egy része is: a m.intercostalis interni bordaporc közötti része. Ez kiegésziti a külső bordaközti izomzat (m.intercostalis externi) belégző munkáját. Az izomzat többi része a kilégzést segiti elő azzal, hogy a mellkast tágitja és az externi izomzat segitségével a mellkas (thorax) alakjának megtartását támogatja.

b) A légzési segédizmok: jelentőségével kiemelkedik a m. serratus posterior inferior. A m. sternocleidomastoideus és a belső bordaközti izmok izometriás feszülésükkel segitik a légzést. A belégző segédizmok a m. pectoralis minor, m. serratus anterior, valamint az egyéb thoracalis és vállizmok. Ezen kivül a nyakizmok izotóniás összehuzódásukkal segitik a légzést. A kilégzési segédizmok a hasizom, különösen a m. obliquus abdominis és a thoracalis, valamint a lumbalis kilégzők.

A légzőizmok eredése és tapadása nyomán megérthetjük a mellkas és a bordák légzőmozgásának szakaszonkénti váltakozását.

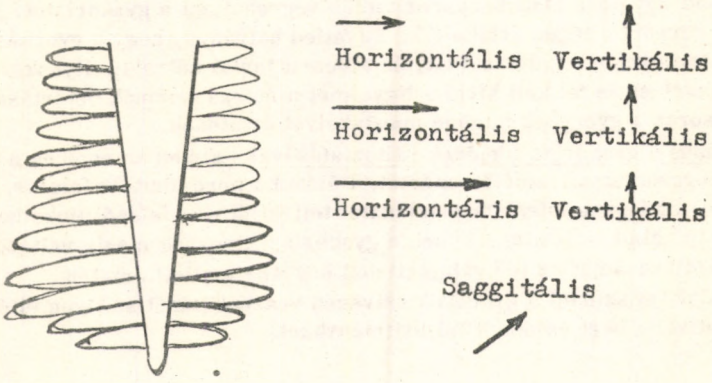

7. ábra

A nyilak hossza jelzi az adott mellkasi szakasz mozgáskiterjedését.

A légzőmozgás a különböző bordai szakaszokon változik. A felső 1. és 2. borda inkább vertikális és kevésbé horizontális irányba tágul. A középső szakaszon egyre inkább horizontálissá válik a tágulás, majd az alsó szakaszon horizontális, kis mértékü vertikális és nagyobb saggitális tágulás tapasztalható. A bordák ezzel a mozgásukkal a rekesz müködését segitik elő, hiszen a bordák mozgása a bázis felé haladva egyre inkább bővül. Az egészséges légzés (hasi) a rekeszre támaszkodik. A legrosszabb hatásfoku a felső bordai, felfelé irányuló légzés (pihegés). Ugyancsak rossz hatásfoku a nyakizmokra támaszkodó légzés. Jobb hatásfoku az a felfelé irányuló vertikális légzéstipus, amely a m. pectoralis minor—m. serratus anterior izompárra támaszkodik.

Két tényt kell még leszögeznem: a kilégzés edzett embernél nem aktiv izommüködés, edzetleneknél, elhizottaknál viszont izommunka eredménye. A másik, hogy sportolóknál a terhelésre a légzési segédizmok nem kapcsolódnak be a légzésbe, hanem a mellkas tágulását segitik elő izometriás müködésükkel.

A) A légzés oktatása a gyógytestnevelésben

A gerincdeformitásos csoportokban egyszerübbnek tünik a légzésgyakorlatok oktatása. A mellkasdeformitásoknál (tyukmell, tölcsérmell) intenziv, mellkast tágitó, légzőizmokat erősitő gyakorlatokat tervezhetünk. Hasonlóképpen a gerincdeformitásoknál is, ahol a törzsizomzat contracturái a mellkas légzőmozgását is

korlátozzák. Ezeket a gyakorlatokat már az év elején el kell kezdeni és óra közben is, egy-egy terhelési szakasz végén is végeztessünk mély, mellkastágító légzéseket.

A légzés oktatása és a hasi légzés tanitása elsősorban a belgyógyászati gyógytestnevelésben fontos. Rendszeresen és módszeres oktatási lépésekben kell megtervezni a helyes légzés megtanitását.

Az első szakaszban fel kell mérni a gyermekek légzőtechnikáját. Figyeljük meg a be- és kilégzés arányait, a légzés mélységét és frekvenciáját, a légzésszünetek idejét, valamint azt, hogy a légzőizomzat és a mellkas melyik része vesz részt a légzőmozgásban.

A második szakaszban kezdjük el a helyes légzéstechnika oktatását. A kulcscsonti, mellkasi, hasi légzést oktassuk külön-külön, majd térjünk rá a teljes légzésre. Ennél a szakasznál különböző szereket (babzsák, labdák stb.) hivjunk segitségül, és rávezető gyakorlatokkal könnyitsük meg a megértést.

A harmadik szakaszban a légzéshibák egyéni javitása és a speciális légzésforma megtanulása a cél. Például aszthmásoknál a hosszu kilégzés és a könnyed belégzés. Az egyénre bontott oktatás a szivbeteg gyermekeknél különösen fontos, mert azonos szivhiba esetén is jelentkezhetnek egyéni különbségek.

Az alapvető légzéstechnika (hasi légzés) elsajátitása után térjünk rá a mozgáshoz kapcsolódó légzés oktatására. Nem mindegy, hogy a mozgás melyik fázisában történik a be- és kilégzés. Vannak mozgásfázisok, amelyek kifejezetten a légzés ellen hatnak, nem segitik a légzést. A légzés és a mozgás összehangolásának jelentősége kiemelkedik a ciklikus mozgásoknál.

B) A légzés-mozgás összehangolásának módszere

A következő lépésekben valósithatjuk meg oktatási céljainkat:

Első szakasz: egyszerü gimnasztikai gyakorlatok közben a könnyed, mély légzés oktatása. Alapelv a kar magastartásba emelése, lenditése a belégzést, a karok leengedése a kilégzést segiti. A törzs, hát- hasizomzat feszülését be-, elernyedését kilégzés kiséri.

Második szakasz: futómozgás közben oktassuk a ritmikus be- és kilégzési szakaszokat. A be- és kilégzés a lépésritmushoz igazodva szakaszos legyen. Az egyéni adottságokat figyelembe véve a belégzés 2-3 lépés hosszu, a kilégzés 4-5 lépés hosszu legyen.

Uszásnál szemléletes oktatási módszerekkel kapcsoljuk össze a légzés és mozgás ritmusát. Ne engedjük meg a szabálytalan, a mozgáshoz nem illeszkedő, kapkodó, préseléses jellegü légzést. Gondoljunk a légzés egyéni, differenciált változatára is (például hosszu kilégzés az aszthmásoknál).

Harmadik szakaszban: a légzés oktatása játékok, sportjátékok, mászás, nehezebb préseléses jellegü gyakorlatok közben. A labda elfogása, kosárradobás, gyors megállás, irányváltoztatás közben a be- és kilégzési fázisok összekapcsolása a mozgással. Például kosárradobás közben a labda felemelését be-, kidobását és a karok leengedését kilégzés kiséri.

Természetesen ha következetesen oktatjuk az alap légzésformákat és a mozgás-légzés kapcsolatát, akkor az automatizálódik, és végrehajtásához nem szükséges már a figyelem. Más részről a légzési kapacitás, edzettség és légzési volumen együtt növekszik a terheléssel, és megkönnyiti a tartósan fennálló gazdaságos légzési periódusokat.

C) A légzés oktatását megkönnyitő rávezető gyakorlatok

A rekeszlégzés elsajátitása különösen leányoknál ütközik nehézségekbe. A lányok többsége kulcscsonttal (piheg) vagy mellkassal lélegzik, vagy a kettő kombinációjával. Őket nehezebb áthangolni a hasi légzésre.

A rekesz mozgásának megértetésére a következő gyakorlatokat ajánlom:

- Hanyattfekvésben zsugorba huzott lábakkal a két kezét a hasára teszi a gyakorló.

8.

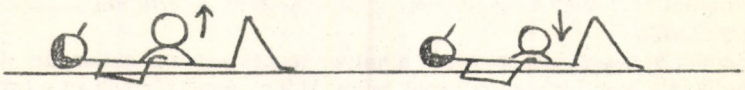

Anélkül, hogy légzéssel kisérné a hasizom mozgását kinyomja a hasfalat, majd könnyedén visszaengedi. A következő szakaszban már légzéssel kisérheti a mozgást: lassu belégzés a hasfal lassu előredomboritásával. Kilégzés a hasfalak leengedése kiséretében. Ugyanezt a gyakorlatot a hasra tett könnyü labdával is kisérheti.

- Akiknek nehéz a hasfal önálló mozgatása, azok feküdjenek hasonfekvésbe.

9.

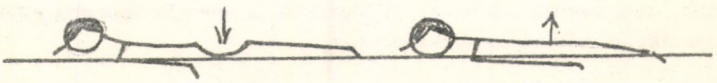

Hasonfekvésben lassan nyomják ki a hasfalat addig, amig nem érzékelik, hogy odanyomódott a padlóhoz. Majd lassan engedjék vissza. A mozgás helyes végrehajtását több gyermeknél is figyelemmel kisérhetjük, mivel belégzésnél a gerinc ágyéki szakasza enyhén megemelkedik.

- Hanyatt fekvésben a karok mélytartásban vannak. A jobb és bal oldal mellett, a repülőbordák magasságában, egy-egy könnyü labdát szoritanak a bordákhoz.

10.

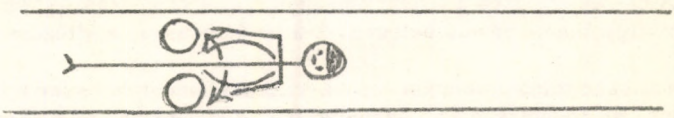

Lassu be- és kilégzés rekesszel: a bordák oldalirányba tágulva elmozditják a labdákat.

- A gyakorló szorosan a falhoz áll: belégzik, ekkor a hasfal odanyomódik a falhoz, kilégzésnél eltávolodik a faltól.

11.

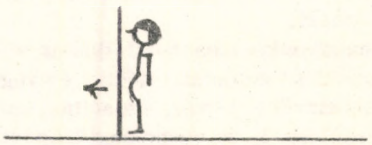

- Labdát helyezünk a fal és a gyakorló hasfala közé. Ha helyesen hajtja végre a mozgást, a labda odaszorul belégzésnél a falhoz, kilégzésnél pedig leesik a földre.

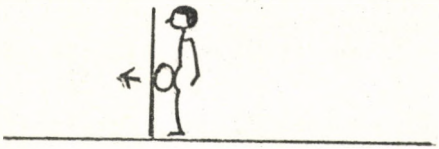

12.

4. Az uszás módszertana

A gyógytestnevelés mozgásterápiájában az uszást és a vizben végzett mozgásokat két módon használhatjuk.

A) Viz alatti (subaqualis) torna,

B) Speciális uszóedzés.

Mielőtt elemezném e két terápiás módszert, meg kell állapitanom, hogy az uszodai foglalkozások nem pótolják a speciális korrekciót az e céllal konstruált tornatermi foglalkozásokat. Rosszul gondolkozik az, aki azt várja, hogy az uszás elég a gerincdeformitás javitásához, és egyenlő értékü a tornatermi speciális terheléssel. A subaqualis tornának és az uszásnak is más a feladata, és más a célja is. Ez a tendencia a terhelés jellegéből és a gyakorlatok felépitéséből is megitélhető.

A) Viz alatti torna

Az iskolai uszodák épülésével együtt a módszerek alkalmazásának köre is bővült a gyógytestnevelésben. Magyarországon jelenleg vannak olyan területek, helyiségek, ahol alacsony vizü, megfelelő hőmérsékletü iskolai tanuszoda van. Itt viz alatti tornát és uszóedzés jellegü munkát is lehet végezni. Máshol csak mély vizü változó hőmérsékletü medence van, ahol az edzés jellegü munka kerül előtérbe.

Viz alatti tornát megfelelő hőmérsékletü tanuszodában végeztessünk, ahol az uszóknak legfeljebb hónaljig ér a viz. A viz alatti tornában a viz mechanikai és hőmérsékleti összetevői játszanak szerepet. A viz felhajtóereje következtében a mozgások végrehajtása könnyebb lesz. Vizben a legkönnyebben végrehajthatók a nagy erőkarral, alulról felfelé irányuló mozgások. A szárazon végzett mozgásokkal szemben a gyengült, bénult izom munkáját a viz felhajtóereje megkönnyiti. Például a deltabénulásnál szárazon a gyakorló a karemelést oldalsó középtartásba kisegitő mozgásokkal is nehezen tudja végrehajtani. Vizben viszont könnyedén teljesiti a feladatot.

A vizben végzett speciális tornamozgások tempója lassu és egyenletes legyen. Ha a felhajtóerővel szemben végeztetünk gyakorlatokat a surlódás, a mozgás gyorsaságától függően, megkönnyitheti vagy megnehezitheti a mozgást. Ha a bénult végtagot lassan lesüllyedni hagyjuk, akkor könnyebb a mozgás, mert az antagonista izmok rögzitő funkcióját kikapcsoltuk. Megnehezithetjük a mozgást, ha a viz ellenállásával szemben végeztetünk gyors ütemü mozgásokat.

Álló helyzetben a viz nyomása felfelé egyre csökken. Ez ugy hat a légzésre, hogy a viz mélyebb rétegeiben a kilégzés mélyebb lesz, a belégzés pedig nehezitett. A hidrostatikus nyomást változtatni tudjuk, ha a gyakorlót állásból különböző fokozatokban leguggoltatjuk.

A viz alatti torna speciális célokat szolgál, amelyek sajátos gyakorlatokkal érhetők el. Alkalmazhatjuk petyhüdt és spasztikus bénulásoknál (Heine-Medin-kór, szülési felkarbénulás, myotonia utáni rehabilitációban stb.). Orthopédiai (csipőficam), traumatológiai és keringési, légzőszervi (asthma bronchiale) megbetegedéseknél is alkalmazható. Izomzsugorodások (contracturák) megelőzésére és oldására is alkalmas a viz alatti torna.

A viz hőmérsékleti hatása lazitja az izmokat, és a helyes uszómozgások megtanulását segiti.

a) Vállöv-(lapocka, deltaizom) bénulás, szülési felkarbénulás

A szülési felkarbénulásnál már 6 éves kor előtt el kell kezdeni a mozgásnevelést. A m. deltoideus, m. supraspinatus, m. infraspinatus, m. teres major, m. teres minor, m. biceps, m. supinator bénulhat. Elsősorban a karemelés magastartásba, oldalsó középtartásba kivihetetlen, nehezitett.

A gyerekek az alábbi aktiv gyakorlatokat végezhetik vizben:

13.

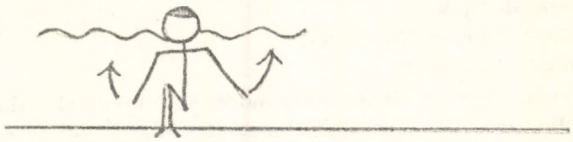

Állig érő vizben karemelést végeznek oldalsó középtartásba.

14.

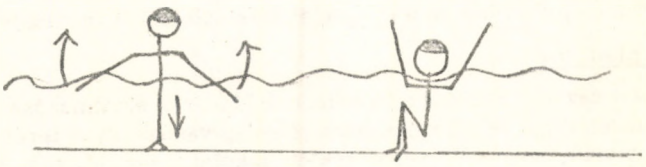

Lassu karemelés oldalsó középtartáson át magastartásba, guggolással.

15.

A csukló és a könyökben kialakult contracturáknál: viz alatt végzett könyökhajlitások a tenyér felfelé forditásával. Később a viz paskolása, hullámzás.

16.

Törzsdöntésben a karok magastartásba csusztatása közben a levegő befujása a vizbe.

b) Csipőficam (m. abductor contracturák), farizom contracturák

17.

Lábterpesztések vizben.

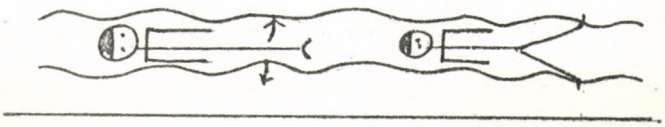

18.

Hanyattfekvésben lábzárások a viz ellenállásával szemben.

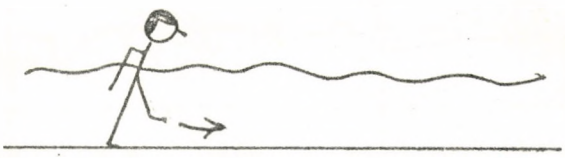

19.

Terpeszjárás vizben.

20.

Gyorsuszó lábmunka a korlátba kapaszkodva.

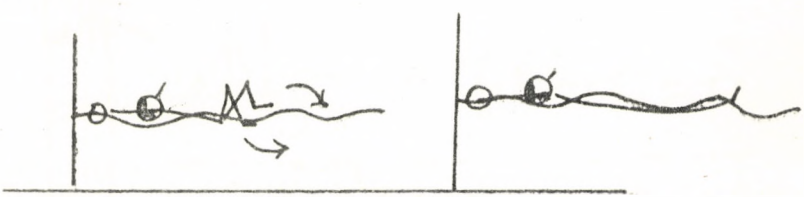

21.

A melluszás lábmunkája hanyattfekvésben a korlátba kapaszkodva.

A gerincdeformitások ellensulyozására, contracturák oldására, mellkasfejlesztésre szolgáló gyakorlatok:

22.

Elsiklások a faltól jobbra-balra törzshajlítással.

23.

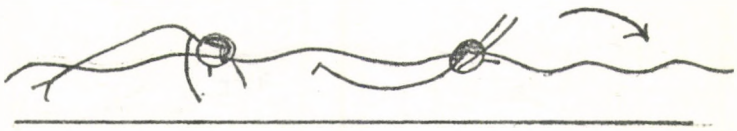

Halugrások sorozatban tovahaladással.

24.

Hátuszás lábtempóval: egyik kar magastartásban, a másik kar mellső középtartásban van.

25.

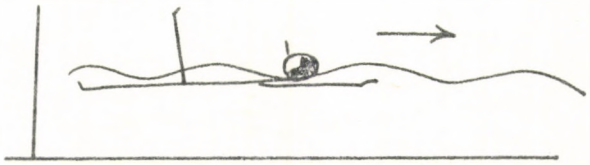

Elsiklás hanyattfekvésben: az egyik láb kiemelkedik a vizből, karok magastartásban.

26.

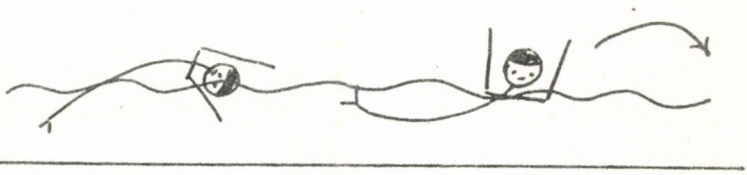

Halugrások oldalirányokba sorozatban.

27.

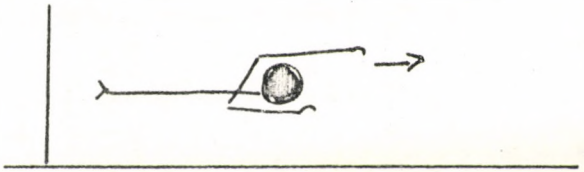

Elsiklás után nyujtózkodás jobb és bal karral váltogatva. Ugyanez deszkával és gyorsuszó lábtempóval. A nyujtózkodás terjedjen ki a hát tartóizomzatára.

28.

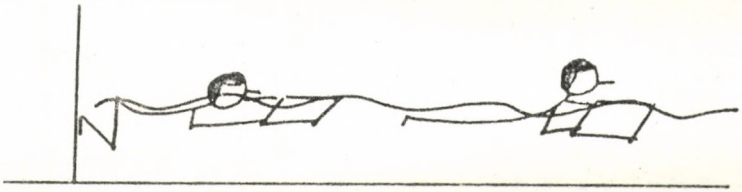

Elsiklás után az uszó a deszkát többször egymás után behuzza a mell alá és fejét felemelve homorit.

29.

Egy lábon szökdelés törzsdöntésben, tovahaladással: a másik láb hátul marad és a két kar magastartásban.

30.

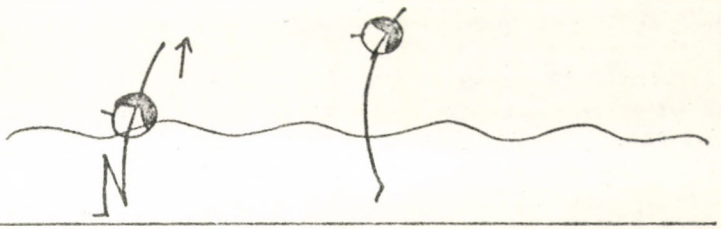

Gyertyaugrások a viz alól inditva enyhe homoritással, karok magastartásban.

31.

Az uszót a társa tolja maga előtt, aki hullámvonalban siklik a vizen.

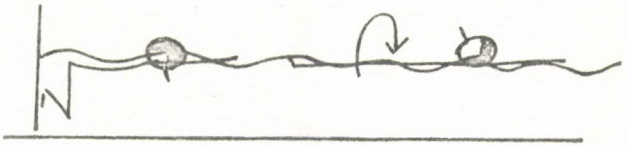

32.

Elsiklás után a csipő rögzitésével átfordul az uszó hanyattfekvésbe. Ugyanezt uszni tudóknál lehet végeztetni hát- és gyorsuszás közben 5-5 karcsapás váltogatásával.

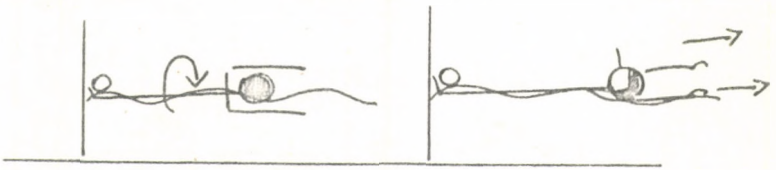

33.

Korlátba akasztott lábakkal hanyattfekvés, karok magastartásban. Törzsforditásokat, nyujtózkodásokat,különböző karmozgásokat végeztethetünk ebben a testhelyzetben.

Az uszásoktatásban fordulópont a légvétel megtanulása. A vizben, járás közben, az uszó törzshajlitást végez előre és jobbra-balra, levegőt vesz, a vizben kilélegzi. A fejforditás ellenőrzésére az oktató a parton sétálva az ujjain számot mutat az uszónak. A gyakorlat végén megkérdezi a tanitványoktól, mennyit láttak.

B) Speciális uszóedzés

Az uszást mint 8-10 hónapos teljesitményprogramot épitsük fel. Ez a program a következő kritériumoknak feleljen meg.

1. Elsőrendü feladat a törzset övező izomfüző kialakitása. Minden uszót specifikusan - gerinc vagy mozgásszervi elváltozásának megfelelően - egyénileg terheljünk.

2. A terhelés a terjedelem irányába bővüljön, és csak ritkán az intenzitás felé.

3. Válogassunk a különböző uszásnemek között és anatómiai elgondolások alapján speciálisan alkalmazzuk ezeket.

Tapasztalataim szerint és anatómiai megfontolások alapján az uszásnemek a következő csoportositásban illeszthetők a mozgásszervi és belgyógyászati betegségekhez.

Scoliosis: a merev hátu, vállövü gyermekeknél először a melluszást oktassuk. Ha a tornatermi mobilizáló munka és a melluszás során a contracturák eléggé fellazultak, tanitsuk a hát- és gyorsuszást.

A laza scoliosisnál először a hát- és gyorsuszást szorgalmazzuk, sok, uszódeszkával végzett lábmunka mellett. Ezután térjünk rá a melluszás oktatására.

A scoliosisoknál, uszás közben, gyakran fellép egy jellegzetes tartáshiba. Az uszó a főgörbület convexitásának irányába a karjával előbbre nyul, vagyis törzsével áthajlik a konkáv oldalra.

34.

Ez a hiba főleg melluszásnál figyelhető meg. A hiba megszünik, ha az uszó deszkával uszik, és váltogatott karokkal nyujtózkodik.

A gyors- és hátuszásnál a "csusztatott" változatot tanitsuk. Az uszó nem törekszik a gyorsaságra, hanem minden karcsapásnál - erőteljes lábmunka kiséretében - utóléri a huzó karjával a magastartásban támaszkodó karját. Amikor a két kar egymás mellé kerül, akkor kezdi meg a másik kar a huzást.

35.

Minden fázist nyujtózkodással fejezzen be az uszó, vagyis a vizbe merülő karral igyekezzen tulnyulni a másikon (mobilizáló hatás).

A deszkával végzett lábmunka a farizomzatot erősiti. Az erős farizomzat a csipő előrebillenését megakadályozza és elősegiti a törzs egyenes tartását.

Kyphosis: kyphosissal rendszerint a mell- és vállizomzat rövidülése jár együtt. Kyphosisnál megfigyelhető a szük mellkas és a légző segédizomzat contracturája. A kyphoticus tartásu vagy Scheuermann-tipusu kyphotikus gyermekek uszás előtt a parton alaposan melegitsenek be. A tornatermi munkában is gondot kell forditani a vállöv fellazitására és a mellizomzat nyujtására.

Az ilyen gyermekek uszásprogramját melluszással kezdjük. Akinek a képességei megengedik, tanulja meg a pillangóuszást melluszás lábtempóval, esetleg delfin lábtempóval. A programot gyors- és hátuszással fejezzük be. Gondosan ügyeljünk a légzés és a mozgás összehangolására, a légzőizmok contracturáinak feloldására.

Melluszásnál a csapott lábtempót oktassuk. Az uszó nem huzza maga alá a combjait csak a sarkait közeliti a nagy farizom felé. Majd innen inditva - rövid ostorcsapásszerü mozdulattal - a lábfejeket kifelé forgatva és hajlitva, talppal köriranyba hátra rug. Ez nagyon fontos mozzanat a melluszásnál, mivel ennek elsajátitása előfeltétele a pillangóuszásnak.

36.

Ezután rátérhetünk a pillangóuszásra. Innen két irányban haladhatunk. Az egyik a pillangóuszás csapott melluszó lábtempóval, a másik a delfin lábtempó. Az utóbbit csak jó mozgásérzékü, jó képességü uszóknak ajánlom.

A pillangóuszást azért javaslom a kyphoticus gyermekeknél, mivel a kar mozgása a vizben a törzs hullámzásával jár együtt. Ezen kivül a páros karkörzésben a hátsó rézsutos mélytartásból a karok kiszabaditásával együtt jár a lapockák közelitése. Nem utolsósorban az erőteljes viz alatti páros karmunka a mellizmok és a széles hátizom (m. latissimus dorsi) intenziv összehuzódásával jár együtt.

Ezen kivül páros karkörzésben, hátsó rézsutos mélytartásból a karok kiszabaditásával együtt jár a lapockák közelitése is. Nem utolsósorban az erőteljes viz alatti páros karmunka a mellizmok és a széles hátizom erőteljes összehuzódásával jár együtt.

A pillangóuszás oktatását az alábbi oktatási lépésekben javaslom:

Melluszás csapott lábtempóval:

37.

A parton a melluszó láb, pillangó kar és a légzés összehangolása: 1. páros karkörzés, légzés; 2. csapott lábtempó, kilégzés; 3. mozgásszünet:

38.

Az ügyesebb gyerekek a kar, delfin lábtempó és légzés összehangolását is megtanulhatják a következő módon:

39.

1. az első delfin lábtempó a karhuzás megkezdésével és belégzéssel együtt,
2. második delfin lábtempó, karok hátsó rézsutos mélytartásban,
3. mozgásszünet és kilégzés.

A pillangóuszást kisiskoláskorban, kis vizben is lehet oktatni. A tanitvány enyhe guggolásból rásiklik (nem ugrik) a vizre és kilélegzik. Majd feláll, a karok magastartásban maradnak és térdhajlitás kiséretében ujra belélegzik. A mozgást sorozatban végezzék.

Mély vizben tanitványainkra adjunk először békalábat, és igy gyakoroljék deszkával a delfin lábtempót. Majd deszka nélkül delfin lábtempóval.

A kyphoticus gyermekek gyors- és hátuszásnál általában a szük mell- és vállizomzat miatt, vizfogásnál nem nyujtózkodnak. Ezt a hibát következetesen javitsuk, és követeljük meg, hogy "csusztatva" usszanak. Ezzel elérhetjük, hogy nemcsak mobilizáljuk a mell- és vállizomzatot, hanem erősödik a hátizomzat is.

Csipőficam: mozgásterápiás eljárásokat csak helyre tett csipőficamnál kezdeményezhetünk. A csipőficam három következményét kell figyelembe vennünk:

- a gluteus izomzat (főleg a középső réteg) rövidülését és contracturáját,
- a hasizom gyengeségét,
- a csipőhorpaszizomzat contracturáját.

Az izomcsoportok erőegyensulyának megbomlása hozza létre a lordotikus tartást. E következmények anatómiai szempontból kijelölik a követendő mozgásterápiát. Az uszás szempontjából elsősorban a gyors- és hátuszás jöhet számitásba.

A gyorsuszást nagyon sok, deszkával végzett lábtempózással vegyesen végezzék. Ez anatómiai megfontolásokból indokolt, mivel a gyorsuszás lábtempója átmozgatja a gluteus izomzatot. Oldja a contracturákat és felerősödve segiti - a belső csipőizomzat (csipőhorpasz) contracturájával szemben - visszabillenteni a csipőt. Az egyensulyi helyzet helyreáll a külső és belső csipőizomzat között és a fokozott lordosis kiegyenlitődik.

A hosszu tartós hátuszások - erőteljes lábmunka mellett - a hasizom erejét fokozzák. Ez a körülmény szintén a lordotikus tartás megszüntetését célozza.

A csipőficamos gyermekeknél a melluszást is oktathatjuk. Gondosan ügyelnünk kell a következőkre: tanitványainknak ne engedjük meg, hogy combjukat a hasuk alá huzva inditsák el a lábtempót. A combok felhuzása a csipőhorpaszizom összehuzódásával jár. Ez a jelenség jól látható az igy uszó gyermekeknél. A gerinc ágyéki szakasza domborodik a csipőhorpaszizomzat összehuzódása miatt. A csipőhorpaszizomzat a gyenge has- és farizom mellett tul erős (esetleg contracturás is), és további erősitése nem ajánlott. A melluszás lábtempójának oktatásánál a hangsulyt a sarkak felhuzására (csapott lábtempó) és a lábterpesztésre fektessük. Ezzel elősegitjük a csipőficam másik következményének, a combizmok távolitóinak (abductorok) contracturájának felszámolását.

a) Ludtalp, a lábszárizomzat bénulásai, mütéti következmények

Az első részben érintettem a ludtalp kialakulásának funkcionális következményeit. A ludtalpnál a lábszár izomzatának erősitése a feladat. Erre kiválóan alkalmas a melluszás lábmunkája. A csapott, leröviditett lábtempó mellett gondot kell forditani arra is, hogy az uszó a tolófázisban kifelé forgassa lábfejeit, és hajlitva talppal tolja hátrafelé a vizet:

40.

A lábfejek körző mozgásával erősödik a lábszár izomzata. A ludtalpas gyermekeknél tervezzünk nagyon sok, uszódeszkával végzett melluszó munkát.

A lábfej- és a lábszárkörnyéki izomzatban kialakult bénulások, mütéti következmények felszámolására is a melluszást használjuk.

Amelluszást a belgyógyászati csoportoknál is felhasználjuk a következő megszoritásokkal.

Aszthmás gyermekeknél: az általános és speciális edzettség elérése a cél. Ezért a szervezet védekező apparátusát mozgósitjuk a megfázás ellen, a viz, a levegő és a napfény segitségével. Uszodában ezt a speciális munkát már a zuhanyozóban meg kell kezdeni. Az aszthmás gyermekek uszás előtt és után is zuhanyozzanak hideg-meleg-langyos folyóviz váltogatásával. Az aszthmások elsősorban a melluszást tanulják meg. Nagyon fontos a mozgás és a légzés összehangolása. Az aszthmás gyermekek ne usszanak a vizből kiemelt fejjel. A levegőt a viz alatt fujják ki. A kilégzés erőteljes legyen a légző segédizmok fejlesztése céljából. Az erőteljes kilégzést és a légzés-mozgás összehangolását szárazföldi edzéseken is gyakoroltassuk. Nagyon fontos a légző segédizmok fejlesztése, mert roham vagy nehéz légzés szakaszában előfordulhat, hogy az aszthmás a légzési segédizmaival tud csak kilélegezni.

Aszthmásoknál nagyon fontos a fokozatosság betartása. Óvatosan, apró lépésekben haladjunk előre az uszás terjedelmének a növelésében, vegyük tekintetbe az aszthmás gyermek hajlamát a fokozott görcskészségre és szorongását, idegenkedését a viztől.

Az uszóprogram utolsó fázisában - ha a gyermek testi-lelki képességei megengedik - tanitsuk meg a hátuszásra is. Módszereinket gondosan válogassuk meg, és kerüljük az erőszakos oktatási formákat, mert szorongásra való hajlamuk miatt aszthmás rohamot provokálhatunk.

Vegetativ distoniás és szivbeteg gyermekeknek a hát- és melluszást párhuzamosan oktassuk. A vegetativ distoniások többet usszanak háton. A hátuszásnál a fej nem kerül viz alá és a légzés is kötetlen. Előfordulhat, hogy hirtelen jelentkeznek vegetativ tünetek (pulzusszaporulat, extrasystole), és ilyenkor az uszó pánikba kerülve vizet nyelhet. Ezért a vegetativ distoniásokat állandóan kisérjük figyelemmel az uszodában. A melluszásnál a légzést kapcsoljuk össze a mozgással és apróbb lépésekben haladjunk a terjedelem emelésében. Sem a vegetativ distoniás gyermekeket, sem a szivbetegeket ne biztassuk a mozgás intenzitásának fokozására. Ellenkezőleg, a laza, könnyed ritmusos mozgást oktassuk.

A kövér gyermekek nagyon könnyen megtanulnak uszni. Sokszor irányitás, oktatás nélkül már jártasságot szereznek a mélyvizben, és nagyon rossz technikával usznak. Az ilyen gyermekeknél az elsiklástól kezdve ujra kell kezdeni az uszásoktatást. Az oktatást egyszerre három uszásnemben is elkezdhetjük: gyors-, mell- és hátuszásban. Tapasztalataim szerint a pillangóuszást is megtanulják az ügyesebbek. Az uszás távjának terjedelmét a kövér gyermekeknél akár 2 km-ig is növelhetjük. A gyors mozgásra a vizben relativ erejük viszonylagos csökkenése miatt nem képesek, ezért tőlük se követeljük meg az uszás intenzitásának növelését.

A légzés és a mozgás összehangolására náluk is forditsunk nagy gondot. A jó légzés tehermentesiti a szív balkamráját és a vizszintes testhelyzet miatt a keringés is könnyebb.

Az ifjukori magas vérnyomásnál az uszás az egyik legfontosabb terápiás tényező. Kiváló hatása a következő területeken mutatkozik:

1. Csökkenti a perifériális ellenállást, ami a diastolés nyomáson keresztül ellenőrizhető. A jól tervezett uszóprogramban a systolés érték is csak kevésbé emelkedik.

2. Megnő a légzési volumen: elsősorban az aerob kapacitás fokozódik.

3. A napi vagy kétnaponkénti uszás hatását a szervezet sokáig megőrzi. Ezért a rendszeresség nagyon fontos. Ideális esetben a hetenkénti három uszás közti intervallumban a vérnyomás nem emelkedik. A viznek nyugtató hatása van az idegrendszerre is.

A hypertoniás gyermekek nagy terjedelmü és alacsony intenzitásu edzéseket végezzenek. Uszás közben tartsanak rövid pihenőket, ahol pulzusukat ellenőrizhetik. Ha a pulzus megnyugvási ideje tulnyulik 3 percen, akkor csökkentsük az edzésprogramot. A hosszu ideig tartó uszásokban, a monotóniatürő képesség fokozására mind a három uszásnemet, mell-hát-gyors tanulják meg. A légzés-mozgás összehangolását még a szárazföldi munkában kezdjük el. Préseléssel, levegővisszatartással, a mozgáshoz nem illő légzéssel ne engedjük uszni a hypertoniásokat.

b) Az uszásnemek hatása az izomerő fejlődésére

Az 1977-78-as tanévben megvizsgáltam az erő fejlődését a különböző uszásnemekben.

A kisérletben 43 gerincdeformitásos gyermek vett részt. Átlagos életkoruk 16,2 év volt. Az uszókat négy csoportba osztottam. Az első három csoport uszói a heti kétszeri intenziv tornatermi foglalkozáson kivül heti két alkalommal uszóedzést végeztek csoportonként külön mell-gyors, illetve "vegyes" (mell-, gyors-, hát-) uszással. A kontrollcsoport tagjai heti három gyógytestnevelési órán vettek részt. Az uszóedzések tiszta ideje 30 perc volt. Az uszás távja minden csoportban azonos (1200 m) volt.

A kisérlet kezdetén és végén mind a négy csoportnak megmértük a hátizom erejét a TFKI (BABI)-féle univerzális erőmérővel. A N-ben kapott értékeket átlagoltuk.

Az eredmények a következők voltak: a törzsfeszitő (m. erector trunci) ereje a vegyesuszó csoportban (mell, gyors, hát) nőtt a legnagyobb mértékben. A különbség 22,4 N (53,2 %) volt. A melluszó és a gyorsuszó csoportban az izomerő-növekedés szintén tetemes és közel azonos mértékü volt: a melluszó csoportban 14,75 N (46,4 %), a gyorsuszó csoportban 14,33 N (37,5 %) volt.

A heti háromszori gyógytestnevelési foglalkozáson részt vevő tanulók mély hátizmainak ereje csupán 2,9 N-t azaz 7,8 %-ot növekedett. (Lásd a 41. ábrát.)

Ezekből az eredményekből levonható az a következtetés, hogy a különböző uszófoglalkozások közül a komplex (vegyes tipusu) uszóedzés látszik a legeredményesebbnek. Másodszor, az uszóedzésnek el kell érnie az egyénre szabott intenzitási szintet. Az alacsony intenzitásu, kis terjedelmü, hosszu pihenőkkel megszakitott uszás nem éri el a biológiai ingerek fejlesztő hatását. A terjedelem növelése és az uszásnemek speciális hatása a 8 hónapos uszóprogramban a tornatermi foglalkozások mellett jóval hatékonyabb mint a hagyományos (heti háromszori) tornatermi foglalkozás. Természetesen csak a differenciált, egyénre szabott korrekciós torna mellett hatásos ez az uszóprogram, és igy éri el kettős célját: a betegség, deformitás felszámolását és az izomzat, keringés fejlesztését.

c) Az uszóprogram a gyógytestnevelésben

A gyógytestnevelésben alkalmazott uszás csak akkor érheti el célját, ha megfelel a következő feltételeknek:

1. Megfelelő terjedelmü és intenzitásában a gyermek egyéni terhelési türőképességéhez igazodik.

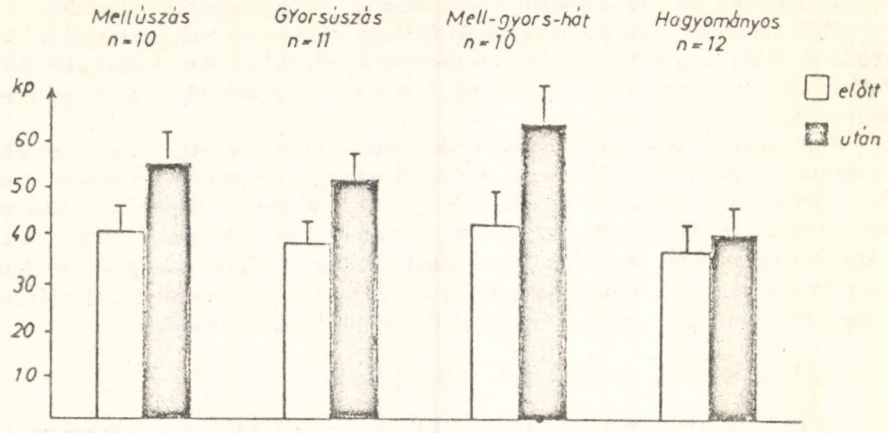

41. ábra
A különböző uszásnemek és a tornatermi foglalkozások hatása a m. erector trunci erejére az edzés előtt és után.

2. Az uszóprogramot 8 hónapra dolgozzuk ki, egy hónapot a mozgás oktatására, javitására tervezhetünk.

3. Az uszóprogramot olyan szerkezetbe kell ágyazni, amelyben a gyermek egész évre kivetitve látja az elérendő célt és ez megfelelő szintü teljesitményre készteti.

4. Az uszásnemeket mindig a betegség jellegének megfelelően válasszuk ki.

Az uszóprogramnak nem fő feladata a gerinc korrekciója és a tartáshibák javitása, hanem olyan izomfüző kialakitása a törzsön, amely az alapfeladat megoldását segiti elő. Ezen kivül még fontos a szív és a keringési rendszer edzése és a belgyógyászati gyógytestnevelésben a speciális edzettség, az aerob kapacitás fejlesztése. Az uszás távját, terjedelmét a gyermek aktuális fizikai állóképességéhez kell szábni és szigoruan be kell tartani a fokozatosságot. A terhelés első kétharmadában csak a táv terjedelmét növeljük. Ebben az időszakban a lassu, egyenletes, megállás nélküli uszásokra kell törekedni. A mozgásszünetekben ellenőrizzük a pulzust, a vérnyomást, és ha a helyreállás megindult, akkor kezdjen hozzá az uszó a következő szakasz teljesitéséhez. A program harmadik harmadában, a mozgástechnika javulásával és az állóképesség fokozódásával együtt, spontán jelentkezik az igény az intenzitás növelésére. Ha azt tapasztaljuk, hogy uszóink jól türik az emelt szintü követelményeket, akkor ne gátoljuk törekvésüket. Természetesen a pulzust, vérnyomást ilyenkor is gondosan ellenőrizzük.

Tapasztalataim alapján, és néhány, a teljesitmény motivációval kapcsolatos alapelv segitségével 8 hónapos uszó feladatrendszert állitottam össze.

Köztudott, hogy nagyon nehéz felkelteni a gyermekek motiválását a rendszeres és főleg intenziv uszás iránt. A rendszeres, de alacsony terhelésü uszásnak alig van hatása az izomzatra és a keringési rendszerre.

Az uszóprogramot minden gyermekkel ismertettem és táblázatba foglalva egész évben láthatják az uszodában. (Lásd az 1. táblázatot.)

1. táblázat

Táv	Idő	Uszásnem	Fokozat
300-500 m	20 perc	1 uszásnem	I.
500-800 m	20-30 perc	1 uszásnem	II.
800-1200 m	30-45 perc	2 uszásnem	III.
1200 m	40 perc	2 uszásnem	IV.
1200-1500 m	45 perc	2 uszásnem	V.
1500 m	40 perc	1 uszásnem	VI.

Az 1. táblázatból mindenki kiválaszthatja azt a fokozatot, ahonnan a programot elkezdi. Ezzel elkerültem a tul magas vagy tul alacsony követelményből eredő igényszint buktatóit. A kiválasztott feladatot - tapasztalataim szerint - minden gyermek ellenőrzés nélkül is teljesiti. A célt is világosan kijelölöm: a 8. hónap végén mindenkinek el kell érni a VI. fokozatot. Az uszók a táblázatból világosan látják, ha tovább akarnak fejlődni, akkor meg kell tanulniuk más uszásnemet is és az intenzivebb teljesités elviselésére is fel kell készülniük, mert a szintidők nem lineárisan növekednek az uszás távjával. A fizikai terhelés ilyen szerkezetbe ágyazva lehetővé teszi, hogy az ellenőrzésre forditott időt csökkentsük. Hasznos ez a módszer, mert igy többet lehet foglalkozni az oktatással. Másrészt az uszókat nem kell biztatni, mert világosan látják, hogy a lépésekben történő fejlődésben hol tartanak. Az uszodai foglalkozásokon az ellenőrzőbe római számmal bejegyzem, hogy az uszó melyik fokozatot teljesitette.

A feladat ilyen szerkezetbe formálva megfelel a teljesitmény-motiváció pszichológiai alapelveinek. Önkéntes választással alkalmazkodik a személy pillanatnyi képességeihez. Ezzel elértem, hogy nem érzi kényszernek, érzelmileg elfogadja a célt, és a törekvés ilyenkor válik "énközelivé". Ha a feladat meghaladja a képességeit vagy lényegesen alatta marad, akkor a cél elérése irreálissá, illetve érdektelenné válik.

A programon belüli fokozati szintek választhatósága felcsillantja a siker reményét. Az uszó érzi, hogy ezt tudja teljesiteni, és igényszintjét fokozatosan növelve bátran vállalja később a magasabb fokozatot. A siker valószinüségének növekedésével együtt növekszik az önbizalom is.

5. Játékos gyakorlatok és gyógytestnevelési játékok

A gyógytestnevelés speciálisan alkalmazott testnevelés és sport. Mozgásanyagának válogatásában mindig a funkció gondolatának központi elve érvényesül. A gyakorlatok, játékok, sportágak kiválasztásánál állandóan szem előtt kell tartani, hogy a mozgásanyag megfelel-e az egészség helyreállitása alapelvének.

A játékos gyakorlatok és a sport és testnevelési játékok is különböző mozgásformákból épülnek fel: természetes (járás, futás, ugrás) és konstruált mozgásokból (gimnasztika).

A) Játékos gyakorlatok

A játékos gyakorlatformáknak sok olyan előnye van, hogy a gyógytestnevelésben szinte központi helyet foglal el.

1. A játékos formáju gyakorlatoknál az intenzitás fenntartása és emelése könnyen megvalósitható. Itt például az egyéni gyakorlatok motivált végrehajtását kell emliteni.

2. A 6-14 éves korosztálynál - különösen a kisebb gyermekeknél - nélkülözhetetlen terhelési forma.

3. Versengések keretében is alkalmazhatók a terhelés emelésére.

4. Ügyelni kell arra, hogy a játékosság ne menjen a helyes kivitelezés rovására.

5. Játékosan könnyebben ráérez a gyermek a bénult, contracturás izomzat mozgatására és a helyes mozgáskivitelezésre (törzshullám, törzsdöntés). A helyes tartás kialakitása is könnyebb.

a) Tartásjavitó gyakorlatok

42.

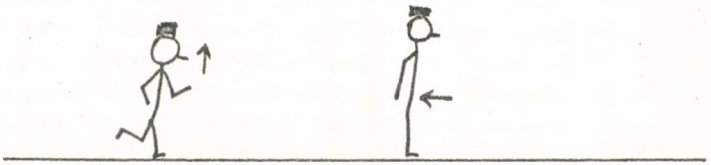

Babzsákkal a fejen, a fej helyzetének tudatositása, nyujtott nyakkal való járás. Lordozisnál a medence hátrabillentésének érzékeltetése.

Ajánlott: bármely korosztály számára, a tartás javitására, a posturális tartás érzékeltetésére.

43.

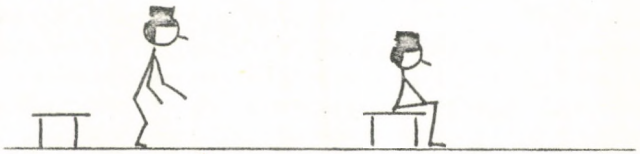

Leülés a törzs egyenes tartásával anélkül, hogy a babzsák leesne.

Ajánlott: bármely korosztálynak a tartás javitására.

Izomfüző kialakitására szolgáló játékos gyakorlatok

44.

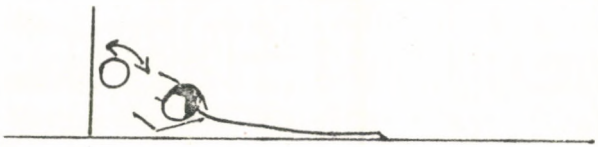

Hasonfekvésben labda pattintása a falhoz sorozatban. Játékosan, ki birja tovább.

Ajánlott: 10-18 éveseknek a mély hátizom erősitésére.

45.

A játékos a labdát a falhoz pattintva, a visszatérő labdát egyenes háttal elfogja. A gyakorlatot sorozatban végezzék.

Ajánlott: 14-18 éveseknek a mély hátizom erősitésére.

b) Páros gyakorlatok

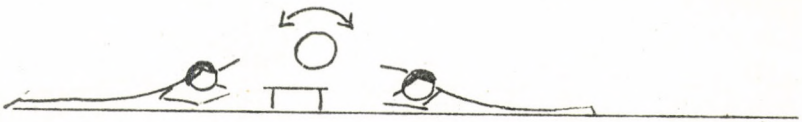

46.

Labda átdobása társnak alacsony tárgy felett. Másik változat: labdadobás felfordított zsámolyba versenyszerüen.

Ajánlott: 10-18 éveseknek a mély hátizom erősitésére.

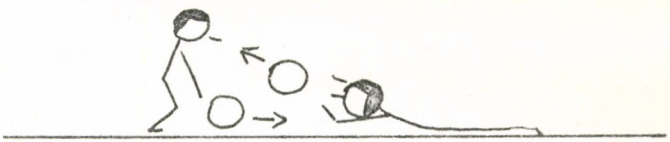

47.

Egy-két könnyü labdával: a pár egyik tagja hasonfekvésben dobja a labdát az álló társának, aki visszaguritja a labdát. Játékos formában időre is lehet játszani.

Ajánlott: 10-18 éveseknek a mély hátizom erősitésére.

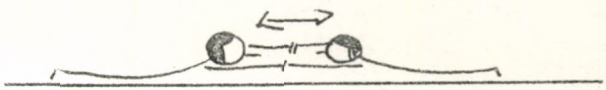

48.

A párok hasonfekvésben magastartásban egymás kezét fogva váltogatott karokkal nyujtózkodnak, törzsüket felemelik a földről.

Ajánlott: 10-18 éveseknek a mély hátizom erősitésére, lazitására.

49.

A pár egyik tagja hanyattfekvésből sorozatban felül: a másik felülés közben felemeli a lábát.

Ajánlott: bármely korosztálynak, hasizomerősitésre.

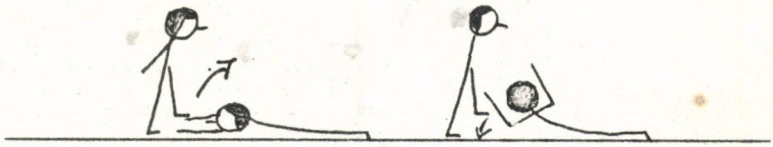

50.

A hason fekvő játékos a széles terpeszben álló társának a lábai közül törzsemeléssel kiemeli a karjait jobbra-balra sorozatban.

Ajánlott: 10-18 éveseknek a mély hátizom erősitésére és contracturák oldására.

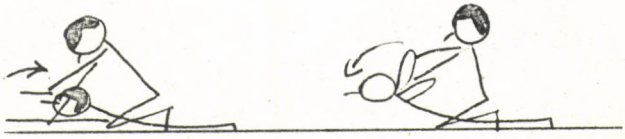

51.

A hason fekvő gyakorló csipője magasságába térdel a társa: a fekvő tartórakörzést végez (magastartásban nyujtózkodik) a társa pedig az alkarját fogva segit a körzésben.

Ajánlott: 10-18 éveseknek, a lapockaemelő izomzat erősitésére és contracturák oldására.

52.

A pár egyik tagja a hason fekvő, társa csipője magasságában, terpeszállásban előre hajolva megfogja a társa alkarját és segiti a törzs jobbra-balra hajlitásában.

Ajánlott: 10-18 éveseknek tanári segitséggel, mivel passziv gyakorlat, 6-10 éveseknek a hátizomzat erősitésére, mobilizálására.

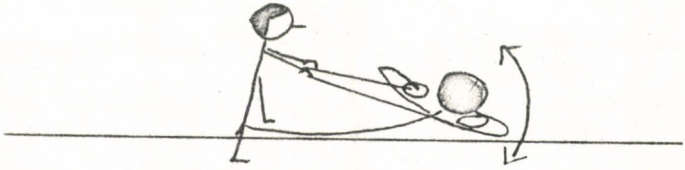

53.

A pár az 52. gyakorlathoz hasonlóan helyezkedik el. Az álló gumikötelet tart, társa vállhoz emelve a kengyelt jobbra-balra hajlitást végez. Az álló segiti a társa törzshajlitását a kötél enyhe huzásával.

Ajánlott: 14-18 éveseknek a mély hátizom erősitésére és a contracturák oldására.

54.

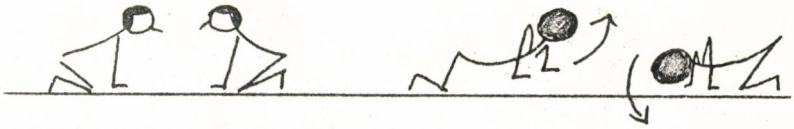

A párok érintőtávolságban egymással szemben sarokülésben helyezkednek el kéztámasszal a földön; törzshullámot végeznek ellenkező irányba (jobbra-balra).

Ajánlott: 10-18 éveseknek a gerinc mobilizálására.

55.

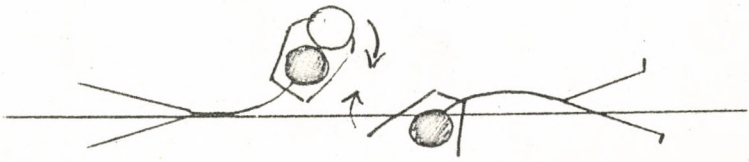

A párok egymással szemben hasra fekszenek érintőtávolságban. A pár egyik tagjánál könnyü labda van. Törzsemeléssel hajlitást végeznek ellenkező irányba, mikor középen találkoznak, a labdát átadják egymásnak.

Ajánlott: 10-18 éveseknek a mély hátizom erősitésére.

56.

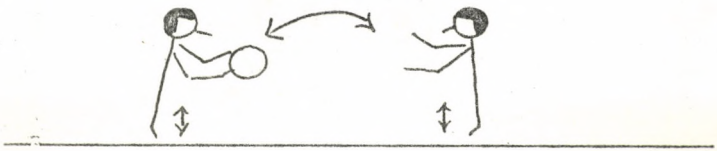

Kétkezes mellső dobás: a gyakorlók párokban végezzék. Változatok: helyben futásban, helyben szökdelésben, helycserével: keresztben a tornateremben faltól falig is lehet végeztetni. Például 1 perc alatt a párok hányszor tudnak futásban helyet cserélni.

A kétkezes mellső dobásokat változó sulyu (tömött-, könnyü) és nagyságu (kis, nagylabda, babzsák) labdával is lehet végeztetni.

B) Gyógytestnevelési játékok

A játékokat különböző célból használjuk a gyógytestnevelési órán.

1. A sziv-keringési rendszer, izomzat speciális terhelésére.
2. A hangulati elemek fokozására vagy kiegyensulyozására.
3. Az óra terhelésének megfelelő szinten tartására.

a) Labdagyakorlatok

A játékok a gyógytestnevelés mozgásválasztékában mint terápiás tényezők szerepelnek. Ehhez azonban a gyermekeknek kézségszinten el kell sajátitaniuk a labda kezelését, elfogását, továbbitását és vezetését. A labda megbizható kezelése nélkül a gyógytestnevelési és sportjáték nem okoz örömet. Ezért a labda kezeléséhez szükséges jártasság megszerzéséhez ajánlom az alábbi gyakorlatokat.

57.

A pad előtt helybenfutással végzett labdaütögetés, váltakozva a földön és a padon. A játékosok jobb és bal kézzel is végezzék.

58.

Az első játékos a falhoz pattintja a labdát, a mögötte álló elfogja a visszapattanó labdát. Sorverseny formájában is lehet játszani.

59.

Változat: oldalállás a fal mellett, labdapattintás a falhoz, a hátsó elfogva a labdát, folytatja. Szintén játszható sorverseny formájában is.

60.

Változat: a falhoz közelebbi játékos törökülésbe, a hátsó játékos állásba helyezkedik el. Az ülő ugy dobja a labdát a falhoz, hogy az álló el tudja kapni. Helyet cserélnek és számolják a helycseréket.

61.

A pad felett terpeszállásban előrehaladás közben váltogatott karokkal labdavezetés a pad két oldalán.

62.

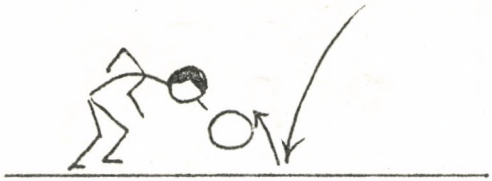

A játékosok a feldobott könnyü labdát a felpattanása után homlokkal lefejelik a földre.

63.

Változat: a lepattanó labdát enyhe térdhajlitással a combhajlatban lecsendesitik.

64.

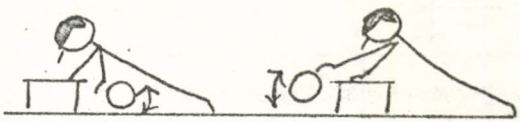

Mellső fekvőtámaszban a pad oldalán a labda pattintgatása a pad előtt és mögött.

65.

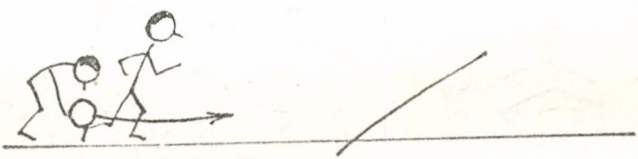

A játékosok vonalban terpeszállásban helyezkednek el: labdájukat a hátuk mögé helyezik. A tanár a labdát átguritja a lábuk között, amit a játékosok igyekeznek futva utólérni. Ha a kijelölt vonalon tulgurul a labda a játékos hibapontot kap. A labdát változó gyorsasággal guritva, egyre nehezebb feladat elé állithatjuk a tanulókat.

66.

A pad oldalán váltogatott lábakkal a padra lépve labdaütögetés a pad tulsó oldalán.

67.

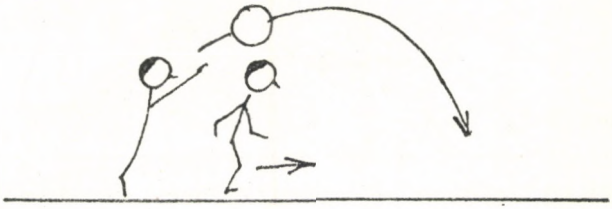

A játékosok vonalban helyezkednek el: a labdájukat a hátuk mögé helyezik. A tanár a labdát a fejük felett átdobja, a játékosok futva igyekeznek utolérni a labdát. Megszabhatjuk egyszer, kétszer vagy többször lepattanhat a labda mielőtt elfogják. Rossz pontot szerez az a játékos, aki a lepattanás után nem fogja el a labdát.

68.

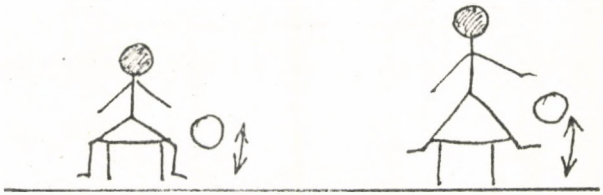

Pad felett terpeszállásban labdaütögetés a földhöz. Jelre terpeszfelugrás és labdapattintgatás tovább. Aki elveszti a labdáját hibapontot kap. Gerincdeformitásos csoportnál nem ajánlom a gyakorlatot.

69.

Az előbbi helyzetben labdaütögetés majd padralépés után lassu 180 fokos fordulat, lelépés, folyamatos labdapattintgatás.

70.

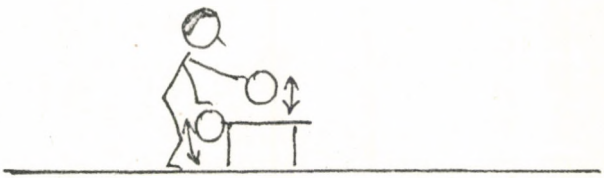

Két labdával labdapattintgatás: az egyik labda a padon, a másik a pad mellett.

71.

Labdavezetés alacsonyra helyezett magasugró léc alatt. Sorversenyre is alkalmas játék.

72.

Labdaütögetés a pad mellett hátsó fekvőtámaszban, az egyik kar a padon támaszkodik, a másik a labdát ütögeti.

73.

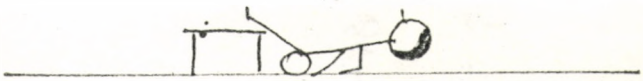

A pad oldalánál hanyattfekvés, lábak a padon. Csipőemeléssel könnyü labda guritása a csipő alatt. Győztes az, aki a csipő leengedése nélkül legtöbbször átguritja a labdát.

74.

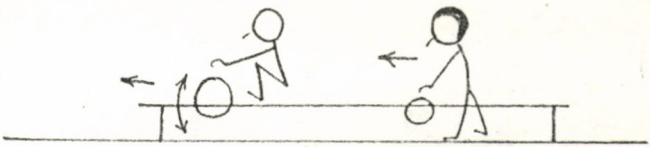

Váltogatva, terpeszjárásban (pad a lábak között) és guggolásban járás a padon, labdavezetés. A labdaütögetésben ne álljanak meg!

75.

Bordásfalnál mérsékelten emelt padon és pad mellett labdavezetés. Ugyanezt guggolásban is végezhetik.

76.

Pókjárásban hátrafelé labdavezetés jobb és bal kézzel.

77.

Állásban és szökdelésben labdaütögetés párokban: a párok szabad kezükkel kezet fognak.

78.

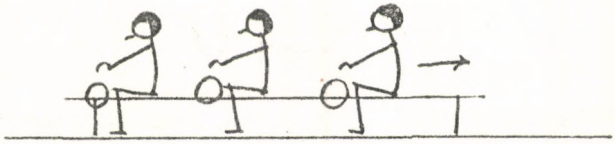

Jelre a sor hátrafelé megy 10-15 cm-t, közben a játékosok labdát vezetnek.

79.

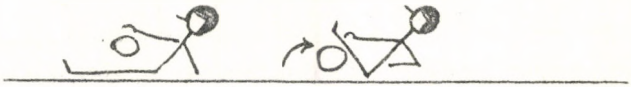

Nyujtott ülésben labdaütögetés a test mellett. A játékos lebegőülésben átvezeti a lába alatt a labdát.

80.

Labdavezetés járásban, futásban, ellenkező oldali karral tárgy felvétele a földről.

b) A labdaérzékelést fejlesztő speciális gyakorlatok

81.

Babzsák levétele a fejtetőről, másik kézzel labdaütögetés. Behunyt szemmel is végezhető.

82.

Törökülésben labdaütögetés, a másik kézzel kavicsok átrakása a másik oldalra. Behunyt szemmel is végezhető.

83.

Behunyt szemmel a labda átvezetése a másik kézhez.

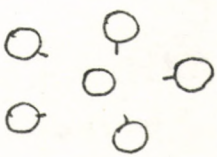

84.

A játékosok arckörben állnak és jobb-bal kézzel labdát pattintgatnak. A kör közepén álló oktató ujjain számot mutat, a játékosok hangosan mondják a felmutatott számot. Lehet lassu járásban is végeztetni.

85.

Labdaütögetés terpeszállásban, jelre 180 (360) fokos fordulat anélkül, hogy a labdát elveszitenék.

86.

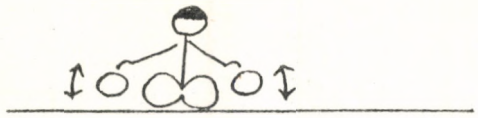

Kétlabdával törökülésben, guggolásban labdapattintgatás.

87.

Két labdával labdapattintgatás törökülésben, közben felállás a labda elveszítése nélkül.

88.

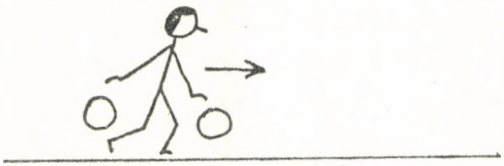

Labdapattintgatás két labdával állásban, járásban. Az egyik labda a test előtt, a másik a test mögött van.

89.

Labdaütögetés folyamatos testhelyzet változtatással.

90.

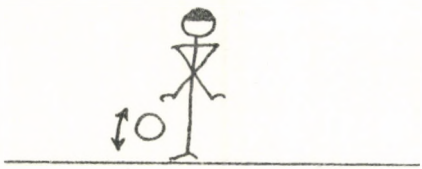

Karkeresztezéssel a test előtt labdapattintgatás.

91.

Testhelyzet változtatások közben labdapattintgatás: zsámolyra felülés, guggolás, állás közben a labdát folyamatosan ütögeti a játékos.

92.

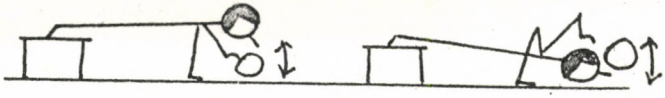

Padon oldalsó fekvőtámaszban labdapattintgatás közben ereszkedés hasonfekvésbe és a labda folyamatos mozgásban tartása.

c) Váltóversenyek labdavezetéssel padon

93.

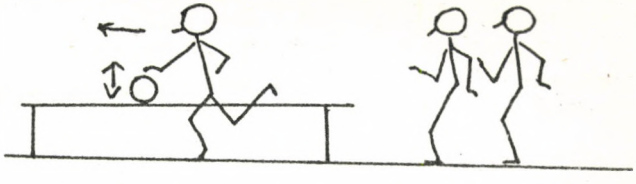

A játékosok a pad mellett futva a padon vezetik a labdát.

94.

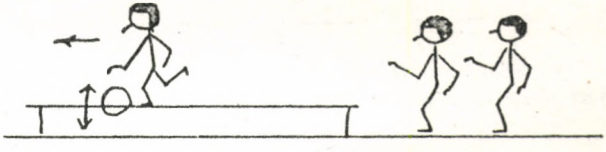

A játékosok a padon futnak és a pad mellett vezetik a labdát.

95.

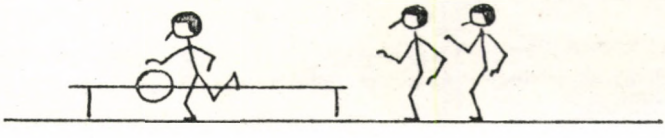

A játékos a pad mellett fut és a pad másik oldalán vezeti a labdát.

96.

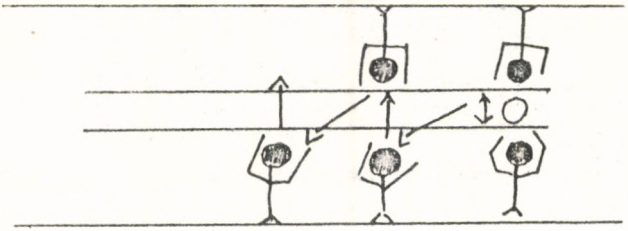

A pad két oldalán hason fekvésben helyezkednek el a játékosok. A labdát a pad felett átdobják egymásnak egyenes, illetve átlós irányban. Győztes az a csapat, amely először oldja meg a feladatot.

d) Hasonfekvésből labdadobás zsámolyba

97.

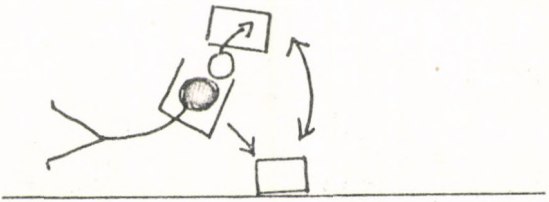

Változat: két zsámolyt helyezünk a játékostól jobbra-balra. Ilyenkor a törzsemelést gerinchajlitás is kiséri.

98.

Az ülő játékos a kezéből a labdát előre ejtve a lábával megrugja ugy, hogy a kezébe visszapattanjon. Váltogatott lábakkal időre is lehet játszani.

e) Vedd fel a labdát

Feladat, hogy a játékosok a földről a könnyü labdát puha, laza ütögetéssel ugy vegyék fel, hogy az pattogjon és kosárlabdavezetéssel tovább tudják vezetni. Játékos formában játszhatják 1/2—1 percig.

Miután a játékos felvette a labdát, számolja meg a pattintásokat. Győztes az, aki hamarabb felveszi, illetve el tudja kezdeni a számolást.

99.

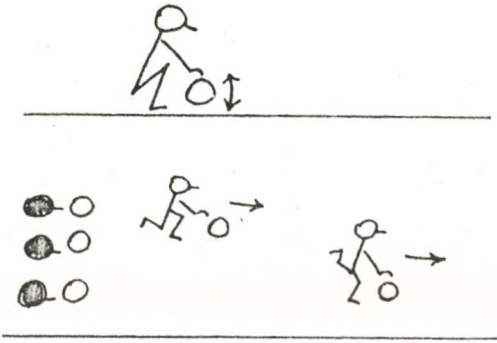

Változat: ha egysoros vonalból indulnak a játékosok, akkor az indulhat el, akinek sikerült felvenni a labdát. Utána elfut a terem másik végéig és vissza.

f) Gumikötél gyakorlatok

100.

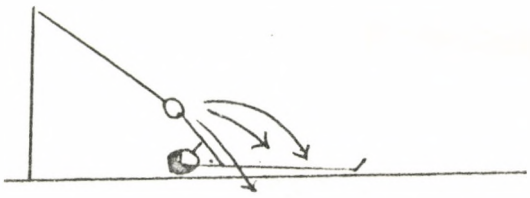

Bordásfalba magasan beakasztott egyszálas gumikötéllel hanyattfekvésben két karral huzás. A huzás a csipőhöz (középre) és jobbra-balra a test mellé irányul. A kötél enyhén feszüljön magastartásban. A váll (thoracohumeralis) izomzat erősitését szolgálja.

101.

Az előbbi helyzetben hasonfekvés és két karral kötélhuzás az áll alá. A thoracohumeralis izomzatot erősiti. A gyakorló a huzásnál enyhén emelje meg a törzsét.

102.

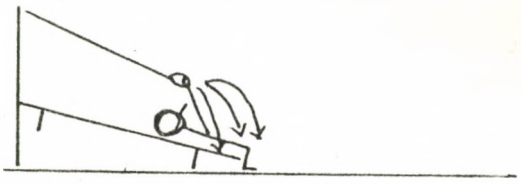

A fenti két gyakorlat ferde padon is végezhető.

103.

Ferde padon hason fekvés háttal a bordásfalnak. A gyakorló két kézzel fogva a kötelet magastartásban a tarkójára engedi, majd magastartásba nyujtja a karjait.

104.

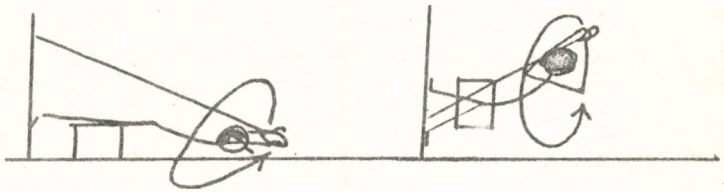

Zsámolyon hasonfekvés: karok magastartásban egyszálas gumikötéllel. Lapos törzskörzés a gumikötélre támaszkodva. Oldalirányban a gerinc hajoljon el, elöl közelitse meg a földet a mellkas. Erőteljes mély hátizomerősitő és -lazitó gyakorlat.

105.

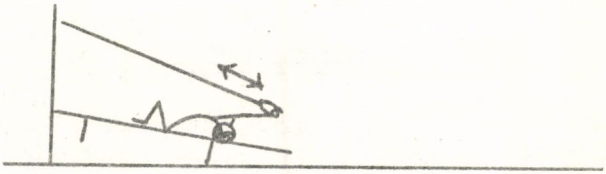

Enyhe szögbe állitott ferde padon hanyattfekvésben a lábak a bordásfal felé néznek. A karok mélytartásban fogják az enyhén feszülő gumikötelet. Törzshomoritás kiséretében a kötél huzása.

106.

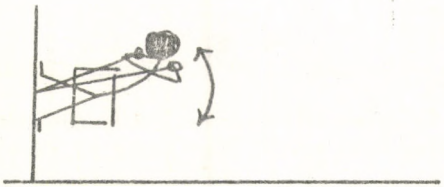

Kétszálas gumikötélre támaszkodva, háttal a bordásfalnak, a gyakorló a talpaival megtámaszkodik a bordásfalnál és lassu törzshintázást végez jobbra-balra. A karok vállhoz tartásban támaszkodnak a gumikötélhez. A gyakorló egyenes háttal végezze a hintázást.

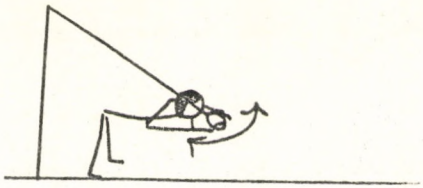

Egyszálas gumikötélre támaszkodva háttal a bordásfalnak terpeszállás, törzsdöntés. Magastartásba emelt karokkal lassu törzshajlitás jobbra-balra.

Játékok a szív és keringési rendszer edzésére

1. Léggömb cica

Egy játékost kijelölünk cicának. A csoport tagjai igyekeznek röplabda alapérintéssel elütni a cica elől a léggömböt. Ha a cica hozzáért a léggömbhöz, másik tanulót jelölünk ki. A cica egy kézzel is hozzáérhet a léggömbhöz, a játékosok csak röplabda alapérintéssel.

Ajánlott: 10-14 éveseknek kezdő csoportban a szív és keringési rendszer edzésére.

2. Lábtenisz pókjárásban léggömbbel

A játékosokat két csapatra osztjuk. A tornatermet paddal két részre osztjuk. A játékosok saját térfelükön csak pókjárásban mozoghatnak és csak fejjel,lábbal érhetnek a léggömbhöz.

Szabályok: 1. Ahol leesik a léggömb, az a csapat hibapontot kap,
2. Ha a léggömb a játékterületen kivül esik le, az a csapat kapja a hibapontot, amelyiknek tagja utoljára érintette.

Ajánlott: 6-10 éves gyermekeknek haladó csoportban, a szív és keringési rendszer edzésére és az izomzat általános átmozgatására.

3. Rugd vissza

A tornatermet padokkal három részre osztjuk. A játékosok pókjárásban mozogva a léggömböt igyekeznek az ellenfél padja mögé juttatni, ahol a kapus nem engedi leesni a földre és visszarugja a mezőnybe. Ha a léggömb a mezőnyben esik le, nem számit hibapontnak. Ilyenkor a játékvezető feldobással hozza játékba a léggömböt.

Ha a pad mögött esik le a léggömb, az ellenfél jutalompontot kap.

Ajánlott: 6-10 éves gyermekeknek, haladó csoportban, a szív és keringési rendszer edzésére és az izomzat általános átmozgatására.

4. Körfujás

A játékosok kört alakitanak és hasra fekszenek. A kör középpontjába léggömböt vagy pingpong labdát teszünk.

A játékosok hosszu kilégzéssel fujják a léggömböt, és igyekeznek távol tartani maguktól. A játékosok a labda elöl nem mozdulhatnak el és nem hajolhatnak el. Maximum fél percig játsszák, mert huzamos erőltetett kilégzés hyperventillációt okoz.

Ajánlott: 10-18 éveseknek, kezdő csoportban a légző segédizmok contracturáinak oldására.

5. Labdafujás

A játékosok törökülésben a szájuk elé tartott pingpong labdát hosszu kifujással igyekeznek a levegőben tartani egy-két pillanatig.

Ajánlott: 6-14 éveseknek, kezdő csoportban a légző segédizmok contracturáinak oldására és a légzőizmok erősitésére.

6. Fujó csapatverseny

A csapatok 3-4 méterre oszlopba sorakoznak. Előttük 8-10 méterre krétával vonalat huzunk a földre.

Szabályok: 1. Az elsők letérdelnek és egy léggömböt helyeznek maguk elé a földre. Jelre egyszer megfujják a léggömböt ugy, hogy az a vonal felé haladjon, majd a sor végére futnak.
2. A léggömbön mindenki sorban fuj egyet, addig amig el nem éri a vonalat.

Ajánlott: 6-18 éveseknek, haladó csoportban a légzőizmok contracturáinak oldására és a légzőizmok erősitésére.

7. Tartsd a levegőben

A játékosok szétszórtan helyezkednek el a teremben. Mindenki a kezében tart egy léggömböt. Jelre 15-20 mp-es váltásokkal röplabda alapérintéssel, fejeléssel, lábbal, végül hasonfekvésben a levegőben tartják a léggömböt és folyamatosan számolják az érintések számát. Győztes az, aki a legtöbb pontot éri el.

Ajánlott: 10-14 éveseknek, haladó csoportban, az izomzat általános átmozgatására, a mozgáskoordináció fejlesztésére.

8. Játék a sullyal

A párok egymással szemben 4-5 méterre terpeszállásba állnak. A pár minden tagjánál 1-1 tömött- és könnyü labda van.

Szabályok: 1. A pár egyik tagja dobja, a másik guritja a labdát.
2. Jelre, időveszteség nélkül, kicserélik a labdákat egy tömött- és könnyü labdára, majd 1-1 tömöttlabdára.
3. Számolják a labdacserék számát: győztes az a pár, amelyik a legtöbb labdacserét végezte.

Ajánlott: 10-18 éveseknek, haladó csoportban, a thoracohumeralis izomzat erősitésére, a mozgáskkordináció és az izomérzékelés fejlesztésére.

9. Fenn és lenn

A játékosok szétszórtan állnak fel a teremben egy-egy léggömbbel és könnyü labdával.

Szabályok: 1. Jelre a léggömböt röplabda alapérintéssel felütik, majd a könnyü labdát kosárlabdavezetéssel a földhöz pattintgatják, számolva az érintések számát.
2. A visszaérkező léggömböt ujra felütik, és igy folytatják a játékot.

3. Győztes az, aki legtöbbször tudta szabályosan (kosárlabdavezetéssel) földhöz pattintani a labdát.

Ajánlott: 10-14 éveseknek, kezdő csoportban, a mozgáskkordináció fejlesztésére.

10. Két léggömb

Az ügyesség, gyorsaság fejlesztésére szolgáló játék.

Feladat: ki tud két léggömböt kézzel, fejjel, lábbal legtovább a levegőben tartani

A játékot célszerü ugy kezdeni, hogy a játékos először az egyik léggömböt magasra felüti, majd amikor az kezd lefelé haladni, a másikat.

Ajánlott: 10-14 éveseknek, kezdő csoportban a mozgáskoordináció fejlesztésére.

11. Páros verseny

A párok egymás kezét fogva szétszórva helyezkednek el egy léggömbbel. Feladat, hogy a pár a léggömböt a levegőben tartsa a szabad kezével, lábbal, fejjel. Az érintéseket számolják, győztes az a pár, amelyik a legtöbb pontot éri el.

Ajánlott: 10-14 éveseknek, kezdő csoportban a mozgáskoordináció fejlesztésére.

12. Léggömb röplabda

A játékosok a léggömböt röplabda alapérintéssel tartják a levegőben. Térdelésen, ülésen keresztül hanyattfekvésbe ereszkednek, miközben folyamatosan a levegőben tartják a léggömböt. Ugyanilyen módon felállnak.

Győztes az, aki hiba nélkül vagy a legkevesebb hibával teljesiti.

Ajánlott: 10-18 éveseknek, haladó csoportban a keringés fejlesztésére.

Labdás játékok

1. Váltásos kidobós

A terem teljes szélességében 2-3 méteres sávot huzunk a földön krétával. Egy játékos beáll a sávba, a többiek a sávon kivül. Jelre a csoport minden tagjának át kell futni a másik oldalra, a fogó (medve) igyekszik valakit megfogni, akivel helyet cserél. A játékot lehet könnyü labdával és kosárlabdavezetéssel is játszani.

Ajánlott: 6-10 éveseknek, haladó csoportban a keringési rendszer edzésére.

2. Számos kidobós

Ha kevés gyermekkel tartunk órát (3-4 fő), akkor sorszámokkal jelöljük meg a játékosokat. Kidobóst játszanak, minden találat 1 pontot ér. Például az 1., 2., 3. játékosok könnyü labdával dobálják a 4-es játékost (a labdát adogathatják is egymásnak). A 4-es korlátozás nélkül menekülhet. Meghatározott időre játszanak, majd szerepet cserélnek. A dobó játékos csak helyből dobva érhet el pontot.

Ajánlott: 6-14 éveseknek, haladó csoportban a sziv és keringési rendszer edzésére.

3. Fogó labdavezetéssel

Kijelölünk egy fogót: mindenkinél azonos, a fogónál más szinü labda van. A játékosok kosárlabdavezetéssel mozognak, akit a fogó megérint, azzal labdát cserél és a megérintett lesz a fogó.

Ajánlott: 6-14 éveseknek, haladó csoportban a sziv és keringési rendszer edzésére.

4. Add vissza

A játékosok kört alkotnak. A játékvezető a kör középpontjában helyezkedik el. A játékvezető különböző irányokba és dobásnemekben dobja a labdát. A játékosnak ugyanugy kell visszadobnia, aki eltéveszti, hibapontot kap.

Ajánlott: 10-14 éveseknek a mozgáskkordináció fejlesztésére.

5. Szalagszerző medve

A felállás ugyanaz mint a medve fogónál (lásd az 1. pontot). A játékosok a sáv egyik oldalán helyezkednek el. Hátul a nadrágjukból (trikójukból) jelzőszalag lóg ki. A játékosoknak ugy kell átfutniuk a tulsó oldalra, hogy a medve ne tudjon szalagot kilopni. A medve szalaglopás közben nem foghatja meg a játékosokat.

Ajánlott: 6-10 éveseknek, kezdő csoportban a sziv és keringési rendszer edzésére.

6. Kör a ház

Krétával a földre eggyel kevesebb kört rajzolunk mint ahány játékosunk van. A játékosok a teremben futkosnak, és jelre beállnak a legközelebbi körbe. Akinek nem jut kör, hibapontot kap. Ugyanezt lehet labdával is játszani: a megszerzett labdát a játékos feltartja a magasba jelzésként.

Ajánlott: 6-10 éveseknek, kezdő csoportban a keringés edzésére.

7. Labdarugó cica

Egyik játékos lábbal könnyü labdát vezet. Igyekszik eltalálni labdával a társai lábát. Az eltalált játékos lesz az uj fogó. A játékosok menekülés közben nem állhatnak padra, zsámolyra stb. és nem függeszkedhetnek.

8. Kidobós

A játékosok csoportba felállnak. Bedobunk egy-egy piros és kék labdát. Akit a piros labdával megdobnak kettő, akit a kék labdával egy hibapontot kap.

A dobónak csak helyből szabad dobni. Győztes az, aki a legkevesebb hibapontot szerezte.

Ajánlott: 6-10 évesek mozgáskkordinációjának fejlesztésére.

9. Növekvő fogó

A fogó, akit megfogott, azzal kezet fog és igy folytatják a játékot egészen addig, amig hat játékosra nem szaporodott a sor. Akit hatodiknak megfognak, az lesz az uj fogó.

Mindig a lánc szélső játékosai fogják a sor következő tagját. Ha a lánc elszakad, nem érvényes a fogás.

Ajánlott: 6-10 éveseknek, kezdő csoportban a keringés edzésére.

10. Köteles fogó

Egy pár megfogja az ugrálókötél két végét. Kergetik a többieket, és mindig helyet cserélnek azzal akit megfogtak. Ha a kötelet elengedik, nem foghatnak meg senkit.

Ajánlott: 6-10 éves kezdő csoportnak a keringés edzésére.

11. Számfogó

A játékosok ingére (nadrágjára) krétával (vagy papirra) 1-5-ig számot rajzolunk. Egyszerü fogócskát játszanak. A fogó jutalompontként a megérintett játékos számának értékét kapja. A játék végén az elért pontoknak megfelelően rangsoroljuk a játékosokat. Akit jobban akarunk terhelni, annak magasabb számot adunk, mert a többiek őt többet fogják kergetni.

Ajánlott: 6-10 évesek haladó csoportjában a keringés edzésére.

12. Csere kidobós

Két egyenlő létszámu csapatot képezünk. Az egyik csapat jelzőszalagot vesz fel. A két csapat - az egész játéktéren mozogva - egy labdával dobálja egymást.

A csapatok fél-, egyperces váltásokkal dobálják egymást. A váltásokat tetszés szerinti időben határozhatjuk meg.

A csapattagok adogathatják a labdát, de akinél labda van, nem léphet. Minden csapatból egy játékos számolja az elért találatok számát.

A menekülő csapat tagjai nem dobhatják el, nem rughatják fel a labdát. Ha a repülő labdát elfogják, akkor le kell tenni a földre és otthagyni.

Ajánlott: 10-18 évesek csoportjában a keringés edzésére.

13. Szalaglopó

A játékosok szalagot tesznek a mezükbe, nadrágjukba hátul ugy, hogy a szalag fele kilógjon. A játékosok egymás szalagját ellophatják anélkül, hogy megfognák a játékostársat vagy a ruháját. Tilos szorosan a fal mellé állni. Győztes az, aki a legtöbb szalagot szerezte.

Ajánlott: 10-14 éveseknek, kezdő csoportban a keringés edzésére.

14. Labdarugó lopó

A játékosok könnyü labdával a kezükben felállnak szétszóródva a teremben. A labdát leteszik a lábuk elé. Jelre elkezdenek futkosni a teremben. A játékvezető - lehetőleg észrevétlenül - elvesz egy labdát. Jelre (tapsra, füttyre) mindenki felkap egy labdát és magasra tartja. Akinek nem jutott labda, hibapontot kap.

A játékosok egy labda körül nem mozoghatnak. Ugyanazt a labdát kétszer egymás után nem veheti fel a játékos. Győztes az, akinek a legkevesebb hibapontja lesz a játék végén.

Változat: A földre letett karikából vagy krétakörből indulnak a játékosok és jelre egy-egy karikába kell beugrani.

Ajánlott: 6-10 évesek kezdő csoportjában a keringés edzésére.

15. Krétakör a ház

4-5 kört rajzolunk a földre. A játékosok egyszerü fogót játszanak. Aki beáll a körbe, házban van, nem lehet megfogni. Győztes az, aki legkevesebbet volt házban, illetve volt fogó.

Ajánlott: 6-10 évesek kezdő csoportjában a keringés edzésére.

16. Zsinórlabda változat

Két csapat érintőmagasan elhelyezett kötél két oldalán helyezkedik el. Könnyü labdát dobálnak a kötél felett. Ahol leesik a labda, onnan egy játékos átmegy a tulsó oldalra. A fogságban levő játékos csak akkor mehet vissza, ha az átdobott labdát elfogja. Jutalomból a labdát átviheti magával. Hivjuk fel a játékosok figyelmét, hogy a fogságukban levő játékosokat szorosan fedezzék, hogy ne tudjanak labdát szerezni.

A játékot játszhatják időre, ilyenkor a több foglyot szerzett csapat lesz a győztes. Lehet addig játszani, amig nem fogy el az egyik csapat.

Ajánlott: 14-18 éves haladó csoportban a keringés edzésére.

17. Szalagszerző

Minden játékos felvesz egy-egy szalagot. A csapat könnyü labdával kidobóst játszik. Akit eltalálnak, az átadja a szalagját annak aki eltalálta. Csak helyből szabad dobni. Aki elvesztette a szalagját, tovább játszik és igyekszik szalagot szerezni.

Lehet időre is játszani: ekkor az a játékos a győztes, aki a legtöbb szalagot szerezte. Előfordulhat olyan eset, amikor egy játékos szerzi meg az összes szalagot. Természetesen ekkor is vége van a játéknak.

Győztes az, aki a játékvezető által megszabott 2,3 vagy több szalagot megszerzi.

Ajánlott: 14-18 éves haladó csoport keringésének edzésére.

18. Fogóváltó

A játékvezető a terem közepén egy körben helyezkedik el. Kijelöl egy fogót és egy másikat maga mellé állit. A fogó kergeti a többieket, a körben álló pedig figyeli a mozgását. Ha a fogó megérintett egy játékost, az befut a körbe a játékvezető mellé, mig a körben álló kifut és tovább kergeti a menekülőket. A játék folyamatos váltásokkal zajlik.

A játék folyamatossága nagy figyelmet igényel minden játékostól. Az első próbálkozásoknál célszerü ha a játékvezető inditja el mindig az uj fogót.

A játék erősen megterheli a sziv és keringési rendszert. Ezért csak megfelelő ideig játszassuk és figyeljük a terhelést nehezen türő gyerekeket.

Ajánlott: 10-14 éves haladó csoportban a keringés edzésére.

19. Szalagkidobós

A játékosok felvesznek egy jelzőszalagot, kidobóst játszanak. Akit megdobnak, az leadja a szalagját a játékvezetőnek.

Győztes az, aki utoljára adja át a szalagját. Aki leadja a szalagját, tovább játszik.

A játékot visszafelé is lejátszhatjuk. Kidobóst játszanak, és aki eltalál valakit, kap egy szalagot a játékvezetőtől. Győztes az, aki először szerez szalagot. Ennél a változatnál a szalagosokat és a szalagtalanokat is lehet dobálni. A játékosok csak helyből dobhatnak.

Változat: fogó játékkal. Akit megfognak, szalagot kap a játékvezetőtől. Győztes az, aki utoljára kap szalagot.

20. Vigyázz a harmadikra

A játékosok kidobóst játszanak könnyü labdával. Mindig az a játékos kap hibapontot, akit a harmadik kidobásnál találnak el a labdával. Az első két találat nem érvényes és a szabályos játék érdekében célszerü ha a játékosok hangosan számolják az első két találatot.

Ervényes kidobásnak csak a közvetlen találatok számitanak (lepattant labda nem érvényes). Ugyancsak nem érvényes (nem kell számolni), ha a dobás nem talált el senkit.

21. Sorkidobós

A játékosok sorszámot kapnak. Az első megkapja a labdát és egyszer megkisérelheti kidobni bármely társát. Ha talál, jutalompontot kap. Utána sorrendben következnek a többiek. Tárgyakról, falról lepattanó labdával találatot nem lehet elérni. A játékot több sorozatban játszassuk. Győztes az, aki a legtöbb jutalompontot érte el a sorozatokban. A játékosok helyből dobhatnak, és mindig csak a soron következő dobó nyulhat labdához. Ha más érinti a labdát, pontlevonás a büntetése.

22. Gyors fogó

A játékosok sorszámot kapnak. Az a feladat, hogy sorrendben 10 mp alatt minél több társát megfogja a fogó. A sorrendben következő játékos számát a játékvezető mondja be anélkül, hogy szünetet tartana.

Akit megfogtak, nem esik ki, tovább játszik. Ha több sorozatot játszatunk, akkor a játékosok mindig hozzáadják az előző játékban elért eredményükhöz a pontjaikat.

Ajánlott: 6-10 éves kezdő csoportban a keringés edzésére.

23. Dobj és kapd el

Két- két és fél méter magasságban egy kötelet feszitünk ki. A kötél két oldalán feláll egy-egy csapat. Mindegyik csapatnál, a létszámtól függően, 2-3 esetleg 4 labda van.

A csapatok a kötél felett dobálják át a labdákat. A játékosok közül az egyik számolja, hogy az ellenfél térfelén hány labdát nem tudnak elfogni. Győztes az a csapat, melynek térfelén kevesebb labda esett le.

Csak a tiszta dobások érvényesek. A tárgyakról, falról lepattant vagy a kötélhez érő labda nem számitható pontnak.

Mozgásszervi és gerincdeformitásos gyermekek speciális játékai

E játékok szerkezeti felépitése meghatározza a funkcióját, vagyis célzottan a test különböző izomcsoportjait erősiti. Ezekben a játékokban a gyermek - tudatos erőfeszités nélkül - törzs-, csipőizomzata erősödik, mobilizálódik. Ebben a formában különösen a kisgyermekeknél használhatjuk, akiket hosszabb ideig nem terhelhetünk monoton, nagy figyelmet kivánó gimnasztikai gyakorlatokkal. Egy-egy ilyen célzott játék mindig felüdülést és viszonylag nagy megterhelést is jelent. Ezért a 6-10 éveseknél gyakrabban, a 10-14 éveseknél ritkábban, de szakitsuk meg az óra menetét és iktassunk be ilyen játékokat.

1. Medvefogó (lásd az előző alfejezet 1. játékát)

Változat: négykézláb, medvejárásban, sánta róka járásban mennek át a játékosok a tulsó oldalra. A medve hasonlóan mozog. A szabályok ugyanazok.
Ajánlott: 6-10 éveseknek a gerinc mobilizálására.

2. Váltóverseny sorakozóval

Két azonos létszámu csoport feláll a terem átlós sarkaiban egy-egy könnyü vagy tömöttlabdával. A sorakozó vezényszóra a csoport a játékvezetővel szemben futva oszlopba áll fel és fej felett (láb között) hátraadják a labdát. Az utolsó mindig előre fut a labdával.

Győztes az a csapat, amelyik először van készen. A terhelést emelhetjük, ha szünet nélkül, többször egymásután helyet változtatunk és végig játszatjuk a játékot.
Ajánlott: 6-10 éveseknek a váll-, törzsizomzat erősitésére.

3. Páros botbirkózás

A játékosok párosával felállnak egymással szemben és vállszélességben fognak tornabotot.

Jelre igyekeznek kicsavarni a társuk kezéből a botot. A győztesek továbbjutnak és kieséses rendszerben döntik el az elsőséget.
Változat: lehet játszani hasonfekvésben, ülésben, térdelésben.
Ajánlott: 10-14 éveseknek a váll-, karizomzat edzésére.

4. Páros dobás

A pár egyik tagja zsámolyon hasra fekszik és lábait beakasztja a bordásfalba. A másik 2 m-re szembe ül törökülésbe.

Fél percen keresztül dobálják egymásnak a könnyü labdát számolva az adogatásokat. Ha leesik a labda, előlről kezdik a számolást. Fél perc mulva folyamatosan helyet cserélnek és tovább számolják az adogatásokat. Győztes az a pár, amelyik összesitve több pontot ér el.
Ajánlott: 10-14 éveseknek az egyenes hátizomzat erősitésére.

5. Célbadobás

A játékhoz két gyürü szükséges. A két csoport a gyürütől 1-2 m-re oszlopban feláll. Az oszloppal szemben 3-4 méterre felforditott zsámolyt teszünk.

A játékosok egyenként - lábuk, bokájuk közé vett labdával - a gyürün függeszkedve ellendülnek és az előrelendület végén megpróbálják a labdát betenni a zsámolyba. Győztes az a csapat, amelyiknek először sikerül 3 alkalommal betenni a labdát a zsámolyba.

Ajánlott: 6-10 éveseknek a gerinc mobilizálására.

6. Labdakerülő

Két egyenlő létszámu csapat a terem két végében egymással szemben hasonfekvésben elhelyezkedik. A szemben lévő párok azonos számot kapnak. A terem közepére egy labdát teszünk. Amelyik pár a számát hallja, felugrik és a labdához fut. A labdát igyekeznek egymás elől ugy ellopni, hogy a másik játékos ne érje utol addig, amig vissza nem ér a helyére. Az ellenfelet csak akkor szabad megérinteni, ha már megfogta (megérintette) a labdát.

Pontot kap az a csapat, amelyik ellopta a labdát vagy utólérte az ellenfelet és megérintette.

Ajánlott: 10-18 éveseknek a test egész izomzatának átmozgatására.

7. Körverseny

A játékosok két kört alakitanak. Minden körben egy-egy könnyü vagy tömöttlabdát helyeznek el. A labdát ötször (tizszer) körbe dobják. Ha a labda visszaér az inditó játékoshoz, hangosan bemondja a kör számát. A versengést állásban, ülésben, hasonfekvésben megállás nélkül lehet folytatni. Minden testhelyzetben 3-5 kört tegyen meg a labda.

Ajánlott: 10-14 éveseknek a váll-, törzsizomzat erősitésére.

8. Dobóverseny

Két azonos létszámu csapatot alakitunk. A csapatok egy-egy zsámollyal szemben oszlopba felállnak. Krétával a földre 1 és fél, 3 és 5 méterre vonalat huzunk.

Győztes az a csapat, amelyik először éri el a 10 pontot. Érvényes dobásnak az számit, amelyik a zsámolyban bent marad. Az első vonalról hasonfekve (törzsemeléssel) kell dobni, az érvényes dobás 3 pontot ér. A második vonalról törökülésből, 2 pontot ér. A harmadik vonalról állva kell dobni és 1 pontot ér az érvényes dobás.

Ajánlott: 10-14 évesek egyenes hátizomzatának erősitésére.

9. Huzóverseny

A bordásfal 5., 6. fokába ferde helyzetbe padot akasztunk. A játékosok két csapatot alakitanak és a pad végénél felsorakoznak.

A játékosok hasonfekvésben két karral felhuzzák magukat egymás után a bordásfalig. Utána visszafutnak a sor végére. Győztes az a csapat, amelynek tagjai előbb végrehajtják a feladatot.

Ajánlott: 10-14 évesek törzsizomzatának erősitésére.

10. Föld—ég

Ha a játékvezető "föld"-et kiált, a játékosok mellső függésbe helyezkednek el a bordásfalon. "Ég"-re hasonfekvés, karok magastartásban, "viz"-re hátsó függés a bordásfalon.

Aki eltéveszti a testhelyzetet, hibapontot kap.

Ajánlott: 6-10 éveseknek a törzs izomzatának erősitésére.

11. Egérfogó

Egyik játékos a földön gumikötelet huz maga után. A többiek négykézláb járásban igyekeznek elcsipni a kötél végét. Akinek sikerült, az helyet cserél a huzóval.

Ajánlott: 6-8 éveseknek a gerinc mobilizálására.

12. Alagut fogó

Két önként jelentkező játékos feláll a terem átlós irányu sarkában. Egyik a macska, a másik az egér. A többiek csoportban elhelyezkednek a terem közepén a játékvezető körül. "Sorakozó" vezényszóra oszlopba sorakoznak és terpeszállásba állnak. A vezényszó után a macska és az egér is elindul. Az egér igyekszik a lábak között átmászni, hogy a macska ne érje utól. Ha kiér az alagutból, véget ér a játék.

Ajánlott: 6-8 éveseknek a gerinc mobilizálására.

13. Osztott fogó

Padokkal a termet két egyenlő térfélre osztjuk. Az egyik térfélen csak négykézlábjárásban, a másikon csak futásban lehet mozogni. A játékosok és a fogó, ha térfelet váltanak, csak a térfélnek megfelelő módon mozoghatnak. Uj fogó nemcsak az a játékos lesz, akit megfognak, hanem az is, aki nem a térfélnek megfelelő testhelyzetben mozog.

Ajánlott: 6-10 éveseknek az egész test izomzatának átmozgatására.

14. Babzsák váltó

Két csapat oszlopban sorakozik néhány méterre a bordásfaltól.

Az első játékos babzsákkal a fején felmászik a bordásfalon, megérinti a legfelső fokot majd lejön, és átadja a következőnek a babzsákot.

Ha a babzsák leesik, a játékosnak vissza kell tennie a fejére, és csak igy folytathatja a játékot. Győztes az a csapat, amelyik először teljesiti a feladatot és mozdulatlanul áll.

Ajánlott: 6-8 éveseknek a törzs izomzatának erősitésére.

15. Szabadulás a labdától

A rendelkezésre álló területet két egyenlő térfélre osztjuk paddal vagy fejmagasságban kifeszitett kötéllel.

A két egyenlő létszámu csapat feláll a térfeleken 3-4 könnyü labdával. Jelre a labdákat átdobálják az ellenfél térfelére. Az a csapat, amelyik eléri, hogy egy pillanatig sincs egyetlen labda sem a térfelén, jutalompontot kap.

A labdarugó ügyesség fejlesztésére használhatjuk a következő változatot. Zsámolyra támasztott pad előtt, mindkét oldalon, 2-3 méterre huzzunk egy vonalat. A labdát csak vonaltól hátrafelé elterülő területről rughatják vissza a játékosok. Érvényesnek számit az a labda, amelyik a pad alatt halad el. A játék a belsővel való rugás gyakorlására alkalmas.

Változat: a játékosok (az előbbi terembeosztással) hasonfekvésből gurithatják át a labdát a pad alatt.

A szabálytalanul dobott, rugott, guritott labdánál a csapat nem kapja meg a jutalompontot.

Változat: mindegyik csapat 3-3 léggömböt kap, amelyet pókjárásban fejjel, lábbal továbbithat az ellenfél térfelére a pad felett.

Ajánlott: 10-18 éveseknek az egész test izomzatának átmozgatására.

16. Vetkőző verseny

A két egyenlő létszámu csapat oszlopba sorakozik. Az első játékosok egy-egy jelzőszalagot tartanak a kezükben.

A játékosok sorban, alulról felfelé, átbujnak a szalagon. Győztes az a csapat, amelyik először teljesiti a feladatot.

Változat: hason- és hátonfekvésben bujnak át a játékosok. Oldalt fordulni, felülni tilos átbujás közben.

Ajánlott: 10-14 éveseknek az egész test izomzatának átmozgatására.

17. Körverseny

A játékosok kettős körben állnak fel. A belső körben állók terpeszállásba állnak. A külső körben állók jelre, jobbra egy kört futnak, majd a társuk lába között átbujva felállnak. A győztes jutalompontot kap.

Változatok: kosárlabdavezetéssel, medve, sánta róka, négykézláb, pókjárásban is mozoghatnak a játékosok. Lehet megállás nélkül több kört is futni, vagy a célbaérkezés után a pár belső körben álló tagja azonnal folytatja a versenyt.

Ajánlott: 6-10 éveseknek a test izomzatának átmozgatására.

18. Alagut

Az oszlopba sorakozó játékosok elé 5-6 méterre egy vonalat huzunk. A csapatok terpeszbe állnak, és jelre az utolsók átmásznak az alaguton és szorosan az oszlop élén ujra felállnak terpeszállásba. A játék folyamatos, mivel az utolsó azonnal elindul, ha a játékos elhaladt a lába között. Győztes az a csapat, amelyik először éri el a vonalat.

Ajánlott: 6-10 éveseknek a gerinc mobilizálására.

Változat: minden második játékos jelre átmászik az előtte levő játékos lába között és feláll. A háta mögött álló ugyanigy, egészen addig, amig a csapat el nem éri a vonalat.

19. Terpeszállás a ház

A játékosok egyszerü fogócskát játszanak. A kergetett játékos házban van, ha valaki terpeszállásba áll és a menekülő négykézláb állásba beáll a lába közé.

Ajánlott: 6-10 éveseknek a gerinc mobilizálására.

20. Fekvőtámasz váltó

A játékosok két csoportban vonalban hasra fekszenek. Jelre kitolják magukat mellső fekvőtámaszba, és az utolsó játékos átmászik alattuk a sor elejére, ahol szintén mellső fekvőtámaszba helyezkedik el. A sor utolsó játékosai azonnal elindulnak, ha a játékos elhaladt alattuk. Győztes az a csapat, amelyik először ér vissza a kiindulási helyzetébe.

Ajánlott: 10-18 éveseknek a vállöv izomzatának erősitésére.

Változat: a csapatok egymástól fél méterre hasonfekvésbe helyezkednek el. Az utolsó játékosok mellső fekvőtámaszban végighaladnak oldalirányba a fekvők felett és a sor elején hasra fekszenek. Ennél a változatnál is folyamatosan folyik a játék egészen addig, amig a csapatok vissza nem kerülnek a kiinduló helyzetükbe.

21. Páros fekvőtámasz

A játékosok párokra osztva szorosan hasra fekszenek egymás mellé. Jelre, a bal oldalt fekvő játékos mellső fekvőtámaszban átmegy a fekvő társa felett, és a másik oldalán hasra fekszik. A társa ugyanigy tesz. A játékot időre játszassuk. Győztes az a pár, amelyik a legtöbb helycserét tudta végrehajtani.

Ajánlott: 10-14 éveseknek a törzs és vállöv izomzatának erősitésére.

22. Guruló váltó

A két csapat vonalban sorakozik és hasra fekszik. Jelre a balszélsők gurulni kezdenek a hossztengelyük körül. A többiek kitolják magukat mellső fekvőtámaszba, és mindig átlépik a guruló társukat. Amikor a játékos átgurul a jobb oldali szomszédja alatt, az is rögtön indul. Győztes az a sor, amelyik legelőször veszi fel a kiindulási helyzetet.

Ajánlott: 6-10 éveseknek a törzs- és vállizomzat erősitésére.

23. Érd utól

A játékosok egymással szemben 7-8 méterre felállnak. Mindenki egy kört rajzol a lába köré és egy tömöttlabdát tesz a lába elé.

A játékosok a játékvezető jelére felkapják a labdájukat és átfutnak a szemben levő körbe, és ott leteszik, majd labda nélkül visszafutnak. Majd a körben talált labdával ujra átfutnak, és leteszik stb.

A játék addig folyik, amig egyik játékos utól nem éri a másikat, illetve a másik labdája mellé nem tudja tenni a labdáját. Az átfutáskor mindig le kell tenni a labdát és megkerülni a kört.

Ajánlott: 10-18 éveseknek a törzs izomzatának és a keringés edzésére.

24. Körjáték

Két azonos létszámu kört alakitanak a játékosok. Könnyü vagy tömöttlabdát dobnak körbe, és az inditó játékos hangosan számolja a köröket, amikor visszaér hozzá a labda. Három kör után ülésben, hasonfekvésben is három-három kört tesz meg a labda. Amelyik csapat először végez, jutalompontot kap. Hasonfekvésben csak az az átadás érvényes, amelynél az átadó játékos a törzsét és karjait is felemeli a földről.

Ajánlott: 10-14 éveseknek a törzs- és vállizomzat erősitésére.

25. Egy kosár tizre

Két csapatot alakitunk: mindegyik csapatnak külön kosara van. A csapatok állandóan mozogva, futva adogatják a labdát és hangosan számolják az adogatásokat. A tizedik adogatást kapó játékosnak kosárra kell dobni a labdát. Ha kosarat ér el, jutalompontot kap a csapat. Játszassuk időre, az a csapat a győztes, amelyik több kosarat ér el.

Változat: mindegyik csapat, szalaggal megjelölve, átküld az ellenfélhez egy "zavaró játékost". Ennek az a feladata, főleg a tizedik dobás előtt, hogy akadályozza a labda palánk alá való bejátszását. A "zavaró" ha elfogja a labdát, leteszi a földre és otthagyja.

Ajánlott: 14-18 éveseknek a mozgáskoordináció fejlesztésére.

26. Körhuzó

A játékosok kézfogással (tüzoltófogással) kört alakitanak. A kör közepére egy tömöttlabdát helyezünk. Jelre a játékosok hátrafelé kezdik huzni a kört. Az a két játékos, akiket elhuznak a labda mellett, büntetőpontot kap. Ha elszakad a kör, megáll a játék, és ujra megfogják egymás kezét.

Ajánlott: 10-14 éveseknek a vállöv, törzsizomzat erősitésére.

27. Gurul a labda

A termet három részre osztjuk: ülőfelülettel kifelé forditott paddal. A középső terület középpontjába egy tömöttlabdát helyezünk. A csapatok a padok mögött, 3-4 könnyü labdával helyezkednek el. Jelre dobálják a tömöttlabdát. Jutalompontot kap az a csapat, amelyiknek sikerül a tömöttlabdát addig guritani, amig hozzá nem ér a padhoz.

A középső területre mindegyik csapatból csak egy játékos léphet az ott maradt labdák visszadobására.

Ajánlott: 10-18 éveseknek a vállöv izomzatának erősitésére.

6. Az állapot és a terhelés ellenőrzésének módszerei

A gerincdeformitások és mozgásszervi elváltozásoknál meg kell győződnünk tanitványaink izomzatának erejéről, terheléstürő képességéről. Fel kell mérnünk a főbb izomcsoportok erejét, terhelési határait. Erre a célra ajánlom a következő gyakorlatokat:

a) A hátizom erejének felmérésére: a bordásfalnál zsámolyon hasonfekvésben, beakasztott lábakkal törzsemelés vizszintesig.

b) A hasizomzat erejének felmérésére: bordásfalnál hanyattfekvés, páros láb a 2-3. fokon.
Felülések sorozatban magastartásba emelt karokkal.

c) A törzs tartóizomzatának komplex müködésére (Mathias-próba): a gyakorló alapállásban karjait mellső középtartásba emeli. Fél vagy egy percig igy áll, közben megfigyeljük, hogy mennyire dől hátra.

d) A váll (thoracohumeralis) izomzat erejének felmérésére: a bordásfal felső részén függő állás, hajlitott könyökkel. A test lassu leengedése nyujtott függésbe 3 mp-en keresztül. Sorozatban végezve megfigyeljük, hogy mikor csökken le 2, esetleg 1 mp-re az idő.

e) A csipőizomzat és gerinc hajlékonyságának felmérésére: hasonfekvésben magastartás és törzshajlitás sorozatban jobbra-balra. Számoljuk meg hányszor tudja végrehajtani anélkül, hogy karjait, törzsét letenné a földre.

f) A farizomzat erejének felmérésére: bordásfallal szemben zsámolyon hasonfekvés és fogás a bordásfalon. A test csipőtől lefelé szabadon marad. Lassu lábemelések egy majd két lábbal.

Természetesen más hasonló gyakorlatokkal részletesebb erőtérképet is készithetünk a tanitványainkról. A kidolgozott erőtérképet a foglalkozási program kezdetén felvesszük, és évenként egyszer vagy kétszer megismételjük.
Az összehasonlitásból kiderülhet, hogy tanitványaink ereje mennyit fejlődött az egyes terhelési ciklusokban. Az összehasonlitás mértékegysége az ismétlésszám vagy a gyakorlat végrehajtására forditott idő lehet. Ez mindig a gyakorlat konstrukciójától függ. A legcélravezetőbb módszer, ha müszeresen kp-ban kifejezve tudjuk kimutatni a fejlődést.

A) A terhelés ellenőrzése a belgyógyászati gyógytestnevelésben

a) Az aerob kapacitás fejlesztésének lehetőségei

Az aerob kapacitás a tüdő, a légutak, a sziv, az érrendszer munkájának és az izomsejtek oxigénfelvevő képességének globális mutatója. Az aerob teljesitőképesség mérőszáma az egész test által 1 perc alatt felhasználható oxigénmennyiség. Ezt az értéket ml/kg testsulyra is kiszámitják. Átlagos, edzetlen egyéneknél 40-50 ml/kg között mozog. Állóképességi edzésmunkát végzőknél (hosszutávfutók, uszók) az értéke 80-90 ml/kg-ra is emelkedhet. Az aerob kapacitás azonban nemcsak a sportélettan, hanem a munka- és a közegészségügyi élettan egyik legfontosabb mutatójának bizonyult. Edzetlen serdülőknél vagy középkofuaknál már heti 3-6 órás állóképességi edzésmunka 1-6 hónap alatt az aerob kapacitás 8-10 %-os fejlődését mutatja. Közegészségügyi szempontból kivánatos lenne az ország felnőtt lakosságának az 50 ml/kg körüli átlagértéket elérni, ami megfelelő terjedelmü és szélességü edzésmunkával megközelithető. Ezt az edzésmunkát a fokozatosan növekvő, szubmaximális övezetbe tartozó, tartós ingerek jelentik (egyenletes iramu futás, kocogás, uszás). Az ilyen természetü edzésingerek az aerob kapacitás faktorait (légzés, szivvolumen, oxigéntranszport) fejlesztik. Ezeknek a re-

lative edzetlen funkcióknak a fejlesztésével az alap-állóképesség növekedése következik be. Az aerob kapacitással kapcsolatos élettani kutatások kimutatták, hogy a végzett edzésmunka és a pulzusszaporulat között 170/perc pulzusemelkedésig egyenes összefüggés mutatható ki. A 130-170-es pulzusszaporulatot okozó edzésmunka közegészségügyi és gyógytestnevelési szempontból kivánatos határérték. Ez alatt az edzésinger a cardiorespiratoricus rendszerre kevésbé hatásos. A 170 feletti pulzusértéket megközelitő edzésmunka az élsport edzésterhelési körébe tartozik. A gyógytestnevelés terhelési módszereiben azonban nagyon élesen el kell különitenünk, hogy kinél és mikor érhetjük el a 130-170-es határzónát. A fokozatos terhelés alapelvének betartásával jól alkalmazhatjuk ezt a terhelési kritériumot a vasoregulációs (érszabályozási) zavaroknál. Ilyen például az ifjukori hypertonia vagy a vegetativ distoniának az érszabályozási zavara. Tudjuk, hogy a hypertonia periferiális érszabályozási zavar, amelynél az arteriolák görcse a periferiális erek összkeresztmetszetét jelentősen lecsökkenti. A görcs oldódása gyógyszeres uton is elérhető, de ennél sokkal jobb a módszeres, átgondolt, élettanilag megalapozott fizikai terhelés. Viszont egyes szivhibáknál egyáltalán nem, másoknál pedig csak nagyon óvatosan, állandó orvosi ellenőrzés mellett alkalmazható a cardiorespiratoricus rendszer edzése a megadott pulzusérték (130-170/perc) mellett. Más belgyógyászati csoportoknál (magas vérnyomás, vegetativ distonia, obesitas) felhasználhatjuk a szervezet edzésére az intervall módszerre hasonlitó és annak gyógytestnevelési célra kidolgozott változatát, amelyet felépitése alapján hosszu (tartós), szakaszos módszernek nevezhetjük. Ebben a rövid, kis szakaszu, alacsony intenzitásu edzésmunkát fokozatosan, a rövid szakaszok egybeolvasztásával, tartós, szakaszos edzésmunkává fejlesztjük. A szakaszokat rövid pihenők választják el egymástól, amelyek egyre rövidülnek és ritkulnak. Ezt a módszert mutatjuk be a hypertoniások uszodai munkája keretében. (2. táblázat) Kifejezetten ellenezzük az intenzitás emelését (a gyorsaságra való törekvést). Az aerob kapacitás növekedése az alapállóképességet fejleszti, ami a munka és fizikai teljesitmény hatásfokában is megmutatkozik. Az aerob kapacitás növekedése képessé teszi az egyént arra, hogy sokáig, nagy intenzitással, koncentrált figyelem mellett végezzen akár fizikai vagy szellemi munkát. Az állóképességi sportágakban az aerob kapacitásra épül a sportági specifikus fejlesztő munka.

A belgyógyászati gyógytestnevelés keringési edzésmunkájában az aerob kapacitás emelése, mint cél jelentkezik. Feladatunk egyr részének eleget tettünk, ha cardiorespiratoricus szempontból tanitványaink alap-állóképessége jelentősen növekedett.

b) Az alap-állóképesség, terhelhetőség szintjének mérése, ellenőrzése

A sportorvosi irodalomban nagyon sok olyan próbát, eljárást találhatunk, melyek az állóképesség szintjét mérik. Ezek a tesztek a légző, a sziv és a keringési rendszer alkalmazkodóképességét megközelitőleg mérik, de nem adnak arra választ, hogy a versenyszerü határterhelés körülményei között milyen teljesitményre képes a sportoló. Sok tesztet találhatunk, amely kielégitő támpontot nyujt a versenyző vegetativ idegrendszerének müködésére vonatkozóan. Mivel néhány alapvető élettani müködésre épülnek, ezért aránylag könnyen kezelhető egyszerü eljárások. A belgyógyászati gyógytestnevelésben az alap-állóképesség fejlesztése a legfőbb feladat. Ebben kiemelt szerepe a keringési rendszer edzésének van.

2. táblázat

Szakaszok	Ingerterjedelem	Intenzitás	Ingersürüség	Pihenőidő	Terjedelem	Élettani hatás
1.	2-300 m leuszása mellen. A légzés és mozgás összehangolása	Nagyon lassu	Törekvés arra, hogy legfeljebb 2 pihenővel ussza le	A pihenő, a légzés és a pulzus megnyugvásáig tart	Nincs ismétlés	Az állóképesség növekedése 2-3 hónapos heti 1-2 uszóedzés után várható.
2.	150-200 m-es távok leuszása	A maximális erő 50 %-ával	A pulzusrestitució határozza meg	A pihenő addig tart, mig a nyugalmi érték 1/3-át nem éri el	3-5 ismétlés	4-6 hónap mulva várható az állóképesség további növekedése
3.	2-300 m-es szakaszok	A maximális erő 50-70 százalékával	A pulzusrestitució határozza meg	A pihenő addig tart, mig a pulzus a nyugalmi pulzusérték felével csökken	6, 8, 10 ismétlés	Ennek az edzettségi szakasznak az elérése után meg kell állni, mert az ujabb terjedelem emelést biológiailag elő kell készíteni

A sziv, a légző és keringési rendszer fejlődésének objektiv mérőszámain keresztül képet kapunk arról, hogy tanitványaink alap-állóképessége kielégitően fejlődött-e. E problémakört azért tartjuk fontosnak, mivel, mint ahogyan már hangsulyoztuk, a legnagyobb transzfer hatása a munkaképességre, a kitartó munkavégzésre vonatkozóan a légző-keringési rendszer, illetve az alap-állóképesség növelésének van. Mig a próbáktól az edzettségi szint meghatározását várják, addig a gyógytestnevelési foglalkozásokon egy másik nagyon fontos feladatot is be kell tölteniük: a terhelhetőség megállapitását.

c) A terhelési próbák tényezői

Mint mondottuk, a terhelési próbák nem versenyszerü körülmények között mérik az edzésingereket, hanem a sokkal enyhébb testi munkavégzés körülményei között. A két helyzet közötti különbség felveti a próba megbizhatóságának kérdését. A megbizhatóság fokozására a próbák adatait standardizálják, vagyis matematikailag közelitik a kapott értéket az általános értékekhez.

d) A pulzus mint ellenőrzési tényező

A mozgástürő-képesség megállapitásához a nyugalmi pulzus nagyon fontos kiindulási értéket jelent. Olyan viszonyszám, amelyhez számos más mért adatot kapcsolhatunk. Ha a terhelés után megmérjük a pulzust, akkor hozzájutunk egy másik adathoz, amelyet a nyugalmi pulzussal összehasonlithatunk. Ha tovább finomitjuk az eljárást, akkor megfigyelhetjük a nyugalmi pulzusra való visszatérés idejét (restituciós idő). Ujabb összefüggések tárhatók fel, ha nemcsak a restituciós időt figyeljük meg, hanem feljegyezzük a restituciós folyamatban jelentkező, nyugalmi értékek feletti pulzusszámot. Például a nyugalmi érték 80, a terhelés utáni első percben 120, a második percben 92 volt. Tehát az eltérés 40+12. A terhelés és kipihenés mértéke a pulzusszám tükrében mint objektiv, mérhető adat jelentkezik. Lényegében a pulzus számlálása révén azt is ellenőrizhetjük, hogy megfelelőek voltak-e a terhelési adagok. A terhelhetőség vonatkozásában is kapunk tájékoztatást, mivel magas nyugalmi pulzus mellett a terhelést is alacsonyan kell kezdeni. A restituciós idő pedig a keringési rendszer kipihenésére való készségére utal.

A keringési funkciópróbák alapjaiban ezekre az élettani tényezőkre épülnek, melyeknek szellemes, inventiózus felhasználási módjaiból különböző megbizhatóságu adatokat nyerhetünk a szervezet alkalmazkodási készségének fejlődéséről.

Mint ahogyan már mondottuk, a keringési folyamatváltozások három lényeges keringési mutató élettani összefüggésének tényezői köré csoportosithatók:

A nyugalmi pulzusszám csökkenése utal a keringés teljesitőképességének emelkedésére (edzésbradycardia).

A pulzus nagy megterhelésü edzésingerre sem emelkedik szélsőségesen magasra. A sziv a percvolumen emelkedését nem pulzusszaporulattal, hanem verőtérfogattal éri el.

A kipihenés nem elhuzódó, a regulációs folyamatok szabadon érvényesülnek, és gyorsan elérik a keringés vagotóniás, nyugalmi helyzetét. A nyugalmi pulzus csökkenése (edzésbradycardia) egyenes következménye az edzésmunkának. A megnyugvás gyorsasága azonban nem lineáris az edzettség fokával. Pontosabban, a

kutatások igazolták, hogy az aerob kapacitás hatásfokának növekedése nem változik együtt a pulzusmegnyugvás gyorsaságával. A keringés restitucióra való törekvése (vagotónia) a szervezet paraszimpatikus irányu eltolódási készségét jelzi.

e) A vérnyomás tényezői

Az edzésmunka hatására a vérnyomás-amplitudó változásából is következtethetünk. Vérnyomás-amplitudónak a systolés és a diastolés értékek közötti különbséget nevezzük. Az amplitudó alakulása különösen a hypertoniás keringésben bekövetkezett folyamatváltozásokat mutatja be. A sportorvosi irodalomban elfogadták, hogy a csökkenő nyugalmi vérnyomás-amplitudóból a keringés edzettségére következtethetünk.

Viszont, ha akár próba vagy edzésterhelés hatására kisebbedő vérnyomás-amplitudót tapasztalunk, akkor ez a keringési redndszer alkalmazkodási folyamatainak csökkenő jellegére utal. E jelenség oka a regulációs képesség hanyatlása. Ha terhelésre a vérnyomás-amplitudó csökkenését tapasztaljuk, akkor ez azt jelenti, hogy a kamraizomzat kisebb erővel huzódik össze, tehát csökkent a systolés érték.

A hypertoniás gyermekek mozgásterápiájában a következő élettani alapelveknek kell eleget tenni: a véráramlástani vizsgálatok kimutatták, hogy a nyomásviszonyok forditott arányt mutatnak az ércső keresztmetszetével. Tudjuk, hogy hypertoniánál a gyógytestnevelési eljárás azt az élettani célt tüzte ki, hogy az arteriolás szakasz görcsét feloldva, az érrendszer összkeresztmetszetét megnövelve, eleget tegyen a periferiális ellenállás csökkenésének. Ha tehát a terhelés emelkedését (perctérfogat) a diastolés vérnyomás emelkedése kiséri, nem valósul meg a fenti követelmény, mivel a periférián is növekedett az ellenállás, és ez az összefüggés a diastolés vérnyomásban mutatkozik meg. Tehát a keringési szempontból edzett szervezet vérnyomás-amplitudóját nyugalmi helyzetben a systolés érték süllyedése és a diastolés értékek állandósága kiséri. Terhelésre az edzésmunka intenzitásának megfelelő systolés és nagyon csekély diastolés emelkedést figyelhetünk meg. A hypertoniás keringésre viszont, a relativ magas diastolés érték nagy arányu csökkenése a jellemző. (1. ábra)

f) Keringési próbák

A keringési próbák többsége mélyen a maximális határok alatti terheléssel vizsgálja a keringés regulációs képességét. A próba időtartama általában 45 mp, mivel ilyen rövid ideig tartó terhelés esetén a vegetativ idegrendszeri vezérlés kerül előtérbe.

A következőkben bemutatunk néhány olyan terhelési próbát, amelynek terhelési szintje és módszere alkalmas a gyógytestnevelésben való felhasználásra. Javasoljuk, hogy a próbák közül egyet válasszunk ki, de azt következetesen alkalmazzuk és azonos módon.

g) Martinet-próba

Lényegében a szervezet keringésszabályozási folyamatát vizsgálja abból a szempontból, hogy az érrendszer hogyan alkalmazkodik a testhelyzet-változtatásra.
A testhelyzet-változtatásra a véreloszlásban eltolódás következik be, amit a szabályozó rendszernek a vértartalékból kell kiegyenlitenie, ha a percvolument és a keringési egyensulyt fenn kivánja tartani. A vérnyomás-amplitudó nagyon kis csökke-

nésével (a systolé változatlan marad, a diastolé kis mértékben emelkedik) számolhatunk. A pulzusváltozást akkor tekintjük optimálisnak, ha azonos marad vagy legfeljebb néhány ütéssel emelkedik.

A vizsgálat lefolyása: a vizsgált személy (továbbiakban v.sz.) 5 percig ülve pihen, majd egy percnyi szünet után megmérjük a vérnyomását és a pulzusát. Ezután 40 mp alatt 20 mély térdhajlitást végez, amit közvetlenül állásban végzett pulzus és vérnyomásmérés követ. A v.sz. a közvetlen mérés után ismét leül, és addig mérjük a pulzusát és vérnyomását, amig az el nem éri a nyugalmi értéket.

Értékelés: optimálisnak tekintjük az eredményt, ha a pulzus 3, a vérnyomás 4 perc alatt eléri a nyugalmi értéket. A pulzusemelkedés terhelés után nem lehet több mint 20/mp. Ha a terhelésre a vérnyomás amplitudójának a csökkenését és a pulzus elhuzódó megnyugvási idejét észleljük, akkor ez a keringés rossz szabályozásának a jele.

h) Kereszty-féle próba

A próba a keringés regulációjának és a vegetativ idegrendszer mozgékonyságának szabályszerüségeit tárja fel. Két térdhajlitással kombinált terhelés közé hiperventillációs (tullélegeztetéses) fázist iktatunk be.

A vizsgálat lefolyása: megmérjük a nyugalmi pulzust, majd 10 mély térdhajlitást végeztetünk. Utána végigkisérjük a pulzus visszatérését a nyugalmi értékre (az időt mérjük). Ezután 20 mély be- és kilélegeztetést végeztetünk 60-70 mp alatt, amit ismét 10 mély térdhajlitás követ. Majd ismét végigkisérjük - az időt feljegyezve - a pulzus visszatérését a megnyugvási értékre.

Értékelés: optimális értéknek azt tekintjük, ha a két terhelési forma után a pulzus megnyugvása azonos idő alatt megy végbe. Természetesen ez minél gyorsabban történik, annál jobb alkalmazkodásra utal. Ha a második terhelés után a restitució megnyulik, akkor ez a szervezet szimpatikus tulsulyára utal.

i) Egyensulyindex

A próbát a szervezet szimpatikus és paraszimpatikus irányu müködésszabályozás-mutatójaként dolgoztuk ki. Az eredményt egy mutatóban fejezi ki a próba. A vegetativ idegrendszer kétoldali müködésének harmóniájára utaló folyamatot az alábbi képletbe foglaltuk:

$$Ei = (Pf - Pb) \cdot Rt,$$

ahol: Ei = egyensulyi mutató (index),
Pf = pulzusfrekvencia (a terhelés után),
Pb = nyugalmi pulzus,
Rt = restituciós idő (a pulzusban kifejezve).

A vizsgálat lefolyása: 1 percig mérjük a nyugalmi pulzust, majd 20, 30 vagy 50 lépés futást irunk elő. A terhelés mindenki számára azonos, standard jellegü legyen. Egy perces szakaszokban feljegyezve, addig mérjük a pulzust, amig az vissza nem tér a megnyugvási értékre. A terhelés után mért első perc értékéből kivonjuk a nyugalmi pulzusértéket (Pf—Pb), majd a restituciós szakasz alatt mért pulzusadatokat összeadjuk (Rt), és megszorozzuk a Pf—Pb érték eredményével.

Értékelés: a magasabb hányados a kiegyensulyozatlan - a szimpatikus vagy paraszimpatikus oldal felé mutató -, mig az alacsonyabb érték a kiegyensulyozott és szabályozottabb keringés jele.

7. A gyógytestnevelési tanmenet mint program

Erőltetettnek tünik az a gondolat, hogy a gyógyitási folyamat tervezhető. A gyógytestnevelési tanmenet készitésekor is felvetődik ez a kérdés. A válasz felemás: az oktatási, a pedagógiai természetü feladatok programozhatók, a gyógyitási folyamat kevésbé. E szándékban világosan felismerhető, hogy az oktatási folyamat algoritmizálásáról van szó. Az algoritmuson a fejlesztés előre meghatározott ütemben való lépését értjük. Egyes mozgáskörökben pontosan megtervezhetjük, másutt csak körülirhatjuk.

Tulajdonképpen a gyógytestnevelési program tervezése algoritmusokban és ennek rögzitése a tanmenetben, a tanár számára megoldási, alkotói problémát jelent. Végső soron a testnevelési, sőt a gyógytestnevelési tanmenetekben eddig is megfigyelhető volt az apró lépésekben történő fejlesztésre törekvés.

Jelenleg az a kérdés, hogy a gyógytestnevelési tanterv tartalmazhatja-e olyan elemi müveletek egymásutánját, amelyeknek végrehajtása révén valamilyen feladat megoldható. Igen, ha meggyőződtünk arról, hogy az előző fejlesztés lépése megvalósult. Ilyen lehet például az erőfejlesztés: ha a hátizom erősitésére előirt egyéni gyakorlatot, ismétlését és szériáját tanitványunk már könnyedén teljesiti, vagy ha különösebb pulzusszaporulat nélkül, jó restituciós idővel képesek állóképességi munkát végezni (futás, uszás), akkor áttérhetünk az algoritmus következő lépésére, amelyben magasabb szinten valósitjuk meg az előző programot. Tehát ugy tünik, hogy a gyógytestnevelési tanmenet készitésében is lehet előre tervezni. Azonban két dolgot nem tudunk meghatározni: az egyik az, hogy csak behatárolni tudjuk a várt fejlődés bekövetkezését. A másik, hogy egyéni változatok lehetségesek a fejlődésben.

Szorosabban behatárolhatjuk az uszás edzésadagjainak és a sportjátékok mozgásanyagának lépéseit. A várható változást és az algoritmus erre épülő következő lépését tapasztalatok alapján határozhatjuk meg.

A többi mozgásanyag - különösen az egészség visszaállitását közvetlenül célzó mozgásformák - előre nem tervezhetők, mivel olyan sokténYezős folyamatról van szó, amelynek minden komponensét nem láthatjuk át, és igy nem is tervezhetjük.

A) A tanmenetkészités előmunkálatai

A gyógytestnevelő tanár változó munkakörülmények között dolgozik. Minden tanévben mások a munkafeltételei és lehetőségei. Sokszor meg kell alkudnia a körülményekkel, az adott helyzettel. A feltételek hiányát ötletességgel, alkalmazkodókészséggel kell pótolnia. A tanmenetkészités előtt a célokat, a feladatokat egyeztetni kell a feltételekkel. Az egyeztetés munkájában a következő tényezőket kell figyelembe venni:

- Mennyi tornatermi óra áll rendelkezésre?
- Van-e lehetősége késő őszig, kora tavasztól a szabadban tartani a belgyógyászati foglalkozásokat?

- Van-e lehetősége uszodai foglalkozásokra?
- Milyen a terem felszereltsége: elegendő függőszer, pad, zsámoly áll-e rendelkezésre?
- Mennyi labda, sportszer van: ezek közül mennyi a speciális szer: glisszon, hajlitott bordásfal stb.?
- Ezekkel a szerekkel az egyéni gyakorlás köredzésszerüen megoldható-e?
- Milyen a csoportok összetétele: tud-e létrehozni homogén, haladó, kezdő csoportokat?
- Van-e lehetősége zenés foglalkozások tartására?
- A csoportok életkora, mozgáskulturája, fejlettségi szintje alapján milyen mozgásanyagot tervezhet?
- A mozgásanyag oktatásában milyen mélységig mehet el, milyen fejlődési ütem várható a különböző életkoru, összetételü csoportoktól?
- Kell-e kényszermegoldáshoz folyamodnia: vagyis szükséges-e különböző életkoru, nemü, fejlettségi szintü csoportokat alkotnia?
- Milyen a csoportok összetétele a deformitás, a belgyógyászati eltérések szempontjából?
- Melyek azok a mozgáscsoportok, amelyekben a tanár kevésbé tájékozott (például: ritmikus sportgimnasztika)?
- Milyen a továbbképzés lehetősége?
- Végül számba kell vennie, hogy a rendelkezésre álló feltételek alapján a tanterv által kitüzött célokat el tudja-e érni, ha nem, akkor milyen szükségintézkedéseket kell tennie?

B) A gyógytestnevelési tanmenetkészités gyakorlati lépései

A gyógytestnevelési tantervre jellemző, hogy keretekben határozza meg az alkalmazható mozgásanyagot. A contracturával párosuló skoliosisoknál ilyen általánosságokban fogalmaz: "mély hátizmok erősitése", vagy a deformitások javitásánál "az aszimetrikus tartás leküzdése, a helyes tartás kialakitása". Ez a laza, tág és mégis hatalmas mozgásanyagot felölelő fogalmazás mindenhol megtalálható a tantervben.

A tanmenetkészitésnél nehéz dolga van a tanárnak, amikor alkalmazhatóvá akarja tenni az általánosan megjelölt mozgásanyagot. Nézzük meg egy példán keresztül a tanmenetkészités lépéseit. Ha a tantervben ez áll: "lazitó gyakorlatok a háti szakasz merevségének és fokozott domborulatának megszüntetésére..." stb., akkor a tanmenetben ennek már konkrét tartalmat kell kapni. Például: hasonfekvésben törzsemelések saját test ellenállásával, illetve kis sulyokkal növelt terheléssel szemben. Hasonfekvésben, talajon, zsámolyon, bordásfalnál a háti szakasz erősitése, mély kuszások a háti szakasz mobilizálására stb. Végül a mozgásanyag egészen konkrét megfogalmazást az óravázlatban kap.

Tehát a gyógytestnevelésben tulságosan nagy lépésnek tünik, sok hibalehetőséget rejt magában, ha a tantervből azonnali megoldással készitjül el a tanmenetet. Célszerü közbeiktatni segitő, rendszerező munkamozzanatot: az anyaggyüjtést, amelyet csak egyszer kell elvégezni és az évek során továbbfejleszteni.

C) Az anyaggyüjtés

A mozgásanyag összegyüjtését diagnózisokként és mozgáscsoportonként ajánlatos rendezni. (L. a 3. táblázatot.) Ez kettős haszonnal jár:

1. A betegségcsoporthoz a megfelelő mozgásformákat rendelhetjük, igy kizárhatjuk annak a tévedésnek a lehetőségét, hogy nem megfelelő mozgásokat tervezünk.

2. Könnyen átgondolható, hogy a kiválasztott mozgáscsoport milyen terjedelemben és intenzitásban használható fel. Például hypertoniás és haladó szivbeteg csoportnál az egyenletes iramu futások terjedelmét és iramát igy jelölhetjük a tanmenetben: egész évben (tavasszal és kora ősszel a szabadban) végzett lassu iramu, 1-2 perces, légzéssel és sétával kombinált futások. A futások terjedelmét és intenzitását az egyéni mozgástürőképesség szabja meg. Ebben a meghatározásban minden lényeges információ benne van.

A tanterv különbséget tesz a törzsanyag és a kiegészitő anyag között (lásd előbb). A törzsanyag azokat a feladatokat, célokat összegezi, amelyeket el kell érnie a tanárnak és a tanulóknak el kell sajátitani, készségszintre kell fejleszteni. Ha például a merev hatásu scoliosis tanterve előirja a kompenzált tartás kialakitását, akkor év végére az érintett gyermeket olyan tartáshoz kell szoktatni, hogy a fej és a vállak a kiegyenlitett helyzet benyomását keltsék.

A 3. táblázatban I-gyel jelöltük a törzsanyaghoz tartozó, és II-vel a kiegészitő anyaghoz tartozó mozgáscsoportokat.

Ezzel a munkamüvelettel világosan, logikusan rendezhetők a betegségcsoportokhoz a mozgásformák. Ebben a munkaszakaszban már tudjuk, hogy mit fogunk végeztetni az egyes betegségcsoportokba tartozó gyerekekkel. Csak azt kell még eldöntenünk, hogy a különböző mozgáscsoportokat az egész tanévben, vagy csak a tanév egyes szakaszaiban végeztetjük-e. A gyógytestnevelési tanmenetben elég, ha az időhatárokat jelöljük meg. Lássunk egy példát a gerincdeformitás (merev hátu scoliosisok) betegségcsoportjából.

IX. 10—VII. 10-ig: Mobilizációs gyakorlatok

Térdelőtámaszban, hasonfekvésben nyujtózkodások, kar- és lábnyujtások. Zsámoly, bordásfal segitségével törzshullámok. Szer nélkül végzett törzshullámok térdelőtámaszban. Tölcsérkörzések a gerinccel térdelőtámaszban. A hát és a csipő a gerinc nyaki szakaszának függetlenitett mozgásai (körzései).

X. 1.—I. 30-ig: Labdagyakorlatok egyénileg és párosan

Labdadobás, elfogása falnál és párosan. A labda kezelése mozgás közben. Labdával végzett tréfás ügyességi gyakorlatok. Páros labdagyakorlatok mozgásban és állóhelyzetben.

Ugy gondoljuk, világosan érzékelhető, hogy a mobilizációs gyakorlatokat alapvetően fontos tananyagként egész évben szerepeltetni kell a deformitás javitása érdekében. A labdagyakorlatok viszont akár el is hagyhatók, ha nem lenne a gyógytestnevelésnek ügyességfejlesztő, sportjátékra nevelő funkciója is. Itt a labdagyakorlatok tehát a második szakaszban belépő sportjátékok előkészitését szolgálják.

Az időhatárokkal való gazdálkodás módszere azért célravezetőbb, mivel a csoport és az egyéni fejlődést nehéz megjósolni. Megközelitőleg az erő és a keringés fejlesztésében, valamint a sportjáték-képzésben tudunk algoritmizálni. Ha időrendben gondolkodva soroljuk fel például a mobilizációs gyakorlatokat, akkor lehet-

3. táblázat

Mozgás-csoport Betegség-fajták	Gyürü-gyakorlatok I.	Relaxációs gyakorlatok I.	Testnevelési játékok I.	Sport-játékok II.	Uszás II.	Sulyzó-, gumikötél gyakorlatok II.	Légző-gyakorlatok I.	Futások I.
Gerincdeformitás. Mellkasdeformitás Csipőficam	X	/	X	X	/	/	X	X
Magas vérnyomás		X	X	X	X		X	X
Obesitás		X	X	X	X	X	X	X
Aszthma		X	X	X	X	/	X	X
Vegetativ distonia		X	X	X	X	/	X	X
Szivbetegségek		X	X	/	X	/	X	X
Idegrendszeri bénulások Sérülés utáni állapot		X	X	/	/		X	X
Szemészeti csoport, egyéb								

Megjegyzés: A szemészeti és egyéb csoportoknál a változatok gazdagsága miatt nem jelölhettünk gyakorlat-csoportokat.

Jelölések: X = feltétlenül tervezendő gyakorlatok,
/ = tervezésre nem alkalmas gyakorlatok.

séges, hogy áprilisban olyan tölcsérkörzéseket irunk elő, amelyeket sokan még képtelenek végrehajtani.

A gyógytestnevelésben azonban nemcsak az egészség visszaállitását tüzzük ki célul, hanem a fizikai képességek, az ügyesség, állóképesség (edzettség) fejlesztését is. Ilyenek például a sportjátékok és az atlétika mozgásanyagából a kitartást igénylő, aerob-kapacitást fejlesztő, széles terjedelmü futások. Ebben a mozgáscsoportban már megtervezhetjük a fejlesztés ütemét. Ha például a feltételek lehetővé teszik a kosárlabdázást, akkor a technika, a taktika oktatási lépéseit, a csoport mozgástürőképességének megfelelően tervezhetjük. Ugyanigy járhatunk el a futások távjának, idejének, iramának tervezésénél is.

Például: IX.10—24-ig: Kétkezes mellsődobás állásban, járásban, futásban. A labda átvétele állóhelyben, mozgás közben.

IX.24—X.15-ig: Pontszerző játék kétkezes mellsődobással. Sarkazás, labdavezetés, büntetődobás.

X.15—XI.30-ig: Az eddig tanultak gyakorlása játék közben, pattintott átadás. A támadó és védőjátékos mozgás stb.

Ugyanigy megtervezhetjük a futásokat. A futást, egyes belgyógyászati esetekben, a tanterv mint kötelező törzsanyagot irja elő. A nagy terjedelmü, lassu iramu futások az aszthmásoknál, magas vérnyomásnál, vegetativ distoniánál mint megtanitandó anyag szerepelnek.

IX.10—X.15-ig: 2-3 perces lassu futások, lépésritmusra be- és kilégzés. A csoport aktuális állapotának megfelelő mozgásszünet légzőgyakorlattal, ismétlés.

XI.15—XII.20-ig: 3-4 perces lassu iramu futás lépésritmusra be- és kilégzés. A szünetben járás közben légzőgyakorlat és ismétlés.

XII.20—II.15-ig: 3-4 perces lassu iramu futás. Ha a keringés fejlődése megfelelő, akkor többször ismételhető.

A fokozatos fejlesztéssel a tavaszi időszakra már eljuthatunk a nagyobb terjedelmü és szabadban végzett terepfutásokhoz. Ha alkalmunk van uszásra, akkor a fejlesztés ütemét a fentiekhez hasonlóan tervezzük.

Ugyancsak meg kell tervezni az egyéni gyakorlatok körülbelüli időpontját is. Nagyon sok tényező beleszól az időpont kitüzésébe: például a csoport neme, kora, felkészültségi szintje dönti el, hogy a csoport mikor lesz alkalmas az önálló munkára. Ha kezdő csoportról van szó, akkor későbbi időpontra tolódik ki. A haladó csoportnál, amelynek tagjai esetleg már fejlett kinesztétikus és izomérzékeléssel rendelkeznek, már első hetekben tervezhetünk egyéni gyakorlatokat.

Külön tanmenetet kell készitenі azon betegségcsoportba tartozó gyermekek számára, amelyeknek mozgásanyaga lényegesen eltér egymástól. Például: a gerincdeformitásos és szivbeteg gyermekek mozgásanyagát egy tanmenetben nem tervezhetjük. Viszont az egymáshoz közelálló betegségfajták esetében, amelyek azonos terhelési eljárások utján javithatók, készülhet egy tanmenet. Ilyen a vegetativ distoniás és hypertoniás gyermekek tanmenete.

D) A tanmenet formája

A mozgásanyag feldolgozását az szabja meg, hogy tervezhető, vagy sem. Ha tervezhető, akkor a terhelés fokozását ciklusokba tervezzük. A terhelési ciklusban is meg kell őrizni a fokozatosságot és tekintettel kell lenni az egyéni mozgástürőképességre. A terhelési ciklus abban hasonlit a sportedzés tervezéséhez, hogy teljesitményfokozó szerepe van. (4. táblázat.)

4. táblázat

	Terhelési ciklus	
	IX. 10. — X. 30.	X. 30. — XII. 20.
Mobilizációs gyakorlatok I-NT	Négykézláb, hasonfekvésben nyujtózkodások, törzshullámok, gerinckörzések stb.	
Hátizomerősitő gyakorlatok I-T	6x8 törzsemelés zsámolyon	6x12 törzsemelés zsámolyon
Általános izomerősités II-T	1x köredzés	3x köredzés
Bordásfal-gyakorlatok I-NT	Függésben lengések, láblenditések. Tovahaladás függésben fordulatokkal. Körzések, törzshullámok.	
Zsámoly- és padgyakorlatok I-NT	Zsámolyról a földre támaszkodva kényszeritő helyzetek a gerinc lazitására. Kényszeritő helyzetek padon.	
Páros gyakorlatok I-NT	Párokban nyujtózkodások, vállövlazitások, gerinckörzések a társ segitségével.	
Labda-gyakorlatok II-NT	Párokban, könnyü labdával labdadobás, elfogás, vezetés	Játékos formában a labda vezetése, dobása
Kuszó-mászó gyakorlatok I-NT	Padon, ferde padon kuszások, mászások, hasonfekvésben huzódás tovahaladással. Kuszások a talajon, mélykuszás	

5. táblázat

	Terhelési ciklus	
	IX. 10. — X. 30.	X. 30. — XII. 20.
Függési gyakorlatok I-NT	Gyürün végzett körzések, láblenditések, lengések.	
Relaxációs gyakorlatok II-T	A test izomzatának ellazitása	Az izomzat ellazitása futás közben (relaxált mozgás)
Testnevelési játékok I-NT	Kidobós játékváltozatok a kosárlabdaképzés előkészitésére	
Sportjáték (kosárlabda) II-T	Kétkezes mellső dobás, állásban és mozgás közben	Megállás, labdavezetés, felugrás, kosárradobás
Uszás II-T	Az uszástudás felmérése. Az uszni tudók 5-700 m-t usznak 2-3 uszásnemben	2-3 uszásnem megtanitása. 6-800 m-es táv leuszása
Futás II-T	2-3 perces futások szabadban egyenletes iramban	3x3 perces futások tornateremben (szabadban)
Sulyzó- és gumikötél gyakorlatok II-NT		Kézisulyzóval végzett gimnasztika. Gumikötél gyakorlatok szabadon és bordásfalnál
Légző-gyakorlatok I-NT	A légzés elmélyitése (hasi légzés). Mozgás közben (futás-uszás) a légzés ritmizálása. Terhelések után mélylégzés.	

A teljesitményfokozás felépitése azonban itt az egészség visszaállitását célozza, és a tartós terhelés irányába bővithető. Ennek a tervezési formának nyomait az iskolai testnevelési tanmenetek "tanitási egység"-ben megvalósuló formájában is megtalálhatjuk.

Nevelési cél: megegyezik a tanmenetben felsorolt célokkal, de a helyi sajátosságokat, egyéni különbségeket figyelembe kell venni.

A közölt tanmenetmintában "T" betüvel jelöltük a tervezhető és "NT"-vel a nem tervezhető mozgásanyagot. A jelölés mellett lévő I-es a törzs, a II-es a kiegészitő mozgásanyagot jelzi.

A tanmenet formája is korszerübb. A vertikális tervezés helyébe a horizontális (vizszintes) tervezés lépett. Igy jól áttekinthetővé válik a tervezés időrendi szerkezete.

A terhelési ciklus következő fázisába csak azok a gyermekek léphetnek, akik képesek teljesiteni az előző ciklus követelményeit. Ezzel is eleget teszünk a fokozatosság és egyéni terhelés alapelvének.

A tanmenet mozgásanyagának meg kell felelnie a gyógytestnevelés hármas alapfeladatának. Az egészség helyreállitásának, a teljesitőképesség fokozásának és a mozgásmüveltség bővitésének. E célok elérésének utját rögziti a tanterv. Az egészség helyreállitását a gerincdeformitásos csoportokban például a mobilizációs, erősitő, kuszó-mászó, függés-, bordásfal-, relaxációs és légzőgyakorlatok szolgálják. A teljesitőképesség fokozását a tartós futások, az uszás és az általános erősitő mozgásanyag tartalmazza. A mozgásmüveltség bővitését pedig a sportjátékok, testnevelési játékok, labdás gyakorlatokon keresztül érhetjük el. A tanmenetben tehát a mozgásanyagot kell megfeleltetni az élettani céloknak.

IRODALOM

1. Csider T.: Gerincdeformitásos és hypertoniás gyermekek uszodai foglalkozása. (Testnevelés Tanitása, 1972. 6. sz. 166-172. p.)
2. Csider T.: A gyógytestnevelésben alkalmazott uszásoktatás módszerének néhány problémája. (Testnevelés Tanitása. 1973. 2. sz. 49-52. p.)
3. Csider T.: Iskoláskoru gyermekek gyógytestnevelése. Tankönyvk. Bp. 1979. I.köt. 261-271., 284-288., 291-292.p., II.köt. 7-120. p.
4. Csider T.: Az uszásoktatásnál tapasztalt tipushibák és javitásuk. (Testnevelés Tanitása, 1979. 2.sz. 38-48. p.)
5. Csider T.-Mónus A.: Módszertani javaslatok az iskolai gyógytestnevelési tantervhez. OPI. Bp. 1979.
6. Lakatos M.-Levendel L.: Légzésrehabilitáció. Bp. Medicina. 1978.
7. Miltényi M.: A sportmozgások anatómiai alapjai. Sport. Bp. 1980. 212-354. p.
8. Szentágothai J.: Funkcionális anatómia. I.köt. Medicina. Bp. 1977. 445-563. p.

A Testnevelési Főiskola közleményei
különszám

I. EURÓPAI SPORTTÖRTÉNETI INFORMÁCIÓS KONFERENCIA

I. ЕВРОПЕЙСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ ПО СПОРТИВНО-ИСТОРИЧЕСКОЙ ИНФОРМАЦИИ

I. EUROPEAN CONFERENCE ON SPORTS HISTORY INFORMATION

I. EUROPÄISCHE KONFERENZ FÜR SPORTHISTORISCHE INFORMATION

Budapest, 1978. július 17-21.
Будапешт, 17-21 июля 1978 г.
Budapest, 17-21. 07. 1978.

Budapest, 1

TF könyvtára Bp.
80
1982.V.14
577 5.910.

1988-07-- -

2009 - 1

A Testnevelési Főiskola közleményei
különszám

I. EURÓPAI SPORTTÖRTÉNETI INFORMÁCIÓS KONFERENCIA

I. ЕВРОПЕЙСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ ПО СПОРТИВНО-ИСТОРИЧЕСКОЙ ИНФОРМАЦИИ

I. EUROPEAN CONFERENCE ON SPORTS HISTORY INFORMATION

I. EUROPÄISCHE KONFERENZ FÜR SPORTHISTORISCHE INFORMATION

Budapest, 1978. július 17-21.
Будапешт, 17-21 июля 1978 г.
Budapest, 17-21. 07. 1978.

10042563
TF Könyvtár

Budapest, 1982.

SZERKESZTETTE: *a szerkesztő bizottság*
PUBLISED BY: *editorial board*
REDIGIERT: *Redaktionsausschuss*
Редакция: Редакционная комиссия

Elnök /President/ Präsident/ Председатель

KUTASSI LÁSZLÓ

Tagok /Members/ Mitglieder/ Члены

KRASOVEC FERENC
BALLA ISTVÁNNÉ
RADNÓTI RÓBERT

ISSN 0230-3337

5.910.

TESTNEVELÉSI FŐISKOLA KÖNYVTÁR

Kiadja a Testnevelési Főiskola /Budapest, 1123 Alkotás u. 44./
A kiadásért felel: Zalka András a Testnevelési Főiskola rektora
Készült: A Testnevelési Főiskola Sokszorosító Üzemében
Terjedelem: 30,10 A/5 Példányszám: 200
Engedélyszám: 82/8

RÉSZTVEVŐK

TEILNEHMERLISTE

LIST OF THE PARTICIPANTS

УЧАСТНИКИ

Ausztria - Österreich

Dr. Friedrich TSCHERNE	A-1120. Wien, Markweg 68.

Bulgária - Bulgarien

Prof. Vaszil TZONKOV	Sofia, Zs.k. "Tservena zvezda" Bl. 7., op. 12.
Doz. Natalia PETROVA-LAZAROVA	Sofia, Ul. Tina Kirkova 1.
Doz. Marko DAMIANOV	Sofia, Ul. Tina Kirkova 1.
Ivan NIKONOV	Sofia, Ul. Tina Kirkova 1.

Csehszlovákia - Tschechoslowakei

Doz. Dr. Jaromir PERUTKA	809000. Bratislava, Jelsova 13.
Bohumir GLOS	1600. Praha 6.-Strahov Sermirska ul. Bl. 12. (SVS-MS CSR)

Finnország - Finland

Aropnen Antti OLAVI	00250. Helsinki, 25. Sportmuseum. Stadium.

Jugoszlávia - Jugoslawien

Prof. Dr. Drago STEPISNIK	Ljubljana, 22. Gortanova
Prof. Dr. Zivko RADAN	41000. Zagrab, Sirolina 11/V.
Viktor SETINA	41000. Zagrab, Flajpanova 15/d.
Borbála HOMOLYA	Sarajevo, ZFK, Mis Irbina 10/2.

Lengyelország - Polen

Prof. Dr. Gregorz MLODZIKOWSKI	Warszawa, Ul. Marymoncka 34.
Doz. Dr. Henrik LASKIEWICZ	Warszawa, Ul. Marymoncka 34.
Doz. Dr. Leonard SZYMANSKY	Wrloclaw, Ul. Banacha 11.
Dr. Leszek M. ROUPPERT	20-632. Lublin, Ul. Jana Sawy 15 m.
Dr. Maria Morawinska BRZEZICKA	Warszawa, Sportmuseum.

Nagy-Britannia - Grossbritannien

Dr. James RIORDAN	Bradford, West Yorkshire BD7 1DP

NDK - DDR

Prof. Dr. Günther WONNEBERGER	701. Leipzig, Christian str. 1.
Dr. Sigrid HIRSCH	701. Leipzig, Friedrich-Ludwig Jahn Allee 59.
Dr. Klaus Friedrich LIEBOLD	703. Leipzig, B.-Göring Str. 104.
Ditte BUCHMANN	108. Berlin, Mohren str. 6.

NSZK - BRD

Prof. Dr. Franz LOTZ	8700. Würzburg, Judenbühlweg. 11.
Prof. Dr. Horst UEBERHORST	5307. Niederbachem, Drachenfels str. 23.
Prof. Dr. Manfred LÄMMER	5000. Köln, 40. (Junkersdorf) Stüttgerhofweg 5.
Doz. Dr. Klemens WILDT	5300. Bonn-Bad Godesberg Bastei str. 61/a
Wolfgang GRONEN	4000. Düsseldorf, Reichswaldallee 69.

Norvégia - Norwegen

Prof. Dr. A. Morgan OLSEN	Oslo, 8. PB. Kringsja Norges idretthogskole

Svédország - Schweden

Doz. Ingvar RÖRS	12243. Enskede, Skutskärswägen 19.

Szovjetunió - Sowjetunion

Dimitrij Alekszejevics GONCSAROV	Moszkva, Ul. Kacsalova 27.

Törökország - Türkei

Nevrez KURTULUS	Eskisehir, 2 Eylül Cad. 42/A

Magyarország - Ungarn

Prof. Dr. Sándor BALOGH	1052. Budapest, V. Pesti B. u. 1.
Prof. Dr. László KUTASSI	1124. Budapest, Németvölgyi ut 60.
Doz. Dr. László KUN	1123. Budapest, Alkotás u. 44.
Doz. László GÖNCZÖL	9023. Győr, Felszabadulás utja 76.
István TÓTH	1123. Budapest, Alkotás u. 44.
László BÖDŐ	7624. Pécs, Szigeti ut 2/b.
Károly BAKONYI	1066. Budapest, VI. Lovag u. 16.
Dr. Károly PAPP	1146. Budapest, Dózsa Gy. ut 1/3. Sport-muzeum
István CSUTKA	1214. Budapest, XXI. Tejut 12. Ho Sinh Minh Tanárképző Főiskola
Ferenc KRASOVEC	1123. Budapest, Alkotás u. 44.
Dr. Elek SZERBÁK	1146. Budapest, Dózsa Gy. ut 1/3. Sport-muzeum
Miklós BÉNI	1052. Budapest, Pesti B. u. 1.
József KÉPESSY	1146. Budapest, Dózsa Gy. u. 1/3. Sport-muzeum
Dr. Ferenc TAKÁCS	1123. Budapest, Alkotás u. 44.
Dr. Jenő KIS	1123. Budapest, Alkotás u. 44.
Mihály NYERGES	1123. Budapest, Alkotás u. 44.
Béla SZABÓ	3300. Eger, Päd. Hochschule

ELŐSZÓ

A Magyar Testnevelési Főiskola megtiszteltetésnek vette, hogy az I. Európai Sporttörténeti Információs Konferenciának otthont adhatott, és az ISHIA-val együtt megszervezhette a konferenciát, melynek ilyen sikerét az ICOSH - IASI - HISPA - ISHIA összefogása tette lehetővé.

A Szerkesztő Bizottság sajnálja, hogy az eredeti tervhez képest késve tudja közreadni ezt a könyvet, de a magnetofonfelvételekről csak igen nehezen lehetett rekonstruálni azokat a könyvrészeket, melyeket a résztvevők írásban nem tudtak rendelkezésünkre bocsátani. Reméljük azonban, hogy a kötet tartalma kárpótolja az olvasót.

Budapest, 1981. november

Kutassi L.

VORWORT

Die Ungarische Hochschule für Körperkultur hielt es für ihre Ehre die I. Europäische Konferenz für Sporthistoriche Information als Gast sehen, und die Konferenz gemeinsam mit dem ISHIA veranstalten zu können, deren Erfolg durch das Zusammenhalten von ICOSH-IASI-HISPA-ISHIA emöglich wurde.

Das Redaktionskomitee bedauert, dieses Buch später als vorgesehen war zu veröffentlichen; es war uns aber schwierig, die Buchteile vor den Tonbändern zu rekonstruieren, die uns von den Verfassern nicht schriftlich zu Verfügung gestellt worden sind. Wir hoffen aber, dass der Inhalt des Buches unsere Leser entschädigen wird.

Budapest, November, 1981

L. Kutassi

PREFACE

The Hungarian College for Physical Education was honoured with the possibility of receiving the Ist European Conference for Sporthistorical Information, and of organizing, together with ISHIA, the conference which was a success owing to the cooperation between ICOSH - IASI and HISPA.

The Reduction commitee regrets being late with the publication of this book but it was very difficult to write down from taperecorders, some parts ot the book, that the participants ot the conferents of the volume will compensate the readers for the delay.

Budapest, November, 1981

L. Kutassi

MEGNYITÓ

(Üléselnök: Kutassi László)

OPENING

(President of the session: Kutassi, László)

KUTASSI László

ÜDVÖZLÉS A KONFERENCIA MEGNYITÓJÁN

Tisztelt Konferencia!

Tisztelettel és szeretettel köszöntöm az I. Európai Sporttörténeti Információs Konferencia valamennyi résztvevőjét. Külön tisztelettel köszöntöm dr. Csanádi Árpád elvtársat, az Országos Testnevelési és Sporthivatal elnökhelyettesét, a Nemzetközi Olimpiai Bizottság Végrehajtó Bizottságának tagját. Tisztelettel köszöntöm dr. Balogh Sándor egyetemi tanár elvtársat, a Testnevelési Tudományos Tanács Sporttörténeti Bizottságának elnökét. Nagy szeretettel köszöntöm a résztvevő nemzetközi szervezetek tagjait és vezetőit, közöttük dr. Günther Wonneberger egyetemi tanár elvtársat, az UNESCO Sport Világtanácsa Nemzetközi Sporttörténeti Bizottságának elnökét; dr. A. Morgan Olsen egyetemi tanár urat, az UNESCO Sport Világtanácsa Nemzetközi Sportinformációs Szövetségének elnökét; dr. Manfred Lämmer egyetemi tanár urat, a HISPA elnökét. Köszöntöm Konferenciánk valamennyi résztvevőjét.

A Szervező Bizottság nagy örömmel állapitotta meg, hogy az I. Európai Sporttörténeti Információs Konferencia iránt kollégáink Európa szerte nagy érdeklődéssel viseltetnek. Engedjék meg, hogy már elöljáróban is megköszönjem ezt az érdeklődést, és arra kérjem Önöket, hogy ezt az I. Európai Sporttörténeti Információs Konferenciát közösen vigyük sikerre. Európa 14 országából negyvennyolcan vagyunk jelen. Mégpedig (a magyar ABC sorrendjében): Ausztriából, Bulgáriából, Csehszlovákiából, Finnországból, Jugoszláviából, Lengyelországból, Nagy-Britanniából, NDK-ból, Norvégiából, NSZK-ból, Svédországból, Szovjetunióból, Törökországból és Magyarországból. Engedjék meg, hogy valamennyiüket külön-külön is tisztelettel üdvözöljem.

Felkérem dr. Balogh Sándor egyetemi tanárt, a Magyar Sporttörténeti Bizottság elnökét, sziveskedjék a konferenciát megnyitni.

KUTASSI, László

GRUSSADRESSE

Vereehrte Konferenz!

Ich habe die Ehre, alle Teilnehmer der I. Europäischen Konferenz für Sporthistorische Information herzlich zu begrüssen. Mit besonderer Achtung begrüsse ich den Gen. dr. Árpád Csanádi, Vize-Präsident des Nationalen Amtes für Körpererziehung und Sport, Mitglied der Exekutiven des Internationalen Olympischen

Komitees. Mit Achtung begrüsse ich Gen. Prof. Dr. Sándor Balogh, Präsident der Kommission für Sportgeschichte des Wissenschaftlichen Rates für Körperkultur. Mit Hochachtung begrüsse ich die Mitglieder und Leiter der teilnehmenden internationalen Organisationen, unter ihnen Gen Prof. Dr. Günther Wonneberger, Präsident des Internationalen Komitees für Geschichte des Sports und der Körpererziehung des Weltrates für Sport und Körpererziehung der UNESCO, Herrn Prof. Dr. Morgan Olsen, Präsident der Internationalen Gesellschaft für Sportinformation des Weltrates für Sport und Körpererziehung der UNESCO, Herrn Prof. Dr. Manfred Lämmer, Präsident der HISPA. Ich begrüsse alle Teilnehmer unserer Konferenz.

Das Organisationskomitee hat mit grosser Freude festgestellt, dass von Seiten unserer Kollegen überall in Europa grosses Interesse der I. Europäischen Konferenz für Sporthistorische Information entgegengebracht wird. Gestatten Sie mir, mich bereits im voraus für dieses Interesse zu bedanken und Sie zu bitten, diese I. Europäische Konferenz für Sporthistorische Information gemeinsam zum Erfolg zu führen. Aus 14 Ländern Europas sind 18 Kollegen beteiligt (dem ungarischen Alphabet nach): Österreich, Bulgarien, Tschechoslowakei, Finnland, Jugoslawien, Polen, Deutsche Demokratische Republik, Norwegen, Bundesrepublik Deutschland, Schweden, Sowjetunion, Türkei und Ungarn. Gestatten Sie mir, sie alle zu begrüssen.

Ich bitte Prof. Dr. Sándor Balogh, den Präsidenten der Ungarischen Sporthistorischen Kommission, die Konferenz zu eröffnen.

KUTASSI, László

GREETINGS ON THE OPENING THE CONFERENCE

Ladies and gentlemen!

Let me express my best wishes to all participants of the I. European Conference on Sports History Information. First of all I am greeting dr. Árpád Csanádi vice-president of the National Office for Physical Education and Sport, member of the Executive Committee of I.O.C.; prof. dr. Sándor Balogh, president of the Sports History Committee of the Hungarian Council of Physical Education Sciences; all the members and leaders of the international organisations, among others prof. dr. Günther Wonneberger, president of the International Committee on Sports History of ICSPE-UNESCO; prof. dr. A. Morgan Olsen, president of IASI of UNESCO-ICSPE; prof. dr. Manfred Lämmer, president of the HISPA. I am greeting all the participants of our conference.

The Organising Committee has been glad to state, that our colleagues are keenly interested in I. European Conference on Sports History Information. Let me express my thanks for this interesting and ask you to bring together this work to a succesful issue. There are 48 colleagues from 14 countries of Europe, (by the Hungarian alphabet): from Austria, Bulgaria, Czechoslovakia, Finland, Yugoslavia, Poland, Great-Britain, G.D.R., Norway, G.F.R., Sweden, U.S.S.R., Turkey and Hungary. Let me greet all of them.

I now call upon prof. dr. Sándor Balogh, president of the Sports History Committee of the Hungarian Council of Physical Education Sciences to be pleased to open the conference.

КУТАШИ, Ласло

Привет по поводу открытия конференции

Уважаемая Конференция!

С глубоким уважением приветствую всех участников 1-ой Европейской Конференции по Спортивно-Исторической Информации. С особым уважением приветствую тов. д-р Арпад Чанади, зампредседателя Государственного Управления Физкультуры и Спорта, члена ИК Международного Олимпийского Комитета. С уважением приветствую проф. д-р Шандор Балог, председателя Комитета Истории Спорта Научного Совета Физкультуры. Сердечно приветствую членов и руководителей участвующих международных организаций, среди них тов. проф. д-р Гюнтер Воннебергер, председателя Международного Комитета Истории Физкультуры и Спорта Международного Совета Спорта при ЮНЕСКО; проф. д-р Морган Олзен, председателя Международной Ассоциации Спортивной Информации Международного Совета Спорта при ЮНЕСКО; проф. д-р Манфред Леммер, председателя ХИСПА. Сердечно приветствую всех участников нашей конференции.

Организационный Комитет с радостью установил, что везде в Европе появлялся большой интерес к 1-ой Европейской Конференции по Спортивно-Исторической Информации. Разрешите мне во первых благодарить за этот большой интерес и просить Вас совместно добиться успеха на этой 1-ой Европейской Конференции по Спортивно-Исторической Информации. Нас 48 из 14 стран Европы. Эти страны /по венгерскому алфавиту/ следующие: Австрия, Болгария, Чехословакия, Финландия, Югославия, Польша, Великобритания, ГДР, Норвегия, ФРГ, Швеция, СССР, Турция и Венгрия. Разрешите мне и отдельно приветствовать представителей всех этих стран.

Прошу тов. проф. д-р Шандор Балог, председателя Венгерского Комитета Истории Спорта открыть конференцию.

BALOGH Sándor

MEGNYITÓ BESZÉD

Örömmel teszek eleget a Szervező Bizottság ama megtisztelő felkérésének, hogy az I. Európai Sporttörténeti Információs Konferenciát megnyissam. Annál is inkább, mert ezt a konferenciát jelentős eseménynek tartom a sporttörténeti információ fejlődése, jövőbeli sorsának alakulása szempontjából. Jelen vannak, illetőleg képviseltetik magukat kivétel nélkül mindazok a nemzetközi szervezetek, amelyek részvétele és együttmüködése nélkül aligha képzelhető el a sporttörténet, s közelebbről a sporttörténeti információ fellenditése és kibontakoztatása. Minden bizonnyal a fentebbieknek is köszönhetően itt találkoznak először egymással ilyen nagy számban és Európa ennyi országából neves tudósok, a sporttörténet kitünő kutatói és müvelői, hogy megvitassák a sporttörténeti információ elméleti, módszertani és gyakorlati kérdéseit.

A konferencia helyesen, nem általában a sporttörténettel kiván foglalkozni, hanem csupán a sporttörténeti információ problematikájával. Ez persze egyáltalán nem kevés, hiszen az előbbi fejlesztésének is az egyik alapvető feltétele, ez utóbbi korszerüsitése. Ennek felismeréséből fakad tulajdonképpen a kölcsönös tájékoztatás, illetőleg tájékozódás igénye, amelynek kielégitése viszont már elvezetheti a konferencia résztvevőit a közös feladatok tisztázásához, sőt, mi több, a vállalásához is. A feladatok tisztázását és konkrét megfogalmazását valószinüleg viták kisérik. A tárgyilagos és épitő jellegü viták fontos segitőink lehetnek a közös célok kijelölésében és megvalósitásában. Hasonlóan azokhoz a törekvésekhez, tiszteletre méltó kezdeményezésekhez, amelyek a nemzetközi sporttörténeti információ létrehozása terén e konferenciát megelőzően is már jelentkeztek.

A mult igazi értékeinek feltárása és közkinccsé tétele - a magunk területén és a magunk eszközeivel - valamennyiünk közös érdeke. A jelenlegi konferencia akkor végez majd eredményes munkát, ha kézzel foghatóan hozzájárul a nemzetközi sporttörténeti információ megvalósitásához. Másfelől pedig alkotó légkörével csatlakozásra és cselekvő közremüködésre ösztönzi azokat is, akiket szivesen üdvözölnénk a sorainkban.

Ezeknek a gondolatoknak a jegyében kivánok a konferencia munkájához sok sikert. Kivánom továbbá azt is, hogy a konferencia minden résztvevője néhány napos itt-tartózkodása idején is érezze nagyon jól magát Budapesten és a Magyar Népköztársaságban.

Az I. Európai Sporttörténeti Információs Konferenciát megnyitom.

BALOGH, Sándor

GRUSSADRESSE

Vereehrte Konferenz!

Ich komme mit grosser Freude dem ehrenvollen Auftrag des Organisationskomitees nach, die I. Europäische Konferenz für Sporthistorische Information zu eröffnen. Um so mehr, weil ich diese Konferenz als ein wichtiges Ereignis für die Entwicklung und das künftige Schicksal der sporthistorischen Information betrachte. Anwesend, bzw. vertreten sind ohne Ausnahme alle internationalen Organisationen, ohne die Teilnahme und Zusammenwirkung deren die Entwicklung und Entfaltung der Sportgeschichte, näher der sporthistorischen Information kaum vorzustellen wären. Sicherlich ist es auch diesem Umstand zu bedanken, dass sich hier das erste Mal in so grosser Zahl und aus so vielen Ländern Europas bekannte Wissenschaftler, ausgezeichnete Forscher und Spezialisten der Sportgeschichte treffen, um die theoretischen, methodologischen und praktischen Fragen der sporthistorischen Information zu besprechen.

Die Konferenz möchte sich - ganz richtig - nicht mit der Sportgeschichte im allgemeinen befassen, sondern nur mit der Problematik der sporthistorischen Information. Selbstverständlich ist das gar nicht wenig, denn die Modernisierung dieser zweiten ist auch eine Grundvoraussetzung für die Entwicklung der ersten. Aus dieser Erkenntnis ergibt sich eigentlich die Bedürfnis des gegenseitigen Informierens, bzw. Sich-Informierens, dessen Befriedigung aber die Teilnehmer der Konferenz bereits zur Klärung ihrer gemeinsamen Aufgaben und sogar zum Annehmen dieser Aufgaben hinführen kann. Die Klärung und die konkrete Formulierung der Aufgaben werden höchst wahrscheinlich von Diskussionen begleitet. Die sachlichen und konstruktiven Diskussionen können uns wesentlich helfen, die gemeinsamen Ziele zu bestimmen und zu verwirklichen. Ähnlich wie bei den Bestrebungen und beachtenswerten Initiativen, die auf dem Gebiet der Herstellung einer internationalen sporthistorischen Information bereits vor dieser Konferenz erschienen.

Die wahren Werte der Vergangenheit aufzudecken und zum Gemeingut zu machen ist - auf unserem eigenen Gebiet und durch unsere eigenen Mittel - unser gemeinsames Interesse. Diese Konferenz wird eine erfolgreiche Arbeit leisten, wenn sie zur Verwirklichung der internationalen sporthistorischen Information konkret beitragen wird. Andererseits könnte sie durch ihre schöpferische Athmosphäre auch diejenigen zur Anschliessung und zum aktiven Mitwirken anregen, die wir gerne in unseren Reihen begrüssen möchten.

Im Zeichen dieser Gedanken wünsche ich zur Arbeit der Konferenz viel Erfolg. Ich wünsche weiterhin, dass alle Teilnehmer der Konferenz ihren kurzen Aufenthalt in Budapest und in der Volksrepublik Ungarn angenehm verbringen.

Damit eröffne ich die I. Europäische Konferenz für Sporthistorische Information.

WONNEBERGER, Günther

GRUSSADRESSE

Meine Damen und Herren!
Hochverehrte ungarische Freunde und Gastgeber!

Im Namen des Weltrats für Sport und Körpererziehung und im Namen seines Internationalen Komitees für Geschichte des Sports und der Körpererziehung begrüsse ich alle Teilnehmer der Konferenz und ganz besonders alle unsere ungarischen Freunde, die als Veranstalter dankenswerter Weise die Möglichkeit für unser wichtiges Treffen geschaffen haben.

Das Internationale Komitee für Geschichte des Sports hat seit seiner Gründung vor nunmehr 11 Jahren die Förderung der fachspezifischen Information als eine seiner Aufgaben betrachtet. Davon zeugen das Bulletin des Komitees, das in Japan erscheinende Jahrbuch, die Sammlung sporthistorischer Dokumente und die wissenschaftlichen Veranstaltungen, die unser Komitee anregte, organisierte oder unterstützte. Auf Wunsch unserer Mitglieder, korrespondierenden Mitglieder und vieler Fachkollegen, mit denen wir Verbindung haben, berieten die Leitungsgremien des Komitees, sein Büro und sein Präsidium mehrmals über die Verbesserung der fachwissenschaftlichen Information, weil es die allgemeine Auffassung, war, dass auf diesem Gebiet grosse Reserven für die weitere Entwicklung der sporthistorischen Forschung und der sporthistorischen Lehre liegen.

Auf Initiative von Herren Professoren Recla und Kutassi entstand dann 1975 der gemeinsame Ausschuss, in dessen Namen die heutige Konferenz einberufen wurde. Und das grosse Interesse, das unserer Konferenz entgegengebracht wird, spricht dafür, dass die damalige Initiative auch ausserhalb der beiden Ausgangsorganisationen IASI und CIEPS auf Zustimmung gestossen ist. Wir begrüssen es besonders, dass sowohl der neue Präsident der IASI, Professor Olsen, als auch der neue Präsident der HISPA, Professor Lämmer auf Einladung unserer Gastgeber an der Konferenz teilnehmen.

Unser Komitee erhofft sich von der Konferenz Ergebnisse in drei Richtungen:
Erstens Beiträge zur Abklärung des Feldes und zur Bestimmung der Aufgaben der sporthistorischen Information, die ja sicher mehr ist als Bibliographie und Publikationstätigkeit, die aber auch einer Begrenzung bedarf, damit nützliche Ergebnisse für die Fachwissenschaftler zur Verfügung gestellt werden können.

Zweitens erhoffen wir uns die Vereinbarung erster konkreter Schritte zur Befriedigung der dringendsten Informationsbedürfnisse auf jenen Gebieten, die sich hier in unseren Gesprächen als die wichtigsten und als effektiv erweisen.

Drittens erhoffen wir uns konstruktive Gespräche und möglichst auch erste Vereinbarung über die zukünftige Arbeit des gemeinsamen Ausschusses für Sporthistorische Information, den wir als Impulsgeber und als Feld sachbezogener, gleichberechtigter Kooperation betrachten. Ein Feld, das für alle Beteiligten Früchte trägt, und von keiner der mitwirkenden Organisationen verlangt, Eigenständigkeit oder Entschlussfreiheit aufzugeben.

Wenn sich liebe Kollegen nur ein Teil der ausgesprochenen Hoffnungen erfüllt, hat diese Konferenz ihren Nutzen erwiesen und wird gestatten, unsere gemeinsame Arbeit hier in Budapest als Ausgangspunkt einer neuen Etape sporthistorischer Information zu charakterisieren.

Ich bin überzeugt, dass unser spezielles Anliegen zugleich ganz im Sinne der humanistischen Zielstellungen des CIEPS und der UNESCO ist, denen sich unser Komitee verpflichtet fühlt. Und ich darf mich noch einmal im Namen des hier anwesenden Präsidiums des Internationalen Komitees für Geschichte des Sports recht herzlich bedanken bei unseren ungarischen Freunden und Kollegen für die Ausrichtung dieser Konferenz und für die Gastfreundschaft, die sie uns schon in den ersten Stunden unseres Hierseins erwiesen hatten.

WONNEBERGER, Günther

ÜDVÖZLÉS

Hölgyeim és Uraim!
Mélyen tisztelt magyar barátaink és vendéglátóink!

A Testnevelési és Sport Világtanács és annak Nemzetközi Testnevelés- és Sporttörténeti Bizottsága nevében üdvözlöm a konferencia valamennyi résztvevőjét. Külön köszöntöm magyar barátainkat, akik szervezőként köszönetre méltó módon lehetőséget teremtettek erre a fontos találkozóra.

A Nemzetközi Testnevelés- és Sporttörténeti Bizottság immár 11 évvel ezelőtt történt alapitása óta mindig feladatának tekintette a szakmai információ elősegitését. Erről tanuskodik a Bizottság Közlönye, a Japánban megjelenő Évkönyv, a sporttörténeti dokumentumok gyüjteménye, és azok a tudományos rendezvények, amelyeket Bizottságunk ösztönzött, szervezett vagy támogatott. Tagjaink, levelező tagjaink és sok szakember, kolléga kérésére, akikkel kapcsolatban állunk, a Bizottság vezetősége, az Iroda és az Elnökség többször is tanácskozott a szaktudományos információ javitásáról, mivel általános volt az a nézet, hogy ezen a területen nagy tartalékok rejlenek a sporttudományos kutatás és oktatás továbbfejlődése szempontjából.

Recla és Kutassi professzor urak kezdeményezésére aztán 1975-ben létrejött az a közös bizottság, amelynek nevében a mai konferenciát összehivtuk. És a konferenciánkkal szemben mutatkozó nagy érdeklődés arról tanuskodik, hogy az akkori kezdeményezés a két kiinduló szervezeten, az IASI-n és a CIEPS-en kivül is egyetértésre talált. Külön örömmel üdvözöljük, hogy mind az IASI uj elnöke, Olsen professzor, mind a HISPA uj elnöke, Lämmer professzor, vendéglátóink meghivására részt vesz a konferencián.

Bizottságunk három irányban remél eredményeket a konferenciától:

Először is, segitséget a sporttörténeti információ területének körülhatárolásához és feladatainak meghatározásához, ami minden bizonnyal, több mint bibliográfia és publikációs tevékenység, de amelynek körülhatárolásra van szüksége ahhoz, hogy a szaktudomány müvelői számára hasznos eredményeket nyujthasson.

Másodszor, megállapodást remélünk első konkrét lépésekben a legsürgősebb információs igények kielégitése végett azokon a területeken, amelyek megbeszéléseink során a legfontosabbaknak és hatékonyabbaknak bizonyulnak.

Harmadszor, konstruktiv megbeszéléseket várunk, és lehetőleg az első megegyezést is a közös Sporttörténeti Információs Bizottság jövőbeli munkáját illetően, amelyet ösztönzőnek és a szakmai, egyenjogu együttmüködés területének tekintünk. Olyan területnek, amely valamennyi résztvevő számára gyümölcsöző, és amely egyetlen együttmüködő szervezettől sem követeli önállóságának és döntési szabadságának feladását.

Kedves Kollégák, ha az itt kifejtett reményeknek csak egy része beteljesül, akkor a konferencia már bebizonyitotta hasznosságát, és az itt, Budapesten végzett közös munkánkat joggal tekinthetjük a sporttörténeti információ uj szakasza kiindulópontjának.

Meggyőződésem, hogy a mi teljesen szakmai jellegü rendezvényünk teljes mértékben beilleszkedik ugyanakkor a CIEPS és az UNESCO humanista célkitüzései közé, amelyek iránt Bizottságunk elkötelezettnek érzi magát. Szabadjon még egyszer a Nemzetközi Sporttörténeti Bizottság itt jelenlevő elnöksége nevében hálás köszönetet mondanom magyar barátainknak és kollégáinknak a konferencia megrendezéséért és vendégszeretetükért, amelyet már itt tartózkodásunk első óráiban éreztünk.

OLSEN, A. Morgan

OPENING SPEECH

Mr. Chairman, Members of the Conference,
Ladies and Gentleman!

It gives me great pleasure to greet all participants of this conference on behalf of the International Association for Sport Information - IASI.

First of all I wish to thank professzor Kutassi and his colleagues for their kind invitation and for organizing this conference, and I wish to thank the Hungarian authorities for their generous support that made it possible for us to gather here.

A European conference on Sport History Information may at first glance not seem to be of any great importance. The world's attention today, and I actually mean today on 18 th July 1978, is to a great extent directed towards the meeting of three people in Kent. They should have met in London but found it more safe to move over to Kent. These three people are foreign ministers and they are to discuss a plan for peace in the Middle East. That event will be in the news headlines all over the world. In comparison, our meeting here in Budapest will pass on unnoticed.

But still, it is the first European conference on the information problems of sport history, and this is, or at least it should be, an important event within sport science and for those who wish to gain deeper ensight into the phenomenon of sport with its historical roots and many ramifications and different manifestations in the societies of the world, past and present.

Sport is, as we all know, a widespread and extremely popular activity - internationally and nationally. The sport systems are parts of the social systems of different nations. They reflect them, they have social and political systems as a prerequisite, and they, in turn, function as means as well as ends within national, political systems. The understanding of the history of mankind through the past hundred years will be incomplete if sport is not taken into account. Similarily we cannot reach an adequate understanding of sport today if we are not familiar with the history of sport, with the development of sport activities, and with how sport has been formed by the social powers which operate within society at large.

The nature of sport; its widespread and practical character and its rapid development, is shallenging for the sport historian. He is, among other things, faced with particular information problems. In order to solve these problems, international cooperation is a must. And that is why, ladies and gentlemen, we are to spend some days together here in Budapest.

For IASI this is something special. It is the first time IASI meets a group of sport scientists with this particular aim, and it may result in similar contacts with other groups is the future.

I wish the organizers of this conference the best of succe and I hope we shall all have a very successful week.

Thank you.

OLSEN, A. Morgan

ÜDVÖZLÉS

Tisztelt Elnök ur, tisztelt Konferencia,
Tisztelt Hölgyek és Urak!

Nagy örömmel üdvözlöm a konferencia valamennyi résztvevőjét a Nemzetközi Sportinformációs Szövetség, az IASI nevében.

Mindenekelőtt szeretnék köszönetet mondani Kutassi professzornak és munkatársainak a kedves meghivásért és a konferencia megszervezéséért. Szeretném megköszönni a magyar hatóságoknak is azt a nagylelkü támogatást, amely lehetővé tette számunkra, hogy itt összegyüljünk.

Első pillantásra egy európai sporttörténeti információs konferencia talán nem tünik tulságosan jelentősnek. A világ figyelme ma - értem ezen pontosan a mai napot, 1978. julius 18-át - nagymértékben három ember kenti találkozójára irányul. Eredetileg ugy volt, hogy Londonban találkoznak, de azután biztonságosabbnak tünt ez a helyszin, Kentben. Ez a három személy: három külügyminiszter, akik azért ültek össze, hogy megtárgyalják a közel-keleti béke tervét. Ez az esemény fog szerepelni az ujságok első oldalain az egész világon. Ezzel összevetve, a mi konferenciánk itt, Budapesten észrevétlen marad. Mégis ez az első európai konferencia, amely a sporttörténet információs kérdéseivel foglalkozik, és amely fontos esemény - legalábbis annak kellene lenni - a sporttudományon belül, valamint azok számára, akik mélyebb betekintést szeretnének nyerni a sport jelenségeibe, annak történelmi gyökereivel, sok ágazatával és a világ társadalmaiban való különböző megnyilvánulásaival együtt, ugy a multban, mint a jelenben.

A sport - mint mindnyájan tudjuk - széles körben elterjedt és rendkivül népszerü tevékenység nemzetközileg és országosan egyaránt. A sportrendszerek különböző nemzetek társadalmi rendszerének részét képezik, tükrözik azokat. Szükségszerüen társadalmi és politikai felépitéssel birnak, másfelől viszont ők maguk is hatnak a társadalmi, politikai rendszerekre.

Az emberiség elmult száz évének történelmi megértése nem lehet teljes, ha a sporttal nem számolunk. Hasonlóképpen nem érthetjük meg szükséges mértékben napjaink sportját sem, ha nem vagyunk jártasak a sport történetében, a sporttevékenységek fejlődésében és abban, hogy miképpen alakitották a sportot azon társadalmi erők, melyek nagymértékben müködnek az adott társadalomban.

A sport természete, széles körü elterjedtsége, gyakorlati jellege és gyors fejlődése mintegy kihivást jelent a sporttörténész számára. Szembe kerül - többek között - különleges információs nehézségekkel is. Ezeknek a problémáknak a meg-

oldásához feltétlenül szükség van nemzetközi összefogásra. És ez az - Hölgyeim és Uraim - amiért mi most eltöltünk néhány napot itt Budapesten.

Az IASI számára ez a konferencia különleges alkalom. Először történik, hogy az IASI a fent emlitett célkitüzésektől vezérelve sporttudósok egy csoportjával találkozik. Könnyen lehet, hogy ez további, hasonló kapcsolatok létrehozását eredményezi a jövőben más ilyen csoportokkal is.

Kivánok a konferencia szervezőinek sok sikert, és egyuttal remélem, hogy az előttünk álló hét mindnyájunk számára sikeres lesz.

Köszönöm.

LÄMMER, Manfred

GRUSSADRESSE

Meine sehr geehrten Damen und Herren, liebe Kolleginnen und Kollegen!

Es ist mir eine grosse Ehre und Freude, den Teilnehmern der "I. Europäischen Konferenz für Sporthistorische Information" die kollegialen Grüsse und besten Wünsche der Internationalen Gesellschaft für Geschichte der Leibeserziehung und des Sports (HISPA) zu überbringen.

Mit grosser Genugtuung können wir heute feststellen, dass die Bedeutung der Sportgeschichte im Rahmen der gesamten Sportwissenschaft in den letzten 10 Jahren in unerwartet grossem Masse zugenommen hat. Dies beweisen die wachsende Anzahl, thematische Vielfalt und steigende Qualität wissenschaftlicher Publikationen sowie die Gründung einer Reihe nationaler, regionaler und internationaler Organisationen, die diese akademische Disziplin nach Kraften fördern. Auf zahlreichen Fachtagungen werden Ergebnisse von Forschungsarbeiten dargeboten und ausgetauscht.

Der VII. Kongress der HISPA im Frühjahr 1978 in Paris verzeichnete 150 Teilnehmer aus allen fünf Kontinenten. Rund 200 weiteren Interessenten musste das Organisationskomitee eine Absage erteilen! Insgesamt finden im laufenden Jahr nicht weniger als 6 internationale Kongresse und Seminare für Sportgeschichte statt. Daneben werden auf einer Reihe von Konferenczen für Leibeserziehung und Sport und im Rahmen der Internationalen Olympischen Akademie (IOA) in besonderen Sektionen sporthistorische Themen behandelt.

Angesichts dieser Situation sind Kooperation und Koordination auf internationeler Ebene nicht nur sinnvoll sondern sogar dringeng geboten, damit die sich ständig erweiternden Aktivitäten für den einzelnen Fachkollegen überschaubar bleiben und die wissenschaftliche Arbeit nicht unter zu grossem organisatorischem Aufwand leidet. Wir können es uns nicht erlauben, die ohnehin zu geringe Forschungskapazität durch ein Obermass an äusserlicher Betriebsamkeit zu beeinträchtigen. Aus diesem Grunde hat der HISPA-Rat zum Beispiel beschlossen, von 1979 an nur noch alle zwei Jahre einen Kongress abzuhalten.

Trotz dieser Überlegungen ist die Veranstaltung der "I. Europäischen Konferenz für Sporthistorische Information" aus zwei Gründen zu begrüssen:

1. Zum erstenmal befasst sich eine wissenschaftliche Tagung gezielt mit Fragen der Archivierung und mit bibliographischen Problemen, ohne deren Einbeziehung sporthistorische Forschung nach modernen Prinzipien nicht denkbar ist. Ausserdem beschäftigt sie sich mit der bisher zu Unrecht vernachlässigten Einrichtung "Sportmuseum", die neue Möglichkeiten einer angemessenen Darstellung sporthistorischer Forschungsergebnisse bietet.

2. Die Konferenz ist darüberhinaus Ausdruck einer wachsenden Zusammenarbeit zwischen den bestehenden internationalen Organisationen auf dem Gebiet der

Sportgeschichte, die auf dem Pariser Kongress ihren Anfang nahm. Die HISPA wird an dem einmal eingeschlagenen Weg festhalten.

Ich freue mich ferner, den Teilnehmern dieser Tagung die besten Wünsche des Deutschen Sportbundes, den ich hier ebenfalls offiziell vertrete, sowie des Bundesinstituts für Sportwissenschaft und der Deutschen Sporthochschule Köln übermitteln zu dürfen.

Unser Dank gilt allen, die an der Vorbereitung der Konferenz mitgewirkt haben, vor allem dem Organisationskomitee von Kollegen der Ungarischen Hochschule für Körperkultur unter der Leitung von Prof. L. Kutassi sowie den zuständigen staatlichen Stellen der Ungarischen Volksrepublik, die diese Veranstaltung unterstützen und deren Gastfreundschaft wir geniessen. Möge die "I. Europäische Konferenz für Sporthistorische Information" beitragen zur wissenschaftlichen Weiterentwicklung unseres gemeinsamen Fachgebietes und den kollegialen Geist internationaler Zusammenarbeit festigen.

LÄMMER, Manfred

ÜDVÖZLÉS

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!
Kedves Kolléganők és Kollegák!

Nagy megtiszteltetés és öröm számomra, hogy az I. Európai Sporttörténeti Információs Konferencia résztvevőinek átadhatom a Nemzetközi Testnevelés- és Sporttörténeti Társaság (a HISPA) kollegiális üdvözletét és legjobb kívánságait.

Nagy elégtétellel állapithatjuk meg, hogy az elmult tiz év során az általános sporttudomány keretén belül nem várt mértékben megnövekedett a sporttörténet jelentősége. Ezt bizonyitja a tudományos publikációk növekvő száma, tematikus gazdagsága és emelkedő minőségi szinvonala, valamint a számos országos, regionális és nemzetközi szervezet alapitása, amelyek ezt a tudományágat erőikhez mérten segitik. Számos szakmai tanácskozáson mutatják be, és cserélik ki a kutatómunka eredményeit.

A HISPA 1978 tavaszán Párizsban tartott VII. Kongresszusán 150 résztvevő volt jelen mind az öt kontinensről. A Szervező Bizottság további 200 érdeklődőt volt kénytelen elutasitani! Ebben az évben összesen nem kevesebb mint hat nemzetközi sporttörténeti kongresszust és szemináriumot tartottak. Ezenkivül számos testneveléssel és sporttal foglalkozó konferencián és a Nemzetközi Olimpiai Akadémia (IOA) keretében is külön szekciókban foglalkoznak sporttörténeti témákkal.

Tekintettel erre a helyzetre, a nemzetközi szintü együttmüködés és koordináció nemcsak helyes, de sürgős szükségszerüség is, hogy az állandóan bővülő tevékenység az egyes szakemberek számára még áttekinthető maradjon, és a tudományos munka ne szenvedje meg a tulzottan nagy szervezési igényeket. Nem

engedhetjük meg, hogy a már igy is csekély kutatói kapacitás' tulzott külső igénybevétellel gyengitsük.

Ezért határozta el például a HISPA Tanácsa, hogy 1979-től kezdve csak kétévenként rendez kongresszust.

Mindezen meggondolások ellenére az I. Európai Sporttörténeti Információs Konferencia megrendezését két okból is örömmel üdvözölhetjük:

1. Első izben foglalkozik tudományos ülés céltudatosan az archiv munka kérdéseivel és bibliográfiai problémákkal, amelyek nélkül modern elveken nyugvó sporttörténeti kutatás elképzelhetetlen. Ezenkivül foglalkozik a sportmuzeumok eddig méltatlanul elhanyagolt intézményével, amely a sporttörténeti kutatási eredmények megfelelő bemutatásának uj lehetőségeit kinálja.

2. A konferencia ezen tulmenően kifejezésre juttatja a sporttörténet terén meglevő nemzetközi szervezetek növekvő együttmüködését, amely a párizsi kongresszuson kezdődött. A HISPA továbbra is a megkezdett uton kiván maradni.

Örömömre szolgál továbbá, hogy az ülés résztvevőinek átadhatom a Német Sportszövetség jókivánságait - amelyet szintén hivatalosan képviselek -, valamint a Sportszövetségi Sporttudományos Intézet és a kölni Német Sportfőiskola üdvözletét.

Köszönetünk illeti mindazokat, akik a konferencia előkészitésében részt vettek, elsősorban a Testnevelési Főiskolán dolgozó kollegáinkból álló szervezőbizottságot Kutassi L. professzor vezetésével, valamint a Magyar Népköztársaság illetékes állami szerveit, amelyek ezt a rendezvényt támogatják, és amelyek vendégszeretetét élvezzük. Kivánom, hogy az I. Európai Sporttörténeti Információs Konferencia járuljon hozzá közös szakterületünk tudományos továbbfejlesztéséhez és a nemzetközi együttmüködés kollegiális szellemének erősitéséhez.

KUTASSI László

ÜLÉSELNÖKI ÖSSZEFOGLALÓ A MEGNYITÓN

Tisztelt Konferencia!
Kedves Kolleginák és Kollégák!

Köszönöm Balogh Sándor professzornak a konferencia megnyitását, valamint Wonneberger, Olsen és Lämmer professzorok jókivánságait. Őszintén remélem, hogy teljes egyetértésben fogjuk feladatainkat elvégezni. Most 10 perc szünetet tartunk, majd sor kerül az 1. plenáris ülésre, melyen Balogh professzor fog elnökölni.

КУТАШИ Ласло

Уважаемая Конференция!

Дорогие Коллеги!

Благодарю профессора Шандора Балога за открытие конференции, а также профессоров Воннебергера, Олзена и Леммера за их приветствования. Надеюсь, что будем совершить свою работу в полном согласии. Через 10 мин. перемены следует 1-ое пленарное заседание, председателем которого будет профессор Балог.

I. PLENÁRIS ÜLÉS

(Üléselnök: Balogh Sándor)

I. PLENARY SESSION

(President of the session: Balogh, Sándor)

I. PLENÁRIS ÜLÉS

I. PLENARY SESSION

Üléselnök: Session President:	S. Balogh	
Előadók: Speakers:	G. Wonneberger A. M. Olsen L. Kutassi	
Kérdést tett fel: Putting a question:	G. Wonneberger S. Balogh	(L. Kutassi) (L. Kutassi)

BALOGH Sándor

ÜLÉSELNÖKI MEGNYITÓ

Tisztelt Konferencia!

A konferencia 1. plenáris ülésén három előadást fogunk meghallgatni. Először Wonneberger professzor, az ICOSH elnöke fog tájékoztatni bennünket a Nemzetközi Sporttörténeti Bizottság fejlődéséről és feladatairól. Őt Olsen professzor, az IASI elnöke fogja követni, aki az IASI tevékenységét fogja tárgyalni. A harmadik előadást Kutassi professzor, az ISHIA főtitkára tartja az ISHIA eddigi történetéről és feladatairól.

Kérem az előadókat az előadások megtartására. Először Wonneberger professzor urat kérem.

BALOGH, Sándor

OPENING SPEACH OF THE SESSION-PRESIDENT

Honoured Conference!

On the I. Plenary Session of the Conference there will be given three lectures. First prof. Wonneberg, president of ICOSH gives on information on the development and work of ICOSH. Following prof. Olsen, president of IASI deliberates the activity of IASI. The third lecture will be given by prof. Kutassi, secretary-general of ISHIA, concerning the history and tasks of ISHIA.

I now call upon prof. Wonneberger to give his lecture.

WONNEBERGER, Günther

ENTWICKLUNG UND AUFGABEN DES INTERNATIONALEN KOMITEES FÜR GESCHICHTE DES SPORTS UND DER KÖRPERERZIEHUNG

Das Internationale Komitee für Geschichte des Sports und der Körpererziehung wurde am 15./16. November 1967 in Prag als Arbeitsgruppe des Weltrats für Sport und Körpererziehung gegründet. Die Initiative war vom Vorsitzenden des CIEPS-Forschungskomitee, Ernst Jokl, ausgegangen. František Kràtkỳ, Karls-Universität Prag, war der Organisator des ersten Treffens, an dem Vertreter aus mehreren Ländern teilnahmen, von denen die meisten noch heute persönlich im Komitee mitwirken. F. Kràtkỳ wurde einstimmig zum Präsidenten, J. Narita/Japan und G. Wonneberger/Deutsche Demokratische Republik zum Vizepräsidenten, M. Verhaegen/Belgien zum Generalsekretär gewählt. Auf der Gründungssitzung entwickelte F. Kràtkỳ seine Gedanken zur Arbeit des Komitees, die von allen Anwesenden - darunter Vertreter der UNESCO-Komission der CSSR - gebilligt wurden.

Ausgehend von Aussprüchen historischer Persönlichkeiten unterstrich F. Kràtkỳ die Verantwortung der Historiker. So zitierte er Ciceros Ausspruch, nach dem die Geschichte die Zeugin der Zeit, das Licht der Wahrheit, des Lebens Gedächtnis, die Lehrmeisterin des Lebens und die Botin der Erfahrungen ist. Und er erinnerte an den "Klagegesang des Friedens" (Querela pacis) des grossen Humanisten Erasmus von Rotterdam, der einen Appell für den Frieden und gegen den Krieg darstellte, und die damals wie heute gültige Feststellung enthielt: Der grösste Teil des Volkes verflucht den Krieg und wünscht innig den Frieden. F. Kràtkỳ verband diesen Gedanken mit den neuen Möglichkeiten der olympischen Bewegung, den Sport für eine Welt des Friedens zu pflegen. Gerade hierbei mitzuwirken, sah unser Gründungspräsident als eine der vornehmlichen Aufgaben des neuen CIEPS-Komitees an. Die Tatsache, dass die Zusammensetzung des Komitees vom ersten Tage an weltoffen war und Vertreter aus Staaten verschiedener Erdteile sowie unterschiedlicher sozialer Ordnungen in sich vereinigte, erbrachte dem Komitee eine besondere Verantwortung aber auch besondere Möglichkeiten. F. Kràtkỳ hat dafür gesorgt, dass das Komitee entsprechend wirkte. Und als sein 1972 gewählter Nachfolger* glaube ich mit gutem Gewissen feststellen zu können, dass unser Komitee bis heute in dieser Weise aktiv gewirkt hat; im einzelnen mit unterschiedlichem Erfolg, aufs Ganze gesehen jedoch mit beträchtlichen Resultaten und direkten wie indirekten Auswirkungen zum Nutzen der Fachwissenschaft.

Gestatten Sie mir, dass ich das Erreichte im Rahmen der durch das Statut gegebenen Hauptaufgaben kennzeichne, Probleme nenne und unser Programm kennzeichne, soweit es sich bisher abzeichnet.

---

* F. Kràtkỳ bat 1972, aus Gesundheitsgründen von seiner Pflicht als Präsident entbunden zu werden. Er wurde zum Ehrenpräsidenten gewählt und unterstützte im Rahmen seiner Möglichkeiten die Arbeit des Komitees bis zu seinem viel zu frühen Tode (14. 10. 1974.).

1. Die Förderung der fachwissenschaftlichen Arbeit und die Erarbeitung historischer Problemstellungen auf dem Gebiet der Körpererziehung und des Sports

Diese Aufgabe stand als Prinzip über unserer Arbeit. Ihre Realisierung erfolgte auf direktem Wege in verschiedener Form durch Publikationen, über die noch zu sprechen sein wird, vor allem aber durch die eigenständigen wissenschaftlichen Veranstaltungen, die wir organisierten bzw. unterstützten. Die Themen der Veranstaltungen waren sehr oft das Ergebnis unserer Beratungen, in denen wir vorhergehende Veranstaltungen ausgewertet hatten. Auf dem Madrider Seminar zur Geschichte der olympischen Idee wurde 1971 z.B. die Frage nach dem Verhältnis von olympischer Bewegung und Arbeitersportbewegung aufgeworfen, aber nur ungenügend behandelt. Wir setzten diese Frage als ein Hauptthema auf unser nächstes Seminar in Sofia im Jahre 1972. Ähnlich verhielt es sich mit Themen, die auf den Sportwissenschaftlichen Kongressen in Moskau 1974 und in Quebec 1976 behandelt wurden. Es ist ersichtlich, dass dadurch die Forschung stimuliert wurde und wird.

Die Förderung der wissenschaftlichen Arbeit im Fachgebiet erfolgte noch auf einem anderen, einem indirekten Wege. Allein die Gründung des Komitees im Jahre 1967 bewirkte in vielen Ländern und Gebieten der Erde ein Aufmerken, ein Besinnen der Fachkollegen. In den folgenden Jahren entstanden mehrere Organisationen und Institutionen:

- zu einem Teil auf direkte Anregung und in Verbindung mit unserem Komitee (Westeuropäische, später Europäische Kommission, Afrikanisches Komitee, Arbeitsgruppe für Lateinamerika, Arbeitsgruppe für Ozeanien);

- zum anderen Teil als Institutionen, die gewollt einen anderen Charakter tragen sollten, als unser mit CIEPS und UNESCO verbundenes Komitee (Asiatisch-pazifische Gesellschaft, HISPA, NASSH).

Da nicht alle der neu entstandenen Gruppen und Gesellschaften die Zusammenarbeit mit CIEPS für wünschenswert hielten, ergab sich daraus eine komplizierte Situation, die bis heute noch nicht voll überwunden ist. Unabhängig davon ist jedoch festzustellen, dass seit 1967 eine bedeutende Belebung der internationalen fachwissenschaftlichen Begegnung erreicht wurde. Unser Komitee war ein wesentlicher Faktor dafür, dass dieser Prozess sich vollzogen hat. Nach unserer Überzeugung sollte es möglich sein, Formen der Koordinierung und Kooperation aller Interessenten zu finden, die allen nützlich sind und die gewachsenen Charaktere und Strukturen respektieren. Im Prozess der Zusammenarbeit wird sich zeigen, ob zu gegebener Zeit andere Wege beschritten werden können. Unsere Erfahrungen besagen, dass auf dem Feld weltweiter Zusammenarbeit Zielstrebigkeit notwendig ist, blinder Eifer jedoch nur schadet.

2. Organisation und Anregung von internationalen fachwissenschaftlichen Veranstaltungen

Seit 1971 hat unser Komitee fachwissenschaftliche Spezialveranstaltungen angeregt und meist gemeinsam mit den jeweiligen Organisatoren vorbereitet, die wesentliche Impulse für die Lehre und Forschung in der Sportgeschichte gegeben

haben. Sie sind alle in der Chronik des Komitees verzeichnet, die von M.Verhaegen in der Zeitschrift des Komitees (Tokio, Nr. - 1-3) veröffentlicht wurde. Zur Erinnerung seien lediglich die Orte und Jahre genannt: Madrid 1971, Budapest 1971, Sofia 1972, Chastenay-Malabry 1972, Kairo 1973, Brüssel 1973, Moskau 1974, Prag 1975, Quebec 1976, Lüttich 1977, Budapest 1978. Im Programm stehen: Tokio 1978, Berlin 1979, Tiblissi 1980. An anderen Veranstaltungen waren Mitglieder unseres Komitees beteiligt oder repräsentierten unser Komitee, so zuletzt Vizepräsident Klemens Wildt auf dem HISPA-Kongress in Paris. Es wird zu prüfen sein, welche Form wissenschaftlicher Veranstaltungen besonders effektiv ist. Erforderlich ist die Konzentration auf die Qualität und auf die Verbreitung der Erkenntnisse.

3. Regelmässige Publikationen

Das Komitee gab bisher regelmässig 3 Publikationen heraus:

- Das Bulletin, von dem seit 1972 unter Verantwortung von M. Verhaegen 15 Nummern erschienen und allen Mitgliedern und korrespondierenden Mitgliedern kostenfrei übersandt wurden. Das soll auch für die Zukunft so bleiben.

- Die Zeitschrift: "Geschichte der Körpererziehung und des Sports", von dem unter Verantwortung von Y. Imamura, J. Narita und F. Kràtkỳ bzw. M.Verhaegen bisher 3 Hefte erschienen und zum Kauf bereitgestellt wurden.

Diese Zeitschrift war die erste ihrer Art, die erschienen ist. Ihr Inhalt spiegelt die Breite, Vielfalt und Weltoffenheit unserer Arbeit wider. Wir hoffen, dass unsere japanischen Kollegen die Möglichkeit finden, die Zeitschrift trotz ökonomischer Probleme weiter herauszubringen.

- Die "Internationale Sammlung sporthistorischer Dokumente", von der unter Verantwortung von G. Wonneberger bisher 2 Bände fertiggestellt wurden und allen Mitgliedern und korrespondierenden Mitgliedern übergeben werden bzw., was den Band 2 betrifft, in den nächsten Wochen übergeben werden. Das mehrsprachige Projekt wird vom Wissenschaftlichen Rat für Körperkultur und Sport... der DDR und von der Deutschen Hochschule für Körperkultur in Leipzig gestützt. Es ist geplant, weitere Bände herauszugeben.

4. Zusammenbarbeit mit anderen Organisationen

Die Problematik bezüglich der sporthistorischen Spezialorganisationen habe ich schon angedeutet. Unser Komitee arbeitet aktiv in dem Leitungsgremium des CIEPS mit und hat auf dieser Ebene Kontakte mit mehreren Organisationen, insbesondere mit der IASI, der AIESEP, der FIEP und der Gesellschaft für Sportsoziologie. Diese Kontakte sollen ausgebaut und für beide Seiten fruchtbar gemacht werden.

Grossen Wert hat das Präsidium unseres Komitees in den letzten 2 Jahren darauf gelegt, zu bestehenden nationalen Gesellschaften und Gruppen Verbindung zu knüpfen und Delegierte zu gewinnen. Dieser Prozess ist im Gange und soll zielstrebig fortgeführt werden. In mehreren Ländern haben sich erst in der letzten Zeit nationale Gruppen gebildet.

Prinzipiell ist unser Komitee bestrebt, mit allen Organi tionen, Institutionen und Einzelpersonen zusammenzuarbeiten, die ähnliche Ziele verfolgen. Die Mitgliedschaft in anderen Organisationen ist kein Hindernis für Zusammenarbeit und Bindung mit unserem Komitee. Jede Zusammenarbeit soll auf der Basis des gleichen Rechts für beide Seiten erfolgen.

5. Die fachwissenschaftliche Information

Viele der genannten Aktivitäten des Komitees dienen dieser Aufgabe. Jedoch glauben wir, dass eine bedeutende Verbesserung möglich ist. Der Bedarf ist sehr gross. Er wird gegenwärtig nur in geringem Masse befriedigt.

Insbesondere fehlen Bibliographien und Fortschrittsberichte zu Spezialgebieten sowie der Erfahrungsaustausch der Museologen, Archivare und andere Fachleute.

Davon ausgehend hat das Präsidium unseres Komitees angeregt, für die fachwissenschaftliche Information nach neuen Wegen zu suchen.

Erstes Ergebnis war die Bildung eines gemeinsamen Ausschusses mit der IASI, dessen Vorsitz J. Recla übernahm und dessen Generalsekretär L. Kutassi wurde, dem hier nochmals persönlich gedankt werden soll. Nicht alle unsere Vorstellungen liessen sich kurzfristig realisieren. Diese Konferenz aber, so hoffen wir, wird der Beginn einer neuen Etappe auf dem Gebiet der Informationstätigkeit im Fachgebiet sein. Wir hoffen auch, dass andere Organisationen dem gemeinsamen Ausschuss beitreten bzw. die von ihm organisierten Projekte unterstützen. Wir sind überzeugt, dass die fachwissenschaftliche Information ein sehr gut geeignetes Feld weltweiter Kooperation und sachlichen Erfahrungsaustauschs ist.

Gestatten Sie, dass ich abschliessend allen danke, die unsere Arbeit in den letzten Jahren unterstützt haben - und nicht zuletzt denke ich hier an unsere ungarischen Freunde und Kollegen, die zum zweiten Male eine Veranstaltung übernommen haben, die von unserem Komitee angeregt wurde. Ich bin überzeugt, dass diese Veranstaltung einen würdigen Platz in der Chronik unseres Komitees einnehmen wird.

WONNEBERGER, Günther

A NEMZETKÖZI TESTNEVELÉS- ÉS SPORTTÖRTÉNETI BIZOTTSÁG FEJLŐDÉSE ÉS FELADATAI

A Nemzetközi Testnevelés- és Sporttörténeti Bizottság 1967. november 15-16-án, Prágában alakult meg, mint a Testnevelési és Sport Világtanács munkacsoportja. A kezdeményezés a CIEPS Kutatási Bizottsága elnökétől, Ernst Jokl-tól indult ki. A prágai Károly Egyetemről Frantisek Kratky szervezte meg az első találkozót, amelyen több ország képviselői vettek részt. Közülük legtöbben ma is részt vesznek a Bizottság munkájában. Egyhangulag elnökké választották meg F. Kratky-t, alelnökökké J. Naritát (Japán) és G. Wonneberget (Német Demokratikus Köztársaság), főtitkárrá pedig M. Verhaegent (Belgium). Az alakuló ülésen F. Kratky kifejtette a bizottság munkájával kapcsolatos elképzeléseit, amelyeket valamennyi jelenlévő - köztük a csehszlovák UNESCO-Bizottság képviselői is - elfogadott.

Történelmi személyiségek megnyilatkozásaiból kiindulva F. Kratky hangsulyozta a történészek felelősségét. Idézte például Cicerónak azt a megállapitását, amely szerint a történelem az idők tanuja, az igazság fénye, az élet lelkiismerete, az élet tanitómestere és a tapasztalat követe. Emlékeztetett a nagy humanista, Rotterdami Erasmus "Béke panasza" ("Querela pacis) cimü müvére, amely felhivás volt a békére és a háboru ellen, és tartalmazta ezt az akkor és most egyaránt érvényes megállapitást: A nép legnagyobb része átkozza a háborut, és szivből óhajtja a békét. F. Kratky ezt a gondolatot az olimpiai mozgalom ujabb lehetőségeivel vetette egybe, hogy a sportot egy békés világ érdekében ápolja. Éppen az ebben való közremüködést tekintette alapitó elnökünk az uj CIEPS-Bizottság egyik legfontosabb feladatának. Az a tény, hogy a Bizottság összetétele az első naptól kezdve az egész világ felé nyitott volt, hogy különböző földrészek és különböző társadalmi rendszerü államok képviselőit egyesitette, különös felelősséget, de különös lehetőségeket is jelentett a Bizottság számára. F. Kratky gondoskodott róla, hogy a Bizottság megfelelően müködjék. Én, mint 1972-ben megválasztott utóda* ugy érzem, nyugodt lelkiismerettel mondhatom, hogy Bizottságunk máig is ugyanilyen aktivan dolgozott; esetenként eltérő sikerrel, de egészében véve figyelemre méltó eredményekkel, közvetlen és közvetett kihatással a szaktudomány javára.

Engedjék meg, hogy az elért eredményeket az alapszabályokban rögzitett fő feladatok keretében ismertessem, szóljak a problémákról, és ismertessem programunkat, ahogyan az ma kirajzolódik.

---

* F. Kratky 1972-ben egészségi okokra hivatkozva kérte felmentését elnöki tisztéből. Tiszteletbeli elnökké választották, és lehetőségeihez mérten egészen korai haláláig (1974. X. 14.) támogatta a Bizottság munkáját.

1. A szaktudományos munka elősegitése és történelmi problémafelvetések kidolgozása a testnevelés és sport terén

Ez a feladat állt alapelvként munkánk előtt. Megvalósitása közvetlen módon, különböző formákban történt, publikációkkal, amelyekről még szó esik, elsősorban azonban önálló tudományos rendezvényekkel, amelyeket szerveztünk, ill. támogattunk. A rendezvények témái gyakran azokon a tanácskozásainkon születtek meg, ahol korábbi rendezvényeket értékeltünk. Például az olimpiai eszme történetével foglalkozó 1971-es madridi szemináriumon felvetődött az olimpiai mozgalom és a munkás sportmozgalom kapcsolatának kérdése, de csak részben tárgyalták meg. Ezt a kérdést választottuk következő szemináriumunk fő témájául 1972-ben Szófiában. Hasonlóan jártunk el az 1974-ben Moszkvában és 1976-ban Quebecben rendezett Sporttudományos Kongresszusokon tárgyalt témákkal. Látható, hogy ily módon ösztönöztük és ösztönözzük a kutatást.

A szakterületen folytatott tudományos munka elősegitése még egy másik, közvetett uton is zajlott. Már maga a Bizottság 1967-ben történt megalapitása is figyelmet és gondolatokat ébresztett sok szakemberben a Föld sok országában és sok részén. Az ezt követő években több szervezet és intézmény jött létre:

- egyik részük Bizottságunk közvetlen ösztönzésére és Bizottságunkkal kapcsolatban (Nyugat-európai, később Európai Bizottság, Afrikai Bizottság, Latin-amerikai Munkacsoport, Oceániai Munkacsoport);

- másik részük olyan intézményekként, amelyek tudatosan más jellegre törekedtek mint mi, a CIEPS-hez és az UNESCO-hoz kapcsolódó Bizottságunk (Ázsiai-Csendes óceáni Társaság, HISPA, NASSH).

Mivel nem minden ujonnan létrejött csoportosulás és társaság tartotta kivánatosnak az együttmüködést a CIEPS-szel, egy olyan bonyolult helyzet állt elő, amelyet máig sem sikerült teljesen megoldani. Ettől függetlenül azonban meg kell állapitanunk,hogy 1967 óta jelentős mértékben sikerült megélénkiteni a nemzetközi szaktudományos érintkezést. Bizottságunk volt az egyik fontos tényező abban, hogy ez a folyamat lejátszódhatott.Meggyőződésünk, hogy meg lehet találni valamennyi érdeklődő együttmüködésére és koordinálására azokat a formákat, amelyek mindenki számára hasznosak, és tiszteletben tartják a kialakult jellegeket és strukturákat. Az együttmüködés folyamatában meg fog mutatkozni, lehet-e más utakra lépni az adott időszakban. Tapasztalataink azt bizonyitják,hogy a világméretü együttmüködés sikján céltudatosságra van szükség, a vak igyekezet viszont csak árthat.

2. Nemzetközi szaktudományos rendezvények szervezése és ösztönzése

Bizottságunk 1971 óta ösztönzött és többnyire a mindenkori rendezőkkel közösen elő is készitett olyan speciális szaktudományos rendezvényeket, amelyek jelentős impulzust adtak a sporttörténet tanitásához és kutatásához. Valamennyi bekerült a Bizottság krónikájába, amelyet M. Verhaegen közzétett a Bizottság folyóiratában (Tokyo, 1-3. szám). Emlékeztetőül most csak a helyszineket és évszámokat soroljuk fel: Madrid, 1971; Budapest, 1971; Szófia 1972; Chatenay-Malabry, 1972; Kairó, 1973; Bruxelles, 1973; Moszkva, 1974; Prága, 1975; Quebec, 1976;

Lüttich, 1977; Budapest, 1978. A programban szerepel: Tokyo, 1978; Berlin, 1979; Tbiliszi, 1980. Tagjaink más rendezvényeken is részt vettek, vagy képviselték Bizottságunkat, például legutóbb Klemens Wildt alelnök Párizsban a HISPA-Kongresszuson. Meg kell vizsgálni, a tudományos rendezvények melyik formája lehet különösen hatékony. Fontos, hogy a felismerések minőségére és terjesztésére koncentráljunk.

3. Rendszeres kiadványok

A Bizottság eddig három kiadványt jelentetett meg rendszeresen:

- A Bulletin-t, amelynek 1972 óta eddig 15 száma jelent meg M. Verhaegen irányitásával. Ezeket költségmentesen megkapta valamennyi tagunk és levelező tagunk is. Ez a jövőben is igy kell történjék.

- A testnevelés és sport története c. folyóiratot, melynek eddig három füzete jelent meg, és került árusitásra Y. Ymamura, J.Narita és F.Kratky, ill. M. Verhaegen felügyelete alatt.

Ez volt az elsőként megjelent ilyen jellegü folyóirat. Tartalma tükrözi munkánk kiterjedtségét, sokrétüségét, és nyitottságát az egész világ felé. Reméljük, hogy japán kollégáink a gazdasági problémák ellenére is megtalálják a lehetőségét a folyóirat további megjelentetésére.

- A Sporttörténeti dokumentumok nemzetközi gyüjteményét, amelyből eddig G. Wonneberger irányitásával két kötetet állitottak össze. Megkapták az összes tagok és levelező tagok, ill. a második kötetet az elkövetkezendő hetekben kapják meg. A többnyelvü tervezetet támogatja az NDK Testnevelési és Sport Tudományos Tanácsa, valamint a lipcsei Testnevelési Főiskola. A tervekben szerepel további kötetek kiadása is.

4. Együttmüködés más szervezetekkel

Már utaltam a sporttörténeti szakmai szervezetek kérdésére. Bizottságunk aktivan együttmüködik a CIEPS vezető köreivel, és ezen a sikon kapcsolatban áll több más szervezettel, különösen a IASI-val, az AIESEP-vel, a FIEP-el és a Sportszociológiai Társasággal. Ezeket a kapcsolatokat ki kell épiteni, és mindkét fél számára gyümölcsözővé kell tenni.

Nagy figyelmet forditott Bizottságunk Elnöksége az utóbbi két évben arra, hogy kapcsolatot teremtsen a meglevő nemzeti társaságokkal, csoportokkal, és küldötteket nyerjen. Ez a folyamat most is tart, és céltudatosan folytatnunk kell. Több országban csak a legutóbbi időben alakult nemzeti csoportosulás.

Bizottságunk elvből együttmüködésre törekszik minden olyan szervezettel, intézménnyel és egyénnel, akik hasonló célok felé törekszenek. Más szervezetben viselt tagság nem akadálya a mi bizottságunkkal való együttmüködésnek. Minden együttmüködés a két fél egyenlő jogain kell, hogy alapuljon.

5. A szaktudományos információ

A Bizottság felsorolt feladatai közül több is ezt a feladatot szolgálja. Mégis ugy hisszük, jelentős javitásra van lehetőség. A szükségletek igen nagyok. Jelenleg csak csekély mértékben sikerül kielégiteni őket.

Különösen hiányoznak a bibliográfiák és beszámolók az egyes speciális területeken, valamint a muzeulógusok, archivumkutatók és más szakemberek tapasztalatcseréi.

Ebből kiindulva kezdeményezte Bizottságunk Elnöksége, hogy a szaktudományos információban uj utakat keressünk.

Az első eredmény egy közös választmány létrehozása volt a IASI-val, melynek elnöki tisztét J. Recla vállalta, főtitkára pedig Kutassi L. lett, akinek itt mégegyszer szeretnék köszönetet mondani. Nem minden elképzelésünket sikerült rövid idő alatt megvalósitani. Ez a konferencia azonban reméljük uj korszak kezdetét fogja jelenteni szakterületünkön az információs tevékenységben. Azt is reméljük, hogy más szervezetek is csatlakozni fognak a közös bizottsághoz, illetve támogatni fogják az általa szervezett munkát. Meggyőződésünk, hogy a szaktudományos információ kiválóan alkalmas terület a világméretü együttmüködésre és szakmai tapasztalatcserére.

Engedjék meg, hogy befejezésül köszönetet mondjak mindazoknak, akik munkánkat az utóbbi években támogatták, és nem utolsósorban köszönetet mondjak magyar barátainknak és kollégáinknak, akik másodszor vállalták rendezvény szervezését Bizottságunk ösztönzésére. Meggyőződésem, hogy ez a konferencia méltó helyet kap Bizottságunk krónikájában.

OLSEN, A. Morgan

INFORMATION OF THE IASI ACTIVITY

Ladies and Gentlemen!

As president of IASI I am happy to have this opportunity to talk on IASI, on its background, its present standing, and in particular on its cooperation with other international organisations in solving information problems and in this case today, especially in connection with sport history.

Permit me some autobiographical notes to start with. Personally, I am not one of the founders of the forerunner of IASI, the International Bureau of Documentation and Information, the IBDI, which was established as one of the permanent committes of ICSPE in 1960. I was not even ring-side in Rome when the event took place, but I vas at that time member of a Norwegian group which discussed the possibilities of international cooperations in the field of sport information. My boss at that time, dr. Otto Johansen, then head of the health division of the Norwegian State Office for Sport and Youth Work, took part in the first international conference on sport documentation, that was organized by our present honorary president of IASI, prof. dr. Josef Recla. Dr. Johansen was also a member of the first general assembly of ICSPE in Rome in 1960, so I did get eyewitness information on what was going on in the international field and in 1962 I had my first personal contact with the Bureau, and since then I have followed its activities more or less closely.

Through the years IBDI, or later IASI, has been the main international gathering place for those interested in developing sport information activities and sport information systems. As sport documentation and information centres have been established in different countries, the circle has expanded, and IASI has today contact with more than 40 national centres throughout the world. Still, IASI is not as international as we wish it could and should be. It is still centred in Europe where it was founded but we are seeking ways and means to make IASI a truly global organisation for sports information.

As any living organism or social system IASI has sought its form and place, and when trying to balance inner forces with changes in the surrounding world, it has several times changed its structure. IBDI was formed as a body of ICSPE and has as such developed into a more well organized and independent unit. The change of name from International Bureau of Documentation and Information to International Association for Sports Information did not render the relationship to ICSPE, but it does to some extent denote changes in philosophy and outlook. IASI is affiliated to ICSPE and wishes to serve ICSPE and its members, but first and foremost it wishes to have broad, direct contact with other international and national organisations and institutions which deal with sport, with the science of sport and with physical education.

The activities of IASI have reflected some of the basic issues involved in library work, documention and information services. Any information system is confronted with problems of classification and terminology. There is an ever increasing need for bibliographies and other informations means. Not only literature, but also audiovisual aids and other forms of material should be covered. The need for information on non-published data has been acknowledged, and the use of automation in information storage and retrievel has been recognized as a particular challenge.

IASI has special working groups, so called Commissions, as an important part of the organisational structure, and the commissions have devoted their attention and efforts to some of these selected problem areas.

I'm particularly glad to mention four of the commissions of IASI and we'll be happy to have the chairmen of these commissions present here at this meeting. Starting with our lady first: Dr. Sigrid Hirsch from Leipzig. She is chairman of the present Information Means Commission, the former Commission Bibliography. We had a lot of discussion on the name of that committee in particular as far as translation into English is concerned.

Second, we have the Commission of Classification. (I think I've said four commissions but there are only three here.) I've the pleasure to mention István Tóth from Budapest, the chairman of that commission, and he will later also speak to this congress on some of the work of that commission, I believe. And finally we have the Commission of Sport-Thesaurus, commission with its chairman Friedrich Tscherne from Vienna.

IBDI and IASI has through the years organized a number of workshops, seminars, conferences and congresses resulting in published proceedings and other material.

According to the statutes that were approved by the general assembly of IASI in Duisburg in June last year, IASI has the following objectives and responsibilities:

1 st: to stimulate and support documentation and information activities with relation to physical education and sport in all countries,

2 nd: to coordinate the activities in correspondance with UNISIST guidelines, and to publicize projects of general interest and by the means of a net-work contribute to their accomplishment,

3 rd: to offer its services to all members of ICSPE and other organisations, individuals and institutions in the field of physical education and sport,

4 th: to encourage the exchange of experience and written material between members, and to organize international workshops, scientific seminars, and conferences concerning the theory and practice of documention and information, and

5 th and finally: to carry out, by the commissions, projects to documention and information activities and to support such projects in different countries and this with the aim to stimulate the use of modern methods in documentation and information activities and steadily increase their quality.

In January this year the Executive Committee of IASI discussed and accepted a Working Programme for 1978-79. This programme contains general principles as well as definite projects to be carried out by IASI and its commissions.

I would like to mention that I have brought not too many copies but I believe there's one for each of the fifteen countries present here, so I hope it won't make much trouble if only one copy goes for every country.

The principles laid down mainly concern the following programme areas. We have divided them into:

- programme planning,
- budget planning,
- organisational planning,
- project planning, and
- event planning.

IASI has at the moment two important on-goint projects, both having received UNESCO support. First is the publication of the International Bulletin of Sports Information which carries news, abstracts, events and addresses related to sport, sport science and physical education. The second is the compilation of a directory of international organisations in the field of sport and physical education.

Six projects have been listed under the label "projects under planning". Members of the Executive Committee have been made responsible for developing the plans that are to be discussed and accepted by the Executive Committee before they are carried out. These six projects are:

1 st - publication of a list of periodicals in the fields of sport, sport science and physical education.

2 nd - a survey of current publications etc., giving information on sport, sport science and physical education documents.

3 rd - the edition of a sport terminology in six languages.

4 th - publication of a booklet on how to establish and organize a documentation and information centre.

5 th - a survey of centres dealing with documentation and information on sport, sport science and physical education in different countries, and

6 th - a survey of users of sport documentation and information services.

There are those who would like to see IASI contribute to the development of a sport information science as one of the sport sciences. I believe our honorary president, Josef Recla, has something like that in mind when he advocates the use of "Sportinformatik" as the all encompassing term for the whole problem area of sport documentation and information. If we recognize sport information science as a sport sicence, we are faced with the problem of relationships between one sport science and the others.

If, on the other hand, we consider documentation and information as practical fields of activity and see IASI as an international organisation which mainly furthers cooperation between national documentation and information centres in

the service of international as well as national bodies dealing with sport and physical education, we are then faced with another kind of relationship between IASI and the sport sciences. The difference may not be so important in all connections but should be kept in mind when we are to discuss cooperation between IASI and international organisations specializing in one brach of sport science. For this conference the following statement which is included in our Working Programme is particularly important:

"In cooperation with international organisations specializing in one brach of sport science, IASI seeks to carry out projects to reveal how information dissemination within each particular field is organized, and to contribute to future development."

The cooperation mentioned can be organized in different ways, and possible projects can be of different kinds. I would now like to be more specific and discuss some problems in connection with the relationship to sports history.

As you may know, and have heard already, an attempt to formalize the cooperation between the International Committee of Sport History and Physical Education, some just call that the ICSPE Committee, and IASI was made a few years ago. Decisions were made to establish a joint working-group and this group has met in Graz, and agreed upon a statute draft which was prepared by the professors Recla and Kutassi. According to the statute draft the group was to have five members appointed by the ICSPE Committee and IASI, and its main objectives were to develop, coordinate and publish sport history information.

In my opinion, the question of organistation should now be re-evaluated. First of all, the two main possibilities must be considered, i.e.: whether we should try to establish a permanent body with general responsibilities with relation to sport history information, or have ad hoc project groups that deal with time limited, definite sport history information projects.

The first possibility is on line with the attempt already made. If this alternative is chosen, the statute draft should be re-examined in light of the present situation. One should consider having one or two representatives of HISPA as members of the group, and see if other changes in the statutes are advisable.

Next, the statute draft should be discussed and approved by the cooperating organisations and if accepted, members should immediately be appointed. Personally, I am not too much in favor of establishing new, permanent bodies in addition to those we already have. As long as the existing ones have responsibilities that should cover the field, I tend to be reluctant to new establishments of a permanent nature.

On the other hand, I see a great need for having more work done and having more people actively engaged in the work. If the ICSPE Committee, HISPA and IASI could develop a common policy for restricted problem areas, and assign definite tasks to individuals, institutions or specially appointed ad hoc groups, I believe we could make more progress in shorter time.

I do not wish to go too much into detail and present a priority list of sport history information projects, but I would like to share some thoughts on the formulation included in IASI Working Programme, as well as on possibilities mentioned by prof. Kutassi in his proposed programme for the work of ISHIA.

If we set out to reveal how information dissemination within sport history is organized today, we could come up with surveys of existing: bibliographies on sport history, on periodicals publishing sport history articles, on documentation services covering sport history contributions, and on lists of collections of sport history date, etc.

From there on we could try to find out what target groups the various information sources are primarily aimed at, and to what extent different groups are in need of more adequate, more easily available and more up-to-date informations on the history of sport.

The groups I have in mind are first and foremost perhaps the research workers in sport history. Second we have their colleagues in other sport sciences and in other fields of science.

Third, we have all students of sport and physical education. As a fourth group I could mention the members of physical education and sport professions of whatever kind they may be. Another group could be the voluntary sport leaders and administrators.

As another group we could take the political leaders and public authorities in our countries.

And finally we have the public in general to which we all belong and everybody else also may be said to belong.

When trying to produce sporting history information sources, one may be confronted with general problems of documentation and information. In some cases general solutions may be immediately applicable, whereas in other cases general principles and models may be available, but specific tools specially developed for sport history must be provided. There is, for instance, a need for monolingual and multilingual sport history thesauri, and these may be developed according to general principles and guidelines.

This is one example of tools that should be developped. One can easily think of numerous definite projects that one would like to see to be carried out. We must try to develop a simple, flexible system so as to encourage project proposals and secure coordinated, efficient activity covering a broad range of relevant problems.

In principle, any initiative should be welcomed, evaluated, and if found acceptable, be supported. It would be an ideal set-up if sport historians in cooperation with documentation and information specialists working at the same institution, the same research centre or university, if they could carry out projects that were approved by international organisations and supported by them as well as by national funds.

The international organisations like ICSPE with its two affiliates, the International Committee on History of Sport and Physical Education and IASI, or take HISPA, they can hardly ever become financially strong. Whatever they wish to accomplish must be made possible by international, national or private funds beyond their control. Each national institution is also handicapped if it can not draw upon the services rendered by other countries. The international organisations play their important role in bringing people together and thereby paving the ground for broad cooperation and policy making. When planning projects one must take such circumstances into account.

Now let me turn to a final remark. From a documentation and information point of view one strives towards a situation where any user is able to get adequate information in an understandable form and at a time when it is needed. This is, so to speak, an ultimate goal.

We are all users of information, but we have very differing needs, not only from person to person, but also from time to time, depending upon what our present situation is and what problems we are involved in. In some situations we are in the need of basic training or education in order to develop adequate insight, fruitful concepts and solid facts. Such training may provide us with a frame of reference needed for understanding documents which contain the information we are seeking.

In other situations we simply want to brush up our knowledge or keep informed of recent developments. And there are, of course, the many situations in which information could be beneficial if we only were aware of it and had it readily available.

Only if the general systems of education and professional training are in correspondance with the information systems can we expect any great amount of success from our efforts. This goes for sport history information as well as for other special fields of information.

It is my hope that we shall succeed in finding some good solutions to at least some of the problems we are facing in connection with sport history and information, and that IASI really can be of help in this respect.

Thank you very much.

OLSEN, A. Morgan

TÁJÉKOZTATÓ AZ IASI TEVÉKENYSÉGÉRŐL

Hölgyeim és Uraim!

Mint az IASI elnöke, örömmel ragadom meg ezt a lehetőséget, hogy az IASI-ról, annak hátteréről, jelenlegi helyzetéről és főként más nemzetközi szervezetekkel való együttmüködéséről szóljak. Arról az együttmüködésről, melyet az információs problémák, különösképpen pedig - a mi esetünkben ma - sporttörténettel kapcsolatos nehézségek megoldására folytat.

Engedjék meg, hogy néhány személyes vonatkozásu megjegyzéssel kezdjem mondanivalómat. Én magam nem voltam az IASI elődjének, a Nemzetközi Dokumentációs és Információs Irodának (IBDI) az alapitói között, melyet az ICSPE egyik állandó bizottságaként hoztak létre 1960-ban. Még csak a nézők között sem voltam Rómában, amikor az esemény megtörtént. Abban az időben azonban tagja voltam egy norvég csoportnak, amely a nemzetközi együttmüködés lehetőségeiről tárgyalt a sportinformáció területén. Akkori főnököm, dr. Otto Johansen - aki a

Norvég Állami Sport és Ifjusági Munka Hivatal egészségügyi osztályának vezetője volt - részt vett az első nemzetközi Sportdokumentációs Konferencián, amelyet az IASI jelenlegi tiszteletbeli elnöke, dr. Josef Recla professzor szervezett. Dr. Johansen 1960-ban tagja volt az ICSPE első közgyülésének is Rómában. Igy én a szemtanutól értesültem mindarról, ami nemzetközi vonatkozásban történt. 1962-ben kerültem első izben személyes kapcsolatba az Irodával, s azóta többé-kevésbé közelről figyelemmel kisérem annak tevékenységét.

Az évek során az IBDI, majd később az IASI volt mindazok legfőbb gyülekező helye, akik szivükön viselték a sportinformációs tevékenység és sportinformációs rendszerek fejlesztésének ügyét. A kör bővült, amikor a különböző országok sport-dokumentációs és információs központjait létrehozták. Az IASI ma több, mint 40 országos központtal áll kapcsolatban szerte a világon. Ennek ellenére az IASI mégsem annyira nemzetközi még, mint amennyire mi szeretnénk és kellene is, hogy az legyen. Keressük azonban az utját-módját, hogy az IASI egy igazi sportinformációs világszervezetté váljék.

Mint bármely élő szervezet vagy társadalmi rendszer, az IASI is keresi helyét és megfelelő formáját és amint belső erői, valamint az őt körülvevő világ változásai között próbált egyensulyban maradni, számos alkalommal változtatta felépitését. Az IBDI az ICSPE egy testületeként született, és mint ilyen fejlődött egy jobban szervezett, független egységgé. A névváltoztatás - Nemzetközi Dokumentációs és Információs Irodáról Nemzetközi Sportinformációs Szövetségre - nem változtatta meg az ICSPE-hez füződő kapcsolatát, bizonyos mértékben azonban némi változást hozott filozófiájában és megjelenésében. Az IASI az ICSPE tagja, és továbbra is szolgálni kivánja az ICSPE-t és tagjait. Elsősorban azonban széles körü kapcsolatokat kiván kiépiteni más nemzetközi és országos szervezetekkel, intézményekkel, amelyek a sporttal, a sporttörténet tudományával és testneveléssel foglalkoznak.

AZ IASI tevékenysége tükrözi a könyvtári munkában, dokumentációs és információs szolgáltatásokban mutatkozó alapvető kérdéseket. Minden információs rendszer szemben találja magát az osztályozás és a terminológia problémáival. A bibliográfiák és egyéb információs eszközök iránti kereslet egyre nő. Nem csupán szakirodalomról, hanem audovizuális segédeszközökről és egyéb anyagszolgáltatási formákról is gondoskodni kellene. Ismert a nem publikált adatokról való információszükséglet, és felismerték már az információs tárolás és közlés automatizálásának különleges kihivását is.

Az IASI-nak különleges munkacsoportjai vannak - az ugynevezett "bizottságok" (komissziók). Ezek a szervezeti felépitmény fontos részeit képezik és figyelmüket, erőfeszitéseiket a fenti kiemelt kérdések valamelyikének szentelik.

Örömmel emlitek itt meg négyet az IASI bizottságai közül és valamennyien örömmel üdvözölhetjük a találkozónkon megjelent négy elnököt is.

Kezdjük talán a hölggyel: dr. Sigrid Hirsch, Lipcséből. A jelenlegi Információs Eszközök Bizottságának elnöke; a bizottság régi neve bibliográfiai bizottság volt. Sokat vitáztunk az elnevezésen, különösen annak angol nyelvre forditásán.

Másodikként itt van az Osztályozási Bizottság. Örömmel szólok tehát a budapesti Tóth Istvánról, aki a bizottság elnöke és aki a későbbiek folyamán - tudomásom szerint - szintén szól majd kongresszusunkhoz a bizottság munkájáról.

És végül következik a Sport-Thesaurus Bizottság, melynek elnöke Friedrich Tscherne, Bécsből.

Az IBDI és az IASI az évek folyamán számos mühelyt, szemináriumot, konferenciát és kongresszust szervezett, ezek eredményeként számos kiadványt és egyéb anyagot adott ki.

A mult év juniusában, Duisburgban az IASI közgyülése által jóváhagyott alapszabályok értelmében az IASI célkitüzései és kötelességei a következők:

1. Ösztönözni és támogatni a testneveléssel és sporttal kapcsolatos dokumentációs és információs tevékenységet minden országban;

2. Az "UNISIST"-vezérvonallal kapcsolatos tevékenységet összehangolni, általános érdeklődésre számot tartó terveket nyilvánosságra hozni, és egy hálózat segitségével hozzájárulni e tervek megvalósitásához;

3. Az ICSPE és más szervezetek valamennyi tagja, egyének és intézmények felé felajánlani szolgálatait a testnevelés és sport területén;

4. Bátoritani a tapasztalatok és irásos anyagok cseréjét a tagok között és nemzetközi munkacsoportokat, tudományos tanfolyamokat és konferenciákat szervezni a dokumentáció, és információ elméletéről; és végül

5. A dokumentációs és információs tevékenységekhez kapcsolódó terveket a bizottságok révén véghezvinni, és hasonló tervezeteket a különböző országokban támogatni, és mindezt azzal a céllal, hogy a dokumentációs, információs tevékenység területén serkentse a modern eljárások alkalmazását, kitartóan javitsa azok minőségét.

Ez év januárjában az IASI Végrehajtó Bizottsága megvitatta és elfogadta az 1978-79-es munkaprogramot. A program tartalmazza az IASI és bizottságai előtt álló határozott célkitüzéseket és általános alapelveket egyaránt.

Szeretném megemliteni, hogy nem tul sok másolatot hoztam magammal, azt hiszem azonban, hogy a jelenlevő tizenöt ország mindegyike számára jutott egy, s remélem hogy nem okoz tul sok nehézséget, ha csupán egy példánnyal kell beérni egy-egy delegációnak.

A lefektetett alapelvek főként a következő programterületekre vonatkoznak. Felosztottuk őket:

- programtervezés,
- költségvetés-tervezés,
- szervezési tervezet,
- tervkészités, és
- eseménytervezésre.

Az IASI-nak pillanatnyilag két fontos munkája van folyamatban, mindkettő elnyerte az UNESCO támogatását. Az egyik a Nemzetközi Sportinformációs Bulletin kiadása, melyben a sporttal, sporttudománnyal és testneveléssel kapcsolatos hirek, kivonatok, események és beszédek jelennek meg. A másik egy, a sport és testnevelés területén müködő nemzetközi szervezetek cimtárának összeállitása.

A "tervezés alatt álló célkitüzések" cimszó alatt hat célkitüzés szerepel. A végrehajtó bizottsági tagok felelősek azon tervek kifejlesztéséért, melyeket végrehajtás előtt a Végrehajtó Bizottság elé kell terjeszteni megvitatásra, elfogadásra. Ez a hat célkitüzés a következő:

1. A sport, sporttudomány és testnevelés témakörével foglalkozó folyóiratok listájának kiadása;

2. Áttekintés a napjainkban megjelenő kiadványokról, ahol felvilágositás található a sport-, sporttudományos és testnevelési dokumentációról;

3. Sportterminológia kiadása hat nyelven;

4. Jegyzet kiadása arról, hogy miképpen kell egy dokumentációs - információs központot létrehozni és megszervezni;

5. Áttekintés az egyes országokban müködő sport, sporttudományi és testnevelési dokumentációval és információval foglalkozó központokról,

6. Felmérés készitése a sportdokumentációs és információs szolgálat felhasználóiról.

Vannak, akik szeretnék, hogy az IASI járuljon hozzá a sportinformációs tudománynak az egyik sporttudományként való fejlődéséhez. Azt hiszem, hogy tiszteletbeli elnökünk, Josef Recla valami effélét forgat a fejében, amikor a "Sportinformatik" használatát javasolja mindent átfogó fogalomként a sportdokumentáció és információ teljes problémakörében. Ha elismerjük, hogy a sportinformáció tudománya sporttudomány, akkor szembekerülünk az egyik sporttudomány és a többi közötti kapcsolatok problematikájával.

Másrészt viszont, ha a dokumentációt és információt gyakorlati tevékenységként fogjuk fel és az IASI-t olyan nemzetközi szervezetnek látjuk, amely leginkább előreviszi a sporttal és testneveléssel foglalkozó országos és nemzetközi testületek szolgálatában álló nemzeti dokumentációs és információs központok közötti együttmüködést; akkor egy, az IASI és a sporttudományok közötti másféle kapcsolattal kell szembenéznünk. Az eltérés esetleg nem minden vonatkozásban ilyen lényeges, nem szabad azonban megfeledkezni arról, hogy amikor a sporttudomány valamely ágára specializálódott nemzetközi szervezetek és az IASI közötti együttmüködés ügyét vitatjuk meg.

Jelen konferencia számára különösen fontos a következő mondat, melyet Munkaprogramunkból idézek:

"A sporttudomány egyes ágaira specializálódott nemzetközi szervezetekkel való együttmüködés során az IASI arra törekszik, hogy felfedje, hogyan van az egyes területeken az információterjesztés megszervezve, valamint arra, hogy a továbbhaladáshoz járuljon hozzá."

Az emlitett együttmüködést sokféleképpen lehet megszervezni, különbözőek lehetnek az egyes célkitüzések is. Szeretnék most egy kicsit konkrétabban fogalmazni, és néhány kérdést megvilágitani a sporttörténettel való kapcsolat tükrében.

Miként bizonyára tudják és már hallották; néhány évvel ezelőtt kisérlet történt a Nemzetközi Sporttörténeti és Testnevelési Bizottság - sokan csak ICSPE Bizottságnak nevezik - és az IASI közötti együttmüködés hivatalos formába öntésére.

Döntés született egy közös munkacsoport létrehozásáról. Ez a csoport összeült Grazban és elfogadott egy alapszabály-tervezetet, melyet Recla és Kutasi professzorok készitettek. Az alapszabály-tervezetnek megfelelően a csoport öt tagot jelölt volna az ICSPE-Bizottság, valamint az IASI felé. Legfőbb feladata pedig sporttörténeti információ fejlesztése, összehangolása és nyilvánosságra hozatala lenne.

A szervezés, szervezetiség kérdését véleményem szerint ujra kell értékelni. Mindenekelőtt a két legfőbb lehetőséget kell tekintetbe venni, vagyis hogy megkíséreljünk-e létrehozni egy, a sporttörténeti információ felé általános kötelezettségekkel biró állandó testületet; vagy pedig ugyanerre a célra létesitett csoportokat, melyek időben korlátozott, meghatározott sporttörténeti információs célkitüzésekkel foglalkoznak.

Az első lehetőség egybevág a már megtett próbálkozással. Amennyiben ezt az alternativát választjuk, felül kell vizsgálni az alapszabályzatot a fennálló helyzet tükrében. Gondolni kellene egy vagy két HISPA-képviselőnek a csoport tagjakénti szereplésére és felülvizsgálni, hogy kell-e egyéb változtatásokat eszközölni az alapszabályokban. Ezután meg kell vitatni az alapszabály-tervezetet, jóváhagyatni a társszervezetekkel, és amennyiben elfogadásra kerül, azonnal kijelölni a tagjait.

Személy szerint, én nem vagyok az uj, állandó testületek létrehozásának hive, mindazok mellett, melyek már ugyis léteznek. Addig, amig a már létezők megfelelnek területükön a követelményeknek, kétlem, hogy értelme lenne állandó jellegü, uj testületek létrehozásának.

Másrészt azonban ugy látom, hogy nagy szükség van többletmunkára, és még több munkaerőre azok mellé, akik már tevékenyen dolgoznak. Ha az ICSPE-Bizottság, a HISPA és az IASI bizonyos korlátozott problémakörben közös politikát tudna kialakitani, egyes személyek, intézmények vagy bizonyos célra kijelölt csoportokat feladatokkal ellátni, akkor azt hiszem rövidebb idő alatt nagyobb haladást érnénk el.

Nem kivánok tulságosan elmerülni a részletekben és a sporttörténeti információs célkitüzések egész sorát bemutatni, mégis szeretném önökkel néhány gondolatomat megosztani az IASI Munkaprogramban foglaltakról, valamint a Kutassi professzor által emlitett lehetőségekről, melyet az ISHIA munkaprogramjaként javasolt.

Ha fényt kivánunk deriteni arra, hogyan történik napjainkban a sporttörténeten belüli információközlés; a következőkről szólhatnánk: vannak sporttörténeti bibliográfiák, sporttörténeti cikkeket közlő folyóiratok, dokumentációs szolgálatok listái adományozott sporttörténeti müvekről és adatgyüjteményekről, és igy tovább.

Ezek után megkisérelhetnénk kitalálni, hogy a különböző információs forrásoknak melyek az elsődleges céljai, és hogy milyen mértékben van a különböző csoportoknak megfelelőbb, könnyebben elérhető és modernebb információkra szüksége a sporttörténet területéről.

Elsősorban a sporttörténeti kutatók munkáira gondolok.

Másodszor, következnek a többi sporttudományokban, valamint más tudományokban dolgozó kollégáink.

Harmadszor, következik valamennyi sport, és testnevelést tanuló.

Negyedik csoportként emlithetném a testnevelési és sportszakmák tagjait, bármifélék is legyenek.

Egy ujabb csoport lehetne az önkéntes, társadalmi munkás sportvezetők és adminisztrativ dolgozók csoportja.

Ujabb csoportnak tekinthetők országaink politikai vezetői és közhivatalai, hatóságai.

Végül, pedig a nagyközönség, a nyilvánosság általában. Mindnyájan ide tartozunk, és mindenki mást szintén ide sorolhatunk.

Sporttörténeti információs források készitésekor általános dokumentációs és információs nehézségekkel kerülhetünk szembe. Egyes esetekben azonnal rendelkezésünkre áll valami átfogó megoldás, máskor azonban általános alapelvek és minták esetleg elérhetőek, a sporttörténet számára azonban még létre kell hozni egy különleges eszköztárat. Szükség van például egy- és többnyelvü sporttörténeti thesaurus (fogalomszókincs-tár) szerkesztésére. Ezeket az általános alapelvek és irányelvek szellemében ki lehet fejleszteni. Ez csak egy példa a kifejlesztésre váró eszközök közül. Nem nehéz több határozott célkitüzést felsorolni, melyeket az ember szeretne megvalósitani. Meg kell kisérelnünk egyszerü, rugalmas rendszert kialakitani a felmerülő problémák széles körének megoldására.

Elvben bármiféle kezdeményezést üdvözölni, fejleszteni kell, és amennyiben elfogadhatónak bizonyul, támogatni is. Eszményi megoldás lenne, ha a sporttörténészek az ugyanabban az intézményben, ugyanabban a kutató intézetben, ugyanazon az egyetemen dolgozó dokumentációs és információs munkatársakkal együttmüködve hajtanák végre nemzetközi szervezetek által jóváhagyott és általunk, valamint a nemzeti alapok által támogatott célkitüzéseket.

Az olyan nemzetközi szervezetek mint az ICSPE és két alárendeltje, a Nemzetközi Sporttörténeti és Testnevelési Bizottság, valamint az IASI; vagy például a HISPA nehezen válhat valaha is anyagilag erőssé. Bármit is szeretnének elérni, olyan nemzetközi, országos vagy akár magánalapitványokon mulik, amelyek kivül állnak hatáskörükön. Minden egyes nemzeti szervezet is hátrányos helyzetbe kerül, ha nem számithat más országok által nyujtott szolgáltatásokra. A nemzetközi szervezetek a népek közelhozásában birnak fontos szereppel, és ezáltal megteremtik a széles körü együttmüködés és álláspont kialakitásának lehetőségét. Ezeket a tényezőket és körülményeket számba kell vennünk amikor célkitüzéseinket, feladatainkat megtervezzük.

S most engedjék meg, hogy egy utolsó megjegyzést tegyek. Dokumentációs, információs szempontból nézve olyan helyzet elérésére törekszünk, amikor az adatok felhasználója megfelelő és érthető információ birtokába juthat, és akkor, amikor szüksége van rá. Ez, hogy ugy mondjam, a végső cél. Valamennyien felhasználunk információkat, szükségleteink azonban nagyon eltérőek nem csupán személyenként, de időnként is, attól függően, hogy mi a pillanatnyi helyzetünk, és milyen nehézségeink vannak. Bizonyos helyzetekben alapkiképzésre vagy tanulásra van szükségünk ahhoz, hogy megfelelő betekintést nyerjünk, gyümölcsöző tudást szerezzünk, és szilárd tények birtokába jussunk. Az ilyen képzés felruházhat bennünket a keresett információt tartalmazó okmányok, dokumentáció megértésével. Máskor azonban egyszerüen fel kivánjuk frissiteni tudásunkat, vagy értesülni akarunk a legujabb

fejleményekről. Ezért természetesen sok olyan helyzet adódik, amikor az információ csak akkor válik javunkra, ha egyáltalán tudunk róla, és hozzá is férhetünk.

Csak akkor remélhetjük, hogy erőfeszitéseinket nagyobb siker koronázza, ha az általános oktatási és szakmai képzés rendszerei összhangban vannak az információs rendszerekkel. Ez igaz a sporttörténeti információ területén csakugy, mint bármely más információs területen.

Remélem, hogy sikerül jó megoldást találnunk legalább néhány, a sporttörténet és információ kapcsolatában felmerülő problémánkra és hogy az IASI ebben a tekintetben segitségünkre lehet.

Nagyon köszönöm.

KUTASSI László

AZ ISHIA LÉTREJÖTTE, CÉLJAI ÉS EDDIGI TEVÉKENYSÉGE. AZ I. EURÓPAI SPORTTÖRTÉNETI INFORMÁCIÓS KONFERENCIA FELADATAI

Tisztelt Konferencia!

Feladatom igen sokrétü. Mégis röviden kell összefoglalnom az előadás cimében jelzett kérdéseket.

Már a cimből is kiderül, hogy egyrészt tájékoztatnom kell Önöket, másrészt a közös munkához javaslatokat kell megfogalmaznom. Előadásom tájékoztató részében az ISHIA eddigi történetét foglalom vázlatosan össze, a javaslattevő rész pedig - az előbbiekre támaszkodva - a konferencia egész munkájával összefügg.

"In medias res!"

I. Az ISHIA eddigi történetéről

Az általam (személyesen vagy publikációikból) ismert sporttörténészek közül a hetvenes évek elejére mind többen felismerték a sporttörténeti információ korszerü nemzetközi méretü megszervezésének szükségességét. Ebben kiemelkedő szerepe volt grazi kollégámnak, az ISHIA későbbi (első, és ez idő szerinti) elnökének, J. Recla professzornak, aki mint az IASI elnöke is minden lehetőséget felhasznált a figyelem felhivására. Törekvése akkor tudott felerősödni, amikor az ICOSH második (és jelenlegi) elnökében, G. Wonneberger professzorban erős partnerre talált.

De nézzük csak sorjában!

1972. szeptemberében az ICOSH szófiai szemináriumával párhuzamosan tartott elnökségi ülésén konkrétan megfogalmazódott a sporttörténeti információ korszerüsitésének igénye, sőt ennek előkészitő feladatai az ICOSH programjába bekerültek.

Ezt követően Wonneberger és Recla professzorok 1972-73. években folytatott tárgyalásai és levélváltásai során körvonalazódtak az ICOSH és az IASI közös feladatai.

1974-ben az ICOSH elnökségében - Wonneberger elnök állandó és következetes támogatása mellett - önálló reszortfeladattá vált a sporttörténeti információs munka. G.Wonneberger elnök 1974. május 24-i és junius 17-i leveleiben Kutassi László magyar elnökségi tagot bizta meg e feladattal. Az IASI részéről Recla elnök személyesen vett részt a tárgyalásokon. J. Recla és Kutassi L. professzorok között szoros (és azóta állandó) kapcsolat létesült. Telefonbeszélgetések és levélváltások sora készitette elő az 1974. november 16-i budapesti megbeszélésüket, melyen megfogalmazták konkrét javaslataikat az ICOSH és az IASI számára. Az ICOSH 6. teljes elnökségi ülése Moszkvában 1974. november 29-én fogadta el a Recla-Kutassi javaslatokat. Felhatalmazást adott Kutassi L. elnökségi tagnak az ICOSH és az IASI

közös sporttörténeti információs bizottsága müködési szabályzatának kidolgozására és a bizottság megalakitására. Ugyanerre felkérte Recla professzort, az IASI elnökét.

Az 1975-ös év meghozta az ISHIA megalakitását. 1975. április 18-án (az 1974. november 16-i budapesti terv és ennek 1974. november 29-i moszkvai elfogadása alapján) Grazban megalakult az ISHIA (Nemzetközi Sporttörténeti Információs Bizottság), mint az ICOSH és az IASI közös szerve. A megalakitásban résztvett J. Reclával és Kutassi Lászlóval együtt V.Agejevec, a leningrádi Lesztgaftról elnevezett Testnevelési Főiskola rektora. Az ISHIA-nak ez az alakuló (első) ülése elfogadta a müködési szabályzatot (Kutassi L. előterjesztésében), és kimondta (J.Recla határozati javaslata szerint) az ISHIA megalakitását. A megalakulásról szóló okmányt a résztvevők a legteljesebb kollegális együttmüködésben, ünnepélyesen aláirták. A jelenlévő IASI elnökségi tagok üdvözölték az ISHIA megalakulását.

A Müködési Szabályzat hét fejezetből állt. Ezekről röviden:

1. Név: ISHIA (a Nemzetközi Sporttörténeti Információs Bizottság német nyelvü röviditése szerint);

2. Székhely: a főtitkár székhelye;

3. Jogállása: az ICOSH és az IASI "közös munkabizottsága";

4. Hivatalos nyelvek: német, orosz, angol;

5. Célok és feladatok:

a) "Az ISHIA célja a sporttörténeti információ (ezen belül: dokumentáció stb.) nemzetközi fejlesztése, koordinálása és publikálása."

b) "Az ISHIA feladatai: az irodalmi anyag folyamatos felmérése, kutatások kezdeményezése és támogatása, a nemzeti és nemzetközi sporttörténeti irodalom - kiadványokon és központi levéltári dokumentáció létesitésén keresztül - hozzáférhetővé tétele.:

c) "Az ISHIA együttmüködik más nemzetközi szervezetekkel."

6. Szervezete: Ez a pont intézkedik az ISHIA létszámáról, tisztségeiről, és a tisztségviselők négyévenkénti választásáról, a főtitkárságról, ennek ügyrendjéről, az ISHIA munkacsoportjainak szervezéséről és müködtetéséről.

7. Különfélék: Ebben a pontban a Müködési Szabályzat életbelépésének időpontjáról történt intézkedés.

Az ISHIA megalakulását az IASI még a helyszinen, az ICOSH elnöksége pedig Prágában, az 1975. julius 3-án tartott 7. teljes ülésén hagyta jóvá. Prágában a következőkben történt döntés.

a) Az ISHIA Müködési Szabályzatának elfogadása.

b) Az ISHIA megalakulásának jóváhagyása.

c) Elnök - J.Recla, első alelnök - a Szovjetunió képviselője, főtitkár - Kutassi L. lett.

d) Az ICOSH elnöksége egyetértett azzal, hogy az ISHIA megválasztott három funkcionáriusa további két tagot vonjon be a bizottságba az USA, NSZK, Franciaország vagy Nagy-Britannia sporttörténészei közül.

e) Az ICOSH elnöksége felkérte az ISHIA-t, hogy dolgozza ki munkaprogramját az 1976-1979. évekre, melyre vonatkozólag elfogadta az ISHIA által előterjesztett alapelveket (ezekről még később).

f) Az ICOSH elnöksége felkérte az ISHIA-t, hogy tevékenységéről a 8. teljes ülésén adjon tájékoztatást.

g) Az ICOSH elnöksége jegyzőkönyvi elismerését és köszönetét fejezte ki J. Reclának, V.Agejevecnek és Kutassi Lászlónak.

A további munkára vonatkozó, Prágában előterjesztett és elfogadott alapelvekről szóló határozatot szószerint kell idéznem:

II. "Az ISHIA munkaprogramjának fő elvei

1. Az ISHIA munkaerejének függvényében tervezze meg feladatait. Működésének első két évében (1975. julius - 1977. julius) végezzen alapos tájékozódást szakemberek bevonása érdekében és perspektivikus programja kialakitása szempontjából. Ugyanakkor már e tájékozódás idején induljon be minden szükséges és lehetséges feladat előkészitése.

2. Az ISHIA fokozatosan és lehetőleg folyamatosan bontakoztassa ki tevékenységét. A megalakult ISHIA öt főnyi összetétele később kibővülhet, amennyiben egyre inkább részt vesznek majd munkájában bizottsági tagokként a Nemzetközi Sporttörténeti Bizottság és az IASI tagjai, a kontinentális sporttörténeti szervezetek delegátusai és más sporttörténészek, illetve sportinformációs szakemberek. Az ISHIA fő figyelme a konkrét és érdemi munkára irányuljon, törekedjen a szervezeti kérdések formalizálásának bürokratikus és más akadályai elkerülésére.

3. Az ISHIA dolgozza ki az 1976-1979. közötti időszak programját 1975. végéig. E program összeállitásánál vegye figyelembe a következő igényeket:

a) Nemzeti és nemzetközi sportkronológiák támogatása.

b) A bibliográfiai munka nemzetközi összefogása.

c) Átfogó elképzelés kialakitása a dokumentációs munka koordinálására, dokumentumok nemzetközi gyüjtésének megkezdése.

d) Az IASI illetékes szakcsoportjával együttmüködve a "Sport - Thesaurus" sporttörténeti fejezetének kidolgozása.

e) Saját kiadvány tervezése, a szerkesztés, a kiadás és a terjesztés kérdéseinek megoldása.

f) Az ISHIA főtitkársága és munkacsoportjai müködési feltételeinek megteremtése."

A prágai ICOSH elnökségi ülés után J. Recla és Kutassi L. többször találkozott a négyéves program részleteinek kidolgozása érdekében. 1975 szeptemberében Magyarországon (Tihanyban és Budapesten) kialakult a terv.

Az 1976. január 28-án az ISHIA elnöke és főtitkára körlevelet küldött szét (1. sz. melléklet) a világ sporttörténészeihez (akiknek a cimét a főtitkárság ismerte). A kiküldött 362 körlevélre Európa, Ázsia és Amerika 97 sporttörténésze válaszolt (31 országból) mégpedig pozitivan. Európa 18 országából hatvankilencen reagáltak.

1976. juliusában J. Recla és Kutassi L. Grazban elemezte a válaszokat. Arra a következtetésre jutottunk, hogy a sporttörténeti információs munka nemzetközi megszervezése során - különösen az első években - a siker reményében elsősorban az európai feladatokat tudjuk előkésziteni és megszervezni. Emellett ugy láttuk, hogy a sporttörténeti információs munka korszerü koordinálásában mindenekelőtt azt a 4 tartalmi feladatot kell programba venni, ami a mostani konferenciák szekcióülésein szerepel.

Az ICOSH 8. ülésén (Quebec, 1976.) az ISHIA nem tudta tájékoztatóját megtartani, tisztségviselői ezen utazási-pénzügyi nehézségek miatt nem tudtak jelen lenni. Ezt pótolni igyekezvén az ISHIA főtitkára 1977. januárjában Szófiában tájékoztatta az ICOSH Iroda ülését. Ugyanezt részletesebben megtette az ISHIA elnöke és főtitkára együttesen Liège-ben, 1977. áprilisában, az ICOSH 9. ülésén, ahol az ISHIA elnökét is megválasztották az ICOSH elnökségi tagjának.

1977 decemberében szétküldtük a mostani konferenciára szóló körleveleket. Sajnos, viszonylag kevés pontos cimünk volt (152) az európai sporttörténészekről. Segitett ebben az ICOSH párizsi (1978. februári) irodájának ülése, valamint a HISPA elnöke - Lämmer professzor. Mégis sajnálattal kellett megállapitanunk, hogy kevés idő maradt a konferencia közvetlen előkészitésére. A kiküldött, összesen 372 meghivóra 117 kolléga és kolléganő érdeklődéssel válaszolt, de sokan már nyári programjukat nem tudták megváltoztatni, és sajnos nem lehetnek közöttünk. Reméljük, hogy egy következő hasonló konferencia már megoldhatja ezt a problémát, különösen a HISPA további bekapcsolódásával, melyet nagy jelentőségünek tartok.

Ezzel tulajdonképpen eljutottam előadásom következő részéhez, remélve, hogy az eddig elmondottak, ha vázlatosan is, de segitenek képet alkotni az elmult hat év törekvéseiről.

III. Konferenciánk feladatai

Ezzel kapcsolatban előre szeretném bocsátani, hogy a feladatokra vonatkozóan nem egyéni elképzeléseimet közlöm, hanem a közös törekvések során szerzett együttes tapasztalatokra és megállapodásokra támaszkodom. Emellett természetesen a helyzet értékelésével vagy a feladatok fő megoldási módozataival összefüggésben több helyen saját elvi felfogásomat is bemutatom. Kérem a konferencia tisztelt résztvevőit, hogy mindezekről a megfelelő helyen (plenáris üléseken és a szekciók vitái során) fejtsék ki véleményüket a további közös munka érdekében.

Konferenciánk alapvető feladatát abban látom, hogy európai keretekben megkezdje a sporttörténeti információs munka korszerü nemzetközi szervezését.

Nyilvánvaló, hogy egyetlen konferenciától csak a feladatok elvégzésének megkezdését várhatjuk, de az indulás jó megtervezése a munka fontossága és nagysága miatt különös jelentőséggel bir.

Remélem, egyetértenek a konferencia tartalmi szerkezetével, vagyis azzal, hogy két plenáris ülésre kerül sor, és közöttük ezt a négy szekcióülést tartjuk meg.

Az első plenáris ülésre tervezett előadások jó áttekintést adhatnak az ICOSH, az IASI és az ISHIA tevékenységéről és együttmüködéséről.

A négy szekciótéma sürgősségi szempontok szerint került kiválasztásra. Ezt hangsulyoznom kell, mivel nem szeretnénk, hogy félreértés legyen. A sporttörténeti információt ugyanis nem szükitjük le a bibliográfiai, az archivkutatási, a muzeumi és a thesaurus feladatokra. Felfogásunk szerint a sporttörténeti információ fogalmába az emlitett négy feladaton kivül több más is beletartozik (kronológia, resümé, recensió stb.). Anélkül, hogy pontos definició alkotására vállalkoznék (erre már mások tettek több-kevesebb sikerrel kisérletet), ugy gondolom, hogy a fogalom tartalma lényeges vonásaiban szükséges közös megállapodásra jutunk. Ismereteim szerint a sporttörténeti információ kifejezésen a következő értelmezési tartományt célszerü feltételezni: a szaktudományi ismereteknek azt az összességét, amely a sporttörténetirás és a sporttörténettel kapcsolatos közmüvelődési igényeknek megfelelő, célirányos és korszerüségéhez nélkülözhetetlen információkat egyes elemeiben is megkülönböztethető funkciók szerint tartalmazza.

Most ezt a négy témát tüzzük napirendre a szekcióüléseken. Meg kell kisérelnünk az egyetértést: az alapvető fogalmakban és az ezeket jelző szakkifejezésekben (erről még külön is szólok), a fő feladatokban, és a leglényegesebb megoldási módszerekben. Nagy lépést tehetnénk előre, ha a feladatok közös és arányos vállalásában is meg tudnánk kezdeni egyesiteni szellemi energiáinkat.

Nyilvánvaló, hogy a feladatokat nemzeti és nemzetközi sikokon egyaránt meg kell tervezni. Az emberiség a nemzetközi kapcsolatok rohamos kiterjedése ellenére nemzeti társadalmakban él, mindenekelőtt nemzeti keretekben kell a sporttörténeti információ korszerü megszervezését megkezdeni, illetve folytatni. Ez lehet az alapja a nemzetközi sporttörténeti információ eredményes koordinálásának. A nemzetközi koordináció ugyanakkor hatékonyan elősegitheti a nemzeti méretü fejlődést.

Hogy konkrét példával éljek:

A sporttörténeti információ korszerü megszervezése Európa országaiban előfeltétele a kontinentális sporttörténeti információ igényes kialakitásának. Erre épitve lehet kellően magas tudományos igénnyel vállalkozni Európa sporttörténete megirására. Erre tett egyébként tiszteletre méltó kisérletet Ueberhorst professzor szerkesztésében 1976-ban megjelent "Leibesübungen und Sport in Europa" cimü sokszerzős mü is. Ugyanakkor még Európában is további feladataink vannak e téren, és nem rekedhetünk meg kontinensünk sporttörténeti fejlődésfolyamatai elemzésénél, előkészületeket kell tennünk a világ sporttörténetének megirásához szükséges sporttörténeti információ létrehozására. (Erről egyébként Kun László docens részletesebben fog szólni.)

A négy szekció feladatai ebben a körben - ugy gondolom - könnyen beláthatók. Ezeket külön-külön referátumok és korreferátumok fogják részletesen tárgyalni.

Tisztelt Konferencia!

Nemcsak a thesaurus-szekció, nem is csak a szekcióülések, hanem az egész konferencia munkája szempontjából, sőt közös szakmánk igényessége és tudományos megbecsülése érdekében kell szólnom a jelenségek, valamint a fogalmak és szakkifejezések összhangjáról. Mivel ezen a téren igen ellentmondásos helyzetet látok, ismertetem és (a tudományos életben szokásos tévedési jog fenntartásával) vitára bocsátom felfogásomat.

Tudjuk, hogy a fogalom a világ gondolati visszatükröződésének egyik formája. Valamely jelenség tudományos megismerésének eredményeit rögziti, lényeges vonásait foglalja magába. A tudomány fogalmakban igyekszik kifejezni az objektiv valóságot, eltérően például a müvészetektől, melyek képekben törekszenek erre.

A tudományos fogalmak (kategóriák) ismérvei (kritériumai) között meg kell említenünk a logikai, az ismeretelméleti és az ontológiai kritériumokat. A logikai ismérveket röviden a következőkben foglalhatjuk össze: a fogalmak jól formulázottak legyenek, kijelentésekből álljanak, mert csak ezeknek van igazságértékük; belsőleg koegzisztensek legyenek, kijelentéseik nem állhatnak egymással logikai ellentmondásban; a levezetések feleljenek meg a logika szabályainak; legyenek minél élesebbek, tegyenek eleget bizonyos tartalmi és terjedelmi követelményeknek; legyenek szemantikailag homogének. Az ismeretelméleti kritériumok két fő követelményt jelölnek meg. Az egyik az, hogy a fogalmaknak összhangban kell állniuk a már jól igazolt tudományos ismeretek legalább egy részével (külső koherencia). A második követelmény abban jelentkezik, hogy a fogalmak empirikusan felülvizsgálhatók legyenek, vagyis jelentéstartományukat egybevethessük a tapasztalattal (különösen menet közben, folyamatosan a jövőbeli tapasztalattal). Az ontológiai kritérium a hamis, irracionalista absztrakciók alkalmazásától akarja megóvni a kutatókat, ezért azt az elvet hangsulyozza, hogy a fogalmak nem tartalmazhatnak olyan elvonatkoztatásokat, amelyeknek valóságbeli megfelelői az objektiv valóság ismert jelenségeitől gyökeresen különböznek. Mivel minden fogalom absztrakció, ezért ez a kritérium is igen jelentős.

A kategóriák rövid jellemzésekor ki kell térnünk tudományterületünk fogalomtipusaira. Szem előtt kell tartanunk, hogy a testnevelési és sporttudományokban - hasonlóan más tudományterületekhez - vannak általános (filozófiai), és speciális (egy-egy tudományág által használt) alapfogalmak, sőt örvendetes módon megjelentek már a mezo-kategóriák is* (melyek néhány tudományág közös fogalmait tartalmazzák).

A kategória - logikai funkciója révén - meghatározott tárgyakhoz kapcsolja a szavakat, és ez a körülmény lehetővé teszi a szavak jelentésének pontos megállapitását és felhasználásukat a gondolkodás folyamatában. És itt már eljutottunk a fogalmak és a kifejezések (terminus technikusok) összefüggéséhez.

* Ezek jelenlétére először 1972-ben hivtuk fel a figyelmet.

A szakkifejezések (terminus technikusok) a jelenségek rövid jelölésére szolgálnak. Egy további absztrakcióiról van szó. A szakkifejezések együttesen* a terminológiát ("kifejezéstan", a szakkifejezések összessége) alkotják, és jó esetben a fogalmakra támaszkodnak.

A tudomány fejlődésének két fő sajátosságát ismerjük: a differenciálódását és az integrációt.

A differenciálódás funkciója a specializáció. Ezt egy olyan folyamatként fogjuk fel, melynek körülményei között következményként létrejönnek az egyes tudományokon belül a tudományágak és a tudományszakok, melyek idővel nem egy esetben új, relative önálló tudományok születéséhez vezetnek. A differenciálódás lényeges szimptómája a tudományok korszerü fejlődésének, mely magába foglalja a kutatások fokozódó szakosodását és jelzi, hogy az általános tudományfejlődéssel együtt jár az alaptudományok feltagolódása. E folyamat szélesedésének mértéke közvetlenül a tárgykörök bővülésétől függ, attól, hogy az objektiv valóság mely új szférái válnak a tudományos kutatás tárgyává.

Az integrációt olyan folyamatként fogjuk fel, amelyben a differenciálódott specifikumok összefoglalása, rendezése, tudományos információk összesitése van napirenden. Ez teszi lehetővé a specifikumok általános és értelemszerü felhasználását mind a saját tudományterület, mind más tudományág szellemi termékei közül és számára. Elősegiti a módszerek és a bizonyitás hasonulását csakugy, mint az elméleti tételek szabatossá válását, és mindezek nyomán magába foglalja a tudományok kooperációját.

Mindig hangsulyozni kell, hogy a differenciálódás és az integráció két olyan összefüggő folyamat-összetevő, hogy a tudományfejlődésen belül torzulás veszélye nélkül egyik sem fejlődhet a másik rovására, mivel egyik funkciója sem helyettesitheti a másikét. Mindkettő olyan egységes cél érdekében ható sajátos folyamatkomponenst jelent, melyek gazdasági, politikai, filozófiai, pedagógiai, általános és sajátos rendszerelméleti és tudományszervezési stb. kérdések egész tömegét rejtik magukban.

És most témánk szempontjából külön is utalnunk kell e tudományfejlődési folyamatkomponenseknek a fogalmakkal és a kifejezésekkel való összefüggéseire.

A tudomány tehát egyfelől a specializálódás utján halad, annak alapján, hogy "behatol a mélyen fekvő törvényszerüségekbe és a valóság számos szféráját átfogó általános principiumokat állapit meg. A tudományos megismerés annál termékenyebb, minél szerteágazóbbak a tudomány fogalmai, amelyek nagyfoku differenciálódásra és integrálódásra képesek. A tudományos fogalmak fejlődésével párhuzamos a tudomány terminológiai gazdagodása. Egyre szélesebbkörüen használják fel a természetes nyelvek mellett a különböző mesterséges jelrendszereket is."**

Fontos feladatnak tartjuk a jelenségek, valamint a fogalmak és a szakkifejezések összhangjának elérését. Csak igy érvényesülhet igazán a tudományosság (és

---

* Természetesen sajátos elmélettel és módszertannal együtt.

** Filozófiai Kislexikon. Kossuth. Bp. 1970. 344. p.

számolhatók fel a dilettantizmus lényeges forrásai), és járulhatunk hozzá az elmélet és gyakorlat harmóniájának kialakulásához. Fontos feladatunk tehát ebből a szempontból az, hogy egyrészt a fogalmak jól tükrözzék a testnevelés és a sport valóságát, másrészt pedig a szakkifejezések feleljenek meg a fogalmaknak, következzenek a fogalmakból.

A testnevelés és a sport gyakorlata a fejlődés során szükségszerüen sokféle formát hozott felszinre. Ezek közül egyesek meghonosodtak, mások nem. Amelyek meghonosodtak, azok tartósan vagy ideiglenesen funkcionálnak. Amelyek nem honosodtak meg, azok tendenciái vagy még nem tudtak felerősödni, vagy a gyakorlat kritériuma "véglegesen" elvetette ezeket. Az emberek az egyes testnevelési és sportformákat többnyire előbb kezdték megvalósitani, s általában csak bizonyos "kipróbálás" után nevezték el. Az elnevezések realitása vagy a tevékenységforma fejlődése fogalmi és terminológiai változtatásokat igényelt. A fogalomalkotás vagy a terminológiai munka azonban sokszor nem felelt meg (vagy már az első, vagy a későbbi fázisában) a logikai müvelet szabályainak. Igy egyáltalán nem kell csodálkoznunk azon, hogy szakterületünk nem egy kérdésben egy szinte "bábeli zürzavar" ("terminológiai orgia") jött létre, vagy hogy a fogalmak nem (illetve már nem) jól tükrözik az objektiv valóságot.

Jelenlegi felkészültségünkkel és eszközeinkkel - különösen ha elszigetelten dolgozunk - a feladat átfogóan nem oldható meg. Tudományterületünk komplexitása megköveteli, hogy a különböző, egymástól látszólag távoleső tudományágak vagy tudományszakok nemzeti és nemzetközi szintekben is együttmüködjenek, kölcsönösen gazdagitsák egymást, müvelőik szüntelen eszmecserét folytassanak egymással. A modern tudományra jellemző az is, hogy fokozódik az ismeretek elvontsága. Egyre nagyobb szerephez jutnak az absztrakt logikai-matematikai modellek. A tudományos kutatás logikájában az egyik középponti probléma a különböző ismeretterületek "metatudományainak" kidolgozása és a megfelelő formalizált nyelvek alkotása. Tudományterületünkön is fontos szerep áll a metateória előtt, hogy elméleti tételeink és fogalmaink rendszerét ennek segitségével is tanulmányozhassuk (uj fogalmak bevezetésének és tételei bizonyitásának módja, metanyelv és tárgynyelv, a logikai szintaxis és a logikai szemantika sajátosságainak kellő figyelembevétele stb.).

Tisztelt Konferencia!

Ugy gondolom, hogy ez a vázlatos tudományelméleti fejtegetés is érzékelteti: szakmánk müvelése és ezen belül a sporttörténeti információs munka terén valóban soktényezős képlettel állunk szemben.

Meg kell indokolnom még röviden a második plenáris ülés több részre bontását. Az első részben a Szervező Bizottság lehetőséget kiván adni azoknak a korreferátumoknak a megvitatására, melyek nem közvetlenül kapcsolódnak az egyes szekciók témáihoz. A második részben a szekcióülések tapasztalatait fogjuk összefoglalni. Erről a helyről is szeretném kifejezni köszönetemet az ICOSH, az IASI és a HISPA elnökeinek, akik példát mutató készséggel vállaltak feladatokat a második szekcióülés részében is. Második szekcióülésünk harmadik része a hagyományos konferenciazárás lesz.

Terveinkben szerepelt az, hogy konferenciánk alkalmával a lehetőségek szerint minél több időt biztositsunk az érdemi vita számára. Remélem, élni fogunk ezzel a lehetőséggel is.

Befejezésül megköszönöm az eddigi érdeklődést, valamint a konferencia munkájában történt feladatvállalást mind az ICOSH, mind az IASI, mind a HISPA tagjainak. Őszintén remélem, hogy ez a néhány budapesti nap szakmailag és emberileg is közelebb hozza egymáshoz e három nemzetközi szervezet tagjait.

Köszönöm a figyelmüket.

1. sz. melléklet

NEMZETKÖZI SPORTTÖRTÉNETI INFORMÁCIÓS BIZOTTSÁG
Főtitkár: 1123. Budapest, Alkotás u. 44. (Magyarország)

KÖRLEVÉL

Graz - Budapest,
1976. január 28.

a sporttörténészekhez

A sporttörténet iránt egyre nagyobb az érdeklődés. Ezt a tényt a sporttörténészek és szervezeteik közötti nemzetközi kapcsolatok is bizonyitják. Az utóbbi időben a sporttörténeti irodalom a különböző nyelvterületeken erősen megnőtt. A különböző országok sporttörténetének megirásához értékes adatokkal rendelkezünk. Elkerülhetetlen a sport korszerü világtörténetének megirása. A sporttörténeti információ fontosságát felismerve az UNESCO mellett müködő Sportvilágtanács keretében a Nemzetközi Sport- és Testneveléstörténeti Bizottság és a Nemzetközi Sportinformációs Társaság szervezeteiben jött létre a Sporttörténeti Információs Bizottság. Az a szándékunk, hogy a sporttörténeti információ és dokumentáció iránt érdeklődők számára mindenközremüködőt mozgósitsunk. Ennek érdekében az alábbiakat tervezzük:

1. Megkezdjük a szakirodalom gyüjtését a sporttörténet nemzetközi bibliográfiájának összeállításához.

2. Összehangoljuk az országok és az intézmények dokumentációs és információs tevékenységét.

3. Támogatjuk és ismertetjük az értékes anyagokkal rendelkező sportlevéltárak és sportmuzeumok munkáját.

4. Az a célunk, hogy minden rendelkezésre álló sporttörténész szakembert összehivjunk egy nemzetközi sporttörténeti információs kongresszusra.

Ez a kongresszus 1977. szeptember elején Közép-Európában kerül megrendezésre.

A sporttörténettel foglalkozó kollegákat és intézményeiket kérjük, hogy véleményüket küldjék meg a főtitkárnak.

Kollegiális üdvözlettel:

Josef Recla
egyetemi tanár
elnök

Kutassi László
egyetemi tanár
főtitkár

KUTASSI, László

ENTSTEHUNG, ZIELSETZUNGEN UND BISHERIGE TAETIGKEIT DES ISHIA. AUFGABEN DER ERSTEN EUROPÄISCHEN KONFERENZ FÜR SPORTHISTORISCHE INFORMATION

Sehr geehrte Konferenz!

Mir ist eine recht vielfältige Aufgabe zugefallen. Trotzdem soll ich die im Titel meines Vortrags angegebenen Fragen kurz zusammenfassen.

Wie es aus dem Titel hervorgeht, soll ich Sie einerseits informieren, andererseits soll ich Vorschläge formulieren für die gemeinsame Arbeit. Im informierenden Teil meines Vortrags fasse ich die bisherige Geschichte des ISHIA skizzenfaht zusammen, während der zweite Teil, der die Vorschläge enthält, mit der Gesamtarbeit der Konferenz zusammenhängt.

"In medias res!"

I. Über die bisherige Gesohichte des ISHIA

Immer mehr Sporthistoriker, die ich (persönlich oder aus ihren Veröffentlichungen) kenne, erkannten bis Anfang der 70-er Jahre die Notwendigkeit einer zeitgemässen Organisierung der sporthistorischen Information in internationalem Masstab. Darin spielte mein Grazer Kollege, der spätere (erste und jetzige) Präsident des ISHIA, Professor J. Recla eine hervorragende Rolle, der auch als Präsident der IASI alle Möglichkeiten zum Erwecken der Aufmerksamkeit wahrnahm. Seine Bestrebungen konnten sich verstärken, als der zweite (und jetzige) Präsident der ICOSH, Professzor G. Wonneberger zu seinem starken Partner wurde.

Aber nur der Reihe nach!

Im September 1972 wurde an der, parallel zum Seminar der ICOSH in Sofia stattgefundenen Vorstandssitzung der Anspruch auf die Modernisierung der sporthistorischen Information konkret formuliert, und die entsprechenden Vorbereitungsaufgaben wurden zugleich in das Programm der ICHSPE aufgenommen.

Im Laufe der Beratungen und des Briefwechsels zwischen Professor Wonneberger und Professor Recla in den Jahren 1972-1973 nahmen die gemeinsamen Aufgaben der ICOSH und der IASI schärfere Umrisse an.

1974 ist die sporthistorische Informationsarbeit - bei ständiger und konsequenter Unterstützung von Seiten des Präsidenten Wonneberger - im Präsidium der ICOSH zu einer selbständigen Ressortaufgabe geworden. In seinen Briefen vom 24. Mai und 17. Juni 1974 beauftragte Präsident Wonneberger das ungarische Mitglied des Präsidiums, László Kutassi mit dieser Aufgabe. Von Seiten der IASI nahm Präsident Recla persönlich an den Besprechungen Teil. Zwischen den Pro-

fessoren J. Recla und L. Kutassi ist eine enge (und seitdem ständige) Verbindung zustande gekommen. Eine Reihe von Telephongesprächen und Briefwechseln hat ihre Besprechung am 16. November 1974 in Budapest vorbereitet, wo sie ihre konkreten Vorschläge für die ICOSH und IASI formuliert haben. Die 6. Sitzung des gesamten Präsidiums der ICOSH in Moskau hat am 29. November 1974 die Vorschläge von Recla - Kutassi gebilligt.

Sie gab dem Präsidiumsmitglied L. Kutassi den Auftrag, das Statut der gemeinsamen Informationskommission für Sportgeschichte der ICOSH und der IASI auszuarbeiten und die Kommission zu bilden. Denselben Auftrag hat der Präsident der IASI, Professor Recla erhalten.

Das Jahr 1975 hat die Bildung des ISHIA erbracht. Am 18. April 1975 ist in Graz (auf Grund des Budapester Planes vom 16. November 1974 und deren Billigung am 29. November 1974 in Moskau) der ISHIA (Internationaler Sporthistorischer Informationsausschuss), als gemeinsames Organ von ICOSH und IASI gebildet worden. Daran nahm zusamenn mit J. Recla und L. Kutassi auch W. Agejewetz, Rektor der Hochschule für Körpererziehung "Lesgaft" zu Leningrad teil. Diese (erste) Gründungssitzung des ISHIA nahm das (von L. Kutassi vorgelegte) Statut an, und sprach (nach Beschlussvorschlag J. Reclas) die Gründung des ISHIA aus. Das Dokument von der Gründung wurde von den Teilnehmern in voller kollegialer Zusammenarbeit feierlich unterzeichnet. Die anwesenden Präsidiumsmitglieder der IASI begrüssten die Bildung des ISHIA.

Das Statut besteht aus 7 Kapiteln, von denen ich kurz berichten möchte:

1. Benennung: ISHIA (Abkürzung der deutschen Benennung Internationaler Sporthistorischer Informationsausschuss).

2. Sitz: der Sitz des Generalsekretärs.

3. Rechtsstellung: "gemeinsamer Arbeitsausschuss" der ICOSH und der IASI.

4. Offizielle Sprachen: Deutsch, Russisch, Englisch.

5. Zielsetzungen und Aufgaben:

a) "Das Ziel des ISHIA ist die internationale Entwicklung, Koordinierung und Veröffentlichung der sporthistorischen Information (darunter: Dokumentation usw.)."

b) "Aufgaben des ISHIA: die Literatur kontinuierlich zu erfassen, Forschungen anzuregen und zu unterstützen, die nationale und internationale Literatur der Sportgeschichte - durch Veröffentlichungen und durch Aufstellung einer zentralen Archivdokumentation - zugänglich zu machen."

c) "Der ISHIA arbeitet mit anderen internationalen Organisationen zusammen."

6. Organisation: Dieser Punkt regelt die Mitgliederzahl und die Funktionen im ISHIA, sowie die Neuwahl der Funktionäre alle vier Jahre; das Generalsekretariat und dessen Geschäftsführung; die Organisation und Arbeit der Arbeitsgruppen des ISHIA,

7. Übriges: In diesem Punkt wird der Zeitpunkt der Inkrafttretung des Statuts bestimmt.

Die Gründung des ISHIA wurde von der IASI an Ort und Stelle und vom Präsidium der ICOSH an ihrer, in Prag, am 3. Juli 1975 agbehaltenen 7. Gesamttagung gebilligt. In Prag wurden folgende Beschlüsse verabschiedet:

a) Billigung des Statuts der ISHIA;

b) Billigung der Gründung des ISHIA;

c) Vorsitzender - J. Recla, erster stellvertretender Vorsitzender - Vertreter der Sowjetunion, Generalsekretär - L. Kutassi;

d) Das Präsidium der ICOSH war damit einverstanden, dass die drei gewählten Funktionäre des ISHIA weitere zwei Mitglieder in die Arbeit des Ausschusses von den Sporthistorikern heranziehen, der USA, der BRD, Frankreisch oder Grossbritanniens;

e) Das Präsidium der ICOSH ersuchte den ISHIA, sein Arbeitsprogramm für die Jahre 1976-1979 auszuarbeiten, wozu die vom ISHIA vorgelegten Prinzipien angenommen wurden (darüber später);

f) Das Präsidium der ICOSH ersuchte den ISHIA, über seine Tätigkeit an der 8. Gesamttagung zu berichten;

g) Das Präsidium der ICOSH drückte J. Recla, W. Agejewetz und L. Kutassi im Protokoll seine Anerkennung und seinen Dank aus.

Den Beschluss über die in Prag vorgelegten und gebilligten Prinzipien zur weiteren Arbeit soll ich wortwörtlich zitieren:

II. "Hauptprinzipien des Arbeitsprogramms des ISHIA"

1. Der ISHIA soll seine Aufgaben von seinen Arbeitskräften abhänging planen. In den ersten beiden Jahren seiner Arbeit (Juli 1975 - Juli 1977) soll er sich gründliche Informationen verschaffen um Fachleute heranziehen und das perspektivische Programm herausbilden zu können. Zugleich soll schon während dieser "Informierung" mit der Vorbereitung aller nötigen und möglichen Aufgaben begonnen werden.

2. Der ISHIA soll seine Tatigkeit stufenweise und möglichst kontinuierlich entfalten. Die Zusammensetzung (5 Personen) des jetzt begründeten ISHIA kann später erweitert werden, falls an seiner Arbeit die Mitglieder des Internationalen Komitees für Geschichte der Körpererziehung und des Sports und der IASI als Ausschussmitglieder in zunehmendem Masse teilnehmen werden, sowie auch die Delegierten der kontinentalen sporthistorischen Organisationen und andere Sporthistoriker bzw. Experten der Sportinformation. Das Hauptinteresse des ISHIA soll der konkreten und effektiven Arbeit gelten, er soll sich bemühen, Bürokratisierung, Formalisierung der organisatorischen Fragen und andere Hindernisse zu vermeiden.

3. Der ISHIA soll bis Ende 1975 das Programm für die Periode zwischen 1976 und 1979 ausarbeiten. Bei der Zusammenstellung dieses Programms soll er folgende Ansprüche in Betracht nehmen:

a) Förderung nationaler und internationaler Sportchronologien;

b) Internationaler Zusammenschluss der bibliographischen Arbeit;

c) Ausgestaltung einer umfassenden Konzeption zur Koordinierung der Dokumentationsarbeit, Beginnen der internationalen Sammlung von Dokumenten.

d) Ausarbeitung des sporthistorischen Kapitels des "Sport - Thesaurus" in Zusammenarbeit mit der zuständigen Fachgruppe der IASI.

e) Planung einer eigenen Veröffentlichung, Lösung der Fragen der Redaktion, der Ausgabe und des Vertriebes.

f) Erschaffung der Arbeitsbedingungen für das Generalsekretariat und für die Arbeitsgruppen des ISHIA."

Nach der Präsidiumssitzung der ICOSH in Prag trafen sich J. Recla und L. Kutassi mehrfach zur Ausarbeitung der Einzelheiten des vierjährigen Programms. Im September 1975 wurde der Plan in Ungarn (in Tihany und in Budapest) fertig.

Am 28. Januar 1976 verschickten der Präsident und der Generalsekretär des ISHIA ein Rundschreiben (Beilage Nr. 1.) an die Sporthistoriker der Welt (deren Anschrift das Generalsekretariat kannte). Die verschickten 362 Rundschreiben wurden von 97 Sporthistorikern Europas, Asiens und Amerikas beantwortet (aus 31 Ländern), unzwar positiv. Aus 18 Ländern Europas reagierten 69 Personen.

Im Juli 1976 analysierten J. Recla und L. Kutassi in Graz die Antworten. Wir kamen zur Schlussfolgerung, dass wir bei der internationalen Organisierung der sporthistorischen Informationsarbeit - besonders in den ersten Jahren - mit Hoffnung auf Erfolg vor allem die europäischen Aufgaben vorbereiten und organisieren können. Dabei fanden wir, dass in der modernen Koordinierung der sporthistorischen Informationsarbeit vor allem die 4 inhaltlichen Aufgaben ins Programm aufgenommen werden sollen, die an den Sektionssitzungen der jetzigen Konferenz behandelt werden.

An der 8. Tagung der ICOSH (Quebec 1976) konnte der ISHIA seinen Bericht nicht vorlegen, da seine Funktionäre wegen materieller Schwierigkeiten nicht anwesend sein konnten. Um dies nachzuholen, informierte der Generalsekretär des ISHIA im Januar 1977 in Sofia die Bürositzung der ICOSH. Dasselbe taten gemeinsam und ausführlicher der Präsident und der Generalsekretär des ISHIA in Liège, im April 1977, an der 9. Tagung der ICOSH, wo auch der Präsident des ISHIA zum Präsidiumsmitglied der ICOSH gewählt wurde.

Im Dezember 1977 verschickten wir die Rundschreiben für die jetzige Konferenz. Leider hatten wir verhältnismässig wenig genaue Anschriften (152) der europäischen Sporthistoriker. Dabei hat uns die Bürositzung der ICOSH in Paris (im Februar 1978) grosse Hilfe geleistet, wie auch der Präsident der HISPA - Professor Lämmer. Trotzdem müssen wir mit Bedauern feststellen, dass uns zur unmittelbaren Vorbereitung der Konferenz nur wenig Zeit blieb. Auf die versandten insgesamt 372 Einladungen antworteten 117 Kollegen und Kolleginnen mit Interesse, aber viele konnten ihr Sommerprogramm nicht mehr ändern, und können so leider nicht unter uns sein. Wir hoffen, dass eine folgende ähnliche Konferenz dieses Problem schon lösen kann, besonders durch die weitere Einschaltung der HISPA, der ich grosse Bedeutung beimesse.

Damit bin ich zum nachsten Teil meines Vortrags gelangt, in der Hoffnung, dass alles was wir bisher zwar skizzenhaft sagten, doch mithelfen kann, sich von den Bestrebungen der vergangenen sechs Jahre ein Bild zu machen.

III. Die Aufgaben unserer Konferenz

In diesem Zusammenhang möchte ich vorausschicken, dass ich in Beziehung auf die Aufgaben nicht meine eigenen Vorstellungen darlege, sondern mich auf die, in den gemeinsamen Bestrebungen gewonnenen Erfahrungen und Festlegungen stütze. Dabei werde ich im Zusammenhang mit der Wertung der Situation und mit den wichtigsten Lösungsmöglichkeiten der Aufgaben an mehreren Stellen selbstverständlich auch meine eigene Auffassung bekannt geben. Ich bitte die sehr geehrten Teilnehmer der Konferenz darüber an geeigneter Stelle (in den Plenarsitzungen und in den Diskussionen der Sektionen) im Interesse der weiteren gemeinsamen Arbeit Ihre Meinung auszuführen.

Die Hauptaufgabe unserer Konferenz sehe ich darin, dass sie im Europäischen Rahmen mit der modernen internationalen Organisierung der sporthistorischen Informationsarbeit beginnt. Es ist offenkundig, dass wir von einer einzigen Konferenz nur das Beginnen mit den Aufgaben erwarten können, aber wegen der Bedeutung und Grösse der Arbeit kommt der guten Planung des Beginnens besondere Bedeutung zu.

Ich hoffe, dass Sie mit der Inhaltsstruktur der Konferenz einverstanden sind, nämlich damit, dass zwei Plenarsitzungen stattfinden, und zwischen den beiden vier Sektionssitzungen gehalten werden.

Die für die erste Plenarsitzung geplanten Vorträge können über die Tätigkeit und die Zusammenarbeit der ICOSH, der IASI und des ISHIA einen guten Überlick bieten.

Die vier Sektionsthemen wurden nach Gesichtspunkten der Dringlichkeit ausgewählt. Das muss betont werden, da wir Missverständnisse vermeiden möchten. Wir beschränken die sporthistorische Information nämlich nicht auf die Aufgaben der Bibliographie, der Archivforschung, der Museen und des Thesaurus. Nach unserer Auffassung gehören zum Begriff der sporthistorischen Information ausser den vier erwähnten Aufgaben noch viele andere Sachen (Chronologie, Resümé, Rezension usw.).

Ohne eine genaue Definition geben zu wollen (andere versuchten es schon mit mehr oder weniger Erfolg), meine ich, dass wir eine einheitliche Festlegung hinsichtlich der wesentlichen Merkmale des Begriffsinhaltes finden sollen. Meinen Kenntnissen nach ist es zweckmässig unter dem Ausdruck "sporthistorische Information" folgenden Interpretierungsbereich zu voraussetzen: Gesamtheit von fachwissenschaftlichen Kenntnissen, die den mit der Sportgeschichtsschreibung und der Sportgeschichte verbundenen, kulturellen Ansprüchen entsprechende, zweckmässige und zur Zeitgemässheit unerlässliche Informationen auch in den einzelnen Elementen nach unterscheidbaren Funktionen enthält.

Jetz werden wir diese vier Themen an die Tagesordnung der Sektionssitzungen setzen. Wir sollen versuchen zur Einigung zu kommen was die Grundbegriffe und die diese bezeichnenden Fachausdrücke betrifft (darüber werde ich noch besonders sprechen), sowie auch hinsichtlich der Hauptaufgaben und der wesentlichsten Lösungsmethoden. Wir könnten einen grossen Schritt voran tun, wenn wir auch in der gemeinsamen und ausgeglichenen Übernahme der Aufgaben mit der Vereinigung der geistigen Kräfte beginnen könnten.

Es ist offenkundig, dass die Aufgaben auf nationaler und internationaler Ebene gleichermassen geplant werden sollen. Die Menschheit lebt trozt stürmischer Verbreitung der internationalen Beziehungen in nationalen Gesellschaften, also soll auch die moderne Organisierung der sporthistorischen Information vor allem im nationalen Rahmen begonnen, bzw. fortgesetzt werden. Das kann der erfolgreichen Koordinierung der sporthistorischen Information auf internationaler Ebene eine Grundlage bieten. Die internationale Koordination kann zugleich die nationale Entwicklung effektif fördern.

Um ein konkretes Beispiel zu geben:

Die zeitgemässe Organisierung der sporthistorischen Information in den Ländern Europas bildet die Voraussetzung für die anspruchsvolle Gestaltung der sporthistorischen Information zwischen den Kontinenten. Darauf aufbauend kann man mit Anspruch auf hohe Wissenschaftlichkeit das Schreiben einer Sportgeschichte Europas unternehmen. Einen recht beachtenswerten Versuch dazu unternahm auch das von Professor Ueberhorst 1976 herausgegebene Werk (mehrere Verfasser) "Leibesübungen und Sport in Europa". Doch haben wir sogar in Europa noch weitere Aufgaben auf diesem Gebiet, und wir können nicht bei der Analyse der sporthistorischen Entwicklungsprozesse unseres Kontinents stehenbleiben. Wir sollen auch die Vorbereitungen treffen, um die zum Schreiben der Sportgeschichte der Welt nötige sporthistorische Information zustande zu bringen. (Darüber wird übrigens Herr Dozent László Kun noch ausführlich sprechen.)

Die Notwendigkeit der vier Sektionsaufgaben ist in diesem Kreise - meine ich - leicht einzusehen. Sie werden in einzelnen Referaten und Korreferaten ausführlich behandelt werden.

Sehr geehrte Konferenz!

Nicht nur vom Gesichtspunkt der Thesaurus-Sektion, aus, und auch nicht nur aus dem der Sektionssitzungen aus, sondern von dem Aspekt der Arbeit der ganzen Konferenz und sogar im Interesse der Ansprüche unseres gemeinsamen Faches und seiner wissenschaftlichen Achtung muss ich über den Einklang der Erscheinungen sowie der Begriffe und Fachausdrücke sprechen. Angesichts der recht widersprüchlichen Lage auf diesem Gebiet möchte ich meine Auffassung (selbstverständlich mit Vorbehalt des im wissenschaftlichen Leben üblichen Rechts auf Irrtum) bekanntgeben und zur Diskussion stellen.

Wir wissen, dass der Begriff eine Form gedanklicher Widerspielegung der Welt darstellt. Er legt die Ergebnisse der wissenschaftlichen Erkennung einer Erscheinung fest, und enthält ihre wesentlichen Merkmale. Die Wissenschaft ist bestrebt, die objektive Wirklichkeit in Begriffen auszudrücken, abweichend z.B. von den Künsten, die es durch Bilder versuchen.

Unter den Merkmalen (Kriterien) der wissenschaftlichen Begriffe (Kategorien) sollen wir die logischen, erkenntnistheoretischen und die ontologischen Kriterien erwähnen. Die logischen Merkmale können kurz folgender Weise zusammengefasst werden: die Begriffe sollen gut formuliert sein; sie sollen aus Aussagen bestehen, weil nur diese einen Wahrheitswert besitzen; innerlich sollen sie koexistent sein; ihre Aussagen dürfen mit einander nicht in logischem Widerspruch stehen; die

Ableitungen sollen den Regeln der Logik entsprechen; sie sollen möglichts scharf sein; sie sollen gewissen inhaltlichen und Umfangforderungen entsprechen; sie sollen semantisch homogen sein. Die erkenntnistheoretischen Kriterien geben zwei Hauptforderungen an. Die eine ist, dass die Begriffe wenigstens mit einem Teil der schon gut bewährten wissenschaftlichen Kenntnisse im Einklang stehen sollen (äussere Koherenz).

Die zweite Förderung erscheint darin, dass die Begriffe empirisch zu überprüfen sein sollen, d.h. dass wir ihren Aussagebereich mit der Erfahrung vergleichen können sollen. (besonders fortlaufend, mit der künftigen Erfahrung). Das ontologische Kriterium will die Forscher vor Anwendung falscher, irrationaler Abstraktionen bewahren, es betont deshalb das Prinzip, dass die Begriffe keine Abstraktionen enthalten dürfen, deren Entsprechungen in der Wirklichkeit von den bekannten Erscheinungen der objektiven Wirklichkeit grundsätzlich abweichen. Da ein jeder Begriff eine Abstraktion ist, kommt auch diesem Kriterium grosse Bedeutung zu.

Bei der kurzen Beschreibung der Kategorien sollen wir auf die Begriffstypen unseres Wissenschaftsbereiches eingehen. Wir sollen vor Augen halten, dass es in den Wissenschaften der Körpererziehung und des Sports - ähnlich zu anderen Disziplinen - allgemeine (philosophische) und spezifische (nur von der jeweiligen Disziplin gebrauchte) Grundbegriffe gibt, erfreulicherweise sind sogar schon die Mezo-Kategorien* erschienen (die die gemeinsamen Begriffe einiger Disziplinen enthalten).

Durch ihre logische Funktion knüpft die Kategorie die Wörter an bestimmte Gegenstände, und dieser Umstand ermöglicht die genaue Festlegung der Bedeutung der Wörter und ihre Anwendung im Prozess des Denkens. Und hier sind wir bereits beim Zusammenhang der Begriffe und der Fachausdrücke (Termini technici).

Die Fachausdrücke (termini technici) dienen zur kurzen Bezeichnung der Erscheinungen. Es handelt sich um eine weitere Abstraktion. Die Gesamtheit der Fachausdrücke** bildet die Terminologie, und im günstigen Falle beruhen sie auf den Begriffen.

Wir kennen zwei wesentliche Besonderheiten in der Entwicklung der Wissenschaft: die Differenzierung und die Integration.

Die Funktion der Differenzierung besteht in der Spezialisierung. Diese fassen wir als einen Prozess auf, unter dessen Umständen innerhalb der einzelnen Wissenschaften als Folgeerscheinung die Zweige und Fächer der Wissenschaften zustande kommen, die mit der Zeit nicht einmal zur Entstehung neuer, relativ selbständiger Wissenschaften führen. Die Differenzierung stellt ein wesentliches Symptom der modernen Entwicklung der Wissenschaften dar, das die steigende Spezialisierung der Forschungen beinhaltet und davon zeugt, dass mit der allgemeinen Entwicklung der Wissenschaft die Aufteilung der Grundwissenschaften verbunden ist. Dieser Prozess wird um so mehr zunehmen, als sich die Themenkreise erweitern, als neue Sphären der objektiven Wirklichkeit zum Gegenstand der wissenschaftlichen Forschung werden.

---

* Auf das Vorhandensein dieser machten wir zuerst 1972 aufmerksam.

** Selbstverständlich mit einer spezifischen Methodik und Theorie.

Die Integration wird als ein Prozess aufgefasst, in dem die Zusammenfassung, die Systematisierung der differenzierten Spezifika und die Summierung der wissenschaftlichen Informationen an der Tagesordnung steht. Das ermöglicht die allgemeine und sinngemässe Benutzung der Spezifika aus den geistigen Produkten der eigenen und anderen Wissenschaftsdisziplinen und für sie. Sie ermöglicht die Angleichung der Methoden und der Beweisführung, wie auch die Klarheit der theoretischen Thesen, und umfasst infolge dessen die Kooperation der Wissenschaften.

Es ist stets nachdrücklich zu betonen, dass Differenzierung und Integration zwei solche zusammenhängende Faktoren sind, dass keiner von ihnen zu Lasten des Anderen innerhalb der Wissenschaftsentwicklung fortschreiten kann ohne die Gefahr der Entstellung, da die Funktion des einen die des Anderen nicht ersetzen kann. Beide bedeuten einen spezifischen, auf ein einheitliches Ziel zuwirkenden Vorgangskomponenten, und sie bergen eine ganze Menge wirtschaftlicher, politischer, philosophischer, pädagogischer, allgemeiner und spezifisch-systemtheoretischer und wissenschaftsorganisatorischer usw. Fragen in sich.

Hier sollen wir unter dem Aspekt unseres Themas auch auf die Zusammenhänge dieser Komponente der Wissenschaftsentwicklung mit den Begriffen und Ausdrücken hinweisen.

Die Wissenschaft geht also einerseits den Weg der Spezialisierung, da sie "in die tiefliegenden Gesetzmässigkeiten eindringt und zahlreiche Sphären der Wirklichkeit umfassende allgemeine Prinzipien feststellt. Die wissenschaftliche Erkenntnis ist um so fruchtbarer, je verzweigter die Begriffe der Wissenschaft sind, die zu einer Differenzierung und Integrierung hohen Masses fähig sind. Die terminologische Bereicherung der Wissenschaft verläuft parallel zur Entwicklung der wissenschaftlichen Begriffe. Neben den natürlichen Sprachen werden auch die verschiedenen künstlichen Zeichensysteme in immer breiterem Kreise angewandt."*

Wir halten es für eine wichtige Aufgabe, die Harmonie der Erscheinungen, der Begriffe und der Fachausdrücke zu erreichen, Erst so kann die Wissenschaftlichkeit voll zur Geltung kommen (und die wesentlichen Quellen des Dilettantismus vernichtet werden), und erst so können wir zu Harmonie von Theorie und Praxis beitragen. Es ist also unsere wichtige Aufgabe, dass die Begriffe die Wirklichkeit der Körpererziehung und des Sports richtig widerspiegeln, und dass die Fachausdrücke den Begriffen entsprechen, sich aus den Begriffen ergeben.

Die Praxis der Körpererziehung und des Sports brachte im Laufe der Entwicklung notwendigerweise vielerlei Formen auf. Einige davon wurden eingebürgert, andere nicht. Die eingebürgerten funktionieren ständig oder vorübergehend. Die nicht eingebürgerten und ihre Tendenzen konnten sich entweder noch nicht erstärken, oder hat sie das Kriterium der Praxis "endgültig" verworfen. Die Menschen haben die meisten Formen der Körpererziehung und des Sports im allgemeinen zuerst geübt, und haben ihnen erst später, nach gewisser "Probezeit" einen Namen gegeben. Die Realität der Benennungen oder die Entwicklung der Tätigkeitsform erforderte begriffliche und terminologische Aenderungen. Die Begriffsbildung oder die terminologische Arbeit entsprach aber (entweder in der ersten oder in der späteren Phase) den Regeln der logischen Operation nicht. So ist es keineswegs verwunderlich, dass auf unserem Fachgebiet in nicht

---

* Kleine Enzyklopadie der Philosophie. Kossuth. Bp. 1970. 344. p.

wenigen Fragen ein "babylonisches Sprachendurcheinander" (eine terminologische Orgie) entstand, oder dass die Begriffe die objektive Wirklichkeit nicht (bzw. nicht mehr) richtig widerspiegeln.

Die Aufgabe ist mit unseren gegenwärtigen Kenntnissen und Mitteln - besonders wenn wir voneinander getrennt arbeiten - nicht umfassend zu lösen. Die Komplexität unseres Wissenschaftsbereiches erfordert, dass die verschiedenen von einander scheinbar entfernten Wissenschaftszweige und Fächer auf nationaler und internationaler Ebene zusammenwirken, einander gegenseitig bereichern, ihre Experten einen ununterbrochenen Meinungsaustausch miteinander führen. Charakteristisch für die moderne Wissenschaft ist auch, dass die Abstraktheit der Kenntnisse steigt. Die abstrakten logisch-mathematischen Modelle spielen eine immer grössere Rolle. In der Logik der wissenschaftlichen Forschung stellen die Ausarbeitung der "Meta-Wissenschaften" der verschiedenen Wissensgebiete und die Schaffung entsprechender formalisierter Sprachen ein zentrales Problem dar. Auch in unserer Wissenschaft wird die Meta-theorie eine wichtige Rolle spielen um das System unserer theoretischen Thesen und Begriffe auch mit ihrer Hilfe studieren zu können. (Einführung neuer Begriffe und Beweisführung ihrer Thesen, Metasprache und Sachsprache, gebührende Beachtung der Besonderheiten der logischen Syntax und der logischen Semantik, usw.).

Sehr geehrte Konferenz!

Ich meine, auch mit dieser skizzenhaften wissenschaftstheoretischen Ausführung gezeigt zu haben, dass wir in unserem Fachbereich und innerhalb davon in der sporthistorischen Informationsarbeit wirklich einem Gebilde mit vielen Komponenten gegenüberstehen.

Ich soll noch kurz begründen, warum wir die zweite Plenarsitzung in mehrere Teile geteilt haben. Im ersten Teil will das Organisationskomitee zur Diskussion über die Korreferate eine Möglichkeit bieten, die nicht unmittelbar an die Themen der einzelnen Sektionen anknüfen. Im zweiten Teil werden wir die Erfahrungen der Sektionssitzungen zusammenfassen. Auch an dieser Stelle möchte ich den Präsidenten der ICOSH, der IASI und der HISPA meinen Dank aussagen, die mit vorbildlicher Bereitschaft auch im zweiten Teil der zweiten Plenarsitzung Aufgaben übernahmen. Der dritte Teil unserer zweiten Plenarsitzung wird der traditionelle Konferenzabschluss sein.

Wir hatten es auch vor, anlässlich unserer Konferenz möglichst viel Zeit für die effektive Diskussion zu sichern. Ich hoffe, dass wir diese Möglichkeit wahrnehmen werden.

Zum Schluss möchte ich für Ihre bisherige Aufmerksamkeit danken, sowie für die Beteiligung an der Arbeit der Konferenz allen Mitgliedern der ICOSH, der IASI und der HISPA. Ich hoffe aufrichtig, dass diese wenigen Tage in Budapest die Mitglieder der drei internationalen Organisationen fachlich und auch menschlich einander näher bringen werden.

Ich danke für Ihre Aufmerksamkeit.

INTERNATIONALER SPORTHISTORISCHER INFORMATIONSAUSSCHUSS
Generalsekretär: 1123. Budapest, Alkotás u. 44. (Ungarn)

RUNDSCHREIBEN

an die
Sporthistoriker

Graz - Budapest,
28. Januar 1976.

Die Sportgeschichte findet immer mehr Interesse. Diese Tatsache beweisen die internationalen Beziehungen zwischen den Sporthistorikern und ihren Organisationen. In der letzten Zeit hat das Schrifttum über Sportgeschichte in den verschiedenen Sprachen stark zugenommen. Ansätze zur neuen Gestaltung der Sportgeschichte der einzelnen Länder liegen vor. Wichtig wird die Weltgeschichte des Sports, die den Erfordernissen der Zeit entspricht.

In der Erkenntniss der Wichtigkeit der sporthistorischen Information wird im Rahmen des Weltrates für Sport bei der UNESCO - als gemeinsame Organisation des Internationalen Komitee für Geschichte des Sports und der Körpererziehung, und der Internationalen Gesellschaft für Sportinformatik - ein Ausschuss für sporthistorische Information gegründet. Wir wollen die sich für die sporthistorische Dokumentation und Information interessierenden und zu aller Zusammenarbeit bereiten Kräfte mobilisieren.

Vor allem wurde das Folgende geplant:

1. Mit der Sammlung der Literatur beginnen und eine internationale Bibliographie der Sportgeschichte herausbringen.
2. Die Dokumentation- und Informationsarbeit der Länder und Institutionen koordinieren.
3. Die Arbeiten der Archive und Museen des Sports - die wertvolles Material besitzen - unterstützen und bekanntmachen.
4. Alle zuständige Kräfte, die sich mit der Sportgeschichte beschäftigen, zu einem Internationalen Kongress für Sporthistorische Information zusammenbringen. Diesen Kongress werden wir Anfang September 1977 in Mitteleuropa gestalten.

Es werden die sich mit Sportgeschichte beschäftigenden Kollegen und Institutionen gebeten, ihre Meinungsäusserungen dem Generalsekretär zuzuschicken.

Mit kollegialem Gruss

Univ. Prof. Dr. Josef RECLA
Votsitzender

Univ. Prof. Dr. László KUTASSI
Generalsekretär

ÜLÉSELNÖKI ÖSSZEFOGLALÓ

Az I. plenáris ülés végén Balogh Sándor professzor köszönetet mondott az előadóknak, akik véleménye szerint nem csak azzal szolgálták hasznosan a konferencia célját, hogy értékes információkat adtak, hanem azzal is, hogy egyben kiindulópontokat is megfogalmaztak, illetve olyan kérdéseket vetettek fel, amelyekkel a szekcióüléseken külön is foglalkozni kell. Ezzel bezárta az I. plenáris ülést.

SESSION PRESIDENT'S SUMMARY

At the end of the I. Plenary Session prof. dr. Sándor, Balogh expressed his thanks to the speakers, who have helped the aims of the Conference not only giving valuable informations, but drawing up basic points of departure, formulating questions for the next sessions, too. Thereafter he closed the I. Plenary Session.

AZ 1. SZÁMU (BIBLIOGRÁFIAI) SZEKCIÓ ÜLÉSE

(Üléselnök: Lämmer, Manfred)

SECTION No. 1. (BIBLIOGRAPHY)

(President of the session: Lämmer, Manfred)

1. SZEKCIÓ - SPORTTÖRTÉNETI BIBLIOGRÁFIA

1. SECTION - SPORTS-HISTORICAL BIBLIOGRAPHY

Üléselnök:	
Session-president:	M. Lämmer
	F. Krasovec
Előadók:	F. Lotz
Speakers:	S. Hirsch
	V. Tzonkov
Vitában felszólaltak:	
Intervening members:	G. Wonneberger
	F. Tscherne
	M. Lämmer
	L. Kutassi

ÜLÉSELNÖKI MEGNYITÓ

Manfred Lämmer professzor, mint az I. szekció üléselnöke köszöntötte a résztvevőket, majd néhány szóban bevezette a szekció munkáját, és bejelentette az első előadót, Krasovec Ferencet, a Magyar Testnevelési Főiskola tudományos munkatársát.

OPENING SPEECH OF THE SESSION PRESIDENT

Prof. Manfred Lämmer as the session-president of the I. Section has greetes the participants; introduced the work of the section and announced the first speaker Ferenc Krasovec, scientific worker of the Hungarian University for Physical Education.

KRASOVEC Ferenc

GONDOLATOK EGY NEMZETKÖZI (EURÓPAI) SPORTTÖRTÉNETI BIBLIOGRÁFIA SZÜKSÉGESSÉGÉRŐL

Szinte már közhely az a megállapitás, hogy az "irodalomözön", az "információözön" korszakát éljük. Kiváló tudósok keresik a módját, miként lehetne evvel az áradattal megbirkózni. A téma, akár a "hagyományos", akár a "modern" megoldások felé hajló szakemberei, a bibliográfiák szükségességében mindenképpen egyetértenek. A bibliográfiák rendeltetése és hasznossága közismert. A különféle szükségletekből fakadóan, a bibliográfiák különböző és egyre fejlettebb változatai alakultak ki. Nem alakult ki azonban nemzetközileg teljes egyetértés az örökölt és az uj kifejezések tartalma tekintetében.

Mi bibliográfián a tájékoztatás és a dokumentáció egyik legfontosabb részét (ágát) értjük. A bibliográfia a dokumentációs tevékenység egyik módja, amely különféle információkat nyujt a feldolgozott irodalomról.

Az információáradat a sport egészére, illetve annak egyes részterületeire is jellemző. A sport különböző nemzeti és nemzetközi szervezetei, kutatóhelyei és szakemberképző intézményei ontják a könyveket, folyóiratokat és mindenféle egyéb nyomtatványt. Ilyen körülmények között égető szükséggé vált a sport tárgyu irodalom rendszerezése, feldolgozása, s megjelentek az első sportbibliográfiák is. A természet-, illetve társadalomtudományi jellegü diszciplinák egész sorát felvonultató fiatal sporttudomány szükségleteinek megfelelően, az egyes szükebb szakterületek igényeit kielégitő, speciális szakbibliográfiák is napvilágot láttak.

A születő uj tudomány semmiképp sem mondhatott le arról a támaszról, amelyet multja feltárásával nyerhetett. Ennek megfelelően, megélénkült az érdeklődés a sport története, fejlődéstörvényei iránt, s kiszélesedett a sporttörténetirás müvelőinek köre.

A sporttörténészek számára - a sporttudomány többi szakembereivel szemben -, döntőbb jelentőségü az irodalom, az irott források rendszerező feltárása. Kutatói tevékenységük nagyrészt az irott források feldolgozásából, uj irásmüvek létrehozásából áll. Amig a sporttudomány, az alkalmazott, illetve a természettudományokhoz közelebb álló egyes diszciplinái esetében az irodalom többnyire "beszámoló" jellegü (vagyis a végzett kutatásokról értesit), addig a sporttörténetirás esetében igen gyakran a bibliográfia által feltárt irásmüvek képezik magának a kutatásnak a tárgyát, vagyis elsődleges dokumentum értékük.

A sport történetét kutató szakember, a multat csak ugy tudja átfogni a maga egészében, ha egy-egy probléma megközelitésében könnyen kezelhető segédeszközök tehermentesitik. Ezek segitségével tudja csak az adatok összegyüjtésének, tárolásának és a szükséges tematikai rendben való visszakeresésének feladatát pontosan és gyorsan elvégezni.

Ezt az igényt, a sporttudomány egyes részterületeinek közleményeit, egy-egy ország, illetve nyelvterület sportirodalmát, egy-egy intézmény publikációs tevékenységét, vagy egyes sportágak ismeretanyagát összefoglaló bibliográfiák csak korlátozott mértékben tudják kielégiteni. Olyan bibliográfiára érlelődött meg tehát az igény, amelyben a sport multját kutató szakember együtt és egy helyen kapja meg a számára szükséges teljes anyagot. A sporttörténeti szakbibliográfia - azon tul, hogy sok fáradtságtól kiméli meg - azért is jelent nagy segitséget a kutatónak, mert olyan, más bibliográfiák által nem közölt (például gépelt kutatói jelentések, előadások), de valamelyik szakkönyvtárban mégis hozzáférhető anyagokra hivja fel a figyelmet, amely döntő fontosságu lehet kutató munkájában.

Magyarországon az ilyen jellegü igényeket kielégitő önálló sporttörténeti bibliográfia ez idáig még nem látott napvilágot. A kezdetektől 1954-ig terjedő időszakot felölelő magyar sportbibliográfia közöl ugyan történeti anyagot, de meglehetősen hiányosan. A négykötetes munka egyébként is nehezen kezelhető a történészek számára, mert sportágak szerint és évenkénti bontásban, a könyveket és folyóiratközleményeket külön sorolva adja közre az anyagot. Az emlitett összeállitáson kivül, több önálló sporttörténeti munka és folyóiratcikk közöl irodalmat, de ezek az un. rejtett bibliográfiák távolról sem elégitik ki a sport története iránt érdeklődők igényeit.

Vizsgálódásaink arról győztek meg, hogy e tekintetben nemzetközi téren sem sokkal kedvezőbb a helyzet. Mindössze egy, Európában megjelent, önálló, retrospektiv sporttörténeti bibliográfiára bukkantunk. A lipcsei Testnevelési Főiskola Sportbibliográfiai kiadványsorozatának "Geschichte der Körperkultur" cimü kötete is csak a német nyelvterület anyagának összegyüjtésére vállalkozott.* Európa szerte megjelenő rejtett sporttörténeti bibliográfiák, szintén csak korlátozott mértékben tudják az érdeklődést kielégiteni. (A kutatók szempontjából a legnagyobb hiányosságuk, hogy folyóiratközleményeket többnyire nem közölnek, s nehéz az áttekintésük.)

Miután a legtöbb országban a sporttörténeti irodalom gyarapodását nem követte a szakterület dokumentációs rendszerének kiépülése, egyre sürgetőbbé vált egy nemzetközi sporttörténeti bibliográfia megjelentetése. Ugy véljük, hogy egy ilyen (a sporttörténetirás nemzeti és nemzetközi szinvonalát bemutató, eredményeit és problematikáját összegező) bibliográfia elkészitésének lehetőségei adottak.

A Nemzetközi Sporttörténeti Bizottság (ICOSH) megalakulása óta szivén viseli a szaktudományos információ problémáit. Az évek folyamán a Bizottság több olyan feladatot is vállalt, amely e kérdés megoldását volt hivatva szolgálni, de az igényeket mindeddig csekély mértékben tudta kielégiteni. Felmérve a helyzetet, a

---

* Pahncke,W.: Geschichte der Körperkultur. Eine Auswahlbibliographie deutschsprachiger Veröffentlichungen. Leipzig. 1967. 236. p. (= Veröffentlichungen der Bibliothek der DHfK. Sportbibliographien 21/22.)

Pahncke,W.: Geschichte der Körperkultur. Eine Auswahlbibliographie von Veröffentlichungen aus der DDR. Leipzig. 1974. 102. p. (= Veröffentlichungen der Zentralbibliothek für Körperkultur und Sport der DDR. Sportbibliographien 34.)

Bizottság elnöksége ezért kezdeményezte a szaktudományos információ uj utjainak keresését. E törekvések eredményeként alakult meg a Nemzetközi Sporttörténeti Információs Bizottság (ISHIA), amelynek egyik fontos részfeladatául szolgálhatna a most felvetett szakbibliográfia elkészitésének patronálása. Meggyőződésünk, hogy van mód és lehetőség az együttmüködésre. Meg lehet találni a közös munka minden érdeklődő számára elfogadható és hasznos formáit, feltételeit - a kialakult jellegek és strukturák messzemenő tiszteletben tartása mellett.

A továbbiakban, a nemzetközi (európai) sporttörténeti bibliográfiával kapcsolatosan - annak reményében, hogy a jelenlevőket állásfoglalásra készteti, kérdések feltevésére, illetve vitára inspirálja -, néhány fésületlen gondolatot és elképzelést szeretnék fölvetni.

A bibliográfiát, egymást követő, több ország anyagát tartalmazó kötetekben kellene megjelentetni. Az első kötetek az egyes országok sporttörténetét feltáró, un. visszatekintő, összegező (retsospektiv) bibliográfiákat tartalmaznának.

Az anyaggyüjtés központja az ISHIA mindenkori főtitkárának székhelye (jelen esetben Budapest) lenne. A csatlakozó országok (szervezetek) ide juttatnák el anyagaikat, ahol gondoskodnának a beérkező irodalom szakszerü nyilvántartásáról, rendszerezéséről.

Az illető országok (szervezetek) a retrospektiv anyagok összeállitásával egyidejüleg, a megállapodást követően, folyamatosan eljuttatnák legujabb hazai szakirodalmi információikat a központba. Ezzel megteremtődne az alapja a retrospektiv kötetek után (esetleg azokkal párhuzamosan) megjelenő, legfrisebb anyagokat feltáró (un. kurrens) bibliográfiák közreadásának.

A mindenkori anyaggyüjtő központból érkező előrendezett anyag végleges formábaöntéséről, illetve kötetbe szerkesztéséről és kiadásáról, esetenként más-más országban gondoskodnának.

Az összegyült, s folyamatosan gyarapodó szakirodalmi adatok gondozói, intézmények vagy magánszemélyek kérésére adatszolgáltatást végeznének.

A bibliográfia előkészitésének különféle organizációs és szakmai feladatai megoldására egy munkacsoport (bizottság) létrehozása lenne célszerü.

A munkacsoportnak olyan fontos szakmai kérdésekben kellene egységes álláspontot kialakitania mint például:

- A tárgyi elhatárolás kérdése. (Mik lennének a gyüjtés határai? Különösen fontos lenne az un. rokon- és segédtudományok felé való elhatárolás. Például a régészeti anyagok ide tartoznak vagy sem?)

- A formai elhatárolás kérdése. (Milyen tipusu anyagok kerülnének a bibliográfiába? Felveendők-e a recenziók, hanglemezek stb. ?)

- A szerkezet kérdése (főbb fejezetek, az elrendezés módja).

- A szakrend, időrend, betürend (a cimanyagot kiegészitő kellékek stb.).

- A feldolgozás módja (cimleirás, annotáció stb.).

A munkacsoport által kidolgozandó szakmai részproblémák közül a szerkezetre és a címleírásra vonatkozóan, részletesebb megjegyzéseket is füzünk, amelyeket az 1. melléklet tartalmaz. Kérem, sziveskedjenek ezt átnézni és a vitában erre reagálni.

A kutatómunka igényei állandóan fejlődnek. A ma még hasznos, jól alkalmazható segédeszközök holnapra szükségszerüen elavulnak. Az uj megoldásokat keresők a technikai ujitások egész sorát javasolták már. Mindezek részleteire, az uj módszerek előnyeinek, vagy esetleges hátrányainak ismertetésére most nem térek ki. Azt azonban mindenképp meg kell állapitanunk, hogy a sporttörténetirás szakterületén egy "hagyományos", jól szerkesztett, igényes nemzetközi bibliográfia még hosszu ideig hasznos és nélkülözhetetlen segédeszköze lehet a szakembereknek. Egy ilyen kiadvány feltétlenül sok segitséget jelentene mind a nagy összefoglaló, mind pedig az egyes részproblémák felé közelitő sporttörténeti munkák szinvonalának emeléséhez. Fokozná az egész szakterület elismertségét, s nagyban hozzájárulna a sporttörténetirás további "rangemeléséhez".

A referátumban felvetett problémák kapcsán még sok elvi és gyakorlati kérdésről lehetett volna beszélni. E hézagos és talán tévedésektől sem mentes referátum célja azonban nem lehetett az, hogy a téma valamennyi összefüggésére kitérjen. Az előadás esetleges hiányosságai, pontatlanságai, nem utolsósorban a tárgyalt kérdés megoldatlanságából fakadtak, s egyben rávilágitanak a problémák rendezésének sürgősségére.

Befejezésül azt szeretném hangsulyozni, hogy az elhangzottakkal kapcsolatban, a legsürgősebb feladat a közös tevékenység megállapitása lenne. A lehetőségekhez mérten azonnal kezdjük meg a munkát azokon a területeken, ahol a leghamarabb sikerül kialakitani a kivánatos egyetértést.

A) A szerkezet kialakitására elterjedt elrendezési mód az Egyetemes Tizedes Osztályozás (ETO). Ha az osztályozó rendszer fő követelményeire gondolunk (legyen enciklopédikus, részletesen kidolgozott, hajlékony s a világon általánosan ismert), kétségtelenül az ETO-é a pálma. Hátránya viszont, hogy az olvasó számára sokszor nehézkes, s nem minden tudományterület esetében egyenértékü. Igényes, speciálisan a tudományos kutatás és tájékoztatás céljait szolgáló, részletes történeti bibliográfiák számára nem a legjobb módszer.

A létrehozandó nemzetközi sporttörténeti bibliográfia előkészitőinek első teendői közé tartozna a témakör specialitásait figyelembe vevő, fejlődőképes, kellően részletezett, az összefüggések feltárására módot adó saját szakrend kidolgozása.

A szakrend megteremtésére (elrendezésére) az un. alárendelő (másképp: rendszerező) megoldás látszik a legcélszerübbnek. Ennek lényege, hogy magukat a kialakitott osztályokat is osztályozzuk (tehát hasonlóságuk és különbözőségük alapján ujabb csoportokat alkotunk belőlük).

Az igy kialakult rendszert formailag a folytonos szétágazás jellemzi. (Erre vonatkozóan lásd Schlee, Emil* közölt példáját.)

B) A cimleirás nemzetközi egységesitésének alapelvei ismertek és elfogadottak, azonban a sportszakirodalom e tekintetben még mindig meglehetősen heterogén képet mutat. A bibliográfiai cimleirásnál (a könyvtári katalóguscédulákkal szemben) minden esetben tömöriteni kell. A teljes cimleirás és a rövidités minimuma között a megegyezés dönt.

A nemzetközileg kialakult gyakorlat alapján, a két leggyakoribb adattipust véve például, a következő cimleirási megoldás látszik a legcélszerübbnek:

Könyvek:

Szerző, cim, megjelenés helye, kiadó, megjelenés éve, terjedelem (oldalszám). (Esetenként értelemszerüen eldöntendő lenne, szükséges-e közölni az alcimet, illetve azt, hogy hányadik kiadás.)

Folyóiratcikkek:

Szerző, cim, a folyóirat neve, évfolyama, megjelenés éve, szám (esetleg: hónap), lapszám (tól-ig). (Azonos cimü, de másutt megjelenő folyóiratnál értelemszerüen feltüntetendő a megjelenés helye is.)

---

* Schlee, Emil: Grundgedanken einer Fintellung der Literatur über Leibesübungen. (= Bibliographie und Dokumentation der Leibesübungen. Institut für Leibeserziehung der Universität. Graz. 1959. 141-162. p.)

A lapszám, évfolyam stb. közlésénél csak a számokat kellene feltüntetni (a cimleirásban elfoglalt helye jelezné, hogy mire vonatkozik). Például:

Földes Éva: Fejezetek a magyar testnevelés történetéből. I.köt. Budapest. Sport. 1956.

Skorning,Lothar: Über die Schwerpunkte bei der Forschungsarbeit in der Geschichte der Körperkultur. (= Theorie und Praxis der Körperkultur, 1952. 1.sz. 59-65. p.)

A cimleirás további változatai is elképzelhetők, illetve elfogadhatók, a lényeg csak az,hogy egységes legyen, és valamilyen formában tartalmazza az azonositást szolgáló, s a legszükségesebb felvilágositásokat nyujtó megfelelő adatokat.

C) A szakbibliográfia szükségszerüen válogató jellegü, az adott szakterületen belül azonban a teljességre törekszik. A teljesség fogalmán azonban nemcsak az összes idevonatkozó adat lajstromát, hanem a tartalmi feltárást is értjük, aminek legelterjedtebb eszköze az un. annotáció. Különféle megfontolások az annotációk csökkentése mellett szólnak, azonban bizonyos esetekben feltétlenül alkalmazni kellene. Például a nagyobb összefoglalások egyes speciális és a részletkutató számára nélkülözhetetlen fejezetei, a "rejtett" mozzanatok eleve kiesnek a pusztán cimeket közlő bibliográfiából. Az annotációkat, tehát korlátozottan, de bizonyos esetekben feltétlenül alkalmazni kellene (például a cim nem ad kellően egyértelmü információt, a publikáció jelentősége feltétlenül szükségessé teszi).
Például:

Geschichte der geheimen Verbindungen der neuesten Zeit.Heft 1-4. (Nachdruck der Originalausgabe 1831-1834.) Leipzig. Zentralantiquariat der DDR. 1972. 425.
Zeitgenössiche Darstellung der Rolle der Burschenschaften und geheimen Verbindungen im 19. Jahrhundert und ihres Zusammenhangs mit dem "deutschen Turnwesen".

D) A cimleirás nyelvére vonatkozóan az a megoldás látszik célszerünek, hogy az adatközlő saját országa nyelvét alkalmazza. Hasznos lenne a kevésbé ismert nyelveken leirt cimeket (vagy ha ez nem megoldható, akkor legalább a szakrend egyes osztályainak elnevezéseit) valamilyen világnyelven is közölni. Például:

Szubra, Tadeusz: Wskazówki dla autorów i redaktorów publikacji w dziedzinie kultury fizycznej. (Anweisungen für Autoren und Redakteure der Veröffentlichungen auf dem Gebiet der Körperkultur, Kultura Fizyczna, (1973) 10. sz. 463-464. p.)

A László István által szerkesztett Olimpiai bibliográfiából (Budapest, TTT. 1964. 55.)

... Az ókori olimpiával foglalkozó munkák

(Works on antique Olympia - Oeuvres traitant des Jeux Olimpiques de l'Antiquité - Werke die sich mit der antiken Olimpiade befassen.)

Klasszikus szerzők

(Classic authors - Auteurs classiques - Klassische Autoren)

... 106. Claudii Aeliani: Varia historia ex rec. Leipzig. Rud. Hercheri. 1870.

... Ujkori szerzők

(Modern Authors - Auteurs modernes - Neuzeitliche Autoren)

... 212. Pinder, Eduard: Über den Fünfkampf der Hellenen. Berlin, Wilhelm. 1867. 117.

VERGLEICH DES EINTEILUNGSABSCHNITTES "GESCHICHTE DER LEIBESÜBUNGEN"

von Dozent Josef Schmitz Pädagogische Hochschule Saarbrücken, 1959	von Universitätdozent Dr. Josef Recla Institut für Leibeserziehung Graz, 1956
1. Geschichte der Leibesübungen	5. Geschichte
10 - Allgemeines	50 - Gesamtdarstellungen
11 - Gesamtdarstellungen der Geschichte der Leibesübungen	51 - Geschichliche Fragen
12 - Einzeldarstellungen nach Zeitraumen	52 - Biographien
13 - Einzeldarstellungen nach Kulturen und Völkern	53 - Geschichte der einzelnen Zeiträume
14 - Einzeldarstellungen von Leibesübungen und ihren Formen	54 - Geschichte der Länder
15 - Einzeldarstellungen der hist. Entwicklung von Organisationen, Verbänden und Vereinen	55 - Dichter, Denker, Erzieher Staatsmänner. - Einstellung zu den Leibesübungen
16 - Geschichte der Olympischen Spiele und anderer Feste oder Veranst, der Leibesübungen und des Sports	56 - Geschichte der hist. Formen der Leibesübungen
17 - Quellenbücher zur Geschichte der Leibesübungen	57 - Geschichte der Leibeserziehungsverbände
18 - Biographien führender Männer der Leibesübungen und des Sport	
19 - Varia	

VERGLEICH ZWEIER GESCHICHTSUNTERABSCHNITTE

12 - Einzeldarstellungen nach Zeiträumen (Schmitz 1959)	53 - Geschichte der einzelnen Zeiträume (Recla 1956)
120 - Früh- und Vorgeschichte	530 - Urgeschichte
121 - Antike	531 - Orient
122 - Mittelalter	532 - Griechen, Römer, Germanen
123 - Zeit der Renaissance und des Humanismus	533 - Christentum
124 - Zeit der Philantropen (Basedow, Salzmann, Guts Muths u. a.)	534 - Rittertum, Humanismus, Renaissance
125 - Zeit Jahns (bis 1819, "Turnsperre")	535 - Philantropen
126 - 1820-1882 (Goblerseb?) Spielerlass)	536 - Jahn'sche Zeit
127 - 1883-1933 (oder 1945?)	537 - Neuzeit
128 - Neueste Zeit	
129 - Varia	

13 - Einzeldarstellungen nach Kulturen und Völkern	54 - Geschichte der Länder
130 - Ferner Orient (Chinesen Japaner, Polynesier u.a.)	540 - Österreich
131 - Naher Orient (Assyrer Babylonier, Perser, Juden u.a.)	541 - Deutsche Bundesrepublik
132 - Afrika und seine Völker	542 - Deutsche Demokratische Republik
133 - Süd- und Mittelamerika	543 - Schweiz
134 - Nordamerika	544 - Übriges Europa
135 - Deutschland, Österreich, Schweiz	545 - Asien
136 - Nordeuropa (Finnland, Schweden, Norwegen, Dänemark)	546 - Afrika
137 - Westeuropa (England, Holland, Belgien, Frankreich)	547 - Amerika
138 - Osteuropa (Russland, Polen, Tschechoslovakei, Ungarn	548 - Australien
139 - Übriges Europa	

KRASOVEC, Ferenc

GEDANKEN ZUR NOTWENDIGKEIT EINER INTERNATIONALEN (EUROPÄISCHEN) SPORTHISTORISCHEN BIBLIOGRAPHIE

Es wird bald zum Gemeinplatz, dass wir im Zeitalter der "Literaturüberschwemmung", der "Informationsüberherrschung" leben. Hervorragende Forscher suchen nach den Möglichkeiten, diese Flut zu überwinden. Die Experten dieses Themas sind, - ob sie zu "traiditionellen" oder ob sie zu "modernen" Lösungen neigen -, in der Notwendigkeit der Bibliographien alle einig. Die Bestimmung und Nützlichkeit der Bibliographien ist allgemein bekannt. Entsprechend den verschiedenen Bedürfnissen haben sich verschiedene und immer entwickeltere Arten der Bibliographien herausgebildet. Hinsichtlich des Inthaltes der geerbten und der neuen Begriffe ist aber international keine vollständige Einigung zustande gekommen.

Unter Bibliographie verstehen wir einen der wichtigsten Teile (Zweige) der Information und Dokumentation. Die Bibliographie ist eine Art der Dokumentationstätigkeit, die verschiedene Informationen über die bearbeitete Literatur bietet.

Die Informationsflut ist sowohl für das Ganze des Sports, als auch für seine einzelnen Teilgebiete bezeichnend. Die verschiedenen nationalen und internationalen Organisationen, Forschungs- und Bildungsstätten des Sports geben massenhaft Bücher, Zeitschrifte und allerlei andere Drucksachen heraus. Unter solchen Umständen wurde es dringend notwendig, die Sportliteratur zu systematisieren und zu bearbeiten, und so erschienen die ersten Sportbibliographien. Entsprechend den Bedürfnissen der jungen Sportwissenschaft, die eine ganze Reihe von natur-bzw. gesellschaftswissenschaftlichen Disziplinen zur Hilfe nimmt, erschienen auch spezifische Fachbibliographien, die die Ansprüche immer engerer Fachbereiche erfüllen.

Die neu entstehende Wissenschaft konnte keineswegs auf die Stütze verzichten, die sie durch die Beschreibung ihrer Vergangenheit gewinnen konnte. Dementsprechend wuchs das Interesse für die Geschichte des Sports und für seine Entwicklungsgesetze, immer mehr Forscher beschäftigen sich mit Sportgeschichtsschreibung.

Für die Sporthistoriker ist die systematisierende Beschreibung der Literatur, der schriftlichen Quellen, gegenüber anderen Fachleuten der Sportwissenschaft von entscheidender Bedeutung. Ihre Forschungstätigkeit besteht grösstenteils in der Bearbeitung der schriftlichen Quellen und im Hervorbringen neuer Schriftwerke. Während die Literatur im Falle anderer, den angewandten, bzw. den Naturwissenschaften näherstehenden Disziplinen der Sportwissenschaft meistens "berichtenden" Charakter hat (d.h. von den durchgeführten Forschungen berichtet), bilden im Falle der Sportgeschichtsschreibung gerade die von der Bibliographie entdeckten Schriftwerke den Forschungsgegenstand, sie besitzen also den Wert eines primären Dokuments.

Der Fachmann, der die Geschichte des Sports erforscht, kann die Vergangheit erst dann voll umfassen, wenn er im Herangehen an die einzelnen Probleme durch leicht zu handhabende Hilfsmittel entlastet wird. Nur mit deren Hilfe kann er die Aufgabe der Sammlung und Aufbewahrung der Angaben genau und schnell durchführen, bzw. die Angaben in der nötigen thematischen Ordnung nachschlagen. Diesen Bedarf können die Bibliographien, die die Veröffentlichungen einzelner Fachbereiche der Sportwissenschaft oder die Sportliteratur einzelner Länder bzw. Sprachgebiete, oder auch die Publikationstätigkeit einzelner Einrichtungen oder den Wissensstoff einzelner Sportarten zusammenfassen, nur recht begrenzt genügen. Es entstand also die Bedürfnis, eine Bibliograpzie zu bekommen, in der der Forscher der Sportgeschischte den für ihn nötigen ganzen Stoff zusammen und an einer Stelle findet. Sporthistorische Fachbibliographie leistet dem Forscher nicht nur deshalb eine grosse Hilfe, weil sie ihm viel Mühe erspart, sondern auch darum, weil sie ihn auf solche, in anderen Bibliographien nicht auffindbare Materialien (z.B. Forschungsberichte in Maschinenschrift, Vorträge) aufmerksam macht, die aber in irgendeiner Fachbibliothek doch zugünglich sind, und die für seine Forschungsarbeit von entscheidender Wichtigkeit sein können.

In Ungarn ist bis jetzt keine selbständige sporthistorische Bibliographie erschienen, die solche Ansprüche befriedigen würde. Die ungarische Sportbibliographie, die die Periode von den Anfängen bis 1954 umfasst, gibt zwar mitunter auch historisches Material an, aber ziemlich lückenhaft. Das vierbändige Werk ist für Historiker auch sonst schwer zu handhaben, da es seinen Stoff nach Sportarten und nach Jahrgängen aufgeteilt darbietet, Bücher und Zeitschriftenartikel getrennt. Ausser der erwähnten Zusammenstellung bieten noch mehrere selbständige sporthistorische Arbeiten und Zeitschriftartikel Literatur, aber diese sog. verborgenen Bibliographien befriedigen keineswegs die Bedürfnisse derer, die sich für die Geschichte des Sports interessieren.

Als Ergebnis unserer Untersuchungen sind wir zum Schluss gelangt, dass die Lage in dieser Hinsicht auch international gesehen nicht viel günstiger ist. Wir haben eine einzige, in Europa erschienene* selbständige, retrospektive sporthistorische Bibliographie gefunden. Der Band "Geschichte der Körperkultur" in der sportbibliographischen Reihe der DHfK Leipzig trug den Stoff des deutschen Sprachgebietes zusammen.

Die überall in Europa erscheinenden verborgenen sporthistorischen Bibliographien können das Interesse auch nur sehr begrenzt zufriedenstellen. (Ihr grösster Mangel in den Augen der Forscher ist, dass sie meistens keine Zeitschriftenartikel angeben, und dass sie schwer zu überblicken sind.)

---

* Pahncke,W.: Geschichte der Körperkultur. Eine Auswahlbibliographie deutschsprachiger Veröffentlichungen, Leipzig. 1967. 236. (= Veröffentlichungen der Bibliothek der DHfK. Sportbibliographien 21/22.

Pahncke,W.: Geschichte der Körperkultur. Eine Auswahlbibliographie der Veröffentlichungen aus der DDR. Leipzig. 1974. 102. (= Veröffentlichungen der Zentralbibliothek für Körperkultur und Sport der DDR. Sportbibliographien 34.)

Da in den meisten Ländern der Vermehrung der sporthistorischen Literatur nicht der Ausbau eines Dokumentationssystems des Fachbereiches folgte, wurde die Herausgabe einer internationalen sporthistorischen Bibliographie immer dringender. Wir meinen, dass die Möglichkeiten für die Zusammenstellung einer solchen, die nationale und internationale Ebene der Sportgeschichtsschreibung darbietenden, ihre Ergebnisse und Problematik zusammenfassenden Bibliographie vorhanden sind.

Das Internationale Komitee für Geschichte der Körpererziehung und des Sports (ICHPES) zeigt seit seiner Gründung grosses Interesse für die fachwissenschaftliche Information. Im Laufe der Jahre übernahm das Komitee mehrere Aufgaben, die zur Lösung dieser Frage bestimmt waren, es gelang ihm aber bis jetzt nur in bescheidenem Masse, die Bedürfnisse zu befriedigen. In Anbetracht dieser Lage regte das Präsidium des Komitees an, nach neuen Wegen der fachwissenschaftlichen Information zu suchen. Im Ergebnis dieser Bestrebungen kam der Internationale Sporthistorische Informationsausschuss (ISHIA) zustande, für den es eine wichtige Teilaufgabe sein könnte, die jetzt vorgeschlagene Fachbibliographie zusammenstellen zu helfen. Wir sind davon überzeugt, dass die Möglichkeiten zur Zusammenarbeit bestehen. Die für alle Interessenten annehmbaren und nützlichen Formen und Bedingungen der Zusammenarbeit können gefunden werden - bei weitgehender Beachtung der bestehenden Typen und Strukturen.

Im weiteren möchte ich im Zusammenhang mit der internationalen (europäischen) sporthistorischen Bibliographie einige Gedanken und Vorstellungen erwähnen, in der Hoffnung, dass sie die Anwesenden zur Stellungnahme, zur Fragestellung bzw. zur Diskussion anregen werden.

Die Bibliographie sollte in aufeinanderfolgenden, das Material mehrerer Länder umfassenden Bändern herausgegeben werden. Die ersten Bänder würden die Sportgeschichte der einzelnen Länder beschreibende, sog. retrospektive, zusammenfassende Bibliographien enthalten.

Die Zentrale der Materialsammlung wäre der Sitz des jeweiligen Generalsekretärs des ISHIA (jetzt Budapest). Die sich anschliessenden Länder (Organisationen) würden ihre Materialien hierher schicken, wo man für die sachgemässe Registrierung und Systematisierung sorgen würde.

Die betreffenden Länder (Organisationen) würden gleichzeitig mit der Zusammenstellung der retrospektiven Materialien, vom Zeitpunkt der Vereinbarung an, auch ihre neuesten fachliterarischen Informationen der Zentrale zuschicken. Damit wäre die Grundlage dafür geschaffen, dass nach den retrospektiven Bändern (eventuell parallel mit diesen) sog. Kurrensbibliographien herausgegeben werden können, mit dem neuesten Material.

Die endgültige Formung, bzw. Redigierung und Herausgabe des von der jeweiligen Sammelzentrale kommenden vorgeordneten Materials würden fallweise andere Länder besorgen.

Die Betreuer der gesammelten und sich fortlaufend vermehrenden fachwissenschaftlichen Angaben würden auf Bitte von Institutionen oder Privatpersonen Angaben liefern.

Zur Lösung der verschiedenen organisatorischen und fachlichen Aufgaben der Vorbereitung der Bibliographie wäre es zweckmässig eine Arbeitsgruppe (Kommission) zu bilden.

Die Arbeitsgruppe sollte in den wichtigeren Fachproblemen einen einheitlichen Standpunkt festlegen wie z.B.:

- Die Frage der gegenständlichen Abgrenzung. (Wo sollten die Grenzen der Sammlung liegen?) Pesonders wichtig wäre die Abgrenzung von den verwandten und Hilfswissenschaften - gehören z.B. die archäologischen Materialien hierher oder nicht.)

- Die Frage der formellen Abgrenzung (Materialien welchen Typs würden in die Bibliographie kommen? Sollen die Rezensionen, Schallplatten usw. aufgenommen werden oder nicht.)

- Die Frage des Aufbaus (die Hauptkapiteln, Art und Weise der Anordnung - Fachordnung, Zeitordnung, Buchstabenordnung, die Ergänzungen des Titelmaterials usw.).

- Art und Weise der Bearbeitung (Titelbeschreibung, Annotation usw.).

In Bezug auf den Aufbau und auf die Titelbeschreibung haben wir ausführlichere Anmerkungen gemacht, die in der Beilage Nr.1. zu lesen sind. Ich bitte Sie, die Beilage zu studieren, und in der Diskussion darauf zu antworten.

Die Bedürfnisse der Forschungsarbeit entwickeln sich ständig. Die heute noch nützlichen, gut verwendbaren Hilfsmittel werden morgen schon zwangsläufig veraltet sein. Fachleute, die nach neuen Lösungen suchten, schlugen schon eine ganze Reihe von technischen Neuerungen vor. Auf die Einzelheiten, auf die Vorzüge oder eventuellen Nachteile der neuen Methoden würde ich jetzt nicht eingehen. Unbedingt festgelegt werden muss aber, dass auf dem Fachgebiet der Sportgeschichtsschreibung eine "traditionelle", gut redigierte, anspruchsvolle internationale Bibliographie noch lange Zeit hindurch ein nützliches und unentbehrliches Hilfsmittel für die Fachleute sein kann. Eine solche Veröffentlichung würde wesentlich dazu beitragen, dass das Niveau der grossen Monographien und auch der einzelnen Teilprobleme bearbeitenden Werke über die Sportgeschichte erhöht wird. Dadurch könnte unser ganzes Fachgebiet mehr Anerkennung finden und sie würde auch "den Rang" der Sportgeschichtsschreibung erhöhen.

Im Zusammenhang mit den im Referat aufgeworfenen Problemen hätte ich noch über viele prinzipielle und praktische Fragen sprechen können. Dieses lückenhafte und vielleicht auch nicht ohne Irrtum gefasste Referat konnte es sich aber nicht zum Ziel setzen, auf alle Zusammenhänge des Themas einzugehen.

Die eventuellen Mangel und Ungenauigkeiten des Beitrags ergeben sich nicht zuletzt aus der Ungelöstheit der behandelten Fragen, und gleichzeitig weisen sie auf die Dringlichkeit der Regelung der Probleme hin.

Zum Schluss möchte ich betonen, dass in Beziehung auf unser Thema die dringendste Aufgabe die Festlegung der gemeinsamen Tätigkeit wäre. Wir sollten möglichst mit der Arbeit auf den Gebieten beginnen, wo es am schnellsten gelingt, die wünschenswerte Einigung zu erzielen.

A) Für den Aufbau ist die Dezimalklassifikation (DK) das am meisten verbreitete Anordnungsprinzip. Wenn wir an die Hauptforderungen des Klassifizierungssystems denken (es soll enzyklopädisch, détailliert, elastisch und in der Welt allgemein bekannt sein), so gebührt die Palme zweifellos der DK. Ihr Nachteil ist aber, dass sie für den Leser oft schwierig und nicht für alle Disziplinen gleichwertig ist. Für anspruchsvolle, spezifisch der wissenschaftlichen Forschung und Information dienende, détaillierte historische Bibliographien ist sie nicht die beste Methode.

Eine der ersten Aufgaben der Zusammensteller der künftigen internationalen sporthistorischen Bibliographie wäre die Ausarbeitung einer eigenen Fachordnung, die die Besonderheiten des Themenkreises in Betracht nimmt, entwicklungsfähig und hinreichend détailliert ist, und die Ermittlung der Zusammenhänge ermöglicht.

Für die Schaffung (Anordnung) der Fachordnung scheint sich die sog. unterordnende (anders: systematisierende) Lösung am besten zu eignen.
Im Wesentlichen besteht sie darin, dass auch die herausgebildeten Klassen klassifiziert werden (d.h. dass wir aufgrund ihrer Aehnlichkeit bzw. Unterschiedlichkeit neue Gruppen aus ihnen bilden).

Für das so entstandene System ist in formeller Hinsicht die ständige Verzweigung bezeichnend. (Diesbezüglich siehe die von Emil Schlee angegebenen Beispiele. *

Die eventuellen Mangel und Ungenauigkeiten des Beitrags ergeben sich nicht zuletzt aus der Ungelöstheit der behandelten Fragen, und gleichzeitig weisen sie auf die Dringlichkeit der Regelung der Probleme hin.

B) Die Grundsätze der internationalen Vereinheitlichung der Titelbeschreibung sind bekannt und allgemein angenommen, doch zeigt die Sportfachliteratur in dieser Hinsicht immer noch ein ziemlich heterogenes Bild. Bei der bibliographischen Titelbeschreibung soll man (nicht wie bei den Katalogzetteln der Bibliotheken) in jedem Falle nach Knappheit streben. Zwischen der vollständigen Titelbeschreibung und dem Minimum der Abkürzung entscheidet die Vereinbarung.

Aufgrund der international üblichen Praxis scheint folgende Art der Titelbeschreibungen am zweckmässigsten zu sein (am Beispiel der beiden häufigen Angabentypen):

* Schlee, Emil: Grundgedanken einer Einteilung der Literatur über Leibesübungen. (= Bibliographie und Dokumentation der Leibesübungen. Institut für Leibeserziehung der Universität Graz, 1959. 141-162.)

Bücher:

Verfasser, Titel, Erscheinungsort, Verlag, Erscheinungsjahr, Umfang (Seitenzahl). (In den einzelnen Fällen sollte sinngemäss zu entscheiden sein, ob es notwendig ist anzugeben, wie der Untertitel heisst bzw. um wievielte Ausgabe es sich handelt.)

Zeitschriftenartikel:

Verfasser, Titel, Benennung der Zeitschrift, Jahrgang, Erscheinungsjahr, Nummer (eventuell Monat), Seitenzahl (von - bis).
(Bei Zeitschriften mit gleichlaufender Benennung, die in verschiedenen Städten erscheinen ist sinngemäss auch den Erscheinungsort anzugeben.)

Bei Angabe der Seitenzahl, des Jahrganges usw. sollten nur Zahlen geschrieben werden (ihre in der Titelbeschreibung eingenommene Stelle würde zeigen, worauf sie sich beziehen). z.B.:

Földes, Éva: Fejezetek a magyar testnevelés történetéből. I. Budapest, Sport. 1956. 266.

Skorning, Lothar: Über die Schwerpunkte bei der Forschungsarbeit in der Geschichte der Körperkultur. = Theorie und Praxis der Körperkultur. 1 (1952) 1, 59-65.

Auch weitere Varianten der Titelbeschreibung können uns vorgestellt bzw. angenommen werden, wichtig ist nur, dass sie einheitlich seien, und in irgendeiner Form die entsprechenden, der Identifizierung dienenden und die notwendigsten Informationen bietenden Daten enthalten.

C) Die Fachbibliographie besitzt notwendigerweise einen Auswahlcharakter, aber sie strebt innerhalb des gegebenen Fachgebietes nach Vollständigkeit. Unter Vollständigkeit verstehen wir aber nicht nur die Liste aller hierhergehörenden Daten, sondern auch die inhaltliche Bearbeitung, deren am meisten verbreitetes Mittel die sog. Annotation ist. Verschiedene Überlegungen sprechen für die Minderung der Annotationen, aber sie sollten in gewissen Fällen unbedingt angewendet werden. Einzelne spezifische und für den Forscher der Einzelheit unentbehrliche Kapiteln von grösseren Zusammenfassungen, die "verborgenen" Momente entfallen von vornherein einer bloss Titel angebenden Bibliographie. Die Annotationen sollten also, zwar begrenzt, aber in gewissen Fällen unbedingt angewendet werden (z.B. wenn die Titelbeschreibung keine entsprechend eindeutige Information bietet und die Bedeutung der Veröffentlichung es unbedingt notwendig macht).
z.B.:

Geschichte der geheimen Verbindungen der neuesten Zeit. Heft 1-4. (Nachdruck der Originalausgabe 1831-1834) Leipzig. Zentralantiquariat der DDR. 1972. 425.
Zeitgenössische Darstellung der Rolle der Burschenschaften und geheimen Verbindungen im 19. Jahrhundert und ihres Zusammenhangs mit dem "deutschen Turnwesen".

Beilage Nr. 2.

VERGLEICH DES EINTEILUNGSASSCHNITTES "GESCHICHTE DER LEIBESÜBUNGEN"

von Dozent Josef Schmitz Pädagogische Hochschule Saarbrücken, 1959	von Universitätsdozent Dr. Josef Recla Institut für Leibeserziehung Graz, 1956
1. Geschichte der Leibesübungen	5. Geschichte
10 - Allgemeines	50 - Gesamtdarstellungen
11 - Gesamtdarstellungen der Geschichte der Leibesübungen	51 - Geschichtliche Fragen
12 - Einzeldarstellungen nach Zeitraumen	52 - Biographien
13 - Einzeldarstellungen nach Kulturen und Völkern	53 - Geschichte der einzelnen Zeiträume
14 - Einzeldarstellungen von Leibesübungen und ihren Formen	54 - Geschichte der Länder
15 - Einzeldarstellungen der hist. Entwicklung von Organisationen, Verbänden und Vereinen	55 - Dichter, Denker, Erzieher Staatsmänner. - Einstellung zu den Leibesübungen
16 - Geschichte der Olympischen Spiele und anderer Feste oder Veranst., der Leibesübungen und des Sports	56 - Geschichte der hist. Formen der Leibesübungen
17 - Quellenbücher zur Geschichte der Leibesügungen	57 - Geschichte der Leibes-erziehungsverbände
18 - Biographien führender Männer der Leibesügungen und des Sports	
19 - Varia	

D) In Bezug auf die Sprache der Titelbeschreibung scheint die Lösung zweckmässig zu sein, dass Datenmitteiler die Sprache ihres Landes gebrauchen. Es wäre von Vorteil, wenn die Titel, die in weniger bekannten Sprachen beschrieben sind, auch in einer Weltsprache beschrieben würden (oder wenn das nicht zu lösen ist, wenigstens die Benennung der einzelnen Klassen der Fachordnung).
z.B.:

Szubra, Tadeusz: Wskazówki dla autorow i redaktorow publikacji w dziedzinie kultura fizycznej. (Anweisungen für Autoren und Redakteure der Veröffentlichungen auf dem Gebiet der Körperkultur) = Kultura Fizyczna. 27. (1973) 10, 463-464.

Aus der von István László herausgegebenen olympischen Bibliographie (Budapest. TTT. 1964. 55.)

... Az ókori olimpiával foglalkozó munkák

(Works on antique Olympia - Oeuvres traitant des Jeux Olympiques de l'Antiquité - Werke die sich mit der antiken Olympiade befassen.)

Klasszikus szerzők

(Classic authors - Auteurs classiques - Klassische Autoren)

... 106. Claudii Aeliani: Varia historia ex rec. Leipzig. Rud. Hercheri. 1870.

... Ujkori szerzők

(Modern Authors - Auteurs modernes - Neuzeitliche Autoren)

... 212. Pinder Eduard: Über den Fünfkampf der Hellenen. Berlin. Wilhelm. 1867. 117.

VERGLEICH ZWEIER GESCHICHTSUNTERABSCHNITTE

12 Einzeldarstellungen nach Zeiträumen (Schmitz 1959)	53 Geschichte der einzelnen Zeiträume (Recla 1956)
120 - Früh- und Vorgeschichte	530 - Urgeschichte
121 - Antike	531 - Orient
122 - Mittelalter	532 - Griechen, Römer, Germanen
123 - Zeit der Renaissance und des Humanismus	533 - Christentum
124 - Zeit der Philantropen (Basedow, Salzmann, Guts Muths u. a.)	534 - Rittertum, Humanismus, Renaissance
125 - Zeit Jahns (bis 1819, "Turnsperre")	535 - Philantropen
126 - 1820-1882 (Goblers Spielerlass)	536 - Jahn'sche Zeit
127 - 1883-1933 (oder 1945?)	537 - Neuzeit
128 - Neueste Zeit	
129 - Varia	

13 - Einzeldarstellungen nach Kulturen und Völkern	54 - Geschichte der Länder
130 - Ferner Orient (Chinesen Japaner, Polynesier u. a.)	540 - Österreich
131 - Naher Orient (Assyrer Babylonier, Perser, Juden u. a.)	541 - Deutsche Bundesrepublik
132 - Afrika und seine Völker	542 - Deutsche Demokratische Republik
133 - Süd- und Mittelamerika	543 - Schweiz
135 - Nordamerika	544 - Übriges Europa
135 - Deutschland, Österreich, Schweiz	545 - Asien
136 - Nordeuropa (Finnland, Schweden, Norwegen, Dänemark)	546 - Afrika
137 - Westeuropa (England, Holland, Belgien, Frankreich)	547 - Amerika
138 - Osteuropa (Russland, Polen, Tschechoslowakei, Ungarn)	548 - Australien
139 - Übriges Europa	

LOTZ, Franz

GESCHICHTE ALS TEILDISZIPLIN DER SPORTWISSENSCHAFT UND IHRE DOKUMENTATION

I. Einführung

Für den, der vor 50 Jahren das Studium des Faches Sport begann, erstreckte sich die Ausbildung in erster Linie auf die gründliche Unterweisung in den praktischen Fächern, während die Theorie nur einen sehr bescheidenen Umfang besass. In ihrem Mittelpunkt stand eine mehrstündige Vorlesung über Sportgeschichte. Dies war vermutlich dadurch zu erklären, dass die ersten Leiter der Ausbildungsinstitute Alt-Philologen oder Historiker und ihnen so die für diese Vorlesung notwendigen Kenntnisse am ehesten zugänglich waren. Daneben traten Unterrichtsveranstaltungen über Anatomie, Physiologie und Wettkampfbestimmungen, während allgemeine pädagogisch-methodische Fragen nur am Rande oder oberflächlich behandelt wurden. Von der Psychologie, der Soziologie und der Bewegungslehre des Sports war noch nichts zu hören.

Noch in der Mitte der Dreissiger Jahre stand die Praxis im Vordergrund. Allerdings fanden pädagogische und methodische Fragen zunehmend Beachtung, und allmählich wendete man sich auch sportpsychologischen Problemen zu. Ebenso wurden erste Ansätze einer Bewegungsforschung erkennbar. Ungeachtet dieser Entwicklung blieb jedoch die Sportgeschichte ein Schwerpunkt der theoretischen Ausbildung.

Von den Direktoren der Ausbildungsinstitute und ihren leitenden Mitarbeitern wurde selbstverständlich erwartet, dass sie sich in diese Stoffgebiete einarbeiten und sie in der Lehre vertreten könnten. War dies je nach der Studienrichtung noch in einzelnen Gebieten möglich, so ergab sich jedoch in anderen Teilbereichen zwangsläufig ein fast unvertretbarer Dilettantismus.

II. Entwicklung nach 1945

Der Neu-Aufbau des Sportstudiums nach 1945 brachte für die Bundesrepublik Deutschland in vieler Hinsicht einen neuen Ansatz. Angeregt durch die inzwischen in anderen Ländern eingetretene Entwicklung, wurde die Theorie durch Gebiete wie Sportsoziologie, Sportpsychologie, Bewegungslehre wesentlich erweitert, und weiterhin wandte man verstärkte Aufmerksamkeit dem Bereich der Sportpädagogik zu. Diese Entwicklung führte automatisch dazu, dass man die Sportgeschichte hinsichtlich ihrer Wertung und ihres Umfanges wesentlich eingrenzte. Die durch die Ausweitung des Faches selbst sich ergebende Beschrängkung der Sportgeschichte wurde noch durch einen anderen entscheidenden Faktor beeinflusst, nämlich durch die wirtschaftliche, technische und gesellschaftliche Entwicklung.

Unsere Zeit, dass 20. Jahrhundert, wird zunehmend geprägt durch die Schnellebigkeit, durch das zeitraffende Tempo, wie es sich durch den Einsatz und die Perfektion der Maschinen ergibt und mit deren Hilfe alle technischen Prozesse schneller ablaufen. Das gilt für die Produktion, das gilt für den Verkehr und für jede Form der Nachrichtenübermittlung. Diese Veränderungen bringen es mit sich, dass das Leben in unserer Zeit sehr stark zukunftsorientiert ist. Im Funk, im Fernsehen und in der Literatur befasst man sich zunehmend mit all dem, was vor uns liegt und was auf uns zukommt. Modelle der Science-Fiktion auf allen Gebieten gewinnen mehr und mehr an Attraktivität. Dies hat die Abwendung von der Tradition, von übernommenen Ansichten und Bräuchen zur Folge, die Aufgabe bisher anerkannter Werte, den Verzicht auf bisher selbstverständliches Wissen. Wir leben in einem Zeitalter der Bereitschaft zur Kapitulation, der Kapitulation der Alten vor den Jungen, der Tradition vor dem Fortschritt, der Evolution vor der Revolution und des damit verbundenen Verlustes bisheriger Auffassungen, Wertungen und Orientierungspunkte. Der Futurologie als einer neuen Wissenschaft werden alle Hilfen gegeben, weil man erhofft und meint, durch die Ergebnisse der Zukunftsforschung die Geschichte rechtzeitig in den Griff zu bekommen und sie manipulieren zu können.

Eine junge Welt tritt vor uns hin, die so tut, als könne sie alles das ablegen und verneinen, was von früheren Geschlechtern und Kulturen geschaffen worden ist. Wenn man auch nicht generell sagen kann, die gegenwärtige Zeit sei a-historisch oder geschichtslos, so ist sie doch geschichtsfern und verschlossen dem gegenüber, was als Vergangenheit, ob sie damit einverstanden ist oder nicht, ihr Leben mitbestimmt.

Auf der anderen Seite tut sich eine grosse Diskrepanz auf. Im Unterschied zu dem Drang nach vorn und nach noch nie dagewesenem, begegnen wir einem erstaunlich grossen Interesse an historischen Fragen, von der Vorgeschichte bis in die jüngste Vergangenheit. Dieses Interesse wird vorallem auch dadurch angeregt und intensiviert, dass unser einschlägiges historisches Wissen erweitert und vertieft wird durch die Erschliessung neuer Erkenntnisquellen und durch die Entwicklung neuer Forschungsmethoden. Von diesem, sich immer mehr erweiternden Wissen strahlt eine grosse Faszination auf alle Kreise der Bevölkerung aus, und Bücher über diese Themen, vorallem in populär-wissenschaftlicher Form, sind zu Bestsellern geworden. Ausstellungen über vergangene Epochen oder berühmte historische Persönlichkeiten finden einen Zulauf wie nie zuvor.

Gerade diese widersprüchliche Situation zeigt, wie wichtig eine Besinnung auf die Bedeutung und die Rolle der Geschichte für uns alle geworden ist. Vorallem die jüngere Generation muss wieder erkennen, dass jeder von uns in das Geschehen um uns herum hineingebettet, und jeder von uns von der Vergangenheit mitbestimmt ist, ohne ihr jedoch zukunftsgebunden, schicksalhaft und unausweichlich ausgeliefert zu sein. In jedem von uns, wie im Leben von Gemeinschaften und Völkern, wirkt ein Stück Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft. Wir stehen in ihrem Raum und in ihrer Ordnung, aber wir können aus ihrer Kenntnis auch auf diese Gegenwart und die künftige Entwicklung Einfluss nehmen.

Jeder Mensch lebt in der ihm eigenen Dimension der Zeit. So wie er selbst ein einmaliger ist, so ist auch die Zeit einmalig und nicht reversibel, d.h., nicht umkehrbar. Geschichte, trotz ähnlicher Ereignisse, wiederholt sich nicht, und jede Gesellschaft hat ihre Geschichte.

Geschichte zeigt die Entwicklung, den Fortschritt, den Aufstieg und den Niedergang sowohl der Menschen, der Gesselschaft, der gesellschaftlichen Gruppen und der Staaten. Aus der Beschäftigung mit ihr wird uns erst der ganze Reichtum an Zusammenhängen und Gestalten zugänglich und verstandlich. Sie macht uns das Gewicht des Wissens deutlich und zeigt uns zugleich den Wert der Erfahrung, die mehr darstellt, als ein ganzes Buch voll guter Ratschläge. Die radikale Abhlehnung der Geschichte basiert nicht selten auf nur oberflächlicher Beschäftigung damit, resultiert aus persönlicher Unsicherheit oder der Angst, durch sie zu etwas angehalten oder verpflichtet zu werden oder ist überhaupt nur modisches Gerede.

In der Transparenz der Geschichte, die den Menschen in seiner Zeit offenbart, liegt ihre Aktualität. Die Vergangenheit ist kein Ruhebett, sondern Ausgangspunkt und Sprungbrett in die Zukunft. Wie der Mensch, so kann auch jedes gesellschaftliche Phänomen nur aus seiner eigenen Welt und Zeit verstanden werden. Die Geschichte zeigt uns daran überzeugend, dass es keine politische Auffassung und keine gesellschaftliche Lage mit ausschliesslichem Anspruch gibt, dass Neigung zu Allwissenheit und Intoleranz mit einer echten historischen Einstellung unvereinbar sind.

Der Mensch steht also nicht nur im Zugzwang der Geschichte, sondern er macht auch Geschichte, aber die daraus resultierende Gestaltung der Zukunft wird onne gründliches Kennen der Vergangenheit nicht möglich sein.

III. Zur Geschichte des Sports

Die nach dem letzten Weltkrieg überall und in allen Bereichen zunehmende Distanzierung von der Geschichte und die unzureichende oder nur oberflächliche Beschäftlgung mit den dadurch gegebenen Problemen haben sich auch in erstaunlichem, um nicht zu sagen erschreckenden Umfang auf die Geschichte des Sportes ausgedehnt. In nicht wenigen Ländern hat man diese früher so hochgeschätzte und in der Lehre umfassend berücksichtigte Teildisziplin der Sportwissenschaft nur noch am Rande behandelt, vernachlässigt oder ganz ausser acht gelassen. Diese Missachtung ging so weit, dass vielfach keine sporthistorischen Seminare mehr abgehalten, Staatsexamensarbeiten dieser Thematik nicht mehr vergeben und diese Fragen in den Prüfungen nicht mehr berücksichtigt wurden. Diese Abwertung der Geschichte führte automatisch dazu, dass der Studierende nicht mehr in ausreichender Weise auf die Bedeutung sporthistorischer Fragen hingewiesen wurde, dass die Zahl sporthistorischer Veröffentlichungen kleineren und grösseren Umfanges in aufallendem Masse zurückging, während andere neu entwickelte Teildisziplinen der Sportwissenschaft sich beherrschend in den Vordergrund schoben. Das daraus resultierende Defizit führte automatisch zu einem qualitativen Abfall der Sportgeschichte gegenüber Gebieten wie Sportpädagogik, Sportpsychologie, Sportsoziologie usw.

Wie nun seit einigen Jahren zu beobachten ist, dürfte der Tiefpunkt der sporthistorischen Forschung vielerorts überwunden sein. Man beginnt wieder zunehmend zu begreifen, dass sportwissenschaftliche Arbeit ohne die historische Rückbindung einer wichtigen Grundlage entbehrt.

Eine Geschichte des Sports darf sich nicht ausschliesslich mit der Erfassung und Beschreibung der geübten Formen und verwendeten Geräte, Anlagen usw. begnügen, auch wenn man damit interessante und aufschlussreiche Betrachtungen zu speziellen Fragen verbinden könnte. Eine umfassende, möglichts zutreffende Geschichte des Sports muss sich von einer solchen empirischen Betrachtungsweise lösen, den Sport nicht als ein isoliertes Phänomen behandeln, sondern eingebunden sehen in die Problemlage der Gesamtgeschichte. Selbstverständlich kann und muss die historische Darstellung unter unterschiedlichen Aspekten erfolgen. Sie kann sich auf die Behandlung einzelner Perioden beschränken, sie kann den Sport in einem bestimmten Volk oder einer Völkergruppe behandeln, sie kann den Schwerpunkt mehr auf gesellschaftliche Aspekte legen oder vor allen Dingen die kulturellen Zusammenhänge herausarbeiten. Ein anderer Historiker könnte seine Aufgabe darin sehen, die geschichtlichen Untersuchungen in internationale Zusammenhänge einzubetten, während es wiederum einem anderen vorallem auf die Analyse der Motivationen ankame. Dass hierbei auch die unterschiedlichen sozialen und politischen Systeme Berücksichtigung finden können, bedarf keiner besonderen Begründung.

Schon diese wenigen aufgezählten Aspekte zeigen den Rückstand, der durch die Missachtung und Abwertung der Geschichte eingetreten ist. Das nachlassende Interesse hatte zwangsläufig eine Vernachlässigung der Dokumentation zur Folge, was wiederum zu einem allgemeinen Informationsdefizit führte. Die sporthistorischen Untersuchungen in den verschiedenen Ländern sind demzufolge nur unzureichend dokumentiert worden, und auch der fleissigste Historiker weiss nicht in vollem Umfang darüber Bescheid, was in den letzten Jahren auf diesem Gebiet geleistet und an neuen Arbeiten vorgelegt worden ist.

Das zunehmende Interesse an sporthistorischen Fragen und die dadurch ausgelöste Aufwertung der Sportgeschichte überhaupt werden zu einer Neubelebung der sporthistorischen Forschung führen. Unter diesen Umständen ist es sehr zu begrüssen, dass das Internationale Büro für Dokumentation und Information und die Arbeitsgruppe "Sportgeschichte" zu dieser gemeinsamen Tagung zusammengefunden haben. Nicht nur die historisch interessierten Kollegen, sondern alle Sportwissenschaftler können mit Recht durch die neu eingeleiteten Initiativen eine Förderung ihrer eigenen Arbeit erwarten.

Was erfhoffen wir uns?

Bestandserhebung

Die beiden Arbeitskreise sollten versuchen, im internationalen Rahmen eine genaue Erhebung zu folgenden Punkten durchzuführen:

1. Veröffentlichungen
2. Träger der sporthistorischen Forschung
   a) Lehrstühle
   b) Institute

c) Arbeitskreise
d) Büchereiten
e) Museen
3. Laufende Vorhaben

Systematisierung der Zusammenarbeit

1. Erstellung einer Aufgabenliste
2. Aufteilung der Aufgaben
3. Erteilung von Auftragen
4. Bildung von Schwerpunkten
5. Sicherung der laufenden Dokumentation und Information.

IV. Ausblick

Die jetzige Arbeitstagung ist als ein wichtiger Neubeginn anzusehen und als eine grosse Stunde sowohl für die Sportgescgichte wie für die Sportdokumentation. Gerade durch die Grenzen überschreitende Arbeit der Dokumentation kann hier der Sportgeschichte eine wichtige Hilfe geleistet und Wege und Möglichkeiten erschlossen werden, die ihr sonst versagt blieben. Diese beginnende Kooperation liegt ganz im Sinne der Interdisziplinarität, die heute für viele wissenschaftliche Projekte kennzeichnend und von zunehmender Bedeutung ist.

Da das Büro für Dokumentation und Information bereits über eine grosse Zahl von Vorarbeiten und Ansätzen sowie über ein hohes Mass an einschlägiger Erfahrung verfügt, kann berechtigt mit baldigen Ergebnissen gerechnet werden.

LOTZ, Franz

A SPORTTÖRTÉNET MINT A SPORTTUDOMÁNY RÉSZTUDOMÁNYA ÉS ENNEK DOKUMENTÁCIÓJA

I. Bevezetés

Annak számára, aki 50 évvel ezelőtt kezdte meg tanulmányait a sport szakon, a képzés elsősorban a gyakorlati ágakban való alapos felkészitést jelentett, mig az elméletnek csak nagyon kis hely jutott. A középpontban a sport történetéről szóló több órás előadássorozatok álltak. Ez valószinüleg azzal magyarázható, hogy az oktatási intézmények első vezetői klasszika-filológusok vagy történészek voltak, és igy az ezekhez az előadásokhoz szükséges ismeretek álltak legközelebb hozzájuk. Emellett oktatták még az anatómiát, az élettant és a versenyek feltételeit, mig általános pedagógiai-módszertani kérdésekkel csak érintőlegesen és felületesen foglalkoztak. Pszichológiáról és a sportmozgások tanitásáról még szó sem esett.

Még a 30-as évek közepén is a gyakorlat állt a középpontban. Egyre több figyelmet szenteltek azonban pedagógiai és módszertani kérdéseknek, és egyre inkább a sportpszichológiai problémák felé fordultak. Felismerhetőek voltak a mozgáskutatás első lépései is. Mégis, ettől a fejlődéstől eltekintve, továbbra is a sporttörténet maradt az elméleti képzés egyik sulypontja. A képzési intézmények igazgatóitól és vezető munkatársaitól természetszerüleg elvárták, hogy alaposan megismerjék ezt az anyagot és az oktatásban is képviselni tudják. Bár ez a tanulmányok irányától függően egyes területeken még lehetséges volt, más részterületeken azonban szükségszerüen szinte teljes dilettantizmust eredményezett.

II. Az 1945 utáni fejlődés

A sporttudományok ujjászervezése 1945 után sok szempontból uj szakaszt jelentett a Német Szövetségi Köztársaságban. Az időközben más országokban lezajlott fejlődés ösztönző hatására az elmélet lényegesen kibővült olyan területekkel mint a sportszociológia, sportpszichológia, mozgástan, és egyre nagyobb figyelmet fordítottak a sportpedagógia területére is. Ez a fejlődés automatikusan oda vezetett, hogy a sporttörténet (értékelését és terjedelmét tekintve) jelentősen leszükült. A sporttörténetnek maga a szak kibővüléséből adódó korlátozását még erőteljesebben befolyásolta egy másik döntő tényező, a gazdasági, technikai és társadalmi fejlődés.

Korunkra, a XX. századra egyre inkább jellemző az élet felgyorsulása, az időt faló tempó, a gépek beállitásából és tökéletesedéséből adódóan, amelyek segitségével minden technikai folyamat felgyorsul. Ez érvényes a termelésre, érvényes a közlekedésre és a hirközlés valamennyi formájára. Ezek a változások hozzák magukkal, hogy korunkban az élet erősen a jövő felé orientálódik. A rádió, a televizió és az irodalom egyre többet foglalkozik mindazzal, ami előttünk áll, és amire számitanunk kell. Minden területen egyre kedveltebbek a science-fiction modelljei.

Ennek következménye az elfordulás a hagyományoktól, a régiektől átvett mércéktől és szokásoktól, az eddig elismert értékek feladása és a lemondás az eddig magától értetődő tudásról. Olyan korban élünk, amely kész a meghátrálásra; kapitulál az öreg a fiatallal szemben, az evolució a revolució és az eddigi felfogások, értékelések és támpontok ezzel járó elvesztése előtt. A futurológia, mint uj tudomány, minden segitséget megkap, mert azt remélik és gondolják, hogy a jövőkutatás eredményeivel sikerül időben megérteni és manipulálni a történelmet.

Egy uj világ lép elénk, amely ugy tesz, mintha képes lenne mindent elvetni és megtagadni, amit korábbi nemek és kulturák létrehoztak. Ha nem is állithatjuk általánosságban, hogy a jelenkor történelemellenes vagy történelem nélküli, az azonban igaz, hogy távol áll a történelemtől, és elzárkózik mindazzal szemben, ami mint mult - akár egyetért vele, akár nem - meghatározza életét.

A másik oldalon nagy diszkrepancia mutatkozik. Az előre és a még soha nem volt után törekvéssel szemben meglepően nagy érdeklődést tapasztalhatunk történelmi kérdések iránt, az őskortól kezdve egészen a legfiatalabb multig. Ezt az érdeklődést elsősorban az serkenti és teszi intenzivvé, hogy kizárólagos történelmi tudásunkat uj ismeretforrások feltárása és uj kutatási módszerek kifejlődése bőviti és mélyiti. Ebből az egyre bővülő tudásból nagy büvölet árad a lakosság minden rétege

felé. Az ilyen témákkal foglalkozó könyvek, különösen a tudományos ismeretterjesztő formában irottak bestsellerek lettek. Elmult korokat vagy hires történelmi személyiségeket bemutató kiállitások soha nem látott látogatottságnak örvendenek.

Éppen ez az ellentmondásos helyzet mutatja, milyen fontossá vált mindannyiunk számára, hogy a történelem jelentőségét és szerepét felismerjük. Elsősorban a fiatal nemzedék kell ujra felismerje, hogy mindegyikünk beleágyazódik a körülöttünk zajló történésekbe, és mindegyikünket meghatározza a mult is, anélkül azonban, hogy jövőhöz kötötten, sorsszerüen és elkerülhetetlenül ki lennénk szolgáltatva neki. Mindegyikünkre, ugyanugy mint a közösségek és népek életére, hat a mult, a jelen és a jövő egy-egy darabja. Terében és rendjében élünk, de felismerve befolyásolhatjuk is ezt a jelent és a jövőbeli fejlődést.

Minden ember az időnek abban a dimenziójában él, amely sajátja. Ugy ahogy ő maga is egyszeri, az idő is egyszeri és nem reverzibilis, azaz visszafordithatatlan. A történelem a hasonló események ellenére sem ismétlődik, és minden társadalomnak megvan a maga története.

A történelem egyaránt megmutatja az emberek, a társadalom, a társadalmi csoportok és az államok fejlődését, haladását, felemelkedését és hanyatlását. Az összefüggések és alakok teljes gazdagsága csak akkor válik megfoghatóvá és érthetővé, ha a történelemmel foglalkozunk. Megérteti velünk a tudás sulyát, és ugyanakkor megmutatja a tapasztalat értékét is, amely többet jelent mint egy egész könyv, telve jó tanácsokkal. A történelem radikális elutasitása gyakran azon alapul, hogy csak felületesen vizsgálják, abból a személyes bizonytalanságból vagy félelemből táplálkozik, hogy valamihez köt vagy valamire kötelez, vagy pedig az egész pusztán csak divatos fecsegés.

A történelem aktualitása átlátszóságában rejlik, amely az embert korában mutatja meg. A mult nem pihentető nyoszolya, hanem kiindulópont és ugródeszka a jövő felé. Ugyanugy mint az embert, minden társadalmi jelenséget is csak saját világából és korából lehet megérteni. A történelem meggyőzően bizonyitja, hogy nincs egyetlen kizárólagos igényü politikai felfogás és társadalmi helyzet sem, hogy a mindent tudni akarás és a türelmetlenség összeegyeztethetetlen a valódi történelmi beállitottsággal.

Az ember tehát nemcsak a történelem kényszeritő vonzásában áll, hanem történelmet alkot is, de a jövő ebből eredő alakitása nem lehetséges a mult alapos ismerete nélkül.

III. A sport történetéhez

A második világháboru után mindenütt és minden területen fokozódó eltávolodás a történelemtől, és az ebből adódó problémák nem kielégitő vagy csak felületes vizsgálata meglepő, hogy ne mondjuk ijesztő mértékben átterjedt a sporttörténetre is. Számos országban háttérbe szoritották, elhanyagolták vagy éppen teljesen figyelmen kivül hagyták a sporttudománynak ezt a korábban oly nagyra értékelt és az oktatásban átfogóan szem előtt tartott részstudományát. Ez a mellőzés odáig ment, hogy már nem is tartottak sporttörténeti szemináriumokat, nem készültek szakdolgozatok ebben a témakörben, és ilyen kérdések már egyáltalán nem is szerepeltek a vizsgákon. A történelemnek ez a leértékelése automatikusan oda vezetett, hogy a

hallgató már nem ismerte meg elegendő mértékben a sporttörténeti kérdések jelentőségét, hogy feltünő mértékben visszaesett a rövidebb-hosszabb terjedelmü sporttörténeti publikációk száma, miközben erőteljesen előtérbe nyomultak a sporttudomány más ujonnan kifejlődő résztudományai. Az ebből eredő veszteség aztán automatikusan a sporttörténet minőségi hanyatlásához vezetett olyan más területekkel szemben mint például a sportpedagógia, a sportpszichológia, a sportszociológia stb. Nos, néhány év óta megfigyelhetjük, hogy a sporttörténeti kutatás sokhelyütt tuljutott a mélyponton. Egyre inkább kezdik ujra megérteni, hogy a történelmi visszacsatolás nélkül a sporttudományos munka fontos alapját nélkülözi.

A sporttörténet nem elégedhet meg pusztán a gyakorolt formák és alkalmazott szerek, létesitmények stb. megragadásával és leirásával még akkor sem, ha ily módon szakmai kérdésekhez érdekes és tanulságos megfigyeléseket füzhetünk. Az átfogó, minél helyesebb sporttörténet el kell szakadjon ettől az empirikus szemléletmódtól, nem szabad elszigetelt jelenségként, hanem az egész történelem problémahelyzetének összefüggéseiben kell vizsgálnia a sportot. A történelmi ábrázolás természetesen más-más szempontokból történhet, és kell történjék. Korlátozódhat egyes időszakok vizsgálatára, vizsgálhatja egy adott nép vagy népcsoport sportját, helyezheti a sulypontot inkább társadalmi szempontokra, vagy feltárhatja elsősorban a kulturális összefüggéseket. Egy másik történész abban láthatja feladatát, hogy történelmi vizsgálódásait nemzetközi összefüggésekbe ágyazza be, mig megint más elsősorban a motivációk elemzésére törekedhet. Azt, hogy ebben az eltérő társadalmi és politikai rendszereket is figyelembe vehetik, szükségtelen különösebben magyaráznunk.

Már ez a néhány felsorolt szempont is mutatja, milyen visszamaradást okozott a történelem mellőzése és lebecsülése. A csökkenő érdeklődés szükségszerüen a dokumentáció elhanyagolását is eredményezte, ami aztán ismét általános információhiányhoz vezetett. A különböző országokban folyó sporttörténeti vizsgálatokat ennek megfelelően nem dokumentálták kellőképpen, és még a legszorgalmasabb történész sem tudja pontosan, mi történt saját területén a legutóbbi években, és milyen uj munkák születtek.

A sporttörténeti kérdések iránti növekvő érdeklődés és egyáltalán a sporttörténet ebből fakadó ujraértékelése ujra meg fogja élénkiteni a sporttörténeti kutatást. Ilyen körülmények között külön örömmel üdvözölhetjük a Nemzetközi Dokumentációs és Információs Iroda, valamint a "Sporttörténet" munkacsoport e közös ülését. Nemcsak a történelemben érdekelt kollégák, de a sporttudományok valamennyi művelője is joggal várhatja ezektől az uj kezdeményezésektől saját munkájának elősegitését.

Mit remélünk?

Mérlegkészitès

Mindkét munkaterületen meg kellene próbálni nemzetközi méretekben pontosan felmérni a következőket:

1. Kiadványok.
2. A sporttörténeti kutatás hordozói
   a) Tanszékek,
   b) Intézetek,

c) Munkacsoportok,
d) Könyvtárak,
e) Muzeumok.

3. Folyamatban lévő tervek.

Az együttmüködés részletezése

1. Feladatkörök összeállitása,
2. A feladatok elosztása,
3. Megbizások kiadása,
4. Sulypontok kialakitása,
5. A folyamatos dokumentáció és információ biztositása.

IV. Kitekintés

A jelenlegi munkaülést fontos ujrakezdésnek és nagy óránk kell tekintenünk mind a sporttörténet, mind a sportdokumentáció számára. Éppen a határokat átlépő dokumentációs munkával lehet itt a sporttörténetnek nagy segitséget nyujtani, olyan utakat és lehetőségeket megnyitni, amelyek egyébként zárva maradnának.

Ez a kezdődő együttmüködés jól megfelel az interdiszciplinaritásnak, ami napjainkban sok tudományos terv jellemzője, és egyre növekvő fontossággal bir.

Mivel a Dokumentációs és Információs Iroda már most nagyszámu előzetes munkával és anyaggal, valamint gazdag idevonatkozó tapasztalatokkal rendelkezik, joggal számithatunk mielőbbi eredményekre.

HIRSCH, Sigrid

MÖGLICHKEITEN DER ZUSAMMENARBEIT DER FACHHISTORIKER DER INTERNATIONALEN KOMMISSION FÜR GESCHICHTE DES SPORTES UND DER INFORMATIONSSPEZIALISTEN VON IASI AUS DER SICHT DER KOMMISSION INFORMATIONSMITTEL VON IASI

Die Arbeit der Kommission für Geschichte des Sportes und der IASI-Kommission für Informationsmittel berühren sich bei Aufgaben sporthistorischer Informationstätigkeit.

Die Sporthistoriker befassen sich mit sportgeschichtlichen Tatsachen. Fragen der Informationstätigkeit sehen sie immer unter dem Gesichtspunkt der Kenntnisermittlung für ihre Spezialaufgabe.

Die Informationsspezialisten auf dem Gebiet von Körperkultur und Sport betrachten sportwissenschaftliche Fragen unter informationswissenschaftlicher und -methodischer Sicht, wobei die Informationsprinzipien und -verfahren für alle Teilbereiche - auch für die Sportgeschichte eingesetzt werden. Innerhalb dieses Gesamtauftrages von IASI orientiert sich die Kommission Informationsmittel auf die Ergebnisse der Informationstätigkeit.

I. Kennzeichnung der Informationsmittel

Definition

1. Inhaltsdefinition

Informationsmittel sind Träger unterschiedlichen Materials von fachspezifischen Informationen, die durch gedenkliche Prozesse planmässig und speziell zum Zwecke der Bedarfsbefriedigung durch Erkenntnisaustausch erarbeitet werden. Ihre Formen verändern und entwickeln sich entsprechend der Veränderung der gesellschaftlichen Voraussetzungen und Anforderungen.

2. Umfangsdefinition

Zu den Informationsmitteln gehören die unterschiedlichsten Formen:
Zusamennstellungen ausgewählter, für eine bestimmte Aufgabenstellung aussagekräftiger Quellenteile, die dem Wissenschaftler wesentliche Fakten und Zitate unverändert direkt auf den Tisch legen. - Solche Informationsmittel sind besonders für Fachgebiete wichtig, die sich direkt auf Quellen berufen müssen.

Bibliographische Zusammenstellungen zu allgemeiner oder spezieller Thematik - also Fachbibliographien und Spezialbibliographien. Sie sind Quellennachweise, d.h. Vermittler zu den einschlagigen Quellen. Sie ermöglichen dem Wissenschaftler, unter vielen Dokumenten die für ihre Aufgabenstellung vesentlichen herauszufinden.

Der Weg zur Kenntnis wird erleichtert, wenn die Informationsmittel ausser bibliographischen Angaben noch Aussagen zum Inhalt tragen in Form von Kurzannotationen und Referaten.

Analytische Informationsmittel, bei denen der wesentliche Sachinhalt der einzelnen Quelle herausgearbeitet und konzentriert wurde können dem Wissenschaftler evtl. das Lesen des Originals ersparen. Der Grad der Verdichtung kann so weit gehen, dass Sachverhalte als Fakten und Kennziffern ausgedrückt sind.

Synthetische Informationsmittel bieten Zusammenfassungen von Aussagen aus vielen Quellen zu einer speziellen Thematik. Hierher gehörendie soganannten Literaturstudien oder thematischen Studien. Im technischen Bereich nennt man sie entsprechend ihrer Aufgabenstellung auch Weltstandsvergleiche. - Diese Informationsmittel stellen wissenschaftliche Arbeiten dar und bieten die Grundlage für Forschungsaufgaben.

II. Zur Informationstätigkeit der Kommissionen

1. Die Informationsarbeit der Sporthistorikerkommission

Die sporthistorische Kommission leistet unter anderem auch Informationsarbeit durch Herausgabe von Informationsmitteln.

Die "Internationale Sammlung sporthistorischer Dokumente" ist ein fachspezifisches Mittel für den Sporthistoriker. Es befriedigt den speziellen Bedarf der international orientierten Wissenschaftler nach Kenntnis wesentlicher, für das jeweilige Land typischer und für seine Entwicklung entscheidender Quellen oder nach Quellen, die für internationale Entwicklungstendenzen kennzeichnend sind. Die gedanklich-inhaltliche Aufbereitung besteht in der Auswahl der aussagekräftigsten Teile aus den aussagenkräftigsten Quellen, in der Umsetzung des Inhalts in mehrere weitverbreitete Sprachen, in der teilweise notwendigen Verdichtung und Kommentierung der Aussagen und in der übersichtlichen Kennzeichnung, Ordnung und Verweisung.

Ausserdem werden im Auftrage der Kommission und von Mitgliedern der Kommission Bibliographien erarbeitet.

2. Die Arbeit der Kommission Informationsmittel für die Sportwissenschaft und damit auch für die Sportgeschichte

Die Kommission Informationsmittel von IASI befasst sich mit der Gestaltung der Informationsmittel aus zwei verschiedenen Aspekten.

Sie sieht die Informationstätigkeit zuerst aus der Sicht der Sportwissenschaftler und damit mit dem Ziel der ständigen Verbesserung der Kenntnisübermittlung an den Fachwissenschaftler. Deshalb stehen Fragen der Aussagefähigkeit der Informationsmittel im Vordergrund.

Zum anderen müssen Prinzipien der Informationswissenschaft und -praxis beachtet werden. Sie gelten für alle Fachgebiete gleichmässig. So gelten für die formale Gestaltung der Informationsmittel Körperkultur und Sport des jeweiligen

Landes die nationalen Festlegungen und Normen. Für die internationale Informationstätigkeit geben ISO-Empfehlungen die Grundlage, auf der für die wesentlichsten Arbeitsschritte und -ergebnisse Normen erarbeitet wurden und werden. Die Kommission muss für ihre Arbeit auf verliegende oder in Arbeit befindliche Normen zurückgreifen oder ihre Bestätigung abwarten. Unter Perücksichtigung der nationalen Pesonderheiten können ausserdem alle von der Kommission erarbeiteten Materialien nur empfehlenden oder anregenden Charakter tragen.
Unter Beachtung dieser Bedingungen hat sich die Kommission unter anderem folgende Aufgaben gestellt:

- Schaffung eines Überblickes über bestehende Informationsmittel Körperkultur und Sport, ihre Einordnung und Systematisierung und Einschätzung ihrer Wirksamkeit;

- Erarbeitung von Empfehlungen zur Anwendung bestehender Normen und Regeln;

- Zusammenstellung methodischer Hinweise zur Erarbeitung von Informationsmitteln;

- Organisierung des Erfahrungsaustausches über Inhalt, Form, Gestaltung und Entwicklungstendenzen von Informationsmitteln Körperkultur und Sport.

III. Möglichkeiten der Zusammenarbeit zwischen den Kommissionen

1. Möglichkeiten der Unterstützung der Sporthistorikerkommission durch die Kommission Informationsmittel von IASI

Übermittlung von Empfehlungen und Hinweisen z.B.:

Hinweise zur Anwendung von ISO-Empfehlungen für die bibliografische Titelerfassung,

Empfehlungen zur Nutzung von Normen für die Zeitschriftentitelkürzungen.

Hinweise zur Gestaltung analytischer Informationsmittel,

Hinweise zur Gestaltung synthetischer Informationsmittel.

Dabei müssen die genannten Einschränkungen zum Zeitpunkt und zur Gültigkeit solcher Empfehlungen berücksichtigt werden.

2. Möglichkeiten der Unterstützung der Arbeit der Kommission Informationsmittel durch die Historikerkommission

Zusammenfassung von Forderungen der Sporthistoriker zur Gestaltung von Informationsmitteln zur Unterstützung ihrer wissenschaftlichen Tätigkeit.

Übermittlung aller Ergebnisse der Informationstätigkeit der Sporthistorikerkommission zur Vervollständigung der Übersicht aller wessentlichen Informationsmittel.

3. Vorschläge zur praktischen Gestaltung der Zusammenarbeit

Austausch von Informationsmitteln und methodischen Materialen über die Kommissionsvorsitzenden,

Einbeziehung der Informationsergebnisse weiterer Länder evtl. durch eine gemeinsame Aktion (Anschreiben),

Überprüfung der Möglichkeiten der arbeitsteiligen Erarbeitung eines Informationsmittels,

Wechselseitige Teilnahme von Vertretern an Beratungen, soweit beiderseitig interessierende Fragen auf der Tagesordnung stehen,

Austausch von Erfahrungen über Entwicklungsprobleme des Inhalts, der Gestaltung und der Darbietung von Informationen. Mit diesen Vorschlägen soll der Diskussion nicht vorgegriffen werden. Sie sollen nur Beratungsanstösse geben.

HIRSCH, Sigrid

AZ EGYÜTTMÜKÖDÉS LEHETŐSÉGEI A NEMZETKÖZI SPORTTÖRTÉNETI BIZOTTSÁG SZAKTÖRTÉNÉSZEI ÉS AZ IASI INFORMÁCIÓS SZAKEMBEREI KÖZÖTT AZ IASI INFORMÁCIÓS ESZKÖZÖK BIZOTTSÁGA SEGITSÉGÉVEL

A Sporttörténeti Bizottság és az IASI Információs Eszközök Bizottságának munkája a sporttörténeti információs tevékenység feladatainál érintkezik egymással.

A sporttörténészek sporttörténeti adatokkal, tényekkel foglalkoznak. Az információs tevékenység kérdéseit mindig az ismeretközlés szempontjából veszik tekintetbe saját speciális feladataik megoldásához.

A testnevelés és sport területén dolgozó információs szakemberek információtudományos és -módszertani szempontból veszik szemügyre a sporttudományos kérdéseket, és valamennyi részterület - köztük a sporttörténet - információs elveit és eljárásait kutatják. Az IASI fő feladata mellett az Információs Eszközök Bizottsága az információs tevékenység felé fordul.

I. Az információs eszközök jellemzése

Meghatározás

1. Tartalmi meghatározás

Az információs eszközök különböző speciális szakmai információs anyagok hordozói, amelyeket gondolati folyamatok utján tervszerüen és speciálisan az ismeretek cseréje iránti igények szerint dolgoznak ki. Formáik a társadalmi feltételek és igények változásainak megfelelően változnak és fejlődnek.

2. Terjedelmi meghatározás

Az információs eszközök sorába a legváltozatosabb formák tartoznak. Válogatott források, egy meghatározott feladat szempontjából kifejezett összeállitások, amelyek változtatás nélkül és közvetlenül lényeges tényeket és idézeteket nyujtanak a tudós számára. Ilyen információs eszközökre különösen azokon a területeken van szükség, amelyek közvetlenül a forrásokra kell hivatkozzanak. Az általános vagy speciális tematikáju bibliográfiai összeállitások - tehát szak- és speciális bibliográfiák. Forráskimutatások, amelyek az egyedi források felé közvetitenek, igy lehetővé teszik, hogy a kutató a nagyszámu dokumentum közül a feladat kitüzése szempontjából lényegeseket válassza ki.

Megkönnyiti az ismeretszerzést, ha az információs eszközök a bibliográfiai adatokon kivül a tartalomra vonatkozó utalásokat is tartalmaznak rövid annotációk és referátumok formájában.

Azok az analitikus információs eszközök, amelyek egy-egy forrás lényeges tárgyi tartalmát tárják fel és koncentrálják. Esetleg meg is takaritják a kutató számára az eredeti közlemény elolvasását. A tömöritès mértéke odáig terjedhet, hogy a valóságos tartalmat tények megállapitásával és számjelzetekkel fejezik ki. A szintetizáló információs eszközök több forrás tartalmi összefoglalásait nyujtják egy speciális témakörben. Ide tartoznak az un. irodalmi vagy tematikus tanulmányok. A technika területén feladatuknak megfelelően a világ pillanatnyi állapota összehasonlitásának is nevezik őket. Ezek az információs eszközök maguk is tudományos munkák, és kutatási programot képeznek.

II. A bizottságok információs tevékenységéről

1. A Sporttörténeti Bizottság munkája

A Sporttörténeti Bizottság egyebek között információs munkát is végez információs eszközök kiadásával.

A "Sporttörténeti dokumentumok nemzetközi gyüjteménye" különleges szakmai eszköz a sporttörténész számára. A nemzetközi kérdésekkel foglalkozó kutatókat szolgálja a lényeges, az adott országra jellemző és fejlődésében döntő források vagy az olyan források feltárásával, amelyek nemzetközi fejlődési irányokat tükröznek. A gondolati-tartalmi feldolgozásnak az a lényege, hogy a legfontosabb források legértékesebb részeit válogatják ki, hogy a dokumentumot több világnyelvre is leforditják, hogy egyes részeit a szükségletnek megfelelően kivonatolják és ismertetik, és hogy az egész rendelkezésre álló anyagot áttekinthető módon leirják, válogatják és rendszerezik.

Ezenkivül a Bizottság tagjai bibliográfiákat állitanak össze a Bizottság megbizása alapján.

2. Az Információs Eszközök Bizottságának tevékenysége a sporttudomány és a sporttörténet területén

Az IASI Információs Eszközök Bizottsága két szempontból foglalkozik információs eszközök kidolgozásával:

Először is a sporttudomány művelőinek szemszögéből vizsgálja az információs tevékenységet, azzal a céllal, hogy állandóan javitsa a sportinformációs munkát. Ezért fontosak az információs eszközök hatékonyságát kifejező kérdések. Másrészt szem előtt kell tartani az információtudomány és -gyakorlat elveit. Ezek egyaránt érvényesek minden szakterületre. Igy a testnevelés és sport információs eszközeinek formai kialakitásában is mindig be kell tartani az adott ország előirásait és normáit. A nemzetközi információs tevékenység alapjait az ISO*-ajánlások szabják meg. Ezen az alapon dolgozták ki és dolgozzák ki a legfontosabb munkafázisok és eredmények szabványait. A Bizottság munkájában meglevő vagy most készülő normákhoz kell, hogy alkalmazkodjon, vagy meg kell szereznie ezek jóváhagyását. A Bizottság által kidolgozott minden anyag, amelyet a nemzeti sajátosságok figyelembevételével készitettek el, csak ajánlás vagy utmutatás jellegü lehet.

Ezeket a feltételeket tekintve, a Bizottság egyebek között a következő feladatokat tüzte ki:

- A testnevelés és sport területén feltárt információs eszközök felmérése, elrendezése és rendszerezése, hatékonyságuk elemzése;

- Ajánlások kidolgozása az érvényben levő szabványok és szabályok alkalmazására;

- Módszertani utmutatók összeállitása információs eszközök kidolgozásához;

- A tapasztalatcsere megszervezése az információs eszközök tartalmáról, formájáról, alakulásáról és fejlődési irányairól a testnevelés és sport területén.

III. A bizottságok közötti együttmüködés lehetőségei

1. Az IASI Információs Eszközök Bizottságának lehetőségei a Sporttörténeti Bizottság támogatására

Ajánlások és utmutató készitése, például:

- Utmutatók az ISO-ajánlások alkalmazásához a bibliográfiai cimleirásoknál;

- A folyóiratcimek röviditési szabványainak ismertetése;

- Segitség az analitikus információs eszközök összeállitásához;

- Utmutatás a szintetikus információs eszközök összeállitásához.

Az ilyen ajánlásoknál figyelembe kell venni az időre és érvényességre vonatkozó korlátozásokat.

* ISO = International Standardization Organisation. (Nemzetközi Szabványügyi Szervezet.)

2. A Sporttörténeti Bizottság lehetőségei az Információs Eszközök Bizottsága munkájának támogatására

Összefoglalja és elemzi, milyen igényeket támasztanak a sporttörténészek kutató munkájukban az információs eszközök iránt.

Hogy teljesebb legyen az áttekintés valamennyi lényeges információ felett, a Sporttörténeti Bizottság közli információs tevékenységének minden eredményét.

3. Javaslatok az együttmüködésre:

- Információs eszközök és módszertani anyagok cseréje a bizottságok elnökein keresztül;

- további országok bevonása az információs eredmények felhasználásába, esetleg egy közös akció keretében (körlevél);

- információs eszközök kidolgozási lehetőségeinek vizsgálata;

- képviselők kölcsönös részvétele a tanácskozásokon, amennyiben közös érdeklődésre számot tartó kérdések szerepelnek;

- tapasztalatcsere az információk tartalmi, formai és előállitási problémáiról.

Ezekkel a javaslatokkal nem kivánunk elébe vágni a vitának.

Az előadást csak vitaindítónak szántuk.

ЦОНКОВ, Васил

КАФЕДРА ПРИ ВЫСШЕМ ИНСТИТУТЕ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА ИМЕНИ Г. ДИМИТРОВ В СОФИИ ОТМЕЧАЕТ 30-ЛЕТИЕ ПУБЛИКАЦИЙ ПО ИСТОРИИ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

По сравнению с развитыми странами в Болгарии мало публикаций по истории физической культуры. Две основные причины обуславливают этот факт. Во-первых, современная физическая культура и спорт проникают поздно в Болгарию вследствии ее отсталости, причиной которой является пятивековое османское иго до 80-десятых годов прошлого века. Во-вторых, в Болгарии очень поздно было открыто высшее учебное заведение для подготовки специалистов в области истории физической культуры.

В Болгарии, как и во всех странах мира, очагами исторических знаний по физической культуре и спорту являются учебные заведения по физической культуре. Открытие такого заведения в Болгарии в 1942/1943 учебном году совпадает по времени со Второй мировой войной. Вот почему ничего существенного не было отмечено этим высшим учебным заведением, включая и в области истории физической культуры.

С победой социалистической революции в Болгарии в сентябре 1944 года был создан, по примеру институтов Советского Союза, Высший институт физической культуры имени Г. Димитрова, как высшее учебное заведение социалистического типа. Были созданы профилированные кафедры по отраслям, а также и кафедра истории физической культуры. Эту кафедру оглавил тогда В. Цонков.

За период с 1948 по 1978 год здесь формировались первые профессиональные специалисты по истории физической культуры — профессора, доценты, кандидаты наук и ассистенты. Кафедра утвердилась как научно-исследовательский и учебно-преподавательский центр истории физической культуры национального масштаба. Единственно она во всей стране имеет право открывать процедуры по присуждению научных званий /доценты и профессора/ и ученых степеней /кандидаты и доктора наук/. В Болгарии было положено начало значительному числу публикаций по истории физической культуры.

За сравнительно непродолжительный исторический период — 30 лет — в Болгарии было опубликовано много материалов из области истории физической культуры, и основную часть из них представляют публикации преподавателей этой кафедры. В этом смысле настоящий научный доклад имеет в большой степени обобщающее значение и дает общее представление о публикациях по истории физической культуры в Болгарии.

В настоящем докладе мы поставили перед собой следующие задачи: 1/ Установить в тематическом аспекте состояние материалов по истории физической культуры, опубликованных кафедрой за 30 лет; 2/ Поделиться скромными успехами нашей страны

с коллегами других стран перед международной аудиторией в целях обмена опытом,3/ Предоставить для научного использования наши публикации за пределами Болгарии. Само собой разумеется, что ограниченное время требует, чтобы этот доклад имел совсем схематическое изложение.

За тридцатилетний период кафедра издала в общем около 300 научных, научно-популярных и популярных публикаций в области истории физической культуры. Некоторые из них повторяются в различных видах, а другие являются коллективным делом. Около 230 принадлежат профессору В. Цонкову, около 60 — доценту Н. Петрову и около 10 — главному ассистенту М. Дамянову. Эти публикации являются делом сравнительно небольшого числа штатных преподавателей /сперва только один преподаватель, а в последнее время уже трое/.

На кафедре работали и несколько аспирантов с других кафедр учебных заведений в нашей стране, а также и аспиранты на свободной подготовке — публикации этих аспирантов, а также и их диссертации не входят в общее число публикаций, которое мы прежде указали. Не входят сюда и публикации преподавателей кафедры, которые не имеют прямой связи с историей физической культуры.

По своему виду публикации кафедры по истории физической культуры делятся на: 1/ Научные, научно-популярные и популярные; 2/ Книги, студии и статьи; 3/ Учебники и учебные пособия для студентов. Бесспорно, эта классификация совсем условная. Большое разнообразие публикаций объясняется многонаправленностью кафедры, ее потребностями и вообще потребностями физкультурного и спортивного движения в стране. Трудно установить, какой вид публикаций преобладает, поскольку невозможно резко отграничить один вид от другого ввиду конкретных потребностей практики.

По своей тематике публикации нашей кафедры имеют совсем разносторонний и многосторонний характер, как бы ни звучало это парадоксально, учитывая небольшое число штатных преподавателей, работающих на нашей кафедре. Эта особенность публикаций объясняется следующим: 1/ Необходимостью в полном и всестороннем знании всеми членами кафедры, по мере возможностей, всех проблем истории физической культуры как обязательной дисциплины для студентов;2/Непрерывным обогащением новыми научными знаниями и развитием истории физической культуры как частно-отраслевой науки; 3/ Непрерывным увеличением интересов развитых студентов во всему более конкретному и точному в этой области.

Поскольку на практике это очень трудно осуществить между самими преподавателями существует профилированная специализация по общей истории и по истории физической культуры в Болгарии, по видам периодов в истории физической культуры, по основным проблемам и т.д.

Наряду с недостатками и трудностями, которые представляет разносторонний характер публикаций, он в то же время имеет, бесспорно, и преимущество. Знание, по мере возможностей, всех проблем истории физической культуры как научной дисципли-

ны имеет огромное методологическое значение при научном исследовании отдельных частных проблем. Непосредственный контакт со студентами стимулирует к углублению научных исследований. Публикации на уровне лучших студентов, стремящихся найти самые новые научные информации и достижения.

Сравнительно небольшая часть, около 30% всех публикаций кафедры занимаются проблемами всемирной истории физической культуры /в некоторых странах, на некоторых континентах и в мировом масштабе/ в разные периоды общественно-экономического развития. Больше всего публикаций /около 45%/ занимаются капиталистическими странами, публикаций смешанного характера около 30%, около 20% занимаются странами социалистического содружества и совсем небольшой процент публикаций посвящено остальным формациям.

Вот причины сравнительно небольшого числа публикаций, занимающихся историей физической культуры в мире: 1/ Большие турдности в связи с использованием оригинальных источников и материалов; 2/ Необходимость в совершенном знании иностранных языков; 3/ Необходимость в значительных материальных средствах и т.д.

В этом отношении кафедра использует в своей преподавательской работе существующие за рубежом публикации, учебники и учебные пособия из социалистических и капиталистических стран.

Вот и основные темы публикаций о всемирной истории физической культуры: 1/ Мировые системы физического воспитания; 2/ Всемирное рабочее и буржуазное физкультурное и спортивное движение при капитализме; 3/ Советское физкультурное и спортивное движение и его мировое значение; 4/ Международное олимпийское движение при капитализме и в современном обществе с различным социальным строем; 5/ Теория происхождения физической культуры; 6/ Религия, идеология, политика и спорт и др.

Что касается издания этих публикаций по общей истории физической культуры, у нас большая часть вышла в периодической печати в журналах и газетах /около 60%/, в научных сборниках /около 30%/ и в виде самостоятельных книг, учебников и учебных пособий /около 10%/. Около 25% этих публикаций отпечатано и на иностранных языках и таким образом может быть использовано и за рубежом. Некоторые из этих публикаций — на современном международном уровне и имеют методологическое значение для исследования истории физической культуры как частноотраслевой науки.

Более значительная часть публикаций нашей кафедры, около 70%, рассматривают историю физической культуры в Болгарии во время разных общественно-экономических формаций. Больше всего публикаций посвящено эпохе Возрождения /XIX в./ и капитализма /до 50 годов XX в./ в Болгарии — около 60%, периоду социализма у нас посвящено около 15%, около 10% публикаций имеют смешанный характер и меньше всего публикаций посвящено эпохе феодализма, рабовладельческому и родово-общинному строю.

Эта направленность публикаций кафедры исключительно к болгарской истории физической культуры разумеется сама собой

и не нуждается в особой аргументации. Создание Высшего института физической культуры застало Болгарию без собственной истории физической культуры. Исключение представляли некоторые отдельные материалы, написанные любителями, часто имеющие сомнительную научную стоимость. Имеющиеся попытки сделать обобщение в этом отношении надо было просмотреть заново в интересах объективности исторических знаний. Еще в первые годы после создания Института чтение курса лекций по истории физической культуры привело к необходимости в написании и отпечатывании, хотя и на ротаторе, учебников и учебных пособий.

Кафедра восприняла советский опыт, а именно, чтобы курс по истории физической культуры для студентов состоял из двух разделов: 1/ Общая история физической культуры; 2/ История физической культуры в Болгарии. Причины были следующие: 1/ Представить студентам в мировом масштабе историю физической культуры с древности и до наших времен; 2/ Успешное изучение истории физической культуры данного народа трудно, даже невозможно с методологической точки зрения, без знания в основных линиях истории физической культуры в мировом масштабе; 3/ Изучение только национальной истории физической культуры приведет неминуемо к националистическому шовинизму, а изучение только общей истории физической культуры — к национальному нигилизму.

Кафедре негде было позаимствовать историю физической культуры в Болгарии, и ее следовало написать, несмотря на большие трудности разного характера — необходимо было отыскать, изучить и обобщить основные источники и оригинальные материалы. Первыми публикациями кафедры были именно эти источники и материалы, которые были отпечатаны с краткими аннотациями и комментариями. Что касается написания общей истории физической культуры, то это дело оказалось легче, так как за основу были взяты зарубежные учебники и, главным образом, советские.

Основные темы этой группы публикаций следующие: 1/Народные формы физического воспитания болгарского населения, а также современное физическое воспитание и спорт в эпоху Возрождения и при капитализме в Болгарии /около 60%/; 2/ Возникновение и утверждение нового типа физической культуры и спорта в социалистической Болгарии /около 15%/; 3/ Учебные пособия и учебники для студентов /около 10%/ и т.д.

Особое место среди этой группы публикаций занимают публикации, которые вскрывают научно прогрессивные традиции болгарского народа в области физической культуры и спорта с древности и до наших времен, формируют диалектико-материалистическое научное мировоззрение.

Большая часть публикаций о Болгарии посвящена истории общественных буржуазных и рабочих спортивных организаций при капитализме /около 50%/, физической культуре в школе /около 25%/, совсем немного физическому воспитанию в армии и т.д. Примерно в той же пропорции и публикации об истории физического воспитания при социализме. Совсем незначительное число публикаций посвящено остальным общественно-экономическим формациям.

Можно считать, что эта группа публикаций исчерпывает в большой степени следующие темы: 1/ Народные формы физического

воспитания в Болгарии; 2/ Физическое воспитание в школе в Болгарии при капитализме; 3/ Рабочее физкультурное движение при капитализме в Болгарии; 4/ Балканские игры и участие Болгарии в них; 5/ Участие Болгарии в олимпийском движении; 6/Участие Болгарии в Красном спортивном интернационале; 7/ Влияние советской физической культуры и спорта в Болгарии; 8/ История студенческого спорта в Болгарии при капитализме и др.

Почти все публикации этой группы /около 90%/ отпечатаны на болгарском языке у нас и только небольшая группа /около 10%/ отпечатаны на иностранных языках в других странах. Это, очевидно, не содействует их научному обращению и использованию в международном масштабе.

Большинство публикаций этой группы /около 65%/ отпечатаны в периодической печати /газетах и журналах/. Значительная часть /около 20%/ помещены в сборниках. Тринадцать публикаций вышли самостоятельными книгами.

В заключение можно сделать следующие выводы и указать принципиальные направления в отношении будущих публикаций и публикаций вообще по истории физической культуры и спорта.

Кафедра наметила свой путь развития, накопила немалый опыт и создала традиции в своей публицистической работе. Полная и многосторонняя проблематика публикаций неизбежна и является обязательным требованием, независимо от ее положительных и отрицательных сторон. Публицистическая работа кафедры идет рука об руку с учебной преподавательской работой и успешно сочетается с ней.

Публикации посвящены проблемам принципиального методологического значения для объективного оформления исторического пути развития физической культуры и спорта, преимущественно, как социального явления в результате непрерывного социально-экономического развития человечества. Публикации по истории физической культуры в Болгарии идут параллельно с публикациями по общей истории физической культуры, что в отношении методологии является обязательным.

Направление публикаций к прогрессивным традициям народов и человечества в прошлом, поощрение нового и прогрессивного и борьба с пережитками и реакционным являются обязательным требованием, которое предъявляется к нашей отраслевой научной дисциплине — истории физической культуры. Без этого мы не можем успешно удовлетворять практические потребности развитого общества.

Отпечатывание публикаций в периодической печати, в сборниках и как самостоятельные книги, учебники и учебные пособия удовлетворяет разнообразные научные, научно-популярные и популярные интересы широких слоев читателей.

Отпечатывание публикаций, по мере возможностей, на иностранных языках, включая и русский язык, является обязательным требованием, необходимым для использования научных знаний в области истории физической культуры и спорта и в международном плане.

CONKOV, Vaszil

A SZÓFIAI G. DIMITROV TESTNEVELÉSI FŐISKOLA MEGEMLÉKEZÉSE A SPORTTÖRTÉNETI KIADVÁNYOK MEGJELENTETÉSÉNEK 30. ÉVES ÉVFORDULÓJÁRÓL

A fejlett országokhoz képest Bulgáriában kevés a sporttörténeti tárgyu publikáció. Ennek két alapvető oka van. Először is a mult század 80-as éveiig tartó oszmán elnyomás miatt Bulgáriában későn alakult ki a modern testnevelés és sport. Másodszor, Bulgáriában nagyon későn alapitottak olyan főiskolát, amely sporttörténész szakembereket is képez.

Mint a világ minden országában, Bulgáriában is a testnevelési főiskolák jelentik a testkultura és a sport történetével kapcsolatos ismeretek központjait. Az első ilyen oktatási intézmény megnyitásának éve - 1942-43 - Bulgáriában egybeesik a második világháboru idejével. Ezért nem tehetett semmi lényegeset ez a főiskola a sporttörténet területén sem.

A szocialista forradalom győzelme után, 1944. szeptemberében a Szovjetunió főiskoláinak mintájára Bulgáriában is létre hozták a G. Dimitrov Testnevelési Főiskolát, mint szocialista tipusu felsőoktatási intézményt. Megalakultak az egyes területeknek megfelelő tanszékek, igy a testkultura története tanszék is. A tanszék élére Conkov, V. került.

1948 és 1978 között itt képezték a sporttörténet első hivatásos szakembereit. A tanszék a sporttörténet tudományos kutatási és oktatási központja lett az egész országban, az egyetlen szerv, amely jogosult tudományos cimek (cimzetes docens és egyetemi tanár) és tudományos fokozatok (kandidátus és tudományok doktora) odaitélésére. Igy Bulgáriában megteremtődtek a feltételek a sporttörténeti tárgyu publikációk megjelentetéséhez.

Viszonylag rövid történelmi korszak - 30 év - alatt Bulgáriában igen sok sporttörténeti anyag jelent meg, jelentős részükben az emlitett tanszék oktatóinak munkái. Ebben az értelemben mostani előadásom összefoglaló jellegü, és áttekintést nyujt a Bulgáriában napvilágot látott sporttörténeti közleményekről.

Előadásomban a következő feladatokat tüztem magam elé: 1. Tematikus összefoglalást nyujtani az elmult harminc év során tanszékünk által megjelentetett sporttörténeti publikációkról; 2. Nemzetközi hallgatóság előtt tapasztalatcsere céljából megismertetni a más országokból érkezett hallgatókat hazánk szerény sikereivel; 3. Bulgária határain tul is terjeszteni publikációinkat tudományos felhasználás végett. Magától értetődik, hogy előadásom a szükre szabott idő miatt csak a rövid bemutatásra korlátozódhat.

Az elmult 30 év során tanszékünk mintegy 300 tudományos, tudományos-népszerü és népszerüsitő kiadványt jelentetett meg a sporttörténet területén. Egyes kiadványok többféle formában is megjelentek, mások pedig közös munka eredményei. Közel 230 Conkov, V. professzor, kb. 60 Petrov, N. docens, és mintegy 10 Dam-

janov,H. főmunkatárs nevéhez fűződik. Ezeket a publikációkat viszonylag kis számu főfoglalkozásu oktató irta (eleinte csak egyetlen oktató volt, jelenleg már hárman vannak).

Dolgoztak tanszékünkön hazánk más felsőoktatási intézményeinek tanszékeiről érkezett aspiránsok és önálló aspiránsok is. Az ő publikációikat és disszertációikat nem számitottuk bele a publikációk fentebb emlitett számába. Nem számitottuk tanszékünk oktatóinak nem közvetlenül sporttörténeti témáju dolgozatait sem.

Jellegüket tekintve a sporttörténeti tanszék publikációi a következőképpen csoportosithatók: 1. Tudományos, tudományos-népszerü kiadványok; 2. Könyvek, tanulmányok és cikkek; 3. Tankönyvek és jegyzetek a hallgatók számára. Ez az osztályozás természetesen csak feltételes. A publikációk sokféleségét a tanszék sok irányu tevékenysége, szükségletei és általában az ország testnevelési és sportmozgalmának igényei magyarázzák. Nehéz lenne megállapitani, milyen jellegü publikációk vannak tulsulyban, mivel a gyakorlat konkrét igényeinek fajtái sem határolhatók el egyértelmüen egymástól.

Tematikájukat tekintve tanszékünk publikációi sokfélék és sokoldaluak, bármilyen paradoxnak tünjék is ez a megállapitás a tanszéken dolgozó főfoglalkozásu oktatók alacsony számát tekintve. A publikációknak ez a sajátossága a következőkkel magyarázható: 1. Mivel a testkultura története hallgatóink számára kötelező tantárgy, a lehetőségekhez mérten tanszékünk minden oktatója teljes és sokoldalu ismeretekkel kell rendelkezzen a testkultura történetének minden kérdéséről; 2. A testkultura története, mint önálló tudományág egyre ujabb tudományos ismeretekkel gazdagodik, és szakadatlanul fejlődik. 3. A hallgatók érdeklődése a terület egyre konkrétabb és pontosabb kérdései iránt állandóan nő. Mivel ezt a gyakorlatban rendkivül nehéz megvalósitani, maguk az oktatók is specializálódnak az általános,illetve a bolgár sporttörténetre, a testkultura történetének egyes időszakaira, egy-egy fontosabb kérdésre stb.

Bár a publikációk sokfélesége számos nehézséget és problémát okoz, ugyanakkor vitathatlanul bizonyos előnyöket is jelent. Az egyes részkérdések tudományos kutatásában hatalmas módszertani jelentőséggel bir a sporttörténet, mint tudományos diszciplina valamennyi problémájának ismerete. A közvetlen kapcsolat a hallgatókkal a tudományos kutatás elmélyitésére ösztönöz. A publikációk megfelelnek a legkiválóbb hallgatók szinvonalának, akik állandó információt igényelnek a legujabb tudományos eredményekről.

A tanszék publikációinak viszonylag kis hányada, mintegy 30 %-a foglalkozik a testkultura egyetemes történetének kérdéseivel (egyes országokban, földrészeken, illetve világméretekben) a társadalmi-gazdasági fejlődés különböző korszakaiban. A legtöbb publikáció (közel 45 %) a kapitalista országokkal foglalkozik, 30 %-ot tesznek ki a vegyes jellegü publikációk, 20 % foglalkozik a szocialista közösség országaival, és mindössze néhány százalék az egyéb információkkal.

Miért foglalkozik viszonylag kevés publikáció a világ testkulturájának történetével? Mert: 1. nagyon nehéz hozzájutni az eredeti forrásokhoz és anyagokhoz; 2. jól kell tudni az idegen nyelveket; 3. jelentős anyagi eszközökre van szükség stb.

A tanszék oktató munkájában felhasználja a külföldön megjelenő publikációkat, a szocialista és a kapitalista országok tankönyveit és jegyzeteit.

Melyek az egyetemes sporttörténettel foglalkozó publikációk fő témái?
1. Testnevelési rendszerek a világban; 2. A világ munkás és polgári testnevelési és sportmozgalma a kapitalizmusban; 3. A szovjet testnevelési és sportmozgalom, és világméretü jelentősége; 4. A nemzetközi olimpiai mozgalom a kapitalizmusban és a különböző társadalmi berendezkedésü modern társadalmakban; 5. A testkultura eredetének elmélete; 6. Vallás, ideológia, politika és sport stb.

Ami az egyetemes sporttörténeti publikációk megjelentetését illeti, többségük időszakos kiadványokban, folyóiratokban és ujságokban látott napvilágot (közel 60 %), gyüjteményes kötetekben (kb. 30 %), vagy önálló könyvek, tankönyvek és jegyzetek formájában (kb. 10 %). Publikációink mintegy 25 %-a idegen nyelveken is megjelent nyomtatásban, igy külföldön is felhasználható. Néhány publikációnk megfelel a mai nemzetközi szinvonalnak, és módszertani jelentőséggel bir a testkultura-történet, mint résztudomány kutatásában.

Tanszékünk publikációinak többsége, közel 70 %-a Bulgária testnevelés- és sporttörténetével foglalkozik a különböző társadalmi-gazdasági rendszerek időszakában. A legtöbb publikációt (mintegy 60 %) a bolgár ujjászületés (XIX. század) és a kapitalizmus korszakának szentelték (a XX. század 50-es éveiig), a szocializmus időszakát tárgyalja kb. 15 %, 10 % vegyes tipusu, és a legkisebb rész foglalkozik a feudalizmus, a rabszolgatartó és az ősközösségi társadalom korszakaival.

Ugy érzem, magától értetődő, és nem szorul különösebb magyarázatra, miért fordulnak tanszékünk publikációi szinte kizárólag a bolgár testkultura története felé. Amikor a Testnevelési Főiskolát megalapitották, Bulgáriának nem volt saját sporttörténetirása. Kivételt képezett a néhány, amatőrök által irt szórványos anyag, amelyek tudományos értéke gyakran vitatható. Ahhoz, hogy ezeket a próbálkozásokat általánosithassuk, a tudományos ismeretek objektivitása érdekében ujra meg kellett vizsgálni minden anyagot. Már a főiskola megalapitása utáni első években, a sporttörténet oktatásához, az előadások megtartásához okvetlenül szükségessé vált tankönyvek és jegyzetek megirása és kiadása, még ha eleinte kis példányban sokszorositott formában is.

A tanszék átvette a szovjet tapasztalatokat. Ennek megfelelően a testkultura történetének oktatása két részre tagolódik:

I. A testkultura egyetemes története;
II. A testkultura története Bulgáriában. Ennek oka a következő:

1. A hallgatók világméretekben ismerjék meg a testkultura történetét az ókortól napjainkig;

2. Egy adott nép testkulturájának történetét módszertani szempontból nehéz, sőt lehetetlen az egyetemes testkultura-történet főbb vonalai ismerete nélkül sikeresen oktatni;

3. Ha csak a nemzeti testkultura történetét vizsgáljuk, ez elkerülhetetlenül nacionalista sovinizmushoz vezet, mig az egyetemes testkultura-történet kizárólagos tanulmányozása nemzeti nihilizmust eredményez.

Tanszékünk sehonnan nem merithetett anyagot a bolgár testkultura-történet megirásához. A nehézségek ellenére is magunk kellett megirjuk, fel kellett kutassuk,

meg kellett vizsgáljuk a főbb forrásokat és az eredeti anyagokat, és általánositanunk kellett azokat. Tanszékünk első publikációi éppen ezek a források és anyagok voltak. Rövid annotációkkal és kommentárokkal jelentettük meg őket. Ami az egyetemes sporttörténetet illeti, a munka könnyebb volt, mivel külföldi tankönyveket, elsősorban szovjet anyagokat vehettünk alapul.

Az ebbe a csoportba tartozó publikációk fő témái a következők:

1. A bolgár lakosság testnevelésének népi-nemzeti formái, a modern testnevelés és sport Bulgáriában, az ujjászületés és a kapitalizmus korában (kb. 60 %);

2. Az uj tipusu testkultura és sport kialakulása és megerősödése a szocialista Bulgáriában (közel 15 %);

3. Tankönyvek és jegyzetek a hallgatók számára (kb. 10 %), stb.

A publikáció ezen csoportján belül külön helyet foglalnak el azok a munkák, amelyek a bolgár nép haladó hagyományait tárják föl tudományos alapossággal a testkultura és a sport terén az ókortól napjainkig, és amelyek a dialektikus materialista tudományos világnézetet formálják.

A Bulgáriának szentelt munkák nagy része a kapitalizmusban létrejött társadalmi, polgári és munkás sportszervezetek történetével (közel 50 %), az iskolai testneveléssel (közel 25 %), néhány pedig a hadseregben folyó testneveléssel és más kérdésekkel foglalkozik. Közel azonosak az arányok a szocialista testkultura történetével foglalkozó publikációkon belül is. A dolgozatok jelentéktelen része tárgyalja az egyéb társadalmi-gazdasági alakulatokat.

A publikációknak ez a csoportja döntő mértékben az alábbi témákat vizsgálja:

1. A testnevelés népi formái Bulgáriában;

2. Iskolai testnevelés Bulgáriában a kapitalizmus időszakában;

3. A munkás sportmozgalom Bulgáriában a kapitalizmus időszakában;

4. A Balkán Játékok és Bulgária részvétele;

5. Bulgária részvétele az olimpiai mozgalomban;

6. Bulgária részvétele a Vörös Sportinternacionáléban;

7. A szovjet testkultura és sport hatása Bulgáriában;

8. A főiskolai sport története Bulgáriában a kapitalizmus korszakában stb.

Az ebbe a csoportba tartozó publikáció tulnyomó többsége (közel 90 %) bolgár nyelven jelent meg, és csak egy kis részüket jelentették meg idegen nyelveken más országokban (kb. 10 %). Ez a tény természetesen nem járul hozzá ahhoz, hogy anyagainkat a világ más részein is felhasználhassa a tudományos kutatás.

Az ide tartozó publikációk többsége (kb. 65 %) időszakos kiadványokban (ujságokban és folyóiratokban) jelent meg. Jelentős részük gyüjteményes kötetekben kapott helyet (kb. 20 %). 13 publikáció önálló könyv formájában látott napvilágot.

Összefoglalva, a jövőbeli publikációkkal, és általában a testnevelés és sport történetével foglalkozó írásokkal kapcsolatban megállapithatunk bizonyos fő elvi irányokat.

Tanszékünk meghatározta saját továbbfejlődésének utját, figyelemre méltó tapasztalatokat gyüjtött, és munkájában hagyományokat teremtett. A publikációk teljes és sokoldalu problémafelvetése elkerülhetetlen és egyben elengedhetetlen követelmény is, függetlenül ennek pozitiv és negativ oldalaitól. Tanszékünk irodalmi munkája oktató munkánkkal párhuzamosan halad, és egyben sikeresen kapcsolódik is hozzá.

Publikációkat szentelünk elvi módszertani kérdéseknek, a testkultura és sport, mint az emberiség állandó társadalmi-gazdasági fejlődésének eredményeként létrejövő társadalmi jelenségek történelmi fejlődési irányainak objektiv feltárása érdekében. A bolgár testkultura történetét tárgyaló publikációkkal párhuzamosan jelennek meg az egyetemes testkultura történetével foglalkozóak, ami módszertani szempontból szükségszerü.

Résztudományunk, a testkultura-történet terén elengedhetetlen követelmény, hogy a publikációk a népek és az emberiség multbeli haladó hagyományai felé forduljanak, feltárják mindazt ami uj és haladó, és harcoljanak minden ellen, ami visszahuzó és reakciós. Enélkül nem elégithetjük ki sikeresen a fejlett társadalom gyakorlati igényeit.

A sajtóban, kötetekben, önálló könyvek, tankönyvek és jegyzetek formájában megjelenő publikációk a lakosság széles rétegeinek sokoldalu tudományos, tudományos-népszerü és népszerü érdeklődését elégitik ki.

Ahhoz, hogy a testnevelés és sport története terén szerzett tudományos ismereteinket nemzetközi méretekben is hasznositani lehessen, elengedhetetlen feltétel, hogy publikációink a lehetőségekhez mérten idegen nyelveken, többek között orosz nyelven is megjelenjenek.

M. LÄMMER ÜLÉSELNÖKI ZÁRSZAVÁBÓL

Megköszönte az előadásokat és a hozzászólásokat, valamint a résztvevők nagy aktivitását. A szekcióülésről külön összefoglalót fog tartani a II. plenáris ülésen.

AUS DEM SCHLUSSWORT DES VORSITZENDEN

Der Vorsitzende der Sektion I. Prof. M. Lämmer bedankt sich in seinem Schlusswort für die Referate und Beiträge, wie auch für die aktive Teilnahme aller Anwesenden. Sein zusammenfassender Bericht über die Arbeit der Sektion folgt an der II. Plenarsitzung.

A 2. SZÁMU (ARCHIVUMOK) SZEKCIÓ ÜLÉSE

(Üléselnök: Lotz, Franz)

SECTION No. 2. (ARCHIVAL)

(President of the session: Lotz, Franz)

2. SZEKCIÓ (ARCHIVUMOK)

SECTION No. 2. (ARCHIVAL)

Üléselnök: Session president:	F. Lotz
Előadók: Speakers:	L. Kun J. Perutka F. Takács
A vitában felszólaltak: Intervening members:	H. Laskiewicz J. Perutka N. Petrova M. Lämmer H. Ueberhorst L. Kutassi

F. LOTZ ÜLÉSELNÖKI MEGNYITÓJÁBÓL

Kifejezte örömét, hogy ujra Budapesten, és ujra sporttörténészek között lehet. Üdvözölte a konferenciát és a szekció résztvevőit. A sporttörténetirásnak az elsődleges forrásokhoz kell fordulnia és erre kell támaszkodnia. A történeti források között igen fontos helyet foglalnak el az archiv anyagok, amelyeket meg kell keresni, fel kell tárni, és be kell kapcsolni a nemzetközi tudományos információ áramlatába. Üdvözölte az előadókat, és ismertette a szekció programját, és kérte a résztvevőket a vitában való részvételre.

ERÖFFNUNGSWORTE VON SITZUNGSVORSITZENDEN F. LOTZ

Er bringt seine Freude zum Ausdruck, dass er wieder in Budapest, und wieder unter Sporthistorikern sein kann. Begrüsst den Gedanken der Konferenz und die Teilnehmer der Sektionstagung. Die Sportgeschichtsschreibung soll sich den originellen Quellen zuwenden, sie soll sich auf diese stützen. Unter den originellen Quellen der Geschichtsschreibung sind die Archivmaterialien von besonderer Bedeutung, die man ersuchen, erschliessen und in den internationalen wissenschaftlichen Informationsfluss einsetzen soll. Er begrüsst die Referenten, gibt das Programm der Sektion zur Kenntnis und bittet die Teilnehmer um aktive Mitarbeit in der Diskussion.

KUN László

A SPORTTÖRTÉNETIRÁS NÉHÁNY KÉRDÉSÉHEZ

Kedves Vendégeink! Tisztelt Hallgatóim!

A sporttörténészek első budapesti konferenciája alkalmából bevezetésként a sporttörténet müvelésével kapcsolatos célkitüzések közül két gondolatot szeretnék felelevenitени. Mindkettő kapcsolatban áll az UNESCO ICSPE 1967-ben Prágában alapitott sporttörténeti bizottságának ülésével. Az első, Philip Noël Baker üzenete: "A sportolók és a sportbarátok növekvő tábora egyre fokozatosabban érdeklődik a testkultura átfogó története iránt. Életközelségben szeretné látni a különböző korok gondolkodásmódjához szervesen kapcsolódó vetélkedésformákat, testnevelési rendszereket, az egyes időszakok sportideáljait; azokat az eredményeket, amelyeket az emberiség teremtett egészsége megtartása és megerősitése érdekében. Ennek a célkitüzésnek jegyében a sporttörténeti müfaj fel fog zárkózni a történettudomány más szakágai mellé." A másik, a nemzetközi sporttörténeti munkaközösségek összefogásában és közelitésében elévülhetetlen érdemeket szerzett neves prágai sporttörténész, Frantisek Kràtkỳ gondolata: "A testkultura letünt rendszereiből, strukturáiból és determináló tényezőiből a gyakorlat dinamikus információkat vár a jelen és a jövő fejlődési tendenciáinak felméréséhez is..."

Most azzal a konkrét kérdéssel kell szembe néznünk, hogy több mint tiz év távlatából megtudtunk-e felelni a vázolt feladatoknak. Az összefoglaló szintézis jellegü feldolgozáshoz elengedhetetlenül szükséges előmunkálatok terén a közelmultban számos értékes kezdeményezés született. Egyes korszakokkal kapcsolatosan valóban gazdag anyag áll a kutatók rendelkezésére; más korszakok feldolgozása és tudományos vizsgálata pedig a szerény kezdeteknél tart. Az európai testkultura fejlődésének leglényegesebb vonulatait ki tudjuk tapintani, külön-külön igen figyelemre méltó eredmények születtek az egyes országok testkulturájának feldolgozása terén is. A probléma azonban az, hogy ez nem elegendő.

Az előrelépések feltételei véleményem szerint három területen érettek:

1. Mindenképpen megértek annak a feltételei, hogy a történeti egzaktság pontosságával felmérjük és közzétegyük az európai testnevelés és sport fejlődésének részletes kronológiáját. E téren elsősorban a XX. századot illetően vannak feladataink, mert a XIX. század végéig bezárólag Wildt kollégánk kiadványaira már tudunk támaszkodni.

2. A másik feladat a legfontosabb kordokumentumok közzététele. Itt nem egyszerü krestomátiákra gondolok, hanem olyan forráskiadványokra, amelyek kisérő szövegei betekintést adnak a közvetlen háttér inditékaiba is. A nemzeti jellegü forráskiadványokkal párhuzamosan, csak együttes összefogással oldható meg az olimpiai mozgalom és a nemzetközi szövetségek dokumentumainak összegyüjtése.

3. A harmadik feladat egy európai értelemben vett sporttörténeti szintézis megalkotása.

Itt szeretnék áttérni arra a kérdésre, hogy a feldolgozás metodikájában is meg kell találnunk azokat a közös nevezőket, ami tervezett munkálatainkat szerkezetileg is összekapcsolja. Ez a problémakör a történeti törvényszerüségek értelmezése. Ahhoz, hogy egy magyar sporttörténész a magyarországi testkultura történetének törvényszerü menetét felfedezze, és azt be is tudja mutatni, ismernie kell más népek és országok történetét is. Ha viszont ez megtörtént, akkor a magyarországi testkultura jelentőségeit feltétlenül ezekhez fogja hasonlitani. Ha a hasonló jelenségeket észrevette, akkor már csak egy lépés választja el attól, hogy a hasonlóság okának kutatása során eljusson a törvényszerüségek felismeréséhez.

E téren elért eredményeink vázlatos modelljét az alábbiakban adhatjuk meg:

1. Tárgykörünk határai nem zsugorithatók össze a sport, sőt továbbmenve a testnevelés területére sem; sokkal inkább a kultura egyik szférájával, a testkultura fogalmi körével esnek egybe. A kulturán belül a testkulturát, mint az emberiség - e sajátos területen végbemenő - társadalomtörténetileg meghatározott alkotótevékenységét, illetőleg e tevékenységek eredményeinek ellentmondásos egységét értelmezzük, amely közvetlenül az emberi mozgásképesség tökéletesitésében jut kifejezésre.

A fejlődés történeti folyamatának vizsgálatán belül kiemeljük azokat a céltudatos és tervszerü fejlesztő hatásokat, amelyekkel a különböző korok embere a gyermeknevelés, az iskolai oktatás és a katonai készség során a testkulturához hozzájárult. Más vonatkozásban ide kapcsolódnak azok a testápolási és gyógyitó mozgástevékenységek, játékok és hagyományos vetélkedők, amelyek mindig meghatározó szerepet játszottak a fajfejlődés, pontosabban az emberi szervezet biológiai és pszichológiai egyensulyának fenntartásában. Ugyanakkor a munka és a harccselekmények folyamatából kivált testgyakorlati elemek eszköztárával állandóan gazdagodó testkultura nemcsak az egészségügy és a nevelés támaszaként, hanem mint az emocionális képzetfejlesztés, a feszültséglevezetés, a szórakozási igénykielégités és az energiamegőrző tevékenység részeként is jelentkezik a társadalmi önszabályozás folyamatában. Benne éppugy tükröződnek az emberiség saját teljesitményeit tökéletesitő törekvései, akár a tudományban vagy a müvészetben. Végső soron a testkultura történetének szintézise magában foglalja a természet emberi átalakitásának, az egyre tökéletesedő emberi természet kialakitásának, a tudatnak, a társadalmi együttélés szabályozásának sajátos szféráját, és az ennek megfelelő hagyományok, intézmények és szervezetek fejlődését is.

2. A testkultura fejlődésének éppugy megvannak a maga törvényszerüségei, mint az épitészetnek, az irodalomnak, a müvészetnek és egyéb társadalmi jelenségeknek. Ezért a testkultura önállóan is fejlődik; mozgásanyaga, szervezeti formája, hatóköre állandóan integrálódik. A fejlődés folyamata azonban nem szakadhat el a társadalom anyagi alapjának meghatározó szerepétől, a társadalmi berendezkedéstől és az ezzel kapcsolatos célkitüzésektől.

Az összefüggések láncolatát bonyolitják az olyan - testkulturával kölcsönhatásban levő - társadalmi tevékenységek, mint a technika, a hadmüvészet, a politika, az egészségügy, a nevelés, az uralkodó vallás, az esztétika; továbbá a kulturális igény foka, a helyi szokások és lehetőségek. Ha tehát nem egyszerüen csak egymás mögé akarjuk sorakoztatni a testkultura multjának adatait, hanem azokból következtetéseket is le akarunk vonni, akkor komplex vizsgálódásaink során állandóan szem előtt kell tartanunk azt a folyamatot, hogy az un. nagy társadalmi korszakokban:

a) Miben jelentkezik a testkultura fő tartalma és alapvető feladatköre. Másként fogalmazva: az egyes társadalmi formációkban hogyan alakul a testnevelés és a sporttevékenység gyakorlatának története.

b) Hogyan érvényesülnek a testkultura fejlődésének sajátos törvényei a társadalmi szükséglet meghatározó befolyásolása alatt. Miként alakitják a testkultura egészével kölcsönhatásban levő társadalmi viszonyok a testnevelés és sporttevékenység céljait, feladatait, intézményrendszerét és a célok változásának megfelelően változó eszközrendszerét. Milyen áttételenként keresztül hat vissza a testkultura társadalmi viszonyokra és a kor emberképének formálására.

c) Mikor és milyen tényezők hatására születnek, illetve jutnak érvényre (vagy szorulnak háttérbe) a testkultura belső fejlődésével kapcsolatos elméletek és tudományos felfedezések.

Nem szabad elfeledkezni arról, hogy a testkultura fejlődési szakaszai nem mindig az uralkodó osztályok vagy társadalmi törekvések által meghatározott kultura részeként jelentkeznek. Azaz a hatalmat birtokló osztályok és rétegek szükségletei és életstilusa kifejeződik a testkultura karakterében. Lényeges jegyei azonban alkotótevékenységének tartós elemeire támaszkodnak. Ebből adódóan egyetlen testkultura sem lehet mentes bizonyos össznépi tartalomtól. Ilyen értelemben beszélhetünk egy-egy ország testkulturájának etnikai vagy nemzeti sajátosságairól.

3. A testkultura történetének tárgyalásán belül nem lehet eléggé hangsulyozni az un. regionális egységek és az egyetemes fejlődés dialektikáját. Még a legátfogóbb szintézisen belül is átütő erővel jelentkeznek az egyes népek és nemzetek sajátos etnikumából fakadó hatások. Az elemzés fő vonalát azonban az egyetemes emberi testkultura, azaz a regionális testkulturák integrációja képezi, amely egyben forrása és egyik meghatározója a nemzeti testkulturák fejlődésének is. Az osztálytársadalmi formációkon belül a kölcsönhatás kiélezett konfrontációk közepette zajlik le. Az uralkodó nemzetek gátolják vagy eltorzitják az elnyomottak testkulturáját. Az igy kiválasztott ellenhatások kapcsán a testkultura intézményei nyilvánosan is belesodródhatnak a politikai összeütközések problémái közé.

4. A tartalmi fejlődés problémájával rokon a testkultura eredetének és elterjedésének kérdése is. A szemlélődésnél megrekedő sporttörténetirók jórésze kritika nélkül adottnak veszi egy-egy korszak testkulturájának mozgásanyagát és intézményeit. Mások pedig csak azt az egy helyet kutatják, ahonnan valamennyi kiindult.

Való igaz, hogy a testgyakorlati elemek - jól kimutatható ez a mozgásos játékoknál és a küzdősportoknál - éppen ugy vándorolnak, mint a népmesemotivumok. Egyik vidékről eljutnak a másikra és ott a helyi tapasztalatokkal gazdagodva uj stiluselemekké, játékformákká állnak össze.

A testkultura történelmi folyamatossága és értékcseréje azonban sohasem valósul meg absztrakt módon. Egyetlen testkultura sem teremtődik a semmiből vagy mintavétel alapján. Az uj intézményrendszerek mindig a mult örökségére épülve jönnek létre. Az átvett elemek is a meglevő életképes formákhoz adaptálódnak. A fejlődés során megszabadulnak a korábbi társadalmi szerepüktől, majd a megváltozott szükségletekhez alkalmazkodva a kialakuló uj tartalom fő, szerves részévé válnak. A testkultura társadalmi formaváltása csak a legritkább esetekben játszódik le ugrásszerüen és konfliktusmentesen. Mivel az egyes ember csak mint a többé-

kevésbé zárt közösségének tagjaként jut el a testgyakorlatok és játékok birtoklásáig, az átalakulás fő tendenciái mögött a hagyományos szokások is fennmaradhatnak.

Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy a testkulturán belül - akárcsak a művészetben - néha megtévesztően hasonló elemek kialakulhatnak egymástól teljesen elzárt területi egységekben is, ha azokat azonos társadalmi-gazdasági feltételek szükségessé teszik. Ilyenkor az adott népek testgyakorlat- és játékteremtő fantáziája a földrajzi körülmények szerint megteremti a társadalmi fejlettség fokának megfelelő harci, egészségügyi, nevelésügyi és szórakoztató testkulturális formákat.

A testkultura egyes ágazatainak elterjedésében, helyi sajátosságainak kialakulásában éppen az emlitettekből kifolyólag - rendkivül szivós szerepet játszanak a hagyományok.

5. A testkultura fejlődésének formai oldala igen változékony. Egyes mozgásrendszerek, kiképzési ágak, vetélkedések, sportágak, testnevelési óratipusok, edzési szisztémák időnként uralkodóvá válnak, mások háttérbe szorulnak. A belőlük leszürt tapasztalatok azonban tovább élnek és fejlődnek, néha egészen más területeken bukkannak fel. Kevesen tudják, hogy napjaink sportszakirodalmában oly mostohán kezelt lóverseny hagyta az "embersportra" a training, start, meeting, match, handicap, fit, dress, dopping, classis, canter és a kondició fogalmát. Más formák és elemek - olimpia, kötelező testnevelés, öttusa - évszázadokra is feledésbe merülhetnek, hogy később magasabb szinten, módosult feltételek között ujból jelentkezzenek. Elvileg a legkülönbözőbb emberi tevékenységek válhatnak testgyakorlattá, sporttá, a testkultura valamely területének eszközévé. Éppen napjaink testkulturájának története tanusitja, hogy a jövő olyan "sportágakat" produkálhat, amelyről egyelőre sejtelmünk sincs. A kisérletek, formák és módszerek sokfélesége azonban nem zárja ki a testkultura fejlődési törvényszerüségeinek érvényrejutását, tartalmi értékét vagy motiváló szerepét elvesztő mozgásanyag szükségszerüen kihullik az idők rostáján.

6. Talán nem szükségszerütlen előrebocsátani a korábbinál elemzőbb mélységü történeti szemléletmód igényét sem. A testkultura világméretü kibontakozása a jelen, a rokontudományok fejlődése pedig a mult szempontjából teszik egyre tarthatatlanabbá a testnevelés és sport történetének hungaro-, illetve Európa-centrikus ábrázolásmódját. Az ellentmondások dialektikája abban van, hogy Európa-sporttörténetet irunk, de nem Európa-centrikusat. Ennek megfelelően a feldolgozás során arra törekedtünk, hogy meghaladjuk a sporttörténet jellegü kiadványok jelentős hányadában eluralkodó "tiszta sporttörténeti" felfogást, amely e müfajként tetszőlegesen kiragadott versenyeredmények, sportsztorik és idézetek önmagába zárt világát képezi.

A tényleges problémát számunkra azonban nemcsak az előbbiek jelentik. Kratky professzor idézett koncepciójából fakadó következtetéseket visszafordítva a fő kérdés az: lehet-e a testkultura multjának történelmi korszakait a ma előkészitő szakaszaiként értelmezni? Nyilvánvalóan igen. Ez a céltételes visszanyulás azonban nemcsak a történeti látásmódot szükiti le a mához közvetlenül kapcsolódó mult keretei közé, hanem magával hozza szakterületünk elméleti alapvetésének más ellentmondásait is.

A testkultura multját nemcsak azért tanulmányozzuk, hogy a pillanatnyi jelen létrejöttét megértsük. A letünt korszakok megismerése - beleértve a korunkkal közvetlenül nem összefüggő legrégebbieké is - lehetővé teszik, hogy az emberiség testkulturális alkotótevékenységének egységét csakugy észrevegyük, mint sokféleségét. Amikor a testkultura történetében is felfedezzük az egyre magasabb fokon lejátszódó ismétlődést, ujra és ujra szembetaláljuk magunkat az embernek ugyanazon szükségleteivel és megnyilvánulásaival, akkor mélyebben értjük meg a társadalom strukturáját, funkcionálását és mozgástörvényeit. Amikor viszont azt látjuk, hogy milyen különböző és sokféle a testkulturát meghatározó emberi létforma, akkor jobban megértjük a magunk sajátosságait, helyünket a világtörténelmi folyamatban.

Végső soron a történelmi felismerés egyuttal - és valamilyen módon -, mindig önismeret is, hiszen aki az egymást követő korok történelmét tanulmányozza, azokat szükségszerüen összeveti egymással és saját korával is. Ugyanakkor félő, hogy amikor egy kor testkulturáját, annak ellentmondásait a magunkéval állitjuk párhuzamba, csak saját mércénk és értékitéletünk szerint járunk el. Ez bizonyos mértékig szükségszerü, veszélyét azonban látni kell. Lehet, hogy az, amit a modern ember alapvető értéknek tart, egyáltalán nem volt az, egy más kor és más kultura embere számára. Ami viszont a mi szemünkben jelentéktelen cselekvésforma, vagy alkalmazási mód, az egy más társadalom tagjának nélkülözhetetlen. Ezért a mult kulturájának elemző mélységü megközelitése nem nélkülözheti az adott korok "mércéinek" utmutatását sem.

A különböző korokban és kulturákban az emberek különböző módon fogják fel és tudatositják a világot, különböző módon szerzik benyomásaikat és ismereteiket, azaz történetileg meghatározott világképet alakitanak ki. Itt lép be a testkulturával kapcsolatban is a korábbi kutatásaink során elhanyagolt koreszmény problémája. Nyilvánvaló, hogy az eszményből egyetlen társadalom testkulturája sem itélhető meg. De jól mutatja az uralkodó szellemi beállitottságot, az elfogadott nevelési, erkölcsi és esztétikai normákat, tükrözi azt az értékrendszert, amely valamilyen módon a társadalom valamennyi tagjának vezérelve. Az elemzés tárgya a testkultura történetében az élő, gondolkodó, érző társadalmi lény, az ember, akinek igényeit és szükségleteit az adott társadalom határozza meg, és akinek igényei és szükségletei visszahatnak a társadalom életére és mozgására. Cselekedeteit korának és környezetének értékrendszere és ideáljai motiválják. Igy jutunk el azokhoz az okokhoz és belső indítékokhoz, amelyek az embereket a testkultura fogalomkörébe vont alkotó tevékenység valamilyen formájának cselekvő részeseivé vagy elutasitóivá tették és teszik. Csak igy válik érthetővé az a kérdés is, hogy a testkultura - amely önmagában ugyan nem képvisel sem jót, sem rosszat, sem haladót, sem visszahuzót - a történelmi gyakorlatban a különböző érdekek sikján polarizálódva azonban a társadalom osztályainak és csoportjainak a törekvéseit is megtestesiti.

KUN, László

EINIGE FRAGEN DER SPORTHISTORISCHEN FORSCHUNGEN

Anlässlich der ersten Konferenz der Sporthistoriker in Budapest möchte ich als Einführung zwei Gedanken von den Zielsetzungen der Sportgeschichte erwähnen. Beide stehen mit der 1967 in Prag gehaltenen Tagung der sportgeschichtlichen Kommission der UNESCO ICSPE in Verbindung. Der erste ist die Botschaft von Philip Noël Baker: "Das immer grössere Lager der Sportler und Sportfreunde interessiert sich in zunehmendem Masse für die umfassende Geschichte der Körperkultur. Man möchte die eng an die Denkweise der verschiedenen Zeitalter anknüpfenden Formen der Wettkämpfe, die Systeme der Körperkultur, die Sportideale der einzelnen Epochen lebensnah dargestellt sehen, man möchte die Ergebnisse sehen, die die Menschheit erreichte, um ihre Gesundheit zu hüten und zu stärken. Im Dienste dieser Zielsetzung wird sich die Gattung der Sportgeschichte den anderen Disziplinen der Geschichtswissenschaft anschliessen." Der andere Gedanke stammt von dem namhaften Prager Sporthistoriker, Frantisek Kràtkỳ, der sich um die Zusammenfassung und Annäherung der internationalen sportgeschichtlichen Arbeitsgemeinschaften unvergessliche Verdienste erworben hat: "Aus den vergangenen Systemen, Strukturen und determinierenden Faktoren der Körperkultur erwartet die Praxis dynamische Informationen zur Erfassung der Tendenzen der gegenwärtigen und künftigen Entwicklung..."

Jetzt wollen wir uns mit der konkreten Frage auseinandersetzen, ob wir die uns gestellten Aufgaben in den vergangenen zehn Jahren erfüllen konnten. Auf dem Gebiet der zur zusammenfassenden Synthese unerlässlichen Vorarbeiten sind in jüngster Vergangenheit zahlreiche wertvolle Initiativen entstanden. In Beziehung auf bestimmte Perioden steht ein wirklich reiches Material den Forschern zur Verfügung. Die Bearbeitung und wissenschaftliche Untersuchung anderer steckt aber noch in den bescheidenen Anfängen. Die wesentlichsten Züge der Entwicklung der europäischen Körperkultur können wir schon fassen, auch in der Bearbeitung der Körperkultur der einzelnen Länder sind jeweils beachtliche Ergebnisse erreicht worden. Das Problem besteht aber darin, dass dies noch nicht ausreicht.

Die Voraussetzungen für den Fortschritt sind meiner Ansicht nach auf drei Gebieten herangereift:

1. Auf jeden Fall sind die Voraussetzungen dafür herangereift, dass wir mit der Genauigkeit der historischen Exaktheit die ausführliche Chronologie der Entwicklung der Körperkultur und des Sports in Europa erfassen und veröffentlichen. Dabei entstehen für uns besonders hinsichtlich des 20. Jahrhunderts Aufgaben, da wir uns bis Ende des 19. Jahrhunderts auf die Arbeiten unseres Kollegen Wildt stützen können.

2. Die zweite Aufgabe ist die Veröffentlichung der wichtigsten Zeitdokumente. Hierbei denke ich nicht an einfache Chrestomatien, sondern an solche Quellenausgaben, deren Begleittexte auch in die Motive des unmittelbaren Hintergrunds Einblick gewähren. Parallel zu den Quellenausgaben nationalen Charakters, nur mit Zusammen-

schliessen der Kräfte ist die Zusammentragung der Dokumente der olympischen Bewegung und der internationalen Verbände möglich.

3. Die dritte Aufgabe ist die Schaffung einer sportgeschichtlichen Synthese in europäischem Sinne. Hier möchte ich auf die Frage übergehen, dass wir auch in der Methodik der Bearbeitung die gemeinsamen Nenner finden sollen, die unsere geplanten Arbeiten auch strukturell verbinden. Dieser Problemenkreis ist die Interpretierung der geschichtlichen Gesetzmässigkeiten. Damit ein ungarischer Sporthistoriker den gesetzmässigen Verlauf der Geschichte der ungarischen Körperkultur entdecken und diesen auch schildern kann, braucht er auch die Geschichte anderer Völker und Staaten kennen. Ist dies aber erfolgt,da wird er die Erscheinungen der Körperkultur in Ungarn unbedingt mit diesen vergleichen. Hat er schon die ähnlichen Erscheinungen bemerkt, so ist er nur noch ein Schritt davon entfernt, dass er bei der Forschung nach den Gründen der Aehnlichkeit zum Gedanken der Gesetzmässigkeiten kommt.

Ein skizzenhaftes Modell unserer auf diesem Gebiet erreichten Ergebnisse können wir folgenderweise bieten:

1. Die Grenzen unseres Gegenstandes können nicht auf das Gebiet des Sports, nicht einmal auf das der Körpererziehung eingeengt werden; vielmehr fallen sie mit einer Sphäre der Kultur, mit dem Begriffkreis der Körperkultur zusammen. Innerhalb der Kultur deuten wir die Körperkultur als eine - sich auf diesem speziellen Gebiet vollziehende - gesellschaftshistorisch bedingte Schaffenstätigkeit der Menschheit, bzw. als die widerspruchsvolle Einheit der Ergebnisse dieser Tätigkeiten, die unmittelbar in der Vervollkommung des menschlichen Bewegungsvermögens zum Ausdruck kommt.

Innerhalb der Untersuchung des historischen Prozesses der Entwicklung heben wir die zielstrebigen und planmässigen Entwicklungsprozesse und –Einflüsse hervor, mit denen der Mensch der verschiedenen Zeitalter in der Kindererziehung im Schulunterricht und in der Militärausbildung zur Körperkultur beitrug. In anderer Beziehung gehören die körperflegende und heilende Bewegungstätigkeiten, Spiele und Traditionen, traditionelle Wettstreite hierher, die in der Rassenentwicklung, genauer gesagt in der Aufrechterhaltung des biologischen und psychologischen Gleichgewichtes des menschlichen Organismus schon immer eine bestimmende Rolle spielten. Zugleich erscheint die Körperkultur, die mit dem Arsenal der von den Arbeits- und Kampftätigkeiten ausgelösten Leibesübungselemente immer reicher wird, nicht nur als eine Stütze des Gesundheitswesens und der Erziehung, sondern auch als ein Teil der emotionellen Vorstellungsentwicklung, der Spannungsableitung, ein Teil der Befriedigung der Unterhaltungsbedürfnisse und der energiebewahrenden Tätigkeit im Prozess der gesellschaftlichen Selbstregelung. Darin widerspiegeln sich ebenso die Bestrebungen der Menschheit zur Vervollkommung ihrer Leistungen, wie auch in der Wissenschaft oder in der Kunst. Letzten Endes umfasst die Synthese der Geschlichte der Körperkultur eine spezifische Sphäre der menschlichen Umgestaltung der Natur, der Herausbildung einer immer mehr vollkommenen menschlichen Natur, des Bewusstseins und der Regelung des gesellschaftlichen Zusammenlebens, sowie auch die Entwicklung der dieser entsprechenden Traditionen, Institutionen und Organisationen.

2. Die Entwicklung der Körperkultur besitzt ebenso die eigenen Gesetzmässigkeiten, wie auch die Architektur, die Literatur, die Kunst und andere gesellschaftliche Erscheinungen. Darum entwickelt sich die Körperkultur auch selbständig: Ihr Bewegungsstoff, ihre organisatorischen Formen, ihr Wirkungskreis werden ständig integriert und differenziert. Der Entwicklungsprozess kann aber von der bestimmenden Rolle der materiellen Basis der Gesellschaft, von der gesellschaftlichen Einrichtung und von den damit verbundenen Zielsetzungen nicht getrennt werden.

Die Kette der Zusammenhänge wird verworrener durch solche - mit der Körperkultur in Wechselwirkung bestehenden - gesellschaftlichen Tätigkeiten, wie die Technik, die Kriegskunst, die Politik, das Gesundheitswesen, die Erziehung, die herrschende Religion, die Aesthetik, weiterhin die Höhe der kulturellen Bedürfnisse, die lokalen Gebräuche und Möglichkeiten. Wollen wir also die Angaben der Vergangenheit der Körperkultur nicht nur einfach aufzählen, sondern auch Schlüsse von ihnen ziehen, so müssen wir bei unseren komplexen Untersuchungen stets den Prozess vor Augen halten, wie in den sog, grossen gesellschaftlichen Epochen:

a) der Hauptinhalt und der grundlegende Aufgabenkreis der Körperkultur erscheinen. Anders formuliert, wie sich in den einzelnen gesellschaftlichen Formationen die Geschichte der Praxis der Körpererziehung und der Sporttätigkeit gestaltet;

b) Wie die spezifischen Entwicklungsgesetze der Körperkultur unter dem bestimmenden Einfluss der gesellschaftlichen Bedürfnisse zur Geltung kommen. Wie Ziele, Aufgaben, Einrichtungssystem und der Aenderung der Ziele entsprechend ändernde Mittelsystem der Körperkultur und der Sporttätigkeit durch die mit dem Ganzen der Körperkultur in Wechselwirkung befindlichen gesellschaftlichen Verhältnisse gestaltet wurden;

c) Wann und auf Einfluss welcher Faktoren entstehen bzw. kommen zur Geltung (oder gerade in den Hintergrund) die mit der inneren Entwicklung der Körperkultur verbundenen Theorien und wissenschaftliche Entdeckungen.

Wir dürfen nicht vergessen, dass Entwicklungsetappen der Körperkultur stets als Teil der von den herrschenden Klassen oder von den gesellschaftlichen Bestrebungen bestimmten Kultur erscheinen. Im Charakter der Körperkultur drückte sich also das Bedürfnis und der Lebensstil der Macht besitzenden Klassen und Schichten aus. Seine wesentlichen Merkmale beruhen aber auf den ständigen Elementen ihrer Schaffenstätigkeit. Daher kann keine Körperkultur frei sein von einem gewissen gesamtnationalen Charakter. In diesem Simne können wir über die ethnischen oder nationalen Besonderheiten der Körperkultur einzelner Länder sprechen.

3. Innerhalb der Behandlung der Körperkulturgeschichte können wir die Dialektik der sog. regionalen Einheiten und der universellen nicht genügend betonen. Sogar in der umfassendsten Synthese erscheinen die sich aus dem eigenartigen Ethnikum der Völker und Nationen ergebenden Wirkungen mit durchschlagender Kraft. Die Hauptlinie der Analysen bildet aber die universelle menschliche Körperkultur, d.h. die Integration der regionalen Körperkulturen, die zugleich Quelle und Bestimmungsfaktor der Entwicklung der nationalen Körperkulturen ist. In den klassengesellschaftlichen Formationen spielt sich diese Wechselwirkung in scharfen Konfrontationen ab. Die herrschenden Nationen behindern oder entstellen die Körperkultur

der Unterdrückten. Bei so ausgelösten Gegenwirkungen können die Institutionen der Körperkultur auch öffentlich in die Probleme der politischen Zusammenstösse geraten.

4. Mit dem Problem der inhaltlichen Entwicklung verwandt ist auch die Frage nach der Herkunft und Verbreitung der Körperkultur. Viele von den Sporthistorikern, die in der Betrachtung stecken bleiben, nehmen den Bewegungsstoff und die Einrichtungen der Körperkultur einzelner Epochen ohne Kritik als gegeben an. Andere forschen nur nach der einzigen Stelle, woher alle hinausgingen.

Es stimmt wohl, dass die Elemente der Leibesübungen - das lässt sich bei den Bewegunsspielen und bei den Kampfsportarten gut nachweisen - ebenso wandern, wie die Motive der Volksmärchen. Von einer Gegend kommen sie in die andere und bilden dort neue Stitelemente, Spielformen, wobei sie mit den örtlichen Erfahrungen bereichert werden.

Die geschichtliche Kontinuität und der Wertaustausch der Körperkultur verwirklichen sich aber nie auf abstrakte Weise. Keine einzige Körperkultur wird aus dem Nichts oder durch Übernahme eines Musters geschaffen. Die neuen Institutionssysteme kommen immer als Erbe der Vergangenheit zustande. Auch die übernommenen Elemente werden an die vorhandenen lebensfähigen Formen adaptiert. Während der Entwicklung werden sie ihre frühere gesellschaftliche Rolle los, um dann den veränderten Bedürfnissen angepasst zum organischen Teil des sich herausbildenden neuen Hauptinhaltes zu werden. Der gesellschaftliche Formenwechsel der Körperkultur spielt sich in den wenigsten Fällen sprunghanft und konfliktlos ab. Da der Einzelne nur als Mitglied seiner mehr oder weniger geschlossenen Gemeinschaft in den Besitz der Leibesübungen und Spiele kommt, können hinter den Hauptthemen der Umgestaltung auch die traditionellen Bräuche erhalten bleiben.

- Beachtenswert ist auch, dass in der Körperkultur - wie auch in der Kunst - manchmal einander täuschend ähnliche Elemente entstehen können auch in Gebieten, die von einander völlig getrennt sind, falls sie durch gleiche gesellschaftlich - wirtschaftliche Bedingungen notwendig gemacht werden. In diesen Fällen schafft die Leibesübung- und Spielschaffende Phantasie der gegebenen Völker, den geographischen Bedingungen nach, die dem Grad der gesellschaftlichen Entwicklung entsprechenden Kampf-, Gesundheits-, Erziehungs- und Unterhaltungsformen der Körperkultur.

In der Vorbereitung einzelner Zweige der Körperkultur, in der Ausbildung ihrer lokalen Pesonderheiten spielen - infolge des Gesagten - die Traditionen eine äusserst lang anhaltende Rolle.

5. Die formelle Seite der Entwicklung der Körperkultur ist sehr veränderlich. Einzelne Bewegungssysteme, Ausbildungszweige, Wettkampfarten, Sportarten, Typen von Leibesübungsstunden, Trainingssysteme werden von Zeit zu Zeit vorherrschend, andere werden in den Hintergrund gedrückt. Die aus ihnen gewonnenen Erfahrungen leben aber weiter und entwickeln sich weiter, und tauchen manchmal auf ganz anderen Gebieten auf. Nur wenige wissen, dass das in der heutigen Sportfachliteratur so stiefmütterlich behandelte Pferderennen dem "Menschensport" die Begriffe training, start, meeting, match, handicap, fit, dress, dopping, classis, canter und condition hinterliess. Andere Formen und Elemente - die olympischen Spiele, die obligatorische Körpererziehung, der Fünfkampf - können sogar für Jahrhunderte in Vergessenheit geraten, um dann später

auf einer höheren Ebene, unter veränderten Bedingungen wieder aufzutauchen. Im Prinzip können die verschiedensten menschlichen Tätigkeiten zu einer Leibesübung, zum Sport oder zu einem Mittel eines Bereiches der Körperkultur werden. Gerade die Geschichte der Körperkultur unserer Tage zeigt, dass die Zukunft auch "Sportarten" hervorbringen kann, von den wir vorerst keine Ahnung haben. Die Vielfältigkeit der Experimente, Formen und Methoden schliesst aber nicht aus, dass die Entwicklungsgesetzmässigkeiten der Körperkultur zur Geltung gelangen; der Bewegungsstoff der den inhaltlichen Wert oder die motivierende Rolle verloren hat, wird notwendigerweise in Vergessenheit geraten.

6. Vielleicht ist es nicht unnötig, den Bedarf einer historischen Anschauungsweise mit mehr analytischer Tiefe zu betonen. Die weltweite Verbreitung der Körperkultur macht es vom Gesichtspunkt der Gegenwart, die Entwicklung der verwandten Wissenschaften von der Vergangenheit aus immer unhaltbarer, die Geschichte der Körperkultur und des Sports mit Ungarn - bzw. Europa im Zentrum zu beschreiben. Die Dialektik der Widersprüche liegt darin, dass wir die Sportgeschichte Europas schreiben, aber keine "Europa-zentrische". Dementsprechend trachteten wir in der Arbeit danach, die "rein sportgeschichtliche" Auffassung vieler sportgeschichtlicher Ausgaben zu überwinden, die als diese Gattung eine in sich geschlossene Welt willkürlich aufgegriffener Wettkampfergebnisse, Sportstorys und Zitate gestalten.

Das eigentliche Problem bedeutet für uns aber nicht nur das Erwähnte. Wenn wir die sich aus der zitierten Konzeption von Professor Kratky ergebenden Folgerungen umdrehen, wird die Hauptfrage so lauten: "Sind die geschichtlichen Epochen der Vergangenheit der Körperkultur als Vorbereitungsphasen les Heute zu denken?" Offenbar ja. Dieses teleologische Zurückgreifen zwingt aber nicht nur die geschichtliche Betrachtungsweise zwischen die engen Grenzen der unmittelbar an die Gegenwart anknüpfenden Vergangenheit, sondern es bringt auch andere Konfrontationen der theoretischen Grundlegung unseres Fachbereiches mit sich.

Wir studieren die Geschichte der Körperkultur nicht allein um die Entstehung der augenblicklichen Gegenwart verstehen zu können. Das Kennenlernen verborgener Epochen - die der mit unserer Zeit unmittelbar nicht verbundenen inbegriffen - ermöglicht uns, dass wir sowohl die Einheit als auch die Vielfältigkeit in der Schaffenstätigkeit der menschlichen Körperkultur bemerken... Als wir auch in der Geschichte der Körperkultur die sich auf immer höherer Stufe abspielende Wiederholung entdecken, sehen wir uns wieder den selben Bedürfnissen und Aesserungen des Menschen gegenüber, dann verstehen wir die Struktur, die Funktionierung und die Bewegungsgesetze der Gesellschaft tiefgehender. Sehen wir wie unterschiedlich und vielfältig die Körperkultur bestimmende menschliche Daseinsform ist, dann verstehen wir besser unsere eigene Pesonderheiten, unseren Platz im weltgeschichtlichen Geschehen.

- Letzten Endes ist die geschichtliche Erkenntnis - auf irgendeine Art - zugleich auch Selbsterkentnis. Wer die Geschichte der aufeinanderfolgenden Epochen studiert, wird diese notwendigerweise miteinander und auch mit der eigenen Zeit vergleichen. Es ist aber zu befürchten, dass wir beim Vergleich der Körperkultur und deren Widersprüche mit den eigenen, nur dem eigenen Masstab und dem eigenen Werturteil nach vorgehen. Das ist gewissermassen zwangsläufig, wir sollen aber auch die Gefahr darin sehen. Möglicherweise galten Sachen, die der moderne Mensch für

grundlegende Werte hält, vielleicht gar nicht als solche für den Menschen einer anderen Zeit und anderen Kultur. Was dagegen vielleicht in unseren Augen eine bedeutungslose Tätigkeitsform oder Anwendungsweise ist, ist dem Mitglied einer anderen Gesellschaft unentbehrlich. Daher bedarf die tiefgehende Analyse der Kultur der Vergangenheit auch der Wegweisung der "Massstäbe" der gegebenen Kulturen.

Die Menschen erfassen die Welt in den verschiedenen Zeiten und Kulturen auf unterschiedliche Weise und lassen sie sich unterschiedlich bewusst werden, sie erhalten ihre Eindrücke und Kenntnisse auf unterschiedliche Weise, d.h. sie gestalten sich ein historisch bedingtes Weltbild aus. Und hier schaltet sich das Problem des Zeitideals ein, das auch im Zusammenhang mit der Körperkultur in unseren früheren Forschungen vernachlässigt wurde. Es ist offenkundig, dass aus dem Ideal die Körperkultur keiner Gesellschaft zu beurteilen ist. Es zeigt aber gut die herrschende geistige Einstellung, die als richtig angenommenen Normen der Erziehung, der Moral und der Aesthetik, es widerspiegelt das Wertsystem, das auf irgendeine Weise für alle Mitglieder der Gesellschaft das Leitprinzip bedeutet. Den Gegenstand der Analyse bildet in der Geschichte der Körperkultur das lebende, denkende, fühlende gesellschaftliche Wesen, der Mensch, dessen Bedürfnisse und Ansprüche durch die gegebene Gesellschaft bedingt sind, und dessen Bedürfnisse und Ansprüche auf das Leben und auf die Bewegung der Gesellschaft zurückwirken. Seine Handlungen werden durch das Wertsystem und durch die Ideale seiner Zeit und Umgebung motiviert. So gelangen wir zu den Grunden und inneren Motiven, die die Menschen zu handelnden Teilnehmern oder Ablehnern einer Form der in den Begriffskreis der Körperkultur gezogenen Schaffenstätigkeit machten, und machen. Erst so wird auch die Frage verständlich, dass die Körperkultur, die an sich zwar weder gut, noch schlecht, weder fortschrittlich, noch rückständig ist, in der geschichtlichen Praxis, auf der Ebene der verschiedenen Interessen polarisiert doch auch die Bestrebungen der Klassen und Gruppen der Gesellschaft verkörpert.

ПЕРУТКА, Яромир

К НЕКОТОРЫМ ВОПРОСАМ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ АРХИВОВ В ЧЕХОСЛОВАКИИ

Чрезвычайный интерес нашего социалистического строя к сохранению культурного богатства народа и его использование в современности проявился в небывалой степени в области историографии. Постепенно создались разные типы государственных архивов, чтобы стало возможным истолковать судьбу народа, его борьбу за национальную и социальную свободу, прогрессивные традиции итд.

Архивы так стали серьезным источником также для истории физической культуры и спорта. Государственные архивы становились научно-исследовательскими институтами с квалифицированными работниками. Отдельные архивы издают содержательные проводники.

Из точки зрения физической культуры и спорта самые важные архивы в Чехословакии: архивная документация Музея физической культуры в Праге, Государственные центральные архивы Чешской и Словацкой социалистической республики, государственные архивы отдельных краев и районов и некоторых городов. Материалы из рабочего физкультурного движения также в архиве Института истории Коммунистической партии Чехословакии, об участии спортсменов в боях против фашизма /напр. в Испании/ также в Военном историческом архиве итд.

Богатый материал в государственных архивах сохранился прежде всего из рабочего физкультурного движения Федерации рабочих гимнастических организаций и Федерации пролетарской физкультуры, которые руководили коммунисты и были поэтому жестоко преследованы буржуазным государственным аппаратом.

Как например такого преследования я принес материалы о реорганизации Федерации рабочих гимнастических организаций на Федерацию пролетарской физкультуры, которая объединила рабочие гимнастические, спортивные и туристские организации в 1926 г. Коллектив рабочих физкультурников и спортсменов Красной звезды в городе Тренчин подал заявление на одобрение устава нового объединения пролетарской физкультуры в городе Тренчин после общего собрания 17 октября 1926 г., который после нескольких отказаний и апелляций был одобрен 3 января 1930 г.!

Преследование Федерации пролетарской физкультуры усилилось в годы всемирного экономического кризиса. Напр. районное управление города Жилина прислало 1932 в Братиславу на центральное управление Словакии 25 декаграммов актов о так называемой антигосударственной деятельности. Объединению пролетарской физкультуры в революционном городе Мартин и Вруткы запретили деятельность за организацию соревнований в ориентеринг, который проявили как военное упражнение. И это упражнение говорят не было одобрено в уставе объединения пролетарской физкультуры. 8 апреля 1933 при соревновании по ориенте-

рингу арестовали в городе Врутки 64 состязающих и как пишут в заявлении жандармы многие под покровом ночи ушли.

О спортивных клубах в государственных архивах не так много материалов. За спортивными клубами буржуазный аппарат так не следовал и далее материалы о клубах разбросанные в разных фондах архивов, прежде всего в богатых фондах районных управлений. Напр. в Братиславе много сосредоточенных материалов о спортивных клубах находится в Центральном государственном архиве Словацкой социалистической республики,в фонде Полицейской дирекции.

Единая добровольная физкультурная организация, которая как Чехословацкий союз физической культуры возникла 1957 г. постепенно улучшила деятельность в документации. По статьи устава Чехословацкого союза физкультуры н. 16 каждый физкультурный коллектив должен иметь архив и вести хронику. Об этой деятельности издала наша политвоспитательная комиссия Руководство для архивистов физкультурных коллективов Чехословацкого союза физической культуры. Хорошо прежде всего в некоторых чешских районах работают даже в Чехословацком союзе физической культуры архивно-документальные комиссии, которые собирают и старые материалы, прежде всего наследство знакомых чиновников и членов бывших спортивных клубов и организаций и так постепенно создаются специальные архивы в физкультурном движении, чтобы сохранились большие традиции нашего физкультурного и спортивного движения в Чехословакии.

PERUTKA, Jaromir

AZ ARCHIVUMOK FELHASZNÁLÁSÁNAK NÉHÁNY KÉRDÉSE CSEHSZLOVÁKIÁBAN

Szocialista rendünknek a nép kulturális javainak megőrzése és felhasználása iránt tanusitott érdeklődése korunkban soha nem látott mértékben nyilvánult meg a történetirás területén is. Egymás után alakultak a különböző tipusu állami archivumok, hogy lehetővé tegyék a nép sorsának, nemzeti és társadalmi szabadságáért vitott harcainak és haladó hagyományainak kutatását.

Igy váltak az archivumok jelentős forrássá a testnevelés- és sporttörténet számára is. Az állami archivumok szakképzett munkatársakat foglalkoztató tudományos kutatóintézetekké váltak. Az egyes archivumok tartalmas kiadványokat jelentetnek meg.

A testnevelés és sport szempontjából Csehszlovákiában az alábbi archivumok a legjelentősebbek: a prágai Testnevelési Muzeum archiv dokumentációja, a Cseh és a Szlovák Köztársaság állami archivumai, az egyes megyék és járások, valamint néhány város archivuma. A munkás sportmozgalommal kapcsolatos anyagok találhatók Csehszlovákia Kommunista Pártjának Párttörténeti Intézetében, vagy például a sportolóknak a fasizmus elleni harcban való részvételére (például Spanyolországban) vonatkozó anyagok a Hadtörténeti Archivumban.

Az állami archivumok gazdag anyagot őriztek meg a munkás sportmozgalomról, elsősorban a kommunista vezetés alatt álló Munkás Tornaegyletek Szövetségéről és a Proletár Testnevelési Szövetségről, amelyeket éppen ezért szivósan üldözött a burzsoá államapparátus.

Példa erre az üldöztetésre az az anyag, amelyet 1928-ból találtam; a Munkás Tornaegyletek Szövetségének átszervezéséről Proletár Testnevelési Szövetséggé, amely egyesitett valamennyi munkás torna-, sport- és természetjáró szervezetet. Trencsén városában a munkás testedzőket és sportolókat tömöritő "Vörös Csillag" közösség közgyülése után, 1926. október 17-én kérvényt nyujtott be az uj proletár testnevelési szövetség alapszabályainak jóváhagyására, amelyet többszöri elutasitás és fellebbezés után 1930. január 3-án hagytak jóvá!

A proletár Testnevelési Szövetség üldözése erősödött a gazdasági világválság éveiben. Zsolna város kerületi elöljárósága például 1932-ben 25 dekagramm sulyu aktát küldött Pozsonyba, a központi irányitó szerveknek, un. államellenes tevékenységről. Martik i Prutki forradalmi városában például betiltották a Proletár Testnevelési Szövetség müködését, mert tájékozódási futóversenyt rendezett, amit harci kiképzésnek tekintettek, és ezt a sportágat ugymond nem hagyták jóvá a Proletár Testnevelési Szövetség alapszabályában. 1933. április 8-án, Prutki városában egy tájékozódási futóversenyen 64 indulót tartóztattak le, és mint a csendőrök jelentéséből kitünik, az éj leple alatt többen elmenekültek.

A sportegyesületekről nincs ilyen sok anyag az állami archivumokban. A burzsoá államgépezet nem törődött ennyire a sportegyesületekkel, másrészt a klubokra vonatkozó anyagok szétszórtan lelhetők fel a megyei közigazgatási központik gazdag archivumaiban. Pozsonyban például nagyon sok anyag található a sportegyesületekről a Szlovák Szocialista Köztársaság Központi Állami Archivumában és a Rendőrfelügyelőség irattárában.

Az 1957-ben "Csehszlovák Testnevelési Szövetség" néven létrehozott egységes társadalmi testnevelési és sportszervezet fokozatosan javította a dokumentációs munkát. A Csehszlovák Testnevelési Szövetség alapszabályának 16. cikkelye kimondja, hogy minden testnevelési és sportszervezet köteles archivumot fenntartani és "krónikát" vezetni. Politikai nevelési bizottságunk ezzel a munkával kapcsolatban Irányelveket adott ki a Csehszlovák Testnevelési Szövetség sportszervezeteinek archivumaiban dolgozó munkatársak számára. Elsősorban néhány cseh megyében végeznek kiemelkedően jó munkát a Csehszlovák Testnevelési Szövetség archiv-dokumentációs bizottságai. Összegyüjtik a régi anyagokat, elsősorban az egykori sportegyesületek és -szervezetek munkatársainak és tagjainak hagyatékát. Igy születnek a sportmozgalom saját külön archivumai, hogy Csehszlovákia testnevelési és sportmozgalmának minél több hagyományát sikerüljön megőrizni.

TAKÁCS Ferenc

A SPORTTÖRTÉNETIRÁS NÉHÁNY METODOLÓGIAI PROBLÉMÁJA

Tisztelt Konferencia!

Korreferátumhoz néhány alapfogalom tisztázására van szükség. Szeretném azonban elkerülni azt, amit Kutassi professzor említett délelőtti előadásában, hogy napjainkban a szakmában egyfajta terminológiai orgia található. Tehát nagyon sokféle meghatározást, definiciót adnak a kutatók. Ugy gondolom, hogy két alapvető meghatározást feltétlenül kell tenni ahhoz, hogy a továbbiakat megfelelően tudjam bizonyitani.

Az egyik ilyen meghatározás egyszerüen az, hogy a sporttörténet, vagy inkább azt mondanám, a testkultura-történet azon tudományág, amely a testkultura elméletét és gyakorlatát társadalmi-történeti meghatározottságában vizsgálja a legrégebbi időktől napjainkig.

A másik nagyon egyszerü meghatározás az, hogy a sporttörténet tárgya tehát felöleli:

1. A testkultura gyakorlatának, eredményeinek történeti fejlődését;
2. Az intézmények történetét, amelyekben a testnevelés és a sport kialakult, illetve végbement;
3. A testkultura elméletének, mondhatnám tudományának történetét is tartalmazza a testkultura-történet tárgya.

A testkultura, a társadalmi gyakorlatnak, a mindenkori szociális és társadalmi-gazdasági szerkezetnek megfelelően állandó változásban van. A testkultura egyes jelenségei csak akkor válnak érthetővé, ha saját társadalmi strukturájukkal összefüggésben vizsgáljuk őket. A marxista sporttörténetirás igyekszik elkerülni egyes polgári és dogmatikus sporttörténészek gyakori hibáját, hogy a testkulturát csak eredménytörténeti vagy esetleg eszmetörténeti megközelitésben szemlélik. A marxista testkultura-történet az előbbi felszines jelenségek mögé szeretne behatolni, fel akarja tárni azokat a valódi törvényszerüségeket, amelyek egy korszak testkulturáját alapvetően meghatározzák. Ez igen komplex és nehéz feladat. Mondani sem kell, hogy egy ilyen igényü sporttörténetirás nem elégedhet meg a felszinen kavargó események egymásutánjának a regisztrálásával, ezek leirásával, vagy az eredmények szimpla közlésével, legjobb esetben köznapi szinten való ismertetésükkel, hanem az összes rendelkezésre álló forrásokat, segédanyagokat és egyéb kutatási bázisok egész arzenálját fel kell térképezze, és ezeket elemezni szükséges. Igy kerül érthető módon a testkultura-történet szoros kapcsolatba az általános történeti, szociológiai, tudományokon kivül például a politikatörténettel, a gazdaságtörténettel, a müvelődéstörténettel és nem utolsósorban a filozófia történetével. Azt hiszem, ebben a körben nem kell bizonygatnom, hogy a testkultura elméleti szakemberei mindenkor sokat meritettek a filozófusok gondolatvilágából, másrészt a bölcselők java része maga is eljutott a testkultura általános elvi problémájához. A marxista sporttörténet mint tényeket föltáró, törvényeket kutató történeti tudomány, közvetlenül

kapcsolódik elvi és módszertani alapjához, a dialektikus és történelmi materializmushoz. De egyben azt is vizsgálja, hogy a mult testkulturális örökségei mennyiben értékesek jelenünk számára. Ilyen értelemben pedig kritikai jellegü tudományág, mely direkt kapcsolatban van a pedagógiával, a szociológiával és egyéb más társadalomtudományokkal. Ebből a rövid felsorolásból is kiderül, hogy a sporttörténetirás mindenképpen összetett, szerteágazó problematikával rendelkező diszciplina. Érthető, hogy módszereit tekintve a sporttörténet rendkivül komplex, legalábbis ilyennek kellene lennie. A gyakorlati kutatómunkát felületesen ismerő számára is feltünik azonban, hogy eddig a sporttörténeti kutatások módszere - tisztelet a kivételnek - kivánnivalót hagyott hátra a metodikai komplexitást illetően. Az egzaktságról és tudományos objektivitásról itt most nem szólnék, ez egy más kérdés. Ugy véljük azonban, feltétlenül gazdagitani kell a sporttörténetirás metodikáját ahhoz, hogy eleget tudjunk tenni azoknak a követelményeknek, amelyeket a fentiekben próbáltam nagyon vázlatosan ismertetni.

Ezek után néhány gondolatot szeretnék mondani a sporttörténetirás, a testkulturatörténet főbb forrásairól.

Első forráscsoporthoz tartoznak az egyes korszakok testkulturális gyakorlatának dokumentumai. Ezek főleg kézikönyvek, szemléltető táblák, gyakorlatanyagok, tankönyvek, orvosi-egészségügyi könyvek, módszertani segédeszközök, iskolai dokumentumok, tantervek, évkönyvek stb.

A források második nagy csoportja a konkrét versenyeredmények, a versenykiirások, jegyzőkönyvek, esetleg táblázatok, rangsorok és rekordlisták. A források harmadik csoportját alkotják a testkulturális intézmények történetére vonatkozó rendeletek, különféle törvények, körlevelek, szabályok, szabályzatok, jelentések stb.

Végül negyedik nagy csoportja a forrásoknak a testkultura elméleti szakembereinek munkái, illetve a testkultura tudományos, müvészeti és esetleg vallásos visszatükröződésének valamilyen objektiválódott tényе. Ilyenekre gondolok itt, mint bizonyos tudományos értekezések, a képzőmüvészet köréből festmények, plasztikák, grafikák vagy esetleg egyházi rendeletek stb.

Ezek csak a fő források, ezt a kört bőviteni lehet tovább. E forrásokat vizsgálva is kiderül azonban a következő: az eddigi sporttörténetirás többnyire csak azokat a forrásokat érte el, amelyek - leegyszerüsitve a dolgot - könyvtárakban találhatók, hirlaptárakban lelhetők föl. Talán megkockáztatom azt a kijelentést, hogy az eddigi sporttörténetirás nagyrészt könyvtár-, illetve szaksajtócentrikus volt. Ezt a problémát, mint vitakérdést vetném föl, és a továbbiakban nem fejtegetem. Annál inkább szeretnék beszélni azokról a forrásokról, amelyek kevésbé hozzáférhetőek a kutatók számára. Itt elsősorban a levéltári archivális anyagokra gondolok, amelyek ugyan közismertek és klasszikus forrásai az ókortól kezdve a történetirásnak, mégis valahogy ugy érzem, hogy a sporttörténetben valahogy eddig ez a forrás a mostohagyerek szerepét volt kénytelen betölteni.

Ki ezért a felelős, vethető föl a kérdés. Én azt hiszem, a felelősség kettős. Egyrészt felelősek ezért a kutatók, akik sokszor a kisebb ellenállás felé hajlanak, és az egyszerübben elérhető anyagokat dolgozzák csak föl, mert közismert az, hogy - a világon mindenütt - a levéltári anyagok föltárása jóval időigényesebb, energiaigényesebb. De felelősek a levéltárosok is, mert - megint tisztelet a kivételnek -

nem tudták eddig még kellőképpen föltárni a sokféle területi és országos levéltárak sokmilliós anyagát olyan hozzáférhetően, bibliográfiában vagy egyéb más kötetben rendszerezve, tárgymutatókkal, névmutatókkal ellátva, amelyek jól használhatók lennének és megkönnyitenék a kutatók munkáját. De egy kicsit felelősek a levéltári anyagok sporttörténeti elhanyagoltságát illetően a korabeli, értékelő axiológiai szempontok, amelyek az elmult évszázadokban nem tartották érdemesnek az utókor számára megőrizni azokat a jelentős levéltári anyagokat, amelyekben a testkulturáról volt szó, amelyek a testiség kultuszát valamilyen módon érintették. Hiszen a régi korszellem - mint ismeretes - a testiséget másodrendünek tekintette, háttérbe szoritotta. Azt hiszem elérkezett az idő, hogy ezt az egyoldaluságot fölszámoljuk.

Engedjék meg, hogy egy személyes példával próbáljam illusztrálni az elmondottakat. Egyik, szakdolgozatot készitő hallgatóm egy magyarországi egyházi levéltár anyagát nézte át sporttörténeti szempontból, és olyan meglepő anyagokat tárt föl, amelyeket talán a leggondosabb szakemberek sem kerestek volna ebben az egyházmegyei levéltárba, abból kiindulva, hogy a vallás és a sport meglehetősen távol áll egymástól. Valójában pedig közismert, hogy a világon a levéltárak általában egyházi indittatásra szerveződtek annak idején. Rendkivül sok anyag halmozódott föl tehát ezekben az egyházi levéltárakban, és igy óhatatlanul bekerültek sport jellegü anyagok, vagy legalábbis a testkulturát valamilyen módon érintő források is.

Az idő rövidsége miatt, csak röviden felsorolnám azokat a különböző segédforrásokat, amelyek a sporttörténetirás korszerüségét elősegithetik. Gondolok itt például a különböző királyi törvényekre, különböző bullákra és egyéb rendeletekre. Magyarországon ezt sorolhatnám 1001-től, I. Istvántól kezdve évszázadokon át. Ezekben szintén találhatunk olyan, az életmódra vonatkozó információkat, amelyekből a hozzáértő szakember, sporttörténész értékes testkulturális tényeket tud kihámozni. De ilyen értelemben a sporttörténetirásnak jelentős forrása lehet akár a heraldika is, a cimertan, vagy a származástan, a genealógia. Ezekben is tükröződik a testkulturának egy bizonyos része, és sok esetben bizonyos korokról csak ilyen forrásaink vanna. Éppen ezért felbecsülhetetlen értékük.

Csak felsorolásszerüen emliteném a falragaszok, a meghivók, a disznyomtatványok, és a különböző magánlevelezések szerepét a testkultura történeti feltárásában. Ezek rendszerint kallódó és nagyon nehezen hozzáférhető, családi tulajdonban levő anyagok, mint ahogy sok esetben elfekvő könyveket lehet találni a magán- vagy közkönyvtárakban. Különböző témákról szólnak, de implicite tartalmaznak testkulturális vonatkozásokat is. Talán szabad legyen megint egy saját példámat megemliteni. Egy 1818-ból származó, egyházi szerző magyar nyelven megjelent egy "Időtöltő mulatságok" cimü könyve, ciméből itélve semmiképpen sem sporttörténet. És ha belelapozunk, akkor kiderül, hogy ez az irás a magyar nyelvü sakktörténet egyik első megnyilatkozása. Egy fejezet foglalkozik ezzel, és a szerző a bevezetőben részletesen tárgyalja keresztény filozófiai megközelitésben az ókori olimpiákat, illetve még azok felujitásának gondolatát is fölveti. Sajnos, arra a forrásra nem hivatkozik, hogy kitől származik az ötlet, de mindenképpen érdekes lehet egy ilyen könyv, amely - hangsulyozom szintén föltárásra várna, és - óriási feladat a sporttörténészek számára.

Megemlitenék még egy területet, a kéziratokat, amelyek szintén ismertek, elvileg. Gyakorlatilag azonban nagyon kevéssé használták föl eddig a sporttörténetirásban. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtárában találtam olyan 200 évesnél

idősebb kéziratokat, amelyek az akkori Pázmány Péter Tudományegyetem filozófiai előadásait vetették papirra. Egy hallgató készitette a jegyzetet. Rendkivül érdekes az, hogy a korabeli filozófusok ismertetésénél az előadó professzor mit mondott a hallgatóknak az egyes filozófusok testkulturális megállapitásairól, koncepciójáról. Például Locke nevét emlithetném itt, akiről közismert, hogy mint orvos, mint pedagógus, közel került a testkulturához, és mint filozófus nyilatkozott erről a témáról. Ezek mind le vannak irva nagyon érdekes módon, a 200-250 évvel ezelőtti koncepciónak megfelelően interpretálva, ami rendkivül érdekes a ma embere számára. Mert ahogy Kun professzor előadásában megállapitotta, a sportot, a testnevelést mindig a maga korában kell értékelni. És lehet, hogy ami ma értéktelen szempont, az 250 évvel ezelőtt értékes és rendkivül lényeges volt.

Emlithetnénk végül a néprajzot, az etnográfiát, szintén Kun kollegára utalva, aki az imént azt mondta, hogy a sporttörténetben rendkivül fontos a népi, nemzeti, etnográfiai sajátosság, az etnikai sajátosság. Igy nyilvánvaló, hogy rendkivül fontos kell legyen az etnográfia, a néprajz, amely éppen ezeket a sajátosságokat tárja föl. Ha a sport tudományos történetét fel akarjuk tárni, azt hiszem, hogy a klasszikus etnográfiai adatok nélkül ezt nem tudnánk megcsinálni. Nem is tudnánk elvégezni ezt a feladatot, hiszen ma a mágikus tudatról, a mágikus tradiciókról, ezekből a klasszikus etnográfiai munkákból szerzünk tudomást. Itt közismert neveket emlithetnék, Fraser, Malinowsky stb. Ők irják le azokat a különböző kultikus tevékenységeket, amelyek valahol elvezetnek bennünket a testkultura eredetéhez, keletkezéséhez.

Végül, de nem utolsósorban néhány szót a tárgyi emlékek sporttörténeti jelentőségéről, ezek forrás értékéről. Ezek a tárgyi anyagok többnyire muzeumokban találhatók, illetve egyéb más föltárások teszik lehetővé vizsgálatukat a kutatók számára. Magyarországon közismert, hogy rendkivül gazdagok ilyen lelőhelyekben a magyar területek, megyék. Talán mindegyike tartalmaz valamiféle római kori leletet, föltárást. Acquincumot emliteném, mint a legismertebbet talán, de sorolhatnám tovább ezeket a lelőhelyeket. És azt kell mondanom, hogy itt a saját házunk táján söpörve hadd mondjak egy magyar példát: ezek a leletek még nem kerültek kellőképpen föltárásra sporttörténeti szempontból. Itt sportnyelven szólva lekörözték bennünket azok a szaktörténészek, akik például orvostörténeti, szinháztörténeti szempontból már föltárták ezeket a leleteket, és sorolhatnánk tovább. Ilyen publikációk tucatjai jelentek meg, viszont eddig még nem készültek el a testkulturális örökségeket elemző irások.

Befejezésül egy kis tulzással talán azt mondhatnám, hogy a sporttörténetirás - megint csak hangsulyoznám, tisztelet a kivételnek - eddig egy olyan jéghegyhez hasonlit, amelynek a csucsát ismerjük csak. És valahol a viz alatt van az a nagy tömeg, az a bizonyos archivális anyag, amelyet még nem sikerült a felszinre hozni.

. Korreferátumomban erre a sajátos jéghegyre szerettem volna fölhivni a figyelmet. Ugy gondolom, hogy rendkivül kár lenne a viz alatt hagyni ezeket az anyagokat, pontosabban szólva a kutatók számára nem hozzáférhetővé tenni.

Köszönöm a türelmüket.

TAKÁCS, Ferenc

EINIGE METHODOLOGISCHE PROBLEME DER SPORTGESCHICHTS-SCHREIBUNG

Vereehrte Konferenz !

Zu einem Korreferat ist es nötig, einige Grundbegriffe zu klaren. Ich möchte aber die von Professor Kutassi in seinem Vortrag erwähnte, auf unserem Fachgebiet herrschende "terminologische Orgie" vermeiden, nämlich dass die Forscher zu viel Bestimmungen oder Definitionen geben. Ich bin der Meinung, dass zwei grundlegende Definitionen mir unbedingt nötig sind, damit ich in meinen Ausführungen im weiteren entsprechend argumentieren kann.

Die eine Definition ist sehr einfach, nämlich dass die Sportgeschichte - besser gesagt die Geschichte der Körperkultur - die Wissenschaftsdisziplin ist, die die Theorie und die Praxis der Körperkultur in ihrer historischgesellschaftlichen Bedingtheit untersucht, von den frühesten Zeiten bis zu unseren Tagen.

Die andere ganz einfache Definition lautet: das Objekt der Sportgeschichte umfasst also:

1. die geschichtliche Entwicklung der Praxis der Körperkultur un ihrer Ergebnisse;
2. die Geschichte der Institutionen in denen sich die Körpererziehung und der Sport herausgebildet hatten bzw. vollzogen;
3. enhält das Objekt der Geschichte der Körperkultur auch die Geschichte der Theorie der Körperkultur, - ich würde sagen ihrer Wissenschaft.

Die Körperkultur ist in ständiger Umwandlung, der gesellschaftlichen Praxis und der jeweiligen sozialen und gesellschaftlich - ökonomischen Struktur entsprechend. Wir werden die einzelnen Erscheinungen der Körperkultur erst dann verstehen können, wenn wir sie in Verbindung mit ihrer eigenen gesellschaftlichen Struktur untersuchen. Die marxistische Sportgeschichtsschreibung ist bestrebt, den oft vorkommenden Fehler einiger bürgerlichen und dogmatischen Sporthistoriker zu vermeiden, nämlich dass sie die Körperkultur nur unter dem Aspekt der Geschichte der Ergebnisse oder unter ideengeschichtlichem Aspekt betrachten. Die marxistische Körperkulturgeschichte möchte hinter diese einseitigen, oberflächlichen Erscheinungen eindringen, sie möchte die wahren Gesetzmässigkeiten ergreifen, die die Körperkultur einer bestimmten Periode grundlegend bestimmen. Das ist eine sehr komplexe und schwere Aufgabe. Wir brauchen nicht zu sagen, dass sich eine Sportgeschichtsschreibung von solchem Anspruch nicht mit der Registrierung des Nacheinanders der auf der Oberfläche wirbelnden Ereignisse, mit ihrer Beschreibung oder mit der einfachen Mitteilung der Ergebnisse, im besten Falle mit ihrem Kommentieren auf alltäglicher Ebene begnügen darf, sondern sie soll alle ihr zur Verfügung stehenden Quellen, Hilfsmaterialien und ein ganzes Arsenal anderer Forschungsbasen erschliessen und sie analysieren. So tritt die Körperkultur-

geschichte verständlicherweise in enge Beziehungen ausser der allgemeinen historischen und soziologischen Wissenschaftsdisziplinen z.B. auch mit der Politik- und Wirtschaftsgeschichte, mit der Kulturgeschichte und nicht in letzter Reihe mit der Geschichte der Philosophie, da es mir in diesem Kreis unnötig scheint zu beweisen, dass die Theoretiker der Körperkultur immer viel vom Gedankengut der Philisophen geschöpft haben, und dass andererseits auch die meisten Philosophen selbst zum allgemeinen prinzipiellen Problem der Körperkultur gelangen. Die marxistische Sportgeschichte als eine Geschichtswissenschaft, die Fakten aufdeckt und Gesetze erforscht, knüpft, unmittelbar an ihre prinzipielle und methodologische Grundlage, an den dialektischen und historischen Materialismus. Sie untersucht aber auch zugleich, inwieweit das Körperkulturerben der Vergangenheit für unsere Gegenwart einen Wert besitzen. In diesem Sinne ist sie eine Wissenschaftsdisziplin kritischen Charakters, die in direkter Beziehung zur Pädagogik, zur Soziologie und zu anderen Gesellschaftswissenschaften steht. Schon aus dieser kurzen Aufzählung wird es klar, dass die Sportgeschichtsschreibung auf jeden Fall eine Disziplin ist, die eine komplexe, weitverzweigte Problematik besitzt. Es ist verständlich, dass die Sportgeschichte ihren Methoden nach sehr komplex ist, oder sie sollte wenigstens sehr komplex sein. Es fällt aber sogar denen auf, die die praktische Forschungsarbeit nur oberflächlich kennen, dass bisher die Methode der sporthistorischen Forschungen - mit Ausnahmen - viel zu wünschen liess, was die methodologische Komplexität betrifft. Über Exaktheit und wissenschaftliche Objektivität möchte ich hier nicht sprechen, das ist nämlich eine andere Frage. Es scheint mir aber, dass wir die Methodik der Sportgeschichtsschreibung unbedingt bereichern müssen, um den Forderungen entsprechen zu können, die ich hier skizzenhaft darzustellen versucht habe.

Nun möchte ich einige Gedanken über die wichtigsten Quellen der Sportgeschichtsschreibung, der Körperkulturgeschichte erwähnen.

Die erste Gruppe der Quellen bilden meiner Meinung nach die Dokumente der Praxis der Körperkultur der einzelnen Perioden. Das sind vor allen Dingen Handbücher, Demonstrationstafeln, Übungsmateriale, Lehrbücher, medizinische Bücher, methodologische Hilfsmittel, schulische Dokumente, Studienpläne, Jahrbücher usw.

Die zweite grosse Gruppe der Quellen stellen die konkreten Wettkampfergebnisse, die Wettkampfausschreibungen, Protokolle, eventuell Tabellen, Rangreihen und Rekordlisten dar.

Die dritte grosse Gruppe der Quellen besteht aus Anordnungen aus der Geschichte der Institutionen der Körperkultur, aus verschiedenen Gesetzen, Rundschreiben, Regelwerken, Berichten usw.

Schliesslich die vierte grosse Gruppe der Quellen bilden die Arbeiten der Theoretiker der Körperkultur, bzw. verschiedene objektivierte Fakten der wissenschaftlich-künstlerischen oder eventuell religiösen Widerspiegelung der Körperkultur. Ich denke etwa an gewisse wissenschaftliche Aufsätze, vom Gebiet der bildenden Künste her an Gemälde, Bildwerke, Graphiken oder an kirchliche Anordnungen usw.

Das sind nur die wichtigsten Quellen, den Kreis könnten wir noch erweitern. Wenn wir jedoch auch nur diese Quellen betrachten, ergibt sich folgendes: bisher hat die Sportgeschichtsschreibung meistens die Quellen erreicht, die - etwas simpli-

fiziert - in Bibliotheken oder in Zeitschriftarchiven zu finden waren. So würde ich die Feststellung wagen, dass die Sportgeschichtsschreibung bisher bibliothekzentrisch bzw. Fachpresse-zentrisch war. Das Problem möchte ich als Diskussionsfrage stellen, im weiteren werde ich es nicht mehr behandeln. Vielmehr möchte ich über die Quellen sprechen, die für die Forscher weniger zugänglich sind, und die sie also bisher nur sporadisch zu ihrer Arbeit nutzen konnten. Ich denke dabei vor allem an Archivmaterialien, die zwar wohl bekannt sind und seit dem Altertum klassische Quellen der Geschichtsschreibung sind, und trotzdem habe ich das Gefühl, dass diese Quellen bisher in der Geschichte die Rolle des Stiefkindes zu spielen gezwungen waren.

Man könnte fragen, wer dafür verantwortlich ist.

Ich glaube, die Verantwortlichkeit sei zweifach. Einerseits sind verantwortlich dafür die Forscher, die in solchen Fällen zum geringeren Widerstand neigen und nur die einfacher erreichbaren Materialien bearbeiten. Denn es ist wohl bekannt, dass überall in der Welt - die Erschliessung der Archivmaterialien einen grösseren Zeitaufwand und mehr Energie verlangt. Verantwortlich sind aber auch die Archivare, denn es ist ihnen bisher nicht gelungen - wieder bis auf einige Ausnahmen - den mehrere Millionen Dokumente umfassenden Bestand der verschiedensten regionalen und nationalen Archive zu erschliessen und zugänglich zu machen durch Bibliographien oder in anderen Bändern systematisiert, mit Sachverzeichnis und Namenregister versehen, die leicht brauchbar wären und die Arbeit der Forscher erleichtern würden. Verantwortlich für die sporthistorische Verwahrlosung der Archivmaterialien sind gewissermassen auch die zeitgenössischen axiologischen Auswertungsaspekte, die in den vorangehenden Jahrhunderten es nicht für notwendig hielten, die bedeutenden Archivmaterialien für die Nachfolger zu bewahren, in denen es sich um die Körperkultur handelte, die sich irgendwelcher Weise auf den Kult der Körperlichkeit bezogen. Der damalige Zeitgeist betrachtete nämlich - wie bekannt - die Körperlichkeit als sekundär und drängte sie in den Hintergrund. Ich glaube es wäre Zeit, diese Einseitigkeit abzuschaffen.

Gestatten Sie mir das Gesagte durch ein persönliches Beispiel zu veranschaulichen. Einer meiner Studenten hat bei der Erarbeitung seiner Diplomarbeit das Material eines ungarischen kirchlichen Archivs unter sporthistorischem Aspekt durchgesehen. Dabei hat er erstaunliche Dokumente entdeckt, die sogar die gründlichsten Spezialisten nie in diesem diözesichen Archiv gesucht hätten, davon ausgehend, dass Religion und Sport ziemlich weit voneinander liegen. In der Wahrheit ist es wohl bekannt, dass die Archive überall in der Welt meistens auf Initiative der Kirche aufgestellt wurden. So hat sich ein ungeheuer grosses Material in diesen kirchlichen Archiven angehäuft, darunter notwendigerweise auch Materialien sportlichen Charakters oder wenigstens Quellen, die sich irgendwie auf die Körperkultur bezogen.

Wegen der kurzen Zeit möchte ich nur ganz kurz die verschiedenen Hilfsquellen aufzählen, die zur Modernisierung der Sportgeschichtsschreibung beitragen könnten. Ich denke hier z.B. an die verschiedenen königlichen Gesetze, verschiedenen Bullen und ähnlichen Anordnungen. In Ungarn könnte ich solche von 1001, von der Zeit Stefans des I. an aufzählen. In ihnen können wir auch verschiedene Informationen über die Lebensweise finden, aus denen der sachkundige Spezialist, der Sport-

historiker wertvolle Fakten zur Körperkultur herausbekommen kann. In diesem Sinne können aber für die Sportgeschichtsschreibung auch die Heraldik, die Wappenkunde oder die Abstammungslehre, die Genäalogie eine wertvolle Quelle darstellen. Auch in ihnen widerspiegelt sich ein gewisser Teil der Körperkultur, und in vielen Fällen haben wir über gewisse Epochen nur Quellen solcher Art. Eben deshalb besitzen sie einen unschätzbaren Wert.

Nur in Aufzählung möchte ich die Rolle der Plakatierungen und der Einladungen in der Sportgeschichtsschreibung, die Rolle der Festdrucksachen und der verschiedenen Privatbriefe in der geschichtlichen Entwicklung der Körperkultur erwähnen. Diese Dokumente sind meistens zerstreut und fast unzugänglich, wie auch oft verlorene Pücher in den Privatbibliotheken zu finden sind. Sie behandeln verschiedene Themen, beinhalten aber implicite auch Bezüge auf die Körperkultur. Ich darf vielleicht ein persönliches Beispiel erwähnen. Ich habe ein Buch aus 1818 gefunden, von einem kirchlichen Autor. Es ist in ungarischer Sprache erschienen, unter dem Titel "Zeitvertreibende Belustigungen". Dem Tiltel nach handelt es sich keineswegs um eine Sportgeschichte, wenn wir aber hineinblättern, merken wir, dass das eine der ersten Äusserungen der ungarisch-sprachigen Schachgeschichte ist. Ein Kapitel befasst sich damit, und der Mönch behandelt in seiner Einleitung ausführlich die alten Olympischen Spiele unter einem spezifisch christlichen philosophischen Aspekt, und wirft sogar den Gedanken ihrer Erneuerung auf. Leider erwähnt er keine Quelle, woher dieser Gedanke herkommt. Allerdings kann ein solches Buch, das - wie ich betonen möchte - auch noch einer Erschliessung bedarf - höchst interessant und eine Riesenaufgabe für die Sporthistoriker sein.

Ich darf noch ein Gebiet erwähren, die Manuskripte, die prinzipiell auch wohl bekannt sind. Praktisch sind sie aber bisher in der Sportgeschichtsschreibung nur sehr wenig benutzt worden. In der Bibliothek der Eötvös Loránd Universität habe ich unter den Manuskripten einige Manuskripte gefunden, die mehr als 200 Jahre alt waren, und in denen die philosophischen Lektionen der damaligen "Pázmány-Péter-Universität" abgeschreiben waren. Die Notizen wurden von einem Student gemacht. Es ist sehr interessant zu lesen, was der vortragende Professor bei der Vorstellung der zeitgenössischen Philosophen den Studenten über die Ausführungen und Konzeptionen der einzelnen Philosophen zur Körperkultur gesagt hat. Hier könnte ich den Namen von Locke als Beispiel erwähnen, von dem es wohl bekannt ist, dass er als Arzt und als Pädagoge der Körperkultur nahegekommen ist. Er äussert sich über das Thema als Philosoph. Das alles steht hier beschrieben, einer mehr als 200-250 Jahre alten Konzeption entsprechend dargelegt und interpretiert. Das kann für den heutigen Menschen äusserst interessant sein, denn - wie Professor Kun in seinem Beitrag bereits erwähnt hat - der Sport und die Körpererziehung müssen immer in ihrer eigenen Zeit gewertet werden. Es kann sein, dass ein Aspekt, der heute ohne jeden Wert zu sein scheint, vor 250 Jahren wertvoll und sehr bedeutend war.

Schliesslich könnten wir die Völkerkunde, die Ethnographie erwähnen, wieder auf Kollege Kun hinweisend, der gesagt hat, das nationale, ethnographische oder ethnische Spezifikum sei bedeutend für die Sportgeschichte. So ist auch klar, dass die Völkerkunde, die Ethnographie auch sehr wichtig sein muss, da sie eben diese spezifischen Züge aufklärt. Wenn wir die wissenschaftliche Geschichte

des Sports erschliessen wollen, so meine ich, können wir es ohne die klassischen ethnographischen Angaben nicht schaffen. Wir könnten dieser Aufgabe auch nicht gerecht werden, weil wir über das magische Bewusstsein und über die magischen Traditionen eben aus diesen ethnographischen Werken Bescheid wissen. Hier könnte ich wohl bekannte Namen, wir z.B. Fraser, Malinowski usw. erwähnen. Sie beschreiben die verschiedenen kultischen Tätigkeiten, die uns irgendwo zur Quelle, zur Entstehung der Körperkultur hinführen.

Schliesslich aber nicht zuletzt darf ich einige Worte über die sporthistorische Bedeutung der musealen Gegenstände und über ihren Quellenwert sagen. Diese Dokumente befinden sich meistens in den Museen, bzw. andere Erschliessungen machen sie für den Forscher zugänglich. In Ungarn ist es wohl bekannt, dass die ungarischen Regionen sehr reich an solchen Fundorten sind. Fast jedes Komitat besitzt irgendeinen Fund, einen Fundort aus der Römerzeit. Als vielleicht den bekanntesten könnte ich Acquincum nennen, ich könnte aber diese Fundorte noch weiter zählen. Und vor der eigenen Tür fegend, darf ich ein ungarisches Beispiel geben: unter sporthistorischem Aspekt sind diese Funde noch nicht in geeigneter Weise erschlossen worden. Die Sprache des Sports sprechend kann ich sagen, hier haben uns die Fachhistoriker überrundet, die diese Dokumente z.B. unter medizingeschichtlichem oder theatergeschichtlichem usw. Aspekt bereits erarbeitet haben. Dutzende solcher Publikationen sind bereits erschienen, bis heute sind aber Arbeiten zur Analyse des Körperkultur-Erbes nicht geschrieben worden.

Schliesslich möchte ich etwas übertrieben sagen, dass die Sportgeschichtsschreibung - wieder mit Ausnahmen - bisher einem Eisberg ähnlich ist, von dem uns nur der Gipfel bekannt ist. Die grosse Masse, das gewisse Archivmaterial liegt unter dem Wasser, und es ist noch nicht gelungen, es an die Oberfläche zu bringen.

Auf diesen ganz spezifischen Eisberg wollte ich in meinem Korreferat die Aufmerksamkeit lenken. Ich meine, es wäre schade diese Dokumente unter dem Wasser liegen zu lassen, bzw. sie für die Forscher nicht zugänglich zu machen.

Danke für Ihre Aufmerksamkeit.

LOTZ, Franz

ÜLÉSELNÖKI ZÁRSZÓ

Hangsulyozta, hogy az élmények még frissek, de a plenáris ülésre rendszerezni fogja gondolatait, és értékelni fogja a 2. szekció ülését. Ugy gondolja, hogy valamennyien egyetértenek már most abban, hogy igen sikeres szekcióülésen vettek részt. Kun, Perutka és Takács kollégák gondolatgazdag előadásai után nagy aktivitás mutatkozott meg a vitában. Nyolcan szóltak hozzá (Wonneberger, Lämmer, Olsen, Laskiewicz, Ueberhorst, Kutassi, Perutka kollegák, valamint Petrova, N. kolleganő), akik mind a közös megoldás érdekében mondták el véleményüket, javaslataikat. Egy kérdésről Wonneberger kollégával együtt tájékoztatni fogja a CIEPS Végrehajtó Bizottságát, támogatását kérve.

Végül megköszönte az aktiv részvételt.

LOTZ, Franz

SCHLUSSWORT DES SITZUNGSVORSITZENDEN

In dem Moment sind die Eindrücke des Vorsitzenden noch ganz frisch, bis zur Plenarsitzung wird er aber seine Gedanken systematisieren und eine Auswertung der Arbeit der Sektion 2 geben. Er ist der Meinung, dass alle bereits einverstanden sind darüber, dass die Sektionssitzung ein voller Erfolg war. Nach den wertvollen Referaten von Kollegen Kun, Perutka und Takács kam es zu einer regen Diskussion. Acht Kollegen haben sich zum Wort gemeldet (Kollegen Wonneberger, Lämmer, Olsen, Laskiewicz, Ueberhorst, Kutassi, Perutka, und Kollegin N. Petrowa). Sie trugen alle im Sinne einer gemeinsamen Lösung ihre Meinungen und Vorschläge vor. Über eine Frage soll der Vorsitzende - gemeinsam mit Kollege Wonneberger - die Exekutive des CIEPS informieren, um darin um ihre Unterstützung zu bitten.

Schliesslich bedankt er sich für die aktive Teilnahme.

A 3. SZÁMU (SPORTMÚZEUMI) SZEKCIÓ ÜLÉSE

(Üléselnök: Conkov, Vaszil)

SECTION No. 3. (SPORTMUSEUMS)

(President of the session: Tzonkov, Vasil)

3. SZEKCIÓ - SPORTMÚZEUMOK

3. SECTION - SPORTMUSEUMS

Üléselnök:
Session president: V. Tzonkov

Előadók:
Speakers: M. Morawinska-Brzezicka
K. Pakonyi
K. Papp
I. Rörs
D. Buchmann

A vitában felszólaltak:
Intervening members: E. Szerbák
G. Lämmer
H. Laskiewicz
D. Buchmann
M. Morawinska-Brzezicka

ÜLÉSELNÖKI MEGNYITÓ

V.Conkov üléselnöki megnyitójában először magyar nyelven üdvözli a konferencia résztvevőit. Elmondja, hogy 1936 és 1940 között a budapesti Testnevelési Főiskolán végezte tanulmányait, igy a konferencia helyszine számára a kedves "alma mater"

Utal arra, hogy bár nem kifejezetten muzeumi szakember, de mint sporttörténész korábban közremüködött a bolgár sportmuzeum létrehozásában, majd hosszu időn át a bolgár sportmuzeum Tanácsának elnöke volt.

ОТКРЫТИЕ ПРЕДСЕДАТЕЛЯ ЗАСЕДАНИЯ

Председатель секции, проф. В. Цонков при открытии работы секции приветствует участников во первых на венгерском языке. Он упаминает, что с 1936 по 1940 учился в будапештском Институте Физкультуры, таким образом место конференции является для него любимый "алма матер". Он указывает и на то, что хотя он сам не специалист музеев, в качестве историка спорта участвовал в создании больгарского музея спорта, и был долгое время председателем совета этого музея.

MORAWINSKA-PRZEZICKA, Maria

SPORTMUSEUM IN DER WELT

Altertümliche Museen - Tempel der Musen, besassen ein umfangreicheres Programm als die heutigen Museen, sie bildeten vielmehr ein Gegenstück der modernen Akademien mit eigenen wissenschaftlichen Instituten und Sammlungen. Die altertümlichen Museen - Akademien verkamen zusammen mit der antiken Welt, seiner Kultur und seinen Institutionen.(1) Die Rückkehr zu dieser Idee beobachten wir in den Zeiten der Renaissance, als systematisch gesammelte Kollektionen verschiedener Art entstanden. Anfang des Museumswesens waren in erster Linie italienische Sammlungen, die seit dem XV. Jahrhundert enstanden. Schon damals konnte man im Sammlungswesen verschiedene Richtungen bemerken. Man öffnete sogenannte Kuriositäten-Kabinette mit naturwissenschaftlichen, mineralogischen Sammlungen, wie auch Kollektionen von Gegenständen mit magischen Eigenheiten. In dieser Zeit entstanden auch Kunstgalerien. Manche dieser Galerien konnten bei besonderen Angelegenheiten von einem exklusivem Kreis besucht werden. Die Idee eines öffentlichen Museums entstand erst in den Zeiten der Aufklärung. Ihre erste Realisation war, das in 1763 (2) eröffnete British Museum in London.

Von der Hälfte des XIX. Jahrhunderts an, im Zusammenhang mit der Steigerung des Interesses für Geschichte im allgemeinen und mit der Entwicklung geschichtlicher, technischer und naturwissenschaftlicher Forschungen, entstand eine ausserordentlich schnelle Entwicklung von Museen und Steigerung deren Anzahl. Seit dieser Zeit bemerkt man auch den charakteristischen Prozess einer weit entwickelten Spezialisation der Museen. Man bemüht sich immer mehr durch Methoden des Museumswesens möglichst viele Gebiete der Wissenschaft und des Lebens zu popularisieren. Kunstmuseen formen eine besondere Gruppe, die dann weiteren Differenzierungen unterliegt. Eine weitere Gruppe besteht aus historisch-kulturellen Museen, wie z.B. archäologische Museen aus verschiedenen Perioden, weiter geschichtliche und militärische Museen, ethnographische und ethnologische. Pesondere Gruppen formen naturgeschichtliche, und technische Museen. Es entstanden auch weitere, wie z.B. landwirtschaftliche, kriminologische, bibliographische, Museen der Hygiene und Philatelie. (3)

Der Differenzierung der Formen menschlicher Aktivität folgte der Bedarf ihrer Dokumentierung. Deshalb musste auch die in der modernen Welt so allgemeine Sporterscheinung registriert werden. Um die Wende des XIX. und XX. Jahrhundert machten sich im Museumswesen die ersten Sammlungen bemerkbar, die die Entfaltung der Bewegung für Körpererziehung uns Sport dokumentierten.

Der Weg des Entstehens von Museen dieser Gruppe, evtl. von Sportabteilung in anderen Museen ist ähnlich; meistens entstanden sie auf Grund des Interesses einzelner Personen für Sport. Privatkollektionen gaben den Anfang zukünftiger Museen auf dem Gebiet der Körperkultur. Ein weiteres Gebiet der

Entstehung von musealen Kollektionen Sport umfassend, waren weiterhin entstehende Organisationen, Gesellschaften, Clubs und Sportvereine, die die verschiedenen Beweise ihrer Aktivität sammelten. Verschiedene Andenken und Dokumente füllten rasch Lokale dieser Organisationen. Allmächlich zufliessende und aufbewahrte Gegenstände und Materiale bekamen im Laufe der Jahre historische Bedeutung und die rasche Entwicklung des Sportes im allgemeinen und die ihn begleitende Evolution der Sportgeräte steigerten die Bewegung zu Gunsten einer bewussten und systhematischen Dokumentation zur Geschichte dieser Domäne der Kultur.

Trotz des Bedarfes einer geschichtlichen Registration des Sportes waren die Anfänge der Museen für Körperkultur nicht leicht - diese Vorposten des Museumswesens mussten sich die Rechte des Bestehens erobern und beweisen dass sie benötigt und zweckmässig sind. Der Sport, eine ganz neue soziale Erscheinung konnte kaum mit dem Begriff eines Museums in Verbindung gebracht werden. Es ist gewiss keine Übertreibung wenn wir bemerken, dass der Eintritt des Sportes in die Musealwelt die öffentliche Meinung einfach schokierte. Heute noch erweckt die Nachricht, dass so ein Museum existiert oft Verwunderung. Nicht selten fragen Leute die mit Sport nicht verbunden sind, aus welchen Gegenständen die Sammlugen solcher Museen bestehen? Im allgemeinen, was die besessenen Informationen beweisen, ist die Stellung der Sportmuseen in der grossen Familie der Museen stabilisiert.(4)

Somit haben sich Sportmuseen auf dem Wege von Experimenten, Fehlern und ständig verbesserten Resultaten Pürgerrecht erobert. Da sie sozusagen Pioniere ihrer Art waren, konnten sie nur in beschränktem Masse von den Erfahrungen der Museen anderer Typen Gebrauch machen. Das anderartige Bild der Sammlungen und die Verschiedenheit der Aufgaben benötigen die Ausarbeitung bestimmter Organisationsformen jeder einzelnen Institution, eigener Sammlungsmethoden, wie auch der Methoden einer Bearbeitung und Darstellung der Kollektionen. Gegenwärtig besitzen wir schon eine beträchtliche Summe von Erfahrungen auf dem Gebiet des Musealwesens die uns eine Konfrontation der Errungenschaften der einzelnen Institutionen erlaubt.

Auf Grund der angesammelten Informationen kann man annehmen, dass es aktuell in der ganzen Welt etwa 100 Sportmuseen gibt, (5) wie auch 15 Museen mit einem anderen Profil, die in ihren Programmen Sportabteilungen enthalten. Schon heute vergrösserte sich die Anzahl der Museen und wir erhalten Signale über die Entstehung neuer, die in den nächsten Jahren ihre Aktivität aufnehmen werden.

Die Entwicklung dieser Art des Sammlungswesens, deren Anfänge seit der zweiten Hälfte des XIX. Jahrhunderts bemerkbar sind, geht sozusagen Hand in Hand mit der Tätigkeit der ersten Sportorganisationen, die in diesen Regionen entstanden. Hier entstand Sport so wie wir ihn heute verstehen, hier ist die grösste Menge der Zeugnisse der Geschichte des Sports versammelt.

Die für die europäischen Länder charakteristische Erklärung für die Bildung von Sportmuseen ist der historisch-wissenschaftliche Blick auf die Evolution der Sportbewegung und der Wunsch, die vorkommenden Umwandlungen festzuhalten. Diese These findet ihre Bestätigung in den folgenden Peispielen.

Das älteste Museum dieser Art in Europa ist zweifellos das Schweizerische Alpine Museum in Bern, im Jahre 1902 gegründet.(6) Die geographische

Lage der Schweiz, das Zusammenleben ihrer Pewohner mit der rauhen Natur der Alpen, die Bemühungen und Erfolge auf dem Wege diesbezüglicher Studien und Ausnützung, helfen die Hochturistik und den Alpinismus zu entwickeln. Diese Bewegung fand ihren Ausdruck in dem frühen Interesse für das Sammeln von Kollektionen, die den Prozess der Bezwingung der Alpen illustrieren.(7)

Zu den frühesten Sportsammlungen in Europa, die später in Museen umgewandelt wurden, gehören Sammlungen, die von den Traditionen des exklusiven Lebens in Klubs und Gesellschaft herausgehen. Als Beispiel kann unter anderen die Imperial Memorial Gallery in London gelten, als Museum in 1953 eröffnet, jedoch hervorgehend aus den Traditionen des 1896 gegründeten Klubs, und deren Sitz die historische Residenz, das Stadion Marylbone Cricket Club, ist.(8)

Mitte des XIX. Jahrhunderts beobachtet man auch das Entstehen und die bewegte Tätigkeit von Organisationen, die Massengymnastik popularisieren. So eine Organisation war z.B. der Tschechische "Sokól". Die Art und das Bereich der Aktivität dieser Organisation und die politisch-patriotische Rolle die sie am Vortag des ersten Weltkrieges spielte, dienten als Untergrund der Gründung (zwar erst in 1953) des "Museum Telesné Vychovy a Sportu" in Prag. Die Mehrzahl der Sammlungen dieses Museums besteht aus dem reichen Nachlass der "Sokol" Organisation, aus dem Ende des XIX. und Anfang des XX. Jahrhunderts.(9)

Einer der Gegenstände in den Sammlungen der Sportmuseen sind Sportgeräte entwicklungsgeschichtlich kollektioniert. Die frühe Entstehung einer Institution dieser Art ist kein Zufall. Die Sammlungen enthalten in erster Linie Gegenstände und Geräte für Wintersport, besonders Ski und befinden sich in Skandinavien. Das Interesse für das Sammeln von Ski, wurde durch die Entwicklung des Skisports erweckt, eines Sportes der im Anfang nur Gebrauchssport war, dann sich aber zum reinen Sport entwickelte und für deren Bedarf Skis zuerst in Heimarbeit dann in Fabriken hergestellt wurden. Hauptansporn für Sammler bekamen Austellungen von Skis in Norwegen, Schweden und Finnland organisiert. Die erste Austellung fand in Kristiansund in Norwegen, schon im Jahre 1862, statt.(10) Heutige Sammlungen früherer Wintersportgeräte, besonders von Skis in skandinavischen Museen umfassen sehr interessante Exemplare primitiver Sportgeräte für Wintersport (Skis, Schlitten, Schneeschuhe), denn ähnlich wie in anderen nordischen Ländern, war in Skandinavien Schlitten und Ski Benutzung mit den ältesten Spuren des menschlichen Lebens und Wirkens verbunden. Die Mannigfaltigkeit der Formen und der unterschiedliche Grad der Entwicklung dieser Geräte waren Anfang der heutigen, reichen Sammlungen skandinavischer Museen.

Zu den ältesten organisierten skandinavischen Museen des Sports gehören: Svenska Skidmuseet (gegenwärtig das Vasterbottens Museum) deren Anfänge bis auf das Jahr 1904 zurückgehen und deren Eröffnung in 1928 stattfand (11), das Norsk Skimuseum in Holmenkollen, das seit 1923 besteht (12) und das Urcheilumuseo in Helsinki seit 1938.(13)

In den USA ist die Entwicklung der Sportsammlungen auch mit der Tätigkeit privater Kollektionnäre wie Sportgesellschaften und Organisationen verbunden. Der Kern dieser Kollektionen, die meistens seit Anfang des XX. Jahrhunderts begannen, sind Sporttrophäen, Sportgeräte und Kunstwerke mit Sportthematik. Die Kollektionen sind in 73 Museen (14) versammelt, die meistenteils als Hallen

des Sportruhmes funktionieren. Die ausserordentliche dynamische Entwicklung dieser Institutionen in den letzten zehn Jahren hat bewirkt, dass sowohl die USA wie auch Kanada als grösste Zentren von Institutionen gelten, die sich mit der geschichtlichen Sportdokumentation befassen, die sie in visueller Form dem Publikum präsentieren.

Die ersten Sportmuseen sind: James River Country Clubs Golf Museum Newport News, Virginia, USA, der seit 1932 tätig ist (15), The National Baseball Hall of Fame and Museum, Cooperstown, New York, USA (16), und The Canadian Golf Museum, Quebec City, Quebec, Canada (17) bei dem Historischen Institut. Die Kollektionen dieses Museums nahmen ihre Anfange schon in der ersten Hälfte des XIX. Jahrhunderts, sie gehören zu dem Kanadischem Verband der Museen, und ihr Sitz aus dem Jahre 1812 ist in dem Register historischer Bauten enthalten.

Auf Grund der bisherigen Informationen, sieht die zahlenmässige Verteilung der 115 bestehenden musealen Institutionen und Kollektionen, die der Geschichte des Sportes gewidmet sind, oder Abteilungen für Sport besitzen, wie folgt, aus:

- Europa - 39 Museen, davon 6 Museen in Skandinavien;
- Nordamerika - 43 Museen und Kollektionen, davon 58 in den USA und 15 in Kanada;
- Südamerika - 2 Museen: in Brasilien und Urugway;
- Asien - 1 Museum in Japan.

Die Lokalisation der Sportmuseen ist sehr verschieden: ein Teil befindet sich im Zentrum der Städte, ein Teil dagegen in den Vororten, manche sind weit von den Stadtzentren lokalisiert. Wir besitzen Angaben über den Charakter von 72 Stellen. Davon haben:

- 62 eigene, besondere Residenzen, darunter befinden sich 47 Museen und Kollektionen in umfangreichen, besonders für diesen Zweck gebauten Objekten, 7 haben adaptierte Räume.

- 10 Museen befinden sich in gemieteten Lokalen.

Aus dieser Zusammenstellung geht hervor, dass der grösste Teil der sich mit Sport befassenden Museen eigene, für ihren Bedarf adaptierte Lokale besitzen. In vielen Fällen sind es ganze Objekte.

Die in Frage kommenden Museen und Kollektionen werden aus verschiedenen Quellen finanziert. Von den 77 Stellen, über die wir die nötigen Informationen disponieren, haben Museen und Kollektionen aus diversen Stiftungen Übergewicht. Sie werden auch weiterhin aus sozialen Fonds unterhalten. Ihre Zahl ist 27, dagegen sind 12 Museen und Kollektionen von dem Staat finanziert (hauptsächlich sind dies Institutionen, die sich in den demokratischen Ländern befinden), 12 werden von Stadtbehörden unterhalten, 8 aus privaten Fonds, 8 Museen und Kollektionen geniessen gleichzeitige Finanzierung aus verschiedenen Quellen - staatlichen, städtischen, sozialen und privaten. Museen haben auch Einkommen aus Entrées. In den Eintrittspreisen sind immer Vergünstigungen für Kinder, Jugend und Ausflugsgruppen vorgesehen, in vielen Fällen auch für Familien. Entréekarten sind jedoch keine Regel. Zum Beispiel: füt einen grossen Teil amerikanischer und kanadischer Museen und Kollektionen ist der Besuch kostenfrei. Diese Institutionen, deren Zweck ausschliesslich die Pupularisierung der Sammlungen ist, verlangen kein Eintrittsgeld.

Interessant sind Angaben betreffend die Frequenz in den überprüften Museen und Kollektionen. Sie gestaltet sich sehr verschieden. In Museen, die nicht überdurchschnittliche Bedingungen der Situierung und Unterhalten stehen, ohne Betracht auf das Land und den Charakter der Sammlungen ist die jährliche Frequenz in den Grenzen von 3000 bis 50.000 der Besucher. Dagegen in Museen und Kollektionen, die in dafür gebauten Objekten situiert sind, die meistens auf dem Komplex von Erholungsterrains oder grossen Sportzentren gelegen sind, oder auch in turistisch interessanten Orten, weit von den Städten, betragt die Frequenz über 100.000 Besucher jährlich, wie z.B. in der Professional Football Hall of Fame, Canton Ohio, USA zählten im Jahr 1973 - 330.029 Besucher (18); In Canada's Sports Hall of Fame and Hockey Hall of Fame, Toronto, Ontario, Canada - 2 Millionen Besucher jährlich (19); The Joe Weatherly Sock Car Museum, Darlington, Süd-Karolina, USA - über 300 Tausend Besucher jährlich (20); San Diego Hall of Champions, Palboa Park, San Diego, California, USA - über 100 Tausend jährlich (21); Museum für Sport und Touristik in der Region von Karkonosze in Karpacz, Polen gegen 60.000 jährlich (22) Aus diesen Zahlangaben geht hervor, dass die attraktive Lage des Objektes einen ausgesprochenen Einfluss auf die Steigerung der Frequenz hat.

Ein genaueres Studium sowohl des Charakters der Kollektionen, wie auch der Organisation und Tätigkeit der 115 Museen und Sammlungen, die Gegenstand des Studiums sind, erlaubt uns sie in zwei wesentliche Gruppen einzuteilen:

1. Ausschliesslich für Sportwesen - 100. Zu ihnen gehören:

a) Museen und Sammlungen, die einzelnen Probleme umfassen, und die Geschichte einer Sportdisziplin vorstellen, sind meistens dieser Art;

b) Museen und Kollektionen, die mehrere Probleme umfassen. Sie beschäftigen sich mit universaler Sportthematik, oder auch mit der Thematik ausgewählter Sportgruppen;

2. Museen mit einer anderen Auswahl von Sammlungen. In ihren Programmen führen sie unterschiedliche Abteilungen oder eine Sportabteilung. Ad la. Wir kennen gegenwärtig 64 Museen und Sportkollektionen, die sich mit einem Problem befassen, darunter umfassen; 7 Eislauf, 6 Skisport, 4 Radsport, 4 Golf, 4 amerikanischen Fussball, 3 Baseball, 3 Leichtathletik, 3 Reitsport, 3 Schiessport, 3 Baseball, 2 Cricket, 2 Basketball, 2 Eishockey, 2 Kegeln, 2 Flugsport, 2 Angelsport, 2 Tennis, 2 Ringkampf, 1 Fussball, 1 Schwimmsport, 1 Boxsport, 1 Handball, 1 Kunst. Eines ist als biographisches Museum tätig das F.L. Jahn Museum, Unstrut, DDR.

Als Beispiel können hier gelten: National Ski Hall of Fame, Ishpeming, Michigan, USA (23); Musée du Vélocipède, Maule, Frankreich (24); United Savings Helms Hall Athletic Foundation and United Helms Hall, Los Angeles, Californien, USA (25); The International Swimming Hall of Fame, Fort Lauderdalle, Florida, USA (26); Naismith Memorial Basketball Hall of Fame, Springfields, Massachusetts, USA (27); National Lawn Tennis Hall of Fame and Tennis Museum, Newpont, Rhode Island, USA (28); National Art Museum of Sport, New York, USA (29); Mrs. Gillis Grafström Collection, Djursholm, Norwegen (30); Jahn Museum, Unstrut, DDR (31).

Ad. 1b. Museen und Kollektionen, die sich mit vielen Problemen beschäftigen, mit der Gesamtheit der Geschichte des Sportes oder auch mit auserwählten Sportgruppen, sind im ganzen 36.

Unter denen die das weiteste Programm umfassen, sind zu erwähnen: Das Schweizerische Turn- und Sportmuseum, Basel, Schweiz (32); das Museum Télesné Výchovy a Sportu, Prag, Tschekoslowakei (33); Muzeum Sportu i Turystyki (Museum für Sport und Touristik) Warszawa, Polen (34); Idrottsmuseet, Malmő, Schweden (35); St. Louis Sports Hall of Fame, St. Louis, Missouri, USA (36); The British Columbia Sports Hall of Fame, Vancouver, Canada. (37)

Mit der Geschichte von auserwählten Sportgruppen befassen sich z.B.: Museum of the History of the Modern Olympic Games, Olimpia, Griechenland (38); das Wintersportmuseum Mürzzuschlag, Österreich (39); das Batavus Museum, Herenveen, Niederlanden (40); Aquatic Hall of Fame and Museum of Canada, Winnipeg, Manitoba, Kanada (41); Museum of Speed, Daytona Beach, Florida, USA. (42)

Ad. 2. In unserer Zusammenstellung gibt es 15 Museen mit einem anderen Profil, die in ihren Sammlungen besondere Abteilungen, oder Sportabteilungen besitzen. Diese Zahl muss mann als zu niedrig betrachten. Wahrscheinlich gibt es viel mehr Museen dieser Art. In erster Linie muss man hier historische, technische, naturgeschichtliche und andere verschiedener Art in Betracht nehmen. Manche sonderten in ihren Kollektionen Sportabteilungen ab. Es sind Institutionen, die schon seit langem die Notwendigkeit einer Dokumentation der Tätigkeit des Menschen auf dem Gebiet der physischen Erziehung und des Sportes anerkannten.

Die hier erwähnten Typen von Museen findet man überall, auf allen Kontinenten und in allen Ländern, nur die Kollektionen, benannt Halls of Fame (Halle des Ruhmes) findet man nur in Nordamerika.

Manche Zentren, benannt als Museen des Sportes, die Sammlungen aus einer oder mehreren Sportarten kollektionieren, arbeiten in Anlehnung an bestimmte wissenschaftliche kuturelle, bildende und pädagogische Programme und besitzen schon gewisse wissenschaftliche Errungenschaften. Sowohl die Qualität der angesammelten Kollektionen, wie auch ihre Tätigkeit, stellen sie in die Reihe von Museen, die die Bedingungen des zeitgenössichen Musealwesens erfüllen. Viele dieser Museen legitimieren sich mit einer universalen Leistung im Ausstellungswesen und bilden bedeutende Zentren historischer Dokumentation auf dem Gebiete der köperlichen Erziehung und des Sportwesens.

Man muss die Typen der Kollektionen die sich Hallen des Sportruhmes nennen näher besprechen, denn man könnte ihre Einreihung in Museen bezweifeln. Tatsächlich registrieren sie in vielen Fällen ziemlich einseitig den Leitungssport, aber im allgemeinen spielen sie eine viel grössere Erziehungs-, wie auch Informations- und Propagandarolle als manche Museen mit einem ausgeprägten wissenschaftlichen Programm. Sie konzentrieren das aktuelle Sportleben, sowohl in Klubs wie auch gesellschaftlich - sie sind Ort ständiger Zusammenkünfte berühmter Sportler mit ihren Erziehern und mit der Gesellschaft. Sie bilden Grund des Stolzes nicht nur für diejenigen die selbst geehrt wurden aber auch für die Gesellschaft, die stolz ist, dass diese Helden, die in der Geschichte des Sportes Platz fanden oder finden werden aus ihrer Mitte stammen die Vorzüge der Orte

wo diese Stellen lokalisiert sind (National Parks, Sportzentren, Rekreationszentren und Orte in den Gebirgen und andere) wie auch ihre Attraktivität versammeln Menschenmengen, die Information, Zerstreuung oder auch nur Bewegtheit suchen.

In der Geschichte des Museumswesens in der ganzen Welt sind Sportmuseen noch immer sehr junge Institutionen. Ihre Rolle und der Grad sozialer Wirkungskraft sind auch unterschiedlich. Ein grosser Teil dieser Museen hat ihre Errungenschaften noch nicht genügend popularisiert und das nicht nur auf internationalem Terrain, sondern auch in den eigenen Ländern. Die Mehrzahl disponiert noch nicht über die elementare Form von Information, in Gestalt von Katalogen. Deshalb ist es nicht leicht den Wert der besessenen Sammlungen genauer zu bewerten, trotzdem weiss man, dass manche Museen grossartige Sammlungen besitzen, besonders was die einstigen Sportgeräte betrifft.

Über die Rolle und Entwicklungsmöglichkeiten der Aktivität der bestehenden Museen entscheidet oft die Art der Lokale für diesen Zweck bestimmt. Aus Angaben betreffend die Frequenz erzieht man unwiderlegbar, dass die Attraktivität der Lokalisierung dieser Museen eine enorme Bedeutung hat, gleich dem entsprechenden Ausstellungsraum, der es erlaubt, die Exponate künstlerisch und sachlich vorzustellen, wie auch den bestimmten Leitideen der Ausstellung Ausdruck zu geben. Museen, die in optimalen Umstanden tätig sind, erzielen den höchsten Grad einer Anziehungskraft und Popularisierung, sie können in viel höherem Grade die ihnen gestellten Aufgaben erfüllen, als Museen, die vielleicht historisch viel wertvollere Sammlungen besitzen, jedoch keine Möglichkeit haben, sie entsprechend zu präsentieren.

Ein wichtiges Element, das die Popularisierung des wissenschaftlichen Errungenschaften erleichtert und den Wert und die Attraktivität der Kollektionen hebt ist die Zusammenarbeit mit anderen Stellen ähnlichen Charakters. Diese Gelegenheit erfassten schon Sportmuseen und Ruhmhallen (Halls of Fame) der USA und Kanada, durch die Vereinigung in eine einzige gemeinsame Organisation. Wir glauben dass so eine Zusammenarbeit zwecks Austausch von Informationen und Vertiefung der Kenntnisse auf diesem Gebiet zwischen allen Sportmuseen der ganzen Welt unerlässlich ist. Dieser kurzer Umriss der Entwicklung der Sportmuseen in der Welt schildert nur die allgemeinen Tendenzen, die die Erstehung dieser Zentren bedingten, wie auch ihre zahlenmässige Entwicklung, die Form und Bereich ihrer Aktivität, ihre soziale Rolle und die Aussichten ihrer weiteren Entwicklung.

Ich möchte mit einigen Bemerkungen schliessen, die ich den Erfahrungen als Organisator und fast 30-jähriger Direktor des Museums für Sport und Touristik verdanke:

Dieses Museum startete vor 28 Jahren ohne jegliche Erfahrung. Gegenwärtig ist es vielseitig tätig und besitzt ein Filiale im Lande. Die Aktivität des Museums konzentriert sich in drei Richtungen: wissenschaftlich-dokumentarisch, soziale Richtung und Bildungswesen und Verwaltungswissenschaftlich. Die Sammlungen umfassen 28.600 Exponate, 12.000 bibliothekarische Exemplare, 18.000 Negative, mehr als 40.000 archivale Aufnahmen. Das Museum führt ein eigenes photographisches, und ein eigenes konservatorisches Atelier. Die Sammlungen sind in ständigen Ausstellungen exponiert, wie auch auf besonderen Expositionen, die in

Museumssaalen präsentiert werden, und auch auf Ausstellungen im Lande und im Ausland. Insgesamt wurden 62 Expositionen organisiert. Die Frequenz im letzten Jahre schliesset mit 121.376 Besuchern. Die Ateliers des Museums sind für zahlreiche Wissenschaftler von auswärts zugänglich, wie auch für Studenten, Journalisten, Presseleute und Mitarbeiter von Rundfunk und Fernsehen, auch für Privatpersonen, die sich für diesen Wissenschaftszweig interessieren. Das Museum ist Mitorganisator diverser Aktionen, unter anderen - der inlandischen olympischen Kunstwettbewerbe und der Anteilnahme polnischer bildender Künstler in dem schon traditionellen Biennale "Sport in den Schönen Künsten", der in Spanien organisiert wird.

Es unterliegt keinem Zweifel, dass man bei der Organisation so eines Museums im voraus eine deutliche Konzeption haben muss, der das Programm, die Organisation und die Raumlösung unterordnet sein müssen. Die Gründung eines Museums ohne Präzisierung seiner Konzeption und Programmes führt zum Entstehen eines unfunktionellen Objektes, einem Chaos und einer Zufälligkeit der Kollektion.

Das projektierte Museum muss eine gesicherte ständige Finanzquelle besitzen - als Garantie seines Bestehens und seiner Entwicklung.

Unerhört wichtig ist die Lokalisierung des Objektes, denn die Lokalisation entscheidet in grossem Masse über die Popularität des Museums.

Man muss Grade, ohne Rücksicht auf die Unterschiede zwischen ihnen, ähnlich bezeichnet werden:

- Sammeln und wissenschaftliche Bearbeitung der Kollektionen
- Präsentation der Kollektionen
- Eine weitläufige wissenschaftliche, kulturelle, erzieherische und informations-propagandistische Tätigkeit.

Es ist ungemein wichtig, die besten Spezialisten auf dem Gebiete verschiedener wissenschaftlichen Bereiche und Sportdiszipline für eine Zusammenarbeit bei der Gründung und weiteren Tätigkeit des Museums zu gewinnen. Solche Konsultanten sind als Mitautoren oder Autoren der Szenarios - als Haupt-Richtlinien bei der Organisation ständiger und zeitweiliger Ausstellungen eingeladen. Sie wirken auch als Experten bei der Bearbeitung der Kollektionen.

Ich betone hier auch die enorme Rolle des Projektantes der Ausstellung, dessen Aufgabe es ist - in enger Zusammenarbeit mit dem Drehbuchautor - den Text der Drechbücher in die plastische Sprache zu übersetzen. Seine künstlerische Vorstellung, seine Interpretation des meritorischen Inhaltes, die Kunst, eine interessante Art der Vorstellung der Sammlungen, entscheiden in grossem Masse über den Erfolg des Museums.

Eine ungemein wertvolle Hilfe in dem Museumsschaffen bildet der Museums-Rat - eine ratgebende und begutachtende Körperschaft. Sie müsste ausser den Experten für Körpererziehung und Sport auch Experten für Museologie besitzen; ihre Anwesenheit im Museumsrat erleichtert die Lösung vieler schwieriger meritorischer und Programmprobleme.

Unerlässlich ist auch die Berufung einer Einkaufskommission, die die zum Verkauf angebotenen Gegenstände für die Museumssammlugen begutachten abschätzen wird.

Es ist auch sehr wichtig, die Mitarbeiter sorgfältig auszuwählen. Auf diesem Gebiet des Museumswesens gibt es keine Spezialisten, man muss also Absolvente von Hochschulen für Körpererziehung, historische- und Kunstgeschichte Fakultäten, Philologische, Etnographische, Journalistische, Fakultäten für Bibliothekslehre, Archivisten, Konzervateure und andere heranziehen. Man muss damit rechnen, dass das Museum erst nach Jahren der Tätigkeit sich seine eigene spezialisierte Kader eziehen wird. Die Entwicklung des Museums wird in grossem Masse vom Grade eines emotionalen Engagement der Direktion und der Personen, die Mitarbeiter des Museums sind abhängen.

Mit ganz besonderem Scharfsinn muss man die Planung der Gebrauchsfläche des Museums vornehmen. Damit das Museum voll funktionieren kann, braucht man ein Komplex von Räumen, ausser den Saalen, die für die eigentliche Exposition der Kollektionen bestimmt sind. Man muss hier in Betracht nehmen: Bureauräume (Direktionsbureau, eine Abteilung für wissenschaftliche Dokumentation, die Soziale und die Bildungsabteilung, die Administration und Wirtschaftsabteilung), den Konferenzsaal, die Bibliothek und das Archiv und Abboldungenkabinett, Lagerraum für die Sammlungen (der Lagerraum ist eines der wichtigsten Museumsräume). Er spielt eine zweifache Rolle: als Raum wo die geordneten Sammlungen aufbewahrt werden und einer musealen Werkstatt. Man muss auch einen Platz für ein konservatorisches Atelier vorsehen, für ein Photoarchiv und eine Filmothek, für ein photographisches Atelier, einen Lagerraum für Requisiten der Ausstellungen und diverse Materialen, ein Wirtschaftslager, ein Werkstatt für Reparaturen und eine Garage. Im Falle eines grösseren Objekts sollte man auch eine Bar und Café in Betracht nehmen.

Jedes Museum muss, um gut und vorteilhaft tätig zu sein, das Interesse und die Sympathie der Gesellschaft erwecken, es muss einen Freundeskreis gewinnen. Man sollte immer daran denken, dass ein Museum keine abgeschlossene Institution ist, die nur für sich wirkt - ein Museum entsteht und wirkt für Menschen.

NOTEN

1. Lorentz, S: Philosophie der "Museen", mimeographischer Text. Bibliothek des Nationalmuseums. Warschau, 10. p.
2. Taylor, R.: The Taste of Angels (Geschmack der Engel). Boston, 1948; Haskel, F.: Patrons and Painters, London, 1963.
3. Lorentz, S.: id. mü. 14-15. p.
4. Die respektiven Angaben befinden sich im Museum für Sport und Touristik in Warschau.
5. Einige dieser Museen befinden sich noch in einer Organisationsphase.
6. Schwizerisches Alpines Musèum in Pern, Pern, 1968. Führer. 1. p.; Zeller, R.: Une visite au Musee Alpin Suisse a Berne.
7. Nicolson, H.: Mountain Gloom and Mountain Glory, New York, 1963; Letztens übermittelte J. Woźniakwski in seinem Werk Gory niewzruszone (Unbezwingbare Berge), Warschau, 1964, die Geschichte der Verhaltens zu den Bergen.

8. Altham,H.S. - Arlot,J.: The Pictorial History of Lord's and M.C.D., London. 1967. 3. p.; History of Lord's and the M.C.C., Marylebone Cricket Club 1968; Mullins,E.: Museum on the Human Scale, The Daily Telegraph Magazine, 469, October 26, 1973. 74-75. p. Übersicht.

9. Führer, Museum Telesné Vychovy a Sportu v Praze (Museum für Körperliche Erziehung und Sport in Prag). Prag. 1972; Übersicht.

10. Catalogue for Skimuséet, Holmenkolen, Oslo (Katalog für Ski Museum), ohne Datum, 2.p.

11. Zettersten,A.: Katalog över Svenska Skidmuseet (Katalog des Swedischen Ski Museum). Malmő. 1935. Überblick.

12. Traeffen,A.: Foreningen til Ski-Idrettens Fremme gjennon 75 ar. Oslo. 1957; Katalog Skimuseet Holmenkolen, Oslo, 1956. Catalogue for Skimuseet Holmenkolen, Oslo, nach 1964. Übersicht.

13. Führer: Duomen Urheilmuseo, kein Datum; Olympia Stadion Helsinki, kein Datum. Überlick.

14. Lewis,G. - Redmond,G: Sporting Heritage, A Guide to Halls of Fame, Special Collections and Museums in the United States and Canada. South Brunswick an New York; Jones,T.C. - Dawson,B.: The Hall of Fame. Chicago. 1977.

15. Lewis,G. - Redmond,G.: Sportlung Heritage. 68.p.

16. Ibidem, 22. p.

17. Ibidem, 153. p.

18. Lewis,G. - Redmond,G.: op. cit., 93. p. Board of Selectors, in "Pro" Hall of Fame Edition. August 1970. 15.p. auch hier: pete Rozelle, MFL/AFL ALL Time Teams, 313. p. The Hall of Fame Expands, 33-35. p. Their Deeds and Dogged Faith, 51-52. p. 5C; Prospekt: Pro Football Hall of Fame, Canton, Ohio, kein Datum, herausgegeben nach dem Jahre 1974. Überblick.

19. Lewis,G. - Redmond,G.: op.cit., 156-157. p.; Hockey Hall of Fame, Hoskey's Heritage. Erste Ausgabe, August 1969, zweite Ausgabe Juni 1970; neue Ausgabe, wie oben in 1973-74. Herausgegeben in Toronto; Führer: Hockey Hall of Fame, Exhibition Park (Ausstellungspark). Toronto. Ontario. ohne Datum: Überblick.

20. Lewis,G. - Redmond,G.: op.cit., 69. p.

21. Ibidem, 141. p.

22. Pericht für 1976, Typoskript.

23. Führer: The National Skii Hall of Fame, Ishpeming, Michigan, ohne Datum (herausgegeben nach dem Jahre 1973); Grinden,H.A.: The National Ski Hall of Fame and Museum, "Skier" Offizielle Publikation des Amateur Ski Vereines: United States Eastern Amateur Ski Association, November 1961, 24-25. p.; Lewis,G. - Redmond,G.: op. cit., 100. p. Überblick.

24. Buisset,G.: Musée du Vélocipède, moulin de la Petite Reine, 78 Maule, Frankreich, Angaben aus Korrespondenzen.

25. Führer: Helms Hall. Helms Athletic Foundation, Californien, USA, ohne Datum, Herausgegeben nach 1950; Führer: Welcome to the United Savings Helms Hall of Fame, Athletic Museum, Los Angeles, ohne Datum, (Herausgegeben nach 1971); Führer: Welcome to the Citizens Savings Hall of Fame, Los Angeles, ohne Datum, (Herausgegeben nach 1973); Lewis,G.- Redmond,G.: op.cit., 137. p. Überblick.

26. Lewis,G.-Redmond,G.: op.cit., 74. p.; Dawson,B.: Aquatic's the Thing, in Swimming World, No.6, Juni 1960. 7-9. p. 53; Führer: International Wsimming Hall of Fame, Memberships (Mitfliedschaft), ohne Datum.

27. Lewis,G.-Redmond,G.: op.cit., 25. p.

28. Ibidem, 26. p.

29. Kiphut,J.H.-Glidden,G. Katalog: The National Art Museum of Sport. Inc. New York 1972; Lewis,G.-Redmond,G.: op.cit., 54. p. Überblick.

30. Kollektion von Frau Gillis Grafström, Eislauf in der Kunst und Kulturgeschichte. Katalog. 2-3. p.

31. Führer: Freyburg (Unstrut, ohne Datum), 2-3.p.; Korrespondez, Dies ist ein Museum Besonderer Art, es zeigt die Tatigkeit eines einzelnen Mannes, genannt Gründer der Gymnastik, Friedrich Ludwig Jahn (1778-1852).

32. Mathys,F.K.: Schweizerisches Turn- und Sportmuseum. Tätigkeit Bericht, Basel 1955-1974; Überblick. Das Museum gibt eine grosse Zahl von Publikationen heraus, auch als jährliche und Jubilaums Berichte über die Aktivität, auch Kataloge der Ausstellungen und Gelegenheitspublikationen.

33. Siehe Fossnote 9.

34. Brzezicka,M.: Museum für Körperkultur und Touristik GKKFiT (Hauptkomitee für Körperkultur und Touristik), = Fragmente der Geschichte körperlichen Kultur und Tourismus, Warschau. 1964. 272-280. p.; Museum der körperlichen Kultur und Tourismus "Studien und Materiale", Warschau 1971; jahrliche Berichte, Kataloge, Gelegenheitspublikationen. Das Museum für Körperkultur und Tourismus wurde in 1972 in "Das Museum für Sport und Touristik" umbenannt.

35. Die Stadionanlage, Malmö, Schweden, Malmö. 1970. Überblick.

36. Lewis,G.-Redmond,G.: op.cit., 91.p.

37. Ibidem, 169. p.

38. Museum of the History of the Modern Olympic Games, The Hellenic Olympic Committee, Ancient Olympia, Greece.

39. Wintersport Museum, Murzzuschlag, öhne Datum (nach 1966 herausgegeben), Überblick.

40. Führer: Batavus Museum, Heerenveen, Holland, ohne Datum, Überblick.

41. Lewis,G.-Redmond,G.: op. cit., 19. p.

42. Ibidem, 70. p.

MORAWINSKA-BRZEZICKA, Maria

A VILÁG SPORTMÚZEUMAI

Az ókori muzeumoknak - a muzsák templomainak átfogóbb programjuk volt, mint a mai muzeumoknak. Inkább a mai akadémiák megfelelői voltak saját intézményekkel és gyüjteményekkel. Az ókori muzeum-akadémiák letüntek az antik világgal, kulturájával és intézményeivel együtt.(1) Ehhez a gondolathoz való visszatérést a reneszánsz idején figyelhetjük meg, amikor a különböző, rendszerezett gyüjtemények kezdtek kialakulni. A muzeumok kezdeteit elsősorban itáliai gyüjtemények jelentették, amelyek a XV. századtól kezdve létesültek. Már ekkor különböző irányzatok figyelhetők meg a gyüjtésben. Ugynevezett ritkasággyüjtemények nyiltak természettudományos, ásványtani gyüjteményekkel, de mágikus tulajdonságokkal biró tárgyakból is. Ebben az időben jöttek létre a képtárak is. Némelyik képtárat kivételes alkalmakkor zárt körü társaságok számára is megnyitották. A nyilvános muzeumok gondolata csak a felvilágosodás korában merült fel. A törekvés első megvalósulása az 1763-ban (2) megnyitott londoni British Museum volt.

A XIX. század közepétől a történelem iránti általános érdeklődés megnövekedésével és a történelmi, technikai és természettudományos kutatások fejlődésével összefüggésben rendkivül gyors fejlődésnek indultak a muzeumok, és számuk is gyorsan nőtt. Ettől az időtől figyelhető meg a muzeumok messzemenő specializálódásának jellemző folyamata is. Egyre inkább arra törekednek, hogy a muzeumügy módszereinek segitségével a tudomány és az élet minél több területét népszerüsitsék. A müvészeti muzeumok sajátos csoportot alkotnak, amelyen belül további differenciálódás megy végbe. Második csoportot képeznek a történeti-kulturális muzeumok, mint például a különböző korok régészeti muzeumai, a történeti, a katonai, a néprajzi és az összehasonlitó néprajzi muzeumok. Másik csoport a természettudományos és müszaki muzeumoké. Ujabbak is létrejöttek, mint például a mezőgazdasági, bünügyi, bibliográfiai, egészségügyi és bélyegmuzeumok.(3)

Az emberi tevékenység formáinak differenciálódását követte a dokumentálás igénye. Ezért volt szükség a modern világban oly általánossá vált sport jelenségének regisztrálására is. A századforduló táján jelentkeztek az első olyan gyüjtemények, amelyek a testnevelési és sportmozgalom kialakulását dokumentálták.

Ebbe a csoportba tartozó muzeumok, illetve más muzeumokon belül sportrészlegek kialakulásának utja hasonló. Többnyire egyesek sport iránti érdeklődése alapján születtek. Magángyüjtemények képezték a jövőbeli sportmuzeumok kezdeteit. A muzeumi sportgyüjtemények létrejöttének másik nagy területét az egymás után alapitott szervezetek, társaságok, klubok és egyesületek jelentették, amelyek saját tevékenységük legkülönbözőbb bizonyitékait gyüjtötték össze. A megőrzött mindennapos tárgyak és anyagok az évek során történeti jelentőségre tettek szert. A sport rendkivül gyors fejlődése, és ami együtt járt, a sportszerek fejlődése, tovább ösztönözte a mozgalmat a kultura ezen területének történetéhez a tudatos és rendszeres dokumentáció érdekében.

A sport történelmi dokumentálásának szükséglete ellenére sem volt könnyü dolguk a testkultura első muzeumainak. A muzeumügynek ezek az előfutárai ki kellett harcolják létjogosultságuk elismerését, és be kellett bizonyitsák, hogy szükségesek és célszerüek. A sportot mint teljesen uj társadalmi jelenséget nemigen tudták összekapcsolni a muzeum fogalmával.

Nem tulzás azt állitani, hogy a sport behatolása a muzeumok világába egyszerüen megbotránkoztatta a közvéleményt. Még ma is gyakran meglepetést kelt, hogy ilyen muzeum létezik. Olyan emberek, akik nem állnak kapcsolatban a sporttal, gyakran kérdezik, milyen tárgyakból állnak az ilyen muzeumok gyüjteményei? A rendelkezésünkre álló információk szerint azonban a sportmuzeumok helyzete általában megszilárdult a muzeumok nagy családján belül. (4)

Igy szereztek polgárjogot a sportmuzeumok a kisérletezés, a hibák és az állandóan javuló eredmények utján. Mivel a maguk nemében uttörők voltak, csak korlátozott mértékben támaszkodhattak más tipusu muzeumok tapasztalataira. A gyüjtemények eltérő volta és a feladatok sokfélesége miatt minden egyes intézmény számára meghatározott szervezési formákat kell kidolgozni, sajátos gyüjtési módszerekkel, a gyüjtemények feldolgozásának és bemutatásának külön módszereivel. Jelenleg már jelentős tapasztalattal rendelkezünk a muzeumügy terén, ami lehetővé teszi az egyes intézmények eredményeinek összehasonlitását.

Az összegyüjtött információk alapján elmondhatjuk, hogy jelenleg kb. 100 sportmuzeum létezik az egész világon (5) továbbá 15 más olyan profilu muzeum, amelyek programja sportrészt is tartalmaz. A muzeumok száma nő, és jelzéseket kaptunk ujabbak létrehozásáról, amelyek az elkövetkezendő években kezdik meg müködésüket.

Az ilyen jellegü gyüjtés fejlődése, amelynek kezdetei a XIX. század második felére tehetők, együtt jár az adott területeken létrejött első sportszervezetek tevékenységével. Ekkoriban jött létre a sport, ahogyan ma értelmezzük, és ebben az időben gyült össze a sporttörténet legtöbb bizonyitéka.

Az európai országokban az a jellemző magyarázat a sportmuzeumok létrejöttére, hogy történeti-tudományos szemlélettel vizsgálták a sportmozgalom fejlődését, és igyekeztek megragadni és rögziteni az átalakulásokat. Ezt a következő példák bizonyitják:

Európában kétségkivül az első ilyen jellegü muzeum a berni Svájci Alpesi Muzeum volt, amelyet 1902-ben alapitottak.(6) Svájc földrajzi fekvése, lakóinak együttélése az Alpok nyers természetvilágával, a vonatkozó tanulmányok törekvései és sikerei, ezek kihasználása, mindez a hegymászás és az alpinizmus fejlődését segitette. Ez a mozgalom jutott kifejezésre az Alpok leküzdését bemutató gyüjtemények iránti korai érdeklődésben is. (7)

Európában az első sportgyüjtemények közé - amelyek később muzeumokká alakultak át - olyan gyüjtemények tartoznak, amelyek a klubok és társaságok exkluziv életéből indultak ki. Például szolgálhat többek között a londoni Imperial Memorial Gallery, amelyet 1953-ban nyitottak meg muzeumként, de az 1896-ban alapitott klub hagyományai alapján, melynek székhelye a Marylbone Cricket Stadion hagyományos rezidenciája volt. (8)

A XIX. század közepe táján megfigyelhető a tömeges tornát népszerüsitő szervezetek létrejötte és élénk tevékenysége is. Ilyen szervezet volt például a cseh "Szokol". A szervezet tevékenységi módja és tevékenységének köre, valamint az első világháboru előestéjén játszott politikai-hazafias szerepe szolgáltatta az alapot a prágai "Museum Telesné Vychovy a Sportu" megalapitásához (de csak 1953-ban). A muzeum gyüjteménye jórészt a "Szokol" szervezet gazdag hagyatékából áll, a XIX. század végéről és a XX. század elejéről.(9)

A sportmuzeumok gyüjteményeinek külön részét alkotják a fejlődéstörténeti szempontból összegyüjtött sportszerek. Nem véletlen, hogy korán létrejöttek ilyen jellegü intézmények. A gyüjtemények elsősorban a télisport eszközeit és sportszereket tartalmaznak, különösen sifelszereléseket, és ezek Skandináviában találhatók. A sifelszerelések gyüjtése iránti érdeklődést a sisport fejlődése váltotta ki, azé a sportágé, amely kezdetben csak hasznos testmozgás volt, de később valódi sporttá fejlődött. A sisport szükségleteit eleinte házilag, majd gyárakban előállitott felszerelésekkel, silécekkel elégitették ki. A gyüjtők számára a legfőbb ösztönzést a Norvégiában, Svédországban és Finnországban rendezett sikiállitások jelentették. Az első ilyen kiállitást a norvégiai Kristiansundban rendezték 1862-ben.(10) A skandináv muzeumokban a régi télisportszerek gyüjteményei, különösen a silécek, a primitiv sportszerek rendkivül érdekes példányait tartalmazzák (silécek, korcsolyák, "hócipők"), hiszen mint minden északi országban, Skandináviában is a korcsolya és a si használata összefonódott az emberi élet és munka legrégebbi nyomaival. Ezek a sokféle formáju és fejlettségi szintü szerek jelentették a skandináv muzeumok mai gazdag gyüjteményeinek kezdeteit.

A legrégebben szervezett skandináv sportmuzeumok: Svenska Skidmuseet (ma Vasterbottens Muzeum), amelynek kezdetei egészen 1904-ig nyulnak vissza, és amelyet 1928-ban nyitottak meg (11), valamint a Norsk Skimuseum Holmenkollenben, amely 1923 (12) óta müködik, végül pedig a helsinki Urcheilmuseo 1938óta.(13)

A sportgyüjtemények fejlődése az Egyesült Államokban is összefonódott a magángyüjtők tevékenységével és különböző sportegyesületek és szervezetek müködésével. A zömében XX. századi eredetü sportgyüjtemények magvát sporttrófeák, sportszerek és sport témáju müvészeti alkotások képezik. A gyüjtemények 73 muzeumban(14) oszlanak meg, és ezek többnyire a sportdicsőség csarnokaiként müködnek. Az utóbbi tiz évben ezek az intézmények olyan rendkivül dinamikusan fejlődtek, hogy ma már az Egyesült Államok és Kanada a történelmi sportdokumentációval foglalkozó, azt a nagyközönségnek vizuális formában bemutató intézmények legnagyobb központja.

Az első sportmuzeumok voltak Észak-Amerikai Egyesült Államokban és Kanadában: James River Country Club's Golf Museum Newport News, Virginia, amely 1932 óta müködik (15); The National Baseball Hall of Fame and Museum, Cooperstown, New York, (16) és The Canadian Golf Museum, Quebec City, Quebec, (17) a Történeti Intézet mellett. Utóbbi muzeum gyüjteményei már a XIX. század második felétől léteznek, a Kanadai Muzeumi Szövetséghez tartozik, és 1812-ből származó épülete a müemlékek sorában szerepel.

Az eddigi információk alapján a sporttörténetnek szentelt 115 létező muzeális intézmény és gyüjtemény, illetve sportrészleggel rendelkező muzeum megoszlása a következő:

- Európa - 39 muzeum, ebből 6 Skandináviában;
- Észak-Amerika - 73 muzeum és gyüjtemény, ebből 58 az Egyesült Államokban és 15 Kanadában;
- Dél-Amerika - 2 muzeum: Braziliában és Urugayban;
- Ázsia - 1 muzeum Japánban.

A sportmuzeumok elhelyezése nagyon különböző. Egy részük városközpontban van, más részük viszont elővárosokban, némelyik egészen messze a városközpontoktól. Vannak adataink a 72 intézmény elhelyezéséről. Közülük:

- 62 rendelkezik saját külön épülettel, ebből 47 muzeum és gyüjtemény tágas, külön erre a célra épült objektumokban van. Hétnek vannak átalakitott termei;

- 10 muzeum müködik bérelt helyiségekben.

Az összeállitásból kitünik, hogy a sporttal foglalkozó muzeumok nagy része rendelkezik saját, szükségleteinek megfelelően kialakitott helyiségekkel. Sok esetben egész létesitménnyel.

Ezeket a muzeumokat és gyüjteményeket különböző forrásokból finanszirozzák. A 77 intézmény között, amelyről rendelkezünk a szükséges információkkal, tulsulyban vannak a különböző alapitványokkal rendelkező muzeumok és gyüjtemények. Társadalmi alapitványokból tartják fenn őket. Számuk 27, ezzel szemben 12 muzeumot és gyüjteményt tart fenn az állam (főleg a szocialista országokban), 12-t városi hatóságok tartanak fenn, 8-at magánalapitványok, 8 muzeum és gyüjtemény pedig több forrásból részesül - állami, városi, társadalmi és magán támogatásban. A muzeumok a belépőjegyekből is rendelkeznek jövedelemmel. Mindenütt kedvezményes áron engedik be a gyerekeket, fiatalokat és kiránduló csoportokat, sok esetben a családokat is. A belépőjegyek rendszere azonban nem mindenütt egyforma. Például az amerikai és kanadai muzeumok és gyüjtemények többségét ingyen lehet megtekinteni. Ezek az intézmények, amelyeknek célja kizárólag a gyüjtemények népszerüsitése, nem kérnek belépti dijat.

Érdekesek a vizsgált muzeumok és gyüjtemények látogatottsági adatai. A látogatottság nagyon eltérően alakul. Az olyan muzeumokban, amelyek nem rendelkeznek az átlagosnál jobb elhelyezéssel és feltételekkel, a látogatók száma évi 3 000 és 50 000 között mozog, tekintet nélkül az országra és a gyüjtemények jellegére. Ezzel szemben az olyan muzeumokban és gyüjteményekben, amelyeket kifejezetten erre a célra kialakitott épületekben helyeztek el, többnyire üdülőterületek vagy nagy sportközpontok közelében, vagy turisták által látogatott helyeken, városoktól távol, évente több mint 100 000 látogató fordul meg, mint például az Egyesült Államok Ohio államában a Professional Football Hall of Fame-t 1973-ban 330 029 látogató (18) kereste fel. A kanadai Canada's Sports Hall of Fame and Hockey Hall of Fame, Toronto, Ontario, Canada - évi 2 millió látogató (19); The Joe Weatherly Sook Car Museum, Darlington, Dél-Karolina, USA - évente több mint 300 000 látogató (20); San Diego Hall of Champions, Palboa Park, San Diego, California, USA - évente több mint 100 000 látogató (21); Lengyelországban, Karpaczban a Karkonosze Területi Sport és Turisztikai Muzeumot közel 60 000 látogató keresi fel évente. (22) Ezekből a számokból kitünik, hogy a létesitmény vonzó fekvése és jó elhelyezése egyértelmüen kedvezően befolyásolja a látogatottságot.

A gyüjtemények jellegének, a vizsgálat tárgyát képező 115 muzeum és gyüjtemény szervezetének és tevékenységének vizsgálata lehetővé teszi, hogy két nagy csoportra osszuk őket:

1. Kizárólag sporttal foglalkozóak - 100. Ide tartozik:

a) Egy-egy problémát felölelő, egy sportág történetét bemutató muzeumok és gyüjtemények;

b) Több problémát átfogó muzeumok és gyüjtemények. Egyetemes sporttematikával, vagy egyes kiválasztott sportágcsoportok tematikájával foglalkoznak.

2. Másféle gyüjteményeket tartalmazó muzeumok. Több vagy egy sportrészleggel is rendelkeznek.

Jelenleg 64 olyan sportmuzeumot vagy gyüjteményt ismerünk, amely egy problémával foglalkozik: 7 korcsolya, 6 si, 4 kerékpár, 4 golf, 4 amerikai futball, 3 baseball, 3 atlétika, 3 lovassport, 3 lövészet, 2 cricket, 2 kosárlabda, 2 jégkorong, 2 teke, 2 repülő, 2 horgász, 2 tenisz, 2 birkózó, 1 labdarugó, 1 uszó, 1 ökölvivó, 1 kézilabda, 1 müvészeti, 1 életrajzi muzeum, a F.L. Jahn Muzeum Unstrutban, az NDK-ban.

Példaként hivatkozhatunk még a következőkre: National Ski Hall of Fame, Ishpeming, Michigan, USA (23):, Musée de Vélocipédie, Maule, Franciaország (24); United Savings Helms Hall Athletic Foundation and United Helms Hall, Los Angeles, Kalifornia, USA (25); The International Swimming Hall of Fame, Fort Lauderdalle, Florida, USA (26); Naismith Memorial Basketball Hall of Fame Springfields, Massachusetts, USA (27); National Lawn Tennis Hall of Fame and Tennis Museum, Newpont, Rhode Island, USA (28); National Art Museum of Sport, New York, USA (29); Mrs. Gillis Grafström Collection, Djursholm, Norvégia (30); Jahn Muzeum, Unstrut, NDK.(31)

Több kérdéssel, egyetemes sporttörténettel vagy kiválasztott sportágcsoportokkal foglalkozó muzeum és gyüjtemény összesen 36 müködik. Meg kell említenünk közülük azokat, amelyek a leggazdagabb programmal rendelkeznek, a következőket: Svájci Torna- és Sportmuzeum, Basel, Svájc (32); Telesné Vychovy a Sportu muzeum, Prága, Csehszlovákia (33); Muzeum Sportu i Turystyki, Warszawa, Lengyelország (34); Idrottsmuseet, Malmő, Svédország (35); St. Louis Sports Hall of Fame, St.Louis, Missouri, USA (36); The British Columbia Sports Hall of Fame, Vancouver, Canada.(37)

Kiválasztott sportágcsoportokkal foglalkoznak például: Museum of the History of the Modern Olympic Games, Olympia, Görögország (38); Mürzzuschlag Télisport Muzeum, Ausztria (39); Batavus Museum, Herenveen, Hollandia (40); Aquatic Hall of Fame and Museum of Canada, Winnipeg, Manitoba, Kanada (41); Museum of Speed, Daytona Beach, Florida, USA. (42)

Összeállitásunkban 15 olyan más profilu muzeum szerepel, amelynek gyüjteményében sportrészleg is van. Ezt a számot tul alacsonynak kell tekintenünk. Valószinü, hogy sokkal több ilyen muzeum létezik. Itt elsősorban történeti, müszaki, természettudományi vagy más muzeumokat kell tekintetbe vennünk. Vannak, amelyek elkülönitve mutatják be sportanyagukat. Ezek olyan intézmények, amelyek már régen felismerték annak szükségességét, hogy az embernek a testnevelés és sport terén kifejtett tevékenységét dokumentálják.

Az itt felsorolt muzeumtipusokat minden világrészen és minden országban megtalálhatjuk, csak a Halls of Fame-nek (Dicsőségcsarnokok) nevezett gyüjtemények jellemzőek egyedül Észak-Amerikára.

Egyes sportmuzeumnak nevezett központok, amelyek egy vagy több sportág területén gyüjtenek, meghatározott tudományos, kulturális, oktatási vagy pedagógiai programok keretében müködnek, és már rendelkeznek bizonyos tudományos eredményekkel. Mind gyüjteményeik minősége, mind tevékenységük azoknak a muzeumoknak a sorába emeli őket, amelyek megfelelnek a korszerü muzeumügy követelményeinek. Sok ilyen muzeum átfogó kiállitó tevékenységet folytat, és kiemelkedő történeti dokumentációs központként müködik a testnevelés és sport területén.

Pontosabban ki kell térnünk a magukat a sportdicsőség csarnokainak nevező gyüjteménytipusokra, mert esetleg kételkedhetnénk abban, hogy jogosan soroljuk őket a sportmuzeumok közé. Sok esetben valóban, meglehetősen egyoldaluan a versenysporttal foglalkoznak, általában azonban sokkal nagyobb nevelő, információs és propagandaszerepet játszanak, mint némelyik, kifejezetten tudományos programmal rendelkező muzeum. Az aktuális sportélet központjai, mind egyesületi mind társadalmi téren. Gyakran hires sportolók találkozásainak szinhelyei nevelőikkel és a társadalommal. Nemcsak annak büszkeség, akit a megtiszteltetés ért, hanem az egyesület számára is, hogy ezek a hősök, akik helyet kaptak vagy kapnak a sporttörténelemben, közülük kerültek ki. Elhelyezésük (nemzeti parkok, sportközpontok, rekreációs központok, hegyi létesitmények stb.), és vonzó kiállitásuk óriási tömegeket vonz, akik információt, szórakozást vagy éppen mozgást keresnek.

A muzeumok történetében az egész világon még mindig a sportmuzeumok számitanak a talán legfiatalabb muzeumi intézményeknek. Szerepük és társadalmi hatásuk is különböző. Nagy részük nem népszerüsiti eredményeit eléggé, nemcsak nemzetközi sikon, de saját országában sem. Nagy részük még az információ legelemibb formájával, a katalógussal sem rendelkezik. Éppen ezért nem könnyü pontosan értékelni gyüjteményeiket, de ennek ellenére is tudjuk, hogy némelyik muzeum csodálatos gyüjteményekkel rendelkezik, különösen az egyedi sportszerek formájában.

A meglevő muzeumok szerepéről és tevékenységének fejlődési lehetőségeiről gyakran döntő mértékben az e célra felhasznált helyiségek döntenek. A látogatottsági adatokból vitathatatlanul megállapitható, hogy a muzeumok elhelyezése óriási jelentőséggel bir. ugyanugy, mint a megfelelő kiállitási termek, amelyek lehetővé teszik a kiállitott tárgyak müvészileg és szakmailag megfelelő kiállitását, és kifejezésre juttatják a kiállitás alapgondolatát. Az optimális körülmények között elhelyezett muzeumoknak van a legnagyobb vonzóerejük, a legnépszerübbek, jobban képesek megoldani feladataikat, mint az olyan muzeumok, amelyek történelmi értékét tekintve szebb gyüjteményekkel rendelkeznek, de nincs lehetőségük ezek megfelelő bemutatására.

A tudományos eredmények népszerüsitését megkönnyitő, a gyüjtemények értékét és vonzóerejét fokozó rendkivül fontos elem az együttmüködés más, hasonló jellegü intézményekkel. Ezt a lehetőséget már megragadták az Egyesült Államok és Kanada sportmuzeumai és dicsőségcsarnokai azzal, hogy közös szervezetekbe tömörültek. Meggyőződésünk, hogy területünkön elengedhetetlenül szükséges az egész világ valamennyi sportmuzeuma közötti ilyen együttmüködés az információcsere és

az ismeretek elmélyitése céljából. A világ sportmuzeumai fejlődésének ez a rövid vázlata csak azokat az általános tendenciákat tükrözi, amelyek meghatározták ezeknek a központoknak a létrejöttét, számszerü fejlődését, tevékenységük formáját és területeit, társadalmi szerepüket és továbbfejlődésük kilátásait.

Végezetül néhány megjegyzést szeretnék mondani a Sport és Turizmus Muzeum szervezője és igazgatójaként szerzett harmincéves tapasztalatom alapján:

Ez a muzeum huszonnyolc évvel ezelőtt indult ugy, hogy semmiféle tapasztalatokkal nem rendelkeztünk. Ma a muzeum sok irányu tevékenységet fejt ki, és van egy fiókintézménye vidéken. A muzeum tevékenysége három irányban koncentrálódik: tudományos-dokumentációs, társadalmi, oktatásügy és igazgatástudomány. A gyüjtemények közel 28 600 kiállitási tárgyat tartalmaznak, 12 000 könyvet, 18 000 negativot, több mint 40 000 archiv felvételt. A muzeumnak saját fényképészeti és restaurátor műhelye van. A gyüjtemények állandó kiállitásokon láthatók, időszakos kiállitásokon a muzeum termeiben, továbbá vidéki és külföldi kiállitásokon. Összesen 62 kiállitást rendeztünk. Tavaly 121 376 látogatóval zártuk az évet. A muzeum műhelyei számos külső tudományos kutató számára is hozzáférhetőek, továbbá diákok, ujságirók, rádiósok és televiziósok, valamint a tudományág iránt érdeklődő magánszemélyek számára is. A muzeum részt vett számos akció szervezésében, többek között a hagyományos olimpiai müvészeti versenyek, a lengyel képzőmüvészek részvételével rendezett immár hagyományos "Sport a szépmüvészetben" biennálé szervezésében is, amelyre Spanyolországban került sor.

Vitathatatlan, hogy egy ilyen muzeum megszervezéséhez eleve világos koncepcióval kell rendelkeznünk, amelynek alárendeljük a programot, a szervezést és a térbeli elhelyezést. Ha egy muzeumot anélkül alapitanak meg, hogy pontosan meghatároznák koncepcióját és programját, ez csak célszerütlen elrendezéshez, káoszhoz és véletlenszerüséghez vezethet.

A megtervezett muzeumnak rendelkeznie kell biztos és állandó pénzforrással, mint léte és fejlődése biztositékával. Hallatlanul fontos az elhelyezés, mert nagymértékben meghatározza a muzeum népszerüségét.

A feladatok között levő különbségektől függetlenül azonosan fontosnak kell tartanunk:

- a gyüjtemények összegyüjtését és tudományos feldolgozását;
- a gyüjtemények bemutatását;
- a széles körü tudományos, kulturális, nevelő és információs propagandamunkát.

Rendkivül fontos, hogy a muzeum alapitásakor és további tevékenységében az együttmüködés számára megnyerjük a különböző tudományterületek és sportágak legjobb szakembereit. Az ilyen tanácsadókat a forgatókönyvek társszerzőiként vagy szerzőiként kell felkérni az állandó és időszaki kiállitások fő vonalainak kidolgozásánál. Szakértőként a gyüjtemények feldolgozásában is közremüködnek.

Itt is hangsulyozni szeretném a kiállitás tervezőjének óriási szerepét, akinek feladata - szoros együttmüködésben a forgatókönyv irójával -, hogy plasztikus nyelvre forditsa le a forgatókönyvek szövegét. Az ő müvészi elképzelései, az, ahogyan az érdemi tartalmat interpretálja, érdekes módon mutatja be a gyüjteményeket, döntő mértékben meghatározza a muzeum sikerét.

A muzeum irányitásában rendkivül értékes segitséget nyujt a muzeumi tanács - amely tanácsadó és jóváhagó testület. A testnevelés és sport szakemberein kivül tagjai között muzeológus szakemberek is kell legyenek. Az ő jelenlétük a muzeumi tanácsban megkönnyiti sok nehéz érdemi probléma megoldását.

Nélkülözhetetlen a beszerző bizottság is, amely dönt a muzeum számára felajánlott tárgyak megvásárlásáról.

Fontos a munkatársak gondos kiválasztása. A muzeumügy ezen területén nincsenek szakemberek, tehát a testnevelési főiskolák, történelem és müvészettörténeti, filológiai, néprajzi, ujságirói, könyvtártudományi, levéltártudományi, konzervátor és más karok végzős hallgatóit kell bevonni. Számolni kell azzal, hogy a muzeum csak többéves tevékenység során képes kinevelni saját, speciálisan felkészült kádereit. A muzeum fejlődése nagymértékben függ a muzeum vezetőinek és munkatársainak érzelmi elkötelezettségétől.

Rendkivüli körültekintéssel kell a muzeum felhasználható területét megtervezni. Hogy a muzeum teljes mértékben müködésképes legyen, szükség van több teremre a gyüjtemények tulajdonképpeni kiállitására szánt termeken kivül is. Számitani kell irodákra (a vezetőség irodái, tudományos dokumentációs részleg, közmüvelődési osztály, adminisztráció és gazdasági hivatal), konferenciateremre, könyvtárra és levéltárra, sokszorositó mühelyre, a gyüjtemények tárolására (a raktárak a muzeum talán legfontosabb helyiségei). Kettős szerepet játszanak: a rendszerzett gyüjtemények megőrzésére és muzeumi mühely céljaira szolgál. A restaurátormühely számára is helyet kell biztositani, továbbá fényképarchivum és filmtár, fényképészeti müterem, a kiállitási kellékek és anyagok tárolására szolgáló raktárra, javitómühelyre és garázsra is gondolni kell. Nagyobb létesitmény esetén büféről is kell gondoskodni.

Ahhoz, hogy a muzeum megfelelően tudjon müködni, vagy fel tudja kelteni a társadalom érdeklődését és rokonszenvét, baráti kört kell szervezni. Mindig arra gondoljunk, hogy a muzeum nem zárt intézmény, amely csak önmaga számára dolgozik - a muzeum az emberek számára dolgozik és létezik.

JEGYZETEK

1. Lorentz,S.: Philosophie der "Museen", mimeographischer Text. Bibliothek des Nationalmuseums. Varsó. 10. p.
2. Taylor,R.: The Taste of Angels (Geschmack der Engel). Boston, 1948; Haskel, F.: Patrons and Painters. London. 1963.
3. Lorentz,S.: id.mü. 14-15. p.
4. A varsói Sport és Turisztikai Muzeum adatai.
5. Egyes muzeumok még csak a szervezési szakaszban vannak.
6. Schwizerisches Alpines Museum in Bern. Bern, 1968. Führer. 1.p.; Zeller,R.: Une visite au Musée Alpin Suisse a Berne.

7. Nicolson,H.: Mountain Gloom and Mountain Glory. New York. 1963; Letztens übermittelte J.Wozniakwski in seinem Werk Góry niewzruszone (Unbezwingbare Berge). Warschau. 1964. die Geschichte der Verhaltens zu den Bergen.

8. Althan,H.S.-Arlot,J.: The Pictorial History of Lord's and M.C.C., London. 1967. 3.p.: History of Lord's and the M.C.C., Marylebone Cricket Club 1968; Mullins,E.: Museum on the Human Scale. The Daily Telegraph Magazine, 1973. October 26. 469. sz. 74-75. p. Áttekintés.

9. Führer, Museum Telesné Vychovy a Sportu v Praze (Museum für Körperliche Erziehung und Sport in Prag). Prag. 1972; Áttekintés.

10. Catalogue for Skimuséet, Holmenkolen, Oslo (Katalog für Ski Museum). é.n. 2.p.

11. Zettersten,A.: Katalog őver Svenska Skidmuseet (Katalog des Swedischen Ski Museum). Malnő. 1935. Áttekintés.

12. Traeffen,A.: Foreningen til Ski-Idrettens Fremme gjennon 75 ar. Oslo. 1957; Katalog Skimuseet Holmenkolen. Oslo, 1956. Catalogue for Skimuseet Holmenkolen, Oslo, nach 1964. Áttekintés.

13. Führer: Duomen Urheilmuseo. é.n.; Olympia Stadion Helsinki. é.n. Áttekintés.

14. Lewis,G.-Redmond,G.: Sporting Heritage, A Guide to Halls of Fame, Special Collections and Museums in the United States and Canada. South Brunswick an New York; Jones,T.C.-Dawson,B.: The Hall of Fame. Chicago. 1977.

15. Lewis,G.-Redmond,G.: Sporting Heritage. 68. p.

16. Ugyanott, 22. p.

17. Ugyanott, 153. p.

18. Lewis,G.-Redmond,G.: id.mü. 93. p. Board of Selectors, in "Pro" Hall of Fame Edition. August 1970. 15. p., ugyanott: pete Rozelle, MFL/AFL ALL Time Teams, 313. p.; The Hall of Fame Expands, 33-35. p.; Their Deeds and Dogged Faith, 51-52. p. 5C; Prospekt: Pro Football Hall of Fame, Canton, Ohio, kein Datum, herausgegeben nach dem Jahre 1974. Áttekintés.

19. Lewis,G.-Redmond,G.: id.mü. 156-157. p. Hockey Hall of Fame, Hoskey's Heritage. 1. kiad. August 1969. 2.kiad. Juni 1970; uj kiad. 1973-1974. Herausgegeben in Toronto; Führer: Hockey Hall of Fame, Exhibition Park (Ausstellungspark). Toronto. Ontario. é.n. Áttekintés.

20. Lewis,G.-Redmond,G.: id. mü 69. p.

21. Ugyanott, 141. p.

22. Bericht für 1976. Soksz.

23. Führer: The National Ski Hall of Fame, Ishpeming, Michigan. é.n. Grinden,H.A.: The National Ski Hall of Fame and Museum, "Skier" Offizielle Publikation des Amateur Ski Vereines: United States Eastern Amateur Ski Association, November 1961, 24-25. p. Lewis,G.-Redmond,G.: id.mü. 100. p. Áttekintés.

24. Buisset, G.: Musée du Vélocipède moulin de la Petite Reine, 78 Maule. Franciaország. Adatok a levelezésekből.

25. Führer: Helms Hall. Helms Athletic Foundation. California. é.n. Führer: Welcome to the United Savings Helms Hall of Fame, Athletic Museum. Los Angeles. é.n. Führer: Welcome to the Citizens Savings Hall of Fame, Los Angeles. é.n. Lewis, G.-Redmond, G.: id. mü. 137. p. Áttekintés.

26. Lewis, G.-Redmond, G.: id. mü. 74. p.; Dawson, B.: Aquatic's the Thing, in Swimming World, 1960. jun. 6. sz. 7-9., 53. p.; Führer: International Swimming Hall of Fame, Memberships (Mitfliedschaft), é.n.

27. Lewis, G.-Redmond, G.: id. mü. 25. p.

28. Ugyanott, 26. p.

29. Kiphut, J.H.-Glidden, G.: The National Art Museum of Sport. Inc. New York 1972. Katalógus; Lewis, G.-Redmond, G.: id. mü. 54. p. Áttekintés.

30. Kollektion von Frau Gillis Grafström. Eislauf in der Kunst und Kulturgeschichte. Katalógus.

31. Führer: Freyburg (Unstrut, é.n. 2-3. p.; Korrespondenz, Dies ist ein Museum Besonderer Art, es zeigt die Tatigkeit eines einzelnen Mannes, genannt Gründer der Gymnastik, Friedrich Ludwig Jahn (1778-1852).

32. Mathys, F.K.: Schweizerisches Turn- und Sportmuseum, Tätigkeit Bericht, Basel 1955-1974; Áttekintés.
A muzeum sok publikációt jelentet meg: tevékenységéről szóló éves és jubileumi jelentéseket, valamint kiállítási katalógusokat és egyéb alkalmi kiadványokat.

33. Lásd a 9. jegyzetet.

34. Brzezicka, M.: Museum für Körperkultur und Touristik GKKFiT (Hauptkomitee für Körperkultur und Tourustik). (= Fragmente der Geschichte körperlichen Kultur und Tourismus. Warschau. 1964. 272-280. p.; Museum der körperlichen Kultur und Tourismus "Studien und Materiale". Warschau. 1971; jahrliche Berichte, Kataloge, Gelegenheitspublikationen.) A "Testkultura és Turizmus Muzeuma" elnevezés 1972-ben "Sport és Turisztikai Muzeuma" névre változott.

35. Die Stadionanlage. Malmö. Schweden. Malmö. 1970. Áttekintés.

36. Lewis, G.-Redmond, G.: id. mü. 91. p.

37. Ugyanott: 169. p.

38. Museum of the History of the Modern Olympic Games. The Hellenic Olympic Committee, Ancient Olympia. Greece.

39. Wintersport Museum, Murzzuschlag, é.n. Áttekintés.

40. Führer: Batavus Museum, Heerenveen, Holland, é.n. Áttekintés.

41. Lewis, G.-Redmond, G.: id. mü. 19.p.

42. Ugyanott, 70. p.

BAKONYI Károly

A SPORTMÚZEUM LÉTREJÖTTE ÉS TEVÉKENYSÉGE MAGYARORSZÁGON

Igen tisztelt vendégeink, Hölgyeim és Uraim!

Hazánkban is régóta igény, hogy a sportélet történelmi ereklyéi, muzeális értékei közszemlére kerüljenek. A különféle versenydijakat, a jelentős sporteseményeket megörökitő és felidéző okmányokat, fényképeket, a multban használatos sporteszközöket első alkalommal 1896-ban a milleneumi kiállitáson mutatták be Magyarországon. Ezt követőenjelentős sportkiállitásra került sor 1903-ban a mai Müjégpálya épületében, majd 1926-ban a Nemzeti Muzeumban, s végül 1932-ben turisztikai kiállitás került megrendezésre.

A kiállításokkal együtt jelentkezett igény a módszeres gyüjtésre és megőrzésre is. A Magyar Testnevelési Főiskolán kialakitásra került egy gyüjtemény, amelynek anyaga azonban a háboru alatt nagyrészt elpusztult. A Testnevelési Tudományos Tanács megalakulása után 1954-től erőteljes törekvés mutatkozott egy muzeum létrehozására. Sikerült is egy jelentős gyüjteményt összeállitani, amelynek anyagát - muzeumi elnevezéssel - a Váci utcai Ujvárosháza épületében, majd a Müjégpálya disztermében mutatták be több éven keresztül.

A Magyar Testnevelési és Sporthivatal Országos Tanácsának Elnöksége 1967-ben határozatot hozott, hogy az addig lényegében gyüjteményként funkcionáló muzeum alakuljon át országos gyüjtőkörü szakmuzeummá, Testnevelési és Sportmuzeum néven. A muzeum igazgatójának kinevezésére 1969 januárjában került sor, s ezzel az átalakitó folyamat gyakorlatilag megkezdődött.

Az azóta eltelt 9 esztendő alatt a muzeum müködését főleg két irányban fejtette ki:

1. Meg kellett teremteni a rendeltetésszerü müködés feltételeit. (A szervezet kiépitése, a személyi állomány kialakitása, a gazdasági-technikai feltételek biztositása.)

2. Ezzel párhuzamosan eleget kivántunk tenni az országos gyüjtükörü muzeumi követelményeknek is. (Gyüjteménygyarapitás, feldolgozás, kiállitások rendezése stb.)

1974 fejlődésünk jelentős állomása volt, mivel ez év januárjától lett önálló költségvetési intézmény a muzeum. 1969-től 1977-ig az első ujkori olimpia magyar bajnokának, Hajós Alfrédnak egykori lakása szolgált a muzeum irodahelyiségéül, ahol egyben Hajós Alfréd tiszteletére emlékszobát is kialakitottunk.

1977-ben költöztünk jelenlegi helyünkre, a Népstadion tőszomszédságában lévő Sportszövetségi Székház épületébe. A szerelési és belső épitési munkák befejeztével 1978. május 26-án nyilt meg muzeumunk állandó kiállitása: "Magyarok az olimpiai játékokon" cimmel.

Rövid tájékoztatást szeretnék adni muzeumi tevékenységünk főbb jellemzőiről. Muzeumunkban 7 főállásu dolgozó müködik, ebből 3 fő a szakalkalmazott. Részfoglalkozásban 8 munkatársunkat foglalkoztatjuk, ezekből 4 fő a szakalkalmazott. A fenti munkatársakon kivül alkalmi munkamegbizásokat is adunk, elsősorban az időszaki kiállitások elkészitésére (szerkesztő, grafikus, technikai dolgozók). Elengedhetetlennek tartjuk a társadalmi aktivák bekapcsolását is. Eddigi helyiséggondjaink miatt még csak egy szükebb körü, 15-20 tagu, állandó jellegü aktivahálózat tevékenykedik, de uj helyiségeink birtokában az alkalmi jellegü aktivahálózatot állandó jellegü munkabizottságokká kivánjuk fejleszteni.

Az országon belül jónéhány muzeummal hoztunk létre eredményes munkakapcsolatot (Munkásmozgalmi Muzeum, Szépmüvészeti Muzeum, Nemzeti Muzeum, Budapesti Történeti Muzeum, Váci Vak Bottyán Muzeum, Tatai Vármuzeum, bajai és soproni muzeumok). Szolgáltatásinkat gyakran veszi igénybe a hazai filmgyártás, a televizió, a központi lapok, valamint a sportszakirók széles tábora. Az alkotómüvészeknek elsősorban témaválasztásban, megfelelő motivumok felkutatásában nyujtunk segitséget.

Elmondható, hogy a Sportmuzeum eddigi tevékenysége során nemcsak formailag, hanem ténylegesen is az országos muzeumi hálózat szerves részévé vált, egy jelentős kulturtörténeti téma gazdájává lett, s ugyanakkor a magyar sportélet aktuális folyamatait is elősegiti hazai és külföldi propaganda-tevékenységével. Kiállitásaink nevelő hatásával a sportoló fiatalok emberré formálásához is jelentős segitséget kivánunk adni.

Első állandó kiállitásunkat 1974 nyarán nyitottuk meg a gödi Fészekben, munkássport-történeti témával. A második állandó kiállitás 1978 májusában nyilt meg a muzeum kiállitóhelyiségében.

Az elmult 9 év során 70 kiállitást rendeztünk, melyek tulnyomó többségükben önálló kiállitásaink voltak. A kiállitásokat mintegy 469 ezer látogató tekintette meg. Belföldön 45 kiállitásra került sor, melyen 276 ezer látogató fordult meg. Külföldön 14 országban (Indonézia, India, Ausztria, Német Szövetségi Köztársaság, Ghana, Uruguay, Lengyelország, Mongólia, Korea, Irán, Irak, Német Demokratikus Köztársaság, Finnország) összesen 25 kiállitást hoztunk létre, melyeken 193 ezer látogató ismerkedhetett meg a magyar sportélettel, sporttörténettel. Kiállitásainkat általában elismeréssel fogadták, azok többnyire jelentős sikert arattak.

A gyüjtemény gyarapitása terén jelentős mértékben növeltük folyamatos gyüjtőmunkával a korábbi állományt. Igyekeztünk a legjelentősebb értékeket közgyüjteményünk számára megmenteni, és több értékes tárgyhoz jutottunk vásárlás, illetve adományozás utján is.

Törzsállományunk gerincét a különféle zászlók, jelvények, sporteszközök, dokumentumok mellett a versenydijak (plakettek, serlegek, kupák, tálak stb.) képezik, melyeknek száma meghaladja a háromezret. A sportérmek darabszáma 3323, sportplakátoké 1037 db. (Külön is említést érdemel, hogy az első ujkori olimpia 2 bajnoki érme is szerepel muzeumunk tulajdonában.) Jelentősnek mondható fotótárunk állománya, ahol a negativ felvételek száma 170 ezer, a pozitiv papirképek száma 45 ezer. Raktárunkban 340 sportfilmet (részben hiradóanyagok) is őrzünk.

A muzeumunkban folyó tudományos munkával alapvetően a sporttörténeti kutatást kívánjuk elősegiteni, annak anyagi, szellemi bázisává szeretnénk válni. Jelentős eredményt értünk el az egyes sportágak történetének kutatásában, tárgyi emlékeink összegyüjtésében. Az egyes sportágak jubileumára készitett sportági kiállitásaink minden esetben igen alapos történeti kutatást igényeltek, s e kiállitások összegyüjtött dokumentumai a későbbiek során nagy hasznára válhatnak e témák kutatóinak.

A kiállitások során az eddigiekben a következő sportágak történetét dolgoztuk fel: asztalitenisz, atlétika, birkózás, cselgáncs, labdarugás, ökölvivás, sakk, röplabda, sportlövészet, tenisz, természetjárás és vivás. E sportágak történetén kivül feldolgoztuk a magyar olimpiai mozgalom történetét, valamint az 1945 utáni időszak sporttörténetét is.

Tudományos munkánk másik irányát a sporttörténeti adatbank létrehozása jelenti. Sportkronológiai munkaközösségünk az elmult évek során a magyar sporttörténet közel 3 ezer legfontosabb eseményét rögzitette adatszerüen, és sorolta be megfelelő rendszerbe.

Szeretnék néhány gondolatban utalni muzeumunk további terveire, feladataira is. Ezek sorában fontos helyen szerepel törekvésünk más nemzetek sportmuzeumaival való kapcsolat kiépitésére. Ismeretterjesztő munkánk során uj tevékenységi területként rendszeressé kivánjuk tenni az előadásos propagandát is. Felkértük a közelmult legkiválóbb magyar sportolóit, hogy sportpályafutásukról ismertetőt, előadást, élménybeszámolót tartsanak, s ilyenekre hetente egy alkalommal kerül sor muzeumunkban. Törekedni kivánunk a megfelelő szemléletességre is, ezért önálló sportfilmvetitési programot is meg kivánunk valósitani. Terveink között szerepel a sporttörténeti kutatás elősegitésére a sportlevéltár létrehozása és annak megfelelő üzemeltetése. El szeretnénk érni, hogy 5 éven belül a magyar sporttörténelem valamennyi fontos eseménye adatszerüen és megfelelő rendszerbe foglalva feldolgozást, illetve besorolást nyerjen.

Tovább kivánjuk épiteni a muzeumi szervezetet, központi szinten sportági munkacsoportok létrehozásával, valamint a funkcionális feladatok ellátására munkabizottságok szervezésével és müködtetésével. A távlatban felvetődik annak szükségessége is, hogy valamennyi megyében létrejöjjön helyi sporttörténeti munkacsoport.

Kedves Hallgatóim!

Ennyiben kivántam tájékoztatást adni Testnevelési és Sportmuzeumunk létrejöttéről és tevékenységéről.

BAKONYI, Károly

ENTSTEHUNG UND TÄTIGKEIT DES SPORTMUSEUMS IN UNGARN

Sehr geehrte Gäste, meine Damen und Herren!

Ich möchte in meinem Vortrag über die Entstehung und Tätigkeit des Museums für Körpererziehung und Sport in Ungarn sprechen.

Auch in unserem Land hegte man schon lange den Wunsch, die historischen Reliquien, musealen Werte des Sportlebens der Öffentlichkeit vorgestellt zu bekommen. Die verschiedenen Wettkampfpreise, die Dokumente und Fotos von den bedeutenden Sportereignissen, die früher gebräuchlichen Sportgeräte wurden in Ungarn zum ersten Mal 1896, auf der Milleneumsausstellung ausgestellt. Danach kam es 1903 im Gebäude der heutigen Kunsteisbahn zu einer bedeutenden Sportausstellung, 1926 folgte eine im Nationalmuseum und schliesslich wurde 1932 die Touristikausstellung veranstaltet.

Zusammen mit den Ausstellungen erwachte das Bedürfnis des methodischen Sammelns und Bewahrens. In der Ungarischen Hochschule für Körperkultur entstand eine Sammlung, deren Material aber während des Krieges grösstenteils vernichtet wurde. Nach Entstehung des Wissenschaftlichen Rates für Körperkultur, nach 1954 zeigte sich reges Interesse für die Gründung eines Sportmuseums. Es gelang eine ansehnliche Sammlung zusammenzustellen, deren Material - mit der Benennung Museum - im Gebäude des sog. Neuen Rathauses in der Váci Strasse, und dann im Festsaal der Kunsteisbahn ausgestellt war, mehrere Jahre hindurch.

Das Präsidium des Landesrates des Ungarischen Staatssekretariats für Körpererziehung und Sport verabschiedete 1967 den Beschluss, dass das Museum, das bis dahin eigentlich als Sammlung funktionierte, zu einem Fachmuseum umgestaltet wird, mit Sammelbereich im ganzen Land, unter dem Namen Museum für Körpererziehung und Sport. Der Direktor des Museums wurde im Januar 1969 ernannt, und damit begann praktisch der Prozess der Umgestaltung.

In den seitdem vergangenen 9 Jahren übte das Museum seine Tätigkeit vor allem in zwei Richtungen aus:

1. Zunächst waren die Voraussetzungen der bestimmungsgemässen Arbeit zu schaffen (Ausbau der Organisation, Gestaltung des Personalbestandes, die Sicherung der wirtschaftlich-technischen Bedingungen).

2. Parallel dazu waren wir bestrebt, auch die Aufgaben eines Museums mit Sammelbereich im ganzen Land zu erfüllen (Bereicherung der Sammlung, Bearbeitung, Veranstalten von Ausstellungen usw.).

Ein bedeutsamer Punkt unserer Entwicklung war das Jahr 1974, da das Museum vom Januar dieses Jahres an eine Institution mit selbständigem Budget wurde. Von 1969 bis 1977 diente die ehemalige Wohnung des ungarischen

Olympiasiegers der ersten Olympischen Spiele der Neuzeit, Alfred Hajós zum Büroraum des Museums, wo gleichzeitig zu Ehren von Alfréd Hajós ein Gedenkzimmer ausgestaltet war.

1977 zogen wir in unser jetziges Haus in der Nähe des Volksstadions, in das Stammhaus der Sportverbände. Nach Abschluss der inneren Bau- und Installationsarbeiten konnten wir die erste ständige Austellung unseres Museums unter dem Titel "Ungarn bei den Olympischen Spielen" am 26. Mai 1978 eröffnen.

Nur kurz möchte ich die wichtigsten Merkmale unserer Museumsarbeit beschreiben. In unserem Museum sind 7 Mitarbeiter hauptamtlich tätig, davon sind 3 Fachkräfte. 8 Mitarbeiter sind nebenamtlich beschäftigt, davon sind 4 Fachkräfte. Ausser den erwähnten Mitarbeitern vergeben wir auch gelegentliche Arbeitsaufträge (an Redakteure, Graphiker, technische Mitarbeiter). Wir halten auch das Heranziehen ehrenamtlicher Mitarbeiter für unerlässlich. Wegen bisherigen Raummangels ist vorerst noch ein kleineres, etwa 15-20 Mitglieder fassender Aktivenkreis tätig, aber nach Erhalten der neuen Räume wollen wir diesen Aktivenkreis gelegentlichen Charakters zu ständigen Arbeitskommissionen entwickeln.

Im Inland knüpften wir mit vielen Museen erfolgreiche Arbeitsverbindugen (Museum der Arbeiterbewegung, Museum der Bildenden Künste, Nationalmuseum, Budapester Historisches Museum, Museum "Vak Bottyán" Vác, Burgmuseum Tata, die Museen in Paja und Sopron). Unsere Dienstleistungen werden von der ungarischen Filmindustrie, vom Fernsehen, von den zentralen Blättern und vom grossen Lager der Sportfachleute in Anspruch genommen. Den Künstlern leisten wir vor allem bei der Themenwahl, bei der Suche nach entsprechenden Motiven eine Hilfe.

Das Sportmuseum ist also im Laufe seiner bisherigen Tätigkeit nicht nur formell, sondern tatsächlich zum integrierenden Teil des Museumnetzes in Ungarn geworden, zum Betreuer eines wichtigen kulturgeschlichtlichen Themas, und gleichzeitig fördert es auch die aktuellen Vorgänge im ungarischen Sportleben durch eine in- und ausländische Propagandatätigkeit. Durch den Erziehungseffekt unserer Ausstellungen wollen wir auch zu der Persönlichkeitsgestaltung sporttreibender Jugendlichen einen Beitrag leisten.

Unsere erste ständige Ausstellung eröffneten wir 1974 im "Fészek" (Nest) von Göd, über ein Thema der Arbeitersportbewegung. Die zweite ständige Ausstellung wurde im Mai 1978 im Ausstellungssaal des Museums eröffnet.

In den vergangenen 9 Jahren veranstalteten wir 70 Austellungen, die grösstenteils unsere selbständigen Ausstellungen waren. Sie wurden von etwa 469 Tausend Besuchern besichtigt. Im Inland fanden 45 Ausstellungen statt, mit 276 Tausend Besuchern. Im Ausland hatten wir in 14 Ländern (Indonesien, Indien, Österreich, Bundesrepublik Deutschland, Ghana, Urugay, Polen, Mongolien, Korea, Iran, Irak, Deutsche Demokratische Republik, Finnland) insgesamt 25 Ausstellungen, wo 193 Tausend Besucher das ungarische Sportleben und seine Geschichte kennenlernen konnten. Unsere Ausstellungen wurden im allgemeinen mit Anerkennung aufgenommen, wir haben mit ihnen Erfolg gehabt.

Wir bereicherten den früheren Bestand durch kontinuierliche Sammeltätigkeit in bedeutendem Masse. Wir waren bestrebt, die wichtigsten Werte für unsere öffentliche Sammlung zu retten, und wir kamen auch durch Ankauf bzw. Geschenke in den Besitz mehrerer wertvoller Gegenstände.

Den Grundstock unserer Sammlung bilden neben den verschiedenen Wimpeln, Abzeichen, Sportgeräten und Dokumenten die Wettkampfpreise (Plaketten, Pokale und Schüssels), deren Zahl über 3 Tausend liegt. Von Sportabzeichen haben wir 3323 Stück, von Sportplakaten 1037 Stücke. (Besonders erwähnenswert ist, dass auch 2 Goldmedaillen der ersten neuzeitlichen Olympischen Spiele im Besitz unseres Museums sind.) Auch der Bestand unserer Photothek ist ansehnlich, die Zahl der Negative beträgt 170 Tausend, die der Papierbilder 45 Tausend. In unserem Lager bewahren wir 340 Sportfilme (zum Teil Filmjournale) auf.

Mit der wissenschaftlichen Arbeit in unserem Museum wollen wir im Grunde die sportgeschichtliche Forschung fördern, wir wollen zu deren materiellen und geistigen Basis werden. In der Erforschung der Geschichte der einzelnen Sportarten und in der Sammlung von Reliquien erreichten wir bedeutende Ergebnisse. Zum Jubiläum der einzelnen Sportarten veranstalteten wir Ausstellungen der jeweiligen Sportarten, die immer gründlicher historischer Forschung bedurfen, und die versammelten Dokumente dieser Ausstellungen können für die Forscher dieser Themen im Späteren von grossem Nutzen sein.

Im Zusammenhang mit den Ausstellungen bearbeiteten wir die Geschichte folgender Sportarten: Tischtennis, Leichtathletik, Ringen, Judo, Fussball, Boxen, Schach, Volleyball, Sportschiessen, Tennis, Wandern und Fechten. Ausser der Geschichte dieser Sportarten bearbeiteten wir die Geschichte der ungarischen olympischen Bewegung, sowie die Sportgeschichte nach 1945.

Diese andere Richtung unserer wissenschaftlichen Arbeit bildet die Gründung einer sportgeschichtlichen Datenbank. Unsere Arbeitsgemeinschaft für Sportchronologie registrierte in den vergangenen Jahren etwa 3 Tausend wichtige Ereignisse der ungarischen Sportgeschichte datenmässig und trug sie in ein entsprechendes System ein.

Mit einigen Gedanken möchte ich auch auf die weiteren Pläne und Aufgaben unseres Museums hinweisen. Darin nimmt unsere Bestrebung, mit den Sportmuseen anderer Nationen Kontakte auszubauen, einen wichtigen Platz ein. In der populär-wissenschaftlichen Arbeit wollen wir als neues Tätigkeitsfeld die Propaganda in Form von Vorträgen regelmässig einführen. Wir ersuchten die hervorragenden ungarischen Sportler der jüngsten Vergangenheit, Vorträge und Erlebnisberichte über ihre Sportlaufbahn zu halten, und wöchentlich finden solche in unserem Museum statt. Wir trachten auch nach entsprechender Anschaulichkeit und beabsichtigen daher die Verwirklichung eines selbständigen Programms von Sportfilmen. Zur Förderung der sportgeschichtlichen Forschung wollen wir auch ein Sportarchiv zustande bringen und arbeiten lassen. Wir möchten erreichen, dass alle wichtigen Ereignisse der ungarischen Sportgeschichte innerhalb von 5 Jahren datenmässig und in ein entsprechendes System gefasst bearbeitet bzw. registriert werden.

Wir wollen die Organisation des Museums weiterbauen, indem wir zentrale Arbeitsgruppen für Sportarten zustandebringen, bzw. zur Erfüllung einzelner Funktionen Arbeitsgruppen gründen und sie arbeiten lassen. In Zukunft werden wahrscheinlich auch örtliche sportgeschichtliche Arbeitsgruppen in allen Komitaten nötig sein.

Sehr geehrte Hörer! Soweit wollte ich Ihnen über die Entstehung und Tätigkeit unseres Museums für Körpererziehung und Sport berichten.

PAPP Károly

A BUDAPESTI SPORTMÚZEUM A MAGYAR SPORT-TÖRTÉNET MÜVELÉSÉNEK SZOLGÁLATÁBAN

Tisztelt Szekcióülés!

Hazánkban a sporttörténet müvelése komoly hagyományokkal rendelkezik. Ismeretes, hogy egyetlen szellemi olimpiai bajnokságunkat is ebben a tudományágban szereztük. Ugyanakkor hagyományosan erős a sporttörténeti érdeklődés, amely az utóbbi években még inkább fokozódott. Sporttörténet-tudományunk igyekezett eleget tenni a vele szemben támasztott egyre növekvő társadalmi igényeknek, s különösen az elmult évtizedben jelentős fejlődést ért el. Számos kiadvány, cikk, tudományos ülésszak, vita, film és kiállításon keresztül járult hozzá tudatformáló és valóságfeltáró funkcióinak betöltéséhez. Különösen ki kell emelni az elmult esztendőben megjelent "A magyar testnevelés és sport története" cimü munkát, amely hatalmas forrásanyagra támaszkodva az első tudományos szintézise a magyar testkultura történetének.

A sporttörténet-tudomány fejlődésének egyik komoly problémája ugyanakkor az, hogy nincs szervezett kutatói, anyagi bázisa. A központi kutatóhelyeken (akadémiai intézetek, egyetemi, főiskolai tanszékek, TFKI) a sporttörténet a programokban nem szerepel. A Testnevelési Főiskolán helyet kap ugyan a sporttörténet az oktatásban és a tudományos tervekben, amit azonban erősen korlátoz, hogy a Főiskolán nincs önálló tanszéke.

A forrásanyagok összegyüjtése, főleg az iratanyagok területén sem megoldott. A levéltárakat erre ugyan törvény kötelezi, de különböző okok miatt a tevékenységük nem rendszeres és nem kielégitő. Igy éppen a közelmult és a jelenkori helyzet feltárására, elemzésére irányuló kutatásokat nehezíti ez az állapot.

Magyarországon jelenleg a Testnevelési és Sportmuzeum az egyetlen olyan intézmény, amely kizárólagosan csak a sporttörténeti emlékek gyüjtésével, és azoknak a nagyközönség elé tárásával foglalkozik. A muzeum tevékenysége azonban sokrétü. Mint a szélesebb alapokon nyugvó közmüvelődési rendszer része, egyre nagyobb szerepet kapnak munkájában az aktiv müvelődési formák (klubfoglalkozások, oktatással való kapcsolat, filmvetitések, előadások stb.). A mi felfogásunk szerint e feladatok között nincs ellentmondás. A jó közmüvelődési tevékenység előfeltétele a tudományos megalapozottság. A muzeum bizonyos mértékig közvetitő láncszem a sport iránt érdeklődők és a tudományos érdeklődés között. Muzeumunkban a sporttörténeti kutatás, feldolgozás, illetve annak különböző formákban történő adaptációja és "közzététele" elválaszthatatlan egységet alkot. Ezért reális muzeumunknak az a célkitüzése, hogy a sporttörténet bázisa, mühelye legyen.

Mit tett muzeumunk a célkitüzések eléréséért, és hol tartunk ma? A kérdésre a választ központi feladatunk a kiállitások megteremtését szolgáló munka egyes fázisai szerint csoportositottuk.

Az anyagi bázis meghatározója a gyüjtemény. Ezért arra van szükség, hogy a muzeum birtokába jussanak mindazok a történeti forrásértékü tárgyak, relikviák, dokumentumok, amelyek a tudományosság teljes igényével fogják át a testkultura társadalmi, politikai, gazdasági, kulturális fejlődésének alapvető tendenciáit és sajátos vonatkozásait. Ezért a gyüjtemény kialakitása is tudományos kutató munka produktuma.

Amikor muzeumunk megalakult, már egy meglevő komoly és értékes gyüjteményanyagra támaszkodott. Ez azonban a gyüjtés esetlegességénél fogva számtalan fehér folttal rendelkezett. Igy például alig volt emlékünk a munkássport történetéből. Ezért muzeumunk megalakitotta a Munkás Sporttörténeti Bizottságot, amely tervszerü munkával a törzsanyagon belül nemcsak egy különgyüjtemény alapját rakta le, hanem a legfontosabb emlékekből Gödön - a munkás sportmozgalom egyik régi fellegvárában - 1974-ben már egy állandó kiállitás megnyitását is lehetővé tette.

További fehér foltot jelent számunkra a vidéki és a specifikus anyagoknak a hiánya. Ezért kezdeményezte muzeumunk az elmult esztendőben egyes vidéki muzeumok és a helyi sporthatóságok közremüködésével a sporttörténeti muzeumi bizottságok megalakitását; és segiti az egyesületi gyüjtemények létrehozását. A gyüjtés különösen a nagy kiemelt egyesületeknél halad szép eredménnyel. Ezek a kisebb gyüjtemények helyi sajátosságaikkal jól egészitik ki a muzeumok törzsanyagát, ugyanakkor több közülük már önálló kiállitáson is bemutatkozott.

Tudományosan megalapozott, tervszerü gyüjteményfejlesztés a legközvetlenebbül mégis kiállitásainkhoz kötődik. Eddigi kiállitásaink döntő többsége - egy-egy jubileumhoz vagy világversenyhez kapcsolódva - sportágtörténettel foglalkozott, illetve foglalkozik. Ezeken a kiállitásokon kialakulásától igyekszünk bemutatni a sportág hazai fejlődését, a magyar és a nemzetközi sportmozgalom keretén belül. A monografikus feldolgozás természetesen tulhaladja a muzeum törzsanyagát. Ezért ezeket a kiállitásokat arra használjuk fel, hogy az adott sportág szinte minden lehetséges emlékét (tárgyi, irott, nyomtatott, kép, hangemlékek stb.) összeszedjük.

A gyüjtés a tudományos intézményekre (levéltárak, muzeumok, könyvtárak), a sportszervekre (OTSH, szövetségek, egyesületek), sőt a magángyüjteményekre és a még élő kiemelkedő sportemberekre is kiterjed. Ezzel a módszerrel nemcsak gyüjteményünket fejlesztjük, hanem az adott sportág olyan anyagi bázisát is létrehozzuk, amely a kiállitáson tul komoly segitséget jelent sporttörténészeink számára. A komplex forrásgyüjtemény végső megoldását azonban a sportmuzeum mellett egy sporttörténeti levéltár létrehozása jelentené, amelynek létrehozásán munkálkodunk. A vidéki kiállitások bemutatásán pedig arra törekszünk, hogy az országos anyagot helyi emlékekkel egészitsék ki, ami szintén további anyagbővülést jelent.

A sporttörténeti kutatóbázis megteremtésének feltétele a gyüjtemény rendszerezése, nyilvántartása és feldolgozása, amely a muzeum tudományos alaptevékenységét képezi. A nyilvántartás vagy a katalógus, amelyet törvény ir elő, és valamennyi muzeumi anyagra kiterjed, már önmagában is felhasználható tudományos kutatásra, hiszen a begyüjtött anyag valamennyi jellemző és fontos adatát tartalmazza. A fotóanyag és néhány ujonnan szerzett gyüjteménycsoport kivételével ezt a feladatot sikerült megoldani.

A nyilvántartáson tul, megkezdtük a gyüjtemény feldolgozását is. E tevékenységünk is, elsősorban a kiállitások előkészitéséhez kapcsolódik, és főleg a bemutatott anyagokat öleli fel. Ezek leirása, már az anyagra vonatkozó történeti eseményeket összefüggéseiben is tartalmazza, nem egy esetben szóbeli közlések után lejegyzett vagy irásban adott visszaemlékezések, vagy a tárggyal kapcsolatos bibliográfia formájában.

A már feldolgozott gyüjteményekből négyet szeretnék kiemelni:

1. Az atlétika története képekben: A kezdetektől napjainkig hazai és külföldi, férfi és női bontásban, szakáganként visz végig az atlétika történetén. Nemcsak megismertet a nagy világversenyekkel és kiemelkedő személyiségekkel, hanem az atlétika mozgásanyagát, a stilus és technika fejlődését is feldolgozza.

2. A magyar labdarugás a nemzetközi porondon: A magyar válogatott, valamint klubcsapataink nemzetközi tornákon (KK, BEK, KEK stb.) való szereplésének a feldolgozása a hazai és nemzetközi sajtó és képanyag alapján, eddig közel 110 kötetben.
Mindkét feldolgozás egyes vonatkozásait a sportág kiállitása alkalmával önálló kiadványként is megjelentettük.

3. Munkás Testedző Egyesület: A munkás sporttörténeti gyüjtés jelentős részét kitevő önálló csoport. Egyes fejezeteinek muzeumi feldolgozása egy országos pályázaton első dijat nyert. Monografikus megirása folyamatban van.

4. Országos adatbank: Ez egyfelől a teljes muzeumi gyüjtemény nyllvántartását tartalmazza, amit idővel szeretnénk odáig fejleszteni, hogy a nem muzeumi (levéltárak, más muzeumok, sportszervek stb.) anyagait is magába foglalja.

Másik része a sporttörténeti kronológia. Összeállitását a muzeum Kronológiai Munkaközössége végzi részben a gyüjtemény, részben pedig az irodalmi feldolgozások, lexikonok alapján. E téren is a kiállitott sportágakban állunk a legjobban, mivel a kiállitások szerkesztése folyamán a sportág kronológiáját is elkészitjük. Külön kiemelném, hogy a bizottság elkészitett egy tervezetet az Egyetemes Testnevelési és Sportkronológia egységes vezetésére és beosztási rendszerére. Véleményem szerint a tervezet megvalósitása hazánkban nagymértékben gyorsitaná a sporttörténeti adatbank létrehozását. Ugyanakkor meggondolandónak tartjuk a tervezetnek a későbbiek folyamán egy esetleges nemzetközi megvitatását is.

Végezetül szeretnék rátérni a kiállitásokra, hiszen a muzeum eddig felsorolt minden tevékenysége végső soron ezekben realizálódik; a tudományosan megalapozott előkészitő folyamatnak mintegy csucsa. De maga a kiállitás megszerkesztése is az elméleti alapok kidolgozásával, a forgatókönyv elkészitésével a tudományos közlés egy fajtája. A törvényszerüségek visszaadása, az összefüggések és a fejlődési folyamat bemutatása csak tudományos elemzés alapján lehetséges.

Mint emlitettem, kiállitásaink döntő többsége egy-egy sportág történetét mutatta be. Munkánkat nehezitette, hogy a szakirodalomban egy-egy részfeldolgozáson kivül alig található sportágtörténeti monográfia. Az elmult hat évben kiállitott tizenkét sportág közül például csak egynek van feldolgozva a története (vivás), egy pedig éppen a kiállitással kapcsolatosan készült el (tenisz). Ez a tény még inkább megnövelte kiállitásaink jelentőségét. Ugy véljük, ha nem is egyenletesen, de hozzájárultak a sportágtörténet alapjainak lerakásához. A legtöbb esetben tisztázódott a sportág

helyzete a magyar sportmozgalomban, kialakultak fejlődésének szakaszai, csomópontjai, tendenciái, és sikerült tisztázni egy-egy kiemelkedő személy, egyesület helyét, szerepét. Ugyanakkor nem egy esetben komoly alkotó vitát inditott el vagy zárt le egy-egy kiállitás (Magyar Olimpiai Bizottság létrejötte; a labdarugás meghonosodása Magyarországon; sportolóink részvétele az antifasiszta küzdelemben; a tájékozódási futás jelentkezése hazánkban; jelenlegi fejlődésünk ellentmondásai stb.).

Egy esetben pedig - a labdarugás-történeti kiállitás kapcsán - tudományos ülésszakon vitattuk meg a le nem zárt problémákat. Ez szintén jelentős hozzájárulás volt a sportág történetéhez. Az ülésszak több előadása nyomtatásban is megjelent.

Tisztelt Szekcióülés!

Előadásunkban érinthettük volna más kérdéseket is, vagy beszélhettünk volna terveinkről. Mondanivalónkat azonban szándékosan csoportositottuk a muzeum specifikus feladatai köré. Ezzel is érzékeltetni akarván, hogy az átalakuló, sokoldalu közmüvelődési funkciót ellátó muzeum alapja továbbra is a tudományos tevékenység. Ugy véljük, hogy a felsorolt feladatok is jól szemléltetik azt, hogy a Magyar Testnevelési és Sportmuzeum jó uton halad ahhoz, hogy a sporttörténet anyagi, kutatói bázisa, egyik mühelye legyen.

PAPP, Károly

DAS BUDAPESTER SPORTMUSEUM IM DIENSTE DER UNGARISCHEN SPORTGESCHICHTE

Sehr geehrte Sektionssitzung!

Die Pflege der Sportgeschichte kann in unserem Lande auf grosse Traditionen zurückblicken. Wie bekannt, erzielten wir unsere einzige Goldmedaille der geistigen Olympiade in dieser Disziplin. Auch das Interesse für Sportgeschichte ist traditionell stark und es nahm in den letzten Jahren noch mehr zu. Unsere Sportgeschichtswissenschaft bemühte sich, die immer grösseren gesellschaftlichen Erwartungen zu befriedigen und sie erreichte besonders im vergangenen Jahrzehnt eine grosse Entwicklung.

Sie trug durch zahlreiche Publikationen, Beiträge, wissenschaftliche Tagungen, Diskussionen, Filme und Ausstellungen zur Erfüllung ihrer Aufgaben in der Bewusstseinsgestaltung und in der Wirklichkeitsbeschreibung bei. Besonders hervorzuheben ist das Werk "Die Geschichte der Körpererziehung und des Sports in Ungarn", das voriges Jahr erschien und auf der Grundlage eines immensen Quellenmaterials die erste wissenschaftliche Synthese der Geschichte der ungarischen Körperkultur darstellt.

Zugleich bildet für die Entwicklung der Sportgeschichtswissenschaft die Tatsache ein ernstes Problem, dass sie über keinerlei organisierte materielle und Forschungsbasis verfügt. In den zentralen Forschungsstellen (Institute der Akademie, Lehrstühle an Universitäten und Hochschulen, Forschungsinstitut der Hochschule für Körperkultur) ist die Sportgeschichte in die Programme nicht aufgenommen. An der Hochschule für Körperkultur nimmt sie zwar im Unterricht und in den wissenschaftlichen Plänen einen gewissen Platz ein, der aber stark begrenzt wird dadurch, dass die Sportgeschichte keinen selbständigen Lehrstuhl hat.

Die Sammlung des Quellenmaterials, besonders der Akten ist auch nicht gelöst. Die Archive sind zwar dazu gesetzlich verpflichtet, aber wegen verschiedener Gründe ist ihre Tätigkeit nicht systematisch und nicht zufriedenstellend. So werden gerade die Forschungen zur Beschreibung und Analyse der jüngsten Vergangenheit und der Gegenwart erschwert.

In Ungarn ist zur Zeit das Museum für Körpererziehung und Sport die einzige Stätte, die sich ausschliesslich mit dem Sammeln sportgeschichtlicher Dokumente und mit deren Veröffentlichung beschäftigt. Die Tätigkeit des Museums umfasst aber vieles. Als Teil eines, auf breiten Grundlagen beruhenden Volksbildungssystems kommen in seiner Arbeit die aktiven Formen der Bildung zu immer grösserer Bedeutung (Klubbeschäftigungen, Verbindung mit dem Unterrichtswesen, Filmabende, Vorträge, usw.). Nach unserer Auffassung lässt sich zwischen den verschiedenen Aufgaben kein Gegensatz feststellen. Die Voraussetzung einer gut ausgeübten Volksbildungstätigkeit ist die wissenschaftliche Fundierung. Das Museum stellt gewissermassen ein Kettenglied der Vermittlung zwischen den Sportliebhabern und dem wissenschaftlichen Interesse dar. In unserem Museum bilden die sportgeschichtliche Forschung und Bearbeitung bzw. deren Adaptation in verschiedenen Formen und die "Veröffentlichung" eine untrennbare Einheit. Deshalb ist die Zielsetzung unseres Museums realistisch, zur Basis und Werkstatt der Sportgeschichte zu werden.

Was tat unser Museum für das Erreichen dieser Zielsetzungen und wie sind wir heute? Die Antwort auf diese Frage wollen wir eingeteilt nach einzelnen Phasen unserer zentralen Aufgabe, der Schaffung von Ausstellungen, geben.

Die materielle Basis ist durch die Sammlung bedingt. Daher ist es nötig, dass alle Gegenstände, Reliquien, Dokumente vom Wert einer historischen Quelle in den Besitz des Museums gelangen, die mit vollem Anspruch auf Wissenschaftlichkeit die Grundtendenzen der gesellschaftlichen, politischen, wirtschaftlichen, kulturellen Entwicklung der Körperkultur und ihre spezifischen Merkmale umfassen. Die Ausgestaltung der Sammlung ist also auch Produkt der wissenschaftlichen Forschungsarbeit.

Unser Museum konnte sich bereits bei seiner Gründung auf ein vorhandenes ansehnliches und wertvolles Sammlungsmaterial stützen. Wegen der Eventualität des Sammelns zeigte es aber zahlreiche weisse Flecke. So hatten wir z.B. kaum Gegenstände von der Geschichte der Arbeitersportbewegung. Das Museum bildete daher einen Ausschuss für Geschichte der Arbeitersportbewegung, der mit zielstrebiger Arbeit nicht nur Grundlagen einer besonderen Sammlung innerhalb des Stamm-Materials niederlegte, sondern von den wichtigsten Andenken in Göd - in einer alten Hochburg der Arbeitersportbewegung - 1974 schon die Eröffnung einer ständigen Ausstellung ermöglichte.

Einen weiteren "weissen Fleck" bedeutet für uns der Mangel an Materialien aus der Provinz und an spezifischen Materialien. Deshalb regte unser Museum im vergangenen Jahr an, unter Mitwirkung einzelner Museen in der Provinz und der örtlichen Sportbehörden Museumskommissionen für Sportgeschichte zu bilden; wir fördern auch die Gründung sportgeschichtlicher Sammlungen bei den Sportvereinen. Besonders bei den grössten Vereinen sind bereits schöne Erfolge zu verzeichnen. Diese kleineren Sammlungen ergänzen mit ihren örtlichen Besonderheiten recht gut das Stamm-material des Museums, mehrere von ihnen eröffneten auch schon eine selbständige Ausstellung.

Die wissenschaftlich fundierte, planmässige Arbeit der Entwicklung unserer Sammlung ist am unmittelbarsten mit unseren Ausstellungen verbunden. Die überwiegende Mehrheit unserer bisherigen Ausstellungen beschäftigte, bzw. beschäftigt sich - an einzelnen Jubiläen oder Weltwettkämpfe anknüpfend - mit der Geschichte einzelner Sportarten. Hierbei bemühen wir uns die einheimische Entwicklung der Sportart von ihrer Ausbildung an vorzustellen, im Rahmen der ungarischen und internationalen Sportbewegung. Die monographische Bearbeitung überschreitet natürlich das Stamm-material des Museums. Wir nahmen daher diese Ausstellungen zum Anlass dazu, fast alle möglichen Reliquien der gegebenen Sportart (Gegenstände, handgeschriebene und gedruckte Dokumente, Bilder, Tonbänder usw.) zu sammeln.

Die Sammlung erstreckt sich auf die wissenschaftlichen Einrichtungen (Archive, Museen, Bibliotheken), auf die Sportorgane (Sportbüro, Verbände, Vereine) und sogar auf die Privatsammlungen und auf die noch lebenden hervorragenden Sportler. Mit dieser Methode bereichern wir nicht nur unsere Sammlung, sondern lassen eine Materialbasis der gegebenen Sportart entstehen, die auch über die Ausstellung hinaus für unsere Sporthistoriker grosse Hilfe leisten kann. Eine endgültige Lösung für eine komplexe Quellensammlung würde aber erst das Zustandebringen eines sportgeschichtlichen Archivs bedeuten, woran wir schon arbeiten. Bei der Veranstaltung von Ausstellungen in der Provinz regen wir immer an, das nationale Material mit örtlichen Andenken zu ergänzen, was ebenfalls eine weitere Bereicherung unseres Materials bedeutet.

Die Voraussetzung für die Schaffung einer sportgeschichtlichen Forschungsbasis ist die Systematisierung, Registrierung und Bearbeitung der Sammlung, was die wissenschaftliche Grundtätigkeit des Museums bildet. Das Verzeichnis oder Katalog, das gesetzlich vorgeschrieben ist und sich auf alle Materialien der Museen erstreckt, kann schon an sich zur wissenschaftlichen Forschung gebraucht werden, da es ja alle bezeichnenden und wichtigen Angaben des gesammelten Materials enthält. Bis auf die Fotos und auf einige neu geschaffenen Sammlungsteile gelang uns die Lösung dieser Aufgabe.

Über die Registrierung hinaus begannen wir auch mit der Bearbeitung der Sammlung. Auch diese Tätigkeit ist vor allem mit der Vorbereitung von Veranstaltungen verbunden und umfasst besonders die Exponate. Die Beschreibung dieser enthält auch schon die geschichtlichen Ereignisse und Zusammenhänge, die sich auf die Gegenstände beziehen, in mehreren Fällen nach mündlicher Mitteilung registriert oder in der Form von schriftlichen Erinnerungen oder einer Bibliographie im Zusammenhang mit dem Objekt.

Vier Teile der bereits bearbeiteten Sammlung möchte ich hervorheben:

1. Die Geschichte der Leichtathletik in Bildern. Von den Anfängen bis zu unseren Tagen wird die Geschichte der Leichtathletik aufgeteilt nach in- und ausländischen Ereignissen, nach Frauen- und Männer und nach Disziplinen dargestellt. Nicht nur die grossen Weltwettkämpfe und die hervorragenden Persönlichkeiten werden vorgestellt, sondern auch der Bewegungsstoff der Leichtathletik, die Entwicklung von Stil und Technik werden gezeigt.

2. Der ungarische Fussball in der internationalen Arena: Eine Bearbeitung der Spiele der ungarischen Nationalmannschaft sowie der Klubmannschaften bei internationalen Turnieren (Mitteleuropa Cup, Cup der Meister, usw.) auf Grund der in- und ausländischen Presse und des Bildmaterials, bisher in etwa 110 Bändern.

Einzelne Aspekte beider Bearbeitungen sind anlässlich der Austellungen auch als selbständige Publikationen erschienen.

3. Arbeiter Sportverein: Eine selbständige, bedeutende Gruppe in der Sammlung der Arbeitersportbewegung. Die museale Bearbeitung ihrer einzelnen Kapitel gewann bei einem Preisausschreiben den ersten Preis. Die monographische Bearbeitung ist im Gange.

4. Nationale Datenbank: Diese enthält einerseits das Verzeichnis der gesamten Sammlung des Museums, das wir später weiterentwickeln möchten, damit es auch die Materialien ausser dem Museum (in Archiven, anderen Museen, bei Sportorganen usw.) enthält.

Den anderen Teil bildet die sportgeschichtliche Chronologie. Ihre Zusammenstellung wird von der Chronologischen Arbeitsgemeinschaft des Museums durchgeführt, teils aufgrund unserer Sammlung, und teils aufgrund von literarischen Bearbeitungen, Lexika. Auch auf diesem Gebiet stehen wir bei den schon ausgestellten Sportarten am besten, da wir im Laufe der Planung der Austellungen auch die Chronologie der Sportart zusammenstellen. Besonders hervorheben möchte ich, dass der Ausschuss einen Entwurf für die einheitliche Führung und für ein einheitliches Einteilungssystem der universellen Chronologie der Körperkultur und des Sports angefertigt hat. Meiner Ansicht nach würde die Verwirklichung des Entwurfs in unserem Lande das Zustandebringen einer sportgeschichtlichen Datenbank in grossem Masse beschleunigen. Zugleich halten wir für überlegenswert, den Entwurf später eventuell international zu diskutieren.

Schliesslich möchte ich über die Ausstellungen sprechen, da ja alle bisher erwähnten Tätigkeiten des Museums sich letzten Endes in diesen verwirklichen; sie bilden gleichsam den Gipfelpunkt des wissenschaftlich fundierten Vorbereitungsprozesses. Aber selbst die Redigierung der Ausstellung ist, mit der Ausarbeitung der theoretischen Grundlagen und mit der Verfestigung des Drehbuches eine Art der wissenschaftlichen Mitteilung. Die Darstellung der Gesetzmässigkeiten, die Schilderung der Zusammenhänge und des Entwicklungsprozesses ist nur auf der Grundlage der wissenschaftlichen Analyse möglich.

Wie bereits erwähnt, stellte die überwiegende Mehrheit unserer Austellungen die Geschichte einzelner Sportarten vor. Unsere Arbeit war dadurch erschwert, dass in der Fachliteratur ausser einiger Teilbearbeitungen kaum Monographien der Geschichte einzelner Sportarten zu finden sind. Von den in den vergangenen 6 Jahren ausgestellten zwölf Sportarten hat nur eine (das Fechten) eine bearbeitete

Geschichte, und eine erhielt sie gerade im Zusammenhang mit der Austellung (Tennis). Diese Tatsache erhöhte noch mehr die Bedeutung unserer Austellungen. Wir meinen, dass sie wenn auch nicht gleichmässig, doch zu der Grundlegung der Sportgeschichte beigetragen haben. In den meisten Fällen wurde die Position der Sportart innerhalb der ungarischen Sportbewegung geklärt, die Etapen, Knotenpunkte und Tendenzen der Entwicklung bildeten sich heraus und es gelang uns, die Rolle und Bedeutung einzelner hervorragender Persönlichkeiten und Vereine zu klären. Zugleich wurden einzelne Ausstellungen zum Ausgangspunkt oder zum Abschluss ernster wissenschaftlicher Diskussionen (Die Entstehung des Ungarischen Olympischen Komitees; die Verbreitung des Fussballs in Ungarn; die Beteiligung unserer Sportler am antifaschistischen Kampf; das Auftauchen des Orientierungslaufes in unserem Lande; die Widersprüche in unserer gegenwärtigen Entwicklung, usw.). In einem Fall, in Verbindug mit der Ausstellung von der Geschichte des Fussballs, erörterten wir in einer wissenschaftlichen Tagung die nicht abgeschlossenen Probleme. Das war ebenfalls ein wichtiges Beitrag zur Geschichte der Sportart. Mehrere Vorträge der Tagung sind auch im Druck erschienen.

Sehr geehrte Sektionssitzung!

Wir hätten in unserem Vortrag auch andere Fragen berühren, oder über unsere Pläne sprechen können. Wir nahmen aber absichtlich die spezifischen Aufgaben des Museums zum Mittelpunkt. Damit wollten wir zeigen, dass die Grundlage des sich umgestaltenden, vielerlei Volksbildungsfunktionen ausübenden Museums weiterhin die wissenschaftliche Tätigkeit bildet. Wir meinen auch mit den aufgeführten Tätigkeiten gut veranschaulicht zu haben, dass das Ungarische Museum für Körpererziehung und Sport auf gutem Wege ist dazu, um zur materiellen und Forschungsbasis, zu einer Werkstatt der Sportgeschichte zu werden.

RÖRS, Ingvar

SPORTMUSEUM IN SCHWEDEN

I. Einige Gesichtspunkte zu den Sportmuseen in Schweden

Die Idee zur Schaffung eines Gymnastik- und Sportmuseums in Schweden entstand bereits zu Anfang der 90er Jahre bei den Männern, die später den Schwedischen Zentralverband zur Förderung des Sports (Sveriges Centralförening för Idrottens Främjande) gründeten. Alle Jahre hindurch hat der Verband sich tatkräftig für die Einrichtung eines Museums eigesetzt, und ihm gebührt auch die Ehre, dass die Pläne schliesslich verwirklicht werden konnten. Das grösste Problem war die Frage der Lokalitäten.

Nachdem fünf Ausschüsse sich seit 1897 bis 1943 mit den Planungsarbeiten beschäftigt hatten, wurde das Museum am 28. Mai 1947 in Stockholm von dem damaligen Kronprinzen Gustaf Adolf in Anwesenheit von Prinz Bertil, mehreren Regierungsmitgliedern und vielen Repräsentanten aus dem schwedischen Kulturleben eingeweiht. Der König war durch Krankheit an der Teilnahme verhindert.

Ein riesiges Aufgebot von Journalisten, davon ungewöhnlich viele aus dem Ausland, hatte sich ebenfalls eingefunden. Die Aufmerksamkeit, die die Massenmedien der Eröffnung widmeten, war ein deutlicher Beweis dafür, dass Schwedens erstes Sportmuseum eine erstrangige Public-Relation-Angelegenheit für Schweden war.

Das Museum, das im Hauptgebäude des Gymnastischen Centralinstituts (der heutigen Hochschule für Gymnastik und Sport) dicht am Stadion am Lidingövägen in Stockholm utergebracht war, nahm eine Fläche von ca. 530 Quadratmetern in zwei Geschossen in Anspruch.

Mit seinem verhältnismässig grossem Umfang - ca. 2 000 Artikel zusätzlich zu den 10 000 des Bildarchivs - dürfte es 1947 das grösste und bedeutungsvollste seiner Art in der Welt gewesen sein. So kam dem Museum denn auch ein einstimmiger Chor des Lobes zuteil, nicht zuletzt von den vielen ausländischen Besuchern.

Die Kosten für das Sportmuseum in Stockholm - rund 80 000 Schwedenkronen - davon 15 000 aus Schenkungen, bestritt der Zentralverband zur Förderung des Sports (Centralföreningen för idrottens främjande).

Der fünfte Ausschuss - die Gymnasik - und Sportmuseumskommission - der für die endgültige Entstehung des Museums verantwortlich war, bestand neben anderen aus Herrn Åke Svahn, der Sekretär der Kommission und zugleich deren geschäftsführendes Mitglied war. Herr Svahn stellte seine Privatsammlung von "historischen" Sportbildern zur Verfügung und leistete, insbesonders während der Monate vor der Einweihung einen starken Arbeiteinsatz ohne jegliche Entschädigung, weder finanziell noch anderer Art.

Der durchgehende Leitsatz bei der Einrichtung des Museums war, Altes und Neues Seite an Seite zu stellen, ein altes Bild neben ein modernes, in älteres Gerät neben ein neues und so weiter. Mit Hilfe von in der Modellwerkstatt des Technischen Museums angefertigter Modelle interessanter Sportanlagen, Sportkleidung und dergleichen wurde die Geschichte der Leibesübungen in Schweden seit alters her beleuchtet. Als Beispiel für derartige Modellbauten sei der Stall- und Exerzitiumhof (Stall- und Exercitiegården) in Uppsala erwähnt, den Olof Rudbeck der Ältere in den Jahren 1663 bis 1665 für die Ausübung von sogennanten Exerzitien, das heisst Fechten, Reiten, Voltige, Tanz sowie Sprechübungen in fremden Sprachen, vornehmlich für die jungen Adligen, an der Universität bauen liess. Neben dem Grossen Ballhaus (Store Bollhuset) in Stockholm kann der Exerzitiehof als die erste Sporthalle Schwedens bezeichnet werden. Nebenbei sei bemerkt, dass auch in der Universitätsstadt Lund im Jahre 1668 eine Exerzitiumlage eingerichtet wurde. Zu den Exerzitiemeistern dort gehörten Christopher Porath, Vater, Sohn und Enkel - alle Fechtmeister an der Universität in den Jahren 1685-1714, bzw. 1714-1732 und 1763-1804. Nachfolger des Letzteren war P.H. Ling und danach folgte J.G.Schartau, der als Initiator der "Olympiaden" in Helsingborg 1834 und 1836 bekannt wurde. Die Wettspiele trugen offiziell den Namen "Olympische Spiele"!

Unter den Modellen, die im Museum in Stockholm zur Schau gestellt waren befand sich auch Lings erste Gymnastikhalle in Lund sowie das alte Gebäude des Gymnastischen Centralinstituts, das die Adresse Hamngatan 19 in Stockholm hatte.

Im Museum geben Bild- und Textmontagen dem Besucher eine Auffassung von der Entwicklung des schwedischen Sports aus ältester Zeit bis zum heutigen Tag.

Viele in Skandinavien praktizierte Sportarten sind keineswegs, wie man vielerseits lange geglaubt hat, ausländisches Lehngut, auch wenn sie später in Vergessenheit geraten sind und erst später durch äussere Einflusse wieder wachgerufen wurden. In nahezu ununterbrochenem Zug lässt sich das schwedische Sportinteresse die Jahrhunderte hindurch verfolgen, angefangen bei den sportlichen Bestätigungen der Wikinger, den "ritterlichen Spielen" des Mittelalters, über das exklusive Sportleben des 16. Jahrhunderts, in dem Mitglieder des Königshauses sich besonders auszeichneten, den Leibesübungen der Schulen und Universitäten sowie die prachtvollen Karusselreiterspiele im 17. Jahrhundert, den ersten Sportverein Schwedens im Jahre 1737, die ersten primitiven Leichtathletik-Wettkämpfe 1792, die Geburt der Lingschen Gymnastik um 1810, die Renaissance der Schwimmkunst in der ersten Hälfte des Jahrhunderts bis hin zum Durchbruch des modernen Sports in den 80er Jahren des vorigen Jahrhunderts.

Im Museum hatte jeder Sportzweig seine Spezialabteilung. In einer Etage des Museums wurden Gymnastik und die verschiedenen Sportarten eingehend beleuchtet. Hier wurde gezeigt, wie Ausrüstung, Technik und Geräte sich entwickelt hatten; Stabhochspringer in langen Hosen, Sportfunktionäre mit Zylinder und Turnerinnen in langen Röcken, die uns heute unzweckmässig erscheinen, damals aber getreu dem Stil ihrer Zeit folgten. Hand in Hand mit der Schilderung der Entwicklung der Sportarten wurde hier veranschaulicht, wie sich die Ausrüstungen veränderten. Interessante Zusammenstellungen zeigten, wie sich zum Beispiel Schlittschuhe, Fussbälle, Fahrräder, Skier und Kompasse laufend wandelten und in die heutigen Modelle entwickelten.

Bemerkenswerte Sportpreise waren in einer Etage in einer "Gedenk- und Ehrenhalle" aufgestellt. Hier konnten die Besucher eine Auswahl der imposantesten und kostbarsten von Schweden eroberten Sporttrophäen bewundern. Dort standen unter anderem die von König Gustaf V. unter dem Namen "Mr. G" in den Jahren 1896 bis 1947 gewonnenen Tennispreise. Dort stand auch das Ulrich Salchow verliehene Reiterstandbild Peter des Grossen in Silber auf Marmor derselben Art, die für die grosse Originalstatue in Leningrad verwendet worden war - eine Gabe des russischen Zaren an Salchow im Jahre 1903. Salchow war, wie sicher viele von Ihnen wissen, mehrere Jahre Weltmeister im Eiskunstlauf.

In der Gedenkhalle gab es auch eine mit Statistik gespickte Abteilung, die sich mit Schwedens Erfolgen und Ergebnissen bei den Olympischen Spielen befasste. Schwedische Olympiasieger aller Zeiten waren hier portraitiert.

Ling wurde mit einer Sonderabteilung geehrt, in der die meisten Gegenstände von Pehr Henrik Lings Enkelin, der Diplom-Sportlehrerin Karin Ling geschenkt waren. Hier standen der Reisekoffer von Pehr Henrik Ling und der Schreibtisch von Hjalmar Ling. Ferner Pehr Henriks Fechtdegen, und in einer Vitrine waren seine Medaillen, Siegel, handgeschriebene Gymnastik- und Trainingstabellen und anderes mehr ausgestellt.

Unsere ungarischen Freunde interessiert es vielleicht, dass im Museum in Stockholm auch die Rackets der ungarischen Tischtennismatadoren Barnas und Vanas ausgestellt waren.

II. Das Schwedische Sportmuseum in Malmö ab 1961

Das Sportmuseum in Stockholm musste wegen Raummangel in der Hochschule für Gymnastik und Sport mit allen seinen Sammlungen nach Malmö umziehen. Das war im Jahr 1961. Das Museum in Malmö ist nach denselben Leitsätzen gestaltet, die in Stockholm gegolten hatten.

Das Museum erhielt 1965 Räumlichkeiten in der Baltischen Halle nahe am Malmöer Stadion (Adresse: John Ericssons väg 4, S-214 28 Malmö, Telefon 040-10 14 00). Dort werden jetzt die Sammlungen in verdienstvoller Weise von einem Vorsteher gepflegt. Zwei Mitarbeiter helfen ihm dabei. Seit 1975 trägt das Museum den stolzen Titel "Das Schwedische Sportmuseum" (Sveriges Idrottsmuseum).

Im Jahre 1976 zählte das Museum mehr als 36 000 Besucher, und 1977 waren es 41 600.

Von den Aufwendungen für das Museum bezahlt die Gemeinde Malmö die Kosten für die Räumlichkeiten - ca. 40 000 Schwedenkronen. Für Löhne und Gehälter - ca. 150 000 Schwedenkronen - fliessen staatliche Mittel ein.

III. Zieht das Schwedische Sportmuseum wieder von Malmö nach Stockholm zurück?

Seit März 1977 ist in Stockholm ein Zusammenarbeitskomitee damit beschäftigt, die Möglichkeiten zu untersuchen, das Sportmuseum wieder nach Stockholm zu verlegen. Vorsitzender des Komitees und zugleich Repräsentant der Kommune Stockholm ist Stadtrat Torsten Sundström. Als Sekretär des Komitees fungiert der Generalsekretär der Schwedischen Vereiningung für Sportgeschichte (Sveriges idrottshistoriska förening), Dozent Jan Lindroth. Einer der Mitglieder ist der geschäftsführende Direktor des Schwedischen Reichssportverbandes (Sveriges riksidrottsfürbund), Bo Bentsson.

IV. Ein Sportmuseum entsteht in Helsingborg

Seit 1976 gibt es in Helsingborg in Südschweden eine Vereinigung (HISO), die sich das Ziel gesetzt hat, in Helsingborg ein Sportmuseum zu schaffen. Ihre Zielsetzung schliesst auch ein, dass es in dem zukünftigen Museum möglich sein soll, Ausstellungen zu veranstalten und Forschungstätigkeit über die sogenannte "Sportbewegung" zu betrieben. Welches geographische Aufnahmebereich das Museum umfassen soll, ist noch nicht entschieden. Sekretär der Vereinigung ist Herr Eric Eskilsson in Helsingborg (Adresse: Box 10061, S-250 10 Helsingborg, Vorsitzender ist Herr Sixten Raaf, Telefon 042-15 00 00).

Professor Åke Svahn, der in Baståd, ca. 50 km von Helsingborg entfernt wohnt, ist für die Gestaltung des Museums verantwortlich. Er hat der Vereinigung auch sein umfassendes Bildmaterial geschenkt. Es umfasst rund 10 000 Photographien, Zeichnungen, Dokumente und Auszüge.

RÖRS, Ingvar

SPORTMÚZEUMOK SVÉDORSZÁGBAN

I. Néhány gondolat a svédországi sportmúzeumokról

Svédországban már a 90-es évek elején felmerült egy torna- és sportmuzeum felállításának gondolata azokban, akik később a sport támogatását célzó Svéd Központi Szövetséget (Sveriges Centralförening för Idrottens Framjande) megalapitották. A Szövetség hosszu éveken át erőteljesen sürgette a sportmuzeum létrehozását, őt illeti az elismerés azért, hogy a tervek végül is megvalósultak. A legnagyobb problémát a helyiség jelentette.

Miután 1897 és 1943 között öt bizottság foglalkozott a tervezés munkálataival, az első muzeumot 1947. május 28-án Stockholmban, Bertil herceg, a kormány több tagja és a svéd kulturális élet több képviselője jelenlétében az akkori trónörökös Gusztáv Adolf avatta fel. A királyt betegsége akadályozta meg a megjelenésben.

Szokatlanul sok ujságiró volt jelen, közöttük sok külföldi. Az a nagy érdeklődés, amelyet a sajtó és a rádió tanusitott a megnyitó iránt, kézzelfoghatóan bizonyitotta, hogy az első svéd sportmuzeum kiváló lehetőséget jelentett Svédországban a sport népszerüsitése számára.

A muzeum, amelyet a Központi Torna Intézet (a mai Torna- és Sport Főiskola) főépületében, közvetlenül a stockholmi lidingövageni stadion szomszédságában helyeztek el, két emeleten összesen kb. 530 négyzetméternyi területet foglalt el.

Viszonylag gazdag anyagával - a 10 000 darabos képarchivum mellett kb. 2000 kiállitási tárgy - 1947-ben a legnagyobb és legjelentősebb ilyen létesitmény volt a világon. A muzeumot igy egyhangu dicsérő kórus fogadta, nem utolsósorban a sok külföldi látogató részéről.

A stockholmi sportmuzeum költségeit - kereken 80 000 svéd koronát, amiből 15 000 gyült össze adományokból - a Központi Sportfejlesztési Szövetség (Centralföreningen för idrottens främjande) vállalta magára.

A muzeum végleges kialakitásáért felelős ötödik bizottságnak - a Torna- és Sportmuzeumi Bizottságnak tagja volt többek között Ake Svahn ur, aki a bizottságnak titkára és egyben ügyvezető tagja is volt. Svahn ur rendelkezésre bocsátotta "történelmi" sportképekből álló magángyüjteményét, és különösen a felavatást megelőző hónapokban hatalmas munkát végzett, minden - akár pénzügyi, akár más - dijazás nélkül.

A muzeum berendezésénél az volt az alapgondolat, hogy egymás mellé állitsák a régit és az ujat, egy régi kép mellé egy ujat, egy régi szer mellé egy mait stb. A Müszaki Muzeum modellépitő mühelyében érdekesebb sportlétesitményekről készitett modellek, sportöltözékek és más hasonlók segitségével sikerült a svédországi testgyakorlás történetét a legrégebbi időktől bemutatni. Az ilyen modellépitésre példaként megemliteném az uppsalai Istálló- és Gyakorlóudvart (Stall- und Exercitiegården), amelyet 1663 és 1665 között épittetett az idősebb Olof Rudbeck az un. exerciciumok gyakorlására, azaz, hogy elsősorban a fiatal nemesek az egyetem mellett vivásban, lovaglásban, voltizsálásban, táncban és idegen nyelvekben gyakorolják magukat. A stockholmi Nagy Labdaház (Store Bollhuset) mellett ezt a Gyakorlóudvart tekinthetjük Svédország első sportcsarnokának. Mellesleg megjegyezném, hogy 1668-ban Lund egyetemi városban is hoztak létre ilyen gyakorlóhelyet. Az ottani mesterek közé tartoztak a Christopher Porath-ok, apa, fia és unokája, akik mindhárman vivómesterként müködtek az egyetemen 1685 és 1714, illetve 1714 és 1732, majd 1763 és 1804 között. Utóbbit követte P.H.Ling, majd őt J.G.Schartau, aki az 1834-es és 1836-os helsingborgi "Olimpiák" kezdeményezőjeként vált ismertté. Ezek a versenyek hivatalosan viselték az "Olimpiai Játékok" nevet!

A stockholmi muzeumban kiállitott modellek között ott volt Ling első Lund-i tornatermének és a Központi Torna Intézet régi épületének a makettje is, utóbbi Stockholmban, Hammgaten 19. alatt állt.

A muzeum kép- és szövegmontázsok segitségével képet nyujtott a látogatóknak a svéd sport fejlődéséről a legrégebbi időktől napjainkig.

A skandináv országokban kedvelt sok sportág semmiképpen sem külföldről származott, ahogy sokáig hitték, még ha később feledésbe is merültek, és csak jóval később, külső befolyásra támadtak fel ujra. Szinte töretlen vonalban követhető a svédek sportérdeklődése az évszázadokon át, kezdve a vikingek sporttevékenységéről, a középkor "lovagi játékaitól", a XVI. század exkluziv sportéletén át, amelyben különösen jeleskedtek a királyi ház tagjai, az iskolák és egyetemek testnevelésén át, a XVII. századi pompás lovasjátékokon, az első svéd sportegyesület 1737-es megalapitásán, az első primitiv atlétikai versenyeken 1792-ben, a Ling-féle gimnasztika 1810 táján történt születésén, az uszás ujjászületésén a század első felében, mindezen át, egészen a modern sport áttöréséig a mult század 80-as éveiben.

A muzeumban minden sportágnak külön részlege volt. A muzeum egyik emeletén mutatták be részletesen a tornát és a különböző sportágakat. Bemutatták a szerelések, a technika és a sportszerek fejlődését; rudugrók hosszunadrágban, sportvezetők cilinderben, tornásznők hosszu szoknyában, ami ma már célszerütlennek tünik, akkoriban azonban hiven követte a kor stilusát.

A sportágak fejlődésének ábrázolásával párhuzamosan bemutatták, hogyan változtak az öltözékek, a felszerelések. Érdekes összeállitások mutatták be például, hogyan fejlődött a korcsolya, a futball-labda, a kerékpár, a siléc vagy az iránytü, mig kifejlődtek a mai modellek.

Az egyik emelet "emlék- és diszcsarnokában" értékes sportdijakat állitottak ki. A látogatók itt megcsodálhatták a svédek által elnyert legimpozánsabb és legértékesebb sporttrófeák néhány darabját. Kiállitották többek között azokat a teniszdijakat, amelyeket V. Gusztáv király nyert "Mr. G" néven 1896 és 1947 között. Ott állt Nagy Péter cár lovasszobrának ugyanolyan ezüstből és márványból készitett mása mint a nagy leningrádi eredeti szobor, amelyet Ulrich Salchow adott kölcsön a muzeumnak. A szobrot az orosz cár ajándékozta Salchownak 1903-ban. Salchow, mint bizonyára Önök közül sokan tudják, többszörös világbajnok volt mükorcsolyázásban.

Az emlékcsarnokban volt egy statisztikai táblákkal felszerelt rész is, amely Svédország olimpiai játékokon elért sikereit és eredményeit mutatta be. Látható volt itt az összes svéd olimpiai bajnok arcképe.

Külön részleget szenteltek Ling emlékének, ahol a kiállitott tárgyak többségét Pehr Henrik Ling unokája, Karin Ling testnevelő tanárnő ajándékozta a muzeumnak. Itt állt Pehr Henrik Ling utazóbőröndje és Hjalmar Ling iróasztala, Pehr Henrik vivókardja, egy tárlóban pedig érmei, pecsétnyomói, kézzel irott torna- és edzéstáblázatai és sok más személyes tárgya.

Magyar barátainkat talán érdekelni fogja, hogy a stockholmi muzeumban kiállitották a magyar asztalitenisz bajnokok, Barna és Vana ütőit is.

II. A malmöi Svéd Sportmuzeum 1961-től

Mivel a Torna- és Sport Főiskolán nem volt elegendő hely, a stockholmi muzeum összes gyüjteményeivel át kellett költözzön Malmöbe. Ez 1961-ben történt. Malmöben azonos alapelvek szerint alakitották ki a muzeumot, mint Stockholmban.

A muzeum 1965-ben a malmöi stadion mellett álló Balti Csarnokban kapott helyet. (Cim: John Ericssons wag 4, S-214 28 Malmö, telefon 040-10 14 00). A gyüjteményeket egy vezető gondozza. Munkájában két segitője van. 1975 óta a muzeum a "Svéd Sportmuzeum" (Sveriges Idrottsmuseum) büszke nevet viseli. 1976-ban a muzeumnak több mint 36 000 látogatója volt, 1977-ben pedig 41 600.

A muzeum költségeiből Malmö városa fedezi a helyiségek béreit - kb. 40 000 svéd koronát. Munkabérekre és fizetésekre - kb. 150 000 svéd korona - állami költségvetés áll rendelkezésre.

III. Ujra visszaköltözik a Svéd Sportmuzeum Malmöből Stockholmba?

1977 márciusa óta Együttmüködési Bizottság vizsgálja Stockholmban azokat a lehetőségeket, hogyan lehetne a Sportmuzeumot ujra visszatelepiteni Stockholmba? A Bizottság elnöke és egyben Stockholm város képviselője Torsten Sundström városi tanácsos. A Bizottság titkára a Svéd Sporttörténeti Társaság (Sveriges idrottshistoriska förening) főtitkára, Jan Lindroth docens. A tagok egyike a Svéd Birodalmi Sportszövetség (Sveriges riksidrottsförbund) ügyvezető igazgatója, Bo Bentsson.

IV. Sportmuzeum létesül Helsingborgban

Svédország déli részén, Helsingborgban 1976 óta müködik egy egyesület (HISO), amely célul tüzte maga elé sportmuzeum megalapitását Helsingborgban. Célkitüzéseik azt is magukban foglalják, hogy a jövőbeli muzeumban lehetőséget kell biztositani kiállitások rendezésére és a kutatómunka folytatására az un. "sportmozgalommal" kapcsolatban. Még nem döntötték el, milyen gyüjtőkörzetet fogjon át a muzeum. Az egyesület titkára Eric Eskilsson ur Helsingborgban (cime: Box 10061, S-250 10 Helsingborg), elnöke pedig Sixten Raaf ur (telefon: 042-15 00 00).

A muzeum létrehozásáért felelős Ake Svahn ur, aki Helsingborgtól kb. 50 km-re, Bastad-ban lakik. Az egyesületnek ajándékozta gazdag képgyüjteményét, amely kereken 10 000 fényképet, rajzot, dokumentumot és kivonatot foglal magába.

BUCHMANN, Ditte

INFORMATION ÜBER DIE SPORTMUSEUM IN DER DDR

Da mehrere Anfragen zu den Sportmuseen in der DDR an meine Kollegen und mich gerichtet worden sind, kurz einige Bemerkungen dazu. Ich möchte einen kleinen Überblick geben, welche fünf musealen Einrichtungen in der DDR die Besucher mit sporthistorischen Fragen vertraut machen. Ausser diesen fünf Sportmuseen gibt es noch in zahlreichen territorialen Museen Beiträge oder Abschnitte über die Geschichte der Körperkultur und des Sports, auf die ich aber hier nicht eingehen kann.

Zuerst möchte ich das Turn- und Sportmuseum Friedrich-Ludwig Jahn nennen. Im ehemaligen Wohnhaus von Jahn in Freiburg besteht seit 1952 ein Sportmuseum. Es wurde im Sommer 1977 neugestaltet und wesentlich erweitert, und wird von zwei hauptamtlichen Mitarbeitern geleitet. Die Ausstellung zeigt eine in seine Zeit eingebettete Illustration des Lebens und Wirkens von Jahn und viele eindrucksvolle originale Exponate, u.a. das von Jahn für Turnen 1812 geschenkte Turnpferd. Ausserdem beinhaltet die Ausstellung eine auf Schwerpunkte zeitlicher und inhaltlicher Art orientierte DDR-Sportentwicklung.

Ebenfalls in den 50-er Jahren wurde in Schnepfental die Guts-Muths Gedenkstätte eröffnet. Dort wird - wie auch in anderen Sportmuseen - die Vergangenheit nicht isoliert dargestellt, sondern in eine lebendige Beziehung zur Gegenwart gebracht. In Schnepfental dominiert dabei der memoriale Effekt. Der Schwerpunkt ist Guts-Muths Wirken in seiner Zeit, die Umstände und Eintritte des 18. und 19. Jahrhunderts in ihrer sozialen und politischen Verpflichtung.

Ein zweiter Schwerpunkt ist die Darstellung der verschiedenen Zeiten der Traditionspflege auf dem Gebiet des Sports in der DDR und einige Seiten der sozialistischen Körperkultur auf territorialem Gebiet.

Nach diesen schon relativ lange bestehenden Sportmuseen möchte ich nun zu zwei, 1977 eröffneten Einrichtungen kommen. Das sind: das Wintersportmuseum in Oberhof zum Thema Ski- und Schlittensport gestaltet und das Sportmuseum in Leipzig. Mit einer Ausstellungsfläche von 600 Quadratmeter ist das Leipziger Sportmuseum das grösste Sportmuseum in der DDR. Es verfügt über mehrere hauptamtliche Mitarbeiter und günstige Arbeits- und Magazinräume. Im Mittelpunkt seiner Ausstellung steht die Darstellung der Geschichte des DDR-Sports. Zeitlich beginnt die Ausstellung aber mit dem Revolutionsjahr 1848, das für die deutsche Turnbewegung ein Jahr grosser Ereignisse war. Die Entwicklung von Körperkultur und Sport wird in ihrer Dialektik von Nationalem und Internationalem betrachtet und anhand von Vorgängen in und um die Stadt Leipzig deutlich gemacht. Leipzig wurde zum Standort dieses Museums gewählt, weil diese Stadt wie kaum eine andere unseres Landes seit Mitte des 19. Jahrhunderts ein Zentrum sportlicher Organisationen und Sportveranstaltungen war und ist. Knappe Leithefte ermöglichen es dem Besucher, selbständig den sportlich-historischen Sachverhalt in den geschichtlichen Gesamtprozess einzuordnen. Ton- und Filmdokumente unterstreichen dieses Anliegen.

Zum Abschluss möchte ich noch das sporthistorische Kabinett in Berlin nennen, das 1974 eröffnet wurde. Es befindet sich auf dem Gelände des Friedrich-Ludwig Jahn Sportparks. Geleitet wird es von ehrenamtlichen Sportveteranen, besonders aus der Arbeitersportbewegung, die auch den überwiegenden Teil der gezeigten Dokumente, Fotos, Exponate gesammelt und in der Zeit des Faschismus vor der Vernichtung bewahrt haben. Die Reichhaltigkeit des im relativ kleinen Raum untergebrachten Materials ist auch die Darstellung des Fortschrittlichen und Demokratischen, auf die Traditionen der revolutionären Arbeitersportbewegung orientiert. In der Akzentuierung werden die nationalgeschichtlichen und sportgeschichtlichen Höhepunkte wieweit möglich mit der Entwicklung des Sports in Berlin verbunden. Zeitlich beginnt die Ausstellung mit der Gründung des Turnplatzes auf der berliner Haasenheide 1811, und endet mit aktuellen Sportereignissen aus dem Jahre 1974.

Ich hoffe, mein kurzer Beitrag hat Ihnen vielleicht einen Überblick gegeben über die vorhandenen Museen in der DDR. Ich danke für Ihr Zuhören.

BUCHMANN, Ditte

TÁJÉKOZTATÁS AZ NDK SPORTMÚZEUMAIRÓL

Mivel kollégáimhoz és hozzám több kérdést intéztek az NDK sportmuzeumaival kapcsolatban, röviden, néhány szóval szeretnék válaszolni. Rövid áttekintést szeretnék adni arról az öt muzeum jellegü intézményről, amely a látogatókat megismerteti sporttörténeti kérdésekkel. Az öt sportmuzeumon kivül számos területi muzeumban vannak a testnevelés és a sport történetét bemutató részlegek, ezekkel azonban itt nem kivánok foglalkozni.

Először is a Friedrich-Ludwig Jahn Sportmuzeumot emliteném. Jahn egykori lakóházában Freiburgban 1952 óta müködik sportmuzeum. 1977 nyarán felujitották, és jelentősen kibővitették. Két főfoglalkozásu munkatárs vezeti. A kiállitás saját korába beágyazva mutatja be Jahn életét és munkásságát és sok érdekes eredeti tárgyat, többek között például a Jahn által 1812-ben torna céljára ajándékozott tornalovat. A kiállitás ezenkivül időbeli és tartalmi jellegü sulypontokra orientáltan mutatja be az NDK sportfejlődését.

Szintén az 50-es években nyitották meg Schnepfentalban a Guts-Muths Emlékházat. Itt a multat - mint más sportmuzeumokban is - nem elszigetelten ábrázolják, hanem a jelennel élő kapcsolatban. Schnepfentalban a megemlékezés szándéka dominál. Sulypont Guts-Muths munkássága saját korában, a XVIII. és XIX. század körülményei és hatásai társadalmi és politikai elkötelezettségében.

További sulypont a hagyományápolás különböző korszakainak bemutatása az NDK sportjának területén, továbbá területi szinten a szocialista testkultura néhány oldalának bemutatása.

Ezek után a viszonylag régóta fennálló sportmuzeumok után szeretnék áttérni két 1977-ben megnyitott intézményre. Ezek: a Télisport Muzeum Oberhofban a si- és korcsolyasport témájában és a lipcsei Sportmuzeum. 600 négyzetméteres kiállítási felületével a lipcsei Sportmuzeum az NDK legnagyobb sportmuzeuma. Több főfoglalkozású munkatársa van, és kedvező munka- és tárolási lehetőségekkel rendelkezik. A kiállítás középpontjában az NDK-beli sport fejlődésének bemutatása áll. Időrendileg a kiállítás az 1848-as forradalmi évvel kezdődik, amely a német tornamozgalom számára eseménydus év volt. A testnevelés és a sport fejlődését a nemzeti és nemzetközi dialektikájában vizsgálják, és a Lipcse városában és a város körül lezajlott folyamatokkal világitják meg. Azért választották Lipcsét a muzeum székhelyéül, mert ez a város egyetlen más városunkhoz sem hasonlithatóan a XIX. század közepétől kezdve a sportszervezetek és sportrendezvények központja volt és az ma is. Velős tájékoztató füzetek teszik lehetővé a látogató számára, hogy a konkrét sporttörténeti anyagot önállóan elhelyezzék a történelmi folyamatok összességében. Ezt segitik magnetofonszalag- és filmdokumentumok is.

Befejezésül szeretném még megemliteni az 1974-ben megnyitott berlini sporttörténeti kabinetet. A Friedrich-Ludwig Jahn Sportpark területén található. Sportveteránok vezetik társadalmi munkában, akik különösen a munkás sportmozgalomból jönnek. Az itt látható dokumentumok, fényképek és más kiállitási tárgyak tulnyomó többségét is ők gyüjtötték össze, és őrizték meg a fasizmus ideje alatt, és mentették meg a megsemmisüléstől. A viszonylag kis területen elhelyezett anyag erénye, hogy a haladót és demokratikusat mutatja be, a forradalmi munkás sportmozgalom hagyományaira orientáltan. Az elrendezésben a lehetőségekhez mérten igyekeznek a nemzeti-történelmi és sporttörténeti csucspontokat a berlini sport fejlődésével összekötni. Időrendileg a kiállitás a tornapálya alapitásával kezdődik a berlini Haasenheidén 1811-ben, és az 1974-es év aktuális sporteseményeivel fejeződik be.

Remélem rövid hozzászólásomban talán sikerült áttekintést adnom Önöknek az NDK-ban müködő sportmuzeumokról.

Köszönöm figyelmüket.

A 3. SZÁMU SZEKCIÓ VITÁJÁRÓL

A sportmuzeumokról tartott szekcióülés vitájában is többen felszólaltak. Először Szerbák Elek emelte ki a téma jelentőségét, az információ fontosságát, és tett javaslatot az együttmüködésre. Őt M. Lämmer követte, aki az egyetértésen tul fontos információkkal szolgált az NSZK sportmuzeumi terveiről. H. Laskiewicz konkrét példákat hozott fel a sportmuzeumi források szükségességére, valamint módszertani tapasztalatairól beszélt. D. Buchmann felszólalását (mivel irásban átadta a szerkesztőknek) az előző oldalakon teljes terjedelmében közöltük. A vitában elhangzottakra M. Morawinska-Brzezicka válaszolt. Kiemelte a szekció egységes állásfoglalását a sportmuzeumi információ szükségességéről, a többnyire azonos vagy hasonló kutatási kiindulópontokat, és a módszertani különbségek miatt a tapasztalatok kicseréléséének fontosságát.

ABOUT THE DISCUSSION OF SECTION 3.

There were several speakers at the discussion of the session held on the subject of sportmuseums. It was Elek Szerbák who first stressed the importance of the topic, the importance of information, and made some motions towards cooperation. He was succeeded by M. Lämmer who, besides expressing his accordance, gave significant informations about plans concerning sportsmuseum in West Germany. H. Laskiewicz put forward with some concrete examples proving the necessity of sportsmuseums as sources, and he also talked about his methodological experiences. We published D. Buchmann's speech on the previous pages, in full (since he had handed it over to the editors in writing). M. Morawinska-Przezicka answered remarks made at the discussion. She emphasized on the section's common stand concerning the necessity of information in the field of sportsmuseums, the more or less identical or similar starting points of research and the importance of the exchange of experiences, needed because of certain differences in methodology.

CONKOV, VASZIL: ÜLÉSELNÖKI ZÁRSZÓ

Megállapitotta, hogy e szekció ülése iránt is igen nagy volt az érdeklődés. Megköszönte az előadók munkáját, átfogó jellegénél fogva közülük is kiemelve M. Morawinska-Brzezicka nyitóelőadósát. A magyar előadók nem csak saját sportmuzeumukról adtak tájékoztatást, hanem közvetlenül alkalmazható tapasztalatokat is kinálnak. Megköszönte a konferencia szervezőinek, hogy I. Rörs Budapesten bejelentett tájékoztatóját az előadásokhoz sorolták be. Köszönetet mondott a vitában résztvevőknek, akik fontos kiegészitő információkat adtak, és jó javaslatokat fogalmaztak meg. Egyetértett a nyitóelőadást tartó M. Morawinska-Brzezickának a vitára adott válaszával. A szekció ülésének fő tapasztalatait majd a plenáris ülésen fogja összefoglalni.

TZONKOV, VASIL: CLOSING WORDS OF SESSION PRESIDENT

He pointed out that there was a great interest shown in the session of this section, too. He thanked for the work of the lecturers and put a special stress upon the opening speech of M. Morawinska-Brzezicka. The Hungarian lecturers did not simply give information upon their own sportsmuseum but they are also offering some directly applicable experiences. He thanked the organizers of the conference for ranging I. Rörs' reference (announced in Budapest), among the lectures. He also thanked the participants of the discussion, who had given some important complementary information and had put some very good proposals into words. He agreed with the answer given at the discussion by M. Morawinska-Brzezicka, the author of the opening lecture. It is at the plenary session where he will give a summary of the main experiences gained at the session of the section.

A 4. SZÁMU (SPORTTÖRTÉNETI-THESAURUS) SZEKCIÓ ÜLÉSE

(Üléselnök: Olsen, A. Morgan)

SECTION No. 4. (THESAURUS OF SPORTHISTORY)

(President of the session: Olsen, A. Morgan)

4. SZEKCIÓ (SPORTTÖRTÉNETI-THESAURUS)

SECTION No. 4. (THESAURUS OF SPORTHISTORY)

Üléselnök: Session president:	A. M. Olsen
Előadók: Speakers:	F. Tscherne I. Tóth
A vitában felszólaltak: Participants in discussions:	A. M. Olsen F. Tscherne L. Kutassi S. Hirsch F. Tscherne

OPENING SPEECH OF SESSION PRESIDENT A. M. OLSEN

He greated the participants of the section's session, who had gathered in order to discuss the tasks raised by the subject of sporthistorical thesaurus. It is a new, up-to-date initiative but very difficult to carry out.

First he called upon F. Tscherne the outstanding expert in sports thesaurus and asked him to deliver his lecture.

A. M. OLSEN ÜLÉSELNÖKI MEGNYITÓJÁBÓL

Köszöntötte a szekcióülés résztvevőit, akik a sporttörténeti thesaurus feladatainak megbeszélésére gyültek össze. Az uj kezdeményezés igen korszerü, ugyanakkor megvalósitása rendkivül nehéz. Elsőnek a kiváló sport-thesaurus-szakembernek, F. Tschernének adta át a szót, felkérve előadásának megtartására.

TSCHERNE, Friedrich

DER MULTILINGUALE SPORTTHESAURUS IN DER INTERNATIONALEN ZUSAMMENARBEIT IN HINBLICK AUF DIE FACETTE "SPORTGESCHICHTE"

Zuvor einige hinführende Gedanken zum Thema dieses Referates. Am Anfang stehen die Dokumente-umfassend gesehen (Bücher, Zeitschriften, audio-visuelle Dokumente...). Sie sind in der Sprache der Autoren abgefasst. Die Dokumente sind dem Benützer, dem Sportwissenschaftler, dem Trainer, usw. unbekannt. Sie werden gesucht. (Abb.1.) Zwischen beiden, dem Autor und dem suchenden Benützer, mussten sich mit dem Anwachsen der Dokumente Vermittlungsstellen einschieben. Erst waren es nur die Bibliotheken, dann kamen die Dokumentations- und Informationsstellen hinzu. Sie haben die sehr verantwortungsvolle Aufgabe übernommen. Sie müssen die Dokumente so registrieren, dass sie gemäss ihrem Inhalt jederzeit, sicher, vollständig und rasch aufgefunden werden können und dem Benützer angeboten werden können. Die Informationsstellen tun dies durch Registrierung der bibliographischen Daten, der Abstracts (Referate...) und der Suchwörter (auch Symbole, Zahlen...). Damit nähern wir uns dem Zentrum unseres Themas.

Die Suchwörter, so nenne ich sie vorläufig, vergibt der Indexer. Zum Auffinden des Dokuments gebraucht sie der Benützer. Abb.2.

Es ist ganz leicht einzusehen, weil unabdingbar, dass der Indexer und der Benützer die gleiche Sprache sprechen müssen, wenn dass zutreffende Dok. aufgefunden werden soll. In dieser selbstverständlichen Forderung liegt der Grund, dass sich innerhalb der Informationsvorgänge Suchsysteme (Abb.3.) Ordnungs- und Klassifikationssysteme) bilden müssen.

Ist der Indexer und der Benützer dieselbe Person, z.B. innerhalb einer Privatbibliothek, einer Privatdokumentation, so ist die Suchsprache leicht gegeben. Es geht relativ leicht innerhalb eines Betriebes. Es wird immer schwieriger, je mehr Stellen zusammenarbeiten. Verhältnismässig leicht wird die Festlegung der Index- und Suchsprache innerhalb eines Fachgebietes, einer Sprache, eines Landes, in dem die Normierung autoritär erfolgt.

Noch schwieriger wird die Erstellung einer gemeinsamen Dokumentationssprache, wenn mehrere Sprachen in einem Informationsvorgang beteiligt sind. Der Ruf nach einer genormten, gemeinsamen Index- und Suchsprache wird immer stärker.

Ein kurzes Wort zur Notwendigkeit des Normens. Wie lässt sich Norm begründen und erstellen?

1. Gemeinsamer Wille aller Beteiligten, gemeinsam etwas zu wollen (Normbegründugsverfahren = Dringlichkeit).

Das Etwas ist für unsere Bemühungen, ein gemeinsames Suchsystem aufzustellen, uns auf dem Informationsgebiet ein Instrument zu schaffen, dass jeder Forscher, Trainer usw. in der Fachliteratur das findet, was er sucht, und zwar aus der internationalen Fachliteratur, die vielsprachig ist.

2. Klare Beschreibung dessen, was genormt werden soll. Davon soll eigens gesprochen werden.

3. Bewährung der Theorie in der Informationspraxis der Länder, das heisst, nach der wissenschaftlichen Grundlegung der Erstellung eines multilingualen Sportthesaurus wird die Erprobung in der Praxis der Dok.-Vorgänge, in der Politik und Strategie der Informationstätigkeit wichtig.

4. Endgültige Formulierung der Normen - des IASI-Sportthesaurus - als verpflichtende Empfehlung für jene, die sich danach richten wollen.

Der multilinguale Sportthesaurus

Nach diesen Vorüberlegungen zu unserem Thema. Es bieten sich verschiedene Ordnungssysteme an. Es kann in diesem Rahmen nicht auf ihre Problematik, ihre Vor- und Nachteile eingegangen werden. Wir haben uns für den Thesaurus hauptsächlich deswegen entschieden, weil der verwendete Wortschatz unter terminologischer Kontrolle geordnet wird, und der Thesaurus ein offenes System ist. Wir unterscheiden zwischen monolingualen und multilingualen Thesauren. Da die Bestrebungen auf eine weltweite Normung für die Erstellung von Thesauren hinzielt, hat die internationale Normungsorganisation ISO (International Standart Organisation) Leitlinien für die Erstellung von ein- und mehrsprachigen Thesauren erarbeitet.

Was ist ein Thesaurus?

1. Ein Thesaurus sammelt den Wortschatz eines Fachbereiches, für uns die Sportwissenschaften, soweit er für Suchvorgänge von den potentiellen, den möglichen Benützern benötigt wird. Eine wichtige Selektion.

2. Dieser ausgewählte Wortschatz wird terminologisch gesichtet, geprüft. Wir sprechen von "terminologischer Kontrolle", die laufend erfolgen muss. Der Thesaurus ist dynamisches System.

3. Ein Thesaurus besteht aus einem alphabetischen und einem systematischen Teil.

Erstellung eines Thesaurus (Abb. 4.)

Steigen wir in die Praxis der Erstellung des Sportthesaurus ein. Welche Strategie schlagen wir bei der Erstellung ein?
Von zwei Bereichen her muss zusammengearbeitet werden
- von den Praktikern des Informationsprozesses her,
- von den Experten, den Sportwissenschaftlern her.

1. Sammlung der verwendeten Suchwörter, Indexwörter: Lexika, Indices, UDC, Schlagwörter (Stichwörter) aus Büchern, Zeitschriften...

2. Zählung der Frequenz der in den Informationszentren verwendeten Deskriptoren (Siehe Anhang Vorarbeit für Fac. Sportgeschichte). Bedeutend ist auch die Sichtung der von den Benützern bei Anfragen gebrauchten Suchwörter.

3. Wissenschafts-systematische, hierarchische Gliederung, am besten in Graphenform.

4. Erstellung der Wortstellen.

Wir wenden uns dem schwierigsten Vorgang: dem Aufbau der hierarchisch-systematischen Gliederung. Unabdingbar ist diese verbunden mit der terminologischen Klärung der verwendeten Begriffe. Thesauruserstellung ohne Terminologie ist nicht durchzuführen. Es sei an dieser Stelle festgehalten, dass innerhalb der IASI die drei Kommissionen Terminologie-Thesaurus-DK eng zusammenarbeiten.

Terminologisches im Thesaurus (Abb.5.)

Wir müssen klar unterscheiden zwischen dem Begriff (concept) und der Benennung (Fachausdruck, Terminus technikus, term), mit der der Begriff mit einem Wort benannt wird.

- Der Begriff trägt die Bedeutung, die "Einheit von Gedanken" (unit of Thought) von einem Gegenstand, Vorgang ... Diese Bedeutung muss definiert werden.
- Der Begriff ist an eine Benennung, für den Thesaurus an ein Wort gebunden. Bei Normierung ist die Bindung eines Begriffes an eine bestimmte Benennung festgelegt, nach der sich die Beteiligten richten, die Vorzugsbenennung (indexing term).

Dies ist der erste Schritt einer Zusammenarbeit: Terminologisch kontrollierte Bindung einer Benennung, eines Fachausdrucks, an einen Begriff mit seiner definierten Bedeutung. Damit wird diese Benennung zum Deskriptor.

Weitere terminologische Vorgänge:

1. Es sind zwei Kategorien von Wörtern zu unterscheiden.

1.1. Die Deskriptoren als Vorzugsbenennung (preferred terms).
1.2. Die Nicht-Deskriptoren, die nicht bevorzugten Benennungen (meist Synonyma). Die Entscheidung wird von der Thesaurus-Kommission getroffen, die sich nach dem Gebrauch richtet. Im Thesaurus sind auch die Nicht-Deskriptoren aufgenommen, aber von ihnen wird auf einen Deskriptor verwiesen, nach dem indiziert oder gesucht werden soll.

2. Im Thesaurus müssen Homonyme und Synonyme geklärt werden
Synonyme: eine Bedeutung, ein Begriff wird mit mehreren Benennungen bezeichnet
Beispiel: Kinetische Energie
US (used for) Bewegungsenergie

Hieher gehören alle Bezeichnungen für diesen Begriff in anderen Sprachen, also die Übersetzungen.
Homonyme: Eine Benennung, der mehrere Bedeutungen, Begriffe zuzuordnen sind
Beispiel: Ball kann sein ein Spielgerät
eine Tanzveranstaltung
Durch ein Beiwort muss die Unterscheidung festgelegt werden: Ball (Gerät), Ball (Veranstaltung).

3. Einordnung eines Begriffes in ein ontologisches oder logisches System.
Als Beispiel soll eine Wortstelle aus der Facette "Leichtathletik" dienen. (Abb.6.)
Ich wähle den Leitdeskriptor "Sprung" und wir suchen mittels einer Graphe seine terminologische Einordnung:

1.

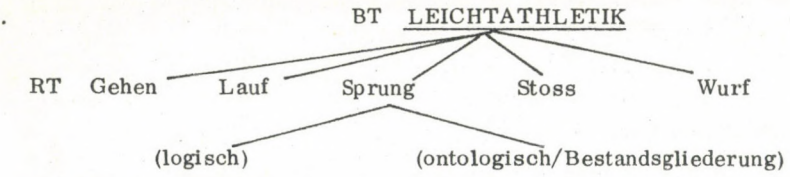

(logisch) (ontologisch/Bestandsgliederung)

NT	Dreisprung	PT	Absprung
	Hochsprung		Anlauf
	Stabhochsprung		Flugphase
	Weithochsprung		Landung
	Weitsprung		

2. Die entsprechende Wortstelle im Thesaurus

Leitdeskriptor		Sprung
	BT	Leichtathletik
	NT	Dreisprung
		Hochsprung
		Stabhochsprung
		Weithochsprung
		Weitsprung
	NT	Gehen
Beideskriptoren		Lauf
		Stoss
		Wurf
	PT	Absprung
		Anlauf
		Flugphase
		Landung

DK:	796.431
FR:	Saut
PT:	Saltos
PL:	Skoki
SH:	Skokovi
Z99	Sprunganlage

3. In der "logischen" Gliederung hebt sich der Unterbegriff (NT) vom Oberbegriff (NT) durch ein hinzutretendes Merkmal ab (z.B. Drei-, Hoch-, ...)

In der Bestandsgliederung (ontologisch) werden Teile des Leitdeskriptors angegeben.

Die "verwandten Begriffe" (RT) stehen mit dem Leitdeskriptor auf gleicher logischer Stufe.

Die "benachbarten Begriffe" (BT) sind die anderen Teile des Leitdeskriptors.

Der Schritt zum multilingualen Sportthesaurus

Die "Guidelines" unterscheiden zwischen dem "source thesaurus", das ist der Ausgangsthesaurus, und dem "target thesaurus", das ist der Thesaurus in einer anderen Sprache. Definiert wird in der Sprache des Ausgangsthesaurus. So arbeiten wir auch am "Multilingualen Sportthesaurus". So wurde z.B. die Facette "Leichtathletik" in mehrere Sprachen übertragen. Es ist nur nötig, den Leitdeskriptor zu übersetzen, besser: zu finden die weitere Umordnung, die Ordnung in der anderen Sprache, Generierung genannt, geschieht in der elektronischen Maschine. Alle Bearbeiter in andere Sprachen bestätigen, dass durch die terminologisch aufgebaute Wortstelle die Überarbeitung wesentlich erleichtert ist. Dass es dennoch immer wieder Schwierigkeiten geben kann, zeigt der neue Entwurf der ISO/TC 46/WG 5, der durch die französische Normungsgesellschaft bearbeitet wurde. Hier werden Wege aufgezeigt, wie bei der Übertragung die Gleichwertigkeit der Benennungen (equivalence entre les termes) gesichert werden kann. Es sind dies ausgezeichnete terminologische Ratschläge, auf die aber in diesem Referat nicht näher eingegangen werden kann. In dem angegebenen Entwurf werden auch Modalitäten für die Zusammenarbeit in der Erstellung eines multilingualen Thesaurus vorgeschlagen. Eine Mischung von dezentraler und zentraler Arbeit wird geraten. Wir liegen daher in der Arbeitsweise unserer IASI-Thesaurus-Kommission richtig. Wir teilten das Gesamt des Sportthesaurus in Facetten auf, die von fachlichen und sprachlichen Gruppen bearbeitet werden. In unseren Fachsitzungen, an denen verschiedensprachige Mitarbeiter teilnehmen, wird in den Diskussionen die "Gleichwertigkeit der Benennungen" hergestellt.

Hinweise für den Indexer, gemäss den ISO-Empfehlungen "Methods for Examining Documents, Determining their Subjects and Selecting Indexing Terms".

- "Beim Indexieren werden durch intellektuelle Analyse Begriffe aus dem Dokument abgeleitet und dann transkribiert (übertragen) in die Elemente der Indexsprache. Sowohl Analyse wie auch die Transkription kann mit der Hilfe eines Indexbehelfes wie ein Thesaurus, Klassifikationsschema etc ausgefährt werden." (S. 5)

- Eine wichtige Leistung des Indexers ist, die aus dem Dokument ausgewählten Begriffe in die vorgegebenen Benennungen des Thesaurus zu übertragen. Die besondere Aufgabe des Indizierens fremdsprachiger Fachliteratur wird durch einen multilingualen Thesaurus wesentlich erleichtert und terminologisch gesichert.

- Wähle als Indexer jene Begriffe, die zumeist von der Benützergruppe verwendet werden. Wenn nötig, sollte der Thesaurus oder die Suchvorgänge als Ergebnis eines Feedbacks (Rückmeldung) den Erfordernissen angepasst werden.

- Im Anhang 2 ist dem "Flussschema" (Flow Chart) zu entnehmen, wie wir beim Indizieren vorgehen müssen, um die gewissenhafte Benützung und die ständige Kontrolle des Thesaurus zu gewährleisten.

Abschliessende Gedanken zur internationalen Zusammenarbeit hinsichtlich der Erstellung eines multilingualen Sportthesaurus:

1. Die Notwendigkeit zur Erstellung eines multilingualen Sportthesaurus ist für die internationale Zusammenarbeit im Bereich der Sportinformation unbedingt gegeben. Dies hat die IASI erkannt und fährt die Kommission Thesaurus. Die enge Zusammenarbeit mit den IASI-Kommissionen für Terminologie und Univers. Dezimalklassifikation ist dadurch gewährleistet, dass die Vorsitzenden oder ein Vertreter dieser Kommissionen zu den Tagungen der Thesaurus-Kommission eingeladen werden und die Arbeitsberichte ausgetauscht werden.

2. Entscheidend ist, dass alle an einer Normung des Sprachschatzes der Informationsvermittlung interessierten Länder die internationalen Normen für die Erstellung von Thesauren annehmen und sich danach richten.

3. An allen nationalen Sport-Informationsstellen sollten eigene Kommissionen gebildet werden, die für den terminologisch unterbauten Thesaurus ihres Landes verantwortlich sind. Die nationalen Behörden sollten dafür planmässige Dienstleistungen vorsehen.

4. Für den Aufbau des internationalen, multilingualen Sportthesaurus ist das Verständnis der nationalen Behörden aufzurufen, sodass die finanzielle Förderung bei der Erstellung der einzelnen Facetten, vor allem aber der maschinellen Generierung durch die mitarbeitenden Länder gegeben ist.

5. Ständige Mitarbeit aller Länder mit Sport-Informationszentren an der IASI-Thesaurus Kommission sichert die laufende terminologische Kontrolle. Erforderliche Korrekturen, die sich aus dem Dialog zwischen Indexern und Benützern ergeben, sind der nationalen Thesauruskommission zu melden. Diese bearbeitet sie und stellt die Verbindung mit der internationalen Thesaurus-Kommission her.

Nochmals kurz zusammengefasst:

- Erkennen der unbedingten Wichtigkeit eines Multilingualen Sportthesaurus für den internationalen Austausch der Informationen auf dem Gebiete der Sportwissenschaften.
- Aufnehmen aller angebotenen Normen.
- Ständige und tatkräftige Mitarbeit.

Ich möchte enden nit einem Arbeitsmotto:

Begrifflich klare Sprache - gute Freunde
International genormte Dokumentationssprache - gute internationale Sport-Informationstätigkeit.

Anhang betreffend die Facette "Sportgeschichte":

1 - Systematische Einordnung
2 - Entwurf einer alphabetischen Deskriptorenliste.

Anhang zum Begriffskreis "Sportgeschichte"

1. Sportwissenschaft — UB: Sporttheorie

Sportwissenschaft (Theoriefelder)

Problemorientierte Theoriefelder

Trainingstheorie	UB: Trainingslehre
Bewegungstheorie	UB: Bewegungslehre
Freitzeit-Theorie	
Gesundheitstheorie	UB: Gesundheitslehre
Psychomotorik	UB: Motologie
Spieltheorie	

Wissenschaftsorientierte Theoriefelder

Sportbiomechanik
Sportgeschichte
Sportmetrologie
Sportpädagogik
Sportphilosophie
Sportsoziologie

Informationswissenschaftsorientierte Theoriefelder

Sportinformationswissenschaft	UB: Sportifnormatik
Sportpublizistik	

Organisationswissenschaftsorientierte Theoriefelder

Organisationstheorie	UB: Organisationslehre

2 Alphabetische Deskriptorenliste für Sportthesaurus: Facette Sportgeschichte

A - Eigenname

Afrika (6/33)[1]

Alte Geschichte (14/-)

Alter Orient (3/-)

Altertum (34/34)
UF[2] Antike

Amerika (3/-)

Antike (2/-)

Archeologie (8/5)

Asien (7/9)

Athen (4/-)

Aufklärung (8/-)

Ausgrabung
use Quelle
s. a.[3] Archeologie

Ausstellung (-/12)

B - Eigenname

Begriffsgeschichte (11/-)

Bericht (3/-)

Bewegung, olympische (1/-)
use Olympische Bewegung

Bibliographie (19/77)

Bibliothek (4/7)

Biographie (4/20)

Bode

Brauchtum (1/2)

Brundage

Burschenschaftsbewegung (4/-)

C - Eigenname

Christentum (2/-)

Coubertin (34/14)

D - Eigenname

Dalcroze (1/-)

Daume (2/-)

Deutsche Turnbewegung (12/-)

E - Eigenname

Eiselen (2/-)

Entwicklung, geschichtliche (11/-)

Entwicklung des Sports (6/-)

Etymologie
use Sprachgeschichte

F - Eigenname

Faschismus (7/1)

Feudalismus (5/2)

Flaggenstreit (7/-)

Freitheitsproblem (24/7)

Froebel (3/-)

Frühgeschichte (-/-)

G - Eigenname

Gaulhofer (2/-)

Gegenreformation (1/-)

Gegenwart (8/-)

Generation (5/11)

---

[1] Die erste Zahl gibt die Frequenz des Deskriptors in BISP/Dok
[2] Die zweite Zahl " " " " " in ÖDISP ca. 12 000 Dokumente)
[2] UF = Used For
[3] s. a. = siehe auch

Germanien (4/-)

Geschichte (43/434)!

Geschichte der Leibes Körpererziehung (1/-)

Geschichte des Sports (172/-)
s.a. "Geschichte"

Geschichtsschreibung (30/-)

Geschichte der Pädagogik (4/-)

Geschichtsepochen

Geschichtswissenschaft (5/6)

Gutsmuths (7/3)

Gymnastik-Bewegung (6/-)
UF Gymnastikbewegung

Gymnästrada (-/12)

H - Eigenname

Historiographie (6/-)

Humanismus (16/10)

I - Eigenname

Idealismus, deutscher (6/1)

Inschrift (1/-)

J - Eigenname

Jahn (16/5)

Jugendbewegung (4/2)

K - Eigenname

Kulturgeschichte (29/-)

Kunstgeschichte (6/1)

L - Eigenname

Ländername
use Eigenname (alphab.)

Lenin (6/-)
(A siehe Leninismus -(14)

Ling (2/-)

Literaturgeschichte

M - Eigenname

Makarenko (1/-)

Marx (2/-
(A siehe Marxismus -/14)

Mensendieck (1/-)

Mercurialis (1/-)

Mexiko 1968 (1/10)

Mittelalter (19/13)

München 1972 (32/22)

N - Eigenname

Nationalgeschichte (5/-)

Neuendorff (1/-)

Neuere Geschichte (6/-)
use Neuzelt (1789-1945)

Neueste Geschichte (1/-)
use Neueste Zeit (1945-1961?)

Neuzeit (1789-1945) (24/49)

Neuzeit (1789-1871)

Neuzeit (1871-1917/18)

Neuzeit (1917/18-1933)

Neuzeit (1933-1945)

Numismatik (1/-)

O - Eigenname

Olympische Bewegung (54/-)

Olympische Spiele (180/105)

Olympismus (-/28)
BRD Siehe Olymp. Bewegung)

Ortsnamen
use Eigenname (alphab.)

P - Eigenname

Persönlichkeiten
use Eigenname (alphab.)

Pestalozzi

Philanthropismus (8/-)

Platon (1/-)

Problemgeschichte (10/-)
(A siehe Problem -/25)

Qu - Eigenname

Quelle (4/1)

R - Eigenname

Reformation (1/-)

Regression (6/-)

Renaissance (3/-)

Restauration (5/-)

Revolution (1/8)

Rom (13/-)

Rousseau (5/-)

S - Eigenname

Salzmann (1/-)

Sokol-Bewegung (3/-)

Sommerspiele, olympische (1/-)

Sparta (6/-)

Spartakiade (3/26)

Spiess (8/-)

Sportbewegung (6/-)

Sportbewegung, angloamerikanische (7/-)

Sportbewegung, deutsche (15

Sportgeschichte (88/-)
(A siehe auch "Geschichte" -/434)

Sprachgeschichte (2/5)

Stilgeschichte (3/-)
(A siehe Stil -/7)

T - Eigenname

Teilepochen

Terminologie (86/120)

Tradition
s.a. Brauchtum

Turnbewegung, deutsche (19/8)

U - Eigenname

Universiade (-/-
(A siehe "Hochschulsport" -/66)

Universalgeschichte (1/-)

Urgeschichte
use Vorgeschichte Prahistorie

V - Eigenname

Vergangenheit (2/-)

Vieth (1/-)

Vorgeschichte (-/-)

W - Eigenname

Wanderbewegung (1/-)

Weimarer Republik (11/-)

Weltgeschichte (2/-)
(s.a. Universalgeschichte)

Winterspiele, olympische (3/-)

Wortgeschichte (2/-)
(A siehe Etymologie)

Y - Eigenname

Z - Eigenname

Zeitgeschichte (ab 1961) (49/-)
UF Gegenwart

Zeitproblem
UF Gegenwartsfrage

1. Weltkrieg (12/-)
2. Weltkrieg (8/-)

DER INFORMATIONSFLUSS

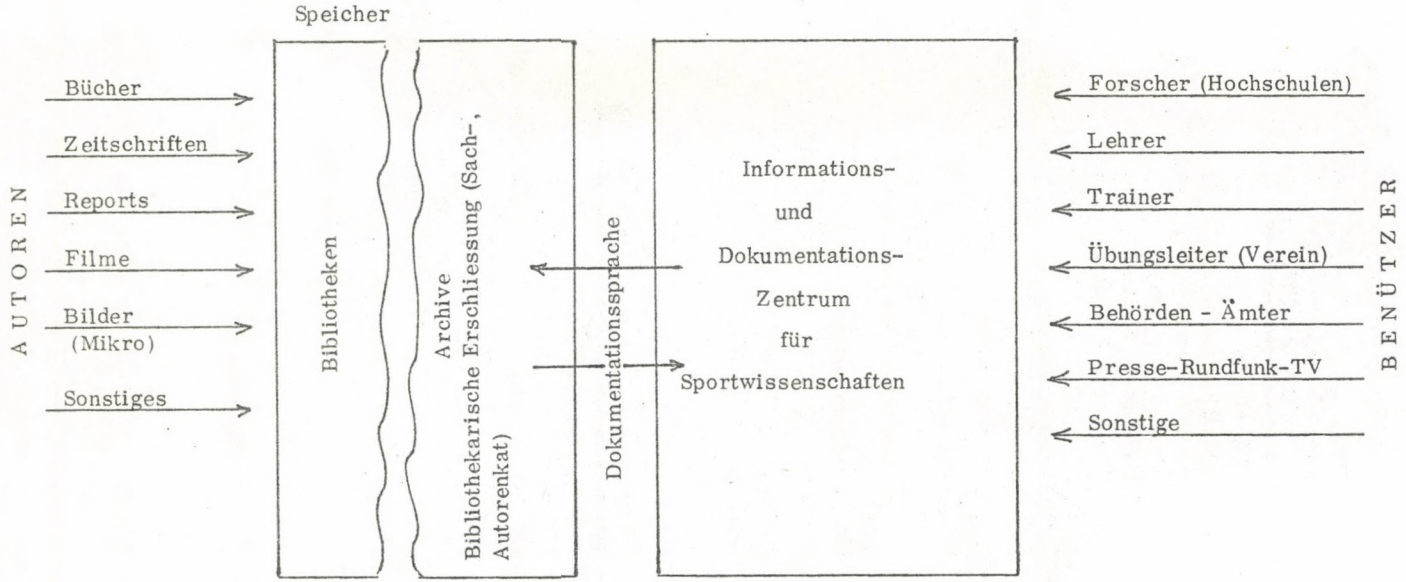

Abbildung 1.

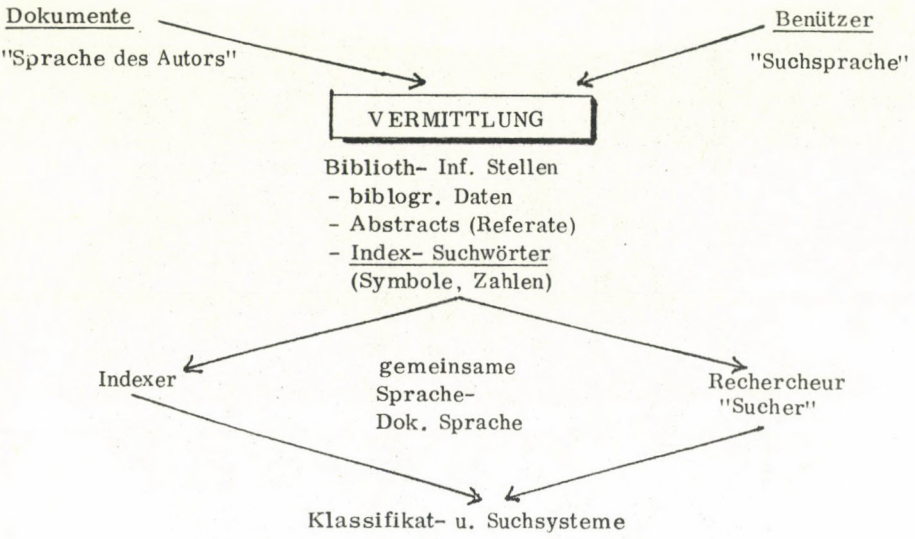

Abbildung 2.

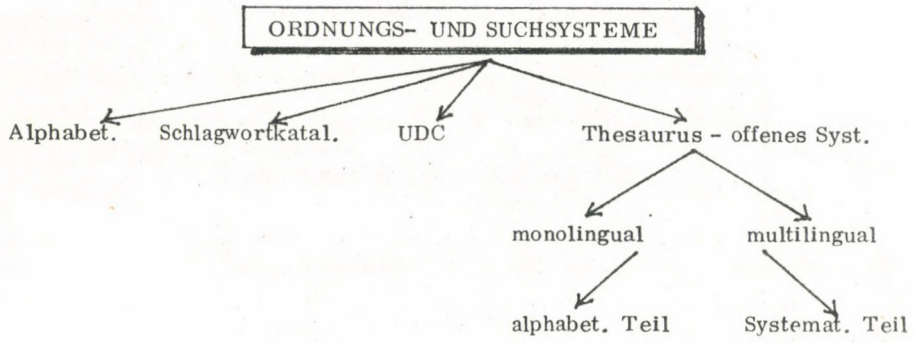

Abbildung 3.

VORGANG FÜR THES-ERSTELLUNG

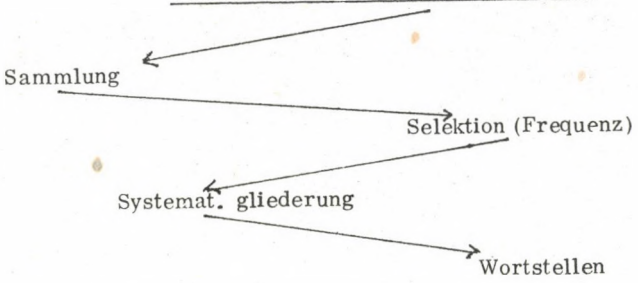

Abbildung 4.

TERMINOLOGISCHES

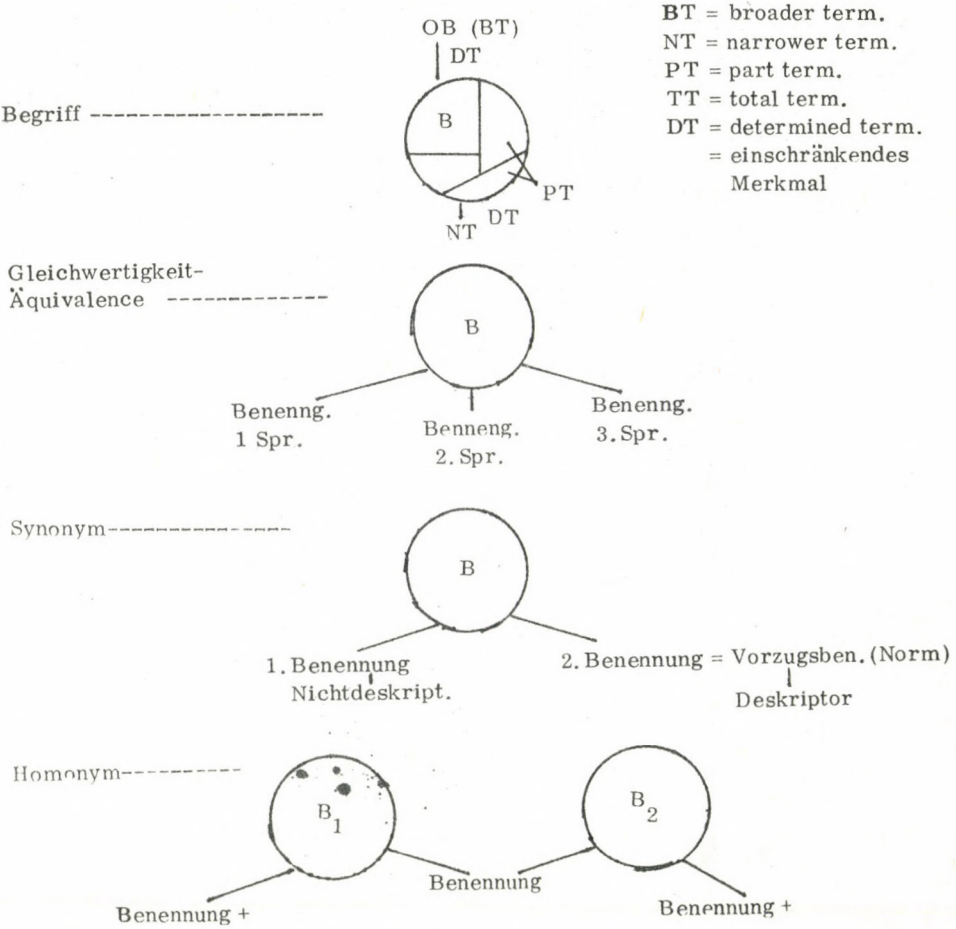

Abbildung 5.

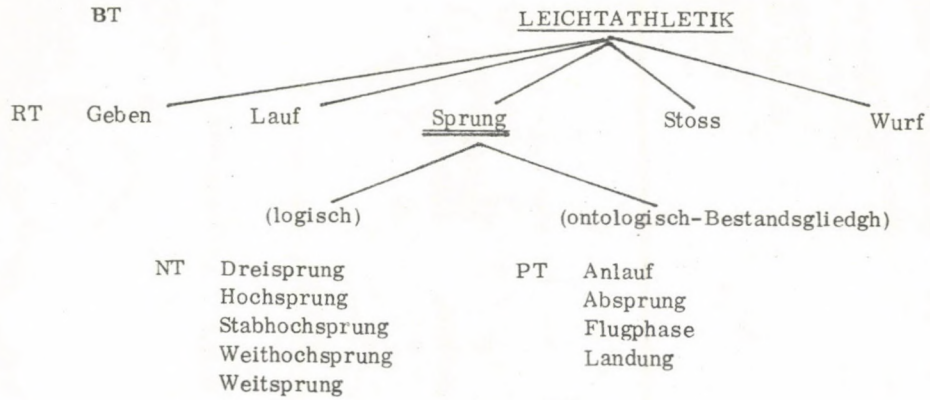
BT
LEICHTATHLETIK
RT
Geben
Lauf
Sprung
Stoss
Wurf
(logisch)
(ontologisch-Bestandsgliedgh)
NT
Dreisprung
Hochsprung
Stabhochsprung
Weithochsprung
Weitsprung
PT
Anlauf
Absprung
Flugphase
Landung

Abbildung 6.

TSCHERNE, Friedrich

A TÖBBNYELVÜ SPORT-THESAURUS A NEMZETKÖZI EGYÜTTMÜKÖDÉSBEN - KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A "SPORTTÖRTÉNET" FOGALOMKÖRÉRE

Először is néhány bevezető gondolatról szólnék referátumom témájáról. A dokumentumok jelentik a kezdetet - a legszélesebb értelemben (könyvek, folyóiratok, médiák). Ezeket a szerző nyelvén irják. A felhasználó, a sporttudomány müvelője, az edző számára ezek a dokumentumok ismeretlenek. Keresi őket! (1. ábra). Kettőjük közé, a szerző és a még kereső felhasználó közé kell beékelődjön a dokumentumok számának gyarapodásával a közvetitő. Először csak a könyvtárak voltak, aztán keletkeztek a dokumentációs és információs központok. Ezek vállalták magukra a közvetités felelősségteljes feladatát. A dokumentumokat ugy kell regisztrálniuk, hogy bármikor, biztosan, teljes terjedelemben és gyorsan, tartalmuknak megfelelően megtalálhassák, és a felhasználónak felkinálhassák őket. Az információs központok ezt a feladatot bibliográfiai adatok, tartalmi összefoglalók (referátumok) és a keresőszavak (vagy jelek, számok) segitségével teljesitik. Ezzel már közeledünk is témánk lényegéhez.

A keresőszavakat - egyelőre igy nevezem őket - a tárgymutatót készitő személy határozza meg. A dokumentum megtalálásánál majd a felhasználó él velük. (2. ábra)

Könnyen beláthatjuk, hogy a tárgymutatót készitő és a felhasználó azonos nyelven kell beszéljen, hogy a megfelelő dokumentumot megtalálhassák. Ezen a magától értetődő követelményen alapul az, hogy az információs eljárásokon belül kereső rendszereket (rendszerezési és osztályozási rendszereket) kell kialakitani. (3. ábra)

Ha a tárgymutatót készitő és a felhasználó személy ugyanaz, például egy magánkönyvtár vagy egy magándokumentáció esetében, a keresőnyelv adott. Viszonylag könnyü a helyzet akár egy üzemben is. Minél többen dolgoznak együtt, annál nehezebbé válik a helyzet. Viszonylag könnyü mutató- és keresőnyelvet megszabni egy olyan szakterület, nyelv, vagy olyan ország esetében, ahol a normákat kötelező jelleggel tüzik ki.

Még nehezebb lesz közös dokumentációs nyelvet találni, ha egy-egy információs eljárásban több nyelv is szerepel. Egyre erősödik az igény egy normákkal meghatározott, közös mutató- és keresőnyelv iránt.

Ejtsünk néhány szót a szabályozás szükségességéről. Hogyan indokolható, és hogyan állapitható meg valamely norma?

1. Valamennyi érdekelt fél közös elhatározása a keresésre (az egységes norma megteremtése = sürgető igény). A mi munkánk esetében ez a közös keresőrendszer kialakitása területén olyan eszköz megteremtése az információ, amelynek segitségével minden kutató, minden edző megtalálhatja a szakirodalomban azt, amit keres, méghozzá a soknyelvü nemzetközi szakirodalomban.

2. Pontosan le kell irni azt, amit szabályozni akarunk. Erről külön is szólunk.

3. Az elmélet igazolása az egyes országok információs gyakorlatában, azaz egy többnyelvü sport-thesaurus összeállitásának elméleti megalapozása után következik a próbakeresés a dokumentációs eljárások gyakorlatában, az információs munka stratégiájában.

4. A normák - az IASI sport-thesaurusa - végleges megfogalmazása, kötelező ajánlásként mindazok számára, akik alkalmazni kivánják.

A többnyelvü sport-thesaurus

A bevezető gondolatok után térjünk rá témánkra. Különböző rendezési rendszerek kinálkoznak. Ezen a helyen nem térhetünk ki bővebben problémáikra, előnyeikre és hátrányaikra. Elsősorban azért döntöttünk a thesaurus mellett, mert a felhasznált szókincset terminológiai ellenőrzéssel rendezi, és mert a thesaurus nyitott rendszer. Megkülönböztetünk egynyelvü és többnyelvü thesaurusokat. Mivel a cél a thesaurusok világméretü rendszerének meghatározása, a Nemzetközi Szabvány Szövetség (International Standart Organisation - ISO) ajánlásokat dolgozott ki egy- és többnyelvü thesaurusok kidolgozásához.

Mi a thezaurus?

1. A thesaurus összegyüjti valamely szakterület, a mi esetünkben a sporttudományok szókincsét, amelyre a potenciális, a lehetséges felhasználóknak szükségük lehet. Ez fontos szelekció.

2. Ezt a válogatott szókincset terminológiai szempontból felülvizsgálják. Folyamatosan szükséges "terminológiai kontrollról" beszélünk. A thesaurus dinamikus rendszer.

3. A thesaurus ABC-sorrendben összeállitott, és rendszerező részből áll.

A thesaurus összeállitása (4. ábra)

Most vizsgáljuk meg a thesaurus összeállitásának gyakorlatát. Milyen stratégiát alkalmazzunk?

Két területen szükséges az együttmüködés:
- az információs szakemberek részéről, és
- a sporttudomány müvelőinek részéről.

1. Az alkalmazott keresőszavak, mutatószók összegyüjtése: lexikonok, mutatók, ETO, cimszavak könyvekből, folyóiratokból...

2. Az információs központokban alkalmazott deszkriptorok gyakorisága (ld. függelék): a sporttörténeti részterület előkészitése. Fontos a felhasználók körében végzett felmérés során megismert keresőszavak figyelembevétele is.

3. Tudományrendszerezési, hierarchikus tagolás, leginkább grafikus formában.

4. Szójegyzékek összeállitása.

Nézzük a legnehezebb müveletet: a hierarchikus rendszerezett tagolás felépitését. Ezt az alkalmazott fogalmak terminológiai tisztázásával kell összekötnünk. Terminológia nélkül nem lehet thesaurust készitení. Itt kell megemlitenünk, hogy az IASI-n belül szorosan együttmüködik a Terminológiai, a Thesaurus és a ETO (DK) Bizottság.

Terminológia a thezauruszban (5. ábra)

Világosan meg kell különböztetnünk egymástól a fogalmat (concept) és a megnevezést (szakkifejezést, terminus technicust, kifejezést), amelynek segitségével a fogalmat egy szóval jelölhetjük.

- A fogalom hordozza a jelentést, a "gondolati egységet" (unit of thought) valamely tárggyal vagy folyamattal kapcsolatban... Ezt a jelentést kell definiálnunk.

- A fogalom valamely megnevezéshez, a thezaurusnál valamely szóhoz kötődik. A norma rögziti valamely fogalomnak egy adott megnevezéshez kötődését, amelyet az érdekeltek elismernek. Ez az elsődleges megnevezés (indexing term).

Ez az együttmüködés első lépése: egy megnevezés, egy szakkifejezés terminológiailag ellenőrzött összekötése egy fogalom definiált jelentésével. Ezzel ez a megnevezés deszkriptorrá válik.

További terminológiai müveletek:

1. A szavak két kategóriáját különböztetjük meg.

1.1. A deszkriptorok mint elsődleges, preferált megnevezések (preverred terms).

1.2. A nem diszkriptorok, a nem elsődleges megjelölések (többnyire szinonimák). A döntést a használathoz igazodva a thezaurusz bizottság hozza meg. A thesaurusba felveszik a nem deszkriptorokat is, de valamely deszkriptorra utalva, amelynek alapján az index készült, és amelynek alapján keresni kell.

2. A thesaurusban tisztázni kell a szinonimákat és a hominmákat. Szinonima: egy jelentést, egy fogalmat több megnevezéssel jelölnek. Példa: kinetikus energia, US (used for) mozgásenergia. Ide sorolják az adott fogalom minden megnevezését más nyelveken is, tehát a forditásokat. Homonima: ugyanaz a megnevezés több jelentésnek vagy fogalomnak rendelhető alá. Példa: a "Ball" német szó lehet játékszer vagy táncos rendezvény. Ezt a megkülönböztetést valamilyen segédszóval kell jelezni: Ball (szer), Ball (rendezvény).

3. Valamely fogalom beillesztése egy ontológiai vagy logikai rendszerbe. Vegyünk példaként egy szóhelyet az "atlétika" fogalomkörből. (6. ábra) Kiválasztjuk az "ugrás" fődeszkriptort, és egy ábra segitségével megkeressük terminológiai helyét:

1.

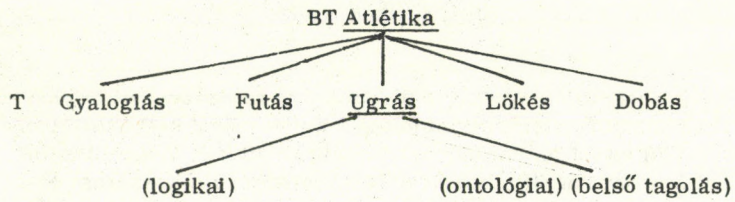

(logikai) (ontológiai) (belső tagolás)

NT	hármasugrás	PT	elugrás
	magasugrás		nekifutás
	rudugrás		repülés
	távolugrás		leérkezés
	távol-, magasugrás		

2. A megfelelő szóhely a thesaurusban

Fődeszkriptor — Ugrás

BT Atlétika
NT Hármasugrás
Magasugrás
Rudugrás
Távol-, magasugrás
Távolugrás

Mellékdeszkriptorok

RT Gyaloglás
Futás
Lökés
Dobás
PT Elugrás
Nekifutás
Repülés
Leérkezés

DK (ETO): 796.431
FR: Saut
PT: Saltos
PL: Skoki
SH: Skokovi
Z99 Ugróhely

3. A "logikai" tagolásban az alfogalom (NT) valamely kiegészítő jeggyel (például: hármas-, magas-, ...) különül el a főfogalomtól (BT). A belső (ontológiai) tagolás a fődeszkriptor részeit adja meg. A "rokonfogalmak" (RT) azonos logikai szinten állnak a fődeszkriptorral.

A "szomszédos fogalmak" (PT) a fődeszkriptor többi részei.

A többnyelvü thesaurushoz vezető lépés

A "Guidelines" különböztetik meg egymástól a "source thesaurus"-t - ez a kiindulási thesaurus - és a "target thesaurus"-t - ez a más nyelvü thesaurus. A definiciókat a kiindulási thesaurus nyelvén adjuk meg. Igy dolgozunk a "többnyelvü sport-thesaurus"-t esetében is. Az "atlétika" fogalomkört például már több nyelvre átvitték. Csak a fődeszkriptort kell leforditani, helyesebben megtalálni, a további rendezést, a másik nyelven a rendszerezést, amit németül "Generierung"-nak, azaz generizálásnak nevezünk, az elektronikus gép végzi.

Mindenki, aki már dolgozott át thesaurust más nyelvre, azt állitja, hogy a terminológiailag felépitett szórend lényegesen megkönnyiti az átdolgozást. Hogy még ezután is akadhatnak nehézségek, jól mutatja az ISO/TC 46/WG 5 tervezet, amelyet a francia szabványszövetség dolgozott ki. Ez a tervezet lehetőségeket mutat be, hogyan lehet biztositani az átdolgozás során a megnevezések egyenértéküségét (équivalence entre les termes). Kitünő terminológiai tanácsokat tartalmaz, amelyekre azonban ebben a referátumban nem térhetek ki bővebben. A tervezet módozatokat tartalmaz a többnyelvü thesaurus összeállitásában az együttmüködésre is. A decentralizált és centralizált munka keverékét javasolja. Ilyen szempontból a mi IASI Thesaurus Bizottságunk munkamódszere megfelelő. A sport-thesaurus egészét fogalomkörökre osztottuk fel, amelyeket különböző nyelvi és szakmai csoportok dolgoznak fel. A szakemberek ülésein, ahol különböző nyelvü munkatársak vesznek részt, a viták során biztositjuk a "megnevezések egyenértéküségét".

Ajánlások az indexelő számára: az ISO "Methode for Examining Documents, Determining their Subjects and Selecting Indexing Terms" cimü utmutatója alapján.

- Az indexelés során értelmi elemzés segitségével fogalmakat vezetünk le a dokumentumból, majd átirjuk (átvisszük) őket az indexnyelv elemeire. Mind az elemzés, mind a transzkripció történhet valamilyen segitő index, például thesaurus, klasszifikációs séma stb. segitségével.

- Az indexelő fontos feladata a dokumentumból kiválasztott fogalmak átvitele a thesaurus adott megnevezéseire. Az idegennyelvü szakirodalom indexelésének sajátos feladatát nagymértékben megkönnyiti és egyben terminológiailag alátámasztja a többnyelvü thesaurus.

- Az indexelő olyan fogalmakat válasszon, amelyeket a felhasználók körében leginkább alkalmaznak. Szükség esetén a thesaurust a visszajelzés eredményeként hozzá kell igazitani a követelményekhez.

- A 2.sz. Függelékben a "folyóséma" (Flow Chart) mutatja be, hogyan kell eljárnunk az indexelés során, hogy a thesaurus megfelelő használatát és állandó ellenőrzését biztosithassuk.

Befejezésként néhány gondolat a nemzetközi együttmüködésről egy többnyelvü sport-thesaurus összeállitásánál:

1. A sportinformáció területén egy többnyelvü sport-thesaurus elkészitéséhez vitathatatlanul szükséges a nemzetközi együttmüködés. Ezt mind az IASI, mind a Thesaurus Bizottság felismerte. Az IASI Terminológiai és Egyetemes Tizedes Osztályozási Bizottságaival ugy biztositjuk az együttmüködést, hogy az emlitett bizottságok elnökét vagy képviselőjét meghivjuk a Thesaurus Bizottság üléseire, és munkajelentéseinket kölcsönösen megküldjük egymásnak.

2. Döntő fontosságu, hogy az információátadás szókincsének normázása iránt érdeklődő valamennyi ország elfogadja a thesaurusok készitésének nemzetközi normáit és azokhoz alkalmazkodjon.

3. Valamennyi ország sportinformációs központjában bizottságot kellene alakitani, amely felelős lenne az adott ország terminológiailag alátámasztott thesaurusáért. Az országos hatóságoknak ehhez munkaerőt kellene biztositaniuk.

4. A nemzetközi, többnyelvü sport-thesaurus megvalósitása érdekében szükséges az egyes országok illetékes vezetőinek megértése, hogy az egyes fogalomkörök összeállitásánál, de különösen a gépi feldolgozásnál megfelelő anyagi eszközök álljanak az együttmüködésben részt vevő országok rendelkezésére.

5. Az összes sportinformációs központtal rendelkező országok állandó együttmüködése az IASI Thesaurus Bizottságával a folyamatos terminológiai ellenőrzést biztositja. Az indexelők és felhasználók párbeszédéből születő szükséges korrekciókat jelenteni kell az országos thesaurus bizottságnak. A bizottság feldolgozza a javaslatot, és kapcsolatba lép a Nemzetközi Thesaurus Bizottsággal.

Foglaljuk össze röviden még egyszer:

- A sporttudományok terén az információcseréhez elengedhetetlenül szükséges egy többnyelvü sport-thesaurus.

- Szükséges még az összes rendelkezésre álló normák elismerése, és az állandó és aktiv együttmüködés.

Szabadjon egy jelszóval befejeznem:

Fogalmilag tiszta nyelv - jó barátok.
Nemzetközileg elismert dokumentációs nyelv - jó nemzetközi sportinformációs munka.

Függelék a "Sporttörténet" fogalomkörrel kapcsolatban:

1 - Rendszerezés
2 - Tervezet a deszkriptorok betürendes jegyzékére

Függelék a "Sporttörténet" fogalomkörrel kapcsolatban

1 Sporttudomány — UF: Sportelmélet

Sporttudomány (Elméleti területek)

Problémaorientált elméleti területek

- Edzéselmélet — UF: Edzéstan
- Mozgáselmélet — UF: Mozgástan
- Szabadidő-elmélet
- Egészségelmélet — UF: Egészségtan
- Pszichomotorium — UF: Motológia
- Játékelmélet

Tudományrendszer orientált elméleti területek

- Sport biomechanika
- Sporttörténet
- Sportorvostudomány
- Sportmetrológia
- Sportpedagógia
- Sportfilozófia
- Sportszociológia

Információtudományra orientált elméleti területek

- Sportinformáció tudomány — UF: Sportinformatika
- Sportpublicisztika

Szervezéstudományosan orientált elméleti területek

- Szervezéselmélet — UF: Szervezéstan

A - Eigenname

Afrika (6/33)[1]

Alte Geschichte (14/-)

Alter Orient (3/-)

Altertum (34/34)
UF[2] Antike

Amerika (3/-)

Antike (2/-)

Archeologie (8/5)

Asien (7/9)

Athen (4/-)

Aufklärung (8/-)

Ausgrabung
use Quelle
s.a.[3] Archeologie

Ausstellung (-/12)

B - Eigenname

Begriffsgeschichte (11/-)

Bericht (3/-)

Bewegung, olympische (1/-)
use Olympische Bewegung

Bibliographie (19/77)

Bibliothek (4/7)

Biographie (4/20)

Bode

Brauchtum (1/2)

Brundage

Burschenschaftsbewegung (4/-)

C - Eigenname

Christentum (2/-)

Coubertin (34/14)

D - Eigenname

Dalcroze (1/-)

Daume (2/-)

Deutsche Turnbewegung (12/-)

E - Eigenname

Eiselen (2/-)

Entwicklung, geschichtliche (11/-)

Entwicklung des Sports (6/-)

Etymologie
use Sprachgeschichte

F - Eigenname

Faschismus (7/1)

Feudalismus (5/2)

Flaggenstreit (7/-)

Freiheitsproblem (24/7)

Froebel (3/-)

Frühgeschichte (-/-)

G - Eigenname

Gaulhofer (2/-)

Gegenreformation (1/-)

Gegenwart (8/-)

Generation (5/11)

[1] Die erste Zahl gibt die Frequenz des Deskriptors in BISP/Dok
Die zweite Zahl " " " " " in ÖDISP ca. 12 000 Dokumente)
[2] UF = Used For
[3] s.a. = siehe auch

Germanien (4/-)

Geschichte (43/434)!

Geschichte der Leibes Körper-
erziehung (1/-)

Geschichte des Sports (172/-)
s.a. "Geschichte"

Geschichtsschreibung (30/-)

Geschichte der Pädagogik (4/-)

Geschichtsepochen

Geschichtswissenschaft (5/6)

Gutsmuths (7/3)

Gymnastik-Bewegung (6/-)
UF Gymnastikbewegung

Gymnästrada (-/12)

H - Eigenname

Historiographie (6/-)

Humanismus (16/10)

I - Eigenname

Idealismus, deutscher (6/1)

Inschrift (1/-)

J - Eigenname

Jahn (16/5)

Jugendbewegung (4/2)

K - Eigenname

Kulturgeschichte (29/-)

Kunstgeschichte (6/1)

L - Eigenname

Ländername
use Eigenname (alphab.)

Lenin (6/-)
(A siehe Leninismus -/14)

Ling (2/-)

Literaturgeschichte

M - Eigenname

Makarenko (1/-)

Marx (2/-)
(A siehe Marxismus -/14)

Mensendieck (1/-)

Mercurialis (1/-)

Mexiko 1968 (1/10)

Mittelalter (19/13)

München 1972 (32/22)

N - Eigenname

Nationalgeschichte (5/-)

Neuendorff (1/-)

Neuere Geschichte (6/-)
use Neuzeit (1789-1945)

Neueste Geschichte (1/-)
use Neueste Zeit (1945-1961?)

Neuzeit (1789-1945) (24/49)

Neuzeit (1789-1871)

Neuzeit (1871-1917/18)

Neuzeit (1917/18-1933)

Neuzeit (1933-1945)

Numismatik (1/-)

O - Eigenname

Olympische Bewegung (54/-)

Olympische Spiele (180/105)

Olympismus (-/28)
BRD Siehe Olymp. Bewegung)

Ortsnamen
use Eigenname (alphab.)

P - Eigenname

Persönlichkeiten
use Eigenname (alphab.)

Pestalozzi

Philanthropismus (8/-)

Platon (1/-)

Problemgeschichte (10/-)
(A siehe Problem -/25)

Qu - Eigenname

Quelle (4/1)

R - Eigenname

Reformation (1/-)

Regression (6/-)

Renaissance (3/-)

Restauration (5/-)

Revolution (1/8)

Rom (13/-)

Rousseau (5/-)

S - Eigenname

Salzmann (1/-)

Sokol-Bewegung (3/-)

Sommerspiele, olympische (1/-)

Sparta (6/-)

Spartakiade (3/26)

Spiess (8/-)

Sportbewegung (6/-)

Sportbewegung, angloamerikanische (7/-)

Sportbewegung, deutsche (15

Sportgeschichte (88/-)
(A siehe auch "Geschichte" -/434)

Sprachgeschichte (2/5)

Stilgeschichte (3/-)
(A siehe Stil -/7)

T - Eigenname

Teilepochen

Terminologie (86/120)

Tradition
s.a. Brauchtum

Turnbewegung, deutsche (19/8)

U - Eigenname

Universiade (-/-)
(A siehe "Hochschulsport" -/66)

Universalgeschichte (1/-)

Urgeschichte
use Vorgeschichte Prahistorie

V - Eigenname

Vergangenheit (2/-)

Vieth (1/-)

Vorgeschichte (-/-)

W - Eigenname

Wanderbewegung (1/-)

Weimarer Republik (11/-)

Weltgeschichte (2/-)
(s.a. Universalgeschichte)

Winterspiele, olympische (3/-)

Wortgeschichte (2/-)
(A siehe Etymologie)

Y - Eigenname

Z - Eigenname

Zeitgeschichte (ab 1961) (49/-)
UF Gegenwart

Zeitproblem
UF Gegenwartsfrage

1. Weltkrieg (12/-)

2. Weltkrieg (8/-)

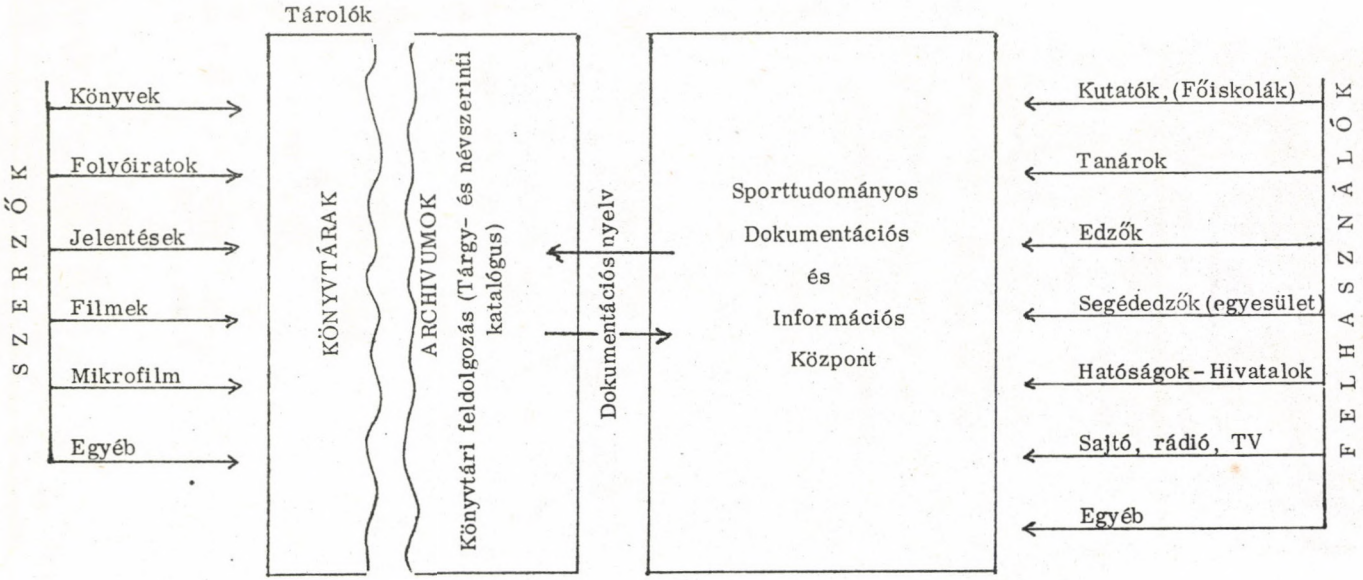
Tárolók
SZERZŐK
Könyvek
Folyóiratok
Jelentések
Filmek
Mikrofilm
Egyéb
KÖNYVTÁRAK
ARCHIVUMOK
Könyvtári feldolgozás (Tárgy- és névszerinti katalógus)
Dokumentációs nyelv
Sporttudományos
Dokumentációs
és
Információs
Központ
Kutatók, (Főiskolák)
Tanárok
Edzők
Segédedzők (egyesület)
Hatóságok - Hivatalok
Sajtó, rádió, TV
Egyéb
FELHASZNÁLÓK

1. ábra

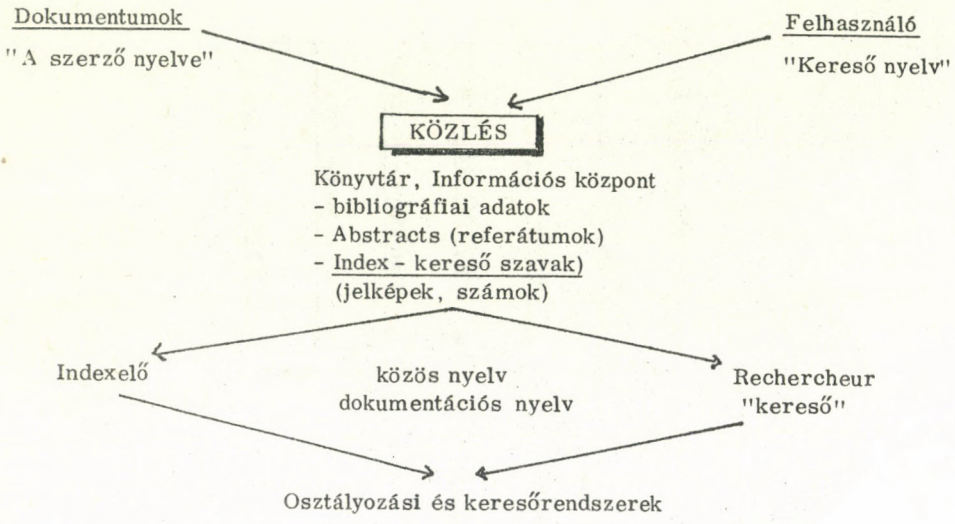
Dokumentumok
"A szerző nyelve"
Felhasználó
"Kereső nyelv"
KÖZLÉS
Könyvtár, Információs központ
- bibliográfiai adatok
- Abstracts (referátumok)
- Index - kereső szavak)
(jelképek, számok)
Indexelő
közös nyelv
dokumentációs nyelv
Rechercheur
"kereső"
Osztályozási és keresőrendszerek

2. ábra

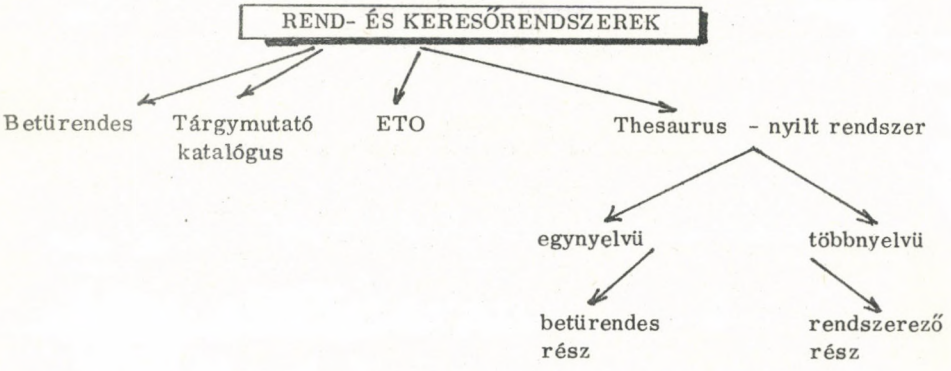
REND- ÉS KERESŐRENDSZEREK
Betürendes
Tárgymutató katalógus
ETO
Thesaurus - nyilt rendszer
egynyelvü
többnyelvü
betürendes rész
rendszerező rész

3. ábra

A THESAURUS KÉSZITÉS MENETE

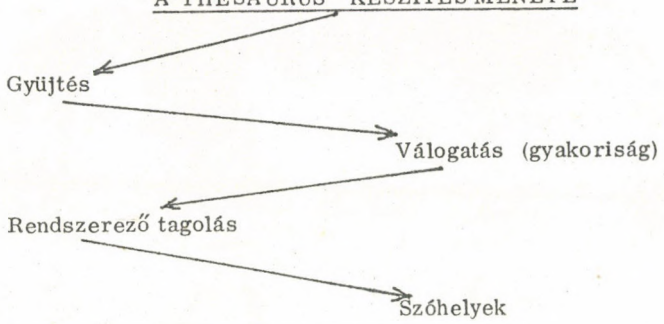

4. ábra

TERMINOLOGIA

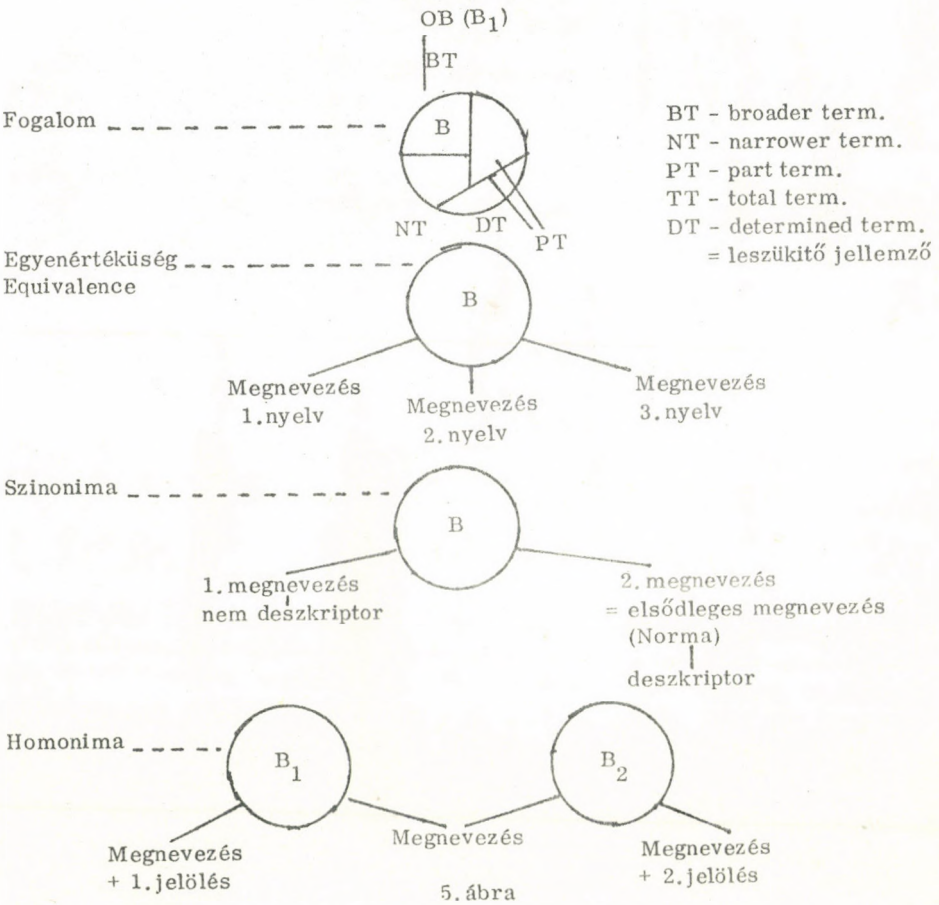

5. ábra

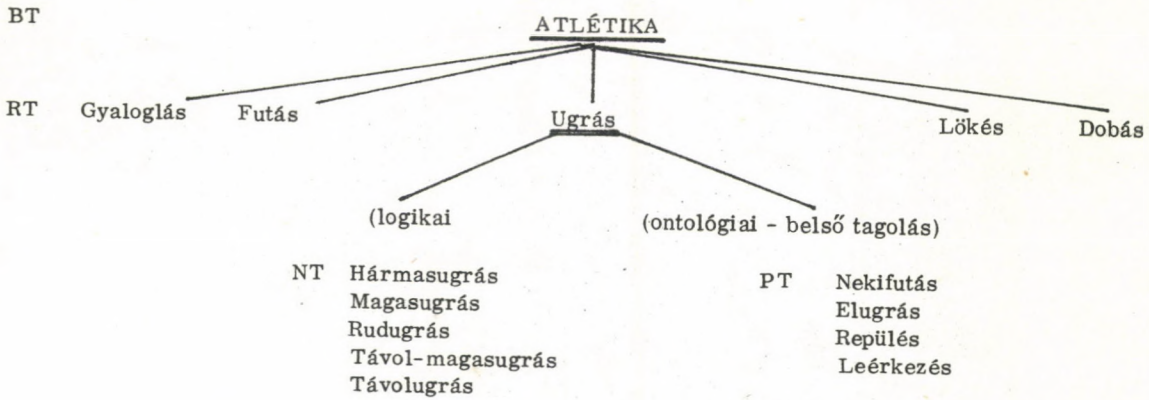
BT
ATLÉTIKA
RT
Gyaloglás
Futás
Ugrás
Lökés
Dobás
(logikai
(ontológiai - belső tagolás)
NT
Hármasugrás
Magasugrás
Rudugrás
Távol-magasugrás
Távolugrás
PT
Nekifutás
Elugrás
Repülés
Leérkezés

6. ábra

TÓTH István

A SPORT ÉS A SPORTTÖRTÉNETI ISMERETANYAG OSZTÁLYOZÁSÁRÓL (ETO)*

A ma emberének szükségszerü kötelessége, hogy az elődök régi törekvését - az önmagáról és a világról szerzett ismeretek rendszerezését - megvalósitsa. Ez a tudományos-technikai forradalom szülte információáradatban létszükséglet. Az információáramlás rendkivül fontos ügy, mert informálódás a tudományos és technikai haladás lényeges feltétele.

Az USA-ban évente 11,8 milliárd $-t költenek információelőállitásra és -hasznositásra. A tágabb értelemben vett ismeretipar (knowledge industry) szinte legnagyobb iparág az USA-ban. Az információszolgáltatásban 130 000 komputer vesz részt, több mint a világ többi részén összesen.

A SZU-ban 1971/72-ben 1 056 000 tudományos kutató és mérnök dolgozott, kétszer annyi mint az USA-ban. Exponenciálisan növekszik nemcsak az információ mennyisége, hanem e tudományban foglalkoztatottak száma is. A KGST országokban foglalkoztatottak 4 %-a dolgozik tudományos, kutató és tervező munkán. A kis Magyarországon a kutatók száma 1956-ban 3 000 volt, most 23 000, akik 1198 kutatóhelyen dolgoznak. Ismerős adat, hogy a valaha élt tudósok 90 %-a kortársunk.

Az információforrások egyetemes készletének növekedése az 1960-as évektől felgyorsult, ma évente kb. 12,5 %. A majd 1980-ban publikált szakkönyvek számát 413 ezerre becsülik, ami 1990-ben kb. 160 000 számmal lesz több. A szakfolyóiratok száma 1962-ben 72 500, 1972-ben 110 700 volt. 1980-ban a folyóiratokban megjelenő szakcikkek számát 2 920 00-re várják, ami 1990-ig megduplázódik. A SZU-ban 64 400 szakkönyvtár müködik mintegy 2 milliárd egységgel. A British Library Lending Division (BLLD) 1975/76-ban 2 471 110 kölcsönzést bonyolitott le, ami a két évvel korábbival szemben 32 %-os növekedést jelent.

Az emlitett számadatok - és a még nem emlitett információforrások - mögött szinte hihetetlen mennyiségü információ rejtőzik. Ezen rengetegben az eligazodás lehetőségén a világ legkiválóbb szakemberei fáradoznak. Bennünket elsősorban a szakági tudományos információk érdekelnek, ahol az optimális informálódáshoz alapvető, hogy a publikálók, a tájékoztatók, az olvasók közös problémáihoz közös nyelvet, közös információbázist találjunk. A szakmai informálódásban mind nagyobb szerepe van a nemzetközi információnak.

A mult század végétől kezdődően számos rendszer alakult ki a növekvő dokumentumanyag osztályozására, visszakeresésére. A legjobbak nemzetközileg is elterjedtek, és még ma is számos országban használatosak. Ilyen: Richardson's System, Brown's Subject Classification, Cutter's Expensiv Classification, Library of Congress Classification (LCC), Dewey Dezimal Classification (DDC), Bliss's Bibliographic Classification (BBC), az indiai Ranganathan's Colon Classification

* 796 (091) (4): 007 : 061.3 (439.151) "1978.07.17/21"

(RCC), a szovjet Bibliograficseszkaja i Bibliotecsnaja Klaszszifikacija (BBK), Universal Dezimal Klassifikation (UDK) (Egyetemes Tizedes Osztályozás = ETO).

Az egész világon csak a FID (Federation Internationale de Documentation - Den Haag) gondozta ETO terjedt el. A FID több mint 70 tagországában (ebből Európában 24) százezer intézmény használja kb. 2 milliárd dokumentum osztályozására. (Magyarországon az intézmények 45 %-a - kb. 3 600 használja az ETO-t.) Ez a tizes számrendszeren alapuló osztályozás lehetővé teszi, hogy a számunkra ismeretlen nyelvü anyagról is megtudjuk, hogy miről szól a kiadvány, könyv, dokumentum.

Amig nem találnak fel jobbat, és nemzetközi szinten nem vezetnek be megfelelőbb egyetemeset, addig az ETO-t mindenütt használni fogják. Az UNESCO. több nemzetközi szerve használja. A Szovjetunióban a VINITI a BBK mellett az ETO-t is használják. Az NDK-ban két osztályozást használnak: ETO és BBK. Dániában a közelmultban alakult egyetemek könyvtárai az ETO-t vezették be. Hollandiában és Belgiumban a város ügyviteli iratanyagának osztályozására, szabadalmi leirások, ipari katalógusok osztályozására is használják az ETO-t.

Az osztályozási rendszerek megalkotásával veszi kezdetét az un. információs nyelvek kialakitása. Kialakulnak a tárgyszó rendszerek, indexelési módszerek, a gépi feldolgozással összekötötten a program-nyelvek, a deszkriptor tipusu nyelvek és thesaurusok stb. (Az one-line rendszerek alkalmasak a természetes nyelven alapuló információkeresésre is.)

Az információkereső nyelvek közül a jelen konferencia keretében kettővel foglalkozunk: a thesaurussal és az ETO-val. Az egyre nagyobb teret hóditó, természetes nyelvi megalapozottságu thesaurusok nem egyetemes jellegüek, hanem egy-egy szakterületre, vagy országos használatra készülnek. A többnyelvü thesaurusok az információáramlás nemzetközi megkönnyitésére törekednek, de még hosszu az ut az elfogadásukig. Nehezíti az egységesitést a terminológiai kérdések tisztázatlansága.

Tévedés ne essék, nem a tezaurusok ellen beszélek. Annak is megvan a maga funkciója. Magam is aktiv tagja vagyok az IASI/ICSPE Sportthesaurus Bizottságnak. Számos előnye mellett azonban megvannak a hiányosságai, például a nem egyetemes jelleg.

A testnevelési és sporttudományban integrálódó tudományok ismeretköre rohamosan bővül. Ez az interdiszciplináris jelleg komoly probléma elé állitja nemcsak a sporttudósokat, sportszakembereket, hanem a sportdokumentátorokat és -informátorokat is. A sporttudomány egyre összetettebbé, bonyolultabbá válik, és vele együtt fejlődik a szaknyelv. Tudományterületünk müvelése is megköveteli a specialistákat, akik speciális irodalmat, információt igényelnek. A dokumentumokat tehát olyan szempontból is fel kell tárni, hogy azok szakági vagy interdiszciplináris információt tartalmaznak-e. Ehhez az elemzéshez nagyon jól felhasználható az ETO.

Az ETO a tizes számrendszeren alapuló numerikus jelrendszer, amely az elmult száz évben számos módositással, finomitással érte el a mai formáját. Az ETO az emberi ismeretanyagot tiz (0-9) főosztályra bontja, és ezeken belül osztályokat, alosztályokat, csoportokat képez. Az un. főtáblázati számok (egyszerü fogalmak, alapjelzetek) összekapcsolhatók korlátozottan közös alosztásokkal (egy-egy

szakterületen azonos értelemben használt fogalmakkal) és az általánosan közös alosztások jeleivel, kifejezésmód lehetőségeivel. Ilyen formán egy jelzet keretében a legkülönbözőbb tárgyak, fogalmak összekapcsolhatók. Az ETO alapján történő információosztályozás komoly felkészültséget igényel. A laikusok számára semmit sem jelentő számsorból a kódrendszer ismerője nyelvtudás nélkül is meg tudja mondani az információ tartalmát.

Sokan idegenkednek tőle, de az ETO éppen numerikus jelzetei miatt alkalmas gépi feldolgozásra is. Számos helyen az ETO képezi a gépi információkeresés alapját. Magyarországon az Országos Vezetőképző Intézet gépi információs rendszere (BIBDOSZ) az ETO-n alapszik.

Az IASI/ICSPE első munkabizottsági ülésén, 1961-ben az ETO-t fogadta el a sport ismeretanyag osztályozására. Az ETO 796/799 Sport... szakterület osztálybeosztása, fogalomállománya már akkor sem elégitette ki az igényt. Az IASI Osztályozási Bizottsága megkezdte a sport szakterület reviziójának előkészitését. 1964-ben megjelent egy négynyelvü sport ETO kisebb, de a FID által nem szentesitett módositásokkal. 1964-től 10 éves munkával (dr. Arnold, majd Tóth I. vezetésével) elkészült a sport szakterület átfogó reviziója, amelyet az IASI elnöksége megküldött a FID-nek jóváhagyásra. A FID 1974-ben elfogadta, majd az 1975. évi "Extensions and Corrections" első kötetében (PI 74-31, PC 75-10) jóváhagyta az IASI/ICSPE Osztályozási Bizottsága által előterjesztett reviziós javaslatot, és azt nemzetközileg életbe léptette az ETO sportanyagának osztályozására.

Az ETO 796/799 Sport... szakterület reviziója azt jelenti, hogy a 796/799-hez kapcsolódó .01/.09 korlátozottan közös alosztások, illetve jelzetek száma kereken 100 volt, ez a revizió alapján megháromszorozódott, 303 lett. A főtáblázati számoknál a 4 alosztályban a jelzetek száma 366-ról 569-re emelkedett. Ebből 300 az uj jelzet, a módositott 111. Törlésre került 97 jelzet. Ez összességében a sport szakterület jelzeteinek mintegy 70 %-os módositását jelentette. A jelenlegi 796/799 Sport... szakterület kifejezései, fogalmai alapján kb. 1500 szóból álló sport ETO tesaurus állitható össze, nem számitva a hozzákapcsolódó tudományterületek legfontosabb kifejezéseit, ami további több ezer deszkriptort jelent.

A FID/CCC-nek, amely az ETO gondozója, nem volt külön szakbizottsága a sport szakterületre, igy az IASI/ICSPE Osztályozási Bizottsága egyben a FID/CCC 796/799 Sport... szakterület szakbizottságává is vált.

Magyarországon a közelmultban jelent meg 42 füzetben az ETO teljes kiadása. Ez több mint 200 000 jelzetet tartalmaz. A tárgyszó-index gépi feldolgozása folyamatban van. 1977-ben megjelent Magyarországon az ETO röviditett kiadása, az 1976. évi Extensions and Corrections 9/2.füzete anyagának bedolgozásával.

A konferencia résztvevői előtt bizonyára nem ismeretlen az ETO. Szükségesnek gondoljuk azonban, hogy az ismereteket felfrissitsük és bemutassuk, hogy a sport, illetve a sporttörténet területén hogyan tudjuk hasznositani az ETO-t, és milyen kifejezési lehetőségek állnak rendelkezésünkre az ismeretanyag osztályozására.

Az ETO felépitését (főosztály, osztály, alosztály stb.), szuperstrukturáját az 1. táblázat tartalmazza. A sport szakterület és a történelem szakterület jelzeteinek bemutatására csak a 7 és 9 főosztályt bontottuk fel alcsoportokig.

A 2. táblázat a 796/799 Sport... szakterület felépitését tartalmazza. A bemutatott csoportok alosztásából alakulnak ki az egyes sportágak, versenyszámok jelzetei.

Ezek szemléltetésére bemutatjuk a labdajátékok (3. táblázat) és az uszás (4. táblázat) osztályozását.

A történelem felépitését és néhány jelzetét az 5. táblázat tartalmazza.

Az ETO főtáblázati számai csak arab számokból állnak, amelynél minden harmadik szám után pontot teszünk. (Ezeket a számjelzeteket tizedesszámoknak kell felfogni. Egymás alá vagy után irásuk balról jobbra történik.) Az ETO kifejezésmódjának a bővitését szolgálják az ugynevezett segédtáblázatok. Mindezek alapján az interdiszciplináris tartalom pontosan kifejezhető.

A korlátozottan közös alosztások az egyes szakterületeken az ismétlődő sajátosságok kifejezésére szolgálnak. A sport területen elsődlegesen a .01/.09 (a pont nullás) korlátozottan közös alosztást használjuk, mig a -1/-3 (kötőjeles) alosztás csak egy helyen szerepel. Mindezt a 6. és 7. táblázat tartalmazza.

Az általános közös alosztások az ETO egész területén érvényesek. Ezt mutatja be a 8. táblázat.

Mindezeket most összekapcsolva nézzük meg a futás példáján (9. táblázat). Itt jól megmutatkozik az ETO hierarchikus felépitése, a fogalmak egymásból levezethető bontása és az, hogy a segédtáblázatok segitségével hogyan tudunk összetett tartalmat kifejezni.

Az ETO 796/799 főtáblázati számai csak a sport szakterületet ölelik fel. A testnevelés, amelyet igen gyakran összekapcsolunk a sporttal - mert egymástól elválaszthatatlannak tartjuk - a 3 főosztályban, a nevelés területén található. Erről ad tájékoztatást a 10. táblázat.

A sporthoz kapcsolódó egyes tudományterületek, felszerelések, sporteszközök, sportlétesitmények osztályozásáról csak példákat mutatunk be (11. táblázat). A 12. táblázat a sporttörténethez kapcsolódóan ismertet néhány jelzetet.

Az IASI/ICSPE Osztályozási Bizottsága a korábban emlitett revizió kidolgozásával nem fejezte be munkáját. Az egész ETO folyamatosan bőviti, korszerüsiti fogalomrendszerét, fejleszti kifejezésmódját. Az IASI Osztályozási Bizottságának is feladata az ETO 796/799 és a hozzá tartozó korlátozottan közös alosztások finomitása. Ezen kivül foglalkozunk a létesitmények, felszerelések, szerek osztályozásának a finomitásával is. Előkészületet teszünk egy több nyelvü sport ETO kiadására.

Az ETO reviziója folyamatosan történik. Korábban csak a részkérdésekkel foglalkoztak. Az alapvető szerkezet, a "szuperstruktura" (a főosztályok adott szerkezete, a tizedes osztás, az alosztások rendje, szerkezete) - amely neheziti a korszerüsitést - megváltoztatásával csak 1971-től foglalkoznak komolyan.

A szocialista országok felmérték az 1971. évi szakirodalmat ETO szerinti bontásban. Ez megmutatta, hogy a tizes felosztás milyen nagy aránytalanságot szül (13. táblázat). Igy érthető a szuperstruktura gátja, és hogy például 100 főosztály, 1000 osztály és 10 000 alosztály kedvezőbb arányokat alakithatna ki.

Az ismeretanyag osztályozásának válságából világszerte keresik a kiutat, hogy olyan rendszert alakitsanak ki, amely a legjobban megfelel az átfogó, nemzetközi információcsere céljainak. Az UNESCO felkarolta ezt a kezdeményezést, 1967-től annak élére állt és az ISCU-val (International Council of Scientific Unions) együtt UNISIST néven (World Information System for Science and Technology) olyan világméretü tudományos információs program kidolgozását kezdte meg, amely a már müködő tájékoztatási rendszerek koordinációjára és egy átfogó nemzetközi rendszerbe való kapcsolásra irányul. Ennek alapja az "egységes nyelv", amely nemcsak egységes osztályozást jelent, hanem egységes bibliográfiai leirást, a primer dokumentumok egységes nemzetközi nyilvántartását, az információhordozók szabványositását, a terminológia egységesitését, az információs szakemberek képzését stb. is.

Az UNISIST tervezői BSO-nak (Broad System of Ordering = Átfogó Tárgyköri Rendszerezés) nevezték azt az osztályozó-indexelő rendszert, amelynek meg kell mutatnia, hogy a keresett információt mely rendszerben lehet megtalálni. Ezen rendszer megtervezésére az UNISIST a FID-et kérte fel, amely kidolgozta az SRC-t (Subject-Field Reference Code). Ehhez az ETO és a Bliss-rendszer szókészletét vették alapul. A FID a BSO-t öt évig tanulmányozta, a megjelent táblázatok azonban nem véglegesek. A terv szerint az SRC hierarchiája 3 szintü lenne, tehát 4 számjeggyel kifejezhető (00-99 főosztályok, 000-999 osztályok, 0000-9999 alosztályok). Feloldanák az ETO merevségét, a közös alosztásokkal kifejezett fogalmaknak kerek zárójelbe téve szintén 3 hierarchia szintje lenne, és az információkereső nyelvben önállóan is használhatók lennének. Igy az SRC szuperstruktura 20 000 fogalmat, jelenséget, ismeretet fogna át és alkalmas lenne a különböző rendszerek összekapcsolására. Ez esetleg alkalmas lenne az ETO szuperstrukturájaként is.

Az UNESCO szükségesnek látta a nemzetközi információcsere megkönnyitésére a különböző nemzetközi normativák bevezetését. Ezt szolgálja a NATIS (National Informations System), az UBC (Universal Bibliographic Controll = Egységes Bibliográfiai Számbavétel). Ennek az alapján született meg az UAP (Universal Availability of Publications) program, amely értelmében a világ valamennyi kiadványát az igénylők számára biztositani kell. Igy jött létre az ISBN (International Standard Book Number), az ISSN (International Standard Serial Number), amelyet ma már szinte minden országban láthatunk a kiadott könyveken és a megjelenő folyóiratokon.

A Gesellschaft für Klassifikation 1978 áprilisában Frankfurtban második alkalommal ült össze, hogy megvalósitsák "az együttmüködést az osztályozásban".

*

Az előadás keretében néhány számadattal igyekeztem bemutatni azt az információtömeget, amelyben a ma emberének el kell igazodnia. Az eligazodás egyik lehetőségének, az ismeretanyag ETO szerinti osztályozásának a felvázolásával - ami többségében csak ismeretfelujitás volt - igyekeztem bemutatni a két szakterület, a sport és a történelem példáján a dokumentumban rejlő információtartalom megragadását, leirását. Néhány szóban ismertettem azokat a törekvéseket, amelyek az ETO revizióját és korszerüsitését szolgálják, illetve azt az eddig ismert legnagyobb nemzetközi együttmüködési vállalkozást az információ területén, amely az UNESCO támogatta UNISIST keretében kezd kibontakozni. Reméljük, hogy mindezek révén a sokat emlegetett "információválságból" megtaláljuk a kivezető utat.

1. táblázat

Az ETO főtáblázati számainak felépitése

Főosztályok	Osztályok	Alosztályok	Csoportok, alcsoportok
0 Általános müvek	71 Városépités	791 Nyilvános szórakozások	
1 Filozófia. Bölcselet	72 Épitészet	792 Szinház	
2 Vallás. Teológia	73 Szobrászat	793 Társas szórakozások	
3 Társadalomtudományok. Szociológia. Politika. Jog.	74 Iparmüvészet	794 Társasjátékok	
	75 Festészet	795 -	
	76 Grafika	796 Sportjátékok. Torna. Atlétika. Küzdősportok. Téli sportok	796.3 Labdajátékok 796.3.23 Kosárlabdázás
4 (Betöltetlen)	77 Fényképészet		
5 Természettudományok. Matematika. Fizika stb.	78 Zene		
	79 Szórakozás. Film. Szinház. Játékok. Sport	797 Vizisportok. Légisportok	797.2 Uszás 797.212.2 Melluszás
6 Alkalmazott tudományok Orvos-, müszaki, mezőgazdasági tudományok		798 Lovas- és hajtósport	798.2 Lovaglás 798.29 Military
7 Müvészet. Képzőmüvészet. Épitészet. Játék. Sport		799 Sporthorgászat. Céllövészet	799.3 Céllövészet 799.311.2 Céllövészet
8 Nyelv. Irodalom	91 Földrajz. Utleirások	930 Történettudomány	930.1 A tört.tud.elm. 930.24 Kronológia
9 Földrajz. Életrajz. Történelem	92 Életrajz. Biográfia	940 Európa története	943.8 Lengyelo.tört.
	93/99 Történelem	950 Ázsia története	951.7 Mongólia tört.
		960 Afrika története	961.2 Libia története
		970 Észak- és Közép-Amerika története	982.014 Az aztékok tört.
		980 Dél-Amerika története	982 Argentina tört.
		990 Óceánia és a Sarkvidék története	995 Uj-Guinea tört.

ETO 796/799 Sport... (569 jelzet)

796	Sport. Játékok. Torna. Atlétika stb.
796.1	Gyermekjátékok
796.2	Ügyességi játékok
796.3	Labdajátékok
796.4	Torna. Gimnasztika. Atlétika
796.5	Természetjárás. Hegymászás. Tájékozódási sport. Táborozás
796.6	Kerékpározás. Görkorcsolyázás
796.7	Autó- és motorkerékpár sport
796.8	Küzdősportok. Nehézatlétika. Erősportok.
796.9	Télisportok. Jégsport. Sisport. Korcsolyázás
797	Vizisportok. Légisportok
797.1	Vizijármüsportok. Evezés. Kajak. Kenu. Vitorlázás
797.2	Uszás. Merülés. Vizijátékok. Müugrás
797.5	Légisportok. Ejtőernyőssport
798	Lovas- és hajtósport. Egyéb állatsportok
798.2	Lovaglás
798.4	Lóverseny. Galoppverseny
798.6	Hajtósport. Ügetősport
798.8	Kutyaverseny
798.9	Egyéb állatverseny
799	Horgászat. Halászat mint sport. Vadászat. Céllövészet
799.1	Horgászat. Sporthorgászat
799.2	Vadászat. Sportvadászat
799.3	Céllövészet. Sportlövészet

796.3	Labdajátékok
796.31/.32	Labdajátékok kézzel
.31	Labdajátékok kislabdával segédeszköz nélkül. Falnak dobott, földhöz ütögető labdajátékok, lovas labda, indián labda stb.
796.32	Labdajátékok nagylabdával. Kosárlabdázás. Röplabdázás. Kézilabdázás stb.
.322	Kézilabdázás
.2	Nagypályás kézilabdázás
.4	Kispályás kézilabdázás
.6	Terem-kézilabdázás
796.323	Kosárlabdázás (palánkos és póznás)
796.325	Röplabdázás
796.328	Egyéb labdajátékok nagylabdával. Hálólabda-, ököllabda-, füleslabda-játék
796.33	Labdajátékok lábbal
.332	Labdarugás. Futball
.333	Rugby. Amerikai labdarugás
.3	Rugby 15 játékossal (Rugby Union)
.4	Rugby 13 játékossal (Rugby League)
.7	Amerikai labdarugás
.334	Pushball (labdarugásszerü játék 180 cm átmérőjü labdával)
796.34	Labdajátékok ütővel (a levegőben)
.342	Tenisz
.344	Tollaslabdázás (Badminton)
.345	Pelota. Jai alai stb.
.346	Racket. Squash racket
.2	Racket
.4	Squash racket
796.35	Labdajátékok ütővel (a földön)
.352	Golf
.352.2	Golf (hagyományos)
.4	Mini-golf
.355	Hoki pl.
.093.582	Gyeplabdázás
.584	Teremhoki
.356	Lacrosse
.357	Baseball. Softball
.2	Baseball
.4	Softball
.358	Kriket
796.38	Asztali golyó- és labdajátékok
.382	Biliárd és a hozzá hasonló játékok
.2	Biliárd (az asztalon nincs lyuk vagy üreg)
.3	Angol biliárd (az asztalon lyukkal vagy üreggel)
.386	Asztalitenisz
796.39	Egyéb labdajátékok

797.2		Uszás. Merülés. Vizi játékok. Müugrás
797.21		Uszás segédeszközök nélkül
.212		Uszásnemek. Versenyszámok
.2		Melluszás pl.
	.093.3	(181m100) 100 m-es melluszás
		(181m200) 200 m-es melluszás
.3		Hátuszás pl.
	.093.3	(181m100) 100 m-es hátuszás
		(181m200) 200 m-es hátuszás
.4		Gyorsuszás pl.
	.093.3	(181m100) 100 m-es gyorsuszás
		(181m400) 400 m-es gyorsuszás
	.093.344	(181m100) 4x100 m-es gyorsuszó váltó
		(181m200) 4x200 m-es gyorsuszó váltó
.6		Pillangóuszás. Delfinuszás pl.
	.093.3	(181m100) 100 m-es pillangóuszás
		(181m200) 200 m-es pillangóuszás
.7		Vegyesuszás pl.
	.093.3	(181m100) 200 m-es vegyesuszás
		(181m200) 400 m-es vegyesuszás
	093.344	(181m100) 4x100 m-es vegyesuszó váltó
797.212.8		Hosszutávuszás szabadvizben (folyóban, tóban, tengerben)
797.212.9		Egyéb uszásnemek
797.214		Mentőuszás pl.
		(26) Tengeren
		(28) Folyókban, tavakban
797.215		Buváruszás. Merülés (Könnyübuváruszás. Békaembersport) pl.
	:796.56	Tájékozódási buváruszás
		(181m8) Merülés 8 m mélyre
.2		Buváruszás segédeszközök nélkül
.4		Buváruszás segédeszközökkel
797.217		Müuszás. Vizibalett
.2		Szinkronuszás
.4		Csoportos uszás
797.22		Uszás segédeszközökkel
797.25		Vizijátékok. Vizilabdázás
.253		Vizilabdázás. Vizipóló
.259		Egyéb vizijátékok labdával
797.26		Müugrás. Toronyugrás
.262		Müugrás pl.
	.093.3	(181m3) Müugrás 3 m magasból
.264		Toronyugrás

5. táblázat

ETO 93/99 Történelem. Történettudomány

930	Általános kérdések. Történettudomány
.1	A történettudomány elmélete. Történetbölcselet
.2	Irott forrásokon alapuló történelmi tanulmányozás módszerei
.22	Oklevéltan. Diplomatika
.23	Történelmi kritika
.24	Történelmi kronológia
.25	Levéltártudomány. Archivalisztika. Levéltárak
.27	Epigráfia. Paleografia
930.85	Müvelődéstörténet
930.9	Világtörténet
931	Ókori történelem általában (i.u. 476-ig)
932	Az ókori Egyiptom története
938	Ókori Görögország története
939.86	Pannónia története
94	Középkori és legujabbkori történelem általában
940	Európa története
943.9	Magyarország története
943.915.1	Budapest története
945	Itália története
948	Skandináv államok története
950	Ázsia története
960	Afrika története
97	Észak- és Közép-Amerika története
98	Dél-Amerika története
99	Óceánia és a Sarkvidék története

6. táblázat

Az ETO 796/799 Korlátozottan közös alosztása

.01/.09 (csak a sport szakterületére érvényes)

796.01	A sport elmélete, célja, módszertana, etikája, esztétikája
.011	A testnevelés és sport elmélete, tudományelméleti alapjai
.011.5	Sportetika
.011.7/.8	Sportesztétika
796.012	Mozgástan. Sportmozgás. Sportmotorika
.012.4/.46	A mozgás alapformái (járás, futás, dobás stb.)
.015	Módszertan. Sportedzés. Sportteljesitmény. Terhelés
.015.5	Edzésmódszerek
796.02	Technikai kérdések. Sportszerek. Felszerelések
.023	Sportszerek
796.03	Sportmozgalom. Sportolás különböző szempontok szerint
.032	Olimpiai mozgalom. Olimpiai gondolat
.032.2	Olimpiai játékok
.034	Élsport. Tömegsport
796.05	Küzdőmodor. Stratégia. Taktika
.052	Taktikai elgondolások
796.06	Szervezés általában. Szabályok. Előirások. Formalitások.
.062.4	Sportrendezvények szervezése
.063	Versenyszabályok. Sport
796.07	A sporttal való foglalkozás módja
.071.2	Professzionalizmus. Hivatásos sportolók
.072.4/.5	Versenybirók. Tudományos szakértők
796.08	A sportban résztvevők összetétele, száma. Sajátos csapatösszetétel.
.082.1	Egy-egy ellen. Egyes pl. 796.342.082.1 Tenisz, egyes
.085	Szabályos létszámu csapat
.086	Csökkent létszámu csapat pl. 796.332.086 Labdarugás csökkentett létszámu csapattal
796.09	Versenyek. Rekordok
.093.1	Versenyek. Bajnokságok
.093.114	Előirt és szabadon választott gyakorlatok
.093.6	Többtusák
.093.645.1	Modern öttusa

Kötőjeles korlátozottan közös alosztási mód

799.3-2	Céllövészet mozgó táblára

Sajátos jelzés, csak a sport területén ... kg ... (sulycsoportok)

796.853.23kg70	Cselgáncs középsuly

7. táblázat

ETO 796.015 (55 jelzet)

796.015	Módszertan. Sportedzés. Sportteljesitmény. Terhelés
796.015.1	Edzéselmélet és -módszertan
796.015.2	Edzésprogram. Edzéstervezés
796.015.3	Edzésszakaszok. Edzésciklusok
796.015.4	Edzésszervezés. Edzésvezetés
796.015.5	Edzésmódok
.51	Intervall edzés
.52	Erőedzés. Izomerő edzés. Body-building
.521	Izometriás erőedzés
.523	Izotóniás erőedzés
.525	Auxotoniás edzés
.53	Gyorsasági edzés
.54	Állóképességi edzés
.55	Kiegészitő edzés
.56	Kiegyenlitő edzés
.57	Aerob és anaerob edzés
.58	Egyéb edzésformák (Fartlek-, Autogén-, Hypoxiás-, Target edzés)
796.015.6	Terhelés. Terhelhetőség. Formaidőzités
796.015.8	Sportteljesitmény

8. táblázat

ETO általánosan közös alosztások

Összekötés	jele +	796.41+796.42	Torna és atlétika
		796(437+439)	Sport Csehszlovákiában és Magyarországon
Kiterjesztés	jele /	796/799	Sportok. Sportágak
		796.81/.82	Szabad- és kötöttfogásu birkózás
Viszonyitás	jele :	796.01:159.9	Sportpszichológia
		796:016	Sport szakbibliográfiák
Nyelvi alosztás	jele =	796(02)=945.11	Magyar nyelvü sportkönyvek
		796.032.2(091)=20	Olimpiai játékok története angol nyelven
Formai alosztás	jele (0)	796(091)	Sporttörténet
		796.42(042.3)	Atlétikai előadások
Földrajzi alosztás	jele (1/9)	796.42.093.1(4)	Atlétikai Európa-bajnokság
		796.422.12(181m100)	100 m-es sikfutás
Népi alosztás	jele (=...)	796.332(=927)	Az arabok labdarugása
		796(=1.3)	Az ókori népek sportja
Idő alosztás	jele "..."	796.032.2"322"	Nyári olimpiai játékok
		796.032.2"-"	Ókori olimpiai játékok
Betürendes alosztás	jele A/Z	796.41Svéd	Svéd gimnasztika
		796.431.1Fosbury	Magasugrás, Fosbury flop
Szempont szerinti alosztás	jele .00...	796.000.17	A sport etikai szempontjai
		796.001.189.001.12	A sporttudományos kutatás programja
Kötőjeles alosztás	jele -0...	796.42-055.2	Női atlétika
		796-058.2	Munkássport

9. táblázat

7	Müvészetek. Szórakozás. Sport
79	Szórakozás. Játék. Sport
796	Sportjátékok. Torna. Atlétika
796.4	Torna. Atlétika
796.42	Atlétika
796.422	Futás
796.422.1	Sikfutás
796.422.12	Rövidtávfutás
796.422.12(181m100)	100 m-es sikfutás
796.422.12(181m100)-055.2	100 m-es női sikfutás
796.422.12.001.83	A rövidtávfutás népszerüsitése
796.422.12 Owens	Owens rövidtávfutása
796.422.12(181m100):796:032.2"322"	100 m-es sikfutás a nyári olimpiai játékokon
796.422.12(=75)	Rövidtávfutás az ókori görögöknél
796.422.12.093.1(4)	Rövidtávfutás az atlétikai Európa-bajnokságon
796.422.12(075.8)(091)	Tankönyv a rövidtávfutás történetéről
796.422.12=945.11	Magyar nyelvü irodalom a rövidtávfutásról
796.422.12:577.31	A rövidtávfutás biomechanikája
796.422.12/.14	Rövid- és középtávfutás
796.422.12+796.431.2	Rövidtávfutás és a távolugrás
796.422.12.015.2	A rövidtávfutás edzéstervezése

10. táblázat

ETO 372.879.6 Testnevelés

3	Társadalomtudományok
37	Nevelés és oktatás. A szabadidő felhasználása
37.037.1	Mozgásnevelés az iskolában
37.068:796	Iskolán kivüli sport
371	Az oktatás és nevelés szervezési kérdései
371.124:796	Testnevelő tanár
371.3	Oktatási módszerek
371.382	Játék (sport) (iskolai)
371.398	Kiegészitő oktatás. Különórák
371.4	Nevelési rendszerek
371.616:796	Iskolai sportpályák
371.624	Tornatermek. Uszodák
371.695	Oktató játékok
371.7	Iskolaegészségügy
371.8	Diákélet
372.363	Mozgások. Játékok
372.879.6	Testnevelés
378	Felsőoktatás
378.6	Szakfőiskolák
378.679.6	Testnevelési főiskola
379.8	Szabadidő felhasználás

11. táblázat

Rokon területek

000.4	Terminológia
001.5	Tudományos elméletek
001.891	Kutatás
002	Dokumentáció
007	Kibernetika. Kommunikáció
009	Kultura tudományok általában
016	Szakbibliográfiák
070.446	Sportcikkek
140.8	Világnézet
159.9	Pszichológia
168.521	Természettudományok
17	Etika
301	Szociológia
301.18	Társadalomkutatás
32	Politika
355.233.22	Testi nevelés (katonai)
362.83	Ifjusági sport
37	Nevelés. Oktatás. Szabadidő
519.2	Matematikai statisztika
53	Fizika
551	Meteorológia
572	Antropológia
577.31	Biomechanika
611	Anatómia
612.7	Mozgásszervek
612.8	Idegrendszer
629.118.3	Kerékpárok
629.125	Sporthajók
646.47	Sportruházat
685.316	Sportcipők
685.6/.7	Sportszerek. Tornaszerek
725.74	Uszodák
725.826	Stadionok
725.85	Tornatermek. Tornacsarnokok
725.86	Korcsolyapályák
725.87	Csónakházak
727.3	Egyetemi épületek
727.7	Muzeumok, képtárak
794.1	Sakk
801.3	Lexikológia
82	Irodalom
82.01	Irodalmi esztétika
929	Életrajz. Biográfia

12. táblázat

Néhány ETO jelzet a sporttörténeti információ tárgyköréhez

796(091)(100)(0.027.3)	Egyetemes sporttörténet népszerü kiadásban
796(091)(0.035.2)	Sporttörténethez mikromásolatok
796(091)(0.067.2)	Titkos sporttörténeti dokumentumok
796(091)(031)	Sporttörténeti enciklopédiák
796(091)(035.3)	Sporttörténeti monográfiák
796(091)(043)	Sporttörténeti értekezések
796(091)(051.6)	Sporttörténeti referáló lapok
796(091)(075.8)	Sporttörténeti egyetemi tankönyv
796(091)	Sporttörténet
796(093)	Sporttörténeti források
796.038(431:44)	Sportkapcsolatok Franciaország és Magyarország között
796(091)(100)	Egyetemes sporttörténet
796(091)(4):061.3(439.151)	Európai sporttörténeti konferencia Budapesten
796(091)(439.151)	Magyarország sporttörténete
796"312"	A jelen sportja
796"19"	A 20. század sportja
796.332"1978"	Labdarugás 1978-ban
796.032.2"-"	Ókori olimpiai játékok
796.032.2(388)"-"	Ókori olimpiai játékok Elisben
796.032.2"312"	Ujkori olimpiai játékok
796.032.2(470.311)"322""1980"	Nyári olimpiai játékok Moszkva, 1980
796.032.2"-"-055.15	Fiuk sportja az ókori olimpiai játékokon
796-056.26	Testileg fogyatékosok sportja
796-056.45	Átlagon felüli tehetségek sportja
796-057.2	Munkások sportja
796-057.87	Egyetemi hallgatók sportja
796-055.26+796-053.4	Anyák és kisgyermekek sportja
796(091):001.4	Sporttörténeti terminológia
796(091):002	Sporttörténeti dokumentáció
796(091):007	Sporttörténeti információ
796:009	Sportkultura-tudomány
796(091):016	Sporttörténeti szakbibliográfia
796(091):016"1978"	1978. évi sporttörténeti bibliográfiák
796.032.2:016"312"	Az ujkori olimpiai játékok bibliográfiája
017.43:796(091)	Antikvár katalógusok sporttörténeti szempontból
796(091):021.62	Sporttörténeti fiókkönyvtár
796(091)(02):025.342	Sporttörténeti könyvek betürendes katalógusa
796(091):025.43	Sporttörténeti thezaurusz
796(091)(02):025.45 ETO	Sporttörténeti könyvek ETO szerinti osztályozása

12. táblázat
(folytatás)

796(091):025.5:027.7	Sporttörténeti referensz-szolgálat az egyetemi könyvtárakban
06.013 IASI	IASI alapszabálya
06.044(420)"1978" IASI	IASI VB ülése 1978 Anglia
069	Muzeológia
796:069.02	Sportmuzeum
796.069.42	Sportmuzeumi gyüjtemények kezelése
796.069.538	Sportmuzeumi katalógusok
796.069.8	Sportmuzeumi kutatómunka
796(091):070.486	Sporttörténeti szaklapok
796(091):094	Sporttörténeti könyvritkaságok
796(091):098.1	Sporttörténeti zárt anyag a könyvtárban
796(091):161.1	Sporttörténeti fogalmak (logika)
796(091):17	Sporttörténet és etika
14	Filozófiai rendszerek
141.13	Idealizmus
141.82	Dialektikus materializmus
16	Logika
165.6/.8	Ismeretelméleti irányzatok
167	Tudományos kutatás
172	Társadalmi erkölcs
172.14	Hazaszeretet
301.15	Társadalmi jelenségek forrásai
301.16	Társadalmi kapcsolatok
303	A társadalomtudományok módszerei
304	Társadalmi kérdések általában. Társadalompolitika
32	Politika
323.1	Nemzeti mozgalmak
323.272	Forradalom
323.273	Ellenforradalom
323.4	Osztályharc
330.133.8	Értékelméletek
330.14	Az anyagi termelés alapjai
331	Munka. Munkáltató. Munkavállaló
342.2	Állam
342.4	Alkotmány
355/359	Hadtudomány
655	Könyvnyomtatás
681.3	Adatfeldolgozó gépek
737	Numizmatika
77.03	Dokumentum jellegü fényképek
779	Fényképgyüjtemények

12. táblázat
(folytatás)

801.3	Lexikológia
82(091)	Irodalomtörténet
82.09	Irodalmi kritika
82.03	Fordítás
908	Honismeret
929	Életrajz
929 A/Z	Egyéni életrajzok
796.07:929 A/Z	Egyes sportolók életrajza
796.07:929 Nurmi	Nurmi életrajza

13. táblázat

Az 1971. évi szakirodalom felmérése ETO bontásban

Főtáblázati szám		Dokumentumok száma	Százalék
0	Általános müvek. Bibliográfiák. Könyvtárügy. Testületek. Sajtóügy	15 000	1087
1	Filozófia. Bölcsészet. Logika. Etika. Esztétika	15 000	1087
2	Vallás. Teológia	10 000	0725
3	Társadalomtudományok. Szociológia. Politika. Népgazdaság. Nevelés. Kereskedelem. Közlekedés. Néprajz	85 000	6159
4	(Betöltetlen)	-	-
5	Természettudományok. Matematika. Csillagászat. Fizika. Kémia. Geológia. Biológia. Növénytan. Állattan	400 000	28 986
6	Alkalmazott tudományok. Orvostudomány. Müszaki tudományok. Bányászat. Haditechnika. Jármütechnika. Vegyipar. Kohászat. Építőipar	760 000	55 072
7	Művészet. Építészet. Képzőművészetek. Iparmüvészet. Szinház. Zene. Játék. Sport	35 000	2536
8	Nyelv és irodalom	30 000	2174
9	Földrajz. Életrajzok. Történelem	30 000	2174

TÓTH, István

ZUR KLASSIFIKATION DER KENNTNISSE IM SPORT UND IN DER GESCHICHTE (DK)*

Der Mensch ist zu unserer Zeit zwangsläufig verpflichtet, die alte Bestrebung seiner Vorfahren zu verwirklichen, indem er die über sich selbst und über die Welt gewonnenen Kenntnisse systematisiert. Das ist seine Lebensnotwendigkeit in dem, sich aus der wissenschaftlich-technischen Revolution ergebenden Informationsfluss. Der Informationsfluss ist eine sehr wichtige Sache, da Information ein wesentlicher Bestandteil des wissenschaftlichen und technischen Fortschrittes ist.

In den USA werden jährlich 11,8 Milliarden Dollars auf die Herstellung und Benützung von Informationen aufgewendet. Die in weiterem Sinne betrachtete Kenntnisindustrie (knowledge industry) ist fast der grösste Industriezweig in den USA. An der Informationslieferung nehmen mehr als 130.000 Rechenmaschinen teil, mehr als in allen übrigen Teilen der Welt insgesamt.

In der Sowjetunion arbeiteten 1971/72 1,056.000 Forscher und Ingenieure, zweimal so viel als in den USA. Nicht nur die Informationsmenge erhöht sich exponential, sondern auch die Anzahl der in der Wissenschaft betätigten. In den RGW-Ländern leisten 4 % der Beschäftigten eine wissenschaftliche Forschungs- und Planungsarbeit. Im kleinen Ungarn betrug die Zahl der Forscher 1956 3 Tausend, heute ist sie 23.000, die an 1198 Forschungsstellen arbeiten. Es ist eine wohl bekannte Tatsache, dass 90 % der je gelebten Wissenschaftler unsere Zeitgenossen sind.

Die Erhöhung des universellen Bestandes der Informationsquellen wurde von den 60-er Jahren an schneller, heutzutage beträgt sie jährlich etwa 12,5 %. Die Zahl der 1980 zu erscheinenden Fachbücher wird auf 413 Tausend geschätzt, und 1990 wird dieselbe um 160.000 Bänder höher sein. Die Zahl der Fachzeitschriften war 1962 72,5 Tausend, 1972 110.700. Für 1980 werden 2,920.000 zu erscheinende Fachartikel in den Zeitschriften erwartet, und dies wird sich bis 1990 verdoppeln. In der Sowjetunion gibt es 64.400 Fachibliotheken mit etwa 2 Milliarden Einheiten. Die British Library Lending Division (BLLD) leistete 1975/76 2,471,110 Ausleihen, was dem zwei Jahre früheren Stand gegenüber eine Erhöhung von 32 % bedeutet.

Hinter den erwähnten zahlenmässigen Angaben - und den noch nicht erwähnten Informationsquellen steckt eine fast unglaubliche Menge Information. Die besten Fachleute der Welt sind bemüht, die Möglichkeiten zu finden, sich in diesem Dschungel zurechtzufinden. Uns interessieren vor allem die spezifischen fachwissenschaftlichen Informationen, wo es im Informationsgewinn von grundsätzlicher Wichtigkeit ist, dass man zu den gemeinsamen Problemen der Veröffentlicher,

* 796(091)(4):007:061.3(439.151)"1978.07.17/21"

der Dokumentalisten und der Leser eine gemeinsame Sprache, eine gemeinsame Informationsbasis findet. Die internationale Information spielt eine zunehmend wichtige Rolle in der fachlichen Information.

Vom Ende des letzten Jahrhunderts an haben sich zahlreiche Systeme zur Klassifikation und Rücksuche des immer grösseren Dokumentmaterials gebildet. Die besten fanden auch internationale Verbreitung und werden noch heute in mehreren Ländern verwendet. Solche sind: Richardson's System, Brown's Subject Classification, Cutter's Expensiv Classification, Library of Congress Classification (LCC), Dewey Dezimal Classification (DDC), Bliss's Bibliographic Classification (BBC), die indische Ranganathan's Colon Classification (RCC), die sowjetische Bibliografitcheskaia i Bibliotetchnaia Klassifikacia (BBK), Universal Dezimal Klassifikation (UDK).

In der ganzen Welt hat sich nur die von der FID (Federation Internationale de DOCUMENTATION - Den Haag) gepflegte UDK verbreitet. In mehr als 70 Mitgliedländern der FID (von denen in 24 europäischen Ländern) wird sie in hunderttausend Institutionen zur Klassifikation von etwa 2 Milliarden Dokumente benutzt. (In Ungarn benutzen 45 % der Institutionen - etwa 3600 die DK). Diese, auf dem Dezimalsystem gründende Klassifikation ermöglicht uns, auch von einem in einer für uns unbekannten Sprache geschriebenen Dokument zu erfahren, worum es in der Veröffentlichung, im Buch, im Dokument handelt.

Solange man keine bessere universelle Klassifikation findet und international einführt, wird die DK überall gebraucht. Mehrere internationale Organe der UNESCO verwenden sie. In der Sowjetunion wird neben der BBK auch die DK in der VINITI gebraucht. In der DDR werden zwei Klassifikationen benutzt: die DK und die BBK. In Dänemark hat man in den Bibliotheken der vor kurzer Zeit aufgestellten Universitäten die DK eingeführt. In Holland und in Belgien wird die DK auch zur Klassifikation der Archive der Städtischen Verwaltungen, zur Klassifikation von Patentbeschreibungen und industriellen Katalogen verwendet.

Mit der Herausbildung der Klassifikationssysteme beginnt auch die Bildung der sog. Informationsrecherchesprachen. Es entstehen Suchwortsysteme, Indexmethoden, mit der elektronischen Datenverarbeitung verbunden Programmsprachen, Sprachen des Typs Deskriptor, Thesaurus usw. (Die one-line Systeme eignen sich auch zur Informationssuche auf der Grundlage von Natursprachen.

Von den Informationsrecherchesprachen werden im Rahmen dieser Konferenz zweie behandelt: der Thesaurus und die DK. Die immer mehr Raum gewinnenden, auf Natursprachen gründenden Thesaurien besitzen keinen universellen Charakter, sondern sind für ein Fachbereich oder für ein Land zusammengestellt. Die mehrsprachigen Thesaurien wollen den Informationsfluss auf internationaler Ebene erleichtern, der Weg bis zu ihrer Annahme wird aber noch lang sein. Die Unklarheit terminologischer Fragen erschwert die Vereinheitlichung.

Um Missverständnisse zu vermeiden will ich zunächst sagen, dass ich nicht gegen Thesaurus spreche. Auch sie haben ihre eigene Funktion. Ich selbst bin aktives Mitglied der Kommission Sportthesaurus der IASI/ICSPE. Neben zahlreichen Vorteilen haben sie aber auch Unvollkommenheiten, z.B., dass sie keinen universellen Charakter besitzen.

Die Kenntnisse der sich in der Körpererziehung- und Sportwissenschaft integrierenden Wissenschaften vermehren sich stürmisch. Dieser interdisziplinäre Charakter stellt nicht nur die Sportwissenschaftler und Sportfachleute, sondern auch die Sportdokumentalisten und -Informatoren vor schwierige Probleme. Die Sportwissenschaft wird zunehmend komplex und zusammengesetzt, und mit ihr entwickelt sich auch die Fachsprache. Auch unser Fachgebiet braucht Spezialisten, die dann spezielle Literatur und Information brauchen. Die Dokumente sollen also auch in der Hinsicht erklärt werden, ob sie Fach- oder interdisziplinäre Informationen enthalten. Zu dieser Analyse kann die DK sehr gut verwendet werden.

Die DK ist ein auf dem Dezimalsystem gründendes numerisches Signalsystem, das in den letzten hundert Jahren durch mehrere Veränderungen und Vervollkommungen seine heutige Form erreicht hatte. Die DK verteilt das menschliche Wissen in zehn Hauptabteilungen (0 -9), und bildet in diesen Abteilungen, Unterabteilungen und Gruppen. Die sog. Haupt-DK-Zahlen (einfache Begriffe, einfache DK-Zahlen) können durch allgemeine Anhängezahlen (in einem Fachbereich in demselben Sinne gebrauchte Begriffe) und besondere Anhängezahlen, Ausdrucksweisen verbunden werden. So können in derselben Kennzeichnung die verschiedensten Gegenstände und Begriffe verbunden werden. Die Informationsklassifikation auf Grund der DK benötigt eine gründliche Vorbereitung. Aus einer für den Laien gar nichts bedeutenden Zahlenreihe kann der, der das Kodsystem kennt, auch ohne Sprachkenntnis den Informationsgehalt ablesen.

Viele sind ihr abgeneigt, obwohl die DK eben wegen ihrer zahlenmässigen Kennzeichnungen zur elektronischen Datenverarbeitung geeignet ist. An mehreren Orten bildet die DK die Grundlage der automatisierten Informationssuche. In Ungarn beruht das elektronische Informationssystem des Nationalen Instituts für Leiterausbildung (BIBDOSZ) auf der DK.

An ihrer ersten Sitzung im Jahre 1961 hat die Arbeitskommission IASI/ICSPE die DK zur Klassifikation der Kenntnisse im Sport angenommen. Die Aufteilung und das Begriffsbereich der Abteilung des Fachbereiches 796/799 Sport... entsprach schon damals nicht den Bedürfnissen. Die Kommission Klassifikation der IASI begann die Vorbereitung der Revision des Fachbereiches Sport. 1964 ist eine Sport-DK in vier Sprachen erschienen, mit kleinen, aber von der FID nicht bestätigten Aenderungen. Von 1964 an erfolgte mit einer 10-jährigen Arbeit (unter Verantwortung von dr.Arnold und später I.Tóth) die umfassende Revision des Fachbereiches Sport, die dann vom Präsidium der IASI zwecks Genehmigung der FID zugeschickt wurde. 1974 ist sie von der FID angenommen worden, und 1975 im Band I der "Extensions and Corrections" (PI 74-31, PC75-10) der Revisionsvorschlag der Kommission Klassifikation der IASI/ICSPE bestätigt und international in Kraft gesetzt zur DK-Klassifikation des Sportmaterials.

Die Revision des DK-Fachbereiches 796/799 Sport... bedeutet, dass die Zahl der zu 796/799 gehörenden .01/.09 besonderer Anhängezahlen bzw. Kennzeichnungen rund 100 betrug, die dann durch die Revision verdreifacht, und so 303 wurde. Bei den Hauptabteilungszahlen stieg die Zahl der Kennzeichnungen in den vier Unterabteilungen von 366 auf 659, 300 davon sind neue Kennzeichnungen, während 97 Kennzeichnungen geändert bzw. gestrichen wurden. Das bedeutet insgesamt eine Veränderung von etwa 70 % der Kennzeichnungen des Sport-

Fachbereiches. Auf Grund der Begriffe und Ausdrücke des jetzigen 797/799 Sport... Fachbereiches kann ein DK-Thesaurus mit etwa 1500 Wörtern zusammengenstellt werden, unbeachtet die wichtigsten Ausdrücke der anknüpfenden Wissenschaftsbereiche, die noch weitere Tausend Deskriptors bedeuten.

Die FID/CCC, Pfleger der DK hatte keine besondere Fachkommission für den Sport, so wurde die Kommission Klassifikation der IASI/ICSPE gleichzeitig auch zur Fachkommission des 796/799 Sport... Fachbereiches der FID/CCC.

In Ungarn ist vor kurzer Zeit eine vollständige Ausgabe der DK in 42 Heften erschienen. Sie enthält mehr als 150.000 Kennzeichnungen. Die elektronische Datenverarbeitung des Sachwortindexes ist im Gange. 1977 erschien in Ungarn eine abgekürzte Fassung der DK, mit Verarbeitung des Heftes 9/2 "Extensions and Corrections" von 1976.

Für die Teilnehmer der Konferenz ist die DK sicherlich wohl bekannt. Wir halten es doch für nötig, die Kenntnisse zu erfrischen und zu zeigen, wie die DK auf dem Gebiet des Sportes, bzw. der Sportgeschichte benutzt werden kann, und welche Ausdrucksmöglichkeiten uns zur Klassifikation der Kenntnisse zu Verfügung stehen.

Den Aufbau der DK (Hauptabteilung, Abteilung, Unterabteilung usw.) und ihre Superstruktur enthält die Tabelle 1. Zur Darstellung der Kennzeichnungen der Fachbereiche Sport bzw. Geschichte haben wir die Hauptabteilungen 7 und 9 bis zu den Untergruppen aufgeteilt.

Die Tabelle 2. zeigt den Aufbau des Fachbereiches 796/799 Sport... Aus den Anhängezahlen der vorgelegten Gruppen werden die Kennzeichnungen der einzelnen Sportarten und Disziplinen gebildet.

Um dies zu veranschaulichen, zeigen wir die Klassifikation der Ballspiele (Tabelle 3.) und des Schwimmens (Tabelle 4.).

Den Aufbau und einige Kennzeichnungen der Geschichte enthält die Tabelle 5.

Die DK-Haupttafeln bestehen nur aus arabischen Ziffern, wobei man nach jeder dritten Ziffer einen Punkt setzen soll. (Diese Zahlen sollen als Dezimalzahlen betrachtet werden. Unter oder neben einander schreiben wir sie von linke nach rechts.) Zur Erweiterung des Ausdrucksvermögens der DK dienen die sog. Hilfstafel. Auf dieser Grundlage kann der interdisziplinäre Inhalt genau ausgedrückt werden.

Die besonderen Anhängezahlen sind im ganzen Gebiet der DK gültig. Das zeigt die Tabelle 8.

Betrachten wir jetzt all dies am Beispiel des Laufens (Tabelle 9). Hier zeigt sich gut der hierarchische Aufbau der DK, die Aufteilung der Begriffe, die voneinander abgeleitet werden können, sowie die Art und Weise, wie wir mit Hilfe der Hilfstafel komplexe Inhalte ausdrücken können.

Die DK Hauptzahlen 796/799 umfassen nur das Fachgebiet des Sports. Die Körpererziehung, die wir oft mit dem Sport verbinden - da wir die beiden für unvertrennbar halten - befindet sich in der Hauptabteilung 3, bei der Erziehung. Darüber informiert uns die Tabelle 10.

Zur Klassifikation der mit dem Sport verbundenen einzelnen Wissenschaftsdisziplinen, Sportgeräte und Sportanlagen werden nur Beispiele gezeigt (Tabelle 11.). Die Tabelle 12 gibt einige Kennzeichnungen zur Sportgeschichte.

Die Kommission Klassifikation IASI/ICSPE hat ihre Arbeit mit der Erarbeitung der früher schon erwähnten Revision nicht beendet. Die ganze DK erweitert und modernisiert allmählich ihr Begriffssystem und entwickelt ihre Ausdrucksweise. Auch die Kommission Klassifikation IASI hat die Aufgabe, die DK 796/799 und die dazu gehörenden besonderen Anhängezahlen zu verfeinern. Ausserdem beschäftigen wir uns auch mit der Vervollkommung der Klassifikation der Anlagen, Materiale und Geräte. Wir treffen Vorbereitungen zur Ausgabe einer mehrsprachigen Sport-DK.

Die Revision der DK erfolgt kontinuierlich. Früher beschäftigte man sich nur mit den Teilfragen. Mit der Aenderung der grundlegenden Struktur, der "Superstruktur" (der gegebenen Struktur der Hauptabteilung, dem Dezimalsystem, der Ordnung und Struktur der Unterabteilungen) - die die Modernisierung erschwert - beschäftigt man sich erst von 1971 an.

Die sozialistischen Länder haben die Fachliteratur des Jahres 1971 in einer Aufteilung der DK nach ermessen. Dabei zeigte es sich, wie grosse Unverhältnismässigkeiten sich aus der Dezimalaufteilung ergeben (Tabelle 13.). So lässt sich auch das Hindernis der Superstruktur verstehen, und auch, dass z.B. 100 Hauptabteilungen, 1000 Abteilungen und 10 000 Unterabteilungen bessere Verhältnisse ergeben könnten.

Überall in der Welt sucht man nach einem Ausweg aus der Krise der Klassifikation der Kenntnisse, um ein System herzustellen, das den Zielsetzungen des umfassenden internationalen Informationsaustausches am besten entsprechen könnte. Die UNESCO unterstützt diese Initiative, stellte sich seit 1967 an ihre Spitze und begann gemeinsam mit dem ISCU (International Counsil of Scientific Unions) unter dem Namen UNISIST (World Information System for Science and Technology) die Ausarbeitung eines weltoffenen wissenschaftlichen Informationsprogramms, das die Koordination der bereits funktionierenden Informationssysteme und ihre Verbindung zu einem umfassenden internationalen System erzielen soll. Seine Grundlage ist die "einheitliche Sprache", die nicht nur eine einheitliche Klassifikation bedeutet, sondern auch eine einheitliche bibliographische Beschreibung, eine einheitliche internationale Registratur der primären Dokumente, eine Normenbestimmung für Informationsträger, eine Vereinheitlichung der Terminologie, die Ausbildung der Informationsfachleute usw.

Die Projektoren der UNISIST benannten BSO (Broad System of Ordering) - (Umfassende Thematische Klassifikation) das Klassifikations-Indexsystem, das zeigen soll, in welchem System die gesuchte Information zu finden ist. Zur Planung dieses Systems hat die UNISIST die FID aufgefordert, die das SRC (Subject - field Reference Code) ausgearbeitet hat. Dazu haben sie das Wortgut der DK un des Bliss-Systems zur Grundlage genommen. Die FID arbeitete fünf Jahre lang am BSO, die erschienenen Tafel sind aber noch nicht endgültig. Den Plänen nach sollte die Hierarchie des SRC 3 Ebenen enthalten, d.h. durch 4 Ziffern ausdrückbar (00-99 Hauptabteilungen, 000-999 Abteilungen, 0000-9999 Unterabteilungen).

Die Steife der DK wäre aufgelöst, die durch besondere Anhängezahlen ausgedrückten Begriffe hätten in Klammern auch 3 Hierarchiestufen, und sie wären auch selbständig verwendbar in der Informationsrecherchesprache. So würde die SRC Superstruktur 20 000 Begriffe, Erscheinungen und Kenntnisse umfassen, und würde sich zur Verbindung der verschiedenen Systeme eignen. Das könnte vielleicht auch als DK-Superstruktur dienen.

Die UNESCO hielt die Einführung der verschiedenen internationalen Normativen zur Erleichterung des internationalen Informationsaustausches für nötig. Dazu dienen NATIS (National Informations System), UBC (Universal Bibliographic Controll - Einheitliche Bibliographische Kontrolle). Auf dieser Grundlage entstand das UAP-Programm (Universal Availability of Publications), im Sinne dessen alle Veröffentlichungen der Welt für die Ansucher gesichert werden sollen. So entstand die ISBN (International Standard Book Number) und die ISBN (International Standard Serial Number), die heutzutage schon in fast allen Ländern an den ausgegebenen Büchern und erschienenen Zeitschriften zu sehen sind.

Die Gesellschaft für Klassifikation versammelte sich im April 1978 das zweite Mal, um die "Zusammenarbeit in der Klassifikation" zu verwirklichen.

*

Im Rahmen dieses Vortrags wollte ich mit einigen zahlenmässigen Angaben die Informationsmenge zeigen, in der sich der heutige Mensch zurechtfinden muss. Durch die Darstellung einer dieser Möglichkeiten, die Klassifikation der Kenntnisse mit der DK - was meistens nur eine Erneuerung der Kenntnisse war - wollte ich am Beispiel der zwei Fachbereiche, Sport und Geschichte, das Ergreifen und die Beschreibung des im Dokument steckenden Informationsinhaltes darstellen. In einigen Worten sprach ich über die Bestrebungen, die zur Revision und Modernisierung der DK, bzw. zum bisher bekannten grössten internationalen Kooperationsunternehmen auf dem Gebiet der Information, das sich im Rahmen der von der UNESCO unterstützten UNISIST entfaltet. Wir hoffen durch all dies einen Ausweg aus der vielgenannten "Informationskrise" zu finden.

Tabelle 1.

Aufbau der DK-Hauptzahlen

Hauptabteilungen	Abteilungen	Unterabteilungen	Gruppen, Untergruppen
0 Allgemeine Werke	71 Städtebau	791 Öffentliche Unterhaltung	
1 Philosophie. Philologie	72 Architektur	792 Theaterkunst	
2 Religion. Theologie	73 Bildhauerei	793 Gesellschaftsunterhaltung	
3 Gesellschaftswissenschaften. Soziologie. Kritik. Recht	74 Kunstgewerbe	794 Gesellschaftsspiele	
4 (Unerfüllt)	75 Malerei	795 -	
5 Kulturwissenschaften. Mathematik. Physik usw.	76 Graphik	796 Sportspiele. Turnen. Leichtathletik. Kampfsporte. Wintersporte	796.3 Ballspiele 796.3.23 Basketball
6 Angewandte Wissenschaften. Medizinische-, Tehnische-, landwirtschaftliche Wissenschaften	77 Photographie 78 Musik 79 Unterhaltung. Film. Theater. Spiele. Sport	797 Wassersporte. Sportfliegen 798 Reitsport. Fahrsport 799 Sportangeln. Sportschiessen	797.2 Schwimmen 797.212.2 Brustschwimmen 798.2 Reiten 798.29 Military 799.3 Sportschiessen 799.311.2 Pistolenschiessen
7 Kunst. Bildende Künste. Architektur. Spiel. Sport	91 Geographie. Reisebeschreibungen	930 Geschichtswissenschaft	930.1 Theorie der Gesch. wissenschaft
8 Sprache. Literatur	92 Biographie	940 Geschichte Europas	930.24 Chronologie
9 Geographie. Biographie. Geschichte	93/99 Geschichte	950 Geschichte Asiens	943.8 Geschichte Polens
		960 Geschichte Afrikas	951.8 Geschichte Mongoliens
		970 Geschichte von Nord- u. Mittelamerika	961.2 Geschichte Libiens 982.014 Geschichte der Asteken
		980 Geschichte Südamerikas	982 Geschichte Argentinies
		990 Geschichte von Ozeanien und des Polargegends	995 Geschichte von Neu-Guinea

Tabelle 2.

796/799 Sport. Spiele. Leibesübungen. Körperübungen

796	Sport. Spiele. Turnen. Leichtathletik usw.
796.1	Spiel und Erholung im Freien. Kinderspiele
796.2	Bewegungs- und Geschichklichkeitsspiele mit Geräten
796.3	Ballspiele (Hand-, Basket-, Volley-, Fussball, Tennis, Golf, Hockey usw.)
796.4	Gymnastik. Leistungsgymnastik. Turnen. Leistungsturnen. Akrobatik. Leichtathletik
796.5	Wandern. Bergsport. Orientierungsport. Camping
796.6	Radsport. Radfahren. Rollschuhlaufen
796.7	Kraftfahrsport. Kraftradsport
796.8	Kampf- und Verteidigungsport. Schwerathletik. Kraftsport
796.9	Wintersport. Eissport. Skisport. Schlittensport
797	Wassersport. Flugsport
797.1	Wasserfahrsport
797.2	Schwimmen. Tauchen. Wasserspiele. Wasserspringen
797.5	Flugsport. Fallschirmsport
798	Reit- und Fahrsport. Sport mit Pferden und anderen Tieren
798.2	Reitsport
798.4	Pferderennen. Galopprennsport
798.6	Fahrsport mit Pferden. Trabrennen
798.8	Hundesport
798.9	Sonstige Tierwettbewerbe
799	Fischereisport. Angelsport. Jagdsport. Schiessport
799.1	Fischfang als Sport
799.2	Jagdsport
799.3	Schiesssport. Scheibenschiessen

796.3	Ballspiele
796.31/.32	Ballspiele mit der Hand
796.31	Hochballspiele mit kleinem Ball. Wandball. Feldball. Jägerball. Reiterball usw.
796.32	Hochballspiele mit grossem Ball Handball. Basketball. Volleyball
.322	Handball
.322.2	Grossfeldhandball
.4	Kleinfeldhandball
.6	Hallenhandball
796.323	Basketball. Korbball
796.325	Volleyball
796.328	Sonstige Hochballspiele mit grossem Ball. Flugball. Netzball. Faustball. Schreuderball
796.33	Ballspiele mit den Fuss
.332	Fussbal
.333	Rugby und amerikanischer Fussball
.3	Rugby mit 15 Spielern (Rugby Union)
.4	Rugby mit 13 Spielern (Rugby League)
.7	Amerikanischer Fussball
.334	Pushball
796.34	Hochballspiele mit Schlagern
.342	Tennis. Lawntennis
.344	Federballspiele. Badminton
.345	Pelota. Jai alai, usw.
.346	Rackets. Squas Rackets
.2	Rackets
.4	Squash Rackets
796.35	Niederballspiele mit Schlägern
.352	Golf
.2	Konventionelles Golf
.4	Minigolf
.355	Hockey, z.B.
.093.582	Rasenhockey
.584	Hallenhockey
.356	Lacrosse
.357	Baseball. Softball
.2	Baseball
.4	Softball
.358	Kricket
796.38	Tisch-, Kugel- und -Ballspiele
.382	Billard und ähnliche Spiele
.2	Billard auf Tisch ohne Beutel
.3	Englisches Billard (auf Tisch mit Beuteln). Pool. Snocker usw.
.386	Tischtennis
796.39	Sonstige Ballspiele

Tabelle 4.

797.2		Schwimmen. Tauchen. Wasserspiele. Wasserspringen
797.21		Schwimmen ohne Hilfsmittel
.212		Schwimmarten, -disziplinen
.2		Brustschwimmen, z.B.
	.093.3	(181m100) 100 m-Brustschwimmen
		(181m200) 200 m-Brustschwimmen
.3		Rückenschwimmen, z.B.
	.093.3	(181m100) 100 m-Rückenschwimmen
		(181m200) 200 m-Rückenschwimmen
.4		Freistilschwimmen. Kraulschwimmen, z.B.
	.093.3	(181m100) 4x100-m-Freistilstaffelschwimmen
		(181m200) 4x200-m-Freistilstaffelschwimmen
	.093.344	(181m100) 100-m-Freistilschwimmen
		(181m400) 200-m-Freistilschwimmen
.6		Schmetterlingschwimmen. Delphinschwimmen, z.B.
	.093.3	(181m100) 100-m-Schmetterlingschwimmen
		(181m200) 200-m-Schmetterlingschwimmen
.7		Lagenschwimmen, z.B.
	.093.3	(181m200) 4x100-m-Lagenschwimmen
		(181m400) 200-m-Lagenschwimmen
	.093.344	(181m100) 400-m-Lagenschwimmen
797.212.8		Langstreckenschwimmen in freiem Wasser (Fluss, See. Meer)
797.212.9		Sonstige Schwimmarten
797.214		Rettungsschwimmen, z.B.
		(26) im Meer
		(28) im Binnenwasser
797.215		Tauchen. Tauchsport, z.B.
	:796.56	Orietierungs-Tauchschwimmen
		(181m8) Tauchen in 8-m-Tiefe
.2		ohne Hilfsgeräte
.4		mit Hilfsgeräten
797.217		Kunstschwimmen. Wasserballett
.2		Synchronisiertes Schwimmen
.4		Kunstreigenschwimmen
797.22		Schwimmen mit Hilfsmitteln
797.25		Wasserspiele. Wasserball
.253		Wasserball. Wasserpolo
.259		Sonstige Wasserspiele mit Ball
797.26		Wasserspringen
.262		Kunstspringen, z.B.
		(181m3) Kunstspringen aus 3-m-Höhe
.264		Turmspringen

Tabelle 5.

DK 93/99 Geschichte. Geschichtswissenschaft

930	Allgemeine Fragen. Geschichtswissenschaft
.1	Theorie der Geschichtswissenschaft. Geschichtsphilosophie
.2	Methoden der geschichtlichen Untersuchung auf Grund schriftlicher Quellen
.22	Urkundenlehre. Diplomatik
.23	Geschichtskritik
.24	Geschichtliche Chronologie
.25	Archivwissenschaft. Archivalistik. Archive
.27	Epigrahie. Paleographie
930.85	Kulturgeschichte
930.9	Weltgeschichte
931	Geschichte des Altertums im allgemeinen (bis 476 n.u.Z.)
932	Geschichte des altertümlichen Aegyptens
938	Geschichte des altertümlichen Griechenlandes
939.86	Geschichte Pannoniens
94	Geschichte des Mittelalters und der Neuzeit im allgemeinen
940	Geschichte Europas
943.9	Geschichte Ungarns
943.915.1	Geschichte von Budapest
945	Geschichte Italiens
948	Geschichte der skandinavischen Staaten
950	Geschichte Asiens
960	Geschichte Afrikas
97	Geschichte von Nord- und Mittelamerika
98	Geschichte von Südamerika
99	Geschichte von Ozeanien und des Polargegends

Tabelle 6.

Besonderen Anhängezahlen zu DK 796/799 Sport...

Die .01/.09 sind gültig nur im Sportfachgebiet

796.01	Philosophie. Theorie. Zweck. Methodik. Ethik. Ästhetik
.011	Philosophische und wissenschaftstheoretische Grundlagen von Körperkultur und Sport
.011.5	Sportethik
.011.7/.8	Sportästhetik
796.012	Bewegungslehre. Sportliche Bewegung. Sportmotorik
.012.4/.48	Bewegungsgrundformen. Bewegungsarten. (Gehen. Laufen. Drehen. Wurf. Starten usw.)
.015	Methodik. Sportliche Training. Sportliche Leistung. Belastung
.015.5	Trainingsarten
796.02	Technische Fragen. Übungsstätten. Sportgeräte. Ausrüstungen. Materialien usw.
.022	Spiel-, Turn- und Sportgeräte
796.03	Sportbewegung. Sporttätigkeit nach verschiedenen Gesichtspunkten
.032	Olympische Bewegung. Olympische Gedanke. Olympische Spiele
.032.2	Olympische Spiele
.034	Massen- bzw. Spitzensport
796.05	Kampfweise. Kampftmittel. Strategie. Taktik
.052	Taktische Auffassung
796.06	Organisation im Allgemeinen. Regeln. Vorschriften. Formalitäten. Sportfunktionen
.062.4	Organisation von Sportveranstaltungen
.063	Wettkampf-, Spiel- bzw. Sportregeln
796.07	Art der Beschäftigung mit Sport
.071.2	Berufssportler, -spieler
.072.4/.5	Schiedsrichter. Linienrichter. Wissenschaftliche Sachverständige
796.08	Art der Beteiliegung an Sport. Speziale Spielformen
.082.1	Einer gegen einer. Einer z.B. 796.342.082.1 Tennis-Einzel
.085	Normale Mannschaftsteilnehmer. Team
.086	Geminderte Sportlerzahl in einer Mannschaft z.B. 796.332.086 Fussball mit geminderter Spielerzahl
796.09	Wettbewerbe. Rekorde
.093.1	Wettbewerbe. Wettspiele
.093.114	Pflichtübungen. Kürübungen
.093.6	Wettbewerbe nach Anzahl der Disziplinen
.093.645.1	Moderner Fünfkampf

B.A. mit - (Bindestrich) z.B. 799.3-2 Schiessen an beweglichen Zielscheiben

Tabelle 7.

DK 796.015 (Zeichen 55)

796.015	Methodik. Sportliches Training. Sportliche Leistung. Belastung
796.015.1	Trainingstheorie und -methodik
796.015.2	Trainingsprogramm. Trainingsplanung
796.015.3	Trainingsperioden. Trainingszyklen. Trainingsstufen
796.015.4	Trainingsorganisation. Trainingsführung
796.015.5	Trainingsarten
.51	Intervalltraining
.52	Krafttraining. Muskelkrafttraining. Bodybuilding
.521	Isometrisches Muskelkrafttraining
.523	Isotonisches Muskelkrafttraining
.525	Auxotones Training
.53	Ausdauertraining
.55	Ergänzungstraining
.56	Ausgleichstraining
.57	Aerobes und anaerobes Training
.58	Kreistraining
.59	Andere Trainingsformen (Fartlek-, Vorstellungs-, Targettraining usw.)
796.016.6	Belastung. Belastungsfähigkeit. Formentempierung
796.015.8	Sportliche Leistung

Tabelle 8.

DK - allgemeine Anhängezahlen

Beiordnung	Zeichen	+	796.41+796.42 796.437+439)	Turnen und Leichtathletik Sport in der Tschechoslowakei und in Ungarn
Erstreckung	Zeichen	/	796/799 796.81/.82	Sport. Sporarten Freistil- und griechisch-römischer Ringkampf
Beziehung	Zeichen	:	796.01:159.9 796:016	Sportpsychologie Fachbibliographien in Sport
Allgemeine Anhängezahlen der Sprache	Zeichen	=	796(02)=945.11 796.032:2(091)=20	Sportbücher in ungarischer Sprache Geschichte der Olympischen Spiele in englischer Sprache
Allgemeine Anhängezahlen der Form	Zeichen	(0)	796(091) 796.42(042.3)	Sportgeschichte Vorträge über Leichtathletik
Allgemeine Anhängezahlen des Ortes	Zeichen	(1/9)	796.42.093.1(4) 796.422.12(181m100)	Europa-Meisterschaften in Leichtathletik 100 m-Lauf
Allgemeine Anhängezahlen der Rassen und Völker	Zeichen	(=...)	796.332(=927) 796(=1.3)	Fussball bei den Arabern Sport der altertümlichen Völker
Allgemeine Anhängezahlen der Zeit	Zeichen	"..."	796.032.2"322" 796.032.2"-"	Olympische Sommerspiele Olympische Spiele des Altertums
Alphabetische Unterteilung	Zeichen	A/Z	796.41Schwed 796.431 Fosbury	Schwedische Gymnastik Hochsprung. Fosbury Flop
Allgemeine Anhängezahlen des Gesichtspunktes	Zeichen	.0...	796.000.17 796:001.189.001.12	Ethische Aspekte des Sports Programm der sportwissenschaftlichen Forschung
Allgemeine Anhängezahlen mit Bindestrich	Zeichen	-0...	796.42-055.2 796-058.2	Leichtathletik der Frauen Arbeitersport

Tabelle 9.

7	Künste. Unterhaltung. Sport
79	Unterhaltung. Spiel. Sport
796	Sportspiele. Turnen. Leichtathletik
796.4	Turnen. Leichtathletik
796.42	Leichtathletik
796.422	Laufen
796.422.1	Flachlaufen
796.422.12	Kurzstreckenlauf
796.422.12(181m100)	100 m-Lauf
796.422.12(181m100)-055.2	100 m-Lauf für Frauen
796.422.12.001.83	Popularisierung des Kurzstreckenlaufes
796.422.120Owens	Kurzstreckenlauf von Owens
796.422.12(181m100):796.032.2"322"	100 m-Lauf an den Olympischen Sommerspielen
796.422.12(=75)	Kurzstreckenlauf bei den Griechen im Altertum
796.422.12.093.1(4)	Kurzstreckenlauf bei den Europa-Meisterschaften in Leichtathletik
796.422.12(075.8)(091)	Lehrbuch über die Geschichte des Kurzstreckenlaufes
796.422.12=945.11	Literatur über den Kurztreckenlauf in ungarischer Sprache
796.422.12:577.31	Biomechanik des Kurzstreckenlaufes
796.422.12/.14	Kurz- und Mittelstreckenlauf
796.422.12+796.431.2	Kurzstreckenlauf und Weitsprung
796.422.12.015.2	Trainingsplanung im Kurzstreckenlauf

Tabelle 10.

DK 372.879.6 Körpererziehung

3	Gesellschaftswissenschaften
37	Erziehung und Unterricht. Benutzung der Freizeit
37.037.1	Bewegungserziehung in der Schule
37.068:796	Ausserschulischer Sport
371	Organisatorische Fragen des Unterrichtes und der Erziehung
371.124:796	Sportlehrer
371.3	Unterrichtsmethoden
371.382	Spiel (Sport)
371.398	Ergänzungsunterricht. Sonderstunden
371.4	Erziehungssysteme
371.616:796	Schulische Sportplätze
371.624	Turnsäler. Schwimmhallen
371.695	Unterrichtsspiele
371.7	Gesundheitswesen der Schulen
371.8	Studentenleben
372.363	Bewegungen. Spiele
372.879.6	Körpererziehung
378	Hochschulwesen
378.6	Fachhochschulen
378.679.6	Hochschule für Körpererziehung
379.8	Benutzung der Freizeit

Tabelle 11.

	Verwandte Gebiete
000.4	Terminologie
001.5	Wissenschaftliche Theorien
001.891	Forschung
002	Dokumentation
007	Kybernetik. Kommunikation
009	Kulturwissenschaften im allgemeinen
016	Fachbibliographien
070.446	Sportartikel
140.8	Weltanschauung
159.9	Psychologie
168.521	Naturwissenschaften
17	Ethik
301	Soziologie
301.18	Gesellschaftsforschung
32	Politik
355.233.22	Körperliche Erziehung (militärisch)
362.83	Jugendsport
37	Erziehung. Unterricht. Freizeit
519.2	Mathematische Statistik
53	Physik
551	Meteorologie
572	Anthropologie
577.31	Biomechanik
611	Anatomie
612.7	Bewegungsorgane
612.8	Nervensystem
629.118.3	Fahrräder
629.125	Sportboote
646.47	Sportkleidung
685.316	Sportschuhe
685.6/.7	Sportgeräte. Turngeräte
725.74	Schwimmhallen
725.826	Stadien
725.85	Turnsäler. Turnhallen
725.86	Eislaufplätze
725.87	Bootshäuser
727.3	Universitätsgebäuden
727.7	Museen, Gemäldegalerien
794.1	Schach
801.3	Lexikologie
82	Literatur
82.01	Literarische Aesthetik
929	Lebensgeschichte. Biographie

Tabelle 12.

Einige DK-Zahlen zum Thema Information der Sportgeschichte

796(091)(100)(0.027.3)	Universale Sportgeschichte in Volksausgabe
796(091)(0.035.2)	Mikrokopien zur Sportgeschichte
796(091)(0.067.2)	Geheime sportgeschichtliche Dokumente
796(091)(031)	Sportgeschichtliche Enzyklopädien
796(091)(0.35.3)	Sportgeschichtliche Monographien
796(091)(043)	Dissertationen über Sportgeschichte
796(091)(051.6)	Sportgeschichtliche Referatblätter
796(091)(075.8)	Universitätslehrbücher über Sportgeschichte
796(091)	Sportgeschichte
796(093)	Sportgeschichtliche Quellen
796.038(431:44)	Sportbeziehungen zwischen Frankreich und Ungarn
796(091)(100)	Universelle Sportgeschichte
796(091)(4):061.3(439.151)	Europäische Konferenz für Sportgeschichte in Budapest
796(091)(439.151)	Sportgeschichte von Ungarn
796"312"	Sport der Gegenwart
796"19"	Sport des 20. Jahrhunderts
796.332"1978"	Fussball im Jahre 1978
796.032.2"-"	Olympische Spiele des Altertums
796.032.2(388)"-"	Olympische Spiele des Altertums in Elis
796.032.2"312"	Olympische Spiele der Neuzeit
796.032.2(470.311)"322""1980"	Olympische Sommerspiele Moskau 1980
796.032.2"-"-055.15	Sport der Jungen an den Olympischen Spielen im Altertum
796-056.26	Sport der körperlich behinderten
796-056.45	Sport der überdurchschnittlichen Talente
796-057.2	Sport der Arbeiter
796-057.87	Sport der Studenten
796-055.26+796-053.4	Sport der Mütter und Kleinkinder
796(091):001.4	Terminologie der Sportgeschichte
796(091):002	Dokumentation der Sportgeschichte
796(091):007	Information der Sportgeschichte
796:009	Sportkultur-Wissenschaft
796(091):016	Fachbibliographie der Sportgeschichte
796(091):016"1978"	Sportgeschichtliche Fachbibliographien des Jahres 1978
796.032.2:016"312"	Bibliographie der Olympischen Spiele der Neuzeit
017.43:796(091)	Antikvariatskatalogen vom Gesichtspunkt der Sportgeschichte

796(091):021.62	Zweigbibliothek für Sportgeschichte
796(091)(02):025.342	Alphabetischer Katalog der Bücher über Sportgeschichte
796(091):025.43	Sportgeschichtlicher Thesaurus
796(091)(02):025.45 DK	Klassifikation von sportgeschichtlichen Bücher nach der DK
796(091):025.5:027.7	Referenzdienst für Sportgeschichte in den Universitätsbücherein
06.013 IASI	Statut der IASI
06.044(420)"1978" IASI	Sitzung des EK der IASI 1978 England
069	Museologie
796:069.02	Sportmuseum
796:069.42	Behandlung der Sammlungen der Sportmuseen
796:069.538	Katalogen von Sportmuseen
796:069.8	Forschungsarbeit in Sportmuseen
796(091):070.486	Fachzeitschrifte der Sportgeschichte
796(091):094	Raritätsbücher über Sportgeschichte
796(091):098.1	Verschlossenes Material über Sportgeschichte in Bibliothek
796(091):161.1	Begriffe der Sportgeschichte (Logik)
796(091):17	Sportgeschichte und Ethik
14	Philosophische Systeme
141.13	Idealismus
141.82	Dialektischer Materialismus
16	Logik
165.6/.8	Erkenntnistheoretische Richtungen
167	Wissenschaftliche Forschung
172	Gesellschaftliche Moral
172.14	Vaterlandsliebe
301.15	Quellen von gesellschaftlichen Erscheinungen
301.16	Gesellschaftliche Beziehungen
303	Methoden der Gesellschaftswissenschaften
304	Gesellschaftliche Fragen im allgemeinen. Gesellschaftspolitik
32	Politik
323.1	Nationale Bewegungen
323.272	Revolution
323.273	Gegenrevolution
323.4	Klassenkampf
330.133.8	Werttheorien
330.14	Grundlagen der materiellen Produktion
331	Arbeit. Arbeitsanwender. Arbeitnehmer
342.2	Staat
342.4	Verfassung
335/359	Kriegswissenschaft

655	Buchdruckerei
681.3	Maschinen für Datenverarbeitung
737	Numismatik
77.03	Photos von Dokumentart
779	Photosammlungen
801.3	Lexikologie
82(091)	Literaturgeschichte
82.09	Literaturkritik
82.03	Übersetzung
908	Heimatskunde
929	Biographie
929 A/Z	Individuelle Biographien
796.07:929 A/Z	Biographie einzelner Sportler
796.07:929 Nurmi	Piographie von Nurmi

Tabelle 13.

Fachliteratur des Jahres 1971 in DK-Aufteilung

Hauptzahl		Anzahl der Dokumente	Prozent
0	Allgemeine Werke. Bibliographien. Bibliothekswesen. Korporationen. Presse	15 000	1087
1	Philosophie. Philologie. Logik. Ethik. Aesthetik	15 000	1087
2	Religion. Theologie	10 000	0725
3	Gesellschaftswissenschaften. Soziologie. Politik. Volkswirtschaft. Erziehung. Handel. Verkehr. Ethnographie	85 000	6159
4	(Unerfüllt)	-	-
5	Naturwissenschaften. Mathematik. Astronomie. Physik. Chemie. Geologie. Biologie. Botanik. Zoologie	400 000	28 986
6	Angewandte Wissenschaften. Medizin. Technische Wissenschaften. Bergbau. Kriegstechnik. Verkehrstechnik. Chemische Industrie. Mettallurgie. Bauindustrie	760 000	55 072
7	Kunst. Architektur. Bildende Künste. Kunstgewerbe. Theater. Musik. Spiel. Sport	35 000	2536
8	Sprache und Literatur	30 000	2174
9	Geographie. Biographien. Geschichte	30 000	2174

A. M. OLSEN ÜLÉSELNÖKI ZÁRSZAVÁBÓL

Megköszönte az előadásokat, a felszólalásokat, valamint a résztvevők nagy érdeklődését. Bár a II. plenáris ülésen a szekció munkáját külön összefoglalja majd, most mégis megjegyzett annyit, hogy a sporttörténészek és a sportinformációs szakemberek rendszeres széles körü együttmüködése a sport a sport-thesaurus munkálatok fejlődésének elemi előfeltétele.

CLOSING SPEECH OF SESSION PRESIDENT A. M. OLSEN

He thanked for the lectures, the contributions and for the great interest the participants had manifested. The work done by the section will be summarized at the IInd plenary session but he still points out that the evaluation of a systematic cooperation between sporthistorians and experts in sports information is a preliminary condition of work concerning sports thesaurus.

II. PLENÁRIS ÜLÉS

II. PLENARY SESSION

1. rész. Szekciókon kivüli referátumok

Part 1. Other reports

(Üléselnök: Wildt, Klemens)
(President of the session: Wildt, Klemens)

WILDT, Klemens

ÜLÉSELNÖKI MEGNYITÓ

Az elnök tisztelettel köszönti az ülés résztvevőit. Megköszöni a konferencia szervezőinek, hogy a rövid időkeretben is találtak lehetőséget arra, hogy a szekció-programokhoz szorosan nem kapcsolódó, de fontos más előadásokat is megtartsanak. H. Ueberhorst, W. Gronen és L. M. Rouppert urak előre bejelentették a Szervező Bizottságnak előadásaikat.

Az elnök felkéri végül az előadókat referátumaik megtartására.

WILDT, Klemens

ERÖFFNUNG DES VORSITZENDEN

Der Vorsitzende begrüsst die Teilnehmer der Sitzung. Er bedankt sich bei den Organisatoren der Konferenz für die Möglichkeit, die trotz der kurzen Zeit für Referate gegeben wurde, die sich dem Programm der verschiedenen Sektionen nicht eng anschliessen, doch von grosser Bedeutung sind.

Kollegen H. Ueberhorst, W. Gronen und L. W. Rouppert haben ihre Beiträge dem Organisationskomitee im voraus angemeldet.

Schliesslich bittet er die Referenten, ihre Beiträge zu halten.

UEBERHORST, Horst

KONZEPTION EINER NEUEN SPORTGESCHICHTE

Die Studierenden an den Sportinstituten der Bundesrepublik haben ihr sporthistorisches Wissen in den vergangenen Jahren fast ausschliesslich aus Bruno Saurbiers "Geschichte der Leibesübungen" und Carl Diems "Geschichte des Sports und der Leibeserziehung" bezogen, obwohl in Fachkreisen immer wieder auf die Notwendigkeit einer neuen Sportgeschichte hingewiesen wurde, die dem modernen Erkenntnisstand entsprechen sollte. Ein solches Geschichtswerk musste, um wissenschaftlichen Ansprüchen zu genügen, in Teamarbeit erstellt werden. Für den Herausgeber des umfassenden Werkes war es notwendig, jeweils Spezialisten für einzelne Epochen oder historische Problemfelder zu finden.

Als der Verlag Bartels und Wernitz, Berlin die von mir erarbeitete Konzeption einer sechsbändigen "Geschichte der Leibesübungen" akzeptierte und sich zur Veröffentlichung bereit erklärte, begann ich um 1970 mit der Vorbereitung, musste aber bald erkennen, dass es sehr schwierig war, für den ersten Band - Leibesübungen in frühen Hochkulturen - geeignete Mitarbeiter zu finden. Die folgenden Bände konnten dann von Experten in Teamarbeit erstellt werden und stellen sich im einzelnen wie folgt dar.

Band 2: "Leibesübungen in der griechischen und römischen Antike". Ein einleitendes Kapitel befasst sich kultursoziologisch mit der Geschichte früher Reitervölker und bildet das Bindeglied zu Band 1 und den nächsten Bänden, soweit es sich um reitersportliche und kulturtragende Elemente handelt. Es folgen Beiträge über den Sport im griechisch-hellenistischen Zeitalter, über den Sport bei den Etruskern und Römern, Leibesübungen im Frühchristentum und in der Völkerwanderungszeit. Daran wird sich Band 3 anschliessen "Leibesübungen in Deutschland", der als Doppelband konzipiert ist, d. h. Teil I umfasst die Zeit von den Germanen bis zum ersten Weltkrieg, Teil II die Zeit vom ersten Weltkrieg bis zur Gegenwart. Das Besondere der Konzeption ist die Verbindung von chronologischer und problemorientierter Darstellung. Entsprechend der ausserordentlichen gesellschaftspolitischen Bedeutung des modernen Sports soll der Entwicklung der vergangenen 60 Jahre ein breiter Raum zugestanden werden. Band 4 - bereits erschienen - befasst sich mit den Sportnationen, die in besonderer Weise den Sport in ihr gesellschaftliches System integriert haben: USA, UdSSR, Japan, England. Diese Zusammenstellung ist nicht als Rang- oder Wertordnung zu verstehen. In den USA erscheint der Sport eng verbunden mit einem System der Gesundheitserziehung, mit einem breiten Wettkampfprogramm an den Colleges und Universitäten, mit dem Profitum, mit Massenmedien und Sportartikelindustrie als Spiegelbild einer vom Wettbewerb bestimmten Gesellschaftsordnung. Demgegenüber versteht sich die UdSSR als Zentrum einer sozialistischen Sportbewegung, einer systematisch und zentralistisch aufgebauten, allumfassenden Körperkultur, die vom Massensport zum Leistungssport, vom Schul- und Hochschulsport bis zur Bewegungspause am Arbeitsplatz, von der

Kinderkrippe bis ins Greisenalter reicht. England verdient als Geburtsland des modernen Sports besonders hervorgehoben zu werden. Die angelsächsische Spiel- und Sportbewegung, die von den Schulen, Colleges und Universitäten ausgegangen ist, hat den Sport der Gegenwart, sei es die olympische Bewegung, sei es der Sport in Schulen und Universitäten, in Verbänden und Vereinen, wesentlich geprägt, mit Regelwerken versehen und ihm die Leistungskomponente verliehen. In Japan schliesslich sind östliche und westliche Wesensart eine Verbindung eingegangen, die auch auf sportlichem Gebiet sich positiv ausgewirkt hat. Neben den traditionellen Leibesübungen, die grösstenteils von den Samurais entwickelt wurden, begegnen wir vielen modernen Sportarten, in denen die Japaner es zu hervorragenden Leistungen gebracht haben. So sind in Japans Gesellschaftssystem, zu dem auch der Sport gehört, Tradition und Fortschritt zu einer neuen Form zusammengewachsen, die auch auf andere Lander ausstrahlt.

Band 5 ist den Leibesübungen bzw. der Körperkultur in Europa gewidmet. Das Hauptproblem bestand darin, 20 Beiträge von verschiedenen Autoren in einem Band unterzubringen und zu einer relativ homogenen Konzeption zu kommen. Die allgemeinen Leitlinien liessen den Verfassern in der Anlage und Durchführung ihrer Arbeit weitgehend freie Hand und verpflichteten sie lediglich zu einer wissenschaftlichen Arbeit und zur Einordnung der Leibeserziehung/Körpererziehung in einen gesellschaftlich-kulturellen Gesamtzusammenhang. Nur so war es möglich, Experten aus Ost und West, d. h. aus allen europäischen Ländern zusammenzubringen, obwohl sie unterschiedlichen Gesellschaftssystemen angehörten und divergierende politische Überzeugungen vertraten. Ob dies zu einer Intensivierung der sportwissenschaftlichen und kulturellen Beziehungen der europäischen Völker beiträgt, ist offen. Wünschenswert ist es, und die Chancen sind gegeben.

Bei der Konzeption dieses Bandes habe ich mich von der Vorstellung leiten lassen, dass es eine gemeinsame Geschichte der europäischen Völker gibt, die sich auch in den jeweiligen Formen der Leibesübungen, des Sports, der Körperkultur widerspiegelt. Insgesamt haben die Beiträge ein variationsreiches Bild und eine erstaunliche Vielfalt des Denkens und Handelns auf der Grundlage der jeweiligen Nationalkultur erbracht. Als typisch für die neuzeitliche Sportgeschichte in Europa können demnach angesehen werden: die Auseinandersetzung zwischen dem Jahnschen Turnen und der schwedischen Gymnastik, bzw. dem slawischen Sokolturnen, zwischen Arbeitersport und bürgerlicher Turn- und Sportbewegung, zwischen Turnen und Sport als Ausdruck unterschiedlicher Lebensformen und Werthaltung, zwischen Einordnung der Leibesübungen in einen Bereich vormilitärischer Erziehung und pädagogisch motivierten Leibesübungen. Nach 1945 beginnt für die meisten Länder Europas eine Periode des Wiederaufbaus und der Neuorganisation, die zu einer sportwissenschaftlich begründeten Leistungssteigerung und zu einer die verschiedenen Alters- und Sozialgruppen umfassenden Breitensportbewegung führt. Ein weiteres Charakteristikum ist die feste Einbindung der Leibesübung, des Sports, der Körperkultur in das jeweilige gesellschaftliche System. Dies gilt insbesondere für die Länder Osteuropas.

Der 6. Band schliesslich soll die aussereuropäischen Staaten umfassen, d.h. die Länder Afrikas, des nahen, mittleren und fernen Ostens, hier insbesondere China, die Commenwealthländer (Australien, Neuseeland, Canada)

und Mittel- und Südamerika. Ob es gelingen wird, angesichts der sehr unterschiedlichen gesellschaftlichen Entwicklungen der einzelnen Völker und Staaten jeweils sporthistorisch interessierte und sachkundige Mitarbeiter, d.h. Experten zu finden, bleibt abzuwarten.

Die Leitgedanken dieser sich nach der "Historia Mundi" ausrichtenden neuen sechsbändigen Sportgeschichte wurden in der Einleitung zu Band 1 im Jahre 1971 dargelegt. Eine universalhistorische Betrachtungsweise setzt das Bemühen voraus, Leibesügungen/Körpererziehung, Sport im Zusammenhang mit übergreifenden Gehalten, mit der Kultur, Sozial- und Wirtschaftsgeschichte, mit dem Politischen im weitesten Sinne darzustellen. Es sollte, auch wenn die Historiker nach Standort und Perspektive verschiedene Geschichtsbilder zeichnen, keiner tendenziösen Interpretation Raum gegeben werden. Grundsatz einer Sporthistoriographie habe sachliche Bestandsaufnahme, wahrheitsgemässe Prüfung und gewissenhafte Beurteilung der Quellen zu sein. Dabei sollte sie aber nicht stehen bleiben, denn über das forschende Verstehen hinaus sollten Strukturen herausgearbeitet und auf ihre Funktion hin untersucht werden, denn nur so ist z. B. das Problem des sozialen Wandels zu erfassen. Eine Sporthistoriographie muss also, in einen grösseren Zusammenhang gestellt, Zugang zu zentralen Fragen der Gesellschaft finden und nach den Motivationen für bestimmte Prozesse fragen. Sie muss ferner offen sein gegenüber einer Vielzahl methodologischer Konzepte. Die Offenheit der Methode erscheint mir geradezu als eine Grundvoraussetzung für die Arbeit in unserem Fachgebiet, ob sie problem-, motiv- oder strukturgeschichtlich ausgerichtet ist. Erklärtes Ziel einer sich als historische Sozialwissenschaft verstehenden Sporthistoriographie sollte es aber sein, am Phänomen Sport den Prozess der Entwicklung und Veränderung des Menschen und seiner gesellschaftlichen Verhältnisse deutlich zu machen.

UEBERHORST, HORST

ÚJ SPORTTÖRTÉNETI KONCEPCIÓ

A Német Szövetségi Köztársaság sportfőiskoláin tanulók az elmult években sporttörténeti tudásukat szinte kizárólag Bruno Saurbier "A testgyakorlatok története" és Carl Diem "A sport és a testgyakorlatok története" cimü munkából meritették, holott szakmai körökben egyre gyakrabban hangsulyozták egy uj, az ismeretek mai szintjének megfelelő sporttörténet szükségességét. Ahhoz, hogy tudományos igényeknek eleget tudjon tenni, egy ilyen történeti müvet team-munkában kell megirni. Az átfogó mü kiadójának meg kellett találni az egyes korok vagy történeti problémakörök szakembereit.

Amikor a berlini Bartels és Wernitz Kiadó elfogadta a hatkötetes "Testgyakorlatok története" általam kidolgozott koncepcióját, és késznek mutatkozott kiadására, 1970 táján megkezdtem az előkészületeket. Rövidesen fel kellett ismernem azonban, hogy az első kötethez "A korai fejlett kulturák testgyakorlatai" nagyon nehéz alkalmas munkatársakat találni.

A következő köteteket aztán már csapatmunkában állitották össze a szakemberek, a következő összetételben:

2. kötet: "Testgyakorlatok az ókori görögöknél és rómaiaknál". Egy bevezető fejezet foglalkozik kulturszociológiai szempontból a korai lovas népek történetével, és egyben összekötő kapcsot képez az első és a további kötetek között, amennyiben a lovassportra vonatkozó és kulturahordozó elemeket tárgyal. Ezután következnek a görög hellenisztikus kor sportjával foglalkozó tanulmányok, az etruszkok és a rómaiak sportjáról, a korai kereszténység és a népvándorlások korának testgyakorlatairól. Ehhez fog kapcsolódni a 3. kötet "Testgyakorlatok Németországban" cimmel, amelyet kettős kötetnek tervezünk. Az első rész felöleli a germánoktól az első világháboruig terjedő időszakot, a második rész pedig az első világháborutól napjainkig. A koncepció sajátossága a kronológikus és a problémaorientált ábrázolás összekapcsolása. A modern sport rendkivüli társadalompolitikai jelentőségének megfelelően tág teret kell biztositani az elmult 60 év fejlődése számára. A nemrég megjelent 4. kötet azokkal a sportnemzetekkel foglalkozik, amelyek a sportot különösen integrálták társadalmi rendszerükben: USA, Szovjetunió, Japán, Anglia. Ez az összeállitás nem jelent sem rangsort sem értékrendet. Az Egyesült Államokban a sport egybefonódik az egészségre nevelés rendszerével, az egyetemek és főiskolák kiterjedt versenyprogramjával, a profittal, a tömegkommunikációs eszközökkel és a sportcikkeket gyártó iparral, mint a verseny által meghatározott társadalmi rendszer tükörképe. A Szovjetunió ezzel szemben rendszerezett és központositva kiépitett szocialista sportmozgalmat fejleszt, amely mindent átfog a testkultura területén a tömegsporttól az élsportig, az iskolai és egyetemi sporttól a munkahelyi testnevelésig, a bölcsődétől az öregkorig. Anglia, mint a modern sport szülőhazája érdemel külön kiemelést. Az iskolákból, kollégiumokból és egyetemekről kiindult angolszász játék- és sportmozgalom jelentős mértékben rányomta bélyegét a mai sportra, legyen szó akár az olimpiai mozgalomról, akár az iskolai és egyetemi sportról, akár az egyesületek és klubok sportjáról, szabályokat alkot, és teljesitménykomponenseseket fejleszt ki. Végül Japánban a keleti és nyugati létforma olvadt össze, ami a sport területére is pozitivan hatott. A zömében a szamurájok által kifejlesztett hagyományos testgyakorlatok mellett sok olyan modern sportágat is müvelnek, amelyben a japánok kiemelkedő teljesitményeket érnek el.

Igy forrt össze Japán társadalmi rendszerében - amelybe a sport is beletartozik - olyan uj formává a hagyomány és a haladás, amely más országokra is kisugárzik.

Az 5. kötetet Európa testgyakorlatainak, illetve testkulturájának szenteljük. A fő problémát az jelentette, hogy különböző szerzők 20 tanulmányát kellett egy kötetbe összefogni, és viszonylag homogén koncepciót elérni. Az általános irányvonal messzemenően szabad kezet adott a szerzőknek munkájuk elkészitésében, csak tudományos munkára kötelezték őket, és arra, hogy a testnevelést beillesszék általános társadalmi-kulturális összefüggésekbe. Csak igy lehetett összehozni a szakembereket Keletről és Nyugatról azaz minden európai országból annak ellenére,

hogy eltérő társadalmi rendszerekhez tartoztak, és ellentétes politikai meggyőződéseket képviseltek. Nyilvánvaló, hogy ez hozzájárul az európai népek sporttudományos és kulturális kapcsolatainak intenzivebbé tételéhez. Ez kivánatos is, és az esélyek adva vannak.

A kötet koncepciójában az az elképzelés vezérelt, hogy az európai népeknek megvan a közös történelmük, amely a testgyakorlatok, a sport, a testkultura mindenkori formáiban is visszatükröződik. A tanulmányok összességükben változatos képet nyujtottak, és a gondolkodás és cselekvés meglepő sokféleségét mutatták a mindenkori nemzeti kultura alapján. Az ujkori európai sporttörténetben tipikusnak tekinthetjük ezek szerint a következőket: a Jahn-féle torna és a svédgimnasztika összecsapása, illetve a szláv szokol-torna küzdelme, harc a munkássport és a polgári torna- és sportmozgalom, a torna és a sport mint különböző életformák és értékrendek kifejeződései között, a testgyakorlatoknak a katonai előkészitő nevelés területébe való beillesztése és a pedagógiailag motivált testgyakorlatok között.

1945 után a legtöbb európai ország számára az ujjáépités és ujjászervezés korszaka kezdődik, amely elvezet a sporttudományosan megalapozott teljesitményfokozáshoz és egy olyan tömeges sportmozgalomhoz, amely felöleli a különböző életkori és szociális csoportokat. További jellemző a testgyakorlás, a sport, a testkultura szoros összefonódása a mindenkori társadalmi rendszerrel. Különösen érvényes ez a kelet-európai országokra.

Végül a 6. kötet az Európán kivüli államokkal foglalkozik, azaz Afrika, a Közel-, Közép- és Távolkelet országaival, itt különösen Kinával, a Brit Nemzetközösség országaival (Ausztrália, Uj-Zéland, Kanada), valamint Közép- és Dél-Amerikával. Hogy sikerül-e majd - tekintettel az egyes népek és államok nagyon eltérő társadalmi fejlettségére - mindenütt megtalálni a sporttörténet iránt érdeklődő és megfelelő szaktudással rendelkező munkatársakat azaz szakembereket, azt még ki kell várnunk.

A "Historia mundi" mintájára készülő uj hatkötetes sporttörténet alapgondolatait az 1971-ben megjelent 1. kötet előszavában fejtettük ki. Az egyetemes történeti szemléletmód feltételezi, hogy a testgyakorlatokat, illetve a testnevelést és a sportot átfogóbb tartalmakkal, a legtágabb értelemben vett kultura-, társadalom-, gazdaság- és politikatörténettel összefüggésben mutassuk be. Még, ha a történészek lakóhelyük és perspektiváik szerint eltérő történelemképeket is vázolnak fel, semmiképpen sem szabad teret engednünk bármilyen tendenciózus interpretációnak. A sporttörténetirás alapelve a források tárgyszerü felvétele, az igazságnak megfelelő megvizsgálása és lelkiismeretes kiértékelése kell legyen. Nem szabad azonban itt megállnia, hiszen a kutató megértésen tul strukturákat is ki kell dolgozni, és meg kell vizsgálni ezek funkcióját, mivel csak igy ragadható meg például a társadalmi átalakulás problémája. A sporttörténetirás tehát nagyobb összefüggésekbe ágyazódva utat kell találjon a társadalom központi kérdéseihez, és a motivációk szerint meg kell keresse a meghatározott folyamatokat. Nyitott kell legyen továbbá a metodológiai koncepciók sokfélesége iránt. Szakterületünkön a munka egyik alapfeltételét éppen a módszerek nyitottságában látom, akár probléma- akár motivum-, akár strukturatörténeti munkáról van szó. Egy önmagát társadalomtudománynak tekintő sporttörténetirás bevallott célja az kell legyen, hogy a sport jelenségén mutassa be az ember és társadalmi viszonyai fejlődésének és alakulásának folyamatát.

GRONEN, Wolfgang

DIE BEDEUTUNG DES RADSPORTS IN DER MODERNEN SPORTGESCHICHTE

Das lenkbare Fahrrad ist 1817 von Carl Friedrich Christian Ludwig Freiherr Drais von Sauerbronn erfunden worden. 1818 erhielt Drais in England, Deutschland und Frankreich Patente auf seine Laufmaschine.

In der Sportgeschichte kann man Drais als den ersten Zeitfahrer bezeichnen. 1817 legte er die Strecke von Mannheim nach Schwetzingen in annähernd einer Stunde zurück. Für diese Strecke benötigte eine Postkutsche vier Stunden. Im gleichen Jahr führte Drais weitere offizielle Wettfahrten unter Kontrolle durch. So fuhr er in vier Stunden von Karlsruhe nach Kehl. Die planmässige Postkutsche benötigte damals 16 Stunden für diese Strecke. Im April 1818 fuhr Drais in zwei Stunden von Darmstadt nach Frankfurt (1).

Am 5. April 1818 fand im Jardin du Luxembourg zu Paris eine erste Wettfahrt mit Draisinen über 300 Troisen = 576 m statt. Die Laufmaschine des Herrn von Drais war bereits ein so beliebtes Sportgerät geworden, dass 1818 im Londoner Hyde-Park und in St. James Draisinen-Rennen stattfanden. 1920 sind in England erste Überlandfahrten mit Draisinen bekannt geworden und im gleichen Jahr fand die Distanzfahrt "Pau-Madrid" statt (2).

Mit den Laufmaschinen begann der pferdelose Verkehr mit erreichten Geschwindigkeiten von ca. 8 bis 15 km/h. (3).

1818 gründete Denis Johnson in Long Acre, England, seine "Pedestrian -Hobbyhorse riding school" "Hobby-Horse", "Dandy-Horse", "Boneshaker", waren damals übliche Bezeichnungen für Laufmaschninen bzw. Draisinen (4).

Um 1820 fanden erste Vergleichskämpfe zwischen Radsportlern und Reitern statt, bei denen die Laufradfahrer auf langen Strecken, oft nach Stunden Sieger blieben. Die Verbindung zwischen Rad- und Pferdesport zeigt sich auch in der Übernahme vieler Fachausdrücke, die in beiden Sportarten gleiche Bedeutung haben. Einige der ersten Radrennen sind nach den Reglementen des Pferdesports durchgeführt worden (5).

Als das älteste Radrennen der Welt mit Massenstart gilt das am 20. April 1829 in München auf der Landstrasse zwischen Karolinenplatz und Schloss Nymphenburg ausgetragene Draisinen-Rennen, bei dem 26 Fahrer am Start waren. Sieger war ein Herr "v.N.", der eine von dem Münchner Stellmacher Semmler gebaute "Wettbewerbs-Draisine" fuhr. Der Sieger benötigte für die 4,5 km lange Strecke 31,1/2 Minuten = 8,6 km/h. und war etwa doppelt so schnell wie ein Fussgänger. Als Preis erhielt er eine Fahne König Ludwigs des I. und 20 bayerische Thaler. Auch die Platzierten bekamen neben Ehren auch Geldpreise, was beweist, dass die ersten Radrennfahrer keine reinen Amateure waren. Im Germanischen Museum in Nürnberg befindet sich der Stich eines unbekannten Künstlers, der dieses Ereignis darstellte (6).

Das Thema Radsport in der darstellenden Kunst spielt eine Rolle in der Kunstgeschichte. Schon Leonardo da Vinci, oder einer seiner Schüler zeichnete ein komplettes Tretrad. Bis in die heutige Zeit beschäftigen sich viele Künstler mit radsportlichen Themen (7).

Nach Erfindung der Laufmaschinen war die Meinung verbreitet, ein einspuriges Fahrzeug müsse beim Fahren umfallen, da es sehr schwer sein würde, damit Gleichgewicht zu halten. Durch den Radsport ist die Disziplinierung des Körpers und das aus Körperkraft entstehende Körpergefühl bekannt geworden. Besonders der Strassen-Radrennsport ist eine echte Kernprobe, die auch dann Anerkennung abnötigt, wenn er mit Geldgewinn verbunden ist. Wenn irgendwo eine Nagelprobe auf echte Sportlichkeit gemacht wird, dann hier gewiss nicht weniger, als bei den Marathonläufern oder dem Klettern im Fels (8).

Um 1853 trat erstmals das Tretrad in Erscheinung. Als Erfinder gilt der Deutsche Philipp-Moritz Fischer. Beim ersten offiziellen Bahnradrennen der Welt, das am 3. Mai 1868 im Park von St.Cloud in Paris durchgeführt wurde, siegte der Engländer James Moore mit einem Rennrad, dessen Vorderrad mit Tretkurbeln angetrieben wurde, einer "Michauline", die der Franzose Michaux gebaut hatte.

James Moore siegte auch beim ersten internationalen Strassenrennen von Stadt zu Stadt, dem am 7. November 1869 ausgetragenen Rennen "Paris Rouen über 123 km in 10 Stunden und 45 Minuten. 198 Fahrer waren am Start, darunter fünf Frauen. "Miss Amerika" kam als 29. ins Ziel (9).

Am 10. September 1869 fand in Altona das erste deutsche "Velocped-Wettreiten" statt. Dieses Rennen organisierte der älteste Radsportverein der Welt, der am 17. April 1869 gegründete Altonaer Bicycle-Club. Im gleichen Jahr erfand der Stuttgarter Turnlehrer Friedrich Trefz, Begründer der ersten Mädchen-Turnanstalt, ein Fahrrad, das mit Hebelantrieb auf das Hinterrad fortbewegt werden konnte. In Genf erschien die erste Radsport-Fachzeitschrift der Welt, "Le Vélociped Illustré" (10).

Dem Radsport blieb es vorbehalten, den Sportgedanken in die Tiefe dringen zu lassen. Die Radrennbahnen waren die ersten Sportplätze in freier Luft und wurden bald auch für andere Sportarten benutzbar. Der Innenraum zum Ballspiel und die kurvige Asphaltdecke zu Wettläufen im Sommer und für Eisschnelläufe im Winter. Die ersten Trainierschulen entstanden. Als erster offizieller Sportlehrer gilt der Österreicher Alexander Gayer, Leiter der Grazer Rad-Trainierschule, aus der bedeutende Radrennfahrer, wie z.B. Josef Fischer, Sieger vieler Klassiker und "Wien-Berlin"-Sieger 1893. Die Radweltmeister das Jahres 1894, August Lehr, des Jahres 1897, Willy Arend und der Jahres 1913 Walter Rütt, waren zugleich Sportlehrer (11).

Der 1884 gegründete Deutsche Radfahrerbund hat das grosse Verdienst, ein intelligenter Vorkämpfer in zwei Richtungen des Sports gewesen zu sein. Er schuf die Verbindung des Wettkampfens mit dem Wandern. Es wurden Radwanderkarten erstellt und das Herbergswesen organisiert. Erst rund zwanzig Jahre später ist das Fusswandern zur Jugendsitte geworden. So verkehrt es klingen mag, der Radsport war auch hier Schrittmacher.

Es war der erste Ausdruck dieses ungeheuren Bedürfnisses der Bewegung in frischer Luft, die die Ruderer dann auf das Wasser und die Skiläufer in die Berge führte und schliesslich auch die freinen Wiesen mit Ballspielern gefüllt hat (12).

Der Radsport war einer der mächtigsten Schrittmacher des Sports überhaupt. Das Radfahren hatte sich am frühesten zum Volkssport entwickelt, zu einer Zeit, die den "Sportsmann" noch mitleidig belächelte. Die Erfolge, die Hunderttausende begeistert und angespornt haben, wären nie möglich gewesen, ohne die Grundlage des blühenden Vereinslebens, die unerschütterliche Vereinstreue und dazu ein vorbildliches Versicherungswesen (13).

1874 wurde in England eine erste Radweltmeisterschaft durchgeführt. Angeregt durch Rollschuhläufer fand in diesem Jahr auch das erste Sechstagerennen in England statt. Der Münchner Julius Huber siegte 1884 auf einem Hochrad in der ersten offiziellen Deutschen Meisterschaft.

Welche Rolle der Radsport in der Sportmedizin spielt, beweist das Buch des franz. Arztes Dr.med. Tissie mit dem Titel "Le Hygiène du Vélocipediste", das 1888 erschien. Schon beim New Yorker Sechstagerennen des Jahres 1893 fanden sportärztliche Untersuchungen statt und beim ersten europäischen Sechstagerennen 1909 in Berlin sind schon Röntgen-Reihen-Untersuchungen aller Teilnehmer durchgeführt worden (14).

1888 erschien das erste Trainingsbuch der Welt mit dem Titel: "Die Kunst des Trainierens für Radwettfahrten" in deutscher, englischer und französicher Sprache von den Engländern T.H.S. Walker und Gil. Hilier (15).

In der gesamten Radsportgeschichte zeigt sich eine Verbindung mit dem Eislauf. Schon das Laufradfahren erinnert in seinem Bewegungslablauf an diese Sportart. Der Norweger Wilhelm Henie, Vater der berühmten Eisläuferin, war nicht nur ein guter Eisläufer, sondern auch Radweltmeister über 100 km des Jahres 1894.

Jaap Eden, Holland, Radweltmeister des Jahres 1893 war nicht nur mehrfacher Eisschnelläufer-Weltmeister, sondern auch Weltrekordmann im Rad- und Eissport. Derartige Beispiele kann man bis in die jüngste Geschichte des Radrenn- und Eissports verfolgen. So gibt es auch Verbindungen zwischen dem Ringkampfsport und dem Radsport. Dirk van den Berg, Holland und Ludwig Mayer, Deutschland waren in beiden Sportarten Weltklasse (16).

Einen entscheidenden Erfolg für den Radsport erbrachte das Rennen "Wien-Berlin" über 578 km. Der Sieger im Dauermarsch benötigte 154 Stunden. Die Reiter brauchten 71 Stunden und 35 Minuten. Der Radrennfahrer Josef Fischer, München, siegte nach 31 Stunden; war also fast doppelt so schnell wie die Vollblüter. Dieser Wettbewerb des Jahres 1893 hatte auch volkswirtschaftliche Konsequenzen: Die Maschinen der Fahrradindustrie liefen Tag und Nacht und tausende fanden Arbeit und Brot. Das Fahrrad wurde mit diesem Erfolg nicht nur als Sportgerät, sondern auch als Verkehrsmittel anerkannt (17).

Aus dem Pferdepolo entstand 1894 das Rad-Polo-Spiel. 1895 fand die erste Europameisterschaft im Kunstradsport statt. Diese Disziplin wird heute als Weltmeisterschaft für Frauen und Männer ausgetragen. Kunstradsport ent-

stammt der allen Verbindung des Radfahrens mit dem Turnen und erfordert geräteturnerische Höchstleistungen. 1895 erschien in Berlin die "Rad-Welt", eine Tageszeitung für Radsport, mit einer täglichen Auflage von 100.000 Exemplaren. Bei den ersten olympischen Spielen der Neuzeit in Athen 1896 waren Radsportler auf Strasse und Bahn dabei. Das auf der Marathon-Strecke ausgetragene Strassenrennen gewann der Grieche Konstantinidis (18).

1901 führten die Gebrüder Otto und Paul Lüders in Berlin das erste Radballspiel vor, aus dem sich eine Kampfsportart entwickelte, in der seit 1929 Weltmeisterschaften ausgetragen werden. (19).

Der Franzose Henri Desgrange stellte 1893 auf der Pariser Buffalo-Bahn mit 35.325 km den ersten offiziellen Stundenweltrekord auf. Desgrange gründete die Sporttageszeitung "L'auto" und im Jahre 1903 die "Tour des France", bis heute eine der bedeutesten Sportveranstaltungen der Welt und sicherlich auch die schwerste sportliche Prüfung. (20)

Die amerikanischen Radrennfahrer und Fahrradmechaniker Orville und Wilbur Wright führten 1903 die ersten gesteuerten Menschenflüge mit Motorflugzeugen aus. Bei der Entwicklung des Flugsports und des Flugverkhers haben zahlreiche Radrennfahrer, darunter die Weltmeister Th. Robl und Edmond Audemars, sowie die Weltklassefahrer Henri und Maurice Farman unschätzbare Pionierleistungen erbracht. Die beiden deutschen Radrennfahrer Hans Grade und August Euler waren Inhaber der Flugzeugführerscheine Nr. 1 und Nr. 2. An die ersten Piloten wurden ähnliche Anforderungen gestellt, wie an Radrennfahrer (21).

Das betrifft auch das Fliegen mit Muskelkraft. So hat der amerikanische Radrennfahrer Bryan Allen am 13. August 1977 als erster Mensch die Figur einer liegenden Acht geflogen. Mit seinem Flug-Fahrrad "Gossamer Condor" blieb er mehr als sieben Minuten in der Luft und gewann den "Kremer-Preis" (22).

Der französische Weltmeister P. Gulgnard überschritt als erster Mensch mit dem Fahrrad die "100" km in der Stunde, als er hinter Motorführung am 25. August 1909 in München 101 623 km zurücklegte.

Am 25. August 1973 erreichte der amerikanische Sportarzt Dr. Allan Abbott in USA auf einem Fahrrad 223 126 km/h. über eine Meile mit fliegendem Start (23).

Neben einer Strassenweltmeisterschaft für Amateure, die im Jahre 1921 eingeführt worden ist, gibt es seit 1927 die gleiche Disziplin für Berufsfahrer. Seit 1950 gibt es eine Weltmeisterschaft im Querfeldeinfahren, bzw. "Cyclo-Cross". Diese Disziplin verbindet das Radfahren mit dem Laufsport.

Als neue Bahn-Weltmeisterschaften sind 1946 die Einer-Verfolgungswettbewerbe für Berufsfahrer und Amateure eingeführt worden. Die Frauen, seit Beginn der Radsportgeschichte aktiv dabei, erhielten 1958 ihre eigenen Weltmeisterschaften auf Strasse und Bahn. 1962 entstanden die Vierer-Mannschafts-Verfolgungs-Weltmeisterschaften auf der Bahn und eine gleiche Disziplin über 100 km auf der Strasse.

1966 ist auch das Tandem-Rennen zur WM erhoben worden und ab 1975 finden Radweltmeisterschaften für Junioren auf Strasse und Bahn statt. (24)

Eine neue zukunftsweisende Bedeutung hat der Radsport durch die ab 1975 in den USA jährlich veranstalteten Rennen und Rekordversuche mit Stromlinien-Rädern. Am 6. Mai 1978 sind in Ontario, Californien aus eigener Kraft bereits Geschwindigkeiten von 87.58 km/h. erreicht worden. Mehrere amerikanische Universitäten und namhafte Wissenschaftler auch deutscher Hochschulen beschäftigen sich, wie auch in Japan, mit diesen umweltfreundlichen und schnellen Sportgeräten, die bei einer Energiekrise Bedeutung gewinnen können (25).

Entwicklungsgeschichte des Fahrrades und seiner Technik und damit auch des Radsports gehört in den deutschen Bundesländern Württemberg-Baden und Nordrhein-Westfalen zum Lehrplan der weiterbildenden Schulen (26).

An der Deutschen Sporthochschule Köln ist der Radsport ein beliebtes Wahlfach, das immer mehr Interesse bei den Sportstudenten findet. Mehrere Diplom-Sportlehrer gehören der deutschen Spitzenklasse als Radrennfahrer an. Radsportgeschichtliche und andere den Radsport betreffende Themen sind beliebt als Diplom- oder Staatsarbeiten. In vielen Ländern der Welt gewinnt auch der Radtourismus immer mehr an Bedeutung. Dazu gehört auch das "Volksradfahren" an denen oft viele 1000 Sportler teilnehmen, ohne in einem Verein oder Verband organisiert zu sein.

Wissenschaftliche Forschungen ergaben, dass Radsportler, besonders Hochleistungssportler, ein hohes Alter erreichten.

Das Fahrrad ist das Sportgerät, das dem Sportler unter geringstem Energieaufwand zur absolut schnellsten Fortbewegung verhilft.

Dennoch: Kaum eine andere Sportart hat gegen Verleumdung, Missgunst, Polizeiverbote, sogar gegen Hass so kämpfen müssen, wie der Radsport.

Vielleicht ist auch mangelnde Kenntnis der Geschichte dieser Sportart ein Grund für oft mangelndes Verständnis und viele Vorurteile gegenüber einer der gesündesten Leibesübungen.

NOTEN

1. Diem,C.: Weltgeschichte des Sports und der Leibeserziehung. Stuttgart. 1960. 943. p.
2. Diem,C.: bid. 949. p.
3. Volke,G.: Katalog Historisches Velociped-Archiv. Düsseldorf. 1974. 2.p.
4. Lemke,E-Gronen,W.: Geschichte des Fahrrades und Radsports. St. Vith. 1978. 31. p.
5. Gronen,W.-Lemke,E.: bid. 33. p.
6. Bayerischer Landbote. München. 1829.
7. Gronen,W.: Fahrrad- und Radsport in der darstellenden Kunst. VII. Intern. HISPA-Kongress. Paris. 1978. (Referat.)

8. Diem,C.: bid. 944. p.

9. Chany,P.: La fabuleuse historie du Cyclisme. Paris. 1975. 115. p.

10. Gronen,W.-Lemke,E.: bid. 53. p.

11. Diem,C.: bid. 948-949. p.

12. Diem,C.: bid. 950. p.

13. Radweltmeisterschaften. Braunschweig. 1954. 7. p.

14. Gronen,W.-Lemke,E.: bid. 225. p.

15. Gronen,W.-Lemke,E.: bid. 83. p.

16. Gronen,W.-Lemke,E.: bid. 113. p.

17. Diem,C.: bid. 948. p.

18. Gronen,W.-Lemke,E.: bid. 123. p.

19. Gronen,W.-Lemke,E.: bid. 88. p.

20. Jacobs,R.: Velo 78. Brüssel. 1978. 372. p.

21. Gronen,W.: Radsportler als Pioniers des Motorflugsports. VI. Intern. HISPA-Kongress. Dartford-London. 1977. (Referat.)

22. Gronen,W.: Die liegende Acht des Bryan Allen. (Radmagazin. 1978. Nr. 3/4. 38-39. p.

23. Gronen,W.: Jacobs,R.: bid. 372. p.

24. Gronen,W.: 100 Jahre Radweltmeisterschaften. (Radsport. 1974. Nr. 33. 13-14. p.

25. Gronen,W.: Mit Händen und Füssen zum Weltrekord. (Radmarkt. 1977. Nr. 10.

26. Lessing,H.E.: Fahrradtechnik in der Schule. (Radmarkt. 1977. Nr. 10.), Fahrräder im Schulunterricht. (Radmarkt. 1978. Nr. 3.)

GRONEN, Wolfgang

A KERÉKPÁRSPORT JELENTŐSÉGE A MODERN SPORTTÖRTÉNETBEN

A kormányozható kerékpárt 1817-ben találta fel Carl Friedrich Christian Ludwig, Drais von Sauerbronn bárója. 1818-ban Drais Angliában, Németországban és Franciaországban szabadalmaztatta gépét.

A sporttörténetben Draist tekinthetjük az első időfutamot teljesitő versenyzőnek. 1817-ben megközelitőleg egy óra alatt teljesitette a Mannheim - Schwetzingen távolságot. Ugyanezt az utat a postakocsi négy óra alatt tette meg. Ugyanebben az évben Drais további hivatalos, ellenőrzött versenyeket szervezett. Például négy óra alatt jutott el Karlsruhéból Kehlbe. A menetrend szerinti postakocsinak akkoriban ugyanezen az utvonalon 16 órára volt szüksége. 1818-ban Drais két óra alatt ért el Dormstadtból Frankfurtba. (1)

1818. április 5-én került megrendezésre a Drais-féle hajtányok első versenye a párizsi Luxemburg-kertben, 576 méternek megfelelő távon. Drais ur gépe rövid idő alatt olyan népszerü sportszerré vált, hogy 1818-ban már versenyeket rendeztek a londoni Hyde parkban és a St. James parkban. 1920-ban váltak ismertté Angliában a Drais-féle hajtányok első távolsági versenyei, és ugyanebben az esztendőben rendezták meg a "Pau-Madrid" távolsági versenyt (2).

A futógépekkel kezdődött a ló nélküli közlekedés, kb. 8-15 km/óra sebességgel. (3)

1818-ban alapitotta meg Angliában, Long Acre-ban "Pedestrian - Hobbyhorse riding school"-ját Denis Johnson. "Hobby-Horse", "Dandy-Horse", "Boneshaker" akkoriban szokásos elnevezések voltak a Drais-féle futógépek, illetve hajtányok jelölésére. (4)

1820 táján rendezték az első versenyeket kerékpárosok és lovasok között, amelyeken a kerékpárosok hosszu távokon, gyakran órák után is győztesek maradtak. A kerékpársport és a lovassport kapcsolata abban is megmutatkozik, hogy sok szakkifejezést vettek át, amelyeket mindkét sportágban azonos értelemben használnak. Az első kerékpárversenyek egy részét is a lovassport szabályai szerint tartották meg. (5)

A világ első tömegrajtos kerékpárversenyének számit az 1829. április 20-án Münchenben rendezett verseny a Karolina-tér és a nymphenburgi kastély közötti országuton, ahol 26 induló állt rajthoz. A győztes egy "von N." nevü ur lett, aki a müncheni Semmler nevü bognár épitette "versenyhajtányon" indult. A győztes 31 és fél perc alatt tette meg a 4,5 km hosszu távot - 8,6 km/ó és kb. kétszer olyan gyorsan haladt mint egy gyalogos. Első dijként I. Lajos király zászlaját és 20 bajor tallért kapott. A dicsőség mellett a helyezettek is kaptak pénzjutalmat, ami azt bizonyitja, hogy az első kerékpárversenyzők nem voltak tisztán amatőrök. A nürnbergi Germán Muzeumban látható egy ismeretlen müvész metszete, amely ezt a versenyt örökiti meg. (6)

A kerékpársport témája az ábrázoló müvészetekben szerepet kapott a müvészettörténetben is. Már Leonardo da Vinci vagy egyik tanitványa is rajzolt egy tökéletes taposókereket. Mindmáig sok müvészt foglalkoztat a kerékpársport témája. (7)

A kerékpár feltalálása után elterjedt az a nézet, hogy egy egynyomu eszköz haladás közben okvetlenül fel kell boruljon, hiszen nagyon nehéz lenne egyensulyban tartani. A kerékpársporton keresztül vált ismertté a test fegyelmezése és a testi erőből származó testérzés. Különösen az országuti kerékpározás jelent nagy próbatételt, amely még akkor is elismerésre méltó, ha pénznyereménnyel jár. Ha létezik valahol az igazi sportszerüség próbája, itt bizonyára nem kevésbé, mint a maratoni futóknál vagy a sziklamászóknál. (8)

1853 táján jelent meg először a taposókerék. Feltalálójának a német Philipp-Moritz Fischert tekintik. A világ első hivatalos pályaversenyén, amelyet 1868. május 3-án tartottak Párizsban a St.Cloud-i parkban, az angol James Moore győzött egy olyan versenykerékpárral, amelynek első kerekét pedállal hajtotta, egy "Michauline"-nel, amelyet a francia Michaux épitett.

Szintén James Moore nyerte meg az első városok közötti országuti versenyt is, az 1869. november 7-én megrendezett Párizs-Rouen versenyt 123 km-en, 10 óra és 45 perc alatt; 198 induló állt a rajtnál, köztük öt nő. "Miss Amerika" huszonkilencedikként érkezett célba. (9)

1869. szeptember 10-én volt Altonában az első német "velocipéd-versenylovaglás". A versenyt a világ legrégibb kerékpáros egyesülete, az 1869. április 17-én alapitott altonai Bicycle-Club rendezte. Ugyanebben az évben Friedrich Trefz stuttgarti tornatanár, az első leány-tornaegylet megalapitója, feltalált egy olyan kerékpárt, amely pedállal, hátsó kerék meghajtással haladt. Genfben megjelent a világ első kerékpáros szaklapja, "Le Vélociped Illustré". (10)

A kerékpársport érdeme, hogy a sport gondolatát elmélyitette. A kerékpárpályák voltak az első szabadtéri sportlétesitmények, és rövidesen más sportágak számára is használhatóvá váltak. A belső terület labdajátékokra, a körives aszfaltpálya pedig nyáron futóversenyekre, télen pedig gyorskorcsolya versenyekre. Megszülettek az első edzésiskolák. Az első hivatalos sportoktató az osztrák Alexander Gayer volt, a grázi kerékpáriskola vezetője. Ebből az iskolából nagy versenyzők kerültek ki, például Josef Fischer, sok klasszikus verseny és az 1893-as "Bécs-Berlin" verseny győztese. Az 1894-es kerékpáros világbajnok, August Lehr, az 1897-es, Willy Arend és az 1913-as világbajnok Walter Rütt szintén sportoktató is volt. (11)

Az 1894-ben megalapitott Német Kerékpáros Szövetség óriási érdeme, hogy két irányban is bölcs élharcosává lett a sportnak. Megteremtette a versenyzés és a turázás között a kapcsolatot. Kerékpáros turaigazolványokat állitottak ki, és megszervezték az elszállásolást. A gyalogos turázás csak kereken husz évvel később vált az ifjuság szokásává. Bármennyire forditottnak hangzik is, a kerékpársport itt is uttörő volt.

Ez volt az első megnyilvánulása annak a hallatlan igénynek a szabad levegőn mozgás iránt, amely később az evezősöket a viz, a sizőket a hegyek felé vezette, és végül labdajátékosokkal népesitette be a szabad mezőket. (12)

A kerékpársport az egész sport egyik legerőteljesebb úttörője volt. A kerékpározás vált először össznépi sporttá egy olyan korban, amely részvéttel megmosolyogta a "sportembert". Azok a sikerek, amelyek ezreket lelkesitettek és ösztönöztek, soha nem lettek volna lehetségesek, ha nem lett volna meg a virágzó egyesületi élet alapja, ha hiányzott volna a tántorithatatlan klubhüség és hozzá a példaszerü biztositási rendszer. (13)

1874-ben Angliában rendezték meg az első kerékpáros világbajnokságot. A görkorcsolyázók példájának ösztönzésére ugyanebben az évben rendezték meg Angliában az első hatnapos versenyt is. 1884-ben a müncheni Julius Huber győzött magas kerékpárján az első hivatalos német bajnokságon.

Hogy mekkora szerepet játszott a kerékpársport a sportorvoslásban, azt bizonyitja Tissie, francia orvos 1888-ban, "Le Hygiène du Vélocipediste" cimmel megjelent könyve is. Már az 1893-as New York-i hatnapos versenyeken is végeztek orvosi vizsgálatokat,az első európai hatnapos versenyen pedig 1909-ben Berlinben már röntgen sorozatvizsgálatokat végeztek valamennyi résztvevőnél. (14)

1888-ban jelent meg a világon az első kerékpáros edzéssel foglalkozó szakkönyv "Az edzés müvészete kerékpáros versenyzők számára" cimen, két angol szerző, T.H.S. Walker és Gil Hilier tollából, német, angol és francia nyelven. (15)

A kerékpársport egész történetén végigvonul a kapcsolat a korcsolyázással. Már a futókerék mozgásmenete is emlékeztet erre a sportágra. A norvég Wilhelm Henie, a hires mükorcsolyázónő édesapja, nemcsak jó korcsolyázó volt, de 1894-ben 100 km-en kerékpáros világbajnok is.

A holland Jaap Eden, az 1895. évi kerékpáros világbajnok nemcsak többszörös gyorskorcsolyázó világbajnok volt, hanem világcsucstartó is, mind kerékpározásban, mind korcsolyázásban. Hasonló példákkal a kerékpár- és a jégsport legutóbbi történetéig találkozhatunk. A birkózás és a kerékpározás között is vannak kapcsolatok. A holland Dirk von den Berg és a német Ludwig Mayer mindkét sportágban világklasszis volt. (16)

A kerékpározás számára döntő sikert hozott az 578 km távu "Bécs-Berlin" verseny. A távolsági verseny győztesének 154 órára volt szüksége. A lovasoknak 71 óra és 35 percre volt szükségül. A müncheni kerékpáros, Josef Fischer 31 órával győzött, tehát majdnem kétszer olyan gyors volt mint a telivérek. Az 1893-as év ezen versenyének gazdasági következményei is voltak: a kerékpárgyártó iparban éjjel-nappal müködtek a gépek, ezrek jutottak munkához és kenyérhez. A kerékpár ezzel a sikerrel nemcsak mint sporteszköz, de mint közlekedési eszköz is elismerést nyert. (17)

A lovaspólóból 1894-ben megszületett a kerékpárpóló. 1895-ben megrendezték az első Európa-bajnokságot mükerékpározásban. Ezt a versenyszámot ma világbajnokságként rendezik meg nők és férfiak számára. A kerékpározás és a torna ősi kapcsolatából származik, és magas szintü tornászteljesitményt igényel. 1895-ben jelent meg Berlinben a "Rad-Welt", a kerékpársport napilapja, naponta százezer példányszámban. 1896-ban Athénben, az első ujkori olimpiai játékokon országuti és pályakerékpárosok is szerepeltek. A maratoni távon megrendezett országuti versenyt a görög Konstantinidis nyerte meg. (18)

1901-ben Berlinben a Lüders fivérek, Otto és Paul bemutatták az első kerékpárlabda mérkőzést, amelyből egy küzdősport fejlődött ki, melyben 1929 óta rendeznek világbajnokságokat. (19) A francia Henri Desgrange 1893-ban a párizsi Buffalo pályán felállitotta az első óra-világcsucsot 35,325 km-el. Desgrange alapitotta meg a "L'auto" cimü sport-napilapot, majd 1903-ban a "Tour de France"-ot, a világ máig is egyik legjelentősebb sportrendezvényét, és minden bizonnyal egyik legnehezebb sportpróbáját. (20)

Orville és Wilbur Wright amerikai kerékpáros versenyzők és kerékpárszerelők hajtották végre 1903-ban az első repüléseket motoros repülőgépekkel. A repülősport és a légiközlekedés fejlődéséhez felbecsülhetetlen uttörő teljesitményekkel járultak hozzá kerékpáros versenyzők, köztük Th. Robl és Edmond Audemars világbajnokok, vagy a világklasszis Henri és Maurice Farman. Két német kerékpáros versenyző, Hans Grade és August Euler volt az 1. illetve 2. számu pilótajogositvány tulajdonosa. Az első pilótákkal szemben hasonló követelményeket támasztottak, mint a kerékpáros versenyzőkkel szemben. (21)

Ugyanez vonatkozik az izomerővel végrehajtott repülésre is. Bryan Allen amerikai kerékpáros versenyző volt az első ember, aki 1977. augusztus 13-án repülve megvalósitotta a fekvő nyolcas figuráját. "Gossamer Condor"repülő kerékpárjával több mint hét percen át maradt a levegőben, és megnyerte a "Kremer-dijat". (22)

A francia világbajnok P. Gulgnard volt az első ember, aki kerékpárral átlépte a 100 km/óra sebességet, amikor 1909. augusztus 25-én Münchenben motorvezetéssel 101 623 km-t tett meg.

1973. augusztus 25-én egy amerikai sportorvos, Dr. Allan Abbott az Egyesült Államokban kerékpárral 223,126 km/ó sebességet ért el egy mérföldön repülőrajttal. (23)

Az amatőrök számára rendezett országuti világbajnokság mellett, amelyet 1921-ben vezettek be, 1927 óta létezik ugyanez a verseny hivatásos versenyzők számára. 1950 óta van világbajnokság mezei kerékpározásban, illetve "Cyclo-Cross"-ban. Ez a versenyszám a futással köti össze a kerékpározást.

Uj pályavilágbajnokságként 1946-ban bevezették az üldözéses versenyeket amatőr és hivatásos versenyzők részére. A nők, akik a kerékpársport történetének kezdeteitől aktivan jelen voltak, 1958-ban nyertek világbajnokságokat országuton és pályán. 1962 óta van világbajnokság négyes csapatok üldözéses versenyében pályán, és egy hasonló versenyszám 100 km-en országuton.

1966-ban világbajnoki rangra emelték a tandem-versenyeket is, és 1975 óta rendeznek kerékpáros világbajnokságokat juniorok számára is, országuton és pályán. (24)

Uj és jövőbemutató jelentőséget kapott a kerékpársport az Egyesült Államokban az 1975 óta évente megrendezett versenyekkel és csucskisérletekkel áramvonalas kerékpárokon. 1978. május 6-án Ontarióban, Kaliforniában saját erőből már 87,58 km/ó sebességet értek el. Több amerikai egyetem és a német főiskolák neves tudósai is, ugyanugy mint Japánban, foglalkoznak ezzel a gyors, a környezettel megbarátkoztató sporteszközzel, amely energiaválság esetén nagyon jelentős lehet. (25)

A kerékpár és technikájának fejlődéstörténete, és vele a kerékpársport története Baden-Württemberg és Északrajna-Wesztfália szövetségi államokban a továbbképző iskolák tantervében szerepel. (26)

A kölni Német Sportfőiskolán kedvelt választott szak a kerékpársport, a hallgatók körében egyre nagyobb az érdeklődés iránta. Több diplomás testnevelő tanár szerepel kerékpáros versenyzőként a német élcsoportban. A kerékpársport történetével és egyéb kérdéseivel kapcsolatos témák kedvelt diplomamunka- és szakdolgozat témák. A világ számos országában egyre nagyobb teret hódit a kerékpáros turizmus is. Ide tartozik a "népi kerékpárverseny", amelyeken gyakran többször sportoló vesz részt, anélkül, hogy bármilyen egyesület vagy szövetség tagja lenne.

Tudományos kutatások bizonyitották, hogy a kerékpáros versenyzők, különösen az élsportolók magas kort érnek meg.

A kerékpár az a sportszer, amely a sportolót a legkevesebb energiaráforditással abszolut módon a leggyorsabb haladáshoz segiti. És mégis: alig van még egy sportág, amelynek annyit kellene harcolnia rágalmak, rosszakarat, rendőri tilalmak, sőt gyülölködés ellen, mint a kerékpársportnak.

Talán a sportág történetének hiányos ismerete is okozza a megnemértést és az előitéleteket az egyik legegészségesebb testgyakorlattal szemben.

JEGYZETEK

1. Diem,C.: Weltgeschichte des Sports des Leibeserziehung. Stuttgart. 1960. 943. p.
2. Diem,C.: Ugyanott, 949. p.
3. Volke,G.: Katalog historisches Velociped-Archiv. Düsseldorf. 1974. 2. p.
4. Gronen,W.-Lemke,E.: Geschichte des Fahrrades und Radsports. St.Vith. 1978. 1. p.
5. Gronen,W.-Lemke,E.: Ugyanott, 33. p.
6. Bayerische Landbote. München. 1829.
7. Gronen,W.: Fahrrad- und Radsport in derdarstellenden Kunst. VII. Internat. HISPA-Kongress. Párizs. 1978. (Beszámoló.)
8. Diem,C.: Ugyanott, 944. p.
9. Chany, P.: La fabuleuse historie du Cyclisme. Párizs. 1975. 115. p.
10. Gronen,V.-Lemke,E.: Ugyanott, 53. p.
11. Diem,C.: Ugyanott, 948-949. p.
12. Diem,C.: Ugyanott, 950.p.
13. Daume,W.: Radweltmeisterschaften. Braunschweig. 1954. 7.p.
14. Gronen,W.-Lemke,E.: Ugyanott, 225. p.

15. Gronen,W.-Lemke,E.: Ugyanott, 83.p.

16. Gronen,W.-Lemke,E.: Ugyanott, 113. p.

17. Diem,C.: Ugyanott, 948.p.

18. Gronen,W.-Lemke,E.: Ugyanott, 123.p.

19. Gronen,W.-Lemke,E.: Ugyanott, 88.p.

20. Jacobs,R.: Velo 78. Brüssel. 1978. 372. p.

21. Gronen,W.: Radsportler als Pioniere des Motorflugsports. VI. Intern HISPA-Kongress. Dartford-London. 1977. (Beszámoló.)

22. Gronen,W.: Die liegende Acht des Bryan Allen. (Radmagazin, 1978.3/4. sz. 38-39. p.)

23. Jacobs,R.: Ugyanott, 372.p.

24. Gronen,W.: 100 Jahre Radweltmeisterschaften. (Radsport,1974. 33.sz. 13-14.p.)

25. Gronen,W.: Mit Händen und Füssen zum Weltrekord. (Radmarkt, 1977.10.sz.)

26. Lessing,H.E.: Fahrradtechnik in der Schule. (Radmarkt, 1977. 10.sz.), Fahrräder im Schulunterricht. (Radmarkt, 1978. 3.sz.)

РУППЕРТ, Лесек Мария

ИЗ ИСТОРИИ РАЗВИТИЯ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ И СПОРТА В ЛЮБЛИНСКИХ ВУЗАХ

Роль, которую играет физическое воспитание в общем процессе воспитания и обучения молодых граждан была в Польше определена уже в конце XVIII века. Енджей Снядецки профессор Билюсского университета выразил ее следующим образом: "беря в опыте, физического воспитания значит телесного от умственного или морального отделять нельзя и не возможно". Эта полностью достоверная идея, по отношению к студенческой молодежи практически вошла в жизнь только в 1951 году, когда по министериальным распоряжениям были введены в вузах обязательные занятия по физическому воспитанию и с этого момента они стали неотъемлемой частью дидактического процесса всех вузов в Польше. До 50-х годов студенческим спортом и физическим воспитанием занимался лишь Студенческий спортивный союз.

Деятельность Студенческого спортивного союза в Польше началась с момента возникновения Краковского ССС в 1908 г. /в текущем году торжественно отмечается 70 годовщина ССС в Польше/. В дальнейшем возникают Студенческие спортивные союзы в Варшаве /1918 г./, в Познани /1919/, Вильнюсе /1921/, Гданске /1921/, Львове /1921/. Седьмым студенческим клубом в Польше стал образованный 22 января 1921 года — Студенческий спортивный кружок, в Люблине название которого было заменно в этом же году на Академический спортивный союз в Люблине.

Историю ССС в Люблине можно подразделить на 2 основных периода: межвоенный с 1922 г. по 1939 г. /т.е. до начала II мировой войны/; и послевоенный — с 1944 г. до наших дней. В основе этого подразделения лягли разные условия деятельности Союза, вытекающие с различий государственного строя Польши и его организационной структуры. Эти различия особенно четко выступили в люблинской среды деятельность которой опиралась в межвоенное время на единственный вуз — Католический люблинский университет, а в послевоенное время на межвузовский центр.

Отличия в структуре Союза, в богатой, почти 60-летней истории люблинского ССС не могли пошатнуть идеями, всегда соблюдаемых в ССС — идеи любительства, подлинного спортивного соперничества и спортивной дружбы. До сих пор они являются ведущими принципами спортсменов из студенческой среды.

Оценивая достижения ССС в межвоенное время надо подчеркнуть его первоплановую позицию в люблинской области, а даже достижения на общепольской арене. Студенческий чемпионат Польши по баскетболу и III место волейболистов в 1938 году.

Развитие спортивного студенческого движения в Люблине прекратил трагический сентябрь. В водовороте военных событий

погибли многие деятели и спортсмены. Эти потери не поколебали однако патриотизм и спортивное настроение люблинских студентов, которые в оккупационное время проводили матчи по волейболу, а сразу после окончания войны начали возобновлять деятельность союза. По сравнению с довоенным периодом ССС расширил свою деятельность, опираясь на молодежь КЛУ, УМСК созданного 23 октября 1944 г. и Варшавского политехнического института, местонахождением которого в первые послевоенные годы был Люблин. Переселение Политехнического института в Варшаву причинилось временному кризису. Сложные материальные условия были поводом, по которому молодежь в небольшой степени интересовалась спортом. Переломным моментом было общее собрание клуба, на котором был принят и введен в жизнь новый устав. Замечается быстрое увеличение числа членов: в 1944 только 28, в 1945 – 120, в 1946 – 236, в 1947 – 600. Наряду с увеличением количества активно занимающихся спортом студентов, повышается спортивный уровень отдельных видов спорта.

В послевоенное время в дальнейшем переменяется организационная структура ССС. По инициативе первого съезда Центрального управления студенческих спортивных союзов, который состоялся в Кракове в июле 1945 года, создано Главное временное правление ССС. О отсутствии однородной деятельности свидетельствует факт, что в период с 1947 г. 4 раза переменялся устав союза. Наконец в 1949 г. ССС становится Студенческим спортивным обществом, которое образуется путем соединения Студенческого морского союза и спортивных секции "дружеской помощи". С этого периода происходит существенное организационное изменение отдельных вузов, введено Вузовские и факультетские кружки ССС, которые непосредственно подчинялись Правлениям ССС. Характерной чертой было укрепление организационного сотрудничества ССС и СПС.

После II Всесоюзного съезда пришли следующие изменения. Ликвидировано Окружные Правления, в их качестве создавались Межвузовские клубы, которые работали рекордическими секциями. Межвузовский совет кругов ССС являлся координатором деятельности Вузовских кругов. Этот организационный строй окончательно изменился в 1959 году, когда восстановлено старое название – ССС. В это время была введена следующая организационная структура ССС:

а/ вузовские клубы,
б/ правление среды + межвузовское правление,
в/ главное правление.

Основным звеном спортивной деятельности ССС стали вузовские клубы. Самая способая и хорошо физически развитая молодежь была представителем среды в центральных состоязаниях. Такие же структурные изменения происходили в люблинской среде. Выделение из УМСК Медицинской академии /1950/, потом Высшей сельскохозяйственной школы /1955/, преобразованную позже в Сельскохозяйственную академию образование Вечерней инженерской школы /1965/ и потом Люблинского политехнического инсти-

тута /1977/ сделали одним из крупнейших научных центров Польши. Существование пяти вузов создавало соответствующую личную базу для повышения уровня студенческого спорта. Этой цели должна была служить образованная в 1951 году в УМСК Студия физического воспитания. Первые руководители студии Станислав Рейзнер и Александр Стрихажевский внесли неоценимый вклад в развитие физической культуры в студенческой среде. В это время предпринимались попытки ввести утреннюю зарядку в студенческие общежития и активное участие молодежи в национальных бегах и осенних маршах. Образование в других люблинских вузах СФВ позволило обеспечить квалифицированных учителей физического воспитания.

В 50-е годы спортивная подготовка студентов начала развиваться в двух направлениях. Самая способная молодежь повышала свои квалификации в рекордистских секциях /межвузовских/, для массового спорта соответствующей ячейкой стали вузовские клубы и програмные занятия, которые велись Студиями ФВ, сначала в течение 2 первых годов обучения. Очень ценной новой инициативой были начатые руководителем Студии ФВ в Высшей сельскохозяйственной школе Генриком Герловским межвузовские спартакиады, создающие добавочную возможность спортивного соперничества люблинской молодежи. Когда в 60 годы наряду со Студенческим чемпионатом Польши введено Чемпионат Польши типов вузов – отдельные люблинские вузы заинтересованы в достижении лучших спортивных результатов принимали на работу в секциях вузовских клубов опытных тренеров. Вузовские секции начали систематическую круглогодовую подготовку – до этого они упряжнялись только перед важнейшими состязаниями. Эта програмная и систематическая работа как в рекордистских так и в вузовских секциях принесла люблинским студентам многие успехи в спорте. Самых больших успехов добивались вузовские клубы в Чемпионатах Польши Типа Вузов; самые значительные – четырехкратный чемпионат университетов завоеван волейболистами УМСК, тренером которых был Юрий Вельч – актуальный тренер сборной команды Польши; трехкратный чемпионат завоеван женской баскетбольной командой УМСК. Многие достижения у баскетболистов, волейболисток и волейболистов Медицинской академии, у волейболистов и джудаков КЛУ, у команд по волейболу и ручному мячу в ВИШ, по баскетболу, волейболу и ручному мячу УМСК.

В 60-е годы начинает развиваться спортивный комплекс ССС. На озере Пясечно – на Ленчинско-Влодавском поозерье начали строить в 1964 году Центр водного спорта ССС. В 1968 г. была отдана для пользования жилая часть, клуб, помещение для лодок, а в 1971 г. столовая. В будущем – постройка жилого павильона и асфальтных площадок для спортивных игр – это создает соответствующие условия для проведения в Пясечно тренировочных сборов.

Тренировочная база люблинских вузов очень скромная. В действительности только у УМСК собственные объекты, которые не вполне удовлетворяют потребности Студии ФВ и вузовского клуба ССС. В распоряжении университета – Студенческий спортивный центр находящийся в сердце студенческого городка. Центр

состоит из спортивного зала со 700 местами, зала для сопртивных игр, зала с пластмасовым полом для тренировок по легкой атлетике, 25 метрового крытого бассейна, зала с сетовым агрегатом "Атлас", 2 саун с оборудованием и врачебными кабинетами, 3 теннисных кортов и стенки для земного тенниса, асфальтированные площадки для баскетбола и ручного мяча /на площадке размерами 60х40 м зимой работает каток/. Теперь строится открытый олимпийский плавательный бассейн и хозяйственная часть. Студенческим спортивным центром пользуется ежедневно около 1300 студентов-спортсменов всех люблинских вузов в рамках занятий по физкультуре, а также вузовских клубов, и Межвузовского клуба, в котором тренируются 8 рекордиских секций. Теперь начинается строительство спортивного центра Люблинского политехнического института. В дальнейшем собственной тренировочной базы нет у остальных люблинских вузов.

В 1969 году была создана Комиссия Вузовских клубов – испольнительный орган президиума Межвузовского правления ССС по части вузовских клубов, первый орган этого типа в общепольском студенческом движении. Существенная деятельность комиссии проявляется в: 1. организации состязаний межвузовского разряда; 2. подготовке и работе над межвузовскими спартакиадами /летней и зимней/ и спартакиадой студенческих общежитий; 3. проведение путем корреспонденции соревнований по плаванию; 4. сотрудничестве в организации спартакиады оборонных спортов; 5. в приеме и подготовке кандидатов на тренировочные сборы. Из общего числа 20000 люблинских студентов 4813 объединяется в вузовских клубах. Они тренируются в 76 секциях /Мед. акад.17/ и УМСК 17 секций Люблин. полит. институт 16, Сельскохозяйственный инс. – 15, КЛУ – 11/. С ними работают 52 тренера и инструктора.

На переломе 60-х и 70-х годов укрепилось и конкретизировалось сотрудничество Межвузовского правления ССС и Окружного совета союза польских студентов. Дела начатые Люблином стали примером для всего польского студенчества. Особенно сердечно и тепло встречали все спартакиады студенческих общежитий. Результатом тесного сотрудничества этих организаций является Студенческая эстафета победы. Ее организуют каждые 5 лет в годовщину победы над фашизмом /1970, 1975/. Ежегодно 7-8 мая организуется поход "По следам памяти". Туристские студенческие группы путешествуют по местностям памятным с времен II мировой войны и встречаются у Памятника борьбы и мученичества в Майданке на торжественном митинге люблинской студенческой молодежи. Отсюда ночью студенческая эстафета бежит с факелом в Варшаву к Памятнику героям Варшавы. По пути студенты складывают букеты цветов на местах мученичества польского народа.

В последнее время студенты установили многие международные спортивные контакты. Самые приятные впечатления от спортивной дружбы с Университетом имени Ляёша Кошута в Дебрецене. Люблинские студенты вели спортивное соперничество со студентами Болгарии, США, Чехословакии, Франции, Финландии, Голландии, ГДР и ФРГ, СССР, Румынии, Швеции, Венгрии и даже Бразилии /встречи волейболисток с командой ФЦ Флюминензе Рио-де-

Женейро/. Эти встречи позволили не только повышать спортивный уровень, но тоже по-настоящему подружиться. Уже в течение 5 лет ежегодно в нашем городе организуются Международные студенческие чемпионаты Польши женского баскетбола. Высокий спортивный уровень люблинской и других баскетбольных команд в этом году — в этом году приймет участие 16 команд — позволяют называть чемпионатом "второй универсиадой". Опираясь на вузовские клубы выросли тоже спортивные таланты в индивидуальных видах спорта. В 1972 году Аркадей Годель завоевал в Мадриде звание чемпиона мира юношеского разряда как рапирист. Открыт перед ним путь в сборную команду Польши, а потом ... Мюнхен и золотая медаль для польской команды на рапирах. Олимпийский паспорт завоевал тоже другой представитель люблинского ССС — Анджей Зонтаг, выступающий в тройном прижке в Монтреале. К сожалению контузия не позволила ему добиться лучших результатов /раньше он завоевал бронзовую медаль в Чемпионате Европы в Риме, его опередил Санеев и Корбу/. В Люблинском ССС много лет выступал один из лучших в наше время волейболистов мира — Томаш Вуйтович. Эти достижения свидетельствуют о хорошей подготовительской работе тренеров и инструкторов люблинского клуба.

Недостаток времени не позволяет всестороннее представить проблематику физического воспитания и спорта в люблинской студенческой среде. Кажется однако, что представленные факты спортивного развития людей и объектов, указание новых инициатив Студии ФВ и вузовских клубов свидетельствуют о роли физического воспитания и спорта в жизни люблинских студентов и о хорошей атмосфере, и о том что "хороший спортсмен — хорошим студентом" не является только лозунгом.

"Пусть собирает цветы тот, кто выращивает" /т.е. эскиз к портрету ШСС — ССС Люблин/.

ROUPPERT, Leszek Maria

A TESTNEVELÉS ÉS SPORT FEJLŐDÉSÉNEK TÖRTÉNETE A LUBLINI EGYETEMEKEN ÉS FŐISKOLÁKON

Lengyelországban már a XVIII. század végén meghatározták a testnevelés szerepét az ifjuság nevelésében és oktatásában. Andrzej Snjadecki, a biljuskoi egyetem professzora ezt a következőképpen fogalmazta meg: "a testnevelés tapasztalata azt mutatja, hogy a testit a szellemitől és az erkölcsitől elválasztani nem lehet és nem is szabad". Ez a tökéletesen helytálló gondolat az egyetemi ifjuság körében gyakorlatilag azonban csak 1951-ben vált valóra, amikor az egyetemeken és főiskolákon minisztériumi rendeletre bevezették a kötelező testnevelést, amely ettől kezdve az összes lengyel egyetemeken és főiskolákon az oktatási folyamat szerves részévé vált. Az 50-es évekig a főiskolai testneveléssel és sporttal csak a Diák Sportszövetség foglalkozott.

A Diák Sportszövetség tevékenysége Lengyelországban 1908-ban a krakkói DSSZ megalapitásával kezdődött (az idén ünnepeltük Lengyelországban a DSSZ fennállásának 70. évfordulóját). Ezután sorban alakultak a DSSZ-szervezetek Varsóban (1918), Poznanban (1919), Vilniusban (1921), Gdanskban (1921) és Lvovban (1921). Lengyelország hetedik diák sportklubja lett az 1922. január 22-én meglakult lublini Diák Sportkör, amelynek elnevezését még ebben az évben lublini Akadémiai Sportszövetségre változtatták.

A lublini DSSZ történetét két nagy korszakra bonthatjuk: a két háboru közötti (1922-1933), azaz a II. világháboru kitöréséig terjedő és a háboru utáni, azaz 1944-től napjainkig tartó időszakra. A felosztás alapját a Szövetség tevékenységének eltérő feltételei képezik, amelyek viszont Lengyelország államrendjének és a Szövetség szervezeti strukturájának megváltozott körülményeiből fakadtak. Különösen élesen jelentkeztek ezek a különbségek a lublini szövetség tevékenységében, amely a két háboru közötti időszakban egyetlen intézményre - a lublini Katolikus Egyetemre -, a háboru utáni szakaszban viszont már több egyetem közös központjára támaszkodhatott.

A lublini DSSZ gazdag, közel 60 éves története során a Szövetség felépitésében bekövetkező változások soha nem homályositották el azokat az eszméket, amelyeket a DSSZ mindig is követett: az amatőrizmus, a következetesen sportszerü versengés és a sportbarátság eszméjét. A mai napig is ezek az eszmék vezérlik a diáksportolókat.

A DSSZ két háboru közötti eredményeit értékelve ki kell emelnünk a lublini körzetben, sőt országos szinten játszott vezető szerepét. 1938-ban a Szövetség sportolói nyerték meg a lengyel főiskolás kosárlabda bajnokságot, a röplabdázók pedig a III. helyet szerezték meg.

A tragikus szeptember a diák sportmozgalom fejlődését is megakasztotta Lublinban. A háborus események során sok sportvezető és sportoló vesztette életét. A veszteségek azonban nem renditették meg a lublini diákok hazafiságát és sport-

szeretetét. A megszállás ideje alatt is szerveztek röplabda mérkőzéseket, és a háboru befejezése után azonnal megkezdték a szövetség munkájának ujjászervezését. A háboru előtti időszakhoz viszonyitva a szövetség kiszélesitette tevékenységét, támaszkodva a lublini Katolikus Egyetem, az 1944. október 23-án megalapitott MSC egyetem és a háboru utáni első években Lublinban müködő varsói Müszaki Egyetem hallgatóságára. A Müszaki Egyetem visszatelepitése Varsóba átmeneti válságot idézett elő. A nehéz anyagi feltételek miatt az ifjuság nemigen érdeklődött a sport iránt. A fellendülés azon a közgyülésen kezdődött, ahol elfogadták és jóváhagyták a klub uj alapszabályait. Figyelemre méltó, hogy milyen gyorsan nőtt a tagok létszáma: 1944-ben mindössze 28, 1945-ben 120, 1946-ban 236, 1947-ben már 600. Az aktivan sportoló diákok számának növekedése mellett a szinvonal is emelkedik az egyes sportágakban.

A háboru utáni időszakban megváltozik a DSSZ szervezeti felépitése. A diák sportszövetségek központi vezetőségének 1945 juliusában, Krakkóban megtartott első kongresszusának kezdeményezésére létrehozták a DSSZ ideiglenes vezetőségét. Hogy mennyire eltérően müködtek az egyes szövetségek, arról tanuskodik az a tény is, hogy 1947-től négyszer változtatták meg a szövetség alapszabályait. Végül a DSSZ 1949-ben a Diák Tengerészszövetség és a "Baráti Segitség" sportszakosztályokkal való egyesitése után Diák Sportegyesületté alakul át. Ebben az időszakban játszódik le az egyes főiskolák és egyetemek radikális szervezeti átalakitása. Megalakulnak a DSSZ egyetemi, főiskolai és kari sportkörei, amelyek közvetlenül a DSSZ irányitásának alárendelten müködnek. Jellemző vonása ennek a korszaknak, hogy erősödött a DSSZ és a diák pártszervezetek közötti együttmüködés.

A II. országos kongresszus után ujabb változások következtek. Megszüntek a területi vezetőségek, helyettük egyetemközi klubokat hoztak létre, amelyek versenysport szakosztályokat müködtettek. A DSSZ körök egyetemközi tanácsa koordinálta a főiskolai körök tevékenységét. Ezt a szervezeti felépitést 1959-ben változtatták meg véglegesen, amikor a szervezet ismét felvette régi elnevezését, a DSSZ-t is. Ebben az időszakban a DSSZ szervezeti felépitése a következő volt:

a) főiskolai, egyetemi klubok,
b) területi irányitás + egyetemközi irányitás,
c) felső vezetés.

A DSSZ sporttevékenységének legfontosabb láncszemévé az egyetemi és főiskolai klubok váltak. A legtehetségesebb és fizikailag legfejlettebb fiatalok képviselték területüket a központi versenyeken. Ugyanilyen szervezeti átalakitások történtek a lublini területen is. Az Orvostudományi Egyetem (1950), majd a később Mezőgazdasági Akadémiává átalakitott Mezőgazdasági Főiskola (1955) kiválása a MCS Egyetemből, az Esti Müszaki Főiskola (1965), majd a Lublini Müszaki Egyetem (1977) felállitása a várost Lengyelország egyik legnagyobb tudományos központjává tette. Az öt egyetem és főiskola léte megteremtette a diáksport szinvonalának emeléséhez szükséges személyi feltételeket. Ezt a célt szolgálta a MCSE keretében 1951-ben felállitott Testnevelési Központ. A Központ első vezetői, Stanislav Reisner és Aleksandr Strihazsevszkij, nagy érdemeket szereztek a testkultura fejlesztésében a diákság körében. Ekkoriban próbálkoztak a reggeli torna bevezetésével a diákotthonokban, bevonták az ifjuságot az országos futó- és az őszi turaversenyekbe. Amikor a többi lublini egyetemeken és főiskolákon is felállitották a testnevelési központokat, elegendő jól képzett testnevelő tanár állt már rendelkezésre.

Az 50-es években a diákok testnevelése és sportja két irányban kezdett fejlődni. A legtehetségesebbek a versenysport szakosztályokban képezték tovább magukat (egyetemközi szakosztályok), a tömegsportot pedig az egyetemi klubok és a testnevelési központok által vezetett foglalkozások programja biztositotta, kezdetben kötelezően csak az első két évfolyamon. Értékes uj kezdeményezést inditott el a Mezőgazdasági Főiskola Testnevelési Központjának (tanszékének) vezetője Henrik Gerlovski az egyetemközi szpartakiádokkal, amelyek ujabb versenyzési lehetőséget biztositottak a lublini ifjuság számára. Amikor a 60-as években a lengyel főiskolás bajnokság mellett meghirdették az azonos tipusu egyetemek és főiskolák lengyel bajnokságát is, az egyes lublini főiskolák a minél jobb sporteredmények elérése érdekében tapasztalt edzőket szerződtettek az egyetemi egyesületek szakosztályaiba. Az egyetemi szakosztályok megkezdték az egész éves felkészülést - korábban csak a nagy versenyek előtt kezdtek edzeni. Ez a rendszeres és következetes munka sok szép sportsikert hozott a lublini diákoknak mind a versenysport szakosztályokban, mind a főiskolai szakosztályokban. A legnagyobb sikereket az iskolatipusok szerinti lengyel bajnokságokban érték el az egyetemi klubok. A legjelentősebbek: négyszeres főiskolai bajnok a MCSE férfi röplabda csapata, amelynek edzője Jurij Velc, a lengyel válogatott jelenlegi edzője volt; háromszor szerzett bajnoki cimet a MCSE női kosárlabda csapata. Szép sikereket értek el az Orvostudományi Egyetem férfi kosárlabdázói, férfi és női röplabdázói, a LKE röplabdázói és cselgáncsozói, a Müszaki Egyetem röplabdázói és kézilabdázói, a MCSE kosarasai, röplabdázói és kézilabdázói.

A 60-as években indul fejlődésnek a DSSZ központi sporttelepe. A Pjasecno tavon, a Lencsinszko-Vlodavski öbölben 1964-ben kezdték épiteni a DSST vizisport központját. 1968-ban adták át a lakóépületet, a klubot, a csónakházat, majd 1971-ben az étermet. A jövőben - a lakóépület és a sportjátékokhoz megfelelő aszfaltpályák megépitésével - lehetővé válik edzőtáborok rendezése is Pjasecnóban.

A lublini egyetemek és főiskolák létesitményellátottsága igen szerény. Tulajdonképpen csak a MCSE rendelkezik saját létesitményekkel, ha nem is elégitik ki egészen a testnevelési tanszék és a DSSZ egyetemi klubjának szükségleteit. Az egyetem rendelkezésére áll a Diák Sportközpont, amely az egyetemi város központjában helyezkedik el. A központ magában foglal egy 700 személyes tornatermet, egy játéktermet, egy müanyag boritásu pályát az atlétikai edzésekhez, egy 25 méteres fedett uszodát, egy "Atlasz"aggregát hálózattal ellátott termet, 2 szaunát a megfelelő felszerelésekkel és orvosi rendelőkkel, három teniszpályát, aszfaltozott kézilabda és kosárlabda pályákat (a 60x40 m-es pályán télen jégpálya müködik). Most épül egy olimpiai méretü nyitott versenyuszoda és egy gazdasági épület. A diák sportközpontot évente közel 1300 diák sportoló használja; az összes lublini egyetemek és főiskolák hallgatói a kötelező testnevelési órák keretében használják az egyetemi klubok, az egyetemközi klub versenyzői 8 különböző sportág versenysport szakosztályai keretében. Most kezdődik a lublini Müszaki Egyetem sportközpontjának épitése. A többi lublini egyetemnek és főiskolának a továbbiakban sem lesz saját sportbázisa.

1969-ben hozták létre az Egyetemi Klubok Bizottságát, a DSSZ egyetemközi vezetősége elnökségének végrehajtó szervét, amely az első ilyen tipusu szerv a lengyel diák sportmozgalomban. A Bizottság tevékenységének leglényegesebb területei a következők: 1. egyetemek közötti versenyeket szervez; 2. előkészíti és lebonyolitja a (téli és nyári) egyetemi szpartakiádokat és a diákotthonok szpartakiádjait; 3. levelező uton uszóversenyeket bonyolit le; 4. közremüködik a honvédelmi sport-

szövetség szpartakiádjainak megrendezésében; 5. felveszi és felkészíti a jelentkezőket az edzőtáborokban. Az összesen 20 ezer lublini egyetemista és főiskolás közül 4813-an tagjai az egyetemi kluboknak. Összesen 76 szakosztályban végzik edzéseiket (Orvostudományi Egyetem 17, Marie Curie-Sklodowska Egyetem, 17 Lublini Müszaki Egyetem, 16, Mezőgazdasági Akadémia 15 és Lublini Katolikus Egyetem 11 szakosztály). 52 edző és oktató segiti munkájukat.

A 60-as évek végén, a 70-es évek elején erősödött és konkrétabbá vált a DSSZ egyetemközi vezetősége és a lengyel területi diákszövetség közötti együttmüködés. A lublini kezdeményezések példaképpé váltak az egész lengyel diákság számára. Különösen meleg fogadtatásra találtak a diákotthonok szpartakiádjai. A két szervezet szoros együttmüködésének eredményeként született meg a diákok "győzelem váltófutása". Ezt a versenyt 5 évenként rendezik meg a fasizmus felett aratott győzelem évfordulóján (1970, 1975). Május 7-8-án minden évben megrendezik "Az emlékezés nyomában" turát. A diákok turistacsoportjai bejárják a II. világháborus emlékhelyeket, majd Majdenekben találkoznak a harc és a bátorság emlékmüvénél, a lublini tanulóifjuság ünnepélyes naggyülésén. Innen indul el éjjel a fáklyás váltófutás Varsóba, a Hősök emlékmüvéhez. Útközben a diákok virgácsokrokat helyeznek el a lengyel nép vértanuinak emlékhelyein.

Az utóbbi években a diákok egyre szélesebb körü nemzetközi sportkapcsolatokat épitenek ki. Nagy élményeket hoz sportbarátságuk a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem hallgatóival. A lublini diákok versenyeztek már Bulgária, az Amerikai Egyesült Államok, Csehszlovákia, Franciaország, Finnország, Hollandia, az NDK és az NSZK, a Szovjetunió, Románia, Svédország, Magyarország, sőt Brazilia diák sportolóival is (a női röplabda csapat több mérkőzést játszott a Rio de Janeiro-i FC Fliumenense csapatával). Ezek a találkozók nem csak a sport szinvonalának emelkedését szolgálták, de igazi barátságok születését is lehetővé tették. Városunkban már 5 éve megrendezik minden évben a lengyel nemzetközi főiskolás bajnokságot női kosárlabdában. A lublini és a többi kosárlabda csapat magas szinvonala alapján - az idén 16 csapat indul - bátran nevezhetjük azt a bajnokságot "második Universiadénak". Az egyetemi sportegyesületekben az egyéni sportágakban is felfedeztek már sok tehetséget. 1972-ben Arkadej Hodel Madridban ifjusági világbajnokságot nyert tőrvivásban. Nyitva áll előtte az ut a lengyel válogatottba, aztán... München és aranyérem a lengyel tőrcsapat számára. Jegyet váltott az Olimpiára a lublini DSSZ egy másik képviselője, Andrzej Zontag is, aki Montrealban hármasugrásban indult. Sajnos sérülése miatt nem sikerült nagy eredményt elérnie (korábban bronzérmes volt a római Európa-bajnokságon, csak Szanyejev és Corbu előzte meg. Évek óta a lublini DSSZ-ben játszik a világ jelenleg egyik legjobb röplabdázója, Tomas Vujtovic. Ezek az eredmények is a lublini egyesületek edzőinek és oktatóinak kiváló munkájáról tanuskodnak.

Az idő rövidsége miatt nem mutathatom be sokoldalubban a lublini egyetemisták és főiskolások testnevelését és sportját. Ugy vélem azonban, hogy az emberek és létesitmények fejlődéséből bemutatott tények, a testnevelési tanszékek és az egyetemi klubok uj kezdeményezéseinek felsorolása is megmutatja, hogy milyen szerepet játszik a testnevelés és a sport a lublini diákok életében, milyen jó a légkör ezen a területen, és hogy a "jó sportoló - jó tanuló" nem csak jelszó.

"Az szakitsa le a virágot, aki felneveli" - (adhatnánk cimül a lublini DSSZ képének vázlatához).

WILDT, Klemens

ÜLÉSELNÖKI ZÁRSZÓ

Az elnök zárszavában kiemeli, hogy könnyü helyzetben van, mivel szükségtelen az elhangzott érdekes előadásokat külön is méltatnia, hiszen azok önmagukért beszélnek. Annál is inkább, mivel Ueberhorst, Gronen és Rouppert kollegák előadásai nyomtatásban is hozzáférhetők lesznek.

Megköszöni az előadók munkáját és a plenáris ülés résztvevőinek az érdeklődést.

WILDT, Klemens

SCHLUSSWORT DES SITZUNGSVORSITZENDEN

Der Vorsitzende weist zunächst darauf hin, dass seine Aufgabe besonders leicht ist, da es kaum nötig ist, die hier vorgetragenen wertvollen Beiträge nochmals zu bewerten. Diese sprechen für sich selbst. Um so mehr, da die Beiträge von Herrn Ueberhorst, Gronen und Rouppert auch im Druck erscheinen werden.

Er bedankt sich für die Arbeit der Referenten und für die Aufmerksamkeit der Teilnehmer der Plenarsitzung.

2. rész. A szekcióülések tapasztalatainak összefoglalása

Part 2. Summary of section reports

(Üléselnök: Wonneberger, Günther)

(President of the session: Wonneberger, Günther)

WONNEBERGER, Günther

ÜLÉSELNÖKI MEGNYITÓ

A szekcióülések tapasztalatainak összefoglalása

Az elnök először is utal arra, hogy a konferencia elérkezett ahhoz a feladathoz, hogy összesitsék a szekcióülések tapasztalatait. A tapasztalatok közös megfogalmazásához először a négy szekció elnöke mondja el véleményét, ezután az elnök kéri a konferencia résztvevőinek állásfoglalását.

A szekcióülések tapasztalataira is támaszkodva, ezt követően egy közös nyilatkozat kiadását fogja javasolni, melyet a jelenlevő négy nemzetközi szervezet vezetői nevében terjeszt elő.

Kéri a szekcióülések elnökeit, sziveskedjenek megtartani beszámolóikat.

WONNEBERGER, Günther

ERÖFFNUNG DES SITZUNGSVORSITZENDEN

Zusammenfassung der Erfahrungen der Sektionssitzungen

Der Vorsitzende weist zunächst darauf hin, dass die Konferenz zur Aufgabe gekommen ist, die Erfahrungen der Sektionssitzungen zusammenzufassen. Zur gemeinsamen Formulierung der Erfahrungen werden zuerst die Vorsitzenden der vier Sektionen ihre Meinungen zusammenfassen, danach werden die Teilnehmer der Konferenz aufgefordert, dazu Stellung zu nehmen.

Auch aufgrund der Erfahrungen der Sektionssitzungen wird danach die Veröffentlichung einer gemeinsamen Erklärung vorgeschlagen, die vom Vorsitzenden im Namen der Leiter der vier anwesenden internationalen Organisationen vorgetragen wird.

Schliesslich werden die Berichte der Sektionsvorsitzenden angemeldet.

LÄMMER, Manfred

BERICHT DES VORSITZENDEN DER SEKTION 1

Meine sehr vereehrten Damen und Herren!

Eine Zusammenfassung dessen, was die Sektion Bibliographie hier vorgetragen und diskutiert hat, scheint mir entweder sehr schwierig, oder ganz einfach. Ich glaube, ich muss mich für den zweiten Weg entscheiden.

Es hat auch in der Sektion Bibliographie zunächst sehr wenig Diskussion gegeben. Sie erinnern sich an die ersten Vorträge, die hier gehalten worden sind. Wenn der Vorsitzende fragte, gibt es Fragen, gibt es Einwände, gibt es Kommentare, so war in dieser ersten Sitzung meistens nur ein Schweigen die Antwort. Offensichtlich - so muss man schliessen - hat die Information in dieser Sitzung so überwogen, dass es zu einer Diskussion einzelner Themen und zur Herausarbeitung von kontroversen Standpunkten nicht kam. Deshalb möchte ich hier auch nicht versuchen, das, was die einzelnen Redner gesagt haben, noch einmal zusammenzufassen. Das hiesse eine Zusammenfassung der Ihnen vorliegenden - gedruckt vorliegenden - Beiträge hervorzunehmen. Deshalb muss mein Fazit, dass ich hier vorziehe, notwendigerweise sehr persönlich sein, und kann nur meine eigene Einschätzung der Lage wiedergeben.

Ich glaube, eines kann man sagen, dass von den Gebieten, die wir hier besprochen haben, Bibliographie, Museen, Archiv, Thesaurus, bei aller Anerkennung der Gleichberechtigung der Gebiete, für die Sportinformation die Bibliographie die Priorität hat. Und zwar deshalb, weil sie jeden angeht, der auf dem Gebiete der Sportgeschichte arbeitet, während die anderen Felder - so wichtig sie sein mögen - immer nur einen Teil der Sporthistoriker angehen. Ich glaube, eines ist uns klar geworden, vor allem im Zusammenhang mit der Diskussion um den Thesaurus. Denn die Schwierigkeiten, die dort auftauchen, und die sich bei dem Versuch einer umfassenden internationalen Bibliographie ergeben, sind die gleichen. Begriffliche Schwierigkeiten, Einteilung in Kategorien, Periodisierungsprobleme, usw. Mir scheint, wir sollten uns in bibliographischen Fragen zu der Entscheidung durchdringen, nicht das Perfekte, das total Umfassende zu wollen und das total Technisierte und Durchstrukturierte. Dann werden wir nämlich in 10 oder 15 Jahren immer noch Grundsatzfragen diskutieren. Ich glaube, was die Sporthistoriker in den nächsten Jahren von uns erwarten, ist eine brauchbare Information, sind nicht zu komplizierte Systeme, sind im Grunde genommen Fachbibliographien, die mehr oder weniger nach traditionell klassischem Vorbild angelegt sind. Wie gesagt, das ist meine persönliche Meinung.

Die herkömmliche Bibliographie als geordnete Liste bzw. annotierte Bibliographie scheint mir das zu sein, was wir uns auf einigen Gebieten vornehmen sollten. Hier - da waren wir uns alle einig - sollten nationale Bemühungen, nationale Ergebnisse, Listen, Zusammenstellungen, Projekte in eine internationale Poule einmünden, und dort sollten die Ergebnisse, die aus den verschiedenen Ländern kommen, vereinheitlicht und veröffentlicht werden. Aber sicherlich nicht gleich im Sinne einer umfassenden internationalen und auch noch retrospektiven Bibligraphie. Das scheint mir im Augenblick nicht machbar zu sein. Zwei Dinge scheinen mir aber machbar zu sein: erstens die Anlage

gezielter Fachbibliographien, entweder zu bestimmten Epochen, zu bestimmten Themenkreisen oder zu bestimmten Sportarten. Einen weiteren Vorschlag werden Sie nachher, in dem gemeinsam erarbeiteten Papier hören, von dem Professor Wonneberger eben gesprochen hat.

Diese nationalen Informationen müssten also an einer internationalen Stelle zusammenlaufen. Das zweite, was hier kurz angesprochen wurde in der Diskussion, ist das Problem, wer macht solche Bibliographien? Und bei allen guten Absichtserklärungen und bei allem Fleiss muss ich doch daran erinnern, dass auch - sagen wir - eine absolute Sachkenntnis dazu gehört. Und in Randgesprächen habe ich die Erfahrung gemacht, dass sich viele Kollegen immer nur für einen Teilaspekt zuständig erklärten. Entweder für die sporthistorisch-inhaltliche Seite, oder für die bibliothekarisch-formale Seite. Die Frage ist aber, wie kann man Mitarbeiter in den verschiedenen Ländern gewinnen, die beides in sich vereinen; oder wie kann man ein Team zusammenstellen, in dem Angehörige beider Seiten, beider Provenienz kollegial zusammenarbeiten. Das scheint mir das zu sein, was man aus der Sitzung Bibliographie mit als Anregung nach Hause nehmen sollte. Es bleibt zu hoffen, dass diese Konferenz nicht wieder auf dem Gebiete der Bibliographie in blossen Absichtserklärungen stecken bleibt, dass diese Konferenz einen Impuls auslöst, der zumindest in einem Teilbereich in einigen Jahren zu einem konkreten Ergebnis führt. Aber darüber möchte ich jetzt nichts mehr weiter sagen, das werden wir gleich noch zusammen diskutieren.

Danke schön.

LÄMMER, Manfred

AZ 1. SZEKCIÓ ÜLÉSELNÖKI BESZÁMOLÓJA

Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Ugy érzem, amit itt a bibliográfiai szekció előadott és megvitatott, vagy nagyon nehéz, vagy egészen egyszerü összefoglalni. Azt hiszem, a második ut mellett kell döntenem.

A bibliográfiai szekcióban először is nagyon kevés volt a vita. Bizonyára emlékeznek az itt elhangzott első előadásokra. Ha az elnök megkérdezte, vannak-e kérdések, vannak-e észrevételek, vannak-e hozzászólások, többnyire csak hallgatás volt a válasz. Nyilvánvalóan - erre kell következtetnünk - ezen az ülésen annyira tulsulyban volt az információ, hogy az egyes témák megvitatásához és ellentétes álláspontok kialakitásához nem jutottunk el. Éppen ezért, meg sem próbálom itt mégegyszer összefoglalni, amit az egyes felszólalók mondtak. Hiszen ez azt jelentené, hogy mégegyszer összefoglalnám az Önök kezében levő - nyomtatásban kézbe adott - előadásokat. Igy aztán az én vázlatom szükségszerüen nagyon személyes jellegü kell legyen, és csak azt tükrözheti, ahogyan én magam a helyzetet értékelem.

Ugy hiszem, egy valamit elmondhatunk, éspedig, hogy az itt megtárgyalt területek - bibliográfia, muzeumok, archiv munka, thesaurus - közül, az egyes területek egyenjoguságának teljes elismerése mellett is a sportinformáció szempontjából a bibliográfiának van prioritása. Éspedig azért, mert mindenkit érint aki a sporttörténet terén dolgozik, mig a többi terület - bármilyen fontos legyen is - mindig csak a sporttörténészek egy része számára érdekes. Azt hiszem egyvalami világossá vált számunkra, elsősorban a thesaurus-vitával összefüggésben. Hiszen az ott felmerülő nehézségek, és azok, amelyeket egy átfogó nemzetközi bibliográfia összeállitásának kisérlete felvet, azonosak. Fogalmi nehézségek, kategóriákba sorolás, periodizációs problémák stb. Ugy érzem, bibliográfiai kérdésekben el kell jussunk addig a döntésig, hogy ne a tökéleteset keressük, ne a mindent átfogót, a teljesen gépesitettet és átstrukturáltat akarjuk. Igy ugyanis még 10-15 év mulva is az alapelvek kérdésén vitatkoznánk. Ugy hiszem, amit a sporttörténészek az elkövetkezendő években tőlünk elvárnak, az a használható információ. Nem tul bonyolult rendszereket várnak, hanem lényegében szakbibliográfiákat, amelyeket többé-kevésbé klasszikus minta szerint alakitanak ki. Mint már mondottam, ez az én személyes véleményem.

Ugy tünik, a szokásos bibliográfia, mint rendszerezett lista, illetve az annotált bibliográfia az, amire bizonyos területeken vállalkoznunk kellene. Itt - és ebben mindannyian egyetértettünk - az országos erőfeszitések, országos eredmények, jegyzékek, összeállitások és tervek egy nemzetközi csatornába kell torkolljanak, ahol a különböző országokból érkező eredményeket egységesitenék és kiadnák. Természetesen nem azonnal elkészitett átfogó, nemzetközi, különösen pedig nem retrospektiv bibliográfiákra gondolok. Ezt pillanatnyilag nem tartom megvalósithatónak. Két dolgot azonban megvalósithatónak látok: először is szakbibliográfiák összeállitását, vagy meghatározott korszakokról, meghatározott témakörökről, vagy meghatározott sportágakról. Egy további javaslatot hallani fognak a közösen kidolgozott anyagban, amelyről Wonneberger professzor az imént szólt.

Az országos információk tehát egy nemzetközi helyen kellene összefussanak. A második kérdés, amelyről a vitában szó esett, az a probléma, ki készit ilyen bibliográfiákat? A legjobb szándékok kinyilatkoztatása és minden szorgalom ellenére is emlékeztetnem kell rá, hogy ehhez - mondjuk - abszolut szaktudás is szükséges. Beszélgetéseim során viszont azt tapasztaltam, hogy sok kolléga mindig csak valamilyen részterületen tartja magát illetékesnek. Vagy a sporttörténeti-tartalmi területen, vagy könyvtári-formális oldalon. A kérdés azonban az, hogyan tudunk a különböző országokban olyan munkatársakat megnyerni, akik mindkettőt egyesitik magukban, vagy hogy lehet egy olyan munkacsoportot összeállitani, amelyben mindkét oldal képviselői kollegiálisan együttmüködnének. Ugy érzem, ezt vihetjük magunkkal ösztönzésként a bibliográfiai ülésről. Most már csak azt reméljük, hogy a bibliográfia területén ez a konferencia nem marad meg a szándékok kinyilatkoztatásánál, hanem olyan impulzust vált ki, amely néhány éven belül legalább egy részterületen konkrét eredményekre fog vezetni. Erről azonban nem kívánok többet szólni, hiszen még együtt is megvitatjuk.

Köszönöm.

LOTZ, Franz

BERICHT DES VORSITZENDEN DER SEKTION 2

I. Referate

1. Dozent Dr. Kun - Budapest

K. trug einige interessante und anregende Überlegungen zur sporthistorischen Forschung vor.

2. Dozent Dr. Perutka - Bratislava

P. berichtete zunächst über die Sportarchiv-Arbeit in der CSSR; dann legte er anhand einiger Dokumente zur Entwicklung der Arbeit der Sportbewegung Anfang des 20. Jahrhunderts die Bedeutung der Archivarbeit dar.

3. Oberassistent Takács - Budapest

T. beschaftigte sich zunächst mit Grundsätzen sporthistorischer Forschung und gab dann einige sehr beachtenswerte Hinweise betr. Aufgaben, Möglichkeiten und Systematisierung der Archivarbeit.

II. Aussprache

Die in der Aussprache vorgetragenen zahlreichen Stellungnahmen beschäftigten sich mit folgenden Punkten:

1. Modelle bereits bestehender und geplanter Archive,
2. Stellung und Struktur der Archive,
3. Vorschläge für die Intensivierung der Archivarbeit,
4. Vorschläge zur Auswertung allgemeiner Archive unter sportlichen Aspekten,
5. Anregungen zur Aufdeckung versteckter und vergessener Dokumente und Unterlagen.

III. Zusammenfassung

1. Die Archivierung wichtiger Dokumente und Unterlagen jeder Art ist für die sporthistorische Forschung unerlässlich.

2. Der Verlauf der Sitzung hat jedoch erneut bestätigt, dass es trotz einiger sehr anerkennenswerter Ansätze bisher im allgemeinen weder eine systematische Arbeit noch umfangreiche Vorhaben in der Archivierung des Sportes gibt.

3. Stellung und Aufgaben bereits bestehender Sportarchive zeigen ein sehr unterschiedliches Bild. Zum Teil sind sie selbständig, zum Teil sind sie als Abteilung einem allgemeinen Archiv angegliedert. Die gleiche Uneinheitlichkeit ist hinsichtlich der Benutzungsmöglichkeiten festzustellen.

4. Die Sitzungsteilnehmer waren der Auffassung, dass der Archivarbeit im Sport in Zukunft eine vermehrte Aufmerksamkeit und Förderung zugewendet

werden muss. Wenn nicht bald die hierfür notwendigen Schritte unternommen werden, ist auch weiterhin der Verlust wichtiger unersetzlicher Unterlagen zum Schaden der Sportgeschichtsschreibung zu befürchten.

5. Vorschläge

a) Listenmässige Erfassung aller vorhandenen Archive und archiv-ähnlicher Einrichtungen im Sport im internationalen Rahmen.

b) Entwicklung offener Modellstrukturen für den Aufbau von Sportarchiven.

c) Abgrenzung der Aufgaben der Archive zu denen der Büchereinen und Museen.

d) Auswertung allgemeiner (Staats-, Stadt-, Verbands-) Archive unter sporthistorischen Gesichtspunkten.

e) Sammlung vergessener und versteckter Materialien (z.B. bei Funktionären, Familiennachlässen, Vereinen); Entwicklung von Richtlinien für die Nutzung der archivierten Materialien.

f) Bitte der Konferenz an den CIEPS, durch einen entsprechenden Apell die Regierungen und die Sportorganisationen auf dieses Problem hinzuweisen und sie zu bitten, durch geeignete Massnahmen den Aufbau der Archivarbeit im Sport zu unterstützen.

LOTZ, Franz

A 2. SZEKCIÓ ÜLÉSELNÖKI BESZÁMOLÓJA

I. Referátumok

1. Dr. Kun docens - Budapest

Kun docens felvetett néhány érdekes és izgalmas gondolatot a sporttörténeti kutatással kapcsolatban.

2. Dr. Perutka docens - Bratislava

Perutka docens először is beszámolt a sportarchivumok munkájáról Csehszlovákiában. Ezután néhány, a XX. század elején a sportmozgalmi munka fejlődésével kapcsolatos dokumentum kapcsán rámutatott az archivmunka jelentőségére.

3. Takács adjunktus - Budapest

Takács adjunktus a sporttörténeti kutatás alapelveivel foglalkozott, majd néhány figyelemreméltó gondolatot fogalmazott meg az archivmunka feladataival, lehetőségeivel és rendszerezésével kapcsolatban.

II. Vita

A vita során kifejtett állásfoglalások a következő pontokkal foglalkoztak:

1. A már meglévő és a tervezett archivumok modelljei,
2. Az archivumok helyzete és felépitése.
3. Javaslatok az archivmunka intenzivebbé tételére.
4. Javaslatok az általános archivumok sport szempontu felhasználására.
5. Ajánlások a rejtett és elfeledett dokumentumok és anyagok felkutatására.

III. Összefoglalás

1. A sporttörténeti kutatás számára nélkülözhetetlen a különböző fajta dokumentumok és anyagok archivizálása.

2. Az ülésen ismét bebizonyosodott, hogy néhány elismerésre méltó kezdeményezéstől eltekintve a sportarchivumok terén mindeddig sem rendszeres munka, sem átfogó kezdeményezés nem történt.

3. A már meglévő sportarchivumok helyzete és feladatai nagyon tarka képet mutatnak. Részben önállóak, részben általános jellegü archivumok részlegeiként müködnek. Ugyancsak az egység hiánya állapitható meg a felhasználási lehetőségek terén.

4. Az ülés résztvevői megállapitották, hogy a jövőben a sport területén nagyobb figyelmet és ösztönzést kell biztositani az archivmunkára. Ha ennek érdekében nem történnek meg a szükséges intézkedések, félő, hogy továbbra is veszendőbe mennek pótolhatatlan értékü anyagok, a sporttörténetirás nagy kárára.

5. Javaslatok

a) Állitsák össze nemzetközi méretekben a sport területén müködő archivumok és archivum jellegü intézmények jegyzékét.

b) Dolgozzanak ki nyitott modellstrukturákat a sportarchivumok kiépitésére.

c) Határolják el az archivumok feladatait a könyvtári és muzeumi feladatoktól.

d) Sporttörténeti szempontból dolgozzák fel az általános (állami, városi, szövetségi) archivumokat.

e) Gyüjtsék össze az elfeledett és rejtőzködő anyagokat (például: sportvezetőktől, családi hagyatékokból, egyesületektől). Dolgozzanak ki irányvonalakat az archivumokban feldolgozott anyagok felhasználásához.

f) A konferencia azzal a kéréssel fordul a CIEPS-hez, forduljon felhivással a kormányokhoz és sportszervezetekhez, hivja fel figyelmüket erre a problémára, és kérje fel őket, hogy megfelelő intézkedésekkel támogassák az archivmunka kiépitését a sport területén.

ЦОНКОВ, В.

Отчет председателя секции № 3

Уважаемый Президент, уважаемая Конференция!

На заседании секции интерес к докладам и премиям был исключительно большой. Объяснение этого факта понятно. Было 6 докладов и 3 премия. Присутствовали до конца заседания около 40 человек. Первый раз в Европе собирались на одно место специалисты по делам спортивных музеев, чтобы обсудить свое конкретные профессиальные проблемы.

А музеи имелись уже с конца 19-ого века. Это значит, что дольгое время музеи и работкики в области спорта не имели возможности собираться и обсудить свои проблемы. Местом этого первого европейского конгресса спортивной информации и в частности спортивных музеев стал Будапешт. Я думаю, что сегодня мы историки отметили в нашей истории очень важную историческую дату. Первый раз обсуждались проблемы работников спортивных музеев в рамках ИШХИА при ЦИЕПС. Я думаю, это новый шаг в развитии нашего Комитета. Конечно это не случайно. Спортивные музеи не могут осуществовать без специалистов по истории физической культуры, а если музей имеет научный характер от другой стороны, он как воздух и сольнце для научного работника по истории физической культуры. Без такого воздуха и сольнца история физической культуры как наука не может быть. Первый полезный и скромный шаг в это направление сделан. Этот шег я думаю, самый конкретный полезный результат принес именно в рамках секции спортивных музеев. Конечно это только начало, и немедленно надо продолжать. Проблемы, которые мы слушали и обсуждали на заседании этой секции, идет в основном в 2 направлениях. Во первых история, организация, состояние, работа и результаты спортивных музеев в международном аспекте и все нерешенные проблемы в этом направлении. Во вторых история, организация, состояние, работа и результаты спортивных музеев в отдельных странах, например: Польша, Венгрия, Швеция, ФРГ, ГДР, можно сказать и Болгария. Эти два направления успешно дополняли друг друга, у них был общий руководяций принцип, общая цель и общие задачи. А именно поднимать ниво спортивных музеев во мировом и европейском масштабе. На заседании секции слушатели получили научную информацию, они информировались взаимно и обменили своим опытом в области спортивных музеев. До сих пор это никто и никогда не сделал. Я думаю, что это самой большой принес на нашей заседании. Само по себе этот факт имеет огромное теоретическое и практическое значение за дальнейшее развитие спортивных музеев в Европе и во мире. Но это тоже само начало. Доклады и премии поднимали как правило основные принципиальные проблемы спортивных музеев, которые ждут свое научное, принципиальное решение. Конечно имелось проблемы о которых на заседании не говорилось. Время было недостаточно и премии не закончились за 3-часа. Это тоже наша будущая задача. О некоторых проблемах имелось различные понимания. Примерно роль спортивной выставки. Одни докладчики считали, что это основная форма работы, и самая главная работа музеев. А другие считали, что это не так основная работа. Это естественно, насколько мы первый раз занимались этими проблема-

ми. Все эти научные проблемы сделают немало путовицы и на практике. Это мы замстили в самых докладах. Нет единственного понимания относительно демократизации, социальной функции, и организационной структуры спортивных музеев в современном обществе, когда идет борьба за социальное развитие человечества. Нет тоже научного единства в понимании относительно того, кто, куда, как, с кем, на каких началах и т.д. должны существовать и работать спортивные музеи в странах различного уровня развития. Я думаю, что нужно было бы разработать соответствующие модели для спортивных музеев, согласно степени развития отдельных стран. Тем самым, спортивные музеи в Европе дают научную разработку всех этих проблем. На заседании музейные работники физической культуры почувствовали прямую необходимость совместной работы и более результативной работы в этом направлении. Заседание было очень полезно и плодотворно. На конце я обязан докладывать на этом пленарном заседании некоторые конкретные предложения сделанные как поручение нашего секционного заседания. Во первых необходимость демократизировать спортивные музеи в каждой стране, чтобы эти музеи имели научное, воспитательное и образовательное значение для широких народных масс. Во вторых, в общую систему музеев в национальном и европейском масштабе включаются и спортивные музеи, как часть общей культуры. Во третих: необходимость общих международных выставок отдельных стран Европы. Во четвертых: каждый спортивный музей в Европе посылает остальным европейским спортивным музеям стран в Европе 4-5 копии своих самых оригинальных и ценных экспонатов за зарубежные экспонаты. Вот необходимость использования опыта развитых музеев Европы, и как выяснилось на нашем заседании, такой музей музей спорта в Варшаве.

Спасибо за внимание.

CONKOV, Vaszil

A 3. SZEKCIÓ ÜLÉSELNÖKI BESZÁMOLÓJA

Tisztelt Elnök ur, Tisztelt Konferencia!

A szekció ülésén rendkivül nagy érdeklődés nyilvánult meg az előadások és hozzászólások iránt. A tény magyarázata érthető. 6 előadás volt és 3 hozzászólás. Az ülés végéig 40 fő volt jelen. Európában első izben gyültek össze egyhelyen a sportmuzeumok ügyének szakemberei, hogy megvitassák konkrét szakmai problémáikat. Muzeumok pedig már a 19. század végétől léteznek. Ez azt jelenti, hogy hosszu időn át a muzeumoknak és szakembereiknek nem volt lehetőségük összejönni és megvitatni problémáikat. Ezen első sportinformációs és részben sportmuzeumi európai kongresszus szinhelye Budapest lett. Ugy gondolom, mi történészek nagyon fontos történelmi dátumot jegyezhetünk fel saját történetünkbe. A CIEPS mellett müködő ISHIA keretében első izben vitatták meg a sportmuzeumi munkatársak problémáit. Ugy gondolom, ez ujabb lépés Bizottságunk fejlődésében. Természetesen ez nem véletlen. A sportmuzeumok nem létezhetnek sporttörténész szakemberek nélkül, másrészt pedig, ha a muzeum tudományos jellegü, akkor a muzeum olyan a sporttörténész számára, mint a levegő és a napfény. Levegő és napsütés nélkül a testkultura története mint tudomány nem létezhet. Most megtettük az első szerény és hasznos lépést ebben az irányban. Ez a lépés véleményem szerint a legkonkrétabb és leghasznosabb eredményt a sportmuzeumi szekció keretében hozta. Természetesen ez még csak a kezdet, hamarosan folytatni kell. A problémák, amelyekről ebben a szekcióban hallottunk, illetve amelyeket ebben a szekcióban megvitattunk, lényegében két irányban haladtak. Először is a sportmuzeumok története, szervezése, állapota, munkája és eredményei nemzetközi méretekben, és az ilyen irányu eddig megoldatlan problémák. Másodszor a sportmuzeumok története, szervezése, állapota, munkája és eredményei az egyes országokban (pl.: Lengyelországban, Magyarországon, Svédországban, az NSZK-ban, az NDK-ban és lehet mondani, Bulgáriában). Ez a két irány kölcsönösen sikeresen kiegészitette egymást, közös vezérelvük, közös céljuk és közös feladataik voltak. Éspedig a sportmuzeumok szinvonalának emelése világ- és európai méretekben. A szekcióülésen a résztvevők tudományos információt kaptak, kölcsönösen informálták egymást és kicserélték tapasztalataikat a sportmuzeumok területén. Eddig ezt még soha senki nem csinálta. Ugy vélem, ez ülésünk legnagyobb érdeme. Ez a tény már önmagában is hatalmas elméleti és gyakorlati jelentőséggel bir a sportmuzeumok további fejlődésére Európában és az egész világon. De még ez is csak kezdet. Az előadások és hozzászólások általában a sportmuzeumok alapvető elvi kérdéseit vetették fel, amelyek elvi, tudományos megoldásra várnak. Természetesen vannak olyan problémák, amelyekről az ülésen nem esett szó. Ennyi idő nem volt elegendő, és rendelkezésünkre álló három óra alatt a hozzászólások nem fejeződtek be. Ez is jövendő feladatunk. Egyes problémákról különbözőek az értelmezések. Például a sportkiállitások szerepe. Egyes előadók ugy vélték, hogy ez a munka alapvető formája, és a sportmuzeumok legfontosabb munkája. Mások ugy vélték, hogy ez nem olyan fontos munka. Ez természetes is, mivel első izben foglalkoztunk ezekkel a problémákkal. Mindezek a tudományos problémák nem kevés zavart okoznak a gyakorlatban is. Ezt magukban az előadásokban is észrevettük.

Nincs egységes értelmezés a sportmuzeumok demokratizálásával, társadalmi funkciójával kapcsolatban a modern társadalomban, amikor az emberiség társadalmi fejlődéséért folyik a harc. Nincs tudományos egység sem annak értelmezésével kapcsolatban, hogy mit, ki, hová, hogyan, kivel, milyen alapokon stb. létezzenek és dolgozzanak a sportmuzeumok a különböző fejlettségi szintü országokban. Ugy gondolom, szükség lenne kidolgozni a sportmuzeumok megfelelő modelljét, a megfelelő országok fejlettségi szintjének megfelelően. Ezzel a sportmuzeumok Európában tudományosan feldolgozzák mindezeket a problémákat. Az ülésen a sportmuzeumi munkatársak megérezték, hogy okvetlenül szükséges a közös munka és az eredményesebb munka ebben az irányban. Az ülés nagyon hasznos és gyümölcsöző volt. Végül jelentenem kell ezen a plenáris ülésen néhány konkrét javaslatot, mint szekcióülésünk megbizását. Először is, hogy minden országban demokratizálni kell a sportmuzeumokat, hogy ezek a muzeumok tudományos, nevelő és képző jelentőséggel birjanak a széles néptömegek körében. Másodszor, a muzeumok általános rendszerébe országos és európai méretekben kapcsolódjanak be a sportmuzeumok is, mint az általános kultura részei. Harmadszor: szükségesek az egyes európai országok közös nemzetközi kiállitásai. Negyedszer: minden európai sportmuzeum küldjön a többi európai sportmuzeumnak, és a többi európai ország megfelelő muzeumainak 4-5 másolatot legeredetibb és legértékesebb kiállitási tárgyairól, külföldi kiállitási tárgyakért. Ime, ki kell használni a fejlett európai muzeumok tapasztalatait, és mint ülésünkön kiderült, ilyen muzeum például a varsói sportmuzeum.

Köszönöm a figyelmet.

OLSEN, A. Morgan

BERICHT DES VORSITZENDEN DER SEKTION 4.

Dieser Bericht kann sehr kurz sein. Wir haben Beiträge von Tscherne und Tóth gehört, eine Einführung in die Problematik Thesaurus, eine Einführung in die Arbeitsaufgaben, die unsere IASI-Kommission für Thesaurus in Verbindung mit der Entwicklung von Thesauri hat. Tóth hat über Dezimalklassifikation und die Arbeit seiner Kommission berichtet. Nachdem gab es kurze Zeit für Meinungsaustausch.

Von den Beiträgen, Diskussionsbeiträgen habe ich versucht, sechs kurzgefasste Punkte herauszuziehen:

1. Zuerst ist es ganz klar, dass soweit es sich über Entwicklung von einem sporthistorischen Thesaurus handelt, kann man sich sehr viel auf die Erfahrungen anderer, eines allgemeinen Sportthesaurus und anderer Sportthesauri stützen, und diese Erfahrungen ausnutzen.

2. Es gibt ganz offenbar verschiedene Meinungen darüber, wie nützlich, wie schnell und wie viel Gewicht man auf die Thesaurusfrage in Verbindung mit Sportgeschichte legen soll.

3. Wenn man diese Arbeit aufnimmt, wird man ganz schwierige fachliche Probleme begegnen.

4. Um diese Probleme zu lösen, müssen wir eine ganz aktive Mitwirkung der Sporthistoriker haben.

5. Unsere IASI Kommission für Thesaurus ist bereit, neue Mitarbeiter zu haben, die von der Sportgeschichte kommen und mitarbeiten wünschen.

Danke sehr.

OLSEN, A. Morgan

A 4. SZEKCIÓ ÜLÉSELNÖKI BESZÁMOLÓJA

Ez a beszámoló nagyon rövid lehet. Hallottuk Tscherne és Tóth előadását, bevezetést a thesaurusz problematikába, bevezetést azokba a munkafeladatokba, amelyeket a IASI Thesaurus Bizottsága a thesaurusok kidolgozásával kapcsolatban kel ellásson. Tóth beszámolt a tizedes osztályozásról és saját bizottsága munkájáról. Ezután rövid idő állt rendelkezésre véleménycserére.

Az előadásokból és hozzászólásokból megpróbáltam röviden hat pontot összeállitani:

1. Először is teljesen világos, hogyha sporttörténeti thesaurus összeállitásáról van szó, támaszkodhatunk más, általános sport-thesaurusok és más sportthesaurusok tapasztalataira, és felhasználhatjuk ezeket a tapasztalatokat.

2. A vélemények nyiltan eltérnek abban, mennyire hasznos és milyen gyorsan, mekkora sulyt kell helyezni a thesaurus-kérdésre. a sporttörténettel kapcsolatban.

3. Ha ezt a munkát megkezdjük, nagyon komoly szakmai problémákkel kell megküzdenünk.

4. A problémák megoldásához szükségünk lesz a sporttörténészek aktiv együttmüködésére.

5. Az IASI Thesaurus Bizottságunk készen áll uj, a sporttörténet felől érkező munkatársak fogadására, akik szeretnének együttmüködni.

Köszönöm.

WÖNNEBERGER, Günther

ZUSAMMENFASSUNG DES SITZUNGSVORSITZENDEN

Ich frage Sie nunmehr, ob Sie zu den vorgetragenen Berichten, insbesondere auch zu den Vorschlägen Bemerkungen oder Anfragen haben. In der Reihenfolge sollten wir uns der Numerierung der Sektionen anschliessen.

Ich darf Sie noch darauf hinweisen, dass daran gedacht ist, dass alle Vorschläge, die von den Berichterstattern gemacht wurden, die auch jetzt kommen, dem ISHIA im Sinne von Empfehlungen übergeben werden. Ich persönlich sehe gegenwärtig eine einzige Ausnahme, das ist der Vorschlag aus dem Bericht der Sektion 2., über CIEPS an UNESCO eine solche Mitteilung, eine Bitte zu richten. Es wird richtig sein, dass diese Bitte gemeinsam von den hier beteiligten Organisationen, über den Ausschuss hinaus formuliert wird. Darüber könnten wir uns dann hier noch einmal verständigen, denn möglicherweise ist auch Professor Lotz bereit - der ja, so wie ich, Mitglied der Exekutiven der CIEPS ist - in einer gemeinsamen Aktion oder gemeinsamen Aktivität in der CIEPS-Exekutiven diese Frage mit vorzutragen. Alle andere Vorschläge - wie gesagt - sollen in dieser Form behandelt werden, unsere dann noch vorzutragende gemeinsame Schlusserklärung oder die Mitteilung wird nicht Details und Einzelheiten enthalten können, da wie wir wissen, dem ISHIA, dem wir diese Veranstaltung zu danken haben, auch genügend Spielraum gegeben werden muss, seine eigenen Projekte zu entwickeln. Wir können ihm nicht vorschreiben, was er morgen und nächste Woche zu tun hat. Wir können ihm nur eine Richtung andeuten, und ihn vor allen Dingen unterstützen. Das noch zum Verständnis, wie wir - aus der Lage geboren - wohl vorgehen müssen.

Nun möchte ich den Bericht der Sektion 1 zu Problemen der Bibliographie der Sportgeschichte, der von Professor Lämmer vorgetragen wurde, hier für Anfragen freigeben. Bitte, gibt es dazu Anfragen oder Bemerkungen?

Ich sehe keine Wortmeldung, wir gehen dann davon aus, dass es gegen den vorgetragenen Bericht und die Folgerung von Seiten der Teilnehmer keine Einwände gibt. Das heisst nicht, dass es ein Beschluss wäre, an den alle Teilnehmer gebunden sind. Es gibt offensichtlich gegen den Bericht und die Folgerung keine Einwände, keine ernsthaften Einwände.

Die Sektion 2, die sich mit Archivfragen befasste, wurde hier durch den Vorsitzenden der Sektionsverhandlung, Professor Lotz vertreten. Der Bericht ist leider nicht allen zu Behör gekommen, und auch die Folgerung nicht, da die Kraft des Sportmuseums in Budapest und ein Missverständnis in der Organisation doch dazu geführt hatten, dass ein Teil der Teilnehmer ein bisschen später gekommen sind. Ich muss diejenigen bitten, die an diesen Fragen besonders interessiert sind und nicht hier anwesend waren, sich vielleicht am Ende noch einmal bei Professor Lotz zu informieren über die Folgerungen. Ich persönlich meine, dass diese Folgerung die Ergebnisse und Wünsche, die aus der Sektion gekommen sind, sehr akkurat widerspiegelt haben. Bitte schön, aber dieser

Bericht, insbesondere die Folgerung sind für Angaben und Bemerkungen freigegeben. Möchten Sie dazu sprechen? Ich sehe keine Wortmeldung. Dann können wir auch hier feststellen, dass dieser Bericht keinen Widerspruch gefunden hat, und dem Ausschuss als Empfehlung übergeben werden kann.

Die Sektion 3 hat sich mit den Problemen der Sportmuseen befasst. Berichterstatter war Professor Conkov, und ich möchte diesen Bericht hier für Anfragen und Bemerkungen freigeben. Es gibt hier keine Anfragen, ich darf aber meinerseits einem Wunsch sehr gerne nachkommen, und zwar dem Wunsch unserer Hauptreferentin in dieser Sektion, Frau Morawinska-Brezicka aus Polen, die Leiterin des Warschauer Museums. Sie hat mitgeteilt und gebeten, es hier zu Kenntnis zu bringen, und auch dem Informationsausschuss zum Unterstützen zu empfehlen, und zwar die Tatsache, dass das polnische Sportmuseum in Warsawa eine Wanderausstellung über die Sportmuseen der Welt vorbereitet, und diese Ausstellung dann, wie gesagt, nicht nur in Polen, sondern auch in anderen Ländern gezeigt werden kann. Es ist empfehlenswert, dass der Ausschuss diese Frage mit den polnischen Kollegen gelegentlich berät. Es ist allen anderen selbstverständlich unbenommen, auch in Direktkontakt sich in Verbindung zu setzen. Denn dieser Ausschuss ist nicht ein Organ, das irgendwelche Aktivitäten kanalisiert oder hemmt, er ist im Gegenteil dazu da, Aktivitäten anzuregen. Und das schliesst bekanntlich ein, dass auch Direktverbindungen natürlich verknüpft werden. Ich betone das noch einmal, weil der Wunsch bei allen beteiligten Organisationen besteht, die Kooperation zu fördern, aber aus Kooperation keinerlei Einengung von Initiativen abzuleiten.

Da ist keine Wortmeldung, ist also mit dieser Zusatzinformation, die ich gegeben habe, der Bericht von Professor Conkov ebenfalls als Empfehlung an den Informationsausschuss übergeben.

Der vierte Bericht über die Problematik des sporthistorischen Thesaurus wurde von Professor Morgan Olsen gegeben. Bitte, haben Sie dazu Anfragen oder Bemerkungen zu machen? Es gibt keine Wortmeldung. Damit ist also festzustellen, dass auch dieser Bericht keinen Widerspruch findet, und er unserem Informationsausschuss als Empfehlung für die weitere Arbeit übergeben werden kann.

Ich komme nunmehr zu dem schon angekündigten Punkt, nämlich der Konferenz vorzuschlagen, einer Erklärung, einer Mitteilung über diese Konferenz zuzustimmen. Wir haben ausdrücklich nicht von einer Entschliessung oder einem Beschluss gesprochen. Im Englischen ist der Begriff des "statement" wohl das richtige. Im Deutschen ist es sehr schwer. Man könnte an das diplomatische Gebrauchswort Kommunike denken, was natürlich auch kein deutsches, sondern ein französisches ist. Ich glaube, wir sollen uns daran nicht stören, wichtig ist, dass wir uns mit dem Inhalt einverstanden erklären, so dass dann zugleich im Namen des Ausschusses und der hier beteiligten drei Organisationen eine solche allgemeine Mitteilung auch zu Verfügung gestellt wird, den Teilnehmern nachgesandt wird, oder vielleicht einigen schon morgen zu Verfügung gestellt wird, und auch die Möglichkeit besteht, diese Erklärung, diese Mitteilung zu publizieren, wenn es die einzelnen wünschen. Ich muss dazu erklären, dass diese Erklärung, diese Mitteilung Ergebnis einer längeren, gründlichen Diskussion ist, die gestern Abend stattgefunden hat, und an der der Vorsitzende des ISHIA, Professor Kutassi, der Vorsitzende der IASI Professor Olsen, der Präsident der HISPA Professor Lämmer, und ich selbst als Präsident des ICOSH beim CIEPS teilgenommen haben, und wo wir uns nach einem angeregten Meinungsaustausch geeinigt haben, das Mögliche und das Notwendige be-

sonders zu formulieren. So, dass Sie in dieser, von uns vorgeschlagenen Erklärung nicht die Widergabe der Vielfalt der interessanten Vorschläge und Anregungen erwarten können. Sowie ich das vorher schon sagte, wir meinen aber, dass die Formulierung zugleich so angelegt ist, dass die vielen Anregungen und Erfahrungen der Konferenz insgesamt von uns unterstützt werden, und dem Informationsausschuss nun überlassen bleiben muss, die Dinge anzugeben und anzugreifen, die er für wichtig hält, und für die es Möglichkeiten gibt. Wenn ich hier eine persönliche Äusserung hier anzufügen darf, eine Initiative eines Landes gibt zu Problemen der Sportmuseen vielleicht in Zusammenhang mit dieser Wanderausstellung Erfahrungsaustausche, Gespräche zu führen, so ist das natürlich möglich, auch wenn in der gemeinsamen Erklärung diese Sache nicht extra als Wunsch formuliert ist.

Das, was ich hier erklärt habe, ist länger als die Mitteilung selbst. Ich hielt es aber für notwendig, damit alle Teilnehmer verstehen, was uns gewogen hat, die Erklärung so zu formulieren. Sie liegt in einer deutschen Fassung vor, die von Professor Lämmer ausgearbeitet wurde und von uns gebilligt worden ist, und in einer englischen Fassung, die von Professor Olsen, mit tatkräftiger Unterstützung von Herrn Ryordan, Teilnehmer der Konferenz aus Gross-Britannien ausgearbeitet worden ist. Ich bedanke mich zugleich bei denjenigen, die an der unmittelbaren Formulierung des Dokuments mitgewirkt haben.

Nun aber der Wortlaut, den ich sehr langsam vortragen möchte, und wenn es gewünscht wird, auch ein zweites Mal vortrage, damit alle den Inhalt entsprechend merken können. Wenn es gewünscht wird, hat sich auch schon Herr Olsen bereit erklärt, die englische Fassung vorzutragen, aber wir haben den Englisch-Dolmetscher, so dass diejenige, die die englische Fassung hören wollen, auf den entsprechenden Kanal umschalten können.
(Er liest den vorgeschlagenen Text der gemeinsamen Erklärung die in Beilage später hier veröffentlicht wird, vor.)

Das ist der vorgeschlagene Wortlaut dieser abschliessenden Mitteilung, die, wie es zu sehen ist, sowohl Sachverhalte konstatiert, als auch Vorstellungen der Teilnehmer, die zum Ausdruck gekommen sind festhält, und zugleich die Erklärung der Organisationen zur Unterstützung der Gesamtarbeit enthält. Ich darf vielleicht noch hinzufügen, dass auch wenn hier nicht konkret formuliert, Einverständnis besteht, dass alle drei Organisationen im Rahmen ihrer Möglichkeiten nicht nur eine programmatische Unterstützung, sondern ganz konkrete, auch personelle Unterstützung für diese Arbeit zugesagt haben. So, dass nicht nur ein Aufruf an die Mitglieder, sondern auch eine Verpflichtung für die Präsidenten oder die Vorstände vereinbart is.

Ich darf bitten, mir erstmal zur Kenntnis zu geben, ob die Übersetzungen so waren, dass Sie den Inhalt voll erfassen konnten, oder ob Sie ein zweites Mal die deutsche oder auch die englische Fassung hören wollen. Besteht der Wunsch daran? Ich sehe keine Wortmeldung, wir können also davon ausgehen, dass alle genügend informiert sind über den Inhalt, und ich bitte Sie, nun sich zu Wort zu melden, wenn Sie Bemerkungen dazu machen möchten. Gleich welcher Art. Es gibt auch hier keine Wortmeldungen, so dass ich in aller Form konstatiere, dass diese gemeinsame Erklärung, die von den genannten Funktionären der vier hier beteiligten Gremien verfasst wurde, keinen Widerspruch bei den Teilnehmern

gefunden hat, d.h. im Grunde, im Wesen gebilligt wurde, ohne dass wir dazu eine Beschlussfassung herbeiführen, einverstanden mit dieser Formulierung, die wir dann in geeigneter Form auch in den Bericht über die Konferenz bringen werden.

Es wird versucht, heute, oder spätestens morgen früh, in Deutsch und Englisch zuerst einmal, und dann sicher bald in Ungarisch und Russisch herzustellen. Wer morgen noch da ist, hat grosse Chancen, ansonsten hat Professor Kutassi zugesichert, dass es dann den Teilnehmern zu gegebener Zeit zur Verfügung gestellt wird. Wer morgen früh zeitig abreist, aber das Material für seine weitere Arbeit dringend benötigt, soll es Professor Kutassi mitteilen, dann wird er selbstverständlich bevorzugt, aus dem ersten Exemplar das Material zu erhalten. Uns liegt daran, dass diejenigen, die die Möglichkeit haben weiter mitzuarbeiten, auch in Besitz des Materials sind.

Dann bleibt mir noch übrig, diesen zweiten Teil unserer heutigen Plenartagung abzuschliessen. Ich bedanke mich allen, die hier mitgewirkt hatten. Eine grundsätzliche Danksagung an Veranstalter und Organisatoren, es ist für heute Abend als Möglichkeit während des Abendessens vorgesehen, für jeden, der den Wunsch hat. Ich möchte persönlich diese Möglichkeit ebenfalls heute Abend nutzen, und jetzt nur in meiner Eigenschaft als Teiltagungspräsident mich Allen bedanken, die diesen Teil der Sitzung unterstützt haben.

Ich gebe damit das Wort und die Leitung für den dritten Teil der heutigen Plenartagung an den Organisator und Veranstalter, Gen. Sekr. des Informationsausschusses, an unseren Freund, Genossen Professor Dr. László Kutassi.

WONNEBERGER, Günther

ÜLÉSELNÖKI ÖSSZEFOGLALÓ

Megkérdezem, vannak-e megjegyzéseik vagy kérdéseik az elhangzott beszámolókhoz, különösen a javaslatokhoz? Sorrendben tartsuk be a szekciók számozását.

Szabadjon elmondanom, hogy arra gondolunk, a beszámolók előadóinak minden javaslatát, és ami még most fog elhangzani, ajánlások formájában átadjuk az ISHIA-nak. Személy szerint pillanatnyilag ez alól egyetlen kivételt látok, éspedig a 2. szekcióról szóló beszámolónak azt a javaslatát, hogy a CIEPS-en keresztül juttassunk el közleményt, kérést az UNESCO-hoz. Helyesebb lenne, ha ezt a kérést az itt résztvevő szervezetek közösen, a Bizottsággal együtt fogalmaznák meg. Ezt mégegyszer megbeszélhetnénk még, azt hiszem Lotz professzor - aki ugy mint én, tagja a CIEPS Végrehajtó Bizottságának - is kész arra, hogy közös akció keretében, vagy közös munkával terjesszük ezt a kérdést a CIEPS Végrehajtó Bizottsága elé. Minden más javaslatot, mint már mondtam, ebben a formában tárgyalunk meg, a később felolvasandó közös nyilatkozatunk vagy közleményünk nem tartalmazhat részletkérdéseket, hiszen mindannyian tudjuk, hogy az ISHIA-nak, amelynek ezt a

rendezvényt is köszönhetjük, elegendően tág teret kell hagynunk saját tervei kialakitására. Nem irhatjuk elő számára, mit kell tennie holnap vagy a jövő héten. Csak irányt mutathatunk neki, és mindenekelőtt támogathatjuk. Ezt akartam még tisztázni, hogyan kell - a helyzetből adódóan - eljárnunk.

Most pedig vitára bocsátom a sporttörténeti bibliográfiával foglalkozó 1. szekció beszámolóját, amelyet Lämmer professzor adott elő. Kérem, vannak-e kérdések vagy megjegyzések?

Nem látok jelentkezést, tehát abból indulunk ki, hogy az előadott beszámoló és összefoglaló ellen a résztvevők oldaláról nem merült fel ellenvetés. Ez persze nem jelenti azt, mintha határozat lenne, amely minden résztvevőt köt. Szemmel láthatólag a beszámolóval és összefoglalóval szemben nincs ellenvetés.

A 2. szekciót, amely archivkérdésekkel foglalkozott, itt az üléselnök, Lotz professzor képviselte. A beszámolót sajnos nem hallotta mindenki, és az értékelést sem, mivel a budapesti Sportmuzeum vonzóereje és egy szervezésbeli félreértés oda vezetett, hogy a résztvevők egy része kissé későn érkezett. Kérem azokat, akiket ezek a kérdések különösen érdekelnek és nem voltak jelen, talán a végén érdeklődjenek mégegyszer Lotz professzornál a határozatokról. Személy szerint ugy érzem, hogy ez az összefoglaló nagyon jól tükrözte a szekcióból érkező eredményeket és kivánságokat. A beszámolóval, és különösen az összefoglalóval kapcsolatban azonban lehet hozzászólni. Kivánnak hozzászólni? Nem látok jelentkezést. Akkor itt is megállapithatjuk, hogy a beszámolóval szemben nem merült fel ellenvetés, és ajánlásként átadhatjuk a Bizottságnak.

A 3. szekció a sportmuzeumok kérdésével foglalkozott. A beszámolót Conkov professzor tartotta, és szeretném most ezt a beszámolót vitára bocsátani. Kérdés nincs, a magam részéről viszont szivesen teszek eleget egy kérésnek, éspedig a szekció főreferense, Morawinska-Brzezicka asszony (Lengyelország), a varsói sportmuzeum vezetője kérésének. Közölte, és kért, hogy itt ismertessük és az Információs Bizottságnak támogatásra ajánljuk, hogy a lengyel sportmuzeum Varsóban kiállitást készit elő, vándorkiállitást a világ sportmuzeumairól, és ezt a kiállitást aztán, mint mondotta, nemcsak Lengyelországban, de más országokban is be lehetne mutatni. Tanácsos lenne, hogy a Bizottság a kérdést alkalomadtán vitassa meg a lengyel kollégákkal. Természetesen mindenki másnak is jogában áll közvetlen kapcsolatba lépni velük. Hiszen ez a Bizottság nem valamiféle, tevékenységet kanalizáló vagy gátló szerv, éppen ellenkezőleg, azért van, hogy tevékenységre ösztönözzön. Ez természetesen azt is jelenti, hogy magától értetődően közvetlen kapcsolatok is kialakulnak. Azért hangsulyozom ezt mégegyszer, mert az összes résztvevő szervezetekben megvan a szándék, hogy az együttmüködést segitsék, de az is, hogy az együttmüködésből a kezdeményezések semmiféle beszükitése ne fakadjon.

Jelentkezés nincs, az általam adott kiegészitő információval együtt tehát Conkov professzor beszámolóját is átadjuk ajánlásként az Információs Bizottságnak.

A negyedik beszámolót a sporttörténeti thesaurus kérdésköréből Morgan Olsen professzor adta elő. Kérem, van-e hozzá kérdés vagy hozzászólás? Nincs jelentkezés. Megállapithatjuk tehát, hogy ez a beszámoló sem talált ellenvetésre, és Információs Bizottságunknak további munkájához ajánlásként továbbitható.

Végül rátérek a már bejelentett pontra, hogy javasoljam a konferenciának, fogadjon el egy nyilatkozatot, közleményt erről a konferenciáról. Szándékosan nem beszéltünk határozatról vagy döntésről. Az angolban kiválóan megfelel a "statement" fogalom. A németben nagyon nehéz. Gondolhatnánk a diplomáciában használatos kommuniké kifejezésre, amely persze szintén nem német, hanem francia. Azt hiszem, ez nem szabad megzavarjon bennünket, a fontos az, hogy a tartalommal egyetértsünk, és egyben a Bizottság és a résztvevő három szervezet nevében egy közös közleményt adjunk ki, amelyet a résztvevőknek utólag megküldünk, vagy talán néhányuknak már holnap rendelkezésére bocsátjuk. Lehetőség van ezt a nyilatkozatot, ezt a közleményt publikálni is, ha kívánják. El kell mondanom, hogy ez a közlemény egy hosszu, alapos vita eredménye, amely tegnap este zajlott le, és amelyen résztvett az ISHIA főtitkára Kutassi professzor, az IASI elnöke Olsen professzor, a HISPA elnöke Lämmer professzor és jómagam, mint a CIEPS-ICOSH elnöke. Heves véleménycsere után megegyeztünk, hogy külön is megfogalmazzuk a lehetségest és a szükségest. Tehát ettől az általunk javasolt nyilatkozattól ne is várják, hogy visszaadja az érdekes javaslatok és ösztönzések sokféleségét. Mint már mondtam, ugy gondoljuk azonban, hogy a szövegezés azt is kifejezi, hogy támogatjuk a konferencia ösztönzéseit és tapasztalatait, de átengedjük az Információs Bizottságnak, hogy az általa fontosnak tartott dolgokhoz hozzákezdjen, lehetőségeinek megfelelően. Szabadjon hozzáfüznöm egy személyes megjegyzést: egy ország kezdeményezése a sportmuzeumok kérdésében talán ezzel a vándorkiállitással összefüggésben tapasztalatcseréket, megbeszéléseket fog eredményezni, és ez természetesen akkor is lehetséges, ha az ügyet közös nyilatkozatunk nem is fogalmazza meg külön kívánságként.

Mindaz amit itt elmagyaráztam, hosszabb mint maga a nyilatkozat. Szükségesnek tartottam azonban, hogy minden résztvevő megértse, mi késztetett bennünket a nyilatkozat ilyen megfogalmazására. Megvan német változatban, amelyet Lämmer professzor dolgozott ki és mi jóváhagytunk, és angol fogalmazásban, amit Olsen professzor dolgozott ki, Ryordan ur, a konferencia Nagy-Britanniából érkezett résztvevőjének hathatós támogatásával. Egyben köszönetet is mondok mindazoknak, akik a dokumentum közvetlen megszövegezésében részt vettek.

Jöjjön hát a szószerinti szöveg, amit igyekszem nagyon lassan felolvasni, és ha kívánják, mégegyszer felolvasom, hogy mindenki pontosan megértse tartalmát. Kívánságra Olsen professzor is szivesen felolvassa az angol változatot, de van angol tolmácsunk, ugyhogy aki az angol szöveget kívánja hallani, átkapcsolhat a megfelelő csatornára.

(Felolvassa a közös nyilatkozatra vonatkozó javaslatot, melyet hátrább teljes szövegében közlünk.)

Ez a zárónyilatkozat általunk javasolt szövege. Mint látható, rögzit tényeket is, de rögziti a résztvevők által kifejezett elképzeléseket is, és ugyanakkor tartalmazza a szervezetek nyilatkozatát is az egész munka támogatásáról. Szabadjon talán még hozzáfüznöm, hogy ha itt nem is került konkrétan megfogalmazásra, egyetértünk abban, hogy mindhárom szervezet lehetőségeihez mérten nemcsak programszerü támogatását, hanem nagyonis konkrét, személyes támogatást is igért ehhez a munkához. Tehát nemcsak a tagokhoz szóló felhivásban állapodtunk meg, hanem az elnökök és a vezetőségek elkötelezettségében is.

Szeretném megkérni, először is tájékoztassanak, olyan volt-e a fordítás, hogy a teljes tartalmat megértették, vagy szeretnék mégegyszer az angol vagy a német szöveget hallani. Van ilyen kívánság? Nem látok jelentkezést, tehát abból indulhatunk ki, hogy a tartalomról mindenki megfelelően tájékozott. Kérem Önöket, jelentkezzen, aki hozzá kíván szólni. Bármilyen jellegü hozzászólásokat kérek. Itt sincs jelentkezés, ugyhogy a formáknak megfelelően megállapitom, hogy a közös nyilatkozat, amelyet az emlitett funkcionáriusok és a jelenlevő négy szervezet vezetői fogalmaztak meg, a résztvevők részéről nem találkozott ellenvetéssel, azaz alapjában, lényegében jóváhagyták anélkül, hogy erről külön határozatot hoznánk egyetértésben a megfogalmazással, amelyet megfelelő formában be fogunk venni a konferenciáról szóló jelentésbe is. Megpróbáljuk ma, vagy legkésőbb holnap reggel először németül és angolul, aztán biztosan rövidesen magyarul és oroszul is elkésziteni. Aki holnap még itt lesz, annak nagy esélyei vannak, egyébként Kutassi professzor biztositott róla, hogy a résztvevőknek rendelkezésre bocsátják. Aki holnap korán reggel elutazik, közölje Kutassi professzorral, amennyiben további munkájához az anyagra sürgősen szüksége van, ez esetben természetesen előnyben részesül, és az anyag első példányából fog kapni. Azt szeretnénk, hogy mindenki, akinek lehetősége lesz a további együttmüködésre, birtokában legyen ennek az anyagnak.

Nem marad más számomra, mint mai plenáris ülésünk második részét bezárni. Köszönöm mindenkinek az együttmüködést. Elsősorban köszönet a rendezőknek és szervezőknek, ma este a vacsora közben még lesz lehetősége mindenkinek, aki óhajtja. A magam részéről ma este is ki szeretném használni a lehetőséget, és most csak mint rész-üléselnök köszönetet mondani mindazoknak, akik az ülésnek ezt a részét segitették.

Ezzel átadom a szót és a mai plenáris ülés harmadik részére a vezetést a szervezőnek és rendezőnek, az ISHIA főtitkárának, barátunknak, Dr. Kutassi László professzor urnak.

AZ "I. EURÓPAI SPORTTÖRTÉNETI INFORMÁCIÓS KONFERENCIA" RÉSZTVEVŐINEK NYILATKOZATA

Budapest, 1978. VII. 17-21.

Az "I. Európai Sporttörténeti Információs Konferencia" eseményei rávilágitottak arra, hogy a testnevelés- és sporttörténet szakembereinek körében óriási az igény az intenziv és folyamatos információcserére.

A résztvevők ezért nagy örömmel üdvözlik a Nemzetközi Sporttörténeti Információs Bizottságnak (ISHIA) azt a szándékát, hogy a megkezdett munkát még erőteljesebben folytassa, és legkésőbb 1980 végéig ujabb hasonló konferenciát rendezzen.

A közbülső időben az ISHIA meg kell hogy határozza illetékességi területét, pontosan körül kell határolja, és hosszu távu tervet kell készitsen, amelyben rögziti összes feladatait.

A résztvevők ajánlják az ISHIA-nak, hogy lehetőségeihez mérten támogassa mindazokat a területeket, amelyek a konferencia tárgyát képezték. Kivánatosnak tartják azonban, hogy különösen a bibliográfia területén tegye meg a szükséges lépéseket, és a következő konferenciáig dolgozzon ki egy kiválasztott, különösen sürgős tervezetet (pl. a sporttörténeti bibliográfiák bibliográfiáját).

A tapasztalatok alapos értékelése alapján szükségesnek tünik, hogy ujra megvitassák és eldöntsék a Bizottság végleges szervezeti strukturáját, és a már meglévő sporttörténeti szervezetekhez, valamint az IASI-hoz kapcsolódó viszonyát.

A CIEPS Nemzetközi Sporttörténeti Bizottsága, a Nemzetközi Testnevelés- és Sporttörténeti Társaság (HISPA) és a Nemzetközi Sportinformációs Társaság (IASI) felhivják tagjaikat, hogy támogassák az ISHIA-t fenti törekvéseinek megvalósitásában.

Budapest, 1978. julius 20.

G. Wonneberger s.k. — M. Lammer s.k.

A. Morgan Olsen s.k. — Kutassi László s.k.

ERKLÄRUNG DER TEILNEHMER DER "I. EUROPÄISCHEN KONFERENZ FÜR SPORTHISTORISCHE INFORMATION"

Budapest/vom 17.-21. 7. 1978.

Der Verlauf der "I. Europäischen Konferenz für sporthistorische Information" hat deutlich gemacht, dass unter den Fachvertretern der Geschichte des Sports und der Körperkultur ein grosses Bedürfnis nach intensivem und kontinuierlichem Informationsaustausch besteht.

Die Teilnehmer begrüssen daher die Absicht des Internationalen Ausschusses für sporthistorische Information (ISHIA), die begonnenen Bemühungen verstärkt fortzusetzen und spätestens Ende 1980 eine weitere Konferenz dieser Art zu veranstalten. In der Zwischenzeit sollte der ISHIA seinen Zuständigkeitsbereich beschreiben und exakt abgrenzen sowie einen langfristigen Plan entwickeln, in dem seine Aufgaben festgelegt sind.

Die Teilnehmer empfehlen dem ISHIA, alle Bereiche, die Gegenstand dieser Konferenz waren, nach Massgabe seiner Möglichkeiten zu fördern. Sie halten es aber für wünschenswert, besonders auf dem Gebiete der Bibliographie geeignete Schritte zu unternehmen und ein ausgewähltes, besonders dringliches Projekt (z.B. eine Bibliographie der sporthistorischen Bibliographien) bis zur nächsten Konferenz fertigzustellen.

Nach eigehender Auswertung der dabei gemachten Erfahrungen sollte über die endgültige organisatorische Struktur des Ausschusses und über sein Verhältnis zu den bestehenden Organisationen für Sportgeschichte und zur IASI erneut beraten und entschieden werden.

Das Internationale Komitee für Sportgeschichte beim CIEPS, die Internationale Gesellschaft für Geschichte der Leibeserziehung und des Sports (HISPA) und die Internationale Gesellschaft für Sportinformation (IASI) rufen ihre Mitglieder auf, den ISHIA bei der Durchführung der genannten Vorhaben zu unterstützen.

Budapest, 20.Juli 1978

gez. G.Wonneberger

gez. M.Lämmer

gez. A.Morgan Olsen

gez. Kutassi László

STATEMENT BY THE PARTICIPANTS OF THE I. EUROPEAN CONFERENCE ON SPORT HISTORICAL INFORMATION

During the "First European Conference on Sport Historical Information", the participants concerned with the history of sport and physical education expressed a strongly felt need for implementing an intensive and permanent exchange of information.

The participants welcome the intention of ISHIA to reinforce the efforts already begun and to convene a further conference of this nature no later than the end of 1980.

In the meantime ISHIA shall define and delineate precisely its objectives and responsibilities as well as to develop a long-term plan in wich its tasks are set out clearly.

The participants recommend ISHIA to consider, as far as conditions permit, all areas that have been discussed at this Conference. They see it as desirable, however, especially in the sphere of bibliography, to take appropriate steps to complete by the next conference one particulary urgent project (e.g., a bibliography of sport historical bibliographies).

After a thorough evaluation of accumulated experience, renewed negotiations shall be held to decide on the final organisational structure of the Committee and on its relationship both to the existing organisations for sport history and to IASI.

The International Committee for the History of Sport and Physical Education of ICSPE, the International Association for the History of Physical Education and Sport (HISPA) and the International Association for Sport Information (IASI) urge their members to support ISHIA in its above-mentioned acitivites.

Budapest, 20. July 1978.

G. Wonneberger

M. Lämmer

A. Morgan Olsen

Kutassi László

3. rész. A konferencia bezárása

Part 3. The closing of conference

KUTASSI László

ZÁRÓBESZÉD

Tisztelt Konferencia!
Kedves Kolléganők, Kedves Kollégák!

Wonneberger professzor által előbb felolvasott "Közös nyilatkozat" rendkivül megkönnyiti feladatomat. A nyilatkozat létrejöttében megmutatkozó együttmüködési készséget külön szóváteszem, és az ISHIA részéről megköszönöm Wonneberger, Olsen és Lämmer elnököknek.

A konferencia összefoglalására a teljesség igényével természetesen nem vállalkozhatom. Erre egyébként is még kevés idő állt volna a rendelkezésemre. Összefoglalás helyett engedjenek meg néhány gondolatot.

A konferencia teljes anyagát kiadjuk egy külön kötetben. A kötetet konferenciánk valamennyi résztvevője meg fogja kapni. Ebben szerepelni fognak az összes előadások, a megtartott korreferátumok és referátumok. Publikálni fogjuk a vita teljes anyagát is, amelyet magnetofonszalagon rögzitettünk (jegyzőkönyvi módszerrel kerül be a szó szerinti szöveg).

A kötet elején egy viszonylag részletesebb összefoglalást fogok adni a konferenciáról. Kérek mindenkit, hogy ehhez az összefoglalóhoz külön is füzzenek megjegyzéseket, egyetértő vagy kritikai észrevételeket. Küldjék el cimünkre, és mi a reflexiókat folyamatosan meg fogjuk jelentetni a Magyar Testnevelési Főiskola Tudományos Közleményeiben.

Engedjék meg, hogy röviden nyilatkozzak a konferencia egészéről. Ugy gondolom, hogy egyetértenek velem abban, hogy a konferenciánkon sikeresen nyilvánult meg a közös munkára törekvés. Megitélésem szerint e konferencia elérte a feladatát azért is, mivel a sporttörténeti információ terén bemutatta a jelenlegi helyzetet Európa egyes országaiban és a nemzetközi együttmüködésben. A nemzetközi sporttörténeti információ terén rámutatott a szükségletekre és demokratikusan kitüzte a fő tudományos feladatokat. Az egyes témáknál megmutatkozott lelkesedés biztató, remélhetőleg a jövő közös munkáiban a feladatok elvállalásához és elvégzéséhez is elegendő számban jelentkeznek majd kollégák.

Engedjék meg, hogy a szekcióülésekről nagyon röviden szóljak, hiszen az előbb kerültek ezek összefoglalásra a legilletékesebb szekcióelnökök által. A magam részéről egyetértek a négy szekció értékelésével. Köszönöm a szekcióelnökök javaslatait, valamint a szekciókon elhangzott egyéb javaslatokat. Ki szeretnék emelni három momentumot a szekcióelnökök beszámolójából.

a) Ugy látom, hogy a sporttörténeti információ szempontjából Európa különböző országaiban kisebb vagy nagyobb mértékben eltérő a helyzet. Különbségek adódnak mindenekelőtt a feldolgozás megkezdésének időpontjában, illetve a nemzeti sporttörténeti információ kialakitásának módjában.

b) Örömmel állapithattuk meg, hogy megegyezik az igény a nemzetközi sporttörténeti információ létrehozására, mégpedig ennek közös és korszerü megteremtésére. A nemzetközi kooperáció remélhetőleg kedvezően fog visszahatni a nemzeti keretekben végzendő további munkákra is.

c) A feladatok időrendi sorrendjének megállapitásában is egyetértés született. Tehát azt hangsulyozhatjuk, hogy erőnk mértékében a legsürgősebb feladatokkal kezdve folyamatosan tüzzük napirendre ezeket a feladatokat (ahogyan a beszámolók is tükrözték ezt a felfogást, és ahogyan a közös nyilatkozat is tartalmazza).

Tisztelt Konferencia!

Mind a magam, mind a Szervező Bizottság nevében hálás köszönetet mondok a konferencia sikeréhez nyujtott támogatásukért: az UNESCO Sport Világtanácsa Sporttörténeti Bizottságának, az IASI-nak, a HISPA-nak; e szervezetek vezetőinek és jelenlevő tagjainak, valamint a konferencia minden résztvevőjének, akikkel együtt minden előzetes pesszimista hang ellenére sikerre vittük ezt a konferenciát. Engedjék meg, hogy a konferencia szine előtt köszönjem meg munkatársaimnak, a Szervező Bizottság és a Titkárság tagjainak, továbbá a rendkivül nagy segitséget adó és bizonyára nagyon elfáradt tolmácsoknak, valamint a technikai munkatársaknak a munkáját.

Kivánom, hogy a következő konferencia töretlenül vigye tovább a megvalósitás felé az itt elhangzott nemes gondolatokat. A következő konferenciáig rendelkezésünkre álló időt használjuk fel erre (a felfogásokban kétségtelenül meglevő különbségek ellenére), hogy ezzel érdemben szolgáljuk a sporttörténetirás valódi érdekeit. Kedves Kolléganők és Kollégák! Még egyszer köszönöm. További munkájukhoz sok sikert kivánok. Aktivitásukat a konferenciák közötti időben is kérve, a konferenciát bezárom.

KUTASSI, László

SCHLUSSWORT

Vereehrte Konferenz!
Liebe Kolleginnen, liebe Kollegen!

Die von Professor Wonneberger eben vorgelesene "gemeinsame Erklärung" erleichtert in hohem Masse meine Aufgabe. Die in der Entstehung dieser Erklärung zum Ausdruck kommende Kooperationsbereitschaft möchte ich besonders hervorheben und mich von Seiten des ISHIA bei den Herren Präsidenten Wonneberger, Olsen und Lämmer dafür bedanken.

Mit Anspruch auf Vollständigkeit kann ich eine Zusammenfassung der Konferenz selbstverständlich nicht unternehmen. Dafür stand mir übrigens auch nur wenig Zeit zur Verfügung. Statt einer Zusammenfassung gestatten Sie mir, einige Gedanken hervorzuheben.

Das komplette Material der Konferenz werden wir in einem Band herausgeben. Diesen Band werden alle Teilnehmer unserer Konferenz erhalten. Er wird alle Vorträge, die vorgetragenen Referate und Korreferate enthalten. Auch das komplette Material der Diskussion wird veröffentlicht, das auf Tonband registriert zur Verfügung steht (der Text wird mit Protokoll-Methode gefasst).

Am Anfang des Bandes werde ich eine ausführliche Zusammenfassung über die Konferenz geben. Ich bitte Alle, auch speziell zu dieser Zusammenfassung Bemerkungen, einverstehende oder kritische Standpunkte zu äussern. Bitte schicken Sie diese an unsere Adresse, und wir werden diese Reflexionen fortlaufend in den "Wissenschaftlichen Publikationen der Ungarischen Hochschule für Körperkultur" veröffentlichen.

Gestatten Sie mir, mich kurz über das Ganze der Konferenz zu äussern. Ich bin der Meinung, dass Sie alle mit mir darin einverstanden sind, dass das Streben nach gemeinsamer Arbeit an unserer Konferenz erfolgreich zum Ausdruck kam. Ich glaube, die Konferenz hat ihre Zielsetzung auch deshalb erreicht, aber auch weil sie auf dem Gebiet der sporthistorischen Information die Situation in den verschiedenen Ländern Europas und in der internationalen Zusammenwirkung gezeigt hat. Auf dem Gebiet der internationalen sporthistorischen Information hat sie auf die Bedürfnisse hingewiesen, und hat die wichtigsten wissenschaftlichen Aufgaben auf demokratische Weise bestimmt. Die Begeisterung, die sich bei den einzelnen Themen zeigte, ist vielversprechend, hoffentlich werden sich Kollegen auch in der künftigen gemeinsamen Arbeit in genügender Anzahl für die Annahme und Verwirklichung der Aufgaben melden.

Gestatten Sie mir, dass ich nur ganz kurz über die Sektionstagungen spreche, da sie eben jetzt von den zuständigsten, den Sektionsvorsitzenden zusammengefasst wurden. Ich persönlich bin mit der Auswertung aller vier Sektionen einverstanden. Ich bedanke mich für die Vorschläge der Sektionsvorsitzenden, wie auch für die anderen, in den Sektionen hervorgebrachten Vorschläge. Aus den Berichten der Sektionsvorsitzenden möchte ich drei Momente unterstreichen:

a) Wie ich sehe, ist die Lage unter dem Aspekt der sporthistorischen Information in den verschiedenen Ländern Europas mehr oder weniger unterschiedlich. Die Unterschiede ergeben sich vor allem aus dem Zeitpunkt der Anfänge der Bearbeitung, bzw. aus der Art und Weise der Herausbildung der nationalen sporthistorischen Information.

b) Wir durften mit Freude feststellen, dass die Bedürfnisse der Herausbildung einer internationalen sporthistorischen Information, und zwar einer gemeinsamen und modernen gleich sind. Die internationale Kooperation wird hoffentlich auch auf die im nationalen Rahmen zu leistende weitere Arbeit positiv zurückwirken.

c) In der Festlegung der Zeitfolge der Aufgaben sind wir auch zum Einverständnis gelangt. Wir dürfen also betonen, dass wir die Aufgaben im Masse unserer Kräfte, angefangen mit den dringendsten Aufgaben, fortlaufend an die Tagesordnung setzen werden (wie auch die Berichte diese Auffassung widerspiegelt haben, und wie das auch die gemeinsame Erklärung beinhaltet).

Vereehrte Konferenz!

In meinem eigenen Namen, wie auch im Namen des Organisationskomitees bedanke ich mich aufs herzlichste für Ihre Unterstützung zum Erfolg der Konferenz: bei dem Internationalen Sporthistorischen Komitee beim Weltrat für Sport und Körpererziehung der UNESCO, bei der IASI, bei der HISPA, bei den Leitern und anwesenden Mitgliedern dieser Organisationen und bei allen Teilnehmern der

Konferenz, mit denen es uns gelungen ist, diese Konferenz trotz aller vorangehender pessimistischer Stimmen doch zum Erfolg zu bringen. Gestatten Sie mir, dass ich in Angesichte der Konferenz meinen Mitarbeitern, den Mitgliedern des Organisationskomitees und des Sekretariats, weiterhin den Übersetzern, die uns grosse Hilfe geleistet haben und sicherlich erschöpft sind, wie auch den technischen Mitarbeitern herzlichen Dank sage für ihre Arbeit.

Möge die nächste Konferenz die hier geäusserten edlen Gedanken ungebrochen zur Verwirklichung weiterführen. Die uns bis zur nächsten Konferenz zur Verfügung stehende Zeit sollen wir dafür benutzen (trotz der in unseren Auffassungen zweifellos bestehenden Unterschieden), damit wir den wahren Interessen der Sportgeschichtsschreibung wirksam dienen können.

Liebe Kolleginnen und Kollegen, nochmals herzlichen Dank.

Zu Ihrer weiteren Arbeit wünsche ich viel Erfolg. Auch für den Zeitraum zwischen den Konferenzen um Ihre Aktivität bittend erkläre ich die Konferenz für geschlossen.

KUTASSI, László

CLOSING ADDRESS

Ladies and Gentlemen, Dear Colleagues!

The "Joint statement" before-cited by professor Wonneberger, makes my task very easy. Hereby I'd like to underline the willingness of cooperations in the creation of the statement, and express our thanks, from the part of ISHIA, to presidents Wonneberger, Olsen and Lämmer.

It is obvious that I cannot undertake summing up the subject-matter of the conference with the aim of completeness. I have had too little time for such a purpuse anyway. Instead of a summary let me introduce a few reflections however.

The complete material of the conference will be issued in a special volume. Every participant of our conference will get this volume. All lectures, reports, co-reports and abstracts will be published in it. We shall also publish the complete matter of the debate which we fixed on tapes (the texts will be quoted exactly as registered).

At the beginning of our booklet to be published, I shall give a relatively detailed summing - up of the conference as a whole. I should like to ask you, all of you, to make some comments on this summary, critical or concurring ones as well. Please send them to our address, and we shall continuously publish these reflections and ideas in the Scientific Proceedings of the Hungarian School for Physical Education.

Let me state my views shortly now on the conference itself. I expect you agree with me that our conference reftected an endeavor for cooperation and for joint work. In my opinion the conference achieved its aims by this as well as by showing the existing situation in certain countries of Europe and in international cooperation in the field of sport history information. It pointed out what the needs and requirements in sport history information are, and it also set out the main scientific targets in a democratic way. The enthousiasme shown about each of the topics is very promising. We hope that our colleagues will volunteer and take part in a considerable number in our further work, in undertaking different tasks and in realizing them.

Please allow me to talk about the different section meetings very briefly since they have just been summerized by the most competent persons, the section presidents. As much as I am concerned I do agree with the sizing-up given by the four sections. I wish to thank for the proposals handed in by the section presidents and heard at the differents session meetings. I should like to stress on three circumstances in the reports rendered by the presidents of the sections.

a) In my opinion the situation, from the point of view of sport history information is more or less different in the countries of Europe. There are differences first of all in the date of the starting of the process and in the way of forming the national sport history information in question.

b) We found out with plesure that there is a common demand for the establishment of international sport history information and in particular for establishing commonly and in a modern way. The international cooperation will probably react prosperously upon further work carried out within national framework.

c) An agreement was also achieved in fixing the chronological order of the tasks. We may then emphasize that starting with the most important ones we shall continuously put the tasks on the agenda, to our best abilities.

That's what the reports reflected and what the joint statement also contains.

Ladies and Gentlemen!

I want to express our grateful thanks, both on behalf of the Organizing Committee and myself, for the kind support and contribution to the success of this conference: I thank the Sport History Committee of the UNESCO Sport World Council, thank IASI, HISPA, thank the leaders and members of those organisations, present here and thank all participants of the conference. Together with them we brought this conference to success in spite of all the previous pessimistic notes. Please allow me here in the presence of our conference to thank my colleagues, the members of the Organizing Committee and of the Secretariat, the interpreters who were of a great help and who must be very tired by now and thank the technicians, too for their work.

I do wish the next conference to carry on without a break, the noble ideas stated here, towards realisation. Let us take the time ahead until the next conference for this purpose (though there obviously are some difference of opinions) in order to serve the real intereste of sport history to the merits of the cause.

Dear Colleagues, thank you once more. I wish you success in your work in the future. I conclude the conference, asking for your activities for the period of time in between the two conferences.

TARTALOM

RÉSZTVEVŐK 3

ELŐSZÓ 9

MEGNYITÓ 11

Kutassi László: Üdvözlés a konferencia megnyitóján 13

Balogh Sándor: Megnyitó beszéd 16

Wonneberger, Günther: Üdvözlés 19

Olsen, A. Morgan: Üdvözlés 22

Lämmer, Manfred: Üdvözlés 25

I. PLENÁRIS ÜLÉS 29

Wonneberger, Günther: A nemzetközi Testnevelés- és Sporttörténeti Bizottság fejlődése és feladatai 37

Olsen, A. Morgan: Tájékoztató az IASI tevékenységéről 46

Kutassi László: Az ISHIA létrejötte, céljai és eddigi tevékenysége. Az I. Európai Sporttörténeti Információs Konferencia feladatai 53

Az 1. számu/bibliográfiai/ szekció ülése 75

Krasovec Ferenc: Gondolatok egy nemzetközi /európai/ sporttörténeti bibliográfia szükségességéről 79

Lotz, Franz: A sporttörténet mint a sporttudomány résztudománya és ennek dokumentációja... 101

Hirsch, Sigrid: Az együttmüködés lehetőségei a Nemzetközi Sporttörténeti Bizottság szaktörténeti és az IASI információs szakemberei között az IASI Információs Eszközök Bizottsága segitségével..... 109

Conkov, Vaszil: A szófiai G.Dimitrov Testnevelési Főiskola megemlékezése a sporttörténeti kiadványok megjelentetésének 30. évfordulójáról 118

A 2. számu /archivumok/ szekció ülése 125

Kun László: A sporttörténetirás néhány kérdéséhez... 129

Perutka, Jaromir: Az archivumok felhasználásának néhány kérdése Csehszlovákiában... 142

Takács Ferenc: A sporttörténetirás néhány metodológiai problémája 144

A 3. számu /sportmuzeumi/ szekció ülése 155

Morawinska-Brzezicka, Maria: A világ sportmuzeumai 170

Bakonyi Károly: A sportmuzeum létrejötte és tevékenysége Magyarországon 180

Papp Károly: A budapesti Sportmuzeum a magyar sporttörténet müvelésének szolgálatában 187

Rörs, Ingvar: Sportmuzeumok Svédországban 198

Buchmann, Ditte: Tájékoztatás az NDK sportmuzeumairól 203

A 4. számu /sporttörténeti-thesaurua/ szekció ülése 207

Tscherne, Friedrich: A többnyelvü sport-thesaurus a nemzetközi együttmüködésében- különös tekintettel a "sporttörténet" fogalomkörére 225

Tóth István: A sport és a sporttörténeti ismeretanyag osztályozásáról/ETO/..... 239

II. PLENÁRIS ÜLÉS 279

1. rész. Szekción kivüli referátumok 281

Ueberhorst, Horst: Uj sporttörténeti koncepció ... 285

Gronen, Wolfgang: A kerékpársport jelentősége a modern sporttörténetben 294

Rouppert, Leszek Maria: A testnevelés és sport fejlődésének története a lublini egyetemeken és főiskolákon 305

2. rész. A szekcióülések tapasztalatainak összefoglalása 311

Lämmer, Manfred: Az 1. szekció üléselnöki beszámolója 315

Lotz, Franz: A 2. szekció üléselnöki beszámolója.. 318

Conkov, Vaszil: A 3. szekció üléselnöki beszámolója 322

Olsen, A. Morgan: A 4. szekció üléselnöki beszámolója 324

Az "I. Európai Sporttörténeti Információs Konferencia" résztvevőinek nyilatkozata 333

3. rész. A konferencia bezárása 337

Kutassi László: Záróbeszéd 338

INHALT

Seite

TEILNEHMERLISTE 3

VORWORT 9

ERÖFFNUNG 11

Kutassi, László: Grussadresse 13

Balogh, Sándor: Grussadresse 17

Wonneberger, Günther: Grussadresse 18

Olsen, A. Morgan: Grussadresse 21

Lämmer, Manfred: Grussadresse 24

I. PLENARSITZUNG 29

Wonneberger, Günther: Entwicklung und Aufgaben das Internationalen Komitees für Geschichte des Sports und der Körpererziehung 33

Olsen, A. Morgan: Information über die Tätigkeit der IASI 41

Kutassi, László: Entstehung, Zielsetzungen und bisherige Tätigkeit des ISHIA, Aufgaben der ersten Europäischen Konferenz für Sporthistorische Information 63

Tagung der Sektion I /Bibliographie/ 75

Krasovec, Ferenc: Gedanken zur Notwendigkeit einer internationalen /europäischen/ sporthistorischen Bibliographie... 88

Lotz, Franz: Geschichte als Teildisziplin der Sportwissenschaft und ihre Dokumentation 97

Hirsch, Sigrid: Möglichkeiten der Zusammenarbeit der Fachhistoriker der Internationalen Kommission für Geschichte des Sportes und der Informationsspezialisten von IASI aus der Sicht der Kommission Informationsmittel von IASI 106

Tzonkov, Vasil: 30 Jahre der sporthistorischen Veröffentlichungen an der Hochschule für Körperkultur G. Dimitrov zu Sofia 113

Tagung der Sektion 2 /Archive/ 125

Kun, László: Einige Fragen der sporthistorischen Forschungen 134

Perutka, Jaromir: Einige Fragen der Ausnützung der Archive in der Tschechoslowakei 140

Takács, Ferenc: Einige methodologische Probleme der Sportgeschichtsschreibung ... 148

Tagung der Sektion 3 /Sportmuseen/ 155

Morawinska-Brzezicka, Maria: Sport in der Welt .. 159

Bakonyi, Károly: Entstchung und Tätigkeit des Sportmuseums in Ungarn 183

Papp, Károly: Das budapester Sportmuseum im Dienste der ungarischen Sportgeschichte 190

Rörs, Ingvar: Sportmuseum in Schweden 195

Buchmann, Ditte: Information über die Sportmuseen in der DDR 202

Tagung der Sektion 4 /Sporthistorischer Thesaurus/ 207

Tscherne, Friedrich: Der multilinguale Sportthesaurus in der internationalen Zusammenarbeit in Hinblick aut die Facette "Sportgeschichte" 211

Tóth, István: Zur Klassifikation der Kenntnisse im Sport und in der Geschichte /DK/ 258

II. PLENARSITZUNG 279

Teil 1: Referate ausserhalb der Sektionen 281

Ueberhorst, Horst: Konzeption einer neuen Sportgeschichte 283

Gronen, Wolfgang: Die Bedeutung des Radsports in der modernen Sportgeschichte ... 288

Rouppert, Leszek Maria: Geschichte der Entwicklung der Körpererziehung und des Sports an den Universitäten und Hochschulen in Lublin.. 300

Teil 2: Zusammenfassung der Erfahrungen der Sektionstagungen..... 311

Lämmer, Manfred: Bericht des Vorsitzenden der Sektion 1 313

Lotz, Franz: Bericht des Vorsitzenden der Sektion 2 317

Tzonkov, Vasil: Bericht des Vorsitzenden der Sektion 3 320

Olsen, A. Morgan: Bericht des Vorsitzenden der Sektion 4 324

Erklärung der Teilnehmer der "I. Europäischen Konferenz für Sporthistorische Information" 334

Teil 3: Abschluss der Konferenz 337

Kutassi, László: Schlusswort 339

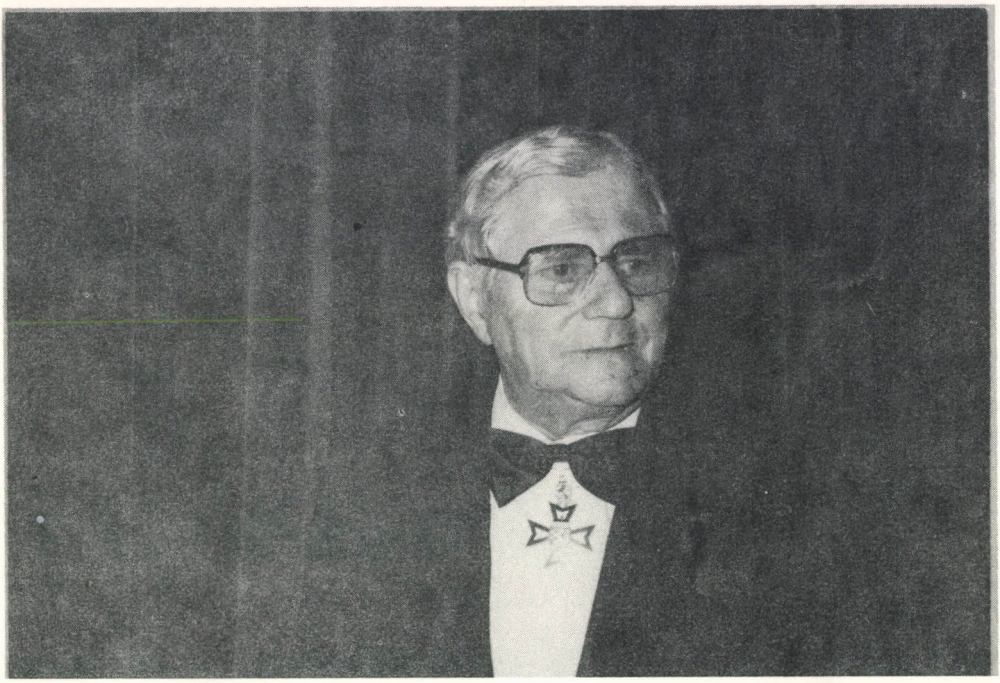

Prof. Dr. Josef Recla, President of ISHIA
László Kutassi is greeting the participants at the opening celebration of the conference. On his left: S. Balogh and G. Wonneberger. On his right: M. Lämmer.

S.Balogh is opening the conference. On his ritht: M. Lämmer,
On his left: L. Kutassi and G. Wonneberger.
G.Wonneberger is greeting the conference on behalf of ICOSH. On his right:
A.M.Olsen.

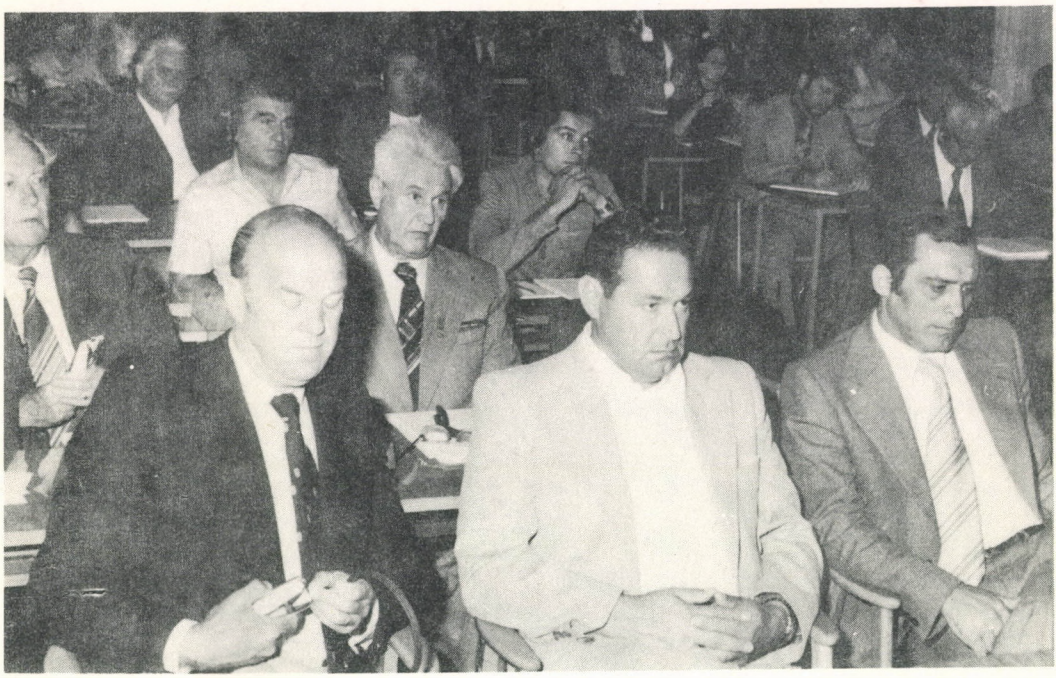

Árpád Csanádi, Vice-President the National Council for Physical Culture and Sports, member of IOC, was also present at the opening of the conference /on the left/. On his right are Endre Kozmanovics, head of department at the National Council for Physical Culture and Sports and András Zalka, rector of the Hungarian University of Physical Education.

The presidium of the plenary session. From left to right: M.Lämmer, G.Wonneberger, L.Kutassi, A.M.Olsen, V.Tzonkov.

Of the participants. . .

At the reception of the Organizing Commitee.

At the reception of the Organizing Commitee.

At the reception of the Organizing Commitee.